Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
20 P
18

HABES HIC AMICE LECTOR

P. TERENTII COMOEDIAS, VNA CVM SCHOLIIS EX DONATI, ASPERI, ET CORNVTI COMMENTARIIS DECERptis,

multo quàm antehac unquam prodierunt emendatiores, niſi quod in ἑαυτὸν τιμωρούμενον ſcripſit uir apprime doctus IO. CALPHVRNIVS Brixienſis, licet recentior.

INDICATA SVNT DILIGENTIVS CARMINVM GENERA & in his incidentes difficultates, correcta quædam & cõſulum nomina, idq; ſtudio & opera DES. ERASMI ROTERODAMI, non ſine præſidio ueterum exemplariorum.

AD HAEC ACCESSIT INDEX ACCVRATVS uocum à Commentatoribus declaratarum.

Victrix fortunæ ſapientia est.
Superanda omnis fortuna ferendo est.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M. D. XXXVIII

Petri Grapn

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI

MVLTOS incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam Poetæ comico cui deferant·
Eum, me iudice, errorem diſſoluam tibi:
Vt contra ſiquis ſentiat, nihil ſentiat.
Cæcilio palmam ſtatuo de comico.
Plautus ſecundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui ſeruet, pretio in tertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Attilium.
In ſexto conſequitur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium
Decimum addo antiquitatis cauſſa Ennium

Aul. gellius lib 15. Cap. 24.

De hoc Cæcilio et Terentio Cicero lib 7 Ad Attic. Epist. 3.

Vixit Terentius Anno Mundi 3 ...

DES. ERASMVS ROTERODAMVS IOANNI ET STANISLAO BONERIS FRATRIBVS POLONIS S. D.

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN TENERIS inquit ille, conſueſcere multum eſt,proinde conſultum eſt protinus optimis aſſueſcere.Sic enim fiet,ut quæ natura ſunt optima,eadem uſu fiant & iucundiſſima.Nihil autem eſt homini melius pietate, cuius ſemina cũ ipſo ſtatim lacte ſunt inſtillanda paruulis. Proximum locum habent diſciplinæ liberales, quæ licet per ſe uirtutes non ſint,tamen ad uirtutem præparant ingenium, dum id ex ſylueſtri & immiti reddunt manſuetum ac tractabile. Porrò quod Ariſtoteles negat adoleſcentes idoneos eſſe diſcẽdæ morali philoſophiæ,fortaſſis haud omnino falſum eſt. Verum id non tam accidit uel rei,uel humani ingenij uitio,quàm eorum culpa,qui uel ſero tradunt eam animis iam educatione praua corruptis,ac malis cupiditatibus occupatis:uel moleſte & operoſe tradũt, magis illud affectantes,ut ipſi uideant̃ acuti,q̃ ut diſcipulos reddant meliores.Alioqui nihil magis ſecundum naturã eſt,q̃ uirtus & eruditio, quæ duo ſi adimas homini,iam homo eſſe deſijt. Vnũquodq; autem animal eius rei maxime docile eſt,ad quã natura cõpoſitum eſt:uelut equus ad curſum, canis ad uenatum,auis ad uolandũ,ſimius ad luſum.Non eſt igitur quod naturam incuſemus,ſed magni refert, unde pietatis & eruditionis elemẽta primũ hauriantur:tum quẽ ad hæc ducem nanciſcatur puer, pręſertim rudibus illis annis, quibus ingeniũ etiamnũ à uicijs purum , ueluti cera mollis in omnem fingentis habitũ ſequax eſt & obſecundans . Itaq; multis nominibus uos felices iudico ornatiſſimi pueri:primum quod hoc ſeculo nati ſitis, quo ut ueræ pietatis,ita & melioris literaturæ ſynceritas mirifice reuixit . Nã me puero multũ ſuperſtitionis habebat religio,& in ſcholis adoleſcẽtes ſummo cruciatu nihil ferè diſcebant,niſi dediſcẽdum.Deinde quod is uobis pater contigit,qui liberos ſuos parũ beatos fore iudicat , ſi opũ ac dignitatis , quibus inter Polonicæ gẽtis proceres præcipuum tenet locum,eos parauerit hęredes, niſi & ueris animi bonis tum locupletes reddiderit tum expolitos . Nec enim ille ſibi uidetur parẽtis munus ad plenum obijſſe,niſi quẽadmodum genuit corpora,ita fingat & animos,haud ignarus,hãc eſſe meliorem hominis partem,hanc eſſe præcipuam hominis poſſeſſionem . Vir enim pius non tam ſibi uos educat,q̃ Chriſto & Reip.Quod uos genuit,naturæ eſt : quod uos curat ſtatim è nutricum ſinu egreſſos,honeſtiſſimis diſciplinis imbuẽdos, ueræ pietatis eſt:prudentiæ uero quod ad hæc Anſelmum Ephorinum delegerit,uirum integritate,prudentia,fide ,doctrina,uigilantiaq; cum primis ſpectatum & exploratum,Quo nimirum acrius uobis enitendum eſt, ne quum

omnia ad felicitatẽ ſuppeditata ſint,ipſi uobis ipſis defuiſſe uideamini. Ma-
gna de uobis,de te præſertim Ioannes Bonere expectatio eſt. Declarãt hoc
tam multæ principum uirorum ad me literæ,quibus indolem tuam mihi di-
ligenter cõmendant:in primis prudentiſſimi regis Sigiſmundi,dein ornatiſſi
morum præſulum Cracouienſis & Plocenſis,clariſſimi uiri Chriſtophori à
Schydlouitz,Sarmatici regni præfecti:ne iam commemorem Antoninum
medicum,& Iuſtum regis à ſecretis,dignitate quidem inferiores,ſed beneuo
lentia pares.Intelligunt enim regna nullis ornamẽtis melius decorari, quàm
uiris eruditiõe,prudentiaq́ꝫ præcellentibus. Hanc laudis partem non minus
ambit rex huius æui regum prudentiſſimus,quàm tot ex hoſtibus uictorijs
delectatur.Et hactenus quidẽ ſat feliciter ſtudijs effloruit ueſtra Sarmatia,
& ſi quid erat natiuæ feritatis,cõmercio literarũ exuit.Sed bona ſpes eſt fo-
re ,ut hoc ornamentorum genere cũ qualibet regione certare ualeat,præſer-
tim ductu auſpicijsq́ꝫ Sigiſmundi regis iunioris, qui præter alias uirtutes ex
cellenti principe dignas,optimis quoqꝫ literis ſeſe regno parat. Verũ exhor-
tandi gratia,nonnihil & antea ſcripſimus tibi , & in poſterum quoties dabi-
tur occaſio ſcripturi ſumus. Nunc quo calcar aliquod addamus currẽti licet,
Terentij comœdias,Bonerici nominis auſpicio prodire uoluimus,ſed multo
q̃ꝫ antea fuerunt caſtigatiores.Hoc ut uellem,effecit tua Stanislaiq́ꝫ Glandi-
ni famuli tui dexteritas,qui nobis interdum aliquot ſcenas tam feliciter age-
re ſoletis,ut & imitationem,primum ut ait Fabius,in pueris ingenij ſignum,
& memoriã uehementer admirarentur,quicunqꝫ nobiſcum ſpectabãt.Non
ex alio ſcriptore melius diſcitur Romani ſermonis puritas,nec eſt alius lectu
iucundior,aut puerorũ ingenijs accõmodatior.Cæterum id pręſtabit Epho
rini præceptoris dexteritas,ut & ad eloquentiã & ad mores ſit utilis. Quem-
admodum enim bona prudẽtiæ pars eſt,noſſe uarios hominũ mores, & in-
genium:ita decorum & tractatio affectuum,qui cum primis adferunt iucun
ditatem orationi,Græci uocant ἤθη, ex nullo rhetorum melius diſcitur. Por
rò quum inter oratorias partes præcipua ſit argumentorũ inuentio,ad hanc
quoqꝫ facultatem in omni cauſarum genere parandã Terentiana lectio con
ducit plurimũ. Nec enim ſine cauſa criticorũ ſuffragia artem huic autori tri-
buere.Plus enim exacti iudicij eſt in una comœdia Terentiana,abſit neme-
ſis dicto,quàm in Plautinis omnibus. Sed in tali autore uelut in tabula qua-
piam Apellis,magni refert,quis adſit cõmonſtrator. Qui ſi contingat egre-
gius artifex,hæc lectio non ſolum ualebit ad exhilarandum animũ,non tan
tum ad emendate loquendum,non modo ad uberiorem dicẽdi facultatem,
uerum etiam non parum adferet philoſophiæ moralis,quã unam Socrates
exiſtimauit eſſe perdiſcendã homini,qui cupiat beate uiuere.Itaqꝫ ni te ſpon
te currentem uiderem chariſſime Ioannes, etiã atqꝫ etiam hortarer, ut repu-
tes quantũ ſis deo nomen,cuius munificentia,tam felicem indolem dociléq́ꝫ
ingeniũ ſortitus es, cui debes & parentẽ Seuerinum Bonerũ, & Anſelmum

parentem

parentem alterum: tum qualium uirorum quanta de te ſit expectatio, & in te coniecti oculi: poſtremò quàm iſthæc ætas ad honeſtas diſciplinas ſit appoſita. Nondum enim ut opinor, annū decimumquartum exceſſiſti. Nam ad parandam eruditionem plus ualet in teneris annis unicus, quàm decem, ubi iā animus alijs occupatus curis, ad docilitatē induruit. Adde huc, quod ea demum in omnem uitam tenaciſſime hærent, quæ pueri imbibimus. Dimittā te, ſi prius illud admonuero, ut in omni genere carminum temet diligenter exerceas, eò quod qui hanc eruditionis partem neglexerunt, minore tum fructu, tū uoluptate uerſantur in autoribus, qui carmen conſcripſerunt. Iidem facilius labuntur decepti mendis codicum, quos ſæpenumero prodit metri ratio. Quoniam autem in hoc autore perturbatior ac liberior eſt carminum ratio, pauca quædam annotauimus, lucis ut opinor, nonnihil allatura parū exercitatis. Vale, & fruere. Friburgi Briſgauiæ prid. Id. Decemb. Anno à Chriſto nato M. D. XXXII.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS DE METRIS

COMICI Latini multam libertatem ſibi uſurparūt in uerſibus ſed nemo largius Terentio, adeò ut apud priſcos quoq; fuerint qui iudicarent, in huius fabulis nullam eſſe carminū legem. Sed hos falli manifeſtū eſt. Rurſus fuerunt qui nō negarunt ab hoc ſeruari metrorū leges, ſed ob immodicam libertatem nō eſſe operepreciu̅m, torqueri doctos carminum dimenſione, quod & res ſit immenſi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab utroq; genere diſſentio. nam ut manifeſtius eſt, quàm ut egeat probatione, Terentij comœdias uerſibus cōſtare: ita qui negligendam putarūt metrorum rationem, frequenter Poetæ ſermonem corruperunt, dum aliam uocem pro alia ſubijciunt, quod nimium ſæpe uſu uenit ſcribis, in autoribus ſolutæ dictionis: dum addunt atq; adimunt, dum uerborum inuertunt ordinem. Nonnihil etiam hic peccarūt eruditi, qui dum carminum genera diſtingunt ac dimetiuntur parum attenti, interiecerunt uerba quædam, ut explerent uerſus hiatum, aut reſecuerunt quod uidebatur ſupereſſe. Videtur autem ſtudio factum à Terētio, ut diſſimulato carmine quàm proxime accederet ad orationē ſolutam, quod idem affectaſſe uidet Horatius in Sermonibus & Epiſtolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, ut exiſtimem ipſum Donatum, aut Cornutum, aut Aſperum, ſi uiuerent, in locis aliquot uel hæſuros, uel inter ſe diſſenſuros. Proinde nos quatriduanam opellam ſumpſimus, ut adoleſcentulis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, ſed in unam perpetuo, & in cæteris carptim: quo ceu filo adiuti, ſeſe facilius è cæteris explicent labyrinthis. Conſtant autem huius fabulæ his fermè metrorum generibus.
Iambico trimetro, qui & ſenarij dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab aliȷs quadrati, ab aliȷs octonariȷ dicuntur. Monometrum ac dimetrū rarò interȷcitur. In hoc genere quouis loco pro iambo ponit, tribrachyn, ſpondeum, dactylum, anapæſtum, modo totius carminis penultima ſyllaba ſit breuis. Siquidem in hoc uerſu,

Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius,

omnes ſpondei ſunt excepto ultimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatē ſumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, ſatis habens ſi totius carminis penultima ſit breuis. Illud tamen ubiq; cauetur, ne uel trocheus ingrediatur iambicum carmen, uel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur una ſyllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti ſi, Iam lucis orto ſydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoq; genere uſurpatur, quum communis de qua dictum eſt, Comicorum libertas, tum illa peculiaris, quod pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplū eſt in actus quarti ſcena ſecunda.

Iam ubi ubi erit inuentum tibi curabo & mecum adductum.

Hic penultima producta eſt. Ibidem

Orare iuſſit, ſi ſe ames hera, iam ut ad ſeſe uenias Item,

Hanc expetiui, contigit, conueniunt mores, ualeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos uerſus etiam ſcazontes appellant. Eſt ſcazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinit duos trocheos, uelut in actus tertiȷ ſcena ſecunda.

Adhuc Archyllis quæ adſolent. Hic dimeter eſt. quæq; oportet. Duo ſunt trochei. Cōtrà in aliȷs additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars eſt trochaica, poſterior iambica, & contrà.

Admiſcentur interdum & cretici, ſiue amphimacri, qui pes mediam habet breuem inter extremas longas: ſic ut ſinguli uerſus habeant quaternos aut ternos creticos, niſi quod hic quoq; uſurpatur libertas comica ſicut in cæteris. Exemplum eſt in quarti actus ſcena prima,

Vt malis gaudeant, atq; ex incommodis

Quatuor cretici ſunt, niſi quod tertius eſt ſpondeus. Ibidem,

Tum impudentiſſima eorum oratio eſt.

Tres habet creticos. Quamq; arbitror prius carmen uiciatum mutato dictionum ordine. Etenim ſi ſic legas: Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentiſſima oratio eſt: ut poſterior uerſus excipiat ſynalœpham prioris, carmen probe conſtat. Quidam tamē malunt hic eſſe trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior eſt dimenſio, quum penthemimeris finit dictionem. Velut, Effertur, imus. Et, Sic cogitabam.

Difficilior quum contrà. Vt Honeſta & liberali adcedo ad pediſſequas. In be cæſuta eſt. Idem efficiunt crebræ ſynalœphæ, ut ibi,

Quæ ibi aderaht, forte unam aſpicio adoleſcentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior eſt dimenſio, ſi prior dimeter non finiat dictionem, præſertim ſi non ſit iambus. aut ſi accedat ſynalœphe, Vt,

Meum gnatum rumor eſt amare. id populus curat ſcilicet.

Prior dimeter finirur in ma, ſyllabam productam, & excipitur à ſynalœphe reid. Rurſus ibidem,

Qui poſtquàm audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter deſinit in i admixta ſynalœphe

ROMA

Turbat & illud lectorem minus exercitatum, quod interdum repente miſcet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit ubi res ſunt turbulentiores. Fit interdum, ut ſcena prior deſinat in hemiſtichiũ, & ab huius clauſula incipiat ſcena proxima: uelut in Andriæ actus III ſcena III. Sed eccum uideo ipſum foras exire. Dimeter eſt plenus, cum ſeſquipede. Perficitur initio ſcenę ſequentis. Ad re ibam, quid nam eſt? ut ſit ſcazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad ſenſum uerſus ſequentis, per eliſionem annectitur fini præcedentis: ut in prologo Eunuchi. Qui bene uertendo & eas deſcribendo male, ex Græcis bonis, &c. Durius eſt, quũ diſſecta dictione prior ſyllaba finit uerſum, reliquæ incipiũt ſequentẽ, ut Eunuchi act. 3. ſcena 1. Cõtinuo ſiquãdo illa dicer, Phædriã intromittamus commeſſatum, tu Pamphilam,

Eliſiones item & ſynæreſes, præſertim minus uſitatæ apud recentiores, faciunt ut lector imperitus frequenter hæreat in carmine. Eliditur autem in comicis uerſibus u conſonans, ut in prima ſcena,

Sine inuidia laudem inuenias & amicos pares. Rurſus ibidem,

Liberius uiuendi fuit poteſtas, nam antea Item in ſcena tertia,

Enimuero Daue nihil loci eſt, &c.

Carmen enim incipit ab anapeſto. Et ante in ſcena prima,

Enimuero ſpectatum ſatis.

Eliditur & s tum in fine, tũ in media dictione. In fine, ut in prima ſcena, Sed quid opus eſt uerbis. Sed quid opuſt. Eliſa ſimul & uocali e. Idem fit in ſatis, Nec ſatis digna cui committas, &c.

Rurſus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis. Id iſti uituperãt: aliiſq; locis compluribus, quorum aliquot in margine annotauimus. Interdum elidunt l, ut in prima ſcena Andriæ,

Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulo.

Vt grinam ego il. faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter uſurpat Homerus, dum s elidit in ὀδυσεὺς & l in ἀχιλεὺς.

Sæpenumero cõtrahuntur uocales, uelut in his: fuit, deos, dies, meus, ſuus,

ſcias,nihil,mihi,ut ſint monoſyllaba.Similiter ei,eius,huius,cuius, monoſyllaba ponuntur ſubinde:eorum,meorum diſſyllaba. Liberius uiuendi fuit poteſtas. Difuit,facit ſpondæum. Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ, &c. Scias poſ.ſpondeus eſt,& ſuæ,unica ſyllaba eſt. Meum gnatum rumor eſt amare. Meum gna. ſpondeus eſt. Item antehac diſſyllabum eſt.Nam quod antehac fecit. Frequẽter eliditur d in quid,& ſed,pro uocali. & ſicut in periculum, elidimus u. idem hic facit in paululum & annulum. Quin & ſyllabæ quædam aliter pronunciant̃,quàm apud recentiores uſurpatæ ſunt: uelut in ſuſpitio,ſecunda producitur:unde factum eſt,ut quidam legant ſuſpectionẽ.Rurſum in caue,uide,mane & abi finalis corripitur.Minimo momento mutatur genus carminis,uelut in actus IIII ſcena I. Si legas,

In denegando modo quis pudor eſt paululum.

Trimeter eſt Iambicus.Rurſus ſi In annectas fini uerſus ſequentis,uerſus conſtabit quatuor creticis.Denegan/do modo/quis pudor eſt/paululum.Si in modo,facias pyrrhichium,erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene/gando/modo quis/pudor eſt/paululum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta eſt affinitas, ut interdum nihil referat eundem uerſum utrum per iambos an per trocheos metiaris. uelut in actus III ſcena IIII

Vtinam mihi eſſet aliquid hic quo nunc me præcipitem darem. Si mihi facias unicam ſyllabam, Trochaicus eſt:ſi duas, iambicus eſt: quale eſt & in actus V ſcena prima,

Satis iam ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea.

Item ſequens,

Satis pericli cœpi adire,orandi iam finem face.

Licet per iambos uel per trocheos metiri. Huius generis ſunt & alij complures.Illud mihi monendus eſt lector,ut meminerit,à notato metro idem carminis genus durare,donec repererit annotatum diuerſum.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA AC COMOE DIA NON PAVCA, EX AELIO DONATO

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PVBLIVS Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non inſtitutus modo liberaliter, ſed & mature manumiſſus eſt. Quidam captũ eſſe exiſtimant, quod fieri nullo modo potuiſſe Feneſtella docet: cum in fine ſecundi belli Punici, & ante initiũ tertij natus ſit, & mortuus: nec ſi à Numidis, aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanũ peruenire potuiſſet, nullo cõmercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter uixit: ſed maxime cũ Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur. quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens utroq; maiorem natu fuiſſe. quamuis & Cornelius Nepos æquales omnes fuiſſe tradat, & Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat,

Dum laſciuiam nobilium & fucoſas laudes petit: *Troch. tetram. catalect.*
Dum Africani uoce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lælium, pulchrum putat:
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ: ipſus ſublatis rebus ad ſummam *Hæc carmina ſunt uitiata & mutila*
Inopiam redactus eſt.
Itaq; è conſpectu omnium abijt in Græciam in terram ultimam.
Mortuus eſt in Stimphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut eſſet quò referret obitum domini ſeruulus.

Scripſit comœdias ſex. ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iuſſus ante Cerio recitare, ad cœnantem cum ueniſſet, dictus eſt, initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore ueſtitu, ſubſellio iuxta lectulũ reſidens legiſſe: poſt paucos uerò uerſus inuitatus ut accumberet, cœnaſſe unà, deinde cætera percurriſſe non ſine magna Cerij admiratione. & hanc autem, & quinq; reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribat, Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt: meruitq; pretium quantum nulla antea cuiuſquam comœdia, id eſt octo milia numũm. propterea ſumma quoq; titulo aſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri Non obſcura fama eſt adiutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibus cum familiariter uixit. Eandem ipſe auxit; nunquam enim niſi leuiter ſe tutari conatur, ut in prologo Adelphorum.

Nam

Nam quod iſti dicunt maleuoli,homines nobiles
Hunc adiutare,aſſiduec̨ꝫ unà ſcribere:
Quod illi maledictum uehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam:cum illis placet,
Qui uobis uniuerſis,& populo placent:
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quiſc̨ꝫ tempore uſus eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem: quæ tamen magis & uſque ad poſteriora tempora ualuit.

Q.Memmius in oratione pro ſe ait:P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus,quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos autore certo comperiſſe ſe ait,C.Lælium quondam in puteolano Cal. Martijs admonitum ab uxore,temporius ut diſcumberet, petijſſe ab ea ne interpellaretur:ſerius tandem ingreſſum triclinium dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi:deinde rogatum ut ſcripta illa proferret,pronũtiaſſe uerſus qui ſunt in Heautontimorumeno,

Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.

Hæc opinio quadrat in ratione temporum. Santra Terentium exiſtimat,ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit,nõ tam Scipione & Lælio uti potuiſſe,qui tunc adoleſcentuli fuere:quàm Sulpitio Gallo homine docto,& qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum:uel Q.Fabio Labeone,& M.Popilio,conſulari utroc̨ꝫ, ac Poeta.Ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe,qui ſe adiuuiſſe dicerẽtur: ſed uiros,quorum operã,& in bello,& in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atc̨ꝫ trigeſimum egreſſus annum, cauſa euitandę opinionis,quia uidebatur aliena pro ſuis edere:ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moresc̨ꝫ,quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus urbem eſt,nec̨ꝫ amplius redijt.de morte eius Volcatius tradit,

Sed ut Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit:nauim cum ſemel
Conſcendit,uiſus nunquam eſt.ſic uita uacat.

Q. Conſetius redeuntem è Græcia perijſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis conuerſis à Menandro. Cæteri mortuũ eſſe in Arcadiæ Stimphalo,ſiue Leucadia tradũt,Cn.Cornelio Dolabella,M.Fuluio Nobiliore COSS. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum ſatyrarum, quas in naui præmiſerat,ac ſimul fabularum quas nouas fecerat.Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. reliquit filiam,quæ equiti Romano nupſit.Item hortulos XX iugerum,uia Appia ad Martis uillam: quo magis miror Porcium ſcribere,

-nihil Publius
Scipio profuit,nihil ei Lælius,nihil Furius,

Tres

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime. *Facillime agẽtes appellat diuites ac potentes*
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſeruulus.

Hunc Afranius quidẽ omnibus comicis præfert, ſcribens in cõpitalibus,
Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autẽ non ſolum Neuio, & Plauto, & Cecilio, ſed Licinio quoq; poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoq;, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum, expreſſumq; Latina uoce Menandrum
In medio populi ſedatis uocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. CAESAR

Tu quoq; tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator,
Lenibus atq; utinam ſcriptis adiuncta foret uis
Comica, ut æquato uirtus polleret honore
Cum Græcis, neq; in hac deſpectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios Poetas fuiſſe ſcribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nũc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium Valgius in Actcone air,

Hæc quæ uocantur fabulæ, cuius ſunt *cedo, aut ſimile uerbum deeſt*
Non has qui iura populis†recenſentibus dabar, *Forte conſultus*
Honore ſummo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro. ex quibus magno ſucceſſu, & pretio ſtetit Eunuchus fabula: Hecyra ſæpe excluſa, uix acta eſt.

DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA

INITIVM Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis eſt inchoatum: quibus pro fructibus uota ſoluẽtes operabantur antiqui. Nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod ſacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, uel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc eſt ab hirco hoſte uinearum, & à cantilena. eius ipſius rei apud Virgiliũ plena fit mentio· uel quod hirco donabatur eius carminis Poeta: uel quod uter eius muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat: uel quòd ora ſua fecibus perlinebant ſcenici ante uſum perſonarum ab Æſchylo repertũ. Feces enim dicuntur Græce τρύγες. Et his quidem cauſis Tragœdiæ nomen eſt inuentum. At uerò nondum coactis in urbem Athenienſib. cũ Apollini Nomio, id eſt paſtorum uicinorumq; præſidi deo, conſtructis aris in honorẽ diuinæ rei circũ Atticæ uicos, uillas, pagos, &

Hoc uidetur Cornuti aut Aſperi Tragœdia

compita

compita feſtum carmen ſolenniter cantarent: orta eſt comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod eſt comeſſatum ire cantãtes. quod à Poetis ſolenni die, uel amatorie laſciuientibus choris comicis non abſurdum eſt. Itaq; ut rerum, ita etiam temporum ipſorum cœpto ordine tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur. Nam ut ab incultis, & feris moribus paulatim peruentũ eſt ad manſuetudinẽ, urbesq; ſunt cõditæ, & uita mitior atq; otioſior proceſſit: ita res tragicę longe ante comicas inuentæ. Quamuis autem retro priſca uoluentibus reperiatur Theſpis Tragœdiæ primus inuentor: & Comœdiæ ueteris pater Eupolis cũ Cratino, Ariſtophaneq; eſſe dicatur: Homerus tamẽ, qui ferè omnis Poeticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, & uelut quadam ſuorum operũ lege præſcripſit: qui Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem comœdię feciſſe monſtrat. Nam poſt illius tale, tantumq; documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus & digeſta ſunt in ordinem, & diuiſa ea, quæ etiam tum temere ſcribebantur adhuc impolita, atq; in ipſis rudimentis haudquaquam ut poſtea facta ſunt, decóra atq; leuia. At nos ea, quæ proprie de Tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus: & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus eſt. Poſtquàm demonſtrandæ originis cauſſa de utriuſq; generis initio diximus: quod neceſſe eſt iam dicemus. Comœdia ferè uetus, ut ipſa quoq; olim Tragœdia, ſimplex carmen (quemadmodum iam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ reſpõdens alternis choro, locupletauit uariauitq; rem muſicam. tum altera, tum tertia, & ad poſtremum creſcẽte numero, per autores diuerſos, perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & cæteri ornatus atque inſignia ſcenicorum reperta: & ad hoc unicuiq; ſuus habitus: & ad ultimum qui primarum partium, qui ſecundarum & tertiarum, qui quartarum atq; quintarũ actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quæ tamen in ipſis ortus ſui uelut quibuſdam incunabulis, & uix dum incipiens, κωμῳδία dicta eſt ἀρχαία, idcirco quia nobis parum cognitis uitijs * autem quia ineſt in ea uelut hiſtorica fides ueræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere deſcribebatur. Etenim per priſcos Poetas non ut nunc, penitus ficta argumenta: ſed res geſtæ à ciuibus palàm cum eorum ſæpe, qui geſſerant, nomine decantabantur. ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit ciuitatis: cum unuſquiſq; caueret, culpa ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro. Sed cũ Poetæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos: ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluère. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt ſatyra ſumpſit exordium. quæ à ſatyris, quos illotos ſemper ac petulãtes deos ſcimus eſſe, uocitata eſt. etſi aliunde nomen traxiſſe praue putant alij. Hæc, quæ Sãtyra dicitur, eiuſmodi fuit, ut in ea quamuis duro & ueluti agreſti modo

Tragœdiæ & Comœdiæ ueteris inuentores

Ilias Homeri Tragœdia. Odyſſea Comœdia

Comœdia uetus

Legendum ſuſpicor, initijs nata eſt, aut

Satyræ origo

ſti modo, de uitijs ciuiũ tamen ſine ullo proprij nominis titulo carmen eſſet. Quod item genus comœdiæ multis obfuit Poetis, cũ in ſuſpicionem poten/tibus ciuibus ueniſſent illorum facta deſcripſiſſe in peius, ac deformaſſe ge/nus ſtylo carminis. quod primo Lucilius nouo conſcripſit modo, ut Poeſim inde faceret, id eſt unius carminis plures libros. Hoc igitur, quo ſuprà dixi/mus modo, coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis τὴν νέαν κωμῳ/δίαν, hoc eſt nouam comœdiam reperêre Poetæ: quæ argumẽto commu/ni magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agũt, pertineret: & minus amaritudinis ſpectatoribus, & eadem opera multũ dele ctationis afferret: concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſenten/tijs, grata ſalibus, apta metro. Vt igitur ſuperiores illæ ſuis quæq; celebran/tur autoribus: ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue Menandri, Terentijq; eſt. de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen ue/lut admonẽdi lectoris cauſſa, quod de arte comica ueterum chartis contine/tur, exponere. Comœdia uetus ut ab initio chorus fuit, paulatimq; perſona rum numero in quinq; actus proceſſit: ita paulatim uelut attrito atque exte/nuato choro ad nouam comœdiam ſic peruẽnit, ut in ea non modo non in/ducatur chorus, ſed ne locus quidem ullus iam relinquat choro. Nam poſt/quàm otioſo tempore faſtidioſior ſpectator effectus, tuuc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire cœpiſſet: admonuit Poe/tas primò quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes: ut Menan der fecit, hac de cauſſa, non ut alij exiſtimãt, alia. Poſtremò ne locũ quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici. unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos nõ habent more noſtrorum, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt deos ar gumentis narrandis machinatos, cæteri Latini inſtar Græcorum habẽt: Te/rentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα: id eſt perſonas extra ar/gumentum acceſſitas nõ facilè cæteri habent: quibus Terentius ſæpe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumẽtum. Veteres, etſi ipſi quoq; in metris negligentius egerunt iambici uerſus, duntaxat in ſecundo & quar/to loco: tamen à Terẽtio uincuntur reſolutione huius metri, quantũ poteſt, comminuti ad imaginem proſæ orationis. Tum perſonarum leges circa ha/bitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodi/uit. Quinetiam ſolus auſus eſt cum in fictis argumentis fidem ueritatis affe/queretur, etiam cõtra præſcripta comica meretrices interdum non malas in/troducere: quibus tamen, cur bonæ ſint, & uoluptas per ipſum & cauſſa non deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit: tum illud eſt admirãdum, quod & morem retinuit ut comœdiam ſcriberet: & tẽperauit affectum, ne in tragœdiam tranſiliret. quod cum alijs rebus minime obtentum & à Plau to, & ab Afranio, & Accio, & multis ferè magnis comicis inuenimus. Illud quoq; inter Terentianas uirtutes mirabile, quod eius fabulæ eo ſunt tempe/

Comœdia noua

β ramento

ramento,ut neq; extumeſcāt ad tragicam celſitudinem, neq; abijciantur ad hiſtrionicā.Adde quòd nihil abſtruſum ab eo ponitur:aut quod ab hiſtoricis requirēdum ſit,quod ſæpius Plautus facit,& eo eſt obſcurior in pluribus locis.Adde quòd argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt,ut nuſquam non cauerit,aut curauerit ea,quæ obeſſe potuerunt:tum quòd media primis atq; poſtremis ita nexuit,ut nihil additum alteri,ſed aptum, ex ſe totum, & uno corpore uideatur eſſe compoſitum.Illud quoq; mirabile in eo,primo, quòd nō ita miſcet perſonas quatuor,ut obſcura ſit earū diſtinctio. Et item quòd nihil ad populū facit actorem uelut ex Tragœdia loqui.quod uitium Plauti frequentiſſimum eſt.Illud etiam inter cætera eius laude dignum uidetur, quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad ſcribendum.nam excepta Hecyra,in qua ſcribit Pamphili amorem,cæteræ quinq; binos adoleſcentulos habent. Illud uerò tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularū genera protuliſſe:ut Togatas, à ſcenicis atq; argumentis Latinis:Prætextatas,ab dignitate perſonarum,& Latina hiſtoria:Attellanas à ciuitate Campaniæ ubi actitatæ ſunt plurimæ: Rhyntonicas,ab actoris nomine:Tabernarias,ab humilitate argumenti & ſtyli: Mimos,ab diuturna imitatiōe uilium rerum,& leuium perſonarum. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa,tum in primis hoc diſtat: quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominū,parui impetus,periculaq;, lætiq; ſunt exitus actionum.At in Tragœdia,omnia contraria,ingentes perſonæ, magni timores,exitus funeſti habentur.& illic turbulenta prima, tranquilla ultima.In Tragœdia contrario ordine res agūtur. Tum quòd in Tragœdia fugienda uita,in Comœdia capeſſenda exprimitur.Poſtremo,quòd omnis Comœdia de fictis eſt argumētis:Tragœdia ſæpe ab hiſtorica fide petitur.

Fabularum genera. Togatæ. Prætextatæ. Attellanæ. Rhyntonicæ. Tabernariæ. Mimi. Comœdiæ & Tragœdiæ differentia.

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cūctas res,cum etiam tum recentius idem & Poeta & actor fabularum ſuarū fuiſſet. Comœdiæ autē,motoriæ ſunt,aut ſtatariæ,aut miſtæ.motoriæ,turbulentæ:ſtatariæ,quietiores:miſtæ,ex utroq; actu cōſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur,Prologum,Protaſin,Epitaſin,Cataſtrophen.Prologus,eſt uelut præfatio quædam fabulæ:in quo ſolo licet præter argumētum aliquid ad populum,uel ex Poetæ,uel ex ipſius fabulæ,uel ex actoris commodo,loqui.Protaſis,primus eſt actus,initiumq; dramatis.Epitaſis,incrementū,proceſſusq; turbarum:ac totius,ut ita dixerim,motus erroris.Cataſtrophe,conuerſio rerum eſt ad iucūdos exitus,patefacta cunctis cognitione geſtorum.

Fabulæ à quo primum ſcriptæ. Comœdiæ partes. Prologus. Protaſis. Epitaſis. Cataſtrophe.

Comœdia eſt fabula diuerſa inſtituta continens,affectumq; ciuilium ac priuatarum rerum:qua diſcitur quid ſit in uita utile,quid cōtrà euitandū. Hanc Græci ſic definiere, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam eſſe Cicero ait,imitationem uitæ,ſpeculum conſuetudinis, imaginem ueritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ:quia in uicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos:ut in Italia

Comœdia quid.

Italia cõpitalitijs ludicris admiſto pronuntiationis modulo, quo,dum actus commutantur,populus detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc eſt ab actu uitæ hominum,qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regijs,ut ſunt perſonæ tragicæ.Comœdia uerò, quia poema ſub imitatione uitæ atque ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu & pronuntiatione conſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis inuenerit primus: apud Latinos certum eſt.Comœdiam,& Tragœdiam Togatam primo Liuius Andronicus reperit:aitq́ Comœdiam eſſe quotidianæ uitæ ſpeculum: nec iniuria.nam ut intenti ſpeculo ueritatis liniamenta facile per imagines colligimus:ita lectione Comœdiæ imitationem uitæ, conſuetudinisq́ non ægerrime animaduertimus.

Ex alio rurſus congeſta

Huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus,moribusq́ peruênit. Athenienſes nanq́ Atticam cuſtodiẽtes elegantiam, cum uellent male uiuentes notare, in uicos & cõpita ex omnibus locis læti, alacresq́ ueniebant:ibiq́ cum nominibus ſingulorum uitam publicabant:unde nomen compoſitum ut Comœdia uocaretur.hæc autem carmina in pratis primum mollibus agebantur.nec deerãt præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia:ſed & actoribus munera offerebantur,quo libentius iucundo uocis flexu ad dulcedinem commendationis uterentur.Caper nanq́ pro dono his dabatur,quia uitibus noxium animal habebatur:à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum eſt. Nõnulli autem ex amutca olei fece,quæ eſt humor aquatilis, Tragœdiam dici,uocariq́ maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi Comœdiarũ Tragœdiarumq́ ſcriptores huius dei uelut patris, numen colere uenerariq́ cœperunt.cuius rei probabilis ratio extitit.ita enim carmina inchoata proferebantur,ut per ea laudes eius,& facta glorioſa celebrari, proferriq́ cõſtaret.tum paulatim fama huius artis increbuit.Theſpis autem primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit. Poſtea Æſchylus ſecutus exemplum,publicauit.de quibus ita Horatius in arte Poetica loquitur,

Comœdiæ origo

Tragœdia

Theſpis

Aeſchylus

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur,& plauſtris uexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentq́ peruncti fecibus ora.
Poſt hunc perſonæ,pallæq́ repertor honeſtæ
Æſchylus,& modicis inſtrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq́ loqui,nitiq́ cothurno.
Succeſſit uetus his comœdia non ſine multa
Laude:ſed in uitium libertas excidit,& uim
Dignam lege regi.lex eſt accepta:chorusq́
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquêre Poetæ:
Nec minimum meruêre decus ueſtigia Græca
Auſi deſerere,& celebrare domeſtica facta,

Vel qui prætextas,uel qui docuêre togatas.

Fabulæ partes FABVLA generale nomen eſt. eius duæ primæ partes ſunt, tragœdia,
Comœdiæ ſpecies & comœdia.Si latina argumẽtatio ſit,prætextata dicitur. Comœdia autem
multas ſpecies habet.aut enim palliata eſt,aut togata,aut tabernaria,aut at-
Planipedia tellana,aut mimus,aut Rhyntonica,aut planipedia.Planipedia autem dicta
ob humilitatem argumenti eius,ac uilitatem actorum, qui nõ cothurno aut
ſocco utuntur in ſcena,aut pulpito,ſed plano pede.uel ideo quòd non ea ne-
gotia continet, quæ perſonarum in turribus aut in cœnaculis habitantium
ſunt,ſed in plano & humili loco.Perſonati primi egiſſe dicuntur comœdiam
Cincius Cincius & Faliſcus:tragœdiam Minutius & Prothonius.Omnium autẽ co-
Faliſcus mœdiarum ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumũtur,nomine, loco,facto,
euẽtu.Nomine,ut Phormio,Hecyra,Gurgulio,Epidicus.Loco, ut Andria,
Leucadia,Brunduſina.Facto,ut Eunuchus,Aſinaria,Captiui.Euentu Com
Comœdiæ formæ morientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt
Palliata tres,Palliatæ,Græcum habitum ferentes,quas nonnulli tabernarias uocant.
Tabernaria Togatæ,iuxta formam perſonarum,habitum togarum deſiderantes.Attel-
Togata lanæ,ſalibus & iocis compoſitæ,quæ in ſe non habent niſi uetuſtam elegan-
Attellana tiam. Comœdia autẽ diuiditur in quatuor partes,Prologũ,Protaſin,Epi-
Comœdiæ partes taſin, Cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio,à Græcis dicta πρόλογος,
Prologus & eius ſpecies id eſt antecedens uerã fabulę compoſitionem elocutio. Eius ſpecies quatuor
ſunt, συςατικὸς commendatitius, quo fabula uel Poeta commendatur.
ἀναφορικὸς, relatiuus:quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo re-
feruntur. ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens.
Prologus μικτὸς, miſtus, omnia hæc in ſe continens.Inter prologum, & Prologium
Prologium quidam hoc intereſſe uoluerunt:quia prologus eſt ubi Poeta excuſatur, aut
fabula commendatur.prologium autem eſt,cum tantum de argumento di-
Protaſis citur.Protaſis eſt primus actus fabulæ,quo pars argumenti explicatur, pars
Epitaſis reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitaſis,inuolutio argumen-
Cataſtrophe ti,cuius elegantia connectitur. Cataſtrophe, explicatio fabulæ, per quam
euentus eius approbatur.In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora pone-
bantur, quàm Poetarum: in nonnullis Poetarum,ꝙ fabularum. cuius mo-
ris diuerſitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ede-
rent,ipſarum nomina pronuntiabantur antè, quàm Poetæ pronũtiarentur,
ne aliqua inuidia à ſcribendo deterreri poſſent. Cum autem per editionem
multarũ Poetæ iam eſſet autoritas acquiſita, rurſus priora Poetarum no-
mina proferebantur:ut per ipſorum uocabula fabulis attentio acquireretur.
Actas diuerſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. Nam ludorum quatuor ſunt
Megalenſes ludi ſpecies,quos Curules Ædiles munere publico curant. Megalenſes, magnis
dijs conſecrati, quos Græci μεγαλησίους, appellant.Funebres,ad retinen-
Funebres dum populum inſtituti,dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri
Plebei plene inſtruitur.Plebei,qui pro ſalute plebis æduntur.Apollinares, Apollini
Apollinares

conſecrati

conſecrati. In ſcena duæ aræ poni ſolebant, dextra Liberi, ſiniſtra eius dei cui ludi fiebant: unde Terentius in Andria ait, *Aræ duæ*

Ex ara hac ſume uerbenas.

Hinc Vlyſſem palliatũ ſemper inducunt: ſiue quòd aliquando inſaniam ſimulauit: quo tempore tectum ſe eſſe uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire. ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus munitusq́ꝫ plurimum ſocijs profuit. Huius enim uirtutis erat, animi ſemper decipientis ingeniũ. Nõnulli Ithacæ incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis, & Neoptolemi perſonæ, diademata habent: quamuis regalia ſceptra nũquam tenuerint: cuius argumenti probatio talis inducitur. quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella, ſacramenta coniurationis inierunt, nec unquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus ueſtitus inducitur, quòd is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. Adoleſcentibus diſcolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo cõteguntur, paupertatis antiquæ gratia: uel quo expeditiores agãt. Paraſiti cum intortis pallijs ueniũt. Læto, ueſtitus candidus: ærumnoſo, obſoletus: purpureus, diuiti: pauperi, phœniceus datur: militi, chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur. Leno pallio uarij coloris utitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. Eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificant. Aulæa quoque in ſcena in terra ſternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam uſq́ꝫ perlatus: pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. Eſt autem minutum uelum: quod populo obſiſtit dum fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronuntiabant. Cantica uerò temperabantur modis non à Poeta, ſed à perito artis muſicæ factis. Neq́ꝫ enim omnia ijſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis. ut ſignificant qui tres numeros in comœdijs ponũt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiuſmodi modos faciebãt, nomen in principio fabulæ & ſcriptoris, & actoris ſupponebant. huiuſmodi adeò carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi ex populo antè diſcerẽt quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quàm omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulus pronuntiaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus: & dextris, aut ſiniſtris. Dextræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam comœdiæ dictionem pronuntiabant. Siniſtræ & ſerranæ acuminis leuitate iocum in comœdia oſtendebant. Vbi autem dextra, & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur, miſtim ioci & grauitates denunciabantur.

Vlyſſes palliatus *Perſonarum comicarum amictus* *Syrmata* *Siparium* *Diuerbia* *Cantica* *Tibiæ dextræ & ſiniſtræ in comœdijs*

ARGVMENTA PHILIPPI MELANCHTHONIS IN P. TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM

NVLLVS eſt omnino ſcriptor in Latina lingua, quẽ tantopere cognoſci, ediſciq́ʒ retulerit, atqʒ Terentium. Nam cum prima uirtus in oratione ſit proprie loqui, nec proprij ſermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè eſt, in quo perdiſcẽdo plurimum operæ ac ſtudij ponamus. Et ab ijs qui docent pueros, ſuperſtitioſam etiam diligentiam in hoc autore enarrãdo requiro. Primũ prodeſt monere, quæ comœdiæ natura ſit, quidùe ſpectarint comœdiarum autores, nomen unde factum ſit. Atqʒ hæc quidem Donatus copioſe expoſuit. Conuenit autem inter omnes, autores comœdiarũ uoluiſſe & cõmunium morum & caſuũ exempla proponere, quibus uelut admoniti, prudentius iudicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupleraré. Quæ inculcabunt profeſſores eo diligentius, ut ſciant pueri, quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi ſint legendis comœdijs. Nam quo propius cognorint & uim literarum, & utilitatem, eo impenſius iuuat diſcere. Porrò nomen comœdia, factum eſt, ut plurimi dicunt, ἀπὸ τοῦ κώμου, id eſt, à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id eſt, à carmine: ut ſit conuiuale carmen. Nam in conuiuijs primum iocoſo quodam carmine, ciuium uitia iuuentus liberius taxabat. Poſtea, ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo. Ariſtoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter ſentit: nec piget aſcribere eius uerba: ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεος. Cætera Donatus. In recenſendis argumentis fabularum conſilium Poetæ ſumma cura exponendum eſt. Quarum perſonarum deſcriptiones in primis admirationem mercantur, in quibus locis plurimum commoretur Poeta, ubi plurimum neruorum, plurimum eloquentiæ oſtentet: quos locos ita cõmendent pueris, ut & familiariter ament, & tanquam digitos ſuos norint. Et ob hanc cauſſam fabularum omnium argumenta, ueteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφὴν partiantur, ut diſtributa facilius adſequatur iuuentus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam. nuſquam enim conſilio locus eſt, niſi in dubijs rebus. neque uero aliud eſt Comœdia, niſi humanorum conſiliorum & euentuum imago quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, ut Glycerio fidem promiſſam præſtet, poſtquàm patri per errorem pollicitus eſt, futurum ſe in eius poteſtate ac ducturum quam uellet. eſtq́ʒ hæc ueluti ϛάσις fabulæ. Conſilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referẽda ſunt. Et tota fabula ſimilis eſt orationi generis ſuaſorij. Nam uarie de tota cauſa cõſultant

ſenes

Comœdia. Aristo.

ſenes,adoleſcentes,ac ſerui.Sed ut argumentum propius cernere queāt pueri,ordine ſingulas partes referemus.

Periculum protaſis

Cum amaret Pamphilus Glycerium, eiq; fidem dediſſet ducturū ſe eſſe uxorem, pater, qui amare filium compererat, conſilium capit abſtrahendi eius à Glycerio, ſimulat ſe uxorē daturum, poſcitq; ut ne filius id recuſet. Is cum & patrem uereretur,& Glycerium deſerere parum pium iudicaret,pendet animi,nec habet quò ſe uortat.Ibi Dauus intelligens ſimulari rem à patre,conſulit herili filio,ut polliceatur patri ſe in eius poteſtate futurum : periculi nihil eſſe,quādoquidem ſimulent nuptiæ.filius obſequitur, quanquam ægre:pollicetur patri ducturum ſe quam uellet.

Epitaſis

Interea ſpargitur de Pamphili nuptijs rumor,reſciſcunt & mulierculæ,quibus cum Glycerio cōſuetudo erat.Et pater cum à filio quod uoluerat,extorſiſſet,non iam ſimulat rem,ſed ſeriam fabulam orditur.Chremetem orat, ut gnatam det uxorem filio ſuo.facile impetrat.Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater ſtudet, & filius pollicitus erat ſe in patris poteſtate futurum eſſe. Quæſo, quomodo ex his turbis ſe explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractum erat, cum dolus nō ſucceſſiſſet, Chremetem deterret à nuptijs,fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Cataſtrophe

At pater rem urget:& proceſſiſſet,niſi caſus,qui ſæpe plus ualet quàm ratio,dubijs rebus opem attuliſſet. Venit quiſpiā Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam eſſe,gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex ſentētia Pamphili conficiuntur. Vide ex ex quanto periculo,caſu euaſerit Pamphilus.

Eſt autem in more Terentio,in prima ferè ſcena longa narratione cōmemorare occaſionem fabulæ:atq; eas narrationes plurimi fecerūt ueteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores,& patris conſiliū,quo is filium à Glycerio diuulſurus erat.In reliquis ſcenis pergit conſilium exequi.Sunt aſperſa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamēta. Eſt enim mirabiliter aucta, commemoratione morū,ſtudiorū,ſodalitij Pamphili,qua occaſione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit,ubi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendet profeſſor,& uelim hic immodice etiam anxium eſſe καὶ πολυπραγμονεῖν interpretem. Eſt enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc autorem pueri.Id ita fiet,ſi rectiſſime intellexerint.Exigendum ab ipſis pueris,ut ſuo marte argumenta fabularū condant, ut locos aliquos retexāt,& pluribus exponant, tanquam ceram refingant: quæ exercitatio,præterquàm quòd familiariorem hunc Poetam facit,facun

ARGVMENTA PHILIPPI MELANCHTHONIS IN P. TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM

NVLLVS eſt omnino ſcriptor in Latina lingua,quẽ tantopere cognoſci,ediſcicꝗ retulerit,atq; Terentium. Nam cum prima uirtus in oratione ſit proprie loqui, nec proprij ſermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè eſt,in quo perdiſcẽdo plurimum operæ ac ſtudij ponamus.Et ab ijs qui docent pueros,ſuperſtitioſam etiam diligentiam in hoc autore enarrãdo requiro.Primũ prodeſt monere,quæ comœdiæ natura ſit,quidúe ſpectarint comœdiarum autores,nomen unde factum ſit.Atq; hæc quidem Donatus copioſe expoſuit. Conuenit autem inter omnes,autores comœdiarũ uoluiſſe & cõmunium morum & caſuũ exempla proponere,quibus uelut admoniti,prudentius iudicemus de rebus humanis,& genere orationis facundiam locupletare.Quæ inculcabunt profeſſores eo diligentius,ut ſciant pueri,quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi ſint legendis comœdijs. Nam quo propius cognorint & uim literarum, & utilitatem, eo impenſius iuuat diſcere. Porrò nomen comœdia,factum eſt,ut plurimi dicunt, ἀπὸ τοῦ κώμου, id eſt, à comeſſatione,& ἀπὸ τῆς ᾠδῆς,id eſt,à carmine:ut ſit conuiuale carmen. Nam in conuiuijs primum iocoſo quodam carmine,ciuium uitia iuuentus liberius taxabat. Poſtea, ars acceſſit,& theatrorum conſuetudo.Ariſtoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter ſentit: nec piget aſcribere eius uerba: ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεος. Cætera Donatus. In recenſendis argumentis fabularum conſilium Poetæ ſumma cura exponendum eſt. Quarum perſonarum deſcriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimum commoretur Poeta, ubi plurimum neruorum, plurimum eloquentiæ oſtentet:quos locos ita cõmendent pueris,ut & familiariter ament, & tanquam digitos ſuos norint.Et ob hanc cauſſam fabularum omnium argumenta,ueteri more,in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφὴν partiantur,ut diſtributa facilius adſequatur iuuentus.Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam.nuſquam enim conſilio locus eſt, niſi in dubijs rebus. neque uero aliud eſt Comœdia, niſi humanorum conſiliorum & euentuum imago quædam.In Andria periclitatur Pamphilus,ut Glycerio fidem promiſſam præſtet,poſtquàm patri per errorem pollicitus eſt, futurum ſe in eius poteſtate ac ducturum quam uellet. eſtꝗ hæc ueluti στάσις fabulæ. Conſilia omnia,querelæ omnes,argumenta omnia huc referẽda ſunt. Et tota fabula ſimilis eſt orationi generis ſuaſorij.Nam uarie de tota cauſa cõſultant

ſenes

Comoedia.

Aristo.

ſenes,adoleſcentes,ac ſerui.Sed ut argumentum propius cernere queāt pueri,ordine ſingulas partes referemus.

Periculum protaſis

Cum amaret Pamphilus Glycerium, eiq; fidem dediſſet ducturū ſe eſſe uxorem, pater, qui amare filium compererat, conſilium capit abſtrahendi eius à Glycerio, ſimulat ſe uxorē daturum, poſcitq; ut ne filius id recuſet. Is cum & patrem uereretur,& Glycerium deſerere parum pium iudicaret,pendet animi,nec habet quò ſe uortat.Ibi Dauus intelligens ſimulari rem à patre,conſulit herili filio,ut polliceatur patri ſe in eius poteſtate futurum: periculi nihil eſſe,quādoquidem ſimulent nuptiæ.filius obſequitur, quanquam ægre:pollicetur patri ducturum ſe quam uellet.

Epitaſis

Interea ſpargitur de Pamphili nuptijs rumor,reſciſcunt & mulierculæ,quibus cum Glycerio cōſuetudo erat.Et pater cum à filio quod uoluerat,extorſiſſet,non iam ſimulat rem,ſed ſetiam fabulam orditur.Chremetem orat,ut gnatam det uxorem filio ſuo.facile impetrat.Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater ſtudet, & filius pollicitus erat ſe in patris poteſtate futurum eſſe. Quæſo, quomodo ex his turbis ſe explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractum erat, cum dolus nō ſucceſſiſſet, Chremetem deterret à nuptijs,fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Cataſtrophe

At pater rem urget:& proceſſiſſet,niſi caſus,qui ſæpe plus ualet quàm ratio,dubijs rebus opem attuliſſet.Venit quiſpiā Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam eſſe,gratum omnibus nuncium.Nuptiæ ex ſentētia Pamphili conficiuntur. Vide ex ex quanto periculo,caſu euaſerit Pamphilus.

Eſt autem in more Terentio,in prima ferè ſcena longa narratione cōmemorare occaſionem fabulæ:atq; eas narrationes plurimi fecerūt ueteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores,& patris conſiliū,quo is filium à Glycerio diuulſurus erat.In reliquis ſcenis pergit conſilium exequi.Sunt aſperſa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamēta. Eſt enim mirabiliter aucta, commemoratione morū,ſtudiorū,ſodalitij Pamphili,qua occaſione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit,ubi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendet profeſſor,& uelim hic immodice etiam anxium eſſe καὶ πολυπραγμονεῖν interpretem. Eſt enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc autorem pueri.Id ita fiet,ſi rectiſſime intellexerint.Exigendum ab ipſis pueris,ut ſuo marte argumenta fabularū condant, ut locos aliquos retexāt,& pluribus exponant, tanquam ceram refingant: quæ exercitatio,prǽterquàm quòd familiariorem hunc Poetam facit,facun

diam etiam alit. Fingũtur hic cordati ſenes, Dauus ueterator, honeſta ac pia mente præditus adoleſcens Pamphilus. Verum ut Pamphili ingenium rectius perſpici poſſet, & ut aliquanto plus in fabula turbæ eſſet, cõfertur cum eo Carinus Pamphili diſſimillimus. nihil moderatum in hoc, nihil conſilij: contrà in illo moderatiora omnia penè, quàm uel ætas poſcit, uel ſinit amor.

In primis mirantur eloquentiam Poetæ in Pamphili querelis, in ſenis narrationibus, conſultationibus, & obiurgationibus. Ab his exemplis & uerba, & figuras latini ſermonis, & dicendi rationem aſſueſcant petere adoleſcentes: felicius haud dubiè collocaturi operam, quàm ſi interea, uelut formicæ Indicæ, aurum conueherent.

IN EVNVCHVM

COMOEDIAE ut hominum uitam, caſus, conſilia imitentur, pericula continent, quòd & conſilijs, & fortunæ, in periculis maximè locus eſt. Itaq; cum diſcutere periculũ ratione contendant perſonæ, finguntur uaria conſilia, in quibus alia fallunt, alia felicia ſunt. Sæpe plus caſus poteſt, q̃ ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula propoſuit modeſti adoleſcentis exemplum: is de officio ſuo honeſte conſultat. Hic nulla ſunt honeſta exempla, nullum honeſtum conſilium. Nam meretricij amores deſcribuntur: ut hoc exemplo cernant iuuenes, tanquam in ſpeculo, amentiam huiuſmodi amatorum. Eſt autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenſeo.

Primas Thraſo in hac fabula tenet. Ei cum pollicita eſſet Thais, facturam ſe ſui copiam dies aliquot, fallitur is tamen. eaq; protaſis fabulæ eſt. Cum Thraſone confertur Phædria: niſi enim riualem haberet Thraſo, nihil periclitaretur in amore.

Epitaſis fabulæ eſt, cum minatur ſe ille oppugnaturum ui ædeis Thaidis.

Cataſtrophe ridicula eſt. Nam Thraſo iam fractus, precibus impetrat, ut aliqua ſaltem in parte apud Thaidem hæreat. Porrò quia hæc fabula uaria eſt, multumq; habet turbarum, caſu exoritur alius tumultus, uitiatur uirgo, quam Thaidi miles donarat. Sed eſt læta eius quoq; periculi cataſtrophe. Nam uxor datur hæc adoleſcenti quam compreſſerat.

Vt Thraſonem ridiculum amatorẽ fingeret, addit Gnathonem qui eius mores mirificè depingit, ut ardelionem agnoſcas.

In ſuperiori fabula plurimæ ſunt conſultationes, & tota ferè conſiſtit in genere deliberatiuo. Hic plus eſt expoſtulationum, & accuſatorio ſeu iudiciali generi ſimilior eſt. Nullum autem uitæ genus eſt, ubi non plurimum Thraſonum reperias: neque ulli ferè rebus humanis pernicioſiores ſunt, quàm id genus, ſi contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia miſcent, ut emereantur uulgi plauſum. Quare diligenter eſt intuenda, cõtemplandaq; Thraſonis imago in hac fabula, ut diſcas, quàm ſint in-

epti, quàm nihili ardeliones iſti. Somnia uerius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac ſimiles alicubi deſcriptiones: qualis eſt apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni. nec piget adſcribere, ut ediſcant pueri.

AD VARVM

Suffenus iſte Vare, quem probe noſti,
Homo eſt uenuſtus, & dicax, & urbanus,
Idemq́ longe plurimos facit uerſus:
Puto eſſe ego illi milia aut decem, aut plura
Perſcripta. nec ſic, ut fit in palinxyſto,
Relata: chartæ regiæ, noui libri,
Noui umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus, unus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus uidetur: tantum abhorret ac nutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modo ſcurra,
Aut ſi quid hac re triſtius uidebatur,
Idem infaceto eſt infacetior rure,
Simul poemata attigit, neq; idem unquam
Æque eſt beatus, ac poema cum ſcribit.
Tam gaudet in ſe, tamq́ ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur, neq; eſt quiſquam,
Quem non in aliqua re uidere Suffenum
Poſſis: ſuus cuiq; attributus eſt error,
Sed non uidemus manticæ quod in tergo eſt.

IN ATTALVM

Declamas belle, cauſas agis Attale belle.
Hiſtorias bellas, carmina bella facis.
Componis belle mimos, epigrammata belle:
Bellus grammaticus, bellus es aſtrologus.
Et belle cantas, & ſaltas Attale belle.
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle.
Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio.

IN HEAVTONTIMORV MENON

TANTA huius fabulæ elegantia eſt, ut pleriq; à Lælio, quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, ſcriptam exiſtimarint: & Poeta ipſe teſtatur in hac puram eſſe orationem, qua laude nulla poteſt amplior excogitari. Quid eſt em̃ admirabilius, quàm ſermo elegans & uenuſtus? Neq; prædicaturus hoc palàm fuerat Comicus, niſi nouam, inſignem, & penè diuinam ſermonis elegantiam eſſe iudicaſſet. Depingit autem parentum uitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam iuſto inclementius tractat, adoleſcẽtem modeſtum & frugi. Quem poſtquàm domo eiecit, uictum iurgijs & cõtumelijs, multo impotentius deſiderat. adeò multifariã hic peccat. Huic ſeni opponit Chremetem monitorem: ſed quem poſtea uideas multo plura quàm Menedemum peccare. Primum is nunquam olfecit perdite amare filium, & compilari ſe à ſcorto ſumptuoſo. Poſt ubi reſciſcit, multo fert impotentius id mali, quàm illa ſolebat Menedemus: ut agnoſcas ferè ita accidere, ut foris, nõ domi ſapiamus.

Epitaſis

Porrò quia fingebat Poeta uelut oculis captũ Chremetem, qui inſignia filij uitia nõ cernat, adducit patri ob oculos filij amicam: idq; hic periculi eſt, ne reſciſcat Chremes, Bacchidem filij amicam eſſe. Huc omnia conſilia, omnes dolos ſeruuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm comperit filij rem agi. Fallitur autẽ cum fingitur Bacchis eſſe Cliniæ. In prima fabulæ parte, ubi Menedemũ cõfirmat Chremes, oratio eſt deliberatiui, ſeu ſuaſorij generis, qua hic cõſolatur, erigit, monet animi ægrum uicinum. In reliqua fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis translatione rhetorica agitur: quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis eſt hic ſeruulus, cuius callidiſſimis cõſilijs neutiquam reſpondent euentus. Nec uulgariter de ſuo conſilio ſibi ipſe placet, cũ ait: Hic me magnifice effero, &c. Eſt ea mirifica omnino imago humanorum & cõſiliorum & euentuum. Falluntur enim ferè aſtutiſſima cõſilia mortales. Sicut Ciceronem fefellit euẽtus belli, aduerſus Antonium ſuſcepti. Extant exempla in hiſtorijs innumerabilia.

IN ADELPHOS

Protaſis

ERIPVERAT Æſchinus lenoni mulierculam, fratri gratificatus, qui illam amabat. Id poſtquàm reſciuit Demea, aſpero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Aeſchinum dederat adoptandum, expoſtulat, queriturq; eius indulgentia corrumpi. Periclitantur itaq; Aeſchinus & ſeruuli, quomodo le-

noni ſatisfiat, quomodo celetur, Demea ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neq; enim tam ipſe ſibi, quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuam quandam Æſchinus, cui fidem dederat, uxorem ſe ducturum eſſe: quæ poſtquàm raptam audiuit pſaltriã, grauiter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hæc pars mira conſilia, miras technas ſerui, quibus fallitur Demea.

Epitaſis

Reſciſcit Demea uitium oblatum eſſe ingenuæ ab Aeſchino, ea uero de re mirã tragœdiam excitat. Magis commouetur poſtquàm deprehendit Cteſiphoni cum Pſaltria rem eſſe. Miſere etiam angitur Aeſchinus, cum in diſcrimen uenit ne uxore excidat.

Cataſtrophe

Hæ turbæ omnes, prudentia, & manſuetudine Mitionis ſedantur. Primas itaq; in hac fabula ſenes habent. Confertur enim cum aſpero & inclementi patre urbanus & comis pater. Et huc omnia ſpectant, ut appareat in re domeſtica, publica, cõmercijs hominũ, ubiq; nullam eſſe neq; utiliorem, neq; gratiorem uirtutem comitate. Conſtat autẽ hæc comœdia, magna ex parte accuſationibus & excuſatiõibus: crebras habet querelas, & penè tragica πάθη. Quare in primis cõducit eius lectio ad locupletandã facundiam.

IN HECYRAM

Protaſis

VXOREM duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, ut duobus menſibus uxorem ne attingeret quidem. Poſtea per conſuetudinem animus uictus eſt, cœpit placere uxor. Porrò cum ipſe peregre abeſſet, illa domũ redit ad matrem, atq; ibi parit mẽſe ſeptimo poſtquàm nupſiſſet Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrem anus. Vbi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic grauiter adeò commouetur, cum aliunde cõcepiſſe exiſtimaret. Et cum per ſeſe dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum moleſtum eſt ab ea diuelli: neq; enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaq; Pamphilus quomodo honeſte dimittat uxorem, néue illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protaſis eſt.

Epitaſis

Inſtant pater & ſocer inſcij quid accidiſſet ut domum reducat: præſertim cum nec ſocrus nec mater, id quod ſenes falsò ſuſpicati fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoueri non poſſet Pamphilus ut reduceret, tamen cauſſam conſtantiſſime diſſimulat. Itur eò, ut putent Bacchidis amore deuinctum alieno ab uxore animo eſſe.

Cataſtrophe

Bacchis accerſita, fidem facit nihil ſibi cum Pamphilo rei eſſe. Hic autem

prodendum

prodẽdum peccatum uxoris fuit aut reducenda:uerum caſu periculum diſcutitur. Forte enim Philumenæ annulum ſocrus in digito Bacchidis conſpexit, quem olim Pamphilus ſtupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus teſtatur ex Pamphilo puerum ſuſceptum eſſe. Ita redit in gratiam cum uxore Pamphilus. Iucunda eſt cum uxoribus ſenum concertatio, quæ monet ſæpe errore & falſis ſuſpicionibus fieri,ut diſſentiant coniuges. In primis autem inſignis eſt humanitas,& fides Pamphili in hac fabula.

IN PHORMIONEM

Protaſis

CVM Antipho abſente patre in puellam quandam unice deperiret,nec poſſet ea potiri, niſi uxorem duceret(erat enim ciuis Attica) forte nuptiæ confectæ ſunt technis ſycophantæ cuiuſdam Phormionis.Is enim ex compoſito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam eſſe, neq; quẽquam alium propiorem cui nubat.Facile eſt uincere non repugnantem.Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitaſis

Non probatur auaro patri ubi rediit,factum,ut qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere.Quare cum Phormiõe expoſtulat, cur in has nuptias ſe abſente filium coniecerit. Tandem paciſcitur etiam mercedem,minas triginta, ſi receperit ad ſeſe puellam. Ibi uero & Antipho in diſcrimen uenit,ne per eam conditionem ipſe unice charam & iucundam coniugem amitteret.

Cataſtrophe

Interea domum redit & patruus Antiphonis,hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex ſe in Lemno ſuſceptam eſſe, ubi cũ muliercula quadam cõſueuerit: gaudetq; ita caſu cecidiſſe, ſe abſente,ut is duceret, quẽ maxime ipſe generum cuperet, & pauloante ambibat. Ità fit ut & Antipho retineat uxorem,& nuptiæ patri probentur

Secunda cataſtrophes pars

Porro triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorſerat Phormio: quanquã diſſimularet dandas alteri adoleſcenti Phædriæ,qui citharistriam mercaretur:& iam perierat pecunia:quam cum repoſcunt ſenes, ſycophãta prodit Chremetem apud uxorem,& docet cõſueſſe cum alia quadam peregre,ſimulq; impetrat, ut Phædriæ id argentum condonetur. Eſtq; ridicula admodum καταστροφῆς pars,ubi mulier maritum obiurgat,parum memorem fidei ſuæ.

FINIS

PRAEFATIO IN ANDRIAM TERENTII

COMOEDIA Andria,cũ palliata ſit, de loco nomen ac-cepit,& à Menandro prius,& nunc ab ipſo Terẽtio: qui cũ de Chryſide loqueretur,ſic ait,Hei uereor nequid Andria apportet mali · & hoc cõmune uocabulum eſt & in Græca,& in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria eſt,continetq; actus amatorum adoleſcentium, & patrum piorum. Sunt ibi callidi ſerui,aſturæ ancillæ,ſeueri ſenes, adoleſcentulæ liberales. In hac primæ partes ſenis Simonis ſunt,ſecũdæ Daui, tertiæ Chremetis,& deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur,& in aduerſarios non mediocriter exaſperatur: ſed tamen id ſubtiliter,ut omnia laceſſitus facere uideatur,ac dicere. Hic protaſis ſubtilis,epitaſis tumultuoſa, cataſtrophe penè tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillũ peruenit. Hæc prima acta eſt ludis Megalenſibus M. Fuluio, & M. Glabrione, Q. filio ædilibus Curulibus. Egerunt L. Attilius Latinus Præneſtinus, & L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus, dextris & ſiniſtris. & eſt tota Græca, edita M. Marcello & Sulpitio COSS. pronunciataq; eſt Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen Poetæ, & minoris apud populum autoritatis, ac meriti. Deuerbijs autenticis lepide diſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamento Poetæ fuit ad alias cõſcribendas. Initium autem προτατικὸν πρόσωπον, id eſt aduentitiam perſonam recepit Soſiæ propter euoluendam argumenti obſcuritatem. Perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum ſane puellarum liberalium nullam orationem in proſcenio induci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoq; poſt ſcenam fieri ſolet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM

CHREMES Atticus pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falsò crederet relictam Athenis, nec uiſam poſtea multo tempore: tanquã unicam ſibi putabat Philumenã: quã Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat unice, & ſibi petebat uxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidã Simonis filio ultrò deſponderat: qui Pamphilus contrà ſororẽ Chryſidis, ac peregrinam tum creditam, Paſibulam ſupradictam alterã Chremetis filiã ſub nomine Glycerij latenter ſic amauit, ut ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre. qua re intellecta commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animũ Pamphili, multis dolis à Dauo ipſe deluditur ſeruo. periculoq; Charini, & Pamphili motus error in fabula, uſq; ad eũ finẽ ductus eſt, dũ Athenas ueniens Andrius quidã Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti:

Philumena

Philumena uerò Charino deſpondetur,& traditur exoptanti.Perſpecto argumento ſcire debemus hanc eſſe uirtutem Poeticam,ut à nouiſſimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ, & originem narratiue reddat ſpectatoribus:autoremq́ꝫ præſentem ſibi exhibeat,ubi finis eſt fabulæ.hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, uel uirtutis nón modo ſecuti ſunt Tragici,comiciq́ꝫ autores:ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in Latinis fabulis internoſcere difficile eſt. cauſſam iamdudum demonſtrauimus. Vnde autem,aut quo modo,quamuis ægre,tamen intelligi diſtinguiq́ꝫ poſſint,eſt operæpretium dicere: Principio dicẽdum eſt nullam perſonam egreſſam quinquies,ultra exire poſſe.Sed illa re pleruncꝫ decipimur,quòd perſonam cum tacuerit,egreſſam falsò putamus: quæ nihilominus in proſcenio tacens loquendi tempus expectat.Eſt igit̃ attente animaduertendum,ubi,& quando ſcena uacua ſit ab omnibus perſonis:ut in ea chorus,uel tibicen audiri poſſit.quod quum uiderimus, ibi actum eſſe finitũ debemus agnoſcere.Cõfundit ſæpe lectorem id,quòd perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim diiudicant de rerum ac temporum quantitate. poteſt enim fieri ut & ſit ingreſſa ac egreſſa,quã praue credimus de proſcenio nõ receſſiſſe.Poſſe aũt quinto egredi perſonã, nõ & neceſſe eſſe dicimus:ut appareat ultrà exire nõ poſſe:In Tragœdia & parcius exire & ſolere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationẽ Simonis apud Soſiam continet argumẽti:quod populus hac occaſione perdiſcit mox querelam apud ſe Daui de domino,& eiuſdem cũ domino uerba:& rurſus eiuſdẽ ſerui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc ſunt. Charini uerba primò cum Birria ſeruo,& poſt cũ ipſo Pamphilo de nuptijs:Pamphili ſermo cum patre dolo conſentientis in nuptias. Birriæ uerba: Daui callida oratio aduerſum ſenem. Tertio actui hæc attribuuntur. Myſidis cum obſtetrice colloquium,Dauo,ac Simone audientibus:partus Glycerij ſuſpectus ſeni: & Daui apud eum fraudulẽta ſermocinatio:Simonis uerba cum Chremete de nuptijs:Daui perturbatio ac Pamphili. Quartũ actum per hæc intelligimus. prima Charini uerba ſunt indignantis uelut fidem ſibi nõ ſeruatam à Pamphilo:tum Myſidis uerba apud Pamphilum,eiuſdemq́ꝫ queſtus: Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis prope iurgium diſputatio:tum detectio fallaciarum Daui, tum indignatio patris aduerſus filium:tum Critonis interuentus, & per eum cognitis rebus in tranquillum res acta,ducentibus uxores quas concupiuerant Pamphilo & Charino. Illud non cõmouere nos debet. quòd in horum actuum diſtinctione uidentur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonæ quædam: ſed tenere debemus,ideo Terentium uicinitatis mentionem feciſſe in principio, ut modico receptu & adeſſe,& abeſſe perſonã intelligamus.nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis,qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

FABVLAE INTERLOCVTORES

Simo ſenex	Birria ſeruus
Pamphilus adoleſcens	Crito hoſpes
Dauus ſeruus	Chremes ſenex
Dromo lorarius	Glycerium meretrix
Soſia libertus	Myſis ancilla
Charinus adoleſcens	Lesbia obſtetrix

IDIOMATA PERSONARVM PRAECIPVARVM

Simo pius in filium, ſed natura uehementior. Pamphilus pius in patrem, ſed fideliter amans, & cordatus ut adoleſcens. Dauus uafer, ac ſpei pertinacis. Charinus ſimplex, ac nullius conſilij. Birria, Dauo diſſimillimus, deſperandi autor. Crito pauper, ſed ob probitatem impatiens contumeliæ. Chremes pius in filium, alioqui Simonis diſſimillimus, ingenio ſedato & placido componens omnia. Myſis callida & heræ amans.

RATIO NOMINVM

Simo dictus eſt à ſpecie. Simi enim ferè ſunt iracundi. Chremes, παρὰ τὸ χρέμπτειν, quod ſenes tuſſi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus à beneuolentia animi. Soſias, quod ſeruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Birria, ſicut & Myſis. Nam Myſi quemadmodum Phryges ſeruile genus erat. Glycerium à uoluptate. Lesbia, à patria. Crito, quod controuerſiam dirimat. Dromo à curſu.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN TERENTII ANDRIAM

SORORE M falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium uitiat Pamphilus.
Grauidaq́ue facta, dat fidem uxorem ſibi
Fore hanc, nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atq; ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS, CLAVDI FILIVS TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPITIO COSS.

C. Gla.

PROLOGVS

POETA quum primũ animũ ad ſcribendũ appulit, — *A commendatione personæ.*
Id ſibi negocij credidit ſolum dari,
Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multò intelligit.
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur
Non quĩ argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc quã rem uitio dent, quæſo animũ aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui utranuis rectè norit ambas nouerit.
Non ità diſſimili ſunt argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ, ac ſtilo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atq; uſum pro ſuis.
Id iſti uituperant factum, atq; in eo diſputant,
Contaminarẽ non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium — *Ab authoritate.*
Accuſant: quos hic noſter authores habet,
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant porro moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite
Vt pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquum:
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint uobis prius.

Aut non eliditur m aut prologis dixit ut Greci polypus, & nos opilio

Niſi elidas in argumento ſyllabam non conſtat trimeter, aut niſi leges diſſimili argumento ſunt

Eliditur s in iſti

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AELII DONATI GRAMMATICI ILLVSTRIS IN PROLOGVM ANDRIAE, INTERPRETATIO

POETA quum primum animum ad ſcribendum appulit.] Principium factum eſt à commendatione perſonæ, quod prudens, quod honeſtus Terentius. & honore maiore poetam potius quàm Terentium dixit: ut illum hoc ipſo, de quo laborat nomine ornaret. Poeta quum primũ.] Omnis huius prologi intẽtio hoc agit, ut nouo poetæ ueniã paret, & ueteri odium: & ut quàm maxime modeſtum, minimeq; errantem Terentium probet.

Poeta quum primum animum, &c.] Iam meritum poetæ dedit, poetam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. Poeta quum primum animum ad ſcribendum ap-

a pulit

pulit. Senſus hic eſt, Propoſuerat quidem poeta noſter ut in prologis argumenta narraret:
ſed hoc imputat Lucio Lauinio aduerſario, qui eum facere non permiſit quod propoſue-
Appellere rat, maledictis ſuis ad reſpondendum eundem prouocans. Appulit.] Appellere proprie
dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus acceſſerit. Virgilius, Hinc me digreſſum ue-
ſtris deus appulit oris. Appulit in ſecunda lectione attulit fuit: ſed appulit magis: ut Te-
Negocium rentius, Nam poſtea ſic animum ad uxorem appulit. Negocij.] Modo pro moleſtia & cu
Vt ra, non labore. Populo ut placerent.] ut, ne non ſignificat: nec eſt modo cōiunctio. Fa-
bulas.] ad feciſſet, retulit fabulas, nō ad placerēt. & eſt figura ſyllepſis. Feciſſet.] Bene fe-
Facio ciſſet, non ſcripſiſſet. Vnde & poetæ ἀπὸ τοῦ ποιεῖν, id eſt, à faciendo dicti ſunt, Sic Virg. Pol-
lio & ipſe facit noua carmina. Verum aliter.] Sic Virg. Maior rerum mihi naſcitur ordo.
Et, Maius opus moueo. Non enim hoc ſe elegiſſe dicit, ſed quaſi ex ordine ipſo natum ſibi
Aliter eſſe. Intelligit.] Quod credimus, plerunq; falſum: quod intelligimus, certum eſt. Ali-
ter autem, contrà ſignificat. Virg. Dijs aliter uiſum. Verum aliter euenire multo intelli-
git. Adeò nec præparauerat, nec intenderat quēquam lædere, ut ſpe falſus, laceſſitusq; hoc
Vti faciat. Operam abutitur.] Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus ſaluo uſu nobis ſub
Abuti miniſtratur. Abutimur, quādo deperdimus & rem & fructum. Nam uſui eſt ager, domus:
abuſui uinum, oleum, & cætera huiuſmodi. Cicero, Non debet, inquit, ea mulier, cui uir bo
norum ſuorum uſum fructum legauit cellis uinarijs & olearijs plenis relictis, putare id ad
ſe pertinere. uſus enim, non abuſus legatus eſt. ea inter ſe ſunt contraria. Hæc in Topicis.
Qui Argumentum narret.] Quod uerè prologi eſt officium. Qui.] Pro ut, ergo nō eſt mo-
do pronomen. Sed qui maleuoli ueteris poetæ:] Primum à natura, maleuoli: deinde à
tempore, uel ab inuidia, ueteris: à ſigno æmulationis, poetæ. Vetus plerūq; refertur ad lau
dem: interdum ad uituperationem, ut hic. & alibi, Vetus, ueternoſus, ſenex. Veteris.] Pro
carioſi & quaſi rancidi poſuit. atq; ideo maleuoli: non criminibus, ſed maledictis. Quid au
tem inter maledictum & crimen interſit, docet Cicero in Tuſculanis. Veteris. Ratio inui
diæ. Poetæ. Cauſa inſectationis. Maledictis.] Criminatio aduerſarij. Veteris poetæ.
Quia ſenex Lucius edebat fabulas, adoleſcentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuoli
ueteris maledictis: commendatio poetæ à perſona aduerſarij. Reſpondeat.] Excuſatio re
Vitio dare ſpondentis, quòd non obſiſtat, ſed reſpondeat. Nunc quam rem.] Quam, qualem. Vi
Vituperare tio dent.] Vituperent, culpent. Vituperare, eſt mala uitio dare & etiam bona. Nūc quam
rem uitio dent. Vtrum, nūc animaduertite: an, nunc uitio dent. & oratorie quaſi multos fa-
Aduertere cit, cum unum ſuprà dixerit, ut Virgilius, Deſiſte manum cōmittere Teucris. Nunc quā
animum rem uitio.] Propoſitio eſt. Aduertite.] Legitur & attendite: unde manifeſtum eſt & aduer
Scribere tite & attendite nō eſſe plenum, niſi addideris animum. Menander fecit Andriam.] Nar
Facere ratio eſt. & proprie fecit. ſcribit enim Terentius, qui uerba adhibet tantum: facit Menāder,
qui enī argumentū componit, ſed ſæpe ad laudem Terentij, Fecit, pro eo quod eſt tranſtu
lit. Vtranuis.] Prima ſcena Perinthiæ, penè iiſdem uerbis quibus Andria, ſcripta eſt: cæ-
tera diſſimilia ſunt, exceptis duob⁹ locis, altero ad uerſus undecim, altero ad uerſus uigin-
ti, qui in utraq; fabula poſiti ſunt. Qui norit unā, ambas nouerit. Omnem rem uno uer-
Ita ſu nouerit. Vtranuis. Deeſt harum. Non ita diſſimili. Ordo, Ita non ſunt. Ergo Ita ſub
diſtinguendum. Sed tamen.] Diſcretio eſt à ſuperioribus, & eſt [illegible]. Non enim
ſupra poſuit quidem. Non ita ſunt diſſimili oratione] Ita, pro ualde. & caute: potuit enim
dici, Quomodo ergo ſunt duæ diſſimili oratione? Ita, ne Menādrum culpare uideatur, ita
Oratio adiūxit, quod laudis eſt. Oratione ac ſtylo.] Oratio, in ſenſu eſt: ſtylus, in uerbis. Oratio,
Stylus ad res refertur: ſtylus, ad uerba. Stylus non eſt in tempore, ſed prolata oratione, oratio au-
Argumentum tem, eſt & in cogitatione & in prolatu. Orationem in ſententijs dicūt eſſe, ſtylum in uerbis,
argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio eſt. Quæ conuenere in Andriam.] Ap-
paret non de induſtria, ſed caſu eſſe tranſlata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodem ſen-
ſu, iiſdemq; uerbis perſcripta fuerunt. Quæ conuenere in Andriā. Vnam ergo, nō duas
tranſtulit. Quæ conuenere in Andriam. Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam
latinam, non Græcam, fatetur tranſtuliſſe. Sed quare ſe onerat Terentius, cum poſſit uide-
ri de una tranſtuliſſe? Sic ſoluitur, Quia conſcius ſibi eſt primam ſcenam de Perinthia eſſe
Iſte tranſlatam, ubi ſenex ita cum uxore loquitur, ut apud Terentium cum liberto. at in An-
dria Menandri, ſolus ſenex eſt. Id iſti uituperant factum.] Iſti, ad reprehenſionem ſumi-
Vituperare tur perſonæ: interdum rei reprehenſionem ſignificat: ut Virgilius, Quid petis iſtis? Vitu
Diſputare perant.] Vitium rei parant. Diſputant.] Immorantur, calumniantur, argumentantur.
Contaminare Contaminari.] Proprie contaminare eſt manibus luto plenis aliquid attingere, & conta
minare, attingere eſt, & polluere. Virgilius, Linquere pollutum hoſpitium. id eſt, contami-
natum. Cōtaminari.] Tangi & relinqui polluta manu: ac per hoc uoluit fœdari aut ma-

culari

culari:ut ipſe ait,Ne hoc gaudium contaminet uita ægritudine aliqua. Contaminari nõ decere.] Id eſt,ex multis unam non decere facere. Faciunt næ.] Næ quidam corripiunt: & cum interrogatione pronunciant:quidam producunt.quorum alij,ne pro nec accipiũt: id eſt,non:alij næ pro ualde,ut,Næ ego homo ſum infelix.& Cicero,Næ illi uehementer errant.Et hoc melius:nam ſtatim infert,Qui cum hunc accuſant. Næuium, Plautũ,Ennium accuſant.In ſingulis magna emphaſis authoritatis:ſed ordo non eſt ſeruatus. Ennius nãq; ante Plautum fuit:ſed, quòd eſt ſummæ authoritatis, Enniũ ultimum dixit. Næ.Nimis, multum.plurimum. Qui cum hunc.] Terentium,inquit,ſpecialiter accuſantes, neſciũt ſe bonis omnibus maledicere,quos ille imitatur.& argumentum eſt ab exemplo & authoritate. Dehinc ut quieſcant.] Recte.nam quieſcere ille dicitur, qui eſt inſolens & inquietus. Porrò.] Porrò, in futurũ dixit. Moneo.] Terribiliter dixit,Cicero,Moneo,prædico,ante denuntio.Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduerſarios. *Næ*

Noſcant.] Melius quàm ſi dixiſſet audiant. Fauete.] Iam ad auditores conuertitur,à quibus fauorem captat.Fauete dixit:quaſi dicat,hoc aduerſarij faciunt: Vos autem, quod in uobis eſt,fauete Vos ergo fauorem facite. Et adeſte, non ut abſentibus dicit, quippe qui corporibus præſto erant:ſed,intenti eſtote,fauete,ſilete.ſic & Pontifices dicunt, fauete linguis,fauete uerbis. Vnde Virgilius: Ore fauete omnes. Adeſte.animis ſcilicet, auxiliũ præbete:ut aduocatus reo dicitur adeſſe. Aequo animo.] Ab honeſto. Et rem cog.] A iuſto. Cognoſcite.] Pernoſcite. Sic dixit Cognoſcite,ut pernoſcatis;quemadmodũ in Hecyra,Orator ad uos uenio ornatu prologi: Sinite exorator ut ſiem. Vt pernoſcatis.] Ab utili. Relliquum.] Sunt qui pro relliquorum accipiant,ut ſit ſenſus.De hac fabula ſumite ſpeciem,ut ſciatis an cæteræ uobis ſpectandæ ſint.Nam poſtmodum dictum alio prologo,Alias cognoſtis eius: quæſo hanc noſcite. Relliquum.] Quaſi diceret, Poſtremum,ergo aduerbiũ eſt,id eſt, τὸ λοιπόν. Sed ſiue hoc relliquum dicit, ſiue relliquũm pro relliquorum:geminato u ſcribitur. De integro.] Vtrum denuo,an ex integris græcis? Quas faciet comœdias.] Syllepſis,ut ſuprà.ad uerbum enim Faciet declinauit,non ad ſpectãdæ ſint. Spectandæ.] Proprie,ut fabulæ,id eſt probandæ. Exigendæ.] Excludendæ. *Porro* *Adeſſe* *Relliquum* *De integro*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA

SIMO SENEX, SOSIA SERVVS

Vos iſtæc intrò auferte,abite.Soſia *Iambici trimetri*
Ades dum:paucis te uolo. SO.dictum puta:
Nempe ut curentur recte hæc. SI. imò aliud. SO. quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
SI. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro:
Sed his,quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide,& taciturnitate. SO. expecto quid uelis.
SI. Ego poſtquàm te emi à paruulo,ut ſemper tibi
Apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus,
Scis.feci,è ſeruo ut eſſes libertus mihi,
Propterea quod ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium,perſolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo
Si tibi quid feci,aut facio,quod placet Simo:&
Id gratum fuiſſe aduerſum te,habeo gratiam.
Sed mihi hoc moleſtum eſt:nam iſtæc commemoratio,
Quaſi exprobratio eſt immemoris benefici.
Quin tu uno uerbo dic:quid eſt,quod me uelis.
SI. Ita faciam.hoc primum in hac re prædico tibi,

Amabant. Eho quid Pamphilus? quid? ſymbolum
Dedit.cœnauit. gaudebam. Item alio die
Quærebam:comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero ſpectatum ſatis
Putabam,& magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi, *Eiuſmodi triſyllabum eſt*
Neq; commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ uitæ modum.
Cum id mihi placebat,tum uno ore omnes omnia
Bona dicere,& laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid uerbis opus eſt? hac fama impulſus Chremes,
Vltro ad me uenit,unicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio uxorem ut daret.
Placuit,deſpondi.hic nuptijs dictus eſt dies.
S O. Quid obſtat,cur non uere fiant? S I. audies. *al. Quid igitur obſtat,ſed tum uere expungendum*
Fere in diebus paucis,quibus hæc acta ſunt,
Chryſis uicina hæc moritur. S O. ó factum bene,
Beaſti.metui à Chryſide. S I. Ibi tum filius
Cum illis qui amabant Chryſidem,unà aderat frequens,
Curabat unà funus.triſtis interim,
Nonnunquam conlachrumabat.placuit tum id mihi.
Sic cogitabam,Hic paruæ conſuetudinis
Cauſa,mortem huius tam fert familiariter: .i. grauiter. vt inquit
Quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri? Donat.
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingeni,
Manſuetiq; animi officia.quid multis moror?
Egomet quoq; eius cauſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicans etiam mali. S O. hem.quid eſt? S I. ſcies.
Effertur.imus.Interea inter mulieres
Quæ ibi aderant,forte unam aſpicio adoleſcentulam,
Forma. S O. bona fortaſſe. S I. & uultu Soſia
Adeò modeſto,adeò uenuſto,ut nihil ſupra.
Quæ tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt,& quia erat forma præter cæteras
Honeſta,& liberali,adeedo ad pediſequas.
Quæ ſit,rogo.ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Perculſit ilico animum.at at,hoc illud eſt.
Hinc illæ lachrumæ.hæc illa eſt miſericordia.
S O. Quàm timeo,quorſum euadas. S I. funus interim
Procedit.ſequimur.ad ſepulchrum uenimus.

In ignem poſita eſt.fletur.interea hæc ſoror,
Quam dixi,ad flammam acceſſit imprudentius
Satis cum periclo.ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem,& celatum indicat.
Adcurrit.mediam mulierem complectitur.
Mea Glycerium,inquit,quid agis?cur te is perditum?
Tum illa,ut conſuetum facile amorem cerneres,
Reiecit ſe in eum flens,quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI.redeo inde iratus, atq; ægre ferens.
Nec ſatis ad obiurgandum cauſæ.diceret,
Quid feci?quid commerui,aut peccaui pater?
Quæ ſeſe uoluit in ignem iniicere,prohibui.
Seruaui. honeſta oratio eſt. SO. recte putas.
Nam ſi illum obiurges,uitæ qui auxilium tulit:
Quid facias illi qui dederit damnum,aut malum?
SI. Venit Chremes poſtridie ad me,clamitans,
Indignum facinus,comperiſſe Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam.ego*illud ſedulo — *Eliditur l, aut uerſus non conſtat*
Negare factum.ille inſtat factum.deniq;
Ita tum diſcedo ab illo,ut qui ſe filiam
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc quidem
Satis uehemens cauſa ad obiurgandum. SO.qui cedo?
SI. Tute ipſe his rebus finem præſcripſti pater.
Prope adeſt,quum alieno more uiuendum eſt mihi.
Sine nunc meo me uiuere interea modo.
SO. Quis igitur eſt relictus obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primùm ab illo eſt animaduertenda iniuria:
Et nunc id operam do,ut per falſas nuptias
Vera obiurgandi cauſa ſit,ſi deneget:
Simul ſceleratus Dauus ſi quid conſilij
Habet,ut conſumat nunc,cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus pedibusq; obnixe omnia
Facturum,magis id adeò,mihi ut incommodet,
Quàm ut obſequatur gnatò. SO.quapropter? SI. Rogas?
Mala mens,malus animus. quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid*opus eſt uerbis? Sin eueniat(quod uolo) — *opus*
In Pamphilo ut nihil ſit moræ:reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt.& ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium,has bene ut adſimules nuptias:
Perterrefacias Dauum:obſerues filium,

Quid

Quid agat,quid cum illo conſilij captet. S O. ſat eſt.
Curabo.eamus iam nunc intró. S I .I præ,ſequar.

AELII DONATI GRAMMATICI ILLVSTRIS IN ANDRIAM P. TERENTII INTERPRETATIO

VOS iſthæc intro auferte. In hac ſcena hæc uirtus eſt, ut argumenti narratione
actio ſcenica uideatur,ut ſine faſtidio longus ſermo ſit,ac ſenilis oratio. Vos
iſthæc.Hæc ſcena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta
fabulæ iaciuntur:ut uirtute poetæ,ſine officio prologi,uel θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, & pe/
riocham comœdiæ populus teneat,& res agi magis,quàm narrari uideatur.
Vos iſthæc intrò auferte.abite.Molliter retenturus,& experturus Soſiam,imperat ut re/
maneat.addit etiam cauſam alijs abeundi,dicendo,Iſthæc intrò auferte:ne ſuſpicionē inij/
ciat,Soſiam communicandi ſecreti cauſa remanſiſſe.Et bene, auferte. Auferimus enim ea *Aufero*
quæ cum faſtidio cernimus. Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deinde quaſi re/ *Fero*
ſpicientes increpat,dicendo,abite.Abite,cōcitatius legendum eſt: quia & reſpectantes pro
peranter diſcernit à Soſia. Soſiæ perſona protatica eſt.non enim uſq; ad finem perſeuerat:
ut eſt Daui in Phormione,in Hecyra Philotidis & Syræ. Adeſdum.] Ades,imperatiuū
eſt.dum παρέλκον:eſt enim productio,& adiectio ſyllabæ,ut Ehodum ad me. Paucis te uo/
lo.] deeſt alloqui,& uerbis:& eſt figura eclipſis. Dictum puta.] Ad hoc reſpondet, ut agi
res uideatur,quemadmodum ſuprà diximus. Vt curentur recte hæc,diligenter coquan *Curatio*
tur.] Curatio proprie medicorum eſt:cura, reliquorū.ſed coquina,medicinæ famulatrix *Cura*
eſt. Hæc.] δεικτικῶς. Nempe ut curentur.] deeſt uis:ut ſit,nempe uis. Imò aliud.] Bene
ἀντίθεσιν τὸ imò,& deeſt uolo. Mea ars.] Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta eſt per ſyncopam. ἀρετὴ au/ *Ars*
tem uirtus eſt.Virtutes uero quatuor generales ſunt partes,Prudentia,Iuſticia,Fortitudo,
& Temperantia.ſed prudentia,in multis rebus deſcendit. Efficere.] Facere, eſt in opere *Facere*
eſſe:ſed efficere,perfectionem deſignat. Nihil iſthac opus eſt arte.] mire ait,arte opus non *Efficere*
eſt,ſed opus eſt artibus. Sed his quas ſemper in te intellexi ſitas.Ipſe hic ſignatiſſime oſtē
dit,multas,uariasq; artes eſſe.id eſt ἀρετὰς,quæ uirtutes intelliguntur. Sed his.] Zeugma
à ſuperiore,quòd ſubaudit artibus. Sitas.] conſtitutas,poſitas. Fide & taciturnitate.] *Fides*
Fides, eſt commendatorum fida executio,uel obſeruantia. Taciturnitas uerò, obſeruan/ *Taciturnitas*
tiæ genus in ſilentio conſtituta,& in cælando ſecreta.Quærit autem taciturnitatem, ne pro
dat Pamphilo ſecretum quod ei commendaturus eſt.Fidem,ad complenda: taciturnitatē,
ad cælanda mandata. Expecto.] Expecto, deſydero:ut Virg. Expectate uenis. Quid *Expectare*
uelis.] deeſt,ſcire.nam ſi dixiſſet,quod uelis,nihil deſyderaſſet. Ego poſtquàm.] Com/
mendatio perſonæ potius quàm ſerui:ne contra filium leui ſeruo aliquid committi indeco
re uideatur. Te emi à paruulo.] Tale eſt,Paruulum ego te Iugurtha,apud Salluſtiū. A
paruulo.non enim à paruo, ſed à paruulo. Scis.] hoc eſt à paruulo ſcis. Semper.] Con
tinuationem ſignificat ſemper. Iuſta & clemens.] Ita dixit iuſta,ut alibi,Non neceſſe ha
beo omnia pro meo iure agere.Quid enim non iuſtum domino in ſeruum? Iuſta.In qua *Iuſtus*
nihil iniquum iubetur:clemens,in qua etiam de iuſto multum remittitur. Apud me iu/ *Clemens*
ſta,id eſt moderata,æqualis.cui contrarium ait Virg. Et iniquo pondere raſtri. Et, Iniuſto
ſub faſce uiam dum carpit.Nam qui iuſtam,debitam,nunc dici putant, nihil afferunt ad
iuuandam ſententiam. Iuſta & clemens fuerit ſeruitus.Libertatem imputaturus, clemen/
tem intulit ſeruitutem. Seruitus. Mire ſeruitutem pro dominatu poſuit. Sic Salluſtius, *Seruitus*
dein ſeruili imperio P. C. Feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi.] Dulcem libertatem fecit
oppoſitione & tractatione uerborum, dicendo ex ſeruo libertum.nō enim tantam haberet
gratiam ſi dixiſſet,feci libertus ut eſſes:quàm ſi dicat,feci è ſeruo ut eſſes libertus.ac ſi quis
dicat,feci ut eſſes ſanus,non tantam haberet gratiam,quàm ſi dicat, feci ut ex ægro ſanus
eſſes. Et mihi emphaſim habet: quòd mihi libertus factus ſis, non filio. Aut ideo mihi ad/
ditum eſt:quia libertus ad aliquem dicitur.Et bene mihi: ne pertimeſceret filium, cui nec
liberti munus debeat. E ſeruo.Mire addit è ſeruo:ut uim beneficij exprimeret. Scis,fe
ci è ſeruo ut eſſes libertus mihi.Hinc Virgil. Nympha decus fluuiorum animo gratiſſima
noſtro. Scis ut te cunctis unam,quæcunq; Latinæ Magnanimi Iouis ingratum aſcen/
dere cubile, Prætulerim,cœliq; libens in parte locarim. Liberaliter.] bene.quia omne *Liberaliter*
bonum libero aptum eſt: malum ſeruo.Idem alibi,Factum à uobis duriter, immiſericordi-
terq;,atq; etiam,ſi eſt pater dicendum magis aperte,illiberaliter.Et bene admonuit cur de/
derit beneficium,eadem & nunc officia quæſiturus.Nunc enim dicit artificioſe,quia ſuprà

ait, nihil iſthac opus eſt arte. Seruiebas.] Bene imperfecto tempore, non perfecto, uſus eſt: ut oſtendat eum potuiſſe ſibi etiam atq; etiam ſeruire. quale eſt illud Virgilij, Atq; omnes pelagiq; minas cœliq; ferebat Inualidus. ut oſtendat eum quamuis inualidus eſſet, tamen adhuc potuiſſe laborem exercitiumq; ferre. Summum pretium.] libertatem dicit.

Perſolui tibi.] Quia pretiū dixerat, perſolui dixit proprie. Perſolui tibi. Modeſte pretium redditum dixit, non beneficium erogatum. In memoria habeo.] hoc eſt, non ſum ingratus. In memoria habeo. Plus dixit, in memoria habeo: quàm ſi dixiſſet, ſcio. Nam quæ ſcimus, poſſumus obliuiſci: quæ uero memoriæ commendamus, nunquam amittimus.

Muto factum Haud muto factum.] Venuſte: non me pœnitet. nam ſi quid pœniteret, infectū uel-

Infectum uelle le dicebant. Legitur muto an ſecundum ius quod aduerſus libertos ingratos eſt, ut in ſeruitutem reuocentur: ſed hoc non conuenit ſenem dicere. Legitur & multo: hoc eſt damno, reprehendo. quod ſi eſt. ſic intelligetur, non nollem factum. Nemo enim poteſt factum, infectum reddere. Sed admirabiliter dixit, ut dicimus, nollem factum, nollem huc exitum. Ergo, haud muto factum, nō pœnitet me facti. Si tibi quid feci, aut facio.] Et feciſſe ſe, & adhuc facere oſtendit, quamuis eum manumiſiſſet. Gaudeo, ſi tibi quid feci, aut facio quod placeat. Felicitatis eſt, ut ea quæ facta & faciēda ſunt, grata ſint. Quid.] pro aliquid.

Aduerſum Aduerſum te.] Apud te, & penes te, Aduerſum, ſine dubio præpoſitio eſt. Aduerſus par-

Aduerſus ticipium poteſt eſſe, ab eo quod eſt aduerto. ſed alibi. Ergo aduerſum te, dixit pro apud te.

Exprobratio Exprobratio.] Exprobratio, eſt commemoratio beneficij cum enumeratione factorum.

Quaſi exprobratio. Recte oſtendit ſe in memoria habere. Sunt qui ad beneficium referunt immemor, ut Memorem Iunonis ob iram. ut ſit ſenſus, Iſthæc commemoratio, quaſi eſt exprobratio immemoris beneficij, id eſt cuius nemo meminerit. Quin tu uno uer-

Verbum bo:] Vno uerbo, ἀξιώματι, una ſententia. Nam ἀξίωμα ſententia eſt, uel enūtiatio, uno uerbo

ἀξίωμα nexam continens & perfectam intelligentiam. ἀξίωμα enim cōſtat ex nomine & uerbo. Sed dic, quod eſt ἀξίωμα: hoc eſt, Has bene ut aſſimules nuptias. ergo omnis uirtus, adſimulatio eſt. Quin tu uno uerbo. una ſententia: ut in Adelphis, Non meum illud uerbum uerum facio, quod tū Mitio bene & ſapienter dixti dudū uiuum cōmune omnium eſt, Quod nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. Nam male intelligit qui putet adſimules, uerbum ſignificare. Ita faciam.] hoc eſt, uno uerbo dicam. & quod uerbum promittit, ibi dicit, Nūc tuum officium eſt has bene ut adſimules nuptias. Quas credis eſſe has.] Syllepſis.

Pactum Cur ſimulas igitur? Virgilius, Et quæ tanta fuit Romā tibi cauſa uidendi? Eo pacto.] Pacto, modo. quoniam antecedit pactum, modus ſequitur. Ergo ab eo quod præcedit, id quod ſequitur dicit. Et gnati uitā, & conſilium meum cognoſces: & quid facere in hac re te uelim.] Nam iſtæ diuiſiones ſunt. Gnati uitam: quoniā dicturus eſt, Nam is poſtquàm exceſſit ex Ephebis Soſia. Conſilium meum: quia dicturus eſt, Et nunc id operam do. Et quid facere in hac re te uelim: quia dicturus eſt, Nunc tuū eſt officium. Et Gnati uitam, & conſilium meū cognoſces, & quid facere in hac re te uelim. Tripartita diſtributio. & Gnati uitam. Vitam filij in duas partes diuidit in narrationē: in ante actam bonā, & præſentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædam. Et bene actæ uitæ narratio ad eam rem ualet, ut oſtendat quàm iuſtus dolor patri ſit ſpe decepto. Nam is.] Neceſſario Is poſitū pronomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati uitam: nam ſi non poſuiſſet hoc pronomen: Soſia erat intelligendus. Poſtquàm exceſſit ex Ephebis.] Argumēta per coniecturas. Nam is Pam-

Ephebia philus. Ex Ephebis.] Ephebia prima pars adoleſcentiæ, & extrema pueritiæ. Exceſſit

Liberius ex] cum ſufficeret unum. Liberius.] Liberius, non eſt cōparatiuus gradus, non enim potuit libere uiuere, dum ætas, metus, magiſter prohibebant. Ergo deeſt aliquanto: ut ſit, ali-

Scio quanto liberius. Liberius uiuendi. deeſt ei. Qui ſcire.] Scimus quod certum eſt, Noſci-

Noſco mus quæ adhuc incerta deſyderamus. Idem alibi, Forma in tenebris noſci non quita eſt.

Magiſter Metus, magiſter.] Magiſter, pædagogus. Ita eſt.] Intercidit poeta, ne ſolus Simo loqueretur. cæterum non erat reſpōdendi locus. Quod pleriq; omnes.] Hæc adiectio dicitur, in primo poſita loco. adiectiones uerò, aut in prima parte orationis, aut in ultima adijciuntur. hic ergo Pleriq;, ex abundantia poſitum eſt: omnes uerò, neceſſario additum eſt. Et alibi, Caleſces plus ſatis. In ultimo, ſicut, Interea loci, interibi. Attendenda eſt ſanè locutio, Quod pleriq; omnes. Aut enim quod in quæ uertendum eſt, ut ſit, Quæ pleriq; omnes: Aut quod ad ſingula eorum ſtudiorum adiungendum erit, Equos alere, canes ad uenandum. Aut certe erit figurata locutio, ut eſt illud, Si quiſquam eſt qui ſtudeat placere bonis quamplurimis & minime multos lædere: in his poeta hic nomē profitetur ſuum. Et alibi,

Pleriq; omnes Aperite aliquis actutum oſtium. Plerique omnes faciunt. ἀρχαϊσμός eſt. Nam errant qui pleriq; παρέλκον intelligunt: aut qui ſubdiſtinguunt pleriq;, & ſic inferunt omnes. hoc enim pro una parte orationis dixere ueteres. eodem modo Græci πάμπολλα & Latini pluſſatis.

Neuius

Laurent. ? Quod quidam exponunt pro eo, quod est plerique omnium. Quidam uero eo, quod est omnes.

Næuius in bello Punico, Plerique omnes ſubiungunt ſub ſuum iudicium. Figurate Terentius, quod plerique omnes faciunt, pro, quæ faciunt plerique adoleſcentuli.

Horum ille nihil egregie.] Eſt ergo figuratiuum: quod eſſet rectum, Quæ plerique omnes faciunt adoleſcentuli, horum ille nihil egregie præter cætera ſtudebat. Adoleſcentuli.] bene diminutiue, ut propter ætatem facile ignoſcatur. Adiungant.] alligent, aptent, aut accommodent. Aut equos alere, aut canes ad uenandum.] Si & equos ad uenãdum alunt, quomodo & canes? quod multi docti improbant: & dicunt ſeparata eſſe: & ad uenandum extra rationem, pro ad uenatum, ut, Venatum Aeneas, unaque miſerrima Dido. Ad Philoſophos.] Eclipſis pulchra & familiaris Terentio. Nam poſſumus ſubaudire audiendos, ſiue ſectandos. Ad philoſophos. Vitium eſt: quia dixit, ad aliquod ſtudium. aut ſi ad philoſophos, ſeparanda locutio eſt, ſic, ut animum adiungant ad philoſophos. Egregie.] Egregium dicitur quod ex grege eligitur. ſed hic egregie, ualde, nimis. non eſt ergo ad laudem poſitum, Hæc, inquit, ut cætera ſimiliter ſtudebat. Præter cætera.] mediocriter ergo non extenuauit rem, ſed ad laudem retulit. Gaudebam.] non dixit laudabam, ſed gaudebam. Laudat enim etiã alienus: Gaudet qui pater eſt. Non iniuria.] Intempeſtiue Soſia reſpondet: ſed prudentia tantæ ſententiæ, cõpenſauit importunitatem. Apprime.] adiectio eſt confirmationis. Vt.] admirabiliter dixit. Vt ne quid nimis.] Sententia non incongrua ſeruo, quia eſt peruulgata. & non refertur ad perſonam domini dicentis, & de quo dicitur: an magis quia Soſiæ conuenit eiuſmodi character in uerbis? Ne quid nimis. deeſt agas: ut ſit, ne quid nimis agas. Facile omnes perferre.] Latens argumentatio eſt, qua filium ad meretricem commeaſſe errans pater, non ad corruptelam, ſed ad obſequiũ amicorum crediderit. Perferre, ac pati.] Ferre eſt cum certo tempore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera, & ſuſtinentur ſupplicia. Perferre, mediocriter ſtultos, odioſosque. Cum quibus erat cunque.] Figura τμῆσις. Dedere.] Plus eſt dedere, quàm conſentire: quemadmodum in hoſtium poteſtatem hoſtes ſe dedunt. Dedere ergo, pertinacibus.

Egregie

Preter cetera

Fero

Perfero

Dedo

Eorum obſequi ſtudiis, commodiorum ſcilicet. Eorũ obſequi ſtudiis. Talem eſſe Pamphilum adiuuat argumentum fabulæ, ſimul & Carinum. His ſeſe dedere.] Dedere ſe & obſequi, ſuperioribus: non aduerſari, paribus. non ſe præponere, inferioribus. Ita.] deeſt faciens, uolens, agens. Vt facillime ſine inuidia, Salluſtius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus eſſe. Inuenias.] Secunda perſona pro tertia, ut Migrãtis cernas.

Sapienter uitam inſtituit: nam hoc tempore Obſequium amicos, ueritas odium parit. Improbatur à ſapientibus hæc ſententia. Nam obſequiũ aſſentator debet, ueritatem amicus: ſed in theatro dicitur, non in ſchola. Obſequium amicos.] Hic uerſus per improperium eſt, Veritas odium parit. Falſum eſt autem quod Cicero dixit, obſequium primum dixiſſe Terentium: cum & Plautus & Neuius antè dixerint. & eſt ſententia παράδοξον, & magis theatro apta, quàm officio, de qua Tullius multa dixit. Obſequium amicos. ſententia, magis probabilis, quàm neceſſaria & honeſta. Interea.] Interea, eſt cum habet inſtantiam ſuperiorum actorum. Mulier quædam.] Sic dixit quaſi ignoraret nomen eius, paulo poſt Chryſidem nominaturus: ſed ideo ut gratam expectationem faciat, ſimulque lectorem auidum nominis reddat. Vt Virgilius paulopoſt nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuinctum. Interea mulier. Hic digreſſio eſt: nam propoſuit gnati uitam dicere. Ab hinc triennium.] Artificioſe dixit triennium, cũ poſſet plus minusue temporis ponere: ut ſit ueriſimile, unum annum fuiſſe pudicæ, parcæque uitæ: ſequentẽ, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata eſt domus Chryſidis Pamphilo: ſecundo, Glycerio cognitus: tertio, nupſit Glyceriũ Pamphilo, & pariter inuenit parentes. Huc uiciniæ.] Viciniæ ἀρχαϊσμὸς. huc loci, uel huc locorum. legitur & huic uiciniæ.

Obſequium

Interea

Huc uiciniæ

Inopia, & cognatorum negligentia.] Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet uxorem: ſupereſt ut futuræ quoque matronæ, id eſt Glycerio, probitatem debitam pro perſona reddat: quæ quia honeſta nunquam eſſe poterit, ſi ſic eam cõſtet ante nuptias impudicam ductam eſſe: partim defendenda, partim laudanda eſt Chryſis, cum qua commorata eſt: quam quoniam neceſſe eſt meretricem fateri, in conditione turpiſſimi nominis multum ſumitur excuſatio uoluntatis. Et cognatorum.] Hic nos iam parat ad Critonis aduentum.

Egregia.] id eſt eminẽti, præſtãtique. Atque ætate integra.] Integra eſt Aetas quæ in flore conſiſtit, cui neque addendum iam ſit, neque quicquam adhuc ſit imminutum. ut Virgilius, Integer æui Aſcanius. Et contulit duo ad quæſtum meretricium congrua. Hei uereor nequid Andria.] Andria, mire. audiuit enim exceſſiſſe ex ephebis Pamphilũ, illatamque mentionem mulieris peregrinæ adoleſcentulæ pulchræ. Nequid Andria. eleganter, ex Andro. Andria, nomen oſtendit & mulieris & fabulæ. Et bene, apportet: quia portare ignotis eſt. Primum hæc.] Defenditur ut diximus, uitã Chryſidis, ut potuerit apud eam recte morata

Egregius

Integra etas

Duriter rata eſſe Glycerium, quæ ex argumento matrona erit. Primum hæc pudice. Bene hæc quidem, id eſt illa quæ coacta eſt. Duriter.] Contra rationem regulæ. debuit enim dicere *Dure* dure, ab eo quod eſt durus. Et tamen eſt differentia: eſt enim duriter, ſine ſenſu laboris: dure autem, crudeliter: illud ad laborem: hoc, ad ſæuitiam relatum eſt. ſed dure in alterum: duriter in nos aliquid facimus. Lana & tela.] Subdiſtingue tela, Finis enim laboris eſt Victum quæritans. ut Virgilius, cum fœmina primum, Cui tolerare colo uitam, tenuiq́ minerua Impoſitum, cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes. Deinde finem laboris intulit, non *Cibus* cibum ſed uictum, Cibus enim eſt, qui etiam delicatis præbetur. Victus in paruis aridisq́ *Victus* alimonijs eſt conſtitutus. Vnde Vergilius, Victum infelicem baccas, lapidoſaq́ corna Dant rami. Et poſt tantum laborem, uictum, non cibum dixit ut Virgilius, At patiens operum, *Quæro* paruoq́ aſſueta iuuentus. Et non quærens. ſed quæritans dixit. Quærit enim, qui ad ple- *Quærito* num & perpetuum reponit. Quæritat qui uix quotidie inquirendo uictum inuenit. Lana & tela uictum. Artificioſe ut uideatur pudice apud eam futura materfamilias educari *Amator* poſſe, quam meretricem neceſſitas fecit Sed poſtquam amans.] Amator fingere poteſt: *Amans* Amans uerè amat. Vnus & item alter.] Poſt unũ duo, ex quibus alter, ut ſint tres: inquit *Alter* enim poſt, Nam hi tres tũ ſimul amabant. ut, alter ab undecimo. Ergo alter, non eſt ſecun- *Procliue* dus, ſed tertius. Procliue.] Procliue eſt porrò inclinatum, uel pronum, inclinatumq́.

Accepit conditionem.] Cum uno, quæſtus non eſt: cum altero, non eſt: cum multis ſic Vt ingeniũ eſt omniũ hominum. Alia defenſio Chryſidis: ut quæ ante fecerat, ipſius ſine *Conditio* quæ poſtea peccauerit, naturæ hominum aſcribantur. Conditionem.] Conditio eſt pactio certam legem in ſe cõtinens. Poſtquam acceſſit unus, & item alter, id eſt plures: quæ *Perducere* ſtus iam meretricius factus eſt. Perduxere.] Inuitum iſſe Pamphilum his uerbis ſignificat. Perducuntur enim neceſſitate coacti. Hoc enim uerbum iudices pronunciare ſolent. Et hoc eſt quod ſuprà ait: His ſeſe dedere, eorum obſequi ſtudijs. Vt unà eſſet, meum. Et producte legitur eſſet, ut cibum caperet: et correpte ut alibi. Vnà.] ſimul. id eſt una cibum caperet. Perduxerunt illum ſecum, ſecum duxere, ut ſecum eſſet. Ego met continuo mecum.] Bene mecum: ut appareat nihil temere conſtitutum, uel prolatum foras: hoc ipſum ſatis quæſitum eſſe, quod ſtatuit de falſis nuptijs, & infenſus eſſet filio. Egomet cõtinuo *Captus eſt* mecum, deeſt uoluebam, cogitabã uerſabam. Captus eſt.] tenetur & irretitur: ex transla *Habet* tione ferarum, atq́ uenatus. Habet.] id eſt uulneratus eſt. Habet enim, qui percuſſus eſt: & proprie de gladiatoribus dicitur: quia prius alij uident, quàm ipſi ſentiant ſe percuſſos.

Captus eſt. Salluſt. Sin captus prauis cupidinibus. Certe, ſine dubio, pro certo captus eſt. Habet.] ſic dicitur de eo qui lætaliter uulneratus eſt. Virg. Hoc habet, hæc melior ma- *Mane* gnis data uictima diuis. Ergo quid ſequitur captum, niſi occidi? Obſeruabam mane. mane aduerbialiter. Obſeruabam.] deeſt tamen. hoc eſt, quamuis captus erat, & hæc tamen *Rogitare* obſeruabam. Rogitabam.] Non rogabam, ſed rogitabam: quia ſedulo faciebat. Dic ſo- *Sodes* des.] Dic, imperatiuum eſt: ideo temperauit iniuriam blandimento, ſodes. eſt autem, ſi audes, & ſi ſcias: nam delirat qui interpretatur ſodes. Dic ſodes. Exhortantis eſt uox, ut Amabò, Rogo. Quis heri Chryſidẽ habuit?] Opportune nomẽ intulit Chryſidis. Et bene illi. quaſi dicat, quam tu Andriam nominaſti. Quis heri habuit Chryſidẽ? Nam Andriæ illi id erat nomen. Attico more, peregrinæ mulieri, à patria nomen impoſuit. Et ſimul celebrat nomen comœdiæ, dicendo, Ex Andro commigrauit: Et nunc, Nam Andriæ illi id erat nomẽ. Quid? Symbolum dedit.] Sed ſubdiſtingue quid: ut ſit uox quærentis quid dicat de Pamphilo. Eho, quid Pamphilus?] Primo ſic egit ut de Pamphilo quærere uideretur. ad ultimum adiecit nomen, ne quid reliqui faceret. Cœnauit.] cætera in geſtu ſunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis. Symbolum dedit.] Mire, nulla pro Pamphilo negatio facti eſt poſita: ſed per puerilem ſimplicitatẽ omnia geſta narrata ſunt. & quidem tacitum eſt, non cælatum: ſed ut non factum eſſe ita uideatur.

Item Item alio die.] Item, ſimiliter. & uide, diligẽtiæ tempus adiectũ, quaſi non ſufficeret unus dies. Comperiebam.] Vide ſi non uerba patris ſunt, & de rebus venereis circa filij mentionem agentis. Nihil ad Pamphilum quicquam.] παρέλκον. nam abũdat quicquam: nam *Spectatus* nemo quiſquam, non dicitur. Spectatum.] Ad Pamphilum, nõ ad exemplum refertur: & ſpectatum, probatum. Et magnum exemplum continentiæ. ἐμφατικῶς laudis, Pamphilus exemplum continentiæ. Nam qui cum.] Qui, animus ſcilicet aut certe homo ſubau- *Ingenia* diendum. Animus.] deeſt eius. Cum ingenijs.] Ingenia pro hominibus poſuit. Con- *Conflictatio* flictatur.] id eſt atteritur. Conflictatio eſt tactus corporum inuicem, & colliſio. Neq́ commouetur.] utrum animus, an homo, ut ſubaudiamus eius? Neq́ animus commouetur. utrum deeſt eius? an ordo eſt. qui animus cum ingenijs conflictatur eiuſmodi, neq́ commouetur in ea re tamen. ἀνακόλουθον: eo quòd non præmiſſo Licet, uel Quanquam, ſubiecit

Tamen

Tamen.Salluſtius,Atq; edita undiq;,tribus tamen cum muris & magnis turribus. Suæ
uitæ Modum,moderationem,regimen. Cum id mihi.] Cum, id eſt præter quàm quod. **Modus**
Tum uno ore omnes.] Omnes: ne pater amore falli uideretur.& ideo mox ait,Bene diſſi **Cum & Tum**
mulatum amorem,& celatum indicat. Laudare fortunas meas.] [illegible] fortunas,
quam fortunam.& de more.ut,Qui te tanti talem genuere parentes.Et. Vade ait,ò felix na
ti pietate.Et Plautus,Fortunatus qui illum eduxit ſibi. Hac fama.] An uerè laudatus ſit,
ſingula hæc pro argumentis ſunt:& excuſatio eſt,non eſſe ſtulticia falſum,ſed impulſum.
Impulſus.] Bene impulſus,ultro enim uenire impulſus eſt,qui daret,contra officium ſo
ceri. Vnicam gnatam ſuam.] Abundat quidem ſuam, ſed tamen aſſeuerantius eſt.
Vnicam gnatam.Quid ſi tædio multorum filiorum?at unicam. Cum dote ſumma.]
Quid ſi pauper eſt?at cum dote ſumma. Placuit.] Cum pronũciatione, placuit. Hic **Dictus**
dictus eſt dies.Verum conſtitutus?an dicatus?ut,Iunoni infernæ dictus ſacer. Deſpon- **Deſpondere**
di.] Ex ueteri more,quo ſpondebat etiam petitoris pater:unde ſponſus & ſponſa dicitur.
Placuit.] [illegible] adeò bona conditio fuit,ut quãuis ultro obijcerentur,tamen ſtatim pla
ceret. Deſpondi.Proprie nam de ſponſo dicitur,quia ſpondet puellæ pater: deſpondet, **Spondere**
adoleſcẽtis. Chryſis uicina.] Commemorat nunc quæ eſſet Chryſis. Vicina hæc.] Su
pra enim ait,Ex Andro commigrauit huc uiciniæ. Vicina hæc. [illegible] O factum be-
ne.] Animaduerte,ubiq; à poeta ſic induci comicas mortes: ut cum ad neceſſitatem argu-
menti referantur,non ſint tamen tragicæ.Nam aut meretrix ſumitur,aut ſenex,aut de dua
bus ſimul uxoribus una uxor.Itaq; huiuſmodi obitus,aut mediocri triſticia excipitur, aut
etiam gaudio. O factum bene. quaſi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apportet mali.
Beaſti me.] Artificioſe quidem gaudium ſubiecit,ne mors in comœdia, luctus in tragœ
dia perſonaret. Metui à Chryſide.] Metuo illum dico,qui mihi ipſi aliquid facturus eſt. **Metuo**
Timeo ab illo,cuius cauſa poſſum aliquid mali pati,etiam ſi ipſe nihil mali in me conſulat. **Timeo**
Metui a Chryſide. [illegible] Vna aderat frequens.] Vt ſupra, Cum quibus erat cunq;
unà,his ſeſe dedere. Aderat frequens.] Poſſumus enim adeſſe,& frequentes non eſſe, ſi
præſentes non adhæremus his quibus adſumus. & frequens,ut miles apud ſigna. Cu-
rabat una funus.] Funus,eſt pompa exequiarum:dictum à funalibus·etenim noctu effere
bantur propter ſacrorum celebrationem diurnam. Curabat unà funus. Vt non potue- **Frequens**
rit in exequijs uidere patrem. Interim.] Deſcriptio eſt huius rei quæ ad narrationem per
tinent ſuperiorem. Nonnunquam conlachrumabat.] Illis enim magis cauſa flendi fue- **Conlachrimare**
rat, qui,quam amabant,amiſerant.hic amore,propter ſuam Glycerium conlachrymabat,
qui alienis lachrymis ſuas commodabat. Sic cogitabam.] Ac ſi diceret, hoc cogitabam.
ſenſum tantum cogitationis dicere debuit:ſed quia ſic cogitabam dixit:ipſum geſtum cogi
tantis exponit,& dicitur [illegible]. Hic paruæ conſuet.] hoc eſt,conuiuij tantum:& quia di-
xerat puer hoc ſolum dixiſſe Pamphilum,nihil aliud, Symbolum dedit,cœnauit. Tam **Familiariter**
fert familiariter.] id eſt,grauiter·nam quæ nobis ſunt familiaria, grauia ſunt animo noſtro.
Familiariter.quaſi familiaris: an potius familiariter? Quid hic mihi f.patri.] Mihi, circa
me,Et poſtquam mihi dixit:pondus intulit nominis,dicendo patri. Quid hic mihi. Vi-
de quam uenuſte repetierit Hic. Hæc ego putabam.] Putare eſt eius qui ſimplicitate pe- **Putare**
ctoris aberrauit. Cicero, Non putauit, lapſus eſt. Hæc ego putabam. Cum adhuc nihil
peccationis oſtenderit, tamen dolor in futura prorumpit:ut, Et gener auxilium Priamo,
Phrygibusq; ferebat. Humani ingenij,circa Chryſidem.Manſueti, circa amicos. Ego-
met quoq;.] Vt & ipſe Pamphilus.aut etiam ego,quem minus crederes. Eius cauſa.] Ei-
uſdem manſuetudinis & humanitatis, & eius Pamphili. In funus prodeo.] In funus,in **Funus**
ipſum officium,aut in pompam exequiarum:quod a funalibus dictum eſt,& uncis uel cu-
neis candelabrorum:quibus delibuti funes,& cerei fomites infiguntur. Nihil ſuſp.etiam
mali.] Bene ſuſpendit auditorem. Etiam.alia eſt ſuſpenſio audientis,& excuſatio alia. **Etiam**
Etiam.Adhuc. Effertur.] [illegible],Græcum eſt.quod uitans Virgilius, ne diceret effer- **Efferri**
tur,inquit,Tum corpora luce carentum Exportant tectis,& triſtia funera ducunt. Effer- **Vnus**
ri proprie dicuntur cadauera mortuorum: & Ire proprie ad exequias. Virgilius, Ite, ait,
egregias animas,quæ ſanguine nobis Hanc patriam peperere. Vnam aſpicio.] Ex con-
ſuetudine dicit unam,ut dicimus,unus eſt adoleſcens.tolle Vnam,& ita fiet ut ſenſui nihil
deſit:ſed conſuetudo mirantis non erit expreſſa. Vnam ergo [illegible] dixit. uel unam
pro quandam. Adoleſcentulam forma & uultu.] Et hic duo ſunt,& ætas & forma. qui-
bus additur pudor:quia meretrix non eſt. Forma & uultu.] Forma,immobilis eſt & na **Forma**
turalis:uultus mouetur,& fingitur. Et uultu Soſia adeò modeſto. Quia formæ lauda- **Vultus**
tio cum meretrice communis eſt, progreditur artifex poeta ad laudanda ea,quæ honeſtio-
ra ſunt,quam forma. Et uultu Soſia.Quid hic deeſt,ut eam nurum dignetur Simo, niſi
ſola

ſola cognitio?& formã probat in puella Pamphili pater, & matronalem modeſtiã miratur in uultu,& uenuſtatem ſtupet.Nónne ergo iam cernimus hoc præſtruxiſſe Terentium,ut cum Chremetis filiam eſſe cognouerit Simo,hanc potius eligat q̃ Philumenam , nurum? quanq̧ ex ſororia pulchritudine,& amore Carini,& Daui laudatione idipſum quoq̧ pro

Modeſtus hc monſtrauerit nobis. Vultu.] Hæc laus adiuuat poſt cognitionẽ futuram nurũ. Adeò
Venuſtus modeſto,adeò uenuſto.] Modeſtus,ad probitatem uultus,& morũ pertinet. Venuſtus, ad naturã corporis,atq̧ adeò ſibi uultũ fingere multi poſſunt:formã nemo. Vt nihil ſuprà.] ἰδίωμα Terentiana·nam non neceſſe eſt ſubiungere duos uerſus. Quia tum mihi.] Excu/
Honeſtus ſatio neceſſaria. Præter cæteras.] id eſt,plus quàm cæteræ. Honeſta ac liberali.] Hone/
Liberalis ſta,ad formam:Liberali,ad uultum retulit. Percuſſit.] hoc eſt ſuſpicio,uel aliquid tale.
Atat Atat.] Interiectio admirantis. Hoc illud.] δεικτικὸν eius rei eſt quàm in animo cõcepera
Hoc illud mus. Virg.Hoc illud germana fuit. Hinc illæ lachrymæ.] Hinc,ex hac cauſa. Quam ti
Hinc meo.] Non uidetur adhuc Soſiæ plenũ amoris argumentũ : adeò pendet ad ea quæ dictu/ rus eſt Simo. Euadas.] id eſt exeas,uel peruenias. Funus procedit.] Funus à funalibus
Euadere dictũ eſt,ut ſuprà notauimus,& eſt funus pompa exequiarũ.Et bene, funus procedit , nos ſequimur,dixit:quaſi poſt ipſam morituri:unde exequiæ dicunt. Funus interim proce/ dit.ἀσύνδετον. Ad ſepulchrũ.] Sepulchrũ κατ' ἀντίφρασιν ut diximus,quòd ſine re pulchra ſit. an quòd ibi ſine pulſu ſint,id eſt mortui?an quòd illic animæ à uiuis ſepelantur,id eſt ſepa rentur?Et ſepulchrũ dixit futurũ,nõ quod iam eſſet·Sepulchrũ enim à ſepeliendo dictum. Virgilius proprie,At pius Aeneas ingẽti mole ſepulchrũ impoſuit. In ignem poſita eſt.]
Imperſonale ἰδίωμα.non enim eſt Quæ.Et mire,cũ funus ſuprà dixerit. Fletur.] Hic bene imperſonali
uerbum ter,fletur ab omnibus·extrema enim quæq̧ mortuorũ omnes cõmouent ad lachrymas.

Hæc ſoror.] Id eſt quam dixi eſſe ſororem Chryſidis. Ad flammã.] Innuit affectum ſo roris,unde omnes uinceret·cæteri enim flent:hæc flammæ ſe ingerit. Virg.Extinctum nym phæ crudeli funere Daphnim,atq̧ deos,atq; aſtra uocat crudelia mater. Ibi tum exani/ matus.] A uoluntate,à facultate, à ſummo ad imum,ubi ſunt dicta & facta, ibi eſt πάθος. &
Bene mire ibi. Bene diſſimulatũ.] Bene,multũ.an quaſi dolens,quòd etiã negaturus ſit Chre meti,dixit bene? Indicat.] Omnia ſignificanter.nõ oſtendit inquit,ſed indicat: non acce/ dit,ſed accurrit:non ueſtem,aut manus,ſed mediã mulierem:non tenet,ſed cõplectitur.& quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei geſtionem perſona:affectu,facto,dicto: Affe ctus eſt quod ait,Ibi tum exanimatus Pamphilus . Factum quod ait,Accurrit,mediã mu/ lierẽ complectitur.Dictum quod ait, Mea Glycerium inquit,quid agis?cur te is perditũ? In
Indicium dicat.] Indiciũ proprie eſt oris,& linguæ.factis ergo indicat·non enim dixit,amo. Accur rit.Virg.Interiora domus irrumpit limina , & altos Conſcendit furibunda rogos. Mea Glycerium.] Mea,quaſi amator.Glyceriũ,quaſi familiaris dixit. Quid agis?] Quaſi per turbatus. Cur te is perditũ?] Quaſi conſolaturus. Vt conſuetũ facile amorem cerne/ res.] Mire,nõ ſuſpicareris,dixit:ſed cerneres.& eſt ordo,ut facile cerneres. ſed cerneres,ſi/ cut ſuprà,laudem inuenias & amicos pares. Reiecit ſe in eũ.] Obijcitur ei quod à Glyce rio factum eſt,ut,Quis unquã tam palàm de honore ſuo,tam uehemẽter de ſalute ſua con/ tendit,q̃ ille,ne mihi hæc delatio detur. Quid ais?Non interrogantis,ſed mirantis eſt.

Iratus atq̧ ægre ferens.] Iratus,culpa.ægre ferens:quia præter ſpem. Nec ſatis.] Mire expreſſit indulgentiam patris erga filiũ.erat,inquit,cauſa:ſed pro amaritudine obiurgatio nis nõ erat ſatis,hoc eſt non idonea uidebatur. Nec ſatis ad obiurgandũ.deeſt Habui,uel erat. Virg.Nec ſat rationis in armis.& hic,Erat uel Habui deeſt ad ſententiã. Diceret.] de eſt Enim. Quid feci.] Mire fiducia prætulit argumento quod eſt in ſequẽti uerſu. Quid
Facere feci,quid cõmerui aut peccaui?] αὔξησις à maioribus ad minora.Et feci,quaſi facinus dixit.
Commereor Facere enim quis & homicidiũ dicitur.Cõmerui,minoris culpæ eſt. Peccaui , multo mino/
Peccare ris,uel leuioris. Quæ ſeſe.] Illic,mea Glyceriũ:hic pronomẽ dixit·mira diſſimulatio,tan/ quã illam præter periculum neſciat. Nam ſi illũ.] Argumentum per rationẽ à contrario· ut ſi dicas, Viro forti præmiũ debet,ſi deſertori pœna cõſtituta eſt. Tulit.] pro attulit.ſed
Fero multa ſignificat:& aliàs pertulit. Virg.Non tulit hãc ſpeciẽ furiata mente Coroebus . Aliàs
Damnum ſuſtulit,ut idem,Omnia fert ætas,animum quoq̧.pro aufert. Illi.] pro illo. Dederit da
Malum mnum,aut malum.] Damnũ,rei eſt:malum,ipſius hominis. Venit Chremes.] Argumen tũ ex coniectura eſt,id eſt à teſtibus. Et mire ſuprà, Vltro uenit ad me.Ergo hic cauſa iuſti doloris oſtenditur,quia dolet etiam Chremes:nam potuit,non daturus filiam , nõ uenire.

Poſtridie ad me.] ut ſine dilatione ſcire poſſet.& Clamitans,indignantis eſt,ut, Clamãt omnes. Indignum facinus.] diſtinguendum,ut per ſe intelligatur indignum facinus , & ipſe doleat Pamphilum corrumpi. Comperiſſe ergo ab alijs : ut appareat uerum quod ait, Tum uno ore omnes . & , Hac fama impulſus Chremes. Indignum facinus compe/ riſſe

riſſe. Deeſt ſc: incertaq; diſtinctio. Pamphilum] cum emphaſi dixit, id eſt pudentem & be
ne moratum. Et nec amicam, ſed Pro uxore. Mire ergo, quaſi non hoc doleat quòd amet,
ſed quòd pro uxore habeat. Et ſimul excuſatur filiam denegaturus ſocer. Hanc peregri- *Peregrina*
nam.] Hanc, cum contemptu dictum eſt, & peregrinam, ut alibi. Adeóne es demens? ex pe-
regrina? nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. Ego illud ſedulo.] Quanto
affectu pater factum quod uiderat, negabat. Sedulo. Quomodo ſedulo, ſi negabat? an
ſedulo, ut Soſiæ? id eſt ſimpliciter. Factum, imperſonaliter. Sedulo: Quia non ſemel ne
gauit. uel ille inſtitit. Negare factum. Officiũ patris, & ſimul per hoc expreſſio probatio- *Inſtat factum*
nis. Ille inſtat factum. Plautus, Inſtare factum, ſimile eſt. ἀρχαϊσμός. Inſtare factum. Ve-
tuſte, id eſt inſtat dicere factum eſſe. Deniq;.] Quid deniq;? ad ſummam properat, & ad *Denique*
finem dictorum. Denique.] id eſt poſtremo. Diſcedo.] Proprie: non enim abeo. unde
diſceſſio. Vt qui ſe neget.] Probauit quod non uolebat ſenex Soſiæ: adhuc ſupereſt ut
oſtendat quòd non ſit iraſcendum, quin iuſte iraſcatur. Non tu ibi gnatum?] ἀποσιώπησις,
uel eclipſis: deeſt inuaſiſti, obiurgaſti, adortus es. Ad obiurgandum.] incuſandum, incla- *Obiurgare*
mandum. Tu te his rebus.] Modo non addit diceret. Prope adeſt.] Prope adſunt nu-
ptiæ in proximo ſunt metæ libertatis: & ideo auidius uoluptaria ſub finem carpenda ſunt

Quum alieno.] Quum pro quo. hoc enim ſignificat quum. Meo me uiuere interea, *Quum* [pro quo.]
modo. Meo modo, mea uoluntate, meo arbitrio. Relictus eſt obiurgandi locus?] Mire, *Modus*
obiurgandi: tanquam incenſus pater in filium uideretur. nam ſuprà commotus plus per
ἀποσιώπησιν ſignificauerat. Si propter.] Hoc erat ſecundum in diuiſione, Et conſilium me-
um cognoſces. Si propter amorem. Initium conſilij ſui demonſtrandi. Nolit.] legitur
& nollet. Ab illo animaduertenda iniuria,] Nota participium à paſſiuo, animaduerten- *Animaduer*
da, caſtiganda, uindicanda eſt. Ab illo iniuria, quam facit, non quam patitur. Ea pri- *tenda*
mum animaduertenda iniuria: Vt iam hoc ſit peccatum quòd recuſat nuptias, non quòd
peccat adoleſcens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria eſt, uindicanda, exe-
quenda eſt. Et bene ea ab illo dixit iniuria. certiſſimam enim notat perſonam, quæ debeat
pro iniurijs pœnas ſoluere. quòd ſi dixiſſet, Iniuria eius, ἀμφιβολίαν feciſſet, utrum quam
paſſus eſt ab alio, an quam ipſe alijs intulit. Et nunc id.] Hic reddit quod dixerat, Con-
ſilium meum cognoſces. Id, id eſt propter id. Vera.] ἀντίθετον. quia falſa dixit, intulit ue-
ra. Manibus, pedibusq;.] prouerbiale, id eſt omnibus membris. Obnixe, cum conatu, [Mamb. pedibusq;]
inſtanter contra conantem. Magis id.] Id propter id. Incommodet, noceat, incommo-
dum afferat. Magis id adeò, mihi ut incommodet. Non enim, inquit, prodeſt filio amare
meretricem. Quapropter.] Mire Soſia interrogat, quaſi ulla cauſa ſit fallendi dominum.
Mala mens.] Voluntas. Eſt mens etiam ratio. Mala mens. Argumẽtum à natura, & an
aliquis ſine cauſa malus, an ab impulſione. Mala mẽs. Quia dixit. Magis ut lædat, quàm
ut proſit. Quem quidem ego ſi ſenſero.] ἀποσιώπησις eſt grauiſſimam pœnam oſtendentis.

Exorandus.] Legitur & expurgandus. ſi expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per Q *Confieri*
ueteres ſcripſere. Confore.] Ab eo quod eſt confit: id eſt perficitur, futurum tempus in-
finitiui modi confore facit, id eſt, perfectum iri. Sic in Adelphis, Verum, quid ego dicam?
hoc confit quod uolo. Confieri, id eſt perfici. unde confectum negocium dicitur, uel confe-
cta res quæ ad plenum perficitur. Virg. Nunc qua ratione quod inſtat Confieri poſſit, pau
cis, aduerte, docebo. Nunc tuum eſt officium.] Hoc ad illud tertium reſpicit quod dixit,
Et quid facere in hac re te uelim. Has bene ut adſimules nuptias. perterrefacias Dauum.
hoc erat tertium de his, quæ dicturum ſe promiſerat. Adſimules.] Hoc eſt unum uer-
bum Adſimules, quod dixit, Quin tu uno uerbo dic, quid eſt quod me uelis? Perterrefa- *Obſeruare*
cias.] Venuſte & poetice. Obſerues filiũ.] Obſeruatio in duabus rebus eſt, in obſequio,
& ſpeculando. Curabo, ut coquus. & ſuprà ſic, Nempe ut curentur recte hæc. I præ.] fi
gura ἀναστροφή, quod nos præi, dicimus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

SIMO DAVVS

NON dubium eſt, quin uxorem nolit filius: *Iamb. Trimetri.*
Ita Dauum modo timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.
D. Mirabar, hoc ſi ſic abiret. & heri ſemper lenitas *Iamb. tetrameter*
Verebar quorſum euaderet. *Dimeter*

Qui poſtquàm audierat non datum iri filio uxorem ſuo,
Nunquã cuiquã noſtrũ uerbum fecit,neq; id ægre tulit. *Troch.tetrametri*
S. At nunc faciet:neq;,ut opinor,ſine tuo magno malo.
D. Id uoluit,nos ſic nec opinanteis duci falſo gaudio, *Iambici tetrametri*
Speranteis iam amoto metu,interea oſcitanteis opprimi,
Ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias. *Trochaicus tetra.*
Aſtute. S.carnufex quæ loquitur. D.herus eſt,neq; præuideram. *Iambici*
S. Daue. D.hem, quid eſt? S.ehodum ad me. D.quid hic uolt? S.quid ais?
D.qua de re? S.rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. D. id populus curat ſcilicet.
S. Hocine agis,an non? D.Ego uerò iſtuc. S.ſed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt.nam quod antehac fecit,nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit,ſiui,animum ut expleret ſuum.
Nunc hæc dies aliam uitam defert,alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo,ſiue æquum eſt,te oro Daue,ut redeat iam in uiam.
D. Hoc quid ſit. S.omnes qui amant,grauiter ſibi dari uxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S.tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunq; applicat.
D. Non hercle intellego. S.non?hem. D.non Dauus ſum,non Oedipus.
S. Nempe ergo aperte uis,quæ reſtant me loqui. D.ſanè quidem.
S. Si ſenſero hodie quidquam in†his te nuptijs *al hiſce.* *Redit ad trimetros*
Fallaciæ conari,quo fiant minus:
Aut uelle in ea re oſtendere,quàm ſis callidus:
Verberibus cæſum te in piſtrinũ Daue dedã uſq; ad necẽ, *Rurſus ad tetram.*
Ea lege, atq; omine,ut ſi te inde exemerim,ego pro te molam.
Quid,hoc intellextin'?an nondum etiam ne hoc quidem? D.imò callide:
Ita aperte ipſam rem modo locutus,nihil circuitione uſus es.
S. Vbi uis facilius paſſus ſim,quàm in hac re,me deludier.
D. Bona uerba quæſo. S. irrides,nihil me fallis.ſed dico tibi,
Ne temere facias.neq; tu haud dicas tibi non prædictum,Caue.

† *Eſſe,redundat in metro,ni facias ſynæreſin in audijt,aut niſi elidas e in ſed, quod aliquoties facere uidetur Terentius,ſed ipſ,ut ſit interiectio ueluti conticeſcentis repente.*

NON dubium.] Narratione iam habita,perſona Soſiæ non erat neceſſaria. ergo ſubſiſtit ſenex,per quem agenda ſunt reliqua. Non dubium. Ad hoc certus inducitur Simo, ut magis perturbetur inopinata conſenſione Pamphili ad ducendam uxorem, & præterea nihil agat cum Chremete de tradenda filia,confirmandisq; nuptijs. Ita modo.] Non receſſit de loco ſenex: ſenſit ergo antè, quàm cum Soſia loqui cœpiſſet. Ita modo Dauum timere ſenſi. Argumentum quod ſuprà,ab eò quod noſtri faciunt. Modo antè quàm cum Soſia loqui cœpiſſet Simo.& *Digãmum* Dauus non recte ſcribitur, Dauos ſcribendum, quòd nulla litera uocalis geminata unam ſyllabam facit. Sed quia ambiguitas uitanda eſt nominatiui ſingularis, & ac- *Sic* cuſatiui pluralis:neceſſario pro hac regula,digammo utimur,& ſcribimus DaFus, ſerFus, corFus. Mirabar hoc.] Hic locus eſt in quo Dauus inſinuatur ſpectatoribus multa ge- *αὕτως* ſturus. Si ſic.] Sic,pro leuiter & negligenter, quod Græci αὕτως dicũt. ſignificat autem οὕτως, id eſt ſic: & eſt de his quæ adiuuanda geſtu ſunt, ut Tantillum puerum, &, Huius non

faciam

faciam. Lenitas.] Clementia,facilitas.cui contraria,aſperitas & difficultas. Et heri ſem per.] An ſemper lenitas.ut ſit [illegible] Lucretius,Semper florentis honoris. Semper lenitas Ac per hoc ſimulata uſq; nunc lenitas, Nam nemo in diuerſis actibus ſemper lenis eſt: niſi forte fictus aſſimulator,& callidus. Semper lenitas. Sine differentia eſt importuna leni tas. Quorſum euaderet.] Ad quam partem erumperet.Et euadere, eſt per quancunque difficultatem ad aliquid peruenire. Verbum fecit.] Non dixit litigiū,aut rixam: ſed uer/ bum.iſtæ exiguitates,aſſcuerationes dicuntur.& cum pronūciatione:ut intelligatur, ne uer bum quidem. Neq; id ægre tulit.] Hoc eſt ſemper lenitas. Faciet.] Subaudiēdum Ver bum.& eſt Faciet,perſona tertia pro prima. Faciet,id eſt iraſcetur,denuntiabit, loquetur.

Lenitas *Aſperitas* *Euadere* *Verbū facere*

Sine tuo magno malo,] id eſt comminabitur ubi,& minas contemnes,ut ad pœnas per uenias. Id uoluit.] Aut abſolute accipiendum Id: aut Id,quomodo Sic demonſtratio eſt, ut magis geſtu quàm ſenſu intelligatur,ut ſuprà diximus. Nec opinātes.] [illegible] Duci.] Ducere eſt expectatione longi temporis malum prolatare. Vel induci,ut feras in retia. *Ducere*

Falſo gaudio.] Velut ex ira,& uitæ ſenis iracundia. Amoto metu.] Iſta ſingula ſunt,& amoto metu.ſic dixit quaſi metus ſit corpus brutum quod cum molimine mouetur.

Oſcitantes.] Oſcitatio eſt animi otium & ſecuritas.dictum ab ore ciendo,id eſt commo/ uendo,Oſcitantes,ſecuri,uel nihil prouidentes. Cogitandi ad diſturbandas.] Miranda locutio: ut ſi dicas, cogitat ad dicendum. Aſtute.] Hoc & geſtu,& uultu ſeruili,& cum agitatione capitis dixit. Carnifex.] Aut excarnificans dominum,aut ipſe dignus carnifi/ ce ut caro fiat,id eſt lanietur: Lucilius,Carcer uix carcere dignus. Neque præuideram.] Præuidentia duplex eſt: aut enim animo,aut oculis præuidemus. Hem.] Quaſi correptio totius corporis. Ehodum.] Nutus eſt,intentionem animaduerſionemq; depoſcens eius cum quo uult loqui. Ehodum.Dum παρέλκον eſt hoc loco. Quid hic uolt?] More ſerui/ li,& uernali geſtu.ſic enim uocati à dominis,ſecum uultuoſe agunt. Qua de re?] Negan/ tis uim habet hæc interrogatio.plus eſt enim qua de re,quàm nihil. Rogas?] Hoc cum interrogatione indignantis. Meum Gnatum Rumor Eſt Amare.] Mire apud ſeruum diſſi mulat id quod iam probauit.Meum gnatum rumor eſt amare.Grauiter, cōſtanterq; ſenex nondum fatetur ſe credere: nec uerum ſcire,ne amittat uim uindicaturi ſi reſcierit. Id po/ pulus curat ſcilicet.] Quia rumigeratio populi eſt: ſed hoc auerſus ab illo,contumaciter. ſic Virgil. Scilicet is ſuperis labor eſt. Scilicet,ſemper cum εἰρωνείᾳ ponitur. Hoccine Agis.] Agis,id eſt audis. Alibi ſic,Hoc age amabo. Plautus. Vos hoc agite ſpectatores: pronun/ tians ſimul demonſtrauit,ueluti aurem ſuam tangens. Iſtuc.] Deeſt ago.uel audio. Ini qui patris eſt.] Iniqui eſt,ſi nunc uelim quærere actus liberos adoleſcentis. Nam quæ an tehac fecit.Pro ante hæc,conſuetudine magis,quàm ratione dicitur. Nihil ad me.] Id a/ git ut ſuperius conſilium ſe ſeruare oſtendat. Dum tempus ad eam rem tulit. Deeſt ſe: ut ſit, dum tempus ſe præbuit: quia ſuprà dixit, Tute his rebus finem præſcripſiſti pater..

Oſcitatio *Carnifex* *Præuidere* *Hem* *Ehodum* *Scilicet* *Ante hac*

Ad eam rem tulit.Abſolute,& deeſt ſe. Siui,animum ut expleret ſuum. Mira ratio cur ſiuerit,ut & hoc quod permiſit,ad bonum permiſerit,non ad luxuriam,Siui autem diſtin/ gue.eſt autem ſiui modo,permiſi,ceſſaui,ſiue,antique. Aliter in Adelphis, Non ſiuit ege/ ſtas facere hoc nos. Nunc hic dies aliam uitam affert.] Hoc eſt,recte, & ſeuere,& inexora/ biliter denuntiat. Aliam uitam,pro diuerſam & contrariam.ſic & Virgilius,Dijs aliter ui ſum eſt, Te oro Daue.] Grauius illud fecit,nomine appellando. Vt redeat iam in uiā.] Iam,modo tarditatis eſt ſignum.& in uiam dixit,quaſi qui deuius ſit, & erraret à recta uia.

Sino *Alius* *Iam*

Siue æquum eſt.] προλήψεως Vt redeat iam in uiam.Prouerbiale. Hoc quid ſit? ἐλλει/ πτικῶς, deeſt enim quæris. Ita aiunt.] Hæc credunt & loquuntur uniuerſi.& eſt trepida con/ feſſio, & quaſi inuiti reſponſio, ut in Heauton. Ita credo: monente patre filium. Tum ſi quis magiſtrum.] μεταφορικῶς. an quia & pedagogus eſt magiſter? ut Geta in Phormione, Me filijs relinquunt quaſi magiſtrum. Ad eam rem.] Id eſt ſuper eam rem,hoc eſt ſuper a/ morem. Animum ægrotum.] Pro ægro,nam animus æger: corpus ægrotum. Hem.] Interiectio eſt iraſcentis. Dauus ſum,non Oedipus.] Multiplex contumelia, poteſt e/ nim ſenem quaſi ſphingem dixiſſe,id eſt deformem,monſtriq; ſimilem.poteſt etiam inhu/ manum & ferum,ut ſphinx. Poteſt per Oedipum, ſe ultorem promittere futurum, atque oppreſſorem ſapientiæ ſenis. Dauus ſum,non Oedipus. Facete ſe negauit Oedipum, ut ſenem ſphinga eſſe confirmet. Non Oedipus. Imitationum duo ſunt genera. quandam neceſſitas,quandam introducit uoluntas. Non Oedipus. Si latine pronunties, geniti/ uus Oedipi faciet.ſi græce, Oedipodis. Sane quidem.] Sane,ualide: quia qui ſanus,& ua lidus eſt. Si ſenſero.] Comminatio & ſit pronuntiatio, ut in ſingulis uerbis ardeant mi/ næ. Hodie.] Non ad tempus non plenum,ſed ad comminationem refertur.ut Verg. Nun quam omnes hodie moriemur inulti. Et dies pro nocte accipitur.ut hoc ipſum,Nunquam

præcedens torre *Aeger* *Aegrotus* *Sane* *Hodie*

Minus omnes hodie moriemur inulti. Quo fiant minus.] Quo minus, hoc eſt quo impeditius. Verberibus cæſum Te in piſtrinum Daue. Vult in pronomine, & nomine exagitare *Dare* comminatione ſeruum, ne quid relinquat iracundiæ. Dedam.] Dare, eſt quod repetas: *Dedere* Dedere eſt ad perpetuum. Damus, & amicis dedimus, tantum hoſtibus. Ea lege atq; omine.] *Lex* Lege, ad homines: omine, ad rem diuinam refertur. id eſt firmamentum per humana & di- *Omen* uina, Omen autē eſt quicquid ore dicitur. Ea lege atq; omine, Bene lege atq; omine, quia leges auſpicijs ſeruatis ferebantur. Ergo ſic intellige, quaſi dixerit, ea lege & conditione. & antiqui auſpicato omnia faciebant, quæ rata eſſe uellent. An nondum etiam.] Quartum παρέλκον, quin abundat Etiam. Ipſam rem.] Ipſam rem, id eſt uoluntatem ſuam: aut inter- *Nihil* minationem ſuam, hoc eſt piſtrinum & pœnas ſeruiles. Nihil circuitione.] Nihil pro nō. *Circuitio* Circuitione, periphraſi. Vſus es.] Legitur & uſor es. Vbiuis facilius.] Admonitio.

Bona uerba quæſo. Vbiuis facilius. Cicero, Non eſt in hac cauſa peccandi locus ullus. Bona uerba quæſo.] Hic in εἰρωνεία eſt εὐφημισμός. quaſi dicat, meliora loquere rogo te. ergo cum admonitione, bona uerba, inquit, rogo. Nihil me fallis.] Non te ignoro, non me decipis. ſic Menander, *Fallere* οὐκ ἦν με λανθάνεις ἄρ. Nihil me fallis. Figura eſt ὑπαλλαγή. Fallis. Lates, ut ſit οὐκ ἦν με λανθάνεις.

Nihil me fallis. Nihil pro non, etiam nunc. Neq; tu haud dicas tibi non prædictum.] *Negatiuæ duæ & tres.* Duæ negatiuæ faciunt unam affirmatiuam: tres negatiuæ pro una negatiua accipiuntur: ut hic, neq; haud non. Salluſt. Haud impigre, neq; inultus occiditur. Vera ergo lectio eſt, neq; tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas, legunt. Neque haud tu dicas tibi non prædictum. Vera lectio, neq; haud dicas. eſt enim quintum παρέλκον. Plautus in Bacchidibus, Neq; haud ſubditità gloria oppidum arbitror.

ACTVS PRIMI SCENA III.

Iambici tetrametri.

DAVVS

In Enimuero eliditur m & u conſonans. ENIMVERO Daue nihil loci eſt ſegnitiæ, neq; ſocordiæ,
Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptijs:
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſſundabunt.
Nec quid agā, certum eſt: Pamphilúmne adiutem, an auſcultem ſeni.
Eius & huius ſunt monoſyllaba. Si illū relinquo, eius uitæ timeo. ſin opitulor, huius minas,
Cui uerba dare difficile eſt. primum iam de amore hoc comperit:
Me infenſus ſeruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
Si ſenſerit, perij. aut ſi libitum fuerit, cauſam ceperit:
Quo iure, quaq; iniuria præcipitem *me in piſtrinum dabit. *me redundat*
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam hæc Andria, *Trimetri*
Siue *iſta uxor, ſiue amica eſt: grauida e Pamphilo eſt. *iſta redundat*
Audireq; eorum eſt operæ pretium audaciam.
Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quicquid peperiſſent decreuerunt tollere.
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Ciuem Atticam eſſe hanc. fuit olim quidam ſenex
Mercator: nauem is fregit apud Andrum inſulam.
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam, Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, paruam, fabulæ.
Videtur Trochaicus Hypercatalecticus. Mihi quidem hercle non fit ueriſimile atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut *Trimeter Iamb.*
Conueniā Pamphilū, ne de hac re pater imprudentē opprimat. *Iamb. tetrā.*

Enimuero

ENimuero Daue.] Hic breuis & comica deliberatio eſt, magnã expectationem plurimarum rerum imminentium cum motu excitans, Daui conſyderatione propoſita. Enimuero Daue. Omnis perſona aut ab altero commendatur, aut ſeipſam populo commendat, aut & ab altero & à ſeipſa, ut hic Daui, & per Simonem ſuprà deſcripta eſt, ubi dicit. Mala mens, malus animus. & hic per ſe, dum hoc, geſtu ac ſermone agit ac diſputat ſecum. Enimuero Daue. Enimuero, ſignificationem habet nimiam permoti atq; iritati animi. Cicero, Hic cum alijs ex alia parte, Enimuero ferendum non eſt u.m. Segnitiæ.] Ad agendum. Socordiæ.] Ad cõſyderandum.

Enimuero *Segnities* *Socordia* *Quantum* *Prouidere*

Quantum modo.] Quantum pro inquantum. Prouidentur.] Prouiſio rerum duas ſignificationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum quàm malum. Malum, ſicut quis eminus ueniens, telum prouidit, atq; ſic cauerit. Ergo hic Prouidenter, cauentur, uitantur. Et nuptias uelut undam nauigio imminentem fecit: quòd ſi quis undam ex aduerſo uenientem prora non exceperit, demerſus undis in peſſum abit. eſt ergo metaphora.

Me aut herum.] Herum hic, herilem filium. Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni.] Semper deliberatiua uerba, habent quendam ſonum per quem exitus rei demonſtratur: ut hic oſtendit ſe Pamphilum magis adiuturum, quàm uerbis ſenis obtemperaturum.

Si illum relinquo.] Partium tractatus quæ ſuprà ſunt, Pamphilùm ne adiutem, an auſcultem ſeni. Vitæ eius timeo.] Vt alibi, Syre tibi timui male. Sin opitulor.] Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de ſalute dubij ſunt: ut, Fer opem, ſerua me obſecro. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc eſt ferendo. Huius minas.] Subauditur, timeo. Cui uerba dare.] Verba dare, fallacia eſt: & illud ſpectat, Nihil me fallis. Difficile eſt.] Non dicit impoſſibile eſt. ergo oſtendit partem ſe ſequi quæ pro Pamphilo eſt. Primum iam.] Primo, inquit, iam infenſus eſt ſenex. deinde à Pamphilo grauida eſt Glyceriũ.

Opem ferre *Opitulari* *Verba dare*

Primum iam. ὑφὲν eſt enim ἀναστροφή, pro iam primum. De amore hoc.] Hoc amore, ſic quaſi cum tædio & reprehenſione eius amoris loquatur. Ne infenſus.] Scilicet de amore filij, ſenex me ſeruat, & reuera timendus eſt. Seruat.] φυλάττει. Ne quam faciam.] Hoc ad illud ſpectat, Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum. Quo iure, quaq; iniuria.] Prouerbiale hoc eſt: qualia ſunt, fas & nefas, nolis uelis. Ad hæc.] In ipſa re maior eſt difficultas, quia grauida eſt Glycerium. Siue iſta uxor.] Et hoc cum quodam tædio, & indignatione ſtomachi interrũpit. Operæ pretium.] Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna ſunt, etiam ſi mala, tamen miramur: quia libenter audiamus. & hoc pretium eſt operæ, id eſt audiendi. Et audaciam.] Proprie dixit: ut in Eunucho, Audaciam meretricum ſpecta. Nam inceptio eſt amentium, haud amantium.] Amabant ueteres de proximo ſimilia dicere: ut Cicero, Minus charũ putauit fore de armario, quàm quòd de ſacrario fuiſſet ablatum. Et quidem ſi in uerbis ſunt, παρόμοιον dicitur: in nominibus, παρονομασία. Quicquid peperiſſet.] Maiorem reprehenſionem ſonat, quicquid peperiſſet. paritur enim aut maſculus, aut fœmina: & ſolet iuſtior eſſe cauſa tollẽdi, ſi marem uxor peperit. ſed nimij amoris eſt non expectare quid tollas. Decreuerunt.] Decernere eſt de magnis rebus certam proferre ſententiam. unde etiam Senatus decretum. Et fingunt.] Argumenti partem narrat: & non credit futura eſſe quæ dicit, ut ſuperſit locus errori. Et fallaciam quandam, ne ueriſimilis ſit. * ipſa fallacia totius cõtemptionis & utilitatis. Fuit olim.] Modo totius ſummæ argumentum populo narratur: ſed ut reſtet aliquid ad errorem, abrogat fides. Fuit olim quidam ſenex. à ἀπαγγελτικῷ ad μιμητικὸν tranſit. Is obijt mortem.] Plene dixit, quod nos obijt tantum. Virg. Morte obita qualis fama eſt uolitare figuras. Recepiſſe orbam, paruam.] Paruam propterea adiecit, ut fiat ueriſimile non poſſe eam facilè ſuos agnoſcere. Fabulæ.] Redit ad narrationem. Atq; ipſis.] Atq; pro tamen. ut ſit, tamen ipſis commentum placet, Quod comminiſcuntur probant.

Operæ pretium *Decernere* *Obire mortẽ* *Atque*

Sed Myſis.] παρασκευή alterius ſcenæ. Myſis. Semper autem nomina comicorum ſeruorũ, aut à nationibus ſunt indita, ut Myſis, Syrus. aut ex accidentibus, ut Lesbia uelut ebrioſa, à Lesbo inſula, quæ eſt ferax ſuauiſſimi candidiſſimiq; uini. aut à moribus & uernilitate, ut Pſeudulus. aut ex negotio, ut Chryſalus. aut ex qualitate corporis, ut Chylacus. aut ex ſpecie formæ, ut Pinacium. Ego hinc.] Nihil adhuc Dauus inuenit conſilij, niſi ut quærat Pamphilum, moneatq;. Ego hinc me ad forum. Vultuoſe hoc pronunciatur: ut deſit, pergam, aut ducam me.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

Trochaici tetrametri catalectici.

MYSIS ANCILLA.

AVDIVI Archillis,iamdudum Lesbiam adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta eſt mulier,& temeraria:
Nec ſatis digna,cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. Importunitatem ſpectate aniculæ,
Quia compotrix eius eſt.Dij date facultatem obſecro
Huic pariundi,atq; illi in alijs potius peccandi locum.
Tet. iambicus niſi.ſed.ſit extra uerſum additum Sed quid nam Pamphilum exanimatũ uideo? uereor,quid ſiet.
Opperiar,ut ſciam nunquid nam hæc turba triſtitiæ adferat.

AVdiui Archillis.] Hæc ſunt inuentionis poeticæ, ut ad οἰκονομίαν facetiæ aliquid addant.nam οἰκονομία eſt ut accerſatur obſtetrix,& conueniatur Pamphilus. faceria ſcribentis in his uerbis eſt,quòd Archillis cõpotricem potiſſimum adduci iubere fingitur. Audiui Archillis.Frequẽter hoc modo Terentius compendium facit,ut egrediens loquatur perſona de eo quod eſt geſtura: & ſimul doceat quid ab altera geſtum ſit. Audiui Archillis,iamdudum Lesbiã adduci iubes. Verum iamdudum audiui,an iamdudum iubes,incerta diſtinctio eſt.& ſunt qui iamdudum, iam primum intelligant:ut,Iamdudum ſumite pœnas. *Iam dudum* Sanè pol.] Sanè,multum.aliás ualde: nanq; ualidus eſt,qui multum rerum neceſſariarum habet ad ſalutem. *Temulentus* Temulenta.] Producit primam ſyllabam Te. *A bſtemius* Temulenta.Vinolenta,hoc eſt ebrioſa.quia temetum,uinum dicitur,unde abſtemius,ſobrius. *Temetum* Dictum autem temetum ab eo quia tentet mentem. Temulenta, uino: Temeraria,natura. *Committere* Nec ſatis digna.] Bene in concluſione illa ſpecialiter probauit, dicendo non idoneam cui committatur primus partus mulieris. Sed mirè ſignateq; dixit Committas.etenim committimus magna,& quæ ſalutem in dubio habent. Nec ſatis digna.Duas res,nec parientem,nec primo partu.Figura ἀπὸ κοινοῦ. ut Virgilius, Non me ubi Troia Externum tulit.&,Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum Accolet. *Importunitas* Tamen adducam.] Redit ad illud,quòd ui coacta. Importunitatem.] Importunitas neq; loci, neq; temporis habet commoditatem. Aniculæ.] Archillis ſcilicet. Quia compotrix.] In uultu remanſit oratio. deeſt enim, per figuram ἔλλειψιν, ideo illam uult accerſiri. *Exanimatus* In alijs.] Vtram in alijs mulieribus,an in alijs rebus? *Exanimus* Exanimatum.] Exanimatus,eſt perturbatus. Virg.Exanimata ſequens impingeret agmina muris.Exanimus, mortuus.Idem,Corpus ubi exanimum poſitum Pallantis Aceſtes. Vereor quid ſit.] Quid, ob quid,propter quid ſit exanimatus.Aut aliter:quid ſit,id eſt quid ſit negocij. Sed quidã putant quid pro quare ut Quid ueniant.Aut deeſt, poteſt: ut ſit, quid eſſe poteſt. *Nunquidnam* Nunquidnam.] Comicum eſt,& Terentianum. Nunquidnam:quum exemptis num & nam, ſufficere ad interrogationem potuiſſet quid.

ACTVS I. SCENA V.

PAMPHILVS ADOLESCENS. MYSIS

Iãb.tetr. P. HOc ne eſt humanũ factum,aut inceptũ? hocine officium patris?
M. Quid illud eſt? P. prò deûm atq; hominum fidem,quid eſt,ſi nõ
hæc contumelia eſt? *Tetrametro accinitur monometer*
Vxorẽ decrẽrat dare ſeſe mihi hodie.nónne oportuit *Tet. Iamb.*
Præſciſſe me antè? nónne prius communicatum oportuit?
M. Miſeram me,quod uerbum audio. *Dimeter*
P. Quid Chremes,qui denegarat ſe commiſſurum mihi *Troch.tetrametri.*

Gnatam

Gnatam ſuam uxorem? id mutauit,quia me immutatum uidet.
Itáne obſtinate operam dat,ut me à Glycerio miſerũ abſtrahat? *Tetr. Iamb.*
Quod ſi fit,pereo funditus. *Dimeter*
4 Adeon' hominem eſſe inuenuſtum,aut infelicem quenquam ut ego ſum?
Prò deûm,atq; hominum fidem,nullóne ego *Dimeter,redundante pede*
Chremetis pacto adfinitatẽ effugere potero?quot modis *Tetrametri Iambici*
Contemptus,ſpretus?facta,tranſacta omnia.hem *Iambicus trimeter*
Repudiatus repetor.quamobrem?niſi ſi id eſt,quod ſuſpicor *Troch. tetram.*
Aliquid monſtri alunt:ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M.oratio hæc me miſeram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre?ah *Dimeter Iambicus*
Tantámne rem tam negligenter agere?præteriens modo *Tetrameter Iãbicus*
Mihi apud forum,Vxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie,inquit.para,
Abi domum.Id mihi uiſus eſt dicere,Abi cito,& ſuſpende te.
Obſtupui:cenſen' ullum me uerbum potuiſſe proloqui?
Aut ullam cauſſam,ineptam ſaltem,falſam,iniquam?obmutui.
Quòd ſi ego reſciſſem id†prius,quid facerem,ſi quis nunc me roget: *Prius unica ſyllaba eſt*
Aliquid facerẽ,ut hoc ne facerẽ.ſed nũc quid primùm exequar? *Troch. Tetra.*
Tot me impediunt curæ,quæ meum animum diuerſe trahunt:
2 Amor,miſericordia huius,nuptiarum ſollicitudo.
Tum patris pudor,qui me tam leni paſſus eſt animo uſq;*adhuc, *al. ad hoc* *Iambici tetra.*
Quæ meo cunq; animo libitum eſt,facere.ei ne ego ut aduerſer?hei mihi,
Incertum eſt quid agam. M.miſera timeo,hoc incertum quorſum accidat.
Sed nũc peropus eſt,aut hunc cum ipſa,aut me aliquid de illa aduerſus hunc
Dum in dubio eſt animus,paulo momento huc,illuc impellitur. (loqui.
P. Quis hic loquit?Myſis ſalue. M.ó ſalue Pãphile. P.quid agit? M.rogas?
Laborat è dolore,atq; ex hoc miſera ſollicita eſt,*diem *al. die*
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ.tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P.hem,egóne iſtuc conari queam? *Trimetri Iambici*
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam,
Quæ mihi ſuum animum,atq; omnem uitam credidit:
Quam ego animo egregie charam pro uxore habuerim,
Bene,& pudice eius doctum,atq; eductum,ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M.haud uereor,ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed uim ut queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porrò ingratum,aut inhumanum,aut ferum?
Vt neq; me conſuetudo,neq; amor,neq; pudor
Commoueat,neq; commoneat,ut ſeruem fidem?
M. Vnum hoc ſcio,hanc meritam eſſe,ut memor eſſes ſui,
P. Memor eſſem?ó Myſis Myſis.etiam nunc mihi

Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio.iam fermè moriens me uocat:
Acceſſi·uos ſemotæ·nos ſoli·incipit,
Mi Pamphile,huius formam,atq; ætatem uides.
Nec clam te eſt, quàm illi utræq; res inutiles,
Et ad pudicitiam,& ad tutandam rem ſient.
Quod ego per hanc te dextram oro,& genium tuum,
Per*tuam fidem,perq́; huius ſolitudinem — *tuam unica ſyllaba eſt*
Te obteſtor,ne abs te hanc ſegreges,neu deſeras·
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te ſolum ſemper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te iſti uirum do,amicum,tutorem,patrem.
Bona noſtra hæc tibi cõmitto,&*tuæ mando*fidei. — *tuæ & dei monoſyllaba ſunt*
Hanc mihi in manum dat.mors continuo ipſam occupat.
Accepi.acceptam ſeruabo. M.ita ſpero quidem.
5. P. Sed cur tu abis ab illa? M. obſtetricem acceſſo. P. propera.
Atq; audin'? uerbum unum,caue de nuptijs,
4. Ne ad morbum hoc etiam. M.teneo.

1 *Prior dimeter eſt trochaicus, alter eſt dimeter catalecticus in penultima duas breues habens pro longa,poteſt tamen totus eſſe Iambicus, ſi legas,adeo. aut in inuenuſtum, elidas u conſonantem.*
2 *Iambicus tetrameter catalecticus penultima longa.* 5 *Sunt duo dimetri catalectici,poſterior habet duas breues in penultima pro longa.* 4 *Hic Senarius perficitur initio proximæ ſcenæ, Quid ais Birria.*

HOcine eſt.] Hic inducitur adoleſcentis animus circa nuptias:ut ex magnitudine eius ingens gaudium comparetur in fine fabulæ,cognita Glycerio.& ſimul id agitur,ut magis magiſq́ per Myſidem Pamphilus excitetur ad reſiſtendum patri nuptias inducenti. Hocine eſt. Ab iracundia & dolore cœpit. *Iracundia* Iracundia deſcendit ex iniuria: *Dolor* Dolor, ex miſeria. Hocine eſt humanũ factum. Quaſi deliberatio eſt, in qua duæ partes ſunt, una patris, altera amicæ.pro ſuaſore Myſis eſt. Principium ab inuectione:in qua ut hominem accuſat, deinde ut patrem. Hocine eſt. Hoc eſt dilatare orationem,ne diceret quod fecit·& eſt peruerſa αὔξησις, à maioribus deſcendens ad minora per amplificationẽ accuſationis. Factum aut in- *Officium* ceptum.] In alijs,factu aut inceptu,fuit. Hocine eſt officium.] Officium ab efficiendo, ab *Quid eſt, ſi non hoc eſt:* eo quòd quæritur quid efficere in eo unumquenq; conueniat pro conditione perſonæ. Quid eſt,ſi non hoc.] Sic dicimus de his quæ neceſſario hoc ſunt quod dicimus. Si nõ hoc.] Hoc cum ſtomacho dictum,quaſi aliquo contradicente non eſſe contumeliã. Cicero, Quid eſt quæſo Metelle,iudicium corrumpere,ſi hoc non eſt? Vxorem decrerat.] *Decernere* Decernere,eſt de magnis certam proferre ſententiam. Vxorem decrerat. Propoſitio iniuriæ. Nónne oportuit.] Oportuit. Se ad patrem refert. Nam nec ſic conſentirem ad nuptias. ſed fac me uelle:Nónne oportuit præſciſſe me anté? Dolet autem ſe ſpacium non habuiſſe conſilio. Nónne prius conſultum oportuit?] Quàm de ſtomacho repetitum eſt oportuit. Et de more,Præſciſſe me ante.Præſciſſe proprie ad eum refertur,hoc eſt Pamphilum. Communicatum.] Quod neq; huius proprium eſt,neq; illius. Et Ante abundat,aut certe Præ, cum ſufficiat ſciſſe. Communicatum. Quia nuptiarum non omnis poteſtas in patre eſt. Quod uerbũ. Verbũ pro ἀξίωμα more ſuo poſuit, id eſt, uxorem dare quòd ait. Quid *Verbum* Chremes?] Tranſit à patre nunc, & ad ſocerum redit. Quid,non ad Chremetem dicitur: ſed ad illum tranſeuntis eſt,& nõ conſiderantis quid dicat. Quid Chremes. Iraſcitur patri quòd

tri quòd cogat, Chremeti quòd non neget uxorem. Noue dolet, non odio haberi, non re/
pudiari. Qui denegarat ſe commiſsi.] Non latuerat Pamphilum, repudiaſſe Chremetē,
unde & Dauus ait, Qui poſtea quàm audierat non datum iri filio uxorem ſuo. Id muta/
uit.] Noue dixit Id, Id enim ad Denegarat. Commiſſurum.] Putauerat nuptias.
& Chremetem mutare ſententiam. Id mutauit, quoniam me immutatū. παρόμοιον. Nam
quoties uerba ſunt, παρόμοιον dicitur, quoties nomina, παρονομασία. Itane obſtinate.] Obſti/ παρόμοιον in verbis
nate facere aliquid, eſt in alterius malum cū conatu facere perſeuerare, & in alterius per/ παρονομασία in nominib.
niciem nimis niti. Abſtrahat?] Magna ui uerbi & proprietate uſus eſt. unde illud eſt, Iphi
tus & Pelias mecum, diuellimur inde. Abſtrahat. Magna indignatione uſus eſt: tāquam
Chremes non tam filiæ conſultum uelit, quàm læſum Pamphilum. Alia exclamatio eſt
aduerſum ſocerum, Adeon hominem. Neminem putat eſſe in genere humano ita infeli/
cem ut ſe: quod eſt commune omniū qui in aliquo mœrore conſiſtunt. itaq; non ſe, ſed con
ditionem humanam dolet: & queritur natum eſſe quenquam, qui poſſit eſſe tam miſer, ut
ipſe eſt, ac per hoc ſe. Adeon hominem.] Amatorie, amore nominato exiliuit in gemitus.
Sic Virg. Aut ſi lux alma receſſit, Hector ubi eſt? Inuenuſtū aut infelicem.] Inuenuſtus *Inuenuſtus*
eſt ſine uenere, id eſt ſine gratia, quem omnes reſpuāt, repudientq; pulchræ & quem defor
mes appetant. Inuenuſtum aut infelicē. Inuenuſtus, cui diſplicens obijcitur. Infelix, cui pla
cens negatur. Aut infelicem quenquam ut ego ſum. Adeo ſe miſerum dicit, quòd ſibi re/
pudiare non licet ut propter ſe doleat humanū genus, in quo ſit aliquis tā miſer. Virg. Heu
cadit in quenq; tantum ſcelus? Vt ego ſum.] ἀνανταπόδοτον eſt Vt. quàm enim inferre debuit,
non Vt. Prò deum.] Quàm ferueat indignatione, hinc aſpice, quòd frequēter exclamat.
Effugere.] In totū fugere. Quot modis cōtemptus, ſpretus?] Si Chremes ſpretus intel *Effugere*
ligimus Pāphilū dicere, quòd operā dederit, ut ſe repudiaret Chremes, ut ſuprà dixit, Mu
tauit, quia me immutatū uidet. Quot modis cōtemptus. Chremes, an Pamphilus? Fa/ παροιμία.
cta, tranſacta omnia.] Prouerbiale eſt in id negocij, de quo nihil ſuperſit ad agendū. Facta
autē, à Pamphilo: tranſacta etiā à Chremete. Repudiatus repetor.] Quaſi hæc iniuria ſit,
repudiare & repetere. Et tale eſt in Eunucho, Excluſit, reuocat. Niſi ſi id eſt.] Conjectura/
le argumentū. Aliquid monſtri alunt: ea.] Duplex contumelia, monſtri & aliquid. mi/
nus enim eſſet, aliquod monſtrū. ſic, Quid hominis uxorem habes? Et mutauit genus di/
cendo ea: quoniā fœmina eſt. Sic in Eunucho, Taces monſtrum hominis? non dicturus es?
Aliquid monſtri. Dum monſtrū dixerat, Ea ſubiunxit, tanq; non uerbis, ſed ſentētiæ ſer
uiens. Nemini obtrudi.] Mire obtrudi, quaſi inuito. & totū cū iracūdia obtrudi, infringi, *Obtrudere*
impingi. Itur ad me.] Dotem amator nō cogitat: & ad uilitatem trahit quòd ultrò uenit,
& quòd ſe repetit Chremes. Itur ad me. Quaſi ad hoſtē. Plautus in Pſeudulo, Itur ad me.
Et Virg. Simul enſe relicto, Ibat in Euryalū propere. Oratio hæc.] Etiā pauca uerba uete/ *Oratio*
res orationē dicebāt. Nam quid ego.] Redit ad patrē, in quo noue hoc accuſat, negligēter
eū agere quod noluit fieri. Tantā ne rē.] Summū uoti ac nuptias. Præteriens modo.]
Hic oſtendit ſpecialiter quid peccauerit. Pater præteriens modo mihi apud forū. Vndiq;
conflatur excuſatio. ex facto, quòd præteriens. ex tēpore, q; modo. ex hoc loco, quia in foro.
ex uerbis, Vxor tibi ducenda eſt. Mire Ducenda. ſemper hoc genus declinationis, neceſſita *In duo no/*
tem oſtēdit. ut Virg. Vt pacē Troiano ab rege petendū. Sall. Agendū, atq; obuiā eundū eſt. *mina*
Abi cito, & ſuſpende te.] Ad hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda eſt, Suſpende te.
Ineptā ſaltē, falſam.] Duo cōparātur in defenſionē. aut uera, aut ad tēpus accōmodata. In *Ineptum*
eptū eſt, quod à quouis reprehēdi poteſt. Falſum, quod etiā prudentē poſſit fallere. Quod ſi *Falſum*
ego reſciſſem. Si mecum cōmunicaſſet prius. Quid facerem?] Ipſe ſe reprehēdit. Quid
facerem. ὑποφορά. Vt ne hoc facerē.] Tacerem. & nota facerem pro tacerē. Sed nunc.] De
liberatio, & partes eius. Amor, miſericordia.] Hæc oratoria ſunt, cū unū negociū in mul/
tas diſtrahimus partes. Diuerſe trahūt.] Pro, in diuerſa trahunt. Amor.] A neceſſario. *Diuerſe*
Miſericordia.] ἀπὸ τοῦ αἰτίου. Miſericordia huius, ἀμφιβολία. Nuptiarum ſollicitatio.] A per
turbatione. Quibus colligit conſulere ſe non poſſe. Solicitudo eſt quæ inhæret mentibus. *Solicitudo*
Solicitatio, quæ ab alio fit. Tum patris pudor.] ἀμφιβολία. Qui me tam.] Explanatio, in *Solicitatio*
quo pudendū ſit ſibi apud patrē. Et ad illud ſpectat. Tute his rebus finē præſcripſiſti pater.
Ei ne ego.] Pronomē hoc, uim qualitatis habet. & eſt, An tali, tam bono? Qui me tam
leni paſſus eſt animo. Atqui accuſabat eum, Sed amator eſt. Egóne ut aduerſer?] Videt
inclinaſſe ue ſecundū patris animū conſiſtat, ſed amore ad incerta iterū deuoluit. Quor/
ſum accidat.] Ad quam rem, quo uerſus. Sed nūc per opus eſt.] Calliditati fœmineæ, &
aſtutiæ ſententia hæc congruit. Cum ipſa.] Ipſa, nunc domina mea. Aduerſum hūc.] *Aduerſum*
Apud hunc. ut alibi, Et id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam. Dum in dubio eſt
animus.] Tranſlatio hæc eſt à mole alicuius ponderis, quæ antè, quàm in loco ſederit, cum
incerta

incerta pendet,facillime commouetur. Quis hic loquitur?] Hoc ſecum: deinde conuer-
Salue ſus,ut uidit,Myſis ſalue. Salue.] Difficile eſt aliud inuenire uerbum quod ſic declinetur,
ſalue,& ſaluete. quippe huius uerbi per modos eſt rara declinatio. Quis hic loquitur?
Principium Terentianum in iungendis perſonis. O ſalue.] O,interiectio optantis aduen-
tum,aut repente perculſi. Quid agis?] Amatorie,& familiariter non addidit quæ. Virgi-
lius,Quæ mihi reddat eum,uel eo me ſoluat amantem. Rogas?] Lenta quædam,& tri-
ſtis eſt reſponſio,& dolore plena. Laborat è dolore.] Duplicem laborem Glycerij eſſe di-
cit,unum parturidinis,alterum curæ & ſolicitudinis nuptiarum Pamphili. Laborat è do-
lore.Callide aggreditur iuuenem.nam utraq; propter illum perpetitur,& dolorem,& ſoli-
citudinem. Atq; ex hoc.] Myſis,quæ contra patrem ſuaſura eſt,incertum inuctiẽs Pam-
philum,facilè ad ſe conuertit mentione dominæ ſuæ:& maxime quòd addidit,cur illam
ægram eſſe dicat.quare ſtatim perfectum eſt quod uolebat,ut dicat Pãphilus,Egóne iſtuc
conari queam? Conſtitutæ.] Nec addit à patre:ſed inuidioſe quaſi & a Pamphilo ſint con-
ſtitutæ.An timet in negocio? In hunc diem.] Idem enim dies eſt quo placuerant deſtina-
Tum tæ nuptiæ,quamuis Chremes denunciauerat.& ſuprà,Hic nuptijs dictus eſt dies. Tum
autem.] Tum,præterea.Tertiam ſolicitudinem habere Glycerium,ne deſeratur à Pamphi-
lo. Solicita eſt.] Solicitudo rerum incertarum magis eſt. Quòd in hunc diem ſunt con-
ſtitutæ nuptiæ.Hic certior metus eſt,& grauior. Egóne iſtuc.] Ideo ſic Pamphilus,quia il-
la inuidioſe non Deſerere cogaris,dixit:ſed,deſeras. Egóne iſtuc conari. Non perficere,
ſed conari uelle aliquid ad ſcelus,effectio eſt,etiamſi non poteſt fieri.hic enim uoluntas,nõ
Conari factum damnatur.ut Virgilius,Auſi omnes immane nefas,auſoq; potiti. Egóne conari.
Leuius eſt conari,quàm facere. Egóne propter me?] Magna uis eſt in pronominibus.&
diuerſa ſunt,& ſingula,& non præcipitantur,nec dicuntur uno ſpiritu,ſicut in Eunucho,
Egóne illam,quæ me,quæ illum?Quæ illum,deeſt,amat:quæ me,deeſt,non amat. Egó-
ne.Suadenter.ſubditur,ut fieri ſinam. Quæ mihi ſuum animum.] Ab eius beneficijs.
. Suum animum.] Quantum ad amorem pertinet. Atque omnem uitam.] Hoc eſt ut
maritum ſperaret. Quæ mihi ſuum animum,atque omnem uitam credidit.Argumenta
à conſequenti.Si eam deſerit,hæc ſubijciuntur. Quam ego animo egregie charam.]
Egregie,præter cæteras,id eſt nimis. Bene & pudice.] Hic illud ſoluitur.Lana & tela ui-
ctum quæritans,ut hoc præſtruat bene & pudice Glyceriũ eſſe educatam. Lana & tela ui-
ctum quæritans.Et non pertinet ad argumentum,niſi poſt uitam Glycerij intelligas. Be-
ne & pudice.Ab honeſto. Bene & pudice eius Doctum. Hanc ſententiam quaſi de exem-
plo probat.nam bene educata eſt à Chryſide,quæ primo pudice uitã,parce,& duriter age-
bat. Coactum egeſtate.] Propterea quòd Chryſis,inopia & cognatorum negligẽtia co-
cta. Coactum egeſtate.Non paupertate,ſed egeſtate.cui contrarium.Inopia,& cognato-
rum negligentia. Haud uereor.] Acuit animum adoleſcentis contra patrem,cuius etiam
nomen graue eſt. Sed uim ut queas.] Hæc uereor ſubauditur.Vt,pro Ne non poſuit:ut ſie,
ſed uereor ne non queas uim patris ferre.Et ne non poſſis,non damnatio eſt,uerum adole-
ſcentis prouocatio in contemptũ patris. Adeon' me ignauum.] A uerisimili. Ignauum.
Quod aduerſum neceſſitatem proferẽdum fuit,id primum dixit,adeſſe ſibi uirtutem.quæ
ſequuntur,ad fidem pertinent.Ità pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet.
Ignauum.] Ignauus eſt,qui uim non poteſt ferre,qui non eſt perſeuerans. Adeon' por-
rò ingratum.Porrò,coniunctio eſt expletiua,aliàs aduerbium temporis. Ignauum & in-
Porro gratum,αὔξησις eſt. Inhumanum aut ferum. Poſt ſubiecta dixit,Adeon' porrò ingratum,
aut inhumanum. Mira omnis conuerſio. non enim dixit,Adeon' me obſequentem patri
exiſtimas,adeo gratum,adeo pium,adeo manſuetum? ita amatoris per omnia ſeruat con-
ditiones,ut oratorie hoc colligat,ſcelus eſſe ſi parẽret nũc patri. Vt neq; me conſuetudo.]
Non ordinem reddit.ferum enim reddit ad manſuetum,quod etiam feræ manſueſcunt.
Manſuetus Neq; amor.] Ad illud,Inhumanum.Amor nanq; uehemẽtior eſt in homines. Virgilius,
Quid iuuenis,magnum cui uerſat in oſſibus ignem Durus amor. Pudor. ad ingratũ re-
tulit. Vt neq; me conſuetudo:neq; amor. ἀνάδοσις ad ſuperiora. Conſuetudo,aduerſus feri-
tatem. Amor,aduerſus inhumanitatem. Pudor aduerſus ingratum animum. Cõmoueat,
neq; cõmoneat.] αὔξησις eſt ad maiora. Vt ſeruẽ fidẽ.] Exquiſite:nõ dixit ut cõtemnã patrẽ.
Vnũ hoc ſcio.] In eodẽ hæret,ut excitet iuuenẽ:neq; audire ſe fingit quod dicit. Vnũ hoc
ſcio.Vide q̃ callida ſint quæ à Myſide ſubijciunt ad irritandã promiſſionẽ Pamphili. Vnũ
hoc ſcio,Subijcit illa quæ ardentẽ incẽdant magis.nã dixit ille omnia quibus cogitur ſerua-
re fidẽ:ſed de merito eius aut nihil dixit,aut parũ.Vnum hoc ſcio. Quaſi hoc dicat,Quid
tu facturus ſis equidem neſcio,ſed unũ ſcio. Vt memor eſſes ſui.] Inuidioſe,quaſi oblitus
adeo cõmoueť hoc dicto Pãphilus. Vt memor eſſes ſui,bene præterito. quoniã quæ præte-

rita

rita ſunt,in recordatione magis lachrymabilia ſunt.ut Virg.c.p.i.& q.t.d.r.Idẽ alibi,Per caput hoc iuro,per quod pater ante ſolebat. O Myſis,Myſis.] Primum uocandi, alterum increpandi eſt. Etiam nunc ſcripta.] Id argumẽtum eſt quàm uiuæ memor ſit,qui etiam mortuæ uerborum meminerit Chryſidis de Glycerio. Iam fermè.] Fermè,aduerbium eſt feſtinantis. Moriens me uocat.] Ex tempore probauit locutam uera eſſe,nõ ficta & ſimulata.nam qui ſani ſunt,ſpe longioris uitæ adulantur. Virg.Et dulces moriens reminiſcitur Argos. Iam fermè moriens.Affectus à tempore,quòd poſtrema uox erat. Acceſſi.uos ſemotæ.nos ſoli.Figuræ propriè Terentianæ, ἀσύνδετον μετ᾽ ἐλλείψεως. Vos ſemotæ.deeſt.eſtis. Nos ſoli.deeſt remanſimus,ut eſt illud,Egóne illam,quæ illum,quæ me? Vos ſemotæ nos ſoli. Habuit fidem,quòd ſoli fuimus,quòd nemo teſtis. an timuit,ne hoc pater ante firmatum amorem cognoſceret? Incipit.] Deeſt, dicere.Præparatio,& quaſi ueſtibulum orationis eſt.Inceptio dicitur orationis,quæ longa taciturnitate,meditate,grauiterq́ profert.ut Virgilius,Tum pater omnipotẽs,rerum cui ſumma poteſtas,Infit. *Incipere orationem* Mi Pamphile.] μίμησις per προσωποποιίαν.& principium à blandimento. Mi Pamphile.Imitatus eſt etiam blandimentum Chryſidis. Huius formam.] Amat compendium laſſitudo. formam enim dicendo, pulchritudinem ſignificat.ætatem,quòd parua. Huius formam atq; ætatem. Duplex cauſa commendationis,forma & ætas,ut ſuprà,Forte unam aſpicio adoleſcẽtulam Forma, &c.

Mi Pamphile. Vide redditam uoci morientis denſis interuallis interruptam orationem, utpote laſſo anhelitu interueniente. Vtraq; res inutiles.] Legitur,& utiles. Et ad pudicitiam.] Propter formam dixit. Et ad rem tutandam. Propter ætatem. ἀνάλογον. Quod te per.] Quod,propter quod.ut,Quod te per ſuperos.Et eſt ordo,Propter quod te oro. *Quod*

Per hanc dexteram.] Tenet eum,ut apparet. Per hanc dexteram.Fidei & fœderis membrum.Ad manum fit conuentio. Et ingenium.] Legitur, & genium. Per huius ſolitudinem.Legitur,& ſollicitudinem. Obteſtor.] Obteſtatio dicitur quando eum adiurantes *Obteſtari* quem rogamus,oramus per eas res propter quas rogamus. Virg.Per euerſæ genitor fumantia Troiæ Excidia obteſtor. Ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras. Ad fidem, ne ſegreges,retulit:ad ſolitudinem ne deſeras.hoc eſt,ne aliam ducas, aut amare deſinas, etiamſi aliam ducas. Ne abs te hãc ſegreges. Quaſi ipſam manu tenens, Hanc: propter formã, & ætatem. Segreges. Hoc uerbum ſimplex fieri non poteſt.neu deſeras.poſtremo te obteſtor. Sextum παρίσον. dixit enim iam,Quod ego te per hanc dextram oro. Si te in germani.] Sic tunc dicimus,quando præſtitimus aliquid, & tamen nolumus exprobrare, ut *Si te in germani* Virgilius,Si qua tuis unquã pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit.Et alibi, Si bene quid de te merui. In germani fratris.Non fratris ſolum,ſed etiam germani. Siue hæc,te ſolum.] Si aut te mihi quoq; prætulit,aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. Morigera.] Hoc quaſi amandi utile fuit. Virgilius,Fuit aut tibi quicquam Dulce meũ.

Te iſti uirum do.] Hæc,ut diximus,& ſingula ſunt,& non præcipitantur,nec dicunt uno ſpiritu. Amicum.] Poteſt enim & maritus eſſe, ſed non amicus.ſed affectu mariti retulit amicum. Tutorem.] Quaſi orbæ. Patrem.] Quaſi paruæ. Virum.] Ne ſegreges.

Amicum.] Ne deſeras. Patrem.] Ad illud quod ait,Et ad pudicitiam. Bona noſtra tibi hæc commendo,& tuæ committo fidei.Concluſio per mandatum & obteſtationem efficax ſatis. Te iſti uirum do.Apparet quòd iunctis dextris hæc dicebat.ideo &, Per hanc dextram te oro. Bona noſtra.] Hæc uerba quaſi ſuppellectilem ſuam oſtendentis ſunt. Bona noſtra.Hoc eſt,Ad rem tutandam. Hanc mihi in manum dat.] Confirmatæ ſunt legitime nuptiæ per in manum conuentionem. Et mire hanc, non, huius manum. Mors continuo ipſam occupat.Quo magis memorem oportet eſſe eorum, poſt quæ illa nihil locuta eſt. Accepi.] Proprie, quaſi uxorem. Acceptam ſeruabo.] Concluſit partem de- *Accipere* liberationis ſuæ per electionem. Sed cur tu.] Corripit,quòd abeat ab illa. Cur,non inter *uxorem* rogantis,ſed corripientis eſt,& increpãtis quòd Glycerium deſerat. Obſtetricem.] Quæ opem tulerit parienti,obſtetrix dicitur:unde & parturientes fer opem clamant. Propera. atq; audin'?] Et interrogatio quo eat,& reuocatio,ad argumentum magni amoris accedit.

Verbum unum caue de nuptijs.] Deeſt,dicas.figura ἔλλειψις. De nuptijs.] Non quod hodie futuras neſcierit Glycerium:ſed quod illas hodie indixerit pater filio: cum ſuprà & Pamphilo & Glycerio diſturbatæ uiderentur, Quia ſunt conſtitutæ in hunc diem. Caue.] Annotant quidam caue hic corripiendum eſſe. Ne ad morbum hoc etiam. Iterum ἔλλειψις. deeſt enim,accedat.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA

CHARINVS ADOLESCENS, BIRRIA SERVVS, PAMPHILVS

Daturne, etc QVID ais Birria? datúrne illa hodie Pamphilo
Dimeter eſt Nuptum? B. ſic eſt. C. qui ſcis? B. apud forum modo *Senarij.*
De Dauo audiui. C. uæ miſero mihi. ut animus in
Spe, atq; in timore uſq; ante hac attentus fuit:
Ita poſtq̃ adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet. *Tetrametri Iamb.*
B. Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri quod uis non poteſt, uelis
Quod poſſit. C. nihil aliud, niſi Philumenam, uolo. *Senarius*
B. Ah, quanto ſatius eſt, *Monometer*
Te id dare operam, qui iſtum amorem ex animo dimoueas tuo, *Duo troch.*
Quàm id loqui, quo magis libido fruſtra incendatur tua. *tetrametri*
C. Facile omnes, quum ualemus, recta conſilia ægrotis damus: *Iamb. tetrametri*
Tu ſi hic ſis, aliter ſentias.. B. age age, ut lubet. C. ſed Pamphilum
Video. omnia experiri certum eſt prius quàm pereo. B. Quid hic agit?
C. Ipſum hunc orabo. huic ſupplicabo· amorem huic narrabo meum·
Credo impetrabo, ut aliquot ſaltem nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid ſpero. B. id aliquid nihil eſt. B. Birria,
Quid tibi uidetur? adeon' ad eum? B. quidni? ſi nihil impetres,
Vt te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit?
Iambici C. Abi hinc in malam crucem cũ ſuſpicione iſtac, ſcelus. *Suſpicor abin aut abeas le*
trimetri P. Charinum uideo. ſalue. C. ó ſalue Pamphile. *gendum ut conſtet uerſus*
Ad te uenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens. *Troch. tetrametri*
P. Neq; pol auxilij locum habeo, neq; conſilij copiam.
Eliditur ſ. in Sed iſtud quid nam eſt? C. hodie uxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile
iſtud Si id facis, hodie poſtremum me uides. P. quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere· huic dic quæſo Birria. B. ego dicam. P. Quid eſt?
B. Sponſam hic tuam amat. P. næ iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,
Nunquid nam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile
Nihil. P. quàm uellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,
Principio ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. ſed ſi id non potes:
Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. Cordi? C. ſaltem aliquot dies
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne uideam. P. audi nunc iam. *Si diuidis iam. uer*
Ego Charine, neutiquam officium eſſe liberi puto; *ſus conſtat*
Cum is nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi. *Iamb. tetrameter niſi*
Trochaici Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier. *elidas u in poſtulare*
C. Reddidiſti animum. P. nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Birria,
Facite, fingite. inuenite, efficite, qui detur tibi.
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. ſat habeo. P. Dauum optume

Video

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Video,cuius conſilio fretus ſum. C. at tu hercle haud quicquam mihi,
Niſi ea,quæ nihil†opus ſunt ſcire.fugin' hinc? B. ego uero,ac lubens.

In opus eliditur s

QVid ais Birria?] In hoc colloquio altera pars oſtenditur fabulæ. Siquidem Andria ex duorum adoleſcentium pauoribus,gaudijsq́ componitur,cum ferè ſolam Hecyram Terentius ex unius comœdia adoleſcentis effecerit. Quid ais Birria? Has perſonas Terentius addidit fabulæ: nam non ſunt apud Menandrum,ne τραγικώτερον fieret Philumenam ſpretam relinquere ſine ſponſo, Pamphilo aliam ducente. Quid ais Birria? Ex uerbis Charini apparet Birriam nunciaſſe nuptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen ut ſtatim credat, & accommodet animum. Sæpius ergo repent interrogando. Et bene Illa, uelut amatorie, de certa loqueretur perſona. Sic Virgilius, Solam nam perfidus ille Te colere,arcanos etiã tibi credere ſenſus. Ergo non Aeneas,ſed ille. Et item hæc,non Philumena,ſed illa,dixit. Quid ais Birria? Miratur magis,quàm interrogat uel potius indignatur. Sic eſt.] Hoc cum indignatione ſtomachi dixit. Qui ſcis?] Non uult enim uerũ eſſe. Qui,quatenus,unde hoc ſcis? Apud forum.] De loco. De tempore,modo. De perſona,de Dauo. Væ miſero.] Tandem aliquãdo productus eſt ut crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. Apud forum modo de Dauo audiui. Plurima dixit ad confirmandum Birria,quando interrogatus eſt: à loco,à tempore,à perſona. Vſq; antehac.] Id eſt antè,quàm tua uerba audirem. & duas præpoſitiones poſuit ut dicitur:ſed una eſt tantum,uelut aduerbium,nõ iam præpoſitio. Attentus fuit.] Vt attentius audire,dicitur. Vſq; antehac attentus. Nulla præpoſitio præpoſitioni adiungi ſeparatim poteſt. Vſq;,eiuſmodi eſt,ut ſine aliqua præpoſitiõe raro inuenitur. Laſſus cura,confectus ſtupet. Laſſus cura,ex præterita ſpe. nunc confectus, id eſt ſic uulneratus,aut percuſſus,ut ſanari non poſſit. Laſſus,cura confectus,ſtupet. Laſſus, adempta attentione. Cura confectus,confirmato timore. Stupet,abiecta ſpe. Quæſo ædepol.] Obiurgantis eſt Quæſo,uel etiam rogantis. Quoniam non poteſt.] Conſolatio ad id quod fieri non poteſt,ſuadens,Id uelis quod poſſit. Prouerbiale. Nihil aliud.] Hoc magis gemitu amatorio,quàm ut reſponderet Birriæ,dicit:quaſi magis Philumenam uelit, q̃ uitam & lucem. Idem alibi,In eo me oblecto:ſolum id eſt charum mihi. Non enim dixit, Nullam uolo aliam quàm Philumenam:ſed,Nihil uolo aliud: quod infinitum eſt. Qui iſtum.] Qui,pro ut. Ex animo.] Legitur ex corde eijcias. Tu ſi hic ſis.] Hoc geſtu ſcenico melius commẽdatur. Nam hæc magis ſpectatoribus,quàm lectoribus ſcripta ſunt. Hic ergo ſeipſum oſtendens,dicit,& eſt Hic pronomen. Sed Pamphilum.] Sed,inceptiuum pro atq; eccum Pamphilum:ut Salluſtius,Sed & Metellus in uulnere. Hoc nõ diſcretiuum: ut ſi dicas,ſapiens,ſed miſer hic enim diſcretiuum erit. Age age ut lubet.] Aduerſus hæc non habuit quid loqueretur. & eſt permiſſio reprobantis ea quæ conſentit. Sed Pamphilum uideo.] Hæc per ἀποστροφὴν fingũtur. Omnia experiri.] Idem alibi, Omnia prius experiri,quàm armis,ſapientem decet. Virgilius hanc quoq; poſuit ſententiã,Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat. Ipſum hunc.] Bene ipſum,quaſi autorem & principem. refertur etiam ad dignitatem. Orabo huic ſupplicabo.] Oramus,quæ bona ſunt: Supplicamus in aduerſis magis,uel cum lachrymis. Amorem.] Non ſtudium,aut uoluntatem: ſed amorem: Nec petam,ſed narrabo dixit:totum magnifice. Hunc orabo,huic ſupplicabo. Prooemia ſunt petitionis,quibus oſtendit poeta rationem,qua noua,& improba res,tamen petitur. Vt aliquot ſaltem.] Saltem, deſperatis rebus ſolam petẽtes ſalutem,hoc uerbo utimur. Prodat uerò,proferat,prolatet,differat. Lucilius in quinto,An porrò prodenda dies ſit. Interea fiet aliquid.] Tale eſt hoc,quale illud. Interea aliquid accidet boni. Sed nihil illum dixiſſe,poeta per ſeruum oſtendit,dicẽdo,Id aliquid nihil eſt. Fiet aliquid. Vt ſuprà,Impetrabo. Adeon' ad eum?] Conſuetudine magis quàm ratione dicitur, unum enim Ad abundat. Quid,niſi nihil,impetres? aut. Quid ni? ſi nihil,impetres ut te,&c. In utroq; idem ſenſus eſt:ſed ſuperior per ἑρμηνείαν inferior per ſimplicem explanationem ſoluitur. Et ſi Quid ni legitur,ſubaudiendum,adeas:ut ſit, Quid ni adeas? ut ſi nihil impetres, te arbitretur paratum mœchum,ſi illam duxerit. Si nihil impetres.] Impetres per, ἑτερολογίαν dictum uidetur,pro petas,quoniã petitionem ſæpe impetratio ſequitur. Charinum uideo.] Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit,ſed ut fiduciã det Charino loquendi: quod & Virgilius eleganter,Heus,inquit,iuuenes monſtrate,mearum Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum. Charinum uideo. Ad hoc prior incipit Pamphilus, ut ad cõfeſſionem Charino minus clauſa præ pudore ſit uia. Conſilium expetens.] Eleganter, quoniam demens & improbum eſt quod petit, nouiſſimum poſuit conſilium : ut ſi non

Ille

Confectus

Sed

Ipſe

Oro

Supplico

Saltem

Prodere

poſſit concedi, uel conſilium expetat ad ſanandam dementiam. Cicero, Tu da ſalutem, qui ſpem dediſti. Salutem, auxilium, conſilium expetens. Vt in petitionibus fieri ſolet, beneficium petens utitur partibus deliberatiuæ. Neq; pol conſilij locum.] Apud amantē neq; cōſilij facultas, apud inopem neq; copia auxilij. His duobus oſtendit etiam ſeſe amatorem

Neq; pol conſilij locum habeo, quia amo: neq; auxilij, quia ſum miſer. Sed iſtud quid nam eſt? Hoc ſi non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuiſſet. Hodie uxorem ducis?] Vide miram interrogationem, ante confeſſionem. *Aiunt* Aiunt.] De ea re dicimus, quam uolumus eſſe falſam. Si id facis.] Nihil prius, quàm ſe moriturum dixit, pudenda dicturus. *Poſtremum* Inde datum eſt, ut ille inſtantius quæreret cauſam. Hodie, poſtremum.] Plus dixit, quàm ſi dixiſſet, Morior hodie. Hodie poſtremum. A neceſſario: quia uiuere non poteſt. & poſtremum aduerbium eſt. Sponſam hic tuam amat.] Nulla cunctatione Birria, ſed facete, κακοζηλίᾳ ſeruili paratiſſime narrat. Næ iſte haud.] Næ, ualde. ut & Cicero, Næ illi uehementer errant. Senſus hic eſt, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi. hoc eſt, ualde iſte, inquit, non mecum ſentit: id amat quod ego odi. Sponſam hic tuam amat. Callide & ſponſam, & amat: hoc eſt, neq; adhuc uxor tua eſt, neque aliquid admiſit, quia amat tantum. Næ iſte haud mecum ſentit. Næ, ualde: aut, ut quidam uolunt, ó quàm. Lucilius in decimo, Næ in arce bouem diſcerpſi magnifice, inquit. Nihil ne amplius ubi cum illa fuit?] Artificioſe perſonā expreſſit Terentius nuptias recuſantem: & ſimul τὸ πρέπον uirgini ſeruauit. Quam uellem.] Vtiq; ut eſſet cauſa recuſandæ. Per amicitiam.] Suam & Pamphili. Et per amorem.] Suum tantum circa uirginem. Vt ne ducas.] Sufficeret dixiſſe, ne ducas. Dabo equidem operam.] Plus illi promiſit, quàm ille popoſcit. Non poteſt.] Deeſt, fieri. & hoc ad patrem retulit. Aut tibi hæ nuptiæ.] Hoc ad Pamphilum per *Cor* tinet. non enim unum, & idem eſt: nam ſi idem eſſet: nuptiæ hæ ſunt tibi cordi, ſuperuacuū eſſet additum. Cordi?] Animo. acute. Dabo equidem operam. Pronuntiatione leuandum eſt. Plus enim dixit, dabo operam quàm ſi diceret, non ducam. Saltem aliquot.] Primo quæ maiora ſunt, petit: poſtremo quæ ex his uidentur minima. & hoc arte, ut, Incute uim uentis, ſubmerſasq; obrue puppes. Et ad poſtremum, Aut age diuerſas, & diſijce cor *Proferre* pora ponto. Profer.] Prolata, produc, differ. Aliquo, ne uideam.] Aliquo dixit, ut exilium eſſet incertum. Audi nunc iam.] Correptio impatientis, qui nō ſuſtineat audire de exilio. Ego Charine.] Sententiæ quæ ex pronominibus incipiunt, fera ſemper, ſed uera promittunt. Virgilius, Me natam nulli ueterum ſociare procorum Fas erit. Ego Charine, neutiquam officium. Senſus hic eſt, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præſtet, haberi gratiam ſibi poſcat. ergo cū tibi nihil præſtem, nolo mihi gratias agas: non enim tui cauſa fugio, quòd prius quàm me peteres, magis nolebam ducere, quàm tu cupis.

Mereri Cum nihil promereat.] Mereri, eſt aliquid mercedis pro labore ſumere. cū dicimus, Ni- *Neutiquam* hil meretur, hoc intelligit, nihil mercedis dignus eſt accipere. Neutiquam.] Vna pars eſt orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur, cum is nihil promereat, id eſt præſtet. ut Virg. Quiq; ſui memores alios fecere merendo. Et, Nunquā regina negabo Promeritam. E contrario, lædit. Quid commerui, aut peccaui pater? Cum is nihil promereat. Laboret, uel mereatur, uel mercedis petere debeat. ut, Quid meret machæra? Plautus in Pſeu- *Reddere* dulo. Id gratiæ apponi ſibi.] Addi in gratiam ſuam, id eſt ſibi gratiam merere. Nuptias ef *animum* fugere.] Interpoſita diſtinctione, uultuoſe hoc dicitur, hoc eſt cum geſtu. Reddidiſti animum.] Plus dici non potuit. Aut tu, aut hic Birria.] Hic δεικτικῶς quaſi efficaciorem oſten *Facere* dit. ergo ad comparationem alterius refertur. Facite. fingite. inuenite. efficite.] Fit quod *Fingere* uerum eſt. Fingitur quod falſum eſt. Inuenitur, ne temere fiat. Inuenite ergo, agite dicit poſt *Inuenire* cogitationem. Efficite, id eſt in effectum perducite. Salluſt. Nam & prius quàm incipias, *Efficere* conſulto: & ubi conſulueris, mature facto opus eſt. Facite. fingite. inuenite. Mire expreſſit Pamphili animum nuptias recuſantis, cui quicquid dixerit parum eſt. Qui detur.] Qui, pro quemadmodum. Ne mihi.] Veteres frequenter Ne pro Non dicebant. Ego id agam mihi qui ne detur.] Non dixit, ego non inſtabo ut ducam: ſed, quod eſt amplius. & recte utriuſq; opera opus: non enim continuo ducet Charinus, ſi non duxerit Pamphilus.

Sat habeo Sat habeo.] Sic antiqui pro ſufficit, ſat habeo dicebant, an uel abundat? At tu Hercle.] Deeſt, affers, dicis, nuntias. Niſi ea quæ.] Hoc eſt, Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum? B. Sic eſt. C: Qui ſcis? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod memor eſt Charinus ſe non libenter audiſſe. Fugin' hinc?] Comminantis eſt, & abigentis à ſe. Ego uero, ac lubens.] Nemo libenter fugit, niſi coactus neceſſitate, Hic, etiam lubens dixit: quod eſt, lubenter.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Trochaici tetrametri

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DI BONI, boni quid porto·ſed ubi inueniam Pamphilum?
Vt metũ,in quo nunc eſt,adimã:atq; expleam animũ gaudio.
C. Lætus eſt,neſcio quid. P.nihil eſt.nondum hæc reſciuit mala.
D. Quem ego nunc credo,ſi iam audierit ſibi paratas nuptias,
C. Audin' tu illum? D.totum me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram?aut quò nunc primùm intendam? C. ceſſas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades,reſiſte. D.quis homo eſt,qui me?ó Pamphile.
Te ipſum quæro.euge ó Charine. ambo opportune·uos uolo.
C. Daue,perij. D.quin tu hoc audi. C.interij. D.quid timeas,ſcio.
P. Mea quidem hercle certe in dubio uita eſt. D.& tu quid,ſcio.
P. Nuptiæ mihi. D.& id ſcio. P.hodie. D.obtũdis,tametſi intellego.
Id paues,ne ducas tu illam .tu autem, ut ducas. C.rem tenes.
P. Iſtuc ipſum. D.atq; iſtuc ipſum,nihil pericli eſt·me uide.
P. Obſecro te,quàm primum hoc me libera miſerum metu. D.hem
Libero·uxorem tibi iam non dat Chremes. P.qui ſcis? D.ſcio.
†Tuus pater modo me prehendit.ait tibi uxorem dare *Tuus unica ſyllaba eſt*
Se hodie:item alia multa , quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum,ut dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio,ibi aſcendo in quendam excelſum locum.
Circunſpicio. nuſquam.fortè ibi huius uideo Birriam·
Rogo.negat uidiſſe. mihi moleſtum.quid agam,cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mihi incidit*ſuſpicio·hem, *In ſuſpicio antepenulti*
Paululum obſoni· ipſus triſtis· de improuiſo·nuptiæ *ma producitur*
Non cohærent. P.quorſum nam iſtuc? D.ego me continuo ad Chremem:
Quum illò aduenio,ſolitudo ante oſtium.iam id gaudeo.
C. Recte dicis.perge. D.maneo.interea*introire neminem *Introire triſylla-*
Video,exire neminem,matronam nullam.in ædibus *bum eſt*
Nihil ornati,nihil tumulti.acceſſi intro,aſpexi. P.ſcio·
Magnum ſignum. D.num uidentur conuenire hæc nuptijs?
P. Non opinor Daue. D.opinor narras?non recte accipis,
Certa res eſt.etiam puerum inde abiens conueni Chremis.
Olera,& piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. Liberatus ſum Daue hodie tua opera. D.at nullus quidem.
C. Quid ita?nempe huic prorſus illam non dat. D.ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit,ſi huic non dat,te illam uxorem ducere:
Niſi uides,niſi ſenis amicos oras,ambis. C.Bene mones.
Ibo,etſi hercle ſæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt,Vale.

Di boni.] Hæc ſcena conſilium continet perſonarum,ad quas maxime pertinet argumentum.Et hic eſt locus in quo, ut fieri ſolet,fortuna miſta rebus diſpoſitis,magnas turbas dat. Di boni,boni quid porto.Non mirum quòd inſolentius Dauus exultat,qui,ut Simo dicebat,timidus fuit:ut ipſe Dauus, etiam deſperauit ex nuptiarum terrore,quas nunc falſas cõperit. Di boni,boni quid porto.Ex proximo repetiuit bis:ſed tamen alterum,nominatiuo plurali: alterum , genitiuo
Portare ſingulari dictum eſt. Quid porto.] Non ſolum corpore, ſed etiam animo portamus tam
„ bona,quàm mala.Sic alibi,Ne quid Andria apportet mali. Vt metum in quo nunc eſt,
„ adimam,atq; expleã animum gaudio.Ordine locutus eſt. prius enim metum adimere: ſic demum gaudio perfundere.Hic ordo etiam in laude ſeruatur. Neſcio quid.] Deeſt propter:ut ſit,propter neſcio quid. Quid.] Aduerbiale. Exanimatum.] Perterritum, perturbatum. Sed ubi quæram?] Nunc in omnes ſe partes uerſat,quærens quò dirigat curſum. Abeo.] Videtur quaſi conſtitiſſe: deinde quaſi elegiſſe, quò pergat.Habeo per Hinueni.legitur & abeo:uti meritò illi dicatur,Reſiſte. Quis homo eſt,qui me? ô Pamphile.]
Euge Antè uidet,quàm compleat orationem. Euge ô Charine.] Euge,modo pro interiectione poſitum eſt. Opportune.] Deeſt,adeſtis:non,opportune uos uolo. Daue , perij.] Proprium eſt dolentibus præfeſtinare quæ dolent.ἀποσιώπησις. Habet nonnullum affectũ quod
Quin addidit,Daue. Quin tu.] Quin modo pro imo·aliàs,cur nõ? Mea quidem Hercle.] Videtur Charinus plus dixiſſe,Perij,quàm Pamphilus.Mea quidem hercle certe in dubio eſt uita. Sed non eſt hoc.plus enim Pamphilus dixit.Nam qui uiuit,non poteſt interijſſe: is autem qui uiuit,uitam poteſt in dubio habere.Ideo & iurauit, Hercle ; & affirmans iuſiuran-
Certe dum,Certe addidit.Bene Certe:quaſi illud interij,falſum ſit.Ita Pamphilus plus fecit periturum ſe eſſe dicendo,quàm Charinus interijſſe. Et quid tu,ſcio.] Mira compẽdia , quæ contrahit poeta longitudine fabulæ:nec tamen perdit affectus perſonarum. Et tu quid. Deeſt timeas. Et id ſcio.] ἐν ἤθει. tanquam dicat,nihil eſt. Et id ſcio.Legitur, etſi ſcio.

Hodie.] Tempus addidit,tanquam rem ſciens. Obtundis.] Sæpe repetendo,idem dicere,obtũdere eſt.translatio à fabris,qui ſæpe repetũt tundendo aliquid malleo,& idem ob-
Obtundere tundunt,& hebetant. Obtundis,tametſi.] Poteſt eſſe ἀναστροφή : ſed ſyncerius eſt, & melius
Vt ſubdiſtinguere. Id paues.] Deeſt Ob:ut ſit,ob id.hoc autem Pamphilo dicit. Tu autem ut ducas.] Pro ne non,ut poſuit.Hoc Charino. Atq; iſtuc ipſum ἐν ἤθει. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione:quod quaſi uanum contemnit. Me uide.] Verum,lætus
Me uide ſum?an , me ſpecta fidei datorem:ut dici ſolet , me habe,me reſpice. Obſecro te.] Cum
Liberatio precibus & tẽpus admiſcuit.Et bene libera.perfecta enim ſecuritas,liberatio nominatur.

Hem Hem.] Ecce,demonſtratio eſt facti. Vxorem tibi non dat iam Chremes.] Oratorie à ſumma cœpit:cuius partes,multis dicentur. Iam non dat.] Bene Iam. quod ſi non dixiſ-
Iam ſet,intelligeret Pamphilus uel poſtea Chremetem filiam eſſe daturum.Sed addito Iam, plena ſecuritas eſt.Iam enim,renuntiatio eſt perpetuitatis. Scio.] Præparatio eſt auditoris ad
Prehendere eam narrationem,quæ oſtendit argumenta falſarum nuptiarũ. Me prehendit.] Pro pren-
Aio dit. Addita aſpiratione geminauit ſyllabam.Et prehendit dixit,quaſi uitãtem ac fugientẽ.

Ait ubi.] Ait,propriè quia contemnenda dicuntur. Ait tibi uxorẽ dare ſe. Conjecturam facit ex malis,quæ præceſſerunt. Ait tibi uxorem dare ſe.Dicit cur primò crediderit ueras,dicturus ſubinde cur falſas. Item alia multa.] Bene diſtulit narrationem,ne ſi audirent Charinus & Birria , deſinant dolos ſtruere aduerſum uigilantiſſimum ſenem. Item alia multa.Commoda narratio à neceſſarijs tantum.Minas autẽ ſenis prætermiſit, ne corrũperet bona quæ nuntiabat. Quæ nunc.] Argumentũ eſt, quærere potuiſſe cum qui
Locus ſit territus.nam timor curam parit. Narrandi locus.] Modo tempus,ſpatium. Quæ nunc non eſt narrandi locus.Non uult dicere quàm minaciter ſecum egerit ſenex,quamq; inſtet nuptijs , ne Charinum Birriamq; de ſpe deijciat,quos uult ſecum adniti,ne uxorem
Percurro Pamphilus ducat. Properans percurro.] Vide quantum dixerit,Properans,& percurro,
Vbi ut continuationem curſus oſtenderet. Vbi te nõ inuenio.] Vbi,modo non eſt aduerbium loci,ſed temporis,pro poſtquàm. Vbi te non inuenio, ibi . A ſummo ad imum diuiſiones, quibus dicta & facta continentur:ſub quorum genere ſunt ſpecies nunc dictorum,nunc factorum,cum conſideratione rerum perſonarumq;. Nuſquam.] Deeſt,uidi. Video Birriam.] Deeſt ſeruum.& recte.dixerat enim,Apud forum modo de Dauo audiui. Rogo. negat uidiſſe.] Mira breuitas,& imitanda. Paululum obſoni.] Hinc eſt quod ait,Nimium parce facere ſumptum.] Ipſus triſtis.de improuiſo nuptiæ.] Mire,& moraliter. ex his eñ quæ facta non ſunt,docet quid feciſſe deberet.&,de improuiſo nuptiæ,pronuntiandum.

Ego me continuo.] Et bene continuo ad Chremem:ut ſi ab utroque hoc fieret,eſſet uera ſuſpicio Daui. Ego me continuo. Deeſt duco. Conſuetudine dictam eſt, & [illegible]

Egomet

Egomet. Vna pars orationis eſt. Chremem.] Chremem, & Chremetem, ut Darem & Daretem. Solitudo ante hoſtium.] Signa ab his quæ ſunt, quæ non eſſe deceret. Iam id gaudeo.] Quaſi auerſum, & non conſentientem Pamphilum excitat ad gaudium lætitia ſua. Iam id gaudeo. Sic Virgilius, Cum uenit auleis iam ſe regina ſuperbis. Recte dices, perge.] Vultu enuntiandum. Hoc dicit Pamphilus. Maneo. Ne, At parum temporis fuiſti. Interea.] Temporis longi ſignificatio. Introire neminem.] A non factis. Exire neminem.] Quid ſi intus erant? ideo ait, exire neminem. Nihil ornati.] ἀρχαϊσμός. Sic Salluſtius: Ergo Senati decreto ſeruiendū ne ſit. Signum.] Proprie, pro argumēto. Non uidentur. A ſequentibus argumentum. Non opinor.] Ille opinionem accommodat tantum, hic multū tribuit coniecturis. Non opinor.] Quoniā argumenta ſunt, & coniecturæ, opinor dixit. Nam contra opinionem, certa res eſt. quæ autem opinamur putamus: quæ putamus, incerta ſunt. Opinor narras?] Bene à prima ad ſecundam perſonam. Piſciculos minutos.] Sufficeret diminutiue piſciculos dixiſſe. Quòd ſic minutos dixit, & pretium, obolo eſſe emptos: quæ eſt ultima nummorum ſignificatio. Sunt enim genera minutorum piſcium quæ magno ueneāt. Hic ergo ex pretio uiliſſimos piſces ſignificauit. Et, quid ſi minutos, ſed omnibus? Seni dixit, ut obſonationis oſtenderet cauſam. Olera & piſciculos.] Quod ſupra generaliter, paululum obſoni: hic ſpecialiter dixit. Chremi.] Sic Chremi, ut Vlyſſi, & Achilli. Etiam puerum.] Etiam, pro præterea. In cœnam ſeni.] Mire ſeni, cuius eſt maior cura domi. Nullus.] Pro, non: ut alibi nullus dixeris. Quid ita?] Vna pars orationis. Ridiculum caput.] Pro toto homine. nemo enim ore contempto, ex aliis membris hominem uelit ſignificare. & eſt συνεκδοχὴ τρόπος. Quaſi neceſſe ſit, ſi huic nō det, te illam uxorem ducere.] Oſtendit ἐνθύμημα uitioſum hoc eſſe, in quo, altero ſublato, nō neceſſario alterum relinquatur. Niſi uides, niſi ſenis amicos oras, ambis.] Hoc laborat Dauus, quemadmodū Philumenam Charinus propriis laboribus promercatur uxorem. Niſi uides, niſi ſenis amicos oras. Artificioſe Dauus Charinū excitat, ut ſi fieri poſſit, adiuuetur negocium Pamphili dum ille ſibi prouidet. Niſi uides.] Prouides. Ambis.] Magnarum rerum deſiderium & appetitus, ambitio dicitur. Confirmata re à factis & à perſonis, deliberatiua naſcitur.

Interea · *Ornati* · *Signum* · *Opinari* · *Putare* · *Obolus* · *Etiam* · *Nullus* · *Videre* · *Ambitio*

A C T V S S E C V N D I S C E N A I I I.

Trochaici tetrametri catalectici.

P A M P H I L V S D A V V S

Q V I D igitur ſibi uolt pater? cur ſimulat? D. ego dicam tibi.
Si id ſuccenſeat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,
*Ipſus ſibi eſſe iniurius uideatur, neq; id iniuria, *In ipſus eli ditur s*
Prius, quàm tuū animū ut ſeſe habeat ad nuptias, perſpexerit.
Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet.
Tum illæ turbæ fient. P. quid uis patiar? D. pater eſt Pamphile.
Difficile eſt. tum hæc ſola eſt mulier. dictum ac factum, inuenerit
Aliquam cauſam, quamobrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
P. Cedò igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum, P. hem. D. quid eſt?
† P. Egóne dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, uide. *Iambici trimetri*
P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita eſt,
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem,
Ducas uolo hodie uxorem, tu Ducam, inquies.
Cedò, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia.
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia, incerta ut ſient, *Omni ſuper eſt.*
Sine*omni periculo. nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes

 Tibi

Tibi non det gnatam.nec tu ea cauſſa,minueris
Hæc quæ facis:ne is mutet ſuam ſententiam.
Patri dic uelle:ut cum uelit,tibi iure iraſci non queat. *Iambici tetrametri*
Nam quod tu ſperes,propulſabo facile.uxorem his moribus
u eliditur Dabit nemo.*inueniet inopem†potius,quàm te corrumpi ſinat. *†Potius diſſyl. eſt*
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet,negligentem feceris.
Aliam ocioſus quærat.interea aliquid acciderit boni. *a. alia*
P. Ita credis? D. haud dubium id quidem eſt. P. uide quò me inducas.
D. quin taces? *Vide pyrrhichius eſt*
P. Dicam.puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe†ab illa,cautio eſt. *al. ex*
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi me obſecrauit,qui ſe ſciret non deſerturum, ut darem.
D. Curabitur.ſed pater adeſt,caue te eſſe triſtem ſentiat.

† *Duæ ſyllabæ deſunt.forte ſcriptum erat,faciam Daue, & quoniam ſequitur nomen perſonæ,lector putauit idem bis poſitum.*

Perſpicere QVid igitur ſibi uult pater?] Hæc ſcena deliberationem continet Daui & Pamphili.Et bene igitur:ſi enim falſæ ſunt nuptiæ, quid cogitat? ſtomachoſe etiam hoc dixit Sibi uult.Virgilius , Quid uult concurſus ad amnem? Sſid.] Id, ob id,propter id. Neq; id iniuria.] Id eſt,uſqueadeo iniuſtus ſibi uidebitur, ut ſe iniuſtitiæ ipſe cõdemnet. Perſpexerit.] Perſpicere eſt ad plenum, & perfectum uidere. Tum illæ turbæ.] Illæ, ad terrorem retulit. Quid uis patiar?] Hoc eſt, patiárne uxorem ducere? Pater eſt Pamphile.] Hoc uultuoſe pronuntiandum eſt. & mire pater dixit:ut ipſo nomine uideatur habere autoritatẽ. & ueluti dormitãtem & oblitum poteſtatis paternæ,his rebus excitat. Quid uis patiar?] Sunt qui quiduis,pro,quicquid euenerit, intelligant:quia dixerat , Adeon' me ignauum putas? Alij pronũtiant, ut ſit ſenſus,quid me uis facere? an ut hoc patiar,uxorem mihi dari? Pater eſt.] A neceſſario argumentum. Difficile eſt.] Hoc eſt reſiſtere,cõtradicere.Pamphilo difficile, pernicioſum Glycerio. *Dictum ac factum* Sola autem.] Sine defenſoribus proprijs.& ſola,& mulier dixit.Sola, ſine auxilio, ac per hoc deſerta. Difficile eſt.] [illegible] cum uultu.Deeſt,reſiſtere. Dictum ac factum.] Prouerbium celeritatis,id eſt cito. Inuenerit.] Pro inueniet. Coniunctiuo modo pro indicatiuo uſus eſt:& eſt honeſta locutio. Quamobrem eijciat.] Callide ad eius periculum ſe conuertit,cui plus amator timet,quàm ſibi.ideo uincitur ſtatim.Apparet autem Dauum male ſuadere,qui tum caueat Pamphilo,cum maxime formidat ſenem. Oppido.] Ex ciuitate. Eijciat? Miratur & ſtudet. Cito.] Illo admirante, hic etiam confirmauit.addidit & tempus celeritatis. Cedo.] Singularis tantum numeri eſt: cætera etiam plu*Cedo*ralis,ut ſalue ſaluete. Dic te dicturum.] Pronunna dic:quaſi rem facilem,& nullius præiudicij. Dic te ducturum.] Hoc eſt quod ab initio nitebatur. Egóne dicam?] τὸ Ego, [illegible] habet:hoc eſt,uel quem non oporteat dicere,uel quem non conueniat fallere, atque *Nunquam* mentiri. Cur non?] Non interrogat,ſed facilitatem rei oſtendit. Nunquam.] Plus habet negationis,quàm non. Ex ea re quid fiat uide.] [illegible]. Vt ab illa excludar, *Concludor* huc concludar.] Mire hanc cum pronomine ſignificat,dicens ab illa. Illi nec ſexum ſeruauit,ne uxor eſſe uideatur.Et ex ferarum tranſlatione concludar dixit,ut alibi , Concluſam hic habeo uxorem ſæuam. Vt ab illa excludar .] [illegible] . Nam aliud infert,atq; intelli*Hic*git Dauum dicere. Nempe hoc ſic eſſe.] Coniectura,atq; diuinatio,an hoc,an illud uenturum ſit. Nempe hoc ſic eſſe opinor.Ab imitatione (μίμησις enim dicitur) deducitur. *Reddere* Nempe hoc.A poſſibili. Cedo.] Cedo ſingulariter tantum,cætera pluraliter. Hic reddes omnia.] Hic,aduerbium loci non eſt,ſed aduerbium temporis. ut Virgilius , Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes.] Facies , reſtitues. Cedo quid iurgabit? Ab utili. Incerta ut ſient.] Hic eſt euentus. Sine omni periculo.] Hoc eſt ſine ducenda Philumena. Nec tu ea cauſſa , minueris.] Hoc eſt quod ſuprà . Id mutauit, quoniam

niam me immutatum uidet. Nec tu ea cauſſa.] Quia promiſeris te eſſe ducturum.

Ne is.] Chremes ſcilicet. Ne is mutet. Ad conſilium redit, & coniungit euentum. Patri dic uelle, ut cum uelit.] Scilicet ne ſecurus quod non ſit Chremes daturus filiam ſuam, parui faciat iram patris, & neget uxorem ducere, utpote fretus neminem alium ſibi commiſſurum coniugem. Nam quod tu ſperes.] Sunt qui pro ſperes, timeas habeant. ut ſit, Nam quod tu timeas. ſcilicet aliam ducturum. Propulſabo.] Hoc eſt cauſam inanem eſſe monſtrabo. id eſt oſtendam nihilominus te eſſe ducturum aliam uxorem, etiam ſi hanc nõ duxeris. Propulſabo.] Eleganter pro eo quod eſt repellam. His moribus.] Deeſt aliquid. ut ſit, his moribus agenti, aut his moribus prædito. Vxorem his moribus dabit nemo.] Ne, At alteram quæret. Inueniet inopem.] ὑπερφαλὶς ἄτεχνος. Negligentem feceris.] Hoc eſt, etiam in paratis nuptijs. Aliam ocioſus.] Ex ocio, hoc eſt ſecurus. Interea aliquid boni acciderit.] Scilicet ne, At quærendo inueniet. Interea aliquid. Mortem patris adoleſcenti in delicto pro bono ſeruus oſtentat. Acciderit.] Et ad cauſam refertur: & certe quia mortem patris bonum denuntiat. Acciderit. Nota acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud ueteres frequentatum. Haud dubium.] Plus intulit, quam eſt interrogatus. *Propulſare* *Accidere*

Inducas.] In eadem tranſlatione permanſit, quia ſuprà dixit. Huc concludar. Bona οἰκονομία, ut mox iuſte Dauo ſuccenſeat Pamphilus. Quin taces?] Cur non ſecurus es, ſignificat. nam nunc tacere, ſecurum eſſe ſignificat: ut in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideo ille, ut conſentire dicenti, Quin taces, uideretur: ait, Dicam. ut ſcias illum, non ſilentium, ſed ſecuritatem imperaſſe. Quin taces? Correptio eſt ſilentium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptijs. id eſt, eſto ſecurus. nam tacere, ſecuri eſt. Puerum autem.] Videtur hoc illi contrarium eſſe, quod dixit, Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere. Sic ergo ſoluitur, Quod ibi ſeruus cum ſtomacho dixit, hic tantum Pamphilum uerecunde locutum accipimus. Puerum autem ne reſciſcat. Aut diuinat: aut puerum pro quolibet ſexu, ſobolem hoc eſt fœtum, ut, Quicquid peperiſſet decreuerunt tollere. ut Græci pueros παῖδας, Homerus, θρεμμὸς θρεμμοῖσι παίδας, & Horatius, Dicam & Alcidem, puerosq; Lædæ. Cautio eſt.] Cautione opus eſt, hoc eſt cauẽdum eſt. Nam pollicitus ſum.] Promiſſio & pollicitatio eandem uim habent: ſed pollicitatio, maioris aſſeuerationis eſt. *Tacere* *Puer* *Cautio eſt* *Promiſſio*

Hanc fidem.] Ordo eſt, ut hanc fidem ſibi darem, me obſecrauit, qui ſe ſciret non deſerturum. Curabitur.] Non curabo, ſed imperſonaliter, cum difficultate, quod quaſi arduũ eſſe, & graue oſtendit. *Pollicitatio* *Curabitur*

ACTVS II. SCENA IIII.

Iambici trimetri.

DAVVS, PAMPHILVS.

D. REVISO quid agant, aut quid captent conſili.
Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco,
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te. proin tu face, apud te ut ſies.
P. Modo ut poſſim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe uerbum, ſi te dices ducere.

REuiſo.] Hæc ſcena nodum inijcit erroris fabulæ, & periculũ comicũ. Facit etiã executionẽ conſiliorum. Reuiſo quid agant, aut quid captent conſilij. Quid agant: auribus opus eſt. πρὸς τὸ quid captent conſilij, prudentia & ſagacitate. & quod ſuprà dixit, nõ pœnitult idem repetere, Obſerues filium quid agat, quid conſilij cum illo captet. Quod enim prudenter dictum fuerit, non piget repetere. Actio tamen ex his tribus cõſiſtit, cogitatione, dicendo, gerendo. Reuiſo. Redeo ut uideã. Quid agãt. Quid reſpõdeant, quid dicant. Hic nũc nõ dubitat. Non dixit, ſenex, aut pater: ſed hic, cũ odio, quoniã animo aduerſo loquit. Ex ſolo loco.] Solo, deſerto, ubi meditari facilius poſſit. Et orationem dixit, quod quaſi ad plenum cogitari potuiſſet, quippe meditatus *Reuiſo*

ex ſolo loco. Menander, [illegible] Venit meditatus alicunde. Terror obiurgaturi patris, hortatio eſt ad promittendum Pamphilo quod iubetur.

Differre Qua differat.] Diſturbet, & in diuerſum ferat. Virg. Atq; arida differt Nubila. Et in Adelphis, Miſeram me, differor doloribus. hoc eſt in diuerſum rapit, diſſipat. *Apud ſe eſſe* Apud te ut ſies.] Non, ne timeat, cauet Dauus: ſed ne amore à conſilio ſuo alienetur Pamphilus. Apud te ſies. Præparatus ſis. Cui contrarium eſt, non ſum apud me. *Vt* Modo ut poſſim.] Vt, pro ne non. Modo ut poſſim. A poſſibili, poſſim apud me eſſe. Nunquā hodie.] Ab utili euentu, Nunquam, plus aſſeuerationis habet quam non ut Virg. Nunquam omnes hodie moriemur inulti. *Commutare uerba* Commutaturum patrem.] Iurgium habiturum. hoc eſt enim uerba mutare. Commutaturum uerbum. Altercaturum. Sic in Phormione, Non cõmutabis uerba inter nos hodie. hoc eſt dabis atq; accipies, id eſt iurgabis, Ego puto commutare uerba hoc eſt, pro bonis dictis mala ingerere, hoc eſſe iracundia in maledicta compelli.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

Iambici trimetri.

BIRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

B. HERVS me relictis rebus, iuſſit Pamphilum
Hodie obſeruare ut quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc uenientem ſequor.
Ipſum adeò præſtò uideo cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunq; adeſſe uideo. D. hem ſerua. S. Pamphile.
D. Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, uolo.
B. Nunc noſtræ parti timeo, hic quid reſpondeat.
P. Neq; iſtic, neq; alibi uſquam tibi erit in me mora. B. hem. *s eliditur in iſtic*
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, ut te decet,
Quum iſtuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.
D. Sum uerus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
S. I iam nunc intro: ne in mora, cum opus ſit, ſies.
P. Eo. B. nullane in re eſſe homini cuiquam fidem?
" Verum illud uerbum eſt, uolgo quod dici ſolet,
" OMNES SIBI melius eſſe malle, quàm alteri.
" Ego illam uidi uirginem. forma bona
Memini uidere. quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quàm illum amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo, mihi det malum.

HErus me relictis rebus.] Vide quàm mire, quum omnes conſulto conſilio ſibi agere uideantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Simo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipſe Birria. Herus me relictis. Ad hoc uenit Birria, ut in errorem conculcet Charinum. & in hac ſcena quatuor perſonæ ſine implicatione intellectus loquuntur. Herus me relictis rebus. *Imponere manum rebus* Imponitur manus rebus, cum perficitur id quod cœperit. ut Virgilius, Imponit regina manum. Relinquuntur uerò res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgilius, Atq; opere in medio defixa reliquit aratra. Hodie obſeruare.] Obſeruatio duplex eſt, uel captionis, uel obſequij. Relictis rebus me, Adeò præpoſuit hoc negocij rebus omnibus. Id propterea.] Neceſſe eſt aut alterum eſſe ſuperuacuum, aut propterea poſt accipiendum. Hoc agam.] In geſtu eſt. nam eſt figura corporis obſeruantis quid agatur.

Vtrunq;

Vtrunq;] & Dauum, & Pamphilum. Quaſi de improuiſo reſpice.] Intereſt eius qui repente aſpexerit: nam uidebitur nihil doloſe locuturus: ut, Magnam reſpexit ad urbem. De improuiſo.] Scilicet, ne meditata intelligat eum habuiſſe conſilia. Hodie, &c. uolo.] Nolo & uolo, nimis imperioſa & ſuperba dictio eſt, ut alibi, Piſces cæteros purga Dromo. *Nolo*
Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere Pauliſper. ubi ego uenero, exoſſabitur, *Volo*
Prius nolo. Vſquam erit in me mora.] Recuſantis eſt magis, quàm non uolentis, conſen- *Hem*
ſio ea ſegnis, ac tepida, ſi penitus conſideres. Hem.] Perculſus hoc dicto Birria, interie- *Poſtulo*
ctione magis, quàm uerbo exclamauit. Quid dixit?] Nota hic Birriæ perſonam quar- *Peto*
tam, ſed non admiſtam. Cum iſtuc quod poſtulo impetro.] Nimis obſequenter locutus
eſt pater. Et poſtulo, pro iubeo: & impetro, pro extorqueo. Poſtulo, iuſte uolo. Petimus enim *Poſco*
precario: Poſcimus imperioſe: Poſtulamus iure. Impetro, pro, cũ impetrem. Vxore exci- *Impetro*
dit.] Cadere ſpe dicuntur, qui leuati animo, à ſummo ad inferiora labuntur. Vxore, hoc eſt *Cadere ſpe*
matrimonio ac nuptijs. Sum uerus?] Id eſt, ueridicus: ut falſus, pro falſidicus. Vxore *Verus*
excidit.] Quod Græci dicunt ἐξέπεσεν, τὸ ἀπέτυχεν. Nulla ne in re eſſe homini cuiquam fi- *Falſus*
dem?] Non in nullis terris, ſed neq; in terris neq; in perſona. ut Virgilius. Nuſquam tuta fi-
des. cũ in amore fracta eſſet ab eo, Quem ſubijſſe humeris confectum ætate parentem. Ali-
bi Terentius, Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris, uerêre ei uerba credere? ubi quid mi-
hi lucri eſſet? Illud uerbum.] Id eſt prouerbium & ſententia. & ſic ueteres uerbum pro ſen- *Verbum*
tentia. Omnes ſibi melius.] Sic alibi, Proximus ſum egomet mihi. Ego illam uidi.]
Hic corrigitur à poeta quod per iracũdiam dixit Pamphilus, Aliquid mõſtri alunt. Me-
mini uidere.] Aut memor ſum me uidiſſe. Aut memini uidere, hoc eſt intelligo, ſcio. Aut me- *Memini uide-*
mini quòd uiderim. Memini uidere, pro uidiſſe. Ennius, Memini me tum fieri pauidum. Ali- *re pro vidiſse.*
bi ſic, memini uidere, non probare. Forma bona.] Diſtinguitur. Quo æquior.] Hoc eſt
quare æquior Pamphilo, beneuolẽtior, non iratus, uel minus iniquus. In ſomnis.] Per no-
ctem. ait Virg. Libra dies, ſomniq; pares ubi fecerit horas. Plautus, Miris modis ludos fa-
ciunt hominibus, miriſq; exemplis omnia in ſomnis. Quam illũ.] Dicit nunc quod uul-
go dicitur, cũ illa manere, cũ illa dormire. Alij, inſomnis, uigilans: ſed melius, per noctem.

A C T V S II. S C E N A VI.

Iambici trimetri.

D A V V S S I M O

D. Hic nunc me credit aliquam ſibi fallaciam
Portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.
S. Nihil ne? hem. D. nihil prorſus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter ſpem euenit: ſentio. hoc male habet uirum.
S. Potin' es mihi uerum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi moleſtæ quippiam hæ ſunt nuptiæ,
Propter hoſpitæ huiuſce conſuetudinem?
D. Nihil hercle. aut ſi adeò, bidui eſt, aut tridui
Hæc ſollicitudo: noſtin'? deinde deſinet.
Etenim eam ſecum rem recta reputabit uia.
S. Laudo. D. dum licitum eſt illi, dumq; ætas tulit,
Amauit, tum id clàm. cauit, ne unquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, ut uirum fortem decet.
Nunc uxore opus eſt: animum ad uxorem appulit.
S. Subtriſtis* uiſus eſt eſſe aliquantulum mihi. *uiſuſt*
D. Nihil propter hanc rem: *ſed eſt quod tibi ſuccenſeat. *In ſed eliditur ?*

Quid

ſummo ad imum oppoſuit, hic cauſæ deriuationem oppoſuit. Quod ſuccenſeat tibi,] Succenſere potioris eſt. Succenſere in re graui, & iuſta iraſci. Puerile eſt.] Apparet Dauũ nunc quærere quid reſpondeat: & ad quam cauſam deriuet auerſa ſuſpicione triſtitiã Pamphili, quam animaduertit ſenex. Puerile eſt, nihil eſt.] Verum magis ideo ſuſpendit, ut ſenex audire deſyderet: an quia necdum commentus eſt cauſam contrà rependendam propoſitioni ſenis? Nihil eſt. Videtur inuenire non poſſe. Ait nimium parce facere ſumptum.] Mire ipſum dicere ueluti fecit & nimium, & parce. Nimium parce facere ſumptum. Pepercit, ne diceret ſordide. Méne?] Perturbati indicium eſt, quia ſeipſum pronomine oſtendit. Meorum æqualium potiſſimum?] Aequalium ætate, potiſſimum dignitate: etenim potis. potior potiſſimus facit. Et quod dicendum hic ſiet.] Bene hic, ubi non ſit adoleſcens. Tu quoq; perparce.] Bene quoq;, quaſi dicat, cum ille peccet, quòd pueriliter ſuccenſeat: tu quoq; peccas, perparce nimium faciendo ſumptum. Tu quoq; perparce nimium. Et perparce, & nimium, cum ſufficeret unum. Et nimiũ, uituperatio eſt, ut, Ne quid nimis. Non laudo.] Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium, peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quàm uitupero. Commoui.] Ideo commoui, quia argumenta dixit ſeni, quibus proditur non eſſe ueras nuptias. *Succenſere* *Aequalis* *Potiſſimum* *Perparce nimium*

Commoui. Suprà ſollicitaui dixit, modo commoui. & commoui dicit apud ſe, ut ſpectator audiat, non ſenex. Quid nam hoc eſt rei?] Verba ſunt ſecum cogitantis ſenis aut de his quæ nunc locutus eſt Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in ſcenam ueniant.

Quid nam hoc eſt rei? Pulſatus eſt ſenex argumento falſarum nuptiarum, paululum obſonij, tanquam ſe illuderet Dauus. Quidnam hic uolt ueterator ſibi?] Veterator, eſt uetus in aſtutia, & qui in omni re callidus eſt. Et hi duo uerſus oſtendunt pulſatum eſſe ſenem argumento falſarum nuptiarum: illo argumento quòd ait, paululum obſonij: tanquam ſe illuderet Dauus. Sunt ergo uerba, ut diximus, ſecum cogitantis ſenis aut de his quæ nunc Dauus locutus, aut de aduentu mulierum quæ in ſcenam ueniunt modo. Nam ſi hic eſt mali quicquam.] Si promiſſa non compleuerit Pamphilus. Illic eſt huic rei caput.] Caput, eſt origo & ſumma uniuſcuiuſque rei, ut Virgilius, O Latio caput horum & cauſa malorum. *Veterator* *Caput*

ACTVS TERTII SCENA I.

Iambici trimetri.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA OBSTETRIX. GLYCERIVM MERETRIX.

M. ITA pol quidem res eſt, ut dixti Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias uirum.
S. Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? D. ita eſt.
M. †Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
M. Nam quod peperiſſet, iuſſit tolli. S. ó Iupiter
Quid ego audio? actum eſt, ſi quidem hæc uera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adoleſcentis. M. optumum.
Sed ſequere me intrò, ne in mora illi ſis. L. ſequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
Adeon' eſt demens, ex peregrina? iam ſcio, Ah.
Vix tandem ſenſi* ſtolidus. D. quid hic ſenſiſſe ſe ait? *In ſtolidus eliditur s (in fine*
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.
G. Iuno Lucina fer opem ſerua me obſecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. poſtquàm ante oſtium

Me au-

Me audiuit ſtare,approperat.non ſat commode
Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue hæc. D.mihin'?
S. Num immemor es diſcipuli? D.ego,quid narres,neſcio.
S. Hiccine me ſi imparatum in ueris nuptijs
Adortus eſſet,quos mihi ludos redderet.
Huius mono/ſyllabum eſt Nunc*huius periculo fit.ego IN PORTV NAVIGO.

†. *In ſed uidetur elidi d litera,aut certe uocalis e.*

ITa pol quidem res eſt.] In hac ſcena nouo modo ceſſante Dauo fallitur Simo, per nimiam ſagacitatem ſuam.ſimul in hac ſcena id agit poeta,ut ad nuptias faciendas magis accendatur Simo.& quædam induſtria, quædã uelut caſu eueniunt:ut nunc ſuſpicio ſenis.in multis enim οἰκονομία comicorum poetarum ita ſe habet,ut caſu putet ſpectator ueniſſe,quod conſilio ſcriptorum factum ſit.

Ita pol quidem res eſt,ut dixti,Leſbia.Et hoc ſermone,quem habent ingrediẽtes, ſcenæ apparet principium.quod enim auditur,non quod incipitur,initium dicunt. Ita pol quidem.Productio eſt narratiua ad explendum modo potius iuſiurandum. Vt dixti.] Et dixti,& dixiſti legitur. *Fidelis* Fidelem haud fermè.] Fidelem maluit, quàm fidum dicere.fidum *Fidus* enim honeſtius dixiſſet.Fermè pro facile poſuit.& fermè, facilitatẽ ſignificat,quia ſunt ad/ *Ferme* uerbia extenuationis. Inuenias.] Secũdam pro tertia perſona poſuit, pro inueniat quis. uel inuenire poſſit.ut Virgil.Migrantes cernas,totaq́ ex urbe ruentes. Ab Andria hæc ancilla eſt.] Simpliciter dixit ab Andria eſt,pro,Andriæ eſt.nam & uſu ſic dicere ſolemus. *Ab illo eſt* Ergo ab Andria eſt,hoc eſt Andriæ fauet,Andriæ eſt.ut cum dicimus,Ab illo eſt,hoc ſignificamus,illi fauet,illi accommodat ſuffragium. Sed hic.] Semper Sed,contrariæ ſententiæ ſignificatio eſt.Et bene Hic,ut oſtendat de illo fuiſſe ſermonem. Hem.] Interiectio eſt *Hem* accipientis uerba,& admirantis. Vtinam aut hic ſurdus.] Comice & facete,aut hic ſurdus,qui audire non poſſit.aut hæc muta facta ſit,ne poſſit dicere. Aut hic ſurdus,aut hæc *Suſcipi* muta facta ſit. ἔλλειψις per genera. Iuſſit tolli.] Hæc eſt fides:ſuſcipi filios legitimos faciũt *Tollere* parentes.& ſublatio,matris eſt:patris tollere. Iupiter quid ego audio.] Bene rurſum ad/ *Actum eſt* ducitur ad deſperationem ſenex Myſidis uerbis. Actum eſt.] In ſumma rerum deſpera/ *Ilicet* tione ponitur,Actum eſt,Ilicet Periſti.Hæc res,ſecundum ius ciuile dicitur: in quo cauetur *Periſti* ne quis rem actam apud iudices,repetat.Sic ipſe in Phormione,Actum,aiunt,ne agas.

Ingenium Bonum ingenium.] Ingenium,naturam. Quid hoc?] Secum ſenex ἐλλειπτικῶς: deeſt enim,rei eſt. Adeon'eſt demens ex peregrina?] ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti.reliquum autem ſic pronunciat,quaſi reperto conſilio. Et bene adeò: quia tam demens eſt quod amat ex peregrina,id eſt ex meretrice.Mulieres enim peregrinæ,inhoneſtæ ac meretrices habebantur.Sic ipſe alibi,Samia mihi mater fuit,ea habitabat Rhodi.Et ſeruus, Poteſt tacere hoc quidem.hoc eſt,meretricem habuiſſe te matrem ueriſimile eſt. Ex peregrina?] ἀποσιώπησις. deeſt eñ,ut filium ſuſcipiat:aut aliquid tale. Vix tandem ſenſi ſtolidus.] Pulchro colore inducto,poeta oſtendit non minus falli ſuſpicioſum, quàm qui ſtultus eſt. huic enim ueritas fallacia uidetur, dum nimis eſt acutus ac perſpicax. & hoc eſt quod ab euentu fingit poeta.non enim in Dauo eſt ſic errare nunc ſenem. Vix tandem ſenſi ſtolidus.Quinq; ſunt ſenſus,quorum duos,uiſum & auditũ,magis ſenſibiles habemus, quàm pecora.Vnde Cicero,Non ſolum uideam,ſed etiam audiam, planeq́ ſentiam. quaſi ad tactum retulit,quo etiam pecora impelluntur ad ſenſum.duabus ergo rebus ſcimus: aut ratiocinatione,aut ſenſu:quibus maxime præſtamus cæteris animalibus. Ergo ſenex ſe non ſenſu,nõ ratiocinatione ſenſiſſe,ſed uelut calcaribus & ſtimulis punctum. Hæc primũ.] Satis ſe ſagacem ſenex oſtendit,quando principia ipſa inceptionesq́ comprehendit. Hæc primum.Bene primum:quaſi ex multis quas parauerat Dauus contra Chremetem.

Iuno Lucina Quo.] Quare. Iuno Lucina fer opem:ſerua me.] Iuno Lucina, Iunonis filia. Græce Εἰλείθυια dicitur.Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quod in lucem producat. Et gemina uota ſunt,ut & partus,& pariens ſeruetur.nam fer opem, propter partum: ſerua me, propter pariẽtem dicitur. Iuno Lucina fer opem: ſerua me obſecro. Nota, hoc uerſu totidem uerbis uti omnes puerperas in Comœdijs,nec alias induci loqui in proſcenio: nam hæc uox poſt ſcenam tollitur. Fer opem.] Propter quod Lucina eſt.inde obſtetrix, quòd opem tulerit. Serua me obſecrò. Hoc, extra etiam hanc poteſtatem, Iunoni attribuitur:

quanquam

quanquam illam Menander Dianam appellet,& hoc ſentiat in Bucolicis Virgilius. Hui, tam cito?] Tam cito ut felicitatem partus oſtendat incredibilem. Tam cito,ad reprehenſionem. Ridiculum.] Ad irriſionem.& inſpice,ridiculum aduerbium ſit,an nomẽ,ut ſit,uide hominem ridiculum.ſed aduerbium eſt magis. *Ridiculum* Non ſat commode diuiſa.] Confuſa ſunt tibi omnia,inquit:nec unumquodq; ſuo tempore geritur,qua re proderis. Non ſat, non ſatis. Diuiſa ſunt,digeſta,& compoſita,& diſtributa temporibus,id eſt per tempora.

Mihin'?] Adhuc Dauus non percipit,& bene,quaſi dicat, cum ille loquatur, illæ agant.

Num immemor es?diſcipuli.] Diſcipuli Myſis,Lesbia,& Pamphilus,omnes per quos agitur ſallacia.Bene ergo diſcipulos imperitos oſtendit,& magiſtrum Dauum,quia ſuprà dixit, Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum. Num immemor es diſcipuli? *Diſcipulus* Alij hic Pamphilum ſignificari putant diſcipulum:quia Dauus magiſter.Nam nomina ad *Magiſter* aliquid ſunt,diſcipulus & magiſter:& tunc diſcipuli,genitiuus eſt ſingularis caſus.Alij nominatiui pluralis putant:ut diſcipulos dixerit,omnes per quos agitur fallacia, ſecũdum illud,Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rẽ improbum. Ego,quid narres neſcio.] Quaſi fabulam. Num immemor es diſcipuli?Deeſt,nunc.Et bene diſcipuli: quia ipſum magiſtrum ſuprà fecit. Ego,quid narres,neſcio.ſemper ita reſpondet Dauus ſeni,tanquã non intelligat quid loquatur. Hiccine me ſi imparatum.] Redit ad illam ſentẽtiam, Simul ſceleratus Dauus,ſi quid conſilij habet,ut conſumat nunc cum nihil obſint doli. Adorior. Adortus eſſet.] Adortus dicitur qui ex inſidijs repente inuadit.dictum ab eo. quod corpora aggredientium exurgant ſubito,atq; increſcant. Adortus,aggreſſus.Omnia hæc ex translatione * maris dicta ſunt μεταφορικῶς. *al. Martis*

ACTVS III SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVVS.

L. ADHVC Archillis quæ aſſolent,quæq; oportet *Iambici dimetri tres,quibus accinũtur duo trochei*
Signa ad ſalutem eſſe,omnia huic eſſe uideo.
Nunc primùm fac iſtæc ut lauet:poſt deinde
Quod iuſſi ei dare bibere,& quantum imperaui
Date.mox ego huc reuertar. *Dimeter catalecticus*
Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo. *Iambicus trimeter*
Deos quæſo,ut ſit ſuperſtes,quandoquidem ipſe eſt ingenio bono. *Iamb.tetrametri*
Cumq; huic ueritus eſt optumæ adoleſcenti facere iniuriam.
S. Vel hoc quis non credat,qui norit te.abs te eſſe ortum? D. quidnam id eſt?
S. Non imperabat coràm,quid opus facto eſſet*puerperæ. *Puerperæ triſyllabum eſt*
Sed poſtquam egreſſa eſt,illis,quæ ſunt intus,clamat de uia.
O Daue,itáne contemnor abs te?aut itáne tandem idoneus
Tibi*uideor,quem tam aperte fallere incipias dolis? *Si legas uidebor conſtat uerſus*
Saltem accurate,ut metui uidear:certè ſi reſciuerim
D. Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit,haud ego. S.edixin tibi?
Interminatus ſum,ne faceres?num ueritus?quid retulit?
Credóne tibi hoc nunc peperiſſe hanc è Pamphilo? *Iambicus trimeter*
D. Teneo quid erret:quid ego agam habeo. S.quid taces? *Item hic*
D. Quid credas?quaſi non tibi renuntiata ſint hæc ſic fore. *Iambici tetrametri*
S. Mihine quiſquam? D. Eho an tute intellexti hoc adſimulari? S. irrideor.
D. Renutiatum eſt.nam qui iſtæc tibi incidit ſuſpectio?
S. Qui?quia te noram. D.quaſi tu dicas factum id conſilio meo.
S. Certe enim ſcio. D.Non ſatis me pernoſti etiã qualis ſim Simo. *Troch.tetr.*

S. Egóne te? D. ſed ſiquid narrare occepi, continuo dari *Iambici tetrametri*
Tibi uerba cenſes. S. falſó. D. itaq; hercle nihil iam mutire audeo.

Huic uerſui deeſt ſyllaba, nã eſt ſcazon. S. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hic. D. intellextin'?
Sed nihilo ſecius mox deferent puerum huc ante oſtium. *Trochaici tetrametri*
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum, ut ſis ſciens.
Ne tu hoc poſterius dicas, Daui factum conſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionem hanc tuam ego eſſe amotam uolo.

S. Vnde id ſcis? D. Audiui, & credo. S. Multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primùm hæc ſe è Pamphilo
Grauidam dixit eſſe inuentum eſt falſum. nunc, poſtquàm uidet
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla ilico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut adferret ſimul.

D. Hoc niſi fit, puerum ut tu uideas, nihil* mouentur nuptiæ. *al. morentur*

S. Quid ais? cum intellexeras *Trochaicus dimeter catalecticus*
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo? *Rurſus troch. tetrametri*

D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus quàm miſere hanc amarit. nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremo id da mihi negocij. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, ut facis. & id ſpero adiuturos deos.

S. Imò abi intrò ibi me opetire, & quod parato opus eſt para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem: *Iambici trimetri*
Atq; haud ſcio, an quæ dixit, ſint uera omnia.
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitus eſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conueniam orabo gnato uxorem ſi impetro,
Quid aliâs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus eſt, haud dubium eſt mihi id,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.

Iambic. tetrameter ſcazon catalecticus Atq; adeò in ipſo tempore eccum ipſum obuiam Chremetem.

Adhuc ADhuc Archillis.] In hac ſcena ſpecta, quàm ſcite expreſſa ſit conſuetudo medici, uel medicæ egredientis ex ægri domo. Nam ueniẽs, de negocijs eius loquitur: abiens, de morbo. & hæc ſunt præter οἰκονομίαν, quæ dicuntur ὑφήματα. Adhuc Archillis. Sic ueteres ſcribebãt adhuc, quando incerti futurarum rerũ, ex præſentibus firme nuntiabant: quod eſt genus certiſſimæ promiſſionis, & cautæ.

Adhuc Archillis, quæ adſolent, quæq; oportet. Medicina aut in ratione, aut in conſuetudine, aut in exemplis. *Adſolet* Adſolent ergo, conſuetudinis eſt: *Oportet* Oportet, rationis. Signa eſſe ad ſalutem.] Deeſt hærentia, aut pertinentia. ſic in Heautontimorumenos, Atq; hæc ſunt ad uirtutem omnia. Ergo abſolute dixit, ut deſit aliquid tale. unde & nos dicimus, Quid ad rem? uel, Quid ad me? Nunc primum fac iſthæc ut lauet.] Imperitiæ notantes Menandrũ, aut Terentium, ipſi ultrò imperiti inueniuntur. nam & ille λούσατε αὐτὴν dicens, à cõſuetudine nõ receſſit: cum lauiſſe, aut non lauiſſe dicimus, à parte totũ ſignificantes. & Terẽtius propius ad ſignificationem acceſſit, iſthæc dicendo, ne pudenda nominaret. Et ſunt qui, Adhuc Archillis, correptionem eſſe nimium ſolicitæ nutricis putẽt. quod ego nõ probo. Fac iſthæc ut lauet.] Iſthæc quæ ex puerperio ſordebãt. Quidam iſthæc, ipſam puerperam dicunt. ſic enim & Menander, λούσατε αὐτὴν: ſed imperitiæ accuſantur, quod non continuo ſolent poſt

puerpe-

puerperium lauare,ſed diebus omiſſis. Quod iuſſi dare bibere, &c. quantum imperaui,
dare.] Conſuetudine magis,quàm ratione dixit,pro,Date ei potionem.Lucilius in ſexto, *Dare bibere*
Date bibere ſummo.Nam duo uerba actiua,nullam habent ſignificationem ſine nomine,
aut pronomine:ut ſi dicas, Dic facere. Quod iuſſi dare bibere, & quantum imperaui da-
te. Et qualitatem, & modum rei dixit. Mox huc.] Vide, ut autoritatem & iactantiam
medicorum imitetur, dicendo, quod iuſſi. & non ſufficiebat, ſed etiam,imperaui dixit. ſi-
mul, hæc quæ ſolent medici promittere frequenter,Mox ego huc reuertar. Scitus puer.]
Satis obſtetrici eſt adhuc incertum,qualem dicat.Ita & à matre ſanguinolentum, non pul-
chrum:quod ipſum nimium uideretur cito dicere:ſed ſcitum pronuntiat. Ideo, ſublandi-
tur,ut operæ pretium maius accipiat. Per ecaſtor.] Per caſtorem,& pollucem , ornatiua *Ecaſtor*
ſunt iurandi,apta fœminis. Et natus eſt Pamphilo.] ut Virgilius , Quem Dardanio An-
chiſæ Alma Venus Phrygiſ genuit Simoentis ad undam. Scitus.] Elegans, pulcher,quē *Scitus*
Græci κόσμιον dicunt.Quod enim quis ſcit,hoc ſcitum,& pulchrum . Et eſt ἀκύρως. nam or-
do eſt,Perſcitus ecaſtor. ut in Hecyra , Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles
euenire amatores.ut ſit,per quam paucos. Deos quæſo ut ſit ſuperſtes.] Superſtes, nunc *Superſtes*
ſaluus,aliâs ſuperſtites ſunt ſenes & anus:quia ætate multis ſuperſtites,iam delirant. Vnde *Superſtitioſi*
& ſuperſtitioſi,qui deos timent nimis,quod ſignum eſt deliramenti. Vt ſit ſuperſtes. Su-
perſtes,nunc ſaluus. Quandoquidem ipſe eſt.] Quando,& cum, interdum ſunt coniun- *Quando*
ctiones cauſales. & quando pro quoniam & pro quia intelligimus. Quando quidem *Cum*
ipſe.tranſit á puero ad ipſum Pamphilum. Vel hoc quis non credat?] εἰρωνεία eſt. Vel, *Vel*
modo non eſt diſiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita. ut apud Virgilium , Vel Pria-
mo miſeranda manus . Et , Carmina uel cœlo poſſunt deducere lunam . Et bene, uel hoc.
ſubaudias , exceptis illis quæ reprehendit ſuprà. Abs te eſſe natum?] Et ortum legi- *Coràm*
tur,ut ſit,inſtructum,commentum,& compoſitum. Non imperabat coràm.] Coràm,ad *Palàm*
certas perſonas refertur:Palàm,ad omnes. Quid opus eſſet facto.] Eſſet,imperſonatiue *Eſſet opus*
dicitur,Opus facto eſſet. Puerperæ.] Datiuus caſus eſt,ut ſit,ipſi puerperæ coràm non im- *facto*
perabat,quid facto opus eſſet.Sic enim dicimus,quid uis tibi faciam? Puerperæ. Omnis *Puerpera*
quæ peperit,puerpera. πρωτοτόκος, quæ primum. Et non quòd puerum,ſed quòd filium pe- *Puera*
perit,puerpera dicta eſt.Et apud ueteres,puer puellus,puera puella. Illis quæ ſunt intus.]
Argumentum ex eo quod nõ factum eſt,cum fieri potuerit: & ex eo quod factum eſt , cum
fieri non oportuit. Clamat de uia.] Mire clamat,quaſi dicat,maluit clamare , quàm ſine
labore intus imperare. Itáne contemnor.] Hoc eſt,uſque adeóne contemnor? ualde con- *Temnor*
temnor.Temnor autem,Græcum eſt,id eſt cædor & reijcior, τὸ τέμνομαι. nam ueteres temno
dicebant ſine præpoſitione. Itáne tandem?] Indignatio eſt ad æſtimationem reuocantis
eius dicta uel facta,à quo contemnitur quis. Idoneus.] Aptus,& ei rei natus. Aperte *Idoneus*
fallere.] Νο δί ὡς . & fallere,& aperte. Saltem adcurate.] Mire ſaltem:quod ponitur in de-
ſperatione rerum.primo enim fuerat hortatus Dauum , ut non conaretur fallere. Sal-
tem accurate.λεῖπμα à ſuperiore,fallere incipias.aut certe σύνθεσις fallere incipias. Certe
ſi reſciuerim.] Et utrum pro cum reſciuerim.an quia ſtultum me putas? Certe hercle nũc
hic ſe.] Hoc ita dicitur,ut audiat ſpectator,non ut Simo. Edixin' tibi?] Hic illud reddit,
Edico tibi,ne temere facias. Interminatus ſum.] Pro minatus ſum.Plautus in Aulularia, *Interminari*
Præterea tibicinam,quæ mihi interbibere ſola, ſi uino ſcateat Corinthienſem fontem,& Py
renæum poteſt. Non ueritus?] Veretur liber,metuit ſeruus:& deeſt es : apta eclipſis tra- *Veritus*
ſcenti.Alibi , Non ſimultatem meam reuereri? Quid retulit?] Retulit,profuit,uel inter- *Metuere*
fuit:& producit re ſyllabam.& eſt ſenſus,Sic contempſiſti quaſi tibi non comminatus ſim. *Referre*
Teneo quid erret.] Hoc dixit,non ut Simo,ſed ut ſpectator audiat.hoc deniq; ſenex pro-
bat dicens Dauo,Quid taces? Et quid agam habeo.] Et quid reſpondeam ſcio. Quid
credas?] Propter quid,aut propter quam rem,aut quo modo , aut propter quid. Quid
credas?Repetit uerbum eius,quod ait, Credon'.quare adiuuandum pronuntiatione eſt.
Quaſi tibi non renunciata.] Nunciata,compoſitum pro ſimplici. Mihin' quiſquam.]
Fauet ſibi ſenex in eo,quòd ſe uult perſpicaciorem uideri. Eho an tu te.] Eho modo inter-
iectio eſt admirantis,aliâs ad ſe uocantis.Ehodum ad me. Nam qui.] Qui,unde.
Quaſi tu dicas.] Dicas,pro credas.non enim dicimus niſi quod credimus , ab eo quod
ſequitur,id quod præcedit,figura μετάληψις à poſterioribus ad priora.Idem alibi , Audacter
dicito. Et alibi, Fœneratum iſtud beneficium pulchre tibi dices,id eſt credes, ſcies, ſenties.
Etiam qualis.] Etiam pro adhuc. ut Virgilius,Idæumq; etiam currus.etiam arma tenen- *Etiam*
tem. Egóne te?] Duobus iſtis pro nominibus oſtendit ſe ſenex ſcire omnia. Sed ſi quid
tibi narrare occepi.] Occepi melius quàm incepi.dicitur ab occipio.eſt enim occepi, quaſi *Occepi*
caput rei inſtitui. Falſò.] Poteſt & εἰρωνικῶς falſo pronuntiari.poteſt & falſo loqueris , dici:

ut Salluſtius, Falſo queritur de natura ſua humanum genus. Et uocalitatis cauſa ſic dixit, ut ſedulo, optato, certo: quaſi ſedule, optate certe. Nihil iam mutire.] Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus, quod Græci μύτας. Neminem peperiſſe hic.] Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non ſolum Glycerium non peperiſſe, ſed etiam neminem. & Hic oſtendit domum. Et eſt neminem, nullum hominem, Et nota, in fœminino genere etiam neminem poſitum. Mox deferent puerum.] Quaſi dicat nobis.

Mutire · *Nemo*

Re. interdum nihil anget fratronem.

Id ego iam tibi renuntio.] Fingit ſe prodere quod ipſe facturus eſt: ut non credat ſenex ab eo fieri, quod prædixerit fore. Id ego iam tibi renuntio here futurum. Re ſyllaba, apud ueteres interdum abundat ut modo renuntio pro nuntio: & Cicero, Renuntiatur mihi. Renuntio.] Quaſi ſecretum conſilium: ut ſuprà, Renuntiatum eſt. Daui factum conſilio, aut dolis.] Commodius, & magis cum inuidia dixit, Daui, quàm ſi meo dixiſſet. ut Virgilius cum Turnus incuſaretur, dixit, Nulla mora in Turno. Proſus à me.] Prorſus quaſi porrò uerſus: quod Græci μάκρον dicunt, id eſt uel longum actum. Prorſus à me. Quidam prorſus pro μάκρον poſitum putant. Ego pro eo quod eſt omnino. Sunt qui coniunctionem uelint eſſe. Opinionem hanc tuam.] Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc eſt nimis moleſtam, nimis ſuſpicacem, nimis accuſatricem. Sic dixit hanc tuam, ut ille de apibus, Vere ſuo. Et, Solemq; ſuum, ſua ſydera norunt. Et in Adelphis, Iam uerò omitte Demea tuam iſtam iracundiam. Audiui, & credo.] Locus communis, an famæ credendum ſit. Et bene ſubiunxit, Credo. nõ enim audiſſe, ſtatim credere eſt. Multa concurrunt.] Reſtat enim ut multis concurrentibus ſignis, una coniectura confletur. Iam primum hæc ſe è Pamphilo grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum.] Secundum quod credit ſenex. Et à ſummo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atq; perſonis ſumit argumenta. Poſtquàm uidet nuptias domi apparari.] Eleganter omiſit, in cuius domo. Miſſa eſt ancilla illico.] Quod Græci dicunt αὐτόθεν ἐξαίφνης. Nam loci ſignificatio eſt, etiam breuitatem temporis notans. Nihil mouentur nuptiæ.] Non perturbantur nuptiæ. Mouentur.] Differuntur. Quid ais? cum intellexeras id conſilij capere.] Quaqua ſe uerteret Dauus, obuium infeſtumq; inuenit ſenem: & tamen ita uerſute it obuiam, ut etiam comprehenſus elabatur. Quis igitur illum ab ea abſtraxit?] Non frigide intulit, dixiſſe ſe: ſed cum magna aſſeueratione. & Abſtraxit proprie, ut ſuprà, Me à Glycerio miſerum abſtrahat? &, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum. Quis igitur eum. Hoc ſic audiendum eſt quaſi dicat, Dixi. Id mihi da negocij.] De proiectione pueri pro foribus. Tu tamen idem.] Idem abundat. Apud ueteres, Tamen idem, integrum fuit. unde apud nos, Tandem, & tamen natum eſt. ſic & idem * eorumq; dictum. Miſere hanc.] Miſere, ualde nimis.

Renuntio · *Prorſus* · *Illico* · *Moueri*

Nunc ſibi uxorem expetit.] Oratorie, pro eo quod eſt non recuſat, expetit. Id mihi da negocij. Vt caueatur ab appoſitione pueri ante oſtium. Tu tamen idem. Tamen idem, aut pro tamen poſitum eſt, aut pro tandem, ut ſit, tu tamen has nuptias perge facere, ita ut facis. Quod parato opus eſt.] Diſerte, & latine dixit, quod parato opus eſt. Non impulit, non perſuaſit. non perfecit ut crederem Glycerium peperiſſe. Et cũ dicit Omnino, oſtendit quædam ſe credidiſſe, in quibuſdam iam eſſe cicrumuentum. Mire autem cautum capi inducit ſenem, ut crederet quòd Glycerium nõ peperiſſet. Quæ dixit, ſint uera omnia.] Quæ poſtea dixit Dauus. Et bene, omnia: ut appareat ſenem multa credere uera eſſe, quæ Dauus dixerit. Multo maximum.] Multo etiam comparatiuis antiqui adiunxerunt.

Quod mihi pollicitus eſt.] Pollicitatio, multarum rerum promiſſio. Gnato uxorem.] Subauditur, ut det. Quid alias.] Pro, cur alias, alio tempore. In ipſo tempore.] In ipſa opportunitate, in ipſo articulo. Eccum ipſum obuiam Chremetem?] Continuo mutauit declinationem, ut, Iubeo Chremetem.

Pollicitatio · *Tempus*

ACTVS III SCENA III.

Iambici tetrametri.

SIMO, CHREMES, SENES II

s. IVBEO Chremetem. c. ó teipſum quærebam. s. & ego te.
c. optato aduenis.
Aliquot me adiere. ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato· id uiſo, tūne, an illi inſaniant.
s. Auſculta paucis· & quid ego te uelim, & tu quod quæris, ſcies.
c. Auſculto· loquere quid uelis. *Iambicus dimeter*
s. Per te ego deos oro, & noſtram amicitiam Chreme, *Iambici trimetri*
Quæ incepta à paruis cum ætate adcreuit ſimul·
Perq; unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur·
Vt me adiuues in hac re· atq; ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. c. ah ne me obſecra·
Quaſi hoc te orando, à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atq; olim, cum dabam?
Si in rem eſt utriq;, ut fiant: accerſi iube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi,
Vtriq;: id oro te, in commune ut conſulas·
Quaſi illa tua ſit, Pamphiliq; ego ſim pater.
s. Imò ita uolo, itaq; poſtulo ut fiat, Chreme.
Neq; poſtulem abs te, ni ipſa res moneat. c. quid eſt?
s. Iræ ſunt inter Glycerium, & gnatum, c. audio.
s. Ita magnæ, ut ſperem poſſe auelli. c. fabulæ.
s. Profecto ſic eſt. c. ſic hercle, ut dicam tibi,
AMANTIVM iræ, amoris redintegratio eſt.
s. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumq; eius libido occluſa eſt contumelijs.
Prius quàm harum ſcelera, & lachrymæ confictæ dolis,
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam,
Vxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis. *Emergere actiue*
c. Tibi ita uidetur. at ego non poſſe arbitror
Neq; *illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti. *In illum eliditur I*
s. Qui ſcis ergo iſtuc? niſi periclum feceris?
c. At *iſtuc periclum in filia fieri, graue eſt. *In iſtuc eliditur s*
s. Nempe incommoditas deniq; huc omnis redit·
Si eueniat, quod di prohibeant, diſceſſio. At

Si corrigatur,quot commoditates,uide·
Principiò,amico filium reſtitueris·
Tibi generum firmum,& filiæ inuenies uirum.
c. Quid iſtuc?ſi iſtuc animum induxti eſſe utile·
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
s. Meritò te ſemper maximi feci Chreme.
Iambici tetrametri catalectici ſcazôtes c.Sed quid ais? s.quid? c.qui ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
s.Ipſus mihi Dauos,qui intimus eſt eorum conſilijs,dixit.
Et is mihi ſuadet,nuptias quantum queam ut maturem.
Num cenſes faceret,filium niſi ſciret eadem hæc uelle?
Tute adeò iam eius uerba audies. heus euocate huc Dauum.
al. Atq; *Sed eccum uideo ipſum foras exire. *Hæc pars eſt ſcazontis ſequentis*

IVbeo Chremetem.] Hæc congreſſio duorum ſenum ad tale periculum adigit fabulam,ut id non uideatur cōſilio,ſed euentu poſſe uitari:qui euētus, eſt Critonis præſentia.nam nunc ex falſis fient ueræ nuptiæ. Iubeo Chremetem.Firme aliquid iubere,uelle eſt.Iubeo ergo,uolo.& deeſt,ſaluere: quod exprimitur ab alterius perſonæ interuētu,ut Virgilius,Reddiq; uiro promiſſa iubebat. Et μεταληπτικῶς, quia qui dicit ſalue,iubet.uolumus enim animo: iubemus, uerbis. Teipſum quærebam.] Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, ut cognitioni ad ultimum intereſſe poſſit. Optato aduenis.] Optato,aduerbium eſt.ut Virgilius, Ac uelut optato uētis. Aliquot me adiere.] Aliquot, hoc eſt nec multi,nec pauci. Adiere, non acceſſerunt:quia aditus arduus, difficilisq; eſt. Ergo adiere,quaſi importune,& interpellantes adierunt.ſic alibi,Birria quid tibi uidetur?adeon' ad eum? Ex te auditum.] ut *Viſo* eſt,De Dauo modo audiui. Ex te auditum.ergo non rumor,ſed ueritas. Id uiſo.] Ob id uiſo.deeſt te:ut uiſo ad uidendum uenio. Túne,an illi inſaniant.] Tu inſanis, ſi dixiſti: illi inſaniunt,ſi non audita referunt Paucis.] Et paucis,& pauca legitur. Et quid ego te uelim.] A docilitate, Per ego te deos oro.] Ordo eſt,te per deos oro.ut Virgilius, Per ego te has lachrymas. Et noſtram amicitiam Chremes.] Legitur & Chreme. Quæ incepta à paruis,cum ætate.] Mire autem incepta à pueris cum ætate,ut oſtendat non nuper coltam amicitiam,ſed antiquam.ut, Veterem Anchiſen agnouit amicum.Idem alibi, Neque enim nouus iſte Dianæ Venit amor. Adcreuit.] ut ſuprà,Adcurate.Ad præpoſitione utitur familiariter. Adcreuit.Hinc Virgilius,Creſcent illæ, creſcetis amores. Et meū gnatum.] Ineptum eſt ſic adiurare aliquem,Per ſalutem filij mei, ut facias id quod te rogo. ſed *Obteſtatio* huic etiam ſubiungit,Cuius tibi poteſtas datur ſeruandi ſumma.in tua eſt,inquit, poteſtate,& tuus eſt.hæc ergo obteſtatio dicitur,cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur cauſa. Vt,Iliaci cineres, & flamma extrema meorum.Idem alibi, Per euerſæ genitor fumantia Troiæ Excidia obteſtor. Vt me adiuues in hac re.] Atq; ipſam petitionem,ut nuptiæ fuerant futuræ fiant Breuiter & latine.Et hoc genus compoſitionis ueteres mutabant.

Nec obſecra.] Pro,ne obſecres. Quaſi hoc te orãdo à me impetrare oporteat.] Hæc plena uox eſt & charitatis,& officij.quod enim amicus ab amico petit,iuſtum eſſe debet: nec pro eo quod non eſt iuſtum,ſupplicare oportet. Olim cum dabam.] Nos dicimus, cum darem. Virgilius,Tum decuit,cum ſceptra dabas,En dextra,fidesq;.Et nota Olim pro nuper. Alium eſſe cenſes nunc me.] Non perſonæ,ſed rei conditio eſt commutata. Si in rem eſt utriq;.] τῷ δευτέρῳ συλλογισμῷ praue propoſuit,ut recte replicaret. Hic ſyllogiſmus negatiuus dicitur.nam in ſecundo λήμματι negat quod prius dixit,Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm cōmmodi. Si in rem utriq;. Ab utili argumentum. Vterque duobus conſtat. Bene utrique,mihi & tibi:non,alteri utile,alteri inutile. Sed ſi ex ea re.Id eſt nuptiarum, *In commune* mutauit numerum,ex plurali ſingularem. Fiant.& Ex ea re. In commune conſule.] Id eſt,ex æquali prouide. Quaſi illa tua ſit, Pamphiliq; ego ſim pater.] Nota ſuauiſſimam uarietatem.non dicit,quaſi tua ſit,& ille meus. Imò ita uolo.] Quia utile eſt,quia in rem *Itaq;* eſt. Itáque poſtulo.] Itaq;,modo duæ partes orationis ſunt,ut in Hecyra. Itaq; nos unà inter nos ætatem agere liceat. Neque poſtulem.] Quia poſtulo prætulit. Iræ ſunt inter

Glycerium

Glycerium & gnatum.Hoc læto uultu pronũtiat Simo: & hoc à poſſibili eſt. loquitur enim apud eum,ex quo audiuerat Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. Audio.] εἰρωνεία.Mox.fabulæ.Et hic paulo ſapientior inducitur,& minus obnoxius dolis. Profecto ſic eſt.] Profectò,confirmatio eſt. Amantium iræ.] Sententia γνωμική in qua à ſpecie receditur,& in omnes aliquid dicitur. παροιμία Eſt autem ſine autore ſententia. Redintegratio.] Inſtauratio. Id te oro.] Deeſt ob:ut ſit,ob id.ut Virgilius:Quod te per ſuperos oro.

Profectò

Sententia

Parœmia

Redintegratio

Priuſquàm harum.] Inuidioſius, harum,quum una ſit.ſic in Eunucho,Non perpeti meretricum contumelias. Animum ægrotum.] Hoc ut ſuprà,Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat. Vxorem demus.] ἠθικῶς, ut in Heautontimorumeno. Quo modo minimo periculo id demus adoleſcentulo. Neq; illum hanc perpetuo.] ἀμφιβολίαν de induſtria poſuit:aut utrunq; ſignificat. Niſi periculum feceris.] Periculum tentamentum.Cicero,Tute melius periculum feceris.Idem Terentius, Fac periculum in literis.

Periculum facere

At iſtuc periculum in filia fieri,graue eſt.Memorabile dictum, & id quod merito in prouerbium ceſſerit. Quod di prohibeant. παρένθεσις, per εὐφημισμόν. At ſi corrigatur.] Alter eſt ſyllogiſmus per contraria λήμματα, & ipſe negatiuus. Principio,amico filium.] Principio,nec intulit,ſecundo. Reſtitueris.inuenies.] Ergo ἀνακόλουθον duplex. Amico filium.] Ab honeſto. Quid iſtuc?] Concedentis,& uelut uicti uerbum.tanquam ſi diceret, quid? & abundat iſtuc.Vel potius,quid iſtuc,ſignificat hominem de loco,ac de ſententia decedere.ut è contrario,perſtare ac reſiſtere dicitur,qui aliquid negat. Si id animum induxti.] Legitur &,animum induxiſti.ſed illud,plenum eſt:hoc,per μεταπλασμοῦ συγκοπήν diminuitur.

Ipſus mihi Dauus dixit.] Commendatio teſtis,ut, In foro modo de Dauo audiui. Ergo Ipſus,quaſi qui maxime ſciat. Tute adeò.] παρέλκεται Adeò modo & abundat.ut Virgilius,Tu quoq; adeò quem mox quæ ſint habitura deorum Concilia, incertum. Sed eccum.] Eccum,quaſi ecce eum,ueteres dixerunt.eccum eccuius.Ellum,quod apertius ſignificat ecce illum,& obſcurius ellum.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

Scazontes ut ante.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

D. Ad te ibam. S.quid nam eſt?
D. Cur†uxor non acceſſitur? iam adueſperaſcit. S. Audin' tu illum? *Vxor redundat in uerſu,& uidetur additum ab interprete.*
Ego dudum nonnihil ueritus ſum Daue abs te, ne faceretes idem *Iambici tetrametri*
Quod uolgus ſeruorum ſolet dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D.egon' iſtuc facerem? S.credidi.
Idq; adeò metuens uos cælaui,quod nunc dicam. D.quid? S.ſcies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D.tandem cognoſti qui ſiem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D.quid non? S.ſed ea gratia
Simulaui,uos ut pertentarem. D.quid ais? S.ſic eſt res. D.uide,
Nunquam†quiui ego†iſtuc intelligere.uah conſilium callidum. *Aut eliditur u in quiui, aut s in iſtuc*
S. Hoc audi.ut hinc te iuſſi introire,opportune hic fit mihi obuiam.
D. †Hem numnã periimus? S.†narro,quæ tu dudũ narraſti mihi. *al.narro huic* *†Hem pendet à priore uerſu*
D. Quid nam audio? gnatam ut det,oro,uixq; id exoro.
D.occidi. *Trochaicus tetrameter catalecticus*
S. Hem,quid dixti? D.optume inquam factum. S.nunc per hunc nulla eſt mora. *Rurſus octonarij Iambici*

c. Domum modo ibo·ut apparentur,dicam,atq; huc renuntio.
s. Nunc te oro Daue,quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.
d. Ego uerò ſolus. s.corrigere mihi gnatum porrò enitere.
d. Faciam hercle ſedulo. s.potes nunc,dum animus irritatus eſt.
d. Quieſcas. s.age igitur.ubi nunc eſt ipſus? d.mirum,ni domi eſt.
s. Ibo ad eum,atque eadem hæc,quæ tibi dixi,dicam eadem illi. d.†nul/lus ſum. *In nullus eliditur s*
Quid cauſæ eſt,quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar uia?
Nihil preci loci relictum,iam perturbaui omnia·
Herum feſelli·in nuptias conieci herilem filium.
Feci hodie,ut fierent,inſperante hoc,atq; inuito Pamphilo.
Hem aſtutias.quòd ſi quieſſem,nihil eueniſſet mali.
Sed eccum ipſum uideo,occidi. *Dimeter Iambicus*
Vtinam eſſet mihi aliquid hic,quo nunc me præcipitem darem.*

**Trochaicus tetrameter catalecticus.*

AD te ibam.] Dauus ut rectè ſcribatur,Dauos ſcribendum eſt, quia nulla litera uocalis geminata,unam facit ſyllabam.ſed quia ambiguitas uitanda eſt nominatiui ſingularis & accuſatiui pluralis,neceſſario pro hac regula,digamma utimur,DaFus,ſerFus, Fulgus,corFus. Ad te ibam.Locus eſt,in quo iam ad diſcrimen mali producta comœdia,in meliorem partem·iam incipit inclinare.

Ego dudum.] Semper grauis inceptio orationis quæ exordium ſumit à pronomine ego:
Dudum ut,Ego te quæ plurima fando.&,Ego poſtquàm te emi à paruulo. Ego dudum. Aduer/
Nuper bia temporis,aut certa ſunt.ut hodie,cras:aut incerta,ut dudum,nuper.Itaq; incertis cer/
Iam dudum tum addimr tempus:ut iam dudum,nunc nuper. Non nihil ueritus Daue·abs te.] Breui/
Nunc nuper ter,pro,ueritus ne quid abs te fieret.ſicut ſuprà,Hei, metui à Chryſide. Et Cicero, Quod precatus ſum à dijs immortalibus.pro eo quod eſt,quæ ab dijs petij,precatus eos. Quod uolgus ſeruorum ſolet.] Totum cum extenuatione protulit, tanquam qui ſatisfactum uo/
Propemodũ luerit Dauo ob comprobatam fidem eius. Nam propemodum habeo.] Ridicula dilatio
Admodum eius rei,quæ iamdudum nota eſt auditori. Nam propèmodum habeo iam.] Hoc eſt propèmodum,cuius actus eſt,admodum. Sed ea gratia.] Gratia,pro cauſa poſuit,noue.

Sic eſt res Sic eſt res.] Quod Græci dicunt, οὕτως ἔχει. Num nam.] Nam παρέλκεται,ut in quis nam Quid nam audio?] Legitur & audiam.Menander enim ſic ait, τί δ᾽ ἐχον᾽ ἀκούω Occidi. optume.] Bene uſus eſt παροιμίᾳ, occidi.& optime,ut ſimilitudine falleret audientem.

Per hunc.] Chremetem ſcilicet. Ibo atque huc renuntio.] Varie, ibo & renuntio.

Nunc te oro Daue.] Te, id eſt per quem ſtat ſumma negocij. Et modo magis uerè rogat, quàm tunc cum ait,Dehinc poſtulo,ſiue æquum eſt,te oro Daue. Ibi enim iracundia latet, cum dixit ſiue æquum eſt. Effeciſti has.] Non feciſti.eſt enim efficere, perficere faciendo. Et bene has:quarum cauſa laboro. Ego uero ſolus.] Et hoc ad increpationem dicit,non
Porrò ad confirmationem. Solus.] Id eſt cui non aſſentiebat Pamphilus. Porrò.] In futurum,
Eniti deinceps.Futuri temporis aduerbium.uel adhortantis:ut,Porrò q q que.

Enitere.] Labora:quaſi difficile ſit,& conatu ſit opus. Hercle ſedulo.] Productiones ſunt Comici ſtili ad fucum orationis poſitæ. Potes nunc.] A poſſibili argumentum.
Irritati Dum animus irritatus.] Quia dixerat.Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus eſt. commotus, ira prouocatus. ut in Phormione. Dicitur autem uerbum à canibus,qui reſtrictis dentibus hanc literam r imitantur. Quieſcas.] Id eſt conquieſce imperatiui
Age modi,ne iniurioſum uideretur. Age igitur.] Age,dic:ut eſt,Egi,atque oraui tecum.aut aduerbium eſt hortandi. Quieſcas. Pro quieſce.aut deeſt uolo, aut facito. Mirum ni domi eſt.] Exiſtimationem intulit, incertum fugiens: & eſt compoſitum quaſi miror.

Mirum ni domi eſt.compoſitum eſt,quaſi hoc eſt mirum ni domi eſt,Cautè ſeruus callidam interrogationẽ ſenis paratus excepit.Memor ſimulatæ diſcordiæ cũ amica, fingit non
Nullus ſum ſe alibi eum eſſe ſuſpicari,quàm domi. Dicam eadem illi.] In alijs itidem ſcriptum eſt. quod ſi eſt,pro item accipiamus. An ego idem, pro item? Nullus ſum.] Plus eſt nullum

eſſe,

eſſe, quàm periſſe, nam qui perit, uel corpus habet reliquum: qui uerò nullus eſt, ita non eſt, ac ſi natus non ſit. Recta proficiſcar uia?] Bene recta, ut corporis impulſionem lucrifaciam, aut recta, ut non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiſcar. proficiſci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta uia, plana dixit, non tantum recta.

Hinc.] Id eſt, ex hoc loco. Nihil eſt preci loci relictum.] Subiungit ergo cauſas cur proficiſcatur in piſtrinum. Nihil eſt preci. Quod prædixit ſenex. Iam perturbaui omnia.] Alloquutio in qua quid metuat, quid uelit, manifeſtum eſt. Herum feſelli.] Hæc enumeratio cauſarum eſt, quia magnifice exaggerauit errores ſuos. Conieci.] Nec immiſi, ſed conieci: quod impetum & iniuriam ſignificat. *Coniicere* Herilem filium.] τὸν τρέφιμον. Feci hodie.] Nec ſolum feci, uerum etiam addidit tempus, Hodie: ut ne diecula quidem eius ſit, quod fecerat, mali. Inſperante hoc, atq; inuito.] Inſperante & inuito, duplex offenſio. Hem aſtutias.] Bona εἰρωνεία. Pluraliter dixit aſtutias, quaſi is qui abundet aſtutijs, ut ei una non ſufficeret. Vtinam mihi eſſet aliquid.] Non dixit gladium, aut laqueum, ne eſſet tragicũ. Ergo expreſſit bene, dicens: Quo me nunc præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

Iambici tetrametri.

PAMPHILVS. DAVVS.

P. VBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? D. perij. P. atq; hoc cõfiteor,
Iure obtigiſſe, quandoquidem tam iners, tam nulli conſili
Sum. ſeruón' fortunas meas me commiſiſſe futili?
Ergo pretium ob ſtultitiã fero, ſed inultum nunquã id auferet.
D. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc hoc ſi deuito malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' uelle me, modo
Qui ſum pollicitus ducere? *qua fiducia id facere audeam? **Quæ refertur ad dimetrũ priorẽ.*
Nec quid me nunc faciam, ſcio. D. †nec quid de me, atq; id ago ſedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh. *†Nec pertinet ad dimetrum priorem.*
D. Viſus ſum, P. ehodum bone uir, quid ais? uiden' me conſilijs tuis
Miſerum impeditum eſſe? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe ut modo. D. Imò melius ſpero. P. oh, tibi ego ut credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? †hem quo fretus ſiem, *†Hem additur extra metrum*
Qui me hodie ex tranquilliſſima re conieciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixi. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum ſine ad me ut redeam. iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo ſpacium, ut de te ſumam ſupplicium, utut uolo?
Nanq; hocce tempus præcauere mihi me, haud te ulciſci ſinit

VBi illic ſcelus eſt.] Hæc ſcena, cuius perturbationis eſſe debeat, etiam ſuprà poeta præſtruxit, cum ad conſentiendum Daui conſilio tardum Pamphilum faceret. Vbi illic ſcelus eſt. Accuſatio. Vbi illic ſcelus. Nimium terribile eſt ſæuire antè quàm uideas eum contra quem iraſceris. Vbi illic ſcelus eſt. Ad intellectum, nõ ad uerba redegit. & eſt figura σύλληψις per genera. Virg. Pars in fruſta ſecãt. Sed hic figura eſt per numeros: nã quia ſcelus, ſceleſtus intelligit, modo q ſubiũxit, nõ quod. Tam iners.] Sine arte. Tã nulli cõſilij.] Vna pars orationis eſt, nulli cõſilij. nos, nullius & ſolius, *Iners*

recte autem ueteres, nullo nulli, ſolo ſoli declinabant. Me commiſiſſe.] Non, commendaſſe: ſed, commiſiſſe. Committimus enim quæ cum magno periculo uolumus eſſe ſeruata. *Futile uas* Futili.] Leui. nam à uaſe, quod futile dicitur, quod non deponunt miniſtri ſacrorum, quod eſt acuto fundo, & patulo ore, eoq; inſtabile eſt. Virgilius, Conſilijs habitus non futilis autor. *Pretium* *Præmium* Ergo pretium.] Pretium pro ſtultitia, pœna eſt: pro uirtute, præmiũ. Ergo pretium generaliter pro bene, aut malefacto redditur. ſed diſcernitur ita: nam pretium pro ſtultitia, eſt pœna: pretium pro uirtute, honor eſt, & lucrum. *Ob* Pretium ob ſtultitiam.] Sic Plautus locutus eſt, Pretium ob aſinos. pro, aſinorum pretium. Virgilius, Rem magnam, Pretiumq; moræ fore. Et alibi, Illum Titides alio pro talibus auſis Affecit pretio. & eſt figura ὑπαλλαγὴ, ut apud Virgilium, Inuidiſſe deos patrijs ut redditus oris. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me. Sic dicere ſolemus in magno periculo poſiti: nunquam nos periclitaturos, ſi illud periculum potuerimus euadere. Poſthac.] Audacter ſe incolumem in futurum promittit fore, cũ uita hominis tam uarijs multisq; ſit periculis conferta. ſed hoc dicit, Sic inquit periclitor. ſi hoc euaſero, ſcio me non poſtea periclitaturum. Menander ſic * & eſt ſenſus, Tam difficile eſt hinc euadere, ut qui hinc euaſerit, uideatur immortalis futurus. Dicam patri.] Bene patri, non Simoni: ut de autoritate huius nominis ſummus terror exurgat. *Pollicitus ſum* Modo pollicitus ſum.] Modo: mire. etenim maiorem uim habent recẽtiora promiſſa. *Fiducia* Modo pollicitus ſum. Oratorie melius pollicitus ſum dixit, quàm ſi promiſi, diceret. *Facio cum ablatiuo* Qua fiducia.] Qua fiducia, ad perſonam ſuam retulit. & fiducia modo impudentiam ſignificat. Nec quid me nunc faciam.] Nos quid faciam. ueteres autem Me addebãt. Et nota faciam, cum ablatiuo caſu. Ablatiuus caſus, me. Atq; id ago.] Id quæro, hoc eſt inueniam quid faciam. Aliquam producam.] Productem legitur, & producam. *Producere* Significat autem differam, protendam, prolatem. Eho dum bone uir.] Grauis interrogatio, & minantis cum iracundia. Et hoc [illegible] proſequitur, cum omne genus contumeliæ leue in cum dicimus, in quem ferimur iracundia. Viden' me.] Hoc eſt nunquid negare potes? *Impeditus* Impeditum eſſe.] Impeditus eſt proprie, qui ita pedes habet illigatos, ut progredi non poſſit. Sed hic ad negocium retulit. At iam expediam.] Non ſe defendit, ſed emendaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retulit: duo promiſit ſimul, & tẽpus cum celeritate, & effectum. Imò melius.] Bene melius cõparatiuo eſt uſus, quaſi hoc bonum *Furciferi* ſit, illud melius. Furcifer.] Furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebãtur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulq; monere cæteros ne quid ſimile admittant. Itaq; & Cicero de ſeruo, Quid inde furcifer? quò progreditur? Impeditam & perditam reſtituas?] Multum progreſſus eſt, impeditam dicere: modo perditam dixit. Senſus hic eſt, Integram perdidiſti, & perditam reſtituas? Tu.] Hoc eſt, qui integram expeditamq; turbaſti. Quo fretus ſiem.] Eſt memor ſe antè dixiſſe, Dauum uideo, cuius conſilio fretus ſum. Hoc futurum.] Vt ab illa excludar, huc concludar. &, Vide quò me inducas. Crucem.] Plena ſatisfactio eſt, confeſſio peccati ſine recuſatione pœnarum. nam mitiores eos reddimus, quibus uultu operæ pretium pro delictis noſtris offerimus. Virgilius, *Redire ad ſe* Equidem merui, nec deprecor inquit. Ad me ut redeam.] Redire ad ſe dicitur, qui animum recipit, & ſedem mentis. Virgilius, Victus ad ſe redit. & hic de corpore dixit. Ad ſe au-*Diſpicere* tem redit, qui amens eſſe deſiſtit. Diſpiciam.] Diſpicere, eſt diſquirere conſilium. deſpice-*Deſpicere* re, deorſum aſpicere. Cur non habeo ſpatium.] οἰκονομία. Nanq; hoc tempus præcauere. Sic Virgil. Sed motos præſtat cõponere fluctus. & eſt [illegible] illud enim cogit, hoc ſinit.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, ADOLESCENTES, DAVVS

C. HOCINE credibile eſt, aut memorabile, *Hic eſt Iamb. pentameter*
Tanta uecordia innata cuiquam ut ſiet, *Cretici dimetri, id eſt*
Vt malis gaudeant, atq; ex incommodis *quatuor pedum*
Alterius ſua uti comparent commoda? ah
Id ne uerum eſt? imò id genus hominum eſt peſſumum. In
Denegando modo quis pudor eſt paululum.

Poſt

Poſt ubi eſt tempus promiſſa iam perfici,
Tum neceſſario ſeſe aperiunt,& timent,
Et tamen res*cogit denegare.Ibi *Deeſt aliquid metro,nam pro quarto cretico po-* *al.premit*
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt. *Cretici tres.* *(ſuit Iambum*
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus, *Et hic pro quarto ponitur Iambus*
Proxumus ſum egomet mihi.Attamen,ubi fides, *Cretici quatuor*
Si roges,nihil pudet.hic,ubi opus eſt, *Cretici tres*
Non uerentur.illic,ubi nihil opus eſt,ibi uerentur. *Trochaicus ſcazon*
Sed quid agam? adeámne ad eum,& cum eo iniuriam hanc expoſtulem? *Trochaici tetrametri catalectici*
Ingeram mala multa·atq; aliquis dicat,Nihil promoueris·
Multũ.moleſtus certe ei fuero,atq; animo morem geſſero. *Iamb.tetrameter*
P. Charine,& me & te imprudens,niſi quid di reſpiciunt,perdidi.
C. Itáne? imprudens. tandem inuenta eſt cauſſa.ſoluiſti fidem.
P. Quid tandem? C.etiam nunc me*ſubducere iſtis dictis poſtulas. *al.ſeducere*
P. Quid iſtuc eſt? C. poſtq̃ me amare dixi, cõplacita eſt tibi. *Troch.tetrametri*
Heu me miſerum,qui tuum animum ex animo ſpectaui meo.
P. Falſus es. C.non tibi ſatis eſſe hoc uiſum ſolidum eſt gaudium,
Niſi me lactaſſes amantem,& falſa ſpe produceres?
Habeas. P.habeam? ah neſcis quantis in malis uerſer miſer,
Quantaſq; hic ſuis conſilijs mihi confecit ſollicitudines, *Iambici trimetri*
Meus carnifex. C.quid*iſtuc tam mirum eſt,ſi de te exemplum capit? *In iſtic eliditur s*
P. Haud iſtuc dicas,ſi cognoris uel me,uel amorem meum.
C. Scio,cum patre altercaſti dudum·& is nunc propterea tibi
Succenſet.nec te quiuit hodie cogere,illam ut duceres.
P. Imo etiam,quo tu minus ſcis ærumnas meas· *Iambici trimetri*
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
C. Scio:coactus tua uoluntate es. P.mane,
Nondum ſcis. C.ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
P. Cur me enecas? hoc audi.nunquam deſtitit
Inſtare,ut dicerem eſſe ducturum patri·
Suadere,orare,uſqueadeo,donec perpulit.
C. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C.Dauos? P. interturbat. C. quam ob
rem? P.neſcio. *Iambicus tetrameter*
Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos,qui auſcultauerim. *Et hic tetrameter*
C. Factum eſt hoc Daue? D.factum eſt. C.hem,quid ais ſcelus? *Trimetri rurſus*
At tibi di dignum factis exitium duint.
Eho,dic mihi,ſi omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici uellent:quod,ni hoc conſilium,darent?
D. Deceptus ſum,at non defatigatus. C.ſcio.
D. Hac non ſucceſſit,alia aggrediemur uia.

Niſi

Niſi putas,quia primo proceſſit parum,
Non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum.
P. Imò etiam.nam*ſatis credo,ſi aduigilaueris, *In ſatis eliditur s*
Ex unis,geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile,hoc tibi pro ſeruitio debeo
Conari manibus,pedibus,noctesq́;,& dies,
Capitis periculum adire,dum proſim tibi.
Tuum eſt,ſi quid præter ſpem euênit,mihi ignoſcere.
Parum ſucceſſit quod ago,at facio ſedulo.
Vel melius tu aliud reperi,me miſſum face.
P. Cupio.reſtitue,in quem me accepiſti,locum.
D. Faciam. P.at iam hoc opus eſt. D.hem·ſed mane.concrepuit à Gly-
cerio oſtium. *Iambici tetrametri.*
P. Nihil ad te. D.quæro. P.hem,nuncine demum? D.at iam hoc tibi
inuentum dabo.

HOccine eſt credibile.] Elegans perturbatio,in qua inter ſe Simo,Pamphilus Dauus,Charinus,Birria.Chremes,omnes omnibus redduntur offenſi.

Hocine eſt credibile.Et incredibile eſt inquit,& nefandũ,è contrario enim ab interrogatione quadam incipiunt,qui nimis iraſcuntur,ut & illud,Hocine humanum factum Et totum hoc in pronũtiatione eſt, hoc enim genus interrogationis uim negandi exprimit. Hocine eſt credibile. A generalitate incipit.ut Cicero,Quàm facile ſerpat iniuria & peccandi locus,quàm non fir u hocine ſeclum,hoſce clareo g ſ o h i Cuiquam ut fiet) Singulari & plurali numero reſpondet.

Comparo Vt malis gaudeāt.] Cum dixiſſet cuiquam,intulit numerum pluralem,ut alibi,Si quiſquam eſt qui placere ſe ſtudeat bonis Quãplurimis,& minime multos lædere: In his poeta hic nomen profitetur ſuum. Vt malis gaudeant. Legitur & gaudeat. Ex incommodis alterius.] Et hic,gaudeant,ſubauditur. Sua uti comparent.] Hoc eſt acquirãt,uel æſtiment. Atq; ex incommodis alterius, ſua comparent ut commoda? Hoc eſt, nõ intelligũt commoda ſua,niſi ex alterius incommodis ea æſtumauerint. Inde eſt uerum?] imò id genus.Alij ſic,Verum eſt hoc genus hominum * hominem ſe probauit eſſe, cum malus ſit: & ſic contra hoc,imò non hominem,ſed peſſimum hominem ſe probauit. Id ne eſt uerum?imò id genus.Parum accuſauerat,dicens:Id ne eſt uerum hominum genus?& ideo addidit, Imò id genus hominum eſt peſſimum.ut hoc facere,non hominis modo ſit, ſed peſſimi hominis. In denegando modo.] Modo pro tantummodo. Quis pudor paululum adeſt.] Adeſt pudor,ne denegent:non adeſt,ut & præſtent. Poſt ubi tempus.] Deeſt eſt:ut ſit tempus eſt. Neceſſario ſe aperiunt.] Mire ait neceſſario:quia ſunt tales:neceſſitas autem in natura eſt conſtituta. Aperiũt.] Mire,aperiunt:quoniam tunc cum promittebant,mali erant:ſed latebat malitia intra pectoris altitudinem. Et timent, & tamen.] Bis numero ſubauditur denegare.Et melius timẽt,quàm ſi diceret,pudet eos.nam timor,eſt malorum: pudor,tantum bonorum. Res.] Malitia ſcilicet:tanquam mali ſint ad rem quam præſtare non poſſunt. Quid mihi es?quis tu es?] Quis tu es,ad dignitatem refertur. quis mihi es,ad neceſſitudinem,id eſt frater,aut cognatus.Et hæc uerba,mollia ſunt dictu, ſed animo aſpera. Cur meam tibi?] [illegible] Heus,proximus ſum.] Heus ſignificatio eſt modo nominis ad intentionem conſiderationemq́; reuocandi. Proximus ſum egomet mihi.] Id eſt charior mihimet ipſi ſum,quàm quiſquam alienus. Proximus.Charus,beneuolus.& hoc eſt quod ait ſupra,Quo æquior ſum Pamphilo, ſi ſe illam in ſomnis, quam illum amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur,qui nobis chari eſſe debent. Nihil pudet.] Pudor eſt mali facti:Verecũdia,recti & honeſti.Ergo mire poſuit. Si roges.] Abundat, ſi roges:ſed [illegible] additum eſt. Hic.] Vbi promiſerant. Illic,ubi nihil opus eſt, ibi.] Illic & ibi,aptum iraſcenti repetitiõis genus. Hic ubi opus eſt. Saluo pudore. Illic.Legitur & illi. Vbi nihil opus eſt.] Vbi nondum promiſerunt,ibi uerentur.quod ait ſuprà. In

Modo *Aperire ſe* *Timor* *Pudor* *Heus* *Proximus* *Pudor* *Verecundia*

denegando

denegando modo quis pudor eſt paululum. Adeam ne ad eum?] Hic locus deliberatio
nis eſt:an adeat ad Pamphilum.& unum Ad abundat.& moraliter uerba Charini ſunt po/
ſita. Iniuriam.] Pro,de iniuria. Expoſtulem?] Expoſtulatio eſt aduerſus eum quem in/ *Expoſtulare*
cuſamus.nam expoſtulare,eſt querelam apud eum ipſum deponere,de eo ipſo qui fecit in
iuriam.Poſtulare autem,querelam dicere de altero apud alterũ. Ingeram mala multa.] *Poſtulare*
Quaſi tela,ita ſe dicit ingeſturum mala. Atq; aliquis dicat, nihil promoueris.] Hoc di/
cit.Etſi exiſtat aliquis qui mihi dicat,quid profeceris?reſpondebo,Multum. Multum.]
Non ſubiunxit,quo modo multum? ſed illud faciam. Multum. Subauditur, promoue/ *Moleſtus*
ro. Moleſtus certe ei fuero.] Tranſitum fecit dicendo,Moleſtus certe ei fuero.hoc eſt,ſi ni
hil aliud promouero,certe ei moleſtus fuero. Atq; animo morem geſſero.] Erit fructus
iracundiæ ex uindicta.Et per iracundiam atque turbationem non inuenit, quod ſit mul/
tum,aliud.ergo inuenit,moleſtus certe ei fuero. Charine,& me,& te.] Mire, & artificioſe
fecit Pamphilum priorem alloqui ad perfringendam iracundiã Charini. alioquin ſi prior
uociferari potuiſſet,tragica exclamatione uſus fuiſſet. Imprudens.] Defenſio ab impru/
dentia. etenim niſi bonæ eſſet conſcientiæ,nunquam diceret,te perdidi,purgaturus. Itáne?
imprudens.] Imprudens,diſtingue.& attende hoc illum repetere,quod indignatur magis,
quaſi audierit imprudens,& non audierit reliqua. Itáne imprudens. Quia articulus o/
mnis defenſionis per conceſſiuam qualitatem hoc dicto eſt conſtitutus: idcirco hoc ipſum
Charinus per infirmationem repetit,hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime niti/ *Falſus*
tur. Qui tuum animum.] Legitur &,Cum. Falſus es.] Modo participium eſt, id eſt *Solidum*
falleris:ſi Pamphilum dicit.Si uero coniungitur,pro fallax accipitur. Hoc ſolidum.] Soli
dum,plenum,idoneũ,integrum. Niſi me lactaſſes.] Produxiſſes,oblectaſſes, induxiſſes. *Lactare*
quæ ſignificatio fruſtrationem oſtendit. Lactare, eſt inducere in aliquam uoluptatem. à la/ *Oblectare*
ctando,unde & oblectare dicitur. Habeas.] Permiſſio animi irati. Habeant?] Vt ſuprà,
Aut ſi tibi hæ nuptiæ ſunt cordi.P.Cordi? Hic ſuis cõſilijs mihi confecit.] εἰρωνεία. Dixit ut
ſuprà,cuius conſilio fretus ſum.Et cum uerſer protulerit,Conficiat debuit inferre. eſt ergo
ἀνανταπόδοτον.aut ut eſt illud,Principio,amico filium reſtitueris. Tibi generum firmum, & filiæ
inuenies uirum. Confecit.Legitur & conflauit. Solicitudines.] Perturbationes. Me/
us carnifex.] Id eſt in me carnifex,qui me torſerit:ut alibi, Deo irato meo:hoc eſt in me ira *Exemplum*
to deo. De te ſic exemplum capit.] Vtrum,ſi te imitatur:an,ſi de te exigit pœnas? ut ipſe
alibi,Vterq; exempla in te edent.ſed melius,te imitatur, accipimus. Haud iſtud dicas ſi
cognoris.] Noſti enim,ſed ſi cognoris,non ita dicas. Cum patre altercaſti.] Ab ijs quæ fa *Altercor*
cta ſunt,ad ea quæ facta non ſunt Cum patre altercaſti.Legitur & altercatus es. nõ enim
alterco dicimus. Nec te quiuit hodie cogere.] Hoc argumentum attulit ex ijs,quæ nõ ſunt
facta,cum fieri debuerint. Imò etiam.] Propterea & amplius. Imò etiam.Deeſt,audi.

Quo tu minus ſcis.] Quo,id eſt quòd.& deeſt,audi,uel accipe:ut ſit,quòd,uel quoniam
minus ſcis.Vel quo, id eſt ex quo,aut quare: Aut certe erit ſenſus cum huiuſmodi tamen
ſubauditione,Imò etiam quo tu minus ſcis ærumnas meas,eo magis audi.Aut, Imò etiam
hæ nuptiæ nõ parabantur mihi,quo ipſo minus tu ſcis ærumnas meas. id eſt,falſæ nuptiæ
erant:quæ res te fallit magis,iraſciq; mihi cogit merito. Hæ nuptiæ.Legitur & hæc nuptiæ.
ſic enim ueteres dixerunt. Non apparabantur.] Apparari cum datiuo caſu ſemper cla/
dem & perniciẽ ſignificat,ut Virgilius, Mihi ſacra parari. Coactus tua uoluntate.] Hæc
eſt accuſatio. ille enim excuſat per imprudentiam: hic arguit uoluntatem. hoc ergo dixit, *Enecare*
Eo grauius,quo nullo cogente peccaſti. Cur me enecas?] Excrucias. Inſtare, ſuadere,
orare.] Quia dixit,inſtare,ſuadere,orare,non plus dicere poſſet: quando nihil poteſt eſſe. *Interturbo*

Dauus.] Dauus,cum admiratione pronunciandum. Interturbat omnia.] Deerat, ut &
hic,Dauus,diceret:ſed plus intulit,interturbat. Et inter,modo non mediocriter, ſignifi/
cat:eſt enim a dauctiua particula.ut interfectus,interemptus.Modo poſt.ut,Hunc inter,flu/
uio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis & multa flauus arena In mare prorumpit.

Neſcio.] Quia iraſcitur Dauo,dixit Neſcio alioquin ſcit. Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſ/
ſe iratos.] Deeſt,quia:ut ſit,niſi quia. Factum eſt hoc.] Non quod nõ credat, interrogat,
ſed quòd increpet. At tibi dij.] At, principium increpationi aptum.ut Virgilius, At tibi *At*
pro ſcelere.& Horatius,At ô deorum quiſquis in cœlo regis Terras,& humanum genus. *Eho*

Eho dic mihi.] Eho,interiectio eſt intentionem audientis expoſcens. Dic mihi.] Sem/ *Dic mihi*
per τὸ dic mihi,iniurioſum eſt.ut Virgilius,Dic mihi Damœta,cuium pecus. Quod, niſi
hoc,conſilium darent.] Cum odio Hoc pronunciandum eſt.ideo coniectum dixit. De/
ceptus ſum.] Conceſſio. Scio.] τὸ Scio,non ad deceptionem,ſed ad defatigationem red/ *Succedere*
dit.ergo cum εἰρωνείᾳ ſonandum.Hác non ſucceſſit.] Deeſt, quod conabamur. & proprie
de bono ſic dicitur. Alia aggrediemur uia.] Vel adoriemur,id eſt enitemur.Adoriri pro/ *Adoriri*

Seruitium prie dicitur repente ex inſidijs aliquem inuadere. Hoc tibi pro ſeruitio debeo.] Seruitiū pro ſeruitute poſuit:ut, Seruitio enixæ tulimus. Conari manibus pedibus. Ad id intulit quod ait ſuprà, Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixe omnia facturum. Et accuſatiuo caſu ſine intermiſſione ſignificat, noctes & dies. Manibus, pedibus. ἰμφατικῶς.

Præter ſpem euenit.] Euênit, productum magis: quia hoc perpetuo non uult Pamphilo accidere. Ergo euênit non autem éuenit, media correpta. Parum ſuccedit quod ago.] *Sedulo* Sæ noſtrum eſt officia præbere: at noſtrum non eſt fortunam poſſe præſtare. Et bene, ſuccedit, ut quod agimus, oſtendat ſucceſſus eſſe fortunæ. Sedulo.] Id eſt ex animo, & ſine dolo. *Miſſum face* Me miſſum face.] Id eſt noli uti opera mea. Parum ſuccedit quod ago. Vtilis ſententia pro ſapiente contra fortunam. Reſtitue in quem me accepiſti locum.] Senſus his eſt, O-mnia mihi integra & ſalua redde, qualia tibi tradidi conſulturo, uel quum nihil promiſiſſem patri. *Sed mane* Hem. ſed mane.] Hoc quaſi incipientis, demonſtrantisq; aliquid noui ſe inueniſſe. *Demum* Nihil ad te.] Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit. Nuncine demū?] Prò denique. At iam hoc tibi inuentum dabo.] Conſilium ſcilicet, quo in priſtinum locum reſtituaris.

ACTVS QVARTI SCENA II.

Iambici tetrametri ſcazontes catalectici.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

M. IAM ubi ubi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum. tu modo anime mi noli te macerare.
P. Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile, †optume mihi te offers.
P. Quid eſt? M. orare iuſſit, ſi ſe ames, hera, iā ut ad ſeſe uenias,
Videre ait te cupere. P. uah perij. hoc malum integraſcit.
Sicine me, atq; illam opera tua nunc miſeros ſollicitari?
Nam idcirco accerſor, nuptias quòd mihi apparari ſenſit.
C. Quibus quidem quàm facile poterat quieſci, ſi hic quieſſet?
D. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga. M. atq; ædepol
Ea res eſt propter quam nunc miſera in mœrore eſt. P. Myſis,
Per omnes adiuro deos, nunquam eam me deſerturum.
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, contigit. conueniunt mores. ualeant
Qui inter nos diſſidium uolunt. hanc, niſi mors, mihi adimet nemo.
C. Reſipiſco. P. non Apollinis magis uerum atq; hoc reſponſum eſt.
Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, uolo. ſed ſi id non poterit
Id faciam, in procliui quod eſt, per me ſtetiſſe ut credat.
Quis uideor? C. miſer æque, atq; ego. P. conſilium quæro. C. fortis.
Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iam hoc opus eſt. D. quin iam habeo. C. quid eſt? D. huic, non tibi habeo, ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedó. D. dies hic mihi ut ſit ſatis, uereor,
Ad agendum: ne uacuum me eſſe nunc ad narrandum credas,
Proinde hinc uos amolimini, nam mihi impedimento eſtis.

†Verſus conſtat, ſi legas, oportune te mihi offers

Ego

P. Ego hanc uiſam. D.quid tu? quó hinc te agis? C.uerum uis dicam?
D.imò etiam
Narrationis mihi incipit initium. C.quid me fiet?
D. Eho tu impudens.non ſatis habes,quòd tibi dieculam addo·
Quantum huic promoueo nuptias? C.Daue, attamen. D.quid ergo?
C. Vt ducam.D.ridiculum. C.huc face, ad me ut uenias,ſi quid poteris.
D. Quid ueniam? nihil habeo. C.attamen ſi quid. D.age,ueniam. C.ſi quid,
Domi ero. D.Tu Myſis dum exeo,parumper me hic operire.
M. Quapropter? D.Ita facto opus eſt. M.matura. D.iam inquam hic adero.

IAm ubiubi erit.] In ſcena hac,inſtauratio eſt adhortationis Pamphili per Myſi
dem.Opus eſt enim exhortari rurſus adoleſcentem, ne ſub patris oppreſſione
frangat. Iam ubiubi erit.Opportune rurſus æſtuante Pamphilo,amicæ men-
tio obijcitur per Myſidem, ne ſuccumbat ad nuptias patri, quamuis promiſe-
rit patri ſe ducturum coniugem.aduerſus quam difficultatem, quia ipſius per-
ſona non ſufficit: id agit ut ad Glycerium modo adducat Pamphilum: cuius affectum exci
tat,non ex eo ſolum,quod eum puella uocat, ſed etiam quòd deſiderat eum uidere. Vbi *Vbi ubi*
ubi erit. Vbi ubi, In prima parte uim ſuam tenet. in poſteriore productionem: & eſt quem- *Vt ut*
admodum ut ut,qua qua:unde unde:pro ubicunq;,utcunq;,quacunq;,undecunq;. Iam *Qua qua*
ubi ubi erit, inuentum tibi curabo.)Nón ſolum ſe adducturam promiſit, ſed & tempus ad *Vnde unde*
didit.Et bene ubi,quaſi amanti Anime mi.] Mollis oratio & fœminea mulus implicata *Mi*
blandimentis.Ait enim,Tu modo anime mi.Mi,pro meus. Integraſcit.] Integratur,quod
ad integrum redit,quod repetitur,quod inſtauratur. Virg. Ramoq; ſedens miſerabile car- *Integrare*
men Integrat. Sollicitarier.] Perturbari. Hoc malum.] Amor meus,aut Glycerij ſolici- *Sollicitari*
tudo,quam neſcire oportuit nuptias. Quòd mihi apparari. Apparari, ad honorem & ti- *Apparari*
morem refertur:& datiuo caſui ſubiunctũ,cladem & perniciem ſignificat.ut Virgilius, Mi-
hi ſacra parari. Age ſi hic non inſanit ſatis.] Hic excitus,comprimit Charinum,ne fomen
ta iracundiæ,Pamphilo præberet.Aut,ſi pœnitet te,quãtum hic ſua ſponte inſanit. Si hic
non inſanit ſatis.εἰρωνεία. aut laus ad mitigandum Pamphilum. Ea res eſt.] Id eſt nuptias
apparari ſenſit. Myſis.] Aſſeueratio eſt,ſi à nomine eius incipias,cum quo loqueris. Per
omnes adiuro deos.] Ad,auctiua particula eſt:ut admirabiliter,ualde mirabiliter, & aduer
to. Et hoc ſupereſt amiſſa fide, ut adiurandum ſit. Omnes homines.] Mira uerecundia:
omnes homines maluit dicere,ut in his quoq; parentes ſignificaret,quàm aperte dicere pa
trem,cuius metu promiſit nuptias.& eſt contra illud,Sed uim ut queas ferre. Omnes ho
mines.Ita dixit de uno,hoc eſt patre,omnes homines:ut idem alibi,O cœlum,ô terra,ô ma
ria Neptuni. Nunquid & cœlum, Neptuni eſt:non uuq;: ſed omnia hæc maria uoluit eſſe.
ut Virg. Omnia uel medium fiant mare. Contigit.] Quod uix euenit, contigiſſe dicitur. *Contigit*
Conueniunt mores.] Recte id quod matrimonium firmat. Valeant.] hoc eſt,abeant, *Valeant*
recedant: quia & diſcedentibus & mortuis, uale dicitur. ut Virgilius. Salue æternum mihi
maxime Palla Aeternumq; uale. Vel potius ὡς εὐφημισμῷ, cum male optaturus eſſet, conſi-
derato patre παραδόξως locutus eſt:& non dixit quod intenderat,pereant. Et attende quàm
moderate pluraliter dixerit,cum ſignificaret patrem. Valeant. Renuntiationis & impre-
cationis eſt uerbum. Hanc,niſi mors,mihi adimet nemo.] Etſi ualeãt,hanc,niſi mors,ne
mo adimet. Conceſſio hic eſt.hoc enim per conceſſionem dicitur. Hanc, niſi mors mihi *Reſipiſcere*
adimet nemo.Perſeuerat,ne dicat,pater: pro,Non adimet pater. Reſipiſco.] Spiritum re- *Vt ne*
uocat ſenſus. Magis uerum.] Aut magis uerum, aut uerius dicimus. Vt ne pater.] Vt
ne,pro ne non. Per me ſtetiſſe.] Stetiſſe,hoc eſt eſſe:ut Virg.Deſertaq; montis ſtat domus.
Aliter,plenum eſt:ut idem,Stant & iuniperi,& caſtaneæ hirſutæ. Aliter horreat.ut, Stant lu *Sto*
mina flamma.& Lucilius,Stat ſentibus fundus. Per me ſtetiſſe.Hoc eſt, per me factũ eſſe,
ne fierent nuptiæ. Miſer æque atque ego.] Bene atq; ego: quia hic amore uexatur.Et intu
lit παράδοξον. Nam uolebat Pamphilus ſibi dici,fortis:quod illi tamen mox dicetur. Hic igi-
tur aliter reſpõdet,atq; interrogat Pamphilus,ideò quòd uideat impoſſibile eſſe,palàm re-
ſiſtere parenti. Scio quid conere.] Senſus eſt,Scio quidem quid coneris : ſed an efficere
poſſis,neſcio. Scio quid coneris.Si Pamphili eſt perſona, cum εἰρωνεία dicitur: ſi Charini,
ſimplex laudatio eſt.ſed ſi Pãphili eſt,hoc ſignificat quod ſuprà,Ex unis geminas mihi con

ficies nuptias. Sed non eſſe perſonam Pamphili, ex ſubiectis oſtenditur. Non tibi habeo, ne erres. Deterret etiam nunc Charinum, ut & ipſe adiuuet Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem ſenſu utitur Dauus aduerſum Charinum, quo ſuprà, Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere. Non tibi habeo, ne erres. Velut etiam pro ſe Charinus ſentiat, hoc dicit. uel ut ſolent ſerui contumaciores aduerſum amicum domini, quia nuper à Charino accuſatus eſt. uel quia & quid dicat non habet: & uidet tacendũ non *Ne* eſſe. Sat habeo:] Quia dilatio facta eſt. Vt ſatis ſit.] Vt, pro ne non. Ne uacuum eſſe *Amoliri* me.] Ne, pro nedum. aut aduerbium eſt prohibentis: ut ſit, ne, non. Salluſt. ſecundo lib. Ne illa tauro parita ſint. pro nedum. Proinde hinc uos àmolimini. Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate. & molimine ſummouentur, & tolluntur è medio. ſic dixit quaſi odioſo, & moleſto. Diſcedere dicitur, qui facile abit è medio. Amolitur, qui uix recedit. Proinde hinc uos amolimini. Moleſtum impedimentum ex rei magnitudine iacẽtis in medio. & ideo impedientibus ſe, dixit amolimini hinc, non, abite. Proinde hinc uos amolimini. Spe iniecta, etiam domino imperat ſeruus callidus. Nam mihi impedimento eſtis.] Verũ hoc uere dicit, an ſingit qui adhuc conſilium non inuenit quod narrare poſſit? Hanc.] Glycerium ſcilicet. & cum miſeratione puellæ, hanc. Quo nunc te agis?] Vt tarditatem diſce *Agere ſe* dentis oſtendat. Agere enim ſe tardi, & triſtes dicũtur. ſic Virgilius, Amiſſis remis atq; ordine debilis uno, Irriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator ſeſe Palinurus agebat. Quo hinc te agis? Admonitio diſcedentis ut ſolet. nam, à quo diſcedere deſideramus, admonemus eum, quo uadat, uel quo eat. Id facere, per interrogationẽ admonet Dauus Charinum: ut ipſe abſcedat Charinus, qui nunc ultimus remanet. Verum uis dicã?] Pro initio ſedulæ narrationis hoc ſumimus. Ac ſic reſpondet Charinus, tanquam qui intelligat non diſcere uelle Dauum quo eat: ſed id agere, ut abſcedat. Narrationis mihi incipit initium.] Narrationis ſcilicet quo eat. quia, Verũ uis dicam, uelut procemium narraturi eſt. Quid me fiet? Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quaſi à iocante, pronuntiandum eſt, nam ſic illi imprudens, reſpondet. Quid me fiet? De Philumena ducẽda. Eho tu impudens.] Proprie Charino dixit impudens, quaſi inſolita & multa poſcenti. quippe qui & ſponſam alienam petere auſus ſit: & non ſatis habeat, per Dauum ſibi moram præſtitam Pamphili nuptiarum. Quod tibi dieculam addo?] Dieculam, horam. & eſt ὑποκόρισμα. Dieculam, hoc eſt tempuſculum: & ſumitur ab eo quod eſt hæc dies.

Diecula mora, & quaſi parua dies. & dieculam, in qua ſcilicet ambias, quantum poteris. ad ducendam Philumenam. Vult enim ſe Dauus adiuuari per Charinum & Birriam.

Promoueo Promoueo.] Differo. Promoueo nuptias. Memoriter Dauus. ſcit enim illum his uerbis petijſſe, Saltem aliquot dies profer, dum proficiſcar aliquo, ne uideam. Cuius rei oblitus Charinus, etiam ut ducat uxorem petit. Ridiculum.] Deeſt, hominem. Age, ueniam.] Vix concedentis, uix conſentientis eſt, age ueniam. Dum exeo.] A Glycerio ſcilicet.

ACTVS QVARTI SCENA III.

Iambici trimetri.

MYSIS.

NIHIL ne eſſe proprium cuiquam? Di ueſtram fidem.
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum:
Amicum, amatorem, uirum in quouis loco
Paratum. uerum ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali eſt, quàm illic boni.
Sed Dauus exit. mi homo, quid iſtuc obſecro eſt?
Quò portas puerum? *Hemiſtichium abſoluitur proxima ſcena.*

NIhil ne eſſe proprium cuiquam?] Hæc ſcena adminiſtrationem doli habet, quo fit ut deterreatur Chremes filiam ſuam Pamphilo dare. Et uide non minimas partes in hac comœdia Myſidi attribui, hoc eſt perſonæ fœmineæ: ſiue hæc perſonatis uiris agitur, ut apud ueteres: ſiue per mulierem, ut nunc uidemus. Nihil ne. Ne, aduerbium percunctantis. Nihil ne eſſe proprium cuiquam? Omne quod ha*Proprium* bemus, aut mutuum eſt, aut proprium. Ergo proprium, perpetuum: ut Virgilius: Propria hæc ſi dona fuiſſent. Ergo nihil nobis proprium eſſe poteſt. quod enim non fuit, nec eſſe quidem

quidem poteſt.aut quod eripi poteſt,non eſt noſtrum:niſi illa quæ eripi non poſſunt, ut ſapientia,iuſtitia,prudẽtia:quæ fortuna neq; dare,neq; eripere cuiquam poteſt. Et ſimul hoc ipſum & à rẽ,& à perſona hic oſtendit. A re,Nihil ne eſſe proprium? A perſona,Cuiquam. Proprium.Perpetuum,non temporale ac mutuũ. Dij ueſtram fidem.] Admirantis aduerbium cũ exclamatione.Fidem dixit opem & auxilium:ut,Tyrrhenamq; fidem. Summum bonum eſſe.] Mire pro pleno.Et neutro extulit,ſummum bonum. Amicum, amatorem,uirũ.] Amicus.animi eſt: Amator uerò,corporis.non enim continuo amator eſt qui bene uult.ut, Dido amauit quidem Aeneam:ſed non & amica fuit,quæ ait,Non potui auulſum diuellere corpus,& undis Spargere.Et itẽ Catullus,Cogit amare magis, ſed bene uelle minus.& eſt hic officium,& blandimentum.Amatorem & uirum dixit ad diſcretionem: ùt per ea quæ enumerat,maritum oſtenderet. In quo uis loco paratum.] Paratũ dixit ad omnes affectus,quicunq; de proximo eſſe poſſunt.& maxime ad Homericam ſententiam reſpexit. * Verum ex eo.] Id eſt Pamphilo. Nunc miſera quẽ capit dolorem.] Cũ àdmiratione pronuntiat quem,& cum exclamatione quadã. Facile hic plus mali eſt,q̃ illic boni.] Facile,aduerbium confirmantis eſt,id eſt,liquido & manifeſto. Veteres dicebant facile,pro certo. Vt Cicero,Illius ciuitatis facile princeps. Dolorem. Dolorem diſtinxit. probe:& poſt intulit ſeparatim quod ſequitur,Facile hic plus mali eſt,in dolore,& metu ſcilicet amittendi,q̃ in uoluntate retinendi. Quàm illic boni.In ſummo bono. Dicit enim, Ex bonis quæ bona exiſtimamus,plus nos mali capere,cum aut amiſſuros nos credimus, aut amittimus:quàm boni,cum habemus. Facile hic plus mali eſt. Plus mali, in dolore & metu,ut diximus. Quàm illic boni,id eſt in amico,amatore, & uiro. Mi homo, quid iſtuc obſecro eſt? Ex Myſidis uerbis,quid Dauus faciat demonſtratur. Quid iſtuc obſecro eſt? Inuolutum puerum portabat Dauus: & ideo dicit mulier, Quid iſtuc obſecro eſt? Tum ille euoluit puerũ,& profert.quẽ poſtq; expediuit,tũ illa dixit,Quo portas puerum?

Fides

Summum

Amicus

Amator

Facile

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

DAVVS. MYSIS.

Iambici trimetri

D. Myſis, nunc opus eſt tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria,atq; aſtutia,
M. Quid nam incepturus? D.accipe à me hunc ocius
Atq; ante noſtram ianuam appone. M.obſecro,
Humine? D.ex ara hinc ſume uerbenas tibi,
Atq; eas ſubſterne. M. quam ob rem id tute non facis?
D. Quia ſi forte opus ſit ad herum iurandum mihi
Non appoſuiſſe,ut liquido poſſim. M.intelligo,
Noua nunc religio*te iſtæc inceſſit,cedo? *al. in te
D. Moue ocyus te,ut quid agam porro intelligas.
Prò Iuppiter. M.quid? D.ſponſæ pater interuenit.
Repudio conſilium,quod primum intenderam.
M. Neſcio quid narras. D.ego quoq; hinc ab dextera
Venire me adſimulabo.tu,ut ſubſeruias
Orationi,utcunq; opus ſit uerbis,uide.
M. Ego quid agas,nihil intellego.ſed ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit uobis,aut tu plus uides:
Manebo:ne quod uoſtrum remorer commodum.

Myſis nunc opus eſt.] Hæc ſcena actuoſa eſt. magis enim in geſtu, quàm in oratione eſt conſtituta. Myſis nunc opus eſt.Properantis & impenſe agentis Daui uerba monſtrantur. Exprompta.] In medium prolata. Memoria atq; aſtutia.] Memoria,ut præcepta Daui retineat. Aſtutia,ad agendum ſtrenue quæ imperet. Memoria. Simpliciter magis,ut memor ſit Daui præ-

Exprompta

Memoria

Aſtutia

ceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia. ut Virg. Inſtamus tamen immemores.

Ex ara hinc ſume uerbenas.] Ex ara, ſcilicet Apollinis, quem Ἀγυιεὺς Menander uocat. aut quòd Apollini comœdia, dicata eſt: in cuius honorem aram conſtituebant comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. Sume uerbenas tibi. Verbenæ, quaſi herbenæ, redimicula ſunt ararum. Tibi. τὸ tibi, quaſi geſtum quendam & motum ſtomachātis habet: ut alibi. Quid uis tibi? Et tibi ſume, dixit, & nō, tibi ſubſterne. Ex ara ſume uerbenas. Verbenæ, ſunt omnes herbæ frondesq́ feſtæ ad aras coronandas: uel omnes herbæ frondesq́ ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ autem dictæ quaſi herbenæ. ſic Menander * Quamobrem id tute non facis?] Tute nunc dicitur, cū pronomen ad eam reuocatur perſonam, à qua ſumitur: ut uerbi gratia, cum dicimus: Tu leges ille nobis reſpondeat, Cur tute non legis? Quia ſi forte opus ſit ad herum iurandum mihi.] Sic locutus eſt, ut explicari atq; intelligi nō poſſit. aut enim deeſt ius, ut ſit iurandū pro iuſiurandum aut (ut uulgo dicitur) iuramentum. Et opus eſt illam rem: non, opus eſt illa re. Vt liquido poſſim.] Liquido, pure, & manifeſte. Nam quæ ſunt pura & defecata, liquida ſunt. Noua nunc relligio.] Bene iuſiurandum metuere ſeruum monſtri ſimile eſt.

Noua relligio. In ſeruo, & ſubita. Noua nunc relligio. Seruum nolle mentiri, noua relligio eſt. Cedo.] Porrigentis eſt manum. Porrò intelligas.] Porrò, modo aduerbium eſt ordinis: aliàs, temporis. Sponſæ pater interuenit.] Mire non dixit Chremes: ne, cum dixiſſet, quis Chremes? rurſus hic reſponderet, ſponſæ Pater. & non temere hoc facit poeta: nam promiſerat ſe rediturum domum Chremes, Domū modo ibo: ut apparentur, dicam: atq; huc renuntio. Quod primum intēderam.] Verbum à uenatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intenderam dixit. Vel à ſagittis atq; arcu. Neſcio quid narres.] Bene narres. narrare enim aliena, & quæ nobis non ſunt neceſſaria, dicimus. Ego quoq;.] Bene ait Quoq;: quia & Chremes ueniebat. Tu ut ſubſeruias.] Recte, ut ſubſeruias, dixit. nō enim tantum loquitur Myſis, quantum Dauus. Orationi utcunq; opus ſit uerbis.] Tuis uerbis orationi meæ. plura enim loquetur Dauus. inde orationi dixit. Illa ſubſequetur, ideo uerbis. Vide.] Caute eſto, intellige, ſpecta. Aut tu plus uides.] Si ſapis, intelligis. Remorer commodum.] Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora piſce minutiſſimo, qui naues retinet. nam Græce ἐχενηὶς uocatur.

ACTVS QVARTI SCENA V.

Iambici trimetri.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

C. REVERTOR, poſtquàm quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, ut iubeam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier tun' appoſuiſti hunc? M. ubi
Illic eſt? C. non mihi reſpondes? M. hem, nuſquam eſt. uæ miſeræ mihi. *Iambicus tetrameter*
Reliquit homo me, atq; abijt. D. dij uoſtram fidem,
Al. litigāt Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hominum* litigāt? *Troch. catalecticus*
Tum annona chara eſt. quid dicam aliud, neſcio. *Rurſus trimetri Iambici*
M. Cur tu obſecro hic me ſolam? D. hem, quæ hæc eſt fabula?
Eho Myſis, puer hic unde eſt? quisùe huc attulit?
M. Satin' ſanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium* uideo? C. miror unde ſit. *al. uideam*
D. Dicturán' quod rogo? M. Au. D. concede ad dexteram
M. Deliras. non tute ipſe? D. uerbum ſi mihi
Vnum, præterquàm quod te rogo, faxis: caue.
M. Male dicis. D. unde eſt? dic clare. M. à uobis. D. ha he.

Mirum

Mirũ uerò,impudenter mulier ſi facit meretrix *Iãbicus ſcazon catalecticus. Se*
Iambici C.Ab Andria eſt ancilla hæc,quantum intellego. *narius erit,ſi legas,Mirum im-*
Trimetri D.Adeon' uidemur uobis eſſe idonei *pudenter mulier ſi meretrix facit.*
In quibus ſic illudatis? C.ueni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab ianua.
Mane,caue quoquam ex iſtoc exceſſis loco.
M. Di te eradicent·ità me miſeram territas.
D. Tibi ego dico,an non? M.quid uis? D.at etiam rogas?
Cedò , cuium puerum hic apposuiſti,dic mihi.
M. Tu neſcis? D.mitte id quod ſcio·dic quod rogo.
M. Veſtri. D.cuius ueſtri? M.Pamphili. D.hem,quid Pamphili?
M. Eho,an non eſt? C. recte ego ſemper fugi has nuptias. *Eho eſt extra uerſum*
D. O facinus animaduertendum. M.quid clamitas? *aut annectitur priori*
D. Quèm ne ego heri uidi ad uos adferri ueſperi?
M. O hominem audacem. D.uerum uidi Cantharam
Suffarcinatam. M.Dis pol habeo gratias
Cum in pariundo aliquot* adfuerunt liberæ. *adfuerunt triſyllabum eſt*
D. Næ illa illum haud nouit cuius cauſſa hæc incipit.
Chremes,ſi poſitum puerum ante ædes uiderit,
Suam gnatam non dabit.tantò Hercle*magis dabit. *In magis eliditur s*
C. Non Hercle faciet. D. nunc adeò,ut tu ſis ſciens:
Ni puerum tollis·iam hunc ego in mediam uiam
Prouoluam,teq́ꝫ ibidem peruoluam in luto,
M. Tu pol homo non es ſobrius. D.fallacia
Alia aliam trudit.iam ſuſurrari audio,
Ciuem Atticam eſſe hanc. C.hem. D.coactus legibus
Eam uxorem ducet. M.eho obſecro, an non ciuis eſt?
C. Iocularium in malum inſciens pene incidi.
D. *Quis hic loquitur?ó Chreme,per tempus aduenis. *In Quis eliditur s*
Auſculta. C.Audiui iam omnia. D.ah,ne tu omnia.
C. Audiui inquam à principio. D.audiſtin' obſecro?hem
Scelera.hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic·ille eſt·non te credas Dauom ludere.
M. Me miſeram.nihil pol falſi dixi,mi ſenex.
C. Noui rem omnem. Sed eſt Simo intus? D.eſt. *Pentameter eſt niſi legas.in-*
...b. tetra. M.Ne me attingas ſceleſte.ſi pol Glycerio non omnia hæc. *tus eſt.in fine.*
D. Eho inepta,neſcis quid ſit actum. M.*quid ſciam? *al.qui* *Trimetri*
D. Hic ſocer eſt.alio pacto haud poterat fieri,
Vt ſciret hæc quæ uoluimus. M.prædiceres,
D. Paulum intereſſe cenſes,ex animo omnia
Vt fert natura facias,an de induſtria?

REuertor.] Adeſt nunc ipſe Chremes, cuius cauſa ſcena fraudibus inſtructa eſt, ne promiſſas compleat nuptias. Vt iubeam accerſi.] Recte iubeam: quia ſumma poteſtas nuptiarum in patre puellæ eſt. Sed quid hoc?] Non interrogantis, ſed mirantis & non intelligentis eſt, & apparet cum non oculis prius, quàm corporis offenſu puerum ſenſiſſe latentem. Puer Hercle eſt.] Ornatiua particula eſt Hercle. Mulier.] Magis, quàm Myſis. Vbi illic eſt?] Dauum quærit, qui nunc abſceſſit, ut & ipſe de foro uenire uideatur. Non mihi reſpondes?] Bene, non reſpondes: Se enim memor eſt uetitam quicquam dicere, niſi ſubſeruiat orationi Daui. Reliquit me homo.] Mire hominem, non Dauum dixit: ut etiam ſi audiat Chremes, incertam perſonam hominis audiat, non Dauum. Dij ueſtram fidem.] Aduerbium admirantis cum exclamatione. Quid turbæ eſt apud forum?] Hæc uerba ſunt uenientis de foro. Quid illic hominum litigant.] Legitur & litigat. Tum annona cara eſt.] Comminiſcentis eſt potius, quàm alicui referentis. Quidnam aliud dicam?] Hoc ad ſpectatores. Cur tu obſecro hic me ſolam.] ἀποσιώπησις tertia. Fabula.] Fabulam ſe dicit audire, qui rei principium rationemq; ignorat. Eho. Eho interiectio eſt, uel principium animaduerſionem in ſe poſcentis, aut repente cernentis. Hic neminem uideo.] Callide affirmat non ſibi uiſum Chremem, cum & præuiderit uenientem, & præſentem uideat.

Miror unde Miror unde ſit.] Miror ueteres cum Vnde, pro neſcio ponebant. nam admiratio ab ignorantia deſcendit. Plautus, Ne quis miretur qui ſim, paucis eloquar. *Au* Au.] Interiectio conſternatæ mulieris. Concede ad dexteram.] Et bene dexteram. ſiniſtra enim uenit Chremes: & non uult proximum ei Chremetem, ſed iuxta. ſuprà enim dixit, Ego quoq; hinc ab dextera uenire me adſimulabo. Deliras, nõ tute ipſe?] Deeſt eum mihi dediſti. Sed & ſuprà, & nunc interturbat Dauus: ne mulier totũ dicat. Non tute ipſe? Submiſſa uoce. Verbum ſi mihi unum:] Accommodate comminatur Dauus: penè enim Myſis uniuerſa narrabat. Præter quàm quod te rogo.] Hoc & ſenſim, & ut ſenex ſentiat, pronunciari poteſt.

Faxis caue.] Geſtu comminantis eſt, & uultu: ut ſuſpenderet comminationem, deinde inferret geſtum. Ordo, Caue faxis. Male dicis.] Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo male dicis lentius eſſe dictum, cum ſubiungit, Dic clare. Male dicis. Noue male dicis pro comminatione poſuit, cum pro conuitio ſoleat poni. Niſi forte, quia contumeliæ genus eſt comminatio. Quidam putant eſſe unam perſonam, Daui ſcilicet, dictum ſuperius Myſidis non ſatis manifeſtum Chremi, in maledicti ſimilitudinem deriuantis. Vnde eſt, dic clare.] Hic expreſſius dixit. A uobis,] Quia à uobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis: ut uel ſic intelligat ſenex. *Vero* Mirum uerò.] Sæpe ad εἰρωνείαν refertur. Impudenter mulier ſi facit.] Bono ordine locutus eſt. primo enim, cauſa impudẽtiæ natura eſt: deinde conditio. Adeon' uidemur uobis Eſſe idonei. Idoneus eſt aptus ad omnia, & bona, & mala. In quibus ſic illudatis?] Et illudo in te, ſeptimo caſu: & illudo te accuſatiuo dicimus. ſed in primo ſuperuacuum eſt: ut ſit, quibus illudatis.

Ab Andria eſt ancilla hæc.] Effecit quod uolebat Dauus. nã intellexit Chremes ex qua *In tempore* ſit Pamphilo natus puer. Adeon'.] Adeóne, an adeó ne ad eum? Veni in tempo*Tempore*re.] Cum prouiſus ſit, interueniſſe putat. Veni in tempore. Opportune. nos ſine præpoſitione dicimus, tempore & tempori. Propera adeo puerum tollere.] Hic uerſus clare dicitur: ſequens, ne ſenex audiat, preſſe. Caue quoquam ex iſto exceſſis loco.] Neceſſario Dauus retinet Myſidem. nondum enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit unde ſit mulier, & puer de quo ſuſceptus ſit. Exceſſis, pro excedas: ut faxis pro facias. An etiam rogas?] Rurſum iurgium repetit, & turbulentam orationem. Cedo.] Cedo idem ſignificat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem ſignificat, non ſuperuacuam orationem. & eſt dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo ſermo eſt, interrogantis aliquid. Mitte id quod ſcio.] Hoc lentius, & ſummiſſe. Hem, quid Pamphili?] Apparet mulierem Veſtri Pamphili lentius pronunciaſſe, quàm Dauus uellet: & ideo nunc repetiſſe nomen noſtri, & Pamphili. Hem, quid Pamphili? Duas res operatur Dauus ſimul, & ut ignariſſimum ſe oſtendat, & ut Pamphilus nominetur. Et argute repetit nomen Pamphili: quaſi per indignationem, ut ſoceri auribus adoleſcentis nomen inculcet. metuit enim, ne non audiat uelut ſenex. Recte ego has.] Et hic efficit quod uoluit Dauus, ut Pamphili Chremes puerum eſſe cognoſcat, & recuſet generum. Has.] Id eſt huiuſmodi. O facinus animaduertendum.] ἀποσιώπησις quarta.

Quid clamitas?] Clamauit enim Dauus, ut puerum audiret Chremes. Quem ne ego heri uidi ad uos adferri ueſperi?] Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ uult. O hominem audacem.] Exclamatio Myſidis. teſtimonium ueritatis eſt. Verum uidi Cantharam ſuffarcinatam.] Vide infirmum argumentum. prius uidi puerum

afferri

afferri,dixit:pòſt,non puerum,ſed Cantharam ſuffarcinatam.Canthara, nomen eſt anus. Et hoc dicit,ut leuiter redarguat Myſidem,nõ ut uincatur.hoc enim uidiſſe ſe innuit, Cantharam ſuffarcinatam,nõ puerũ portantem. Suffarcinatam.Proprium eſt anibus ſuffarcinatas eſſe.ut Perſius,Pannucia Baucis.Et Paulus,Doliárem,claudam, craſſam. Quod in pariundo aliquot affuerunt liberæ.] Indicium ſecuta confirmatio eſt,quam expreſſit Daui refutatio.ſupereſt etiam ut & concludatur effectus doli, negante Chreme ſe daturum filiam:quod ſubinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberæ.Nec paucæ,nec multæ. Liberæ. Teſtimonia libera contra ſeruum.Et hoc proprium Terentij eſt.nam de Romano more hoc dixit. Næ illa illum.] Næ,ualde.Cicero,Næ illi uehemẽter errant. Chremes,ſi poſitum puerum.] ἐν ὑποκρίσει.Et eſt μίμησις. tranſit enim á mixto ad imitatiuum characterem. Næ illa illum.Chremetem ſcilicet. Chremes ſi poſitum puerum. μίμησις, quando aliqua uerba ſic pronuntiamus,ut uana uideantur. Non hercle faciet.] Bene enim de ſe tertiam perſonam fecit,ut ſuprà,At nunc faciet. Vt tu ſis ſciẽs.] Eloquẽter.ſic enim ueteres pro ſcias dixere. In mediam uiam prouoluam.] Bene,in mediam uiam:quia ante fores poſitus iacebat. Teq; ibidem peruoluam in luto.] De proximo παρόμοιον repetit. Et quãdo nomina ſunt, παρονομασία: quando uerba, παρόμοιον dicitur. Prouoluã.Id eſt,porrò uoluam. & dolo quidem minatur quod facturus non eſt:uerum ſedulo id agit,ut iam puer tollatur è medio.ſimul cum ſeruat Chremeti:ut ipſe recuſet generum, non ut à quoquam paſſus uideatur iniuriam. Tu pol homo non es ſobrius.] Sobrius,eſt ſanæ mentis, quaſi ſebrius, hoc eſt ab ebrio ſeparatus,ſecretus,ſeparatus ab ijs qui diſcernuntur. Fallacia alia aliam trudit.] Prouerbium.cui ſubiacet,memorem mendacem eſſe oportet. Ciuem Atticam eſſe hanc.] Tranſit ad imitationem. Eho.] Interiectio eſt conturbatæ mulieris. Iocularium in malum.] Econtrario pro graui,& moleſto,ac nimio.Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν.

Sis ſciens

Prouoluere

Sobrius

Quis hic loquitur?ô Chreme.] Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quæ ipſe conatus eſt. Per tẽpus aduenis.] Idem eſt per tempus,quod in tempore.aut certe per tempus,tempeſtiue. O Chreme,per tempus aduenis.Aſtute,quaſi eũ nunc primum uiderit. An nec tu omnia.] Aut nec pro non legitur.aut ne tu omnia, ut ne producatur,& accipiatur pro non. Tu omnia. Audiſti, ſubauditur. Audiſtin' obſecro hem.] Exultans Dauus infert,& inculcat frequenter repetendo. Audiſtin' obſecro hem.Difficilè credendo,affirmat ſe non ſciuiſſe præſentem Chremem:ut hac confirmatione nihil illum de ſe faciat ſuſpicari. In cruciatum.] Non in crucem, ſed cruciatum. Hic ille eſt.Cum ἐμφάσει, quaſi uir magnus.ſed hoc, Chremetem oſtendens,dicit cum εἰρωνείᾳ. Non te credas Dauum ludere.] Virg.Non Diomedis equos,non currus cernis Achillis. Mi ſenex.] Bene ſenex:quia quaſi alienior eſt,& ignotus Myſidi. Mi,ſuppalpatio mulicbris. Ne me attingas.] Quædam oſtenduntur aperte in comœdijs: quædam ex alijs perſonis intelliguntur. Si pol Glycerio non omnia hæc.] ἀποσιώπησις tertia,quòd alienæ perſonæ interuentu reticeatur. Fiunt autẽ ἀποσιωπήσεις, id eſt reticentiæ tribus modis.aut enim tacet per ſeipſum & ad alium tranſit:& eſt prima.aut tacet,nec ultra aliquid dicet: & eſt ſecunda .aut alterius interuẽtu perſonæ ſilet:& eſt tertia. Neſcis quid ſit actum.] Neſcis,plerunq; dicitur ei,nõ quem uolumus redarguere imperitiæ aut ignorantiæ,ſed quem facere uolumus ut uelit libenter audire. Paulum intereſſe.] Noue,pro multum.Et eſt ταπεινώσεως χάριν. Ex animo omnia,ut fert natura, facias. Figura ἐπιφώνησις. Nam quid eſt ex animo, niſi, ut fert natura? Et hæc ſententia à Terentio ἐρωτηματικῶς prolata eſt:quam Menander ἀποφαντικῶς poſuit. Vt fert natura.Hoc eſt,naturalis & ingenita actio. An de induſtria?] Id eſt ſciẽtia,& prouidẽtia.ea enim quæ diſcimus & ſcimus,operatione genita & induſtria quadam ſcimus.ut Virgilius,Et cui putre ſolum,nanq; hoc imitamur arando.

Per tempus

Apoſiopeſes tribus modis

Neſcis

Ex animo

Induſtria

A C T V S Q V A R T I S C E N A VI.

CRITO HOSPES. MYSIS. DAVVS.

C. In hac habitaſſe platea dictum eſt Chryſidem. *Iambici trimetri*
Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias *Elliditur u conſonans*
Potius,quàm in patria honeſte pauper uiuere. *in diuitias*
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter uideo. ſaluete. M.obſecro
Quem uideo?eſtne hic Crito ſobrinus Chryſidis?

Is eſt

Iseſt. C. ó Myſis ſalue. M. ſaluos ſis Crito.

C. Itáne Chryſis M. hem, nos quidẽ pol miſeras perdidit. *Duo troch. tres cretici.*

**Sic addũt interpretes, & ſine illo nõ cõſtat uerſus trimeter*

C. Quid uos? quo pacto hic? ſatisne recte? M. nóſne? *ſic

Vt quimus, aiunt, quandò ut uolumus, non licet. *Iambici trimetri*

C. Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes repperit?

M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli.

Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem.

Semper enim eius dicta eſt hæc, atq; habita eſt ſoror.

Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem

Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atq; utile,

Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,

Iam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei. nam ferè

Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,

Me ſycophantam, hæreditatem perſequi,

al. lubet Mendicum. tum ipſam deſpoliare non*licet.

† M. Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.

C. Duc me ad eam: quandò huc ueni, ut uideam. M. maxume.

D. Sequar hos. nolo me in tempore hoc uideat ſenex.

† *Si addas morem in principio, conſtat uerſus: aut ſi pro optume legas oportune, & probabile eſt hoc commiſſum ſcriptoris uicio. Nam Donatus nõ addit morem.*

Platea IN hac habitaſſe platea.] In hoc loco perſona ad cataſtrophen machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, niſi abſolutionẽ erroris eius. ſimul ex uerbis ſuis, quàm grauis, quàm modeſtus, quamq; iuſtus ſit oſtendit. In hac habitaſſe. Non habitare: ſed quia mortua eſt, habitaſſe dicit. Platea. Græci πλατεῖαν dixerunt, quam nos plateam dicimus, Secundum formam *Optare* eiuſmodi, μηδείαν & Medean, σπονδεῖον & ſpondeum ſcribimus. Quæ ſe inhoneſte optauit. Optare, eſt unum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locum tecto. Parare hic diuitias.] Animo hæredis dixit parare diuitias. Potius quàm in patria.] Primum dolet Crito quòd meretrix fuit Chryſis. ſecundo progreſſus, quæritur quòd mortua eſt. Et nota quòd tria dixit Crito contempſiſſe Chryſidem: patriam, honeſtatem, & paupertatem. τὸ πρέπον etiam ſeruatum eſt graui uiro, cum illum ſobrinæ pudet. ſimul hic oſtenditur eius generis fuiſſe Chryſidem: ut quæ probe uiuere potuerit: niſi, ut ait, neceſſitas cogeret.

Quàm in patria honeſte. ἀντίθετον primum. Potius quàm in patria honeſte pauper uiuere. His uerbis à poeta iam honeſtus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. Pau*Redire bona* per uiuere ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. Ea ad me le*Interrogare* ge redierunt Bona.] Hic ius tractauit dicendo redierunt: quia in familiam redeunt, ſi non *Percontari* eſt hæres de proximo, aut ex teſtamento. Perconter.] Interrogatio, eſt cui neceſſario reſpondetur aut etiã, aut non. Percontatio, cui nihil horum: ut ſi quis dicat, Cur adulterium commiſiſti? Simul etiam modeſte, & mature, & de ſe nihil interrogaturus, cœpit à blandi*Sobrini* mentis. Eſt ne hic Crito ſobrinus Chryſidis?] Sobrini ſunt conſobrinorũ filij: nam ſic di*Saluus ſis* cit Menander. uerum ut alij putant, de ſororibus nati, ut ſobrini quaſi ſororini. Saluus ſis Crito.] Saluus ſis, aſſeueratio ſalutantis eſt, non quaſi reſponſio. Itan' Chryſis: hem.] Non nunc interrogat, ſed commiſeratur: & ita ſequebatur ut diceret, perijt. ſed magis gemitus ſignificat, quod minus dixerat. Nos quidem pol miſeras perdidit.] Hic intelligitur, ſuprà ſubaudiendum perijt: Nam pro perijt, hæc repoſuit perdidit. Quid uos? quo pacto hic?] Progreſſio loquentis ad interrogandum. Id eſt, puta, inquit, quòd illa pe*Sic* rijt: uos autem quo modo? Quo pacto hic?] Significatio eſt peregrinantis. Nós ne? ſic ut quimus.] τὸ ſic, nudum eſt. & eſt ſignificatio languoris cuiuſdam, & lentitudinis.

Sic ut

Sic ut quimus, aiunt, quando ut uolumus non licet. Et ad præſentis, & ad præteritæ uitæ excuſationem pertinet iſta reſponſio: qua purgatur uoluntas Chryſidis in quæſtu meretricio. Cecilius in Plocio, Viuas ut poſſis, quando nequis ut uelis. Quid Glycerium? iam hic ſuos.] Cónuenit hæreditatem petēti, cónuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quæſiuit, Quid Chryſis? quid uos? quid Glycerium? Vtinam.] Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. Haud auſpicato huc me appuli.] Id eſt inauſpicatus, quòd non eſſet auſpicatus. & uſitatum ueteribus ſic dicere, ſi quid aliquando aliter eueniſſet quàm uellent. Nunquam huc tetuliſſem pedē.] Virg. Méne efferre pedem genitor te poſſe relicto Speraſti? Et, Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadesque puellæ. Sed Critici adnotant alienius eſſe charactere comico, tetuliſſem pedem. Semper enim eius dicta eſt atque habita ſoror.] Aut ueris credendum eſt, aut etiam falſis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur, itaque dicantur. Habita ergo plus eſt, quàm credita. Semper eius. A poſſibili & utili. Nunc me hoſpitem lites ſequi.] Mire dicit me, cum [illegible], id eſt ſenem & remotum à litibus. Hoſpitem, id eſt peregrinū. Lites ſequi, id eſt pauperem. totum per [illegible]. Quam hic mihi ſit facile atque utile.] Id eſt difficile, & inutile. & eſt comicum. Grandiuſcula iam.] Ad partem ætatis refertur grandis, id eſt grandis natu eſt. Maior autem, generaliter & ad ſummam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter poſitum eſt. Sycophantam.] Hoc eſt, cum in me conueniunt lites. Sycophantam. Bene ſycophātam: quia bonam cauſam habet, nihil aliud timet quàm conuitia. Et ſycophantam, ſubdiſtingue: & ſic infer ſequentia. Tum ipſam deſpoliare non licet. Ab honeſto. & bene, quia nihil ſuum habet, niſi Chryſidis. Antiquum obtinet.] Antiquū, abſolute dixit, ut æquum. aut bonum, quod antiqui ſolebant: aut certe per [illegible], id eſt morem, & ingenium. Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.] Vel hoc inquit, ut uideam. cur autē ut uideam? quia timet. & eſt ordo, Duc me ad eam, ut uideam. quando huc ueni. Videat ſenex.] Bene ſenex. Simo enim cum Chremete eſt. propter hoc uideri non uult, ne eius utatur apud ſocerum teſtimonio, rem eſſe Pamphilo aduerſus Glycerium: & rurſus nuptiæ cōfirmentur.

Vtinam

Habitus

Creditus

Grandis

Maior

ACTVS QVINTI SCENA I.

Trochaici tetrametri catalectici.

CHREMES. SIMO.

C. SATIS iam, ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea.
Satis pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, penè illuſi uitam filiæ.
S. Imò enim quàm maxime abs te poſtulo atque oro Chreme,
Vt beneficium uerbis initum dùdum, nunc re comprobes.
C. *Vide, quàm iniquus ſis præ ſtudio; dum efficias id quod cupis.
Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas.
Nam ſi cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias.
Eius labore, atque eius dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetraſti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert, feras.
Illam hinc ciuem eſſe aiunt, puer eſt natus. nos miſſos face.
S. Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxime utile eſt, illum eſſe quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc ſunt ficta atque incepta omnia.
Vbi ea cauſa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his: deſinent.

**Vide corrigi ſicut caue*

Erras

c. Erras.cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam. s.ſcio. c.at
Vero uoltu,cum ibi me adeſſe neuter tum præſenſerat.
s. Credo,& id facturas Dauos dudum prædixit mihi,
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie,ac uolui,dicere.

SAtis iam ſatis Simo.] Hæc ſcena officiorum diſceptationem continet, patrum inter ſe de officio amicorum & paterna pietate tractantium. Satis iam ſatis. Hæc ueluti quædam controuerſia eſt · nanq; iniuriarum reus fit Simo.contradicitur per coniecturam,falſum eſſe quod intendit:cum Pamphilus nequeamet,neque ex eo natus ſit filius. & adhibetur deriuatio cauſæ,qua dicitur meretricem iſta omnia eſſe molitam ad diſturbandas nuptias. Satis iam ſatis. Benè, negaturus filiam, Spectata purgat prius officium ſuum de fide promiſſi:& ultrò accuſat ipſum. Spectata.] Probata. ut Virgilius ait,Rebus ſpectata iuuentus. Imò enim.] Enim παρέλκον eſt figura. Imò enim quàm maxime abs te poſtulo.Renuntiare affinitati Chremetem aut parum adhuc intelli- Initum git Simo ,aut ſubtiliter diſſimulat:ut ad fidem promiſſi hominem compellat. Initum.] Cœptum ab ineundo:unde & initia quoq; dicta. Quod cupis.] Quod uelis. Legitur &, quod iubes. Neq; modum benignitatis,neq; quid me ores,cogitas.] Id eſt,nō cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum,aut præſumendum ſit:aut quòd ſit impoſſibile quod petis. Remittas iam.] Remittas pro mittas. Perpuliſti me ut homini adoleſcentulo.] Hæc eſt tota accuſatio. Homini adoleſcentulo. Sic Salluſtius,Occultans ſe tugurio mulieris ancillæ. Filiam ut darem.Inuidioſe,non,promitterem,inquit,ſed darem quantum in te eſt. Dum res retulit.] Conpoſitum pro ſimplici eſt retulit.& altius quàm decet comicum characterem,dictum uidetur. Per ego te deos oro.] Defenſio per coniecturam, & eſt ordo,Per deos oro te ego. Quibus id maxime utile eſt.] Argumentum à perſona. Quibus id maxime utile eſt. à cauſa ratiocinatiua. Vbi ea cauſa.] quamobrem hæc faciunt. ἀναπόδοτον, nam non intulit,ob quam cauſam:cum ſupra dixerit, ea cauſa. ſed quaſi dixerit,Vbi ea res:intulit,quamobrem hæc faciunt. Erit adempta.] Aut rem abundat, aut cauſa. Vero uoltu.] Quaſi dixerit Simo,ſimulabat ancilla. Cum ibi me adeſſe neuter tum præſenſerat.] Credit.Aut etſi uiſus à Myſide erat,tamē ignorabatur eſſe Chremes, donec diceret Dauus,Hic ille eſt.non te credas Dauum ludere. Cum ibi me adeſſe.Tum deeſt,ut ſit integrum,Tum cum. Dauus dudum prædixit mihi.] Hic oſtenditur,quòd uidit callidus Dauus,ut prædiceret futurum ſeni id quod ipſe erat facturus. Neſcio quid.] Ac Deeſt propter:ut ſit,propter neſcio quid,aut neſcio pro qua re:ut ſit aduerbiale. Ac uolui.] Ac.pro contra quàm.

ACTVS QVINTI SCENA II.

Trochaici tetrametri.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO. SERVVS.

D. ANIMO iam nunc ocioſo eſſe impero, c.hem Dauom tibi
s. Vnde egreditur? D.meo præſidio,atque hoſpitis. s.quid
*illud mali eſt? *In illud eluditur*]
D. Ego commodiorem hominem,aduentum,tempus non uidi.
s.ſcelus,
Quē nā hic laudat? D.OMNIS RES eſt iam in uado. s. ceſſo alloqui?
D. Herus eſt.quid agā? s.ó ſalue bone uir. D.hem Simo.ó noſter Chreme,
Omnia apparata iam ſunt intus. s.curaſti probe.
D. Vbi uoles,accerſe. s.bene ſanè id enimuero hic nunc abeſt.
Etiam tu hoc reſpondes?quid iſtic tibi negoci eſt? D.mihin'? s.ita.
D. Mihine? s.tibi ergo. D.introij modo. s.quaſi ego,q̄ dudum,rogem.
D. Cum tuo gnato unà, s.ánne eſt intus Pamphilus?crucior miſer.

Eho, non tu dixti, eſſe inter eos inimicitias carnifex?
D. Sunt. S. cur igitur hic eſt? C. quid illum cenſes? cum illa litigat.
1 D. Imò uerò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
Neſcio quis ſenex modo uenit. ellum confidens, catus.
Cum faciem uideas, uidetur eſſe quantiuis precij.
Triſtis ſeueritas ineſt in uoltu, atq; in uerbis fides. *In triſtis eliditur s*
S. Quidnā apportas? D. nihil equidē, niſi quod illā audiui dicere. *Iāb. tetrameter*
S. Quid ait tandem? D. Glycerium ſe ſcire ciuem eſſe Atticam. *Trochaici rurſum*
2 S. Hem Dromo, Dromo. DR. quid eſt? S. Dromo. D. audi. S. uerbum ſi addideris. Dromo.
D. Audi obſecro. DR. Quid uis? S. Sublimem hunc intrò rape, quantum potes. *Iambici tetrametri*
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.
D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio. *Duo troch. tetrametri*
Ego iam te commotum reddam. D. tametſi hoc uerum eſt. S. tu tamen
Cura adſeruandum uinctum, atq; audin'? quadrupedem conſtringito.
Age nunc iam ego pol hodie, ſi uiuo, tibi *Iambici trimetri*
Oſtendam herum quid ſit pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah ne ſæui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. nónne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile. exi Pamphile. ecquid te pudet?

1 *Niſi in uero elidas u conſonans, uerſus erit Iambicus tetrameter catalecticus.*

2 *Si hem eſt in uerſu, Iambicus eſt tetrameter. Si annectas uerſui præcedenti, trochaicus eſt tetrameter catalecticus.*

ANimo iam nunc ocioſo eſſe impero.] Hæc ſcena, principium indicij, & iracundiam ſenis continet: atq; in ea uehementer exprimitur conſuetudo patris, ac domini offenſi, & indignantis. Animo iam nūc ocioſo. Exultans egredit̄ Dauus, nuntians prona eſſe omnia ad ſecuritatem. Et ocioſo, ſecuro: quia negotium, ſolicitudo eſt. Impero, pro uolo. an ut ſtatim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero, ſuperbe dixit. ſummum enim indicium ſecuritatis eſt ſuperbia. Vnde egreditur,] Hic non interrogat: ſed cum admiratione, uel magis cum indignatione dicit. Meo præſidio atq; hoſpitis.] Id eſt, Animo iam nunc ocioſo eſſe impero. Atq; hoſpitis. Scilicet Critonis. Ego commodiorem hominem.] Hic Dauus admiratur, quod in ipſo articulo periculi ſuperuenerit Crito. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi. Poteſt enim & commodus eſſe quis, & alieno tempore ſuperuenire poteſt. & cōmodum in homine eſt, ſed & oportunus malum etiam aduentum habere poteſt. nam commodum, in homine eſt: aduentus, in facto eius: tempus, in opportunitate facti. Commodiorem hominem, aduentum, tēpus. ἔμφασις. Scelus, quemnam hic laudat?] Non eſt hic ſolœciſmus: ad ſenſum enim, non ad uerba reſpexit. etenim propter ſenſus, uerba ſunt: non propter uerba ſenſus. Omnis res eſt iam in uado.] In uado, in ſecuritate. nam ut in profundo periculum eſt: ita in uado ſecuritas eſt. Prouerbiale, in uado, in tuto. Quid agam?] Plus eſt dicere quid agam, quàm cogitare de fuga. Salue bone uir.] εἰρωνία maior eſt, quàm increpatio.

Otioſus *Impero* παροιμια

Ita. quid hoc homini abeſt.

cum enim omne genus criminis aliquis ſuperauerit: tunc excluſi, εἰρωνεία laudamus.

Hem.] Interiectio perturbati eſt. O noſter Chreme.] Noſter dicendo, latenter ſignificat Glycerium filiam Chremetis eſſe inuentam. Omnia apparata iam ſunt.] Quia infecta ſunt de paratis. Curaſti probe.] Probe, memoriter ut ſolet. ſuprà enim dixerat ſenex, Imò abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus eſt, para. Vbi uoles, accerſe.] Vbi pro quando. nõ eſt enim loci, ſed tẽporis aduerbium. Bene ſanè.] Valide: quia qui ſanus eſt, idem & ualidus.

Abeſt

Abeſt.] Pro, deeſt. Etiam tu hoc reſpondes?] Deeſt, an non. Etiam tu hoc reſpondes? Etiam, aut hortatio eſt, aut coniunctio. Et uide quanta dixerit, & quid, & iſthic, & ubi. Mihine?] Quando non ſumus parati ad reſpondendum, ducendo tempus eludimus. Mihine? Apparet ita turbari Dauum modo conſilio poetæ, ut omnes amittat fallacias & oppreſſus prodat Pamphilum, dum malum comminus perhorreſcit. totumque hoc ex argumento eſt. Vult enim iã poeta cataſtrophen fieri. Modo introij.] Hoc ſignum, perturbatum induci ob conſcientiam Dauum. Cum tuo gnato una.] Serui excuſatio, filij accuſatio eſt. & hoc quaſi à perturbato dicit̃ ſeruo: ſed conſilio poetæ ad exitum feſtinantis, & reſolutionem fabulæ. An ne eſt intus Pamphilus?] Cauſa iræ uehementior inuenta eſt. Sunt.] Nulla ratione dicit, ſunt: ſed ne nihil reſpondeat. nam turbatus eſt, utpote oppreſſus. Quid illum?] Deeſt, propter: ut ſit, propter quid illum eſſe cenſes. Cum illa litigat.] Chremi cõuenit hic ſermo: hic enim irridet: qui & ſuprà dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio eſt. & ſic hoc dicit ut alibi, Credo, ut fit miſera præ amore, excluſit hunc foras.

Cum illa litigat. Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. Imò uerò indignum Chremes.] Bene ad eum loquitur, qui eſt à nuptijs deterrendus: uel qui non interturbet orationem ſuam: uel quem etiam ſibi precatorem deſtinet.

Ita loquitur quaſi hæc ſit cauſa cur ſit Pamphilus ingreſſus: quòd quaſi lis ei intendatur à Critone hoſpite ducẽdæ uxoris, quam ciuem Atticam uitiauerit. Neſcio quis ſenex modo uenit.] Bene, neſcio quis. etenim ſi notus eſſet, uideret̃ gratificari. id eſt gratioſus eſſe teſtis & minus uerus. Ellum.] Veteres quod nos illum dicimus, uel ellum, uel ollum dicebant, quamuis ellum, quidam ecce illum uelint intelligi: tanquam pro ipſo domum Glycerij oſtendat Dauus, dicens: Ellum, quaſi en illum. eſt enim, ut alij uolũt, pronomen: ut alij, aduerbium demonſtrantis: nam pronomen huiuſmodi ueteres ſic proferebant, ille, ellus, ollus. ſed (ut diximus) aduerbium compoſitum ex pronomine uideri poteſt: ut ſit, en, uel ecce illum.

Confidens

Confidens.] Confidentem hic pro conſtanti non mala ſignificatione poſuit.

Catus

Catus.] Callidus, doctus, ardens: παρὰ τὸ καίειν. Vnde Cato dictus: ingeniorum etenim igneus uigor eſſe uidetur. Quantiuis pretij.] Ad magnitudinem refertur quantiuis, non ad paruitatem pretij. Et totum oratorie. ſcite enim locutus eſt. Sed intereſt inter quamuis, & quantiuis. nam alterum contemptionis, alterum laudis.

Triſtis

Triſtis.] Ad laudem interdũ ſumitur, non ad amaritudinem, triſtis. Cicero: Iudex triſtis & integer. Glycerium ſe ſcire ciuem eſſe Atticam.] Bene conſtanter ad ea quæ locutus eſt, ſcire ſe dixit. Dromo Dromo.] Commotus ira & dolore nihil dixit, niſi quod lorariũ repetendo ſæpius uocat. Verbum ſi addideris.] Bene, qui omnia præſente ſocero contra nuptias loquitur. Audi obſecro.] Plerunque à uerberandis. * uel indulgentia loquitur, uel mora.

Sublimem

Sublimem.] Id eſt in ſublime, per altum.

Quantum potes

Quantum potes.] Hoc eſt celerrime: quia ſegniores ſe oſtendunt ſerui ad puniendos colliberto: ſcilicet mora ueniam captantes indignantium dominorum. Quia lubet.] Hoc ſenſu & ſuprà dictum eſt: Aut ſi libitum fuerit, cauſam ceperit quo iure, quaque iniuria. Quia lubet. Dauo dicit. Rape inquam.] Hoc Dromoni. Si quicquam inuenies mẽtitum, occidito.] Hic plus dixit. Vbi enim uerbera, ſuprà dixit: nũc occidito. Commotum.] Citum, celerem. Quadrupedem.] Verum ligaturæ genus ſic dicitur, quadrupedes: an quadrupedem ut feram? an quadrupedem, id eſt cum pedibus & manibus: an quadrupedem pro ſeruo, ac fugitiuo poſuit? Sic Virgilius, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. Conſtringito.] Mire, ne quid fiat tragicum in Comœdia, uſque ad uincula ira progreditur: nec quicquam tentat ulterius. Si uiuo.] Qui certa minari uolunt, incertam faciunt uitam ſuam. Herum quid ſit pericli.] Herum, & patrem cum ingenti pronunciatione dixit. Et alibi, Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut audebit: tanto magis audebit cæteros. Ne ſæui tantopere.] Ne, imperatiuo magis quàm coniunctiuo adiungitur. ut Virgilius, Næ ſæui magna ſacerdos. Pietatem gnati.] ἐλλειπτικῶς. deeſt enim uides, aut quid tale. Et eſt εἰρωνεία, pro impietate. Et uide inuidiam quaſi parricidam accuſantis. non enim pudorem dixit, ſed pietatem. Tantum laborem capere ἐλλειπτικῶς. aſſumendum eſt enim extrinſecus Me.

ACTVS

A C T V S Q V I N T I S C E N A III.

Iambici trimetri.

P A M P H I L V S. S I M O. C H R E M E S.

P. QVIS me uolt? perij. pater eſt. S. quid ais omnium? C. ah,
Rem potius ipſam dic: ac mitte male loqui.
S. Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſiet.
Ain' tandem? ciuis Glycerium eſt? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ó ingentem confidentiam.
Num cogitat, quid dicat? num facti* piget? *al. pudet*
Vide, num eius* color pudoris ſignum uſquam indicat? *eo corripitur*
Adeo impotenti eſſe animo, ut præter ciuium
Morem, atq; legem, & ſui uoluntatem patris,
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. Me miſerum. S. modóne id demum ſenſti Pamphile?
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſtuc uerbum uere in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectutem huius ſolicito amentia? an
Vt pro huius peccatis ego ſupplicium ſufferam?
Imò habeat, ualeat, uiuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quaſi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi, inuenti inuito patre.
Adducti qui illam ciuem hinc dicant. uiceris.
P. Pater, licétne pauca? S. quid dices mihi? C. at
Tamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. at tamen dicat ſine. S. age dicat, ſino.
P. Ego me amare hanc, fateor. ſi id peccare eſt, fateor id quoq;. *Troch. tetrametri*
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone. impera.
Vis me uxorem ducere? *hanc uis amittere? ut potero, feram. **Hanc ſuperſt, niſi legas, uxorem hanc*
Hoc modo te obſecro, ut ne credas à me adlegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coram adducam. S. adducas?
P. ſine pater.
C. Æquum poſtulat. da ueniam. P. ſine te hoc exorem. S. ſino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.

QVis me uolt? perij.] Hic accuſatio eſt: quæ ſoluitur defenſione, in eo quod ad amorem pertinet, per conceſſionem: in eo quod ad Critonis perſonã, per coniecturam. Quid ais omnium?] ἀποσιώπησις tertia: & eſt ad deformationem perſonæ. Et eſt irati familiaris ἀποσιώπησις, cum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. Quid ais? Non interrogantis, ſed inuehentis. & eſt [illegible] multa ſignificans

Ain tandem? cans, in eo quod ait, omnium. Quaſi quicquã in hunc iam grauius dici poſſet.] Quàm
quod fecit, quàm puod peccauit. Ain' tandem?] Quærit Probus, ain quæ pars oratio-
nis ſit: & an una ſit. eſt autem ain', quaſi ais'ne. Et mire, quaſi ipſe dicat quod Dauus dixerit.
Ergo ain, percontatiuum uerbum eſt. Tandem.] Pro tamen. Prædicãt.] Artificioſe pro
dicunt poſuit. Adeò in hac re uehemẽter commotus ſenex hoc ipſum repetit, Ita prædicãt,
per iracundiam. Et ita eſt ἐν ἤθει, ut repetantur uerba, in quibus arguitur impudentia. O
Confidentia ingentem confidentiam.] Et cõfidentia modo pro audacia eſt cũ improbitate, ut ſit in Phor
mione, Homo confidens. Aliter hic ſuprà confidens pro conſtanti, & graui. Ergo confiden-
Fiducia tia interdum in bona ſignificatione, interdum in mala ponitur: ſed fiducia ſemper in bona.
Num cogitat quid dicat? num facti piget?] Amens eſt qui neſciat quid dicat: amentior,
quem non pœniteat facti ſui. Num cogitat quid dicat? Quia iniuriarum ſe alligat.
Num facti piget? Quia dicit prædicant: non, dicunt. & ut ſolent iraſcentes, auertit oratio-
Signum nem à ſecunda ad tertiam perſonam: ab ea cum qua loquebatur, ad aliam. Num eius co-
lor pudoris ſignum uſquam indicat? Signum, eſt parua quædam ſignificatio, indicans to-
tius rei qualitatem. Num eius color pudoris ſignum uſquam indicat? Paterno animo di
cit. Nanq; patribus uelle erubeſcere filios, pudenteſq; eſſe, familiare eſt: cui contrarium eſt,
Erubuit, ſalua res eſt. Hoc ergo dicit, Nec timet, inquit, nec eum pœnitet, nec pudet. Præ-
Præter ter ciuium morem.] Præter, contra nunc ſignificat. Impotenti.] Nimis potenti. uel certe
debili, & deuicto. Ciuium morem, atq; legem, & ſui uoluntatem patris.] Tria contempta
ſunt, mos, lex, imperium patris. Tamen.] Cum nõ dixerit quãuis, ſubiecit tamen: & figu
ra eſt ἀνακόλουθον. Me miſerum.] Initium defenſionis, & deploratio calamitatis & miſeriæ,
quia in amorem culpam remouet à uoluntate ſua, cum pater quòd amat filius uitium men-
Sentire tis dicat eſſe, non impulſum dei. Modo ne id demum ſenſiſti Pamphile?] Comprobatio-
ne oſtendit eum eſſe miſerum. Demum autem, ſignum eſt tarditatis. Et ſentire dicitur, qui
uix colligit ſe, uixq; animaduertit: ut alibi, Vix tandem ſenſi ſtolidus. Olim iſtuc olim.]
Obiurgatio eſt, quod dictum eſt olim, confirmationem autem per repetitionem oſtendit.
Vt Virgilius, Diuũ c d e o euenit fuit. Aliquo pacto.] Quoquo modo. Sed quid
ego?] Proprium eſt parentibus indignatione uelut abijcere curam filiorum, cum deſtoma-
chati fuerint. Sed quid ego. ἔμφασις per ἀποσιώπησιν. Solicito.] Solicitam reddo, id eſt, cõ
triſto & perturbo. Cur meam ſenectutem.] Non me, ſed meam ſenectutem: quod plus eſt,
& miſerabilius dicit. Imò habeat, ualeat.] Non iraſcitur ut pater, ſed diſſimulat ut alienus:
quia uehementer dolet. Et habeat, ſubauditur illam. Mi pater.] Mi, meus. & principium
factum à conciliatione perſonæ. Quaſi tu huius indigeas patris.] Huius, oſtendens ſe di-
xit: ut Virgilius, Eſt hic, eſt animus lucis contemptor. Domus, uxor, liberi inuenti.] Mira
grauitate ſenſus elatus eſt. nec de Menandro, ſed proprium Terentij Et liberi inuenti dicit,
cum unus eſſet: ſed inuidioſius liberi. Et inuenti, non geniti, ſecundum illud, Hoc ego ſcio,
neminem peperiſſe hic. Domus addidit, non, lupanar. Et oratorie, de uno pluraliter loqui-
mur. Viceris.] Verbum eſt eius qui uix ſibi extorquet ut abijciat curam. Et proprium pa
tribus, ac familiare iratis. Pater, licet ne pauca?] Titubans, & balbutiens oratio pudore &
conſcientia. Age dicat, ſino.] Hoc totum non ex animo permittentis, ſed cum ſtomacho
patientis eſt. Ego me amare hanc fateor.] ἀμφιβολία τίς ἐστι. Et bene hanc dicit, non Glyce
rium, cuius nomine offenditur ſenex: nec peregrinam, ignominiam ſcilicet uitans. Si id
peccare eſt, fateor id quoq;.] Noli, inquit, me accuſare quia amo. amantem enim nemo ac-
cuſat, ut febricitantẽ nemo accuſare poteſt cur febricitet. ſed amare, inquit, ſi putas eſſe pec
catum: fateor etiam me hoc peccaſſe. Mire igitur & ſub defendit culpam: & aſſenſus irato eſt.
Fateor id quoq;.] Peccare me ſcilicet. Si id peccare eſt. Peccare dicit: quia amor deus
eſt, non uoluntas. Tibi pater me dedo.] Bene dedo, quaſi hoſtilia & cõtraria uolenti. nam
deditio, in hoſte fieri ſolet. Quiduis oneris impone. impera.] Executus eſt translationem
oneris, dicendo impone, ut potero feram. Vis me uxorem ducere? hanc uis amittere?] Et
quod unum eſt, duo fecit: ut oſtendat ſe non poſſe ferre. Vt potero feram.] Obſequium ſi
ne uoluntate oſtendit: & multum ualet ſub Chremetis præſentia hæc confeſſio ad recuſan-
Adlegare das nuptias. Vt ne.] Pro, ut non. Allegatum.] Adhibitum. Hunc ſenem.] Critonem
ſcilicet. Et non Critonem, ſed ſenem dicit: ut de hac appellatione pondus adijceret teſtimo
nio. Aequum poſtulat. da ueniam.] Artificioſe interponit loquẽtem Chremetem: quem
uolens uſq; ad cognitionem filiæ ſuæ retiuere, non facit iraſci Pamphilo ob contemptum fi
liæ ſuæ, & poſt hoc abire de medio. Da ueniam.] Concede, indulge. Sine te hoc exo-
rem.] Id eſt, ut me purgem: non, adducam. Ab hoc me falli comperiar.] O paterna pie-
tas. ipſe accuſator eſt, & redargui ſe cupit. Paulum ſupplicij.] Supplicium dicit ipſam
accuſationem.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Trochaici tetrametri catalectici.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

CR. MITTE orare.una harum quæ tis cauſſa me,ut faciam,monet·
Vel tu,uel quod uerum eſt,uel quod ipſi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem uideo?& certe eſt.ſaluos ſis Crito.
Quid tu Athenas inſolens? CR.euênit.*ſed hicine eſt Simo? **ſed reddat niſi elidas e*
CH. Hic eſt. S.men' quæris?eho tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?
CR. Tu negas? S.Itáne huc paratus aduenis? CR.qua re? S.rogas?
Tú ne impune hoc facias?tú ne hic,homines adoleſcentulos,
Imperitos rerum,eductos libere,in fraudem illicis?
Solicitando,& pollicitando eorum animos lactas? CR.ſanúsne es?
S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?
P. Perij.metuo,ut ſubſtet hoſpes. CH.ſi Simo hunc noris ſatis,
Non ita arbitrere.bonus hic eſt uir. S.hic uir ſit bonus?
Itáne attemperate uenit hodie in ipſis nuptijs,
Vt ueniret antehâc nunquam?eſt uerò huic credendum Chreme?
P. Ni metuam patrem,habeo pro illa re quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR.hem. CH.ſic Crito eſt hic·mitte. CR.uideat,qui ſiet.
Si mihi pergit,quæ uolt,dicere·ea,quæ non uolt audiet.
Ego*iſtæc moueo,aut curo?non tu tuum malum æquo animo feres? *s eliditur in iſtæc*
Nam ego quæ dixi,uera an falſa,audieris·iam ſciri poteſt.
Atticus quidam olim naui fracta,apud Andrum eiectus eſt,
Et iſtæc unà parua uirgo . tum ille egens, forte applicat
Primum ad Chryſidis patrem ſe. S.fabulam inceptat. CH.ſine.
CR. Itáne uero?obturbat. CH.perge. CR.tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit.ibi ego audiui ex illo,ſeſe eſſe Atticum.
Is ibi mortuus eſt . CH.eius nomen? CR.nomen tam cito tibi?
Phania. CH.hem,perij. CR.uerum Hercle opinor fuiſſe Phaniam.
Hoc certo ſcio,Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH.ó Iuppiter.
CR. Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuere. CH.utinam id ſit *Tetrameter ſcazon catalecticus*
Quod ſpero.eho dic mihi,quid eam tum Crito?ſuámne aiebat eſſe?
CR.non *Octonarius Iambicus*
CH. Cuiam igitur? CR.fratris filiam. *Iambicus Dimeter*
CH. Certe mea eſt. CR.quid ais? S.quid tu ais? P.arrige aureis Pamphile. *Trochaici tetrametri*
S. Quî credis? CH.Phania ille,frater meus fuit. S.noram,& ſcio. CH.Is
Bellum hinc fugiens,meq́ in Aſiam perſequens,proficiſcitur·
Tum illam hic relinquere eſt ueritus.poſt illa nunc primum audio, *Iamb.tetra.*
Quid illo ſit factum. P.uix ſum apud me,ita animus commotus eſt metu,

Spe,gaudio,mirando hoc tanto,tam repentino bono.
S. Næ iſtam multis tuam inueniri gaudeo. P.credo pater.
CH. At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat: qui me male habet. P.dignus es
Cum tua religione,odio.nodum in ſcirpo quæris. CR.quid iſtuc eſt?
CH. Nomen nõ cõuenit. CR.fuit Hercle aliud huic paruæ. CH.quod Crito?
Nunquid meminiſti? CR.id quæro. P.Egó ne huius memoriam
patiar meæ
Voluptati obſtare?cum ego poſſim in hac re medicari mihi.
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Paſſibula eſt. CR.ipſa eſt,
CH.ea eſt.
P. Ex ipſa audiui milies. S.omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH.ita me Di ament,credo. P.quid reſtat pater?
S. Iamdudum res reduxit me ipſa in gratiam. P.ó lepidum patrem,
De uxore ita,ut poſſedi,nihil mutat Chremes. CH. cauſa optuma eſt.
Niſi quid pater aliud ait. P.nempe. S.ſcilicet. CH.dos Pamphile eſt,
Decem talenta. P.accipio. CH.propero ad filiam.eho mecum Crito.
Nam illam me haud noſſe credo. S.cur non illam huc transferri iubes?
P. Recte admones.Dauo iſtuc dedam iam negoti. S.non poteſt.
P. Qui? S.quia habet aliud magis ex ſeſe,& maius. P.quidnam?
S.uinctus eſt.
†Iube Pyrrichius eſt P.Pater,non recte uinctus eſt. S.haud itá iuſſi. P.†iube ſolui obſecro.
S.Age fiat. P.at matura. S.eo intró. P.ó fauſtum, & felicem hunc diem.

Mitte orare.] Hic in ſcenã progreditur Crito:in cuius uerbis non modo quod ipſe promittit,ſed etiam quod & Pamphilus dixerit,demonſtratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. Mitte orare, una harũ quæuis cauſſa.] Pamphilo dicit.& dicendo una harum, oſtendit multas eſſe cauſas: etiam pares magnitudine eſſe,dicendo Quæuis. Andrium ego Critonem uideo?] Bonum initium agnituri filiam.Itaq; compendij cauſa,non laborat de agnitione perſonæ Critonis,ut ab eo facile doceri poſſit. Saluus ſis Crito.] Ne laboret ad perſuadendum: miro compendio poetæ, iam Crito notus eſt Chremi. Quid tu Athenas inſolens?] Inſolens,inſolitus,inſuetus. Cicero,Moueor etiam loci inſolẽtia. Salluſtius, Inſolens uera accipiendi. Inſolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam, & naturalem,inſolens dicitur. Cicero,In uictoria,quæ natura inſolens,& ſuperba eſt. Euenit.] Pudet fateri propter hæreditatẽ ueniſſe. Et uide ipſum eſſe, qui dixerit ſupra, Clamitent me ſycophantam,hæreditatem perſequi. Paratus aduenis?] Hoc eſt ſubornatus, & compoſitus dolo. Tú ne impune hoc facies?] Mire acriter Critonem aggreſſus, dilatauit incuſationẽ,& generalem fecit uirtute oratoria,quæ δεινότης dicitur. Tu ne hic.] Id eſt Athenis, ubi delicta uindicantur. In fraudem illicis.] Illigas.unde Virg. Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore Licia circundo. Licia enim dicta ſunt quaſi ligia. Eorũ animos lactas?] Hinc etiam oblectatio dicitur. Lactas. Quaſi teneros animos. Lactare, eſt dulcedine aliqua tenere,ad perſuaſionem inducere:unde & delectare, & oblectare dicimus. Ac meretricios amores nuptijs cõglutinas?] Vide oratorie agi, ut grauius Critonem accuſet Simo, nunc defendit filium,quem dudum increpauerat. Ac meretricios amores. Peius lenocinio crimen ingeſſit:non amicam facere de meretrice,ſed coniugem. Nuptijs cõglutinas? Hoc grauius eſt lenocinio. Metuo ut ſubſtet hoſpes.] Vt, ne non. Lucilius, Tuam ut memoriã retineas. Et bene hoſpes ait, non homo, uel Crito. eſt enim in ipſo nomine cauſſa diffidentiæ. Non ita arbitrere.] Id eſt, nõ arbitreris. Bonus eſt hic uir.] Cum põdere,& diſtinctione inferendum. Hic uir ſit bonus? Hic, per εἰρωνείαν nec uirum, nec bonum eſſe dixit.

Margin notes: Inſolens; Illicere; Licia

Hic uir

Hic uir ſit bonus?Mire poeta cum oportuerit Critonem inimiciorem Chremi eſſe quàm
Simoni,ſic rem inducit,ut notior ei ſit cõtra quem maxime uenerat, atq; ab eo defendatur
magis,ut res progredi ad cataſtrophen poſſit. In ipſis nuptijs.] In ipſo articulo nuptiarũ. *In ipſis nuptijs*
Vt ueniret ante hac nunquã?] Plerũq; caſus imitatur induſtriã: & hoc ſæpe fit, ut etiam
ſedulò facta,ſint ſuſpecta. Sycophanta.] Hoc eſt quod minime uoluit ſibi dici Crito.nam
ita locutus eſt ſuprà,Clamitent me ſycophantam,hæreditatem perſequi. Hem.] Princi/
pium iracundiæ.audiuit enim quod maxime uitabat:nã ut ſuprà, Clamitent me ſycophan
tam. Sic Crito eſt hic.mitte.] Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicẽdo,ſic eum
eſſe.Menander. * Et rectè: quia naturæ ignoſcitur, uoluntati non item. Si mihi
pergit quod uult,dicere.] Grauiter & mature. Ego iſtæc moueo,aut curo?] Eſt enim ſyco
phantæ perturbare rem bonam,& curare malam. Hoc igitur dicit cum εἰρωνείᾳ, Ego hæc
turbo,aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. Non tu tuum malum æquo animo fe/
res?] Non filium,ſed amorem in filium,ſignificat.An quia iratus eſt?Et quæritur,an conue
niant hæc uerba,Pamphilo ueniente.Imò enim conueniunt:nam quanto magis diſſimulat
fauorem,tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. Iam ſciri poteſt.] Addidit & tempo
ris celeritatem,& magna maturitate dixit. Atticus quidam olim.] Hæc pars argumenti
eſt:quæ & ſuprà iam dicta. Forte applicat.] Applicat,proprie de naufragio in litus eiecto *Applicare*
atq; egenti. Primum ad Chryſidis patrem.] Quid eſt,primum?an quia poſtea mortuus
eſt? Fabulam inceptat.] Aut ad comœdiam retulit, fabulam: quia fabula comœdia: & *Fabula*
quia argumentum quaſi fabulæ narratur.aut certe ad irriſionem narrationis dicit. etenim *Comœdia*
Olim fabulæ proprium:ut Horatius, Olim Ruſticus urbanum murem mus paupere fer/
tur accepiſſe cauo,ueterem uetus hoſpes amicum. Itáne uerò obturbat?] Si ſubdiſtin/
guit:interſtrepit accipe.Si non diſtinguit,euertit intelligas. Itáne uerò obturbat?Poteſt itá
ne uerò,ſubdiſtingui:& ſic cum comminatione inferri,obturbat. Ibi audiui ex illo.] Ma/
gna confirmatio ueritatis eſt. Nomen tam cito tibi?] Non negantis eſt,ſed difficilè ſe dictu
rum oſtendit. Phania.] Hoc ita dicit Crito,ut nemo audiret:ſcilicet adhuc dubitans,an
ipſe ſit.Hem.] Sunt qui putant Simonem dicere iraſcentem filio Critonem ſubmonenti.
Perij.] Hoc Pamphilus poſt iracũdiam patris,An Chremis eſt dolentis ad uel eius men
tionem,uel quòd in filiam penè peccarat? Verum Hercle opinor.] Hoc adhuc cunctanter
eſt dictum:& ideo indiget confirmatione. Rhamnuſium ſe.] Piræus,& Rhamnus,& cæte
ra huiuſcemodi,maritima Atticæ oppida intelligenda ſunt.Rhamnus, pagus Atticæ eſt.
Multi alij in Andro.] Hoc teſtimonium cæcum dicitur. Teſtimoniorum enim modus du
plex eſt:manifeſtus,& cæcus.Manifeſtus,eſt qui certos teſtes,& præſentes habet. Cæcus, in *Teſtimonia*
quo multitudinem,aut ciuitatem dicimus ſcire.ut Cicero,Teſtis eſt tota Sicilia. Quod ta/ *cæca & ma*
men audientem conſternat.Eſt etiam in cæco iuſiurandum,tabulæ abſentesq; perſonæ. *nifeſta*
Cuiam igitur?] Vetuſte,cuiam.quod omnibus generibus,& caſibus ſeruit. Arrige au/ *Cuiam*
res Pamphile.] Translatio à pecudibus.quibus uerbis intendit,accipiendam eſſe uocem.
Arrige aures Pamphile.Hoc Simo uidet dicere.Vt alij putant,ipſe ſibi Pamphilus. No
ram,& ſcio.] Norã Phaniã,Scio fratrem fuiſſe.Ergo & ad perſonã,& ad rem retulit. Meq; *Arrigere*
in Aſiam perſequens,proficiſcitur.] Bene in Aſiam,ubi bellũ nõ erat,ſed in Græcia. Et per *aures* & ſubmittere
ſequens dicit,perſeuerationem ſequentis oſtendẽs.Perſequimur enim qui nõ deſinit ſequi. *Perſequi*
Virg.Quæ te ſola puer,multis è matribus auſa Perſequitũ. Vix ſum apud me.] Hoc eſt ar/ *Apud ſe*
gumentum ſapientibus lætitiã uehementem in bonis moderandã: cũ unuſquiſq; gaudens *non eſſe*
ita perturbetũ.ut apud ſeipſum iam non ſit. Vix ſum apud me·Nõ ſum apud me,magis con
ſuetudine,quàm ratione dicitur.Aut forte ſic dicit,quaſi abierit animus,& rurſus redierit. Ita
animus cõmotus eſt metu.] Duo carnifices futurarũ rerũ ſunt, ſpes & metus. Dolor enim
& gaudiũ,præſentium rerũ ſunt.Virg.Hinc metuunt,cupiuntq;:dolent,gaudentq;,nec au/
ras Reſpiciunt.Sed dolorẽ hic in lætitia nõ poſuit.& mire ordinem ſeruauit: ſic enim ſe hæc
inuicem ſequuntur.Et ἀσυνδέτως diſtinguendum eſt,ſpe, gaudio:ut ſeparatim inferantur.
Mirando.] Mirando,dum miror.& eſt participium. Næ iſtam.] Næ,nimis.Cicero,Næ
iſti uehementer errant.Salluſtius, Næ iſta nobis manſuetudo,& miſericordia. Gaudeo.] *Gaudere*
Gaudemus noſtris,gratulamur alienis.Vt Salluſtius, Et ei uoce magna uehementer gratu/ *Gratulari*
labantũ. Næ iſtam multis tuam.] Nõ multis modis inueniri gaudeo:ſed tuã inueniri. Alij,
multis modis tuã inueniri gaudeo:nõ,inueniri gaudeo.Hic iam redit in gratiã Simo cum fi
lio:niſi forte patrẽ ſocerum appellat,ut Turnus apud Virgiliũ, Et nos tela pater, ferrumq;
haud debile dextra Spargimus. Sed quomõ infrà dicit, Quid reſtat pater?an reſtat ideo,
quia hæc iã maior pars recõciliationis eſt? Credo pater.] Incertũ utrũ,cui gratulatũ, Simo *Credo*
ſit,quamuis Pamphilus reſpõdeat.poteſt enim Chremes & pater uideri. Credo pater.Sic
reſponderi ſolet dicenti,gaudeo. At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat.] At, diſcretiuum

Scrupulus eſt ſuperiorum dictorum. Scrupulus à ſcrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis moleſtæ ſunt pedibus ſcrupuloſæ uiæ. ut Virg. Scrupea tuta lacu nigro, nemorumq́ tenebris. Etiam. Pro adhuc. Dignus es cum tua religione, odium.] Aut dignus odio, aut accuſatiuus pro ablatiuo caſu eſt poſitus, pro odio. aut ſeparatim odium legendum eſt, ut ſit dignus qui male habearis. *Scirpus* Nodum in ſcirpo quæris.] Scirpus, paluſtris res & leuiſſima. Lucilius in primo, Nodum in ſcirpo inſane facere uulgus. Eſt autem ſcirpus, ſine nodo, & lenis iunci ſpecies. Alibi ipſe, Reddunt curatura iunceas. Plautus. Scirpo induitur ratis.

Id quæro.] Rurſus Crito obliuioſus eſt, utpote alienarum rerum. Voluptati obſtare.] Nunc lætitiæ & gaudio. Heus Chreme.] Heus dicendum erat, quia Chremes Critonem intuebatur. Ex ipſa millies audiui.] Duas res oſtendit Pamphilus, & quòd uerũ ſit quod ex ipſa ſæpe audierit, & quòd ſit Glycerium. Omnes nos gaudere hoc.] Aut hoc correpte, aut hoc producte: ut ſit, hac re gaudere. Et gaudere, noſtris eſt, ut ſuprà adnotauimus: *Lætari* alienis uerò, gratulari. Salluſtius, Et ei uoce magna uehementer gratulabantur. Plus eſt ergo gaudere, quàm lætari. *Lepidus* Quid reſtat pater?] Hoc eſt, ne iraſcaris. O lepidum caput.] In quo leporis eſt plurimũ, lepidus dicitur. *Lepos* Nam lepos eſt uenuſtas. Nempe. ſcilicet.] Nempe, & ſcilicet dicentes, manu uel uultu dotem ſignificãt. quod mox intelligit Chremes. Alij ἀπὸ τοῦ Scilicet Chremeus perſonam faciunt. Dos eſt Pamphile.] Id eſt, Pãphilo pro uxore dabuntur decẽ talenta. Accipio.] Ille niſi dixiſſet, accipio: dos non eſſet. datio enim ab acceptione confirmatur: nec poteſt uideri datum id, quod non ſit acceptum. Eho.] Eho hic admiratio eſt intentionis ad id quod dicturi ſumus. Dedam iam.] Addidit & temporis celeritatem. Qui.] Quamobrem. *Recte* Non recte uinctus.] Id eſt, non iuſte. ſed hic ad cauſam retulit nõ recte: Senex uerò, ad rem retulit. Haud ita iuſſi.] Quia quadrupedem ſtringi iuſſerat, quaſi recte ac diligenter. Et hoc ipſum non uacat. nam iam iocularitur loqui, & minus iraſcentis eſt, & placabilis animi. Haud ita iuſſi. Eleganter luſit ad ἀμφιβολίαν. & ſimul oſtendit, quàm propiuus ſit Pamphilo pater, & quàm facilè ueniã Dauo impetrare poſſit ab eo: quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuſte: ille ſic reſpondit, quaſi dixerat, non diligenter uinctus eſt. Et haud ita iuſſi. ſic enim præceperat, quadrupedem conſtringito.

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS. PAMPHILVS.

C. PROVISO quid agat Pamphilus. atque eccum. P. aliquis forſan me putet *Iambicus tetrameter*
Trochaicus tetrameter Non putare hoc uerum: at mihi nunc ſic eſſe hoc uerum lubet.
Ego uitam † deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror,
† Deorũ diſſyllabum eſt. Quòd * uoluptates eorum, propriæ ſunt. nam mihi immortalitas
Parta eſt: ſi nulla ægritudo huic gaudio interceſſerit.
** In uoluptates eliditur u.* Sed quẽ ego potiſſimũ exoptẽ nunc mihi, cui hæc narrẽ, dari? *Iãb. tetrameter*
Trochaicus tetram. uterq; C. Quid illud gaudi eſt? P. Dauom uideo. nemo eſt, quem mallem omnium.
Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurum gaudia.

PRouiſo quid agat Pamphilus.] Hæc ſcena alterum generum Chremeti cõparat: ne aut Charinus triſtis recedat, aut nõ prouiſum uideretur Philumenæ. Prouiſo quid agat. Hoc colloquium poſt compendiũ fabulæ inducitur: ut una narratione etiã negociũ Charini tranſigi poſſit. Prouiſo quid agat. Dupliciter res ab oculis ſpectatorũ mouentur: aut enim futura promittũtur, aut facta narrantur. Prouiſo, duo ſignificat: & prouideo, & procedo. Nunc ſic eſſe hoc uerum lubet.] Sic delicate pronuntiandum eſt, & ſeparatim diſtinguẽdum. At mihi nũc ſic eſſe hoc uerum lubet.] Senſus hic eſt, Alij putent, ut uolunt: ego autẽ uerũ eſſe confirmo quòd mihi lubet uerum credere. Ego uitam deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror.] Omne quod habemus aut mutuum eſt, aut proprium. *Mutuum* mutuum eſt quicquid ad tempus habemus, nec poſtmodum noſtrum futurum eſt, ut uxor, domus, uilla, ſerui, & cætera in hunc modum. *Proprium* proprium, ut uirtus animi, & bonum ſempiternum: quod proprie de dijs dicitur. nõ enim aliũde uenerũt, ſed apud ſeipſos ſunt ſemper. & Epicurũ ſecutus, hoc dixit. Proprie

ergo

ergo de dijs ſempiternum dicitur. Nam inter ſempiternū, & perpetuum hoc intereſt: quòd ſempiternum ad deos, perpetuum propriè ad homines pertinet. Ego uitam deorum propterea.] Hanc ſententiam totam Menandri de Eunucho tranſtulit. Et hoc eſt quod dicitur, Contaminari non decere fabulas. Ego uitam deorum. Non dixit, quòd ſcit: ſed quod uerum putet. Et eſt δόγμα ἐπικούρειον, quod á cæteris philoſophis repudiatur, de ocio deorum, ac perenni uoluptate. Propriæ ſunt.] Perpetuæ ſempiternæ, quæ nō ſunt accommodatæ ad tempus, ac mutuæ. ſic & ſuprà, Nihil ne eſſe propriū cuiquã? Si nulla ægritudo huic gaudio interceſſerit. Scilicet ſecūdum ſupradictam ſententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit uoluptas, deus ſum. Quid illud gaudij eſt?] In alijs, Daui perſona infertur. Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum.] ἀρχαϊσμός. Solide ſolum.] Figura παρόμοιον

Sempiternum ad Deos
Perpetuum, ad homines

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

D. PAMPHILVS ubinā hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt?
P. ego ſum. D. ò Pamphile. *Iambici tetrametri*
P. Neſcis quid mihi obtigerit. D. certe: ſed quid mihi obtigerit, ſcio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euēnit, ut quod ſim nactus mali,
†Prius reſciſceres tu, quàm ego, quod tibi euēnit boni.
P. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. D. ò factum bene. C. hem.
P. Pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe,
P. Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam. C. num ille ſomniat.
Ea, quæ uigilans uoluit? P. tum de puero Daue? D. ah, deſine.
Solus eſt, quem diligunt Di. C. ſaluus ſum ſi hæc uera ſunt.
Colloquar. P. quis hòmo eſt? Charine in tempore ipſo mihi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audiſtin'? C. omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice;
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quæ uoles, ſcio eſſe omnia.
P. Memini. atq; adeò longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum:
Propera, accerſe, hinc qui auferant eam. quid ſtas? quid ceſſas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc. intus deſpondebitur.
Intus tranſigetur ſiquid eſt, quod reſtet. Plaudite.

Trochaici tetrametri
†Si legas, Tu prius reſciſceres, uerſus probe cōſtat

CALLIOPIVS RECENSVI. *Dimeter Iambicus*

PAmphilus ubi nā hic eſt?] In hoc actu mira arte ea quæ reſtant de comœdia, breuiter explicantur, & deſignantur duorum ſociorum binæ nuptiæ. Pamphilus ubi nam hic eſt? P. Daue. D. Quis hic eſt? In affectu gaudentis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit: cuius perſona parce uititur poſt compendium. Sed quid mihi cōtigerit, ſcio.] Scio, id eſt perſenſi. More hominum.] Hominum abundat. More hominū Euenit ut quod ſim nactus mali. Quia fama mali celerior, quàm boni: id eſt, ut facilius mala quã bona nūtientur. Ad hoc ergo dixit, quòd ille prior ſcierit quòd eſſet uinctus, quàm ipſe cognitam Glycerium cognoſceret. Mea Glycerium ſuos parentes reperit.] Hæc ita narrantur Dauo, ut eadem opera etiam Charinus audiat. Pater amicus ſummus.] Hæc omnia, ut diximus, propter Charinum dicuntur, ut audiat. Amicus ſummus. Deeſt eius. Nùm ille ſomniat ea quæ uigilans uoluit?] Hinc Virgilius, Credimus? an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Scire

Define

Deſine.] Compendium attulit. Bene factum.] A gratulatione cœpit. Omnia.] Compendium. Age, me in ſecundis tuis rebus reſpice.] Hæc ſunt quæ abſolute dicuntur. & eſt commonitio: Sunt enim qui felicitate elati, ne reſpicere quidem uelint amicos. Et reſpicere eſt proprie retro aſpicere. Id eſt, quem præcedis felicitate, non obliuiſcaris. Tuus eſt nunc Chremes.] Lucilius in ſecundo, Nunc prætor tuus eſt, meus ſi diſceſſerit horno Gentili.

Reſpicere

Tu Daue abi domum,] Hi uerſus, uſq; ad illum, Gnatam ubi meam Philumenam uxorem, negãtur Terentij eſſe: adeò ut in pluribus exemplaribus bonis non inſerantur.

Atq; adeo longum eſt nos illum expectare.] Quia & audacter, & artificioſe binos amores duorum adoleſcentium, & binas nuptias in una fabula machinatus eſt: & id extra præſcriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat: idcirco aliud in proſcenio, aliud poſt ſcenam retulit: ne uel iuſto longior fieret, uel in eadem propter rerum ſimilitudinem cogerentur. Sequere me hac intus. apud Glycerium eſt.] Iam poſt ſcenam itur: quia ulterius in proſcenio nihil agitur. Ne expectetis.] Mire dicit, latenter ſe laudans: quo uerbo auidũ adhuc audiendi populum, adeoq; cupidum & intentum oſtendit, ut finem Comœdiæ eueniſſe non ſenſerit. Intus tranſigetur ſi quid eſt quod reſtat. Artificioſe Poeta hæreditatis iuſtam petitionẽ ex Critonis perſona prætermiſit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur: ne uel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerij infuſcaretur finis fabulæ ad lætum exitum ſpectans. Si quid eſt quod reſtat. Quia narratione dignum non eſt quod Charinus rogat.

F I N I S.

FABVLAE INTERLOQVVTORES

Laches ſenex	Pythias ancilla
Phædria adoleſcens	Thraſo miles
Chærea adoleſcens	Sanga lixa
Parmeno ſeruus	Gnatho paraſitus
Dorus eunuchus	Chremes adoleſcens ruſticus
Thais meretrix	Sophrona nutrix
Dorias ancilla	Antipho adoleſcens

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

Laches à ſortiendo ſiue ab intendendo actionem iniuriarum, pius in filios & uehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate morum, cordatus adoleſcens, & cum morbo ſuo pugnans. Chærea à gaudio, ephebus ad quiduis audax, incogitans, & impotenter amans. Parmeno, quod ſedulo adſit domino ſuo, callidus, & oſor meretricum. Dorus, quod dono mittatur Thaidi. Thais à pauone uidetur dicta. addita aſpiratione. Inducitur cordata & ciuilis, ac inter meretrices probis moribus.

Dorias, ab haſta, quod in bello capta ſit. Pythias ob calliditatem, aut quod omnia percontetur.

Thraſo, à confidentia fingitur ſtolidus & arrogans. Sanga à σάγῃ, hoc eſt à componendis ſarcinis dictus uidetur. Fingitur liber ac domini contemptor, quales ferè coqui. Gnatho, à mandibula ut edax. Fingitur aſſentator & callidus. Chremes adoleſcens ruri educatus, eoq; ciuilium blandiciarum inſolens, & artium imperitus. Antipho, quod obuius appareat.

C. SVLPICII

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA IN EVNVCHVM

SORORE M falsò dictitatam Thaidis,
Id ipſum ignorans miles abduxit Thraſo·
Ipſiq́ue donat.erat hæc ciuis Attica.
Eidem Eunuchum,quem emerat tradi iubet
Thaidis amator Phædria,ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret,dono miſſam Thaidi.
Ornatu Eunuchi induitur.ſuadet Parmeno·
Introijt·uitiat uirginem·ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius,collocat
Vitiatam Ephebo,Phædriam exorat Thraſo.

ἄλλως

MERETRIX adoleſcentē cuius mutuo amore *Non ſunt uerſus*
Tenebatur,excluſit·eiq́ue reuocato,
Excluſionis cauſſas reddidit.eius frater
Minor natu,uirginem quam miles
Meretrici dono miſerat,amare cœpit.
Deductusq́ue in domum meretricis pro Eunucho,uitiat,
Re itaq́ue cognita,cum illuſam ſe meretrix
Doleret,ab eodem adoleſcente,placatur.
Interuentuq́ue fratris eius ciuem cognitam
Athenienſem,duxit uxorem·miles quoq́ue
In partem meretricij amoris receptus illuditur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM TERENTII.

HAEC MASCVLINI generis nomine nuncupata fabula eſt, Eunuchus: & eſt Palliata Menandri uetus: quam ille autor de facto adoleſcentis, qui ſe pro Eunucho deduci ad meretricem paſſus eſt,nominauit. Itaque ex magna parte motoria eſt. Atque in hac Comœdia qui perſonam Parmenonis actor ſuſtinet, primas habet partes. Secundæ ſunt Chæreæ. Tertiæ ad Phædriam ſpectant. Huius prologus ſanè eſt concitatior. Nam & obijcit crimina aduerſantibus:& comminatur in poſterum:& accuſatorie narrat iniuriam Terentio factam:& ad ultimum tumultuoſe, & cum magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασιν, & ἐπίτασιν & καταστροφὴν ita æquales habet, ut nuſquam dicas longitudine operis Terentium delaſſatum dormitaſſe. Actus ſanè implicatiores ſunt in ea, & qui non facile à parum doctis diſtingui poſſint: ideo, quia tenendi ſpectatoris cauſa uult poeta noſter omnes quinque actus uelut unum fieri: ne reſpiret quodammodo: atque diſtincta alicubi continuatione ſuccedentium rerum, ante aulea ſublata faſtidioſus ſpectator exurgat. Acta planè eſt Ludis Megalenſibus, L. Poſthumio, L. Cornelio, Aedilibus

curam ædium habentibus:etiam tunc perſonatis L.Numidio Poſthumo.L. Ambiuio Turpione.item modulante Flacco Claudio tibijs dextra & ſiniſtra ob iocularia,multa permiſta grauitate.Et acta eſt tanto ſucceſſu,ac plauſu,atq; ſuffragio:ut rurſus eſſet uendita, & ageretur iterum pro noua:proq; ea pretium,quod nulli ante ipſam fabulam contigit, octo milibus ſeſtertiûm numerarent poetæ.Prouerbia multa ſæpe pronunciata,& cantica ſæpe mutatis modis exhibita ſunt. προτατικὸν πρόσωπον nuſquam habet: ſed ſuis tantum perſonis utitur.In hac Terentius delectat facetijs:prodeſt exemplis:& uitia hominũ paulo mordacius, quàm in cæteris,carpit.Exempla autem morum hic tria præcipua proponuntur, Vrbani ſcilicet,Paraſitici,& militaris. Hæc ædita tertium eſt:& pronunciata,Terentij Eunuchus: quippe iam adulta commendatione poetæ,ac meritis ingenij notioribus populo. Facta autem ex duabus Græcis una eſt latina.Nam ex Eunucho,& Colace Menandri fabulis, hæc Eunuchus Terentiana ſcripta eſt, non ſine crimine, quòd multa in hanc translata ſint ex multis poetis latinis.quod totum,per Prologum purgat atq; defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI

RApta quædam ex Attica uirgo nobilis,atq; adducta eſt Rhodum:ibiq; matri Thaidis meretricis ab amico dono data eſt, & educata uelut ſoror unà cum filia Thaide. Sed Thais relicta matre, Rhodo cum amatore quodam Athenas ſe contulit:ab eoq; hæres inſtituta mortuo,mox à milite Thraſone diligebatur nimis.Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuam Rhodi comperiſſet,& eam uirginẽ,quam diximus, ab hæredibus mortuæ animaduertiſſet uenum eſſe propoſitam:quamuis ignarus rerum omnium, emit tamen:& dono amatæ Thaidi uexit Athenas. Verum poſtquàm adueniens riualem Phædriam apud amicam reperit:quem per eius abſentiam ſibi meretrix cõciliarat:affirmauit ſe nõ ante daturum promiſſam uirginem,quàm Thais foras æmulum pepuliſſet. Illa igitur, etſi amaret Phædriam,cupiditate tamen recuperandæ uirginis & ciuis Atticæ, & quam à paruula ut ſororem dilexerat,excludit Phædriam.Hinc ille primo iraſcitur:pòſt,àccepta facti ratione, à Thaide lenitur:& in bidui ſpatium ſponte concedens militi,rus proficiſcitur.Statimq; ne ab æmulo muneribus ſuperaretur,Eunuchũ & puellam Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere.Verum Chærea frater Phædriæ tũc ephebus,uiſa in uia uirgine, inflammatur amore eius.Atq; eo euaſit uehementi ardore,ut pro Eunucho ipſe deduceretur ad Thaidem.Hac occaſione uitiata uirgo:& mox ciuis,& nobilis cognita,datur uxor Chæreæ:Phædria uerò & miles riuales,ambo concordes per paraſitum redditi,communi amica ſine certamine potiuntur. In primo actu Phædria excluſus à Thaide,& ſecum primo,& mox cum Parmenone conqueritur fortunas ſuas:& ad poſtremum coràm accuſat Thaidem. Rurſus permulcetur ab eadem:& uoluntate digrediens,rus ſeſe conceſſurum in ſpacium bidui eſſe promittit. Secundus actus,profectionem Phædriæ continet delegantis ſeruo deductionem Eunuchi,& puellæ ad Thaidem, Tum Paraſitum loquentem, per quem uirgo à milite dono amicæ miſſa eſt.Tum interuentum Chæreæ amantis uirginem, eiuſdemq; cum Parmenone conſilium de eadem potienda per fallaciam: quia pro Eunucho ipſe ſupponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & paraſiti per ridiculum colloquiũ. Tum inuitationem ad cœnam Thaidis.Tum oblationem uelut Eunuchi Chæreæ & puellæ ex Aethiopia per Parmenonem factam.Tum uerba Chremetis ad Thaidem uenientis, perductiq; ad militem.Antiphonis Chæreæq; colloquium de uitiata per dolum uirgine.

In quarto actu Dorias nunciat iurgiũ inter militẽ & Thaidem:tum reditũ habet ex uilla Phædriæ:& querelam Pythiæ de uitiata uirgine apud Phædriam: & eundẽ ſtupentẽ quod audiebat.Errorem ebrij Chremetis:& uerba petulantia Thaidis aduerſum militem, & militis aduerſum Thaidem:parata prælia,ridiculeq; depoſita. Quintus actus hæc continet, querelam Thaidis de uitiata uirgine,primo cum Pythia,poſtea cum ipſo Chærea:Tum interuentum Chremetis atq; nutricis:Tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiæ,atq; eius indicio per ſenem qui rure tunc aduenerat,confirmatas nuptias.& ad ultimũ,reditũ in gratiã militis cũ Phædria,& Chærea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIO L. CORNELIO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTIL. PRAENESTINVS, TIBIIS DVABVS DEXTRIS GRAECA MENANDRV FACTA SECVNDA. MODOS FECIT FLACCVS, M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

PROLOGVS

Senarij

SI QVISQVAM eſt,qui placere ſe ſtudeat bonis
Quamplurimis,& minime multos lædere·
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt,qui dictum in ſe indementius
Exiſtimat eſſe,ſic exiſtimet.ſciat
Reſponſum,non dictum eſſe.quale ſit,prius
Qui bene uertendo,& eas deſcribendo male,ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit.
Atqꝫ*à Theſauro ſcripſit cauſſam dicere
al. à Theſauris. puto fuiſſe ſcriptũ, à theſauro is
†Illic pro ille ut aliâs ſæpe
Prius unde petitur aurum,quare ſit ſuum,
Quàm†illic qui petit,unde*eſſet theſaurus ſibi, *al. *is ſit*
Aut unde in patrium monimentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe,aut ſic cogitet.
Defunctus iam ſum:nihil eſt quod dicat mihi.
Is ne erret moneo·& deſinat laceſſere.
Habeo alia multa.quæ nunc condonabitur·
Quæ proferentur pòſt,ſi perget lædere
Ità,ut facere inſtituit. Nunc quam acturi ſumus
Menandri EVNVCHVM, poſtquàm ædiles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.
Magiſtratus cum ibi adeſſet,occœpta eſt agi.
Exclamat,furem,non poetam,fabulam
Dediſſe,& nihil dediſſe uerborum tamen.
COLACEM eſſe Neui,& Plauti ueterem fabulam·
Paraſiti perſonam inde ablatam,& militis.
Si id eſt peccatum,peccatum imprudentia eſt
Poetæ·non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe uos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt.in ea eſt paraſitus colax,
Et miles glorioſus.eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca.ſed eas fabulas actas prius

Latinas ſciſſe ſeſe,id uero pernegat.
Quòd ſi perſonis iiſdem uti alijs non licet·
Quí magis licet,currentes ſeruos ſcribere·
Bonas matronas facere·meretrices malas,
Paraſitum edacem,glorioſum militem,
Puerum ſupponi·falli per ſeruum ſenem,
Amare,odiſſe,ſuſpicari·:deniq;
Omnes ſpon- NVLLVM EST iam dictum,quod non dictum ſit prius.
dei,excepto Quare æquum eſt uos cognoſcere,atq; ignoſcere·
ultimo Quæ ueteres factitarunt,ſi faciunt noui.
Date operam·& cum ſilentio animaduortite.
Vt pernoſcatis,quid ſibi Eunuchus uelit.

SI quiſquam eſt qui placere, &c.] Attendenda poetæ copia, quòd in tot prolo-
gis de eadem cauſa iiſdem ferè ſententijs,uarijs uerbis utitur. Bonis quam-
plurimis.] Commendat perſonam. In his poeta hic nomen profitetur ſuū.]
Cum dixiſſet Quiſquam:intulit In his.& alibi,Cuius mos maxime eſt conſimi
Tum lis ueſtrū:hi ſe ad uos applicant. Tum ſi quis.] Bene ſi quis:cū L. Lauinium ſi
gnificet:ne uel ipſum à ſe læſum eſſe fateretur.Et Tum,præterea:ut,Tum canit Heſperidum.
Inclementius Inclementius.] Pro inclementer:ut,Iam ſenior,ſed cruda deo,uiridisq; ſenectus. Exiſti
mat.] Pro exiſtimauit. Reſponſum,non dictum eſſe.] Deeſt ei: ut in Phormione, Si quis
Dicaces quid reddit,magna habenda eſt gratia. Non dictum eſſe. Superius Dictum,participium
eſt:inferius,nomen.A quo etiam dicaces dicũtur,qui iocoſis ſalibus maledicunt. Reſpon
ſum,non dictum eſſe. Figura πλοκὴ. nam Dictum modo bis numero poſitum, ſuprà no-
men ſignificat,infrà participium:ut in Heautont. In quem quiduis harum rerum cõuenit,
Vertere quæ ſunt dicta in ſtultum. Qui bene uertendo.Bene,pro ualde.Et uertendo, in linguam
latinam transferendo.Plautus, Vertit Barbare.Aut uertendo, corrumpendo. Idem Me-
ὁ αὐτὸς for- nandri phaſma nunc nuper dedit.] *τὸ αὐτὸ apparet pronuntiatũ,quaſi hoc ipſo admonue
te. Nā τὸ αὐ- rit ſpectatorem quàm turpiter & imperite hæc fabula ſcripta ſit.Et bene,nunc nuper: ut ex
τὸ nullum ha- uicinitate facti oſtendat nihil eſſe dicendũ,quàm diſplicuerit hæc comœdia L.Lauinij: pro
bet hic locũ. pterea quòd res recens ſit,& omnes meminerint.Phaſma autem,nomen eſt fabulæ Menan
pbabilius eſt dri:in qua nouerca ſuperducta adoleſcenti,uirginem,quam ex uicino quodam cõceperat,
fuiſſe ſcriptũ furtim eductam,cum haberet in latebris apud uicinum proximum, hoc modo ſecum ha-
ἐμφατικῶς bebat aſſidue nullo conſcio·Parietem,qui medius inter domum mariti ac uicini fuerat, ita
perfodit,ut in ipſo tranſitu ſacrum locum eſſe ſimularet. Cumq; tranſitum intẽderet ſertis
ac fronde felici,rem diuinam ſæpe faciens,euocabat ad ſe uirginem. Quod cũ animaduer-
tiſſet adoleſcẽs,primum aſpectu pulchræ uirginis,uelut numinis uiſu perculſſus exhorruit:
Vnde phaſma eſt nomen fabulæ.Deinde paulatim re cognita,exarſit in amorem puellæ:ita
ut remedium tantæ cupiditatis,niſi ex nuptijs,non reperiretur.Ita ex commodo matris ac
uirginis,& ex uoto amatoris,conſenſuq; patris, nuptiarum celebratione finem accipit fa-
bula.Verum ergo hoc dicat,quod totam fabulam transferendo,læſerit L. Lauinius:an hoc
tantum de quo reprehendat:ſed his ſignis uelit oſtendere quem dicat uitioſe theſaurũ com
poſuiſſe:ut in theſauro ſit culpa,non in phaſmate: Nunc nuper dedit. Nuper,ex illis uer-
bis eſt,quæ ueteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam niſi adderet
nunc:hoc Nuper,olim,pridem,& iam ſignificaſſet. Idem Menandri phaſma nunc nuper
dedit.Hanc fabulam totam damnat,ut apparet,ſilentio:theſaurum uerò,nõ totum, ſed ex
uno loco: Atq; in theſauro ſcripſit cauſam dicere.] Theſaurum Latini ueteres ſecundum
Græcos,ſine n litera proferebant. Atq; à theſauro ſcripſit cauſam dicere.Arguit Teren
tius quòd Luſcius contra conſuetudinem litigantium,defenſionem ante accuſationem in-
duxerit. huiuſmodi enim eſt Luſcij argumentum, Adoleſcens qui rem familiarem ad ne-
quitiam prodegerat,ſeruum mittit ad patris monumentum,quod ſenex ſibi uiuus magnis
opibus apparauerat,ut id aperiret,illaturus epulas, quas pater poſt annum decimum ca-
uerat ſibi inferri.ſed cum agrum in quo monumentum erat,ſenex quidam auarus ab ado-
leſcente emerat.Seruus ad aperiendum monumentum auxilio uſus ſenis, theſaurum cum

epiſtola ibidem reperit. Senex theſaurum tanquam à ſe per tumultum hoſtilem illic defoſſum retinet, & ſibi uendicat. Adoleſcens iudicem capit: apud quem prior ſenex qui aurum retinet, cauſam ſuam ſic agit: Athenienſes, bellum cum Rhodienſibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cætera, quæ contra naturam iuriſq; conſuetudinem poſita argumenta notat Terentius: quòd ille ordo potior erat, ut adoleſcens prior proponeret cauſam qui petitor inducitur. Prius unde petitur aurum.] Vnde à quo. Virgilius, Genus unde Latinum. Nam poſſeſſorem fecit priorem agere, quàm petitorem: quod abhorret à conſuetudine & iuris, & litium. Quam ille.] Deeſt, dicat. Qui petit aurum: id eſt petitor. Quàm ille qui petit. Eſſet recta locutio ſi diceret, quàm petitorem: aut quàm illum qui petit. ſed, quàm ille, maluit, ut ſubaudiamus cauſam dicat, per ζεῦγμα à ſuperiore figuratum. Dehinc.] ſi loquatur. Ne fruſtretur ipſe ſe.] παρὰ προσδοκίαν dicitur: ſed pòſt addit. Aut ſic cogitet.] Si taceat. Defunctus iam ſum.] χῆμα διανοίας ἀδυναμία. id eſt, omni labore liberatus ſum, autoritate iam confirmata & inuiolabili. *Defunctus ſum* Defunctus iam ſum. Id eſt, iam egi fabulas meas: aut iam deſtiti periclitari in edendis comœdijs: aut certè, iam edidi quam tu reprehendis fabulam. Defunctus iam ſum. Nihil eſt quod dicat mihi. Non ſit, inquit, de ſuis uitijs ſecurus propter uetuſtatem: nihilominus enim à me reprehendetur. Is ne erret moneo.] χῆμα ἐπιεικεία. Quæ nunc condonabitur.] *Condonare* Sic in Phormione, Argentum quod habes, condonamus te. Nam & dono ablatiuo caſui iungebant ueteres: condono uerò accuſatiuo. *Dono* Nunc quam acturi ſumus.] Obliqua narratio facti eſt ſecundum caſum accuſatiuum. Poſtquàm ædiles emerunt.] Mire, cum ordo melior uideretur ſi ſic diceret, Poſtquàm Aediles emerunt quam nunc acturi ſumus, perfecit ſibi ut inſpiciundi eſſet copia. Emerunt autem, mediam corripe: ut Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes. Perfecit.] Mire, quaſi difficile & illicitum. Exclamat, furem, non poetam.] Mire reprehendit antè uitium, quàm de cauſa maledicti dicat. Et nihil dediſſe uerborum tamen.] Aut, neminem fefelliſſe. Aut, nihil appoſuiſſe de ſuo. Exclamat, furem, non poetam. Adhuc nullo reprehenſio eſt: ſi quidem licet transferre de Græco in Latinum. Et nihil dediſſe uerborum tamen. Aut neminem fefelliſſe: dare enim uerba, decipere eſt: quia qui rem expectat, & nihil præter uerba inuenit, deceptus eſt. unde alibi, Verba iſtæc ſunt, & è contrario, cum uideas, cenſeas. *Verba dare* Aut aliter, nihil addidiſſe de ſtylo ſuo Terentium. Peccatum imprudentia eſt.] Id eſt ignorantia: ut imprudens harum rerum. non enim ſtultitia. *Imprudens* Paraſiti perſonam inde ablatam.] Et hoc mire: non uerſus obicit, ſed perſonam eſſe translatam. quid ſtultius, aut calumnioſius dici poteſt? Si id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt poetæ. Primo negat peccatum, deinde concedit & purgat. Imprudentia. Ignorantia, non imperitia.

Si id eſt peccatum, peccatum. πλοκή. Nam peccatum ſuperius nomen eſt: & ſequens, participium. Et primo negat peccatum. deinde ſi peccatum eſt, purgat id ipſum ueniali qualitate ab imprudentiæ partibus. In Eunuchum ſuam.] Ad fabulam, non ad hominem retulit: ut Virgilius, Centauro inuehitur magna. Bonas matronas.] ut Nauſiſtratam.

Meretrices malas.] ut Thaidem, atq; Bacchidem. Sic eſt in Heautont. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier. Et artificioſe oſtendit omnem materiam comicorum.

Paraſitum.] Vt Gnatonem. Glorioſum militem.] ut Thraſonem. Glorioſum militem. Facere ſubauditur. Falli per ſeruum ſenem.] ut Demeam, & Simonem.

Amare, odiſſe, ſuſpicari.] Mire à perſonis ad geſta cum uarietate tranſitum fecit. Omne enim quod in orationem uenit, uel perſona, uel factum eſt. Odiſſe. Quia odere, non eſt latinum. Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.] χῆμα λόγου πλοκή. Nam Dictum, bis poſitum: ut ſuperius Peccatum, diuerſa ſignificat. Quare æquum eſt uos cognoſcere, atque ignoſcere.] χῆμα λόγου παρόμοιον Quæ ueteres factitarunt, ſi faciunt noui.] Et uarie dixit, Factitarunt, & faciunt, & cum magna defenſione Terentij ſemel facientis id quod ſæpe ueteres. Animaduertite.] Nos ἐλλειπτικῶς dicimus aduertite, quod ueteres plene animum aduertite. Quid ſibi Eunuchus uelit.] ἀρχαϊσμὸς uelit ſibi, ut alibi. Nam proh deum atq; hominum fidem, Quid uis tibi, aut quid quæris?

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA

Iambici trimetri.

PHAEDRIA ADOLESCENS. PARMENO SERVVS.

PH. QVID igitur faciam? non eam, ne nunc quidem
Cum accerſor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit·reuocat·redeam? non ſi me obſecret.
P. Si quidem Hercle poſſis, nihil prius, neq; fortius·
Verùm ſi incipies, neq; *perficies nauiter· *al. pertendas*
Atq; ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam uenies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt·ilicet,
Periſti·eludet, ubi te uictum ſenſerit.
PH. Proin tu, dum eſt tempus, etiam atq; etiam cogita.
P. Here, quæ res in ſe neq; conſilium, neq; modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt uitia·iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egóne illam, quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo,
Mori me malim·ſentiet qui uir ſiem.
Hæc uerba, me Hercule una falſa lachrumula,
Quam oculos terendo miſere, uix ui expreſſerit,
Reſtinguet·& te ultro accuſabit·& ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. ó indignum facinus·nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio·
Et tædet, & amore árdeo·& prudens, ſciens,
Viuus uidensq; pereo·nec quid agam, ſcio.
P. Quid agas? niſi ut te redimas captum quàm queas
Minimo·ſi nequeas paululo, at quanti queas·
Et ne te afflictes. PH. Itáne ſuades? P. ſi ſapis,
Neq; præterquàm quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas: & †illas quas habet, recte feras. *eliditur I*
Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas·
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

Quid

QVid igitur faciam?] In hac προτάσει exemplum proponitur, quàm non ſuæ pote
ſtatis ſit qui amat: quàm ſapiat qui non amat, neq; aliter affectus eſt. Quid
igitur faciam? διαλογισμὸς σχῆμα διανοίας. Apparet & multa tacitum cogitaſſe ado-
leſcentem, & tandem in hæc uerba prorupiſſe. Igitur, pro deinde. Vt Plautus
in Amphitryone, Si aliter ſient animati, neq; dent quæ petat, ſeſe igitur ſumma
ui, utriſq; eorum oppidum expugnaſſere. Quid igitur faciam? Menander, εἶτα τί ποιῶ:
Sic Virgilius: Heu quid agam? Et eſt διαλογισμὸς perditæ mentis poſt multam fruſtra cogita-
tionem. Non eam ne nunc quidem.] Hoc uidetur non eſſe contrarium, ſed eſt. Nam dubi-
tat utrum meretricis ſatisfactionem expectet: an illam omnino non quærat. Non eam ne
hunc quidem. Non eam, Probus diſtinguit. Iungunt, qui ſecundum Menandri exemplum
legunt. Comparem,] Conſtituam, ut, Quàm inique comparatum eſt. Non perpeti me Comparare
retricum contumelias?] Sic in Andria, Priuſquàm harum ſcelera, & lachrymæ confictæ do
lis. Cum uni ſit iratus, de omnibus queritur. Excluſit, reuocat.] Vtrunque iniuriam fecit
ex uerbo, dicendo excluſit, potius quàm non admiſit. & reuocat, potius quàm petit ut redeam,
quod erat moderatius. Redeam? non ſi me obſecret.] Vides ergo ſuperiorem partem du-
bitationis in eo fuiſſe, ut rogatus rediret: inferiorem, ut ne rogatus quidem. Non ſi me ob
ſecret. Bene de ea quæ totũ proterue agens excluſit & reuocat: non petat, nec roget, nec oret,
ſe obſecret inquit: quod horum omnium in maiorem partem eſt ultimum. Siquidem
Hercle poſſis.] διαλογισμὸς quaſi ad alterum: ut, Neſcis heu perdita, nec dum Laomedon-
teæ ſentis periuria gentis. Nihil prius, neq; fortius.] Deeſt, eſt. ut, Multum ille & terris ia- Prius
ctatus & alto. Et Prius modo ad laudem, non ad ordinem pertinet: ut Salluſt. Quæ prima
mortales ducunt. Et ipſe in Heautont. Et ſuauia quæ eſſent, prima habere. Nauiter.] A Nauiter
naui ductum, à qua in alto nullum diuerſorium eſt. Infecta pace.] ἐμφατικῶς per μεταφοράν.
Indicans te amare.] Non uerbis indicans: ut alibi, Ibi tum exanimatus Pamphilus, bene
diſſimulatum amorem & celatum indicat. Actum eſt.] De iure translatum. Ilicet.] De
iudicio. Periſti.] De ſupplicio. Actum eſt, ad Vltro adeam uenies, relatum eſt. Ilicet.
ad indicans te amare. Periſti, ad Ferre non poſſe. Ilicet. Semper in fine tranſactæ rei po Eludere.
nitur. Periſti. ἐπιφώνησις. Eludet.] Eludere, proprie gladiatorum eſt cum uicerint. Cicero,
Quàm diu etiam furor iſte tuus eludet? Eludere, eſt finem ludo imponere. Proin tu.] Vt Exin
exin & exinde: ſic proin & proinde dicitur. Here, quæ res, &c.] Conceſſum eſt in palliata Proin
poetis comicis ſeruos dominis ſapientiores fingere: quod item in togata non ferè licet. Eam
conſilio regere non potes. Nunc domino ſeruus eſt ſapientior: quia nec amator, nec amans.
Vt idem in Andria, Facile omnes cum ualemus, recta conſilia ægrotis damus. In amore
hæc omnia inſunt uitia.] Duas præpoſitiones, in amore inſunt. Induciæ.] Induciæ, ſunt Inducia p
pax in paucos dies, uel quod in diem dentur, uel quod indies ocium præbeant. Pax rur-
ſum.] Bene ut conſolaretur, ultimam partem poſuit. Hæc ſi tu poſtules. Id eſt, ſi uelis uel
coneris. Nihilo plus agas.] In eſt nihil agas. Et quod nunc.] Pro quæ: ut ſit conſequẽs,
Hæc uerba. Sic in Andria, Quod plerique omnes faciũt adoleſcentuli, horum ille nihil egre-
gie. Egóne illam, quæ illũ? quæ me?] Familiaris ἔλλειψις. iraſcentibus, nam ſingula ſic com
plentur. Egóne illã non ulciſcar? quæ illũ recepit? quæ excluſit me? quæ nõ admiſit? etenim
neceſſe habet, nec poteſt complere orationem, qui & ſecũ loquitur, & dolore uexatur. Nam
amat ἀποσιώπησιν nimia indignatio: ut Virgilius, Quos ego, ſed motos præſtat compone-
re fluctus. Hæc uerba.] Verba ἐμφατικῶς dixit, quæ ſcilicet nihil effectura ſint. Vna me
Hercle falſa lachrymula, quam oculos terendo miſere, uix ui expreſſerit. Expreſſio ad αὔξη-
σιν ducens, & nõ uera, ſed falſa: & non lachryma, ſed lachrymula: & nõ, ultro flens, ſed ocu-
los terẽdo: & non facilè, ſed ui: & non, extillauerit, ſed expreſſerit. ſic Virg. Captiq; dolis, la
chrymiſq; coacti. Quam oculos terendo, miſere, uix ui expreſſerit. Totũ ſenſum uerbis ſi-
gnificantibus protulit: ut, Stridenti miſerũ ſtipula diſperdere carmen. &, Vna dolo diuũm
ſi fœmina uicta duorũ eſt. Nunc ego & illam.] Nunc, id eſt ſero, ut Virg. Nũc ſcio quid ſit Nunc
amor. Et, Nunc augur Apollo, Nũc Lyciæ ſortes. Et prudens, ſciens.] Prudens eſt, qui in- Prudens per ſe
telligentia ſua aliquid ſentit. Sciens, qui alicuius indicio rem cognoſcit. Ergo prudens, per Sciens per alios.
ſeſe: Sciens, per alios. Viuus uidenſq; pereo.] Mire, & noue, uiuus pereo: & propterea ſic
dixit, ut intelligamus occidor: & uiuus, quaſi ſapiens & ſentiens. Viuus, uidenſq; pereo.
Bene addidit uidens. nam uiuus perit, qui etiam dormiens opprimitur: uidens autem, qui
uigilans uim patitur & perit. Nam uidere, pro uigilare poſuit. ut etiam Virgilius, cum de Si
leno dicit, Iamq; uidenti Sanguineis frõtem moris, & tempora pingit. Ergo uiuus, nõ mor-
tuus: uidens, non dormiens. Captum.] Salluſt. Sin captus prauis cupidinibus. Quã
queas minimo.] Perſeuerauit in translatione quã iamdudum ſumpſit à bello. Si ſapis.]
Id eſt ſi ſapias, ad inferiora iungendum eſt: nam aliter non intelligitur. Noſtri fundi cala-

*Calamitas.

mitas.] Proprie calamitatem ruſtici grandinem dicunt, quòd comminuat calamū, hoc eſt culmum ac ſegetem. Intercipit.] Propriè, quaſi totum capit. Plautus in Aulularia, Quæ mihi interbibere ſola, ſi uino ſcateat, Corinthienſem fontem, & Pyrenæum poteſt.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS MERETRIX. PHAEDRIA. PARMENO.

T. MISERAM me uereor ne illud grauius Phædria — *Iamb. trimetri*
Tulerit, néue aliorſum, atq; ego feci, acceperit,
Quòd heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq́;, poſtquàm aſpexi hanc. P. bono animo es.
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. Quis hic loquitur? ehem tú ne eras mi Phædria?
*Quid hic ſtabas? cur non rectà introibas? P. cæterum — *In Quid uidetur elidi d*
De excluſione uerbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia uerò hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſtæc face.
PH. Quid miſſa? ó Thais Thais, utinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet,
Aut ego *iſtuc abs te factum nihili penderem. — *In iſtuc eliditur s*
T. Ne crucia te obſecro anime mi, Phædria.
Non pol quò quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eò feci, ſed ita erat res, faciundum fuit.
P. Credo, ut fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.
T. Sicine ais Parmeno? age, ſed huc qua gratia
Te accerſi iuſſi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? P. egóne? optume,
Verum heus tu, lege hac tibi meam aſtringo fidem,
Quæ uera audiui, taceo, & contineo optume.
Sin falſum, aut uanum, aut fictum eſt, continuo palàm eſt,
Plenus rimarum ſum, hac, atq; illac perfluo.
Proin taceri ſi uis, uera dicito.
T. SAMIA mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi.
P. Poteſt taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit.
Ex Attica hinc abreptam. P. ciuémne? T. arbitror.
Certum non ſcimus matris nomen, & patris
Dicebat ipſa patriam, & ſigna cætera
Neq; ſciebat, neq; per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Vnde emerat, ſe audiſſe abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit ſtudioſe omnia

Docere,& educare,ita ut ſi eſſet filia.
Sororem plærięꝫ eſſe credebant meam.
Ego cum illo,quo cum uno rem habebam tum hoſpite,
Abij huc·qui mihi reliquit hæc,quæ habeo,omnia.
P. Vtrunqꝫ hoc falſum eſt·effluet. T.quî iſtuc? P.quia
Neqꝫ tu uno eras contenta,neqꝫ ſolus dedit·
Nam hic quoqꝫ bonam,magnamq́ꝫ partem ad te attulit.
T. Ita eſt·ſed ſine me peruenire quò uolo.
Interea miles,qui me amare occœperat,
In Cariam eſt profectus·te interea loci
Cognoui.tute ſcis,poſt illa quàm intumum
Habeam te·& mea conſilia ut tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh,dubiúmne id eſt?
T. Hoc agite amâbo·mater mea illic mortua eſt
Nuper·eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is hanc ubi forma uidet honeſta uirginem,
Et fidibus ſcire,pretium ſperans,ilico
Producit·uendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus·emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum,ignarusq́ꝫ omnium,
Is uenit·poſtquàm ſenſit me tecum quoqꝫ
Rem habere,fingit cauſſas,ne det,ſedulo·
Ait,ſi fidem habeat,ſe iri præpoſitum tibi
Apud me·ac non id metuat,ne ubi acceperim,
Seſe relinquam·uelle ſe illam mihi dare,
Verum id uereri.ſed ego quantum ſuſpicor,
Ad uirginem animum adiecit. PH.etiámne amplius?
T. Nihil·nam quæſiui.nunc ego eam mi Phædria
Multæ ſunt cauſſæ quamobrem cupio abducere.
Primum,quòd ſoror eſt dicta·præterea ut ſuis
Reſtituam,ac reddam.ſola ſum·habeo hic neminem,
Neqꝫ amicum,neqꝫ cognatum·quamobrem Phædria,
*Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. *Cupio ſupereſt in trimetro*
Id amâbo adiuta me,quò id fiat facilius.
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere·nihil reſpondes? PH.peſſuma
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
P. Hei noſter,laudo,tandem perdoluit·uir es.
PH. At ego neſciebam quorſum tu ires.paruola
Hinc eſt abrepta·eduxit mater pro ſua·
Soror eſt dicta·cupio abducere,ut reddam ſuis,

Nempe omnia hæc nunc uerba huc redeunt. deniq;
*Ego excludor·ille recipitur·qua gratia?
Niſi illum plus amas, quàm me·& iſtam nunc times,
Quæ aducecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon'id timeo? PH. quid te ergo aliud ſolicitat? cedò
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nónne ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam: relictis rebus omnibus,
Quæſiui? Eunuchum porrò dixti uelle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ: repperi.
Heri minas uiginti pro ambobus dedi,
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atq; hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume·ueruntamen
Potius quàm te inimicum habeam·faciam ut iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc uerbum ex animo, ac uerè diceres
Potius quàm te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Syncere dici, quiduis poſſem perpeti.
P. Labaſcit uictus uno uerbo quàm cito.
T. Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem uoluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolum. PH. †ſiquidem biduum:
Verum ne fiant iſti uiginti dies.
T. Profecto non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror
T. Non fiet·hoc, modo ſine te exorem. PH. ſcilicet
Faciundum eſt quod uis. T. merito amo te. PH. bene facis,
Rus ibo·ibi hoc me macerabo biduum·
Ita facere certum eſt. mos gerendus eſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxume. PH. in
Hoc biduum Thais uale. T. mi Phædria
Et tu. nunquid uis aliud? PH. Ego ne quid uelim?
Cum milite iſto præſens, abſens ut ſies·
Dies noctesq; ames me·me deſideres,
Me ſomnies·me expectes·de me cogites·
Me ſperes·me te oblectes, mecum tota ſis.
Meus fac ſis poſtremo animus quando ego ſum tuus.
T. Me miſeram, forſitan hic mihi paruam habeat fidem·
Atq; ex aliarum ingenijs nunc me iudicet,

Ego prior ſyllaba pertinet ad finem metri præcedentis

Idem hic

Siquidem corripit cum uideantur duæ dictiones, Ita Ouidius, Siquidem eſt uentura ſenectus

Ego pol

Ego pol,quæ mihi ſum conſcia,hoc certo ſcio,
Neqꝫ me finxiſſe falſi quidquam·neqꝫ meo
Cordi eſſe quenquam cariorem hoc Phædria.
Et quidquid huius feci,cauſſa uirginis
Feci·nam me eius ſpero fratrem propémodum
Iam repperiſſe adoleſcentem adeò nobilem.&
Is hodie uenturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò·atqꝫ expectabo,dum uenit.

MIſeram me,&c.néue aliorſum.] Aliorſum,In aliam partê:ut ſeorſum, retrorſum dicitur. Quòd heri intromiſſus non eſt.] Hæc leuius, ut de facto ſuo loquens,At Phædria,Excluſit, reuocat,inquit·redeam? non ſi me obſecret. Tremo,horreoqꝫ.] Ex amore nimio. Nimius ignis, effectum frigoris reddit:ut ex frigore nimio effectus ignis exiſtit: ſecũdũ illud quod Phyſici aiũt. hinc & Virg.Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. Tremo,horreoqꝫ, poſt quàm aſpexi hanc.Natura magni caloris etiã horrorem incutit,ut nimiæ febres. Accede ad ignem hunc.] Potius ignem meretricem accipimus,quàm arã Apollinis:uel quia amator urit,ut Virg.At mihi ſeſe offert ultrò meus ignis Amyntas. Vel quia auida, & auara eſt: ut ignis,alimentorũ. Iam caleſces plus ſatis.] Noue,ſed intelligit Quàm,id eſt plus æquo: ut alibi,Quàm nequid in illũ iratus plus ſatis faxit pater. Iam caleſces plus ſatis.] Noue. ſed intelligitur,plus ꝙ ſatis.Hoc quidã putant.at mihi de his uidetur eſſe quæ à ueteribus geminabantur:ut pleriqꝫ omnes,hoc eſt omnes:& pleraqꝫ omnia.id eſt omnia. ſic & plus ſatis pro ſatis. Quis hic loquitur?] Non imperite intelligũt qui exiſtimant meretricẽ etiam hoc ſimulare,quòd non prouiderit Phædriã.Nam & perſonæ,& dictis eius cæteris hoc conuenit:& tunc erunt gratiora omnia quæ ſuprà dixit. Cur nõ recta introibas?] Quaſi parum fuerit introibas:ſatis mire additũ Recta. De excluſione uerbũ nullum.] Plus admirationis eſt,nec accuſationi,nec ſatisfactioni locum reliquiſſe meretricem, callide diſſimulata iniuria. Quid taces?] Et hoc callide,quaſi innocens ne ſuſpicetur quidẽ quid ſuccenſeat adoleſcens. Sane quia uerò ſemper,&c.] Tolle ſanè,& uerò,& pronunciandi adiumenta, uultumqꝫ dicentis:& in uerbis non negatio,ſed confeſſio eſſe credatur.Nã uerò ironiæ conuenit:ut Virg.Egregiam uero laudem.& ſpolia ampla refertis. Aut quia ſum apud te primus.] Duo dixit quæ doleat:& quia clauſæ fores,& quia poſterior habetur,prælato milite. Aut quia ſum apud te primus.Subauditur,Non recta introiui. Miſſa iſtæc face.] Alia diſſimulatio,& durior poſt admonitionẽ.ſed bene intelligit,qui hoc à meretrice ridẽte molliter,& oſculum porrigente dici accipit. Quid miſſa?] Magna uirtus poetæ eſt,nõ ſententias ſolum de conſuetudine ac de medio tollere,& ponere in comœdia: uerum etiam uerba quædam ex communi ſermone.quale eſt quod ait nunc,Quid miſſa? Vtinam eſſet mihi pars æqua amoris tecum.] Vel amandi,uel nõ amandi ſcilicet. Ac pariter fieret.] Pariter, ſimiliter.Salluſt.Cui niſi pariter obuiam iretur. Vt aut hoc tibi doleret itidem ut mihi doleret.] Si ambo amaremus. Anime mi.] Mi,uocatiuus eſt ab eo quod eſt meus. Vide quàm familiariter hoc idem repetit blandimentum·Vult enim Terẽtius uelut peculiare uerbum hoc eſſe Thaidis.ideo totiens dictũ eſt,Túne hic eras mi Phædria?Ne crucia te obſecro anime mi Phædria. Ne crucia te.Hæc niſi amplectens adoleſcẽtem mulier dixerit,uidebitur Ne crucia ſine affectu dicere.Sed ſic,dicet Ne crucia te,eo geſtu, quaſi in eo etiã ipſa crucietur·Nam ideo ſubiecit anime mi, hoc eſt animus meus. Non pol quo quenquam plus amem.] Hoc totum nimis blande,& cũ contrectatione adoleſcẽtis dicit meretrix. Faciundum fuit.] Legendum,faciendum,ſcribendum, totum hoc ſemper neceſſitati adiungitur. Virg.Aut pacem Troiano ab rege petendum.Et alibi, Arma acri facienda uiro. Credo, ut fit,miſera præ amore excluſit hunc foras.] Oratorie,ac facete additum,miſera. Et cum illa à deriuatione cauſæ argumentetur, mire à Parmenone correpta eſt, ueriſimile non eſſe, ut quis quem amet,eundem poſſit excludere. Excluſiſti hunc foras. παρὰ προσδοκίαν intulit intuens puellam,& ei oſtendens Phædriam : ut oſtendat quàm falſa & repugnantia loquatur meretrix. Age.] Corripientis eſt modo age, non hortantis aduerbium. Te accerſi iuſſi.] Hoc eſt quod ſuprà ait,Non eam, ne nunc quidem, cum accerſor ultro? Dic mihi.] Meretricia calliditate commendat quæ dictura eſt. Egóne optime.] Bene, non expectauit

Plus ſatis

Pariter

Age

expectauit ſeruus ut pro ſe dominus reſponderet Thaidi. Verum heus tu.] Aſtute ſeruus reponit Thaidi uicem. Nam illa ut magnum uoluit expectari quod dictura eſt, iſte ut falſum contemnit. *Adſtringere fidem* Meam aſtringo fidem.] Fidem promitto: quia uincula fidei dicuntur.

Quæ uera audiui, taceo.] Mire uicem Parmeno reddidit meretrici. Nam ut ſeruum difficile eſt tacere commiſſa: ita meretricem rarum eſt uera dicere. Quæ uera audiui. Figura *Continere* παρεμπτωσις. Contineo optime.] Proprie à metaphora uaſorum tranſtulit uerba. Sin falſum, aut uanum, aut fictum eſt, cōtinuo palàm eſt.] Falſum, eſt quo tegitur id quod factum eſt. Vanum, quod fieri non poteſt. Fictum, quod nō eſt factum, & fieri potuit. Vel falſum, *Falſum* eſt fictum mendacium ſimile ueritati. Vanum, nec poſſibile, nec ueriſſimile. Fictum, totum *Vanum* ſine uero, ſed ueriſſimile. Falſum loqui, mendacis eſt: Fictum, callidi: Vanum, ſtulti. Falſum *Fictum* loqui, culpæ eſt: Fictum, uirtutis: Vanum, uecordiæ. Falſis decipimur: Fictis delectamur: Vana contemnimus. Plenus rimarum ſum.] Vilis atq; abiecta tranſlatio, & apta apud meretricem loquenti. tranſlata autem eſt ab aquario uaſe fictili. Hac atq; illac perfluo.] Contra Contineo optime. Proin taceri ſi uis, uera dicito.] Vtrum te taceri, aut tuum dictum: an impersonaliter, & Infinito modo? Samia mihi mater fuit.] Puduit dicere Thaidem, Meretrix mihi mater fuit. quod tamen ſignificauit, dicendo aliunde ciuem alibi habitaſſe. Nam ideo meretrices, peregrinæ dictæ ſunt in comœdijs, ut in Andria, Adeóne eſt demens? ex peregrina? Poteſt taceri hoc.] Id eſt, ueriſſimile eſt. Nec hoc, ad laudem proficit, ſed ad dedecus meretricis. Poteſt taceri hoc. Hoc, peregrinā naſci meretricem. & ideo poteſt uerum uideri. Puellam dono quidam.] Aetas, & ſexus, amoris cauſa ſunt cur eam Thais puellam diligat. Puellam dono quidam mercator dedit. Propter hoc oſtendit meretricem fuiſſe matrem: & dono ideo accipere puellam potuiſſe. Ex Attica hic abreptam.] *Arbitrari* Quia Athenis eſt conſtituta ſcena. Arbitror.] Bene arbitror, & nihil certi: quando enim auſurus eſſet Parmeno adornare Chæream ad uitiandum hanc uirginem, ſi præſciſſet ciuem eſſe? Matris nomen & patris dicebat ipſa.] Quæ infantis memoriæ proxima ſunt. Nam quid prius ætas illa, quàm patrem matremq; cognoſcit? Et ſigna cætera neq; ſciebat.] Id eſt domum patris, regionemq; eius. Neque per ætatem etiam poterat.] Hoc ideo addidit, ne eſſet minus elegans, quæ neſciret. Hoc addebat.] Ad matris ſcilicet nomē & patris quod puella dicebat. Vnde.] Id eſt, à quibus, ut Virgilius, Genus unde Latinum. Et cauſam dicere prius, unde petitur aurum. E ſunio.] Sunium, promontorium eſt Athenienſium: & in eo forum rerum uenalium, ἐμπόριον. Mater ubi accepit.] Hæc figura, in narrationibus βίαιε dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur inſinuandi gratia, ut nunc, Matri mercator dono dedit. Mater ubi accepit. Et ſimul conuenit mulieri loquenti huiuſcemodi mora. Cœpit ſtudioſe omnia docere.] Mire, nam non, docuit: ſed, cœpit docere. τὸ μιμητικόν. Et uide quàm ſatis muliebriter. Mater ubi accepit. Accepit, ſimpliciter. aut audiuit ingenuam: ut capiendi & c a t Sed melius prius. Ita ut ſi eſſet filia.] Ergo uelut ſoror habenda eſt Thaidi: & ideo ſequitur, Sororem plerique eſſe credebant meam. Et oratorie cumulat dignitatem, & amorem puellæ: ut eius comparatione leniatur iniuria facta Phædriæ.

Ità ut ſi.

Ego cum illo, quo cum uno tunc rem babebam tum hoſpite.] Totum dixit, & quòd hoſpitem, & quòd rem habebat. Et bene tunc, & non, nunc. Nam nunc, cum duobus. Quo cum uno tunc rem habebam. Id eſt conſuetudinem, amorem. Hoſpite. Id eſt attico.

Abij huc.] Rhodo Athenas ſcilicet. Qui mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia.] Hoc ideo, ne tantundem obſequij exigat Phædria. Ideò contra Parmeno, Vtrunq; boc falſum eſt, effluet.] Ipſe exponit hoc utrunq; quid dicat. & contradicendum eſt, quia præſens amator grauatur boc dicto. Neq; tu uno eras contenta.] Quippe quæ admiſeris militem.

Neq; ſolus dedit.] Quippe quia non omnia tua illius fuêre mortui. Nam bic quoq;.] Δεικτικῶς. Non Phædria, ſed hic dixit, tangens illum, & quaſi inuito illo hoc exprobret. Bonam, magnamq; partem ad te attulit.] Hæc dicuntur ἐπιδιορθοῦντα: ut Abs te petere & poſcere. An potius bonam ſpecie, magnam quantitate? & nunc diſcretiue dictum eſt: nam aliàs bonam, pro magna & multa accipimus. Ita eſt.] Non erat negandum quod dixit Parmeno meretrici ſatisfacere cupienti, & non tacenti culpam in conſcientia eſſe. Te interea loci cognoui.] Oratorie priorem amatorem facit militem, quàm Phædriam. Nam poſterius dicit hunc cognitum per abſentiam militis. Ergo cum militi Phædria riualis ſuperductus ſit: conſequens eſt ut miles queri debuerit, non Phædria: & propterea nihil peccatum, ſi ordine ſeruato miles antepoſitus fuerit amatori poſtmodum cognito. & hoc ſine puella, & munerum cauſa, multum pro milite contra Pbædriam ualet. Sed uide meretricem, quia rem dixit perurentem, quot & qualia blandimenta ſubijcit, dicendo, Tute ſcis poſt illa, quàm intimum habeam te, & cætera. Cognoui. Proprie cognoui. Tute ſcis poſt illa, & cætera.] ἐπιφώνημα figura. nam hoc ad narrationem non pertinet. Et mea

conſilia

conſilia tibi ut credam omnia. Ex præſenti actu ſumpſit argumentum, quòd eum nunc tanquam conſultorem adhibuerit. Et bene, Credam, ſecundum illud, Potin' eſt hic tacere? Ne hoc quidem.] Id eſt, hoc quoque falſum eſt. Dubium ne id eſt?] Me non taciturum ſcilicet.

Hoc agite.] Pro aduerbio corripientis eſt poſitum: aut certe pro adhortatione audientiæ præbendæ. Sic Plautus, Hoc agite ſultis ſpectatores. Et conuenit uelut nutu audientiam ſignificantis, & geſtu hoc ipſum adiuuari. Hoc agite. Id eſt illud definite, & hoc attendite.

Nuper. Vt adhuc amor flagrare uideatur, addidit nuper. Aliquantulum ad rem eſt auidior.] Vultu accõmodato ad reprehenſionem pronuntiandum eſt. Ad rem auidior. Proprie auidior. Et rem, pecuniam modo dicit. Is ubi hanc forma.] Ex aliena perſona uult oſtendere præter affectum, quanti ſibi æſtimanda ſit: & quãto munere miles Phædriæ meruerat anteponi. Et fidibus ſcire.] Vetuſta ἔμφασις. Pretium ſperans.] Deeſt magnum. ut, Et ſtabulo frenos audire ſonantes. Producit, ac uendit.] Proprie. Nam produci res uenales dicuntur. Producit, ac uendit.] Hæc celeritas uendibilem indicat mercem. Forte fortuna.] Id eſt bona fortuna. Hic meus amicus.] Quia locus eſt meritorũ, non iam miles, ſed meus amicus. Vide enim quid ſequatur, Emit, inquit, eam dono mihi, imprudens harum rerum.] Hic oſtenditur quam auidus id faceret, ſi rem penitus noſſet. ſimul etiam oſtenditur quanta ſecreta dicat Phædriæ: utpote quæ riualis neſciat. Imprudens harum rerum, ignarusque omnium. Prudentia, naturalis eſt: gnaritas, extrinſecus uenit. Imprudens, per ſe: ignarus, per alios. Hoc eſt, qui nec ſuſpicatus ſit, neque ex aliquo audierit. Poſtquam me ſenſit tecum quoque rem habere.] Non dictum, ſed quaſi celatum. Senſit me tecum quoque rem habere. Magno pondere dixit, tecum quoque: tanquam iraſcẽdi iuſta magis ſit cauſa militi, quàm Phædriæ. Nam Senſit, & Tecum, & Quoque, hoc ſignificat. Rem habere. Sic dixit, ut honeſte res impura dicaẽ. Ne det, ſedulo.] Sedulo, ſine dolo, hoc impenſe. Ait.] Semper Ait dicimus, cum uel inuiſa nobis, & audientibus, uel uana dicta narramus alicuius.

Producere
Forte fortuna
Imprudens
Prudens
Gnarus
Rem habere
Sedulo

Si fidem habeat.] Hoc eſt, ſi faciam aliqua, unde credat ſe tibi præponi. Si fidẽ habeat. Si credere cogatur, id eſt ſi credat. Vnde fideiuſſor diciẽ, hoc eſt autor credendi. Se iri præpoſitum tibi apud me.] ἀναστροφὴ in uerbo Præpoſitũ iri, ac neceſſaria implicatio in his quæ dura dictu ſunt. Sed ego, quantum ſuſpicor.] Alta & acuta inuentio. Scit meretrix hoc ſolo amatores inimicos eſſe quòd idem diligunt. Magnifice igitur, ut riualis odium deliniret, uult perſuadere Phædriæ non ſe amari, ſed uirginem. Ad uirginẽ animum adiecit.] Cur hoc inferat? ut uel lædendi militis cauſa, Phædria patiatur eum, quã amet, & nolit uirginem dono dare. Etiã nunc amplius?] Munde Terentius, ut ſolet, res huiuſmodi per ἔμφασιν ſuam.

Fidem habere
Fideiuſſor

Nihil. nam quæſiui nunc ego eam.] Optime purgauit Terentius, quod mox liberalibus nuptijs fuerat obfuturum, ſi uitiatam uirginem duceret Chærea. Neceſſario ergo defenditur, tanquam quæ honeſte nuptura eſt. Quamobrem cupio abducere.] Etiam hoc uerbo gratificatur Phædriæ. non enim accipere, ut ab amico remunerante, ſed abducere, ut ab ſtulto & inexperto. Nunc ego eam mi Phædria. Multæ ſunt cauſæ. Non indiligẽter cõſiderauerunt hanc meretricis orationem, qui illam inſtar controuerſiæ retulerunt. Nam & principium eſt, Me miſeram, uereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cum confirmatione, ut nunc, ego eam mi Phædria, multæ ſunt cauſæ quamobrem cupio abducere. primum quòd ſoror eſt dicta, &c. Reprehenſio quoque, Egóne id timeo. &, Egóne non ex animo miſera dico? Et concluſio per conqueſtionem. ut, Quam ioco rem uoluiſti à me tandem quin perfeceris? Ego impetrare hoc nequeo abs te biduum ſaltem ut concedas ſolum. Vt ſuis reſtituam, ac reddam.] Reſtituimur ijs, quibus nos uolumus: Reddimur ijs, qui nos uolunt. Ergo reſtituimus uolentes, Reddimus uolentem. Sed in hac utrunque eſt. Sola ſum: habeo hic neminem.] Sola ſum, ad familiarium refertur abſentiam. Habeo hic neminem, ad alienorum amicitiam. poteſt enim ſola domi eſſe, habere tamen aliquem foris. Et, habeo hic neminem, plus ſonat quàm, neminem hic habeo. Et, ſola ſum: ab ijs quos natura conciliat per ſe. Habeo neminem, eorum qui uoluntate iunguntur. Neque amicum.] Bene hoc apud amatorem: quia aliud eſt amator, aliud amicus. Amator qui ad tempus: Amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris poteſtate eſt Phædria? Quamobrem Phædria.] In neceſſarijs interponi nomen licet audientis.

Accipere
Abducere
Reſtituere
Reddere
Amator
Amicus

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.] Hic oſtendit ſpecialiter, cuiuſmodi amicos quærat, ne Phædriam contemnere uideatur. Parare amicos beneficio meo. Quia parantur & ſuo, ſed minus diligunt. Id amabo adiuta me quo id fiat facilius.] παρέλκον, bis Id poſuit. Adiuta me. Mira coactio. pro patere excludi, adiuta me dixit. Sine illum.] Blande, ſine illum: tanquam in manu eius ſit iniuriam non pati, & excludi militem. Non enim dixit fer, aut patere: ſed, ſine. Prioris partes hoſce aliquot dies.] Honeſte circumloquitur, & oratorie, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere. Nihil respondes?]

Iam

Iam ſilentium accuſat, quia ſcit nihil reſponſurum cõtrarium. Et ſatis blande, Nihil reſpondes dixit: tanquam qui debeas amoris uicem. Ego quicquam.] Facete exprimitur illud, *Perdoluit* Amantium iræ, amoris redintegratio eſt. Tandem perdoluit.] Nimis doluit, id eſt perſenſit dolorem. Et tandem, quaſi qui nimis patiens fuit. Tandem perdoluit, Vir es. Eleganter uariauit perſonam ſecundam, & tertiam. Vir es.] Non puer: ſed iam uir, qui meretricem contemnis. Paruula hinc eſt abrepta, eduxit mater pro ſua.] Vide μίμησιν cum odio inductam, & deprauatam pronuntiatione: ita ut & ὁμοιοτέλευτα non uitarentur de induſtria, Paruula hinc eſt abrepta. eduxit mater pro ſua. ſoror eſt dicta. Hæc nunc uerba.] Id eſt falſa dicta. Huc redeunt.] Vt excludar. Niſi illum plus amas, quàm me.] Repudiatis cauſis, quas illa attulerat, per deriuationem cauſæ: hic aliud dicit eſſe cur repellatur. Et iſtam nunc times quæ aduecta eſt.] Adeò, inquit, amas militem, ut etiam inuideas ſi quam amauerit. Talem præripiat tibi.] εἰρωνεία ſtomachantis amatoris. Quid te ergo aliud ſolicitat?] Quid eſt, inquit, ſi hoc non eſt? Num ſolus ille dona dat?] Iam quaſi quæſtiones tractantur. ſed ille munus aduexit. Nuncubi meam benignitatem. Poſſunt enim do- *Nuncubi* na dari, ſed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mẽtionem benignitatis adiecit. Nũcubi meã benignitatẽ. Sed ille benignus eſt. Nuncubi, nunquid alicubi. Aut ſi, nũc ubi, legimus: erit aduerbiũ temporis: ut ſit ubi, quo in loco, qua in re. Nuncubi meã benignitatem. In- *Benignitas* telligit ſe & dona obtuliſſe, & id benigne ſæpe feciſſe. nam plerũq; ingrata dona ſunt in quibus benignitas nõ apparet: quæ aut in quãtitate rerũ eſt, aut in facilitate præſtantis. Claudier.] Claudi, aut claudicare. Salluſt. Neq; enim ignorantia claudit res. &, Nihil ſocordia claudebat. Nónne mihi ubi dixiſti cupere.] Plus dixit, ubi dixti cupere te: q̃ ſi diceret, feciſti ut emerem. plus eſt enim id præſtitiſſe, quod qui acceperit, nõ auſus fuerit poſtulare.

Cupere te. Vult rẽ non parui pretij, ex illius cupiditate & ſuo labore perpẽdi. Ex Aethiopia.] Nõ Aethiopiſſam ſed honeſtius ex Aethiopia. Relictis rebus omnibus quæſiui] Hæc iam omnia in beneficijs cõſiderari ſolent. Quæſiui.] Vide quemadmodũ exhibeat: atque ærumnas ſibi difficilium munerum dicat impoſuiſſe meretricem. Ex Aethiopia ancillulam, inquit, dixti te cupere. Quid ego feci in re cæli, & ſolis, ac penè orbis alterius? quæſiui. non enim in promptu erat. Deinde, non petiſti: ſed dixiſti. nec, uelle te: ſed cupere. non nigram, ſed ex Aethiopia. nec dedi: ſed relictis rebus omnibus quæſiui. Quid hic non exquiſitum? quid non ita expreſſum, ut nihil addi poſſit? Porrò.] Deinde, uel poſtea, uel multo poſt. Eunuchum porrò uelle.] Eunuchos à Perſis inſtitutos putant ex captiuis. A Babylonijs enim Hellanicus autor eſt id habuiſſe. Eunuchum porrò dixti uelle te. Vide quemadmodum ut maius faciat quod præſtitit, nõ ſemel imputat duo mancipia: ſed primo puellam: deinde Eunuchum. Quia ſolæ utuntur his reginæ.] Illam, quia ex Aethiopia. hunc, quia ſolæ his reginæ utuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? Reginæ. Id eſt diuites. ſed ἐμφατικώτερον eſt. Quia ſolæ utuntur his reginæ. Varie Eunuchum dixit, & intulit his. ut, Si quiſquam eſt qui ſe placere ſtudeat bonis quàm plurimis, & minime multos lædere, in his poeta hic nomen profitetur ſuum. Reperi.] Plus eſt quàm emi. Et uide quàm proprijs, & ampliſſimis uerbis uſus eſt. quia & ancillam ex Aethiopia, & Eunuchum quo ſolæ utuntur reginæ: illam quæſiui, & hunc reperi: neutrum enim horum facile poſitum erat. Quia ſolæ utuntur his reginæ. Nota, cum Eunuchum ſingulari in numero præpoſuerit, His ſubiunxiſſe. ſed His non ad Eunuchum retulit, ſed ad delicias, aut quid tale: quia ſolæ utuntur huiuſmodi delicijs ſeruitijsq; reginæ. Et oratorie hic ſubdidit, quod in ancillula prætermiſit. quia nulla Aethiopiſſa honeſta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit, ut in Phormione, Regem me eſſe oportuit. Heri minas decem pro ambobus dedi.] Recentiora beneficia, grauiora aduerſum ingratos ſunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. Pro ambobus dedi. Melius amborum pretium dixit, quàm ut ſeparatim diceret quantulo emerit ancillulam nigram: de qua mox dicetur, Hic ſunt tres minæ. Nam conſtat Eunuchum ſolum emptum eſſe minis uiginti, ut ipſe Parmeno confitebitur ſeni. Tamen contẽptus abs te.] Et hoc ſeruatur in beneficijs. Nam maiora ſunt, ceſſantibus meritis eorum quibus præſtantur. Ob hæc facta abs te ſpernor.] Sic uirgilius, Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamq; fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cum increpatione proferri poteſt. Ob hæc facta abs te ſpernor. Hic duplex eſt pronuntiatio: uel per inuidioſam prolationem, uel per interrogationem. Et melius hoc modo, quàm interrogatiue profertur: hic enim eſt multo grauior illo. Quid iſtic?] Hoc aduerbium conſentire incipientis eſt. & eſt ἔλλειψις: deeſt enim remoramur, aut quid tale. Cupio abducere.] Abducere dixit, tanquam ab ſtulto: nec per uerum meritũ, ſed per fraudem. Cicero, Per uim, atq; dolum abducta ab Rhodio tibicine. Atq; hac re arbitror.] Non dicit qua. hoc eſt, ex te. Verũtamen ſcit meretrix, contentione quædam negari. Ergo fingit ſe uinci, ut adoleſcentem mol-

tem molliat:& ipſa cedit,ut & ille remittat pertinaciã. Potius,quàm te inimicũ habeam.] Hoc totum loquitur,tanquam magis ipſa amet Phædriam,quàm ab illo ametur. Te inimicum habeam.Huic contrarium eſt,Vt te amicum habeam. Faciã ut iuſſeris.] Nec uoluntate,nec uultu conſentientis hoc meretrix agit:ſed callide tentat omnia.nam quia perſiſtendo non perficit quod expectabat: docet Phædriam etiam ipſum negligentius negare quod poſcitur.& adeò hoc ſubtile eſt,ut ſtatim impetrauerit.Peruulgatum eſt enim, Quod ſumma ui defenderis,cum extorqueretur:hoc idem poſtmodum remitte remittenti. Vtinam iſtuc uerbum.] Et iſtuc uerbum,pro tota ſententia. Verbum pro dicto. Sed proprie ἀξίωμα, id eſt ſententia uel enuntiatio quæ uno ligatur & aſtringitur uerbo,uerbum à ueteribus dicebatur. Ex animo,ac uere diceres.] Certe.quia & qui ex animo dicat, fallat tamẽ.

Sincerum

Potius quàm te inimicum habeam.] Tantum in animũ Phædriæ hoc deſcendit,ut etiam repetat quod amica dixerat adulando. Sincere dici: quiduis poſſem perpeti.] Sincerum, purum,ſine fuco & ſimplex:ut mel ſine cera.Bene ergo,ut mel,blãdimentũ meretricis dulce fatetur:ſed negat eſſe ſincerum. Victus uno uerbo.] Vtinam iſtuc uerbum.Et uno uerbo,ut diximus,ſic accipe:ut uerbum,dictum intelligas,quod uerbo cõplectitur, & completæ ſententiæ pronuntiationem,quod ἀξίωμα nominabatur. Labaſcit.] Omnia inchoatiua triſyllaba,ferè media producta enuntiantur. Victus uno uerbo quàm cito? Quàm cito ait,qui illum falſa lachrymula uinci crediderat poſſe.Plus factum eſt:uno uictus eſt uerbo, & cito. Ego non ex animo miſera dico?] Quod ſenſit multũ ualuiſſe,hoc Thais inculcat animo amici ſui.Et Ego,uide quanta ſignificet.Conuenit hoc pronomen blande multa exprobranti:ut Virgilius,Méne fugis? Quam ioco rem uoluiſti.] Contra illud refert quod ait Phædria,Nónne ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam:relictis rebus omnibus quæſiui? Sed hoc uehementius & diſertius. Quam ioco rem uoluiſti. Non munus inquit,ſed quod plus eſt,rem.& nõ ſerio:ſed ioco.à facilitate præſtantis.Et uoluiſti,non etiam dixiſti.Mirandum obſequium,ex uoto animi pendens. Non expectat imperium: ne uoluptati mora ſit,dum iubetur.Tum illud quod ait,Perfeceris:nónne pondus hoc uerbi & potentiam Phædriæ circa amicam,& illius obſequium uehemens,& rerum difficultatem quæ extortæ ſint,monſtrat:atque omnem obterit querelam Phædriæ? Ego impetrare nequeo hoc abs te.] Tu & ioco,& nõ petiſti,cum perfeceris tamen.at ego impetrare hoc nõ poſſum.

Exorare

Bene facis

Saltem ut concedas ſolum.] Argute additum ſaltem,& ſolum.Et béne,concedas, ut uoluntatis ſit:ſic enim dixit ſuprà,Sine illum prioris partes hoſce aliquot dies apud me obtinere. Verum ne fiant iſti uiginti dies] Facete biduum decuplauit:& ſimul quia ex eadem ratione ſunt uiginti,ex qua duo:& ex qua uiginti,ducenti,duo milia:& ſic deinceps. Profecto non plus biduum.aut.] ἐπανάληψις ſecunda. Hoc modo ſine te exorem.] Noue nũc, non de te exorem:ſed te exorem.& Hoc abſolute. Faciundum eſt quod uis.] Non quod oportet,ſed quod uis dicendo,multum addidit obſequio ſuo. Bene facis.] In conſuetudinem uenit,Bene facis & bene feciſti,nõ iudicantis eſſe,ſed gratias agẽtis. Merito te amo.] Bene amoris mentionem ad auferendam ſuſpicionem contemptus Phædriæ fecit. Rus ibo.] Et hoc amatorium eſt,odiſſe urbẽ ſine amica.Nec dixit,Ibi ero:ſed, Ibi hoc me macerabo biduum.] Pronuntiandum eſt Biduum,ac ſi dixiſſet biennio. Ita facere certũ eſt.] Ex his apparet uerbis,quàm ſibi amator hoc ægre imperet. Mos gerundus eſt Thaidi.] Cum pronũtiatione & geſtu.ut oſtendat quæ uis amoris ſit,ut Thaidi mos geratur. Huc fac illi adducantur.] Eunuchus,& ancilla.figurate Illi:ſed præualet genus maſculinum.Adducantur,pro adducito eos.Et bene adiectum eſt,ne dilatis ob retentionẽ muneribus, non procederet actus fabulæ.& ſimul quia abſentia Phædriæ opus eſt, dum per Chæream ludificatur meretrix. In hoc biduum Thais uale.] Nunc Vale abſceſſum ſignificat,non ſalutationem:nam ſi mera ſalutatio eſt,biduo ſolum amicam ualere optat. ſed præſcribere conatur quanto tempore abfuturus ſit:& ſimul oſtendit,quàm inuitus abſcedat. In hoc biduum Thais uale. Accuſatiuo utens caſu expreſſit amatoris impatientiam. Biduum dicens, præſcripſit de tempore.Et uale,maiorem uim habet ex dolore diſcedentis,quàm obſequio ſalutantis. Et tu nunquid uis aliud?] Vale ſubaudiendum ſalutatorium. Et ſubintelligendum eſt poſt oſculum dici,Nunquid uis aliud?quaſi recte factum. Cum milite iſto.] Iſto bene additum,quaſi odioſo,ut alibi,Iam uero mitte Demea tuam iſtam iracundiam.Et Virgilius,Aut quid petis iſtis?Hæc enim pronomina,ſpernentis ſunt,odiumque monſtrantis.

Biduum

Præſens abſens.] ὀξύμωρον. Me deſyderes.] αὔξησις. quia plus eſt amore deſyderium.

Amare

Deſyderare

Somniare

Me expectes,me ſomnies.] ἐπαναφορὰ prima.Cum amare & deſyderare ſit uolũtatis atque etiamnum obſequij:ſomniare,ſatis amatorie dictum eſt. Me ſperes.] Cum me expectes, iam dixerit:quid ſibi uult iterũ me ſperes?Inter ſpem, & expectationem hoc intereſt: quia expectatio,certorum eſt:ſpes uerò,incertorum.Et expectatio, propinquarum rerum: Spes,

Expectatio longinquarum. Et Expectatio, deſtinat tempus: Spes, non deſtinat. An me ſperes idem face *Spes* re? Id eſt de te cogitare: ut ſic ſperes, credas ut ſtatim in ſubditis inuenies, Nam eius fratrem ſpero iam propémodum reperiſſe. Me te oblectes.] Septimus caſus me. Mecum tota ſis.] Toto animo. Nam illam nũc animum uult eſſe, non corpus. & ſimul quod ipſe ab eius corpore patitur: id uult militi eius mente contingere, tanquam penitus excluſo ab amica.

Quando ego ſum tuus.] Animus ſcilicet. Me miſeram, forſitan hic mihi.] Recte Thais nunc partẽ argumenti exequitur tacitam apud Phædriam propter præſentiam ſerui: quem poeta uult ita neſcire, ut audeat ad uidendam uirginem ſubornare Chæream. Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.] Hic Terẽtius oſtendit uirtutis ſuæ hoc eſſe, ut peruulgatas perſonas nouè inducat: & tamen à conſuetudine non rècedat: utputa meretricem bonam cum facit, capiat tamen & delectet animum ſpectatoris. Neque me finxiſſe falſi quicquam.] Aut dixiſſe debuit dicere. aut abundat Falſi. aut ideo quia & uanum aliquid fingi potuit: ut ſuprà, Si uanum, aut falſum, aut fictum eſt. Eſſe quenquam chariorem.] Melius quenquam, quàm ſi dixiſſet, militem. Quenquam chariorem. Quaſi meretrix non charum alterum, ſed chariorem negat. Et quicquid huius feci.] Huius abſolute, aut per ἔλλειψιν, ut deſit Rei. In Hecyra, Ne quid ſit huius oro. In Heautont. Nihil me *Propemodũ* iſtius facturum patri. aut, quid petis iſtis? Quicquid huius Rei ſubaudiendum eſt: quòd eum excluſi foras. Spero propémodum.] Noue ſpero, pro credo uel confido. Propémodum ideo, quia hominẽ quidem nouit, ſed fratrem eſſe uirginis, nondum probauit. Adeo nobilem.] Adeo pro nimis poſitum eſt, aut pro expletiua particula. Atq; expectabo dum uenit.] Futurum actum promittere uoluit: non quo aliquis geſtus ſit expectantis.

ACTVS II. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. FAC ITA ut iuſſi, deducantur iſti. P. faciam. PH. at diligenter. *Trochaicus tetrameter acatalecticus, niſi tollas e uerſu. iſti.*
P. Fiet. PH. at mature. P. fiet. PH. ſat ne hoc mandatum eſt tibi? *Trochaicus catalecticus*
P. Ah rogitare? quaſi difficile ſit. *Iambicus dimeter*
Vtinam tam aliquid inuenire facile poſſis Phædria, *Trochaicus tetrameter*
Quàm hoc peribit. PH. ego quoq; unà pereo, quod mihi eſt charius.
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. P. minime quin *Trimeter Iambicus*
Effectum dabo. ſed nunquid aliud imperas?
PH. Munus noſtrum ornato uerbis quòd poteris. &
Iſtum æmulum quòd poteris, ab ea pellito.
Iambicus ſcazon catalecticus P. Memini, tametſi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atq; ibi manebo.
P. Cenſeo. PH. ſed heus tu. P. quid uis? PH. cenſen' poſſe me obfirmare, &
Perpeti ne redeam interea? P. téne? non Hercle arbitror. *Trochaici*
Nam aut iam reuertêre aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.
PH. Opus faciam, ut defatiger uſq; ingratus ut dormiam. *Elide duo s*
P. Vigilabis laſſus hoc plus facies. PH. abi ſis. nihil dicis Parmeno.
Eijciunda Hercle hæc mollicies animi. nimis me indulgeo.
Iã. tetrameter Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, uel totum triduum? P. hui
Trochaici Vniuerſum triduum? *uide quid agas. PH. ſtat ſententia. * *uide pyrrhichius*
P. Di boni quid hoc morbi eſt? adeon' homines immutarier
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit

Minus

Minus ineptus, magis ſeuerus quiſquam, nec magis continens.
Sed quis his eſt, qui huc pergit? atat hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum unà uirginem huic dono. papæ
Facie honeſta. mirum, ni ego me turpiter hodie* hic dabo, *al. hinc*
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

FAc ita ut iuſſi.] Iam amatoriũ multiloquium & uaniloquium continet iſta actio.
nam & repetit quod iam dictum eſt: & id facit magis & odioſe nimis. Ah rogi/
tare? quaſi difficile ſit.] Deeſt Vis, uel Pergis: ut ſit, rogitare pergis? Vel Te, ſi
ipſum reſpicit: uel Hunc, ſi auerſus hoc dicit: ut ſit, Ah rogitare te: aut, rogitare
hunc. Et diſtinctione interpoſita, inferendũ uultuoſe, Quaſi difficile ſit id quod
mandat. Ita & ineptiã nimiã circa hoc ſoliciti amatoris expreſſit: & oſtẽdit nihil eſſe facilius
quàm deducere ad meretricem munera: cũ contra illud ſit difficillimum, poſcenti aliquid
non dare. Rogitare? Subauditur Te. ut ſit, mirum eſt te rogitare, quaſi ſit difficile comple/ *Inuenire*
re quod iubes. Aliquid inuenire poſſes.] Inuenire, acquirere. Sic in Heautont. Non quæ/ *Quæſtus*
ris patri quo modo obſequare: & ut ſerues quod labore inuenerit. Nam ideo à præcedenti
etiã Quæſtus dicitur. Quàm hoc peribit. Deeſt facilè: ut ſit, facilè: hoc peribit. Quod
mihi eſt carius.] Pro, qui mihi ſum charior. Sed Ego dixit abſolute, occurrens huic prono/
mini Quod. Quin effectum dabo.] Quin pro imò. ut in Heautont. Quin nolo mentia/
re. Sed nunquid aliud imperas?] In his ſeruus nihil uult, niſi coactus facere, propter ma/
iorem dominum. ſic & alibi, iubésne, inquit, reſpõdente Chærea, rogo atq; impero. Mu/
nus noſtrum ornato uerbis.] οἰκείως non dixit meum, quaſi & Parmenonis ſit. Et iſtum.]
Id eſt moleſtum, & odioſum: nam hoc ſignificat iſtum. Ab ea pellito.] Ab ea, ab eius ani/
mo. & non, pelli facito: ſed, pellito. Tametſi nullus moneas.] Properat ſeruus carpere ua/
niloquium domini. Et nullus pro non. ſic in Hecyra. Nullus dixeris. Plautus in trinummo,
Nullus credas. Ego rus ibo.] Et hoc iam dictum eſt: ſed oſtẽdit quàm moleſte id incipiat
Phædria. Cenſen' me.] Arbitraris: ut Cenſores, qui morum alienorum habent ſummum *Cenſere*
arbitrium. Et ideo hunc putant non cenſere, quia ipſe deſyderat fieri. Poſſe obfirmare & *Cenſores*
perpeti. Verba ſunt deſperantis. non, firmare, ſed obfirmare: non pati, ſed perpeti. Té ne?]
Te quod ait, hanc uim habet: ut ſignificet perditum amore Phædriam eſſe. Nam aut iam
reuertere.] Modo iam pro ſtatim. Te adigent horſum.] Hoc eſt ad urbem agent. Inſo/
mnia.] Vigiliæ. Legitur & adiget, ut ſit inſomnia numeri ſingularis. Vt defatiger uſq;.] Or/ *Inſomnia*
do eſt, uſq; ut defatiger. Ingratus ut dormiam.] Id eſt, etiam inuitus & coactus. Nam in/ *Ingratus*
gratis, non ultro ſignificat. quia ultronea grata ſunt: ingrata, quæ ab inimicis fiunt, ac recu/ *Indulgeo me*
ſantibus. Nimis me indulgeo.] Me ſic ueteres, quod nos mihi dicimus. Alibi, Te indulge/ [pro mihi]
bant: tibi dabant. Tandem non ego illa caream ſi ſit opus uel totum triduũ?] Sic cœpit,
tanquam aliquid foret dicturus magnificum: non autem eſt παρὰ προσδοκίαν: ſed uerè ama/
tor magnum hoc putat. Vel totum triduum. Magna profeſſio uirtutis, cũ biduo ſit opus,
triduo poſſe durare. Et totũ triduum, dicit uniuerſum triduum. εἰρωνικῶς quaſi ſit triduum
in multo numero. Vide quid agas.] Sic dicimr magna aggredientibus. Stat ſentẽtia.]
Et uultu & geſtu magis ſpectabile quod dixit ſtat ſententia: uel maxime eo quòd tanto ſo/
nitu hæc de ſe promittat Phædria continuo rediturus, uel potius non acceſſurus ad uillam.
tantum autem aberit, quãtum temporis opus eſt ad uitiandã uirginem. Quid hoc mor/
bi eſt?] Excuſatio amoris, quãdo non culpa, ſed morbus eſt. Adeò homines immutarier
ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe?] More ſuo à plurali numero ad ſingularem ſe cõ/
uertit. Vt non cognoſcas eundem eſſe? Non ſolent ſtulti induci adoleſcentes: & ideo ad
amorem retulit ſtultitiam Phædriæ. Minus inepms, magis ſeuerus.] Niſi enim hoc eſſet,
quid eſſet quod illum mulier præferret militi? aut quid relinqueretur propriũ perſonæ mili
tis, ſi & hic ſtolidus eſt? Magis ſeuerus quiſquam, nec magis continens. Animaduertite ut
amet Terentius Magis addere poſitiuo, potius quàm comparatiuum facere. Nam, neq; ſe/
uerior, neq; continentior, tam ualuit dicere: quàm magis ſeuerus, & magis continens. Hic
quidem eſt paraſitus Gnatho.] Hæc apud Menandrum in Eunucho non ſunt, ut ipſe pro/
feſſus eſt, paraſiti perſona & militis: ſed de Colace tranſlatæ ſunt. Facie honeſta.] εἰκονοποιΐα,
qua oſtenditur amaturus Chærea, ſiquidem hanc Parmeno ipſe miratur. Facie honeſta.
Sic Virgilius, Et lætos oculis afflarat honores. Ex mox idem, Ita me dij ament, honeſtus.

Ni ego me hodie turpiter hic dabo.] Ni dabo, pro dedero. Virg. Quanuis ſolus auem cæ
lo deiecit ab alto. Cum meo decrepito eunucho.] Facete Meo ad paraſitum retulit cum

pulchro munere uenientem. Et præparatio eſt ad ducendum Chæream potius quàm deformem Eunuchum. Decrepito hoc Eunucho. Decrepiti ſunt dicti, quorũ crepitu & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera. Hæc ſuperat ipſam Thaidem.] Hoc ſic accipias, non uituperari Thaidem, ſed tanquam ἐμφατικῶς dici. Ideo addidit Ipſam, quaſi nimiæ pulchritudinis. Et bene Ipſam, propter quam datur.

Decrepitus

ACTVS II SCENA II

GNATHO PARASITVS. PARMENO

G. DII IMMORTALES homini homo quid præſtat? ſtulto intelligens   *Trochaici tetrametri catalectici*

In Quid eliditur d

*Quid intereſt? hoc adeò ex hac re uenit in mentem mihi.
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atq; ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurietat bona.
Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis, anniſq; obſitum.
Quid iſtuc ornati, inquam? quoniam miſer quod habui, perdidi. hem
Quò redactus ſum? omnes noti me atq; amici deſerunt.
Hic ego illum contempſi præ me. quid homo inquam ignauiſſime?
Itáne te paraſti, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?

Niſi elidas I in Simul Iambicus eſt, & in Trochaico eliditur u in uiden, niſi legas uide

*Simul conſilium cum re amiſiſti? †uiden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, ueſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neq; quidquam habeo. nihil cum eſt, nihil deſit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſeclum prius.
Hoc nouum eſt aucupium. ego adeò hanc primus inueni uiam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum uolunt.
Nec ſunt. hos conſector. hiſce ego non paro me ut rideant:

In Sed eliditur d

*Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul.
Quicquid dicunt laudo. id rurſum ſi negant, laudo id quoq;.
Negat quis, nego. ait, aio. poſtremo imperaui egomet mihi   *Iamb. tetrameter*
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo ubertimus.   *Trochaici*
P. Scitum Hercle hominem, hic homines prorſus ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi uenimus,   *Iambicus ſcazon*
Concurrunt læti mi obuiam Cupedinarij omnes,   *trimeter catalecti.*

Aucupes uidetur adiectum, nam & repugnat uerſui, nec ponitur à Donato

Cetarij, Lanij, Coqui, Fartores, Piſcatores, *Aucupes,
Quibus & re ſalua, & perdita profueram, & proſum ſæpe.
Salutant. ad cœnam uocant. aduentum gratulantur.
Ille ubi miſer, famelicus uidet me eſſe in *tantum honorem, &   *al. tanto honore*
Tam facile uictum quærere, ibi homo cœpit me obſecrare ut
Sibi liceret diſcere de me. ſectari iuſſi,
Si pote, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut gnathonici uocentur.

Viden'

P. Viden' otium,& cibus quid facit alienus? G. ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere,&*rogitare ad cœnam ut ueniat. *al. rogare*
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem uideo
Riualis ſeruum·ſalua res eſt·nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. ijce hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnato. quid agitur? P. ſtatur. G. uideo.
Nunquid nam hic, quod nolis, uides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Qui dum? G. quia triſtis es. P. nihil equidem. G. ne ſis·ſed quid uidetur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. uro hominem. P. ut falſus animi eſt.
G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe? P. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos. OMNIVM RERVM HEVS uiciſſitudo eſt.
G. Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietum reddam.
Ne ſurſum deorſum curſites, néue uſq; ad lucem uigiles.
Ecquid beo te? P. mén'? papæ. G. ſic ſoleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te. fortaſſe tu profecturus aliò fueras.
P. Nuſquam. G. tum tu igitur paulum da mihi operæ, fac ut admittar
Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.
G. Num quem euocari hinc uis foras? P. ſine biduum hoc prætereat·
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtas faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.
G. Etiam nunc hic ſtas Parmeno? eho num nam hic relictus cuſtos
Ne quis forte internuntius clàm à milite ad iſtam curſitet?
P. Facete dictum. mira uerò, militi quæ placeant.
Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.
Miror quid ex Peiræo abierit·nam ibi cuſtos publice eſt nunc.
Non temere eſt,& properans uenit·neſcio quid circumſpectat.

DII immortales homini homo quid præſtat?] In hac ſcena non ſtans, ſed quaſi ambulans perſona inducitur. Conſtitit tamen aliquantulum, intuens ſpectatores, dum ſecum loquitur. Exprimit autem paraſitum: & ſub eius uerbis corruptos mores in aſſentationem oſtendit, prorſus, ut honeſtæ quoq; perſonæ in huiuſmodi culpa inuentæ ſint: ut alibi, Obſequium amicos, ueritas odium parit. Di immortales. Hoc iam mire,& pro ſeculi ac temporum reprehenſione ſatyrice Terentius, quòd apud eum ſtultum uocat ſimplicem paraſitus,& intelligẽtem malum. Dij immortales. Admirantis exclamatio eſt, cum paraſiti geſticulatione. Dij immortales homini homo quid præſtat? Morata narratio à ſententia incipi ſolet: quæ dicitur προμύθιον.
Homini homo quid præſtat? Alij diſtingunt, quid præſtat ſtulto intelligens? Alij ſtulto intelligens quid intereſt? quia ſic ueteres loquebantur. Quid intereſt?] Hoc admirãtis eſt, & ideo ſic pronuntiandum. Conueni hominem. Conueniſſe, non uidiſſe tantum, ſed etiam collocutum fuiſſe ſignificat. *Conuenio* Mei loci atq; ordinis.] Loci, ingenuum: ordinis, pauperem. illud natalium: hoc fortunæ eſt. *Locus* Hominem haud impurũ.] Non dixit prodigum: quia hoc ipſum probat: ſed non auarum, nõ improbũ. Et ſic laudamus eos in quibus nihil eſt quod magnopere efferamus. *Ordo* Iudem patria qui abligurierat bona.] Hoc, ioculari uultu dicitur.

Et eleganter ex perſona paraſiti non culpatur quòd comederit bona. Abligurierat. Suaui
Ligurio bus eſcis conſumpſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ eſt ligurire. & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant.
Video ſentum.] Quàm bene Video, poſtquàm dixit conueni. & tempus mutauit & uer/
Sentus bum. Sentum. Horridum. Sentum. Ad horrorem retulit. Squalidum.] Ad ſordes.
Squallidus Aegrum.] Ad maciem. Pannis anniſq; obſitū.] Ad ueſtitum, & ad triſtitiam. Sed pan
nis & annis, μωρολογίαι paraſitorum ſunt. Pannis anniſq; obſitum. Vel paraſitica uernali
Aeger tate καθ' ὑπονοτίθεντα dictum. uel quia Homerus dixit αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσιν: &
eſt miſeriæ ſenium deditum. Vnde huic magis triſtitia grauitaſq; diſplicuit aliena ſemper
ab omnibus paraſitis. Anniſq; obſitum. Bene addidit annis: quia ut quiſq; miſerior eſt,
ita ſenior uidetur. Obſitum. Vt ſentum dixit obſitum. μεταφορὰ ab agro. Quid iſtuc
Interrogatio inquam ornati?] Scire nos conuenit, cum recto caſu profertur interrogatio, non eſſe contu/
in recto caſu melioſum. Vt ſi dicas, Quis hic homo eſt? Si autem in obliquo: contemptum ſignificari. ut,
Quid hoc eſt hominis? quid mulieris? quid ornatus? Quid iſtuc inquam ornati eſt? Or/
natus, τῶν μέσων eſt ad decus & ad turpitudinem. Vel ſimpliciter hoc accipe, uel εἰρωνικῶς.
Ornati Et ornati, ut ſenati antiquus genitiuus. Quod habui, perdidi.] Non dixit id, quod erat,
genitiuus comedi, aut conſumpſi. Hem, quo redactus ſum?] Vel habitum ſuum, uel corpus oſten/
dens hoc dicit. Nec quicquam hic, niſi ex media conſuetudine collocatum eſt. Omnes no
ti me, atq; amici deſerunt.] Sententioſe atq; mordaciter in mores. Hic ego illum contem/
pſi præ me.] Hoc eſt illud, Homo homini quid præſtat, ſtulto intelligens? Itáne paraſti te.]
Quàm obiurganter: tanquam in illo ſit, quòd miſer eſt. Et alibi, Nam nemo illorum quiſ/
quam ad te uenit, quin ita paret ſeſe, ut abs te blanditijs quàm minimo pretio ſuam uolu/
ptatem expleat. Et hoc proprie uerbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam fa/
ctum eſt. Vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?] Sentētioſe, ad illud quod & Virgilius ait, Po
nite ſpes ſibi quiſq;. Vt ſpes nulla in te reliqua ſiet tibi? Bene: quaſi qui rem à fortuna acce
perit. Simul cum re conſilium amiſiſti.] Virgilius, Nec, ſi miſerum fortuna Sinonem Fin
xit: uanum etiam, mendacemq; improba finget. Et Salluſtius, Neque fortuna eget: quippe
quæ probitatem, induſtriam, aliaſq; bonas artes neque dare, neque eripere cuiquam po/
teſt. Ergo, hæc interrogatio, increpantis eſt: nec deſyderat reſponſionem. Nam conſilium, in
bonis animi: Res in poteſtate fortunæ. Ex eodem loco.] Ex eadem fortuna. Qui color,
nitor, ueſtitus, quæ habitudo eſt corporis.] Hoc contra illud, Video ſentum, ſquallidum
ægrum, pannis anniſq; obſitum. Color ergo ad ſentū: Nitor ad Squallidum: Veſtitus ad
Pannis anniſq; obſitum: Habitudo corporis ad Aegrum refertur. Omnia habeo.] Ad
Quod habui, perdidi. Neque quicquam habeo.] Ad Mei loci atque ordinis hominem.
Quæ habitudo eſt corporis? Plautus in Epidico, Corpulentior Hercle, atque habitior.
Omnia habeo. Ad induſtriam retulit. Neque quicquam habeo. Ad fortunæ culpam.
& item denuo, fortunæ crimen, Cum nihil eſt. Ad ſuam laudem, Nihil deſit tamen. Om/
nia habeo, nec quicquam habeo. Alterū horum, neutrum ue poteſt cuiuis accidere: utrun/
que nulli. Nihil cum eſt, nihil deſit tamen figura ὀξύμωρον, Vt apud Virgilium, Sequi/
turq; ſequentem. Et Cicero, Cum tacent, clamant. At ego infelix neque ridiculus.] Iam
tranſit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. At ego infelix neque ridiculus. Vehementer inuectus
eſt in tempora, & mores Poeta ſub hac perſona: in qua hominem ita inducit pœnitere pro/
bitatis ſuæ, ut ſe infelicem, non honeſtum dicat. Et non, nolo: ſed, non poſſum. Quid tu
his rebus credis fieri?] Dum quis ridetur, aut uapulat. Tota erras uia.] παρόμοιον per με/
ταφοράν. Apud ſeculum prius.] Scilicet cum eſſent tempora meliora. Hoc nouum eſt au
cupium.] Vide quid interſit, cū illud quæſtū dicat, hoc aucupium: illud de ſapiētibus, hoc
de ſtultis. Inueni uiam.] Adeò nouum eſt aucupium. Eſt genus hominum.] Quia
multi ſunt huiuſmodi, non dixit, homines ſunt: ſed, eſt genus hominum. Hiſce ego non
Arridere paro me ut rideant.] Quia ille dixerat, Ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
poſſum. Sed his ultro arrideo.] Quid eſt, His arrideo? aut ueluti pareo, id eſt obſequor:
aus ueluti dictis delector. Atque Arrideo, non ſicut in paraſitis fieri ſolet, ut his arrideatur à
regibus, cum potius ipſi dictis factiſq; rideant alienis: hic eſſe intelligendum, etiam res ipſa
indicat ex contrario. Nam quod ait ſuprà, His ego non paro me ut rideant: hoc econtrario
Vltro oſtendit quòd ſubijciatur ex dictis. Sed his ultro arrideo. Vltro, uerſa uice, an prior? an
etiam inſuper, hoc eſt ultra? Admiror ſimul.] Plus intulit, quàm ſi laudo dixiſſet.
Quicquid dicunt.] Non, quod dicunt: ſed, quicquid dicunt, id eſt bene uel male ne uel ſi
intercluſa fuiſſet aſſentatio, ſe impediat quòd contrarium laudauerit. Id rurſum ſi ne/
gant, laudo id quoq;.] Præclare Terentius quod à Satyrico de alijs diceretur, id hic de ſe di
centem inducit, facetius multo, quàm ſi aliter feciſſet: ſcilicet κωμῳδούμενος mores temporum
iam tum uitiatos per aſſentationem: quod ferè in pleriſq; fabulis monſtrat: Vt etiam in An/
dria

dria, Nam hoc tempore, obſequium amicos ueritas odium parit. Et in Adelphis, Quòd te iſti facilem & feſtiuum putant, id non fieri ex uera uita, neque adeò ex æquo & iuſto, ſed ex indulgendo, uel aſſentando, & largiendo. Negat quis? nego.] Bene ſic dixit. negat & ait, contraria ſunt: Vt plautus in Rudente, Vel tu ais, uel tu negas. Is quæſtus nunc eſt multo uberrimus.] Quam ille apud ſeculum prius fuerat. Et uide quemadmodum illiberalem uitam honeſtiore nomine nominauerit aucupium: poſt etiam quæſtum nominauerit. * hic inducens. Scitum Hercle hominē.] Mire Terentius longæ orationi interloquia quædam adhibet, ut faſtidium prolixitatis euitet. uelut nunc Parmeno procul audiens Gnathonem, hæc loquitur. Interea loci.] Duæ partes orationis cum coniunctæ unam fecerint, mutant accentum. Concurrunt læti mihi obuiam.] Et multos, & properos uno uerbo oſtendit, & ex aduerſo ad ſe feſtinantes. Cupedinarij.] Varro humanarum rerū, Numerius Equitius Cupes, inquit, & A. Omanius Macellus ſingulari latrocinio multa loca habuerunt infeſta. His in exilium actis, publicata ſunt bona & ædes ubi habitabant dirutæ, é que ea pecunia ſcalæ deûm penatium ædificatæ ſunt. ubi habitabant, locus ubi uenirēt ea quæ ueſcendi cauſa in urbem erant allata. Itaq; ab altero Macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum eſt. Cupedinarij. Omnes qui eſculenta & poculenta uendūt, à rebus cupidinis ob alimentum cupedinarij appellātur. Et ipſe ſubiecit qui accipiendi ſit cupedinarij. Lanij.] Qui laniant pecora: unde & laniſtæ dicti, qui laniandis præſunt gladiatoribus. Sic & Macellum à mactandis pecoribus dictum. Piſcatores.] Qui recentem piſcem præbent. Fartores.] Qui iſitia & farcimina faciunt. Cetarij.] Qui cete, id eſt magnos piſces uenditāt, & bolonas exercent. Cetarij, Lanij, Coqui, Fartores. ἁμάρτημα Comicum, In palliata Romanas res loquit̄. Quibus & re ſalua.] Cum de meo impenderē. Et perdita profueram.] Cum de alieno nanciſcor, & expēdo. Sæpe.] Expletiuæ ſignificationis eſt. Ad cœnam uocant.] Verum ad emendam cœnam? an ad conuiuium? Aduentum gratulantur.] Accuſatiuum caſum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et aduentus proprie expectatorum, neceſſariorumq; dicitur. Ille ubi miſer famelicus uidet me.] Hic oſtēdit quæ res coegerit ad diſcendum: & ſimul uide ſecundum uulgi opinionem loqui paraſitum. Miſerum & famelicum, hominem honeſtis moribus præditum. Ille ubi miſer famelicus uidet me. Vide ut ſententioſe demonſtret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in prauum præualentibus. Videt mihi hoc prodeſſe, & diſcere optat quod negabat ſe poſſe.

Ait; Negat — *Interea loci* — *Macellum* — *Cupedinis forum* — *Cupedinarij* — *Lanij* — *Laniſtæ* — *Piſcatores* — *Fartores* — *Cetarij* — *Aduentus*

In tanto honore.] Quia cōcurrunt, ſalutant. Famelicus à fame & edendo dictus eſt, quaſi famedicus. Tam facile uictum quærere.] Quia ad cœnam uocant. Ibi.] Pro tunc. Homo.] Mire addidit homo. aut additū ſuperuacue Homo. Vt, Donat habere uiro decus & tamen in armis. Vt ſibi liceret diſcere.] Quaſi diſciplinam, aut artem. tantum autoritatis criminum felicitas ſumpſit. Diſcere id de me.] Magis, de illo, & de me ueteres dicebāt, q̄ ut nos dicimus, à me aut ab illo. Sectari iuſſi.] Propriè. nam & ſectæ philoſophorum ab eo dictæ ſunt. Ex ipſis.] Philoſophis ſcilicet Ex ipſis uocabula.] Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non eſt conſequens ad illud quod uult dicere: niſi forte diſciplinam pro diſcipulis poſuerit. Paraſiti ut Gnathonici uocentur.] Non hoc intulit quod cœperat dicere: niſi forte diſciplinam pro diſcipulis accipimus. Viden' otium, & cibus quid faciat alienus?] Rurſus Parmeno & facetias dicit, & diſtinguit longiloquium paraſiti. Quid faciat. Legitur &, quid facit: ut ſit figura per modos, pro, quid faciat. Hanc deducere.] Proprie. Nam ducitur quis ad ſupplicium: Deducitur ad lætitiam. Et rogitare ad cœnam.] Vide paraſitum magis optare ad cœnam Thaidem uocari, quā munus capere. Thaidis.] Legitur & Thais. Salua res eſt.] Quia & ante oſtium, & triſtem uideo, ſalua res eſt. Nec hoc ualet ad lætitiam quòd Parmeno eſt, ſed quòd riualis ſeruus. Salua res eſt. Prouerbialiter.

Famelicus — *Diſco de illo* — *Sectari* — *Secta* — *Ducere* — *Deducere*

Nebulonem.] Vel furem, quia nebulas obijciat: uel mollem, ut nebulā: uel inanem & uanum, ut nebula eſt. Hice.] Pro hi, uetuſte. Virgilius, His certe neq; amor cauſſa eſt, uix oſſibus hærent. quia hiſce debebat dicere. Hice hoc munere arbitrātur.] Nō immerito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis conſilium. Summū ſuū.] ἔμφασις.

Nebulo

. Summum ſuum impartit Gnatho.] Hæc tota locutio, paraſiticæ elegantiæ, & ſimul εἰρωνείας plena eſt. Nam & plurimam dicit ei ſalutem, quā ne exiguam quidem uelit contingere: & ſummum dicit eum, qui nec leuis amicus ſit ſibi: & Parmenonem Gnatho, nō ego te.

Summū ſuū. Quam uenuſte, quòd ſummū amicū non reſalutet Parmeno. Quid agitur?] Pro blandimento nō pro interrogatione nunc ponitur, ut, O noſter quid fit? Quid agitur? ſtatur.] Pro, quid agis, ſto. Et facete: nam ſtat, cui ingredi non licet. At nunquid aliud?] Cū iurgio hic de illo reſpondit: & ideo reperit dictum Gnatho. Qui dum?] Interrogat interrogantem, ne ipſe reſpondeat. Nihil equidē.] Dicens Nihil, mutauit uultū Parmeno in lætitiā. Ideo illi facete Gnatho agēdi hoc ipſum, Ne ſis dixit: ut ꝓbaret triſtē fuiſſe.

Quid agitur — *Statur*

Hic uerò eſt,qui ſi amare occeperit,ludum iocumq́; *Iamb.tetram.catalecticus*
CH. Dices fuiſſe illum alterum,præut huius rabies quæ dabit. *Iamb.acatalecticus*
Vt illũ di,deæq́; ſeniũ perdant,qui me hodie remoratus eſt· *Iãbicus tetra.cata.*
Meq́; adeò,qui reſtiterim·tũ autẽ,qui illum non flocciſecerim. *Tetram.acata.*
Sed eccum Parmenonem. ſalue. P.quid tu es triſtis,quidúe es alacris?
Vnde is? CH.ego neſcio Hercule,neq́; unde eam:neq́; quorſum eam·
P. Ita prorſum oblitus ſum mei. *Dimeter Iambicus*
Qui quæſo? CH.amo. P.hem. CH.nũc te Parmeno oſtendes qui uir ſies.
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe,Chærea aliquid inueni
Modo quod ames:in ea re utilitatem ego faciam ut cognoſcas meam·
Cum in cellulam ad te patris penum omne congerebam clanculum.
P. Age inepte. CH.hoc Hercle factum eſt. fac ſis nunc promiſſa appareant,
Siue adeò digna res eſt,ubi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis uirgo eſt uirginum noſtrarum·quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, uincto pectore,ut graciles ſient.
Si qua habitior paulo,pugilem eſſe aiunt,deducunt cibum,
Tametſi bona eſt natura,reddunt curatura iunceas.
Itaq́; ergo amantur. P.quid tua iſtæc? CH.noua figura oris. P.papæ.
CH. Color uerus.corpus ſolidum,& ſucci plenum. P.anni? CH.anni, ſexdecim.
P. Flos ipſe. CH.hanc tu mihi uel ui,uel clàm,uel precario *Senarius catalecticus uterq;*
Fac tradas·mea nihil refert,dum potiar modo.
CH. Quid uirgo,cuia eſt? CH.neſcio hercle. P.unde eſt? CH.tantundem.
P.ubi habitat? *Iambici tetrametri catalectici*
Ne id quidem. P.ubi uidiſti? CH.in uia. P.qua ratione amiſti?
CH.id equidem
Adueniens mecum ſtomachabar modo·neq́; *Iambici trimetri*
Quenquam eſſe ego hominem arbitror,cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
P. Quid hoc eſt ſceleris? CH.perij. P.quid factum eſt? CH.rogas?
Patris cognatum,atq́; æqualem,Archidemidem
Noſtin'? P.quid ni? CH.is,dum ſequor hanc,fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. CH.imò enimuero infeliciter· *Elide u*
Nam incommoda alia ſunt dicenda,Parmeno.
Illum liquet mihi deierare his menſibus
Sex*uel ſeptem prorſum non uidiſſe proximis· *uel ſupereſt in uerſu*
Niſi nunc cum minime uellem,minimeq́; opus fuit.
Eho nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P.maxume.
CH. Continuo accurrit ad me quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus,labijs demiſſis,gemens,
Heus heus,tibi dico Chærea,inquit·reſtiti.
Scin' quid ego te uolebam? dic.cras eſt mihi

Iudicium

Iudicium.quid tum? ut diligenter nunties
Patri,aduocatus manc mihi eſſe ut meminerit·
Dum hæc*dicit,abijt hora·rogo nunquid uelit. *al.loquitur*
Recte inquit,abeo.cum huc reſpicio ad uirginem,
Illa ſeſe interea commodum huc aduortetat
In * hanc noſtrã plateã. P.mirũ ni hanc dicit,modo *hanc redundat in metro*
Huic quæ data eſt dono. CH.huc cum aducnio,nulla erat,
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt uirginem?
CH. Verum paraſitus cum ancilla. P.ipſa eſt ſcilicet.
Deſine.iam conclamatum eſt. CH.alias res agis.
P. Iſtuc ago quidem. CH.noſtin' quæ ſit? dic mihi·aut
Vidiſtin'? P.uidi·noui·ſcio quò abducta ſit.
CH. *O Parmeno mi noſtin'? P.noui. CH.& ſcis ubi ſiet? *al.Eho*
P. Huc deducta eſt ad Thaidem meretricem·ei dono data eſt. *Trochaici te*
CH. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P.miles Thraſo *trametri ca*
Phædriæ riualis. CH.duras fratris partes prædicas. *talectici*
P. Imò enim ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet:
Tum magis dicas. CH.quod nam quæſo Hercle? P.eunuchum.
CH.illúm ne obſecro
Inhoneſtum hominem,quem mercatus eſt herę,ſenem,mulierem?
P. Iſtunc ipſum. CH.homo quatietur certe cum dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis uicinam. P.haud diu eſt.
CH. Perij,nunquámne etiam me illam uidiſſe? ehodum dic mihi·
Eſtne,ut fertur,forma? P.ſanè. CH.at nihil ad noſtrã hanc. P.alia res eſt.
CH. Obſecro Hercle Parmeno,fac ut potiar. P.faciam ſedulo·ac
Dabo operam·adiuuabo.nunquid me aliud uis? CH.quo nunc is?
P.domum,
Vt mancipia hæc, ita ut iuſſit frater,deducam ad Thaidem.
CH. O fortunatum iſtum Eunuchum,qui quidem in hanc detur domum.
P. Quid ita? CH.rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi
Videbit,colloquetur,aderit unà in unis ædibus. *Iamb.tetram.*
Cibum nonnunquam capiet cum ea,interdum propter dormiet.
P. Quid ſi nunc tute fortunatus fias? CH.quare Parmeno?
Reſponde. P.capias tu illius ueſtem. CH.ueſtem? quid tum poſtea?
P. Pro illo te ducam. CH.audio. P.te eſſe illum dicam. CH.intellego.
P. Tu illis fruare commodis,quibus tu illum dicebas modo·
Cibum una capias·adſis·tangas·ludas·propter dormias·
Quandoquidem illarum neq; quiſquam te nouit,neq; ſcit qui ſies·
Præterea forma,ætas ipſa eſt,facile ut pro eunucho probes.
CH. Dixti pulchre·nunquam uidi melius conſilium dari. *Trochaicus tetrameter*
Age eamus intró·iam nunc orna me·abdúc,dúc,quantum potes,

P. Quid agis? iocabar equidem. CH. garris. P. perij, quid ego egi miſer?
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

CH. Eamus. P. pergin'? CH. certum eſt. P. uide ne nimium calidum hoc
ſit modo.

CH. Non eſt profectò ſine. P. at enim iſtæc in me cudetur faba. ah,
Flagitium facimus. CH. an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar? & illis crucibus, quæ nos, noſtramq́; adoleſcentiam
Habent* deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, ut ab illis fallimur? — *Si legas deſpectam conſtat uerſus*
An potius hæc pati? æquum eſt fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui reſcierint, culpent? illud merito factum omnes putent.

P. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias. Verum ne poſt conferas
Culpam in me. CH. non faciam. P. iubesne? CH. iubeo, cogo, atque
impero.

P. Nunquam defugiam authoritatem. ſequere. CH. Di uortant bene.

OCcidi.] In hac ſcena nouus amor adhuc ephebi, & cõſilium demonſtrandæ uirginis demonſtratur: tanta uirtute poetæ comici, ut hoc commentum non quæſitum eſſe, ſed occurriſſe ſua ſponte uideatur. Occidi. neq; uirgo eſt uſquã. Non habuit quid dicere debeat aliud, properans & circumſpiciens, niſi occidi. Occidi. Produc mediam ſyllabam uerbi huius, & contrarium ſignificat. Neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.] Amatorie, dum illam non inuenit, & ſe perdidit. Vbi quæram?] Hoc circunſpectantis eſt. Vbi inueſtigem?] Plus intulit. Quem percunter?] Hoc tertium plus intulit. nam ubi nec ueſtigia repeRiuntur, ſupereſt interrogatio. Quam inſiſtam uiam?] Si nec qui interrogetur apparet. Quam inſiſtam uiam? Et qua uia, legitur. Vbi ubi eſt, diu celari non poteſt.] Ob nimiam ſcilicet formæ gratiam. O faciem pulchram.] Faciem modo, non partem corporis dicit, ſed totam ſpeciem, quæ apparet & cernitur. Virgilius, Quibus aſpera quondam Viſa maris facies. Deleo omnes dehinc ex animo mulieres.] πρὸς τὸ πιθανὸν argumentatus eſt, ut oſtenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuiſſe. Sic & alibi, Cum me ipſum noris quàm elegans formarum ſpectator ſiem, In hac commotus ſum. Quotidianarum.] Hoc eſt leuium, & uſitatarum. eſt quippe huic contrarium, Noua figura oris. Papæ. Ecce autem alterum.] Sic dicimus, cum propter alterum, de altero uenit in mentem. Neſcio quid de amore loquitur.] Vt iamdudum Phædria loquebatur. O infortunatum ſenem.] Hoc dictum præſtruxit ad exitum fabulæ ad Cataſtrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic ſenex per fallaciam Pythiæ, & indicium Parmenonis: atq; ita firmabuntur nuptiæ uirginis, quam ducet Chærea. Hic uerò eſt.] Vtrum ſenex, an Chærea? ſed ſenex potius. Hic uerò eſt. ſenex. Qui. ſcilicet Chærea. Præut huius rabies quæ dabit.] Præ, ex comparatione ſignificat. Ergo proprie. & eſt integra locutio: & ordo eſt, præut illa ſunt, quæ huius rabies dabit. Et bene Dabit, quaſi de re uiolenta. Vt, Dabit ille ruinam Arboribus. Præut huius rabies quæ dabit. Hic ex parte characteris inſcius quidem eſt perſonæ Chæreæ, quẽ moribus cõſcit ſeruus ardentiorem in amorem ferri poſſe ſimul ac cœperit. Præut huius rabies quæ dabit. Et hic oſtenditur iampridem motum in res uenereas Chæream: & magna poetæ cura eſt, ne incredibile uideatur, adoleſcentulum qui pro eunucho deduci potuerit, tam expedite uirginem uitiaſſe. quocirca artifex ſummus, quod ætati non poteſt, naturæ attribuit Chæreæ: ut calidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in ſeſe, ſed quandam rabiem deſignauerit in uenereos appetitus. Vt illum.] Pro utinam. Dij deæq; ſenium perdant. Plus dixit ſenium quàm ſenem. Nec mireris, poſt Senium, Qui additũ: ideo quia declinationem ad intellectum retulit: ut alibi, In Eunuchum ſuam. Et ſenex, ad ætatẽ refertur: Senium, ad conuitium. ſic Lucilius ait, At quidem te ſenium, atq; inſulſe ſophiſta. Remoratus eſt.] A remora piſciculo, qui & ἐχενηὶς uocat, Remoratio & remoratus dicit. Tum autem, qui illum.] Tum autem, pro &. Duas uult enim cauſas eſſe, cur ſeipſum dij perdant. unam quod reſtiterit: alterã, quòd ſenem peruerſitus diu remanſerit à perſequenda uirgine.

Et nota

Quærere
Inueſtigare
Percontari
Facies
Quotidiana forma
Ecce autem alterum
Præ
Dare
Vt

Et nota Floccifecerim,& contemnere,& non contemnere ſignificare:ut nunc, Qui illum
Alacris floccifecerim.deeſt Vel:ut ſit,uel floccifecerim. Quid tu es triſtis?quidue es alacris?] Pro
uerbiale eſt in hominem perturbatū & incerti uultus.Aut lætus es.nam alacris,l litera pro
Alacritas d poſita,non triſtis,id eſt ἄλυπος intelligitur. Quidue es alacris? Et alacer & alacris dici-
tur:ut habes apud Virgilium, Ergo alacris, cunctosq́ putans excedere pugna. Quidue
es alacris?Alacritas,eſt mutatio quædam uultus geſtientis in ſpem aliquam. Vnde is?]
Modo ad quid uenis ſignificat.ſed Eo,de loco ad locū ueteres dicebant: quod mox in ſub-
iectis probabitur. Quorſum eam?] Bene:quia proxime dixerat.Vbi quæram? ubi inue-
ſtigem?quem percontet?quam inſiſtam uiam?incertus ſum. Quorſum eam? Hinc ut di-
ximus,manifeſtum eſt,Ire & aduentum ſignificare. Ita prorſum oblitus ſum mei.] Huic
Prorſus contrarium,Dum memor ipſe mei.Ergo oblitus mei,inſanus. Ita prorſus ſum oblitus
Proſa oratio mei Prorſus.rectà,id eſt omnino nam prorſum, eſt porrò uerſum, id eſt ante uerſum. hinc
& proſa oratio,quam non inflexit cantilena. Hem.] Si cum H,Parmeno. ſi leniter, Chæ-
rea. Oſtendes qui uir ſies.] Non,ſi uir ſies:ſed qui uir ſies: quod eſt ἐμφατικώτερον. ſi quæſiſ-
ſet quidem.qui uir ſies.An debeat præſtare qui uirum ſe ſic monſtraturus eſt? Et uir modo,
non ad ſexum,ſed ad ætatem dicitur,ſed ad laudem. Qui uir ſies.In ueteribus inuenitur.
Pollicitus Sæpe pollicitum eſſe] Pollicitum,quod promittentem ultro ſignificat,dixit.& ſæpe polli
citum ſc:an neceſſe ſit præſtare eum qui promiſerit? Chærea aliquid inueni.] Induxit μί-
μησιν pragmatice,more ſuo,non cōtentus dicere quid pollicitus ſit tantum, ſed quo modo
Modo etiam,& quibus uerbis. Modo,quod ames.] Tantummodo.quaſi hæc mora ſit promiſſis
complendis. In ea re utilitatem ego faciam ut cognoſcas meā.] An poſſit,qui poſſe ſe affir
mauit?plus eſt probaſſe quod promiſerit,quàm oſtēdere quòd poſſit. Cum in cellulam.]
Penus Sic dicit anus * quæ & acceperit beneficium. Patris penum omne.] Ipſum pe-
num:non ex eo aliquid ὑπερβολικῶς. Et hoc penu,& hic penus, & hæc penus, ueteres dixe-
runt.Ergo & omnem & omne legitur. Congerebam clanculum.] κλέπτων κρύφα. Age in-
epte.Qui dubitas de promiſſis.an qui exprobres te multa eſſe largitum? Hoc Hercle fa-
ctum eſt.] Inueni quod amem. hoc quod dicebas,inquit, moræ eſſe, iam factum eſt.amo.
Promiſſa appareant.] Vtilitatem ut cognoſcam tuam. Siue adeò digna res eſt.] Si per-
ſona Parmenonis eſt,Siue abundat:& pro expletiua coniunctione modo eſt.In quibuſdam
omnino non legitur.Adeò autem abundat,aut nimis ſignificat, uel ſatis. Si Chærea dicit
hic ordo,& ſenſus eſt:Fac ſi uis nunc, ſiue adeò digna res eſt, ubi tu neruos intendas tuos.
ut promiſſa appareant.ut ſit Sis ſi uis,& addatur Vt quod deeſt.Fac ut promiſſa appareāt.
Vbi tu neruos intendas tuos.] Verum obſcene hoc, ut ſeruus?an μεταφορικῶς, ubi labora-
re ac periclitari debeas?Sed melius legunt qui hoc totum ad perſonam applicant Chæreæ:
& melius quàm qui Parmenonem hoc putāt loqui, Siue adeò digna res eſt ubi neruos in-
Noſter tendas tuos. Haud ſimilis uirgo eſt uirginum noſtrarum.] Ciuium ſcilicet id eſt terræ ac
patriæ noſtræ.ut Virgilius,Non eadem arboribus pendet uindemia noſtris. Et Salluſtius,
Noſtri fœda fuga,&c. Quas matres ſtudent.] Hoc uerbo oſtendit cultum induſtriæ, non
Demiſſis humeris pulchritudinem naturalem. Demiſſis humeris eſſe.] Antiqui enim Græci etiam uirgini-
bus ſuis præbebant palæſtram,ad componenda corpora. Vel,demiſſis humeris eſſe, liqui-
de & molliter deductis,neq; extantibus alæ in modum. Vincto pectore.] Caſtigato ac te-
nui,& uelut uincto. Deeſt ergo uelut. Vt graciles ſient.] A ſingulari gracilis uenit hæc de-
clinatio. Demiſſis humeris eſſe,uincto pectore.Non accipiendum eſt quaſi hoc dicat.Ad
hoc illas ſtudēt matres demiſſis humeris eſſe,& uincto pectore, ut graciles ſient:quaſi hæc
duo propter unum illud fiant,ſed uariè tria dixit, ne diceret * aut ſtudent illas
Habitior demiſſis humeris,& uinctum pectus,ut graciles ſient. Si qua eſt habitior.] Vnde & ha-
Habitudo bitudo dicitur:ut,Quæ habitudo eſt corporis?nam habilior,aptior intelligitur. Vt, Nanq;
Habilis humeris de more habilem ſuſpenderat arcum.Ergo habitior,legendum eſt. Pugilem eſſe
aiunt.] Laus in uirginem. Deducunt cibum.] Mire uituperauit formam,quam accurauc
rit fames.Et propriè, deducunt. Tametſi bona eſt natura.] Bona,id eſt plena, magna,&
Cura pinguis. Reddunt.] Exhibent,perficiunt. Curatura.] Cura,mentis eſt:Curatio,medici
Curatio næ:Curatura,diligentiæ. Iunceas.] Tenues & pallidas. Itaq; ergo amantur.] Itaq; in-
Curatura quit,nemo illas amat. εἰρωνεία eſt,aut uerè amantur:ut eo magis hæc amanda ſit, quæ natu-
ræ beneficio,non factis comptibus,aut induſtria eſt pulchra. Itaq; ergo amantur. Atque
Iunceus ita fit ut amentur: nō naturæ merito,ſed induſtria. Quid tua iſtæc?Recte: ſic enim ipſe di-
Nouus cet.At nihil ad noſtram hanc. Noua figura oris.] Laudis genus eſt, noua: quia dixerat,
Papæ Tedet quotidianarum harum formarum. Quid tua iſtæc? Deeſt,qualis eſt,dic. Papæ.]
Color uerus Interiectio,mira ſubito accipientis. Color uerus.] Quia non de cura eſt, ac de fuco,id eſt
naturalis,non fucatus. Corpus ſolidum.] Quia non uitiatum. Succi plenum.] Quia
nemo

nemo deduxit cibum.nam ſuccus,eſt humor in corpore,quo abundant bene ualentes. Vir
gilius,Et ſuccus pecori,& lac ſubducitur agnis. Succus, proprie quaſi ſugus:quem ſibi ex *Succus*
alimentis membra ſugunt,ut ſe repleant. Corpus ſolidum.Plenum,& forte,id eſt nō flac/ *Solidū corpus*
cidum. Succi plenum.Succus eſt interior pinguedo membrorum. Anni ſexdecim.] Vi
de quemadmodum ætatem uirginis maturæ Poeta ex occaſione demonſtrauerit. Hanc
tu mihi uel ui,uel clàm,uel precario.] Hæc tria ſunt quibus nō rite res agiſ, Vel ui,uel clàm
uel precario, Sine pretij mentione,uel quia uirgo, non meretrix:uel quia nulla ephebo ſpes
eſt fallendi ſenis. Hanc tu mihi uel ui,uel clàm,uel precario fac tradas. Secundum ius lo/ *Vi,clàm, pre*
cutus eſt·nam his tribus mala fide aliquid poſſideſ:ui,clàm precario. Vi,quia uirgo. clàm, *cario*
quia cuſtoditur.precario,quia pretium non habet Chærea. Mea nihil refert dum potiar
modo.] Non hoc perſonæ attribuendū eſt,ſed affectui,non enim quia Chærea eſt, ſed quia
amator. * de ſe cupit facere quemadmodum potiatur. Quid uirgo,cuia eſt?]
Verum ſerua?an filia? Ne id quidem.] Pulchra uarietas,Neſcio,Tantundē,Ne id quidem.

Qua ratione amiſti?] Figura συγκοπὴ pro amiſiſti. Qua ratione amiſiſti? Si non reman/
ſiſſet Chærea,ſed conſecutus uirginē uidiſſet quò deducta eſſet prius, quàm Parmenonem
conueniret:non ita procederet fabula,ut nunc procedit. irruiſſet enim in cognitionem me/
retricis importunè Chærea,nec pro eunucho adduceretur ulterius. Id equidem.] Deeſt
ob,aut propter,ut ſit,ob id,aut propter id. Mecū ſtomachabar.] Bene mecum: quia acrio/
rem dolorem ſuſtinet,qui ipſe ſibi iraſci cogitur.Mecum ergo,pro apud me,uel mihi. Ho *Felicitas*
minem eſſe arbitror.] Deeſt,quàm me. Felicitates.] Felicitas aduerſa eſt,cum ex proſperi *aduerſa*
tate,quod lædat,naſcitur. Cui magis bonæ felicitates.] Bonæ,magnæ,nouæ. Dixit autem
magnas felicitates ſibi aduerſari, eo quòd uirginem tantæ pulchritudinis ex oculis amiſe/ *Bonæ felici/*
rit·nam uidiſſe eam,felicitatis iudicat:ſed amiſiſſe,aduerſæ felicitatis. & quòd Bonæ dixit: *tates*
uel magnæ,uel nimiæ intelliguntur: uel ἐπίθετον eſt proprium & perpetuum felicitatum. *Epitheta tri/*

Bonæ felicitates. ἐμφατικῶς eſt, eo quod felicitates pluraliter poſuit. ἐπίθετα autem tribus *bus de cauſis*
de cauſis nominibus adduntur:diſcretionis,proprietatis, ornatus. Diſcretionis,ut, Phry/
giæ molimur montibus Idæ. Proprietatis,ut, Terribili impexum ſeta & dentibus atris. Or/
natus,ut,Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad undam. Quid hoc eſt ſceleris?] Pro/
pter hoc quod patior inquit.nunc enim ſcelus dicit à ſene commiſſum. Archidemidem
noſtin'?] Hoc ſic pronūtiandū eſt,ut appareat ex ipſo nomine ſtatim odioſum neſcio quem
occurriſſe,ac permoleſtum. Quid ni?] Correptio eſt,ab ſe manifeſta inquirentis.eſt enim *Quid ni*
ſenſus, Quid,niſi?aut cur non nouerim?eſt enim quidni, aut quid niſi,aut cur non: quia ue
teres ni pro ne ponebant,& ne pro non. Vt Plautus,Ni ſtulta ſis.pro ne.& ne uult, pro non
uult. Imò enimuero infeliciter.] Bene hoc interponit,quod incredibile eſt tardiorem futu
rum amatorem inceſſu uirginis. Nam incommoda alia ſunt dicēda.] Quæ minora ſunt
ſcilicet,aut ſimilia. Illum liquet mihi deierare.] Liquidum eſt, conſtans,& manifeſtum &
certum. Et ſic liquet,pro liquidum eſt:ut claudit,pro claudum eſt: Vt apud Salluſtium, Ni/ *Liquet*
hil ſocordia claudebat. Et eſt Liquet uerbum iuris quo utebantur iudices, cum amplius *Claudit*
pronuntiabant,obſcuritate commoti cauſæ magis quàm negocij ſimplicitate. Deierare,ual *Deierare*
de iurare:ut demiror,& deamo te Syre,ſi De producta legeris.ſi correpta,deos iurare intel/
ligitur. Prorſum non uidiſſe proximis.] Quia non uidiſſe dixit,Proxſmis præteritis in/ *Proxima*
telligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura ſunt. Nā præſentia ea ſunt,in qui/ *Præſentia*
bus nunc ſumus. Niſi nunc cum minime uellem.] Quia ſemper nolui,ideò nunc mini/
me,utpote adoleſcens ſenem. Quàm longe quidem.] Bene longe dixit: quia à longe non
potuit dicere·an ſubauditur erat,ut ſit,quàm lōge erat? Minimeq; opus fuit.] Sæpe enim
nolumus tantum:non etiam opus non eſt. Incuruus,tremulus,labijs demiſſis,gemens.]
Vt omnia oſtendat in contrarium ſibi uerſa eſſe,etiam curſum attribuit ſeni. Labra,ſunt ſu/ *Labra*
periora:Labia,inferiora. Labræ aſinorum proprie dicuntur. Gemens autem, ob cōtinuam *Labia*
tuſſim. Sic Lucilius, Ante fores autem,& triclinij limina quidā Perditus Tyreſia tuſſi gran/ *Labræ*
dæuus gemebat. Incuruus,ualde curuus. Sic Virgilius, Turnus ut infractos aduerſo marte *In*
Latinos Defeciſſe uidet. Infractos enim,ualde fractos ſignificat.nam In præpoſitio nūc au
get,nūc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem deſcribit ſenis, qui præter ætatē poſt
pulchram uirginem fœdior uidebatur. Et quàm importune omnia?pro puella, ſenex occur
rit:pro uirgine,incuruus,tremulus:pro pulchra,labijs demiſſis,gemens·& cum amator ſit
inaniter adoleſcenti ipſe iudicium loquitur:dum feſtinandum ſit,remoratur. Labijs de/
miſſis. Maiora labra,unde labeones. Alij labia inferiora,& labra ſuperiora. Heus heus ti/ *Labeones*
bi dico Chærea.] Tibi dico Chærea,nō adderet,niſi uideret Chæream diſſimulantem,præ
terire. Inquit.] Aliter Inquit pronuntiandum eſt,hoc eſt cōcitate· nam ſenis uerba aliter
proferenda ſunt. Scin' quid ego uolebam?] Hic oſtenditur odioſa tarditas ſenis apud fe/

ſtinantem Chæream.nam non dicit,ſed promittit ſe dicturum. Vt diligenter nunties.] Di
ligenter,nihil tam abundanter,nihil tam moraliter dici potuit. Cras eſt mihi iudicium.]
Huic moræ etiam illud additum,quòd cum debeat dicere quid uelit,prius dicit quod nõn
eſt neceſſarium,quare uelit. Eſſe ut meminerit.] Non,ut ſit:ſed,ut eſſe meminerit.O proli
Nunquid uis xitas. Dum hæc dicit.] Dat tempus uerbis:quæ nõ potuit,quamuis imitaretur,exprime
re. Rogo nunquid uelit.] Hoc eſt,ſignifico me abire.nam abituri,ne id dure facerẽt, Nun
Recte quid uis,dicebant his quibuſcũ conſtitiſſent.Quid eſt ergo, Rogo nunquid uelit? hoc eſt,
dico quod abeuntes ſolent. Recte inquit.] Pro eo quod eſt nihil: & moraliter [illegible]
Cum huc reſpicio.] In hanc partem ſcilicet,qua meretrix habitabat. Commodũ.] Tan
Commodum tum quod,uel ipſo eodemq; tempore. Commodum.Vnà.Et hoc ſignificat:ut ſi dicas,eo-
Interea dem tempore quo hoc agebatur.Nam Interea,nunc coniunctio accipienda eſt:nõ ut aliàs,
pro aduerbio ponitur. In hanc noſtrã plateã.] Rectè,quia uicina eſt illis Thais, ad quam
deducitur. Nulla erat.] Etenim ingreſſa iam fuerat. Comites ſecuti ſcilicet uirginem?]
Interrogatiue quidẽ:ſed ſic,ut ſcire uideatur id quod quærit: ſed ad hoc quærere, ut quod
Verum ſcit,confirmet. Verum paraſitus.] Verum,modo incœptiua eſt,non relatiua particula:ut
in Andria, Verum uidi Cantharam ſuffarcinatam. Iam conclamatum eſt.] Tranſactum
Conclamatũ ac finitum . ut conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad uitæ officia. Concɩama-
tum eſt.Manifeſtum ſignificat,ipſam idem * eſſe,uel pulchram eſſe,quia & ipſe
dixerat,Hæc ſuperat ipſam Thaidem.ut in conclamatis funeribus nulla dilatio eſt doloris
& luctus.unde Lucanus ait,Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum, ſa-
tis deploratum,ſatisq; uociferatum eſt:quia dixerat, O infortunatum ſenem:ſi & hic ama-
re cœperit.Tanquam dicat,Iam occiſum patrem tandem ſcimus,iamq; deflemus. Alias
res agis.] Recte,quia dixit ille,Iam conclamatum eſt. Alias res agis. Aut,non attendis ad
id quod dico, ſignificat, ut nulla ſit in eo attentio . Aut nugatorias res agis, hoc eſt iocaris.
nam hinc natum eſt Agite Amabo·quaſi dicat,uanas res agis. Scio quo abducta ſit.] Plus
dixit quàm interrogabatur:credo tædio interrogantis.nam properat,ut dicturus eſt,ad de
ducendum Eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex Aethiopia. Scio quo abducta ſit. Se
cunda [illegible]. Eho Parmeno mi noſtin?& ſcis ubi ſiet?] Amatorie ſatis repetunt quæ
ſemel dicta ſuffecerant. Huc deducta eſt ad meretricẽ.] Et hoc confundit ſemel,cũ aceruа
tim dicit,uelut odio interrogantis ſæpius,& feſtinatione ad mandata Phædriæ peragenda.
Phædriæ riualis.] Cum pronuntiatione addendum,quo magis doleat,Phædriæ riualis.
Duras fratris partes prædicas.] Scilicet contra æmulum & diuitem,& largiſſimũ.Et par
tes duras μεταφορικῶς ab actoribus ſcenicis. Comparet.] Hic iam oſtendit miles illuſtrior
per riualis dona, quàm per ſua. Et eſt qualitas comparatiua.Comparet pro emat,aut com
parandum putet. Tum magis id dicas.] Duras partes fratris eſſe. Quid nam quæſo
hercle?] Curioſitatem addidit, παρελκόντως Quæſo & Hercle. Et uide quàm molliter, & ſine
intellectu ſpectatoris ad argumenti ſpectati ordinem Poeta perueniat:ut de eunucho facta
mentione conſilium naſcatur ſupponendi Chæreæ. Eunuchum.] Mire Terentius primò
Inhoneſtum ſimpliciter Eunucho nomen poſuit,huic quoq; detracturus. Inhoneſtum.] Fœdum:ut
contrà Facie honeſta,ut apud Virgilium , Et lætos oculis afflarat honores. Hominem.]
Opportune hominem dixit,tanquam incerti ſexus. Senem,mulierem?] Non communi
genere dixit ſenẽ:quippe qui alibi ſuperauerit dicendo,ſenex atq; anus:ſed ſubdiſtinguen
dum eſt,ut ſit duplex uituperatio:una ab ætate, quòd ait ſenex:altera à membrorũ molli-
Quatietur cie,quòd ait mulierem. Quatietur certe cum dono foras.] Mire cum dono: tanquam illi
foras repulſæ cauſa donum futurum ſit.Tum deinde nõ reijcietur,ſed quatietur.Vide quàm cõ-
Feri canem tumelioſius dictum ſit,quatietur foras:uel uerberibus impelletur foras,nõ expulſione,ſed
foràs detruſione.uel ſic dixit,foras quatietur:ut deſit Verſum,ut ſit, foras uerſum uerberabitur.
ut uerberetur,& fugetur foras.nam & peruulgatæ conſuetudinis dictum eſt,feri canem fo
ras:hoc eſt, feriendo canem foras eijce. Sed iſtam Thaidem nõ ſciui nobis uicinã.] Quo
modo enim pro Eunucho ueniet,ſi aut nouit,aut notus eſt?Et ſi mulierẽ adoleſcens ne no-
uit quidem:ipſe multò maxime neſcietur. Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis uicinam.
οἰκονομία contra illud,quod meretrix uicina erat. Haud diu eſt.] Vicina ſcilicet. Et eſt cau-
ſa,An ueriſimile ſit neſcire potuiſſe uicinam.Et nota apud Terentium uicinas poni ſæpius
adoleſcentibus meretrices,ut hæc ſit prima amoris illecebra. Nunquam ne etiam me ui-
diſſe illam?] Artificioſe inculcat Poeta τὸ πιθανόν Eſt ne ut fertur forma?] Hoc propter illud
quod ſuprà diximus:Sed nimio lepore Terentiano,iam illud agitur.Nam hic oſtẽditur ue
riſimile eſſe pro eunucho creditum apud uicinam meretricem Chæream , qui adeò igno-
tus ſit mulieri,ut nec ipſe eã nouerit:quod erat facilius & prõptius.Et additur color, quòd
& illa non diu uicina eſt,& quòd adoleſcens plurimum in Piræo commoratus eſt. Nihil

ad noſtram hanc.] Moraliter noſtrã dixit, pro meã. Alia res eſt.] Non potuit melius ſuam utriq; gratiã reſeruare: nam & illa, & hæc amantur. Faciam ſedulo.] Mire in promiſſis poſterioribus difficultas rei oſtenditur: cum primo faciam dixerit. Nunquid me aliud uis?] Hoc dicere abeuntes ſolent. Et bene, Nũquid me aliud uis? quia feſtinat: & ſimul quia hinc naſcitur dolus fallendæ meretricis. Vt mancipia hæc, ita ut iuſſit frater, deducã ad Thaidem.] Vide Terentiũ, ut nõ quæſita eſſe hæc fallacia, ſed ipſa ſe obtuliſſe uideatur. O fortunatum iſtum Eunuchũ.] Iſtum, ſæpe annotauimus, aut ad contemptũ, aut ad odiũ referri: ut Virg. Aut quid petis iſtis? &, Iſta quidem quia nota mihi tua magna uoluntas Iuppiter.

Qui quidem in hanc detur domũ.] Quid facilius quàm imitari uelle quod laudes? nec quiſquã, niſi qui cupit, eligitur pro eunucho, qui eunuchum putat eſſe beatũ. Vide ꝙ molli deſcenſu ad hoc conſiliũ peruenitur. Res enim hoc ſuggerit potius, ꝙ Parmeno: ideo quia ſeruum hoc ſuadere Chæreæ nimis temerarium fuit. Quid ita?] Potuit intelligere ſtatim ſeruus: ſed ad hoc interrogat, ut doceatur ſpectator. Videbit, colloquetur, aderit unà. &c.] Amatorie nimis, quinq; lineas amoris executus eſt: adeoq; diligẽter, ut etiam ordinẽ cuſtodierit. uidebit, colloquetur, aderit unà in unis ædibus. Mire amator nõ ſimul effudit hoc bonum, ſed particulatim digeſſit: ut maior uoluptas futura eſſe noſcatur. Videbit, colloquetur, aderit, &c. Iſtæ enim ſunt amoris lineæ: etſi eas non omnes eſt perſecutus. Quid ſi nũc tute fortunatus fias?] Sic uidetur Parmeno dicere, potius ut iocetur, quàm ut fieri credat poſſe. Capias tu illius ueſtem.] Non ſemel oſtenditur quod futurũ ſit: quia particulatim poteſt, etiam quod turpe eſt, tamen mitti ad perſuaſionem. Simul in geſtum reſpicitur. Ergo nõ dixit, ibis pro Eunucho: ſed primo capias illius ueſtem. tum deinde hoc ipſum nõ aſpernante domino, pergit ſeruus ad cætera quæ audaciora ſunt. Veſtem?] Quàm libenter audiat, repetitio dictorum per interrogationem oſtendit. Audio.] Id eſt, libenter hoc admitto, & conſentio. Vt in Phormione, Audio, & fateor. & contrà, non audio. Intelligo.] Audio, & intelligo uim modo non uſitatam exprimunt, ſcilicet cõſentientis immodicũ affectum. Cibum unà capies.] Bene ſeruus interturbauit ſuprà dictas amandi lineas, & ordinem uoluptatum: quippe qui amare non nouerit. Cibum unà capias. Adſis, tangas, ludas, propter dormias. Etſi ſatis erat ſuperior uerſus tamen incentiua ſunt amoris etiam ſigillatim hæc enumerata, quæ una ſententia ſuperior uerſus oſtenderat. Quandoquidem illarum.] Pro, ex illis. Quiſquã.] Quia quæquã dicere, abſurdũ eſt. Illarum quiſquã.] Quiſquam multis exemplis probatur etiam fœminino genere ueteres protuliſſe: ita ut in numeris & generibus hæc pronomina infinita ſint. Neq; ſcit qui ſies.] Hoc eſt quod ſuprà callide Poeta præſtruxit. Forma atq; ætas ipſa eſt.] Deeſt, in te. Facile ut pro Eunucho probes.] Formam ſcilicet & ætatem: formam, quia pulcher es: ætatem, quia ephebus. Facile ut pro eunucho probes. Probes fingas, atq; perſuadeas: ut in cõſuetudine dicimus, Homo ſacrilegus pro innocẽte ſe probauit. Et Cicero, Hoc tu his probabis? Itaq; deeſt Te, quod ſubaudiamus: ut ſit, Pro eunucho te probes. Probes, ut Migrantes cernas. Aut probes, perſuadeas. Et ſimul honeſte non dixit, quod erat rectum, ut eunuchum probes: ſed, pro eunucho: ne eſſet contumelioſum in Chæream. Nunc iam orna me.] Hortatiue Orna dixit: nõ, deſpoliat aut exue me. Abduc.] Abducimur unde uolumus: Ducimur quò uolumus.

Quantum potes.] Deeſt, cito. Quid agis?] Callide ſeruus non uult ſe autorem uideri tanti facinoris. Quò trudis?] Comici ſemper ea oſtendunt fieri ab altero uerbis alterius perſonæ, quæ oſtendi per ſeipſa non poterant. ut nunc manu agere Chæream Parmenone ipſo dicente cognoſcimus. Quo trudis? Præbet ſe ui cogẽdum domino quem compulit dictis. Perculeris iam tu me.] Peruerteris. unde prouerbium, Bene plauſtrum perculit.

Tibi equidem dico, mane.] Sigillatim iſta pronũtianda ſunt: ex quibus intelligatur, non ceſſare Chæream quin adhuc impellat, & trudat. Pergin'?] Quaſi uerò ioco dixerit, nõ ſerio. Ne nimium calidum.] Periculoſum. ſed melius callidum legitur. Nimium, prouerbiale: quia nimium propria uox eſt. Flagitiũ facimus.] Flagitium more militari dicitur, res flagitatione hoc eſt increpatione digna. Nam flagitatio, à ſtrepitu dicitur: unde flamma. & flagella, & flagitare, id eſt perſonare intelligimus dici. Nam hæc omĩa ſine ſonitu, crepituq; non ſunt. An id flagitium eſt?] An liceat? an deceat? Et prius, quia licet. At enim iſtæc in me cudetur faba.] Id eſt, in me hoc malũ recidet, in me hæc uindicabitur culpa: ut laborat ſolum, in quo cuditur, id eſt batuitur faba, cũ ſiliquis exuitur tunſa fuſtibus: ut in areis more ruſticorum fit. Vel quòd quidam male coctam fabam, & quæ nõ maduerit, ſed dura permanſerit, ſupra caput coqui, uelut ipſi fabæ irati, ſaxo cõminuunt. tum uniuerſum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi à pulmẽto prouerbiũ eſt, Tute hoc intriſti, tibi hoc eſt exedendum, accingere. An id flagitium eſt? Terentius laudat argumentũ huius fabulæ: in quo exemplũ promitur, quod ꝓſit parẽtibus, obſit meretricibus: & ſimul

Flagitium

Percellere

deliberationibus tractans id faciendum. Si in domum meretriciam deducar.] Hoc tale eſt,ut nulla lex prohibeat,& defendatur ut licitũ. Et illis crucibus.] Hoc iam ad illud pertinet,ut oſtendatur decere.& primo à perſona eius,cui fit. Habent deſpicatam.] Contemptam,atq; deſpectam.& ita eſt [illegible] & μεταληπτικῶς. Vel certe alterius uerbi declinatio, ab eo quod eſt deſpicor,ut conſpicor. Salluſtius, Cum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conſpicatur,primo dubius quid nam inſolita facies oſtenderet. Nunc referam gratiã.] Non eas, inquit,laceſſam:ſed quod iuſtum eſt, uicẽ reddam: quaſi ipſe in aliјs læſus ſit. Vt ab illis fallimur.] Non dixit,aliј fallunt. An potius hæc pati æquũ eſt fieri?] Illic uiciſſitudo extat,in pati dolos. Vt à me ludatur.] [illegible]. ſubauditur pati. Quod qui reſcierint.] Ex conſequentibus argumentum.nam illud factum uituperatio ſequit,hoc approbatio. Illud merito factum omnes putent.] Bene, non iudicent: quia & hoc ipſum non ſatis probum eſt,uel meretricem fallere. Quid iſtic?] Aduerbium eſt ægre cõcedentis. Facias.] Pro facito. Verum.] Deeſt,uide. Verum ne poſt cõferas.] Si Ne prohibentis eſt,nihil deeſt:ſi percontantis,ut ſit,ne forte: deeſt,timeo. Verum,ne poſt conferas culpam in me.In hoc negocio nõ autor uult intereſſe,ſed ſeruus. Cogo atq; impero.] Euidenter oſtendit plus eſſe imperare quàm iubere. Nunquam.] Pro non:ut,Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Nunquam defugiam autoritatem tuam.] Non, inquit,recuſabo facere,dum tu tamen autor ſis facti.

Deſpicatus *Conſpicari* *Impero* *Iubeo* *Autoritatem defugere*

ACTVS III. SCENA I.

THRASO MILES. GNATHO. PARMENO.

Senarij Iambici

T. MAGNAS uerò agere gratias Thais mihi?
G. ingenteis. T. ain' tu,læta eſt? G. non tam ipſo quidem
Dono,quàm abs te datum eſſe:id uerò ſerio
Triumphat. P. huc prouiſo,ut ubi tempus ſiet,
Deducam.ſed eccum militem. T. eſt iſtuc datum
Profectò,ut grata mihi ſint quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. uel rex ſemper maximas
Mihi agebat,quicquid feceram·aliјs non item,
G. Labore alieno magnam partam gloriam,
Verbis ſæpe in ſe transmouet,qui habet ſalem,
*Quod in te eſt. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. ſcilicet.
G. Geſtire. T. uerum credere omnem exercitum,
Conſilia. G. mirum. T. tum ſicubi eum ſatietas
Hominum,aut negoci ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi uolebat,quaſi.noſtin'? G. ſcio·
Quaſi ubi illam expueret miſeriam ex animo. T. tenes,
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi, G. hui,
Regem elegantem narras. T. imò ſic homo eſt
Perpaucorum hominum. G. imò nullorum arbitror,
Si tecum uiuit. T. inuidere omnes mihi·
Mordere clanculum·ego non flocci pendere·
Illi inuidere miſere·uerum unus tamen
Impenſe,elephantis quem indicis præfecerat.
Is ubi moleſtus magis eſt,quæſo inquam Strato

Donatus legit, Quod,ſed elidi tur d

Eóne

Eóne es ferox,quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre me hercle dictum & ſapienter papæ·
Iugularas hominem.quid ille? T.mutus illico.
G. Quid ni eſſet? P.di ueſtram fidem·hominem perditum
Miſerumq;,& illum ſacrilegum. T.quid,illud Gnatho
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio:
Nunquid tibi dixi? G.nunquam ſed narra obſecro.
Plus milies iam audiui. T.unà in conuiuio
Erat hic,quem dico,Rhodius adoleſcentulus·
Forte habui ſcortum.cœpit ad id alludere,
Et me irridere·Quid ais inquam,homo impudens?
LEPVS TVTE ES, & pulpamentum quæris. G.ha ha hæ.
T. Quid eſt? G.facere,lepide,laute·nihil ſuprá.
Tuum obſecró*ne hoc dictum erat?uetus credidi. *al.te*
T. Audieras? G.ſæpe,& fertur in primis. T.meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti,& libero.
P. At te dij perdant. G.quid ille quæſo? T.perditus.
Riſu omnes qui aderant emoririri·deniq;
Metuebant omnes iam me. G.non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de iſtac Thaidi,
Quòd eam me amare ſuſpicatur? G.nihil minus· *al.ſuſpicata eſt*
Imò magis auge ſuſpitionem. T.cur? G.rogas?
Scin'ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit.aut ſi laudat,te ut male urat? T ſentio.
G. Id ut ne fiat,hæc res ſola eſt remedio·
Vbi nominabit Phædriam,tu Pamphilam
Continuo.ſiquando illa dicet,Phædriam in-
Tromittamus comeſſatum·tu,Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam·tu huius contrá.deniq;
Par pari referto.quod eam mordeat. *Deeſt ſyllaba.ſi legas,*
T. Siquidem me amaret,tum iſtuc prodeſſet Gnatho. *par ſic pari,aut par*
G. Quando illud quod tu das,expectat atq; amat· *mox pari,conſtat metrũ*
Iamdudum amat te·iamdudum illi facile fit
Quod doleat·*metuet ſemper,quem ipſa nunc capit *al.metuat*
Fructum,ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti.at mihi iſtuc non in mentem uenerat.
G. Ridiculum,*non enim cogitaras·cæterum *al.nec*
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

MAgnas uero agere gratias.] Hic ſermo ſic prodit, ut poſt ſcęnam inchoatus eſſe uideatur. Continet autem aſſentationem paraſiticam, & ſtultitiam glorioſi militis. Agere. Plus ſouat infinitus modus finito. Ingentis.] Vide quantum adijciat Paraſitus. ille, magnas dixit: hic reſpondit, ingẽtis. Ille, Læta eſt. Hic, triumphat. Id uero ſerio.] Id, ob idi ut, Id amâbo adiuta me. Aliâs ἐκφωνεῖται, id eſt productionis locus eſt. Quàm abs te datum eſt.] Maioris eſt gratiæ tãtum potuiſſe amorem militis, ut meretrix minus lætaretur ob lucrum.

Triumphat.] Vt militaribus dictis tangit militem paraſitus? Huc prouiſo.] Tertia perſona uenit in ſcenam: ſed ſeparatim loquitur, & ſecum. Sed eccum militem.] Iniurioſe militem. honorifice proprio nomine dicitur: ut in ſubiectis, Audire uocem uiſa ſum modo mi-
Datum litis. Eſt iſtuc datum.] Fato decretoq́ conceſſum: ut, Non dabitur regnis eſto, prohibere latinis. Vt grata mihi ſint quæ facio omnia.] Gratæ nobis ſunt aut res, aut perſonæ: ſed nunc res dicit. Aduorti hercle animum.] Approbat dictum & hoc. Ait aio. Vel rex ſemper maximas mihi agebat.] Quàm intempeſtiue miles ad regem tranſitum fecit, cum de meretrice agatur. Quæ facio omnia.] [illegible], uel [illegible]. Vel rex. Vt in Hecyra, Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi, quàm ſanctè. Vel rex ſemper maximas. Subauditur gratias: ab eo quòd ſuprà dixit, Magnas uerò agere gratias Thais mihi. Partam glo-
Sal riam.] Id eſt quæ paritur: ut. Vectus equo ſpumante Sages. Qui habet ſalem.] Sal neutraliter, condimentũ eſt: maſculine, ſapientia. Verbis in ſe ſæpe trãsfert, qui habet ſalem.] Mire adulator hoc attribuit militi, quod minime habet, uel uerba, uel ſalem. Quod in te
Habeo eſt.] Quod tu habes. Habes.] Intelligis. quod enim tenemus corpore, habemus animo: Quodq́ item animo habemus, intelligimus. Habes. Pro intelligis. Sic dicitur accipe, hoc eſt habe. Habes etiam, id eſt dicis. ut Salluſtius, Tarteſſum Hiſpaniæ ciuitatem, quàm nunc Tyrij mutato nomine Gadirũ habent. Rex te ergo in oculis Scilicet Geſtire. Verum.] Vide inconditam præparationem laudari ſe cupientis, adeò ut non ſinat uerba impleri, quin præfeſtinet Scilicet & Verum dicere. Credere omnem exercitum.] Magis ridebis, ſi conſideres militem motum eſſe. * qui. Credere omnem exercitum, conſilia. Sub obtentu militis ea ſtultitia, deſcripſit breuiter comitem regium acceptumq́ imperatori. Nam qui nũc credit exercitum, credit & conſilia. Virgilius. Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, ſeu bella geram: tibi maxima rerum Verborumq́ fides. Conſilia.] αὔξησις. plus enim eſt conſilia, quam totus exercitus. Mirum.] Melius per εἰρωνείαν pronũtiamus mirum. quaſi dicat, quis non crederet tali uiro? Sed poteſt etiã ſimpliciter pro admirãtis geſtu accipi. Vbi ſatietas hominum, aut negocij ſi quãdo odium ceperat.] Reipub. princeps duas res patitur, homines & negocia, id eſt perſonas & res hominum. Satietas hominum, aut negocij ſi quando odium ceperat. Proprie reddidit & decenter, hominum ſatietas, nego-
Ceſſare cij odium. Non enim par erat Reipub. principem hominum odio laborare. Quieſcere
Quieſcere ubi uolebat.] Bono uerbo uſus eſt. Nam Ceſſat delidioſus: Requieſcit defeſſus. Quaſi. noſtin'? Grate expreſſit ſtulti infantiã militis, qui antè uult intelligi quod ſentit. quàm ipſe dicat. Et proprie hoc morale eſt ſtolidi, ſiue ruditer loquentis. Quaſi. noſtin'?] ἀποσιώπησις
Expuere pro habes hoc? hoc eſt quod ſuprà, intelligis? Quaſi ubi illam expueret miſeriam.] Vbi,
Pus pro quando, & in his, & ſuprà. Expueret. Expuere eſt cum faſtidio aliquid reijcere & expellere. Nam expuere eſt extra pus mittere, id eſt foras. Nam pus eſt omnis humor corpori oneroſus. Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi.] Hoc ſupererat, ut qui eſſet miniſter magnarum rerum, id eſt conſiliarius: uoluptatum quoq́ regis particeps eſſet. Et uide quo ſignificatu dicatur me, & conuiuam, & ſolum, & abducebat: nam nõ, uocabat. Et ſibi, quaſi non propter me, ſed ut ſibi bene eſſet. Tum me conuiuam. Id eſt, cum ſatietas hominum
Elegans eſſet, cum odiſſet negocia. Regem elegantem narras.] Qui eligere ſciat, aut qui ipſe ſit eli-
Perpaucorũ gendus. Perpaucorum hominum.] Aut qui paucis utitur: aut qui de paucis eſt: aut qui
hominum paucis placet, hoc eſt bonis & ſapientibus, qui ferè pauci ſunt. Imò nullorum arbitror, ſi tecum uiuit.] Hoc auerſus, ne miles audiat. Poteſt tamen & aliter intelligi, maxime cum mi-
homo lite. Inuidere omnes mihi.] Plus poteſt ad ſignificandũ, infinitum tẽpus, quàm finitum.

Ego non floccipendere.] Quòd morderent clanculum, uel quòd inuiderent. Conuiuam ſolum abducebat. ut, Solam nam perfidus ille Te colere. Significat autem ſæpiuſcule factum. Illi inuidere miſere.] Miſer enim eſt cui animæ miſeria ineſt. Verum unus.] Proprie unus. nam unus ex multis dicitur. Et mire eſt facta nullius ponderis repetitio ad inertiam loquentis exprimendam: nam poſtquàm dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere miſere. Quin & impenſe & miſere idem ſignificant: & mox tamen ſine ullo auctu addidit, Verùm unus tamen Impenſe. Aut plus eſt miſere quàm impenſe. Elephantis quem indicis præfecerat.] Et hoc ſtulte: cum hoc ad dignitatem ſumit, & ſic pronuntiat ut magna
eſſe

eſſe præfectura uideatur hæc ipſa: & hoc à ſtolido milite ſic profertur, tanquam magnum hominem uelit eſſe qui ſibi inuideret. Et Indicis πρὸς ἀντιδιαστολὴν Maurorum, qui & initiores ſunt. Is ubi moleſtus magis eſt.] More ſuo Magis addidit, ne diceret moleſtior. Quæſo inquam ſtrato.] Strato, nomen accommodatum militiæ. Eóne es ferox?] Cauſale eſt, Idcóne ſignificãs. *Eo ne* Quia habes imperium in belluas.] Mire extulit, imperium in belluas. Sic Virgilius, Illa ſe iactet in aula Aeolus, & clauſo uentorum carcere regnet. Pulchre me hercule dictum.] Immodica laudatione uertit etiam ſi quid facete dictum eſt. ſufficeret enim pulchre, quod eſt ſapienter. Quòd &, Iugularas hominem: pulchre tangit militem, iugularas dicendo, non, occideras: quaſi gladio, non uerbo uſus ſit. Mutus illico.] Tam hoc ſtultum eſt, quàm ſi diceret, ſtatim nihil. Recte autem diceret, Ex illo mutus fuit. Tale eſt & illud, Tacere feſtinat. Quid ni eſſet?] Hoc eſt, ut poſſet eſſe, iugularas. Hominem perditum.] Deeſt, ó: ut ſit, ò hominem perditum. ſed ſic melius ſonat: maioris enim ſtuporis eſt hoc modo pronunciatum. Hominem perditum, Miſerumq́, & illum ſacrilegum. Vide quantum addiderit, qui non hominem ſimpliciter, ſed perditum, & miſerum: illum nec malum, ſed ſacrilegum dixerit. Tetigerim.] Luſerim, fatigauerim. nam tangere, cum multa, tum etiam hoc ſignificat. *Tangere* Nunquam. ſed narra obſecro.] Callide paraſitus intelligit ad hoc ſe interrogatum, ut audire poſtulet. Plus milies audiui.] ὑπερβολή. aut ſuperfutura. * ut æquatur: aut ſubiacet, ut tantum non milies conuenit. ſtultum eundem & immemorem eſſe qua & intelligentia eſt. Forte habui ſcortum.] Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum ſuum peruenire fateatur; interim quàm contemptus ſit atque deriſus. *Scortum* Abdomen in corpore fœminarum patiens iniuriæ coitus, ſcortum dicitur: ideo quia ſcorta ſunt dura coria. A parte ergo ſui meretrices ſcorta dicuntur: uel ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, quod Græce palpitare intelligitur: quod illæ faciunt ſaltando aſſidue: uel potius criſſando, ut Lucretius ait, ob eam cauſam ut concinniorem uenerem exhibeant uiris: aut ſibi abigant conceptum, quod in uuluam fœminæ in ipſo coitu non ſe mouentis incidit. *ἀπὸ τοῦ σκαίρειν* Lepus tute es, & pulpamentum quæris.] Lepus pro infamia multa ponitur: uel quod magis à poſteriori parte, hoc eſt armis, pulpamentum de ſe præbeat, cum in conuiuio carpitur appoſitus: ut Horatius ait, Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos. *Lepus* Vel quòd uenantur illum, & perſectantur canes: quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus, ut ipſe Terentius ait, Ceruam uidere fugere, ſectari canes. Vel quòd illum ſic fugiant omnes, conſtituat ut hunc libido effœminata. Vel quòd à phyſicis dicatur incerti ſexus, ac eſſe modo mas, modo fœmina. Lepus tute es, & pulpamentum quæris. Quod in te habes, hoc quæris in altero. & eſt τρόπος ἀλληγορία. Ha ha hæ.] Paraſitus hic interiectionem riſus addidit: quo magis nunc primum hoc audiſſe credatur. Quid eſt?] Hæc interrogatio geſtum uultumq́ continet cuiuſdam alacris, & certi quòd laudandus ſit. Facete. Facetus eſt qui facit uerbis quod uult. *Facetus* Lepide.] Lepidus, qui politus eſt, ut λεπίς, id eſt lamina. *Lepidus* Laute.] Lautus, qui mundus & ſplendidus eſt. *Lautus* Tuumne obſecro hoc dictum erat?] Et dicta, & prouerbia, & adagiones, quòd rem agant, facetis hominibus aſcribuntur: & hoc laudis genus eſt, ad potiores referre, quod alter probatur dixiſſe. *Dicta* Vetus credidi.] Quia omnia uetera magna ſunt. Sæpe.] Non ex ipſo nam eſſet contrarium ſuperiori. *Adagia* Meum eſt.] Non ſenſu tantummodo, ſed uerbis quoque ipſis agreſte eſt, quod nunc dicit, Meum eſt. *Adagiones* Dolet dictum imprudenti adoleſcenti & libero.] Deeſt mihi: ut ſit, dolet mihi. Et Dictum, participium eſt, id eſt quòd dixiſti. addidit enim paraſitus, quo grauius ſit dictum, commiſerationem eius in quem dictum eſt, ut pote imprudentem adoleſcentem, & liberum. Scit enim homines ſtultos, malos uideri uelle. Et uide paraſitum in iiſdem uerſari, cum ait ſuprà Iugularas, hic dolet dictum. Imprudenti. Scilicet qui minime crederet tali ſe percuti poſſe conuicio: aut cum tali uiro ſibi rem futuram: & ſic laudat militem, ut miſeratione iam dignus ſit adoleſcens. Tam feſtiue * ut etiam miſereri inimicorum uacet. At te Dij perdant.] Noue, inquit, Parmeno, non cum ipſi, ſed de ipſo loquitur, non audiente eo. εἰρωνικῶς * Parmeno hic male facit. at te Dij perdant, inquit. Riſu omnes qui aderant emoriri.] Diſciplina eſt comicis ut ſtultas ſententias, ita etiam uitioſa uerba aſcribere ridiculis imperitisquè perſonis. ut Plautus, Latronibus ego denumerem ſtipendium, inquit ex perſona militis. Itaque hic emoriri dixit. At uerò atticus adoleſcens in hæc, At emori cupio. Vide igitur Poetam pro loco ac tempore ſcire quid dicat. Metuebant omnes iam me.] Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulpamentum quæris. Aut, Eó ne es ferox, quia habes imperium in beluas? Non iniuria.] Hoc ſic pronuncia, quemadmodum illud ſuprà, Quid ni eſſet?

Purgon' ego me de iſtac Thaidi?] οἰκονομία ad litem futuram inter militem & Thaidem. Quod me eam amare ſuſpicatur?] Quia apparet illam militi quoque κατὰ

Siquando τὸ [illegible] oſtendiſſe, quòd dixit Phædriæ. Imò auge magis ſuſpicionē. hæc erit cauſa rejiciendi militis. Scin'.] Monentis eſt dicere ſcin', uel ſcito. Siquando illa mentionem.] Siquando & prima ſyllaba acui poteſt & media. tamen uariat ſententiam. Id ut ne fiat.] Modo Ne, nō ſignificat. Hæc res ſola eſt remedio.] Si te ſuſpicetur amare Pamphilam. Vbi nominabit.] Et locum & tempus ſignificat Vbi. Tu Pamphilam continuo.] Hic magna οἰκονομία eſt, qua Terentius præparat quēadmodum iurgium inter Thaidem militemq́ & Gnathonē per duas partes ſerpat fabulæ. Et bene Continuo: ut intelligat meretrix nō tam Pamphilam amari, quàm ſibi uicem dari. Pamphilam cantatum prouocemus.] Eleganter, quia ille foris eſt, hæc intus: illum intromittamus, illam prouocemus. Hæc eſt in uerbis,
Contrà Poetæ germana proprietas. Tu huius contrà.] Hic contrà, uicem ſignificat. Quod eam mordeat.] Quod par. Aut abſolute Quod, quæ res. Si quidem me amaret, tum iſtud prodeſſet Gnatho.] His uerſiculis perſonam militis & Gnathonis continentibus προοικονομία inducitur, quòd uerisimile ſit facilè militem ferre poſſe anteponi ſibi Phædriam, qui ſe ſemper intellexerit nō amari: nam ſi hoc tollas: aut excludendus eſt Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula ſit exitus tragicus. Et hoc miles, ut ſapiens, locutus eſt. Ergo meminiſſe cōuenit ridiculas perſonas nō omnino ſtultas & excordes induci à Poetis comicis: nam nulla delectatio eſt, ubi omnino, qui deluditur, nihil ſapit. Stultitia autem eſt in his quatuor modis: aut non uenire in mentem quod oportet: aut ſi uenerit, nō tenere: aut bonum cōſilium amittere: aut malum admittere. Vide ergo, ut hoc quod commode miles uiderat, nō tenuerit, totumq́ amiſerit. Hoc autem idcirco interpoſuit Poeta, ut oſtenderet quid ueneni haberet aſſentatio: per quam non modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt: uerū etiam ſapientes interdum, ſaniq́ euertuntur. Quando illud quod tu das, expectat.] Hac ſententia tollitur militi, quod rectè ſenſerat: nec perſuadetur tamen, quòd ametur ab amica. Iamdudum te amat.] Vel nimium, & ualde, uel iampridem. Quod doleat.] Hoc ad illud refertur quod ſuprà dixit, Par pari referto. quod eam mordeat. Nequādo iratus tu alio conferas.] Et hic locum pro perſona poſuit: ut ne diceret, ad aliam. At mihi iſtuc non in mentem uenerat.] Sic pronuntiandum eſt, quaſi militi monſtri ſimile uideatur, ſapiens dictum alij prius ueniſſe in mentem, quàm ſibi. Ridiculum.] Vel hominem, uel dictum ſignificamus. Cæterum hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo? Scilicet, ſi cogitaſſes.

ACTVS III. SCENA II.

THAIS. THRASO PARMENO. GNATHO. PYTHIAS ANCILLA.

THA. AVDIRE uocem uiſa ſum modo militis, *Senarij*
Atq; eccum: ſalue mi Thraſo. THR. ô Thais mea,
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. quàm uenuſtè? quod dedit
Principium aduenients. THA. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cœnam. quid ſtas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi uis: non moror.
P. Adibo, atq; adſimulabo quaſi nunc exeam.
Iturâne Thais quopiam es? THA. hem Parmeno,
Bene feciſti: hodie itura. P. quó? THA. *quid, hūc nō uides? *In quid eliditur d*
P. Video, & me tædet: ubi uis dona adſunt tibi
A Phædria. THR. quid ſtamus? cur non imus hinc?
P. Quæſo hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ uolumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.
P. Res indicabit. heus iubete iſtos foras

Exire

Exire,quos iuſſi ocyus.procede tu huc·
Ex Æthiopia eſt uſq; hæc. THR.hic ſunt tres minæ.
G. Vix. P.ubi tu es Dore?accede huc·hem Eunuchum tibi
Quàm liberali facie,quàm ætate integra.
THA. Ita me Di ament,honeſtus eſt. P.quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes quod contemnas?quid tu autem Thraſo?
Tacent·ſatis laudant.fac periclum in literis.
Fac in palæſtra,in Muſicis·quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem,ſolertem dabo.
THR. Ego illum Eunuchum ſi ſiet opus uel ſobrius.
P. Atq; hæc qui miſit,non ſibi ſoli poſtulat
Te uiuere,& ſua cauſſa excludi cæteros·
Neq; pugnas narrat,neq; cicatrices ſuas
Oſtentat·neq; tibi obſtat,quod quidam facit.
Verum ubi moleſtum non erit,ubi tu uoles,
Vbi tempus tibi erit,ſat habet ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſeruum hunc eſſe domini pauperis,
Miſeriq;. G.nam hercle nemo poſſet,ſat ſcio,
Qui haberet quî pararet alium,hunc perpeti.
P. Tace tu,quem ego eſſe puto infra omnes infimos
Homines·nam qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iámne imus? THA.hos prius introducam,& quæ uolo
Simul imperabo.*poſtea continuo exeo. *al.poſt huc*
THR. Ego hinc abeo,tu iſtanc operire. P.haud conuenit
Vnà ire amica cum,imperatorem in uia.
THR. Quid tibi ego multa dicam?domini ſimilis es.
G. Ha ha hæ. THR.quid rides? G.iſtuc quod dixti modo·
Et illud de Rhodio dictum cum in mentem uenit.
Sed Thais exit. THR.abi,præcurre,ut ſint domi
Parata. G.fiat. THA diligenter Pythias
Fac cures,ſi Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores,primòm ut maneat·ſi id non commodum eſt,
Vt redeat·ſi id non poterit:ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA.quid?quid aliud uolui dicere?
Hem,curate iſtam diligenter uirginem·
Domi adſitis facite. THR.eamus. THA.uos me ſequimini.

AVdire uocẽ uiſa ſum modo militis.] Hic inducitur multiplex cõcurſus diſſimiliũ perſonarũ,& tamen uirtute & conſilio Poetæ diſcretarũ ut confuſio nulla ſit facta ſermonis:ſimul etiã pro ſe cuiq; accõmodata mirè repræſentatur oratio.
Audire uocẽ uiſa ſum modo militis. Omnes ſenſus uiſa dicunt, ab eo q̃d eſt certiſſimum

Viſus ſum certiſſimum oculorũ.Ergo uiſa ſum,ſenſi.ut Virg. Viſæq́ canes ululare per umbram, Ad-
uentante dea. Salue mi Thraſo.] Quia ſecum,militis:quia apud illum,Thraſo. Eſt quæ-
dam actio,cuius nomẽ honeſtum eſt,ſicut orator, philoſophus.eſt quædam, cuius nomen
ria oſculandi Oſculum offenſum eſt,ut miles,lanarius. Meum ſuauium.] Tria ſunt oſculandi genera,Oſculũ ſcili-
genera. Baſium cet,baſium,& ſuauium.Oſcula officiorũ ſunt:Baſia, pudicorũ affectuũ:Suauia, libidinum
Suauium uel amorum. Meum ſuauiũ.Cum oſcularetur, dixit. Quid agitur?] Et hoc blandimen-
Ecquid tũ genus eſt poſt oſculũ:ſed duri eſt & agreſtis:infert enim, Ecquid nos amas.] Et Ecquid,
De aliquantulùmne ſignificat:& ideo illa Plurimum recitat.Cicero in Catilina, quod eſt, Ec-
quid attendis?ecquid animaduertis horum ſilentium? De fidicina iſtac.] De,propter:ut
ſit,propter fidicinam.Et uide nõ puellam,ſed fidicinam,quaſi ab amatore dictã,& eo ama-
tore,qui quaſi memor ſit artis qua delectatur:& quia puella ſit æmula meretricis : nam me-
retricum eſt fidicinam eſſe. Quàm uenuſte?quod dedit principium.] Bene reprehendit
Parmeno:nam in beneficijs debet obliuiſci qui dedit,& meminiſſe qui accepit. Et eſt grauis
εἰρωνεία, Quam uenuſte. Plurimum merito tuo.] Facete meretrix amorem ſuum non ad
Meritum auaritiam retulit,ſed ad officium.Et cum de fidicina,inquit,te amem,præcipue merito tuo.
Alij ſic reſpondere intelligunt,ut ipſa de fidicina gratias agat:nam cum ille dixerit,Ecquid
nos amat?Illa reſpondit,Plurimũ. Quòd autem de fidicina hac dixit ille,ſubiecit hæc, me-
rito tuo,id eſt quoniam mereris,dãdo eam.Sed melius eſt,ut præter munus meritum dixe-
ris:quanquam multi munus meritum intelligant:ut eſt illud Vergilij, Quiq́ ſui memores
alios fecere merendo,id eſt gratos ſibi reddidere munerando. Eamus ergo ad cœnam.]
Decuit paraſitum de cœna etiam importune admonere, cũ quadam ἐμφάσει uelut magnæ
rei. Hem alterum.] Bene alterum,quia duo ſunt. Hem alterum.Si hic reprehendat mi-
les,alterum dictum:ſi paraſitus,alterum hominem.uult enim Parmeno & Paraſito eſſe uer-
ſutior:& debet eſſe,cum peioris conditionis ſit. Ex homine hunc natum dicas.] Recte re-
prehendit Parmeno duos,quorum unus beneficium Thaidi exprobrat,alter pro beneficio
cœnam oſtendit,tanquam ad eam currendum ſit.nam hoc ſignificat, Quid ſtas? quaſi ſit
cauſa properandi. Vbi uis: non moror.] Ad,Eamus ad cœnam,Vbi uis retulit:ad quid
ſtas,Non moror. Quaſi nunc exeam.] Mire,nunc exeam,quippe qui iandudum procul
ſteterit. Hem alterum.] Alterum,non reſpectiue,ſed abſolute.ac ſi dixiſſet,aliud dictum,
uel alterum ſtultum. Itura ne Thais quopiam es?] Vt experiatur Thaidis animum,fingit
neſcire quo eat. Hem Parmeno.] Vide deprehenſam meretricem uelle blandimentis ſatis
facere Parmenoni. Bene feciſti.] Quid bene fecit Parmeno? an quaſi perturbata hæc lo-
quit,etiam de nihilo blandiens.utpote meretrix & faceta?An quod illuſerit conuitio? Ho-
die.] Dulciter additum hodie,quaſi cum exceptione:quo ſe ſignificat nõ perpetuo obſecu-
turam militi:& ut quæ promiſerit,biduum tantum abfuturum Phædriam. Quid? hunc
nõ uides?] Si dixerit militem, lædit præſentem:ſi amicum,lædit Parmenonem.Mire igitur
pronomen inuenit. Video, & me tædet.] Opportune Parmeno fatetur odium milius,ut
retundat ab eo amorẽ Thaidis. Vbi uis,dona adſunt tibi.] Nil potuit exitioſius militi con-
tingere quàm ut continuo riualis mitteret munus, & poſterior & coram ipſo. Dona ad-
ſunt ubi à Phædria. Cum illa ſub pronomine cælauerit nomẽ militis,ex arte Parmeno pro-
nuntiauit,à Phædria. Quid ſtamus?] Quid ſtamus,ad moram refertur. Cur nõ imus
hinc?] Vbi ſeruus riualis eſt Parmeno. Quid ſtamus?His uerbis miles inſulſus dolere ſe
Pace tua indicat. Pace quod fiat tua.] Pace,aut gratia,aut uoluntate,& deeſt cum.& ſic locutus eſt,
Datio quaſi bellum his uerbis omnibus indixerit. Pace quod fiat tua,Dare huic quæ uolumus,
Deditio conuenire & colloqui.Propriè:quia pax,datio,deditio,conuentio,colloquium,militiæ uer-
Conuentio ba ſunt:& inuidioſe ſic ait,quaſi per eum non accipere liceat dona Thaidem.Et ſic pronun-
Colloquium tiandum,ut ſubaudiatur Vel:ut ſit,uel dare,uel conuenire,& colloqui:ut inter hoſtes ſolet.
Salluſtius,Quæ pacta in conuentione non præſtitiſſent.Et alibi, Cuius ad uerba uoluntar-
te,colloquio militibus permiſſo,corruptio facta paucorũ,& exercitus Syllæ datus eſt. Cõ-
uenire & colloqui.Sic pronuntiandum eſt,ut quaſi dicat.liceat per te miles quod etiã inter
hoſtes,& in bello licet. Dare huic quæ uolumus.Hæc ſingula, cũ inuidia pronũtiãda ſunt.

Perpulchra credo dona.] εἰρωνεία de fiducia pulchræ uirginis Noſtris ſimilia.] Et his ſi-
milia,& horũ ſimilia dicimus. Res indicabit.] Scit eunuchi nomen poſſe cõtemni:& ideo
uideri uult potius,q́ ſperari munera ſua, id eſt Chæream. Iubete iſtos foras exire,quos
iuſſi,ocyus.] Cum fiducia & alto uultu pronuntiat:& feſtinat,ne occupet miles prius abire,
q́ uideat.Et eſt ordo,ocyus exire. Procede tu huc.] Bene procede dixit,nõ accede, aut ue-
ni:ut appareat dignitas in inceſſu.Et callide ab inferiore incipit munere,hoc eſt à puella ad
Chæreã uẽturus:ſimul ut à uero mãcipio incipiẽs,ad falſum ſine ſuſpiciõe trãſiret. Ex Ae-
thiopia eſt uſq́ hæc.] Qđ Thais cupiebat.nã ſupra, Nõne ubi dixi cupere te ex Aethiopia
ancillulam

ancillulam. Vſq; additum, ut longinquitas monſtraretur. & hoc eſt quod facit, Munus noſtrum ornato uerbis, quòd poteris. Hic ſunt tres minæ.] Callide munus ad pretium reuocauit: ut ad auaritiam conuerteret meretricem: ne officio donantis, & gratia leniretur. & ideo nō dixit, tribus minis ualet, ſed, hic ſunt tres minæ: quaſi iā uendenda ſit. Ex Aethiopia eſt uſq;. Hic oſtendit quid ſit ex Aethiopia, addendo Vſq;: ut ex longinquitate dignitas muneris ponderetur. & quid erit iam criminis in colore, quādo ipſe dicere gloriatur unde ſit? Et mire ab inferiore cœpit, ut αὔξησιν doni faceret in Chærea: & turpi præcedente lenocinium comparat ſecuturo pulchro. Vſq;, modo aduerbium de loco eſt: ut, Siculo proſpexit ab uſq; Pachinno. Vix.] Vix aut difficilè ſignificat: aut non, ut ſit, nec hoc. Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Vbi tu es Dore?] Tanquā quærat eum ut nomē indicet: quo audito magis diſſimulet Chæream. Accede huc.] Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorum læſus, & confidentia deſtitutus, uelut in eo duntaxat conſpectu Chæreæ confidens. Hem Eunuchum tibi.] Mirè, poſtquàm dixit, Eunuchum uelle dixti te, quia ſolæ utuntur his reginæ: Reperi. Quàm liberali facie?] Non narratiue laudat, ſed per interrogationem, quæ maior fiducia eſt. Quam ætate integra.] Id eſt qua florent puberes. ut Virgilius, Atq; integer æui Aſcanius. Ita me dij ament.] Iurauit ideo, ut nō amore Phædriæ, ſed ueritate cogi ad laudandum uideatur coram milite. Honeſtus.] Pulcher. Virgilius, & lætos oculis afflarat honores. Honeſtus. Hic ſubdidit, quod in ancilla prætermiſit, quia Aethiopiſſa honeſta dici non potuit. Nunquid habes.] Habes pro inueniſti. Quod contemnas?] Plus eſt contemnas, quā uituperes. & deeſt, in hoc: ut ſit, nūquid habes quod in hoc contemnas? Tacent ſatis laudant.] Taciturnitas, confeſſionis genus eſt, præſertim contra aduerſarij interrogationem. Ideo tacere hoc, uel quaſi laudis argumentum eſt: quia ſuprà tacere uituperauit: ideo & ipſe ſic ait, Quid tu ais Gnatho? nunquid habes quod contemnas? Tacent ſatis laudant. Et, Quid tu Thraſo?] Quia ſuprà contempſerat puellam. (ve. Quando tacent clamant.

Fac periculum in literis, fac in palæſtra, in muſicis.] Si totū ſingulariter diceret, eſſet [illegible] Litera, palæſtra, muſica. Quæ liberos ſcire æquum eſt.] Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et eſt figura ἔλλειψις: deeſt enim, His. Solertem.] Id eſt diſertum. Verum hæc ſolertem: ut Horatius, Doctæ ſermones utriuſq; linguæ. An aſſumēdum eſt His extrinſecus. Solertem. Deeſt his. Solers, quaſi totus ex arte conſiſtens, ut [illegible], quod latinis uerbis, quaſi ſolus in arte ſit. Huic iners contrariū. Nam ſolers, quaſi [illegible] dictus. ὅλον ſolum, ut ἕξ ſex, & ὗς ſus dicimus. *Solers* Ego illum Eunuchū, ſi ſiet opus, uel ſobrius.] Hoc ut militare eſt, ita importunum præſente Thaide: extra quam miles, ſi ſaperet, nihil amatorie contemplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odium: prætereā quòd iam in ſuſpicione eſt amicæ ſuæ, quòd fidicinā magis diligat. Et hoc mire, quòd nemo prior Eunuchum eſſe Chæream, quàm miles, credidit: adeò ſtultus etiā nomine ipſo appellauit. Sed ſtatim ſtulte miles: primo quidē conuicium ipſi eunucho facit: in quo poteſt iam lædere amicam. deinde atteſtatur hoc dicto pulchritudinē huius muneris. Quid igitur proficit? Satis autem ioculare eſt, ſi cogites Chæream eſſe, qui hæc de ſe audiat, & tacere cogatur. Vel ſobrius. Honeſta ἐμφατικῶς, propter mulieris præſentiam. ut Virg. Nouimus & qui te. Et ipſe in Heautont. Qui ſe uidente amicam patiatur ſuam. Hoc tamen miles coactus à Parmenone dicit, quia repreh enſus eſt tacuiſſe. Atq; hæc qui miſit.] Id eſt, Tanta munera. hoc enim Hæc ſignificat.

Non ſoli ſibi poſtulat.] Hoc eſt, Iſtum æmulum quòd potes, ab ipſa pellito. Sua cauſa excludi cæteros.] Nihil potuit dici inuidioſius. Non enim dixit Phædriā, ſed cæteros, quaſi futuri amatores fuiſſent, niſi metueretur exemplum Phædriæ. Neq; pugnas narrat.] De ſcripno militis: tantū excepto nomine. Neq; cicatrices.] Inſigne fœditatis. Nam apud meretricē quid aliud cicatrices ualent? Nam cicatrices etſi ſemper glorioſæ ſint, nō tamē etiam apud meretrices, quibus poſt pretiū forma placet. ut Salluſt. quoq; fatetur, Hæc ſunt uirtutis inſignia: dehoneſtamento tamē eſſe corpori maxime lætabatur. Neq; tibi obſtat.] Qui a te repellat amatores tuos. Quod quidā facit.] Quidā recte. nam & figuratū, & aptū ſententiæ eſt, & contemptū indicat hoc uerbū. *Quidam* Vbi moleſtū nō erit.] Ad ſuperiora retulit quod nūc dicit: ſcilicet ad, Nō ſibi ſoli poſtulat te uiuere, & ſua cauſa excludi cæteros: neq; pugnas narrat, &c. Vbi moleſtū non erit, ubi tu uoles. ad, Neq; tibi obſtat: Vbi tēpus tibi erit. Et mire occupat animū meretricis, cū illā huius impulſu inducit facere quicquid dure fecit excludendo Phædriā. Hic igitur qui ſcit præcepta de beneficijs æſtimandis, intelligit oratorie in utrāq; partē dicta omnia. Verū ubi moleſtum. Verū tibi moleſtum: an alijs? ſed alijs, quia illaturus eſt. Vbi tempus tibi erit.] Non amatori. Et, ubi tu uoles: non ut nunc in milite pateris.

Vbi tēpus tibi erit, ſat habet ſi tū recipitur. His dictis & militē repulit ab animo meretricis: & cōmendauit adoleſcentē: & perfecit ne iniuria uideatur apud Thaidem quod ſponte ſuſcepit Phædriam. Apparet ſeruum hunc domini eſſe pauperis.] Triſtiores enim ſunt ſerui

pauperum

pauperum,& ob hoc ipſum nequiores.& hoc melius erat:quamuis illud aliter paraſitus exponat. Domini pauperis Miſeriq́. Bene additum miſeri: quia nō continuo pauper etiam miſer eſt. Nam Hercle nemo poſſet.] Secundum illud, Ait aio:approbat paraſitus quod miles dixit. Et eſt ordo, Nam hercle ſatis ſcio,nemo poſſet hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium ſeruum. Nam hercle nemo poſſet. Aliam cauſam ſubtiliorem aſſignat paraſitus,quàm quam dixerat miles. Qui haberet qui pararet.] Prius Qui, pronomen: ſequens,aduerbium. Quem ego eſſe puto infra omnes infimos homines.] Multum dixit, infra infimos omnes homines.nam hac ſententia uult illum hominē ſeruis etiam eſſe peiorem: quia & ſeruus,homo.ut in Phormione,Seruum hominem cauſam orare leges non ſinunt. Qui huic animum aſſentari induxeris.] Propriè:nam animus inducitur aduerſum obiectas difficultates. E flamma te petere cibum poſſe arbitror.] Vnde ſine damno, aut malo nihil poteſt auferri. E flamma. Hoc intelligit,non ex foco,ſed ex medio igni, uel incendio flammæ. Nam antiquum uerbum eſt,Petere cibum è flamma.mordetq́ utrunq ſimul:ut neſcias quem peius uituperauerit,huiusne famem, aut illius immanitatem, uel uoraginem. Et ſimul uide conuicium redditum unde cōiectum eſt,id eſt de paupertate & egeſtate. Iam ne imus?] Odium Parmenonis,& ſtomachum militis iſta indicat feſtinatio. & Iam,increpatio moræ eſt. Poſt huc continuo exeo.] Legitur & poſtea,& poſt:ut ſit poſt, pro poſtea * quomodo pro poſtremo poſt. Ego hinc abeo.] Conſequens erat ut offenderetur miles tam diligenter riualis munus ſuſcipiente meretrice. Vnà ire amica cum imperatorem in uia.] Vide προπαρασκευὴν futuræ litis inter Thaidem & militē. Cum amica. Mirifice amicam dixit,non meretricē. Imperatorem in uia. Congrue in militem: quaſi ipſe ſit,ſub quo eſt,& hic ſeruat Parmeno quod ſibi mādatum eſt, Et iſtum æmulum quòd poteris,ab ea pellito. Et bene mutat nomina,hinc ad honorē, hinc ad inuidiā. Hanc, non meretricem,ſed amicam dixit:hunc non militem,ſed imperatorem. Quid ubi ego multa dicam?] Non habuit aliud miles ſtultus:& redit ad illa quæ ſuprà dixit, Domini pauperis miſeriq́. Domini ſimilis es.] Ineptus iocus,in quo ſeruus iniuriæ ulce domino comparatur. Quid rides?] Et hoc eo uultu dicitur,quaſi ſibi conſcius ſit miles facete dicti cōuicij. nam non quòd neſciat cauſam riſus,eò interrogat quid riſerit:ſed ideo, ut denuo laudetur. Et illud de Rhodio dictum.] Hoc eſt illud, Eorum ingenia admiror ſimul. Et huic, ut apparet,ſit amicior,ideo facilius ab amica,quàm à paraſito ſeparabitur. Abi,præcurre,ut ſint domi parata omnia.] Non dixit quæ,quia intelligitur. Fiat.] Faciā, uel fiet,diceret ſeruus. Liber uerò,fiat:tanquam & ipſe iubeat ſibi. Domi ut ſint parata omnia. ἐλλειπτικῶς, in qua plus uultu ſignificatur, quàm uerbis. Si Chremes huc forte ad me uenerit.] οἰκονομία ad litem futuram,& exitum fabulæ. Et hoc non audit miles: nam ſi audiret, nimis iraſcereť. Ad me adducito.] Modo ubi ſum ſignificat. Quid, quid aliud uolui dicere?] Pro, quid aliud? hinc eſt illud Ciceronis, Quem, quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Curate diligenter iſtam uirginē.] Hæc res eſt quæ faciet uirginem claudi, in lectulo collocari,& obdormire. Curate iſtam diligenter uirginem. Ridiculum, cū contra euenturum ſit. Vos me ſequimini.] κωφὰ πρόσωπα ſunt puellæ quæ ſequuntur.

Inducere animum

Fiat

ACTVS III SCENA III

CHREMES. PYTHIAS

C. PROFECTO quanto magis magisq́ cogito, *Senarij Iambici*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum,
Ita me uideo ab ea aſtutè labefactarier.
Iam tum cum primum iuſſit me ad ſe accerſier·
(Roget quis,quid tibi cum illa? ne noram quidem.)
Vbi ueni,cauſſam ut ibi manerem,repperit.
Ait rem diuinam feciſſe,& rem ſeriam
Velle agere mecum.iam tum erat ſuſpicio
Dolo malo hæc fieri omnia·ipſa accumbere
Mecum· mihi ſeſe dare·ſermonem quærere.
Vbi friget,huc euaſit,quàm pridem pater

Mihi

Mihi & mater mortui eſſent·dico iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam,& quàm longe à mari.
Credo ei placere hoc·ſperat ſe à me auellere.
Poſtremò,ecqua inde parua periſſet ſoror·
Ecquis cum ea unà·quid habuiſſet,cum perit·
Ecquis eam poſſet noſcere.hæc cur quæritet:
Niſi illa forte,quæ olim perijt paruula
Soror,hanc ſe intendit eſſe,ut eſt audacia.
Verum ea ſi uiuit,annos nata eſt ſedecim,
Non maior·Thais,ego quàm ſum,maiuſcula eſt.
Miſit porrò orare ut uenirem ſeriò.
Aut dicat quid uolt,aut moleſta ne ſiet·
Non hercle ueniam tertio·heus heus. P.hic quis eſt?
C. Ego ſum Chremes. P.ó capitulum lepidiſſimum.
C. Dico ego mihi inſidias fieri. P.Thais maximo
Te orabat opere ut cras redires. C.rus eo.
P. Fac amâbo. C.non poſſum inquam. P.at apud nos hic mane,
Dum redeat ipſa. C.nihil minus, P.cur,mi Chremes?
C. Malam rem abis hinc? P.ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amâbo,ut illuc tranſeas,ubi illa eſt. C.eo.
P. Abi Dorias,cito hunc deduce ad militem.

PRofecto quanto magis magiſq; cogito.] Hæc perſona apud Menandrũ,adoleſcentis ruſtici eſt.& inconſequens oratio eſt:ſed conceditur ſecum loquentibus multa tranſcendere,quæ taciti intelligunt.eſt enim integrum hoc modo,Profecto quanto magis magiſq; cogito, nimirum intelligo uel inuenio, quòd dabit hæc Thais mihi magnum malum. Poteſt autem Nimirũ & pro confirmatione accipi,ut nihil deſit:ut ſit nimirum,ſine dubio, pro certo.

Nimirum,dabit hæc Thais mihi malum.] Solue nimirum: & fac, non eſt mirum: & ſtatim conſequens erit per ἀσύνδετον tota ſententia,quaſi dixerit,non eſt mirum: & ſubdiſtinctione interpoſita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnum malum.nam ni, ne ſignificat:& ne.non.Ni pro ne. Virg. Lethi diſcrimine paruo,Ni teneant. Ne pro non:Plautus, Ne uult inquit.pro non uult. Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. His uerbis intelligitur ſe ſentire paulatim labi in amorem meretricis,quamuis inuitum, & adhuc retinentem mentem. Roget quis.quid tibi cum illa?] Prius intulit, quam interrogauit. Vt ibi manerem.] Manerem modo,non dormirem,ſed remanerem ſignificat. Et rem ſeriam uelle agere mecum. Scilicet quæ non poſſet nunc agi,cum operetur. An rem ſeriam magis agendam tunc putabat,cum rem diuinam feciſſet? Dolo malo omnia hæc fieri.] Dolus à lædendo dictus,id eſt à dolando,id eſt minuendo.nam & δόλος Græce, læſio dicitur:& dolones tela quædam bellica:& dolare fabri,lignum eſt aſcia cædere. Quòd autẽ addidit malo aut ἀρχαϊσμὸς eſt, quia ſic in duodecim tabulis à ueteribus ſcriptum eſt:aut ἐπίθετον doli eſt perpetuum,aut diaſtole eſt,quia eſt & bonus,quo à medentibus falli ægros,nõ tamen decipi,Lucretius Poeta teſtatur. Accumbere mecum.] Mecum,penes me ſignificat. Mihi dare ſeſe.] Non poteſt magis ſignificari profuſa petulantia. Sermonem quærere.] Sermonem quærimus, quando non ſolum quod dicamus quærimus, uerum etiam quomodo alter nobis reſpondeat,& obloquatur:puta cum deficientibus ſermocinãdi cauſis,quota ſit hora:& ſatis recte quis ualuerit,percontamur. Quam pridem pater mihi & mater mortui eſſent.] Hoc propter ætatem puellæ inquiſitum eſt. Huc euaſit.] Tanquam impudenter contenderit ad hanc inquiſitionẽ. Iam diu.] Iam olim. Et quàm longe à mari.] Hoc ideo meretrix inquiſiuit,ut ſciret utrum rapina prædonibus fuiſſet, quippe ad medi-

Nimirum

Dolus

Dolones

Dolare

Mecum

Dare ſeſe

k terraneum

terraneum locum qui acceſſus eſſe potuit piratis? Sed tamen non abhorret à ſuſpicione huius meretricis, quòd & ſcire uellet cuius precij fundũ habeat Chremes, hoc eſt quàm amœnum, uel quàm maritimum. Sperat ſe à me auellere.] Bono uſus eſt uerbo auellere, tanq̃ à pertinaciter retinente. Quid habuiſſet cum perijt.] Cum, pro quando. aut, cum periret. Hæc cur quæritet. In geſtu, ac uultu id quod reſtat oſtenditur. nam deeſt, neſcio. Hanc

Intendere ſe intendit eſſe.] Proprie intendere eſt crimen in aduerſarium iacere. Maiuſcula eſt.] Diminutiue dixit: ut oſtenderet utranq; eſſe primeuam. Miſit porrò orare.] Porrò pro poſtea.

Vt uenirẽ ſerio.] Vtrum, ut uenirẽ ſerio, an orare ſerio? Aut dicat quid uult.] Pro quid uelit. In Hecyra, ac uide quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Soſtrata. Aut moleſta ne ſiet.] Aut hoc moraliter (nam cui hoc imperat?) aut cum quo hoc agit. Heus heus, hic quis eſt?] Hæc ſeparatim pronuncianda ſunt. nam apparet inter hæc uerba pulſatam ianuam perſonare. Ego ſum Chremes.] Vide quantum diſtet, ac uaria ſit huius ruſticitas, Ego ſum Chremes: à faceta meretricis diſciplina. O capitulum lepidiſſimũ.] Nam ruſticũ eſſe ſtatim magis apparebit, ubi dixerit, Rus eo: & Dico Ego Mihi Inſidias Fieri. Blãdimentum ruſticus inſidias putat. Rus eo.] Pro potiore negocio rus poſuit. & maior negatio eſt, quàm ſi diceret, Non huc uenio. Non poſſum inquã.] Plus eſt, quàm nolo. Dum redeat ipſa.] Ipſa uel domina, uel ipſa de qua agitur. Nihil minus.] Deeſt faciam. Malam rem hinc abis.] Hoc aduerbialiter dixit: quemadmodum dicimus domum ibis. Et apparet illum manu tactum eſſe qui ſic iraſcitur quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? quaſi dicat, Cur meus? ſic indignatus eſt adoleſcens. nam ab eo quod eſt meus, uocatiuus mi fa-

Tranſire cit. Amabo ut illuc tranſeas ubi ea eſt.] Vide nõ eſſe ocioſum, quòd omnia prætenta ſunt potius, quàm res importuna fieret, ut ad militis domum Chremes deduceretur. neq; enim hoc conueniebat perſonæ bacchiali: quoniam aut infacetum & præter uſum, aut importunum: ideo hoc ipſum Doriæ præcepit. Vt illuc trãſeas ubi ea eſt. Vt breuem uiam demonſtraret, non eas, ſed tranſeas dixit. Amabo, interiectio eſt amantis: ſic uerbum ſonat.

ACTVS III. SCENA IIII.

ANTIPHO ADOLESCENS.

HERI aliquot adoleſcentuli coimus in Peiræo, *Iamb. tetra. catal.*
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus. dati annuli. locus, tempus conſtitutum eſt.
Præterijt tempus. quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt. neq; ſcio quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram:
Idq; adeò uiſam ſi domi eſt. quis nam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt. quid hoc hominis? qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neq; conijcere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet prius quid ſit ſciſcitari.

HEri aliquot adoleſcentuli coimus in Peræo.] In hoc proloquio inſinuatio perſonæ eius eſt, cui narraturus eſt Chærea, quæ à ſe poſt ſcenam facta ſunt. Fit

Coire autem hoc populi cauſa, ut ſpectator auribus accipiat quod ſubijcere oculis Poeta non potuit. Coimus.] Coimus, conſenſimus, ac pepigimus: ne ſit ſolœciſmus. In Peræo, pro in Peræum. Heri aliquot adoleſcẽtuli. Bene inuenta perſona eſt cui narret Chærea: ne unus diu loquatur: ut apud Menandrum. Vt de ſymbolis eſſemus.] Plautus in Menæchmis, Minore nunquam fui diſpendio. Sed melius Eſſemus, producta e litera. Præfecimus, id eſt ςυμποσίαρχον fecimus. Dati annuli.] Nihil interim de ſcorto. apparet enim ephebos eſſe. Præterijt tempus.] Quia tempus cõſtitutum eſt. Quo in loco.] Quia locus conſtitutus eſt. Homo ipſe.] Quia Chæream ei rei præfecimus. Cæteri dedere.] Cæteri, exceptis me atque illo. Quis nam hinc à Thaide exit?] Cauſa ſciſcitandi eſt admiratio de habitu commutato, & uix agnitus Chærea. Quid hoc hominis eſt?] Vide an longam narrationem poſſit audire, qui nõdum amico narrat & iam affectus pendet. Is eſt. an non? ipſus eſt.] Vide an potuerit meretricẽ ignotam hoc habitu

atq; or-

atq; ornatu fallere,qui ab Antiphone uix agnoſcit. Quid hoc hominis eſt?Quòd à Thai/ de ephebus exit. Qui hic ornatus?] Quia eunuchi ueſte indutus eſt. Quid illud mali eſt?[Quòd timidus egreditur. Quid ſit ſciſcitari.] Sciſcitari eſt occulta magis & ſecretiora rimari,ac uelle cognoſcere,ut,Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi Mittimus. *Sciſcitari*

ACTVS III SCENA V.

CHAEREA ANTIPHO.

C. NVNQVIS hic eſt?nemo eſt.nunquis hinc me ſequitur?nemo homo eſt. *Trochaici tetram.catalect.*
Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium?prò Iuppiter
Nũc eſt profecto,interfici cũ perpeti me poſſum, *Iãb.tetr.cat.*
Ne hoc gaudium contaminet uita ægritudine aliqua.
Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi *Senarij acatalectici*
Qui me ſequatur * quoquò eam rogitando obtundat,enecet, *al.quiq; iam*
Quid geſtiam·aut quid lætus ſim·quò pergam·unde emergam·ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus·quid mihi quæram:ſanus ſim ánne inſaniam.
A. Adibo·atq; ab eo gratiam hanc,quam uideo uelle,inibo. *Catalecticus*
Chærea,quid eſt quod ſic geſtis?quidue ſibi hic ueſtitus quærit?
Quid eſt quod lætus ſis?quid tibi uis?ſatine ſanus?quid me
Aſpectas?quid taces? C. ó feſtus dies hominis,amice
Salue·nemo eſt quem ego magis nunc cuperem uidere,quàm te.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſiet. C.imò ego te obſecro hercle ut audias. *Acata.*
Noſtin'hãc,quã amat frater? A. noui,nẽpe opinor Thaidẽ· *Troch.tetr.cat.*
C. Iſtã ipſam.' A. ſic cõmemineram. C.quædã hodie eſt ei dono data *Iãb.acat.*
Virgo·quid ego eius tibi nunc faciẽ prædicẽ,aut laudẽ Antipho· *Troch.cat.*
Cum ipſum me noris,quàm elegans formarum ſpectator ſiem? *Iamb.acat.*
In hac commotus ſum. A.ain'tu? C.primam dices ſcio,ſi uideris,
Quid multa uerba?amare cœpi·forte fortuna domi
† Erat quidã eunuchus,quẽ mercatus fuerat frater Thaidi· *† pertinet ad uerſum*
Neq; is deductus etiam tum ad eam·ſummonuit me Parmeno *præcedentem*
Ibi ſeruus,quod ego arripui. A.quid id eſt? C.tacitus citius audies.
Vt ueſtem cum eo mutem,& pro illo iubeam me illuc ducier.
A. Pro eunuchón'? C.ſic eſt. A.quid nam ex ea re tandem ut caperes commodi?
C. Rogas?uiderem,audirem,eſſem unà qua cum cupiebam Antipho.
Num parua cauſa,aut parua ratio eſt?traditus ſum mulieri.
Illa ilico ubi me accepit,læta uerò ad ſe abducit domum.
Commendat uirginem. A.cui? tibi ne? C.mihi. A.ſatis tutò tamen.
C. Edicit,ne uir quiſquam ad eam adeat·& mihi,ne abſcedam,imperat·
In interiore parte ut maneam ſolus cum ſola·adnuo,
Terram intuens modeſte. A.miſer C.ego inquit ad cœnam hinc eo·
Abducit ſecum ancillas·paucæ,quæ circum illam eſſent,manent

Nouitiæ puellæ·continuo hæc adornant, ut lauet· *Troch. catalecticus*
Adhortor properent·dum apparatur, uirgo in conclaui ſedet, *Iamb. tetram.*
Suſpectans tabulam quandã pictã, *ubi inerat pictura hæc, Iouem *al. ibi*
Quo pacto Danae miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoq; id ſpectare cœpi·& quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atq; per alienas tegulas
Veniſſe†clanculum per impluuiũ fucum factum mulieri· *Niſi legas clam me*
At quem deum? qui templa cœli ſumma ſonitu concutit. *trum non conſtat*
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud uerò ita feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accerſitur lauatum interea uirgo· *Catalecticus*
It. lauit. redit·deinde illam in lecto illæ collocant. *Trochaicus catalecticus*
Sto expectãs, ſi quid mihi imperent·uenit una, Heus tu inquit, Dore, *Iãb. cat.*
Cape hoc flabellum, & uentulum huic ſic facito dum lauamur·
Vbi nos lauerimus, ſi uoles lauato·accipio triſtis.
A. Tum equidem iſtuc os tuum impudens uidere nimium uellem·
Quis eſſet ſtatus, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe.
Abeunt lauatum·perſtrepunt, ita ut fit, domini ubi abſunt.
Interea ſomnus uirginem opprimit·ego limis aſpecto
Sic per flabellum clanculum, & ſimul alia circunſpecto,
Satin' explorata ſint. uideo eſſe. peſſulum oſtio obdo.
A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. an ego occaſionem
Mihi oſtentatam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam,
Amitterem? tum pol ego is eſſem uere, qui aſſimulabar.
A. Sanè hercle ut dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?
C. Paratum eſt. A. frugi es·ubi? domin'? C. imò apud libertum Diſcum.
A. Perlonge eſt·ſed tanto ocyus properemus. muta ueſtem.
C. Vbi mutem? perij, nam domo exulo·nunc metuo fratrem,
Ne intus ſit·porrò autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me·ibi proxumum eſt ubi mutes. C. recte dicis.
Eamus. & de iſtac ſimul quo pacto porrò poſſim
Potiri, conſilium uolo capere unà tecum. A. fiat.

NVnquis hic eſt? nemo eſt.] In hac ſcena, uerba geſtum, uultumq; indicant exeuntis: cui obuia perſona obijcit, ſub cuius occaſione ſpectatoribus geſta narrabuntur. Nunquis hic eſt? nemo eſt. Nũquis hic me ſequitur? Duo metuit, ne quis obuius comprehenſor occurrat: & ne quis ſui perſecutor exiſtat. Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium? Erumpere quaſi actiuum uerbum poſuit pro neutrali: ut ſit, licétne mihi erumpere hoc gaudium? Aut erumpere, quaſi exire: Mihi, pro à me. Nemo homo eſt.] Quamuis per nemo, homo intelligatur: tamen addidit homo, ut ueteres ſolent, ὡς ἀρχαϊσμὰ. Erumpere. Verum me erumpere, pro emittere poſuit? An erumpere pro exclamare? ut erumpere uocem dicitur, qui exclamat, nam, Prò Iuppiter, dicturus eſt. Nunc eſt profecto tempus.] Ordo & ſenſus hic eſt, Nũc eſt profecto tempus cum perpeti me poſſum in-

Erumpo

ſum interfici.Hoc autē cur ipſe dixerit,ſtatim ſubijcit cauſam. Cur perpeti me poſſum.]
Animaduertēdum eſt quòd ſi Cum,coniunctè legeris,quādo ſignificat:ſi ſeparanm, dum
ſignificat. Nunc eſt profectò.Figurate,ac cōiunctè lege ſine diſiunctione. Contaminet
uita ægritudine aliqua.] Mirè uitæ crimen oſtendit:uelut ipſa ſit campus,poſſeſſioq́ fortu/
næ inſtabilis uariorum. Sed neminem curioſum,&c.] Apparatus ad intentionē futuræ
narrationis dicitur. Qui me ſequatur.Id cupit gaudens,quod triſtibus moleſtū eſt.nam *Obtundere*
contrà Menedemus grauatur narrare quæ dolet. Obtūdat.] Odioſe inſtet,ac repetat:mo *Geſtire*
leſtus,& odioſus ſit. Enecet.] ὑφωρότερον, quàm enicet. Quid geſtiam.] Deeſt quærens:
ut ſit,rogitando obtundat,& enecet quærens quid geſtiam.Geſtire,eſt motu corporis mon
ſtrare quid ſentias.Conſtat autem à pecudibus ad homines eſſe translatum. Quid ge/
ſtiam.Geſtire proprie eſt ſenſum corporis geſtu indicare:quod magis brutorum eſt anima
lium.Virgilius, Et ſtudio in caſſum uideas geſtire lauandi. Aut quid lætus.] Propter
quid. Vnde emergam.] Proprie dixit emergam,ut ex luſtris atq́ inhoneſtis locis, utpote *Emergere*
meretricis domo.Cicero, At ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſo ex naturæ tuæ ſordi/
bus? Veſtitum hunc nactus.] Bene nactus dixit:ut qui non ſumeret,niſi ſuaſiſſet hæc oc/
caſio. Adibo:atq́ ab eo gratiam,&c.] Senſus & ordo hic eſt,adibo,atq́ ab eo gratiam hāc *Inire gratiam*
inibo.Gratiam inire,eſt dare beneficium:ac per hoc alicuius inire gratiam , id eſt amicitiā.
ſed hæc eſt elocutio,gratiam ab eo inibo,pro eius gratiam merebor. Nam Ab eo amat Te/
rentius pro Eius ponere,ut in Andria, Hæc primum animaduertenda ab eo iniuria eſt.id
eſt eius iniuria.Inire autem gratiam,eſt mereri gratiam.Plautus,Iniet tamen ſolidā & gran/
dem gratiam. Quid eſt quod ſic geſtis?] Facete repetit uerba eius interrogationis:ut ſciat
ſe iampridem eſſe præſentem. Quid ſibi hic ueſtitus quærit?] Facete & figurate dictum
eſt.ſic & alibi,ut pernoſcatis quid ſibi Eunuchus uelit. Quid eſt quod lætus ſis?] Vide
aliud eſſe geſtire,aliud lætum eſſe. Quid tibi uis?] πρὸς τὸ Quid mihi uelim. Satin' ſa/
nus?] πρὸς τὸ, Sanus ſim,an inſaniam. Quid me aſpectas?quid taces?] His duabus inter
rogatiunculis deſcripſit uultum dicturi. O feſtus dies hominis.amice ſalue.] Decet à ſalu *Feſtus dies*
tatione incipere luculente dicturum.Illud autem ueriſimile eſt & percuſſum re noua,& au/
diendi cupidum immemorem extitiſſe ſalutandi. O feſtus dies. Verum quia cauſa eſt fe
ſti ac læti diei?An quia ipſe tantus ſit quātus eſt feſtus dies? O feſtus dies hominis. Pro,
homo feſti diei.Sic dicitur etiam ſcelus homo.Ennius, O pietas animi. Quem ego nunc
magis.] Bene additum magis:ut his amicis ſe antepoſitum intelligat:quos cum optet uide
re Chærea,tamen eum magis: adeò ut alijs amicis antepoſitum neminem cupit. Imo ego
te obſecro hercle ut audias.] Bonum compendium ne multa diceret ad commendandum,
ut ſolet narrationem futuram. Imo te obſecro hercle ut audias. Bene cōtulit uerba:ut ex
his appareat quid agere uelit.Ille dixit quæſo:hic obſecro. Noſtin' hanc quam amat fra
ter?] Quæritur an ueriſimile ſit Antiphoni notam eſſe Thaidem, quam frater ipſe neſciue/
rit.Sed intelligere debemus modo notitiam non uultus, ſed famæ poſitam eſſe: quam fa/
mam potuit ex Phædria & Antipho ſcire. At uerò aliam notitiam negauerat Chærea ſibi
fuiſſe cum Thaide,hoc eſt uiſus,uultus,oris,& corporis. Noui,nempe opinor Thaidem.]
Veriſimile eſt hæc ſcire Antiphonem,qui adeò ſit familiaris Chæreæ Et eſt ordo hic, Noui,
nempe opinor Thaidem. Opinor Thaidem.Optime & ab illo tacitum,& ab hoc nomen *Prædicare*
oblatum eſt:ut appareat quàm nouerit,& quàm poſſit aſſequi quæ dicentur. Faciem præ *Laudare*
dicem,aut laudem?] Prædicamus,ut res ſunt:Laudamus extollendo.Vel prædicamus uo *Spectare*
ce,Laudamus argumentis. Quàm elegans formarum ſpectator ſiem.] Elegans ſpecta/ *Elegans*
tor eſt,qui ſit cunctantis,& faſtidioſi iudicij:cui non quid placet facilè. Quid ego eius ti/
bi.Ordo hic eſſe debet.Quid ego eius tibi nunc faciem prædicem,aut laudem Antipho?in
hac commotus ſum,cum meipſum noris quàm elegans formarum ſpectator ſiem,ut ſit ſen
ſus, In hac commotus ſum:ille ſcilicet qui,ut ſcis,formas ſolet eligere,ac faſtidire pro meri/
to. Spectator.Probator.ut pecuniæ ſpectatores dicuntur. In hac cōmotus ſum.] Non
eſt conſequens:eſſet autem,ſi diceretur,in hac commotum me ſcias. Erit ergo ordo,& ſen/
ſus qui ſuprà. Primam dices ſcio.] O fiduciam elegantiæ,& de alienis oculis iudicare.
Quid multa uerba?amare cœpi.] Ordine egit:nam prius eſt commoueri:inde amare.Et
bene non antè dicit quid aggreſſus fuerit,niſi amoris mentione prælata: quo cogente nihil
eſt infectum cupientibus. Submonuit.] Leuiter monuit,& recte, quia Arripui dicturus *Submonere*
eſt.Et totum optime:nam ut non erat boni adoleſcentis hanc technam reperire: ſic ab illo
repertam,fuit planè ueri amatoris arripere. Tacitus citius audies.] In oratione ſolemus
corripere extra ordinem percontantes.Et bene celeritatem promiſit qua facilè tenetur au/
ditor.Et mire,tanq̃ ſola interrogatio moræ ſit. Et pro illo iubeam me deducier.] Iubeam
amico dixit,tanquam inter honeſta ſit quod utile ſit. & turpe factum plerunq́ perſeuerāte

 impu/

impudentia releuatur. Quid ex ea re tandem?] Tranſit à reprehenſione facti, ad cauſam
ipſius facti. Nū parua cauſa,aut parua ratio eſt?] Sic illata interrogatio eſt, quaſi ad hāc
annuere,& uultu conſentire Antipho ſit coactus. Læta uero ad ſe abducit domum. com-
mendat uirginem.] Omnia mire,ꝙ læta,quòd abducit,quòd domū,quòd cōmendat uir
ginem.Specta ſingula, & mirare uirtutem Poetæ.hic enim cōmendandus eſt locus erroris
& uitium continens apud Thaidem. * conuicium. Tibi ne.] Non interrogat,ſed
miratur. Satis tuto tamen.] Quid hic facit tamen?Vtrum hoc, & ſi meretrix,tamen ſatis
tuto agit?An,etſi Chereæ:ſatis tuto tamen:quia nullus accedet alius? Edicit.] Edicimus,
* iubemus:uel iure * dicimus.edicta enim,imperatoris ſunt. Et mihi ne abſce
dam,imperat.] Certe nullus uir accedit. Maneam ſolus.] Remaneā,perſeueremq́ in lo-
co.ac per hoc ſim Miſer,utpote dono datus,& ſeruiens meretrici.& eſt ἰρωνία. Ego inquit,
ad cœnam hinc eo.] μίμησις,ad impudentiam mulieris exprimendam,quæ hoc die erit ſecu
ra de cuſtode eunucho. Abducit ſecum ancillas.] Memoriter: nam dixerat abiens, Vos
me ſequimini. Paucæ quæ circa illā eſſent.] Relictæ nōnullæ ut lauari poſſit ea uirgo quæ
ſub uitij huius occaſione nuptura eſt. hoc enim totum ſic inducit poeta,ut non abhorreat à
legitimis nuptijs.in ea præſertim quæ uxor futura eſt. Manent.] Pro remanent, ἀφαίρεσις.
Nouitiæ puellæ.] αὔξησις nouitiæ,& puellæ. Cōtinuo hæc adornant ut lauent.] Hæc plu
Adornare raliter,pro hæ:ut in Phormione,Hæc illæ erant itiones.Adornāt autem,ex medio ſignifica-
tu pro apparant. Dum apparatur.] Imperſonaliter dixit,& dum apparatur,pro dum ap
paretur.& Sedet pro ſedebat. Virgo in conclaui ſedet.] Conclaue,eſt ſeparatior locus in
Conclaue interioribus tectis:uel quòd intra eum loca multa & cubicula clauſa ſint adhærentia tricli-
nio. Suſpectans tabulam quandam pictam.] Bene accedit repente pictura ad hortamen
ta aggrediendæ uirginis:ideo,quia non ad hoc uenerat Chærea ut continuo uitiaret puel-
Fabula lam,ſed ut uideret,audiret,eſſetq́ unà:cum nihil amplius cogitaret,auſus incitatusq́ dum
picturam cerneret. Iouem quo pacto.] Mira inuentio,quia hæc pictura domui tribuitur
meretricis aduerſum omnium pudicitiam amorū,contra parſimoniam,cōtra dignitatem,
contra pudicitiam. Miſiſſe aiunt.] Bene Aiunt:& quia fabula eſt,& quia tam turpis Ioui,
quàm apta meretrici. Quo pacto Danae miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem au
reum.] Quæ aptior pictura domui meretricis ad amatorum illecebras,ꝗ̄ hæc? quæ exem-
plum continet amoris,& amoris puellæ,& amoris ad Iouem pertinentis:& amoris non gra
tuiti,nec paruo propoſiti,ſed auro in gremium fluēte uenalis.Tum quod in gremiū Danae
etiam ipſe Iuppiter,ut ſplēdidus imber illabitur:nónne uidetur meretrix dicere adoleſcen
tulis illam corporis partem autore Ioue uelut inauratam fuiſſe? Imbrem aureum. Non
rorem,uel pluuiam,ſed imbrem addiderat.ò auaritiam Meretricis. Egomet quoq; id ſpe-
ctare cœpi.] Moris eſt ad id oculos uertere quod uidemus:& eum quem aſpicimus, intue-
Impendio ri. Iam olim ille ludum.] Bene,non ſcelus,ſed ludum dixit. Impendio.] Id eſt magis ma
Ludere ludū giſq́ luſerat.& Luſerat ludum,ut Hunc oro ſine me furere ante furorem.figura ἀρχαϊσμός.
Deum ſe in hominem conuertiſſe.] Philoſophice Terentius nunc demonſtrauit quā cla-
dem moribus hominum,& ciuitatibus afferant figmenta Poetarum, cū exempla ſcelerum
afferāt peccaturis Atq́ per alienas tegulas.] Hic apparet Iouem ſeparatim, ſeparatim au-
rum fuiſſe pictum. Deum ſe in hominem conuertiſſe.Vtrum quia Iuppiter humana for-
ma aurum infundens pictus erat in tabulis,non pro Ioue aurum?An In hominem,id eſt in
hominis audaciam,atq́ flagitia? Atq́ per alienas tegulas. Satis comico charactere locu-
tus eſt,& preſſo ſtylo. Veniſſe clanculum per impluuium.] Hæc omnia non ut difficilia fa
ctu,ſed ut humilia & Ioue indigna proferunt,ut merito ſequatur, Ego homuncio hoc non
Fucum facere facerem,quod non ſolum non Ioui,ſed ne homini quidem,niſi furi, aptum erat? Fucum
factum.] Id eſt,ut fucum faceret,hoc eſt inſidias & fraudem. Fucum, aſtutam fraudem. &
mulieri pro fœminæ. Qui templa cœli ſummo ſonitu cōcutit.] ab autoritate perſonæ, ut
fit in exemplis. Sonitu concutit. παρῳδία de Ennio. Templa cœli.Sententia tragica:ſed
de induſtria,non errore. Ego homūcio hoc non facerem?] Oratorie,ut Iouem extulit, ita
detraxit ſibi:utputa,Ille eſt deus,& magnus:ego non homo,ſed homuncio. Dum hæc me
cum reputo,accerſitur lauatum.] Seruauit ordinem nuptiarum: & proprio uerbo, quaſi
de nuptura dixit Accerſitur.ut alibi,Quàm mox uirginem accerſo?Nam ipſe illam eſt ha-
Accerſo biturus uxorem. Dum hæc mecum reputo.Hic oſtendit non ſibi primū hæc nūc in men-
tem ueniſſe,ſed tunc etiam cogitata cū eſſet in domo meretricis. It.lauit.redit.συντομία qua
ſolet,utitur. Deinde illam in lecto illæ collocant.] Vide an aliquid deeſt ita legitimis nu-
ptijs:nam & ipſum uerbum Conlocarunt,proprium eſt,& aſcribitur pronubis. Sto expe
ctans,ſi quid mihi imperent.] ἐνέργεια. non enim dixit ſtabam.Expectans,deſyderans.Et mi
re omne tempus executus eſt ſalua ueritate,in qua Virgilius negligens inuenitur, cum poſt

occiſum

occiſum Mezentium,non facta noctis mentione,ſtatim intulit, Oceanum interea ſurgens aurora reliquit. Cape hoc flabellum.] Præclare non ſenſim,ſed uerba ipſa per μίμησιν induxit,per quam puellaris error exprimitur. Ventulum huic ſic facito dum lauamur.] Demonſtratiuum,& geſtu explicandum. Cape hoc flabellum:& uentulum huic ſic facito. Quàm particulatim, cum qua diligentia, & δεικτικῶς iubet, quaſi nouitio imperito? Vbi nos lauerimus.] Vide uſum uerbi tam cito uariatum, dum lauamur: &, ubi nos lauerimus. Accipio triſtis.] Id eſt,triſti ſimilis:ut,Nanque ut conſpectu in medio turbatus inermis Conſtitit. Si uoles lauato.] Quaſi ſatisfacientis eſt,cum ſolum illum relinquant cum uirgine. Accipio triſtis.Bene triſtis,tanquam aliud magis uellet,hoc eſt lauare, aut ludere:metuit enim ne quod cupit,prodatur gaudio. Os tuum impudens.] Licet iocanti & amico cõuicium iocunde facere. Qui eſſet ſtatus.] Statura, corpori aſcribitur: Status,
ad habitum refertur.Ergo ſtatus eſt σχῆμα: Statura, longitudo corporis. *Statura* *Status* Te aſinum tantum.] Quia hoc miniſterium,delicatorum ſeruorum eſt. Omnes proruũt ſe.] Verbo neutrali quaſi actiuo uſus eſt. *Proruunt ſe* Vbi abſunt.] Vbi,& tẽporis & loci poteſt eſſe. Interea ſomnus uirginem occupat.] Vtpote compreſſam ſomno,& oblectatam flabello,atque ab Eunucho nihil metuentẽ. Ego limis aſpecto.] Limis,ſi nominatiuus ſingularis eſt, tranſuerſus ſignificat:ſi ſeptimus pluralis,deeſt oculis. *Limis* Nam limis,eſt tranſuerſus:unde limen dicitur quoque *Limen* quòd ingredientibus exeuntibusque tranſuerſum eſt.Cum igitur diſſimulant homines ſe uidere quod uident,& non recta facie,ſed tranſuerſa intuentur:limis dicuntur aſpicere. Sic per flabellum clanculum.Sic, δεικτικόν eſt,& neceſſario additum.nam & limis,& per flabellum ſine demonſtratione parum intelligitur. Limis aſpecto. Cum limi dicantur obliqui generaliter:hoc tamen proprie de oculis dicitur. Peſſulum hoſtio obdo.] Scilicet ut amoueret,arceretque auxilium uirginis. Quid tum fatue?] Quid enim præter uitium ſupereſt, ubi amator eſt adoleſcens,& uirgo dormiens & incluſa?Grata explicata narratio eſt,quã audientis curioſitas finit,& cuius in extrema parte maior attentio eſt. Fateor.] Me fatuũ qui hoc quæſierim,ſubauditur. An ego occaſionem mihi oſtentatam,tam breuem, tam optatam tam inſperatam.] Vide quanta dixerit:non uoluntatem,ſed occaſionem:non, animaduerſam,ſed oſtentatam:non hanc,ſed tantã:non anguſtam,ſed breuem:non appetitam,ſed exoptatam:non repentinam,ſed inſperatam.Et bene inſperatam: aliud enim ſibi promiſerat,ut ſuprà diximus,non quod pictura occaſioque perſuaſit. Tum pol ego is eſſem.] Eunuchus ſcilicet. Sane hercle ut dicis.] Deeſt,ita eſt. Sed interim de ſymbolis?] Bene memor eſt perſonæ quam induxit,Poeta,per hanc interrogationẽ. Sed interim de ſymbolis? *

Frugi es.] Vtilis,& neceſſarius:ut fruges humano generi.Frugi eſt ergo,in quo eſt aliquid quo fruamur,id eſt utamur. Diſcum.] Nomẽ eſt proprium Diſcum. Sed tanto ocyus properemus.] Properemus dixit pro ambulemus. Muta ueſtem.] Hæc οἰκονομία eſt ad id, quòd in domum Thaidis rediturus eſt Chærea. Vbi mutem?] Vultu oſtendit quod ſubauditur,Neſcio. Nam domo exulo.] Deeſt,propè,aut ueluti:ut ſit.propè iam exulo, Exulo duobus modis dicitur,& de loco in quo exul eſt,& de loco ex quo eiectus eſt. *Exulo* Nũc metuo fratrem.] Cauſas oſtendit,cur domo penitus ueluti exulet. Pater ne rure redierit.] Præparatur iam interuentus ſenis:& eſt ἐπίτημα ad ſuperiora.nam & hic Metuo eſt ſubaudiendum. Ibi proximũ eſt.] Hoc eſt domus mea. Recte dicis, Eamus.] Ipſa uerba quodam modo feſtinationem ſonant, Quo pacto porrò.] Porrò,poſtea,deinceps.

ACTVS IIII SCENA I.

DORIAS.

ITA me Dij bene ament · quantum ego illum uidi, nonnihil timeo miſera, *Iambicus tetrameter catalecticus*

Ne quam ille hodie inſanus turbam faciat,aut uim Thaidi. *Troch.catal.*

Nam poſtquam iſte aduenit Chremes adoleſcens frater uirginis, *Iamb.catal.*

Militem rogat,ut illum admitti iubeat·ille continuo iraſci, *Troch.tetra.acatal.*

Neque negare audere·Thais porrò inſtare,ut hominem inuitet.

Id faciebat retinendi illius cauſſa·quia illa quæ cupiebat *Octonarius catal.*

De ſorore eius indicare,ad eam rem tempus non erat, *Troch.catal.*

Inuitat triſtis·manſit ibi·cum illo ſermonem occipit·

Miles uerò ſibi putare adductum ante oculos æmulum,
Voluit facere contrà huic ægrè.heus inquit,puer†Pamphilam
*Accerſe,ut delectet hic nos.illa exclamat,minime gentium·
In conuiuium illam?miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum ſibi clàm mulier demit·dat mihi ut auferam·
Hoc eſt ſigni,ubi primum poterit,ſe illinc ſubducet ſcio.

Iambicus tetrameter,ſed prima ſyllaba Accerſe,pertinet ad uerſum præcedentem

Niſi legas puere nõ conſtat uerſus

ITa me Dij bene ament.] Ea perſona quæſita eſt,quæ terribilem credat militem: & eo magis in experiendo uanus ac ridiculus eſſe poſſit. Ita me Dij bene amẽt. Hoc loco quid poſt ſcenam geſtum ſit,hoc eſt in cõuiuio militis, ancilla demonſtrat: ut iam quæ in proſcenio agantur,ex his poſſimus agnoſcere. Ne quam ille hodie inſanus.] Illum,& ille inſanus,ſic effertur, ut omnibus inſuauis miles eſſe noſcatur. Nam poſtquàm iſte aduenit.] Inſtanter admonet,qui ſcilicet ſit Chremes. Militem rogat.] Et hoc quaſi de odioſo,militẽ dixit,non Thraſonẽ. Continuo iraſci.] Vt riuali. Neq; negare audere.] Vt amicæ poſcenti. Inſtare,ut hominem inuitet.] Vide impudentiã meretricis.primũ petit ut iubeat eum admitti:poſtea ut inuitet, quod eſt maius. Id faciebat retinendi illius cauſa.] Admonet ſpectatorem,ne exiſtimet alteri riuali iniuriam fieri Phædriæ.Et ſimul eſt hic προπαρασκευὴ uirginis agnoſcẽdæ,Inuitat triſtis. Manſit ibi.] Adoleſcens ſcilicet.& mãſit,pro remoratus eſt,id eſt accubuit. nec receſſit Manſit ſignificat.Simile eſt,Manſit,paſſus eſt. Sic Chremes manſit,immoratus. conuiua neceſſitate diſceſſit accipiendus eſt. Triſtis.] Inuitus,non libenter. Vt econtrario Virgilius, Vobis lætus ego hunc cãdentem in littore taurum Conſtituam ante aras,uoti reus. Et accipio triſtis,eodem modo Sermonem occipit. Sermonem, colloquium dicit. Adductum æmulum.] Plus dixit adductum,quàm admiſſum,& ſimul quia uidebat furibũdum Chremem,& totum crimen reuocat ad Thaidem.& hæc eſt cauſa cur à milite in eius domo nullam rixã patiatur Chremes. Huic ægre.] Huic Thaidi,non,adducto. Heus, inquit, puer.] Hic oſtenditur quod ſuprà apparatum eſt. Accerſe Pamphilam.] Non, prouoca: ſed accerſe:quia non eſt aptum militi. Vt delectet hic nos.] Quaſi dicat, quòd hæc nõ facit:ſed delectare,fidicinæ eſt:quia ſuprà de illa dixerat,Et fidib.ſcire. Et bene Hic:quaſi inſuauiter nunc tractemur. Illa exclamat.] Non reſpondit,inquit:ſed,exclamat. Minime gentium.] Hoc magis mirum,minime gentium,quàm nuſquam gentium. In conuiuium illam?] ἐρωτικῶς. Vt,Cantando tu illum? Illam. Deeſt,accerſas:& eſt figura ἀποσιώπησις.

Triſtis

Sermo

Minime gentium

Miles tendere.] Proprie dixit tendere,quod ſignificat pertinacẽ cõtentionem. Virgilius, Vaſto certamine tendunt. Inde ad iurgium.] Subauditur,uentum eſt. Interea aurũ ſibi clam mulier demit.] Ne aurum pro uirgine,quòd retinebat,amitteret.uel aurum demit, ut eſſet ad fugam expeditior,uel ad rixam.Et opportune mulierem dixit:non Thaidem: ut oſtenderet malitiã ſexus. Hoc eſt ſigni,ubi primum poterit.] Ad quam rem ſigni? Vtrum hoc eſt ſigni. Quamobrem metuã ne quam ille hodie inſanus turbam faciat, aut uim Thaidi? An hoc eſt ſigni. Vnde ſcio quòd ubi primum poterit,ſe illinc ſubducet. Erit igitur ſubaudiendum ſic. Vnde & Quod:ut ſit,unde ſcio,quòd ubi primum poterit.

Tendere

ACTVS IIII SCENA II

PHAEDRIA

DVM rus eo,cœpi egomet mecum inter uias, *Senarij*
Ita ut fit,ubi quid eſt in animo moleſtiæ·
Aliam rem ex alia cogitare,& ea omnia in
Peiorem partem.quid opus eſt uerbis?dum hæc puto,
Præterij imprudens uillam·longe iam abieram·
Cum ſenſi,redeo rurſum·male uerò me habens,
Vbi ad ipſum ueni diuerticulum,conſtiti·
Occepi mecum cogitare,Hem,biduum hic

Manen/

Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt. quid nihil? ſi non tangendi copia eſt.
Eho, ne uidendi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil eſt. uillam prætereo ſciens.
Sed quid hoc eſt, quòd timida ſubito egreditur Pythias? *Trochaicus catal.*

DVm rus eo, cœpi egomet.] Hic nũc cauſa narratur, cur ſtatim in urbem redeat Phædria, qui diſceſſerat abfuturus biduum ad tollendum iurgiũ militis, & importune redit. Dum rus eo. Iam tempus eſt reuocandi in ſcenam Phædriam, poſtquàm acta ſunt omnia, quæ illius abſentiam deſyderabant. Cœpi egomet mecum.] Ordo, Cœpi aliam rem ex alia re cogitare. Inter uias.] Figurate, & noue inter uias. *Inter uias* Et ea omnia in peiorem partem.] Verum ſubaudiatur, cogitare, ean ibant, aut uergebant, aut quid tale? Dum hæc puto.] Id eſt exiſtimo. ut Virg. Multa putans, fortemq́ animo miſeratus iniquã. Et eſt ἀφαίρεσις, pro reputo. Putamus enim inſtantia: Reputamus præterita. *Putare* *Reputare* Vbi ad ipſum ueni diuerticulum.] Diuerticulum eſt ubi iter de uia flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in uia domicilia, ad quæ de itinere diuertendum ſit. *Diuerticulũ* Conſtiti.] Plus eſt nunc ſcientem ſtetiſſe, quàm præteriſſe neſciẽtem. Hem, biduum hic manendum eſt? Interiectio laborantis animi. Biduum ſic pronuncia, ut longum, nimiumq́ tempus. Tum deinde Hic, tanquam in loco ſolo, atq; triſti. Soli.] Sine illa, aut ſine alio oblectamẽto? Sine illa. Satis amatorie. Sine illa. Iam cauſa eſt cur biduum grauetur, loco triſti, cur ſolatium conquirendum. Sunt autem qui idem putent ſoli eſſe, & ſine illa: ut ſine illa ἐπεξήγησις eius ſit, quod dixerat Soli. Nihil eſt. quid nihil?] Amantium diſputationes intermiſcent quædam conſilia ſanæ mentis, quæ tamen ſtatim reſurgentis amoris ſæuitia deuincuntur. Eho, ne uidendi quidem erit?] Eho, ridicule additum: tanquam omnino non ſecum loquatur, ſed cum altero. *Eho* Saltem hoc licebit.] Bene bis dictum licet licebit: quaſi de re magna loquatur. totum ergo amatorie. Certe extrema linea.] Et hoc recte: quia quinq; lineæ perfectæ ſunt ad amorem. Prima uiſus, ſecunda loqui, tertia tactus, quarta oſculari, quinta coitus. An ſic dixit extrema linea, quemadmodum dicatur longis lineis quid fieri? id eſt de longinquo. *Linea extrema* Amare haud nihil eſt.] Amare modo frui amore dicit. Plautus in Bacchidibus, Prius hic adero, quàm te amare deſinam. Et, Sine te amem. *Amoris quinq; lineæ.*
Villam prætereo ſciens.] Sciens quidem, ſed non minus amator quàm prius. Sed quid hoc eſt, quod timida ſubito egreditur Pythias?] Ex his uerbis perſona in ſcenam uenies, & locutura deſcribitur. & Timida, modo ægra, turbata, commota. Plautus, Manum ex mari timide. Et hic ipſe, Vxorem, inquit, Philumenam paulitare neſcio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euentu eſt: ut, Addit ſe ſociam, timidiſq́ ſuperuenit Aegle. *Timidus*

ACTVS IIII. SCENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

PY. VBI ego illum ſceleroſum miſera atq; impium inueniam? aut ubi quæram? *Iamb. tetra. catal.*
*Hocine tam audax facinus facere eſſe auſum? PH. perij, hoc quid ſit uereor. *Hocine prima pertinet ad uerſum præcedentem*
PY. Quinetiam inſuper, ſcelus, poſtquàm ludificatus eſt uirginem, *Troch. catal.*
Veſtem omnem miſere diſcidit: tum ipſam capillo concidit. *Octona. catal.*
PH. Hem. SY. qui nunc ſi detur mihi. *Dimeter*
Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem uenefico?
PH. Neſcio quid profectò abſente nobis turbatum eſt domi. *Troch. catal.*
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas, aut quem quæris Pythia? *Iamb. tetram.*
PY. Hem Phædria, egón' quem quæram? abi hinc quò dignus es *Iambici trim.*

Cum do

Cum donis tuis tam * lepidis. PH. quid iſtuc eſt rei? *al. inlepidis*

PY. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis quas turbas dedit. *Iambici tetr.*
Virginem quam heræ dederat dono miles, uitiauit. PH. quid ais?

PY. Perij. PH. temulenta es. PY. utinam ſic ſint, qui mihi male uolũt. *Troch.*

D. Hau obſecro mea Pythias, quid iſtuc nam monſtri fuit? *Iamb. quadrati*

PH. Inſanis: quî iſtuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum neſcio
Qui fuerit. hoc quod fecit, res ipſa indicat. *Trimeter*
Virgo ipſa lachrymat: neq; cum rogites quid ſit, audet dicere. *Tetrametri*
Ille autem bonus uir nuſquam apparet: etiam hoc miſera ſuſpicor,
Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. PH. nequeo mirari ſatis,
Quò ille abire ignauos poſſit longius, niſi ſi domum *Trochaicus tetr.*
Troch. tetr. redundante ſyllaba Forte ad nos redierit? PY. uiſe amabo num ſit. PH. iam faxo ſcias.

D. Perij, obſecro tam infandũ facinus mea tu, ne audiui quidem. *Troch. catal.*

PY. At pol amatores audieram eſſe mulierum eos maximos,
† Sed nihil † poſſe uerum miſeræ non in mentem uenerat:
Nam illum aliquò concluſſem: neq; illi commiſiſſem uirginem.

† *Si legas poteſſe, Iambicus eſt, & ſic legendum arbitror. Nam & ſequens Iambicus eſt.*

VBi ego illum?] In hac ſcena operæ pretium delectationis eſt ſpectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atque errore Phædriæ. Vbi ego illum? Hoc initio oſtenditur tanquam perſequentem fugientem, progreſſam eſſe perſonam. *Scelerosus* Scelerosum.] Scelerosus eſt multorum: *Scelestus* Sceleſtus, uel unius. Sceleroſus, proprie autor eſt ſceleris: *Sceleratus* Sceleratus, in quo ſcelus ſit conſtitutum, uel commiſſum. Sceleroſum atq; impium.] Sceleroſum in Thaidem, impium in uirginem. Audax facinus facere.] *Facinus facere* Facinus facere figura ἀρχαϊσμός. Hoc quid ſit, uereor.] Pro duobus unum dixit, ſcilicet uereor, pro & neſcio, & uereor. Quinetiam inſuper.] Accuſatio facti. *Scelus* Scelus. αὔξησις. Plus enim eſt ſcelus quàm ſceleſtus. Vt Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Poſtq; ludificatus eſt uirginem.] Argumentum ab his quæ ſunt poſt negocium geſta. Et mire, Poſtquàm ludificatus eſt, diſcidit, dixit: cum ille uidelicet, dum uirgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expreſſit uitium illatum uirgini ab eo quidem, qui uitiare iam poſſet: ſed tamen eiuſmodi adoleſcentulo, cuius propter teneras adhuc uires ad explendam uenerẽ longiore noxa aduerſus uirginem utendum fuit. Nam ideo, præter occaſionem familiæ diſcedentis, tempus, locus, & cætera attributa negocio, etiam ſomnus uirginem opprimens adiuuat Chæream. Et mire ludificatus potiùs, quàm complexus eſt, aut tale aliquid quod amorem indicaret. Veſtem omnem miſere diſcidit.] Adeò ut nõ amore fecerit, ſed iniuria. Et uide, *Conscidit* ut ex his appareat multum uirginem reluctatam eſſe. Tum ipſam capillo cõſcidit.] *capillo* Multo melius, q̃ ſi diceret, capillũ illi cõſcidit. Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem.] *Veneficus* Nõnne credis Pythiam id cõminari quod à uirgine minus factum ſit? quod, quia puella non potuit. Vnguibus.] Quibus armatur hic ſexus. In oculos. Quaſi amatori. Venefico.] Mutanti homines, & ex uirginibus mulieres facienti. An uenefico, amatori? quia amor, uenenum occultum eſt, ut Virg. Occultum inſpires ignem, fallaſq; ueneno. Et, Longumq; bibebat amorem. Abſente nobis turbatum eſt domi.] Aut ſubdiſtinguẽdum eſt, & ſubaudiendum me. aut ἀρχαϊσμὸς figura eſt abſente nobis, pro nobis abſentibus. Pomponius, Sine ergo iſtuc, præſente amicis inter cœnam. Varro in Marcellum, Id præſente le- *Festinare* gatis omnibus, exercitu, pronuntiat. Abſente nobis. Cum ſic dicit, pro præpoſitione ponit abſente: ac ſi diceret, coram amicis. Quid feſtinas? Properas, turbaris, & trepidas? Salluſt. Feſtinantibus in ſumma inopia patribus. Egon' quem quæram? Deeſt rogas. Eunuchum quem dediſti nobis quas turbas dedit.] Aut ἀντίπτωσις, ut urbem quam ſtatuo, ueſtra eſt. Aut Quem, eſt interrogatione pronuntiandum: ut ſit, qualem. Eunuchum quem dediſti. Quidam uolunt Quem diſtinguere, quaſi dicat qualẽ: ſed neſciunt hac figura multũ ueteres uſos eſſe. Eunuchũ enim ad dediſti uerbũ, retulit. Nunc ergo addit propter aliud ἀξίωμα aſſumendũ extrinſecus, is eunuchus. Nã q̃tiens uno nomine, aut pnomine diuerſæ de-

clina-

clinationis enunciationes comprehenduntur, neceſſe eſt quod alteri accommodatum fuerit, ab altero diſcrepare. Quem dediſti quas turbas. Et Quem, & Quas ſic accipe, quaſi dixerit, qualem Eunuchum, & quales turbas. Quid ais?] Hoc admirantis eſt, magis quàm interrogantis. Temulenta es.] Ebria: à temeto, quo nomine antiqui graue uinum appellabant. eò quòd tentaret mētem, id eſt labefactaret. Virg. Tenuiſque Lagæos Tentatura pedes olim, uincturaque linguam. Vtinam ſic ſient qui mihi male uolunt.] Bene, nō ebriam eſſe, in maledictum uertit: quaſi uerò temulentam eſſe, felicitatis ſit. An nō negat ſe eſſe ebriam, ſed nō uino, uerum malo ebriam uult intelligi? Mea Pythias.] Mea, & meatu, & amábo, & alia huiuſcemodi, mulieribus apta ſunt blandimenta. Quid iſtuc nam moſtri fuit?] Quippe monſtrum eſt omne contra naturam. Si igitur eunuchus eſt, & uitiauit uirginem, contra rerum naturam factum eſt, & recte monſtrum eſt. Et ordo eſt, Quid nam iſtuc monſtri fuit? Qui iſtuc facere eunuchus potuit?] Iſtuc facere, honeſtius apud puellam, quàm ſi uitiare dixiſſet: & poteſt uideri aliquid nutu ſignificare. Ego illum neſcio qui fuerit.] εἰρωνικῶς. Bene uitiauit eunuchi nomen, ut uitiaſſe uirginem obtinere poſſit. Virgo ipſa lachrymat.] Nunc oſtendit quid fecerit: & oſtendit argumentis. Neque cum rogites quid ſit, audet dicere.] Quid ſi uerberata eſſet? ſed non puderet queri. Hæc autem iniuria apud uirginem non habet nomen. Bonus uir.] εἰρωνικῶς. non enim iam eunuchus. Nuſquam apparet.] Neſcias utrum fuga eius quæratur, an culpa. ſed conſtat hæc argumenta eſſe, quòd ipſe uirginem uitiauerit. Bonus uir.] Bene uir: quia hoc illum eſſe contendit. Etiam hoc miſera ſuſpicor.] Bene etiam: qui & hoc ſuſpicatur, uirginem uitiatam. Nequeo mirari ſatis.] Bene hic omnes ſuſpiciones ad eunuchum quē nouit, reuocat. neſcit Chæream ſiquidem hunc eſſe. Et mira locutio, prò eo quod eſt, neſcio. Nequeo mirari ſatis quo ille abire ignauus poſſit longius. Viſe amabo num ſit.] Domi ſubaudiendum eſt, aut, num ſit quod dicis. Sed nihil poſſe.] Vt uoluntatis rei ſint, non etiam facti. Verū miſeræ nō in mentem uenerat.] Non, nihil poſſe eos, ſed amatores eſſe maximos. ad partem enim ſententiæ pertinet quod dicit, Non in mentem uenerat: non ad totū, quod audiuiſſe ſe dudum. Etiam niſi penitus negatiue conſyderaueris, cōtrouerſia inerit. ſi enim nihil poſſe audieras, quid eſt quod in mentē non uenerit ut uitares? Verum igitur amatores mulierum eſſe maximos audieras? quod ipſum uitandum fuit. Neque enim hoc ſatis eſt ad pudicitiam, ſtuprū uitaſſe, cum impudica fieri uel ſolo oſculo poſſit, quam omnino integram & illibatam uelis. An uerum, nō erit coniunctio, ſed nomen? ut illud quaſi falſum audierit: hoc autem, quod uerum inuentum eſt, non ipſa ſuſpicata ſit. Nam in mentem uenire, non reminiſci tantū, ſed etiam cogitare ſignificat. Sic Cicero, In mentem tibi non uenit cauſam publicam ſuſtinere, id eſt non cogitas, non ſuſpicaris. Verum miſeræ. Si uerum pro cōiunctione accipimus, ſubaudiendum erit, amatores mulierum eos eſſe maximos. In mentē non uenerat. Non, quod audieram. ſed, quod hic fecit. An non aliud in mentem uenerat? nō, ſcilicet facturum fuiſſe quod fecit? Non in mentem uenerat. Aut non erat cogitatum: aut non eram recordata. Nam illum aliquo concluſſem.] Mire concluſiſſem dixit, ut ſæuam ferā. ſic alibi, Concluſam hic habet uxorem ſæuam. Neque illi commiſiſſem uirginem.] Si uel amatorem tantum meminiſſem.

Temulentus

Temetum

Mea, Meatu

Amabo

Monſtrum

Nequeo mirari ſatis

In mentem uenire

ADTVS IIII SCENA IIII

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS.

Senarij

PH. Exi foras ſceleſte: at etiam reſtitas?
Fugitiue prodi male conciliate. DO. obſecro. PH. oh,
Illud uide os ut ſibi diſtorſit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid ueſtis mutatio eſt?
Quid narras? paulum ſi ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem, ita iam ornabat fugam. PY. ha,
Béſne hominem amabo? PH. quid ni habeam? PY. ó factum bene.
D. Iſtuc pol uerò bene. PY. ubi eſt? PH. rogitas? non uides?
PY. Videam obſecro, quem? PH. hunc ſcilicet. PY. quis hic eſt homo?
PH. Qui ad uos deductus hodie eſt, PY. hunc oculis ſuis

Noſtrarum nunquam quiſquam uidit Phædria.
PH. Non uidit? PY. an tu hunc credidiſti eſſe obſecro
Ad nos deductum? PH. nanq; alium habui neminem. PY. hau,
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt: ille erat
Honeſta facie,& liberali. PH. ita uiſus eſt
Dudum quia uaria ueſte exornatus fuit:
Nunc eò tibi uidetur fœdus, quia illam non habet. *Troch. tetram. catalecticus*
PY. Tace obſecro, quaſi uerò paulum interſiet. *Senarij*
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu uerò uidere uelles Phædria.
Hic eſt uetus, uietus, ueternoſus, ſenex,
Colore muſtellino. PH. hem quæ hæc eſt fabula?
Eò redigis me, ut quid egerim egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emiſti. PY. iube mihi denuo
Reſpondeat. PH. roga. PY. ueniſtin' hodie ad nos? negat. *Iamb. ſeptem pedum*
At ille alter uenit annos natus ſedecim, *Trimetri*
Quem ſecum adduxit Parmeno. PH. agedum hoc mihi expedi
Primum: iſtam, quam habes, unde habes, ueſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? DO. uenit Chærea.
PH. Fraterne? DO. ita. PH. quando? DO. hodie. PH. quam dudum? DO. modo.
PH. Qui cum? DO. cum Parmenone. PH. noráſne eum prius?
DO. Non, nec quis eſſet, unquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur fratrem meum eſſe ſciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit hanc mihi. PH. occidi.
DO. Meam ipſe *induit: pòſt unà ambo abierunt foras. *induit diſſyllabum eſt*
PY. Iam ſatis credis me eſſe ſobriam,& nihil mentitam tibi? *Troch. catalectici*
Iam ſatis certum eſt uirginem uitiatam eſſe? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? PY. quid iſti credam? res ipſa indicat.
PH. Concede iſtuc paululum. audin'? etiam nunc paululum. ſat eſt.
Dic dum hoc rurſum, Chæream tuam ueſtem detraxit tibi?
DO. Factum. PH. & ea eſt indutus? DO. factum. PH. & pro te huc deductus eſt? DO. ita.
PH. Iuppiter magne, ó ſceleſtum, atq; audacem hominem. PY. uæ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos eſſe irriſas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iſte dicat: quid agam neſcio. *Iamb. tetram.*
Heus tu negato rurſum: poſſumne hodie ex te exculpere *Troch.*
Verum? uidiſti ne fratrem Chæream? DO. non. PH. non poteſt
Sine malo fateri, uideo: ſequere hac, modo ait, modo negat.
Ora me. DO. obſecro te uerò Phædria. PH. I intro. DO. hoi hei.
PH. Alio pacto honeſte quo modo hinc abeam neſcio. *Deeſt ſyllaba, forte nunc*

Actum

Actum eſt ſiquidem.tu me hic etiam nebulo ludificabere?
PY. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam,quàm me uiuere.
D. Sic eſt. PY.inueniam*hodie parem ubi pol referã gratiam. *hodie,prima pro*
Sed quid nunc faciundũ cenſes Dorias? D.de iſtac me rogas *ducta,hoc die.*
Virgine? PY.ita,utrũ taceámne,an prædice? D.†tu pol ſi ſapis· *tu ſupereſt*
Quod ſcis neſcis,neq; de eunucho,neq; de uitio uirginis·
Hac re te omni turba euolues,& illi gratum feceris.
Id modo dic,abiiſſe Dorum. PY.ita faciam. D.ſed uideòn' Chremem?
Thais iam aderit. PY.quid ita? D.quia cum inde abeo,iam tum inceperat
Turba inter eos. PY.aufer aurum hoc·ego ſcibo ex hoc quid ſiet.

EXI foras ſceleſte.] Iocũdus error,in q̃ non dubitet Phædria ipſum eſſe qui quæritur:uerum inſuper ſic aggreditur tanquam ſit ipſe. Sceleſte.] Quale eſt,ſceleſtum appellari qui nihil ſciat. Reſtitas?] Neceſſario reſtitat, qui miratẽ ſe pro trahi. *Reſtitare* Fugitiue.] Et ſceleſtum,& fugitiuum increpat,in hunc crimen transferens Chæreæ. Male conciliate.] Opportune adoleſcẽs hic exprobrat munus magno emptũ. *Male conciliatus* Male,magno ſignificat:ut Plautus in Amphitrione, Hæc nox ſcita eſt exercendo ſcorto conducto male. Ergo male cõciliate,magno empte ſignificat. nam omnis conuentio,conciliatio nominatur. Conciliatum ergo,magno emptum. Os ut ſibi diſtorſit.] Et hic memor adoleſcens inſinuandi muneris,dicit illũ os ſibi diſtorſiſſe qui natura ſit pulcher. Os autem dicimus illi diſtorquere,quẽ natura pulchrum deturpamus. Quid huc reditio eſt?] Eleganter ei reditio obijcitur, qui reuera loco ſe nõ mouerit. Quid ueſtis mutatio?] Sic ueteres,Plaut. in Trinummo. Quid tibi interpellatio, Aut in cõſilium huc acceſſio eſt? Cæcilius ἀρχαϊσμός, Quid tibi aucupatio eſt argumentum, aut de meo amore uerbificatio eſt patri? Quid ueſtis mutatio?Nam liberi ueſtem habebat,utpote Chæreæ: ſerui uerò atq; eunuchi depoſuerat. Paululum ſi ceſſaſſem Pythia.] Familiare eſt iratis auertere ſe ad aliam perſonam ab ea, in quam commoueantur. Ita iam adornabat fugam.] Vt ſuprà,Adornant ut lauent. Habesne hominem amabo?] Hæc omnia Pythias cernens eunuchum, loquitur. id enim erit iocundum ut quærat illũ quem uidet. Quid ni habeam?] Quid ni,quid niſi. Hoc eſt,cur non habeam? Vbi eſt?] Dorionẽ contemplata, dicit, Vbi eſt?quia non ipſum,ſed alterum nouit. Rogitas? non uides?] Stomachatur uterq; errans mirifice:illa,quòd eunuchum credidit,Chæream uidens:hic,quòd eunucho obiecit quod commiſit Chærea. Hunc ſcilicet.] Hic iam tangẽs eunuchum,dicit Phædria. Hunc oculis ſuis noſtrum nuſquam quiſquam uidit.] ἀρχαϊσμὸς eſt figura,pro noſtrum,uel noſtrarum, id eſt quæ familiæ noſtræ ſunt: ut parum ſit non uidiſſe Thaidem, niſi addatur, ne familiarium quidem ullam eſſe,quæ hunc uiderit. Quiſquã. Antiqua locutio eſt. Non uidit.] Totidem,iiſdemq; uerbis repetit. Et interrogatio ſtuporem admirantis oſtendit, & iam ueluti conſentientis. Namq; aliũ habui neminẽ.] Bene,ad illud quod ait, An tu hunc. quaſi ex multis. Hau,ne comparandus hic quidem eſt.] Hau,interiectio eſt conturbatæ fœminæ,nec conſtantis ſibi. *Hau* Ille erat honeſta facie & liberali.] τῷ ἰδιωτισμῷ Erat,quaſi de mortuo:aut qui non eſt,ſcilicet Thaidi,quia fugit. *Erat* Honeſta facie & liberali. Commode deſcriptus eſt Chærea. Nunc eo tibi uidetur fœdus.] Facete,uidetur fœdus.non enim eſt. Tace obſecro.] Apte dictum eſt tace, fœmineo ſtomacho, quaſi impudenter aſſiſtenti formæ improbæ,& argumenta inaniter pertinaciterq; inuocanti. Tace obſecro. De cõſuetudine dictum eſt tace.& bene additur obſecro:ne tace ipſum, uideatur iniuria. Quem tu uerò uidere uelles Phædria.] Commota aduerſus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata eſt: & ideo totum callide. Quem tu uerò uidere. Facete, quaſi nec hunc, nec ipſum qui miſit, conſpectum uelit. Quem tu. Quem,talem.& breuiter forma eius laudata eſt: cum prolixius illius ſit deſcribẽda deformitas. Quem tu uerò uidere. Verò,pulchre. Pulcher enim eſt cuius forma,nec odium,nec conuitium commeruit. Lucilius in ſatyra * ex facie florem delegeris. Quem tu uidere. Quare tu? an quia iſta iam non uelit uidere, irata ſcilicet ob uitiatam uirginem? An tu, quaſi ſpectator elegans formarum,& qui amator ſis Thaidis? *Vietus, Vimina, Vimenta, Vites, Victores, Viere.* Hic eſt uetus,uietus,ueternoſus,ſenex.] Sic hoc totum pronuntiandũ, quaſi iraſcatur huic,propter quem laudauerit Chæream. Vietus. mollis,flaccidusq;, & flexibilis corpore, unde & uimina & uimenta, & uites,& uictores dicunt.& uiere,religare dicitur:

aut ipe veterum, νωθροτης.

quia uietis uirgis magis religare poſſumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit uietã ueſtem, id eſt putri mollitia præditam. Vetus. Ad uituperationem modo: nõ ad laudem ponitur, ut, Veteris Poetæ maledictis reſpondeat. Vetus eſt, cuius diminutiuum eſt uetulus. Veternoſus, morbo uetere confectus, id eſt ueterno: quales ſunt qui hydropem patiũtur. Et recte.
Veternoſus Nam ſæpe eunuchi in ſenecta ueternoſi fiunt, & cito hoc laborant morbo. Senex. Ex morbo ægritudineq; rugoſus. Senex, Verum ſenex? an quia ita uidetur ob deformitatem?

Colore muſtelino.] Errauit Terentius, non intelligens Menandricum illud αὐτοὶ λέγουσι δὲ γέρων. ait autẽ Stellionem, animal quod lacertæ non diſſimile eſt, maculoſo corio. nanq; ad id genus coloris, facies exprimitur eunuchorum corporis: quia pleriq; lentiginoſi ſunt.
Stellio Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ Muſtela dicitur, γαλεώτης Stellio. ὡς παρ᾽ ἀριστοφάνει νεφέλαις. ἄνωθεν γαλεώτης κατεχέσεν αὐτοῦ. Ego Adeſionem ſequor, qui recte intellexit, Terentium ſcientem, muſtelino colore eunuchum dixiſſe coloratum, uelut ſubliuido: quia uere eunuchi, aut ex candidiſſimis lentiginoſi fiunt, ut ex Gallis, & huiuſmodi occidentalibus: aut ex fuſcis,
Neſcio ſubliuidi, ut ex Armenijs, & alijs orientalibus. Vt quid emerim, egomet Neſciam. Pro non meminerim, uel non agnoſcam, Eho tu, emin' ego te?] Miro ſtomacho quod ipſe fecit, id ex alio conatur audire: quatenus hæc audiat, an hoc fecerit * dubitatiue. Mihi denuo reſpondeat.] Hoc eſt quod in rhetoricis Cicero ait, Contra firmam argumentationem, aliam æquè firmam, aut firmiorem opponimus. hæc eſt autem æquè firma. Denuo autem, ad reſpondeat pertinet: non ad Iube. Denuo reſpondeat. Iube uerò. mihi denuo reſpondeat, intelligendum eſt. Roga.] Mire utriuſq; fiducia cõfertur, & apud utrunq; eſt ueritas, cum uterq; fallatur. At ille alter uenit.] Bene inſtat quaſi ex parte iam obtinuerit Pythias. Agedum, hoc mihi expedi.] Hæc Plautina ſunt, cum in iiſdem longa ſit diſputatio: ſed mire à Terentio proferunt ad eius exemplum: & quod eſt plus, carent Plautinis nugis. Agédum. Dum παρέλκον eſt, & adiuuat ex animo loquentẽ. Taces?] Et recte tacet: quia metuit Chæream. Monſtrum hominis.] Bene eunucho dictum eſt monſtrum hominis, hoc eſt nec mas, nec fœmina exiſtens. Sic & ſuprà, ſenem, mulierem dixit. Modo.] Nota modo aperte pro præterito tempore dictum eſſe, id eſt iamdudum. nam qui uitiauerat uirginem, nõ modo, ſed longe ante ueſtem mutauit cũ eunucho Phædriæ. Quicum?] Præpoſitio Cum his dictionibus ſupponitur, quicum, nobiſcum, uobiſcum. Cæteris uerò ita ut ipſum nomen præſcribit, præponitur: ut, cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis.

Vnde igitur fratrem meum eſſe ſciebas?] Vt pote nouitius: & eum, qui ex Piræo raró diſceſſerit, & longo interuallo εἰς τάχος uenerit. Et hæ ſunt obliquæ interrogationes: quibus uti oratores uidemus, cum deriuare teſtimonium nituntur. Et ideo ſic ait Phædria, ut fruſtret omnia quæ confeſſus eſt Dorus. uult enim fratri eſſe conſultũ. Parmeno dicebat eũ eſſe.]
Præteriti imperfecti nis Prope infirmatũ teſtimonium eſt. quod enim ſic ait, Parmeno dicebat eum eſſe: falſum eſſe poteſt. Et mire ſic ait, ut, Sola mihi talis caſus Caſſandra canebat. Sic autem dicimus, quando non ſemel, quod factũ fuerit, ſed ſæpius demonſtramus. Iam ſatis credis me Sobriam? Quia ſuprà dixit, Temulenta es, & quaſi grauem iniuriam hoc dicto paſſa ſit, memoriter dictum retulit: ut, En ego uicta ſitu. &, Pulſus ego. Iam ſatis certum eſt uirginem uitiatam eſſe.] Ordine ait, cum primum de ſe, tum de aduerſario loquitur. Credis huic quod dicat? A perſonæ qualitate derogat fidem. nã quid credendum eſt ſeruo eunucho fugitiuo?]

Quid iſti credam? res ipſa indicat.] Hic à perſona, quæ conuincebat, oratorie ad factum ſe retulit. Concede iſtuc paululum.] Ad ſeuerſum dicit iſtuc: ut longè ſit à Pythia. Eunucho enim dicit Phædria. O ſceleſtum atq; audacem hominem.] Chæream ſcilicet uel Parmenonem. ſed ſic pronuntiandum eſt, ut putet ancilla de eunucho dici, hoc ipſo quòd præſto eſt. ideo illa infert, Væ mihi, indignis nos eſſe irriſas modis Væ mihi.] Hoc totum, Væ mihi, quidam à Pythia, uſq; ad irriſas modis, dici exiſtimant. Mirum ni tu credas quod iſte dicat.] Verũ an ſerua quod ſeruus? an ſtulta quod ſtultus? an fœmina quod eunuchus?

Mirum ni tu. Clare dicit. quidam preſſius putant. Heus tu negato rurſum.] Rurſum, non ad negationem pertinet, ſed ad interrogationem: ut ſit, rurſus interrogatus. Rurſus, retro, id eſt econtrario. ac per hoc contrariũ ſuperioribus dicito. Non poteſt ſine malo fateri, uideo. Ampliatio, & dilatio quæſtionis argumento eſt nihil conſtitiſſe. Adde, quòd pœ
Fateor nam minatur, non tanquam iam incerto, ſed falſo teſti. Deinde ipſum Fateri conſyderemus quale ſit. Non eſt teſtis fateri, ſed rei. Hic igitur ut in illum culpã transferat uniuerſam, fateri dixit, non indicare: ut ipſe, reus, non alieni facti teſtis eſſe dicatur. Non poteſt ſine malo.
Sequi Quaſi nec hæc fuerit, nec illa cõfeſſio, in quibus nulla ueritas ſit. Sequere hac.] Quaſi ad tormenta. Modo ait, modo negat.] Teſtis aut ab aduerſario conuincitur falſitatis: aut a ſe ipſo, ſi uariauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconſtantia teſtis præſidium defenſionis inquiſitum eſt. Ora me.] Hoc lentius: ut ſit cauſa non ſæuiendi. Obſe-

cro te

ero te uerò Phædria.] Bene uerò. nam quia ille dixerat, ut ſimularet preces: hic annixus Verò addidit, oſtendens ſerio ſe rogare, & ex animo: non ut ille iubebat, dolo. I intro.] Terribiliter, dummodo eum ſummoueat. Intro. Verum intro, domũ ad Phædriam? an ad Thaidem? ſed, non oportet ad Thaidem intelligi, ne cælandarum rerum index teneatur. Hoi hei.] Bene hoi hei χετλιασμὸν ruſticum poſuit: utpote & ſerui, & nouitij, & eſt deploratio ab eis ſic dicta. Actum eſt ſiquidem.] Hoc rurſus clarè. & ſic dicit tanquam adhuc iratus eunucho ſuo. Alio pacto honeſte.] Contra officium fuit mentiri docuiſſe ſeruum, & adfuiſſe mendacio liberalem adulescentulum. Sed uide quemadmodum defendatur: dum ſe mentiri coactum dicit, dum conſulit honeſtati. Hanc autem cauſam longæ ſermocinationis, ad hoc induxit artifex Poeta, ut apud omnes iam certum ſit à Chærea uitiatam uirginem, ne ullo errore impediantur ulterius nuptiæ, uel finis fabulæ differatur. Alio pacto boneſte. Nullo alio ſcilicet niſi per hanc fallaciam. Quàm me uiuere.] Deeſt Magis: ut ſit, magis ſcio, quàm me uiuere. Inueniam hodie pol.] Hæc eſt προοικονομία ad futurum exitum fabulæ. nam dum ſe ulciſcitur Pythias, fit indicium patri Chæreæ, & confirmantur nuptiæ.

Verum taceámne an prædicem.] Tertium παρέλκον abundat enim aut Verum, aut Ne: aut certe hoc fit, ut ſit figura τμῆσιν Tu pol ſi ſapis, quod ſcis, neſcis.] Non poſſumus neſcire quod ſcimus. ſed ita, ut Concordia diſcors, & Virg. Sequiturque ſequentem. De eunucho.] Quid fuerit. Tu pol ſi ſapis, quod ſcis neſcis. Videamus, cur nolit Poeta de uitio uirginis cõtinuo ſcire Thaidem. utrum, ne improuiſo malo uehementius commoueatur, ac doleat? an ut ex eiuſdem uirginis habitu, uultuque iſta cognoſcat? quod eſt actuoſius. an, quod proximum uero eſt, ut illam & Thais. & frater ignorãtes uitiatam, animoſius aduerſus militem defendant repetitum eam uenientem cum tanto ſtrepitu ac minis? Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti de ſororis pudore ſolicito, Educta eſt ita ut teque, illaque dignum eſt: ſi ſciret eam uirginem non eſſe? De Eunucho. Quòd Chærea ſit, non eunuchus. Quod ſcis neſcis. Vnde in Heautont. Neſcias quod ſcis, ſi ſapis. Et hoc eſt quod [illegible] dicitur.

Quod ſcis neſcis. Prouerbiale eſt, & multum apud dialecticos tractatum: ut, facio & non facio: & amicus ſum, & non ſum: & audio & non audio, & cætera huiuſmodi De uitio uirginis.] Quòd iam mulier facta ſit. Hac re & te omni turba euolues. Cauſa quæſita cur ante iurgium cum milite Thais neſciat uitiatam uirginem. Et illi gratum feceris.] Cui, niſi uirgini: cuius crimen, ut ſuprà, ſilentio texeris, præſertim tacentis iniuriam ſuam, & ſic dolentis amiſſam uirginitatem, ut nec confeſſionem ſuæ calamitatis ſubire poſſit. Id modo dic.] Id pro Hoc, ſubiunctiuum pro præpoſitiuo. Thais iam aderit.] Bene dixit, aderit. huic enim aderit Thais. Quia cum inde abeo.] Aliam cauſam ex alia ſuppoſuit: quaſi diceret, uideo cauſam.

ACTVS IIII SCENA V

CHREMES. PYTHIAS.

C. At at data hercle uerba mihi ſunt: uicit uinũ quod bibi. *Iamb. tet.*
Ac dum accubabam, quàm uidebar mihi eſſe pulchrè ſobrius.
Poſtquàm ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.
PY. Chreme. C. quis eſt? ehem Pythias, uah quanto nunc formoſior
Videre mihi, quàm dudum? PY. certe tu quidem pol multo hilarior.
C. Verbum hercle hoc uérum eſt, SINE CERERE ET LIBERO FRIGET VENVS,
Sed Thais ante multo uenit? PY. an abijt iam à milite? *Iamb. tetram.*
C. Iam dudum ætatem, lites ſunt inter eos factæ maxumæ.
PY. Nihil dixit tum, ut ſequerere ſeſe? C. nihil, niſi abiens mihi innuit.
PY. Eho nónne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam. niſi quia
Correxit miles, *quod intellexi minus: nam me extruſit foras. *d uidetur elidi*
Sed eccam ipſam. miror ubi ego huic anteuerterim.

Atat *Dare uerba* ATat data hercle uerba mihi ſunt.] Hic ſemigrauis inducit uino Chremes priorum memor, titubans in præſentibus, ut ferè adpoti ſolent. At at. Interiectio eſt paulatim percepti, atq; intellecti mali. Data uerba.] Fraus facta. Data hercle uerba. A milite, an à meretrice, cuius iampridem dolum malum in omni re ſuſpicatus eſt? an magis à uino, quaſi captioſo aliquo, data uerba ſunt? quia bibere, dulce eſt: ebrium fieri, turpiſſimum. adeò his quæ ſequuntur, quaſi ſubtilem fraudem ebrietatis inducit. Plautus de uino, Pedes captat primo, luctator doloſus. Vir. de uua. Tentatura pedes olim, uincturaq; linguam. Ac dum accubabam.] Hic uerba data ſunt.

Quàm uidebar mihi eſſe pulchrè ſobrius.] Nihil elegantius. nõ dixit uidebar mihi tunc eſſe ſobrius: ſed, ut hoc ipſum iam erroris eſſet, ac uinolentiæ accumulatio, Videbar, inquit, mihi nimiũ ſobrius. Pulchre. Fortiter, ac nimis. Neq; pes.] Ad inceſſum. Neq; mens.] *Pulchre ſobrius* Ad facta, ac dicta. Satis ſuum officium facit.] Bene: non enim omnino non facit, nam hoc inſani eſt: ſed, non ſatis facit: quod eſt ebrietatis. Quis eſt? ehem Pythias.] γνωμικῶς, & ſatis miro exemplo mutatam credit, poſtquàm ipſe mutatus eſt. Quanto nunc formoſior uidere mihi quàm dudum.] Hoc multum Academicos iuuat, qui aiunt, prout habiti fuerimus, atq; affecti, ita nobis aliud atq; aliud uideri: & ideo nihil certi comprehendi poſſe.

Certe tu quidem pol.] Et certe, & pol, hæc dixit, ut appareret hanc uere loqui quæ ſobria eſt: illum uerò ex uino falli. Et honorifice, atq; ut ſobria, non dixit temulentior, aut laſciuior, *Verbum* ſed alacrior. Verbum hercle hoc,] Verbum, prouerbium: ut idem in Andria, Verbũ illud uerum eſt, uulgo quod dici ſolet. Sine cerere & libero friget uenus.] Hoc ſi ad ſententiam reuoces, non conueniet ebrio. ſi ad petulantiam: quam * ſic antè dictum eſt. Nam & improbior factus eſt: & cum tropice locutus ſit, tamẽ ordinem naturalem ſeruauit: nam primum cibus, deinde potus, poſtremo libido uenerea. Friget autem: quia omnis eiuſmodi uoluptas in calore ſanguinis conſtituta eſt, qui his rebus alitur. Et friget propric, non adhæret: tranſlatum enim hoc prouerbium à picatione uaſorum, quæ frigida picem non tenent: cum alia multa meliora ſint, ad uſum frigida, ut ferrum, argentum, aurum, & cætera huiuſmodi: nam ſic alibi, Vbi friget, huc euaſit. Et uide tres μετωνυμίας Cererem, Liberum, Venerem. Sed Thais multo ante uenit?] Interrogatiue pronuntiandum hoc. Et ſcias de his interrogationibus hanc ipſam eſſe, in quibus ita quærimus, ut qui interrogantur, reſponſuri nobis ſe neſcire uideantur. Iandudum ætatem.] Quia Iandudum infinitæ moræ eſt: ad*Aetas* dit Aetatem, ut oſtendat multum abijſſe temporis ut factum eſt. Iandudum ætatem. pro *Diecula* longinquo tempore. Lucilius, Vt multos menſeſq; dieſq;, Non tamen ætatem. Aetatem. Diu longinquoq; tẽpore ac prolixo, ut eſt ætas. nam ſic dicimus de die, & dieculã aliquantulam moram. Nihil dixit tum ut ſequerere ſeſe?] Nihil, pro nõ. Virg. Deponunt animos nil magnæ laudis egentes. Nihil, niſi abiens mihi innuit.] Apparet quaſi iratã diſceſſiſſe Thaidem à milite, & tamen ſic iratam, ut illi ira conſilium nõ ademerit. Innuit, inquit, cum abiret. Eho nónne id ſat erat?] Adeò ſimplex hic inducitur adoleſcens, ut a Pythia reprehendi poſſit. nam quid opus fuit dicere, ſi innuit? At neſciebam id dicere illam.] Dicere pro uelle, uel ſignificare. Sic alibi, Quaſi tu dicas factum id conſilio meo. Niſi quia correxit miles quod intellexi minus.] Hoc uidetur facetius & ſapientius, quàm dici ab ebrio, ruſtico, & adoleſcente debuiſſet. Hoc uitium tunc fit, cum Poetæ ingenium ſuum in perſonas conferunt. Quod intellexi minus. Veriſimile hunc tantum extruſum fuiſſe, non etiã ua*Anteuertere* pulaſſe: quia miles Thaidi magis, quàm huic iraſcitur. Miror ubi ego huic anteuorterim. Id eſt hanc præceſſerim, Vbi, in qua parte uiæ.

ACTVS QVARTI SCENA VI

THAIS. CHREMES. PYTHIA.

T. CREDO equidem illum iam affuturum eſſe, ut illam à me eripiat: ſine ut *Trochaicus tetrameter catalecticus*
Veniat: atqui ſi illam digito attigerit uno, oculi ilico
Effodientur. uſqueadeò ego illius ferre poſſum ineptias,
Et magnifica uerba, uerba dum ſint: uerùm enim ſi ad rem conferentur,
uapulabit.

al. expecto C. Thais ego iandudũ hic adſum. T. ò mi Chreme, teipſum * expectabam.
Scin' tu

Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam?& adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? c.ad me?qui?quaſi iſtuc. T.quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere,& reſtituere, hæc atq; huiuſmodi ſum multa paſſa.
C. Vbi ea eſt? T.domi apud me. C.hem. T.quid eſt?
Educta ita uti teq; illaq; dignum eſt. C.quid ais? T.id quod res eſt.
Hanc tibi dono do,neq; repeto pro illa abs te quicquam pretij.
C. Et habetur,& refertur à me Thais tibi,ita uti merita es,gratia.
T. At enim caue ne prius,quàm hanc à me accipias,amittas Chreme.
Nam hæc ea eſt, quàm miles à me ui nunc ereptum uenit.
Abi tu,ciſtellam Pythia domo effer cum monumentis.
C. Viden' tu illum Thais. P.ubi ſita eſt? T.in riſco odioſa ceſſas?
C. *Militem ſecum ad te quantas copias adducere? *al.Militum*
At at.T.num formidoloſus obſecro es mi homo? C.apagéſis.
Ego formidoloſus?nemo eſt hominum,qui uiuat minus.
T. Atq; ita opus eſt. C.hau metuo,qualem tu me eſſe hominem exiſtumes.
T. Imò hoc cogitato,qui cum res tibi eſt,peregrinus eſt,
Minus potens quàm tu,minus notus,amicorum hic habens minus.
C. Scio iſtuc. SED TV QVOD CAVERE POSSIS ſtultum admit-
tere eſt. Præstat esse Prometheum, quàm Epimetheum.
Malo ego nos proſpicere,quàm hunc ulciſci accepta iniuria.
Tu abi,atq; oſtium obſera intus,ego dum hinc tranſcurro ad forum.
Volo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac. T.mane.
C. Melius eſt. T.mane. C.omitte,iam iſtic adero. T.nihil opus eſt iſtis
Chreme.
Hoc dic modo,ſororem illam tuam eſſe,& te paruam uirginem
Amiſiſſe,nunc cognoſſe.ſigna oſtende. P.adſunt, T.cape.
Si uim faciet,in ius ducito hominem.intellextin'? C.probe.
T. Fac animo hæc præſenti dicas. C.faciam. T.attolle pallium.
Perij,huic ipſi eſt opus patrono,quem defenſorem paro.

CRedo equidem illum iam affuturum eſſe,ut illã eripiat mihi.] Vides ut ex ipſis appareat uerbis,quàm concita,& recens à litigio ueniat Thais. Itaq; nec nominat militem,nec uirginẽ,ſed pronomine utrunq; ſignificat,quaſi in medio conſtituta negocio. Affuturum eſſe.] Id eſt aduenturũ: ut, Affuit & Mneſtheus. Sine ut ueniat.] Quaſi dicat,ſine * nullis.& comminantis eſt:ut, Sine modo. *Sine* Atqui ſi illam digito attigerit uno,] Moris comminantium eſt,ad exiguum reuocare commiſſa quæ ſe ulturos prædicent. Oculi ilico effodientur.] Et fœmineæ minæ ſunt,& in libidinoſos quàm maxime,nam hunc ſuſpicatur amatorẽ eſſe uirginis. Sic & alibi, Vt ego unguibus facilè illi in oculos inuolem ueneſico?In oculos autem maxime ſæuire fœminas,& tragœdiæ ferè omnes,& Comœdiæ proteſtantur. Vſqueadeò ego illius ferre poſſum ineptias & magnifica uerba.] Non dixit,uſqueadeò illũ poſſum amare:ſed, quàm inſuauis iam diu ſit,oſtendit dicendo,ferre poſſum.Et cito oſtendit quæ ſit amicitia militis. Ineptias inquit,& magnifica uerba. *Verba* Verba dum ſint.] Hoc eſt, quæ uim non admiſceant rerum. Verum enim ſi ad rem conferentur,uapulabit.] Si diſceſſerit à uerbis: & rem experiri cœperit,uapulabit.Et bona locutio:ut ſi dicas,uerba ad rem cõtulit,hoc eſt,agere quod dicebat aggreſſus eſt. *Verba ad rẽ conferre* Ad me?qui?quaſi iſtuc.] Et ruſticus,& timidus,& pudens commo-

tus eſt meretriculæ dicto. Hæc atq; huiuſmodi ſum multa paſſa.] Mulier facunda mere-
Reddere trix, hæc imputăt adoleſcenti quæ uidit, & alia quibus nõ interfuit. Reddere, reſtituere.]
Reſtituere Proprie redditur cupientibus, ut domino ſeruus: Reſtituitur cupiẽs, ut patriæ ciuis. Reddi
tur, & reſtituitur cupiens cupientibus, ut parenti filius. Ergo in hac, utrunque eſt & reddi &
reſtitui. Hem.] Extimuit adoleſcens cum ſororem ſuam in domo meretricis eſſe audiuit:
cui rei ſtatim ocuurrit Thais. Educta.] Subauditur eſt. Vti teq; illaq; dignum eſt.] Bene
purgauit quod ex faſtu meretricio expectabatur. non inquit, ut me dignum eſt, apud me
eſt. Quid ais?] Recte, quia mirum apud meretricem liberaliter educatam. Hanc tibi do-
no do.] Melius dixit, quam Dono: ut donum placidius uideatur & præſtantius. Neq; re-
peto pro illa quidquam abs te pretij.] Ex eo quod potuit iure facere, beneficium demon-
Habere ſtrauit, oratorie dicens ſerio non eſſe facturam. Et habetur, & refertur Thais.] Qui ha-
gratiam bet apud ſe gratiam, nondum retulit. Retulit qui deſtitit habere. Multum ergo hic dixit,
& habetur gratia, & refertur. Quem ſenſum tranſtulit Salluſtius in bellum Iugurthinum,
Referre Arma, pecuniam ſume, utere: & quoad uixeris, nunquam redditam tibi gratiam puta-
gratiam ris, ſemper apud me integra erit. Ne priuſquàm hanc à me accipias, amittas Chreme.]
Hoc in Comœdia licet more uulgi dicere. Cæterum non poteſt amitti quod nondum acce-
ptum ſit. An quia iandudum ſumptum ſit? Nam hæc ea eſt quam miles à me ui nunc ere-
ptum uenit.] Non ad deterrendum, ſed ad præparandum animum adoleſcentis hæc dicit:
quem audacem putat, aliter ac res ipſa eſt. nam mox Thais mutabit orationem: & dicet,
Qui cum res tibi eſt, peregrinus eſt, Minus potens quàm tu, minus notus, amicorum hic
Monumentũ habens minus. Cum monumentis.] Monumenta ſunt quæ Græci dicunt [illegible]
[illegible]. Viden' tu illum Thais?] Longe uidere, timoris eſt indicium. Vbi ſita eſt?] Tre
Riſcus pidantes perſonas immiſcuit. In riſco.] Ciſta pelle contecta. nomen phrygium. Quan-
Copiæ tas copias.] Proprie dixit copias: nam ſic dicuntur legiones in unum collectæ. conuenit ta-
Formidoloſus men rudi, & ruſticò adoleſcenti ſex homines copias dicere, Militem ſcilicet, Paraſitum, Do-
næcem, Syriſcum, Simalionem, Sangam. Num formidoloſus es mi homo?] Formidolo-
Apageſis ſus, & terribilis, & timidus intelligitur. Apageſis.] Plautus in trinummo, Apage amor.

Atq; ita opus eſt.] Vt minus formidoloſus ſis. Metuo qualem tu me hominem exiſti-
mes.] Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiã diſplicere nolle mulieri. nã idcirco fate-
tur ſe timère malam opinionem Thaidis de ſe. Et metuo qualem me exiſtimes.] Noue di-
xit: pro, metuo ne ignara ſis. Peregrinus eſt, minus potens quàm tu.] Quam *
poſtquàm tamen ipſa non eloquitur, quid efficiatur: ex eo quod ait, Peregrinus eſt, minus
potens quàm tu. bene ſic dixit: quia tardum fuit dicere, ille impotens, tu potens, &c. Sed
tu, quod cauere poſſis, &c. Oſtendere uult Terentius plures ſententias ad timiditatem con
gruere, quàm ad audaciam. nam & mox dicturus eſt, Omnia prius experiri, quàm armis,
Admittere ſapientem decet. Quia ex prouidentia timor, ex audacia temeritas prouenit. Admitte-
Pati re.] Fieri ſinere. & melius dixit, quàm pati. hoc generale eſt. nam nũc admittere, pati fieri ſi-
Proſpicere gnificat. Malo ego nos proſpicere.] Prouidere ne fiat: id eſt proſpicere & cauere. ab eo
quod præcedit id quod ſequitur. Accepta iniuria.] Hic cauſa oſtenditur, cur illud malit.

Oſtium obſera intus.] Pauidi conſilium nihil aliud continet poſt clauſtra & fugam. nam
Sera ſera eſt clauſtrum ianuæ. Tranſcurro ad forum.] Tranſcurro dixit, non, curro: ut proxi-
Tranſcurro mitatem fori oſtenderet. Volo ego.] Quaſi minus timeat: cupio non inquit, ſed, uolo.

In turba bac.] Vide timidum turbam appellare quam mulier non timet. Melius eſt.]
Fugæ occaſionem bic cupit dari. Mane.] Hoc, geſtu iam adiuuatur. Omitte, iam iſtbic
adero.] Ex huius uerbis apparet etiam manu comprehenſum eſſe adoleſcentem. Omit-
te, iam adero.] Quia cauſam probari non uidet, celeritatem redeundi pollicetur. Nihil
opus eſt iſtis?] Iſtis, utrum aduocatis? an iſtis omnibus quæ dixiſti? Virgil. Aut quid petis
iſtis? Hoc modo, dic ſororem eſſe illam tuam.] Ordine eſt executus: primo utrum perſo
nam babeat, Dic ſororem, inquit, eſſe illam tuam. Vtrum negocium habeat, Et te paruam
uirginem amiſiſſe. Cur bodie agat, Nunc cognoſce. Et unde probet, Signa oſtende. Hæc o-
mnia ſic pronuntianda ſunt, ut & iuſta & factu facilia demonſtrentur. Si uim faciet, in ius
Animo præ- ducito hominem. Et recte: quia uiolento ciuiliter reſiſti ſolet. Fac animo hæc præſenti di-
ſenti cas.] Hæc non dicerentur a Thaide, niſi in illius uultu pauor nimius appareret. Faciam.]
Adiuuandum pronunciatione. faciam enim, timide dictum eſt. Attolle pallium.] His uer
bis Chremetis demonſtrauit nimium liberaliter pauidi adoleſcentuli animum. Attolle
pallium. Vel quia ſimplex eſt, uel quia ebrius, pallium trahit Chremes. Perij, huic ipſi pa
trono opus eſt, &c.] Hæc meretricis querela rudem adoleſcentulum magis & honeſte na-
tum, quàm culpandum eſſe demonſtrat.

ACTVS

ACTVS IIII. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES.

THR. **H**ANCINE ego ut contumeliam tam inſignem in me acci-piam Gnatho? Octonarij
Mori me† ſatius eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini. *In ſatius eliditur s*
Primum ædeis expugnabo. G. rectè. THR. uirginem eri-piam. G. probè.
THR. Male mulcabo ipſam. G. pulchrè. THR. in medium huc agmen cum ue-cti, Donax.
Tu Simalio in ſiniſtrum cornu, tu Syriſce in dexterum.
Cedò alios, ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? S. eccum adeſt.
THR. †Quid ignaue, peniculóne pugnare, qui* iſtuc huc portes, cogitas? *al. iſtum* *†In Quid eliditur d*
S. Egóne? imperatoris uirtutem noueram, & uim militum.
Sine ſanguine hoc fieri non poſſe. qui abſtergerem uulnera.
THR. Vbi alij? S. qui (malum) alij? ſolus Samnio ſeruat domum.
THR. Tu hoſce inſtrue hic ego ero poſt principia inde omnibus ſignum dabo,
G. Illuc eſt ſapere, ut hoſce inſtruxit, ipſe ſibi cauit loco.
THR. Idem hocce Pyrrhus factitauit. CH. uide tu Thais quam hic rem agit.
Nimirum conſilium illud rectum eſt, de occludendis ædibus.
THA. Sanè quòd tibi nunc uir uideatur eſſe, hic nebulo magnus eſt.
Ne metuas. THR. quid uidetur? G. fundam tibi nunc nimis uellem dari,
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes facerent fugam.
THR. Sed eccam Thaidem ipſam uideo. G. quàm mox irruimus?
THR. mane.
OMNIA PRIVS experiri, quàm armis, ſapientem decet. *Troch. catal.* τὸ γνώμα.
Qui ſcis an quæ iubeam, ſine ui faciat? G. di ueſtram fidem,
Quanti eſt ſapere nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais primum hoc mihi reſponde, cum tibi do iſtam uirginem,
Dixtin' mihi hos dies ſoli dare te? THA. quid tum poſtea?
THR. rogitas,
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adduxti tuum?
THA. Quid cum illo agas? THR. & cum eo clàm ſubduxti te mihi?
THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, niſi ui mauis eripi.
CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. G. ah quid ais? tace.
CH. Quid tu tibi uis? THR. ego non tangam meam? CH. tuam autem furcifer?
G. Caue ſis, neſcis cui maledicas nunc uiro. CH. non tu hinc abis?
Scin' tu ut tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hic turbæ cœperis,

Faciam ut huius loci, dieiq́, meiq́ ſemper memineris.

G. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

CH. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. G. ain' uerò canis?
Sicine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi uis? quid cum illa rei
tibi eſt? *Videntur Cretici*

CH. Scibis principio eam eſſe dico liberam. THR. hem. CH. ciuem Atticam.
THR. hui. *Troch. acaleſt.*

CH. Meam ſororem. THR. os durum. CH. miles, nunc adeò edico tibi
Ne uim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. THR. tun' me
prohibeas,
Meam ne tangam? CH. prohibeo inquam. G. audin' tu? hic furti ſe alligat.

† CH. †Satis hoc eſt tibi. THR. idem hoc tu ais Thais? THA. quære qui
reſpondeat.

THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: iam hæc tibi aderit ſupplicans
Vltró. THR. credin'? G. imò certe: noui ingenium mulierum,
Nolunt ubi uelis: ubi nolis, cupiunt ultró. THR. bene putas.

G. Iam dimitto exercitum? THR. ubi uis. G. Sanga, uti fortes decet
Milites: domiq́, ſociq́ fac uiciſſim ut memineris.

S. Iam dudum eſt animus in patinis. G. frugi es. THR. uos me hac
ſequimini.

† *Donatus legit, Satis hoc eſt tibi. & poſt ais addendum Thais: ubi rurſus notata loquentis perſona locum fecit errori.*

HAncine ego cōtumeliam.] Hic rurſus inepti uanitas militis demonſtratur, ad
amicam tanquam ad hoſtilem exercitum pergentis irritato animo, concitato
curſu, inclinata chlamyde, trepidi & quatientis caput. Et hæc uerba pro hor-
tatu imperatoris accipienda ſunt: quandoquidem omnia de exercitu transfe-
runtur. Contumeliam uerò proprie, & ut miles. Salluſtius, Ne qua contume-
Contumelia lia, &c. Contumeliam in me accipiam Gnatho.] Apparet Gnahonem & dehortatorem
eſſe certaminis, & ad pocula militem prouocare, maxime cū uideat perſuaſiſſe iſta conſilia,
ut hoc certamen moueretur. Mori me ſatius eſt.] Ridicula præſumptio, tanquā aduerſus
meretricem iurgia nunq̄ Thraſo ſumere auſus eſſet, niſi morte propoſita. Ergo uelut mor-
tis contemptu opus eſt ad tale prælium. Mori me ſatius. Tanquam aliter miles aduerſus
mulierem audere non poſſet, uel quia nihili, uel quia amator. Mori me ſatius eſt. Quaſi il-
Inſigne le ſibi dicat, uel moleſtum eſſe certamen, uel amicam non eſſe lædendam. Tam inſignem.]
Inſignem, ut miles dixit, quia inſignia armorum ſunt. Simalio.] Et hoc cōcite pronūtian-
Euocatio dum eſt. Sequimini.] Huiuſmodi militia per tumultū repente ſuſcipitur, & dicitur euo-
catio, ubi dux alloquitur ciues, Qui rempub. ſaluam uultis, me ſequimini. Vnde Virgil. ſic
ait: Deſuetaq́ bello Agmina in arma uocat ſubito, ferrumq́ retractat. Ipſe uocat pugnas, ſe-
quitur tum cætera pubes. Primū ædes expugnabo.] Debet hic eſſe uociferatio uana ad
hoc, & uerbum militis cum quodā motu ingenti, & per immanes minas ſine ulla ui rerum.
Vanaq́ cōminatio eſt, uelle ædes expugnare, cum foris ſit meretrix. Male multabo. [Vi-
de ordinem belli. Primo expugnatio mœnium. tum recuperatio captarum rerum. demum
pœna prædonum. Pulchre.] Poſtq̄ non obtinuit quod uolebat Gnatho, aſſentatur ad o-
mnia. Vide autem manifeſtam irriſionem ex ipſo genere laudandi. nam quid eſt in ædium
expugnatione recti? quid in uirginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere
pulchritudinis? Sed hoc eſt quod ait ſuprà de ſeipſo paraſitus, Quicquid dicunt, laudo.

In medium huc agmen cum uecti, donax.] Mire compoſita ad contemptum nomina
legionariorum

legionariorum ſunt.nam Donax, ab arũdine,ueluti ſit inanis & fragilis, nomẽ ſortitus eſt. Simalio.] A ſimio,uel à ſimia deriuatum eſt,ob fœditatem oris,uel naſi. Syriſcus.] Iam diminutiuum eſt à Syro. In medium huc. Ridicule ſatis, armaturas leues non putat aduerſus Thaidem idoneas: & ideo agmen cum uecti uult uenire in medium. An ideo cum uecti, quia ad expugnationem uenitur ædium? Tu Simalio,in ſiniſtrum cornu:tu Syriſce in dextrum.Hic agmen inſtruitur.Facetum autem eſt cum à rebus magnis res ridiculæ deriuentur. Cedò alios.] Non reliquos dixit:ſed alios,quaſi multi ſint. Sanga.] Nec ſangarius ſaltem, ut nomen eſſet. Manipulus furum.] Manipulus proprie eſt militis. Alij Manipulus
Cum Romani & Latini ſub uno Centurione bellum aggreſſuri deputabantur, ſibi ſertum uel coronam ex manipulo herbæ uel huiuſmodi conficiebant, quem pro ſigno ſequebantur. Merito ergo Centurionem uidens, manipulum deſyderauit: hoc eſt coquum uidens, conuiuas deſyderat:qui apparauerat, quotiens locus affuit, id eſt conuiuium eſt conſtitutum. Alij manipulum furum,coci diſcipulos dici putant. Eccum adeſt.] Pro ſe,ac pro diſcipulis Sanga. Quid ignaue.] Apparet coquum ad repentinum ſtrepitum ſic exiſſe,ut ad artem ſuam fuerat expeditus. Egóne.] Hæc cauſa eſt. Imperatoris uirtutem noueram,& uim militum.] Hoc plus habebit ſalis,ſi ſic intellectũ fuerit, ut Sanga uno eodemq́ tempore & quærat quid dicat, ſimulq́ue reſpondeat,hoc noueram ſine ſanguine fieri non poſſe,ſcilicet ἀπροσδόκητον. Quid igitur ſi hoc ſciebas?] Qui abſtergerem uulnera. Quaſi hoc fuerit auxilij genus. Quid hoc eſt:unde uulnera? quorum uulnera? utrum utriuſque partis? An,quod magis ridiculum eſt,ſuorum? Solus Samnio ſeruat domum.] Hæc figura παρόμοιον dicitur. Solus Samnio ſeruat domum. Vt, Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. Seruat domi. Pro remanet ut obſeruet. Nam ſeruat domum, rectum erat: non, ſeruat domi, ſi cuſtodit intelligeretur. Vel ſeruat, pro ſedet: ab eo quod ſequitur, id quod præcedit.nam non ſeruat, niſi qui prius in eo loco ſederit. Qui malum.] Malum, Malum
per παρένθεσιν ſuauiter infertur. Plautus in Epidico, Quæ malum hæc impudentia eſt? Et non interponitur malum,niſi oculis conuerſis ad eum qui id quod reprehendimus, dixerit. Malum,nunc interiectio eſt. Poſt principia.] Magnifice ad riſum commouendum. nam dicere debuit,poſt uos. Et hunc locum ſibi optimum elegit:ut timidus. Poſt principia. Militare dictum eſt. Et ambigunt multi,an in extremo agmine ſit hic locus, an in medio. Inde omnibus ſignum dabo.] Tanquam non omnibus dari poſſit, ſi aliunde detur. Ipſus ſibi cauit loco.] An loco ſimpliciter,quia poſt principia?an loco,in loco,opportune & ἐν καιρῷ? Terentius in Adelphis, Pecuniam in loco negligere,interdum maximum eſt lucrum. An,pro de loco. Idem hoc Pyrrhus factitauit.] Irridet quidem Poeta:ueruntamen oſtendit officium imperatoris hoc eſſe,ne ſe in periculum proijciat. Sic Salluſtius, Et in prælijs actu promptus. Et hoc totum, quaſi in Palliata: ſed conceſſum Poetis fuit. Pyrrhus autem peritiſſimus ſtratagematon fuit:primusq́ quemadmodum ea diſciplina per calculos in tabula traderetur,oſtendit. Nimirum conſilium illud rectum eſt.] Illud rectum eſt. Et noua locutio,& ſuperiori ſimilis, Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro, ſine dubio,rectum eſt. Sanè quod tibi nunc uir uideatur eſſe hic nebulo magnus eſt,ne metuas.] Figurata locutio,& præterea ὑπέρβατον intermixtum. nam hic ordo eſt, Sanè hic nebulo eſt, ne metuas. An hic erit ordo & ſenſus,ut ſit dictum, Ne metuas,ſanè qui tibi uir uidetur eſſe,hic nebulo magnus eſt. Et recte,nam obterretur adoleſcẽs, & ætate militis,quòd iam uir eſt,& magnitudine quòd magnus corpore,quæ utraq́ in illo uana eſſe, meretrix ut experta denuntiat. Nebulo autem,uel inanis,uel uanus,aut mollis,ut eſt nebula dicitur. Et Nebulo
hoc εἰρωνικῶς dictum eſt. Meretrix fruſtrà metuentẽ corripiens Chremetem, Sanè, inquit, quòd tibi nunc uir uideatur eſſe.& deeſt,Non eſt:ut ſit, Non eſt quod tibi iſte uir uideatur eſſe.hic nebulo magnus eſt. Sic & alibi,Si te in platea hac offendero poſt unquã, nihil quod dicas mihi,aliũ quærebã,iter hac habui,periſti. Vt ſit,nõ eſt quod dicas mihi. Quid uidetur?] Non diceret miles ſi ſtaret in ſententia:ſed iam uidetur timore mutatus. Quid uidetur? Dubitandi eſt quod dictum ſit:quid uidetur? Ego ſanè hoc militem puto dicere, quem paulatim à uiolentis atq́ acribus principijs ad terrorem deſidiamq́ perducit timor. Nam primo ipſe præcedit,utpote qui dicat, Sequimini. Dũ deniq́ propius deuentũ eſt,poſt principia refert pedẽ. Poſt iam nihil ipſe audet,ſed quærit conſiliũ paraſiti. Deniq́,ubi cõminus res gerenda eſt,dixit Mane,& continet irruentes. Ad poſtremũ diffiſus, neſcit quid agat:ad paraſitũ ſpectans, Quid agimus,inquit? Fundã tibi nũc.] Mire paraſitus hoc ait:uel quia militem nolle uidet:uel quia audet impugnare,cõſiliũ formidoloſum,& aptũ metuenti dedit,ſubtiliter tamen:nam funda pugnant qui cõminus nõ poſſunt:& ex occulto,qui nõ audent palàm. Sed honeſta cauſa.nõ quia timeas inquit,ſed ut fugiant:tanq̃ niſi hoſtes fugerint,non ſit tutũ accedere. Fundã tibi. Non dixit haſtã,aut lanceã,ſed ſagittam, fundam,

quæ

quæ nimium longe iactatur: ut ex hoc interuallo pauorem oſtenderet nõ audentis accedere. Et mire tibi: tanquam ipſe paraſitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putent hæc à Thaide ad Chremetem dici. ſed male. non enim conueniunt iſta meretricis dictis ſuperioribus: niſi quia mouet me, quod Ex occulto dicit: quaſi cõſtet iamdudũ uideri militem, & ipſum non uidiſſe cum qua pugnaturus ſit. Vt tu illos.] Meretricẽ ſcilicet cum ſuis. ut alibi, Nos prius introducant. Facerent fugam.] Deeſt rurſus Vt. ſic, Vt facerent fugam. uel ἀσυνδέτως illatum eſt. Facerent fugam. Deſiderat coniunctionem Enim: ut ſit, facerent enim fugam.

Vt cæderes.] Pro, cædendo cogeres ut facerent fugam. Sed eccam Thaidem ipſam.] Eccam & ipſam, figura ἐμφατική quaſi eccam principem belli: & ipſam, contra quam pugnatu-
Irruere rus eſt. Quam mox irruimus.] Hoc paraſitus, irridens militem dixit. Et irruere proprie dicuntur, qui cum furore prælium ineunt. Omnia prius experiri quàm armis, ſapientem decet?] Animaduerte quantam uim habeant ad delectandum in Comœdijs ſeueræ ſententiæ, cum à ridiculis perſonis proferũtur: quale eſt apud Plautum, ubi miles ſuam formam admirans, ait: Nimia eſt miſeria nimis pulchrũ eſſe hominem. Quàm armis. ἀνακόλουθον, pro, quàm arma. Aut ἔλλειψις eſt, ſi ſubaudiamus agere. Et mire nõ dixit me: ſed, ſapientem. quod magis ridiculum eſt. An quæ iubeam.] Et mire, non uelim: ſed, iubeã dixit. iubeam pro uelim: ut, iubeo Chremetem. Dij ueſtram fidem.] Bona ἀναλογία, qui leuiora laudauerat, hic exclamare iã debet. Et hoc eſt quod ſuprà ait, Id rurſum ſi negãt, laudo id quoq;, Nam negat rurſum male pugnandum eſſe, qui ſuperius retineri non poterat, quin in prælium uel moriturus irrueret. Dij ueſtram fidem, Quanti eſt ſapere, nunquã accedo, quin abs te abeam doctior. Mire egit perſonam admirantis per trinam ἀποστροφὴν ad deos, ut, Dij ueſtram fidem: ad ſeipſum, Quanti eſt ſapere: ad militem, Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. Et ridicule paraſitus, nunquam accedo ad te, dixit, qui nunquam recedit.

Quin abs te abeam doctior. Nimis impudens aſſentatio, ſe fieri doctiorem ex militis ſapientia. Thais primum hoc mihi reſponde.] Omiſſa contentione repetendæ uirginis. nõ enim iam puellam, ſed pactum exigit, ut amator. Cum ubi do.] Pro, cum tibi darem.

Quid tum poſtea?] Aut dixi, reſpondendum erat: aut non dixi. Sed uide contumaciam meretricis in contemptione perſonæ militis, interrogantem interrogare maluit, quàm per inductionem capi. Rogitas?] Contentionis genus interrogatiue. Quæ mihi ante ocu-
Coràm los coràm.] Vtrũ ſignificat inepti militis dictum? An ante oculos, minus eſt quàm coràm?

Ante oculos coram. Poteſt ante oculos, & longe tamen intelligi: Coràm proximitatem ſignificat. Quid cum illo agas?] Omnino meretrix non putat illum idoneum, cui reddenda ſit ratio, cuiq; ſe purget: adeò apud illam amicitiæ eius pertæſum eſt. Nam errant qui dicunt eam ſe uelle militi reconciliare. Et cum eo clàm ſubduxti te mihi.] Inuidioſe, & cum
Subducere eo: nam ut ſuprà legimus, excluſit Chremem. Subduxti te mihi. Furtim ſubtraxiſti mi-
Libuit hi. Virgilius, Et fidum capiti ſubduxerat enſem. Libuit.] Superbum eſt, & meretriciũ uer-
Libenter bum. Sic de Chelidone Cicero ait, Libenter ait ſe facturam. Huc redde.] Idioma eſt pro contumelia repoſcentis. ſic & in Hecyra, Renumeret dotem huc: eat. Niſi ui mauis eripi.] Verum niſi pro non, & ſi: ut ſit, ſi non tibi illam mauis eripi. Tibi illam reddat?] Se primũ interponit Chremes, ut adoleſcentulus potuit iam fracto milite. Aut tu illam tangas? omnium.] Ait utrunq; Chremes. nam quia dixit, niſi ſi tibi mauis eripi, ait, Tu illam tangas? & addidit, Omnium. & eſt ἀποσιώπησις ſecunda. ſic autem loqui ſolent plus geſtu, quàm uerbis conciti. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? Magna uis in pronominibus, & ſignificatio eſt. ut, Cantando tu illum? Quid tu tibi uis?] Recte. cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc. Ego non tangam meam?] Bene addidit Meam. hinc enim probatur iniuſte dictum, Tu illam tangas? Tuam autem furcifer?] Incongrue, ut imperitus adoleſcens
Sis liberum ſeruilibus conuitijs exagitat. Caue ſis, neſcis cui maledicas nunc uiro.] Animaduerte paraſitum neq; tacere omnino, ne defuiſſe patrono uideatur: neq; in aliena cauſa rixam in ſe transferre. Non tu hinc abis? ſcin tu ut tibi res ſeſe habeat?] Hoc paraſito, illud militi Chremes. Caue ſis. Quia imperatiua uerba, ſunt contumelioſa: addebant ueteres, ſis: quod ſignificat ſi uis. Scin' tu?] Non paraſito, ſed militi dicit. Faciam ut huius loci, dieiq;, meiq; ſemper meminerit.] Mos eſt magnas eſſe minas hominũ meticuloſorũ. Specta ergo quàm acriter timidus comminetur. Huius loci, dieiq;, meiq;. Loci, in quo læſus. Diei, quo cæſus. Mei, à quo cæſus. Miſeret me tui.] Hic paraſitus nunc quaſi monitor Chremeti reſpondet. Qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.] Ne nunc quidem paraſitus à militis aſſentatione diſcedit. Diminuam ego caput tuũ hodie, niſi abis.] Ruſticius dixit, caput tuũ diminuam, quàm ſi diceret, diminuam tibi caput. Ain uerò ca-
Canis nis?] Hoc uerbo impudentibus inimicis cõuitium fieri ſolet. nam militare dictum eſt in hoſtem, canis: & apud Homerum pro graui cõtumelia in aduerſariũ dicitur, uelut in illo loco.

τιμὴν ἀρτίμανει μισθὸν σοῖς ἕνεκα Quis tu homo es? quid tibi uis?] ἐπιτροχασμὸς figura eſt, ubi multa terribiliter interrogãtur. ut Statevuiri, quæ cauſa uiæ, quiue eſtis in armis? Quoue te netis iter? Scibis.] Non obſequenter, ſed figurate dicitur ab irato. Principio eam eſſe dico liberam.] Quo tollitur, Tuam uideri. Scibis. Et ſcies, & ſcibis dicitur poſt productionem tertiæ cõiugationis. Principio.] In tria diuiſit officium defenſionis ſuæ: In aſſertoris, Principio eam eſſe dico liberam. In cognitoris, Ciuem Atticam. In fratris, Meam ſororem. Et bonus eſt ordo: libera, ciuis, nobilis. Ciuem Atticam.] Quo etiam negocium poteſt ci fieri qui ſe pro domino geſſit in ciuem. Hui.] Hui, hem, & cætera huiuſmodi generis, ſannæ ſunt aduerſus eos quibus iraſcimur. Meam ſororem.] Quo conſtat præſto eſſe defenſionem puellæ Os durum.] Quaſi ex omnibus hoc ſit impudentius, quòd & ſororem ſuam dicat. Os durum.] Os impudens: ut contra, mollis frontis dicuntur, qui ſunt reuerentes. Nunc adeò edico tibi.] Vt ſuperbè, quaſi militi. nam edictum, Prætoris dicitur, & Imperatoris. Miles nũc adeò edico tibi.] Miles, cõtumelioſe dixit. De ijs enim eſt officijs, quæ ſuo nomine contumelioſa cenſentur: ſicut in Adelphis, Delibera hoc, dum ego redeo, leno. Ne uim facias ullam in illam.] Seruauit præcepta meretricis: adeò ut meminerit, Si uim faciet, in ius ducito hominem. Ego eo ad Sophronam.] Hoc lentius à Thaide Chremeti. Prohibeo inquam.] Non ſatis exercitate adoleſcens totidem uerbis dictum repetit militis. Audin' tu? hic furti ſe alligat.] Gnatho occaſionem finiẽdi litigij iamdudum quærit ob deſyderium mẽſæ & cibi: & ideo quaſi de iure conſilium ſuggerit, hunc reum militis eſſe poſſe, qui paratus eſt alienam rem ſuam dicere, & id in iure profiteri, hoc eſt apud Prætorem. Ergo furti ſe alligat, id eſt reum ſe efficit fraudis. Nam μεταληπτικῶς furtum pro omni fraude, & dolo accipimus, & iniuria. Alligat. Aſtringit, illaqueat, & obnoxium facit. Omne igitur quod fraude fit, furtum eſt. Sic Virgilius, Furta paro belli, id eſt inſidias. Et, Dulcia furta, id eſt adulteria. Omne malum factum, Quæ quis apud ſuperos furto lætatus inani Diſtulit in ſeram commiſſa piacula noctem. Furtum duobus modis dicitur. uno, cum omne maleficium generaliter ſignificatur. altero, cum res ſurrepta demonſtratur. Nunc ergo furtum, maleficium eſt. Satis hoc eſt tibi.] Ad repetendam ſcilicet uirginem, ſumẽdamq́ iniuriæ uindictam. Quære qui reſpondeat.] Et contempſit interrogantem: & indixit inimicitias profeſſione iracundiæ, cum dixit indignum militem. Idem hoc tu ais. Id eſt hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipſam circumuenturus interrogat, quod illa intelligens malitioſe ait, Quære qui reſpondeat. ſatis contumelioſe: illud enim quæritur quod difficilè reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego reſpondeã: ſed uix inuenies qui te dignum reſponſo iudicet. Quid nũc agimus?] Vide ut euanuerit actio militis. Primo dixit, Omnia prius experiri quam armis ſapientem decet. Poſt, Idem hoc tu ais, Thais? Et poſtremo, Quid nunc agimus? Et Quid nunc agimus, Conſilium quærentis eſt.

Scibis · *Hui, Hem* · *Os durum* · *Mollis frontis homines* · *Edictum* · *Alligat ſe furti* · *Furtum* · *Quærere*

Quid nunc agimus? Languidi atq; defeſſi eſt. Quid nunc agimus? Vbi eſt illud quod ait, Primum ædes expugnabo, &c. Sed uani impetus hunc exitũ ſemper accipiunt. Quin redeamus. Quin, modo imò. Non abeamus, inquit, ſed redeamus: ut irritos conatus uno uerbo oſtenderet. Credin'?] Ex parte conſentit qui ſic interrogat. Credin' Credere, dubitantis eſt: Certum eſſe, fidentis. Vbi nolis, cupiunt ultro?] Plus intulit ſpei, no reuocando uerbum quod expectabatur, hoc eſt uolunt: ſed cupiunt. Ergo uariauit: non enim intulit, uolunt ultro. Bene putas.] Hoc eſt, recte putas, ſapis, uel intelligis. Virgilius, Multa putans, ſortemq́ animo miſeratus iniquam. Vel conijcis. Vel putas, diſputas. Vel putas, cogitas. Iam dimitto exercitum.] Dimitti exercitus dicitur, uel pace facta, uel uexatis hoſtibus. Ridicula ergo magnificentia uerborum eſt, cum ſint facta deformia. Sanga, ita ut fortes decet milites, domiq; ſociq; fac uiciſſim memineris.] Vt mire in coquum, qui focum curat in domo. quia milites hi fortiter pugnant, qui ſunt memores domorum. Vide ergo quàm utrunq; comicum. Ad iucundum prælium, reſq; bellicas Donax primus eſt. ad res domeſticas, Sanga qui coquus eſt. Domiq;, ſociq;, Domi & foci, geminui ſunt. Cæcilius, Décora domi. Plautus, Quanquam domi cupio, operiar tamen. Iandudum animus eſt in patinis.] Hic aperuit cauſam Poeta cur & inuitus Gnatho iret ad litem, & libens domum redeat. Frugi es.] Vtilis, & neceſſarius. à frugibus, quæ quod his fruamur, dictæ ſunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, eſt ueſci, a frumine quæ eſt ſumma pars gulæ: à qua re, etiam his quæ nec cibo nec poculo ſunt, frui dicimur, καταχρηστικῶς: utpote rebus uenereis, & delectatione odoris, uiſus, auditus, & cæteris.

Dimittere exercitum · *Fruges* · *Fructus* · *Frumentum* · *Frui*

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA I

THAIS. PYTHIAS

T. PERGIN' ſceleſta mecum perplexè loqui? *Senarij*
Scio,neſcio·abijt·audiui·ego non adfui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es,quidquid eſt?
Virgo conſciſſa ueſte lachrymans obticet.
Eunuchus abijt·quamobrem?quid factum eſt?taces?
P. Quid tibi ego dicam miſera?illum eunuchum negant
Fuiſſe. T.quis fuit igitur? P.Iſte Chærea.
T. Qui Chærea? P.iſte ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais uenefica? P.atqui certò comperi.
T. Quid is obſecro ad nos?aut quamobrem adductus eſt? P.neſcio,
Niſi amaſſe credo Pamphilam. T.hem miſera occidi
Infelix, ſi quidem tu iſtæc uera prædicas·
Num id lachrymat uirgo? P.id opinor. T.quid ais ſacrilega?
Iſtucine interminata ſum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem?ita ut tu iuſti, ſoli credita eſt.
T. Sceleſta,lupo ouem commiſiſti·diſpudet,
Sic mihi data eſſe uerba. quid hominis illic eſt?
P. Hera mea * tace obſecro. ſaluæ ſumus. *Niſi legas bis tace,uerſus non conſtat*
Habemus hominem ipſum. T.ubi is eſt? P.hem ad ſiniſtram,uides
Ne? T.uideo. P.comprehendi iube,quantum poteſt.
T. Quid illi faciemus ſtulta? P.quid faciam,rogas?
Vide amâbo,ſi non cum aſpicias, os impudens
Videtur, T.non eſt. P.tum quæ eius confidentia eſt.

PErgin' ſceleſta mecum perplexe loqui?] Nunc demum uirgo uitiata eſſe cognoſcitur à Thaide,opportune, poſtquàm magnopere & defenſa eſt,& retenta.Nā ſtatim conſequentur nuptiæ eius, & Chæreæ qui illam uitiauit. Perplexe loqui.Ideo perplexe,quia ſtatuerat crimē uirginis cælare. Scio,neſcio·abijt·audiui.] Mire ex dictis omnibus pauca decerpit:& oſtēdit quid perplexe dixerit: & ſtomachum ſæuientis expreſſit. Scio.] Flere puellam. Neſcio.] Vitiatam. Abijt.] Eunuchus. Audiui.] Domi hoc admiſſum. Ego non adfui.] Cum hæc fierent.Acriter iratorum eſt,ea repetere quæ proxime dixerint quibus iraſcuntur.ut,En ego uicta ſitu,uerıq; effœta ſenectus. Non tu iſtuc,&c.] Non eſt hæc interrogatio. Virgo conſciſſa ueſte lachrymans obticet.] Hæc omnia rixam eſſe ſignificauerant. Virgo obticet. *Tacere* Tacemus cōſilia. ut, *Reticere* Nec tacui demens.Reticemus dolores:ut,ne uerere,ne retice. *Obticere* Obticemus quorum nos pudet:ut in Phormione,Heu quidnam obtices? Eunuchus abijt.] Non Chærea, ſed eunuchus:non fugit,ſed abijt dixit. Quamobrem? quid factum eſt?taces?] Hæc [illegible] inſtantis dominæ uultum habitumq; demonſtrant. Quis fuit igitur?] Hæc cunctatiue pronuntiāda ſunt:aut quia inuita indicat,aut dubitat de nomine ignoti:aut trepidat per timorem:aut,ut non uideatur affuiſſe, cum fuerit factum: aut quia non libenter dicat eius no- *Ephebus* men cui iraſcitur.Sed ego agnoſco ancillarum conſuetudinem, quæ obliuioſæ ſunt. Iſte ephebus.] Ephebus nomen,ad ætatem retulit,non ad facinus commiſſum. Ephebus.] Cito oſtendit,cur iſte Eunuchus creditur. Quid ais uenefica?Redit rurſum ad iracundiam. aptum conuicium & comicum in ancillas,uenefica,lupa, uipera,& ſacrilega,&c. Quid is obſecro ad nos.] Non rogātis eſt Obſecro,ſed dolentis. Niſi amaſſe credo Pamphilam.]

Deeſt

Deeſt quòd:ut ſit,niſi quòd. Num id lachrymat uirgo?] Vt ſuprà,Id uerò ſerio triũphat: pro ob id. Id opinor.] Callide Pythias opinor dixit, cum ſciat. Quid ais ſacrilega?] αὔξησις.nam primo ſceleſta,deinde uenefica,poſtremo ſacrilega. Iſtucine interminata ſum?] Satis moraliter,Iſtucine interminata ſum,pro,num iſtuc tibi comminata ſum? Iſtucine interminata ſum hinc abiens tibi? Apparet hæc poſt ſcenam eſſe mandata.nam ſuprà non meminit:ſed dixerat, Tamen hos prius introducam: & quæ uolo ſimul imperabo: poſtea continuo exeo. Ita ut tu iuſti, ſoli credita eſt.] Dixerat enim prius Chærea, Edicit ne uir quiſquam ad eam adeat, & mihi ne abſcedam imperat. Iuſti.] συγκοπὴ καὶ μεταπλασμὸς, pro iuſſiſti. Sceleſta, ouem lupo commiſiſti. Bene dilatum tot occaſionibus prouerbium, perſonæ Thaidis aſcriptum eſt·continet enim fœmineam reuerentiam,& meretricium ſenium. reditq́ rurſus ad minora conuitia:quia uidet ſe eſſe conuictam. & eſt prouerbium, Ouem lupo commiſiſti. Sic mihi data eſſe uerba?] Videtur plura fuiſſe dictura,niſi superueniſſet Chærea. Quid hominis illic eſt?] Per genitiuũ caſum iniurioſe dicitur:per nominatiuum honorifice. Quid hominis illic eſt? Non continuo agnoſcit hunc hominẽ meretrix: quia etſi adhuc eunuchi ueſte indutus eſt:attamen exuit ſpadonis inceſſum:uultum,habitumq́ mutauit:& præter ueſtem,totus in Chæream rediјt. Hera mea tace obſecro.] Blande, ac puellariter arridet. Tace.] Non ſilentium indicentis eſt,ſed ſecuram facientis,ut,Tace,ego mer cõueniam ipſum. Habemus hominem.] Mire hominem dixit,ut reum. Iube comprehendi.] Pro comprehende.Iube enim uelle ſignificat. Et quantum potes.] Deeſt cito. *Quid hominis eſt*

Quid illi faciemus?] Subauditur,comprehenſo. Quid faciam rogas?] Moraliter expreſſit puellæ ſtupentis uerba,& non habentis quid reſpondeat ad ea quæ dicta ſunt. Vide amabo,ſi non cum aſpicias,os impudens uidetur.] Mire ab eo quod reſpondere cœperat,ad aliud tranſit,mirata confidentiam Chæreæ. Non eſt impudens inquit, non eſt ſimilis impudenti. Sic alibi, Seueritas ineſt in uultu,atq́ in uerbis fides. *Os impudens*

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

P. APVD Antiphonem uterq́,mater & pater, *Iambici trimetri*
Quaſi dedita opera domi erant,ut nullo modo
Introire poſſem,quin uiderent me·interim
Dum ante oſtium ſto,notus mihi quidam obuiam
Venit·ubi uidi,ego me in pedes,quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum:inde item
In aliud,inde in aliud·ità miſerrimus
Fui fugitando,ne quis me cognoſceret.
Sed éſtne hæc Thais,quam uideo?ipſa eſt·hæreo·
Ah,quid faciam?quid mea autem?quid faciet mihi?
T. Adeamus·bone uir Dore ſalue·dic mihi,
†Aufugiſtin'? C.hera,factum. T.ſatin'id tibi placet? *Prima aufugiſtin pertinet*
C. Non. T.credin'te impune abiturũ? C.unã hanc noxiã. *ad uerſum præcedentẽ.*
Mitte·ſi aliam unquam admiſero ullam,occidito.
T. Num meam ſæuitiam ueritus es? C.non. T.quid igitur?
C. Hanc metui,ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C.paululũ quiddã. †T.eho paululũ impudens? *d.PY* *Niſi legas paulũ, uerſus non conſtat*
An paululum hoc tibi eſſe uidetur,uirginem
C. Vitiare ciuem? C.conſeruam eſſe credidi.
P. Conſeruam?uix me contineo quin inuolem in
Capillum·monſtrum,etiam ultrò deriſum aduenit.

T. Abi hinc inſana. P.quid ita ueró?debeam
Credo iſti quidquam furcifero,ſi id fecerim:
Præſertim cum ſe ſeruum fateatur tuum?
T. Miſſa hæc faciamus.non te dignum Chærea
Feciſti·nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maximè,at tu indignus qui faceres tamen.
Neq; ædepol quid nunc conſilij capiam ſcio
De uirgine iſtac·ità conturbaſti mihi
Rationes omnes,ut eam non poſſim ſuis,
Ita ut æquum fuerat,atq; ut ſtudui,tradere:
Vt ſolidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore Thais·ſæpe ex huiuſmodi re quapiam,& ex
Malo principio,magna familiaritas
Conflata eſt.quid ſi hoc quiſpiam uoluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioq; & uolo.
C. Imò ita quæſo.unum hoc ſcito,contumeliæ
Non me feciſſe cauſa,ſed amoris. T.ſcio·
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeò inhumano ingenio ſum Chærea,
Neq; tam imperita,ut quid amor ualeat,neſciam.
C. Te quoq; iam Thais,ita me Di bene ament,amo.
P. Tum pol tibi ab iſtoc hera cauendum intellego.
C. Non auſim. P.nihil tibi quidquam credo. T.deſinas.
C. Ego me tuæ commendo,& committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix ſies.
Te mihi patronam*cupio Thais·te obſecro. al.capio
Emoriar,ſi non hanc uxorem duxero.
T. Tamen ſi pater. C.ah,quid?uolet,certò ſcio·
Ciuis modo hæc ſit. T.paululum operirier
Si uis·iam frater ipſe hic aderit uirginis.
Nutricem accerſitum ijt,quæ illam aluit paruolam.
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
C. Ego uerò maneo. T.uis ne interea,dum is uenit,
Domi operiamur,potius quàm hic ante oſtium?
C. Imò percupio. P.quam tu rem actura obſecro es?
T. Nam quid ita? P.rogitas?hunc tu in ædeis cogitas
Recipere poſthac? T.cur non? P.crede hoc meæ fidei.
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T.ahu,tace obſecro.
P. Parum perſpexiſſe eius uidere audaciam.
C. Non faciam Pythias. P.non pol credo Chærea,

Niſi

Niſi ſi commiſſum non erit. C.quin Pythias
Tu me ſeruato. P.neq; pol ſeruandum tibi
Quidquam dare auſim,neq; te ſeruare·apagete.
T. †Adeſt optimè ipſe frater. C.perij hercle,obſecro — *In Adeſt prior ſyllaba per*
Abeamus intro Thais·nolo me in uia — *tinet ad uerſum præcedentem*
Cum hac ueſte uideat T.quamobrem tandem?an quia pudet?
C. Id ipſum. P.idipſum,uirgo uerò. T.I præ,ſequor.
Tu iſtic mane,ut Chremem introducas,Pythias.

APud Antiphonē uterq;.] Rediens in uiciniam ſuam , cauſam reddit Chærea, cur non mutauerit ueſtem. Oportuit aūt,& de neceſſitate argumenti fuit,Chæream non mutaſſe ueſtem:ut cum meretrix uirginem à Chærea uitiatam audiret,& cum cū turpi habitu incedentem intueretur, eum reum uitiatæ uirginis putaret.Apud Antiphonē dixit,pro in domo eius. Vterq;,pater & mater.] Non,uterq; pater,& utraq; mater,ſed uterq; parens:quia pater & mater. Quaſi dedita opera domi erant.] Non tam mirū,ſi domi erant:ſed illud magis mirū , quòd in ea domus parte qua in ædes introeundum erat adoleſcentulo. Vt nullo modo introire poſſem.] Superius cauſa cōtinetur cur nō mutauerit ueſtem . Inferius autem cur huc redierit. Quin uideret me.] Quin modo pro quo minus. Dum ante oſtium ſto.] Antiphonis ſcilicet.

Apud Antiphonem — *Vterq; parēs*

Notus mihi quidam obuiam uenit.] An notus,qui me poſſet agnoſcere?an qui me nouerit,id eſt amicus? Quantum queo.] Deeſt uelociter. In angiportum.] Vide illum nō uitaſſe ſub una clauſula bis In dicere,in pedes,in angiportum. Angiportum dicebant uicum non peruium,uiam publicam. In angiportū quoddam deſertum. Deeſt fugiens. Ita miſerrimus fui fugitando.] Id eſt fatigatus,laſſus,& languidus ſum dum fugio . Et honeſta locutio eſt: ut,miſer amando,miſer currēdo. Ne quis me cognoſceret.] Nota improprie dictum pro agnoſceret. Sed eſt ne hæc Thais quam uideo?] Iampridem ipſe uiſus,nunc primum uidet. Hæreo.] Incertus remaneo,atq; defigor. Primus metus adimit conſiliū:ſed recogitatio reddit confidentiā. Quid mea autem?] Colligit ſe rurſus ad impudentiā Chærea.& uide ſi non eadem eſt audacia in Chærea, quæ in ſuſcipiendo facinore fuit. & [illegible], quid mea autem? Quid faciet mihi?] Opportune ſe confirmauit : quia ſi extimuiſſet, & fugiſſet,nihil nuptiæ promouerentur. Bone uir Dore.] Hoc totū figurate dicit, ut Meretrix,& ſubtiliter. Nam ſcit Chæream eſſe quem alloquitur,nō eunuchū. Et hic magna occaſio datur Meretrici adeundi adoleſcētis qui habitū non mutauit,& adhuc quaſi eunuchus, & ſeruus eſt. Bone uir Dore ſalue.] Maior obiurgatio eſt per hanc diſſimulationem Thaidis aduerſus Chæream, quàm ſi illum id,quod eſt, appellet. Hera,factum.] Non potuit ſubtilius reſpondere Chærea,q̄ accōmodare ſe interrogāti. Satin' id tibi placet?] Hoc poteſt & non figurate dici,ſed aperte. Vnā hanc noxiā mitte.] Triſyllabo nomine noxiam dixit,quaſi noxam. Alibi aliter, Dominam dixit extra noxam. Si aliam unquam admiſero,occidito.] Verba ſeruorum,quibus nihil horribile eſt poſt præſentes plagas. Et nō,cædito:ſed,occidito:& non,alias dixit,quaſi illa * dixerit adhuc irriſor es uti fugitiuus.

Quantum queo — *Angiportus* — *Hæreo* — *Noxia* — *Noxa*

Num meam ſæuitiam ueritus es?] Vt fugeres. Hanc metui ne me criminaretur tibi.] Perfecte imitatus eſt uerba fugitiuorum,quæ apud dominos faciunt comprehenſi. Vitiare ciuem.] Bene intulit ciuem:quòd plus eſt quàm uirginē uitiare. αὔξησις gradatim facta.

Conſeruā eſſe credidi.] Locus erat ut diceret, Seruam eſſe credidi:ſed admirabiliter conſeruā dixit , & hoc ipſum , miſerabiliter pronuntiandum eſt : tanquam miſerabiliter crediderit conſeruam eſſe quæ ciuis erat:atq; eam quaſi conſeruā uitiare debuerit. Conſeruā?] Opportune ſtomachabať Pythias facta mentione conſeruæ Vix me contineo quin inuolem in capillum.] Minæ iſtæ proprie fœminarum ſunt,& in ſe,& in alios unguibus ſæuientium.ut. Vnguibus ora ſoror fœdans,& pectora pugnis. Sed inuolem,ab auibus tractū eſt: ut apud Virgiliū,Prædam pedibus circumuolat uncis. Ergo hoc geſtu,& dicto, & corporis motu eſt adiuuandū. Inuolem in capillum. Apparet more ueterū intonſum eſſe. Etiam ultro deriſum aduenit.] Mire nunc addidit accuſationem,quòd non ſaltem fugeret. Debeam credo iſti quidq̄ furcifero.] Subauditur Vero. aut εἰρωνικῶς pronūtiandum eſt. Sanè debere dicimur pœnas pro iniuria,ei cui iniuriam fecerimus, quas ſe non debituram Chæreæ ut furcifero dicit Pythias,ſi illi cædē intulerit in ſeruili habitu cōſtituto. Si id fecerim.] Si inuolauerim in capillum eius. Miſſa hæc faciamus.] Hæc ſcilicet iocularia,& futilia.

Inuolare in capillum

m è Non te

Non te dignum Chærea feciſti. Artificioſe meretrix ab eo quod licuit, ad id quod oportuit tranſit: nec tractat quid ſit legitimum, ſed quid honeſtum. Itaq; totam illam partem facti accuſandi omittit: & ab accidentibus perſonæ adoleſcẽtis, obiurgat. ſcit enim uno uerbo obſtari poſſe, Licuit mihi in domo meretricia ſcilicet: ne uideatur irrationabilis audacia illa ingenui à Poeta inducta eſſe. Non te dignum. Dignum, pro digne. aut deeſt facinus: ut ſit, non te dignum facinus feciſti. Mira accuſatio mixta laudi, & blandimento. Nam ſi ego digna ſum.] Deeſt &, ut ſit ordo, Nam etſi maxime. Et bene additum eſt maxime, ut appareat quod etſi digna pati ſit Meretrix: nõ tamen maxime digna pati Thais eſt. At tu indignus qui faceres tamẽ.] Recte dixit. quatuor eñ ſunt modi in huiuſmodi rebus: ita ut aut uterq; dignus ſit, aut uterq; indignus: aut alter dignus, alter indignus: aut contrá. Neq; ædepol quid nunc conſilij capiam ſcio de uirgine iſtac.] Intelligit Thais amari uirginem ab hoc: & ideo ſic ait, ut conciliet nuptias: nam ſatis ſigni eſt, quòd Eunuchi habitũ propter hanc ſumpſit. Et uide quemadmodũ ad captionẽ nuptiarum res eant: quod tamen dicere non audet Thais: ſed oſtendit adoleſcenti coniecturis, quem tentat, ſciens amantem uirginem: & uiam oſtendit petendæ ſibi uxoris. Hoc mihi beneficiũ Chærea.] Blande nomen repetitum eſt, Chærea. At nunc dehinc ſpero.] Nunc iam Chærea uera ueris æquiparãs, recedit à iocularibus. Sæpe ex huiuſmodi re.] Hoc eſt turbulenta. Quæpiã.] Quæcunq;, uel aliqua.

Deus uoluit Quid ſi hoc uoluit quiſpiam deus?] Pleraq; repentinis impulſionibus nata, miriſq; prouenientibus, deo aſcribi ſolent: ut, Deſcendo, ac ducente deo flammã inter & hoſtes Expedior. Et, Hinc me digreſſum ueſtris deus appulit oris. Et Salluſt. Vt tanta repente mutatio non ſine deo uideret. Quid ſi hoc quiſpiam uoluit deus? Vult amorẽ intelligi deum. Equidem pol in eã partẽ accipioq;, & uolo.] Vt æterna inter nos ſit gratia: & ex malo principio cõpleatur magna familiaritas: Et uolo.] Euenire ſubauditur. & eſt σύναψις tertia. Imò ita quæſo.] Vtrum meretricem, an deos quæſo: utrunq; enim accipi poteſt. Vnum hoc ſcito. ſcio.] Vnde hoc ſciat Thais inepte quæritur, cum ipſa res clamet nunquam hanc conditionem ſubiturum Chæream, ut pro Eunucho etiam ſeruo, ſe fingeret, ſine amoris impulſu.

Nunc ignoſco tibi.] Quòd culpa non ſit hominis, ſed amoris. Non adeò inhumano ingenio ſum.] Hoc eſt immitis non ſum, quantũ putas: ut, Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni. Neq; tam imperita.] Id eſt, non experta. Vt quid amor ualeat, neſciam. Non inhumana, quia homo: non imperita, quia meretrix. Et neq; tam imperita inquit: quaſi dicat, Neq; tam pudica ſum, ut quid amor ualeat, neſciam. Te quoq; iam Thais.] Bene Quoq;: non enim iam hanc ita amat, ut negligat illam: ſed hanc illius cauſa. Pol tibi ab iſto hera cauendum.] Facete. tanquã qui ſoleat capillum & ueſtem eius cõſcindere, quam amauerit.

Auſim Non auſim.] Pro, non audebo. & eſt uerbũ huius temporis tantum. Non auſim. Verum propter ætatem? an propter fratrem tuũ Phædriã potius? Nihil tibi quicq;.] παρέλκον quartum. aut nihil, pro non. *Deſinas* Deſinas.] Pro eo quod eſt deſine. aut deeſt fac: ut ſit, fac deſinas.

Commendare *Committere* Ego me tuæ commendo & cõmitto fidei.] Satis amatorie, ut appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipatũ uirgini. Cõmendamus nos cognitis: Cõmittimus ignotis. Ergo αὔξησις eſt maioris officij, fideiq; circa Thaidem. Te mihi patronam cupio.] Te adiectum, uim habet, & ex animo ſupplicantis habitũ adoleſcentis oſtendit. Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.] Vide amatorem adoleſcentulum, cui in ipſo flore nihil dulcius uita eſt, ipſam deſpicere, ſi ſibi uxor non datur. Tamen ſi pater.] ἔλλειψις, aut ἀποσιώπησις ſecunda. Quid? ah uolet, certo ſcio.] Quid? deeſt dicat. ſed iſta omnia ad confirmationem ualent. Ciuis modo hæc ſit.] Mire hic in uotum conuerſum eſt, quod timere potuit non ducturus uxorem. Paululum operirier ſi uis, iã frater ipſe hic aderit uirginis.] Adeò cito probari poteſt. *Verò* Ego uero maneo.] Modo uerò, conſentientis eſt aduerbium: aliás cõfirmãtis: aliás cõiunctio: aliás particula ironiam iuuans: ut, Egregiam uerò laudem, & ſpolia amplà refertis Tuq; puerq; tuus. Domi potius operiamur, quàm hic ante oſtium.] Nõ ignara illecebrarum meretrix, non ſolum Chæream retinet, uerum etiam uocat, ubi uirgo eſt. & ſatis callide interrogat, an uelit: quaſi neſciat uelle. Imo percupio.] Amatorie, non uolo, ſed percupio. Hunc tu in ædes.] Pronomen in his plus ualet, q̃ accuſatio. Hunc tu in ædes cogitas. Mire, cum illa iam uelit, cogitas dixit, uolens ut recogitet Cogitas in ædes recipere poſthac? Per ancillæ uerba uult oſtendere quàm ſit tractandorum adoleſcentium perita meretrix. Poſthac.] Poſt hoc factũ, poſt hanc audaciã. Crede hoc meæ fidei.] Puellariter dixit, meæ fidei. Dabit hic aliquã pugnã.] Pro ſtupro. ut, At non in Venerẽ ſegnes, nocturnaq; bella. Vt, Vereturq; bella, & ingẽs facinus. Vt Lucilius, Vicimus ò ſocij, & magnã *Dare* pugnauimus pugnam. Dabit autem, proprie pro inducet: ut, Magnam dabit ille ruinam.

Ahu tace obſecro.] Ahu interiectio eſt perturbatæ mulieris: ut apud Græcos ἰοῦ. Parũ perſpexiſſe uidere eius audaciam.] Parum ἔμφασις eſt. Et non ſenſiſſe, ſed perſpexiſſe dixit: ut iam

ut iam non ſit experienda illius audacia, quæ ſit perfecte cognita. Non faciam Pythias.] Bene & moraliter appoſitum, Pythias. Non pol credo Chærea, niſi ſi cõmiſſum nõ erit.] Iocularirer, ut ille Pythias, dixit: ita hæc, Chærea. Quin Pythias.] Iterum nomen uultuoſe eſt additum. Quin pro imò. Neq; pol ſeruandum tibi quicquã dare auſim.] Totũ garrule & geſticuloſe: ut puellam cum adoleſcentulo fabulari uideas. Adeſt optime ipſe frater.] Optime, opportune. Et non eſt additum, cuius frater: utpote in re manifeſta. Nolo me in uia cum hac ueſte uideat. Subtiliter adoleſcens, quia nihil profecerat dicendo, percupio: inuenit cauſam qua ſtatim ingredi poſſit. Quamobrem tandem?] Pro tamen. Interrogatio hæc increpationem continet impudentiſſimi facti. An quia pudet?] Hæc interrogatio, irriſionis plena eſt in eum quem nihil pudet. Idipſum. Hoc ueluti moleſto uultu dicitur: adeò ut imitetur dictum, uultumq; eius Pythias. Virgo uerò.] Verò εἰρωνικῶς. nam *Verò*
εἰρωνεία eſt, ut, Egregiam uero laudem. Virgo.] Quaſi qui minime pudicitiæ ſtatum, ac uerecundiæ uirginalis, ueneretur. I præ, ſequor.] Manifeſtum eſt cur Meretrix docta capiendorum iuuenum, præire uelit Chæreã, & in cõſequendo ipſa ſit tardior. uult enim liberum ſine arbitris cum puella eſſe colloquium, & licitum amorem. Niſi forte putamus Terẽtium hæc ſine cauſa feciſſe, qui ſit artificioſiſſimus Poeta. nam neq; ipſa ingreditur cum Chærea, neq; ingredi ſimul permittit Phædriam. Tu iſtic mane ut Chremem introducas.] Relicta eſt Pythias ob multas cauſas: & in primis ut poſſit per eam deluſus Parmeno pauore ſuo ſenem compellere ingredi ad meretricem, & præſentem fieri ad confirmandas nuptias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

P. QVID, quid uenire in mentem nunc poſſit mihi, *Senarij*
Quidnam? quî referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. moue uerò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. uideo, ſed nihil promoues.
P. Iamne oſtendiſti ſigna nutrici? C. omnia.
P. Amabo quid ait? cognoſcitne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faueo uirgini.
Ite intro: iandudum hera uos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video? uide ut ocioſus ſit: ſi dis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modò.
Ibo intrò, de cognitione ut certum ſciam.
Pòſt exibo, atq; hunc perterrebo ſacrilegum.

QVid, quid uenire in mentẽ,] In hoc loco cogitantis diſputatio eſt apud ſeipſam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo poſſit ulciſci. Quidnam?] Sic Cicero, Sed earũ rerum artificem, quem? quemnam? recte admones. Polycletũ eſſe dicebant. Qui referã.] Qui, quomodo, uel ut. Qui hunc ſuppoſuit nobis?] *Subducere*
Proprie ſuppoſuit. nam ut ſubduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita ſupponi quæ nõ deſyderamus. Sic Plautus, Ei pro ſcorto ſupponet hircus unctus nautea. *Supponere*
Moue uerò nutrix.] Verò, pro interiectione poſuit ſtomachãtis. Video: ſed nihil promoues.] *Verò*
Hinc eſt illud Virgilianum, Illa gradum celerans ſtudio properabat anili. Scilicet non re celerabat, ſed ſtudio. Promoues.] Proficis. Amabo quid ait? cognoſcit ne?] Exhibitũ ſpe- *Promoueo*
ctatori eſt quid poſt ſcenam geratur, id eſt agnitio puellæ. Ac memoriter.] Plus intulit q̃ *Memoriter*
interrogabatur. nam magna ſunt ſigna in quibus anilis memoria non errat. Ac memoriter. Reſponſionis breuitas attulit compendiũ perquirenti, ne plura interrogaret. Nam illi faueo uirgini.] Quaſi dicat, illi faueo, nõ Chæreæ, & ſimul cauſa eſt cur illum ulciſci cupiat: quia ſcilicet multum illi fauet. Virum bonum.] εἰρωνεία Eccum Parmenonem incedere uideo.] Res odio dignior, nouitate ſcilicet inceſſus. Vide ut ocioſus ſit.] Inuidet illi ſecuritatem, quem ſollicitum redditura eſt: non enim ulla alia erit uindicta pòſt, præter iſtã. Vi-

Si Dis placet. *Spero me habere* *Modo meo* de ut ocioſus ſit. Vultu dicit,& geſtu eum eſſe ſecurum. Et mire Poeta lætum deſcribit,ut repente oſtendat eſſe commotum. Si dis placet.] Proprium eſt exclamātis propter indignitatem alicuius rei. Spero me habere.] Pro habiturā. aut ſpero pro credo, more ſuo. Meo modo.] Id eſt,ut uolo. Ibo intrò, de cognitione ut certum ſciam.] Eleganter defatigare Parmenonem non neceſſarium putat,ſed ex occaſione. Nam poſt eum dicit ſe ire intro:exitura autem,ut ipſum in timorem conijciat.

ACTVS V. SCENA IIII.

PARMENO, PYTHIAS

PA. REVISO quidnam Chærea hic rerum gerat. *Senarij*
Quòd ſi aſtu rem tractauit, Dij uoſtram fidem
Quantam,& quàm ueram laudem capiet Parmeno.
Nam ut omittam,quòd ei amorem difficillimum,&
Cariſſimum ab meretrice auara uirginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine ſumptu,ſine diſpendio. tum hoc alterum
Id uerò eſt quod mihi puto palmarium,
Me reperiſſe,quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia,& mores poſſet noſcere:
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris ſunt,nihil uidetur mundius,
Nec magis compoſitum quidquam,nec magis elegans·
Quæ cum amatore ſuo cum cœnant,liguriunt.
Harum uidere ingluuiem,ſordes,inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi,atq; auidæ cibi:
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum uorent:
Noſſe omnia hæc,ſalus eſt adoleſcentulis.
PY. Ego pol te pro iſtis dictis & factis,ſcelus,
Vlciſcar,ut ne impunè in nos illuſeris.

Aſtu REuiſo quidnam Chærea, &c. aſtu.] Pro aſtute. modo aduerbium eſt: aliàs nomen:ut, Iam in aſtu uenit. Dij uoſtram fidem.] Modo non inuocantis eſt,ſed admirantis. & eſt figura ἐκφωνὴ per ἐρώτησιν facta. Nam ut omittam quòd ei amorem difficillimum & cariſſimum.] Cum dicere deberet,quòd ei amorem & difficillimum & cariſſimum confeci: primo quaſi oblitus dicti ſuperioris,tranſit ad uirginem. deinde addit cauſam ex abundanti. Quòd ſi dixiſſet,amorem confeci:poſſet intelligi confeci,expediui,perfeci. At uerò uirginem confeci, quid intelligemus, niſi hoc unum,quòd inſultat Parmeno confectam uirginem, quaſi dicat ſuperatam atq; deuictam: Nam proprie hoc uerbum conuenit gladiatoribus ijs,qui grauiſſimis uulneribus occubuerunt. Sic Cicero in Catilinam. Gladiatori illi confecto & ſaucio. Conuenit ergo ſeruilibus uerbis,& uelut iocoſe,uerniliterq; iactanti rem confectam eſſe in puella uirgine, & non exhibere Chæreæ damnum,uel negocium. A meretrice auara uirginem quam amabat.] ἐπεξήγησις ſecunda. Difficillimum, quia uirginem quam amabat: Cariſſimum, quia à meretrice auara. Id uerò eſt.] Verò,niſi ornatiuum eſſet,nihil ſignificaret. Palmarium.] Palma dignum. Meretricum ingenia.] Optime,nō meretricis dixit,ſed potius meretricum. Mature.] Cito,& ante tempus. Vt cum cognorit.] Suauiter,non nouerit, ſed cognouerit dixit:quod eſt plenæ perſpicaciæ. Mature ut cum cognorit.] Bene addidit mature. Ferè enim cito cognouiſſe obfuit:ſed id ad illecebram fuit,quòd * cognitus eſt cito

Confício *Verò* *Palmarium* *Mature* *Cognoſcere*

eſt cito. Quæ dum foris ſunt.] Apud amantes ſcilicet. Nihil uidetur mundius.] Bene uidetur: non enim ſunt. Nec magis compoſitum quicquam.] Bona uarietas. nam nec omnia per Magis aduerbium profert: nec omnia per comparatiuum gradum. Nec magis elegans.] More ſuo, ne diceret compoſitius, aut elegantius: ut ſuprà, Hoc nemo fuit minus ineptus, magis ſeuerus. Quæ cum amatore ſuo cum cœnant.] Vnum Cum, præpoſitio eſt, alterum coniunctio. & dicitur hæc figura ἀντανάκλασις. Liguriunt.] ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν, quod ſecundum Græcos ſuaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter & more ſenum multo faſtidio ſuauiora quæque deguſtat. Harum uidere ingluuiem.] Ordo erat, harum uidere ingluuiem, ſordes inopiam, quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, id eſt cum ſolæ ſint, ut inhoneſtæ atque auidæ cibi: quæ cum foris ſunt, cœnant ſcilicet. Quo pacto ex iure.] Ex pro cum poſitum eſt. aut deeſt madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & ſordidum eſſe, & quaſi atrum durumque panem, qui ex iure heſterno ſit comedendus. Cui contrarium Saluſtius poſuit de delicijs militum loquens, Panes enim in dies mercari, inquit. *Ligurire* *Ex*

Ex iure heſterno panem atrum uorent.] Hoc eſt, ut quidam uolunt, ex antiquitate mucidum: quaſi dicat, panem mucidum heſterno iure, accipientes degluciunt. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus, ulciſcar.] Miro artificio Poetæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiam redit Chæreæ. Et inſuper, nunc mire à Parmenone irritatur magis: ut per eam Parmeno terreatur, & per Parmenonem ingredi ad Thaidem cogatur ſenex: & demum per ſenem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis: cætera ſpectatoribus Poeta exhibet. *Panis ater.*

ACTVS V SCENA V

PYTHIAS. PARMENO

PY. PROH fidem deûm, facinus fœdum, ó infelicem adoleſcentulum, *Trochaici catalectici*
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit. PA. quid eſt?
PY. Miſeret me: itaque ut ne uiderem, miſera huc effugi foras:
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ó Iupiter
Quæ illæc turba eſt? númnam ego perij? adibo. quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audaciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro eunucho adoleſcentulum.
Dum ſtudes dare uerba nobis. PA. quid ita? aut quid factum eſt? cedó.
PY. Dicam: uirginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,
Scis eam hinc ciuem eſſe. & eius fratrem adprime nobilem?
PA. Neſcio. PY. atqui ſic inuenta eſt: eam iſte uitiauit miſer.
Ille ubi id reſciuit factum frater uiolentiſſimus,
PA. Quid nam fecit? PY. colligauit primum eum miſeris modis. PA. *hem, *Hem extra metrum eſt*
Colligauit? PY. atque equidem orante ut ne id faceret, Thaide.
PA. Quid ais? PY. nunc †minatur porrò ſeſe id, quod mœchis ſolet: *al. minitatur*
Quod ego nunquam uidi fieri, neque uelim. PA. qua audacia
Tantum facinus audet? PY. Quid ità tantum? PA. an non hoc maximum eſt?
Quis homo pro mœcho unquam uidit in domo meretricia
Deprehendi quenquam? PY. neſcio. PA. at ne hoc neſciatis, Pythias,
Dico, edico uobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. PY. hem,
Obſecro an is eſt? PA. ne quam in illum Thais uim fieri ſinat.

Atq; adeò autem cur non egomet intro eo? PY. uide Parmeno
Quid agas, ne neq; illi proſis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. PA. quid igitur faciam miſer?
Quidúe incipiam? ecce autem uideo rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? hercule dicam, etſi mihi magnum malum
Scio paratum. ſed neceſſe eſt, huic ut ſubueniat. PY. ſapis.
Ego abeo intrò. tu iſti narrato omnem rem ordine, ut factum ſiet.

Proh fidem PRoh fidem deum.] Vim magnã oſtendit, deorum implorans fidem: quaſi in hoc negocio nil poſſit humanũ conſiliũ. Proh fidem deûm. Simulata per turbatione ſui Parmenonẽ terret Pythias. Proh fidẽ deûm. Hæc ſingula pronunciãda ſunt pauido & attonito uultu. Fœdũ.] Crudele. Salluſtius. Fœdi *Fœdum* oculi. O infelicẽ adoleſcentulum.] Plus eſt miſeriã adoleſcentis dicere Pythiam, q̃ iraſci ei. O ſceleſtum Parmenonẽ.] Vt uerba ſunt, periſt profectò miſer adoleſcens, cũ in eodẽ peccato iraſcitᷣ Parmenoni Pythias, nõ Chæreæ. Miſeret me.] *Exemplum* Hæc omnia quaſi ſecũ loquitur: & fingit ſe neſcire q̃ aſſiſtat Parmeno. Quæ futura exem- *Indignum* pla dicunt in eum indigna?] Graues pœnæ quæ poſſunt cæteris documento eſſe, exempla dicũtur. In eum indigna. Modo per indigna, fœda, crudeliaq; ſignificat. ut Virgilius, Atq; *Turba* illi Miſenum in littore ſicco, Vt uenere, uident indigna morte peremptũ. Quæ illic turba eſt?] Quæ loquitur, Aut quam oſtentat ex uultu ac dictis. Sed apparet, uultum Pythiæ turbam dicere: ut in Andria, Sed quid Pamphilum exanimatum uideo? Vereor quid ſiet: operiar ut ſciam nunquidnam hæc turba triſtitiæ adferat: Rogitas audaciſſime?] Totum hoc terribile eſt in geſtu ac uultu Pythiæ, & nimis uſitatum & fœmineũ. Perdidiſti iſtũ, quem adduxiſti, &c. Artificioſe non accuſat quid peccauerit aduerſus Thaidem, quaſi ex pœna *Quid ita?* adoleſcentis plus doleat, quàm iraſcatur Parmenoni. Dum ſtudes dare uerba nobis.] Bene, ſtudes dare. neq; enim dediſti. Quid ita?] Deeſt dicis: ut ſit, quid ita dicis? Scis eam hinc ciuem eſſe.] Eam, abundat: quemadmodum ſuprà, Quam amabat uirginẽ, eam confeci ſine moleſtia. Et fratrem eius eſſe apprime nobilem.] Hæc ad terrorem, & gratiam aucta ſunt. Nam primo, uirginem poſuit, pòſt ciuem, ad ultimum nobilis ſororem. Neſcio.] Perturbatur Parmeno: nec negare potuit, nec conſentire uolebat: ſed quaſi defenſionis loco dixit, Neſcio. Atqui ſic inuenta eſt.] Facile eſt ut credat, qui dicit, Neſcio. Ergo Pythias nõ laborat, ut ſuadeat ciuem eſſe. Atqui ſic inuenta eſt. Magnum horrorem incutit audienti, non accuſando, ſed miſerando Chæream. Frater uiolentiſſimus.] Hoc inuẽtum eſt, quod daretur ad nobilem. Colligauit primo eũ.] Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: ſimul etiam relictus ad ſuccurrendum locus. Atq; equidem orante ut ne id faceret, Thaide.] Adeò uiolentiſſimus. & rectè hoc additum, ne ſperet auxilium à Thaide. Nunc minatur.] Minatur, ut ſuccurri poſſit ei qui non ſit paſſus. Minatur porro ſeſe.] Deeſt facturum.

Quod mœchis ſolet.] Deeſt fieri. Quid ita tantum?] Nimis callide Pythias hunc dicit uiolentum: & tamen iniuſtum, audacemq; dici non patitur, ſed defendit, ut magis terreat Parmenonem. Quis homo pro mœcho unquam.] Cauſa finalis, uirginem ciuem apud meretricem uitiauit: mercedem offert: petitur ad ſuppliciũ. Neſcio.] Quàm aſtute dixit, neſcio: ne laborans ad contradicendũ, amitteret fidem ſimplicis perſonæ, ac uera dicentis. *Dicò* uult enim magis nuntij officio fungi, quàm perſuadentis. Dico. edico.] αὔξησις ut ſuprà. *Edico* Vbi quærã, ubi inueſtigem? Dico. Tibi Pythias. Edico. Omnibus tuis. Ergo ad uniuerſos utrunq; refertur, & dico & edico. Obſecro an is eſt?] Inſultantis: ut in Phormione, Hicine eras? nam ſciebat eum eſſe. Ne quam in illùm Thais uim fieri ſinat.] Quàm bene prouidet Pythias. Atq; adeò autem cur non egomet intrò eo? Pythias, Vide Parmeno, quid agas, ne neq; illi proſis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, ut ſenex intromittatur ad cõ- *Facio* firmandas nuptias: ſed Poeta hoc agit, perſonæ neſciunt. Quidúe incipiam?] Facimus me- *Incipio* diocria, incipimus ingentia. Ecce autem uideo rure redeuntem ſenem.] Choragij eſt adminiſtratio ut opportune in proſcenium. Dicam huic, an non?] Hoc non eſſet ueriſimile, niſi dubitaſſet. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat. Scio paratum. ſed neceſſe eſt.] Hæc cauſa dubitandi fuit: quòd hinc Parmenonis, illinc adoleſcentis periculum cernitur.

Sapis.] Sapis dicit, non uidens quid futurum ſit: ſed tantum deriſiſſe cõtenta. Sed neceſſe eſt me huic.] Dicere, ſubaudiendum eſt: ut ſit. Sed neceſſe eſt dicere. & [illegible] inferendum eſt quod ſequitur. Deeſt enim Propterea, uel quid tale.

ACTVS

ACTVS V SCENA VI

SENEX. PARMENO.

SE. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi· *Senarij*
Neq; agri,neq; urbis odium me unquam percipit.
Vbi ſatias cœpit fieri,commuto locum.
†Sed éſtne ille noſter Parmeno?& certe ipſus eſt. *In Sed aut e*
Quem præſtolare Parmeno hic ante oſtium? *eliditur aut d*
PA. Quis homo eſt?ehem,ſaluum te aduenire here gaudeo.
SE. Quem præſtolare? PA.perij·lingua hæret metu. SE.hem
Quid eſt quod trepidas?ſatisne ſalue?dic mihi.
PA. Here primum te arbitrari id quod res eſt uelim·
Quidquid huius factum eſt, culpa non factum eſt mea.
SE. Quid? PA.recte ſanè interrogaſti.oportuit
Rem prænarraſſe me.emit quendam Phædria
Eunuchum,quem dono huic daret. SE.cui? PA.Thaidi.
SE. Emit?peri hercle,quanti? PA.uiginti minis.
SE. Actum eſt. PA.tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
SE. Hem,quid?amat?an ſcit iam ille,quid meretrix ſiet?
An in Aſtu uenit?aliud ex alio malum.
PA. Here,ne me ſpectes·me impulſore hæc non facit.
SE. Omitte de te dicere·ego te furcifer
Si uiuo·ſed iſtuc quidquid eſt,primum expedi.
PA. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.
SE. Pro eunuchón? PA.ſic eſt·hunc pro mœcho poſtea
Comprehendêre intus,& conſtrinxere. SE.óccidi.
PA. Audaciam meretricum ſpecta. SE.nunquid eſt
Aliud mali,damniúe,quod non dixeris,
†Reliquom? PA.tantum eſt. SE.ceſſo huc intrò irrumpere? *Forte relictum*
PA. Non dubium eſt,quin mihi magnum ex hac re ſit malum.
Niſi,quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali.
Nam iam diu aliquam cauſſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret·is nunc repperit.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi,] Annotandum,quòd huius ſenis nomen apud Terentium non eſt:apud Menandrum Simon dicitur. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi. Firmatur ſtatus mentis trepidantis ſenis, ut appareat q̃ inopinato malo amens fieri poſſit:quod ipſum ſuperius & in Parmenone ſeruatum eſt.Imparatis enim mentibus mala maiora ſunt. Ergo nunc tam ocioſus incedit ſenex,ut neq; mores increpet,nec quicq̃ ſuſpicetur mali , ſed agat gratias proximæ uillæ:cuius beneficio non ſcit quid in urbe agerent filij.Et nunc adeſt ubi opus eſt Poetæ.Et uide hanc cauſam fuiſſe,cur nõ ad uillã diuerterit.Omnes uillas comicas ſuburbanas eſſe, cõmoditatẽ ipſam nũc explicat,& oſtendit. Neq; agri neq; urbis.] Tragicus apparatus.

Delicias memorat,qui pericula cogniturus eſt. Odium me unquam percipit.Faſtidium ex abundantia eſt. Vbi ſatias cœpit fieri.] Suffecerant ad hanc ſentẽtiam duo ſuperiores

Satietas ij uerſus:ſed ἐμφασις eſt ſenilis eloquij,faceti,& garruli ſimul. Cõmuto locum.] Mira breuitate duas res explicuit ſimul. Vbi ſatietas eſt. Deeſt nam:ut ſit,nam ubi ſatietas cœpit fieri.Et cœpit,pro cœperit. Satietas,odium:ab eó quod præcedit,id quod ſequitur. Sed eſtne ille noſter Parmeno?& certe ipſus eſt.] Et dubitauit & firmauit poſtea:utpote ſenex,ui

Præſtolari ſu iam languido,atq; oculis ætate defeſſis. Quem præſtolare Parmeno?] Noue,non, cui præſtolare,ſed,quem dixit.Aliter Tullius,Qui tibi ad forum Aurelium præſtolarẽtur.Præſtolari,eſt præſto eſſe & apparere,hoc eſt obſequi. Quis homo eſt?] Quare, quis homo, cum prouiderit uenientem? utrum non uult uideri prouidiſſe,ne quid fallaciæ paraſſe uideatur?Sic & in Andria,Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. Vel quia perturbatur exanimatus:qui dum quid apud Thaidem geratur,auſcultat,nõ uidet ſenem propius accedere, quem longe uiderat.An uerò idcirco hoc fingit,quia quod parabat dicere de Chærea,poſt quàm comminus uentum eſt,non audet loqui? Lingua hæret metu.] Virg. Et uox fauci-

Lingua hæret bus hæſit. Quid trepidas?] Inſtandum eſt ſeni ad audienda quæ de facili nunq̃ fateretur

Saluè Parmeno. Satis ne ſaluè?] Saluè integre,recte,cõmode.Plaut.in Trinummo, Beneuolens tuus atq; amicus. Satis ne ſaluè?Nunc aduerbiũ eſt,producta eſt e litera.Salluſt. Inde ortus ſermo,percontantibus utrinq;,ſatin' ſaluè,quã grati ducibus ſuis,quantis familiaribus copijs agerẽtur. Here primũ te arbitrari id quod res eſt uelim.] Quòd ante narrationem cõfirmatio inducitur,cõtra morem & præcepta eſt:ſed merito,quia perturbatus eſt, licet ſimul * ut nõ poſſit dicere. Quicquid huius factum eſt.] Abſolute ut ſuprà, Et quicquid huius feci,cauſa uirginis feci.Aut deeſt Rei:ut ſit, huius rei. Stomachoſe,Quid? interrogat.quis enim antè crimen,quàm obijciatur,aut proponatur,neget? Recte ſanè.] Docte Terẽtius ipſe ſe reprehẽdit.Nam ordine factum non eſt præ timore & conſcientia. Emit quendam phædria eunuchum.] Vide narrationẽ à neceſſarijs & urgẽtibus cœptã nõ in ſe continere,niſi quod condirio cogit fateri.Emit,inquit,eunuchum : Quem dono huic daret.Non dixit,cui dono daret.Aliter ab amoris mentione cœpiſſet.Deinde ÷ quendam ὑπὸ δεινωσιν ſignificat. Huic.] Huic more ſuo dixit potius,q̃ meretrici.Quinetiã interrogatus, Thaidi potius dicturus eſt,q̃ ut nomen dicat,quo offenditur ſenex. Eunuchi autem ſolius mentio neceſſaria eſt:quia dicturus eſt pro eunucho deductum Chæream. Actum eſt.] Deſperantis uerbum. Quandã fidicinam.Extenuatio criminis eſt:non quòd uirginem, quòd ciuem uitiauerit. Tum quandam fidicinam amat hic Chærea.Mire & neceſſario uariauit:ille emit,ut eunuchũ mittat ad Thaidem:hic amat,ut deduci ſe pro eunucho uelit.

Áſv. Hem,quid?amat?] Hæc ſingula pronũtianda ſunt:ut ſtuporem nimiæ indignationis oſtẽdat. An ſcit iam ille quid meretrix ſiet?] Quia fidicina,meretrix eſt. An in aſtu uenit?] In Aſtu, in urbem de Pireo.ſic Athenienſes uocabant urbem ſuam : unde ipſi incolæ ἀστοὶ uocantur. Aliud ex alio malum.] Hoc ſeparatim dixit ſenex,fixis in Parmenonem oculis.

Me impulſore non facit.] Ipſum accuſat conſcientia,non enim quod leuius eſt,dixit, me ſciente:cum plus inferat,me impulſore. Ego te furcifer:ſi uiuo.] Modo omnis ſæuitia comica aut in cõminatione eſt, aut in apparatu uerberũ. Si uiuo. ἀποσιώπησις : te ulciſcar. quia neceſſario ſequitur, Sed iſtuc quicquid eſt. Inuenta cauſa cur ſupplicia differantur, donec uxorem ducat Chærea,& ipſe purget Parmenonem:ſecundũ argumenta quæ ſibi ipſe proſpexit,iuſſu coactuq; feciſſe & imperio herilis filij ſui Chæreæ ſcilicet. Ad Thaidem hanc deductus eſt.] Vnde ductor ipſe ſceleratus. Pro eunuchon'?] Non interrogat,ſed exhorre

Pro ſcit. Hunc pro mœcho poſtea.] Bene ſtuduit Terentius Pro bis numero dicere:& pro eunucho,& pro mœcho.Pro mœcho aũt quaſi excuſans dixit.Nam uere in uirginẽ Atticam, non pro mœcho,ſed mœchus eſt. Hunc pro mœcho poſtea.Bene utrunq; Pro:quia neq; eunuchus eſt qui uitiauit uirginẽ:neq; mœchus qui in domo meretricia.Et ſpecta q̃ oratorie tranſtulerit mentionem uitiatæ uirginis.Pro mœcho inquit:ut culpã Chæreæ ſub meretricis accuſatione cælaret. Hunc pro mœcho.Bene totum pro:quia neque eunuchus, qui

Comprehendere ephebus:neq; adulter,qui amator. Cõprehendere intus,& cõſtrinxere.] Quo dicto uim ingentẽ inferri ſignificat Chæreæ.Cõprehẽdere ſignificat ſtrictim aliquẽ in facinore deprehenſum. Audaciã meretricũ ſpecta.] Maior ἔμφασις accuſationis eſt per pluralẽ numerũ,q̃ ſingularẽ.Sic alibi,An potius ita me cõparẽ,nõ perpeti meretricũ contumelias? Audaciã meretricũ.Oratorie auertit iram ſenis à ſe & à Chærea:atq; deriuat in meretricẽ. Nũquid eſt aliud mali,dãniue?] Bene interrogat:quia omnia inuitus ſeruus dicere uidebatur. Et cũ damnũ,malũ ſit,de proximo collatũ diſcernitur:& damnũ ad emptionẽ eunuchi, malũ ad cõprehenſum pertinet & cõſtrinctum Chæreã. Ceſſo huc intro irrumpere?] In tantam formidinẽ cõiectus eſt ſenex,ut nõ miremur quòd tam cito nuptias firmet ephebi, & uirginis:

&

& quamuis non honeſte, tamen quia ex ingenti metu uel indigno matrimonio filij uitam paciſci uelit. Non dubium eſt quin mihi magnum ex hac re ſit malum.] Suaue eſt neſcire perſonas quid agat Poeta. Ita non periclitaturus Parmeno. Niſi quia neceſſe fuit.] Neceſſe, eſt nomen. Nam neceſſus, neceſſis, & neceſſitas, & neceſſum, lectum eſt. Id gaudeo.] Scilicet ut ſuccurratur Chæreæ periclitanti. Propter me.] Plus dixit, quàm ſi Per Me diceret. Hiſce aliquid.] Meretricibus, non, adoleſcentibus. & item pluraliter ſuo more, ut, Audaciam meretricum ſpecta. &, Non perpeti meretricum contumelias. Nam iam diu aliquam cauſſam quærebat ſenex. Nota cauſſam, pro occaſione. Quamobrem aliquid inſigne faceret.] Manifeſtius hoc Menander explicat, iampridem infeſtum meretrici ſenem: poſt corruptum ab ea Phædriam: nunc demum ſe inuenta occaſione uindicaturum.

Neceſſe, Neceſſus, Neceſſis, neceſſum

Cauſſa

Quamobrem.] Quamuis dixiſſet Cauſſam, intulit quamobrem. Inſigne aliquid.] Magnum & nobile. Facinus faceret.] ἰδιωτικῶς dixit.

A C T V S V. S C E N A VII.

P Y T H I A S, P A R M E N O

PY. NVNQVAM ædepol quidquam iam diu quod magis uellem euenire, *Iam. tetram. catal.*
Mihi euenit, quàm quòd modo ſenex intrò ad nos uenit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ quid timeret † ſciebã *ſciebã diſſyllabum eſt*
PA. Quid hoc autẽ eſt? PY. nunc id prodeo, ut conueniã Parmenonẽ.
Sed ubi obſecro eſt? PA. mén quærit hæc? PY. atque eccum uideo adibo.
PA. Quid eſt inepta? quid tibi uis? quid rides? pergin'? PY. perij,
Defeſſa iam ſum miſera de te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem ſtultiorem uidi, nec uidebo. ah
*Nõ poſſum ſatis narrare quos ludos præbueris intus. *al. Nõ pote ſatis narrari*
At etiam primo callidum & diſertum credidi hominem.
PA. Quid? PY. ilicóne credere ea quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat te flagitij, te autore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi ueſtem uidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te periſſe?
PA. Hem, quid dixiſti peſſuma? an mentita es? etiam rides?
Itáne lepidum tibi uiſum eſt, ſcelus, nos irridere? PY. nimium.
PA. Siquidẽ iſtuc impune habueris. PY. uerũ? PA. reddam hercle. PY. credo.
Sed in diem iſtuc Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare.
Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas
Flagitijs, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.
PA. Nullus ſum. PY. hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo,
PA. Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.

NVnquam ædepol quicquam iam diu.] Pythias egreditur ueluti irriſura Parmenonem, ut ipſa putat. egredi autẽ à Poeta cogitur, ut doceat populũ quid intus egerit ſenex, Ergo perſona cachinnans inducitur, quærens Parmenonẽ: aſpectuque eius ob nimium riſum uix loqui poſſe. Nunquam ædepol quicquã. Rarum eſt, euenire quod uelis: & quod maxime uelis, id rarum magis. Intro ad nos uenit errans.] Non greſſu errans, nec uia, ſed animo, & opinione. Mihi ſolæ ridiculo fuit.] Soli regulariter dicitur: ſolæ non recte, ſed antique. ut alibi, Hoc ipſa in itinere, alteræ dum

dum narrat,forte audiui, Quid hoc autem eſt?] Ridente miratur Parmeno. Nunc id prodeo.Propter id. Quid rides?pergin'?] Ex huius uerbis oſtẽdit, quàm multum rideat petulans puella. Perij.] Proprie hic uerbum eſt aptum,quaſi ſit laſſa ridendo. Nunquã pol hominem ſtultiorem uidi.Poſtquàm Rogas dixerat,quaſi narratura uidebatur : & redit ad inſultationem. Quos ludos prebueris.] Ex errore,& metu nimio ſenis credentis conſtrictum filium ſe offenſurum in domo meretricis. At etiam primo callidum ac diſertum credidi hominem.] Hæc omnia ſic in ſcena pronunciata ſunt,ut riſu interrumpi uerba puellæ uideretur.Maiorisq́ insultationis eſt,ſi is qui fatigat alterũ,dicat ſe ante de illo multo aliter ſenſiſſe. Ilicòne credere.] Non ideo hoc dicit,quòd perſonæ ſuæ fidẽ deroget: ſed quòd res incredibilis fuerit, quam illi perſuaſerit:aut certe ſi credẽdum fuerit, nõ ſtatim, neq; examinata,neq; facta rei cognitione. Ilicóne credere.Obiurgatio de tempore. An pœnitebat flagitij.] Illud quod ſuprà,à ſtulto:hoc quod nunc dicit,à malo fieri potuit:illud ab imprudente:hoc quod peius eſt à ſciente. An pœnitebat flagitij.] Paruum uidebatur. Ipſe alibi,Quantum hic operæ fiat,pœnitet.Plautus in Truculento, pœnitetne te quod ancillam ſolam nimis erumpere? Ni miſerum inſuper etiam patri indicares?] duo obijcit: unum quòd male conſuluerit:alterum quòd male prodiderit cõſilia ſua.Et bene indicares nam indicium dicitur eius qui unà peccauerit. Nam quid illi.] Adoleſcenti ſcilicet. Ni miſerum inſuper etiam indicares patri?] ad inuidiam Parmenonis, miſerũ dicit adoleſcentem : eo modo quo Iuno accuſans Venerem, ait, an miſeros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, cum ab his qui falsò rei ſunt, in autores culpam ſceleris remouemus.

Nam qui cito credit, cito fallitur: Unde Epicharmes: MEMINERIS DIFFIDERE ait.

Pœnitet

Indicium

Miſer

Quid eſt? iam ſcis te periſſe.] Hoc modo ſtupentibus ac culpam fatentibus dicitur. Hem,quid dixti peſſima?] Nunc demum intelligit Parmeno ſe eſſe deluſum. Etiam rides?] Apparet eam ex huius ſtomacho uehementius cachinnare. Nos irridere?] Nos ſuperbius dixit,quàm ſi diceret me. Si quidem iſtuc impune.] Subauditur,Tum nimium. Verum?] Irridentis interrogatio. Sed in diem iſtuc.] In longam dilationem.unde dilatio eſt dicta,diei prolatio. Tu iam pendebis.] Iam,nimiam uelocitatem ſignificat. Nobilitas flagitijs,& eundem indicas.] Duas res ſignificat ſimul:& cogis flagitia facere, & facientem indicas. Vterq; exẽpla in te edent.] Noua ac mira tormenta, quæ pro exemplis narrentur,aut quæ documenta ſint cæteris ne delinquant,exempla dicuntur. Et edent,& edet legitur.ſi edent,figuratum eſt.ſi edet,recte Et plus eſt edet,quàm dabit. Nullus ſum.] Hoc ſecum Parmeno. Hic pro illo munere tibi honos eſt habitus ab eo.] εἰρωνικῶς, & μεταφορικῶς pro munere. Et honos rumigerulis haberi ſolet. Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, perij.] Proprium ſoricum eſt uel ſtridere clarius quam mures, uel ſtrepere magis cum obrodunt friuola:ad quam uocem multi ſe intendentes, quãuis per tenebras noctis, tranſfigunt eos. Plautus, Confoſſiorẽ te faciam ſoricina nænia. Quaſi ſorex hodie perij. Quia latere potuit,nec occidi,ſi taceret. Egomet meo indicio.Prouerbium in eos,qui ipſi ſe produnt.quia ſorex non facile caperetur,niſi emitteret uocem noctu.

In diem

Dilatio

παροιμία.

ACTVS V SCENA VIII

GNATHO, THRASO.

G. QVID nunc? qua ſpe,aut quo conſilio huc imus? quid cœptas Thraſo? *Trochaici catalectici*

T. Egóne? ut Thaidi me dedam. & faciam quod iubeat. G.quid eſt?

T. Qui minus quàm Hercules ſeruiuit Omphale? G.exemplum placet.

Vtinam tibi commitigari uideam ſandalio caput.

Sed fores crepuere ab ea,perij. T.quid hoc autem eſt mali?

Hunc ego nunquam uideram. & iam hic quidnam properans proſilijt?

QVid nunc?qua ſpe,aut quo conſilio huc imus?] Reminiſcere hũc eſſe,qui ſuprà militi dixerit de Thaide,Iamdudum te amat.& rurſus,Iam tibi hæc aderit ſupplicans ultro.& hinc uidebis quos exitus habeat aſſentatio. nã idem militi autor eſt ſummæ deſperationis.Et animaduerte, quòd ſemper à mẽſa Gnatho inuitus abſtrahatur:nam & ſuprà,cũ ad litem uenitur,ex uerbis Thraſonis mani-

feſtum eſt,& Gnathonem inuitum ſequi,ubi dicit,Hancine ego ut cōtumeliam tantam,tam inſignem nunc accipiam Gnatho? Mori me ſatius eſt. Et bene,qua ſpe,& quo conſilio:tanꝗ̃ omnia expertus, & nec muneribus gratus , nec terroribus metuendus. Quid nunc? qua ſpe? Paraſitus intelligit quid agat miles:ſed ad hoc inducitur interrogare ipſum militem,ut populus audiat quo conſilio ueniat ad Thaidem. Quid nunc?qua ſpe? Summa deſperatio eſt apud militem reconcilandæ amicæ,ad hoc,ut æquo animo ferat admitti Phædriam, dum ipſe quoqꝫ recipiatur.nam nō in fine fabulæ contriſtandus eſt. Quid inceptas Thraſo?] Incipere,magnorum facinorum eſt,& audaciæ. Vt Thaidi me dedam.] Poſt inductionem belli,& inſtructionem pugnæ quid ſequatur,niſi deditio ſuperatorū? Et faciā quod iubeat.] Proprie etiam in deditione uictores iubent:uicti obſequuntur. Qui minus quàm Hercules ſeruiuit Omphale.] Hic Terentius exprimit conſuetudinem,in qua ignauis rationes criminum,& exempla ſuppeditāt:nam ſic & ſuprà de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit,quæ Herculem ſibi ſeruientem etiam ad lanificium compulit:cum ipſa calathum , & colum,cultuſqꝫ fœmineos ſagittis,& claua,leoniſqꝫ tegmine mutaſſet. Seruiuit Hercules Omphale. Subauditur,& ego ſeruiam Thaidi? Vtinam tibi cōmitigari uideam ſandalio caput.] Cōmitigari eſt tundendo deprimi atqꝫ deponi. Sandalio caput. Plus dixit caput, ꝗ̃ ſi aliam partem corporis diceret uerberari. Et mire calciamento caput uerberari. Perij. quid hoc autem mali eſt?] Eunuchi habitu Chærea,ſed uirili cōfidentia proſilit, & militem uelut noui riualis terret aſpectu. Hunc ego nunquam uideram.] Ideo Chæream miratur.

Commitigari

Sandalium

ACTVS V. SCENA IX.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. O POPVLARES ecquis me uiuit hodie fortunatior? *Iamb. tet. acat.*
Nemo hercle quiſquam:nam in me planè Di poteſtatē ſuam
Omnem oſtendêre, cui tam ſubito tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus eſt? C. ô Parmeno mi, ô mearum uoluptatum omnium
Inuentor,inceptor,perfector:ſcin' me in quibus ſim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. audiui. C. ſcis ſponſam mihi
PA. Bene,ita me Dij ament,factum. G. audin' tu illum,quid ait? C. tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo:una eſt domus. *Nō eliditur m*
Thais patri ſe commendauit in clientelam,& fidem.
Nobis dedit ſe. PA. fratris igitur Thais tota eſt? C. ſcilicet.
PA. Iam hoc aliud eſt,quod gaudeamus, miles†pellitur foras. *al. pelletur*
C. Tum tu,frater,ubi ubi eſt,fac quàm primū hæc audiat. PA. uiſam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas,quin ego perpetuo perierim?
G. Sine dubio,opinor. C. quid commemorem primum? aut laudem maxume.
Illum,qui mihi dedit conſilium ut facerem, an me qui id auſus ſim
Incipere? an fortunam collaudem,quæ gubernatrix fuit:
Quæ tot res tantas,tam opportune in unum concluſit diem.
An mei patris feſtiuitatem & facilitatem? ô Iuppiter.
Serua obſecro hæc nobis bona. PH. Di ueſtram fidem,incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit:ſed ubi eſt frater? CH. præſtò adeſt. *Troch. catal.*
PH. Gaudeo. C. ſatis credo,nihil eſt Thaide hac tua frater dignius *Octonarij*

Quod ametur·ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. PH. hui mihi
Illam laudas? T.perij,quanto minus ſpei eſt,tanto magis amo· *Trochaici*
Obſecro Gnatho in te ſpes eſt. G.quid uis faciam? T.perfice hoc
Precibus,pretio,ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
G. Difficile eſt. T.ſi quid collibuit,noui te.hoc ſi effeceris,
Quod uis donum,& præmium à me optato:id optatum feres.
G. Itáne. T.ſic erit. G.ſi hoc efficio,poſtulo ut mihi tua domus
Te præſente abſente pateat·inuocáto ut ſit locus
Semper. T.do fidem ita futurum. G.accingar. PH.quem hic ego audio?
† O Thraſo. T.ſaluete. PH.tu fortaſſe quæ facta hic ſint neſcis?
T. Scio. PH.cur ergo in his ego te conſpicor regionibus?
T. Vobis fretus· PH.ſcin' quàm fretus? miles,edico tibi
Si in platea hac te offendero pòſt unquam,nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam·iter hac habui·perijſti. G.eia haud ſic decet.
PH. Dictum eſt. G.non cognoſco ueſtrum tam ſuperbum. PH.ſic erit.
G. Prius audite paucis·quod cum dixero,ſi placuerit,
Facitote. PH.audiamus. G.tu concede paululum iſtuc Thraſo·
Principiò ego uos credere ambos hoc mihi uehementer uelim,
Me huius quidquid facio,id facere maxime cauſa mea·
Verum idem ſi uobis prodeſt,uos non facere inſcitia eſt.
PH. Quid id eſt? G.militem riualem ego recipiendum cenſeo. PH.hem
Recipiendum? G.cogita modo,tu hercle cum illa Phædria
Et libenter uiuis,etenim bene libenter uictitas·
Et quod des,†paululũ·& neceſſe eſt multũ accipere Thaidẽ, *paululũ diſſyllabũ*
Vt tuo amori ſuppeditare poſſit,ſine ſumptu tuo.ad
Omnia hæc,magis opportunus,nec magis ex uſu tuo
Nemo eſt·principio & habet quod det,& dat nemo largius·
Fatuus eſt,inſulſus,tardus·ſtertit noctesq́;,& dies·
Neq; iſtum metuas ne amet mulier·facile pellas ubi uelis.
PH. Quid agimus? G.præterea hoc etiam,quod ego uel primum puto·
Accipit hominem nemo melius prorſus,neq; prolixius.
PH. Mirum,ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. C.idem arbitror.
G. Rectè facitis.unum etiam uos oro,ut me in ueſtrum gregem
Recipiatis·ſatis diu hoc iam ſaxum uoluo. PH.recipimus.
C. Ac libenter. G.at ego pro iſtoc,Phædria,& tu Chærea,
Hunc comedendum,& deridendum uobis propino. C.placet.
PH. Dignus eſt. G.Thraſo,ubi uis,accede. T.obſecro te quid agimus?
G. Quid? iſti te ignorabant·poſtquàm eis mores oſtendi tuos,
Et collaudaui ſecundum facta & uirtutes tuas,
Impetraui. T.bene feciſti,gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui uſquam,quin me omnes amarent plurimum.

Dixin'

G. Dixin' ego in hoc eſſe uobis Atticam eloquentiam?
PH. Nihil prætermiſſum. G. Ite hac omnes uos. Valete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

† *Suſpicor carmen inuerſione ordinis deprauatum. Conſtabit ſi ſic legas, O Thraſo. ſal-
uete. tu fortaſſis hic quæ facta ſunt neſcis. Scio. cur ergo in his te conſpicor regionibus.
ut ego pronomen elidatur.*

O Populares ecquis me uiuit hodie fortunatior?] Hic perſona Chæreæ eſt, fer-
uens gaudio, ut adoleſcentuli eſt in proſperis rebus. O populares. Non mi-
rum ſi inſane exultat nuptijs, qui iandudum ob id ſolum quod uitiauerat uir-
ginem lætabatur. Nemo hercle quiſquam.] Et interrogauit, & reſpondit ſibi.
Nemo hercle quiſquam. παρίμλον tertium. Cui tam ſubito tot contigerint
commoda. Tam qualitatis, Tot quantitatis eſt. Quid hic lætus eſt?] Inuenta perſona eſt
ad quam geſta hæc narret Chærea: ut populus, & miles inſtruatur, quid intus geſtum ſit.
Inuentor, inceptor.] Inuenire ſapientis eſt: incipere, audacis: perficere, cōſtantis. Ergo ple- *Inuenire*
na laudatio eſt. & conſtat hoc Chæream laudatiue dicere. nam in ſubditis ſolum conſilium *Incipere*
attributurus eſt Parmenoni. Scin' me in quibus ſim gaudijs? σύλληψις. Et nota, ſcin' me: *Perficere*
cum ſufficeret ſcin'. ergo me abundat: & eſt figura ἀρχαϊσμός. Scis Pamphilam meā.] Ama-
torie dixit Meam: uel ponus ſponſam meam, uel quam amo. Inuentam.] Cognitam.
Ciuem.] Deeſt, eſſe. Scis ſponſam mihi.] Deeſt & eſſe. & eſt Sponſa, nunc participium.
Audin' tu illum quid ait?] Hoc, uultu mutato & turbato dicitur. Amorem omnem
in tranquillo.] Bene in tranquillo: quia mari, & tempeſtatibus amicæ mobilitas & inſtabili-
tas comparatur. Sic horatius, Simplex munditijs. Heu quoties fidem Mutatosq; deos fle-
bit: & aſpera Nigris æquora uentis Emirabitur inſolens, Qui te nunc fruitur credulus au-
rea, &c. Thais ſe patri commendauit.] Hoc eſt quod profuit Phædriæ. Vna eſt domus.]
Poſt Pamphilæ nuptias. In clientelam, & fidem. Clientelam, ut ametur: in fidem, ut de- *Clientela*
fendatur. Fratris igitur tota eſt Thais.] Bene tota: ut ne ex parte quidem ſit militis. Mi- *ides*
les pellitur foras.] Sunt gaudia ex noſtris bonis: ſunt gaudia ex aliorum malis, hoſtiū, aut
inimicorum. Ergo utrunq; genus gaudiorum complexus eſt. Viſam domum.] Bene do-
mi quæritur amator excluſus: nam neq; ruri, neq; in foro eſt. Perpetuo perierim.] Quia
illud perijſſe ſuprà, tēporale uidebatur. Quin ego perpetuo perierim. Hic iam militi neq;
ſeruiendi amicæ, ut apparet, præbetur locus. Sine dubio, opinor] Quia non quis dicitur
perpetuo perijſſe. quid enim opus hac exceptione eſt, quando nemo ita perit, ut temporali-
ter pereat, & poſtea fiat non perditus? correxit paraſitus ſtulti dictum militis: non illū per-
petuo, ſed ſine dubio perijſſe opinari reſpondens. non eſt enim cōtrarium opinor te periſſe
ſine dubio, pro certo perijſſe. Confirmatur perijſſe miles: ut poſt tanta munera ex deſperato
ſupplex, ex ſupplice patiens riualis exiſtat. Quid commemorem primum?] διαπόρησις
oratoria familiaris laudantibus. Cicero, Vnde igitur potius incipiam? Hoc autem fit, ubi o- *Quid comme-*
mnia & magna uidentur, & paria. Illum qui mihi dedit conſilium?] Attribuuntur perſo- *morē primū*
nis conſilia, facta, caſus, & orationes. Ergo hic laudatur conſilium Parmenonis, factū Chæ-
reæ, caſus fortunæ, id eſt euentus: oratio ſeni. Illum qui mihi dedit conſilium. Tria ſunt
in uita hominum: conſilia, facta, ſucceſſus. Conſilium, animi eſt: Factum, corporis: Succeſ-
ſus, fortunæ. Illum. Parmenonem ſcilicet. Quæ tot res.] Bene, tot res, quaſi dicat, eunu-
chum pro quo duceretur, commendanonem uirginis, abſentiam meretricis, occaſionem
uitij inferendi, patris interuentum in nuptias. At mei patris feſtitatem. Etiam patri laus *Feſtiuitas*
impartienda eſt: nam non erat tranſeundum feſtiuitatem, qua & feſtiuus amatori non obſti- *Facilitas*
tit, quod ignouit ut facilis: unde feſtiuitas in dictis, Facilitas uerò in animo & factis. Feſti-
uitatem: lætitiam, ut feſtiuus dies eſt. Dij ueſtram fidem.] Cito interuenit Phædria, ut po-
te qui domi erat. Quæ narrauit.] Nimius affectus in utranq; partem, defectus orationis
amat: eſt ergo ἔλλειψις, deeſt enim gaudeo. Satis credo.] Sic dici nota atentibus ſolet. Re- *Satis credo*
cte igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiæ, Gaudeo: & ille ſic reſpondet, ut amicis gratulātibus
decet, Satis credo. Credo autem ideò, quia multi ſeſe fingunt gratulari, cum inuideant: gau-
dere cum doleant. Mihi iſtam laudas?] Scilicet amatori eius. Et Mihi pronuntiatione iu-
uandum eſt. Perij. quanto minus ſpei eſt, tanto magis amo.] Hic uerò eſt ardor inſaniſſi-
mus. ut Virgilius, Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin, Delitias domini. Et profe-
cto ſic eſt, Sapientes ſpe maxime ad amorem coguntur: ſtulti forma tantū. Obſecro Gna-
tho, in te ſpes eſt] Mire quaſi deſperatis omnibus auxilijs, abiecta nimis ſupplicatio induci-

 tur. Nam

Quid uis faciam? tur. Nam & obſecro, & Gnatho id ſignificant: &, In te ſpes eſt. Quid uis faciam?] Non eſt hoc interrogantis, ſed oſtendentis nō eſſe quid faciat. Precibus, pretio] Nihil militi ſuper eſt præter precem, ut uicto: & pretium, ut diuiti. Nihil aliud optat, quàm ſic res eant, ut perſona Thaidis conueniri poſſit. Precibus, pretio. ἀσύνδετα uelut afflicta, & laſſa, pronuntianda ſunt. Pretio. Varie: quia alibi dixit, precario. Vt hæream.] ꝧ hæream ultimū genus beneficij eſt. Et in parte aliqua.] Non enim parte dixit, ut æqua intelligatur. Tandem.] Et deſperātis eſt, & difficulter credentis. Tandem, non eſt aduerbium temporis: ſed, nunc ſaltem ſignificat. Noui te.] Deeſt, perficis. ſed ubiꝙ plura geſtu ſignificat miles, utpote infantiſſimus. Difficile eſt.] Vultu, & pronunciatione, aſſeueratione firmandum eſt.

Donum *Præmium* *Munus* Si quid collibuit.] ἀρχαϊκῶς pro, ſi quid collibitum eſt, efficis. Quod uis donum, & præmium, à me optato.] Donum, præmium eſt: & munus, præmium: ſed donū, præmium dijs datur: munus præmium hominibus: nam ſeparatim, donum deorum eſt: præmium uirorum eſt fortium: munus hominum, & donū, munusꝙ, tam ante factum quàm poſt factum datur: præmium non niſi poſt factum eſt. Donum, uoluntarium: præmium, debetur. Alij ergo ἀσυνδέτως pronuntiant, primo donum, & ſic præmium, quaſi unam partem orationis.

Quoduis donum, & præmium. Donum, ut à largo homine: præmium, ut à præclaro facinore. Quoduis donum & præmium à me optato, id optatum feres. Donum optato, ob

Optatio quod præmium accipias. Præmium à me optato. Totum militariter: nam & optatio dici-

Præſens abſens tur, & optari à militibus. ut alibi, Vir fortis optet quod uolet præmium. Si hoc efficio, poſtulo ut mihi tua domus te præſente abſente ut pateat. Prouerbiale eſt præſente abſente: ut

Surſum deorſum ſurſum deorſum, ultro citro, & cætera huiuſmodi, fanda infanda, iuſta iniuſta, digna indigna, uelit nolit. Inuocato ut ſit locus ſemper.] Inuocato, nō uocato ſignificat. In etenim auget, & minuit dictionem. Inuocato. Male intelligitur precibus uocato, cum ſit αὐτομάτῳ, id

Vltro citro eſt etiam non inuitando, quin ultro uenire debeat ſuam domum. Do fidem.] Iuro, confir-

Inuocatus mo, ſpondeo. Accingar.] Nō quia facile eſt quod negauit ſuprà: ſed ſuis uotis paraſitus ad-

Do fidem ductus eſt ad cœnādum ideo & accingar dixit: ſic enim dicimus in magnis rebus ſuſcipien-

Accingi dis. Vt, Accingunt omnes operi. Saluete.] Supplex ſine gratia & ſine timore, modo inimicus & infeſtus. Tu fortaſſe quæ facta hic ſint neſcis?] Hoc totum ſuperbe, ac minaciter in-

Conſpicor quit adoleſcens. Scio.] Compendium poetæ: ne rurſus eadem dicerentur. Conſpicor.]

Fretus uobis Commune uerbum eſt conſpicor. Vobis fretus.] Et hoc ſtulte. quis enim & riualibus & inimicis fretum ſe eſſe dicat? Deinde ἀνακόλουθον & uitioſa reſponſio eſt. niſi enim addideris ſum, erit ſolœciſmus conueniens loquenti impolite homini & militi. Scis quàm fretus?] Eſt ab * ea ſubaudiendum eſt. Miles edico tibi. Hoc contumelioſe & proprie

Offendere ut militi, Miles, inquit, edico tibi. Si te in platea hac offendero.] Hoc eſt, ſi uel caſu inuenero. Et in platea, inquit, non circa meretricis fores. Nihil eſt quod dicas.] Nihil, pro non: ut ſit, non eſt quod dicas mihi, id eſt nihil eſt quod dicas, pro ut dicas mihi: ut ſit, quod pro ut: aut quod pro quid dicas mihi. Certum eſt autem ſic ueteres locutos eſſe. Alium quærebam.] Aut alium pro quendam poſuit: ut ſit, quendam quærebam, id eſt aliquē. aut alium, hoc eſt non quem tu putas, hoc eſt alium, non Thaidem. ſed ſi aliam diceret: neꝙ commode, neꝙ ἐμφατικῶς loqueretur. præualet enim maſculinum genus. Periſti.] Ordo eſt, poſt-

Eia quam in platea hac te offendero, perijſti. Eia.] Interdum hortantis eſt. ergo nunc eia, correctionem ſignificat. Non cognoſco ueſtrum tam ſuperbum.] Locutio annotanda: mire laudauit, ut perſuadere potuiſſet. Veſtrum tam ſuperbum. Non, ueſtrum ſuperbum.

Veſtrum ſuperbum. Abſolute: ut, Pol Crito antiquum obtines. Ergo ſubaudiamus uel ingenium, uel animum, uel morem, uel inſtitutum. Prius audite paucis.] Mira inſinuatione agit: qui non ut conſentiant, ſed ut audiant paucis petit. Et bene prius, quaſi non obſtet quo minus faciant quod uelint. Tum deinde quo attentiores exiſtant, addidit Paucis. deinde ſi placuerit. facilius enim flectitur, cum quo non pugnamus ut conſentiat. Prius audite. Fiduciam oſtentat perſuaſoriam rem dicturi. Audiamus.] Bene, non, faciamus, ſed, audiamus dixit: nam prima oratoris impetratio in mala cauſa eſt, audiri meruiſſe. Tu concede paululum iſtuc Thraſo.] Thraſo hoc in bonā partem accepit: & ideo paret. putat enim uel turpe eſſe, ſi humiliter precetur ſuo nomine ſeꝙ audiente paraſitus: uel incōgruum ſibi, ſi in os præſens à Gnathone laudetur. Iſtuc Thraſo. Non ad ſe uocat: ſed locum oſtendit quo abeat, atꝙ concedat. Principio ego uos.] Videt neꝙ ſe odio haberi, neꝙ offendi animos audientium in militis nomine. Hoc ergo oratorie: pro eo homine in quo offenditur, eum in quo nō offenditur poſuit. Me huius quicquid facio, id facere maxime cauſa mea.] Deeſt eſt Rei, aut eſt: ut ſit, me huius quicquid eſt quod facio, id facere maxime cauſa mea. Hic à perſona diſceſſit: & rem non odioſam pro odioſa poſuit, id eſt paraſiticam, pro æmuli amore, & commodo. Verum idem ſi uobis prodeſt.] Multum attulit ad perſuadendum:

non

non eſſe commodum militi admitti:& ſuum commodum ipſorum eſſe commodum. Vos
non id facere,inſcitia eſt.] Oratorie,& ſecundum inſinuationis præcepta ſic dixit:nã remit
tendo,& dubitando,magis flectit animos,q̃ ſi aperte & pertinaciter aſſeueret. Militem
ego riualem recipiendum cenſeo.] Artificioſe ſatis, ſemel intulit omne quod durum dictu
ad perſuadendum erat:nam quòd militem & riualem dixit,ad eam rem ualet,ut magis ad-
mittendus ſit quàm excludendus:& ſimul fiducia ſic dicentis, parat animos ad audienda
quæ dicet. Militem ego riualem recipiendum cenſeo.Riuales dicuntur æmuli de mulieri *Riuales*
bus:facta tranſlatione nominis à feris beſtijs,quæ ſitientes cum ex eodem riuulo hauſtum
petunt,in prælium contra ſe inuicem concitantur. Sic Cicero pro Cælio,Sin erit ex illo fon
te riualis,inquit. Cenſeo.] Vide uirtutem poetæ:nõ enim dixit,peto:ſed,cenſeo:tanquam
illis modo conſulat,neq; pro milite agat. Militem ego riualem. Conſidera quo uultu hoc
dicendum ſit:& intelliges,& militem,& riualem,& recipiendum,& ego cenſeo:quanta ſigni
ficat.Non enim dixit Thraſonem,ſed militem:quod nomen ad ſtultitiam ualet. Non ſociũ,
ſed riualem:quo oſtendit,quandoquidem riualis in meretrice capiendus eſt, hunc potius
eligendum.Nec,non excludendum,ſed recipiendum dixit:ut oſtenderet adeò prodeſſe,ut
etiam de induſtria retinendus ſit.Non,uolo aut rogo,ſed cenſeo:ut conſiliarius, non paraſi
tus,uideatr loqui.Nam quod Ego addidit, eo dicto uſus eſt quo uti ſolent qui plus in nego-
tio uident.nam ſic in Phormione Iuriſconſulti,Ego quæ in rem tuã fuerint, ea uelim facias.
Ego ſedulo hunc dixiſſe credo.Ego amplius deliberandum cenſeo. Cogita modo.] Mo-
do,aut tantummodo ſignificat:aut temporis eſt aduerbium. & ſimul incerta diſtinctio eſt.

Et libenter uiuis.] Id eſt bonorum ciborum edax es. Suppeditare poſſit ſine ſumptu *Suppeditare*
tuo.] Aut ſuppeditare,pro ſuppeditari.aut deeſt ſe. Vt,Accingunt omnes operi Ad omnia
hæc magis opportunus,nec magis ex uſu tuo nemo eſt.] Locutio eſt ex negatiuis tertia:ut,
Agrum in his regionibus meliorem nemo habet. Ex uſu magis.Pro utilior. &, magis op- *Magis ex uſu*
portunus,pro opportunior. Nemo eſt.Hoc eſt opportunus. Habet quod det.] Vt di-
ues. Et dat nemo largius.] Vt liberalis. Fatuus eſt.] Hoc ex uſu tuo. Inſulſus.] Sine *Inſulſus*
ſale & ſapientia:aut ſine ſaltu & ſalacitate. Tardus.] In Venerem ſcilicet. Stertit.] Plus di
xit quàm dormit. Noctesq; & dies.] Plus ſignificat quàm ſi diceret,diebus & noctibus:ut
hoc ipſo nomine conſiliarij autoritas ineſſe uideatur, Fatuus.] Inepta loquens,à fando fa *Dies & no-ctes*
tuus dicit:inde Fauni Fatui:& nymphæ Fatuæ dictæ ſunt. Fatuus & inſulſus. Fatui ſunt,
qui uerbis & dictis fatui ſunt.Inſulſi uerò,corde & animo. Tardus.Corpore,& membris. *Fatuus.*
quanquam & intellectu tardos uocamus qui ſtulti ſunt:ſed melius eſt ſic intelligi, ut ea ui- *Fatuæ nym-phe*
tia uideatur dicere,quæ inamabilem faciant etiam diuitem,largumq; amatorem. Nam aut
uerba commendant:ut,Pendetq; iterum narrantis ab ore.hic fatuus.Aut ſapientia gratum *Tardus.*
facit:ut,Multa uiri uirtus animo. hic inſulſus eſt. Sed mihi uidetur fatuum dicere: qui tan-
tum glorietur,& blandiri amicæ neſciat.Inſulſum,qui non ſit ſalax, & cupidus coitus. Tar-
dum,qui non facilè explicet Venerem:quæ res meretricibus odioſa eſt. Fatuus eſt, inſul-
ſus. Sunt qui fatuum,animo putant:Inſulſum dictis.ſed male. Nam fatui quoque dij ſunt, *Fatui & Fau-ni dij*
qui & Fauni dicuntur:& non ſtulti,ſed multum fantes,id eſt loquentes. Fatuus eſt, inſul-
ſus.Hæc quæ nunc addidit,non ex ſuperioribus pendent:ſed cum ſuperiora ualeant pluri-
mum(nam quia diues & liberalis,potuit obeſſe riualibus)hæc omnia bona in Milite corrũ
puntur,quòd fatuus.quòd inſulſus,& cætera,quæ ipſe perſequitur. Fatuus,& inſulſus.
Hæc bene adduntur:quia dixit.Et habet quod det,& dat nemo largius.Ad rẽ eam ualebat
ut amaretur Miles à meretrice, & præponẽdus omnibus eſſet:ſed ingrata ſunt mulieribus,
maximeq; laſciuis,hæc omnia quæ ſubijcit. Fatuus & inſulſus. Hoc pro aceruo uitiorum,
cum quadam uultus improbitate prolatum eſt: quo magis res in medio poſita eſſe uidea-
tur. Vbi uelis.] Quando uel cum. Quid agimus?] Initium conſenſionis, dubitatio eſt
eius qui negauerit. Hoc etiã.] Deeſt.uel abeſt. Quod ego.] Paraſitus ſcilicet. Primum
puto.] Primum puto,quaſi paraſitus. Accipit hominem.] Accipit, paſcit.inuitat,ut,Illos *Accipere*
porticibus rex accipiebat im amplis. Nemo melius prorſus,neq; prolixius.] Horum alte
rum apparatum indicat,alterum copiam. Mirũ ni illoc homine quoquo pacto opus eſt.]
Facete dixit adoleſcens rei parcus,& qui putet amorem ſine damno eſſe oportere,quiq; fe-
fellerit meretricem: non ſolum eijciendum non eſſe militem, ſed etiam quouis modo ſuſti-
nendum,ac perferendum. Mirum ni illoc homine.Obtinuit paraſitus iam quod negaba
tur.Primo deliberatũ,ut Quid agimus? pòſt conceſſum,ut, Mirũ ni illoc homine quoquo
pacto opus eſt. Mirum ni illoc.Hic inquit,eiuſmodi eſt,ut etiam cum mala conditione pa
tiendus ſit. Idem arbitror.] Sanè opus fuit conſenſione,præcipue Phædriæ,cuius res agi
tur:nam ita & ſeruata perſona eſt tarde conſentientis amatoris. Recte facitis.] Gratiarum *Recte facis*
actio eſt. Vnum etiam,hoc uos oro.] Subtiliter etiã paraſitus hic ſe adiungit, ſuasq; par-

tes circa hos agit. Satis diu hoc iam ſaxum uoluo.] Vide quemadmodum ſerpat paulatim etiam in eorum aſſentationem ex uituperatione militis. Hoc ſaxum uoluo. Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti ſunt. Et bene ſaxum de ſtulto milite ait: & ſeipſum Siſyphum fecit. Hoc ſaxum uoluo. Velut Siſyphus apud inferos. Vt me in ueſtrum gregem.] Iam hos laudat & nimis paraſitus eſt, ſi recorderis eundem dixiſſe, Facete, lepide, laute. nihil ſuprà. At ego pro iſtoc Phædria.] Subaudiamus & ſum hic. aliter nõ ut paraſitus ait. Phædria & tu Chærea.] Ambos nominat, quaſi legibus paciſcantur. Hũc comedendum.] Cum cæteris rebus, ſummus Poeta etiam fidem oſtendit amicitiæ paraſiticæ, exemplo Gnathonis de milite loquentis hoc modo. Propino.] Facete ſic dixit, ut paraſitus, & ut qui de conuiuio loqueretur. Dignus eſt. Hæc uerba ultima lõgi ſermonis, eiuſmodi ſunt, ut miles hæc audiens, laudatum ſe eſſe, & approbatum exiſtimet. Vbi uis.] Honorifice reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo, ubi uis: quia accede imperatiuum erat. & Vbi niſi Quando intellexeris, uitium eſt. Iſti te ignorabant.] Figura ἀκυρολογία. Ad utrunq; enim pertinet, & ad laudem, & ad mores. Et hoc ambiguum. Secundum facta & uirtutes tuas.] Et hoc ἀμφίβολον. Nam uirtutes, εἰρωνικῶς pro uitijs poſuit, ut, Neſcis qui uir ſiet. &, Ornatus eſſes ex tuis uirtutibus. Facta, & uirtutes. Proprie facta militibus aſcribuntur. Facta, & uirtutes. Amarior eſt εἰρωνεία in uitioſos homines, quàm ueritas. Nunquam etiam fui uſquam.] Nunquam, & locum & tempus ſignificat: Vſquam, locum magis. Nũquam, pro non. Et nunquam uſquam τῷ ἀρχαϊσμῷ, pro, non uſquam, id eſt nuſquam. Quin me omnes amarent.] Contrarium ſuperiori. quid eſt enim quod bene non fecerit quicquam, ſi in illo eſt, ut ametur? Atticam eloquentiam. Et hoc εἰρωνικῶς, ut illa quæ ſuprà. Atticam dicit ueram atq; germanam: quia excultior eloquentia, dicitur Attica: & ſummi oratores, Attici appellati ſunt. Prætermiſſum eſt.] Et hoc anceps eſt, intellectu gemino ad utrunq;.

Attica eloquentia Attici

Ite hac. Quo uocat paraſitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, ut promiſit, Hunc ego comedendum & deridendum uobis propino. Ite hac. Comeſſatum ad militem, uel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix: quomodo poſt acta ſunt omnia, cum mentio noctis non facta ſit? Omnia poſt cœnam geſta ſunt: & nõ completa per rixam cœna, ſuperfuit plurimum temporis ad agendum.

FABVLAE INTERLOCVTORES

Chremes ſenex	Soſtrata matrona
Clitipho adoleſcens	Bacchis meretrix
Syrus ſeruus	Phrygia ancilla
Menedemus ſenex	Nutrix
Clinia adoleſcens	Antiphila meretrix
Dromo ſeruus	

C. SVLPICII APOLLINARIS IN HEAVTONTIMORVMENON PERIOCHA

IN militiam proficiſci gnathum Cliniam *Senarij*
Amantem Antiphilam compulit durus pater.
Animiq; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reuerſus eſt, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem (is amabat ſcortum Bacchidem)
Cum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis uenit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila, factum id quò patrem
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri,
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror,
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

IO. CALPHVRNII BRIXIENSIS VIRI CLARISSIMI IN P. SEXTI TERENTII HEAVTONTIMO RVMENON ARGVMENTVM.

HAec fabula, Menandri Græca: quæ facta à Terentio latina, nomen idem obſeruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet, quòd Terẽtius minus laudis exiſtimaret propria ſcribere, quàm Græca transferre. Nomen habet à ſe ne ſeipſum excruciante ob filij abſentiam: quem amãtem, duritia ſua in militiam proficiſci compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, latine ſeipſum excrucians interpretatur. Illud animaduertendum, omnes Terentianas fabulas, ex utroq; genere miſtas, præter hanc. Nam comœdiæ aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Miſtæ, ex utroq; actu cõſiſtentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & ſtylo, primæ partes ſunt Menedemi & Chremetis: ſecundæ, Cliniæ & Clitiphõis: tertiæ, Syri: & ſic deinceps. Hæc etiam, ut cæteræ, quinq; actus, habet, Prologum concitatum. Nam & ſe purgat: & in lædendis aduerſarijs eſt occupatus. Argumentum quoq; non ſimplicis negocij habet, nec unius adoleſcentis, ut in Hecyra: ſed duorum, ut in fabulis.

CHremes grauidæ uxori olim interminatus, ſi puellam pareret, nolle tolli. At illa clam anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultã Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & aſſiduis iurgijs, in militiam proficiſci compulſus eſt. Poſtea facti patrem Menedemum adeò pœnituit, ut omnia uenderet, & agrum emeret, in eoq; ſe exerceret: ut ſic filij iniuriam ulciſceretur. Paulopoſt reuertitur Clinia: & clam patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipſe amabat ſcortum Bacchidem. Mittit accerſitũ cupitam Antiphilam Clinia: cum qua & Bacchis una uenit. Hanc adoleſcentes Cliniæ amicam ſimulant Syri technis. Antiphila ad matrem deducit: cuius occaſione Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc Antiphila Clitiphonis ſoror reperitur: & Cliniæ in uxorem datur. Chremes Bacchidem à Clitiphone amari animaduertit. iraſcitur. minatur. ſed & Menedemo adhortante filio ignoſcit: & aliam illi dat coniugem. In primo actu agitur de coniunctione ſenum, ſcilicet Menedemi, & Chremetis: ſimul & de amicitia & familiaritate adoleſcentum, in qua Clitipho ardentiſſimus oſtenditur. Secundus actus continet quemadmodum adoleſcentes amicas receperint: ſimul & Syri callidum conſilium. Tertius actus exprimit Syri fallaciam in Chremem, ut Bacchidem credat Cliniæ eſſe amicam, & Antiphilam arraboni Bacchidi relictam eſſe putet pro argento, quod anum Corinthiam meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extorſione argenti quod Bacchidi Clitipho promiſerat. Quintus actus continet omnium rerum conuerſionem ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum: & quemadmodum Antiphilam uxorem Clinia duxerit: Clitipho uerò dimiſſa Bacchide, aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV. ACTA LVDIS MEGALEN SIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDI LIB. CVRVL. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS. DEINDE DVAB. DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIA, † C. CORNELIO, M. IVVENTIO COSS.

Al. T. Sempronio

Vide anno ab Vrbe condita 591

PROLOGVS

NE CVI ſit ueſtrum mirum, cur parteis ſeni *Senarij*
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium,
Id primum dicam·deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Græca, integram comœdiam
Hodie ſum acturus, Heautontimorumenon.
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouā eſſe oſtendi, & quæ eſſet · nunc qui ſcripſerit,
Et cuia græca ſit, ni partem maximam
Exiſtimarem ſcire ueſtrum, id dicerem.
Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem uoluit eſſe me, non Prologum·
Veſtrum iudicium fecit·me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturus ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas·factum hic eſſe id non negat,
Neq; ſe id pigere·& deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum·quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum quod maleuolus uetus Poeta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicûm ingenio frerum, haud natura ſua·
Arbitrium ueſtrum, ueſtra exiſtimatio
Valebit·quamobrem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquûm poſſit, quàm æquûm oratio.
Facite æqui ſitis·date creſcendi copiam
Nouarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine uitijs: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in uia
Deceſſe populum·cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit.

Adeſte

Adeſte æquo animo·date poteſtatem,mihi
Statariam agere ut liceat per ſilentium·
Ne ſemper ſeruos currens,iratus ſenex,
Edax paraſitus,ſycophanta autem impudens,
Auarus leno,adſidue agendi ſint mihi,
Clamore ſummo,cum labore maxumo.
Mea cauſſa cauſſam hanc iuſtam eſſe animum inducite. παρονομασία.
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc nouas qui ſcribunt,nihil parcunt ſeni·
Si qua laborioſa eſt,ad me curritur·
Sin lenis eſt,ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio·experimini,
In utranqꝫ partem ingenium quid poſſit meum.
Si nunquam auare pretium ſtatui arti meæ·
Et cum eſſe quæſtum in animum induxi maximum,
Quàm maxumè ſeruire ueſtris commodis.
Exemplum ſtatuite in me,ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius,quàm ſibi.

IO. CALPHVRNII INTERPRETATIO IN PROLOGVM HEAVTONTIMORVMENI

NE cui ſit ueſtrum mirū.] Prologus concitatus:nam & ſe purgat, & aduerſarium acriter terret. Actor quoque,ex commodo ſuo,cur hanc comœdiæ actionem ſuſceperit,cauſas affert. Ex integra Græca.] Terentius Hecyram & Phormionem ab Apollodoro tranſtulit:reliquas quatuor,à Menandro. Et quæ eſſet. Id eſt quo nomine uocaretur. Oratorem uoluit me eſſe, non prologum.] Officium prologi,ante narrationem rei ſemper eſt:ueruntamen & poſt principium fabulæ inducitur, ut apud Plautum in milite glorioſo, & apud cæteros magnæ autoritatis ueteres poetas. Oratorem.Sic in prologo Hecyræ,Orator ad uos uenio cum ornatu prologi.

Oratorem. Oratorem audire oportere, ius gentium eſt. Oratorem non liceat iniuriam pati.Ne igitur patiatur iniuriam,non ſe prologum,ſed oratorem nominat. Et orator eſt qui rogat:Exorator,qui impetrat.Alibi Terentius, Orator ad uos uenio, ſinite exorator ſiem. Et orator eſt,cui cauſa defendenda mandatur. Nam quòd rumores diſtulerunt.] Id quod maleuoli uitio dant ſibi,ſibi laudi aſcribit: ſeqꝫ exemplo præſtantiſſimorum poetarum defendit qui idem factitauerunt. Diſtulerunt, diuulgauerūt. Autumat.] Opinatur, dicit,cenſet. Habet bonorum exemplum.] Videlicet, Plauti, Neuij, Ennij,quos autores Terentius habet, ut in prologo Andriæ fatetur, Qui cum hunc accuſant, Neuium, Plautum,Enniū accuſant,quos hic noſter autores habet. Tum quod maleuolus uetus Poeta.] A natura,maleuolus:à tempore uel inuidia,uetus:à ſigno æmulationis, poeta. Vetus, plerunqꝫ ad laudem refertur,interdum ad uituperationem. Vetus,id eſt carioſus, & quaſi rancidus. Maleuolus,non criminibus,ſed maledictis. Amicûm ingenio fretum.] Hoc idem refellit in prologo Adelphorum.Nam quod iſti dicunt maleuoli,homines nobiles Eum adiutare, aſſiduecꝫ unà ſcribere,Quod illi maledictum uehemens eſſe exiſtimant, eam laudem hic ducit maximam,cum illis placet Qui uobis uniuerſis & populo placent. Hunc muſicum.] Videlicet Poetam elegantem.Muſicus,latine dicitur elegans. ἄμουσος uerò Græce, inelegans. Amicûm.Pro amicorum, uidelicet Lelij & Scipionis,quorum amicitia Terentius familiariſſime uſus eſt. Arbitrium ueſtrum.] Bene arbitrium.nam arbiter dicitur iudex, qui totius rei habet arbitrium & facultatem. horum enim arbitrio & iudicio comœdia commendari poterat. Ne plus iniquum poſſit.] Iuſtam rem petit:quæ quidem,niſi ab iniuſtis,conceditur, Qui nuper fecit ſeruo currenti.] In hoc notatur aduerſarius, qui decorum

Orator *Exorator* *Differo* *Autumo* *Muſicus* *Arbiter*

decorum perſonæ nō ſeruauerit. Quid enim magis præter ſerui decorum, quàm ut illi populus in uia decedat, & inſano ſeruiat? Date poteſtatem mihi ſtatarias agere.] Vt liceat ad exitū uſq; fabulæ perpetuò ſtare, ne uidelicet aliqua turba fiat, ut fieri ſolet aut ludis funambuli, aut gladiatorum. tunc enim neceſſe eſt relinquere comœdiæ actionem. Et bene dixit ſtatariam. Agi enim dicitur fabula cū recitatur, Stare cum placet. Eſt etiam comœdia quæ dicitur ſtataria, aut motoria, à ſtatarijs actibus uel motorijs. Ne ſemper ſeruus currens. Exprimit uarias perſonas quæ in comœdijs introducuntur, quibus ars comica ualde nobilitatur. Inducitur autem leno periurus, amator feruidus, ſeruus callidus, & amica illudens, & uxor inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & ſodalis opitulator, & miles præliator, paraſiti edaces, parentes tenaces, & meretrices. Mea cauſſa, cauſſam hanc iuſtam.] παρονομασία. Si qua laborioſa eſt.] Iuſtum etenim eſt ſeni in re laborioſa fauorem præſtare. Ad alium gregem.] Gregem cum contemptu dixit, alios actores parui faciens. Gregem appellat ſcenicorum turbam. Plautus in prolog. Aſinariæ, Quæ quidem mihi atq; uobis res uertat bene, atq; huic gregi. Eſt pura oratio.] Hoc eſt nitida, quæ facile aſſenſum auditorum ineat. Si nunquam auare pretium ſtatui.] Per hæc uerba Terentius demonſtrat quàm grauis autor ſit, qui ſuas comœdias probet. ſic Horatius, Et cum reſpōdere coneris, Quæ grauis Aeſopus, quæ doctus Roſcius egit. Et eum eſſe quæſtum.] Nonnunquam ſubauditur ſi, ut ſit, & ſi eum quæſtum. Seruire ueſtris commodis.] Plus dixit commodis, quàm ſi diceret uoluptatibus.

Statarius

ACTVS I SCENA I

CHREMES, MENEDEMVS, SENES.

C. QVANQVAM hæc inter nos nuper notitia admodū eſt, *Senarij*
Inde adeò, quòd agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei ferè ſanè amplius quidquam fuit·
Tamen uel uirtus tua me, uel uicinitas
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter·
Quod mihi uidere præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deûm atq; hominum fidem, quid uis tibi? aut
Quid quæris? annos ſexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conijcio· agrum in his regionibus
Meliorem, neq; preti maioris nemo habet·
Seruos complureis· proinde quaſi nemo ſiet,
Ità attentè tute illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neq; tam ueſperi
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer,
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre· deniq;
Nullum remittis tempus· neq; te reſpicis.
Hæc non uoluptati eſſe ſatis certo ſcio.
At enim dices: me quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme tantúmne eſt ab re tua ocij tibi,
Aliena ut cures, eaq;, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo ſum· humani à me nihil alienum puto,

Vel

Vel me monere hoc,uel percontari puta.
Rectum eſt ego ut faciam,non ut deterream.
M. Mihi ſic eſt uſus,tibi ut opus eſt facto,face.
C. An cuiquam eſt uſus homini,ſe ut cruciet? M.mihi eſt.
C. Siquid laboris eſt,nollem·ſed quid iſtuc mali eſt?
Quæſo quid de te tantum meruiſti? M.eheu.
C. Ne lacruma,atq; iſtuc quidquid eſt,fac me ut ſciam·
Ne retice·ne uerere·crede inquam mihi,
Aut conſolando,aut conſilio,aut re iuuero.
M. Scire hoc uis? C.hac quidem cauſa,qua dixi tibi.
M. Dicetur. C.iſtos raſtros interea tamen
Depone·ne labora. M.minime. C.quam rem agis?
M. Sine me,uacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. C.non ſinam inquam. M.ah,non æquum facis.
C. Hui,tam graueis hos quæſo? M.ſic meritum eſt meum.
C. Nunc loquere. M.filium unicum adoleſcentulum
Habeo·ah quid dixi habere me?imò habui Chreme·
Nunc habeam,néene,incertum eſt. C.quid itá iſtuc? M.ſcies·
Eſt è Corintho hic aduena anus paupercula·
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam ut pro uxore haberet·hæc clam me omnia,
Vbi*rem reſciui,cœpi non humanitus, al.ad
Neq; ut animum decuit ægrotum adoleſcentuli
Tractare·ſed ui,& uia peruolgata patrum·
Quotidie accuſabam:hem,tibine hæc diutius
Licere ſperas facere me uiuo patre?
Amicam ut habeas propè iam in uxoris loco?
Erras ſi id credis,& me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper uolo.
Dum quod te dignum eſt facies·ſed ſi id non facis,
Ego quod me in te ſit facere dignum,inuenero.
Nulla adeò ex re iſtuc fit,niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis,non amori operam dabam,
Sed in Aſiam hinc abij propter pauperiem·atq; ibi
Simul rem,& gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res redijt·adoleſcentulus
Sæpe eadem,& grauiter audiendo,uictus eſt,
Putauit me & ætate,et beneuolentia
Plus ſcire et prouidere,quàm ſeipſum ſibi·
In Aſiam ad regem militatum abijt Chreme.
C. Quid ais? M.clam me eſt profectus,menſeis treis abeſt,

Ambo

C. Ambo accuſandi·& ſi illud inceptum,tamen
Animi eſt pudentis ſignum,& non inſtrenui.
M. Vbi comperi ex his,qui ei fuere conſcij,
Domum reuertor mœſtus, atq; animo fere
Perturbato,atq; incerto præ ægritudine·
Aſſido·accurrunt ſerui·ſoccos detrahunt·
Video alios feſtinare,lectos ſternere,
Cœnam apparare·pro ſe quiſq; ſedulò
Faciebat,quò illam mihi lenirent miſeriam.
Vbi uideo hæc,cœpi cogitare:hem,tot mea
Solius ſolliciti ſunt cauſſa,ut me unum expleant?
Ancillæ tot me ueſtiant?ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam?ſed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit,aut etiam amplius,
Quòd illi ætas magis ad hæc utenda idonea eſt·
Eum ego ieci hinc miſerum iniuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam·nam uſq; dum ille uitam illam † incolit   *al.incolet*
Inopem,carens patria ob meas iniurias,
Intereà uſq; illi de me ſupplicium dabo,
Laborans,quærens,parcens,illi ſeruiens.
Ita facio prorſus·nihil relinquo in ædibus,
Nec uas,nec ueſtimentum·corraſi omnia.
Ancillas,ſeruos,niſi eos,qui opere ruſtico
Faciundo,facile ſumptum exerceant ſuum·
Omnes produxi,ac uendidi·inſcripſi ilico
Ædeis mercede·quaſi talenta ad quindecim
Coegi·agrum hunc mercatus ſum·hic me exerceo.
Decreui tantiſper me minus iniuriæ
Chreme,meo gnato facere,dum fiam miſer:
Nec fas eſſe ulla me uoluptate hic frui,
Niſi ubi ille huc ſaluos redierit meus particeps.
C. Ingenio te eſſe in liberos leni puto,
Et†illum obſequentem,ſi quis rectè aut commode   *Illum eliditur* I
Tractaret·uerum neq; tu illum ſatis noueras,
Nec te ille.hoc ibi fit,ubi non uerè uiuitur.
Tu illum nunquam oſtendiſti quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquum patri.
Quod ſi eſſet factum,hæc nunquam eueniſſent tibi.
M. Ità res eſt,fateor·peccatum à me maximum eſt.
C. Menedeme,at porrò recte ſpero illum tibi

Saluom

Saluom affuturum eſſe hic confido propédiem.
M. Vtinam di ità faxint, C.facient nunc ſi commodum eſt,
Dionyſia hic ſunt,hodie apud me ſis uolo.
M. Non poſſum. C.cur non? quæſo,tandem aliquantulum
Tibi parce: idem abſens facere te hoc uult filius.
M. Non conuenit,qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere. C.ſicine eſt ſententia?
M. Sic. C.bene uale. M.& tu. C.lacrumas excuſſit mihi,
Miſeretq; me eius:ſed ut diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc uicinum Phaniam,
Ad cœnam ut ueniat:ibo ut uiſam ſi domi eſt.
Nihil opus fuit monitore:iam dudum domi
Præſtò apud me eſſe aiunt.egomet conuiuas moror.
Ibo adeò hinc intró. ſed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quiſnam egreditur? huc conceſſero.

QVanquam hæc inter nos.] Bene ex arte comica ſenex opitulator inducitur,qui & miſeria & triſtitia alterius ualde commoueatur.ſimul amborum ſenum coniunctio & familiaritas , ad id quod ſecuturum eſt non parum accommoda futura eſt . ſimul exprimitur à Poeta mutua miſeratio quæ inter ſenes eſſe ſolet & omnino ſenilis prolixa. Quanquam hæc inter nos.Exordium eſt, & oratori congruum.quod enim exigua notitia,aut nuper incepta,uel nulla conſuetudo anteactæ uitæ facere prohibet,id uel uirtus uel propinquitas cogit. Vicinitas.] Vicinia nõ tam homines qui eundem incolunt uicum ſignificat,quàm qui prope domum tuam habitant. Vicinitas autem non homines,ſed propinquitatem proprie uicinorum. Nam prò deum atque hominum fidem.] Exclamatio uehemens eſt in eum,qui & ſenex & diues continuo ſe labore defatiget,& eo magis Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta cauſa. *Vicinia* *Vicinitas*

Vt coniicio.] Id eſt coniecturam capio.hinc coniectura dicta eſt à coniectu , id eſt à directione quadam rationis ad ueritatem. Vnde etiam ſomniorum atq; ominũ interpretes,coniectores uocamus. Nemo.] Pro quiſquam. Tute illorum officia fungere. Nunc dicimus,officijs fungeris. Fungor idem eſt quod officium munusq; ago,ut fungor magiſtratu, fungor legatione. Nunquam.] Deeſt nam. Tam mane.] Modo aduerbium:alibi nomẽ uidetur,ut, Iam mane nouum,iam clarum mane feneſtras intrat. Quin te in fundo conſpicer.] Quin,pro quòd non hoc in loco,aliàs pro cur non, pro,etiam , pro quare ponitur. *Coniicio* *Coniectura* *Coniectores* *Fungor* *Mane*

In fundo. Superius dixit,Agrum in proximo hic mercatus eſt.Fundus enim ab agro continetur.de quo Cicero in quodã ioculari libello,Fundũ uerò uocat quem poſſit mittere funda,Ni lapis exciderit,qua caua funda patet. Remittis,neq; te reſpicis.] Nihil ſignificãtius de eo qui nihil ſibi parcit,nec ſui miſeretur.nam qui alijs remittit aliquid,id eſt cõdonat , is eſt facilis & mitis naturæ. At enim dices.] Anthypophoræ reſpondet. Pœnitet.] Id eſt parum uidetur.Pœnitet enim eum qui parũ putat alibi Terent.Noſtri noſmet pœnitet. Virg. in Bucol.Nec te pœniteat calamo triuiſſe labellũ. Cic. ad filiũ . Quod te quantũ proficias non pœnitebit. Quod in opere faciundo.] Opera eſt actio,& perſona ipſa quæ opus peragit:Opus: finis eſt & fructus operæ.Nonnunquam opus pro opera uidetur accipi. Virgil. Molibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit. In illis exercendis.] Qui alijs præeſt, aut paterfamliàs,aut imperator,plus efficit ſua adhortatione quàm opera. Tantum ne eſt ab re tua ocij tibi.] Difficilis,ut inquit Cicero,eſt cura rerũ alienarũ.Nam ea magis præcipimus atq; ſentimus quæ nobis ipſis aut proſpera aut aduerſa ueniũt,quàm illa quæ cæteris,quæ quaſi longo interuallo interiecto uidemus aliter de illis ac de nobis iudicamus. Ab re tua.] Id eſt à negocijs tuis familiaribus.dicitur etiam ab re tua,cõtra utilitatem tuam: ſicut è re tua, & è repub.id eſt pro re tua,& pro repub. Homo ſum,humani à me nihil alienum puto.] Hoc ex Platonis ſententia,qui inquit,Ortus noſtri partem patriam uendicare,partem amicos.& ut Stoicis placet,quæ in terris gignuntur,ad uſum hominum omnia creantur.Homi *Remittere* *Opera* *Opus* *Ab re tua* *E re tua*

Percontari nes autem, hominum cauſſa generantur, ut ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſint. Percon/
Interrogare tari.] Id eſt interrogare. Percõtari ſuapte natura ad finem ſpectat coarguẽdi. Interrogamus,
Vſus noſcendi gratia: Percontamur uerò, arguẽdi, quamuis tamen utroq; indifferenter utamur.
Vſus.] Modo opus ſignificat: aliás utile, ut, opus eſt facto, pro facere. Sic Salluſt. Nam &
priuſquã incipias conſulto, & ubi conſulueris, mature facto opus eſt. Mihi.] Nõ repugnat
Mereo ſentẽtiæ Chremetis, ſed ſe ſolum meruiſſe dicit ut crucietur. De te meruiſti?] Dicimus au
Mereor tem mereo & mereor. Méreor de te, eſt aliquid in te confero uel bonũ, uel malũ. Ne retice.]
fol. 132. *Reticeó* Bene retice. Nã reticemus dolores, Obticemus pudenda, Tacemus ſecreta, ut, Nec tacui de
Obticeo mens. In Eunucho, Virgo conſciſſa ueſte lachrymans obticet. Aut conſolando, aut conſi/
lio, aut re iuuero.] His tribus adhibitis quid amplius in uera amicitia exoptandũ? Depo
Taceo ne.] In tempore. Nõ ſinam inquam.] Hæc magis geſtu exprimũtur. Hui tam grauis. Apo
Perditus ſiopeſis: & admiratio põderis raſtrorũ, quibus ſenex utitur. Perdite.] Bene perdite. Nam
Aeger perditus eſt, qui in omne ſcelus eſt traditus. Animum ægrotũ.] Pro ægro dixit, nam ani/
Aegrotus mus, æger: corpus uerò, ægrotum dicitur. Et uia peruulgata patrum.] Patres bonis inſti/
Tantiſper tutis, aliorum exemplis, nonnunquam minis, filios ad uirtutem adhortantur. Tantiſper
uolo.] Tantiſper, poſtulat poſt ſe Dum pro donec ſiue quãdiu. Cicero, In carcerem ductus,
ut ibi eſſet tantiſper dum culeus in quẽ deiectus deferretur, cõpararetur. Sunt qui accipiãt
tantiſper, pro tantummodo: ſunt qui pro interea. Liuius lib. 1. ab Vrb. cond. Tamẽ id impe/
rium ei ad puberẽ ætatẽ incolume manſit, tantiſper tutela muliebri. Et Tantiſper ſine Dum
uſus eſt. Non amori operam dabam.] Bene ſenex iuxta Horatij præceptũ, laudator acti
temporis inducitur. Rem & gloriam.] Hæc duo potiſſimum à militibus ſtrenuis compa/
Res rantur. Res tria notat, imperium ſiue diuitias, litem, & Venerem. Putauit me.] Clemẽtiſſi
mus pater filium laudat, quòd non pertinax in malis, ut multi, fuerit. Vbi comperi.] Hæc
Compertum oratio, tota pathetica eſt. Et bene cõperi, compertũ eſt mihi, & exploratum, idẽ eſt quod ſcio
Exploratum per inueſtigationem. Accurrunt ſerui.] Tale illud in Andria, Accurrit, mediam mulierẽ
Lectos ſter/ amplectitur. Lectos ſternere.] Ex conſuetudine antiqua. lectulis enim ſtratis antiqui cœ
nere nitabant unde triclinium à tribus lectis dictum. Horatius, Sæpe tribus lectis uideas cœna
Triclinium re quaternos. Terẽtius in Adelphis, Lectulos iligneos dedit faciẽdos in ſole ubi poteris uos
Apparare Cœnam apparare. Nihil ſignificantius de ſene dicere potuit, qui uoluptates & commo/
da quæ aſpernatus gratia filij narrat. Nam apparare, eſt ad dignitatem quandam ac uerius
Præparare pompã. Præparare uerò, eſt quæ utilia ſunt aut fore creduntur. Eum ego ieci.] Eum abun
Corradere dat. Corraſi omnia.] Omnia compilaui, uendidi. Huic cõtrarium eſt abradere: & eſt per
Abradere uim aliquid auferre. Produxi, ac uendidi.] Bene produxi. nam producere, foras ducere
Producere ſignificat. M. T. in Frumentaria, Nemo tuorum amicorum abs te productus. nemo interro/
Productores gatus. Hinc productores dicuntur, qui uirgines abducunt, & eas ad quæſtum exponunt.
Cogere Talenta ad XV. coegi.] Congeſſi coadunaui. Hinc coactores argẽtariorum dicũtur, qui
pecunias cogunt. Decreui.] Plus eſt decernere quàm conſtituere. & eſt proprie decernere
Coactores de rebus magnis certam proferre ſententiam. Voluptate frui.] Si parentes pro filijs ela/
Frui borant, quis clemẽtior hoc ſene, qui omnia cõmoda abſente filio aſpernatur? Frui, proprie
Liberi eſt delectationẽ capere ex uſu. Ingenio te eſſe leni in liberos puto.] Liberos multitudinis
numero dixit, cum Menedemus unicum haberet filium. Conſtat enim antiquos oratores,
hiſtoriæq;, aut carminum ſcriptores, etiam unum filium filiamue, liberos multitudinis nu/
mero appellaſſe. In Hecyra liberos in ſignificatione unius filiæ dixit, Qui illum decreuerũt
dignum, ſuos cui liberos committerent. Sic Cicero, En cui tuos liberos cõmittas. Quan/
Pendere ti penderes.] Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui ante ſignatam pecuniã, æs &
argentum pendebant. Nec tibi credere auſus.] Adoleſcẽtibus glorioſum eſt ſi modeſtia
utuntur & pietate in parentes, ut nihil dicant aut faciant niſi conſilio parentum. Porrò re/
cte ſpero.] Porrò eiuſdem ſignificationis cuius uerò & autem: pro quibus tamen ponere
Spero non poſſis. Significat etiã apud Poetas lõge, certe, poſtea, ultro. Spero pro credo, uſitatum
Confido eſt: ſiue de præſenti loquamur, ſiue de præterito. Similiter confido pro credo, tum in præte/
Dionyſia rito, tum in præſenti, tum in futuro. Vtinam dij faxint.] Faxo, futurum tempus tantum:
uel, ut alij, promiſſiuum modum oſtendit. Dionyſia hic ſunt.] Hoc eſt Bacchanalia. Dio/
nyſij autem, qui & Bacchus dicitur, ſacra, à pleriſq; Græciæ urbibus triẽnio quoq; celebra/
bantur. Quæſo.] Primam perſonam indicatiui habet duntaxat. Licet quæſere lectum ſit
apud Salluſtium & Tullium, Nihil opus fuit monitore.] Hoc eſt uocatore. Nam uocato/
Vocatores. res proprie dicebantur qui ad cœnas uocabant. Præſto ſum.] Idem eſt quod adſum. nec
alteri ferè uerbo cohæret, niſi uerbo ſubſtãtiuo, & huic ſimplici. Nam præſto adſum, magis
poeticum eſt. Egomet conuiuas moror.] Hoc eſt in mora detineo, à quibuſdam, morari
pro expectare exponitur. ſed mea ſententia, magis poetice quàm oratorie.

ACTVS

ACTVS I SCENA II

Iambici quadrati hypercatalectici & acatalectici. dimeter unus acatalecticus, Quadratus unus catalecticus, brachycatalectici duo.

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CLITIPHO ADOLESCENS. CHREMES.

CLI. NIHIL adhuc eſt, quod uereare Clinia · haud quaquam etiam ceſſant, *Catalecticus*
Et illam ſimul cum nuntio tibi hic ego affuturam hodie ſcio· *Brachycatal.*
Proin tu ſollicitudinem iſtam falſam, quæ te excruciat, omittas.
CH. Qui cum loquitur filius? *Trochaicus dimeter catalecticus*
CLI. Pater adeſt, quem uolui·adibo, pater opportunè aduenis. *Troch. tetra. catal.*
CH. Quid eſt? CLI. hunc Menedemum noſtin' noſtrum uicinum?
CH. Probe. CLI. huic filium ſcis eſſe? CH. audiui, in Aſia. CLI. non eſt pater, *Iamb. Octo. hypercat.*
Apud nos eſt? CH. quid ais? CLI. aduenientem è naui egredientem ilico
Adduxi ad cœnam·nam mihi magna cum eo iam inde uſq; à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. uoluptatem magnam nuntias·
Quàm uellem Menedemum inuitatum, ut nobiſcum eſſet hodie amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obijcerem domi.
Atq; etiam nunc tempus eſt. CLI. caue faxis, non eſt opus pater. *Iamb. quadrati acatalect.*
CH. Quapropter? CLI. quia enim incertum eſt etiã quid ſe faciat·modo uenit·
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ ſe erga ut ſit ſuæ.
Eam miſere amat·propter eam hæc turba, atq; abitio euenit. CH. ſcio.
CLI. Nunc ſeruolum ad eam in urbem miſit, & ego noſtrum unà Syrum.
CH. Quid narrat? CLI. quid ille? ſe miſerum eſſe. CH. miſerum? quem minus credere eſt?
Quid reliqui eſt, quin habeat quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, diuitias·
Atq; hæc perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet·
Qui uti ſcit, ei bona·illi qui non utitur rectè, mala.
CLI. Imò ille fuit ſenex importunus ſemper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm nequid in illum iratus plus ſatis faxit pater.
CH. Illéne? ſed reprimam me·nam in metu eſſe hunc, illi eſt utile.
CLI. Quid tu tecum? CH. dicam·ut ut erat, manſum tamen oportuit.
Fortaſſe aliquanto iniquior erat, præter eius libidinem·
Pateretur·nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius uiuere? &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt·nam parentum iniuriæ
Vniuſmodi ſunt fermè·paulo qui eſt homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt. nolunt crebrò conuiuarier·
Præbent exiguè ſumptum, & ea ſunt tamen ad uirtutem omnia,
Verum ubi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,
Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia·hoc

Scitum eſt, PERICVLVM ex alijs facere,tibi quod ex uſu ſiet.
CLI. Ità credo.. CH.ego ibo hinc intrò,ut uideam nobis quid cœnæ ſiet·
Tu ut tempus eſt diei,uidéſis nequò hinc abeas longius.

Nihil adhuc eſt quod uereare.] Hic Cliniæ,qui ex Aſia redierat, ingens de amica ſolicitudo exprimitur. Accedit & ſodalis opitulator Clitipho, qui aduentũ amici mira uoluptate patri narrat. Nihil adhuc quod uereare. Clinia miſerat acerſitum Antiphilam:diſcruciabatur quòd non rediret. Haudquaquã etiam ceſſant.] Id eſt nondum differunt aduentũ. Solicitudinem iſtam.] Bene ſolicitudinẽ dixit.nam ſolicitudo eſt quæ inhæret mentibus:Solicitatio,quæ ab alio fit. Audiui in Aſia eſſe.] Recta eiuſcemodi eſt oratio per infinitum.Nam non latine dicitur,audiui quòd in Aſia eſt. Nec opinanti.] Inſperatum enim gaudium maius eſſe ſolet:quemadmodum & dolor acerbior,ſi non opinanti obijcitur. Caue faxis.] Volebat Chremes nunciare Menedemo rediſſe filium:ſed Clitipho prohibuit, quod Cliniæ nondum patris uoluntas eſſet perſpecta. Miſerum?quem minus credere eſt?] Minus,hoc loco pro nõ ponitur. Non eſt,inquit,credendum Cliniam eſſe miſerum. hoc ad ſequentia reſpicit,ſcilicet. Quid reliqui eſt quin habeat quæ quidem in homine eſſe dicuntur bona? Minus credere eſt. Pro,non credendum eſt. huiuſmodi locutio parum Latinis uſui eſt. Quæ quidem in homine dicuntur bona.] Scilicet à uulgo.Cum tantum animi bona,ſecundum philoſophos, appellanda ſint.Et hoc, illud quod ſuprà dixit Chremes affirmat,ſcilicet Cliniam non eſſe miſerum. Illéne?Chremes ſermonem quem cœperat repreſſit: ut exemplo Cliniæ filius terreretur. Illéne?Hoc clara uoce pronunciandum. Sed reprimam me.] Hæc ſubmiſſa uoce protulit,ne audiret filius. Hunc.] Scilicet Cliniam. Vt ut erat.] Quàm bene tueſ patrum partes,qui omnino à filijs tolerandi ſunt. Præter eius libidinem.] Vult cauſam Cliniæ uideri deteriorem ut oſtendat parentes filijs,ob uitia eorum,aſperiores eſſe. Nam quem ferret,ſi parentem non ferret ſuum?] Tale eſt illud,Cuius ſaluti conſulet,qui ſuam negligit? Erat æquum.] Ab æquo ſuſcipit paternam defenſionem. Durum non eſt.] Aliud obiectum refellit:& à ſtatu diffinitiuo cenſet patrem nõ eſſe appellandum durũ, qui filios à uitijs ſua ſeueritate deterret. Scortari.] Eſt frequenter ſcorta ductitare. Conſequi conſimilia.] Nam cuius animus in re mala ſemel corruptus eſt,in dies fit peior. Nobis quid cœnæ.] Minus dixit,quã ſi dixiſſet quæ cœna.Sic illud,Quicquid hoc hominis eſt, Aliter exprimitur quàm ſi diceremus,quis hic homo eſt.

Solicitudo
Solicitatio
Minus
Scortari

ACTVS II SCENA II

CLITIPHO.

Octonarij Iambici

QVAM iniqui ſunt patres in omneis adoleſcentis iudices,
Qui æquum eſſe cenſent,nos iam à pueris ilico naſci ſenes,
Neq; illarum affines eſſe rerum,quas fert adoleſcentia·
Ex ſua libidine moderantur,quæ nunc eſt,non quæ olim fuit.
Mihi ſi unquam filius erit,næ ille facili me utetur patre.
Nam & cognoſcendi,& ignoſcendi dabitur peccati locus.
Non ut meus,qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perij,is mihi ubi adbibit plus paulò,ſua quæ narrat facinora?
Nunc ait,Periclum ex alijs facito,tibi quod ex uſu ſiet.
Aſtutus næ ille haud ſcit quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta ſtimulant,Da mihi,atq; affer mihi.
Cui quid reſpondeam nihil habeo,neq; me quiſquam eſt miſerior.
Nam hic Clinia,etſi is ſuarum rerum ſatagit:attamen
Habet benè ac pudice eductam,ignaram artis meretriciæ.
Mea eſt potens,procax,magnifica,ſumptuoſa,nobilis·

Tum

Tum quod dem ei,recte eſt·nam nihil eſſe mihi,religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni·neq; etiámdum ſcit pater.

QVàm iniqui ſunt patres.] Solus Clitipho permanſit,qui de patre conqueritur, us mos eſt adoleſcentiũ,qui paterna præcepta moleſte ferunt. Quæ nũc eſt.] Huic illud contrarium,Sed nunc ea me exquirere, inquit,patris eſt.nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet. Dum tempus ad eam rem tulit,ſiui animum ut expleret ſuum. Ex ſua libidine.] Libido eſt quæq; uoluntas temere ſuſce- *Libido*
pta.Apud Salluſtium in Catil.tamen in bonam partem capitur,Magisq; in decoris armis, & militaribus equis,quàm in ſcortis & conuiuijs libidinem habebant. Cognoſcendi & ignoſcendi.] Ex affectu eorum loquitur,qui cum alicui obnoxij ſint, alium habẽt animum quàm haberent,ſi liberi eſſent. Per alium oſtendit ſuam ſententiam.] Superius, Sed repri mam.nam in metu eſſe hunc,illi eſt utile. Vbi adbibit.] Quàm petulans ſit filius in paren tem,oſtenditur:cuius præcepta contemnit. Næ ille.] Næ pro certo ponitur. Da mihi atq; affer.] Verba ſunt amicæ,quæ magis Clitiphonẽ ſtimulant, quàm patris præcepta. Sat- *Satago*
agit.] Genitiuo iungitur. Satagit.Id eſt anxius eſt & curioſus ſuarum rerũ. Pudice edu- *Educare*
ctam.] quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. Procax.] Procare poſcere *Educere*
eſt.unde procaces meretrices, ab aſſidue poſcendo. & proci uxorem petentes in matrimo- *Procare*
nium. Religio.] metus uel ſolicitudo.Terentius in Andria, Dignus cum tua iſtac religione es odio. Inde dies religioſi.infames, uel infauſti dicti: quos ex contraria cauſa propter ominis diritatem relinquam.

ACTVS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

CLIN. SI mihi ſecũdæ res de amore meo eſſent, iã dudũ ſcio *Octo. Iamb.*
Veniſſent·ſed uereor ne me abſente mulier corrupta ſit.·
Concurrunt multæ opiniones,quæ mihi animum exaugeant·
Locus,occaſio,ætas·mater,ſub imperio cuius eſt,mala·
Cui nihil iam præter pretiũ dulce eſt. CLIT. Clinia.· CLIN. hei miſero mihi.
CLIT. Etiam caues ne uideat forte*hinc te à patre aliquis exiens. *al. hic*
CLIN. Faciam·ſed neſcio quid profectò mihi animus præſagit mali.
CLIT. Pergin' iſtuc prius dijudicare,quàm ſcis quid ueri ſiet?
CLIN. Si nihil mali eſſet,iam hic adeſſent. CLIT. iam aderunt. CLIN. quando
iſtuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longius abeſſe?& noſti mores mulierum.
Dum moliuntur,dum comuntur,annus eſt. CLIN. ò Clitipho,
Timeo. CLIT, reſpira·eccum Dromonem cum Syro,unà adſunt tibi.

SI mihi.] Hic mira amantis ſolicitudo exprimitur,cui expectanti,hora,dies,annus uidetur. Si mihi.Amor res eſt ſuſpicionis plena.Torquetur igitur Clinia mora & dilatione amicæ Antiphilæ. Sed uereor ne mulier.] Bene amantis exprimit affectum:qui ſemper omnia in deterius ſuſpicatur. Mihi animum exaugeant.] Augeri dicitur animus, quando multa concurrunt quibus flectitur in eam partem in quam inclinatur. Occaſio,ætas.] Hi loci ex arte rhetorica etiam ad maioris rei confirmationem ualerent. Occaſio,locus,ætas, mater. Argumenta deducuntur aut à rebus,aut à perſonis.hæc enim,cauſa,tempus, locus, occaſio, inſtrumentum,modus, & cætera rerum accidentia.à perſonis deducuntur hoc modo.Nam ſimiles parentibus aut maioribus ſuis filij plerunq; creduntur: & nonnunquam ad honeſte turpiterq; uiuẽdum. Similiter à natiõe quoq;,patria,ætate,educatione & diſciplina ſumuntur. Hei mihi.] Hei, *Hei*
datiuo iungitur,ut Virg.Hei mihi qualis erat.Heu uerò,accuſatiuo:ut alibi Terentius, Heu *Heu*
me miſerum. Mihi animus præſagit mali.] Sic fieri cõſueuit.ut quotiens aliquid expectamus,ea occurrant potius quæ mentem noſtram ad cogitandum aliquid mali trahant.

Quando iſtuc erit?] Non poteſt credere ex nimia ſuſpicione uenturam amicam. Non cogitas hinc longius abeſſe? Clitipho remouet ſuſpicionem ex animo Cliniæ, & locorū interuallo, & ex cultu mulierum, quæ maiorem temporis partem in ſe ornando conterunt.

Clitipho, timeo.] Vide nulla rearceri poſſe ſuſpicionem ex pectore amantis. Eccū Dromonem cum Syro, [illegible]: & cum geſtu nimiæ lætitiæ pronunciandum eſt.

ACTVS II SCENA III

Senarij & Octonarij Iambici, permixtis Trochaicis Catalecticis.

SYRVS, DROMO SERVI. CLINIA.
CLITIPHO.

S. AIN' tu? D. ſic eſt. S. uerū interea dū ſermones cædimus *Troca.*
Illæ ſunt relictæ. CLIT. mulier tibi adeſt, audin' Clinia?
CLIN. Ego uerò audio nunc demum, & uideo, & ualeo Clitipho.
S. Minime mirum, adeò impeditæ ſunt, ancillarum gregem
Ducunt ſecum. CLIN. perij, unde illi ſunt ancillæ? CLIT. men' rogas?
S. Non oportuit relictas· portant quid rerum. CLIN. hei mihi.
S. Aurum ueſtem, & ueſperaſcit, & non nouerunt uiam.
Factum à nobis ſtultè eſt. abi dum tu Dromo illis obuiam.
Properè· quid ſtas? CLIN. uæ miſero mihi, quanta de ſpe decidi.
CLIT. Quid iſtuc? quæ res te ſollicitat autem? CLIN. rogitas quid ſiet?
Vidén' tu ancillas, aurum, ueſtem? quam ego cum una ancillula
Hic reliqui· unde ea eſſe cenſes? CLIT. uah, nunc demum intellego.
S. Di boni quid turbæ eſt? ædes noſtræ uix capient ſcio.
Quid comedent? quid bibent? quid ſene erit noſtro miſerius?
Sed uideo, eccos quos uolebam. CLIN. ô Iuppiter ubi nam eſt fides?
Dū ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci *Iāb. Octon. aca*
Collocupletaſti te Antiphila, & me in his deſeruiſti malis· *talecticus*
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minus ſum obſequens,
Cuius nunc pudet me, & miſeret· qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra· neq; potuiſſe unquam ab hac me expellere·
Quod tamen nunc faciam· tum cum gratum mihi eſſe potuit, nolui·
Nemo eſt miſerior me. S. hic de noſtris uerbis errat uidelicet,
Quæ hic ſumus locuti. Clinia aliter tuum amorem, atq; eſt, accipis·
Nam & uita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit· *Senarij Iambici*
Quantum ex ipſa re coniecturam† fecimus *al. cepimus*
CLIN. Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt
Quod malim, quàm me hoc falsò ſuſpicarier.
S. Hoc primum, ut nequid huius rerum ignores· anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit·
Ea obijt mortem· hoc ipſa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audiui. CLIT. quæ nam eſt altera?
S. Mane· hoc quod cœpi primum enarrem Clitipho·

Poſt,

Poſt,iſtuc ueniam. CLIT. propera. S. iam primum omnium
Vbi uentum ad ædeis eſt,Dromo pultat fores·
Anus quædam prodit·hæc ubi aperuit oſtium,
Continuo ſe hic coniecit intró·ego conſequor.
Anus foribus obdit peſſulum· ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit,haud uſquàm alibi,Clinia,
Quo ſtudio uitam ſuam te abſente exegerit,
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri·
Nam ea res dedit tum exiſtimandi copiam,
Quotidianæ uitæ conſuetudinem.
Quæ cuiuſque ingenium ut ſit,declarat maxume·
Texentem telam ſtudioſè ipſam offendimus,
Mediocriter ueſtitam ueſte lugubri,
Eius anuis cauſſa opinor,quæ erat mortua·
Sine auro tum ornatam,ità uti quæ ornantur ſibi·
Nulla mala re eſſe expolitam muliebri.
Capillus paſſus,prolixus,circum caput
Reiectus negligenter·pax. CLIN. Syre mi obſecro
Ne me in lætitiam fruſtra conijcias. S. anus
Subtegmen nebat·præterea una ancilla erat·
Ea texebat unà pannis obſita,
Neglecta,immunda illuuie. CLIT. ſi hæc ſunt Clinia
Vera,ita uti credo,quis te eſt fortunatior?
Scin' hanc,quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnum hoc quoque ſignum eſt dominam eſſe extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuntij·
Nam diſciplina eſt,eiſdem munerarier
Ancillas primùm,ad dominas qui affectant uiam.
CLIN. Perge obſecro te,& caue ne falſam gratiam
Studeas inire.quid ait,ubi me nominas?
S. Vbi dicimus rediſſe te,& rogare uti
Veniret ad te,mulier telam deſerit
Continuò,& lacrymis opplet os totum ſibi,
Vt facile ſcires deſiderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio(ita me Di ament)ubi ſim neſcio.
Ita timui. CLIT. at ego nihil eſſe ſciebam Clinia. *Proceleuſ.& tres anapeſti*
Agédum uiciſſim Syre,dic quæ illa eſt altera.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem,quid Bacchidem?
Eho ſceleſte quò illam ducis? S. quò ego illam? ad nos ſcilicet. *Octonarij iā/*
CLIT. Ad patrémne? S. ad eum ipſum. CLIT. ó hominis impudentem audaciam. *bici acat. per/ mixtis troch.*
S. Heus tu,non fit ſine periclo facinus magnum & memorabile. *catalect.*

CLIT. Hoc uide,in mea uita tu tibi laudem is quæſitum ſcelus·
Vbi ſi paululum modo quid te fugerit,ego perierim.
Quid illo facias? S.at enim. CLIT.quid enim? S.ſi ſinas,dicam.
CLIN. ſine
CLIT. Sino. S.ità res eſt,hæc nũc quaſi cũ. CLIT.quas,malum,ambages mihi
Narrare occipit? CLIN.Syre uerum hic dicit,mitte·ad rem redi.
S. Enimuero reticere nequeo·multis modis iniurius *Octon.*
Clitipho eſt·neq; ferri potis eſt. CLIN.audiendum hercle eſt, tace, *Troch.*
S. Vis amare·uis potiri·uis,quod des illi,effici·
Tuum eſſe in potiundo periclum non uis· haud ſtultè ſapis,
Siquidem id ſapere eſt,uelle te id quod non poteſt,contingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda,aut illa cum his amittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis,uide.
Etſi hoc cõſilium,quod cœpi,rectum eſſe & tutum ſcio.
*Nam apud patrem tua amica tecum ſine metu ut ſit,copia eſt. *Nam redundat*
Tum quod illi argentum es pollicitus,eadem hac inueniam uia. *in uerſu*
Quod ut efficerem,orando ſurdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi uis? CLIT.ſiquidem hoc ſit. S.ſiquidem experiundo ſcies.
CLIT. Age age,cedò iſtuc tuum conſilium quod id eſt? S.aſſimulabimus
Tuam amicam,huius eſſe amicam. CLIT.pulchre,cedò quid hic faciet ſua?
An ea quoq; dicetur huius,ſi una hæc dedecori eſt parum?
S. Imò ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eò? S.longum eſt Clitipho,
Si tibi narrem,quamobrem id faciam·uera cauſa eſt. CLIT.fabulæ,
Nihil ſatis firmi uideo, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.
S. Mane,habeo aliud,ſi iſtuc metuis,quod ambo confiteamini
Sine periclo eſſe. CLIT.huiuſmodi obſecro aliquid reperi. S.maximè.
Ibo obuiam hinc·dicam ut reuortantur domum. CLIT.hem, *Senarij*
Quid dixti? S.ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem utram uis otioſe ut dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLIN.tune quod boni eſt? CLIT.Syre dic modo
Verum. S.age modo.hodie ſerò,ac nequidquam uoles.
CLIN. Datur modo,fruere dum licet,nam neſcias,
Eius ſit poteſtas poſthac,an nunquam,tibi.
CLIT. Syre inquam. S.perge porrò,tamen iſtuc ago.
CLIT. Verum hercle iſtuc eſt.Syre,Syre inquam,heus heus Syre.
S. Concaluit.quid uis? CLIT.redi redi. S.adſum,dic quid eſt?
Iam hoc quoq; negabis tibi placere. CLIT.imò Syre,
Et me,& meum amorem,& famam permitto tibi.
Tu es iudex,ne quid accuſandus ſis uide·
S. Ridiculum eſt iſtuc me admonere Clitipho,
Quaſi iſtic minor mea res agatur,quàm tua.

Hic ſi quid nobis forte aduerſi euenerit,
Tibi erunt parata uerba.huic homini uerbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu eſt mihi·
Sed iſtum exora,ut ſuam eſſe adſimulet. CLIN.ſcilicet
Facturum me eſſe,in eum iam res redijt locum,
Vt ſit neceſſe. CLIT.meritò te amo Clinia
CLIN. Verum illa ne quid titubet. S.perdocta eſt probé,
CLIT. Ad hoc demiror,quî tam facile potueris
Perſuadere illi,quæ ſolet quos ſpernere.
S. In tempore ad eam ueni,quod rerum omnium eſt
Primum·nam miſerè quendam offendi militem,
Eius noctem orantem·hæc arte tractabat uirum.
Vt illius animum cupidum inopia incenderet·
Eademq́ue ut eſſet apud te ob hoc quamgratiſſima.
Sed heus tu uidéſis.nequid imprudens ruas·
Patrem nouiſti,ad has res quàm ſit perſpicax·
Ego te autem noui quàm eſſe ſoleas impotens,
Inuerſa uerba,euerſas ceruices tuas,
Gemitus,ſcreatus,tuſſis,riſus abſtine.
CLIT. Laudabis. S.uidéſis. CLIT.tutemet mirabere.
S. Sed quàm citò ſunt conſecutæ mulieres?
CLIT. Vbi ſunt?cur retines? S.iam nunc hæc non eſt tua.
CLIT. Scio,apud patrem·at nunc interim. S.nihilo magis.
CLIT. Sine. S.non ſinam inquam. CLIT.quæſo pauliſper. P.ueto.
CLIT. Saltem ſalutare. S.abeas,ſi ſapis. CLIT.eo.
Quid iſtic? S.manebit. CLIT,ó hominem felicem. S.ambula.

AIn'tu?] Hæc ſcena plena eſt & timoris & ſuſpicionis:ſed perſona ſeruilis utriq; ſuccurrit. Ain' tu? Hoc ſic lege, ut intelligas multa uerba præceſſiſſe. Mulier.] Non Antiphila,aut amica:ſed ſic dixit quaſi illi qui deſperauerat redituram. Ego uero audio.] Verba ſunt reſpirãtis,& ad ſe redeuntis. Minime mirum.] Mulieres à natura tardæ in inceſſu ſunt,ſed hic additur cauſa tarditatis. Minime mirum.Scilicet ſi relictæ ſunt. Perij.] Cliniæ ſuſpicio,quòd amica corrupta ſit,ab ancillarum grege oritur.has enim ab alijs amatoribus eſſe putat. Portant quid rerum.] Ob hoc non eſt ſecurus Syrus, quòd mulieres relictæ ſint. Et ueſperaſcit, & non nouerunt uiam.] Cauſa cur nõ oportuit relictas.quis enim tutus,ſi quid portat,& in nocte,& in incerto itinere? Væ miſero mihi.] Magis ſuſpicatur Clinia quòd à Syro aurum & ueſtem audierit. Abi dũ.] Dum, παρέλκον. Vnde ea eſſe cenſes?] Vnde eſſent iſta,tanquã notũ eſſet,nõ explicuit. Quid turbæ eſt?] Perſona ſeruilis,utpote fidelis heri impẽſis timet. Quid turbæ eſt?Turba primũ perturbationem ſignificat.inde turbo turbas, perturbo,deturbo. Dehinc multitudinẽ:quæ ferè turbatione non uacat. Capient.] Alias deligent ſignificat. Virgil.Aut capere,aut captas iam deſpectare uidentur. Eccos uolebam.] Eccũ eccã,eccos eccas,ellum ellam,ellos ellas,ab ecce compoſita ſunt:& per aduerbia reſoluuntur,nõ per pronomina.Eccũ,ecce hic:ſubintellige uirũ de q̃ agebamus.eccã,ecce hic:ſubintellige fœminã. Ita ellum,intellige ecce illic uirũ,&c. O Iuppiter.] Sic exclamat dũ putat ab amica eſſe deceptum. Errans.Hinc errones dicũtur. Pudet & miſeret.] Recte:quia poſt pudorem ſolet conſequi miſericordia.Pudet,uerecundiæ eſt:Piget,pœnitentiæ.Terentius in Adelphis, Pudet Piget

Fratris

Fratris me quidẽ pudet,pigetq́.Et bene pudet de filio in patrem.in Andria,Tum patris pu-
dor. Cantabat.] Hoc eſt frequenter dicebat.& ſignificantius dixit cantabat.& antiqui ca-
nere:pro eloqui dixerunt. Ab hac.] Sic dixit:quia nondũ appulerat: etſi ſuperius Me de-
ſeruiſti dixerit. Hic de noſtris uerbis.] Superius,Portant quid rerũ,& aurũ,& ueſtem,di-
Scilicet xit. Videlicet.] Scilicet & uidelicet idem ſignificare uidentur quod certe:ſed habẽt uſum
Videlicet ſuum per amaritudinem cũ deriſu permixtã. Virgilius, Scilicet hic ſuperis labor eſt.Quin-
tilianus,Hoc uidelicet expectaſti. Ex ipſa re.] Ex ſignis quæ dicturus eſt. Anus quæ di-
cta eſt mater.] Hoc cõtra illud eſt quòd ſuprà dictum à Clinia,Mater ſub imperio cuius eſt
mala. Ea obijt mortem.] Hoc dictum,ne ab illa corruptam amicam ſuſpicetur. Alteræ
dum narrat.] Antiquũ eſt:nos Alteri dicimus. Quænam eſt altera?] Interrogat:quia non
dum intellexerat amicam aduentare. Propera.] Properat qui feſtinanter aliquid agit uel
dicit. Virg.Multa forent quæ mox cælo properãda ſereno Maturare datur. Iam primum
omniũ.] Sic incipit,ut multa pudicitiæ ſigna narraturus. Liuius in 1.ab Vrb.cond.Iam pri-
mum omnium ſatis conſtat. Anus quædam prodit.] In Eunucho de uiliſſima perſona,
Prodi foras male conciliate. Ad lanam redit.] Hæc ſigna ſunt pudice uitam agẽtus. Sic in
Andria,Primum hæc pudice uitam,parce,ac duriter agebat, lana & tela uictum quæritãs.
Vitam exegerit.] Aliter dicitur exigere uitam,exigere fabulam,& exigere opus. Significat
Exigo uitam enim traducere,expellere,& finire. Exiſtimandi copiam.] Iudicandi. Aeſtimare enim,eſt
Exiſtimo conſiderare:Exiſtimare uerò,iudicare. Nam prius conſideramus ea quæ iudicanda ſunt.
Aeſtimo Quæ cuiuſq; ingenium.] In Andria,Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi.&c.
Offendimus.] Reperimus. Offendere fere idem eſt quod reperire. Eius anuis cauſa.] M.
Anuis Varronem & P.Nigidium uiros Romani generis doctiſſimos conſtat nõ aliter locutus eſſe
& ſcripſiſſe q; ſenatuis & domuis,qui eſt primus caſus ab eo quod eſt ſenatus & domus.
Ornantur ſibi.] Non ut placeant amatoribus. Nulla mala re expolitam.] Hoc eſt,non
fucatam. Mala enim,à ſimilitudine mali,hoc eſt pomi ,nomen aſſumpſit. Nam id eſt quod
Paſſus præeminet inter naſum,oculos,& buccam,quod rotundum eſt,& in ſpeciem mali. Capil
lus paſſus.] Id eſt ſparſus. Virgilius,Crinibus Iliades paſſis. Sunt quædam uerba quæ à di
uerſo ueniunt præſenti:ſed in præterito confunduntur:ſicuti à patior,ita à pando paſſus de
Proluuies ſcẽdit:à uertor,& uerror uerſus ſum. Pãnis obſita.] Sic in Eunucho,Pãnis annisq; obſitũ.
Illuuies Immũda illuuie.] Proluuies & illuuies ſignificantiã habẽt parem,& immũditia eſt. Virg.
Fœdiſſima uentris illuuies. Sordidatam & ſordidam.] Sordidus à natura dicitur: Sordi-
Sordidus datus uerò fit urgente neceſſitate. Sordidatam,refertur ad illud,Pannis obſita: Sordidam,
Sordidatus ad illud,Neglecta,immunda illuuie. Extra noxam.] Hoc eſt culpam. Noxa etiam ſignifi-
cat damnum. Suetonius in Cæſare,Spurinamq; irridens,& ut falſum arguẽs, quod ſine ul
la ſua noxa Idus Martiæ eſſent. Nam diſciplina eſt.] Præceptum in arte amandi ut amato
Affectare res prius ancillas corrumpant. Affectant.] Affectare,eſt pronum animum ad faciendum
habere. Falſam gratiam.] Scilicet mentiendo. Oppletos.] Nam & ex nimio gaudio in-
terdum lacrumæ prouenire ſolent. Agedum.] Age,ſingularẽ numerum deſiderat:Agite,
pluralem:Agédum uerò utrunq;. Quæ eſt illa altera?] Interrogat non immemor uerbo-
rum Syri,O Clitipho poſt iſtuc ueniã. Hem,quid.] Hem,interiectio eſt nouas res & opti-
me audientis. Quò illam ducis?] Hoc cum timore pronũtiandum . Timet ne pater illius
amicam cognoſcat. O impudentem audaciam.] Bene audaciam:quæ proprie eſt temeri-
tas. Heus tu,non fit ſine periculo facinus.] Sententia generalis,quæ & ſeruis conuenit.
Vide Hoc uide.] Sic dicere ſolemus his qui res maximas aggrediuntur. Vbi ſi paululum.]
Verba proprie alicuius committentis alteri cum periculo uel res ſuas,uel ſalutem. At
enim.] Aliquid ſupplendum. Syrus dicere uolebat,aut in ea re non eſſe periculum : aut ſe
effecturum quod intendit. Sed illius ſermonem Clitipho interrupit. Ita res eſt. hæc nunc
quaſi cum.] Hæc oratio imperfecta eſt,utpote à Clitiphone,qui impatiens audiendi eſt, in-
terrupta. Recuſat ẽm Clitipho pericula:& uult amica ſine his potiri : quod Syrus fieri poſſe
negat:quia neceſſe eſt,ſi amare uult,ut admittat pericula. Ergo ſubintelligendum eſt , quòd
hic uelit compos eſſe uoti ſui ſine periculo: quemadmodum ſi aliquis ſine belli periculo ue
lit conſequi uictoriam: Aut aliquid tale:ut ſit prouerbium uſitatum in ignauos , qui ſine la-
bore conſequi uellent quod optant. Malum.] Aduerbium eſt interpolitæ indignationis.
Potis eſt.] Pro,nõ poteſt. Vis potiri.] Potior à potis deſcendit:ideo illi in ſignificatione
eſt ſimillimum. dicitur enim,ſum compos animi,aut rationis,quòd hæc habeo. Vis,quod
des illi,Effici. Pro inueniri poſitũ. Haud ſtulte ſapis. [illegible] id enim uelle ſine periculo,
quod fieri non poteſt,eſt inſipientis. Aut hæc.] Scilicet pericula. Cum illis.] Inuidioſe
illis, cum in una ſit . ſic in Eunucho , Non perpeti meretricum contumelias. Harum
duarum conditionum.] Hoc ſic infert Syrus, ut tandem uelit conſilium ſuum anteferri.

Harum

Harum,duarum cõditionum.Aut uelle pericula cum amica, aut amittere eam unà cum periculis.Condictio,eſt actio in aliquem,uel denunciatio,condicere enim , priſca lingua,eſt denunciare,conditio uero ſine c,ut hic eſt legendum,eſt cum uno,certam legem in ſe conti nens.Alibi Terent.Accepit conditionem,dehinc quæſtum occipit.Dicitur etiam bonæ con ditionis:ita ut referas ad fortunas,non ad mores,id eſt diues eſt.Eſt etiam cõditio inter plu ra eligenda,ſortis oblata electio. Conditionũ, id eſt optionum,electionum. Quod ut efficerẽ.] Superius,Vis quod des illi,effici.Id efficimus,quod cum magno conatu & moli mine facimus:uixq́ per nos finem accipit. Siquidem.] Syrus repetit uerbũ Clitiphonis: quòd per eum dubitare uideat. Aſſimulabimus tuam amicã.] Callide Clitiphonis ami ca , Cliniæ eſſe ſimulatur , ut Antiphila ad Soſtratam deducatur, quæ poſt agnoſcetur filia Chremetis qua cognita,& altero conſilio inuento à Syro,extorquebitur argentum à Chre mete,quod Clitipho Bacchidi promiſerat. Dedecori eſt parũ?] Turpe eſt habere unam amicam,nedum duas. Quid eo?] Cũ interrogatione,quaſi dicat,quid tum ſi ad matrem deduce? Fabulæ.] Recte fabulæ:quia neq; ueræ ſunt,neq; uériſimiles. Huiuſmodi ob ſecro aliquid.] Quàm ſtulte amans inducitur credere Syrum , qui iocatur iam habere ali quid quo potiatur amica ſine periculo. Quid ago nunc?] Dubius & circa pericula & cir cà amicam quærit conſilium. Age modo.] Sic pronũtiandum eſt,ut Syrus diſcedat,& di cat amicæ Clitiphonis ut domũ reuertatur. Syre inquam.] Trepide Syrum reuocari iam decedentem. Tamen iſtuc ago.] Quod cœpi,ſcilicet ut dicam amicæ ut domum redeat. Verum hercle.] Id eſt uerba creduli & trepidi amantis & cõcedere nolentis Syro ut quod conſtituerit peragat. Concaluit.] Bene de amore cõcaluit.In Eunucho, Accede ad ignem hũc,iam caleſces plus ſatis. Ne quid accuſandus.] Ne quid,deeſt ob uel propter.& eſt ad monitio aliquid alicui trepide committẽtis. Quaſi iſtic minor mea res agatur.] Securius committimus his ad quos non minus pertinet quod agẽdum,quàm ad nos. Huic homi ni uerbera.] Amabant ueteres de proximo ſimilia dicere.Cicero, Minus carum putauit, ſi de armario q̃ de ſacrario fuiſſet ablatũ. Homini huic.] [illegible] hæc dixit, ſeipſum oſten dens. Ne illa quid titubet.] Subaudi timeo.Titubare eſt proprie pedibus nõ ualentis in ſiſtere,quales ſunt ebrij.Ad animũ quoq; transfertur,quotiens ab animo uerba diſſentiũt. Veretur igi͞t Clitipho ne quid temere effundat quo ſe indicet. Quæ ſolet quos ſpernere.] Quos,id eſt quales amatores.Virg. Quos ego ſum toties iam de. m. Miſerum quendam offendi.] Recte miſerũ dixit,ut oſtenderet nõ admiſſum,arte ſcilicet meretricis. Inopia.] Scilicet ſui.Ouid.Nitimur in uetitũ ſemper,cupimusq́ negata. Inuerſa uerba.] Om̃ia po nit quæ ab amante uecorde fieri ſolent. Inuerſa uerba.Id eſt uerba præpoſtere & in cõtra riũ pronunciata.Eſt enim inuertere quaſi in contrariũ uertere,& præpoſtere uerba pronun tiare:ut pro lauo uola. Euerſas ceruices.] Ceruix ſeu ceruices poſterior pars colli , ubi ori go eſt omnibus neruis.unde homo duræ ceruicis dici͞t,quaſi indomabilis & quaſi duri ca pitis & duræ mentis. Euerſas ceruices. Contrarium eſt erectas ceruices.Et ſignificat illum flecti & domari ab amica. Vide ſis.] Vultuoſe pronunciandum eſt. Cur retines?] Impa tientia amantis oſtenditur.Nam uiſa amica,Clitipho uerba Syri obliuioni tradiderat. A pud patrẽ.] Obſeruabo id q̃d me admonuiſti. At nũc interim.] [illegible] amantis:ut ſit, ſine interim pauliſper cũ amica ludere. Nihilo magis.] Vult Syrus eum perpetuo mode ſtum:ne ſi inceperit,non poſſit ſe abſtinere,etiam patre uidente. Quid iſtic?] Iſtic, pro iſte.

Condictio

Conditio

Titubare

Ceruix

ACTVS II. SCENA IIII.

Trochaici octo catalectici, permixtis Iambici quadratis acatalecticis. Porrò ſenarij quinque.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

AEDEPOL te mea Antiphila laudo, & fortunatam iudico,
Id cum ſtuduiſti,formæ mores ut conſimiles forent
Minimeq́;(ita me Dij ament)miror,ſi te ſibi quiſq; expetit,
Nam mihi quale ingenium haberes,fuit indicio oratio.
Et cum egomet nunc mecum in animo uitam tuam conſidero,
Omniumq́; adeò uoſtrarum,uolgus quæ ab ſe ſegregant
Et uos eſſe iſtiuſmodi,& nos non eſſe haud mirabile eſt.

Nam

Nam expedit bonas eſſe uobis·nos quibus cum eſt res,non ſinunt·
Quippe forma impulſi noſtra,nos amatores colunt,
Hæc ubi immutata eſt,illi ſuum animum aliò conferunt·
Niſi proſpectum intereà aliquid nobis eſt,deſertæ uiuimus.
Vobis cum uno ſimul ubi ætatem agere decretum eſt uiro,
Cuius mos maximè eſt conſimilis uoſtrum,hi ſe ad uos applicant·
Hoc beneficio utriq; ab utriſq; uerò deuincimini·
Vt nunquam ulla amori ueſtro incidere poſſit calamitas.
AN. Neſcio alias·me ſcio quidem ſemper feciſſe ſedulo,ut
Ex illius commodo,meum compararem commodum. CLIN. uah.
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in patriam facis. *Iamb.octo.aca.*
Nam dum abs te abſum,omnes mihi labores fuere quos cepi,leues,
Præterquàm tui carendum quod erat. S.credo. CLIN.Syre, uix ſuffero.
Hocine me miſerum non licere meo modo ingenio frui?
S. Imò ut patrem tuum uidi eſſe habitum,diu etiam duras dabit.
BA. Quis nam hic adoleſcens eſt,qui intuetur nos? AN. ah retine me obſecro.
BA. Amâbo,quid tibi eſt? AN.diſperij. BA.perij miſera,quid ſtupes
Antiphila? AN.uideón' Cliniam an non? BA.quem uides? *Senarij*
CLIN. Salue anime mi. AN.ô†mi Clinia,ſalue. CLIN. ut uales? *al.mi expecta-*
al.aduenisſe AN Saluum*ueniſſe gaudeo. CLIN.teneóne te *te:tunc erit troch.cata.*
Antiphila,maxime animo exoptata meo?
S. Ite intrò,nam uos iam dudum expectat ſenex.

AEdepol te mea Antiphila.] Non potuit melius conditionem meretriciam exprimere, quàm per eam quæ meretrix eſſet: quæ tamen nomini meretricio fauet,cum alibi reprehendantur meretrices nihil aliud ex amore adoleſcentium quærere, quàm pecuniæ extorſionem. hic quoq; iocunda amantium congreſſio ſignantiſſime exprimitur. Aedepol.] Per Caſtorem & Pollucem, ornatiua ſunt iurandi,apta fœminis. Iſti formæ mores ut cõſimiles forent.] Mores enim pudici, gratiores eſſe ſolent in pulchro corpore. Virgil. Gratior & pulchro ueniens e corpore uirtus. Sibi quiſq; *Expetere* expetit.] Rectè expetit:cum eam à pudicitia commẽdet. Expetimus enim tantũ ea quæ honeſta ſunt,& plane bona.unde,de rebus expetendis à philoſophis ſcriptum;quæ ſcilicet peti debent. Oratio tua.] Quod dixeris,cum uno uelle ætatem traducere. Antiqui etiã pauca uerba orationem dixerunt. Nam expedit bonas eſſe uobis.] Quia cum ſolo uiuitis. Nec poteſt eſſe uerus amor,niſi inter duos qui ſibi inuicem fidem ſeruent:iuxta illud, Nec regna,nec tædæ ſocium pati ualent. Quippe forma impulſi.] Et hic amor eſt gratia uoluptatis tantum. Et bene impulſi:Nam hæc omnia,nox,uinum,amor,adoleſcentia, ab impulſionis parte dicuntur,non à ratiocinationis. Amatores colunt.] Bene amatores. Amator, fingi poteſt:Amans uere amat. Colunt.] Colere eſt inferioris perſonæ ad ſuperiorẽ: non nunquam ſuperioris ad inferiorem. Virg. Poſthabita coluiſſe Samo· Niſi proſpectum.] Proſpicimus futura. Dijudicamus præſentia. Incidere poſſit calamitas.] In Eunucho, Noſtri fundi calamitas. Proprie calamitatem ruſtici grandinem dicunt,quòd comminuat calamum,hoc eſt culmum ac ſegetem. Neſcio alias.] Verba mulieris commendantis ſe à fide in uirum. Vah.] Clamoſa interiectio hoc in loco ad gaudium ſpectat. Nec potuit uox accommodatior dari amatori præ nimio amore ferme inſanienti ad primum cum amica congreſſum. Credo.] Syrus non ſe loco mouerat,reſpondet uerbis Clitiphonis, qui cum loquebatur,ut eum aliquo ambulatum abire cogeret. Vix ſuffero.] Vix,difficultatem ſignificat Et aliquando pro nõ ponitur. Ouidius, Vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit. Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Suffero. Suſtineo, aliás ſuppono. Imò ut patrem tuum uidiſſe

di eſſe habitum.] Cum non poſſit per ſe Syrus Clitiphonem abigere, ad minas patris cōfugit: quem fingit iratum. Vidi eſſe habitum. Vario modo homines habiti atque affecti eſſe poſſunt. quibus ſecundum Academicos aliud atq; aliud uidetur. Etiā duras dabit.] Sub intelligendum eſt uel lites uel partes. In Eunucho, Duras partes fratris prædicas. Et partes duras, μεταφορικῶς ab actoribus ſcenicis. Ah retine me.] Antiphilæ præ nimia lætitia, uiſo Clinia, animo male eſſe cœpit. Nam & animus unà cum corpore nonnunquā deficit nimio mœrore: ſic & interdū nimio gaudio Video cliniam, an non.] Tanta lætitia erat Antiphilæ, ut et ſi amatorem agnoſceret, de eo tamen dubitaret. Anime mi.] Mollis oratio, & fœminea multis implicata blandimentis. Mi, uim blandimenti habet. nam ſignificat meus.

Clinia ſalue.] Illa ad maiorem gratiam, amantem proprio nomine appellauit. Salue, modo admirantis interiectio eſt. Teneó ne te?] Præ nimio amicæ deſiderio, cum dubitatione loquitur. Sunt qui legant, Teneóne te: ut referatur ad fidem, ita ut dubitet an à ſe alienata ſit, an in fide perſiſtat.

ACTVS III SCENA I

CHREMES. MENEDEMVS.

C. LVCESCIT hoc iam ceſſo pultare oſtium *Senarij*
Vicini? primum ex me ut ſciat ſibi filium
Rediſſe, etſi adoleſcentem hoc nolle intellego.
Verùm cum uideam miſerum hunc tam excruciarier
Eius abitu cæleṁ tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?
Haud faciam. nam quod potero, adiutabo ſenem,
Ita ut filium meum amico, atq; æquali ſuo
Video inſeruire, & ſocium eſſe in negotijs.
Nos quoq; ſenes eſt æquum ſenibus obſequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregie ad miſeriam
Natus ſum: aut illud falſum eſt quod uulgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus.
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magis
De filio ægritudo, & quantò diutius
Abeſt, magis cupio tantò, & magis deſidero.
C. Sed ipſum foras egreſſum uideo: adibo alloquar.
Menedeme ſalue: nuntium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquid nam de gnato meo audiſti Chreme?
C. Valet atq; uiuit. M. ubi nam eſt quæſo? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. ſic eſt. M. uenit? C. certé. M. Clinia
Meus uenit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obſecro.
C. Non uolt te ſcire ſe rediſſe: etiam & tuum
Conſpectum fugitat, propter peccatum: tum hoc timet
Ne tua duritia illa antiqua, etiam adaucta ſit.
M. Non tu ei dixiſti ut eſſem? C. non. M. quamobrem Chreme?
C. Quia peſſumè iſtuc in te, atq; in illum conſulis,
Si te tam leni, & uicto eſſe animo oſtenderis.

Syr Sermius Sulpitius. Nul
est dolor, quem nō longinq
temporis minuat. atq moll
Familia. Epistō. lib. 5. Ep

M. Non poſſum·ſatis iam,ſatis pater durus fui. C.ah,
Vehemens in utranq; partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia,aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re,atq; ex illa,incides.
Primùm,olim potius,quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam,quæ paululo
Tum erat contenta,cuiq; erant grata omnia,
Proterruiſti hinc.ea coacta ingratis
Poſt illa cœpit uictum uolgò quærere.
Nunc cum ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi,quiduis dare cupis.nam ut tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchrè ad perniciem ſiet·
Primúm,iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas ueſte,atq; auro·ſatrapes ſi ſiet
Amator,nunquam ſufferre eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis. M.eſtne ea intus? C.ſit rogas?
Senſi·nam ei unam cœnam,atq; eius comitibus
Dedi·quòd ſi iterum mihi ſit danda,actum ſiet.
Nam ut alia omittam,pitiſſando modò mihi
Quid uini abſumpſit? ſic hoc dicens,aſperum
Pater hoc eſt,aliud lenius·ſodes uide,
Releui dolia omnia,omnes ſerias.
Omnes ſollicitos habui.atq; hæc una nox·
Quid te futurum cenſes,quem aſſidue exedent?
Ita me Di amabunt,ut tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum. M.faciat quod libet.
Sumat,conſumat,perdat,decretum eſt pati:
Dum illum modo habeam mecum. C.ſi certum eſt tibi
Sic facere,illud permagni referre arbitror,
Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M. Quid faciam? C.quiduis potius,quàm quod cogitas,
Per alium quemuis ut des·falli te ſinas
Technis per ſeruulum·etſi ſubſenſi id quoq;,
Illos ibi eſſe,& id agere inter ſe clanculum.
Syrus cum illo ueſtro conſuſurrat.conferunt
Conſilia adoleſcentes.& tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt,quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur·ſed illud,quomodo
Minimo periculo id demus adoleſcentulo,
Nam ſi ſemel tuum animum intellexerit,
Prius proditurum te tuam uitam,& prius

Pecuniam omnem,quàm abs te amittas filium:hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò ut non ſit ſuaue uiuere.
NAM DETERIORES omnes ſumus licentia.
Quodcunq; inciderit in mentem,uolet neq; id
Putabit prauum,an rectum ſiet,quod†peter. *al.petit*
Tu rem perire,& ipſum,non poteris pati.
Dare denegabis·ibit ad illud ilico,
Quo maxime apud te ſe ualere ſentiet·.
Abiturum ſe abs te eſſe ilico*minabitur. *al.minitabitur*
M. Videre uerum,atq; ita uti res eſt dicere.
C. Somnum ego hercle hac nocte oculis non uidi meis,
Dum id quæro,tibi qui filium reſtituerem.
M. Cedò dexteram·porrò te idem oro ut facias Chreme.
C. Paratus ſum. M.Scin' quid nunc te facere uolo?
C. Dic. M.quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere·cupio illi dare
Quod uolt·cupio ipſum iam uidere. C.operam dabo,
Syrus eſt apprehendendus,atq; adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit·concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paululum negoti mihi obſtat·Symus,& Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus·
Me cepere arbitrum·ibo ac dicam.ut dixeram,
Operam daturum me,hodie non poſſe his dare.
Continuò hic adero. M.ità quæſo·Di uoſtram fidem,
ITAN' COMPARATAM ESSE HOMINVM naturam omnium,
Aliena melius ut uideant,& iudicent,
Quàm ſua?an eo fit,quia in re noſtra,aut gaudio
Sumus præpediti nimio,aut ægritudine?
Hic mihi quantò nunc plus ſapit,quàm egomet mihi?
C. Diſſolui me ocyus,operam ut tibi darem.

LVceſcit.] Veri amici officiũ pulcherrime à Terẽtio in hac ſcena exprimitur: in qua amicus amico ſimul,& gaudij inſperati, maximo cũ affectu nũtium, & cõſiliũ affert. Ceſſo.] Aliquis ceſſare dicitur,id eſt tardare ad aliquid celeriter peragendũ. Virg.Ceſſas in uota preceſq;.Ceſſat deſidioſus: Requieſcit defeſſus. Miſerũ hunc.] Cum affectu.nam proprium ueri eſt amici lætari rebus proſperis amici,& dolere aduerſis. Ex indicio.] Indicium proprie eſt oris & linguæ. Senem.] Plus habet affectus,quàm ſi diceret Menedemum. Nos quoq; ſenes eſt æquum ſenibus obſequi.] Iuxta illud prouerbium uſitatiſſimũ,Pares cum paribus faciliime congregantur.Naturaliter enim adoleſcentes adoleſcẽtibus,ſenes uerò ſenibus potius inſeruiunt & obſequuntur. Aut ego profecto.] Id eſt ex his duobus neceſſe eſt alterum tantũ eſſe uerum.ſed ſenex ex nimio filij deſiderio dubitat de eo quod omnibus approba-

Ingenium tiſſimum eſt. Ingenio.] Hoc eſt natura. Ingenium naturâlis eſt ſapientia. Salluſt. in Catil. Ingenium nemo ſine corpore exercebat. Ingeniū quoq; ueteres dixerunt, ex ſua ſponte uel natura Virgilius Georg. lib. 2. Nunc locus aruorum ingenijs quæ robora cuiq;. Egregie ad miſeriam.] Egregium dicitur quod ex grege eligitur. Sed hic egregie, ualde nimis. Non eſt ergo ad laudem poſitum. Diem adimere ægritudinem hominibus. Seruius Sulpitius ad Ciceronem, Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat atq; molliat.

Nuntius Nuntium apporto tibi.] Nuntius & res ipſa & nuntius dicitur. Cuius maxime.] Bene maxime, quis enim nuntius illi gratior eſſe poterat, quàm filij? Nunquid nam de gnato meo.] Quia omnis illius ſolicitudo circa filium erat, idcirco ſtatim de eo ſuſpicatus eſt, nō-dum facta mentione. Valet atq; uiuit.] Prothyſteron in ſenſu eſt. Si enim ualet, neceſſariò uiuit: non ſi uiuit, ualet. Ergo uiuit & ualet, dicendum erat. Et bene utrūq; iunxit. Nam multi uiuunt, ſed non bene ualent. Meus gnatus.] Magis cum admiratione quàm cum interrogatione legendum. Clinia meus uenit?] Addidit & nomen: quod fieri conſueuit in his quos diu optauimus, & nondum ueniſſe credimus. Dixi.] Denuntiatio eſt cōfirmandæ ſententiæ, nec mutandæ. translâta de foro & cauſidicis. Cicero, Præco dixiſſe pronuntiat. Dixi. Hoc uerbum in fine additum, ſuperiora confirmat. & eſt proprium his qui perorauerint cauſam. Dixi.] Sic dixit, quaſi iam obtunderetur à Menedemo. Etiā & tuum conſpectum fugitat.] Plus eſt quàm fugit. Et fugitat dixit, ut oſtenderet filium uehementer timere. Non tu ei dixti ut eſſem?] Vt, aliquando certam qualitatem ſignificat: Et nonnunquam incertam. Alibi, Vt erat geſta. Quia peſſime iſtuc.] Conſilium & parentibus omnibus & filijs ſalubre. patres enim nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi uerò, nimia licentia deteriores facti, patribus mœrori, ſibi uerò detrimēto ſunt. Non poſſum.] Hoc eſt animi uicti, & clementis. Interdum ad nimiam indignationem ſpectat: ut illud ſatyrici. Non poſſum ferre quirites Græcam urbem.

Vehemens Ah uehemens.] Bene dixit uehemēs: de eo qui non ſeruaret modum.

Ve Ve enim particula, ſicuti quædam alia, tum intenſionem, tum minutionem ſignificat. Ergo uehemens, à mentis ui atq; impetu dicitur.

Fraus In eandem fraudem.] Fraus pro dolo & pœna ab antiquis accipiebatur. Mulierculam.] Minus eſt quàm ſi diceret, aut mulierem, aut meretricem, utpote quæ erat contenta paruo.

Coactus *Ingratis* Coacta ingratis.] Hoc eſt inuita. Et bene coacta & ingratis. Nam aliquis ingratis dicit aliquid facere, qui inuitus & coactus præter uoluntatem facit. Poſt illa cœpit uictum uolgo quærere.] Sic in Andria, Lana & tela uictum quæritans. Et rectè uictum, & non cibum protulit. Cibus eſt enim qui delicatus præbet: Victus, in paruis aridisq; alimonijs eſt cōſtitutus. Virg. Victum infelicem baccas lapidoſaq; corna. Quærere. Melius dixiſſet quæritare. Quærit enim qui ad plenum & ad perpetuū reponit: Quæritat qui uix quotidie inquirendo uictum inuenit.

Detrimentum Poſt illa. Antiquum eſt: nos autem dicimus poſtea.

Intertrimentum Sine magno intertrimento.] Id eſt damno. Detrimentum, ſecundum Varronem, à detritu dicitur: quòd ea quæ trita ſunt, minoris pretij ſint. Intertrimentū, ab eo quòd duo quæ inter ſe trita & diminuta.

Intertrigo A quo etiam intertrigo dicta. Quid uis dare cupis.] Et hoc eſt nimiæ largitatis. Primum, iam ancillas.] Et hoc eſt ſignum illam probe inſtructam ad expilandum amatores.

Satrapes Satrapes.] Satrapes à Græcis prouinciæ præfectus dicitur.

Nedum Ne dum tu poſſis.] Nedū, hoc loco negatiue ponitur: ut, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderē ſanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniæ eſſe amicam. Et obſerua Terentianam conſuetudinem, qui inducit nihil ſapere eos qui falluntur. Senſi.] Hoc cū dolore dicere ſolemus in his in quibus detrimentum ingens paſſi ſumus. Actum fiet.] Actum eſt dicitur de ea re de qua iam lata ſit ſententia. Et eſt uerbum deſperantis.

Pitiſſare Pitiſſando modo.] Bene pitiſſando. Et releui dolia omnia. Nam pitiſſare proprie eſt parce uinum guſtare, quaſi tentandi gratia. Tale eſt uerbum quo Plautus utitur, cyathiſſo, tale eſt & græciſſo. Pitiſſando, eſt expreſſis labris exſpuendo, dum ſaporem uini probat.

ria vini gnā. *Aſper* Sic hoc dicens, aſperum.] Id eſt auſterum. Secūdum Plinium tria uini ſunt genera, auſterū, dulce, & tenue. Releui dolia.] Vt inquit Plinius, in Italia reſina uino condendo maxime probatur Brutia: circa Alpes ligneis uaſis condunt, circulisq; cingunt. Picantur autem protinus à canis ortu: dehinc perfundunt marina aqua aut ſalſa, ac leui cinere ſarmenti aſperguntur. dum igitur uina aperiuntur, dolia relinuntur.

Seria Omnes ſerias.] Seria, dolium: & proprie uas fictile de limo oblōgum. Perſius, Et ô ſi ſub raſtro creperet argenti ſeria dextro Hercule.

Solicitos habere Solicitos habui.] Varijs officijs & miniſterijs diſtractos nihil ſignificātius dicere potuit. Quid enim aliud eſt ſolicitare, quàm ſuo loco mouere? Solum autem quin ſignificet locum, quis dubitat? cum exules quoq; dicantur ſolo patriæ ſuæ pulſi. Sollicitos igitur habuit omnes domeſticos, qui hinc & inde ad miniſtrandum deſtinabantur. Quem exedent.] plus dixit, quàm ſi, cuius res, dixiſſet. Sic me Dij amabunt.] Pro ament. Vt me tuarum miſertum eſt.] Bene miſertum. Nam ſecundum non-

Valla. Me, pro à me miſertum dixit.

dum nõnullos,miſerari eſt flere & lamẽtari:Miſereri uerò, miſerationes alienis caſibus ex/ *Miſerari*
hibere. Sumat.] Conſumat,perdat.Quis hoc patre indulgentior?ſed hoc contingere ſo/ *Miſereri*
let dum unicus eſt gnatus. Sumat.Accipiat.Alias ſumere eſt eligere.Salluſt. in Iugurtha, Sumat aliquem ex populo monitorem officij ſui. Perdat.] Quod malus eſt:& quod fi/
nem conſumendi habet,tertio loco poſuit. Per alium quemuis ut des.] Quod ſalubrius præceptũ parentibus dari poteſt?Nulla enim re adoleſcentes magis corrumpuntur,quàm
nimia parentum indulgentia. Technis.] Id eſt fallacijs. Subſenſi.] Bene ſubſenſi.Nam *Sub*
ſub,eſt temperamẽtum plenæ pronunciationis,ut ſubtriſtis, ſubridet, non ad plenũ triſtis, aut ridet.Et cũ quinq; ſint ſenſus,duo ſunt,uiſus & auditus,quos nos magis ſenſibiles habemus quàm pecora.Cicero,Non ſolum uideam,ſed etiam audiam. Duabus ergo rebus ſcimus:aut ratione,aut ſenſu:quibus maxime præſtamus cæteris animalibus. Ergo ſenex dicit ſe ſenſu ſenſiſſe ſeruulos fraudem parare. Quam abs te amittas filiũ.] Amittas pro *Amitto*
dimittas dixit.nam quod nos dicimus dimittere,antiqui etiã dicebant amittere. Virgilius, *Dimitto*
Quiſquis es,amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios. Salluſtius,Pactione amiſſa publico con/ *Nequitia*
ſilio. Ad nequitiam.] Bene de adoleſcente,nequitiam dixit, nequitia enim eſt luxus uitæ prodigus atq; effuſus.Ouidius.Nequitia eſt quæ te non ſinit eſſe ſenem. Nam deteriores omnes ſumus licentia.] Sentẽtia proprie ſeni conueniens.& deteriores ſignãtiſſime protu/
lit.deteriores enim homines licentia a bono ad malũ uertunt.Eſt enim peius à malo, quod *Prius*
in uſu eſt, & creberrime frequentatur: Deterius uerò,à bono,ut minoris ſit meriti quàm *Deterius*
quod placet. Virg.tertio Geor. Deterior donec paulatim ac decolor ætas. Putabit.] Puta *Prtare*
mus inſtãtia,Reputamus præterita.Putare,proprie purgare eſt.& arbores & uites dicimus *Reputare*
putare·hinc putare eſt cogitare:quia cogitando ſuperflua mente recidimus. Eſt tamen pu/
tare eius qui ſimplicitate pectoris aberrauit.Cic.Non putauit,lapſus eſt. Minabitur.] Minatur etiam filius parenti dum ſe carum animaduertit,& diſceſſum ſimulat. Qui.] Quomodo.& eſt ſermo comicus. Reſtituere.] Redditur cupientibus,ut domino ſeruus: Reſtituitur cupiens,ut patriæ ciuis.Et redditur & reſtituitur cupiens cupientibus,ut patri filius.

Prehendendus.] In Andria,Tuus pater me modo apprehẽdit. Me cœpere arbitrum.] *Arbiter*
Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerẽt. Dicitur enim arbiter iudex:quòd totius rei habeat arbitrium & facultatem. Aliena melius ut uideant,& iudicẽt quã ſua.] Huic illud Ciceronis libro primo Officiorum contrariũ eſt,Eſt enim difficilis cura rerum alienarum:quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil à ſe alienum putet, ſed tamen quia magis ea percipimus atque ſentimus, quæ nobis ipſis aut proſpera, aut aduerſa eueniunt,quàm illa quæ cæteris:quæ quaſi longo interuallo interiecto uidemus,aliter de illis,ac de nobis iudicamus.

ACTVS III SCENA II

SYRVS. CHREMES.

S. HAC illac circuncurſa,inueniendum eſt tamen *Senarij*
Argentum·intendenda in ſenem fallacia.
C. Num me fefellit hoſce id ſtruere?uidelicet
Eſt ille Cliniæ ſeruus tardiuſculus·
Iccirco huic noſtro tradita eſt prouincia.
S. Quis hic loquitur?perij,núm nam hæc audiuit? C.Syre. S.hem.
C. Quid tu iſtic? S.rectè,equidem te demiror Chreme
Tam mane,qui here tantum biberis. C.nihil nimis.
S. Nihil narras?uiſa uerò eſt,quod dici ſolet,
Aquilæ ſenectus. C.eia. S.mulier commoda,&
Faceta hæc eſt meretrix. C.ſanè idem uiſa eſt mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C.ſic ſatis.
S. Ita non ut olim,ſed uti nunc ſanè bona·
Minimeq; miror,Clinia hanc ſi deperit.

Sed habet patrem quendam auidum,miſerum,atq; aridum.
Vicinum hunc noſtin'?at quaſi is non diuitijs
Abundet,gnatus eius profugit inopia.
Scin' eſſe factum,ut dico? c.quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignum. s.quem? c.iſtum ſeruulum
Dico adoleſcentis. s.Syre tibi timui male.
c. Qui paſſus eſt id fieri. s.quid faceret? c.rogas?
Aliquid reperiret·fingeret fallacias·
Vnde eſſet adoleſcenti amicæ quod daret·
Atq; hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.
s. Garris. c.hæc facta ab illo opportebant Syre.
s. Eho quæſo,laudas qui heros fallunt? c.in loco,
Ego uerò laudo. s.rectè ſanè. c.quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt·
Iam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
s. Iocóne,an ſeriò illæc dicat,neſcio·
Niſi mihi quidem addit animum,quò libeat magis.
c. †At nunc quid expectat Syre?an dum hinc denuo al.Et
Abeat,cum tolerare huius ſumptus non queat?
Nónne ad ſenem aliquam fabricam fingit? s.ſtolidus eſt.
c. At te adiutare oportet adoleſcentuli
Cauſſa. s.facilè equidem facere poſſum,ſi iubes· *Proceleuſ.in 2.*
Etenim quo pacto id fieri ſoleat,calleo.
c. Tantò hercle melior. s.non eſt mentiri meum.
c. Fac ergo. s.at heus tu facito†dum eadem hæc memineris, *d elíditur*
Siquid huius ſimile forte aliquando euenerit,
Vt ſunt humana,tuus ut faciat filius.
c. Non uſus ueniet ſpero. s.ſpero hercle ego quoq;·
Neq; eò nunc dico quòd quidquam illum ſenſerim·
Sed ſiquid,ne quid·quæ ſit eius ætas uides.
Et næ ego te(ſi uſus ueniat)magnificè,Chreme,
Tractare poſſim. c.de iſtoc,cum uſus uenerit,
Videbimus quid opus ſit·nunc iſtuc age.
s. Nunquam commodius unquam herum audiui loqui,
Nec cum malefacerem,crederem mihi impunius *Proceleuſ. in 2.*
Licere,quiſnam à nobis egreditur foras?

HAc illac circuncurſa.] Iucundus error,in quo herus in ſeruo decipitur, quem credit alteri fallaciam intendere, dum ſibi tenditur: & ſic cum aggreditur de fallacia in alterum. Intendenda.] Verbum à uenatoribus tranſlatum qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo parat ſenem fallere, intendenda dixit.uel à ſagittis atq; arcu. In ſenem.] Cum ſtomacho ſeruili,ſenem di

xit

xit.In Andria,Quantum intellexi modo ſenis ſententiam. Num me fefellit.] Idem ſuperius,Etſi ſubſenſi id quoq; illos ibi ineſſe.Et hic eſt error credi ſenem Menedemũ, dum Syrus de Chremete ipſo intelligit. Prouincia.] Onus dicitur cuiuslibet rei gerẽdæ.Nam acquiſitæ bello longe ab Italia regiones,prouinciæ dictæ ſunt,à porrò,uel à procul uincẽdo: ad quas Prætores quia cum officio mittebantur,officia quoq; prouinciæ nominantur. Recte.] Ioco uult Syrus deflectere orationem in aliud,& ſubterfugere heri reprehenſionem. *Prouincia*

Aquilæ ſenectus.] Plin.lib.x.nat.hiſtoriæ,de aquilis hæc refert,Oppetunt non ſenio,nec ægritudine,ſed fame,in tantũ ſuperiore accreſcente roſtro,ut aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila,tantum in ſenectute bibit,uel de præda ſanguinem ſugit:ex quo prouerbium in ſenes qui plus bibunt quam comedunt. Eia.] Eia interdum hortãtis eſt,nunc correctionem ſignificat. Mulier commoda.] A commendatione meretricis incipit, ut melius perſuadeat Cliniam deperire hanc,cum ſit amica Clitiphonis. Faceta.] Bene de meretrice faceta dixit.Nam facetus eſt,qui facit uerbis quod uult. Poteſt etiam referri ad formam corporis,ut ſignificatio uocabuli indicat. Ita non ut olim.Præterita ſemper præſentibus præferuntur,& magis commẽdantur. Aridum.Translatio à terra, quæ nihil profert. Profugit.] Superius,In Aſiam ad regem militatũ abijt.Hinc profugus dictus proprie,qui procul à ſedibus ſuis uagatur. Hominem piſtrino dignum.] Ambigue an de Dromone,an de Syro,à quo bene annotarentur ſenũ uitia.Et ſecum hæc dixit. Syre tibi.] Et hic ſecum. *Aquila ſenectus.* *Facetus*

Seruaret ſenem.] Bene ſeruaret dixit,de eo qui penitus ſe perderet,& continuis excruciaret laboribus. Eho quæſo.] Eho,modo interiectio eſt interrogantis:aliás admirantis:aliás ad ſe uocantis. Quia magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt.] Ipſum fallere in tempore,quidam de officijs ſcribentes,rectum putauerunt. Aliquam fabricam.] Tranſlatio ab his qui expugnaturi oppida, machinamẽta belli ad id præparant. Stolidus eſt.] Superius , Ille Cliniæ ſeruus tardiuſculus eſt . Et proprie ſtolidus,eſt qui proxime accedit ad naturam ſenſumq; pecudum. Calleo.] Id eſt callide ſcio. At heus tu.] Iam prouidet fallaciæ,quam mẽte conceperat:quo facilius mereatur ueniam,ſi quid ſtruxerit in herum. *Stolidus* *Calleo*

Sed ſiquid,nequid.] ἀποσιώπησις. quaſi dicat,Si quid euenerit. Quæ eius ætas , uides.] Quæ amori eſt obnoxia. Et næ.] Pro ualde. Magnifice.] Bene magnifice dixit,memor uerborum Chremetis,qui ſuprà dixit,Heros falli à ſeruis , aliquando eſſe remedium magnarum ægritudinum: Tractare.] Superius,Quo pacto id fieri ſoleat,calleo. Quiſnam a nobis egreditur foras?] παρασκευὴ alterius ſcenæ.

ACTVS III. SCENA III.

Iambici quadrati & acatalectici & catalect. Denarius item unus, & fragmentum Iambi quadrati. Senarius unus. Fragmentum unum.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS

C. QVID iſtuc quæſo?qui iſtic mos eſt Clitipho?itáne fieri oportet?
CLIT. Quid ego feci? C. uidine ego te modo manum in ſinum huic meretrici
Inſerere? S.acta hæc res eſt,perij. CLI.méne? C.hiſce oculis, ne nega.
Facis adeò indignè iniuriam illi,qui non abſtineas manum.
Nam iſtæc quidem contumelia eſt,
Hominem amicum recipere ad te,atq; eius amicam ſubagitare.
Vel heri in*conuiuio,quàm immodeſtus fuiſti? S.factum. *al.uino*
C. Quàm moleſtus ut equidem (ita me Di ament)metui quid futurum denique eſſet.
Noui ego amantium animos aduertunt grauiter quæ non cenſeas.
CLIT. At mihi fides apud hunc eſt,nihil me iſtius facturum pater.

C. Eſto,at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantiſper.
Multa fert libido·ea prohibet facere tua præſentia,ego de me
Quadr. iam/ Facio coniecturam·nemo eſt meorum amicorum hodie,apud
bicus acatale. Quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam·
Apud alium,prohibet dignitas·apud alium,ipſius facti piget·
Ne ineptus,ne proteruos uidear·quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intelligere,utcunq; atq; ubicunq; opus ſit obſequi.
S. Quid iſtic narrat? CLI.perij. S.Clitipho,hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. CLI.tace ſodes.
S. Recte ſane. C.Syre pudet me. S.credo,neq; id iniuria·
Quin mihi moleſtum eſt. CLI.pergin' hercle? S.uerum dico quod uidetur.
CLIT. Nónne accedam ad illos? C.ého quæſo,una accedundi uia eſt.
S. Actum eſt,hic prius ſe indicarit,quàm ego argentum effero·Chreme
Vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? C.quid faciam? S.iube hunc
Abire hinc aliquó. CLI.quò ego hinc abeam? S.quò lubet·da illis locum.
Abi deambulatum. CLI.deambulatum,quó? S.uah,quaſi deſit locus.
Abi ſanè iſtac,iſtorſum,quò uis. C.rectè dicit,cenſeo.
CLIT. Di te eradicent Syre,qui me iſtinc extrudis. S.at tu pol tibi iſtas
Poſthaccomprimito manus. *Troch.catal.dimeter*
Cenſen' uero?quid illum porrò credis facturum Chreme, *Troch.tetra.*
Niſi eum,quantum Di dant tibi opis,ſeruas,caſtigas,mones?
C. Ego iſtuc curabo. S.atqui nunc here hic tibi aſſeruandus eſt.
C. Fiet. S.ſi ſapias·nam mihi iam minus,minusq́ obtemperat.
C. Quid tu?ecquid de illo,quod dudum tecum egi,egiſtin' Syre?aut
Reperiſti tibi quod placeat,an nondum etiam? S.de fallacia
Dicis?eſt,inueni nuper quandam. C.frugi es,cedò quid eſt?
S. Dicam,uerum ut aliud ex alio incidit. C.quidnam Syre? S. peſſima hæc
Eſt meretrix. C.ità uidetur. S.imò ſi ſcias. *Senarius*
Vah,uide quod inceptet facinus,fuit quædam anus Corinthia *Octo.Iamb.*
Hic·huic drachmarum hæc argenti mille dederat mutuum. *Troch.quad.catal.*
C. Quid tum? S.ea mortua eſt.reliquit filiam adoleſcentulam.
Ea relicta huic arraboni eſt pro illo argento. C.intellego.
S. Hanc ſecum huc adduxit,ea quæ eſt nunc ad uxorem tuam.
C. Quid tum? S.Clinia orat ſibi uti nunc det illam·illi tamen
Poſt daturum mille nummûm poſcit. C.& poſcit quidem? S.hui
Dubiúmne id eſt? C.ego ſic putaui·quid nunc facere cogitas?
S. Egóne?ad Menedemum ibo·dicam hanc eſſe captam è Caria,
Ditem,& nobilem·ſi redimat,magnum ineſſe in ea lucrum.
C. Erras. S.quid ità? C.pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo,
Non emo·quid ais? S.optata loquere. C.loquere,atqui non opus eſt.
S. Non opus eſt? C.non hercle uerò. S.quid iſtuc,miror. C.iam ſcies.

Mane

Mane mane,quid eſt,quod tam à nobis grauiter crepuêre fores?

QVid iſtuc quæſo?] In hac ſcena Syrus hero perſuadet quod multum facit ad ex
torquendum argentum. Quid iſtuc? Viderat Chremes filiũ ludentem cum
Bacchide, quam Cliniæ eſſe credebat. Et bene expreſſit obiurgationem pater,
nam ſæpe repetendo. Huic meretrici.] Plus intulit,quàm ſi dixiſſet mulieri.
Acta hæc res.] Verbum deſperantis. timebat enim Syrus ne ob hoc,fallacia
eius detegeretur. Mene.] More filiorum,quod commiſerat,patri audacter negat. Facis
adeò indigne illi iniuriam.] Bene pater poſt obiurgationem,ad admonitionẽ tranſit. Vel
heri.] Ingerit aliud malefactum inter admonitionem,ut ſolent patres. Vt equidem me,
tui.] Vt,pro quantum,uel pro qualiter. Virg. Vt uidi,ut perij. Aduertunt grauiter.] Quia
in amore omnia ſuſpecta ſunt. Eſto.] Verbum concedentis. Concedas aliquo.] Et hoc
quærit Syrus,ut abigatur Clitipho ab amica,ne Chremes eius eſſe animaduertat. Ego
de me facio coniecturam.] Patres conantur monere filios aut proprio exemplo,aut aliorũ.
Ne ineptus,ne proteruus.] Ineptus quo ad dignitatem: Proteruus dicitur importunus, *Ineptus*
qui alteri eſt impedimento,uel ſi per impotentiam mentis obuium cubito feriat,aut contu *Proteruus*
melia ſibi cedere cogat. Quid iſtic?] Syrus ſecum loquitur, timẽs ſuæ fallaciæ. Frugi.]
Vtilis & neceſſarius: à frugibus,quæ quòd his fruantur dictæ ſunt. Inde fructus & frumen
tum. Frui autẽ,eſt ueſci: à frumine quæ eſt ſumma pars gulæ. Sodes.] Eſt aduerbiũ blan, *Sodes*
dientis. Quin mihi moleſtum eſt.] Quin pro etiam. Mihi habet emphaſim. Mihi, qui nõ
ſum pater. Pergin'.] Iraſcitur Clitipho ſeruum aduerſus ſe loqui. Eho.] Hoc loco admo
nentis eſt. Vna uia.] Scilicet honeſta: nec impudice agas. Actum eſt.] Semper deſperan,
tibus hoc uerbum datur. Hic prius.] Hæc ſecum loquitur. Deambulatum, quò?] Bene
impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio antè facta remouere
poterant Clitiphonem ab amica. At iſtas comprimito manus.] Subticet percuſſionem:
ne ſurgat in tragicum cothurnum. Quid tu?] Bene amato filio de fallacia erga Menede,
mum exquirit. De illo.] Sic dicere ſolent, qui de re aliqua peragenda inter ſe loquũtur.
Vt aliud ex alio incidit.] Multa eſſe fingit: ut uerisimilius ſit quod finxerit. Peſſima eſt
hæc meretrix.] Contrarium illud quod ſuperius dixit, Mulier commoda & faceta hæc eſt
meretrix. Sed hoc loco peſſimam appellat: utpote quæ teneat uirginem quam Syrus illi re,
lictam arraboni fingit: & hæc eſt ualens cauſa ad extorquendum argentum. Incœptet.] *Incipere*
Incipere & incœptare, magnorum eſt facinorum & audaciæ. In Eunucho, Quid incœptas *Incœptare*
Thraſo? Arraboni.] Pignori, hoc loco intelligas. Arrabon dicitur merces, corolarium: & *Arrabon*
eſt quod prius datur, ut reliquum reddatur. Mille nummum.] Tale & illud, mille homi,
num occiditur: & antiquum eſt. Dubiũ ne id eſt?] Quod meretrix auara poſcat. Hui.]
Et cætera huiuſmodi generis, ſanè ſunt aduerſus eos quibus iraſcimur. Ibo, dicam.] Se
aſtutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Etenim quo pacto id fieri ſoleat,
calleo. Optata loquere.] Ita loquitur ille, qui cum alio loquitur, & cui is aduerſatur in con
ſilio de re peragenda.

ACTVS IIII SCENA I

Iambici quadrati acatalectici. trochaici catalectici. unus acatalect. unus hypercat.

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS

SO. NISI me animus fallit, hic profecto eſt anulus, quẽ ego ſuſpicor: *Iamb. quadr.*
Is, qui cũ expoſita eſt gnata. C. quid uolt ſibi Syre hæc oratio? *Acatalect.*
SO. Quid eſt? iſne tibi uidetur? NV. dixi equidem, ubi mihi
oſtendiſti, ilico
Eum eſſe. SO. at ut ſatis contemplata modò ſis, mea nutrix. NV. ſatis.
SO. Abi iam nunc intró: atq; illa ſi iam lauerit, mihi nuntia:
Hic ego uirum intereà oppcribor. SY. te uolt, uideas quid uelit:
Neſcio quid triſtis eſt: non temere eſt: metuo quid ſit. C. quid fiet?
Næ iſta hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

Ehem

SO. Ehem mi uir. C. ehem mea uxor. SO. te ipſum quæro· C. loquere
quid uelis.
SO. Primum hoc te oro, ne quid credas me aduerſus edictum tuum
Facere eſſe auſam. C. uin'me iſtuc tibi (etſi incredibile eſt) credere?
Troch. quadraticatale. Credo. SY. neſcio quid peccati portet hæc purgatio.
SO. Meminiſtin'me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. ſcio quid feceris. *Troch. catalect.*
Suſtuliſti. SO. ſic eſt factum. SY. domina ergo herus damno auctus eſt.
SO. Minime, ſed hic erat anus corinthia haud impura· ei dedi
Exponendam. C. ô Iuppiter, tantam ne eſſe in animo inſcientiam?
SO. Perij, quid ego feci? C. rogitas? SO. ſi peccaui mi Chreme,
Inſciens feci. C. id equidem ego, etiamſi tu neges, certò ſcio,
Te inſcientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia·
Tot peccata in hac re oſtendis. nam iã primum, ſi meum
Imperium exequi uoluiſſes, interemptam oportuit,
Non ſimulare mortem uerbis, re ipſa ſpem uitæ dare·
At id omitto· miſericordia, animus maternus, ſino.
Quàm bene uerò abs te proſpectum eſt. quid uoluiſti? cogita·
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume,
Per te uel uti quæſtum faceret, uel uti ueniret palám.
Credo id cogitaſti, quid uis? ſatis eſt, dum uiuat modo.
Quid cum illis agas qui neque ius, neque bonum atque æquum ſciunt?
Melius, peius, proſit, obſit, nihil uident, niſi quod lubet.
SO. Mi Chreme peccaui fateor, uincor· nunc hoc te obſecro,
Quando tuus eſt animus natu grauior, ignoſcentior,
Vt meæ ſtultitiæ iuſtitia tua ſit aliquid præſidi.
C. Scilicet· equidem iſtuc factum ignoſcam, uerum Soſtrata,
Male docet te mea facilitas multa. ſed iſtuc, quicquid eſt,
Qua hoc occeptũ eſt cauſa? loquere. SO. ut ſtulte & miſere omnes ſumus
Religioſæ, cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho· & eum dico ut unà cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
C. Iſtuc recte· conſeruaſti te, atque illam. SO. hic is eſt annulus.
C. Vnde habes? SO. quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcẽtulam. SY. hem.
C. Quid ea narrat? SO. ea lauatum dum it, ſeruandum mihi dedit
Annulũ· non aduorti primo· ſed poſtquàm aſpexi, ilico *Annulum diſſyllabũ eſt*
Cognoui· ad te exilui. C. quid nunc ſuſpicare, aut inuenis
De illa? SO. neſcio, niſi ut ex ipſa quæras unde hunc habuerit,
Si potis eſt reperiri. SY. interij, plus ſpei uideo, quàm uolo·
Noſtra eſt, ſi ità eſt. C. uiuit ne illa, cui tu dederas? SO. neſcio.
C. Quid renuntiauit olim feciſſe? SO. id quod iuſſeram:

Nomen

c. Nomen mulieris cedò quod ſit,ut quæratur. so.Philtere.
sy. Ipſa eſt·mirùm,ni illa ſalua eſt eſt,& ego perij. c.Soſtrata
Sequere me intrò hac. so.ut præter ſpem euenit·quàm timui male,
Ne nunc animo ita eſſes duro,ut olim in tollenda,Chreme.
c. Non licet hominem eſſe ſæpe ità ut uult,ſi res non ſinit·
Nunc ita tempus eſt mihi,ut cupiam filiam·olim nihil minus.

NIſi me animus fallit.] Hæc ſcena Antiphilæ recognitionem continet:ex qua inter uirum & coniugem altercatio oritur,demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquendi argentum. Expoſita.] Exponere eſt morti tradere & obijcere. Quid uult.] Chremes non ſe loco moueat. Hæc oratio.] Pauca uerba,ueteres orationem quoq; dixerunt. Dixi equidem. Hæc ſic reſpondet, ut quæ nihil in hac dubitationis habeat. At ut ſatis.] Sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus,& præcipue quas iam diu non uidimus. Contemplata.] Contemplari dictum eſt à templo,id eſt loco qui ab omni parte aſpici,uel ex quo omnis pars uideri poteſt,quem antiqui templum nominabant. Satis.] Multum,infinitum eſt:Satis uerò,finitum. Te uult.] Signantius dictum,quàm quærit aut expectat. Neſcio quid.] Deeſt ob,uel propter. Quid ſit.] Cum ſtomacho pronuntiandum. Ebem mi uir.] A blandimento incipit.Mi,& uir,plurimum blandimenti habent.& uir maritum ſignificat. Virum quoq;,de animalibus poſſe dici,Virgil.in Bucolicis oſtendit,Vir gregis ipſe caper. Ehem mea uxor.] Hæc repetitio à ſimili,indignantis eſt. Primum te oro.] A purgatione incipit, ne mulier contra edictum mariti feciſſe uideatur. Suſtuliſti.] Educaſti.Hoc in alia ſignificatione nonnũquam ponitur.Tollere:nutrire.Iuuenalis.Tollere dulcem cogitat hæredem.

Exponere *Contemplari* *Templum* *Tollere*

Damno auctus.] Propter dotem quæ datur.Et rectè damno dixit·Nam damnum,rei eſt: Malum uerò,hominis. Haud impura.] Commendatio perſonæ cui data exponenda: ne Chremes ab ea impudice filiam educatam ſuſpicetur.Impurus,eſt aliquo uitio maculatus: & aliquando dicitur improbus. O Iuppiter.] Terribilis exclamatio ſenis,poſtquam audiuit filiam anui datam exponendam. Tantam ineſſe.] [illegible] eſt quæ datur iratis ſubauditur decet. Inſcitia.] Inſcitia,eſt ignorãtia quædam rerũ. Inſciens feci.] Prudens,eſt qui intelligentia ſua aliquid ſentit:Sciens,qui alicuius inditio rem cognoſcit.Prudens,per ſeſe: Sciens,per alios.cuius contrarium inſciens,& eſt qui ignorat res.Et imprudens, qui nõ delectum habet bonorum & malorum. Imperium exequi.] Primũ ponit peccatum quòd contra edictum ſuum fecerit. Sino.] Concedo:quia animus maternus plurimum ueniæ meretur. Illi prodita.] Socij enim deficere dicuntur.Salluſtius.Poſt defectionem ſociorũ. Prodere,parentes.Virgilius,Vnius ob iram Prodimur.Deſerere uerò,patroni.hinc milites patriæ deſertores dicuntur,qui patriam deſerũt,quàm defendere deberent. Virg. Deſertorem Aſiæ. Quid cum illis agas.] Amatores deſignat,qui nihil penſi habẽt expertes iuris & omnis æquitatis:ea ſola recta putãt quæ illis libuerint. Peccaui,fateor.] Victa mariti argumẽtis,crimen ſuum fatetur.& quo magis mereatur ueniam,ſimplicitatis opinionẽ inire tentat: & hoc per deprecationem. Ignoſcẽtior.] In crimine ſic confeſſo ultimũ remedium confugere ad iudicum miſericordiam. Mea facilitas.] Rectè: quia cito uxor ueniã dedit. Facilitas,illius eſt qui cito iram deponit. Clementia,illius qui nunquam iraſcitur. Qua occeptum.] Quaſi de magna re dixit. Et ſtultæ & miſeræ omnes ſumus.] Vituperatio à ſexu.mulieres enim conſueuerunt eſſe imperitiores uiris,& multis ſuperſtitionibus detineri.

Malum *Dammum* *Impurus* *Inſcitia* *Prudens* *Sciens* *Inſciens* *Imprudens* *Deficere* *Prodere* *Deſerere* *Facilitas* *Clementia*

Religioſæ] Superſtitioſæ.Religioſus etiam appellabatur is qui nimia & ſuperſtitioſa religione ſeſe alligauerat: ut hoc loco. De noſtris bonis.] Et hæc erat ſuperſtitio. Iſtuc rectè. εἰρωνικῶς dictum. Lauatum.] Secundum antiquos·nos dicimus lotum.Ouidius Faſtorum ſecũdo,Manc lauaturas ſacra petebat aquas. Exiliui.] Oſtendit nimiam lætitiam de inuenta filia.ideo non dixit acceſſi. Plus ſpei uideo.] Nolebat tam cito cognoſci filiam: ne occaſio præriperetur offerendi argentum. Plus ſpei. Melius eſt ut non ad Syrum referas,ſed ad Soſtratam.Mirum,ni illa ſalua.] Non poteſt credere periſſe anum, quod maxime uellet ob recognitionem Antiphilæ. Ego perij.] Quia recognita eſt antequam auferrem argentum. Nihil minus.] Pro non,quòd auctus diuitijs eſſet.

Religioſus *Lauatum*

ACTVS

ACTVS IIII SCENA II

Iambici Octonarij. Acatalectici

SYRVS

NISI me animus fallit, haud multum à me aberit infortunium·
Ità hac re in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ.
Niſi aliquid uideo, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex·
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt·triumpho, ſi licet, me latere tecto, abſcedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam ſubito è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio deintegro ineunda eſt mihi.
NIHIL TAM difficile, quin quærendo inueſtigari poſſiet.
Quid ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt·quid ſi ſic? tantundem egero·
At ſic opinor·non poteſt·imò optime·euge optumam habeo.
Retraham hercle opinor ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

NIſi me animus fallit.] Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit cõſilium de extorquenda pecunia, & bene deliberantem de re aliqua exprimit. Eſt enim dialogiſmus acuti ingenij in multa cogitatione uerſantis. Copiæ meæ.] Translatio ſumpta ab imperatore, qui iã pene fuſus ab hoſtibus, ſe in aliquem tutiſſimum locum receperit. Copiæ numero multitudinis & [illegible] de exercitu dicũtur. Salluſtius, Ex omni copia Catilinæ. Virg. Et quæ ſit me circũ copia luſtro. Triumpho, ſi licet me latere.] Verba proprie ſeruorum quotiens uident ſe quod inceperant perpe-
Bolus trare non poſſe. Et εἰρωνικῶς legendum. Bolum.] Translatio ab animalibus quibus au-
Comminiſci fertur præda. Comminiſcar.] Fingam. Inde cõmentum dicitur Alibi, atq; illis hoc cõmen-
Commentum tum placet, Nihil tam difficile.] Sententia generalis ſine certo autore, quæ ſeruis etiã conuenit. Quid ſi ſic?] Qui aliquid incepturi ſunt, multa proponere ſolẽt & affirmare: & refellere quod ſit faciendũ uel relinquendũ. Sic opinor. Nã quæ opinamur, putamus: quæ putamus, incerta ſunt. Euge.] Vox lætantis eius qui optimũ inuenerit conſilium. Fugitiuum argentum.] Facete & iculariter ſeruili more de argento tanquam de homine dixit.

ACTVS IIII SCENA III

Iambici quadrati catalectici, & unus Senarius.
Trochaici quadrati catalect. & unus hypercat.

CLINIA. SYRVS.

C. NVLLA mihi res poſthac poteſt iam interuenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat·tanta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc iam, ut frugalior ſim quàm uolt.
S. Nihil me fefellit·cognita eſt, quantum audio huius uerba.
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
C. O mi Syre audiſtin' obſecro? S. quid ni? qui uſq; unà affuerim?
C. Cui æque audiſti commodi quidquam eueniſſe? S. nulli.
C. Atq; ita me Di' ament, ut ego nunc non tam meapte cauſa
Lætor, quàm illius·quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.
S. Ità credo·ſed nunc Clinia age, da te mihi uiciſſim·
Nam amici quoq; res eſt uidenda, in tuto ut collocetur,

Nequid

Nequid de amica nunc ſenex. c.ó Iupiter. s.quieſce.
c. Antiphila mea nubet mihi. s.ſicine me interloquere?
c. Quid faciam Syre mi? gaudeo. fer me. s.fero hercle uerò.
c. Deorum uitam adepti ſumus. s.fruſtra operam hanc opinor ſumo.
c. Loquere,audio. s.at iam hoc non ages. c. agam. s. uidendũ eſt inquam,
Amici quoq; res Clinia tui in tuto ut collocetur.
Nam ſi nunc à nobis abis,& Bacchidem hic relinquis,
Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis.
Si abduxeris,celabitur itidem,ut celata adhuc eſt.
c. At enim iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptijs aduorſum.
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? s. quid ni?
c. Quid dicam? quam cauſam afferam? s.quin nolo mentiare.
Apertè,ità ut res ſeſe habet,narrato. c.quid ais? s.iubeo
Illam te amare,& uelle uxorem hanc eſſe Clitiphonis.
c. Bonam,atq; iuſtam rem oppidò imperas,& factu facilem.
Et ſcilicet iam me hoc uoles patrem exorare,ut celet
Senem uoſtrum. s.imò ut recta uia rem narret ordine. c.hem,
Satin' ſanus es,aut ſobrius? tu quidem illum planè prodis.
Nam qui ille poterit eſſe in tuto? dic mihi. *Senarius*
s. Huic equidem conſilio palmam do, hic me magnificè effero, *Troch.catal.*
Qui uim tantam in me,& poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam. ut,cum narret ſenex
Veſter noſtro,iſtam eſſe amicam gnati,non credat tamen.
c. At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis.
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet,non committet filiam.
Tu fortaſſe quid me fiat paruipendis,dum illi conſulas. *Hypercatalecticus.*
s. Quid? (malùm) me tandem cenſes uelle id adſimularier?
Vnus eſt dies,dum argentum eripio,pax,nihil amplius.
c. Tantum ſat habes? quid tum quæſo,ſi hoc pater reſciuerit?
s. Quid ſi redeo ad illos,qui aiunt, QVID SI NVNC COELVM RVAT?
c. Metuo quid agam. s.metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua.
Quo uelis in tempore ut te exoluas,rem facias palàm.
c. Age,age,traducatur Bacchis. s.optumè ipſa exit foras.

NVlla mihi res poſthac.] Nimia Cliniæ lætitia exprimitur de recognita Antiphila,qua præpeditus uix poteſt adduci à Syro ut Clitiphoni ſuccurrat. Aegritudinem afferat.] Tale & illud, Deorum uitam adepti ſumus. Dedo me patri.] Plus dedere hoc loco,quàm obſequi.dedere ſe uult patri,quemadmodum in hoſtium poteſtatem hoſtes ſe dedunt.In Andria, Tibi pater me dedo. quaſi qui uellet contraria.& deditio in hoſte fieri ſolet. Frugalior.] Temperatior. ſi frugalis nõ extat,unde deſcendat,uide tu. O mi Syre.] A blandimento incipit,ut faciũt qui quicquã ſperatum conſecuti ſunt. Quid ni?] Quid niſi audierim? Meapte.] Cum ablatiuo παρέλκον additum,ut noſtrapte.Cato tamen poſuit mihipte pro mihi ipſi. Dignam quouis honore.] Amica etſi impudica eſt dum modo amatori placeat, ab eo commendatur,amore

eum impellente. Da te.] Duæ partes orationis. Dare eſt quod repetas, Dedere eſt ad perpetuum. Damus & amicis, Dedimus tantum hoſtibus. Nam amici.] Iuſta petitio: ſuccurrendum eſt amico, ne quid illi incommodi accidat. Amici. Plus gratiæ habet, quàm ſi dixiſſet Clitiphonis. Et amicus animi eſt: Amator uerò, corporis: & Amator eſt ad tempus, Amicus qui perpetuo amat. Ne quid de amica.] ἀποσιώπησις. O Iuppiter.] Exclamatio terribilis pene ex nimio gaudio deſipientis. Nubet mihi.] Hinc omnis lætitia dependet.

Interloqui. Interloquere.] Hoc loco Inter non auget, quemadmodum in uerbo intercipit, interbibit, eſt autem interloqui, impedire, & interpellare loquentem. Fer me.] Id eſt tolera. Tolerandus eſt, qui ex amore deſipit, quia amor deus eſt, & non uoluntas. cogit enim hominem ad id quod uult. Hercle uerò.] Verò, ut plurimum ironiæ conuenit. Virgilius, Egregiam uerò laudem, & ſpolia ampla refertis. Sanè & Verò, pronuntiandi adiumenta, in uerbis negationem habent, licet confeſſionem afferre credãtur. Hoc nõ ages.] Id eſt audies. In An

Inquam dria, Hoccine agis? Inquam.] Verbum hoc, uim interdum maximam habet ad dehortationem. Et, uidendum eſt, & uide, magna aggreſſuris dicuntur. & inquam utimur nonnunquam in repetitione ſupradictorum. Noſter:] Cum ſtomacho. Si abduxeris.] Recte abduxeris nam abducitur proprie quod alienum. Quo ore.] Sic dicimus quando aliquid pudendum committimus. Appellabo?] Si duxero Bacchidem. Quinimo.] Cautus ſeruus ea admonet quæ non erunt aduerſa nuptijs. Bonã atq; iuſtam.] εἰρωνικῶς legendum.

Vt celet ſenẽ ueſtrum.] Dicimus enim, celo tibi hanc rem, & celo te de hac re. intelligendum, celet ſenem de Bacchide. Prodis.] Prodere proprie ad parentes refertur: ſed nõnunquam ad eum cui res alterius demandata eſt, & cuius cõſilio aliter regitur. Meam eſſe credet.] Neceſſario ſi Chremes Bacchidem gnati amicam non crediderit, Cliniæ eſſe crediderit. Committet.] Bene de filia committet dixit: quia proprie magna committimus, & ea, ſecundum Donatum, quæ ſalutem in dubio habent. Quid malum.] Malum, interiectio eſt iraſcentis. Vnus eſt dies.] Aſſignat tempus pro ratione. non uult Chremetem diu credere Bacchidem Cliniæ eſſe amicam. Pax.] Aduerbium c..nicum, & ſignificat tantum.

Si nunc cœlum ruat?] Verbum uſitatum in eos qui ſubtimidi in re peragẽda, ſemper dicere ſolent, quid ſi hoc uel illud accideret? Age age.] Vox cõſentientis, & qui uictus eſt rationibus callidi ſerui. Optume exit.] παρασκευὴ eſt alterius ſcenæ.

Commisso.

ACTVS IIII SCENA IIII

Iambici quadrati catalectici. unus hypercatalecticus.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA ANCILLA.

B. Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt:
Decem minas, quas mihi dare pollicitus eſt: quòd ſi is nunc
Me deceperit, ſæpe obſecrans me ut ueniam, fruſtra ueniet:
Aut cum uenturam dixero, & conſtituero: cum is certè
Renunciarit, Clitipho cum ſpe pendebit animi,
Decipiam, ac non ueniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. Satis ſcitè promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet niſi caueo. B. dormiunt: ego pol iſtos commouebo.
Mea Phrygia, audiſtin' homo iſte modo quam uillam demonſtrauit,
Charini? PH. audiui. B. proximam eſſe huic fundo ad dextram?
PH. memini.
B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.
S. Quid inceptat? B. dic me hic oppidò eſſe inuitam, atq; aſſeruari:
Verùm aliquo pacto uerba his me daturam eſſe, & uenturam.
S. Perij hercle: Bacchis mane mane, quò mittis iſtanc quæſo?

Iube

Iube maneat. B.abi. S.quin eſt paratum argentum. B.quin ego maneo,
S. Atqui iam dabitur. B.ut lubet,num ego inſto? S.at ſcin' quid ſodes?
B. Quid? S.tranſeundum eſt nunc tibi ad Menedemum,& tua pompa
Eó traducenda eſt. B.quam rem agis,ſcelus? S.egóne? argentum cudo,
Quod tibi dem. B.dignam me putas,quam illudas? S.non eſt temeré.
B. Etiámne tecum hic res mihi eſt? S.minime tuum tibi reddo.
B. Eatur. S.ſequere hac,heus Dromo. D.quis me uolt? S.Syrus.
D.quid eſt rei?
S. Ancillas omneis Bacchidis traduce huc ad uos properè.
D. Quamobrem? S.ne quæras & ferant quæ ſecum huc attulerunt.
Sperabit ſumptum ſibi ſenex leuatum eſſe harum abitu.
Næ ille haud ſcit hoc paulum lucri,quantum ei damni apportet.
Tu neſcis quod ſcis Dromo,ſi ſapies. D.mutum dices.

Satis pol proterue.] Reſtat ad fallaciam & ad extorquendum argentum,ut Bacchis irata,à Syro placetur,& ad Menedemum tranſeat. Satis pol. Meretricis conqueſtio exprimitur:cuius tota indignatio dependet ex nõ tradita pecuniâ.
Huc induxerũt.] Inducitur aliquis cũ uerbis alterius decipitur.In Andria, *Induci* Vide quo me inducas. Promiſſa.] Cicero,Promiſſa tua memoria teneas. Aliter accipitur cũ dicimus promiſſa barba.nam promittere,eſt polliceri: & ad magnitudinẽ nutrire.Plautus,Capillum promittam. Pollicitus.] Pollicemur magis ſpõte:Promittimus rogati. Promiſſa. Dicitur promiſſum & promiſſio.Promiſſio & pollicitatio eãdem uim habent.ſed pollicitatio,maioris aſſeuerationis eſt. Vt ueniam fruſtra ueniet.] Pulchra permutatio eiuſdem uerbi per tempora,quæ conuenit iratis. Spe pendebit animi.] Quod *Pendet animi* eſt corporis,ad cruciatum animi trãſtulit. Suprà uiſum eſt quàm torqueantur amãtes in amicarum expectatione. Ac non ueniam.] Mira meretricis calliditas exprimitur.iam cogitauit quemadmodum Syrus uideatur apud Clitiphonem uanus & mendax, ex quo ab illo uerberetur. Mihi.] In meam ultionem.Virg.Poſt mihi non ſimili pœna commiſſa lue- *Pendere* tis. Pendet pœnas.] Perſoluet.Virg.Tum pendere pœnas Cecropidæ iuſſi. Satis ſcite.] *Pœnas* Hoc cum riſu pronuntiandum. Scitè.Pulchre.In Andria,Scitus puer. Promittit.] Scilicet uenturam. Hanc credis?] Hanc,& ad cõtemptum,& ad odium dixit.habẽt enim iſta pronomina quandam emphaſim. Pol iſtos commouebo.] Bene iſtos,quaſi odioſos. In Eunucho,Cum milite iſto.Virg.Aut quid petis iſtis?Hæc enim pronomina ſpernẽtis ſunt, odiumq́ monſtrantis. Dormiunt.] Ocioſi ſunt & negligentes. Mea Phrygia.] Hoc eſt proprium meretricis ultro excludere amantem,& alium recipere,uel ſe ad alium conferre.
Phrygia.Nomen à regione,ſicuti Lesbia.Andria,Samia. Quam uillam.] Villa,domus *Villa* in agris quò ruſtici res uehunt,& euehũt. Virg.Et iam ſumma procul uillarum culmina fumant.Vterer Varronis teſtimonio,ex primo de re ruſtica ad Fundaniam,niſi notum eſſet.
Ad dexteram.] Inducit memorem meretricem,nec oblitam ubi ſit,& quid agat amans. nam huiuſcemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curant, quàm quomodo aliquid ab amantibus extorqueant. Curriculo.] Hoc loco aduerbium,aliàs nomen. Apud eũ mi- *Curriculo* les.] Hic eſt de quo ſuperius Syrus, Nam miſerum quendam offendi ibi militẽ eius noctẽ orantem,hæc arte tractabat uirum. Agitat Dionyſia.] Aliter agitat accipitur cũ dicimus, agitat conuiuia & Dionyſia: & aliter cum dicimus,agitat uitia.Iuue.Hæc ego non agitem? *Agitare*
Quid inceptat?] Tanquam de magno facinore dixit. nam inceptare & incipere magnorum eſt facinorum. Seruari.] Cuſtodiri:uel melius ſuſpicioſe obſeruari:ut illud Virgilia- *Seruare* num,Quod ſupereſt cœli menſes & ſydera ſerua. Mane mane.] Hæc ſingula uerba ſi diligenter notes,Syri magnam trepidationem indicant:ideo ſtatim de argento mentionem fecit,in quo lis omnis pendebat inter Syrum & Bacchidem. Quin.] Pro imò,hoc loco ponitur. Quin.Repetit Bacchis,Syri uerbum,ut mos eſt iratorum. Num ego inſto?] Fingit ſe non magnopere curare ut habeat argentum:quẽmadmodum faciunt hi qui defeſſi ſunt diu petendo aliquid. Sodes.] Blandientis aduerbium. Quam rem agis,ſcelus?] In Andria,Vbi eſt illic ſcelus.Et ad intellectũ,nõ ad uerba redigitur. nam & ſcelus, ſceleſtus intelligitur.& plus dixit quàm ſceleſte:ut tu nihil niſi ſapientia es.Martialis,Non uitioſus ho

mo es Zoile,ſed uitium. Eo.] Ridicule additum:ut ſit Eo,loci aduerbium. Argentum cudo.] Iocularitcr dixit. Cuditur enim pecunia dum imprimitur. Quam illudas?] In Andria, Adeóne uobis uidemur eſſe idoneæ in quibus ſic illudatis? Illudo in te, ſeptimo caſu & illudo te accuſatiuo dicimus. dicitur quoq; illudo te & tibi. Non eſt temere.] Sic dicitur quando aliquid fit nō ſine magna ratione. Hic.] In hac re,ut ad Menedemum traducar. & eſt cum interrogatione legendum,ita ut neget non ueniſſe ea gratia. Eatur.] Cito flectitur.& quia mulier,& meretrix. quæ trahitur minimo lucello. Quamobrem.] Vtpote tardiuſculus non intelligit Syri conſilium. de eo ſuperius, Ille Cliniæ ſeruus tardiuſculus eſt. — *Temere*

Damnum.] Damnum,rei eſt: Malum uerò,hominis. Perſoluet Chremes argentū ex fallacia Syri: quod erit maius damnum,quàm ſi permāſiſſet meretrix. Tu neſcis quod ſcis Dromo.] In Eunucho, Tu pol ſi ſapis, quod ſcis neſcis. Non poſſumus neſcire quod ſcimus: ſed ita,ut concordia diſcors. Virg. Sequiturq; ſequentem. Neſcis quod ſcis. Hoc eſt quod dicitur, Quod ſcis neſcis. prouerbiale eſt, & multum apud dialecticos tractatum: ut facio & non facio, & amicus ſum & non ſum, & audio & non audio, & cætera huiuſmodi.

ACTVS IIII SCENA V

Senarij,unus quadratus.

CHREMES. SYRVS.

C. ITA me Di amabunt,ut nunc Menedemi uicem
Miſeret me tantum deueniſſe ad eum mali?
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi,ſcio,hoſce aliquot dies non ſentiet,
Ita magno deſyderio fuit ei filius.
Verùm ubi uidebit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri,nec fieri modum,
Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius. Syrum optimè *Quadratus*
Eccum. S. ceſſo hunc adoriri? C. Syre. S. hem. C. quid eſt? *Senarij*
S. Te mihi ipſum iam dudum exoptabam dari.
C. Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.
S. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
C. Bonáne fide? S. bona hercle. C. non poſſum pati
Quin tibi caput demulceam accede huc Syre
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
S. At ſi ſcias quàm ſcitè in mentem uenerit.
C. Vah. gloriare eueniſſe ex ſententia?
S. Non hercle uerò,uerum dico. C. dic,quid eſt?
S. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia,& ea gratia
Secum adduxiſſe,ne tu id perſentiſceres.
C. Probé. S. dic ſodes. C. nimium inquam. S. imò ſic ſatis,
Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam uidiſſe filiam
Eius ſibi complacitam formam,poſtquam aſpexerit,
Hanc ſe cupere uxorem. C. modo quæ inuenta eſt? S. eam

†Et quidem iubebit poſci. c.quamobrem iſtuc Syre? *al.Equidem*
Nam protſus nihil intellego. s.uah,tardus es.
c. Fortaſſe. s.argentum dabitur ei ad nuptias.
Aurum,atq; ueſtem,quî,tenés ne? c.comparet?
s. Id ipſum. c.at illi ego neq; do,nec deſpondeo.
s. Non,quamobrem? c.quamobrem?me rogas?homini fugitiuo dabo?
s.ut lubet.
Non ego perpetuo dicebam ut illam illi dares,
Verum ut ſimulares. c.non mea eſt ſimulatio·
Ità tu iſtæc tua miſceto,ne me admiſceas.
Egón'cui daturus non ſim,ut ei deſpondeam?
s. Credebam. c.minimè. s.ſcitè poterat fieri·
Et ego hoc,quia dudum tu tantopere iuſſeras,
Eò cœpi. c.credo. s.cæterum equidem iſtuc Chreme
Aequi boniq; facio. c.atqui tum maximè
Volo te dare operam ut fiat,uerum alia uia.
s. Fiat·quæratur aliud.ſed illud quod tibi
Dixi de argento,quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi·neq; tu ſcilicet
Eò nunc confugies· quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi?num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit?uerùm illud Chreme
Dicunt, IVS SVMMVM ſæpe ſumma†malitia eſt. *al.iniuria*
c. Haud faciam. s.imò,alijs ſi licet,tibi non licet·
Omnes te in lauta,& bene aucta parte putant.
c. Quin egomet iam ad eam deferam. s.imò,filium
Iube potius. c.quamobrem? s.quia enim in hunc ſuſpicio eſt
Translata amoris. c.quid tum? s.quia uidebitur
Magis ueriſimile id eſſe,cum hic illi dabit·
Et ſimul conficiam facilius ego quod uolo.
Ipſe adeò adeſt,abi,effer argentum. c.effero.

ITà me Dij amabunt.] Hic eſt tranſacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argentum:& idem eſt Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. miſeretur enim Menedemi,& eius uicem dolet,credens Bacchidem amicam Cliniæ eſſe. Tantum mali.] Proprius dixiſſet damni:niſi ad ægritudinem animi referas. Illancinc mulierem.] Hoc eſt quod ſupra dixi, iſta pronomina afferre contemptum & odium. Cum illa familia.] Cum ſtomacho dixit, id quod ſuperius facete Syrus pompam appellauit. Ita magno deſyderio.] Vix in primis explebile deſyderium illius rei eſt quam diu optauimus: ſed eius poſtea in dies paulatim nos ſatietas capit. Nec fieri modum.] Quod plus eſt,& ad prodigalitatem accedit. Eccum.] In Andria, Atq; eccum uideo. Superius dixi,eccũ,ellum reſolui per aduerbia,non per nomina:ſed tamen ſecundum Donatum,eccũ quaſi ecce eum, ueteres dixerunt. Eccum, ellum: quod apertius ſignificat ecce eum, ecce illum. Ceſſo hunc adoriri?] Quaſi de improuiſo alloqui, aggredi. In Andria,Hic ſi me imparatum nunc adortus eſſet. Adoriri dicitur,qui ex inſidijs repente inuadit.di-

Laurent. Valla.

dit. dictum ab eo quòd corpora aggredientium exurgant ſubito, atq; increſcant. Hem.] Interiectio læti, aliás perturbati. Te mihi ipſum iam dudum.] Laurentius Valla. uir omnium noſtræ ætatis eruditiſſimus; dicit dudū & iandudum de paruo tempore dici, unius horæ, aut ſemihoræ, aut duarum horarum, uel ad ſummū quatuor. ſed Donatus illud Terentianum exponens, Iamdudum ætatem inter nos factæ lites: ſic inquit, Quia iamdudum infinitæ moræ eſt, addit ætatem: ut oſtendat multum abijſſe temporis: & factum eſt, Iamdudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, Vt multum, menſeſq; dieſq;, nō tamē ætatem. Aetatem, diu, longinquoq; tempore ac prolixo ut eſt ætas. & quæ ſequuntur. Videre egiſſe.] Colligit hoc ex uerbis Syri, à quo exoptaref. credebat enim ſenex ſe à ſeruo non optari, niſi gratia fallaciæ in Menedemum. Ac factum reddidi.] Secure & cum magna audacia pronūtiat: & plus eſt quàm ſi diceret feci. Caput demulceam.] Magni blandimenti ſignum, quod fit, quotiens in re optata domino ſeruus ex ſententia obſequitur. Boni aliquid.] Non dicit quid: ut eum lætiorem reddat, & in ſpe magni boni detineat. Hercle uerò.] Aduerbia ſunt confirmatiua. Non hercle uero uerum dico. Negat ſe gloriari, & ſe ueridicum fatetur: ut hi qui re magna peracta fingunt ſe non gloriari: ut ſint maioris fidei & autoritatis. Tui Clitiphonis.] Hoc eſt quod ſuperius Syrus, Quòd uim tantam in me & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ, uera dicendo ut eos ambos fallā. Inferius Chremes non eredet Menedemo Bacchidem Clitiphonis eſſe amicam. Imò ſic ſatis.] Sic dixit, ut qui ſuſpicaretur à Chremete dictum, nimium inquam, nō ſerio, ſed ioco. Tuam uidiſſe filiam.] Neq; hoc Menedemo crediturus eſt Chremes, dum dicet inferius, Et illum aiunt uelle uxorem. Iubebit poſci.] Id eſt peti. Petimus aliquid precario, Poſcimus imperioſe, Poſtulamus iure. Prorſus nihil intelligo.] Prorſus, pro eo quod eſt omnino. Sunt qui coniunctionem uelint. Vel prorſus, certe, recte, uere. & dicitur quaſi porrò uerſus. namprorſum, eſt porrò uerſum, id eſt ante uerſum. hinc & Proſa oratio, quam non inflexit cantilena. Hui.] Interiectio mirantis. & hoc cum geſtu ſeruili, & leuiori perſonæ congrue dictum. Argentum dabitur.] Scilicet a Menedemo inferius Chremes non immemor uerborum Syri, Menedemo dicet, Et illum aiunt uelle uxorem: ut cum deſpōderim, des qui aurum, & ueſtem, atq; alia quæ opus ſunt comparet. Qui. Pro quo. Nec ſpondeo.] Proprie dixit: Spondet pater puellæ, Deſpondet pater adoleſcentis. In Andria. Placuit, deſpondi. Fugitiuo dabo?] A cōditione perſonæ Cliniam uituperat. nam fugitiui proprie ſerui. unde in edicto ædilium curulium, titulus eſt ſeruorum fugitiuorum. Si quis fugitiuus, erróue ſit, noxáue ſolutus non ſit. Non ego perpetuo.] Virgilius, Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo. Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. Tua miſceto.] Verba probi uiri, qui non uult adhærere conſilio alterius in re non probabili. Cui daturus nō ſim.] Argumentum ab æquo. Non æquum, non leges ipſe concedunt, ut quis pater filiam alicui ſpondeat, deinde deneget. Iſtuc Chreme.] In re nō probabili uult inire opinionem optimi ſerui, qui domino bona fide morem gerat, & pro uiribus obſequatur. Fiat quæratur aliud.] Aſtute & callide, in omnibus aſſentitur hero: quia iam lenibus uerbis extorquebit argentum. Eò nunc confugies.] Id eſt ad rationes quas ſtatim callide ſubijcit. magna uis eſt perſuaſionis: quoniam non prius amouemus ea quæ is reſponderet à quo aliquid petimus. Me inuito potuit?] Hæc pro Chremete eſſent, & iure nō teneretur reddere id argentum. In lauta.] Non decet eum qui lautæ uitæ ſit & ſplendidæ, in omnibus iuris rigorem obſeruare. nam qui ad unguem ius ſeruant, aſperi, difficiles, & tenaces multis uidentur.

Egomet.] Senex gloriæ cupidus adeò flectitur uerbis Syri, ut ad meretricem cum argento feſtinare cupiat. Simul conficiam.] Hoc loco pro efficiam ponitur: quo ſæpius in hac ſignificatione Cicero utitur. ab hoc, Confectum, proprie uerbū conuenit gladiatoribus his, qui grauiſſimis uulnerib. occubuerūt. Cicero in Catilinam, Gladiatori illi cōfecto & ſaucio.

Demulcere caput — *Peto* — *Poſco* — *Poſtulo* — *Fugitiuus* — conſirio.

ACTVS IIII. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

C. NVLLA EST TAM facilis res, quin difficilis ſiet, *Senarij*
Quam inuitus facias. uel me hæc deambulatio
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit.
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.

Vtte

Vt te omnes equidem Di, deæq́ꝫ, quantum eſt Syre
Cum iſtoc inuento, cumq́ꝫ incepto perdiunt·
Huiuſmodi mihi res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnifices. s. i tu hinc quò dignus es,
Quàm penè tua me perdidit proteruitas.
c. Vellem hercle factum ità meritus. s. meritus? quo modo?
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
c. Quid igitur dicam tibi uis? abijſti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
s. Iam non ſum iratus· ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi
Tua Bacchis? c. apud nos. s. non. c. ubi igitur? s. †apud Cliniam. *Apud redundat in metro*
c. Perij. s. bono animo es iam argentum ad eam deferes,
Quod ei pollicitus. c. garris unde id? s. à tuo patre.
c. L..dis fortaſſe me. s. ipſa re experibere.
c. Næ ego fortunatus homo ſum deamo te Syre.
Qua cauſa id fiat, obſecundato, in loco.
s. Sed pater egreditur. caue quidquam admiratus ſies,
Quod imperabit, facito loquitor paucula.

NVlla eſt tam facilis res.] Hic exprimitur amantis conſtantia, qui ob nimium amorem Syro in re ſua iraſcitur: dehinc paulo momento illum demulcet.
Quin.] Pro quod non. Difficilis.] Huic illud cõtrarium, Nihil difficile homini uolenti. Vel me hæc.] Vel, modo non eſt diſiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita: ut apud Virgilium, Vel Priamo miſeranda manus. Hæc deambulatio.] Quæ facilis & nõ laborioſa. nam deambulatio, homini potius uoluptatem quàm laborem affert. Vt te omnes quidem Di.] Improuidus adoleſcens non conſiderat quid à Syro in rem ſuam peractum ſit: ſed omnia ad uoluptatem ſuam refert. Iſtoc inuento.] Cum contemptu atq; odio hæc pronũtiantur. Tuo iſtoc inuento, cumq́ꝫ incœpto.] Quaſi de magno facinore. nam incœptum, & incœptare, & incipere magnorum eſt facinorum. *Deambulatio*
Perdiunt.] Et antiquum eſt, & Plautinum. Comminiſcere.] Pro comminiſceris, id eſt fingis. hinc commentum. alibi, Atq; ipſis hoc cõmentum placet. Excarnifices.] Terribiliter excarnifices dixit, hoc eſt excrucies. Excarnificare deductum eſt à carnifice. Carnifex eſt, qui carnes ex homine facit. nam caro dicta eſt eo quòd careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carentum. uel caro ſit dicta quaſi cado. Virgilius, Belloq; caduci Dardanidæ. quod iam ſcilicet ſine anima ſit, & cadat. I tu hinc.] Et hic ſecure exclamat: quod iam extorſerit argentum. Proteruitas.] Importunitas, uel petulantia. Proteruitas, leuior eſt quædam contumelia: Procacitas, maior: Petulantia, maxima. *Excarnificare* *Carnifex* *Caro* *Proteruitas* *Importunitas* *Procacitas* *Petulansia*
Ita meritus.] Meretur quis & bonum & malum. Et mereri & promereri eſt præſtare beneficium. Virg. Quiq; ſui memores alios fecere merendo. Et idem, Nunquam regina negabo Promeritam. Ex te prius audiuiſſe gaudeo.] Sic fingimus quando ſumus collaturi beneficium in aliquem, & quicquam audimus quod non placet, nec tamen nos infenſos reddat. *Mereri* *Promereri*
Non liceat tangere.] Nimius eſt ardor in adoleſcente cum uidet amicam, nec tamen tangendi facultas datur. Iam non ſum iratus.] Non poteſt præ nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. Iratus. Iratus eſt ex cauſa, Iracundus ex moribus. Scin' ubi nunc ſit?] Hæc interrogatio gaudẽtis eſt, & cui omnia ex uoto ſucceſſerint. Perij.] Hæc uox eſt amantis aliquid mali ſuſpicantis. Iam argentum.] Iam, nimiam uelocitatem ſignificat. Deferes.] In alia ſignificatiõe accipitur illud Olympiadis ad Alexandrũ, Amabo, inquit, mi fili quieſcas, neq; deferas me. Hinc delator. Garris.] Tanq; auis. unde garrulus. Et garrire is dicitur qui inaniter loquit. Experibere.] Antiquũ eſt: nos dicimus experiere. Iuue. Experiar *Deferre* *Delator* *Garrire*

quid conceditur in illis,&c. Næ ego.] Næ,id eſt ualde. Deamo te Syre.] Id eſt ualde amo. De,hoc loco auget:aliàs diminuit. Qua cauſſa id fiat.] Vt argentum habeamus quod ad Bacchidem deferas. Obſecundato in loco.] Obſecũdare,eſt omnia ad alterius nutum facere. Loquitor paucula.] Paucula dixit,non pauca:& ſic maiorem uim admonitio iſta habitura eſt.nam paucula coram patre loquitur Clitipho.

obſecundare

ACTVS IIII SCENA VII

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

c. VBI Clitipho nũc eſt? s.eccũ me, inque. CLI.eccũ hic tibi. *Senarij*
c. Quid rei eſſet,dixti huic? s.dixi pleraq; omnia.
c. Cape hoc argentum,ac defer. s.hei,quid ſtas lapis?
Quin accipis? CLI.cedò ſané. s.ſequere hac me ocyus.
Tu hic nos dum eximus interea opperibere·
Nam nihil eſt,illic quod moremur diutius.
c. Minas quidem iam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas·
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis appoſcent duo.
Quàm multa iniuſta,ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc relictis omnibus,inueniendus eſt
Aliquis,labore inuenta mea cui dem bona.

VBi Clitipho nunc eſt?] Egreditur Chremes cũ argẽto. Eccum me inque.] Syrus ſubijcit uerba Clitiphoni quæ patri reſpõdeat. Inque.] Raro alibi præter inquam & inquit reperies. Inque.Id eſt dic. Pleraq; omnia.] Hic adiectio in primo poſita eſt loco. Adiectiones uerò,aut in prima parte oratiõis, aut in ultima adijciuntur.Hic ergo pleraq; , ex abundantia poſitum eſt. Omnia neceſſario additũ in ultimo,ſicut interea loci,interibi. Quid ſtas lapis?] Hoc dictũ in ignauum. Illa uerò,caudex,ſtipes,aſinus:in ſtultũ. Quin.] Pro cur non. Opperibere.] Antiquum eſt,ſicut experibere. Minas quidem.] Inducitur tenax ſenex circa rem ſollicitus,qui conqueritur de damno quod illi acciderat de inuenta filia. Pro alimentis.] Nam crediderat anum illam oppignoraſſe filiã Bacchidi. Alteræ.] Id eſt totidem. Porrò.] Modo aduerbium ordinis:aliàs temporis. Hæc appoſcent.] Hæc pluraliter pro hæ. In Eunucho, Continuo hæc adornant ut lauet.In Phormione,Hæc illæ erant itiones. Talenta duo.] In ſequentibus dicet, Duo talenta pro re noſtra ego decreui eſſe ſatis. Relictis omnibus.] Poſitis omnibus alijs negocijs. Labore inuenta.] Proprie parta.

Inque

Har pro ha.

ACTVS IIII SCENA VIII

MENEDEMVS. CHREMES.

M. MVLTO omnium nunc me fortunatiſſimum *Senarij*
Factum puto eſſe gnate,cum te intellego
Reſipiſſe. c.ut errat? M.te ipſum quærebam Chreme·
Serua quod in te eſt,filium,& me & familiam.
c. Cedò,quid uis faciam? M.inueniſti hodie filiam.
c. Quid tum? M.hanc ſibi uxorem dari uolt Clinia.
c. Quæſo quid tu hominis es? M.quid? c.iámne oblitus es

Inter

Inter nos quid ſit dictum de fallacia,
Vt ea uia abs te argentum auferretur. M. ſcio.
C. Ea res nunc agitur ipſa. M. quid dixti Chreme?
C. †Erraui: ſic res acta eſt. M. quanta ſpe decidi *Erraui. prima ſyllaba pertinet ad uerſum præcedentem*
C. Imò hæc, quæ nunc apud te eſt, Clitiphonis eſt
Amica. M. ità aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et illum aiunt uelle uxorem, ut cum deſponderim,
Des qui aurum, ac ueſtem, atq; alia, quæ opus ſunt, comparet.
M. Id eſt profectò: id amicæ dabitur. C. ſcilicet
Daturum. M. uah, fruſtra igitur gauiſus miſer.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atq; ægrè ferat?
C. Ægrè? nimium illi Menedeme indulges. M. ſine:
Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuò Chreme.
C. Dic conueniſſe, egiſſe te de nuptijs.
M. Dicam: quid deinde? C. me facturum eſſe omnia:
Generum placere, poſtremò etiam ſi uoles,
Deſponſam quoq; eſſe dicito. M. hem, iſtuc uolueram.
C. Tantò ocyus te ut poſcat, & tu id quod cupis,
Quàm ocyſſime ut des. M. cupio. C. næ tu propédiem
(Vt iſtam rem uideo) iſtius obſaturabere.
Sed hæc ità ut ſunt, cautim, & paulatim dabis,
Si ſapies. M. faciam. C. abi intrò, uide quid poſtulent.
Ego domi ero, ſi quid me uoles. M. ſane uolo:
Nam te ſciente faciam quidquid egero.

MVlto omnium me nunc.] Hic eſt lucida expoſitio erroris ſenis de uerbis Syri, qui Menedemũ credit decipi, dum ipſe decipitur. Vt errat.] Virgilius, Vt uidi, ut perij. Filium.] Filium prius nominauit, in quo omnis cura patris erat. Quæſo.] Modo obiurgatorium eſt. Quid hominis eſt?] In Eunucho, Quid iſtuc inquã ornati eſt? Scire nos conuenit cum recto caſu profertur interrogatio, non eſſe contumelioſum: ut ſi dicas, Quis hic homo eſt? Si autem in obliquo: contemptũ ſignificari. ut, Quid hoc eſt hominis? quid mulieris? quid ornatus? Ea res nũc agitur ipſa.] Et ex hoc credit eos inter ſe finxiſſe Cliniam amare Antiphilam. Sic res acta eſt.] Vt deciparis. Et hæc quidem, cum cõtemptu interrogat. nam & hoc fictum eſſe credit. Ita aiunt.] Ita aiunt, de re dicimus, quam uolumus eſſe falſam. Id eſt profecto,] Fingit ſe credere amico quem fidum cognouerat. Gauiſus.] Bene de filio gauiſus dixit. quia Gaudemus proprijs, Gratulamur alienis. Miſer.] Miſer eſt cui animæ miſeria eſt. Amittere.] Pro dimittere more antiquo. Aegre.] Sic diſtingue ut Chremes hanc uocem Menedemi ſubrideat: quippe quòd filius nõ ſit ulla in re timendus. Indulges.] Nullum magis proprium uerbum inuenire potuiſſet de patre qui omnia filio permittit. Inceptum.] Nam quod ſemel incœptum eſt, non poteſt facile omitti. Deſponſam.] Et hoc eſt quod Cliniæ magis placiturum eſt. Hem.] Modo interiectio lætantis: aliàs iraſcentis. Tanto ocyus.] Quia ſi acceperit filius deſponſatã Antiphilam, quamprimum expoſcet argentũ ad ornamenta coemenda. Næ.] Pro ualde: & hoc proprie Terentianum eſt. Propédiem.] Temporis aduerbium, & ſignificat cito. Obſaturabere.]

Id eſt nimiam de filio capies ſatietatem. quod eſt corporis, ad animum tranſtulit. & ſic plus hoc uerbo intulit quàm ſi inueniſſet proprium uerbum. Poſtulent.] Tanquam iure: quia iure aliquid poſtulamus. Te ſciẽte.] Recte ſciente. nam ſciens eſt qui alicuius indicio rem cognoſcit, Prudens qui intelligentia ſua aliquid ſentit. ergo ſciens eſt per alios.

Poſtulare

ACTVS V. SCENA I.

Trochaici quadrati catalectici, & ſenarij Iambici.

MENEDEMVS. CHREMES.

M. EGO me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe,
†id ſcio. *Troch.quad.catalect.*
Sed hic adiutor meus, & monitor, et præmõſtrator Chremes,
Hoc mihi præſtat· in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus·
In illum nil poteſt· nam exuperat eius ſtultitia, hæc omnia.

al. certo ſcio, tunc eſſet Iãb.

C. Ohe, iam deſine deos uxor gratulando obtundere,
Tuam eſſe inuentam gnatam· niſi illos ex tuo ingenio iudicas,
Vt nihil credas intelligere. niſi idem dictum eſt centies.
Sed quid interim illic iamdudum gnatus ceſſat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme ceſſare? C. ehem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ quæ dixi nuntiaſtine? M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeò occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.
C. Ha ha hæ. M. quid riſiſti? C. ſerui uenere in mentem Syri
Calliditates. M. itáne? C. uoltus quoq; hominum fingit ſcelus.
M. Gnatus quod ſe aſſimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem iſtuc mihi
Venit in mentem. C. ueterátor. M. magis, ſi magis noris, putes
Ita rem eſſe. C. ain' tu? M. quin tu auſculta. C. mane, hoc prius ſcire expeto
Quid perdideris· nam ubi deſponſam nuntiaſti filio,
Continuò ineciſſe uerba tibi Dromonem, ſcilicet
Sponſæ ueſtem, aurum, ancillas, opus eſſe argentum ut dares.
M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neq; ipſe gnatus? M. nihil
prorſus Chreme.
Magis unum etiam inſtare, ut hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras· quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.
Iamb.tet.aca. C. Quamobrem? M. neſcio equidem· ſed te miror, qui alia tam plane ſcias·
Sed ille tuum quoq; Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem ſuboleát eſſe amicam hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. mitto iam oſculari, atq; amplexari, id nihil puto·
C. Quid eſt, quod amplius ſimuletur? M. uah. C. quid eſt? M. audi modo·
Eſt mihi ultimis conclaue in ædibus quoddam retro·
Huc eſt intrò latus lectus, ueſtimentis ſtratus eſt.
C. Quid poſtquam hoc eſt factum? M. dictum factum huc abijt Clitipho.
C. Solus? M. ſolus. C. timeo. M. Bacchis conſecuta eſt illico.

C. Sola? M. ſola. C. perij. M. ubi abiere intrò, operuere oſtium. C. hem,
Clinia hæc fieri uidebat? M. quid ni? mecum unà ſimul.
C. Filij eſt amica Bacchis Menedeme, óccidi. *Senarij Iambici*
M. Quamobrem? C. decem dierum uix mihi eſt familia.
M. Quid? iſtuc times, quòd ille operam amico dat ſuo?
C. Imò quòd amicæ. M. ſi dat. C. an dubium id tibi eſt?
Quenquam animo tam communi eſſe aut leni putas,
Qui ſe uidente amicam patiatur ſuam? M. ha ha hæ,
Quid ni, quò uerba facilius dentur mihi?
C. Derides? meritò mihi ego nunc ſuccenſeo·
Quot res dedere, ubi poſſem perſentiſcere,
Niſi eſſem lapis, quæ uidi? uæ miſero mihi,
At næ illud haud inultum, ſi uiuo, ferent,
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? C. præ iracundia
Menedeme, non ſum apud me. M. téne iſtuc loqui?
Nónne id flagitium eſt, te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me feciſſe aiebas parum·
Fac te eſſe patrem ſentiat· fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
C. Imò abeat potius multò quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam ſi illi pergam ſuppeditare ſumptibus
Menedeme, mihi illæc uerè ad raſtros res redit.
M. Quot incommoditates hac re accipies, niſi caues?
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen
Poſt, & id ingratum. C. ah neſcis quàm doleam. M. ut lubet.
Quid hoc, quod rogo, ut illa nubat noſtro? niſi quid eſt
Quod mauis. C. imò & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? C. dotis? M. ità dico. C. ah. M. Chreme,
Nequid uereare ſi minus eſt, nihil dos mouet.
C. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis· *Troch. catalect. quadrati*
Sed ita dictu opus eſt, ſi me uis ſaluum eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. M. quam rem agis?
C. Id mirari te ſimulato, & illum rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego uero quamobrem id facias, neſcio.
C. Egóne? ut eius animum, qui nunc luxuria, & laſciuia
Diffluit, retundam, redigam, ut quò ſe uortat neſciat.

Quid

M. Quid ais? C. mitte, ac ſine me in hac re gerere mihi morem. M. ſino,
Itáne uis? C. itá. M. fiat. C. age iam ut uxorem accerſat, paret.
Hic, ita ut liberos eſt æquum, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egóne? ſi uiuo, adeò exornatum dabo
Adeò depexum, uſq; ut dum uiuat, meminerit ſemper mei·
Qui ſibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me Di ament) auderet hæc facere uiduæ mulieri,
Quæ in me fecit *Verſus perficitur ſequenti ſcena*

EGo me non tam aſtutum.] Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia dete-
gitur per Menedemum, & Cliniæ Antiphila deſponſabitur. Ego me. Vt inſul
tat ſenex, dum alterius ſtultitiam & tarditatem ludibrio habet. Non tam aſtu
tum. Hæc iactationis cuiuſdam ſpecies eſt, fingere ſe non aſtutum, dum uidet al
Adiutor terum ſtultiorem. Adiutor.] Cum riſu hæc pronũtianda: & Adiutor proprie
Impulſor in re bona, Impulſor in re mala. Caudex, ſtipes.] Iſta iniurioſe dicuntur in ſtultum & he
betioris ingenij hominem: quemadmodum ignauum lapidem appellamus. quamuis ta-
men idem ſit: ſed hoc plus eſt. Ohe.] Interiectio eſt, ſatietatẽ uſq; ad faſtidium deſignans.
Obtundere.] Obtundit qui ſæpe repetendo aliquid dicit. Obtundere. Eſt tranſlatio à
fabris, qui ſæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. Ceſ-
ſat cum Syro?] Bene ceſſat, tanquam deſidioſus. nam ceſſant deſidioſi, Requieſcũt defeſſi.
Ehem Menedeme aduenis?] Sic tanquam expectatus: & Aduentus proprie expectato-
rum, neceſſariorumq; dicitur. Quaſi qui cupiunt.] In Andria, Ita tũ diſcedo ab eo, ut qui
ſe neget filiam daturum. Ah.] Ah uox nimij cachinni, & accõmodata Chremeti, qui cre-
debat Menedemum decipi in filio, & aſſimulare illum petere uxorem. Itáne?] Sic lege, ut
Fingere quaſi eludat Chremetẽ: qui paſſus eſt ſe à ſeruo decipi. Fingit.] Format: ſi triſtes ſunt, læ
tos reddit. Fingere proprie eſt figuli, qui formas ducit ex luto. Se aſſimulat.] Refertur ad
Veterator id, Vultus fingit hominem. Venit in mentem.] Sic dicit, quia ſcit ab illo deceptũ Chreme
tem. Veterator.] Vetus eſt in aſtutia. Ita rem eſſe.] Vultuoſe pronuntiandum, quòd ſi
Chremes ſciret ſe à Syro deceptum, uerè illum ueteratorẽ appellaret. Mane.] Deceptus
Chremes aliter percipit uerba Menedemi, quæ ipſe loquatur, & ab illo imprudẽs eluditur.
Non.] Ridicula negatio. illa uerò Virgiliana, amara, Non, uerum Aegonis. Quid nõ?]
Cum admiratione repetit Non. Hodie conficerentur nuptiæ.] Incipiet paulatim detegi
fallacia. nam hoc ſignum eſt Cliniam nõ falsò uelle Antiphilam. Ne is quidem quidq̃?]
ἐκφώνησις admirantis. hoc magis mirum uidetur, quòd nec Syrus uerba interiecerit ad ex
torquendum argentum. Alia tam planè ſcias.] Pulchra ironia in eum qui deceptus ſit.
Ille tuus quoq; Syrus.] Quem tantum ueteratorem putas. Finxit filium.] Refertur ad
id quod Chremes ſuprà dixit, Vultus quoq; hominum fingi, ſcelus. Suboleat.] Tractum
à ſenſu odorandi. Quid ais?] Nonnunquã perturbati interceſſoris eſt dicere, quid agis?
ſed hoc loco metuentis eſt, non interrogantis. Mitto iam oſculari.] Color rhetoricus.
Oſculari. Hæc eſt quarta amoris linea. nam ſunt quinq;, Prima uiſus, Secũda loqui, Ter
Conclaue tia tactus, Quarta oſculi, Quinta coitus. Id nihil puto.] Sic dicimus quando habemus
aliud maius ad confirmandum. Conclaue.] In Eunucho, Virgo in conclaui ſedet. Eſt au-
tem conclaue ſeparatior locus in interioribus tectis: uel quòd intra eum loca multa & cubi
cula clauſa ſint adhærentia triclinio. Sola.] Hoc magnũ argumẽtum quintæ lineæ, quòd
ſola cum ſolo fuerit. Quid ni?] Quid niſi? Familia.] Hoc loco pro re familiari ponitur.
Familiæ herci unde in iudicium uenit de lite familiæ Herciſcundæ, id eſt hæreditatis. Cicero in lib. de ora-
ſcundæ tore, Idem Herciſcundæ familiæ cauſam agere non poſſit. Operam dat.] Facete dictum à
ſene. Si dat.] Suſpendendum. & eſt ἔμφασις. quaſi dicat, neſcio. Dubiũ id tibi eſt?] Iam
credit Chremes ſe eſſe deceptum. Amicam patiatur ſuam.] Subaudi, ſubagitari. & eſt ho
neſta ἔμφασις in re turpi. Virgilius: Nouimus & qui te. Quid ni.] Pro cur non, & hæc uer-
ba, proprie ſunt deridentis. Ni eſſem lapis.] Superius, Nam exuperat eius ſtultitia hæc o-
mnia. Et plus eſt quàm, caudex, ſtipes, aſinus. Nam iam.] ἀποσιώπησις. Virgilius, Quos
ego. Téne iſtuc loqui?] Virgilius, Méne incepto deſiſtere uictam. Alijs conſilium dare.]
Hinc illud Seruij Sulpitij ad Ciceronem, Deniq; noli te obliuiſci Ciceronem eſſe & eũ qui
Flagitium alijs coſueueris præcipere & dare conſilium. Flagitium.] Facinus. Flagitium, more mili-
tari, dicitur res flagitatione, hoc eſt increpatione digna. nã flagitare, eſt perſonare. inde flam

ma &

ma & flagella:quòd hæc nõ ſit ſine ſonitu & crepitu. Imò abeat.] Hoc terribiliter pronunciandum:& uerba proprie rigidi & aſperi patris. Quouis gentium.] Gentium,in fine ſuperflua adiunctio: ſicut intereà loci. dat tamen quandam αὔξησιν pronuncianti. Si pergam.] Perſeuerem.aliás pergere,eſt ire. *Pergo* Vere ad raſtros.] Quaſi dicat,Id quod tu Menedeme abſentia filij exercebas,hoc eſt rem ruſticam, id ego inopia facere cogar. Quot incommoditates.] Satis comice dixit.nam hoc nomen,leue quiddam ſignificat:ut in Eunucho,Imò enimuero infeliciter.nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno. Capies.] Ibi,Inimicitias caperem.Capere proprie dicimus cum id quod in nobis eſt,aſſumimus.unde capere pro eligere ponitur. Niſi quid eſt.] Honeſte petit quod officium eſt probi & modeſti uiri. Et affines.] Vxoris,cognati ſunt:Affines,mariti.unde multi gradus ſunt,& uelu ti rami,propinquitatis in affinitate & cognatione diſpoſiti. *Cognatus* *Affinis* Quid obticuiſti?] Sic dixit quaſi puderet Chremetem dicere quòd parua dos uideretur.nam tacemus conſilia: Reticemus dolores:Obticemus,quorũ nos pudet. Pro re noſtra.] Tacite rem ſuam extenuat.

Quam rem agis?] Hoc eſt quaſi perturbati interceſſoris. Illum rogitato.] Pulchra admonitio,ut perterrefaciat filium. Diffluit.] Perſius,Diffluis amens. Quid ais?] Ais dicimus,de ijs qui uana loquantur. Fiat.] Conceſſio irati aduerſus pertinacem. Sed Syrum.] ἀποσιώπησις, ſcilicet puniam. Dictis.] Quia liberi uerbis obiurgandi ſunt:ſerui uerò uerberibus puniendi. Adeò depexum.] Hoc uerniliter more ſeuum iratorum lege,& intellige contrarium. Viduæ mulieri.] Bene perſonam abiectam delegit,quæ ludibrio habetur,& quia mulier,& quia uiro orbata.

ACTVS V SCENA II

Trochaici quadrati catalectici, & Iambici quadrati acatalectici, & fragmentum.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

CLIT. ETIANE tandem quæſo Menedeme,ut pater
Tam in breui ſpatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quod nam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgò id faciunt. M. ſcio tibi eſſe hoc grauius multò, ac durius
Cui fit:uerùm ego haud minus ægrepatior id,qui neſcio·
Nec rationem capio,niſi quòd tibi bene ex animo uolo.
CLIT. Hic patrem aſtare aiebas? M.eccum. CH.quid me incuſas Clitipho?
Quidquid ego huius feci,tibi non proſpexi,& ſtultitiæ tuæ·
Vbi te uidi animo eſſe omiſſo,& ſuauia in præſentia
Quæ eſſent,prima habere,neq; conſulere in longitudinem·
Cœpi rationem,ut neq; egeres, neq; ut hæc poſſes perdere.
Vbi,cui decuit primò,tibi non licuit per te mihi dare,
Abij ad proximos,tibi qui erant, eis commiſi,& credidi·
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium Clitipho·
Victus,ueſtitus,quò in tectum te receptes. CLI.hei mihi.
CH. Satius eſt,quàm re ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
S. Diſperij,ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens?
CLIT. Emori cupio. CH.prius quæſo diſce quid ſit uiuere·
Vbi ſcies,ſi diſplicebit uita,tum iſtoc utitor.
S. Here licétne? CH.loquere. S.at tutó.CH.loquere. S.quæ iſta eſt prauitas,
Quæúe amentia,quod peccaui ego,id obeſſe huic? CH.ilicet,
Ne te admiſce.nemo accuſat Syre te,nec tu aram tibi
Neq; precatorem pararis. S.quid agis? CH.nihil ſuccenſeo

t. Nec

Nec illi, nec huic nec uos eſt æquum quod facio, mihi. *al. tibi*
S. Abiit, ac rogaſſe uellem. CLI. quid? S. unde mihi peterem cibum.
Ira nos abalienauit tibi iam eſſe ad ſororem intellego. *Iambica quadrata*
CLIT. Adeóne rem rediiſſe, ut periclum etiam fame mihi ſit Syre?
S. Modo liceat uiuere, eſt ſpes. CLI. quæ? S. nos eſurituros ſatis.
CLIT. Irrides in re tanta, neq; me quidquam conſilio adiuuas?
S. Imò, & ibi nunc ſum, & uſq; dudum id egi, dum loquitur pater.
Et, quantum ego intellegere poſſum. CLI. quid? S. non aberit longius.
CLIT. Quid id ergo? S. ſic eſt, non eſſe horum te arbitror. CLI. quid iſtuc Syre?
Satin' ſanus es? S. ego dicam quod mihi in mentē: tu diiudica. *al. in mente eſt*
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet te, indulgebant tibi dabant: nunc filia
Poſtquàm eſt inuenta uera, inuenta eſt cauſſa, qua te expellerent.
CLIT. Eſt uериſimile. S. an tu ob peccatum hoc, eſſe illum iratum putas?
CLIT. Non arbitror. S. nunc aliud ſpecta. matres omnes filiis
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent eſſe: id non fit. CLI. uerum dicis. quid ergo nunc Syre
Faciam? SY. ſuſpitionem iſtam ex illis quære: rem profer palàm.
Si non eſt uerum, ad miſericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cuius ſis. CLI. rectè ſuades, faciam. S. ſat rectè hoc mihi in
Mentem uenit. nanq; adoleſcens quàm minima in ſpe ſitus erit, *Trochaici*
Tam facillimè patris pacem in leges conficiet ſuas.
Et iam haud ſcio ánne uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid aūt hoc? ſenex exit foras: ego fugio, adhuc quod factū eſt. *Iamb. tetr. ca.*
Miror non iuſſiſſe ilico me arripi: ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ITáne tandem.] Reſtat ad tranquillitatem rerum omniū ut Clitipho uerbis patris perterritus, in uiam redeat, & uxorem ducat. Itáne. Sic incipit, ut qui ſe à patre abdicatum putet. Tandem.] Hic expletiua coniunctio. Cicero, Quouſq; tandem abutēre Catilina patientia noſtra? Aliás ponitur pro tamen: ut, In qua ciuitate tandem arbitrare te uiuere? Nonnunquā pro ſaltem. Admiſit.]
Admittere [illegible] eſt. plus eſt admittere, quàm facere. Alibi, Hæc admittere indigna. Vulgo faciunt.]
Vulgo faciūt ad purgationem peccati, ſi nihil aliud habemus, argumentum ab exemplo aliorum ſumimus, qui idem factitauerunt. ſed multo magis ualet, ſi ab exemplo omnium ſumitur.
Quid me incuſas.] Bene incuſas: quia filio maior eſt pater. Quicquid ego huius feci.] Huius abſolute: ut per ἔλλειψιν deſit rei. In Hecyra, Ne quid ſit huius oratio. Alibi, Nihil me iſtius facturum patri. Ego huius feci. Semper grauis inceptio orationis, quæ exordium
Animus ſumit à pronomine. Animo omiſſo.] Negligēti. Alibi, At enim metuas ne ab re ſint omiſ-
omiſſis ſiores paulo. Et ſuauia quæ eſſent, prima habere.] Salluſtius, Quæ prima mortales ducunt. Et primus modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. In Eunucho, Nihil prius neq; fortius. Ad proximos.] Bene ad proximos; ad quos ſpectat poſt filium hæreditas. Re-
Receptare ceptes.] Alibi, Meum receptes filium. Et frequentatiuo uſus eſt, quòd nō raro, ſed frequen-
Vita ter poterit ſe recipere. Viuere.] Cum uirtute & ratione intelligas. Vita.] Hoc loco actus & mores. In Phormione, Quem ego uiderim in uita optimum, id eſt in actu & moribus.
Quæ iſta eſt prauitas?] Deriuatio criminis in ſe eſt. Et bene optimi ſerui fungitur officio.
Ilicet.] Ilicet, ſemper finem rei ſignificat, ut actum eſt. Ilicet per ſyncopen, quod ſignificat ire licet. Sic iudices de conſilio dimittebant ſuprema dicta cū præco pronuntiaſſet. Ilicet.

Ergo increpatio eſt, quia interloquendo impedit Chremetem narrantem. Nec precatorem pararis.] Alibi, ad precatorem abeam. Et precari aliquãdo idem quod deprecari, hoc eſt à ſe crimen depellere. Hinc deprecatio. Nihil ſuccẽſeo.] Succenſere is dicitur, qui cum amare debeat, læſus traſcitur. Vt periculum etiam fame mihi ſit Syre?] Quod eſt extremum miſeriarum. Etiã fame: fames apud antiquiſſimos in quinta declinatione nominum uariabatur: ex quo poteſt eſſe genitiuus caſus: quia C. Cæſar in lib. de analogia huius die, & huius ſpecie dicendum putat. Salluſt. in Iugurtha, Vix decima parte die reliqua. Vel ſit ſeptimus caſus. Eſurituros ſatis.] παρὰ προσδοκίαν quando aliter reſpondemus, quàm expectatur. Non eſſe horum te arbitror.] Quaſi cum odio Horum dixit: & eo magis quòd nec te filium dixit. Dum iſtis fuiſti ſolus.] Satis ueriſimilis ratio adoleſcenti imprudenti & parum prouido: ideo ſtatim ſubijcit, Eſt ueriſimile. Iratũ putas?] Bene iratum, ob peccatum. Iratus eſt, qui ex aliqua re laceſſitus iraſcitur. Iracundus, ex parua uel nulla cauſa. — Precator. Precari. Succenſere.

Id non fit.] Mater tibi non eſt adiutrix: & hoc prope ueriſimilius. Ad miſericordiam.] Quia parentes ueri, filijs cito ignoſcunt. Minima in ſpe ſitus erit.] Nam ſi non eſſe filium crediderit, eo miſerabilior uidebitur patri: & citius ad miſericordiam commouebitur.

Quid autem hoc?] Hæc uox eſt timentis.

ACTVS V. SCENA III.

Iambici quadrati acatalectici. Trochaici uarij numero ſeptem.

SOSTRATA. CHREMES.

s. PROFECTO niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali·
Idq; adeò miror, quomodo tã ineptum quidquã potuerit tibi
Venire in mentẽ, mi uir. c. oh. pergin' mulier eſſe? ullámne ego
Rem unquam uolui, quin tu in ea re mihi aduerſatrix fueris
Soſtrata?
At ſi rogitẽ iam, quid eſt quod peccẽ hic, aut quãobrem hoc faciã, neſcias·
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? s. ego neſcio.
Dena.catal. c. †Imò ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum hæc*eadem oratio. *Diuide Imò: ſi tollas eadem, uerſus conſtat*
s. Oh iniquus es, qui me tacere de re tanta poſtules.
c. Non poſtulo· iam loquere· nihilo minus ego hoc faciam tamen.
s. Facies? c. uerum. s. non uides quantum mali ex ea re excites? *Trochaici*
Subditũ ſe ſuſpicatur. c. ſubditum, ain' tu? s. certè inquã mi uir. *Oct. hyper.*
c. Confitere tuum non eſſe. s. ah, obſecro te, iſtuc inimicis ſiet. *Dena.catal.*
Egóne confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus? *Tetra.Iamb.cata.*
c. Quid? metuis, ne non, cum uelis, conuincas illum eſſe tuum?
s. Quòd filia eſt inuenta. c. non, ſed quod magis credundum ſiet,
Quod eſt conſimilis moribus, *Dimeter*
Conuinces facile ex te natum· nam tui ſimilis eſt probè· *Trochaici*
Nam illi nihil uitij eſt relictum, quin id itidem ſit tibi.
Tum præterea talem, niſi tu, nulla páreret filium.
Sed ipſe egreditur, quàm ſeuerus, rem cum uideas, cenſeas.

PRofecto niſi caues.] In hac ſcena continetur imago quædã diſſidij inter uirum & uxorẽ, qui natura moroſi atq; difficiles ſunt. Tu homo.] Cum contemptu & ſtomacho pronuntiandum. Ineptũ quidquam.] Bene ineptum. nam ineptum eſt quod à quouis reprehenditur. Venire in mentẽ.] Venire in mentem ueteres non recordationis cauſa tantum, ſed etiã recogitationis conſide-

fol. 46.

rationiſq́; poſuerunt. Quod peccem.] Notat mulierum imprudentiam & imperitiã quæ ut plurimum ignorant quæ praua aut recta ſunt. Tam confidenter.] Recte confidenter. nam cõfidentia ſæpius in malam, Fiducia uerò in bonam partem accipitur. Alibi, O ingentem confidentiam. Neſcio.] Sic lege ut intelligas contrariũ. De re tanta.] Scilicet in periculo filij. *Subditus.* Subditum ſe.] Id eſt ſuppoſitum. Iuuenalis, Tranſeo ſuppoſitos. Ain' tu.] *Ain.* Pro ais ne. & eſt percontatiuum uerbum. Inimicis fiet.] Hæc imprecatio ſic uſurpatur ab Ouidio, ut illius propria ſit. Conuinces.] Verbũ iudicij eſt. *Conuincere* Tui ſimilis.] Nam plæruncq; filij conſimiles ſunt parentum moribus. Quam ſeuerus.] Nam facie ipſa uidetur quandam probitatem oſtendere: re uerò, alius eſt.

ACTVS V. SCENA IIII

Trochaici quadrati catalectici permixtis Iambis aliquot.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CLIT. SI VNQVAM ullum fuit tẽpus mater, cum ego uoluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua uoluntate, obſecro
Eius ut memineris, atq; inopis nunc te miſereſcat mei,
Quod peto, & uolo, parentes meos ut commonſtres mihi.
S. Obſecro mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. CLI. ſum. S. miſeram me, hoccine quæſiſti obſecro?
Ita mihi, atq; huic ſis ſuperſtes, ut ex me, atq; hoc natus es.
Et caue poſthac (ſi me amas) unquàm iſtuc uerbum ex te audiam.
C. At ego (ſi me metuis) mores caue in te eſſe iſtos ſentiam.
CLIT. Quos? C. ſi ſcire uis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnoſus, crede, & noſtrum te eſſe credito.
CLIT. Non ſunt hæc iam parentis dicta. C. non ſi ex capite ſis meo
Natus, item ut aiunt Mineruam eſſe ex Ioue: ea cauſa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. Di iſtæc prohibeant. C. deos neſcio: ego quòd potero, enitar ſeduló.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quomodo obſequare, & ut ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente uerbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CLI. eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi,
Quàm pudet: neq; quod principium inueniam ad placandum, ſcio.

SI ullum unquam fuit tempus.] Adhuc filius matrẽ ſollicitam reddit, dum petit ut parentes commonſtret: & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatem omnium rerum. *Petere* Tua uoluntate.] Quaſi innuit illam de induſtria illum uoluiſſe appellari filiũ. Quod peto, & uolo.] Peto, inquit, quaſi precario. nam proprie aliquid precario, petere dicimur. Obſecro te mi gnate.] Verba proprie matris deſperatæ. *Superſtes* Sum.] Hæc uox ſimplex terribiliter pronunciat. Huic ſis ſuperſtes.] Mos iurandi antiquus parentum. & bene inducitur mater mitior patre & quæ adiutrix ſit in paterna iniuria filio. Si me amas.] Hæc uerba, blãdientis matris ſunt, & quæ ualde de filio ſollicita ſit. Si me metuis.] Matri dat uerba ſuauia, patri uerò aſpera. illa, inquit, ſi me amas: hic, ſi me metuis. *Gerro* Gerro, iners, fraus.] Hæc dicuntur in abiectiſſimum quencq; & nullius pretij hominem. Gerro. Hinc congerro: quod à gerra dicitur. nam gerræ, nugæ ſunt. alij dicunt à corrigendo deduci. Plaut. in Perſa, Iam pol ille hic aderit, credo congerro meus

meus. Heluo.] Vorax. Catul. in Cæſarem, An parum heluatus eſt. Ganeo.] Veteres ganeũ, meretricum tabernã dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, quòd ipſa ſit in terra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices ſequitur. Damnoſus.] Recte hoc poſtremum cum ſuperioribus conuenit.

Parentis.] Scilicet qui filiũ amet. Non ſi ex capite ſis meo.] Hæc ingenti clamore pronuncianda: & ſic oſtẽdit Chremes filium non debere abijcere ſpem patris, etſi ab eo uerba aſpera audit. Aiunt.] Bene aiunt, de re fabuloſa & ficta. Deos neſcio.] Modus loquendi præſertim iratorum. Enitar.] Ne infamis fiam. Inuenerit.] Id eſt acquiſierit. Alibi, Labore inuenta mea cui dem bona. Adducere.] ἀποσιώπησιν honeſta. noluit dicere meretricem, præſente matre.

ACTVS V. SCENA V.

Trochaici quadrati catalectici mixtis Iambicis quadratis.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

M. ENIMVERO, Chremes nimis grauiter cruciat adoleſcẽtulum,
Nimiſq; inhumanè. exeo ergo, ut pacem conciliem· optumè
Ipſos uideo. CH. ehem, Menedeme cur non accerſi iubes
Filiam, & quod dixi dotis, firmas? S. mi uir te obſecro
Ne facias. CLI. pater obſecro ut mihi ignoſcas. M. da ueniam Chreme·
Sine te exorẽ. CH. egóne mea bona ut dem Bacchidi dono? ſciens *Iãb. tetra.*
Non faciã. M. at id nos nõ ſinemus. CLI. ſi me uiuum uis pater, *Iamb.*
Ignoſce. S. age Chreme mi· M. age quæſo. ne tã obfirma te Chreme. *Troch.*
CH. Quid iſtuc? uideo non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
M. Facis ut te decet. CH. ea lege hoc adeò faciam, ſi facit
Quod ego hunc æquum cenſeo. CLI. pater omnia faciam· impera.
CH. Vxorem ut ducas. CLI. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio,
Faciet. CH. nihil etiam audio ipſum. CLI. perij. S. an dubitas Clitipho?
CH. Imò, utrum uult. M. faciet omnia. S. hæc dum incipias grauia ſunt,
Dumq; ignores· ubi cognoris, facilia. CLI. faciam pater.
S. †Nate mi, ego pol tibi dabo puellam lepidam, quam tu facile ames, *Nate mi eſt extra uerſum*
Filiam Phanocratæ noſtri. CLI. rufámne illam uirginem,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH Eia ut elegans eſt· credas animum ibi eſſe. S. aliam dabo.
CLIT. Quid iſtic? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propémodum,
Quam uolo. S. nunc laudo gnate. CLI. Archonidis filiam.
S. Perplacet. CLI. pater hoc nunc reſtat. CH. quid? CLI. Syro ignoſcas uolo,
Quæ mea cauſa fecit. CH. fiat. uos ualete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

ENimuero, Chremes.] interuenit perſona, cuius gratia pax concilietur, ita ut omnia tranquilla ſint & compoſita, prout comœdiæ finis poſtulat. Enimuero. Nonnunquam principium eſt aliquid per iram dicturi. Accerſi.] Bene accerſi: quia proprie accerſitur uxor, dum ad uirum ducitur. Ne facias.] Hæc timebat ne omnia bona illi traderet. Obſecro.] Nihil ſignificantius. nam orare, eſt placidos petere: obſecrare uerò iratos rogare. Sciens.] Quod peius eſſet, quàm ſi neſciret. Rufam.] Rufus color & ruber idem eſt. Elegans.] Hic ad formam refertur: ſed ſæpius ad orationem & ad uerba.

Mitio ſenex
Æſchinus adoleſcens
Syrus ſeruus
Soſtrata matrona
Pamphila nurus
Geta ſeruus
Demea ſenex
Cteſipho adoleſcens
Dromo ſeruus
Hegio ſenex
Cantara nutrix
Sannio leno

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN ADELPHOS

DVOS cum haberet Demea aduleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet. hunc cithariſtriæ
Lepôre captum,ſub duro ac triſti patre
Frater celabat Aeſchinus famam rei,
Amorem in ſe transferebat·deniq;
Fidicinam lenoni eripuit.uitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidemq; dederat,hanc ſibi uxorem fore.
Demea iurgare,& grauiter ferre.mox tamen
Vt ueritas patefacta eſt,ducit Aeſchinus
Vitiatam,potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII

HAec fabula Adelphi Palliata,ut ipſum indicat nomē, ex plurali numero, cū ſit una: ex maſculinò genere,cum ſit comœdia:ex Græca lingua,cum ſit latina,cenſetur.Potuit eam Terentius Fratres dicere: ſed & Græci nominis εὐφωνίαν perderet:& præterea Togata uideretur ·ad ſummam, non ſtatim intelligeretur Menandri eſſe: quod Terentius in primis lectorem ſcire cupit: minus exiſtimans laudis proprias ſcribere,quàm græcas transferre. Eſt igitur Menandri:& à fratrum facto,quibus argumentū nititur,nomē accipit. Huius tota actio cum ſit mixta ex utroq; genere,ut ferè Terentianæ omnes,præter Heautontimorùmenon, tamen maiori ex parte motoria eſt.nam ſtatarios locos perpaucos habet.Prodeſt autem, & delectat,actu & ſtylo. In hac,primæ partes ſunt,ut quidam putant,Demeæ: ut quidam, Syri.Quod ſi eſt ut primas Syrus habeat:ſecundæ Demeæ erunt,tertiæ Mitionis,& ſic deinceps.Quanquam etiam ſunt qui putant primas Mitioni dandas, ſecundas Syro, tertias Demeæ.Nam quod ait Terentius,Senes qui primi uenient:nō ad partes quas dicimus,ſed ad ordinem pertinet exeuntium perſonarum. Hæc etiam,ut cætera huiuſmodi poemata, quinq; actus habeat neceſſe eſt,choris diuiſos à Græcis Poetis.quos etſi retinēdi cauſa iam inconditi ſpectatoris minime diſtinguunt Latini Comici,metuētes ſcilicet ne quis faſtidioſus finito actu,uelut admonitus abeundi,reliquæ comœdiæ fiat contemptor, & ſurgat:tamen à doctis ueteribus diſcreti atq; diſiuncti ſunt,ut mox aperiemus poſt argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in ſe purgando, quàm in aduerſarijs lædendis eſt occupatus.Protaſis eſt turbulenta,Epitaſis clamoſa, Caa

taſtrophe

taſtrophe lenis: quarum partium rationem diligentius in principio propoſuimus, cum de Comœdia quædam diceremus. Hæc ſanè acta eſt ludis ſcenicis funebribus L. Aemilij Pauli: agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione: qui cum ſuis gregibus etiam tum perſonati agebant. Modulata eſt autem tibijs dextris, id eſt Lydijs ob ſeriam grauitatem, qua ferè in omnibus Comœdijs utitur hic Poeta. ſæpe tamen, mutatis per ſcenam modis, cantica mutauit: quod ſignificat titulus ſcenæ habens ſubiectas perſonis literas, M. MC. Item Deuerbia ab hiſtrionibus crebro pronunciata ſunt. quæ ſignificãtur D. & M. literis ſecundũ perſonarum nomina præſcriptis in eo loco ubi incipit ſcena. Adnotandum ſanè quòd hæc fabula προτατικὸν πρόσωπον non habet, hoc eſt perſonã quæ ad argumentũ nihil attineat, quæq́ ſit aſſumpta extrinſecus, ut eſt in Andria Soſia. Hanc dicunt ex Terẽtianis ſecundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetæ. itaq́ ſic pronunciatam, Adelphœ Terẽti, nõ Terenti Adelphœ: quòd adhuc magis de fabulæ nomine Poeta, quàm de Poetæ nomine fabula cõmendabatur. In hac quidem ſpectatur quid interſit inter ruſticã, & urbanã uitam: mitem, & aſperã: cœlibis, & mariti: ueri patris, & per adoptionẽ facti. Quibus propoſitis ad exẽplum, uitãda perinde, fugiẽdaq́ Terẽtius mõſtrans, artificis poetæ per totã fabulã obtinet laudẽ.

ARGVMENTVM

EX duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, rus coluit, uxorem duxit: filios ſuſcepit duos, Aeſchinum & Cteſiphonem. at alter, Mitio nomine, uxorẽ nõ duxit, & filios procreare noluit: ſed ſibi filium fratris Aſchinum adoptauit: atq́ ita indulgenter eduxit à paruulo, ut effuſe luxuriatus adoleſcens, ad poſtremum ciuem Atticam uirginem uitiaret, captus amore eius. quo facto, & cum matre puellæ pepigit nuptias eiuſdem quam uitiauit: cumq́ rem geſtam ad patris, à quo adoptatus fuerat, conſcientiam, iam iamq́ perlaturus eſſet: precibus Cteſiphonis fratris ſui, qui apud durũ patrem atq́ agreſtem Demeam parcius atq́ arctius haberetur, impulſus eſt, & ut eidem à lenone raperet meretricem: quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cum hoc ipſo, id eſt cum Mitione litigabat, tanquam cum eo qui corruperit adoleſcentem adoptatum, in mores perditos, neſciens ſuum ſibi filium Cteſiphonem eſſe corruptum. eluditurq́ à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ, iam decimo menſe poſt raptum uirginis, Aeſchinum credit ſibi ipſi rapuiſſe meretricem. quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta eſt. Nam re comperta de uitio uirginis, Mitio dat ciuem Aeſchino quam concupiuerat: eiusq́ matrem ipſe accipit. Deprehenſo uero Cteſiphone in amore meretricis, primo iraſcitur Demea: poſt lenitur, atq́ habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet, Mitionis ſolius primo uerba: & pòſt, eiuſdem & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alteram rixam aduerſus Aeſchinum pro puella: eiuſdem apud Syrum querelas: lætitiam Cteſiphonis: obſeſſionem amicæ: & eiuſdem gratiarum actiones apud Aeſchinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Soſtratæ & Cantharæ nutricis ob parturientem Pamphilam uitiatam ab Aeſchino: Getam nunciantem dominæ ſuæ per errorem, quòd ſibi rapuerit Aeſchinus meretricem: reditum in ſcenam Demeæ: eiuſdemq́ cum Syro ludificante ſermocinationem: interuentum Hegionis: cũ querela apud eundem Demeam de facto Aeſchinis, & conſolatione Soſtratæ. Quartus actus hæc cõtinet: Cteſiphonis cum Syro colloquiũ: deluſionem Demeæ: eiuſdemq́ in ſcenam interuentũ, atq́ ſecundam fruſtrationem per Syrum factam: Mitionis cum Hegione ſermonem: querelam Aeſchini de rebus ſuis: eiuſdemq́ cum Mitione patre faceti ſſimam decertationem: Demeæ reditum in ſcenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus: & renouatũ cum fratre eiuſdem iurgium: proceſſionem in ſcenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehenſionem Cteſiphonis cum meretrice: tertiũ cum Mitione iurgiũ Demeæ, eiuſdemq́ uitæ priſtinæ correptionem, & per eum multa in comœdia noua, hoc eſt blandimẽtum circa Aeſchinum, & affabilitatem circa Getam: conciliationem Syri, & uxoris eius: & ueniam circa Cteſiphonem: permiſſionemq́ habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, ſæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Cteſipho, liberalis Aeſchinus, pauidæ mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neq́ Græcos, neq́ Latinos ſeruaſſe: cum eius diſtributio huiuſmodi rationem habeat, ut ubi attẽtior ſpectator eſſe potuerit, longior actus ſit: ubi faſtidiolior, breuior atq́ cõtractior. Deinde etiam illud, in eundem actum poſſe conijci & tres, & quatuor ſcenas introeuntium atq́ exeuntium perſonarum. Facta autem hæc una eſt de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNERALIB. Q. FAB. MAX. P. CORNELIO AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI TIBIIS SARRANIS. FACTA GRAECA MENANDRV. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PROLOGVS

ALEXANDER DIOGENES

POSTQVAM Poeta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari,& aduerſarios
Rapere in peiorem partem,quam acturi ſumus·
Indicio de ſe ipſe erit,uos eritis iudices,
Laudine an uitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adoleſcens eſt,qui lenoni eripuit
Meretricem. in prima fabula,eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, uerbum de uerbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam.pernoſcite,
Furtúmne factum exiſtimetis,an locum
Reprehenſum,qui præteritus negligentia eſt.
Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſiduecp unà ſcribere·
Quod illi maledictum uehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam,cum illis placet
Qui uobis uniuerſis,& populo placent,
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quiſq; tempore uſus eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi uenient,hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent.facite æquanimitas,
Poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

Poſtquàm POſtquàm Poeta ſenſit ſcripturam.] Poſtquã,pro quoniã:cuius reciprocum,
Quoniam quoniam pro poſtquàm.Plautus in Aulularia,Quoniam is moritur,ita aui/
Scriptor do ingenio fuit. Poſtquàm Poeta ſenſit ſcripturam ſuam. Indifferẽter,om/
Iniquus nis qui aliquid ſcripſiſſet,ſcriptor à ueteribus dicebat. Ab iniquis.] Inimi
Obſeruatio cis:ut,Fatis Iunonis iniquæ. Obſeruari.] Obſeruatio,ad honorẽ refertur:
Obſeruare ut,Præterea regem non ſic Aegyptus & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus
Hydaſpes Obſeruant. Sed nunc obſeruari,captari ſignificat, & audire. Obſeruari ergo, &
Rapere in honorari,& captari,& audiri ſignificat.ut Plautus,Obſeruat orare,ut blande palpetur mu/
peiorem lieri. Rapere in peiorem partem.] Varietas per genera uerborum. & utrique ſententiæ
partem apte iũgimus,ſcripturam ſuam. Rapere in peiorem partem.Id eſt uitio dare, uituperare.
Indicio erit Indicio de ſe ipſe erit.] Mire expreſſit ſimplicitatem,uera dicturi,cum indicaturum ſe di
Indicare xit,non narraturum.Et indicio erit,pro index erit. Indicio de ſe.Indicat, is qui de ſe uo/
lens aliquid,& de aliis etiam prodit:ſed confitetur qui de ſe tantum,& qui inuitus.

Vos eritis

Vos eritis iudices.] Bene:quia apud iudices iudicium profitentur qui accuſatorem adiu‑
uant. Laudine an uitio.] Mediũ non fecit:ut appareat,ſi crimen non ſit,laudi debere eſſe.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.] Nec numeri,nec genera reſpiciẽda ſunt con‑
tra ſententiam remq́; ipſam. Eam cõmorientes Plautus fecit fabulam.] Sicut apud Græ‑
cos δρᾶμα, ſic apud Latinos generaliter Fabula dicitur:cuius ſpecies ſunt,Tragœdia, Co‑ *δρᾶμα*
mœdia,Togata,Tabernaria,Prætextata,Crepidata,Attellana, μῖμος, Rhyntonica. In Græ‑ *Fabula & eius partes*
ca adoleſcens eſt.] Diphili ſcilicet.quaſi diceret,Quidam adoleſcens eſt,qui lenoni eripuit
meretricem. In prima fabula.] Hoc eſt,in prima parte:ut dicimus,in primis digitis. non *Prima fabula*
enim aut ſecunda,aut tertia fabula eſt. Reliquit integram.] Cum aliam transferret. Sum‑ *Sumo*
pſit ſibi.] Libere tulit:hoc eſt,non furatus eſt,ut Sume pater. In Adelphos.] Latine decli‑
nauit. Verbũ de uerbo expreſſum extulit.] Hæc approbatio eſt de Græco eſſe ſublatum,
non de Plauto,ut dicit aduerſarius. Extulit.Mire nõ dixit tranſtulit,ſed extulit:ut ornaſſe *Extollo*
Græca uideatur latino ſtylo. Eam.] Adelphos ſcilicet. Nouam.] Veterem græcam eſſe
intelligimus. Furtum ne factum.] Hoc eſt uitio duci. An locum reprehenſum.] Hoc eſt
laudi duci. Negligentia eſt.] Plauti ſcilicet.cuius æmulari nunc exoptat negligentiam.
Reprehenſum.Retentum,reſumptum. Nam quod iſti dicunt.] Nam, incipiẽdi uim ha‑ *Reprehẽdere*
bet modo:ut:Nam ego hanc machæram meam dico. Homines nobiles.] Vt, Scipionem *Nam*
Africanum,& Lælium Sapiẽtem, & Furium Pilum. Eum adiuuare.] Legitur & adiutare. *Adiutare*
Pacuuius in Chryſe,Adiuta mihi. Aſſiduéq; unà ſcribere.] Non ſic dicit aduerſarius: ue‑
rum hic oratorie crimen non tangit. Qui uobis uniuerſis,& populo placent.] Vniuerſis,
qui in cauea ſunt,dicit.Populo,qui etiam præter theatrum,id eſt uniuerſam urbem. In
bello.] Scipionis. In otio.] Furij Pili. In negotio] Scilicet Lælij Sapientis. In agẽdo par‑ *Motorius modus*
tem oſtendent.σχῆμα * Hic enim iam ſenes accipiendæ eſſent:imò potius cæteræ per‑
ſonæ. ſed ipſi ſenes,in ſtatario charactere,partem aperient: in motorio, partem oſtendent.
Nam duo agendi ſunt principales modi,Motorius,& Statarius:ex quibus ille tertius naſci‑ *Statarius*
tur,qui dicitur μικτὸν Aequanimitas.] Fauor,& propitius animus.Et deeſt,ueſtra. *Mixte*

A C T V S I S C E N A I

M I T I O S E N E X.

STORAX. non redijt hac nocte à cœna Æſchinus: *Senarij*
Neq; ſeruulorum quiſquam qui aduorſum ierant.
Profecto hoc uerè dicunt,ſi abſis uſpiam,aut
Si ubi ceſſes,euenire ea ſatius eſt,
Quæ in te uxor dicit,& quæ in animo cogitat
Irata,quàm illa,quæ parentes propitij.
Vxor,ſi ceſſes,aut te amare cogitat,
Aut tete amari,aut potare,atq; animo obſequi:
Et tibi bene eſſe ſoli,cum ſibi ſit male.
Ego,quia non redijt filius quæ cogito?&
Quibus nunc ſolicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit,ac perfregerit aliquid.
Vah,quenquámne hominem in animo inſtituere,aut
Parare quod ſit carius,quàm ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt,ſed ex fratre.is adeò
Diſſimili ſtudio eſt,iam inde ab adoleſcentia.
Ego hanc clementem uitam urbanam,atq; otium
Secutus ſum:& quod fortunatum iſti putant,
Vxorem nunquam habui.ille contrà,hæc omnia:
Ruri agere uitam,ſemper parce,ac duriter

Se habe‑

Se habere uxorem duxit nati filij
Duo:inde ego hunc maiorem adoptaui mihi.
Eduxi à paruulo habui,amaui pro meo.
In eo me oblecto. ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contra me habeat,facio ſeduló.
Do,prætermitto,non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere poſtremò alij clanculum
Patres quæ faciunt,quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet,conſueſeci filium.
Nam qui mentiri,aut fallere inſuerit patrem,aut
Audebit:tantò magis audebit cæteros.
PVDORE ET LIBERALITATE LIBEROS
Retinere ſatius eſſe credo,quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt,neq; placent.
Venit ad me ſæpe clamitans:quid agis Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis?cur amat?
Cur potat?cur tu his rebus ſumptus ſuggeris?
Veſtitu nimio indulges nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus eſt,præter æquumq́;,& bonum:
ET ERRAT LONGE, mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius eſſe,aut ſtabilius
Vi quod fit,quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio,& ſic animum induco meum
Malo coactus qui ſuum officium facit:
Dum id reſcitum iri credit,tantiſper cauet
Si ſperat fore clàm,rurſum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas,ex animo facit
Studet par referrre.præſens,abſensq́; idem erit.
Hoc patrium eſt,potius conſuefacere filium
Sua ſponte recte facere,quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus intereſt.hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
Sed éſtne hic ipſus,de quo agebam? & certe is eſt.
Neſcio quid triſtem uideo.credo,iam(ut ſolet)
Iurgabit. ſaluum te aduenire Demea,
Gaudemus.

STorax.] Nomina perſonarũ,in comœdijs dũtaxat,habere debent rationẽ & etymologiã.etenim abſurdũ eſt comicũ aperte argumẽta cõfingere:uel nomẽ perſonæ incõgruũ dare,uel officiũ q̃d ſit à nomine diuerſum.Hinc ſeruus fidelis Parmeno:infidelis uel Syrus,uel Geta:miles,Thraſo,uel Polemon:iuuenis Pamphilus:matrona Myrrhina.Et puer,& ab odore Storax:& à ludo,& à geſticulatione Circus: &

item ſimilia,in quibus ſummũ poetæ uitium eſt,ſi quid è contrario repugnans contrarium
diuerſumq́ protulerit:niſi per ἀντίφρασιν nomen impoſuerit ilocaliter: Vt Miſargyrides
in Plauto dicitur trapezita.& ferè hoc modo apud alios à poetis nomina componũtur de/
ſcribenda per ἀντίφρασιν. quod deſignat Storax. Primæ partes,ſicut in prologo ipſe pro/
miſit,à ſenibus aguntur:quorum contentione ad argumentum relata, uita aſpera cum le/
ni,& pater comis cum ſeueriſſimo comparatur. Storax.] Storacem uocauit,non Aeſchi/
num.quo tacente,puerum, id eſt Aeſchinum abſentem credit:quia ſeruuli adoleſcentibus
præſtolantur:ut in Andria,Obſeruabam mane illorum ſeruulos uenientes, aut abeuntes.
Sed quia fieri poterat,ut domino abſente abeſſet Storax: commodiſſime adiecit, Neq; ſer/
uulorum quiſquam qui aduerſum ierant. Storax non rediјt hac nocte.] Hoc aliј interro/
gatiue,aliј pronuntiatiue proferunt:ſed magis pronuntiatiue dicendum. Neq; ſeruulo/
rum quiſquam.] Propter Storacem,quem abeſſe non reſpondendo intelleximus. Qui
aduerſum.] Proprie locutus eſt.nam aduerſatores dicũtur. Ierant.] Producte I pronun *Aduerſum ire*
tiando:quod nos addita u, Iuerant dicimus. Tale eſt illud Virgiliј, Nos abiјſſe rati,& uen/ *Aduerſatores*
to petiјſſe Mycenas. Profecto hoc uere dicũt,] Abſolute nõ addidit,qui. Si abſis uſpiã.]
Abundat uſpiam.aut deeſt profectus,aut quid tale.aut tibi uſpiam:ſignificat enim ſcilicet
uſpiam & in loco,& ad locum. Si abſis uſpiã,aut ubi ſi ceſſes.] Si abſis, ad parentes pro/
picios:ſi ceſſes,ad uxorem iratam refert in deſertorem. Vxor.] Subaudiendum eſt, dicit
irata uxor. Quæ in animo.] Omne quod ſentimus aut cogitamus,aut dicimus:& utrunq; *Cogito*
pro oratione eſt.Sed illa ἐνθυμηματικὸς, quæ in cogitatione eſt:hæc προφορικὸς λόγος dicit, quæ *Dico*
in uerbis eſt conſtituta. Virgilius,Et iam mihi multi crudele canebant Artificis ſcelus,& ta/ *ἐνθυμηματικὸς*
citi uentura uidebant.Et ipſe alibi. Nunc ſi quis eſt qui hoc dicat,aut ſic cogitet. Quam il *προφορικὸς λόγος*
la quæ parentes.] Erudite,non addidit in quem dicat,quia ſcit nomina uxoris & parẽtum
τὸ πρός τι eſſe. Vxor,ſi ceſſes.] Quare nõ,ſi abſis?an quia iuſtius ceſſanti quàm abſenti ſuc
cenſemus?an quia irata uxor,ſi ceſſes? Aut te amare cogitat.] ἐπιτίμησις cum ἐξεργασίᾳ, Aut
te amari cogitat:aut minus peccati eſt amori proprio cedere, quàm alieno amori obſequi,
nulla re impellente,ſine uxore potare, aut uelle delicias. Ergo αὔξησις eſt: niſi forte τῷ ἰδιω/
τισμῷ hoc putamus dictum. Aut te amare cogitat,aut tete amari. Cum duo propoſuerit,
alterum ſumpſit. Nam cum dixiſſet,Quæ in te uxor dicit,&,quæ in animo cogitat: intulit,
aut te amare cogitat. Aut te amare cogitat,aut tete amari. Quia te amare ἀμφιβόλως dixe/
rat,cito intulit quod certum eſt,Aut tete amari. Et quia illud te,dixerat:hoc geminauit,& te
te dixit,tanquam ſignificãtius. Aut animo obſequi.] παραφορά. Ego quia nõ rediјt filius.]
Plus eſt quod dixit ego,quam ſi diceret pater. Quæ cogito?quibus, &c. Hoc ſic pronun/
tiandum eſt,ut horrere uideatur ipſe cogitationem ſuam. Ego,quia non rediјt filius. ἀντι/
διάλλαγμα. non enim pater,dixit. Quibus nunc ſollicitor rebus.] Hoc eſt quàm malis:nõ ut
uxor,bonis. Ne aut ille alſerit.] Vide quam teneri ſit amoris hic timor in iuuene præſer/
tim. Aut uſpiam.] Vſpiam & in loco & ad locum ſignificat. Ceciderit,ac perfregerit ali/ *Vſpiam*
quid.] Iungendum,ut non ſolum ceciderit, ſed etiam perfregerit. hæc ſunt quæ ſibi nemo
euenire uelit. Ne aut ille alſerit,aut uſpiam ceciderit. Nimium tenere amat, qui hæc in iu/
uene pertimeſcit,quæ circa infantulos caueri ſolent. Quenquamne hominem.] Sic dici/
mus de ea re quam miramur ferè ab omnibus fieri. Quam ipſe eſt ſibi.] Tanquam duo
ſint.ſed hoc poetæ Comico licet. Atqui ex me hic natus nõ eſt.] Quaſi dicat, Ex me non
eſt,& ſic afficior.quid paterer ſi genuiſſem? Ex me natus non eſt. Quaſi dicat,non eſt me/
us. Sed ex fratre.] Hoc eſt,omnino non alienus eſt. Is adeò.] Tranſitus ad argumen/
tum ſubtiliſſimus. Adeò. Aut abũdat,aut nimium ſignificat, Vt in Eunucho, Adoleſcen/
tem adeò nobilem. Ego hanc clementem uitã urbanam.] Clementẽ uitã, figura ipſam *Vita clemens*
uitam clementem dicimus,quæ clementes facit. Clemens autem eſt,qui colit mentem. *Clemens*
Atq; otium.] Deeſt urbanum. Secutus ſum.] Bene,ſecutus,quaſi magiſtram rectè bea *Sequor*
teq; uiuendi. Et quod fortunatum iſti putant.] Romani ſcilicet,qui cœlibem quaſi cœli/ *Cœlebs*
tem dicunt.& item Græci,apud quos ſunt huiuſmodi ſententiæ. Fortunatum iſti putant.
Me utiq; uxorem non ducere. Dicit autem Romanis id uideri:quos ſpectatores habet. Me/
nander, * Quod fortunatum iſti putant. Quidam putant ſic pronuntiandum.
& quod fortunatum iſti putant,uxorem:& hæc bona, & concinna locutio eſt. Et putant be/
ne dicit is cui diſplicet aliena ſententia. Iſti putant.] Id eſt hi qui à me diſſentiunt. Vxo
rem nunquam habui.] Si non habeo,dixiſſet,poterat uideri habuiſſe. Ruri agere uitam.]
Contra hæc omnia ſuffecerat breuitas:ſed ſubiunxit fratris deſcriptionẽ,ut uerbis ipſis ma
lam uitæ conditionẽ oſtendat. Semper parce ac duriter.] Semper,licet incertã diſtinctio/
nem habeat,tamen recte addita eſt:quia uel ruri agere, uoluptatis eſt:uel parce ac duriter
ſe habere,uirtutis, Sed ſemper,ad uitiũ:parce autẽ,ad ſeruãdum: duriter uerò, ad laborem
referendum

referendum eſt. Ruri agere uitam, ſemper parce ac duriter ſe habere. Variauit, ut in Andria. Vxorem duxit.] Recte, duxit, non ducere. ſemel enim hoc fecit Demea. Vxorem duxit. Varie per modos diſcurrit. Vxorem duxit. Adiuuandum pronunciatione eſt ne ſingula utrinque aſſecuti uideantur. Nam ſic in fine fabulæ ait Demea, Vxorem duxi: quam ibi miſeriam uidi? nati filij? alia cura. Inde ego hunc, &c.] Mire Inde ſubiungit, cum perſonam prætulerit. Sic alibi, E prædonibus unde emerat, ſe audiuiſſe abreptam è Sunio. Inde ego. Inde pro ex quibus. & Mihi abundat. Et bene hunc dixit: quia de ipſo loquebatur.

Educere *Habere* Eduxi à paruulo.] Quod nos educare dicimus, educere ueteres dicebant: ut, Educet ſyluis regem regumque parentem. Habui. amaui pro meo.] Quæritur quid ſit, Habui. & cum multa dicantur, hoc ſolum uerum eſt: habui, credidi, duxi, exiſtimaui. ut alibi, Semper eius dicta eſt hæc, atque habita ſoror. &, Sic itaque habeantur, itaque dicantur. Ergo Pro Meo ſubaudiendum eſt bis. & habui pro meo, & amaui pro meo. In eo me oblecto: ſolum id charum mihi.] Abſolute utrunque, & in eo, & ſolum. In eo. Quaſi in ea re. Solum id mihi charum. *Item* Plus ſignificat quàm ſi diceret, ſolus is eſt charus mihi. In eo me oblecto. Noue dixit, pro *Contra* eo me oblecto. Facio ſedulo.] Secus à dolo, id eſt, ſine dolo & impenſe. Ille ut item con- *Prætermitto* tra faciat. Item, ſimiliter. Contrà, uiciſſim. Plautus, Vt illa illum contrà: qui eſt amoris cultor optimus. Do, prætermitto.] Do ſumptum. prætermitto delicta. Non neceſſe habeo *Ius* omnia pro meo iure agere.] Et ſi licet, non neceſſe eſt patrem ſæuire, quia pater eſt. Inter ius *Aequitas* & æquitatem hoc intereſt: Ius eſt quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas eſt, quæ de iure multum remittit. Ergo hic ſenſus, Non neceſſe eſt, etiamſi liceat, ſæuũ eſſe patrem. Et mire oſtendit ius ſuum, niſi neceſſitate, non eſſe ſeruandum. Poſtremo alij clanculum.] Non, alij patres: ſed, alij adoleſcentes, clanculum patres ſuos. Quæ fert adoleſcentia.] Veniam addidit ſtatim, peccata ab adoleſcentibus ad ætatem remouendo. Et uide quàm breuiter, quàm pudice, quàm innocẽter locutus eſt. Ea ne me celet, conſueſeci filium.] Tribus enim uiuitur modis, natura, conſuetudine, & ratione. Nam qui mentiri aut fallere *Liberi* inſuerit.] Separanm ſubaudiendum eſt, inſuerit, πρὸς τὸ mentiri. Cæteros. Quia iam de- *Liberalitas* ceperit patrem. Pudore ac liberalitate.] Pudore, ad filios retulit: liberalitate. ad parentes. Argumentum à coniugatis: Liberalitate, inquit, regendi ſunt: propter quod liberi dicũtur. *Retinere* Liberalitatem autem, bonitatem dicit. Retinere ſatius eſſe puto.] Bene retinere: à uitijs ſci- *Tenere* licet. nam uitia filios tenent: quos retinent patres, à uitijs ſcilicet. Nam retinet qui aduerſum *Conueniunt* aliquem tenet. Hæc fratri mecum non conueniunt.] Noua locutio. & nõ conueniũt, pro *hæc mihi tecũ* non congruunt: ac per hoc, in his ego & frater diſſentimus, & diſſimiles ſumus. Venit ad me ſæpe clamitans.] & importunitatem odioſam oſtendit, ad me dicẽdo: & inconditã aſſiduitatem, addendo ſæpe. Et cõgrue, poſtquàm ſæpe dixit, adiecit aptius uerbum, nõ dicẽs clamans, ſed clamitans. Quid agis Mitio?] Reminiſcere lectionem, & inuenies interroga- *Nobis* tionem huiuſmodi uel inuectionis principio conuenire, uel obiurgationis. Cur perdis adoleſcentem nobis?] Recte Nobis additum eſt, & ἠθικῶς ut alibi, Pſaltriam nobis, ſi Dijs placet, parauit. Cur amat? cur potat?] Vide quemadmodum ut durum obiurgatorem oſtendat Demeam: cum ab eo ea dicantur in crimen uocari quæ aut ætatis ſunt: ut, Cur *Aequũ bonũ* amat? aut naturæ: ut, Cur potat? aut pietatis: ut, Cur tu his rebus ſumptum ſuggeris? &c.

Longe Cur amat? cur potat? Cur amat, ad illud refertur quod ait ſuprà, Do, prætermitto. nam prætermitto delicta intelligimus ex amore. Cur potat, ad illud quod ait, Do ſumptum.

Mea ſentẽtia Nimium ineptus es.] Vtrũque dure: & nimiũ, & ineptus es. Præter æquumque & bonum.] Potuit Et non addi, præter æquum bonũ. Et errat longe.] Melius eſt longe ſimpliciter accipiendum, ut locale ſit, quàm ualde. Mea quidem ſententia.] Modeſte addidit, mea quidem ſententia: ne quis hoc pro præcepto dici exiſtimet. Qui imperium credat.] Verum *Sic mea eſt ratio* cuiuslibet, an Demeæ tantum? Grauius eſſe, atque ſtabilius.] Grauius, ad uim: ſtabilius, ad tempus refertur. Vi quod fit.] Id eſt metu ac malo. Quàm illud quod amicitia adiungitur.] Illud fit, quod ui: hoc adiungitur, quod amicitia. Mea ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum.] Mea ſic ratio eſt ad ſuperiora pertinet confirmanda. Sic animum induco meum: ad ea pertinet quæ dicturus eſt. Mea ſic eſt ratio. Iterum modeſte, ἰδιωτικῶς. Et ſic ani- *Officium* mum induco meum. Senilis μακρολογία. Malo coactus.] Duo dicit, malo, & coactus.

Qui officium ſuum.] ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν, id eſt qui recte facit. Officium autem dicitur quaſi *Tantiſper* efficium: ab efficiendo quod unicuique perſonæ congruit. Dum id reſcitum iri.] Quod fa- *Pauliſper* cit ſcilicet. Tantiſper.] Tantiſper quaſi tantumper: & pauliſper quaſi paulumper, ut parũper dictum eſt. Tantiſper cauet. Peccare ſubaudiendum eſt. nam totum ἐλλειπτικῶς, & obſcure dictum eſt. Et bene cauet: quaſi malo. Si ſperat fore clam.] Iterum, quod facit, ſubaudiendum. Rurſus ad ingenium redit.] Mire, non intulit, cauet ſed ad ingenium redit. & Rurſum eſt retrorſum: ut prorſum, prius uerſum. Ille quem beneficio adiungas.] Non dicit,

cit beneficio adiunctus,ut ſuprà,malo coactus. Ille quem beneficio adiungas. Ille malo, hic beneficio.Ille coactus:hic adiunctus.Ille,dum id reſcitum iri credit,tantiſper cauet: hic præſens abſensq; idem erit.Et præſens & abſens,nõ ad aliquẽ locum, ſed ad cuſtodem retulit & monitorem. Ille quem beneficio adiungas.Contra illud ait,Malo coactus. Ex animo facit.] Officium ſcilicet. Studet par referre.] Id eſt bene facere. Præſens abſensq; idem erit.Contra illud,Si ſperat fore clàm,rurſus ad ingenium redit. Hoc patrium eſt.] Superius à re tractum eſt:hoc iam à perſona ducitur argumentum. Conſuefacere.] Non, cogere:ſed,cõſuefacere. Quam alieno metu.] Vide quemadmodum ſuum ad indulgentiam affectum reuocet optimæ diſciplinæ. Hoc pater ac dominus.] A differentia perſonarum & officiorum. Intereſt.] Differentia eſt. Hoc qui nequit.] Longe melius, nequit:ꝗ ſi diceret,non uult. Fateatur neſcire.] Hoc indicat,& ſe melius conſulere,& uolentem hoc exercere. Neſcire imperare liberis.] Oratorie,quaſi artis ſit indulgẽtiſſime agere.Imperare,modo non ad ſuperbiam,ſed ad regendum eſt referendum. Fatetur neſcire.Deeſt ſe. *Par referre* *Intereſt* *Impero*

Sed eſtne ipſus de quo.] κατ' οἰκονομίαν superuenit de quo ſermo eſt, ut factis dicta oſtendantur. Et certe is eſt.Bene nunc confirmat ipſum eſſe eum,cum propior eſt, utpote ſenili,nec in longum proſpiciente conſpectu. Neſcio quid triſtem uideo.] Orationis apparatus ex uultu oſtenditur:ut,Stetit acri fixa dolore,Tum quaſſans caput hanc effundit pectore uocem. Neſcio quid.Deeſt,propter:ut ſit,propter neſcio quid. Vt ſolet.] Cauſa cur illum æquo animo frater ferat,Vt ſolet,inquit. Saluum te aduenire Demea gaudemus.] Vt aſperior oſtendatur Demea,etiam ſalutatur ab eo quem obiurgaturus eſt.

ACTVS I SCENA II

DEMEA, MITIO, SENES.

D. HEM opportune. te ipſum quærito. *Senarij*
M. Quid triſtis es? D.rogitas me,ubi nobis Æſchinus *al.rogas*
Siet,quid triſtis ego ſim? M.dixi ne hoc fore?
Quid is fecit? D.quid ille fecerit?quem neq; pudet
Quidquam·neq; metuit quenquam·neq; legem putat
Tenere ſe ullam.nam illa,quæ antehac facta ſunt,
Omitto.modo quid deſignauit? M.quid nam id eſt?
D. Fores effregit,atq; in ædeis irruit
Alienas·ipſum dominum,atq; omnem familiam
Multauit uſq; ad mortem·eripuit mulierem
Quam amabat·clamant omnes, indigniſſume
Factum eſſe.hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere?in ore eſt omni populo,deniq;
Si conferendum exemplum eſt,non fratrem uidet
Rei dare operam,ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum?hæc cum illi Mitio
Dico,tibi dico·tu illum corrumpi ſinis.
M. HOMINE IMPERITO nunquam quicquam iniuſtius,
Qui,niſi quod ipſe fecit,nihil rectum putat.
D. Quorſum iſtuc? M.quia tu Demea hæc male iudicas,
Non eſt flagitium(mihi crede)adoleſcentulum
Scortari,neq; potare,non eſt,neq; fores
Effringere.hæc ſi neq; ego,neq; tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos.tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium eſt. nam ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus. & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, ubi te expectatum eieciſſet foras:
Alieniore ætate, pòſt faceret tamen.
D. Prò Iuppiter tu homo adiges me ad inſaniam.
Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? M. ah,
Auſculta ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi.
Is meus eſt factus. ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat. ego illi maximam partem feram.
Obſonat, potat, olet unguenta de meo.
†Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum. *Amat. prior ſyllaba pertinet ad uerſum præcedentem*
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt (Dis gratia)
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò, aut deſine: aut cedò quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. D. hei mihi,
Pater eſſe diſce ab aliis, qui uerè ſciunt.
M. Natura tu illi pater es, conſiliis ego.
D. Túne conſulis quidquam? M. ah ſi pergis, abiero.
D. Sicine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ eſt mihi. M. & mihi curæ eſt. uerum Demea
Curemus æquam uterque partem, tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propémodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. D. ah Mitio.
M. Mihi ſic uidetur. D. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi uerbum unum poſthac. M. rurſum Demea
Iraſcere? D. an non credis? repetóne quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum. ſi obſto. hem deſino.
Vnum uis curem, curo. & eſt Dis gratia,
Cum ita ut uolo eſt. iſte tuus, ipſe ſentiet
Poſterius. nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit, tamen,
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi. ſed oſtendere
Me ægre pati illi nolui. nam ita eſt homo:
Cum placo, aduerſor ſedulo, & deterreo,
Tamen uix humane patitur. uerum ſi augeam,

Aut etiam adiutor ſim eius iracundiæ,
Inſaniam prófecto cum illo.etſi Æſchinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem?aut cui non dedit
Aliquid?poſtremo nuper(credo iam omnium
Tædebat)dixit uelle uxorem ducere.
Sperabam iam deferuiſſe adoleſcentiam·
Gaudebam·ecce autem de integro. niſi quidquid eſt,
Volo ſcire,atq; hominem conuenire,ſi apud forum eſt.

Hem opportune.teipſum quærito.] In hoc actu diuerſi homines, diuerſi patres,& diuerſa ſtudia proponuntur.hic lenis,hic amarus.hic facetus, hic impolitus.hic facilis,hic pertinax & difficilis in delictis. Hem opportune. teipſum quærito.Melius quàm Menander:cũ hic illum ad iurgium promptiorem,quàm ad reſalutandum faciat. Quid triſtis es?] Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quærere. Vbi nobis Aeſchinus ſiet.] Quaſi quædam cauſa ſit triſtitiæ. Dixin' hoc fore?] Credo iam ut ſolet,obiurgabit. Quid ille fecerit?] Animaduertendum,ut interrogatus interroget more indignantium.quòd ideo fecit,quia uidet Mitionem eo uultu interrogare,ut uideatur minus reprehendere culpam Aeſchini. Quem neq; pudet quicquam,nec metuit quenquam.] Varie per caſus diſcurrit. Quẽ neq; pudet quicquam:contra illud quod alibi pater dicit,Erubuit,ſalua res eſt Quem neq; pudet quicquam.Magno ordine accuſauit.non(inquit) pudore mouetur patrum, non metu parentum,non timore legum. Ergo gradatim αὔξησις oratoria proceſſit. Tenere ſe ullam.] Bene tenere:quia legem.& eſt ἀμφιβολία oratoria. Nam illa quæ antehac facta ſunt, omitto.] Accuſatio duo tempora recipit:præteritũ,ab ante geſtis:& præſens,ab iis quæ obiiciuntur.Ergo utrunq; mira breuitate perſtrinxit. Modo quid deſignauit?] Deſignare,eſt rem nouam facere,in utranq; partem & bonam & malam.Nam & deſignatores dicti, qui ludis funebribus præſunt:credo ob eam cauſam,quòd ipſis ludis multa fiunt noua & ſpectãda: ſimul etiam turba retineatur,quæ fiunt aut in ſpectaculis,aut in litibus. Modo quid deſignauit?Puto ego deſignationem,contractionem,aut conductionem populi in unum intelligi.hoc enim contingit ei,qui aliquo flagitio plurium in ſe oculos & ora cõuertit,& ſpectaculo eſt uulgo:quemadmodum deſignatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent.

Deſignare
Deſignatores

Deſignauit.Hoc uerbum apud ueteres duas res ſignificabat.etenim praue & recte facta, deſignata dicebantur. Quid nam id eſt?] Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio.

Fores effregit.] Hæc ſingula magna cum uociferatiõe inferenda ſunt.ſtomachatur enim aduerſus male interrogantem. Fores effregit,atq; in ædes irruit.] Totum quidem unum crimen eſt Rapuit meretricem.Sed uide qua pompa,qua uociferatione dilatatur accuſatio Demeæ de moribus Aeſchini,nihil niſi inania referẽtis. Fores effregit,atq; in ædes irruit alienas.Hæc ſingula conſideranda ſunt.Et bene dicit alienas.quia ſi lenonis diceret, parua res uideretur. Ipſum dominum.] Iterum ſuppreſſa eſt infamis perſona. Atq; omnem familiã multauit.] Aut familiam pro ſeruis lenonis dicit:aut pro meretricibus,Multauit,lacerauit,mutilauit,molliuit atq; diſſoluit.Vnde Mulciber à multando quaſi mulciber. Vſq; ad mortẽ.] Magna inuidia cædis & mortis mẽtione,quæ tamen nulli accidit. Eripuit mulierem quã amabat.] Omnia magno colore,& accuſatorio dicta ſunt:& hoc maxime, quòd lenonem & meretricem non dixit,cõtentus facti atrocitate,perſonarumq; uilitatẽ reticens.

Multare
Mulciber

Mulierem eripuit.Non,abduxit:ſed eripuit. Clamant.] A præiudicato, & autoritate rumoris. Hoc aduenienti mihi quot Mitio dixere.] Quaſi dicat.diſplicet omnibus.& multi eum accuſant.nec tamen lenonis querelæ mentio fit.uide oratorem. Hoc autem, uel articulus,uel aduerbium loci eſt. In ore eſt omni populo.] Salluſt.In ore gentibus agẽs,populo,ciuitati. Si conferendum exemplum eſt.] Tanquã non ſit conferendum. Non fratrem uidet rei operam dare] Satis comice hoc infertur legentibus argumentum. nam magis in culpa ille ipſe eſt quem laudat. Rei dare operam.Non amori. Ruri eſſe.] Nõ in urbe. Parcum.] Non prodigum. Sobrium.] Non inſanum. Parcum ac ſobriũ. Contra illud,Cur amat?Cur potat? Rei dare operã.Quàm facete Poeta hæc omnia falſa & è contrario facit Demeam credere. Nullum huius ſimile factum?] Hoc cum admiratione. Mitio tan-

Hoc

tio tangitur,quaſi ipſius culpa ſit fratris natura. Nullum huius ſimile factum? Hoc cum admiratione indignantis pronuntiandum eſt,& ardentibus in Mitionem oculis. Et ſubaudiendum eſt,eſſe,aut inuenire. Hæc cum illi Mitio dico,tibi dico.] Illi, pro in illum:& tibi, pro in te. Tu illum corrũpi ſinis.] Deeſt,nam.ſed feruentius ἀσυνδέτως dicitur.& hoc Tibi & Tu,pronuntiandum eſt intento digito,& infeſtis in Mitionem oculis.nam hoc agi ſtomacho aduerſum diſſimulatores ſolet. Tu illum corrumpi ſinis.Mitius modo dixit,ſinis corrumpi:mox uehementius dicet,An laudi putat fore,ſi perdiderit gnatum? Homine imperito nunquã quicquam iniuſtius eſt.] Miro ſtomacho apud ipſum de ipſo tanquam apud alterum loquitur. Nihil rectum putat.] Proprie putat. nam hoc uerbũ, imperitorum eſt. Ordo eſt,Qui nihil rectum putat,niſi quod ipſe facit. Quorſum iſtuc?] Deeſt pertinet, aut dicis? Niſi quod ipſe fecit.] αὐθάδων. hoc enim proprium ruſticorum eſt atq; imperitorum. Quia tu Demea.] Id eſt homo imperitus. Hæc male iudicas.] Pari uirtute hæc leniter dicta ſunt,qua ſuperiora uehementer. Non eſt flagitium.] Non peccatũ negat eſſe: ſed flagitium non eſſe contendit.& ideo ſubindignanter pronũtiandum eſt:ut ſi dicat,Scortari quidem adoleſcentulum ,delictum eſt,ſed non eſt flagitiũ. & ueniæ locus nõ tam in facto,quàm in perſona eſt conſtitutus. Non eſt flagitium,mihi crede,adoleſcentulum ſcortari.Mire reſpondit,& oratorie,ad hæc quæ inuidioſe dicta ſunt.Nam quod ait ille, Eripuit mulierem quam amabat:hic ſcortũ dicit.quod Irruit in ædes alienas quaſi ex uino furens, potare.quod cum alijs graue propoſitum eſt,hoc ſolum dicendo, leue reddit:id eſt fores ef-

Mihi crede fringere. Mihi crede.] Quaſi imperito dicit,Mihi crede,nõ enim,Me intellige.Quod imitatus Cicero ſic Cælium exagitat,Magna ſunt,mihi crede:noli hæc contẽnere . Hic enim & autoritas dicentis,& contemptus oſtenditur audientis. Hæc ſi neq; tu neq; ego fecimus.] Quia dixit,Qui niſi quod ipſe facit,nihil rectum putat. Non ſiuit egeſtas.] Non uolũtas prohibuit,ſed neceſſitas.& ideo nulla laus. Quod tu feciſti inopia.] Nota Feciſti,in eo q̃d ſignificat non feciſti. Iniurium eſt.] Quia Nihil quicquam iniuſtius homine imperito.

Vnde id fieret.] Fieret producta prima ſyllaba.Ennius,Minime nomine fieri prauum.

Et tu illum tuum,ſi eſſes homo.] Multum progreſſus eſt accuſans accuſantem. Nam ſi eſſet unde fieret.Non eſt neceſſario conſequens,ſed probabiliter admittitur apud oratores. Non enim omnes qui habent unde faciant,continuo etiam faciunt. Expectatum.] Odioſum,& malæ uitæ.nam filijs parentes aut amabiles ſunt,aut expectati.amabiles,boni: expectati,mali,quorum mors in dies ſingulos expectanda & exoptãda ſit.nam expectamus ante diem,Speramus ad diem.unde auidior intelligitur qui expectat,quàm ille qui ſperat.

Eieciſſet foras.] Non dixit,amiſiſſet:ſed,ut quiddam abijciẽdum,eieciſſet. Quàm,ubi te expectatum.Eò rem produxit,ut ipſe magis uideatur conſulere diſciplinæ quam Demea.

Alieniore ætate,poſt faceret tamen.] ἐλλειπτικῶς. deeſt enim quamuis.Et faceret ultimum, magnam uim habet.nihil enim prodeſſet,inſuper obeſſet,retinere ab iſtis filium iuuenem. Alieniore pro aliena dicens,comparatiuum gradum pro poſitiuo poſuit. Pro Iuppiter.] Tragica exclamatio eſt.& bene,tanquã ipſe ſe reprehenderet Demea,adiecit. Tu homo adiges me ad inſaniam.] Et tu homo dicens,negat illi familiaritatem. Non eſt flagitium facere hæc?] Moraliter indignatio expreſſa eſt,iiſdem uerbis,quæ frater dixerat,repetitis. Ne me obtundas.] Ne me ſæpe,& moleſte interpelles. Nam obtundere,eſt aliquid ſæpe odioſe repetere. Tuum filium dediſti adoptandum mihi.] Mira argumẽtatio per ἐπαγωγήν, quæ

Inductio Inductio ab oratoribus dicitur,cũ per interrogationem peruenimus ad id quod uolumus, concludendum. Is meus eſt factus.] Sic progreditur,quaſi confeſſionis genus ſit aduerſariũ tacuiſſe. Si quid peccat Demea.] Concluſio dubiæ rei à non dubijs ſumpta. Si quid

Illi aduerbiũ peccat Demea. τῷ ἰδιωτισμῷ interpoſuit Demea: & repetitũ eſt,peccat. Ego illi maximam partem feram.] Errant qui,putant Illi eſſe pronomẽ,cum ſit aduerbium loci.ut,Illi mea triſtia facta,Degeneremq; Neoptolemũ narrare memento.Illi ergo,ibi ubi ille peccat. Quare quidam etiam Li ſyllabam diſcretionis cauſa,ut locũ ſignificet, corripiũt. Et maximam partem optime dicit.non enim uniuerſam,quia non ſolus pater Aeſchini eſt:ſed maximã, quia eius magis eſt cuius filius cœpit eſſe per adoptionem.Feram, ſuſtinebo, tolerabo.

Olet unguenta.] A ſummo ad imũ propoſita ſoluũtur.& mira uarietas eſt:Olet unguenta:ne diceret,obſonat,potat,unguitur,ne ſcilicet hæc exercitationis paleſtricæ, nõ luxuriæ dicerentur. Amat?] πρὸς τὸ, Cur amat? Dum erit cõmodum.] Dare ſcilicet. Vbi non erit.] Argentum ſcilicet. Sed,commodum dare ſubaudiendum eſt. Fortaſſe excludetur foras.] Hoc ita protulit,quaſi dicat,nihil ſibi deperiſſe ſi gratis forte fuerit ad amicã admiſſus.Et totum hoc τῷ ἐρωτηματικῷ legendum eſt.Et mire fortaſſe dicit,ut pater indulgẽs , & credens adoleſcentem poſſe etiam amari ab amica.non enim affirmauit,ut diceret, Excludetur foras. Fores effregit?reſtituentur.] Peruenit ad præſens crimen.illa enim antè acta fuerant

rant. Reſarcietur.] Reabundat. Et unde hæc fiant.] Iterum ſubaudiendum Eſt. Et ad huc non moleſta ſunt.] Quia non eſt flagitium adoleſcentem ſcortari. Ab alijs qui uere ſciunt.] Superbum fuiſſet, à me dicere. melius ergo ab alijs dictum eſt. Natura illi pater es. conſilijs ego.] Vrbane Mitio Conſilijs ſubiunxit. plus enim ualet ad laudem conſilium, quam natura. Et ſimul oſtendit poeta uerbis Mitionis, qui non natura, ſed affectu ſit pater, nullum patrem eſſe ſapientem: eum uerò poſſe ſine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem eſſe conſilium fecerit, nõ natura, hoc eſt qui filium adoptauerit. Et mire cum natura ſingulariter dixerit, pluraliter intulit, cõſilijs ego. Tun' cõſulis quicquam?] Apertior contumelia: & ideo ſequitur denuntiatio diſcedendi. Tune cõſulis quicquam? Quia dixit, Conſilijs ego pater ſum: à coniugatis argumentatus, reſpondit, Tune conſulis quicquam? quia à conſulendo conſilia dicuntur, & conſultores. Si pergis, abiero. Vt, Donec me flumine uiuo Abluero. Si pergis, abiero. ἀρχαϊσμὸς, pro abiho. & hoc geſtu abeuntis, uel abituri pronuntiatur. Sicine agis?] Recte, quia iam abibat: quaſi reuocantis correptio eſt. An ego totiens.] Hoc cõuerſum intelligas dicere. Audiam.] Deeſt Te: ſed exprimere durum fuit. Et hoc eſt obtundere. Curæ eſt mihi.] Aeſchinus ſcilicet. Curemus æquam uterq; partem.] Proprie, uterq; & æquã, quaſi particeps fratris. Propémodum.] Niſi addidiſſet propémodum, falſa uideretur eſſe ſententia. Ah Mitio. Religioſe commotus eſt: ac ueluti incuſatio eſt perfidiæ. & ideo exclamat dolens, & tranſit in iracũdiam, conceſſionemq;, quæ ἐπιτροπὴ dicitur. Mihi ſic uidetur.] Rationabiliter, non eſt ſic, dixit: ſed, ſic uidetur. non uult enim uerum eſſe. Quid iſtuc?] Deeſt, loquor, aut reſiſto. nam proprie ſignificatio eſt de ſententia ſua decedentis. Profundat, perdat.] ἐπιτροπὴ figura. Virgilius, Sequere Italiam uentis, pete regna per undas. Profundat. Perdat, pereat. Hæc ſic pronuntianda ſunt ut oſtendatur geſtu nolle quod loquitur. Si uerbum unum poſthac.] ἀποσιώπησις. Deeſt, tibi fecero, aut tale huiuſmodi. Rurſum. Quaſi curans iraſceris? An non credis?] Iraſci ſcilicet. Repetóne quem dedi?] Ruſticani ſtomachi eſt repetere ſemper uerba, quæ inuitus alius audierit. Repetón' quem dedi? Minus erat ſi Aeſchinum diceret: ſed plus eſt, quem dedi. Aegre eſt.] Quaſi dictum ſit, Quid ergo loqueris? quia ægre eſt. Cur ægre eſt? quia alienus non ſum. Alienus non ſum.] Mire alienus nõ ſum quaſi timeat iam dicere, pater ſum. Alienus non ſum. Satis cum ſtomacho: quaſi dicat, Si patrem me eſſe iam nõ licet, alienus nõ ſum. Iſte tuus.] Memoriter Iſte tuus ad illud quod dixerat, Meus eſt factus. Iſte tuus ipſe ſentiet poſterius.] Quantus ſis, quantumq; eum ames: hoc eſt, ut decipiatur per indulgentiam tuam. Ipſe ſentiet.] Sentire, multi pro malo poſuere, ut ipſe alibi, Sit rogas? Senſi: nam unam ei cœnam atq; eius comitibus dedi. Nolo in illum grauius. Scilicet quàm hoc. Poſterius. Etenim Demea ſatis hoc graue exiſtimat dictum in eum qui non prouideat in futurum: & arctius. quia pater eſt. Nihil. &, non nihil.] Nota figura eſt conueniens placidiſſimo ſeni, qui in reprehendendo adoleſcente moderatus eſt.

Nec nihil. Apparet Terentium fauere leniſſimis patribus: unde ſubiecit etiam rationem facti Mitioni. Neq; omnia hæc ſunt quæ dicit.] Bene à Mitione hoc dicitur: quia indulgentioris eſt plura ſcire: & ſuprà dixit, Ea ne me cælet conſuefeci filium. Et hic ſenſus eſt, Nec cõtemnenda ſunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc eſt, non ſola ſunt quæ dicit: ſed multa alia. Et ordo eſt, Neq; tamẽ hæc quæ dicit, ſunt omnia. Nonnihil moleſta. Placidiſſime nec nihil dixit, & non nihil maluit repetere, quàm uehementer iracundiam demõſtrare. eſt enim altera λιτότης. Non nihil moleſta hæc ſunt mihi.] Optime poeta Mitionem fecit commotum: ne ſi omnino immobilis eſſet, non indulgere adoptiuo filio, ſed omnino eum non curare uideretur. Ergo ſic in eum ſeruat placidum animum, ut tamen retineat patris affectum. Illi. Demeæ ſcilicet. Aut illi, id eſt ibi ubi Demea litigabat. Sed oſtẽdere me ægre.] *Ita eſt homo*
Conſtat ergo ægre pati. nam aliter non erat parens. Nam ita eſt homo.] Homo dixit mo- *Vt homo eſt*
raliter: ſic enim de ijs dicimus quos parce reprehendimus. ut alibi, Vt homo eſt, ita morem geras. Cum placo.] Id eſt cum uolo placare. Verum ſi augeam.] Argumentum à contrario: nam placare, contrarium eſt irritantibus augentibusq; iracundiam. Aut adiutor ſim eius iracũdiæ.] σύλληψις Nam à genitiuo caſu accuſatiuus aſſumptus eſt. Etſi Aeſchinus nonnullam in hac re.] Rurſus λιτότης, ut ſit mitis reprehenſio: & hoc ipſo grauis. nam Etſi, & Nonnullam nobis, temperamento ſunt poſita. Quam hic nõ amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid?] ἐξ ὑπερβολῆς, quam non, & cui non. Ea tamen hæc ſunt, ut non graui ſono accuſationis proferantur, ſed ſolam reprehenſionem contineant. Aliquid uerò, admirãtis eſt. Quod addidit meretricem, oſtendit Mitionem hoc ſolum adhuc ſcire: nihil autem de uitiata uirgine. Quam hic non amauit meretricem? Et hoc cum uenia & defenſione. nam colere meretricẽ, nõ eſt flagitium. & ſimul etiam uitiatæ uirginis ignarus oſtenditur Mitio. Aut cui non dedit aliquid? Aliquid dicendo, prætermiſit uel meretricem uel

Credo numerum. Credo iam omnium tedebat.] Etenim addimus ad ea quæ apud nos parum certa ſunt, Credo. Credo, id eſt puto. Dixit ſe uelle uxorem ducere.] Mirum eſt apud Terentium, cum etiã per neſcias perſonas indicet argumenta. nam cum Mitio ueſciat amari ab Aeſchino ciuem uirginem: tamen dicit, Credo, iam omnium tædebat: &, Dixit ſe uelle uxorem ducere. Sic, ex parte magna oſtendit neſcius argumẽtum: ideo, quia ueriſimile eſt amantiſſimum Aeſchini Mitionem omnes ſcire affectus adoleſcẽtis & cõſuetudines. Et apparet præterea, conatum ex parte fateri uitiatum amorem Aeſchinum: & pudore impeditum, tantum hoc dixiſſe quod honeſte potuit, uelle ſe uxorem ducere. quam autem uellet, tacuiſſe confuſum. Sperabam iam deferuiſſe adoleſcẽtiam.] Recte ſperabam, pro gaudebam. ſic enim dicimus, cũ erraſſe nos cernimus. Et mire, nõ dixit, ſperabam illum iam corruptum: ſed, mitis ſenex totum ætati attribuit, nihil filio. Deferuiſſe adoleſcentiam. Seruat propoſitum circa ætatis ueniam. Deferuiſſe. Quaſi deorſum à feruore tenuiſſe. Legitur & deſæuiſſe. Ecce autem de integro. niſi quicquid eſt. ἀποσιώπησις prima: quia non uult credere. Niſi quicquid eſt. Deeſt, quia: ut ſit, niſi quia. Et eſt ſenſus, Niſi quia non temere credo, & uolo ſcire quicquid eſt.

ACTVS II. SCENA I

SANNIO LENO. AESCHINVS ADOLESCENS.

S. OBſecro populares ferte miſero, atq; innocẽti auxiliũ· *Iãb. tet. cata.*
Subuenite inopi. AE. otioſe, nunc iã ilico hic conſiſte· *u eliditur*
Quid reſpectas? nihil pericli eſt· nunquam, dum ego adero, hic
S. Ego iſtam inuitis omnibus. *Dimeter* (te tanget.
AE. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam iterum ut uapulet.
S. Æſchine audi, ne te ignarum fuiſſe dicas meorum morum, *Troch. tet. acata.*
Leno ego ſum. AE. ſcio. S. at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optuma.
Tu quod te poſterius purges, hanc iniuriam mihi nolle
Factam eſſe, huius non faciã. crede hoc, ego meum ius perſequar. *Troch. cat.*
Neq; tu uerbis ſolues unquam, quod mihi re maleſeceris.
Noui ego ueſtra hæc, nollem factum, iuſiurandum dabitur, te eſſe *Acat.*
Indignum iniuria hac, indignis cum egomet ſim acceptus modis. *Catal.*
AE. Abi præſtrenue, ac fores aperi. S. cæterum hoc nihil facis.
AE. I intrò nũc iam. S. at enim non ſinã. AE. accede illuc Parmeno, *Iamb. aca.*
Nimium iſtoc abiſti· hic propter hunc aſſiſte. hem, ſic uolo. *Troch. catal.*
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos.
Ne mora ſit, ſi innuero, quin pugnus continuo in mala hæreat. *Iãb. quad. acat.*
S. Iſtuc uolo ergo ipſum experiri. AE. hem ſerua· omitte mulierem.
S. O facinus indignum. AE. geminabit niſi caues. S. hei miſeriam. *Troch.*
AE. Non innueram· uerum in iſtam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. S. quid hoc rei eſt? regnúmne Aeſchine hic tu poſſides? *Iãb. acat.*
AE. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis uirtutibus.
S. Quid tibi rei mecũ eſt? AE. nihil. S. quid? noſtine qui ſim? AE. nõ deſidero.
S. Tetigi ne tui quidquam? AE. ſi attigiſſes ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Reſponde. AE. ante ædeis non feciſſe erit melius hic conuicium.
Nam ſi moleſtus pergis eſſe, iam intrò arripiere, atq; ibi
Vſq; ad necem operiere loris. S. loris liber? AE. ſic erit.

O homi-

S. O hominem impurum,hicine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?
AE. Si ſatis iam bacchatus es leno,audi ſi uis nunc iam.
S. Egóne bacchatus ſum in te,an tu in me? AE. omitte iſta,atq; ad rem redi.
S. Quam rem?quò redeam? AE.iámne me uis dicere,quod ad te attinet?
S. Cupio modo æqui aliquid. AE.uah,leno iniqua me non uolt loqui.
S. Leno ſum,fateor,pernicies communis adoleſcentium,
Periurus,peſtis,tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id reſtat. S.illuc quæſo redi quò cœpiſti Aeſchine.
AE. Minis uiginti tu illam emiſti,quæ res tibi uertat male.
Argenti tantum tibi dabitur. S.quid,ſi ego tibi illam nolo uendere?
Coges me? AE.minime. S.nanq; id metui. AE. neq; uendundam cenſeo,
Quæ libera eſt nam ego illam liberali aſſero cauſa manu.
Nunc uide utrum uis argentum accipere,an cauſam meditari tuam.
Delibera hoc,dum ego redeo leno. S.prò ſupreme Iupiter,
Minime miror,qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit uerberauit me inuito abduxit meam.
Ob malefacta hæc tantidem emptam poſtulat ſibi tradier. *Troch.cata.per-*
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi. *mixtis Iamb.acat.*
Verum enim quando bene promeruit,fiat, ſuum ius poſtulat. *In enim elidi-*
Age iam cupio,ſi modo argentum reddat.ſed ego hoc ariolor: *tur m*
Vbi me dixero dare tanti,teſteis faciet ilicò
Vendidiſſe me.de argento ſomnium,mox cras redi.
Id quoq; poſſum ferre ſi modo reddat,quanquam iniurium eſt.
Verum cogito id, quod res eſt, quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda,& muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

OBſecro populares.] Popularitas in omnis rei conſortium ſumitur. nunc autem populares ciues dicit. & hoc eſt quod ueteres quiritari dicebant,Quirites con/clamare. Obſecro populares,ferte miſero,atq; innocenti auxiliū.] Hic exem/plum eſt cōtumelioſi per potentiam diuitis,& in perniciem ſuam pauperis con tumacis. Subuenite inopi.] Vide q̄ poſteriora uehemētiora ſunt ad incēdendum popu/lum.primo,miſerū:pòſt,innocētem:ad ultimū,inopem poſuit.& primo,ferte auxiliū: pòſt, ſubuenite.Et totum hoc principium,à beneuolentia ſumitur:quæ cōparatur ex inuidia po/tentiæ Aeſchini.nam contraria in Aeſchino eſſe uult intelligi. Miſero atq; innocenti auxi/lium,ſubuenite inopi.Tria ſunt,Miſer,Innocens,inops. Otioſe nunc iā.] Otioſe ſecure ſi/gnificat.nā niſi qui ſecurus eſt,otioſus nō eſt. Ilico.] Modo locū,nō tēpus ſignificat. Otio/ſe nunc iā ilico hic cōſiſte.Simul imperauit modū,tēpus,locū,factū.Modū,otioſe:Tempus, nunc:Locū,hic:Factum,conſiſte.Nam Iam & Ilico,alterū tempori adiungit̃,alterū loco.At cōſiſtere,eſt audacter & cōſtanter ſtare:ut,Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterq;. *Populares* *Quiritari* *Otioſe* *Ilico* *Iam* *Conſiſtere*

Iſtam inuitis omnibus.] Deeſt abducā. Ego iſtam inuitis omnibus. Bona ἔλλειψις. ne/mo em̄ plene loquit̃ qui luctatur Quanq̄ eſt ſceleſtus, nō cōmittet.] ἀνακόλουθον primum. nam cum præpoſuiſſet quanquam:non ſubiecit tamen. Nunquam.] Pro non. Virgilius, Nunquā omnes hodie moriemur inulti. Iterum ut uapulet.] Minaciter Poeta priorem li/tem ſuſtulit,dicendo iterum:ut non eadem lis eſſet de qua ſuprà Demea queſtus eſt:ſed in/ſtaurata naſcat̃. Cōmittet.Perficiet:ſed hoc proprie de illicitis,& puniēdis facinoribus di/cimus.Et ſimul hic oſtendit Comicus adoleſcēs cedere ſe lenoni,inuitū ſe noxā intuliſſe: & id q̄d fecerit,feciſſe lenonis culpa,nō ſua. Leno ego ſum.] Leno, terribiliter pronūtiandū *Committo*

eſt:quaſi dicat,cui ſupplex eris.Sed ex argumento eſt,quòd cõtemnit Aeſchinus minas le-
nonis:utpote qui iam uxorem decreuerat ducere. Scio.] Hic ſic reſpondit quaſi in lenone
imminutio capitis tantum conſiſteret. Fide quiſquam optima.] Fides in concipiẽdis cõ-
Huius non facio minationibus,denuntiatio,comminantis eſt. Huius non faciam.] Figurate ergo, Quod
te purges,id eſt,purgationem tuam.Huius autem, λατινισμὸς eſt.Aut enim ſtipulam , aut floc-
Ius cum mouerat,aut ſummum digitum. Ego meum ius perſequar.] Hoc eſt lenonium.
Iniuria Meum ius.Meam libertatem. Meum ius.Meam uindictam.Nam ut illa iniuria eſt quæ
Perſequor fit innoxio:ita ius uindicta illa quæ redditur reo. Perſequar.Vlciſcar.Cicero.Tu dũ tuas
iniurias per te,id quod non poteſt,perſequi conaris. Huius non faciam. Cicero,Ne tantu
lum quidem commotus eſt. Neq; tu uerbis ſolues unquam quod mihi re malefeceris.]
Soluere νομικῶς. Et ſolues,lues,perſolues,id eſt ſatisfacies ,ac te purgabis. Re malefeceris. Acuen-
dum eſt re,& ſignificanter proferendum .ibi enim eſt ſentẽtia.Et plus dixit, re malefeceris,
quàm iniuriam feceris. Noui ego ueſtra hæc.] ἔλλειψις: deeſt enim,uerba. Iuſiurandum
dabitur.] Hoc eſt iurabimus te eſſe indignũ cui iniuria fiat huiuſmodi.Aut ſeparatim iuſiu
rãdum dabitur:& ſeparatim,te eſſe indignum iniuria hac.& ſic melius.uerba enim ſatis fa-
ciunt,cum res colligitur in generalibus cauſis.nam ſæpe iræ ac lites iureiurando ſunt termi
natæ. Indignũ iniuria hac.] Comice indignũ & indignis. Abi præſtrenue.] Aut abi præ,
id eſt prior.aut abi præ,id eſt præi,ut,I præ,ſequar.aut præſtrenue:ut,Prædiuitis urbe Lati
ni. Abi præſtrenue.Magna contẽptio minarum lenonis,non reſpondiſſe Aeſchinum ad
ea quæ dixerat. Cæterum hoc nihil facis.] Nihil pro non:legitur & nihili. At enim non
ſinam.] Enim,inceptiua particula apud ueteres fuit.ſed & conuenit perturbationi. Nimi-
Propter um iſtoc abijſti.] Quaſi ex contumacia lenonis appareat, quòd multum abierit. Propter
hunc.] Iuxta hunc.ut Virgilius,Templum de marmore ponam Propter aquã. Hem, ſic
uolo.] Mire comicus ex alterius uerbis,quid faciat alter, oſtendit. Quin pugnus conti-
Pugnus nuo.Pugnus,à pugna dictus:aut ab illo pugna. Pugnus continuo. Id eſt ueſtigium liti-
gantis. Iſtuc uolo ergo ipſum experiri.] Expreſſe oſtendit pauperioris loquacem contu-
maciam uſq; ad pericula cædis. Iſtuc uolo ergo ipſum experiri. Hoc illo dicente, Seruus
lenonem uerberat. Hem ſerua.] Neſcias cui dicat hæc Aeſchinus an lenoni,an ſeruo.ſed
ſeruo magis eſt ueriſimile. Geminabit niſi caues.] Hoc comminantis eſt,nõ iubentis feri-
re.ſed quia longe ſtat Parmeno,gemina putauit dictum.Et geminabit:ſubaudiendũ eſt pla
gam. Geminabit niſi caues.Non ſingularem pugnum,& unũ dabit,ſed geminabit:quaſi
dicat,geminato duplicatoq; numero inferet. Hei miſero mihi.] Leno pulſatur. Non in-
nueram.] Conuenienter poeta auidiorem Parmenonem malefaciendi inducit, cum ſuprà,
dominum inuitum oſtenderet cogi ad inferendam iniuriam. In iſtam partem potius pec
cato.] Vt uerberes non iuſſus potius,quam iuſſus non uerberes. Nunc iam.] Duæ partes
ſunt.Et bene iã,quia ſero,& poſt plagas.Et utrũ hoc lenoni, ut abeat:an puellæ , ut introeat
dicitur?ſed facetius eſt ſi lenoni intelligas dici:quaſi hoc factum ſit quod uoluerit : & quaſi
uenerit ut uapulet.Et iam etiã tarditatis incuſatio eſt.ut Virgilius,Iam melior,iam diua pre
cor. Regnumne Aeſchine.] Inuidioſa moraliter exclamatio,& ardentior ad plagas. Re-
gnumne Aeſchine hic tu poſſides?] Bene hic,id eſt Athenis,ubi grauius crimen eſt domina
ri uelle.Nam tyranni ibi ſemper oppreſſi ſunt,& maxime proximi. Si poſſiderem.] ἐκ τῆς
εἰρωνεία contemnentis inuidiam. Ornatus eſſes ex tuis uirtutibus.] Cito oſtendit quan
tum à ſe longe ſit regnum:qui dixerit ornari potuiſſe lenonẽ. Ex uirtutibus tuis.Sic uete-
res per εἰρωνείαν uirtutes pro flagitijs dicebant . Lucilius.Animo ac uirtutibus. Quid tibi
rei mecũ eſt?] Hoc quia uerberatus eſt,dicit.ut ſit,qd tibi debeo? nõ quia nihil ſibi debeat.
Nihil.] Facete,quia ipſe abſtulit,& nihil uult à ſe reperi. Quid?noſtin' qui ſiem?] Pro-
prie:ſic enim dicit,qui nihil quicquam debet,Non me nouit:nõ quòd ignoret,ſed quòd in
Attingere iure nõ cernat. Si attigiſſes.] Plus dixit,attigiſſes,q; tetigiſſes.eſt enim multo minus attin
Tangere gere,q; tangere. Qui tibi magis licet.] Hic nõ tam ratiocinatio eſt,q; exclamatio per dolo
rem. Meam habere,pro qua ego argentum dedi.] Meam,ſuffecerat:ſed magna moralita-
te additum,pro qua argentum dedi,ad uociferationem.ſimul eſſe oſtendit leno quod repe-
Habere tat, Qui tibi magis.] Si mihi inquit,non licet attingere tuam:cur tibi licet meam, nõ tan-
gere:ſed habere?Et habere,utrũ domi in conſuetudine:an corrumpere,id eſt ſtuprare intel
ligimus? Ante ædes nõ feciſſe erit melius hic conuiciũ.] Non erat q̃d ad hæc iuſte reſpon-
Lora deret:& ideo ſic reſpondet,ut conuicium dicat quod uerum eſt. Loris liber?] Lora apud
Mancipia ueteres laura dicebantur,à lauro triumphorum:ſub qua mos erat captiuos uinciri,duciq;
Serui per pompã.ideo autem,ut cõditionis reminiſcant,loris cædũtur mancipia.Nam mancipia
dicuntur,q; manu capta ſunt: Serui,qui ſeruati ſunt, cũ eos occidi oporteret iure belli. Vn-
de Virg.ſic inducit captiuũ rogantem,Per patrios manes,per ſpes ſurgentis Iuli,Te precor
hanc

Impurus

hanc animam ſerues natoq; patriq;. Hicine libertatem.] Scilicet Athenis. O hominem impurũ.] Sic ueteres impurum generaliter pro improbo ponebãt: ut in eadem hac fabula, Perſuaſit ille impurus, ſat ſcio. Aequam omnibus?] Quaſi diceret, ubi non eſt: quando Aeſchinus loquitur. Et bene omnibus: ut ne lenones quidem uideantur excepti. Mitte iſthæc, atq; ad rem redi.] Superbe adoleſcẽs maleficium nõ putat lenoni eſſe purgandum. Ad rem autem, ad negotium de quo agitur, dicit. Quam rem?] Quam abduxiſti. Res enim, pecunia intelligitur: uel id pro quo pecunia danda eſt. Quo redeam?] Ad quam euertiſti domum: quia, Fores effregit, atq; in ædes irruit alienas. Id quod ad te attinet?] Quod tibi prodeſt, & commodum eſt. Cupio.] Ille, uis dixit: hic, cupio. Modo æqui aliquid.] Subaudiatur, dicas. Vah Leno iniqua me nõ uult loqui.] Nomẽ ſacrilegum, & iniuſtum Leno, iniquitatem agitat, iuſtitiæ patrocinatur. hoc totum εἰρωνικῶς pronunciandum eſt. Leno ſum.] Figura συγχώρησις Orta eſt iniuria.] Orta, cœpta. Illuc quæſo redi quo cœpiſti.] Figurate. rectum enim erat, unde cœpiſti. niſi forte Quo pronomẽ eſt modo accipiendum: ut ſit, à quo. Et bene memor eſt dixiſſe Aeſchinum, Mitte iſtæc, atq; ad rem redi.

Res

Vertunnus

Quæ res tibi uertat male.] Adijcit contumeliam, quaſi & hoc ſit multum inimicum. Vertunnus dicitur deus, qui rebus ad opinata reuertentibus præeſt. ſæpe autẽ male cedit quod bonum putatur: & hoc eſt male uertiſſe. ut ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ percunti. de quo Virgilius, Enſemq; recluſit Dardanium, non hos quæſitũ munus in uſus. Quid, ſi ego tibi illam uendere nolo?] Hæc maioris ſunt ſtomachi: & ideo ſtultiora. nam quod iam amiſit, uẽditurum ſe negat. Et quid ſi nolo: Noue dictum eſt, & τὸ ἰδίωμα. Quid, ſi nolo uendere? coges me? Poteſt autem dici, Qui ſi nolo, coges me? Minime.] εἰρωνεία Nanq; id metui.] εἰρωνεία contumax & ridicula in eo, quòd iam amiſit id de quo dixit ſe cogi non poſſe. Nam ego illam liberali aſſero cauſa manu.] Ordo eſt, Ego liberali cauſa manu aſſero. Et ſunt iuris uerba: à quibus etiam Aſſertores dicuntur uindices alienæ libertatis. Nam & cauſa ipſa, liberalis dicitur, quæ actionem in ſe continet libertatis.

Aſſerere manu

Aſſertores

Liberalis

Prò ſupreme Iupiter.] Hæc locutio ad hoc inducta eſt, ut ex uerbis lenõis appareat q̃ facile mitis fieri poſſit, & quiduis libenter accipere. Prò ſupreme Iupiter. Supremum nunc dicit ſummum, ab eo quod eſt ſuperum, & ſuperius. Virgilius: Rex ipſe Iouis de gente ſuprema, Troius Aeneas tua nos ad limina miſit. Et non abhorret à perſona & plebeij, & lenonis, & uiri paſſi Iouem ipſum conuicio perſequi, ut quotidie uidemus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. Minime miror qui inſanire occipiunt ex iniuria.] Senſus hic eſt, inſanos fieri per iniuriam pleroſq; mirabar. ſed iam nõ miror, poſtquàm ego ipſe per iniuriam quam ſum paſſus, inſanire compellor: adeò ut exclamem Prò Iupiter. Et ſimul aduerte uigilantem poetam, ut ubicunq; in comœdia uocem tragicam extulerit, ſtatim perſonam inſanam dicere faciat. ſic & ſuprà, Prò Iupiter, tu homo nunc adiges me ad inſaniam. Me inuito abduxit meam.] Honeſtiori perſonæ hæc querela ſufficeret, abduxit meam. Sed leno bene addidit, me inuito. nam abducuntur meretrices abſq; uoluntate lenonum. Et decora locutio eſt per ἔμφασιν, me inuito abduxit. non enim addidit, puellam, aut quid tale. Tantidem emptam poſtulat.] Tantidem emptam legitur, & totidem emptam. Homini miſero, ſecũdum illud Menandri * Homini miſero plus quingentos colaphos infregit.] Contumelioſa cædes, colaphus, & digna lenone. Infregit. Vt illudens hoc feciſſe Aeſchinus uideatur, cum ſonitu ſe colaphizatum ſignificat. Infregit autem, illiſit, inflixit. Vt ſit ſenſus, inflixit homini miſero pluſquam quingentos colaphos. Et flebiliter pronũtiandum eſt. hoc enim exprimitur, ut tamen accuſet in alieno facto fortunam ſuam. Et uide quantũ hoc diſtet ab illo quod ſuprà dicebat. Ipſum iſtuc uolo experiri. hoc, quia ſolus eſt. illud, quia cum aduerſario. Bene promeruit.] Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit: cui cõtrarium eſt commeruit. Nam mereri & promereri eſt præſtare beneficiũ. Virgilius, Quiq; ſui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. Vbi me dixero tanti dare.] Recte dixit. ubi enim pactio interceſſerit pretij, iam ereptionis actio ſublata erit, & pretium debebitur. Mox cras redi.] Tranſit ad μικρολογίαν. Id quoq; pati poſſum.] Id, Mox cras redi, id eſt moram. Quanquam iniurium eſt.] Vẽdere id quod nolis. Eſt ſcilicet. Id quod res eſt.] Pro, id quod uerum eſt: bona locutio. Quando cum quæſtum occeperis.] Vt in Andria, Deinde quæſtum occcipit. Muſſitanda.] Patiẽda, conſideranda cum ſilentio, & ut in amatore putanda, atq; per hoc perferenda. Muſſitare enim proprie eſt diſſimulandi cauſa tacere: dictum uel à muto, uel ab M, quæ litera eſt nimium preſſæ uocis ac pene nullius, adeò ut ſola omnium cum inter uocales inciderit atteratur atq; ſubſidat. Hinc Virgilius, Muſſat rex ipſe Latinus. Fruſtra egomet mecum.] Præparationis genus ad accipiendas uiginti minas totius ſummæ deſperado.

Totidem

Tantidem

Infregit colaphum

Promereri

Mereri

Commereri

Id quod res eſt

Muſſitare

ACTVS

ACTVS II. SCENA II

Iambici quadrati acatalectici & Senarij.

SYRVS SERVVS. SANNIO.

S. TACE, egomet conueniam iam ipſum· cupide accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat ſecũ eſſe actũ. quid iſtuc Sannio eſt quod te audio
Neſcio quid concertaſſe cum hero? SA. nunquã uidi iniquius
Certationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego uapulando, ille uerberando uſq;, ambo defeſſi ſumus.
S. Tua culpa. SA. quid agerem? S. adoleſcenti morem geſtum oportuit.
SA. Quid potui melius, qui hodie uſq; os præbui? S. age, ſcis quid loquar?
PECVNIAM IN LOCO NEGLEGERE, maximum interdum eſt lucrum. SA. hui.
S. Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paululum, atq; *Eliſio excipitur a*
Adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime, *uerſu ſequenti*
Ne non tibi iſtuc fœneraret. SA. EGO SPEM pretio non emo.
S. Nunquam rem facies· abi, neſcis ineſcare homines Sannio.
SA. Credo iſtuc melius eſſe, uerum ego nunquam adeò aſtutus fui,
Quin quidquid poſſem, mallem auferre potius in præſentia.
S. Age, noui tuum animum. quaſi iam uſquam tibi ſint uiginti minæ,
Dum huic obſequare. præterea autẽ te aiunt proficiſci Cyprum. SA. hem.
S. Coemiſſe, hinc quæ illuc ueheres multa· nauem conductam, hoc ſcio,
Animus tibi pendet: ubi illinc ſpero redieris, tamen hoc ages.
SA. Nuſquam pedem: perij hercle, hac illi ſpe hoc inceperunt. S. timet,
Inieci ſcrupulum homini. SR. ó ſcelera, illuc uide *Senarij Iamb.*
Vt in ipſo articulo oppreſſit· emptæ mulieres
Complures & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Niſi eò ad mercatum ueniam, damnum maximum eſt.
Nunc ſi hoc omittam, actum agam· ubi illinc rediero,
Nihil eſt. refrixerit res, nunc demum uenis?
Cur paſſus? ubi eras? ut ſit ſatius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum perſequi.
S. Iámne enumeraſti, quod ad te rediturum putes? *Elide d*
SA. Hocine illo dignum eſt? hocine incipere Æſchinum?
†Per oppreſſionem ut hanc mihi eripere poſtulet? *In Per eliditur e*
S. Labaſcit. unum hoc habeo· uide, ſi ſatis placet,
Potius quàm uenias in periculum Sannio,
Seruéſne, an perdas totum, diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi,
Etiam de ſorte nunc uenio in dubium miſer.

Pudet

Pudet nihil,omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber eſt totum caput·
Etiam inſuper defraudet? nuſquam abeo. s.ut lubet,
Nunquid uis,quin abeam? SA.imò hercle hoc quæſo Syte,
Vt ut hæc ſunt facta,potius,quàm lites ſequar,
Meum mihi reddat:ſaltem quanti empta eſt,Syte.
Scio non te uſum antehac amicitia mea:
Memorem me dices eſſe,& gratum. s.ſedulo
Faciam. ſed Cteſiphonem uideo.lætus eſt
De amica. SA.quid quod te oro? s.pauliſper mane.

TAce,egomet conueniã iam ipſum.] In hac ſcena actus eſt exemplum continens uitæ auarorũ,qui ſæpe in damnũ ipſius auaritiæ rationibus ruunt: ſimul etiam duorum inter ſe nequam hominum ſpectanda quædam uiciſſim, & doloſa captio eſt. Tace,egomet conueniã ipſum. Tace,ſi pro aduerbio eſt,omnibus dicitur. ſi pro uerbo ponitur, dicitur Cteſiphoni maxime ſolicito & ſupplicãti omnibus ob metũ patris. Iam autem,nõ tarditatis eſt,ſed properationis ſignificatio. Bene dicat ſecũ eſſe actum.] Actum,recte additũ eſt:nam multa etiã cupide accipimus,ita tamen ut male nobiſcũ eſſe dicamus actum. Quid iſtuc Sannio eſt?] Illud ſupra poſt ſcenã: hoc iam in proſcenio dicitur.Et uide quàm ingenioſe Terentius,qui ſuprà ab Aeſchino lenonis nomine facit Sannionem uocari, utpote ab homine arroganti & feroci ob ætatem & negocium:at hunc blande circunuenientẽ honorificentius inducit cũ lenone loqui,& Sannionẽ eum uocare.Sanè qui in ſordidis profeſſionibus agunt uitam,honorifice nomine proprio appellas.ſed qui in ſplendidis artibus ſunt cõſtituti gaudent artis nomine nũcupari, ut Imperator, Orator, Philoſophus. Sic & Eunucho, Audire uocẽ uiſa ſum modo militis,apud ſe loquens meretrix.Et poſtꝙ illũ cominus uidet,Salue mi Thraſo inquit:non,ſalue miles, quod erat duriſſimũ.Et mox irata perſonat,Miles nũc adeò edico tibi. Neſcio quid cõcertaſſe cũ hero?] Argute poſitũ neſcio quid.uult enim ex illo audire,ut nanciſcat̃ initiũ quod perſuadendũ ſuſcepit. Concertaſſe.οἰκονομία.honorifice hominẽ tractat, ut & placidũ ſibi reddat,& ut eũ faciat ad contemnendã pecuniã liberalem.nam honeſtas adimit auaritiam.

Concertationẽ comparatã.] ἀνατίρη, quia ille cõcertaſſe dixit,nõ cæſum eſſe. Comparatam.Proprie,aliàs conſtitutã.Et cõparatã ad dictum Syri refert, qui ait cõcertationẽ fuiſſe, pares faciens Aeſchinũ & Lenonem.nam Sannio uult ſibi deberi pro eo quod uapulauit: quod abſtulit illi Syrus,dicendo eum nõ uerberatum eſſe,ſed potius cõcertaſſe. Et proprie dixit cõcertationem, ipſum actum. nam certamẽ,eſt res ipſa de qua certat̃,uter columbam ſagitta feriat:uter prior decurrat ad metas. Vnde Virgilius, Velocis iaculi certamina ponit in ulmo. At uerò certatio,ipſe actus contentioꝙ certantiũ eſt. Ille uerberando uſꝙ ambo defeſſi ſumus.] Incerta eſt diſtinctio,uel uerberando uſꝙ,uel uſꝙ defeſſi.& eſt Vſꝙ aduerbium,ſignificans aut diu,aut multum. Tua culpa.] Poteſt & nominatiuus & ſeptimus caſus eſſe.ſi nominatiuus eſt,deeſt Eſt:ſi ſeptimus,deeſt Factum eſt. Adoleſcenti morem geſtum oportuit.] Ab ætate adiuuatur ſententia.Ideo adoleſcenti dixit, non Aeſchino.Et morem gerere,proprie lenonis & meretricis eſt:unde & ipſe ſic reſpondet,ut non fugiens ὑπομένων dicat,uſꝙ os præbui. Adoleſcenti morem geſtum oportuit. Cum ἔμφασει Adoleſcenti pronuntiandum eſt,ſcilicet qui facilius aſſentatione caperetur. Qui potui melius.] Subauditur,morem gerere.Et hoc ſubtiliter leno,cũ morem gerendum fuiſſe in meretricis pretio dixerit Syrus.Hodie autem,non tempus ſignificat, ſed iracundam eloquentiam ac ſtomachum.Vt Virgilius.Nunquã omnes hodie moriemur inulti. Age.] Modo age,corripientis eſt aduerbium. Scis quid loquar?] Argute:quia ſimulauerat leno nõ intellexiſſe quid dixerat ſeruus. Scis quid loquar? Legit̃ &,ſcis qui loquar. In loco neglegere,maximum interdum.] Bene additum eſt in loco,& interdum:non enim ſemper. Si nunc de tuo iure cõceſſiſſes.] Bene tuo iure:ne diceret,non erat res mea quam uenalem habui. Aut de tuo iure,de lenonina duritia:ut alibi,Meo iure utar,ut potior ſit qui prior ad dandũ ſit. Ne non tibi iſtuc fœneraret.] Fœneratũ,eſt cum lucro redditũ & multiplicatũ. Fœneraret ergo,nõ Aeſchinus,ſed ipſa res in qua fœneratio eſt. Ego ſpem pretio non emo.] ἀνθυποφορὰ contra Pecuniã in loco neglegere,maximum interdum eſt lucrum. Nunquã rem facies.]

Tace Comparare Certamen Certatio Hodie Age Fœneratum

Leno

Res Leno quicquid agit,ad lucrum refert:& ſic lucri genus dicit eſſe Syrus à lenone, quemadmodum perſuadet.Et nota Rem,& litem,& negocium meretricis,& patrimoniũ,& omnem pecuniam nominari. Nunquam rem facies. Secundum perſonam ſerui lenonem Syrus *Ineſcare* hortatur,hominem ad lucrum excitans,non ad honeſtatẽ. Neſcis ineſcare homines.] μεταφορὰ ab aucupibus,qui auibus capiendis effundunt cibum. Credo iſtuc melius eſſe.] Vide comicum errorem utriuſq; perſonæ,& callidi lenonis,& captioſiſſimi Syri ſerui. Age.] Age,nunc uerbum eſt ſignificans dic.quia iam prope eſt ut conſentiat perſuadenti. Tuum animum.] Deeſt,liberalem. Quaſi iam uſquam tibi ſint uiginti minæ.] Senſus,Quaſi numero in aliquo ducas,& in aliqua æſtimatione conſtituas:& non ſi uelis,penitus cõtemnas uiginti minas,dummodo huic obſequi uelis. Te aiunt proficiſci Cyprũ.] Et eum nõ pro *Præterea aũt* fecturũ dixit,ſed iam proficiſci:& non ab uno dicit ſe audiuiſſe,ne negaret:ſed aiunt inquit. Præterea autẽ.] ἀρχαϊσμὸς eſt figura.Nam ueteres libenter coniunctiones multiplicabãt. Coemiſſe hinc quæ illuc ueheres multa.] Nuſquam hoc oſtendit aliás Terentius:ſed apparet ex cõfeſſione lenonis uera hæc omnia eſſe.Et mira uarietas eſt,proficiſci,coemiſſe, Cõductam nauem:ne diceret,proficiſci,emere,& conducere nauem.Et conductam nauim addidit,ut dilationem res habere non poſſit. Hoc ſcio,animus tibi pendet.] Hoc & correpte legi poteſt,ut articulus demonſtratiuus ſit:& producte, ut ſignificet aut hanc rem , aut hũc *Hoc agit* locum,id eſt Cyprum. Vbi illinc ſpero redieris.] Ex ſpe ſua uult Syrus oſtẽdere quid leno debeat ſperare,id eſt non ſe accepturum modo. Tamen hoc ages:] Hoc eſt exiges debitum.nam hoc agere dicimus eum qui inſtat negocio ſuo. Nuſquam pedem.] Quia exclamatio eſt,per ἀποσιώπησιν non completur. Inieci ſcrupulum homini.] Hoc leno nõ audit. ſimul enim dicitur,cum ille clamat,& ideo ſimul legi non poteſt.Et hic oſtendit Syrus quo hæc conſilio locutus ſit. Quæ porto Cyprum.] Hanc inſulam poſuit Poeta uel quòd Veneri ſacrata ſit,ut Horatius,Sic te diua potens Cypri.Vel quod mercatus in ea ſit:ut idem, Nunquam dimoueas, ut trabe Cypria Myrtoũ pauidus nauta ſecet mare. Illuc uide.] Vi*Scrupulus* de τῷ ἰδιωτισμῷ dicit. Vt in ipſo articulo oppreſſit.] μεταφορὰ perſeuerans à ſcrupulo, id eſt, lapillo qui nos in calceo latens plerũq; lædit.Et oppreſſit,uel Aeſchinus, uel res ipſa quam ſubijcit,id eſt quod ait,Emptæ mulieres complures,&c. Item hinc alia.] In lenonis mercibus ἰσοχή. Emptæ mulieres complures.] σύλληψις Emptæ.legitur & empta. Niſi eò ad *Mercatus* mercatum ueniam.] Eò,nunc aduerbium eſt loci,id eſt Cyprum.Mercatus autem , locum tempuſq; ſignificat. Damnum maximum eſt.] Quia & hoc damnum in pretio mulieris *Actum agere* eſt. Nunc ſi hoc omittam.] Quod damnum eſt ſcilicet . Hoc autem dicit negocium cum Aeſchino. Actum agam.] Prouerbium,id eſt nihil agam.quod enim in iure ſemel iudicatum fuerit,reſcindi,& iterum agi non poteſt.Sic phormione,Actum (aiunt) ne agas . Ni*Nihil eſt* hil eſt.] Noue nihil eſt,pro nulla ſpes eſt.Refrixerit.] Pro refrigeſcet. Vt ſit ſatius perdere.] Per ὑπερβολὴν hoc accipe.nam non conuenit perſonæ lenonicæ damna contemnere. Hic nunc manere.] Dum non nauigo. Tum perſequi.] Cum rediero. Iámne enumeraſti.] Finxit Syrus ſe nõ intellexiſſe quid apud ſe ipſum leno locutus ſit.ideò illi aliud ait,quàm ille ſecum diſputauerit. Quod ad te rediturum putes?] Hoc dicto,tantum illum accepturum ſignificat,quantum dederat in puella.Nam hoc ad nos redit,quod à nobis abierit.Et dicẽdo rediturum,oſtendit ſuper uiginti minas nihil illum ſperare oportere:ſic enim ſuprà, Minis uiginti tu illam emiſti:quæ res tibi uertat male. Hocine illo dignum eſt?] Huiuſmodi comploratio ſummam deſperationem lenonis oſtendit. Hocine incipere Aeſchinum. Quaſi de magno facinore dixit:Vt Heautontimorumeno , Vide quod inceptet facinus. Aeſchinum autem cum laudatione dixit:quaſi quem non deceat malefacere. Et uide quòd omnia experiatur impotens & miſer ob recuperandam rem ſuam. Vt hanc mihi eripere poſtulet?] Non dicit de qua:quia de illa ſermo eſt.Poſtulet,uelit,aut ſperet.Cicero, Vt tem*Poſtulare* poribus reipub.cedat,non eſt poſtulandum,id eſt cupiendũ,aut expectandum. Eripere poſtulet. [illegible] dixit,non,eripuerit:tanquam adhuc non fecerit.& ſic loquuntur qui non ſunt circa ſe perſeuerare iniuriã. Labaſcit.] Hoc preſſe dicitur, & proprie dicit labaſcit, ut & ſuam inſtantiam,& cunctationem tarde incipientis cõſentire monſtraret. nã inchoatiuũ *Labaſcit* uerbum eſt.Et eſt metaphora ab arbore facta:quæ multis ſucciſſa ictibus, ferri tãdem incipit in caſum ponderis,ruinamq; minitari. Vnũ hoc habeo.Hoc clare : & ſubaudiendum eſt,quod dicam,uel dicere. Vide ſi ſatis placet.] Nõ placet dixit:ſed ſatis placet.ueluti magnum conſiliũ præbiturus. Potius quàm uenias in periculum.] Oratorie. comparatione *Diuiduum* peiorũ,dicit hoc eſſe quod ſuggerit eligendum. Diuiduũ face.] Hoc eſt diuide: figura [illegible] *facere* Diuiduũ,à diuiſione:Dimidiũ,à dimenſione dicimus. Minas decem.] Scit illum *Dimidium* uiginti poſſe accipere:ſed idcirco agit,ut optet leno quod paulo ante nolebat. Corradet alicunde.] Alicũde.dictum eſt quaſi non habentis:nam nec ipſa in promptu ſunt. Hei mihi etiam

hi etiam de ſorte nũc uenio in dubium miſer.] Sors, eſt ſumma, cui extrinſecus acquiritur foenus. Ergo ſortem dicit de pretio quo empta eſt, id eſt uiginti minis. Et uide illum damno potius exclamare quàm iniuria. Nunc uenio in dubiũ. Id eſt in periculum. Virgilius: Nec tibi deſertæ in dubijs coluiſſe Dianã Profuit. Omnes dentes labefecit.] Iniuria lenoni tũc dolet, cum adiuncta damno eſt: ut ſuprà, Quando eum quæſtum occœperis, accipiunda & muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt. Vel idcirco enumeratis cõtumelijs adiecit, Etiam inſuper defraudet. Et uide ut eadem quæ dixit ſuprà, repetat: ſed ardentius tamen, & cum αὐξήσει. Sic Virgilius in maius repetit, quod nõ ſemel dicit. Colaphis tuber eſt totum caput.] Tuber, eſt genus cibi collectum ex tumentibus, & quaſi prægnantibus arenis. plus aũt hic, quàm ſuprà, dixit. Suprà enim dixit, plus quingentos colaphos infregit mihi. hic uerò. Colaphis tuber eſt totum caput. Etiam inſuper defrudet.] κυρίως apta lenoni auaro. nã honeſtior perſona non hunc ordinem faceret. Defrudet.] Fraude decipiat. Nuſquã abeo.] Hoc dictum, uim habet comminantis: niſi illud cum contemptu ſuſceperit Syrus. Vt lubet.] Negligenter ſeruus reſpõdet, ut rogetur à lenone, Nunquid uis quin abeam?] Hæc eſt plena locutio. Nunq d uis, nec deſiderat ſupplementũ. & hoc uti uicto diſcedẽtes ſolent. Quin nunc, quare non ſignificat. Imò Hercle hoc quæſo utut hæc ſunt facta.] Ipſe ſibi ſatisfacit. Vt ut enim, quoquo modo ſignificat, diuerticulũ ad preces faciens. Potius, quàm lites perſequar.] Quia dixerat Aeſchinus, Nunc uide utrũ uis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam. Meum mihi reddat.] Sortem, quam ſolam ſuprà recuſabat. Et oratorie: nõ enim quanti emi dixit: ſed, inuidioſe meum mihi reddat. Saltem.] τὸ ἔσχατον. natum eſt aũt à captiuis ſaltem, qui nihil aliud præter ſalutem à uictore petãt. Scio non te uſum ante hac amicitia mea.] Figura ἀκαμπτία. per quã oſtendit ſe fideliter promittere quod promittit. Virgilius, Scio me Danais è claſſibus unum. Et bello Iliacos fateor petijſſe penates.

Memorem me dices.] Figurate eſt inducta promiſſio præmiorum. Et bene utrunq; narrat. nam non continuo qui memor eſt, etiam gratus eſt. Memor enim eſt, qui apud ſe meminit. Gratus qui meruit hoc nomine uocari, dum uicem reddit. Nam multi ſunt memores, ingrati tamẽ. Sedulo faciam.] Sic promittit, ut nihil ſua intereſſe credatur. Sedulo.] De induſtria: ſine dolo. Sed Cteſiphonem uideo.] Aduentus in proſcenium perſonarũ, cum conſulto conſilio fingãtur à Poeta, tanquã ſuperueniant alijs rebus in medio poſitis, quæ ipſarum interuentu finiantur. mire tamen, quòd quaſi ex argumento ſit, ut futuri actus ſui, antè quàm loqui incipiant, deſcribantur. Lætus eſt de amica.] Hoc lentius & ſubmiſſe.

Quid quod te oro?] Deeſt agis, & deeſt ego. Quod te oro? Aut ſi quid, aut propter q̃d, ſubintelligimus: ut ſit, Quid mihi non reſpondes de eo propter quod te oro: aut ſi quid te oro? Et quàm bene faſtidioſum lenonem facit Syrus, ut optans ille deſperando uiginti minas accipiat. nam & ſuprà non intendenti dicit totiẽs in uno ſenſu hoc idem Syrus de amica. Poteſt hoc & interrogatiue pronuntiari.

Sort · *Venire in dubium* · *Tuber* · *Defraudare* · *Vtut* · *Memor* · *Gratus* · *Sedulo*

ACTVS II. SCENA III

Iambici quadrati acatalectici.

CLITIPHO ADOLESCENS. SYRVS.

c. ABS quiuis homine, cũ eſt opus, beneficium accipere gaudeas·
Verum enimuero id demum iuuat: ſi, quem æquum eſt benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certe ſcio:
Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id uirtus quin ſuperet tua:
Itaq; unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini neminem eſſe primarum artium magis principem.
s. O Cteſipho. c. ó Syre, Æſchinus ubi eſt? s. ellũ, te expectat domi. c. hem,
s. Quid eſt? c. quid ſit? illius opera Syre nunc uiuo· feſtiuum caput,
Qui omnia ſibi pòſt putarit eſſe præ meo commodo
Maledicta, famam, meum †amorem, & peccatum in ſe tranſtulit. *al. laborem*
Nihil pote ſuprá. ſed *quiſnã foris crepuit? s. mane, ipſe exit foras. *al. quidnã*

Abs quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas.] In hac ſcena, gratiarum actio eſt ex perſona eius cui præſtitit, & eius cui præſtitum eſt, & ex ipſius pretij quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus eſt, aut in perſonis, aut in attributis eorũ. Abs quiuis homine. Bene ſic cœpit, dicturus, o frater frater. Et Qui ſecundũ regulam dixit: quia dicimus Quibus. cæterũ à Quo, Quis facit, non Quibus. Et incerta diſtinctio eſt: cum eſt opus accipere beneficiũ, uel cum beneficium eſt opus. Hoc uetus eſt. illud communiter. Id demum iuuat.] Oſtendit plus eſſe quod iuuat, quàm gaudium. Is facit.] Bene, ſubaudiendum eſt bis numero. O frater frater.] Virgilius, Et fratrem ne deſere frater. Vnum, relatum eſt ad appellationem: alterum, ad laudem. & ſubdiſtinguendum, ut uideatur quæſiuiſſe quid ultra diceret, & plus inuenire ſe non potuiſſe quàm frater. *Quid* Quid ego nunc te laudem?] Quid, propter quid. Et, Nunc te τῷ ἰδιωτισμῷ additum eſt de ſuperfluo. Vt, Tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas. Quid ego nunc te laudem? Quia laus, genus cauſæ eſt: quod non adhibetur, niſi dubiæ rei. Quid ego nunc te laudem? diſtinguendum. Quid autem, pro ut quid? Nunquam ita magnifice.] Deeſt quòd: ut ſit, quòd nunquam ita magnifice. Duplex cauſa eſt omittendæ laudis, ſi res aut nimium mala eſt, aut nimium bona. Id uirtus quin ſuperet tua.] Bona περίφρασις, uirtus tua potius, quàm tu. Itaq; unam hanc rem me habere.] Itaq; *Itaq;* & ſubiunctiuum poteſt eſſe media ſyllaba correpta: & præpoſitiuum, producta eadem ſyllaba, ut ſit, itaq;. Fratrem.] Noue dixit unam rem fratrem. ſed ego puto Fratrem non ſubdiſtinguendum, ſed legendum cõtexte uſq; ad Principem. nam ſi diſtinxeris fratrem: erit bis, ut arbitror, ſubaudiendum, & ſuprà, & infrà. quòd ſi fratrem inferioribus iunxeris, & cum admiratione pronunciabitur, & ſubaudietur Quam mihi. Hanc ſanè locutionem ſcire debemus, propter perſonam elaboratam. nam nimium gaudet, & ruſticus adoleſcens eſt qui *Nemo homo* laudare conatur Aeſchinum, quaſi titubans, & penè balbutiens. Hominem neminem.] Noue auribus noſtris, ſed ueterum cõſuetudine locutus eſt. nam cum neminem, hominem ſignificet: quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed ut diximus, figura eſt ἀρχαϊσμός.

O Cteſipho.] Mire cœpit gaudium ſignificans, O Cteſipho. O Syre.] Ille ut præuidẽs: hic, ut qui non præuiderit, ô dicit. O Syre, Aeſchinus ubi eſt?] Bene ſtatim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit. Ellum.] Ecce illum, uel pronomen eſt uel aduerbium demõſtrantis. Alij interrogatiue legunt: ut ſit, ellum dicis? te expectat domi. Vt ſit ellum pronomen, id eſt illum. nam & illum, & ellum, & ollum ueteres dixerunt. Domi.] Aduerbium eſt in lo*Feſtiuum caput* co. Hem.] Interiectio eſt lætantis. Feſtiuum caput.] Huic contrarius ſenſus eſt, Ridiculũ caput. Alij putant, feſtiuum caput, non Aeſchini intelligendum, ſed orationis quam habet *Caput* Cteſipho, agens gratias fratri. Ita in Eunucho, Quàm uenuſte, quod dedit principium adueniens. Quod ſi eſt, nihil poteſt ſupra hanc laudationem: nam ſupra factum erit accipiendum. ſed male: nam caput Aeſchini intelligo, id eſt ipſum Aeſchinũ, ut in toto pars ſit per *Opera* συνεκδοχήν: in qua figura & pars pro toto ponenda eſt, quæ aut eminet ex toto, aut maioris pretij eſt ad id quod agitur. Quod ipſum ſic eſſe obſeruatum à bonis autoribus, ſi exempla συνεκδοχῆς penitus cõſiderare ſtudes, inuenies. Illius opera.] Dicẽdo opera, & corporeum laborem Aeſchini oſtendit, & religionem. ut, Hunc mihi da proprium ſata nocte laborem, Hanc operam. Hanc religionem ait, ut Annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. Quid ſit?] Deeſt, quæris? ſed eſt admirantis magis, quàm interrogantis. Illius opera nunc uiuo.] O miram amplificationem beneficij. non dixit, illius opera amicam habeo: ſed quod ſatis graue, & ſatis amatoriũ, Illius opera uiuo, inquit. Quin omnia.] Admiratiue quin: & ſic pronuntiandum quin, τὸ περίπλοκον, uſq; ad Maledicta, famam. Male*Præ* dicta, famam.] Maledicta, aut lenonis, aut Demeæ: Famam autem, populi. nam ſi aliter acceperis, idem maledictum uidebitur, & mala fama. Præ meo commodo.] Id eſt, mei commodi comparatione: ut in Eunucho, Hic ego illum contempſi præ me, id eſt mei comparatione. Meum amorem & peccatum.] De rapienda meretrice, & amanda. Meum amorem, & peccatum. Cum dixiſſet, Omnia: duo tantũ intulit, maledicta & famam: ut, Omnia Mercurio ſimilis, uocemq; coloremq;. Et hoc, ut ſit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. In ſe tranſtulit.] Pulchra παρονομασία, qua erratura eſt Soſtrata circa *Crepere* Aeſchinum, quemadmodum iam errauit Demea, eo quòd ab illo credidit amari meretri*Decrepiti* cem. Nihil pote ſupra.] ἔκπληξις per admirationem eſt: ſubaudiendum eſt enim uel eſſe, *ſenes* uel dici. Et Pote pro potis, ut mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ. Sed quiſnam? foris crepuit.] Reſonuit: ut, decrepiti dicti ſunt clamoſi ſenes. Foris, ſingularis numeri, nominatiui caſus.

Mane.] Mane, gaudentis eſt hoc dictum, non operiri iubentis.

ACTVS

ACTVS II. SCENA IIII.

Iambici quadrati acatalectici.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

AE. Vbi ille eſt ſacrilegus? SA. méne quærit? nunquid nam effert? occidi·
Nihil uideo. AE. ehem opportunè, teipſum quærito· quid fit Cteſipho?
In tuto eſt omnis res· omitte uerò triſtitiam tuam.
C. Ego illam Hercle uerò omitto, qui quidem te habeã fratrem, ó mi Aeſchine
O mi germane· ah uereor coràm in os te laudare amplius.
Ne id aſſentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere exiſtimes.
AE. Age inepte, quaſi nunc non norimus nos inter nos Cteſipho. Nos int. nos.
Sed hoc mihi dolet, nos penè ſerò ſciſſe, & penè in eum locum
Rediſſe, ut ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.
C. Pudebat. AE. ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor. tam ob paruolam
Rem penè ex patria· turpe dictu· deos quæſo ut iſtæc prohibeant.
C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? S. iam mitis eſt.
AE. Ego ad forum ibo, ut hunc abſoluam· tu intrò ad illam Cteſipho.
SA. Syre inſta. S. eamus, nanq; hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,
Quamuis etiam maneo otioſus hic. S. reddetur, ne time.
SA. At ut omne reddat. S. omne reddet, tace modo, ac ſequere hac. SA. ſequor.
C. Heus heus Syre. S. hem, quid eſt? C. obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum
Quamprimum abſoluitote, ne ſi magis irritatus ſiet,
Aliquà ad patrem hoc permãnet, atq; ego tunc perpetuo perierim.
S. Non fiet, bono animo eſto, tu cum illa te intus oblecta interim.
Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cætera·
Ego iam tranſacta re conuortam me domum cum obſonio.
C. Ità quæſo· quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

VBi ille eſt ſacrilegus?] Mire Aeſchinus ſeruat aduerſus lenonem ſuperbiã, qua oſtenditur tanto eſſe alienior ab amoribus meretricijs, quanto audacior in lenonem. Mene quærit? num quidnam effert?] Sperat nunc leno ſe aliquid accepturum propter conuicium: ut alibi, Minis uiginti tu illã emiſti: quæ tibi res uertat male: argenti tantum dabitur. Et uide quanti faciat leno præ lucro iniuriam, qui ſe ſacrilegi nomine ſignificari non ſolum non dolet, ſed etiã cupit. Oportet autẽ, Méne quærit, cum quadam geſticulatione & ſubſultatione ſperantis lenonis ad hoc ſe quæri ut accipiat, pronuntiare. Occidi· nihil uideo.] Occidi, non quia ſacrilegus dictus eſt, ſed quia nihil accipit. & ſimul geſtum conſidera loquẽtis ex uerbis. Occidi· nihil uideo. Mire hoc uerbo apparet in uultu lenonis & ſpem mortuam, & extinctum gaudium. nam & apta ἔμφασις hæc dicentis, Occidi, nihil uideo. neq; addidit proferri, aut quid tale. Hem,] Interiectio repentinæ rei. Opportune, teipſum quærito.] ἀσύνδετον. deeſt uenis: non enim ſequenti nectitur. Quid fit Cteſipho?] Quid fit, blandum initium eſt. non enim nunc interrogat, cum ipſe dicat, In tuto eſt omnis res. mox ipſe in ſubditis iam hæc addidit præter naturam quæſtionis. Quid fit, Quid agitur? In tuto eſt omnis res] Quaſi amatori, omne

dixit negociũ de amica. An omnis res,& lenonis iurgiũ,& ſuſpicio patris Demeæ? Omitte
uerò.] Verò,abundat:aut correptiuum eſt iamdudum nõ omittentis. Ego illam Hercle ue
ro omitto.] Apparet nõ nunc primũ dici Cteſiphoni ab Aeſchino,Omitte triſtitiam tuam:
nec nunc primũ reſponſum,omitto.& ideo additũ eſt, Hercle uerò quia nunc demum data
eſt plena ſecuritas. Triſtitiam tuam.] Sic dixit,quaſi nimiam. Qui quidem te habeam
fratrem.] Acuendũ Te. O mi germane.] Mi,meus:ſed uocatiuo dixit caſu. Coràm in os
In os laudare te laudare.] Coràm,ad ipſum pertinet quem laudat,& ad eos qui audiunt: in os,ad ipſum
qui laudatur. Nam coràm laudat,qui non tacet apud alios,& hoc agit non per epiſtolã,ſed
Aſſentari ipſe præſens. In os,qui apud ipſum loquitur quem collaudat. Laudare amplius.] Quia
laudauit. Ne id aſſentandi.] Antiqua ἔμφασις. deeſt enim cauſa. Aſſentandi.adulandi. Et
utrum deeſt cauſa,an ad * ipſam litem ſic dicitur? Ne id aſſentandi. Specta ſi
non ruſticus adoleſcens eſt & puriſſimæ ſimplicitatis,adeò, ut etiã uelle laudare fratrẽ ni/
mio pudore non poſſit,hoc ſolo quia præſens eſt cũ illum nimiũ laudarit abſentẽ. Quam
quod habeam gratũ.] Variæ:non enim intulit,quas gratias agenti. Quod.Quia. Age
Mihi dolet inepte.] Non eſt iniuria: quia & maior frater eſt,& blanda dicturus. Hoc mihi dolet.] τὸ
ἰδίωμα. Mihi dolet,pro doleo.& Dolet bis ſubaudiendũ eſt. Et penè in eum locũ rediſſe.]
Inſinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tẽpus. Vt ſi omnes cuperent.] Non ſi ego
tantummodo alijs aduerſantibus. Pudebat.] Deeſt,fateri. Stultitia eſt iſthæc.] Hoc ſci/
Tam paruula licet fateri ei qui ipſe patri nunquã quicquam cælauerit. Tam ob paruolam rem.] Ergo di
minutiuis adiungitur Tam particula.& deeſt perire:ſed τῷ εὐφημισμῷ tacetur. Tam ob par
uolam rem. Id eſt meretricem. Et bene hic dicit Aeſchinus,quaſi qui maiora expertus ſit,id
eſt uitium uirginis. Penè è patria.] Deeſt fugere: quia amatores comici cito cõminantur
patriam ſe deſerturos,ut amicæ ſequantur. Penè è patria. ἀποκτείνας εὐφημισμοῦ χάριν. Me/
nander,mori illũ uoluiſſe fingit:Terẽtius,fugere. Turpe dictu.] Te fugere ſcilicet. & deeſt,
eſt. Vt iſthæc prohibeant.] Id eſt,exilium,fugamq́ patriæ. Peccaui.] Approbauit ex pe/
riculo magnitudinem beneficij. Quid ait tandem nobis?] Nobis τῷ ἰδιώματι additũ eſt,
non enim Nobis intelligendũ eſt. Iam mitis eſt.] Quia debacchatus eſt ſuprà leno:iã mi/
ns eſt,dixit. Ego ad forum ibo.] Tunc enim,in foro & de menſæ ſcriptura magis,quam ex
Abſoluere arca domóq́,uel ciſta pecunia numerabatur. Vt hunc abſoluam.] Id eſt,ut hunc,reddito
illi pretio dimittã. Nam uelut ligati ſunt,quibus debetur aliquid. Dicuntur etiã ſerui illi ſol
ui,qui cũ debitores prenorũ fuerint,pecuniã reddunt debitam. Eſt ergo abſoluam, pro, à
me ſoluã. An iocatur in triſtitia lenonis,qui illũ cum barba lenonia,& mœſto uultu ſequi/
tur,tanquã reus? Tu intro ad illam Cteſipho.] Bona ἔμφασις, ſignificans lætitiam potiundæ
meretricis. Syre inſta.] Iam Syrus,nõ ut adiuuet,ſed ut inſtanter adiuuet,rogatur. Ea/
mus,nãq́ hic properat. Hoc clamat Syrus,ut beneficiũ oſtẽdat:ſane ità ut rurſus lenonem
de profectione abſterreat. Ne tam quidem.] A lenone incõſtanter dicitur,ut perturbatio
metuentis,magnũ damnũ poſſit oſtendere. Ne tam quidem. Tam, pro tantũ.an tam pro
tamen?& deeſt,dicas me properare,aut propero:ut ſit Etiam aduerbiũ hortãtis,uel conſen/
tientis. Quamuis etiã.] Pro,inquantũ uis. Etiam particula,utrũ cõſentientis aduerbium,
an coniunctio qua ſignificat & properare ſe,& non in tantũ ut negligat quod ſibi debetur?
Maneo ociosus hic.] Hoc ſeparatim inferendum eſt,quaſi pertinaciter aſſeuerantẽ leno/
nem inſtaturum ſe exclamationem * facere denotetur. Maneo otioſus hic. Di/
xit enim propero:& rurſum conſenſerat in Syri uerba,properaſſe dicentis. Reddetur,ne
time.] Quod deſperauerat Leno, Syri oſtendit ſermo. Vt omne reddat.] Propter illud
quod Syrus dixerat, Diuiduũ face. Et probatũ eſt,completumq́ quod ait, Cupide accipiat
faxo. Et hoc ipſum,cũ trepida & uultuoſa ſupplicatione pronunnandum eſt. Tace modo,
ac ſequere hac.] Sic ait Syrus,quaſi nunc lenonẽ doceat,quæ ſit ars non perdendi. Et totũ
cum ſupercilio præſtantis magnũ beneficium dicit. Sequor.] Hoc uerbo Leno ſatis com
mitigatus oſtenditur. Heus heus Syre.] Ex argumento eſt oſtendere quantũ timeat Cteſi
Heus heus pho ſæuum patrem. Heus heus. Vox eſt de longinquo reuocantis. Obſecro Hercle ho/
minem iſtum impuriſſimũ.] Satis manſuete,quaſi lenonem aut non poſſit ruſticus,aut nõ
audeat dicere,hominem dixit. Iſtum impuriſſimũ. Auariſſimum. & totũ cum execratiõe
lenonis. Ne ſi magis irritatus ſiet.] Velut clamet ſcilicet:& proprie de Lenone,quem irrita
ri dicit ut canẽ. Nam irritari,proprie canes dicuntur. Lucilius de litera R, Irritata canis q̃d
homo q́ plurima dictat. Lenonẽ aũt timet Cteſipho ut ruſticus,ut ſub patre duro, ut ama/
tor. Aliquà ad patrem hoc permanet.] Non dicit quid:ſed nos intelligimus raptum puel
Permanat læ ſignificari. Aliqua ad patrem hoc permánet. Proprie ſecretum latens,latici comparatur
intra uas clauſum exiſtenti:quod,cum effunditur,manat. Sic & alibi de cõmittendis ſecre/
tis loquens, Plenus,inquit,rimarũ ſum:hac atq́ illac perfluo. Atq́ ego tunc perpetuo pe/
rierim.]

rierim.] Quaſi & nunc ſe periſſe ſentiat,ſed nõ perpetuo. Non fiet,bono animo eſto.] Vt illi liberalis timor eſt:ita Syro ſeruilis confidentia. Tu cũ illa te intus oblecta.] Moraliter illa dictum eſt.ut,Datúrne illa hodie Pamphilo?&,Illa quidem mea erit. Tu cũ illa te in/tus oblecta.Honeſte explicauit turpe dictu. Et lectulos iube ſterni nobis.] Seruus * nihil tam comicũ.Et uide ut totũ ſuperbe ac magnifice loquatur Syrus. Conuertam me *Cõuertere ſe* domum.] Conuertã magnifice dictum.uerbum eſt enim magni moliminis,& agminis in/gentis.Nam conuertere ſe,dicitur quẽ pompa præcedit:ut imperator proprie cõuertit exer citũ.Et hoc ſpectatur,ut moribus arrogantes ſerui ſint cum lætantur. Ita quæſo,&c.] Vo/lunt quidam & hunc uerſum,Syri perſonæ adiungendũ,ſed Cteſiphonis uerba eſſe ex ſub ditis planũ eſt cũ dicit,Hunc diem miſere nimis cupio,ut cœpi,perpetuũ in lætitia degere.

ACTVS III. SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici.

SOSTRATA MATRONA. CANTHARA NVTRIX

s. Obſecro mea tu nutrix,quid nunc fiet? c.quid fiet rogas? rectè
Ædepol ſpero. s.modo dolores mea tu occipiunt primulum.
c. Iam nunc times quaſi nunquã adfueris,nunquã tute pepereris?
s. Miſerã me,neminẽ habeo·ſolæ ſumus·Geta autẽ hic nõ adeſt,
Nec quem ad obſtetricem mittam,nec qui accerſat Æſchinum.
c. Pol is quidem iam hic aderit·nam nunquam unum intermittit diem,
Quin ſemper ueniat. s.ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
c. E re nata melius fieri haud potuit,quàm factum eſt hera·
Quando uitium oblatum eſt,quòd ad illum attinet potiſſimum,
Talem,tali genere,atq; animo,natum ex tanta familia.
s. Ita pol eſt,ut dicis,ſaluus nobis,deos quæſo,ut ſiet.

Obſecro mea tu nutrix.] Hæc ſcena,Tragœdiæ ordinem ſeruat. Nam Tragœdia in tria diuiditur, Expectationem, Geſta, & Exitum. Hic ergo expectatio eſt,in Getæ nuntio geſta,in planctu Soſtratæ exitus. Obſecro mea tu nutrix.] Hinc demonſtratur quid ſit maternus affectus, quàm grata in dominos ſeruo rum fides ſit:Eundemq; laborem & dolorem eſſe ex falſis & ueris malis. Ob/ſecro mea tu nutrix.Perſonæ aut ſuis uerbis,aut aliorum inſinuantur,ex ſuis:ut nũc perſo/na Soſtratæ.Ex alienis,ut Mitio,Aeſchini perſona ex Mitionis oratione ac Demeæ. Obſe/cro mea tu nutrix.Mea nunc pro blandimento ponitur. Quid nunc fiet?] Imploratio eſt magis trepidantis,quàm ignoratio,& interrogatio.nanq; illius nutrix eſt, quippe anicula eſt:ſed non ſapientior nutrix eſt,quàm domina ſua.Ipſum etiam quod dicit,Nutrix: hono/rificum eſt.Vt.Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen uelimus appellari,ut,Magiſter,Medicus,Orator. Modo dolores mea *Modo* tu occipiũt primulum.] Euidenter hic Modo temporis præſentis aduerbium eſt. Et rurſus Mea tu,blandimentum eſt:ſine quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime *Primulum* trepidantium. Primulum.Initium,& ipſa origo dolorũ,diminutiue demonſtrata eſt.Non enim primũ,ſed primulum dicit. Nunquam tute pepereris.] Vide præparationem dolo ris:nihil mali adhuc ſecutum eſt.& iam ſic turbatur Soſtrata. Iam nunc times, quaſi nun/quam adfueris,nunquam tute pepereris?] Docte duo propoſuit,quibus experientes ſcien teſq; rerum ſumus,uidere & pati.Virgilius ſic,Quæq; ipſe miſerrima uidi, Et quorũ pars magna fui. Tute autem pro tu: παρέλκον eſt quod * recitatu. & facit tute,& tu/témet,& tutemetipſe. Miſeram me.] Proprium eſt mulierum cũ loquuntur,aut alijs blan diri,ut,Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororẽ.Aut ſe cõmiſerari.ut, Miſeræ hoc tamen unum Exequere Anna mihi.Nam hæc omnia,muliebria ſunt,quibus pro malis ingẽtibus quaſi in aceruum rediguntur,& enumerantur nullius momenti querelæ. Neminem ha/ *Solæ* beo.] Quid enim opus eſt?aut cur nunc quereris? Solæ ſumus. Nunquam pluraliter ſo/læ. Nec quem ad obſtetricem mittam,nec qui accerſat Aeſchinum.Habeo, ſubauditur.& magis à trepidante q̃ rationabiliter dicitur:nam refellit hoc totũ nutrix Canthara. Solæ

ſumus.] Cum hoc nomen,ſingularitatis ſit,mire ſolæ pluraliter dixit. Neminem habeo ſolæ ſumus. Muliebriter queritur,& ex perturbatione ſua æſtimans,metu multa facit ea quæ pauca ſunt. Geta autem hic non adeſt.] Hic apparatio eſt,ut oſtendatur abſens qui ſuper uenturus eſt. Nec quem ad obſtetricē mittam.] Deeſt,habeo. Sed in conſuetudine eſt ſic *Nunquam* loqui,cum utrunq; nobis,non alterutrum deeſſe conquerimur. Nunquam.] Pro non. Et ſemper non ad omne tempus retulit:nam qui poteſt?ſed ad omnes dies ſecūdum quod ait, *E re nata* Nam nunquam unum intermittit diem. Solus mearū miſeriarum.] Bona locutio. E re nata.] Sic proprie dicimus de ijs quæ contra uoluntatem noſtrā acciderunt:ut nūc uitium uirginis. Ergo è re nata, ex uitio uirginis. Sic Lucilius, p. I. I. Et ſic maluit dicere,quaſi nō Aeſchino culpam,ſed potius caſui attributam uellet. Eſt autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri,quàm id quod factum eſt hera.ut,quādoquidem uitianda erat uirgo: ab eo uitiaretur,qui erat expetendus ad matrimonium. Senſus enim hic eſt, Malum uim fieri uirgini:ſed ex conditione eius quæ uitiata ſit,nihil potuit melius euenire,quàm cōtigit, ut ab eo *Fieri* uitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere autem debemus,fieri,& factum eſſe:pro euenit,& contigit dici. Melius fieri haud potuit. Si fieri pro euenire acceperis: erit conſecutio locutionis. ſin minus:deerit,quātum intelligo.ut ſit,è re nata,quantum intelligo. Quan- *Oblatum* do uitium oblatum eſt.] Hoc eſt è re nata. Oblatum eſt. Oblatum dicitur quod offertur *Potiſſimum* inuito. Quod ad illum attinet potiſſimum.] Quaſi uitium oblatum ſit potiſſimum,hoc eſt bonum:ſed ex perſona eius qui obtulit,uitiū factum eſt bonum, quod per ſeipſum malum eſt. Et hoc eſt quod melius haud fieri potuit quàm factum eſt. Illum autē dicit, Aeſchinum ſcilicet. Potiſſimum autem ſuperlatiuum eſt ab eo quod eſt potis & potius. Sic enim fa- *Quod* cit,potis,potius,potiſſimum. Et Quod,modo exceptionem ſignificat:ut ſit,quantum ad il- *Genus* lum attinet,id eſt Aeſchinum. Tali genere.] Laus ante illum talem * & tali ani- mo. In illo. Et genus,ad uiuos pertinet, Familia etiam ad defunctos. Alij,genus ad nobilita- *Familia* tem referunt. Familiam,ad copias. Vnde & paterfamiliàs dicitur,ut ſit, Ex tanta familia, ex *Paterfamiliàs* tam diuite domo. Hæc omnis παράστασις, tragica eſt gaudiorum introductio ante funeſtiſſimum nuntium. Talem. Scilicet à corpore,à forma,à pulchritudine. Tali genere. Id eſt ab his quæ extrinſecus ſunt,id eſt honeſtate generis. Atq; animo. Id eſt, ſapientia modeſtia. Hoc modo igiť nihil prætermiſit in laude. Saluus nobis,deos quæſo, ut ſiet.] Quam bonus eſt,cum nihil ad uota præter ſalutem opus eſt.

ACTVS III. SCENA II

Iambici quadrati acatalectici, & unus dimeter, permixtis trochaicis aliquot acatalecticis.

GETA SERVVS. SOSTRATA. CANTHARA.

G. NVNC illud eſt, quòd ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atq; huic malo ſalutem quærant, auxilij nihil afferant,
Quod mihiq;,heræq;,filiæq; herili eſt: uæ miſero mihi,
Tot res repente circumuallant,unde emergi non poteſt:
Vis,egeſtas,iniuſtitia,ſolitudo,infamia.
Hocine ſeculum? ó ſcelera,ó genera ſacrilega,ó hominē impium: *al. impurum*
S. Me miſeram,quid nam eſt,quod ſic uideo timidū,& properantem Getam?
G. Quem neq; fides,neq; iuſiurandum,neq; illum miſericordia
Repreſſit,neq; reflexit:neq; quòd partus inſtabat propè:
Cui miſeræ indignè per uim uitium obtulerat. S. non intellego
Satis,quæ loquatur. C. propius obſecro accedamus Soſtrata. G. ah
Me miſerum uix ſum compos animi:ita ardeo iracundia.
Nihil eſt,quod malim,quàm illam totam familiam dari mihi obuiam,
Vt iram hanc in eos euomam omnem,dum ægritudo hæc eſt recens.
Satis mihi id habeam ſupplicij,dum illos ulciſcar modo,

Seni

Seni animam primùm extinguerem ipſi,qui illud produxit ſcelus.
Tum autem Syrum impulſorem,uah,quibus illum lacerarem modis?
Sublimem medium arriperem,& capite primùm in terram ſtatuerem,
Vt cerebro diſpergat uiam.
Adoleſcenti ipſi eriperem oculos:poſt hæc præcipitem darem.
Cæteros ruerem,agerem,raperem,tunderem,& proſternerem.
Sed ceſſo heram hoc malo impertire properè? S.reuocemus Geta. Iāb.aca.
G. Hem,quiſquis es ſine me. S.ego ſum Soſtrata. G.ubi ea eſt?teipſam q̄rito,
Te expecto oppidò opportune te obtuliſti mihi obuiam
Hera. S.quid eſt?quid trepidas? G.hei mihi. S.quid feſtinas mi Geta?
Animum recipe. G.prorſus. S.quid iſtuc prorſus ergo eſt? G.perimus,
Actum eſt. S.eloquere obſecro quid ſit. G.iam. S.quid iam Geta?
G. Æſchinus. S.quid ergo is? G.alienus eſt à noſtra familia. S.hem
Perij quare? G.amare occepit aliam. S.uæ miſeræ mihi.
G. Neq; id occultè fert à lenone ipſus eripuit palàm.
S. Sàtin' hoc certó? G.certè,hiſce oculis egomet uidi Soſtrata. S.ah,
Me miſeram quid credas iam?aut cui credas?noſtrum ne Aeſchinum,
Noſtram uitam omnium,in quo noſtræ ſpes,omnesq; opes ſitæ Iāb.tet.aca.
Erant qui ſine hac iurabat ſe unum nunquam uicturum diem, *Viuere diem.*
Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat,patrem
Ita obſecraturum,ut liceret ſibi hanc uxorem ducere.
G. Hera,lacrumas mitte,ac potius quod ad hanc rem opus eſt,porrò conſule
Patiamúrne,an narremus cupiam? S. hau,hau mi homo ſanúsne es?
An hoc proferendum tibi uſquam eſſe uidetur? G. mihi quidem nō placet.
Iam primùm illum alieno animo à nobis eſſe res ipſa indicat
Nunc ſi hoc palàm proferemus,ille inficias ibit,ſat ſcio.
Tua fama,& gnatæ uita in dubium ueniet tum ſi maximè
Fateatur,cum amet aliam,non eſt utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto celato opus eſt. S.ah,minimè gentium.
Non faciam. G.quid agis? S.proferam. G.hem,mea Soſtrata uide
quam rem agas.
S. Peiore res loco non poteſt eſſe,quàm in quo nunc ſita eſt.
Primùm indotata eſt tum præterea quæ ſecunda ei dos erat,
Perijt pro uirgine dari nuptum non poteſt hoc reliquum eſt,
Si inficias ibit,teſtis mecum eſt annulus,quem amiſerat.
Poſtremò quandò ego conſcia mihi ſum,à me culpam eſſe hanc procul
Neq; pretium,neque rem ullam interceſſiſſe illa aut me indignam,expe-
riar Geta,
G. Quid iſtuc?accedo ut melius dicas. S.tu quantum potes
Abi,atq; Hegioni cognato huius,rem omnem narrato ordine.
Nam is noſtro Simulo fuit ſummus,& nos coluit maximè.

G. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. S. propera tu mea Canthara
Curre obſtetricem arceſſe, ut cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

NVnc illud eſt.] Hic locus, ſecundum artem comicam ſeruum currentem expri-
mit & nuntiantem mala. Maxima itaq; pars ſcenæ, motoria eſt. ſignificat autem
Nunc tale negotium eſt, nunc tale periculum eſt. aut uerò conſignificationem
temporis habet, ut ſi diceret quando aut quo tempore. Nunc illud eſt. Vtrum
periculum, an tempus? Eſt enim ἔμφασις. Quod ſi omnes omnia ſua conſilia.]
ὑπερβολὴ cum παρονομασίᾳ omnes omnia. Hinc Cicero, Omnes in hoc iudicio cõferant omnia.
Salutẽ quærant.] Non, remediũ, ut ægro: ſed ut pereunti ſalutem. Et noue dixit malo ſa-
lutem, pro, contra malum. Auxilij nihil afferant.] Mire de proximo repetitũ eſt παρέλκον,
id eſt conferant & afferant. Hoc conuenit præſertim ſtomacho minus uerba curantis ſic ſu-
prà, Omnes omnia. Quod mihiq́;, heræq́;, filiæq́;.] Mira in ſeruo fides, cum primũ ſe po
nat in herili malo: & poſt ſe matrem, in ultimo, puellam. Quod mihiq́;, heræq́;, filiæq́; he-
rili eſt. πολυσύνδετον ſecundum. ut, Omnia ſecũ Armentarius afer agit tectumq́;, laremq́;. Ar-
Circũuallare maq́;, Amycleumq́; canem, Creſſamq́; pharetram. Circunuallant.] Circunuallant ſe cir
ca nos, & ſtipant ſe inuicem. nam circunuallamus nos, & alios. tamen rara locutio eſt. Et cir
Emergi cunuallant dixit, uelut inimica acies contra nos: & ideo addidit Vnde emergi non poteſt.
Cum impreſſio eſt hoſtiũ, ſic dicitur: ut Salluſtius, Preſſi undiq; multitudine. Cicero, Qui
Mergo ſemper premuntur, & nunquam emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, nõ emer-
Mergor gor. ſed ideo eſt uſus, quia extra compoſitionem & mergo & mergor facit. Vnde emergi
non poteſt. Vnde, abſolute. an deeſt, illud: an unde, pro ex quibus? Vis, egeſtas, iniuſtitia,
ſolitudo, infamia.] Hæ res ſunt quæ circunuallant: Vis illata: Egeſtas ipſius puellæ: Iniuſti-
tia iudicum illius temporis: Solitudo à defenſoribus: Infamia ab ijs qui credunt pretio ui-
tiatam. Nam & in ſubditis ſic habes, Quando ego cõſcia mihi ſum, neq; pretium, neq; rem
ullam interceſſiſſe. Hocine ſeculum? ἐν ἤθει Queſturus de homine, ſeculũ accuſat prius:
ut à tempore, mores increpet, & è contrario. Secula in omnibus rebus laudantur, ut, Quæ
te tam læta tulerunt Secula? O ſcelera. ó genera ſacrilega, ó hominẽ impurum.] Moris eſt
nimis dolentibus incuſare alia ex alijs. Virgilius. Cum complexa ſui corpus miſerabile na
ti, Atq; deos atq; aſtra uocat crudelia mater. Et, Quẽ non incuſaui amens hominumq́; deo
rumq́;? O hominem impurum. Aeſchinum ſcilicet. & hoc ἠθικῶς. nam ſemper ultimum
ponimus eum, cui maxime iraſcimur. ut in Andria, poſt accuſatum ſocerũ, & uituperatam
ſponſam, Nam quid ego dicã de patre? Et in Phormione, Itáne tandem uxorem duxit Anti
pho iniuſſu meo? Et poſt multa, O facinus audax, O Geta monitor. Vnde ille, Vix tandem
Timidus inquit. Video timidum, & properantem Getam?] Timidũ, perturbatũ, non enim timet:
ſed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus, Nam ut ex naui uecta es, credo timida es. Quem
neq; fides, neq; iuſiurandũ.] Ordo eſt, Hominẽ impurum, quem neq; fides, neq; iuſiuran-
dum. exaggerat crimen admiſſum. Quem neq; fides. Quia promiſit. Neq; iuſiurandũ.
Quia iurauit. Neq; illum miſericordia.] Quia uim intulit. Neq; illum. Secundum παρέλ-
κον: nam abundat Illum: ut, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra. Et eius uideli
cet miſericordia quam amauit, neq; repreſſit, ne auderet: neq; reflexit, ne faceret. & ſic hoc
dictum eſt ut à Virgilio, Num fletu ingemuit noſtro, nũ lumina flexit, Num lachrymas ui-
ctus dedit, aut miſeratus amantem eſt? &c. ut ſi non potuit reprimi ne faceret: ſaltẽ ut in pec
cando eſſet mitior, debuit cõmoueri. ſed melius quod ſuprá. Neq; quod partus inſtabat
propè.] αὔξησις addidit non tantum mariti, ſed etiam patris ſcelus. Qui miſeræ] Deeſt,
ei. Indigne.] Impie, crudeliter. ut Virgilius, Quæ cauſa indigna ſerenos fœdauit uultus?
Indigne Non intelligo ſatis.] Ad hoc Soſtrata ignorans inducitur, ut malo nuntio repente feriat.
& quia oportuit ipſam priorem loqui, præſens loquitur. Quia autem nõ eſt perdenda tam
ſuauis ἠθοποιία dolentis ad iraſcentem: idcirco non audit, ne ob illam Geta cõſeruus loqui
deſinat. Satis quæ loquitur.] Adhuc non audiente Geta, loquitur. idcirco nec audit eum
Vix ſatis, nec uidetur ab eo Soſtrata. Vix ſum compos animi.] Aut uix, tandem: aut uix, non.
Compos ut Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Compos animi. Id eſt competentis animi, uel ſani
animi animi, cui contrariũ eſt. Impos animi. Salluſtius, Neq; animo, neq; lingua ſatis cõpotem. cũ
Impos de amente Septimio loqueretur. Alij, cõpotem animi, compoſitũ animo intelligũt. Quã
animi iliam totam familiã.] Hic nunc tam culpa familiæ, quàm ſcelus Aeſchini oſtẽditur, propter
quem omnes cruciandi ſunt. Iram hanc.] Hanc interdũ pro qualitate, interdũ pro quan
titate accipimus, interdũ pro utroq;. ut, Tuaq; animã hanc effundere dextra? Et, Hunc ego
te Euriale aſpicio? Sed nunc pro utroque hanc dixit. ut Salluſtius deſcriptione Celtiberi
ait, Hunc igitur redarguit Tarquinius. Satis mihi id habeam ſupplicij.] Moraliter loquit:
nam

nam ferè quando quiſquam iraſcitur, ſibi uidetur fortis, tanquã plus qui audet. Dum il
los ulciſcar modo.] Verũ eſt hanc eſſe uindictã quæ ex recẽtibus flagitiis properata ſit. Sic
Virgilius, Te Turne ſuperbũ Cæde noua quærens. Seni animã primum extinguerem.]
Bene extinguerem: quia ignis eſt. Virg. Igneus eſt illis uigor, & cœleſtis origo Seminibus.
Et Primũ addidit, quod ordinem ſignificat. tunc enim adiicitur, cũ multa ſubiicienda mon *Primum*
ſtrantur: ut cui fracta prius crura, brachiaq́ * & cætera uitia. in Aeſchinum totum
promouens oſtenditur, cuã per aliena ſupplicia. Syrũ impulſorẽ.] Cauſæ pœnæ. Vah,
quibus illum lacerarem modis.] Hic uoluntas immodica oſtenditur, pœnã pro merito re/
poſcentis. Et noia, cũ Syrum dixerit addidiſſe nutus de ſupercilio. Illum ſublimem.] Iſta
pœna. Statuerem, ut cerebro diſpergat uiã.] Et cerebrũ & uia diſpergi poteſt: ideo uideť
ambiguũ, ut apud Virgil. Enſemq́ cruore Spumantem, ſparſasq́ manus. Aliter enim dici/
tur, Spargite humum foliis: Aliter, Sparſerat & latices ſimulatos fontis auerni. Adoleſcen *Spargere*
ti ipſi eriperem oculos.] Bene oculos, amoris indices, adiutoresq́ flagitii. Poſt hæc præci
pitẽ darem.] Grauior pœna cæcitatis, nõ prouidere quò cadas. Cæteros ruerem.] Rue/ *Ruere*
re, actiuam uim habet. Salluſt. in ſecundo, Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur.
Ruere enim, eſt toto corpore uti ad impellendum: quod faciũt qui ipſi præcipites alios pro/
ſternunt. Vnde proprie ſues ruere dicũtur. Virgilius: Ipſe ruit, dentesq́ Sabellicus exacuit
ſus. Et Horatius, Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus. Tunderem & proſterne/
rem.] Vide q́ fortis ſibi uideatur qui dolet & iraſcitur. Agerem.] Proſequerer, premerem. *Agere*
Virg. Illa fretus agit uentos. Id eſt, nimia celeritate perſequiť, & penè occupat, præuenitq́.

Ego ſum Soſtrata.] Hæc ideo induciť, ut ueriſimile ſit ſuprà non uiſam Soſtratã: quando
etiã uix nunc agnoſciť ab irato. Te ipſam expecto oppido opportune.] Incerta diſtinctio,
utrũ te expecto oppido opportune, ſit dicendum: An expectare, ſit impatiẽter cupere, & ſi/ *Expecto*
ne præſcriptione temporis: ſperare, iuxta certũ tempus. Vnde apparet ad Te expecto, quia
per ſe nimiũ eſt, non eſſe iungendum Oppido. Quid feſtinas mi Geta?] Probus aſſignat
hoc Soſtratæ. Aper nõ uult ad omnia ſeruum reſpondere: ſed nutricem putat hoc loqui.

Quid feſtinas? Perturbaris. Et cõmotus dicit Prorſus actu cõmoto, & anhelanti ob per/ *Animum re/*
turbationem & contentũ curſum. Animũ recipe.] Quod in lectione, geſtu oſtẽdi minimè *cipere*
potuit, id ex uerbis Soſtratæ oſtẽditur in Geta. Nam ideo diciť, animũ recipe: quia ille præ
anhelitu, crebriora uerba cõtinuare nõ poſſit. Perimus, actũ eſt.] Iam bina uerba iungun
tur. Perimus, actum eſt. Verba ſunt deſperationis. Nam actũ eſt, diciť in ea re de qua iam *Eloquor*
lata ſit ſentẽtia. Eloquere obſecro te.] Bene eloquere nam conať tantũ quod nec explicať,
nec intelligitur: cui uitio contraria uirtus eſt eloquentia. Iam plus hîc geſtu, q́ dictu agitur:
quia ut ſuprà diximus, & laſſus eſt qui nuntiat: & integrať dolor nuntii, quom apud illã lo/
quiť, ad quã maxime calamitas pertinet: quo dolore, uox plerunq́ ſubtrahitur, atq́ ſingul/
tit: & ſimul dat ſignũ perditarũ rerũ. Væ mihi miſeræ.] Interponitur mulieris affectus no
uo nũtio. Amare occœpit aliã.] Peius eſt, amare occœpit: q́ amat. Nam in eo quod dixit,
Occœpit, augmenta mali metuenda ſignificat: ut in principiis quæ actũ reſpiciũt, nõ ſtatim
imminutionẽ inſpectãt. Et occipit, magnũ facinus dixit. A Lenone ipſus eripuit palàm.]
Sic nuntiat, ut ultima peiora ſint. Et his argumentis uult probare, quòd immodicè amauit
Aeſchinus: qui plus q́ uirginem, id ipſum quod pudor nec hortať, nec cõſulit, amat. Quis
autẽ magis potuit impudens eſſe, q́ qui poſt honeſtũ amorem, ab lenone amet? Hoc etenim
ſignificat meretricẽ. Ergo non, honeſtũ: ſed ab lenone: nõ per aliũ, ſed ipſus: nec emit, aut ab
duxit, ſed ob impatientiã ualde amãtis eripuit. neq́ id occultè, ut qui celaret factum, tanq́
ſatisfacturus uxori uidereť: ſed, palàm. Satin' hoc certo?] Magnis malis non ſtatim credi/
tur. Hoc ergo ex dolore dixit. q̃d ſtupet audiens: nõ quia non habet fidem. Hiſce oculis.]
[illegible] aſſeuerantis. Ah ah.] Interiectio eſt flentis. Me miſeram.] Mira affectio. nam la/
chrymæ nõ ſiniũt finire ſenſum. Quid credas iã? aut cui credas?] Fides, aut perſonæ qua
litate ſeruať: ſi grauis perſona eſt cui creditur. aut ipſius rei qualitate: ſi ea res crediť, in qua
fallere cui crediť, aut nõ poteſt, aut nõ debet. Hic ergo mire in utroq́ iã fidẽ dixit nullã eſſe,
& in perſona & in re. q̃d Virg. tranſtulit, breuiusq́ dixit, Nuſq́ tuta fides. hoc eſt, nec in re,
nec in perſona. Et hic ipſe in Heauton. Prò Iuppiter, ubi nã eſt fides? Noſtrũ Aeſchinũ. no/
ſtrã uitã.] ἀποσιώπησις omnia, quia fletus impedit uerba. deeſt aũt, hoc feciſſe, uel quid tale. Si *Situs*
tæ erant.] Sitæ, poſitæ. nam ſitũ eſt quicquid in loco ſuo poſitũ nõ euertitur. Poſiturũ pue/
rum.] Puerum dixit, ſi puer naſceretur. non quia diuinabat. Ad uotũ ergo cupientis retulit
Puerum: non quia neceſſe eſſet marem naſci. Et hæc omnia, magno ſtupore dicuntur ad ex
aggerandam perfidiam illius cui creditur, & dolorẽ eorum qui crediderunt. Hera, lachry
mas mitte. ac potius ad hanc rem quod opus eſt.] Hinc Virg. Non lachrymis hoc tempus.
ait, ſaturnia Iuno. Sentit autem non lachrymis agendum, ubi cõſilio opus eſt. Porrò con/
ſule.]

ſule.] Porrò,in reliquum,deinde, uel in futurũ. Porrò enim,ordinis & tẽporis aduerbium eſt,non coniunctio. Hau hau mi homo,ſanus ne es?] Hoc ex perſona nutricis legendum eſt.illa enim diſſimulandam rem putat. Mi.Pro meus. Tua fama, & gnatæ uita.] Tibi enim crimini erit uitiatam eſſe filiam:illi etiam oberit.Et utrum Vitam, ſalutem dicit. In dubium.] In periculum. Fateatur.] Vitiaſſe filiam.Et complexio eſt λίσπωρος oratoria, in qua utrũ ſenſeris,contrariũ tollis:cogiturq́ quod ex altera parte ſit,hoc eſt tacere. Quapropter quoquo pacto.] Congrue & pro perſona,& pro muliere, hoc dictum eſt: eamq́ in malis conſtantem eſſe demonſtratur. Non faciam.] Non faciam dixit,pro non tacebo: quaſi tacere,aliquam actionem habeat.ſed moralis ſignificatio eſt,& cõmunis omnibus:ſicut aduocatum dicimus male feciſſe,cum tacuerit. Peiore loco res eſſe non poteſt.] Satis argute inter Getam & Soſtratam ſententias ex perturbatione facit nutare. Quam in quo nunc ſita eſt.] Cauſſa nihil timendi. Primum indotata eſt.] Ratio ſubiecta eſt cauſſæ:& indotatam,pauperem modo dicit. Tum præterea quæ ſecunda ei dos erat.] Videlicet,dari pro uirgine nuptum.Et incerta diſtinctio eſt.etenim erat bis ſubaudiendũ,Pro uirgine dari nuptum. Non poteſt.] Iungendum,dari nuptum.Et pro uirgine,id eſt uirgo:ut, Nũc planè eſt pro noua,id eſt noua.Aut nec uirgo, nec pro uirgine nubere poteſt.non uirgo: quia uitiata eſt.nec pro uirgine:quia res diffamata eſt. Si inficias ibit.] Si negabit. Teſtis mecum eſt anulus.] Locutio hæc ſic capienda eſt: hoc eſt,anulus pro me teſtis.Vel ſic, Anulus & ego teſtes ſumus.Sed melius quod ſuprá. Poſtremo quando ego conſcia mihi ſum.] Quando,pro quoniam.uel quando,pro quidem. Neq; rem ullã.] Hoc eſt internuntium, pactum clam,aut promiſſum. Et bene totum execratiue dixit: ut alij facinora abhorreant.

Complexio λίσπωρος

Inficias ire

Mecum teſtis

valla.

Illa.] Filia ſcilicet. Experiar.] Apud iudices agam. Quid iſtuc?] Verbum eſt ægre cõſentientis,quaſi qui dicat,quid hic reſiſtam? Accedo ut melius dicas.] Id eſt,ut conſentiã, uelut qui melius poſſim dicere. Quantum potes.] Deeſt,cito:ut ſit, quantum potes cito abi. Atq; Hegioni.] Apud Menandrum,Soſtratæ frater inducitur. Huius.] Filiæ ſuæ ſcilicet. Simulo.] Nomen patris puellæ,diminutiuum à Simo,uel Simone. Et nota nomen in Palliata fabula latine diminutiuum. Simulo fuit Summus. Sũmus,an ad cognatum, an ad amicum refertur?an abſolute ponitur? ut in Eunucho, Plurima ſalute ſummũ ſuum impertit Gnatho. Et nos coluit maxime.] Et miſerabilius Coluit dictũ eſt,quàm ſi diceret, colit. Virg.Per caput hoc iuro,per quod pater ante ſolebat.Colere enim,& maioribus & minoribus conuenit. Vt,Poſthabita coluiſſe Samo. Nos.] Monoſyllabo finit,uultuoſam exprimens pronuntiationem. Tu mea Canthara. Triſtis ac ſeriæ fœminæ blandimentum eſt Mea potius,quàm pronomen poſſeſſiuum.Deeſt enim,chara,uel quid tale: quo addito, pronomen ſtaret Mea. Curre.] Mire dictum eſt ancillæ,curre. Vt cum opus ſit.] Id eſt, cum adeſſe cœperit partus. Ne in mora nobis ſiet.] Locutio qualis ſuprà.

Quantum potes

Colere

? Cn veneratiõe

ACTVS III SCENA III

DEMEA. SYRVS

Senarij Iambici

D. DISPERII. Cteſiphonem audiui filium
Vnà in raptione cum Æſchino.
Id miſero reſtat mihi mali,ſi illum poteſt
Qui alicui rei eſt,etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquo perſuaſit ille impurus,ſat ſcio.
Sed eccum Syrum ire uideo hinc ſcibo iam ubi ſiet.
Atq; hercle hic de grege illo eſt ſi me ſenſerit
Eum quæritare,nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id uelle. S.omnem rem modo ſeni
Quo pacto ſe haberet enarramus ordine.
Nihil quidquam uidi lætius. D.prò Iuppiter
Hominis ſtultitiam. S.collaudauit filium,
Mihi,qui dediſſem conſilium,egit gratias.

Diſrumpor

D. Diſrumpor. S.argentum adnumerauit ilico.
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ.
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententia. D.hem.
Huic mandes,ſi quid rectè curatum uelis.
S. Ehem Demea,haud aſpexeram te.quid agitur?
D. Quid agatur?uoſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. S.eſt hercle inepta,ne dicam dolo,atque
Abſurda. piſceis cæteros purga Dromo.
Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere
Pauliſper.ubi ego uenero,exoſſabitur.
Prius nolo. D.hæcine flagitia? S.mihi quidem non placent.
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D.Di uoſtram fidem,
Vtrum ſtudióne id ſibi habet,an laudi putat
Fore,ſi perdiderit gnatum?uæ miſero mihi,
Videre uideor iam diem illum,cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S.ò Demea
ISTVC EST SAPERE, non quod ante pedes modo eſt
Videre,ſed etiam illa,quæ futura ſunt,
Proſpicere. D.quid?iſtæc iam penes uos pſaltria eſt?
S. Eſt iam intus. D.eho,an domi eſt habiturus? S.credo ut eſt
Dementia. D.hæcine fieri flagitia? S.inepta lenitas *Quadratus*
Patris,& facilitas praua. D.fratris me quidem
Pudet,pigetque. S.nimium inter uos Demea,
Ac non quia ades præſens dico hoc,pernimium intereſt.
Tu quantus quantus,nihil niſi ſapientia es.
Ille ſutilis,ſomnium.ſineres uerò illum tuum
Facere hæc? D.ſinerem illum?an non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem,quàm ille quidquàm cœperit?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D.ſic ſiet
Modo,ut nunc eſt quæſo. S.ut quiſque ſuum uolt eſſe,ita eſt.
D. Quid eum?uidiſtine hodie? S.tuúmne filium?
D. Abigam hunc rus. S.iam dudum aliquid ruri agere arbitror.
D. Satis ſcis ibi eum eſſe? S.oh,qui egomet produxi. D.optumè eſt.
Metui,ne hæreret hic. S.atque iratum admodum.
D. Quid autem? S.adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D.ain uerò? S.uah,nihil reticuit.
Nam ut numerabatur forte argentum,interuenit
Homo de improuiſo.cœpit clamare,Æſchine
Hæcine flagitia facere te?hæc te admittere
Indigna genere noſtro? D.oh,lacrumo gaudio.

Non

S. Non tu hoc argentum perdis,ſed uitam tuam.
D. Saluos ſit·ſpero,eſt ſimilis maiorum ſuûm. S.hui.
D. Syre præceptorum plenus iſtorum ille.
S. Phy·domi habuit,unde diſceret. D.fit ſeduló·
Nihil prætermitto,conſuefacio:denicꝫ
Inſpicere,tanquam in ſpeculum,uitas omnium
Iubeo,atcꝫ ex alijs ſumere exemplum ſibi·
Hoc facito. S.recte ſané.D.hoc fugito. S.callide.
D. Hoc laudi eſt. S.iſtæc res eſt. D.hoc uitio datur.
S. Probiſſimé. D.porrò autem. S.non hercle otium eſt
Nunc mihi auſcultandi·piſceis ex ſententia
Nactus ſum·hi mihi ne corrumpantur,cautio eſt.
Nam id nobis tam flagitium eſt,quàm illa Demea non
Facere uobis,quæ modo dixti·& quòd queo,
Conſeruis ad eundem illis præcipio modum·
Hoc ſalſum eſt,hoc aduſtum eſt,hoc lautum eſt parum,
Illud recte·iterum ſic memento·ſedulò
Moneo,quæ poſſum pro mea ſapientia.
Poſtremò tanquàm in ſpeculum,in patinas Demea
Inſpicere iubeo·& moneo quid facto uſus ſiet.
Inepta hæc eſſe,nos quæ facimus,ſentio·
Verùm quid facias? ut homo eſt,ita morem geras·
Nunquid uis? D.mentem uobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? D.recté. S.nam quid tu hic agas,
Vbi ſi quid bene præcipias,nemo obtemperat?
D. Ego uerò hinc abeo, quandò is,quamobrem huc ueneram,
Rus abijt·illum curo unum·ille ad me attinet·
Quandò ita uolt frater,de iſtoc ipſe uiderit.
Sed quis illic eſt,quem procul uideo? éſtne hic Hegio
Tribúlis noſter? ſi ſatis cerno,is hercle eſt,uah, homo
Amicus nobis iam inde à puero·Dij boni,
Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium
Penuria eſt, homo antiqua uirtute,ac fide·
Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publicé.
Quàm gaudeo,ubi etiam huius generis reliquias
Reſtare uideo? uah,uiuere etiam nunc libet.
Opperiar hominem hic,ut ſalutem,& colloquar.

DIſperij.Cteſiphonem audiui filium.] Hic oſtenditur quòd ſeueri homines,ac recti & honeſti tenaces,uel ridiculi ſunt,uel odio habẽtur quoquò acceſſerint.Magno autem affectu,& quaſi exclamantis addidit filium: quaſi cauſſam redderet cur dixerat.diſperij. Vna fuiſſe in raptione cum Aeſchino.] οἰκονομία, in qua oſtenditur quantum cõmouebitur Demea ipſa re cõperta, cũ ex parua rei ſuſpicio-

ſuſpicione tantum ſe afficiat. Raptio autem, ad perſonam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad ſtuprum, ſi uolumus proprie loqui. Id miſero reſtat.] Bene reſtat: tanquam iam ſummum malum ſit, Aeſchinum eſſe corruptum. Et, miſero mihi: quaſi qui nihil neſciat, nihil curante Mitione. Si illum poteſt.] Nō dubitat uelle: & ideo dicit Poteſt. Qui alicuius rei eſt.] Recte. de hoc enim ſuprà dixit, Non fratrē rei dare operam uidet: ruri eſſe, parcū, ac ſobrium. Etiam eum ad nequitiam abducere.] Quaſi inuitum dixit, non uocare, ſed abducere. ducimus enim uolentes: ſed abducimus inuitos. Nequitia autem proprie libidinoſa inertia dicta eſt: quòd nihil queat, nulliq́ rei apta ſit. Vnde & nugæ, quòd nihil agant, uel à nō agendo. Credo abductum.] Non iſſe, ſed abductum eſſe: quaſi adhuc culpa non ſit illius. In ganeum aliquò.] Veteres ganeū meretricum tabernā dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς τουτέστι τῆς γῆς. quòd ipſa ſit in terra, non ut cœnacula ſuperius. Vnde & taberna, quaſi trabena, à ualidioribus dicta trabibus, quibus ſuperiora ſuſpenſa ſunt. Perſuaſit ille impurus.] Suademus facilia: Perſuademus difficilia. Et ſuadere facientis eſt: perſuadere, perficiētis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentiū. Et hic quoq; excuſata uoluntas eſt Cteſiphonis, cui a maiore fratre & improbo ingeſta ſit perſuaſione nequitia. Sed eccū Syrum ire uideo.] Ire, & abire & uenire ſignificat. Ire uideo. Ire, pro uenire: ut, Nec uerò Aeacidem me ſum lætatus euntem Accepiſſe lacu. Atq; hercle hic de grege illo eſt.] Figura ✻ de grege illo eſt, Ordo uel bonorum, uel malorum dicitur, & grauium: ut equeſter ordo, ſenatorius ordo. Grex uel bonorum, uel malorū eſt, & leuium. ut Cicero, In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudiciq; uerſantur. Quæritare.] Inſtanter quærere. Carnifex.] Pro Ganeone poſitū eſt. Non oſtendam id me uelle.] Scilicet ſcire ubi ſit. Quo pacto ſe haberet enarramus ordine.] Hoc rectè: quia dixerat Mitio, Niſi quicquid eſt, uolo ſcire, atque hominē conuenire ſi apud forū eſt. Et enarramus, pro enarrauimus. ut, Omnis humo fumat neptunia Troia. Et ordine: bene. quia ſimpliciter fatetur. Fallax autē & captioſa narratio eſt, quod timemus fateri. Nihil quicquam uidi lætius.] Quartum περίλαυρ. Hominis ſtultitiā.] Scilicet quia lætatur, ignorans ubi Aeſchinus ſit. Collaudauit filium.] Plus additum eſt. non enī ſolum non accuſauit, ſed & collaudauit. Diſrumpor.] Mire: his enim uerbis commouetur, collaudauit & egit gratias. Et uide αὔξησιν ſtomachi reſeruatam. Argentum adnumerauit illico.] Contra illud eſt, Cur tu his rebus ſumptū ſuggeris? Et non ſolum inquit, adnumerauit, ſed quod peius eſt, illico. Id diſtributum. Diſtributum in diuerſa tributum, id eſt diſpartitum per pulmentaria. Huic mandes, ſi quid recte curatum uelis.] εἰρωνεία eſt maioris ſtomachi: quia ille dixit, Ex ſententia diſtributum: id eſt, ut indicat Demea, dilapidatū. Sic alibi, Columen familiæ noſtræ, bone cuſtos ſalue. Hem Demea.] Hem, interiectio eſt commoti & quaſi perculſi re ſubita & noua. Quid agitur?] Blandientis eſt, non interrogantis: ut alibi, O noſter quid fit? quid agitur? Nequeo mirari ſatis rationem.] Mira ſunt etiam illa quæ uehementer praua ſunt. Et ideo mirari, pro horrere & reprehendere poſitū eſt. Et rationem ἰδιωτικῶς dixit malam: cū non ſit ratio niſi bona. ſed ſic loquitur populus. Eſt Hercle inepta.] Hoc ad ſenem. Ne dicam dolo.] Ne mentiar, id eſt ex contrario dicere uidear: ſed ut ſedulo dicam. Atq; abſurda.] Ineptū, eſt ſtultū tantum: Abſurdum, quod & ſtultum eſt, & in ipſa ſtultitia diuerſum, & quaſi repugnans ſibi. Sic ergo locutus eſt, ut uideatur ineptam rationem ad Aeſchinū referre: abſurdū, ad Mitionem, quem iam fieri ſtultum, contrariū ſenectuti eſt. Congrum iſtum maximum.] λιτότης. quia erant alij, nō maximi. ut è cōtrario, Argiuiſq; minor. quia eſt & maior. Nam Iſtum quod ait, δεικτικῶς eſt. uidetur enim oſtēdere digito quem dicat. In aqua ſinito ludere pauliſper.] Sic oſtenditur bene obſonaſſe, qui uiuos attulit piſces. nam non ludit piſcis, niſi uiuus. Prius nolo.] Superbè, & pro autoritate: non dixit non oportet, ſed nolo. ſubauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ acceſſurum piſci ex eo oſtendit, quòd ait Ludere, hoc eſt uiuere, & non læſum uiuere. non enim dixit, natare: quod etiā poſſunt languidi piſces. Ipſe in ſuper planum fecit quid ſit purga, dicendo Exoſſabitur. Purga igitur, exoſſa ſignificat: non, ut quidam putant, exoſſabit, comedetur. Mihi quidem nō placent.] Prius hoc ad ſenem: & uide quod totum ſuperbè, & confidenter dixerit ob amicitiam omniū dominorum, excepto uno Demea, quem tantū præ illis contemnit. Salſamenta.] Hoc ad diſcipulū. Salſamēta aut ſalſi piſces ſunt, aut laridū. Salſamenta hæc Stephanio. In tota comœdia opera dāda eſt, ut ſtomachetur Demea: excepto quòd ſe ipſe in fine cōmutat. Hæc ergo cauſa eſt, quare Syrus quoq; illi obijcitur magnifice inferens ſe ut luxurioſum, licentemq; ſeruū: præſertim qui adoleſcentū pædagogus fuerit. Vtrū ſtudiòne.] Aut ordo eſt, utrùmne. aut eſt παρέλκον tertium. aut uerò per ἀναστροφήν accipitur: quaſi dicat, utrū eſt? aut, utrum uerum eſt? quod qui accipit, utrum ſubdiſtinguat, & ſeparet a ſequentibus neceſſe eſt. Vtrū ſtudiòne. Aut Vtrum ſuperuacuum eſt, aut Ne: aut certè τμῆσις figura eſt, pro, utrum'ne ſtudio id ſibi ha-

Raptio
Rapina
Raptus
Abduco
Duco
Nequitia
Nugæ
Ganeum
Taberna
Suadere
Perſuadere
Impurus
Ire
Ordo
Grex
Quæritare
Diſtributum
Dolo dicere
Ineptum
Abſurdum
Nolo
Ludit piſcis
Salſamenta

beṫ,ſi ſciens lædit filium? Laudi putat.] Quia decipit. Si perdiderit gnatum.] Et magno
affectu,non dixit Aeſchinum:& mire,non addidit cuius gnatum. Væ miſero mihi.] Hoc
eſt quod ſuprà dixit,Aegre eſt,alienus non ſum. Videre uideor iam illum diem.] Illum di/
xit,quaſi quendam triſtem ac funeſtum. Quod ante pedes modo eſt uidere.] Hoc ſum/
pſit Poeta de illo peruulgato ancillæ dicto,Quod ante pedes eſt,non uidet:cæli ſcrutaṫ pla/
gas. Sed etiam illa quæ futura ſunt.] Magis ridicula eſt aſſentatio,ſi quis maximè laudeṫ,
quibus maximè caret. Iſthæc iam penes uos Pſaltria eſt?] Dicẽdo iſthæc,oſtendit iamdu/
Habetur dum ſe hac indignari. Eſt iam intus.] Vt,Ellũ cõfidens,catus. An domi eſt habiturus?]
mulier Propriè:quia haberi uxor dicitur,& haberi mulier cum coit. Credo:ut eſt dementia.] Sic
& in Eunucho,Eam ſe intendit eſſe,ut eſt dementia.Et nominatiuus caſus eſſe poteſt,& ſepti/
mus. Si ſeptimus:perditus,aut quid tale ſubaudimus. Sed melius nominatiuũ accipimus
Lenitas caſum. Inepta lenitas patris,& facilitas praua.] Lenitas,ad permittendũ:Facilitas,ad igno
Facilitas ſcendum.ſic quidam. Sed ego,lenitatem ad Mitionem refero,qui hæc leniter patitur: Facili
Prauum tatem,ad Aeſchinum,cui hæc per licentiam facilitas datur.Prauũ autem eſt, quod & ipſum
Malum lædit facientem:Malum,quod alios tãtum. Fratris mei quidem pudet pigetꝗ.] Pudet,in
Pudet his quæ turpiter facit:Piget,in his quæ cum damno ac malo.Pudere,etiam ad dedecus: Pi/
Piget gere,ad dolorem refertur.Pudet,quod turpe eſt:Piget,quod dolet. Omitũ inter uos De/
mea * nunc enim redditum eſt,quod ſuprà dicebatur.& præterea repetendo Ni/
Quantus mium,confirmauit ſuperius dictum,nõ ſoluit. Tu quãtus quantus.] Id eſt quantuſcũꝗ.
quantus Nihil niſi ſapientia es.] Ridiculè prius additum nihil,ꝙ quicquã,laudis nomine.Deinde
ſi ſapiens dixiſſet,non tanta eſſet irriſio * ſed ſtultus. Nihil niſi ſapientia es,ille
ſomnium.] Nec tu ſapiens,ſed ſapientia:nec ille ſomniculoſus, ſed ſomniũ ὑπερβολή. Sine/
res uero illum tuum.] Ab argumento fabulæ repetit Sineres:& εἰρωνικῶς interrogat. To/
tis ſex menſibus.] Totis,quaſi longi ſint id eſt integris,ut ne unũ quidem diem minus à ſex
menſibus ſciat quid cœpturus ſit filius.Nimis comica & moralis aſſentatio. Quam ille
quicquam cœperit.Multũ dixit,& ante ſex menſes,& olfeciſſem,& prius ꝙ cœperit. Non
olfeciſſem.Totum ridicule.Nam quid olfeciſſet,qui nondũ quicquã ſcire cœpiſſet,cuiusꝗ
Nares naribus nihil obiectũ fuiſſet? Nam ideo nares à naritate dictæ ſunt, quod nos odoratu do/
ceant præſto & propè eſſe quod adhuc oculi non uident. Vigilantiam tuam tu mihi nar/
ras?Id eſt,quam maximè ſcio. Sic ſiet modo ut nunc eſt.] Non dicit qui,ſed reſpice ad ar/
gumentum,& ridebis hæc optantem Demeam. Vt quiſꝗ ſuum uult eſſe,ita eſt.] Hæ ſunt
ſentẽtiæ & ſemper probabiles,& pro perſonis ridiculæ.Plautus in milite glorioſo, Nimia eſt
miſeria,nimis pulchrum eſſe hominem. Quid eum? uidiſtine hodie?Quid eum, initium
interrogationis futuræ de perſona alicuius. Sic in Heautont. Sed Syrũ.quid eum? Tuum'
Abigo ne filium?] Hoc clare. Tuum ne filium?Moris eſt ut qui cogitat quid reſpõdeat,interroga/
tione remoretur. Abigam hunc rus.] Vt pecudem,dixit abigam: non ut hominẽ,mittam.
Mitto Abigam.Hoc lentius.& abigam quaſi pecudem dixit:unde & Abactores dicti ſunt.Cice
Abactores ro in Verrinis,Equarum greges iſtum abigendos curaſſe. Iamdudum aliquid ruri agere
Agere arbitror.] Hoc clare. Aliquid ruri agere arbitror.Hoc plus eſt,quàm illic eſſe.uult enim cũ
Ager laude eius loqui:ut ſuprà,Rei dare operam:ruri eſſe,parcum,ac ſobrium. Et agere, proprie
Producere dixit.nam ab agendo,ager dictus eſt,quòd in eo multa agenda ſunt. Qui egomet produ/
xi.] Mutata præpoſitione,nõ deduxi,ſed produxi dixit,id eſt porrò duxi. Metui, ne hære
ret.] Hæc tranſlatio ut ſubleuat Cteſiphonem,ita Aeſchino inuidioſa eſt.nam hæreret, non
animo,nec uoluntate,ſed uiſco decipientis aucupis. Quid autem?] Quid pro quare, uel
ob quã cauſam. Virgilius,Quæ fortuna uiris,claſſem quo littore linquant, Quid ueniant.
Cui contrarium in ſignificatione * id quod te oro. Nihil reticuit.] Mirum enim,
minorem fratrem non peperciſſe maiori:nec reticuiſſe quicquid erat opus. Cœpit clama
Adorior re.] ἰδίωμα totum.& cœpit,& clamare:& quod ſequiṫ. Adortus iurgio eſt.] Aggredimur,
de lõginquo:Adorimur,ex inſidijs,& ex proximo.nã adoriri,eſt ad aliquẽ oriri, id eſt exur/
gere. De pſaltria iſthac.] Hic mire ſenẽ imitatus eſt:& memoriter,quia ille dixerat,Quid
Interuenire iſthæc iam penes uos pſaltria eſt? Interuenit homo de improuiſo.] Interuenire, eſt in me/
dio negotio,quaſi ex inſidijs ſuperuenire,& opprimere in ipſo actu eos,qui rẽ cælatam uel/
lent.Et uide quàm oratoriè narret geſtionem rei quæ nunquam facta ſit: his enim fides fit.
Aeſchine hæcine flagitia facere te?] Et accuſatio à perſona:& uide pondus in nomine Ae/
Admittere ſchini. Hæc te admittere?] αὔξησις. nam plus eſt admittere,quàm facere. Hæc admittere
Facere indigna.Pronum eſt hæc ſtatim credere Demeam,de eo quem ſuperius laudauerit,Non ui/
det fratrem rei dare operam, ruri eſſe, parcum,& ſobrium? unde mira Poetæ arte & initia,&
media,& poſtrema ſibi congruunt atꝗ reſpondent. Lachrymo gaudio.] Immoderata læ
titia,maxime parentum,lachrymas habet.Rectè ergo additum eſt,gaudio: quia lachrymæ

ſolum mœrorem ſignificant. Non tu hoc argentum perdis: ſed uitam tuam.] Hæc figura ora toria [illegible] dicitur. qua oſtenditur non eſſe mediocre quod factum eſt. Hui.] Quaſi admiretur ipſe quæ narrat. Syre, præceptorum plenus eſt iſtorum ille.] Vide Demeã non deſinere culpam Aeſchini in Mitionem conferre: cum è contrario præceptorũ ſuorum uult eſſe quòd ſapit Cteſipho. Iſtorum.] Quæ dicis ſcilicet, Non tu hoc argentũ perdis, ſed uitam tuã. Phy.] Interiectio mirãtis eſt. Domi habuit unde diſceret.] Vnde, id eſt, de quo. *Phy*

Fit ſedulo.] ἰδίως dictum eſt, ſit. Et ſedulo, ſine dolo, id eſt inſtanter: quia negligentes, doloſi dicunt. Inſpicere tanquam in ſpeculum uitas hominũ iubeo.] Videndũ, an rectè ſpeculum induxerit, cũ alienas uitas dicit inſpiciendas eſſe. niſi forte ad cauſam admouẽdi ſpeculi, nõ ad effectum referamus. nam cauſa inſpiciendi ſpeculi, emẽdatio eſt uultus. effectus, formæ per imaginem reſultatio. Hoc laudi eſt. hoc uitio datur. Nõ philoſophicè, ſed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum: ſed, hoc laudi eſt. Nec. hoc malum: ſed, uitio datur. Ergo ut idiota, & comicus pater, nõ ut ſapiens & præceptor. Callide.] Callidus dictus eſt *Callidus* etiã qui exercet doctos. Callidus dicit, qui callum ſibi uſu artis induxerit. Iſtbæc res eſt.] Non quam rem gerit Mitio: nõ, ut ille agit. Et ſignificat, hoc uerũ eſt, hoc utile eſt. Porrò autem.] Propè delinitus erat Demea contra inſtitutũ argumenti. Artificioſe igitur Poeta ſubiecit ex perſona ſerui, unde illum ad amaritudinẽ prouocet. Porrò autẽ. At uerò. & huiuſmodi principia narrationũ ſunt, quibus ſuperiora ſequentibus connectuntur. Nam id nobis tam flagitium eſt.] Non dixit, peccatũ, irridẽs ſenẽ: ſed, flagitium. Et quidem flagitium, corrũpi piſces, uel talia. Quòd queo.] Quod poſſum. ſed ſic maluit dicere, ut alluſionem de ſua arte faceret Syrus: & hac re oſtẽderet nihil ab illo dici ſerio. Quòd queo. A coquendo ſumpſit [illegible]. Sic & infrà, Sedulo moneo quæ poſſum, pro mea ſapientia. Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius ſecum cauſas agebat: Tu quoq; aderas huic cauſæ. Nam apud ueteres coquus non per c literam, ſed per q ſcribebatur. Ad eundem illis præcipio modũ.] Arguta imitatio, ad deridendum Demeam, omnium quæ ſerio ille ſuprà dixerat. Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum.] Hæc contextè & coniunctè dicunt: quia nõ uiciſſim Syro aſſentatur ſenex. Pro mea ſapientia.] [illegible] ſapiẽtia dixit, quia condimentum guſtu ac ſapore temperant coci. Tanquã in ſpeculum.] Et hic Speculũ non ad imaginem uultus, ſed ad contuitum contrapoſitæ rei retulit. Nos quæ facimus. Nõ coci, ſed Mitio, Aeſchinus, & familia. An Nos pro Domini poſuit? An Nos, pro ego? & melius. Sentio.] Cum dilatione & uultuoſe dicendum ſentio. Verum quid facias?] Quid facias, pro quid faciat? unuſquiſq; ſcilicet. Vt homo eſt, ita morem geras.] Verũ aptum prouerbium ſit ſeruis an etiã amicis? Vt eſt, Obſequium amicos: ueritas odiũ parit. Et hæc ſententia modo ueluti querela, demiſſa uoce proferenda eſt. Mentem uobis meliorem dari.] πρὸς τὸ Vis, reſpondit agreſti feritate. nam reſpondendum erat, Rectè, aut ualeas. ſed hic, ne uel abiens blandus eſſet, pro ſalutationibus ipſis amara ſupponit. Et memẽto etiam hunc eundem inſalutatum relinquere, qui aduenicns paulò antè nec ſalutauerat, nec reſalutauerat fratrem. Meliorem autem, pro bono ac tolerabili poſuit. non enim bonam credit, ut meliorem optet. ſic Virg. Dij meliora pijs, erroreḿq; hoſtibus illum. Tu rus hinc abis?] Vult Syrus noſſe an eat. Nam quid tu hic agas.] Addidit hortatũ, ut quamprimũ abeat. Tu rus hinc abis. Qui conſuetudinis memor eſt, animaduertit has interrogationes nõ inquirẽdi cauſa poni, ſed admonitionis loco eſſe apud eos quos uelimus abſcedere. Sic igitur interrogat, ut hortetur: & ſic pronuntiat, ut & ſciat, & approbet quod rogat. Quãdo is, quam ob rem.] Noua locutio, is quam ob rem, pro, is propter quem. ſic & alibi, In eo me oblecto, ſolum id eſt charum mihi. Illum curo unum.] Vnũ cum exceptione. & tamẽ ſic loquitur, ne appareat illum non poſſe ſibi imperare obliuionem Aeſchini. nam iccirco addidit, Quando ita uult frater, de iſtoc ipſe uiderit. Amarè cœpit. & ideo tenet. Nam ambos curare, propemodum repoſcere eſt illũ quem dediſti. Quis illic eſt quem uideo procul? eſt ne hic Hegio?] Inuenta cauſa eſt cur nõ abeat Demea, propter reliquã fabulæ partẽ: & ſimul aliud additur quo indignetur. Bene autem dubitat & familiam * ciuem, & multũ abſens à conſpectu ciuium. Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt.] Næ, ualde. Illiuſmodi: cuiuſmodi eſt Hegio, id eſt qualis. Et magna οἰκονομία. ſenex laudatur, ut poſtulationi eius ſtatim adſit fides. Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publice.] Verum hoc optãtis eſt ne moriatur? an eſt teſtimonium uitæ hominis nunquam obfuturi reipublicæ? Vbi etiam huius generis reliquias reſtare uideo.] Paucos ac raros bonos. nã reliquias, pro relictis paucisq; dixit. ideo reſtare etiam dictum eſt. Viuere etiam nunc lubet.] Ex hac delectatione oſtenditur Demea, & quàm peccantibus ſit amarus ac ſæuus: & quàm facilè incuſationi huius tanquam graui teſtimonio crediturus ſit Demea: & quantum doliturus ſuper Aeſchino qui diſpliceat talibus uitis.

ACTVS III. SCENA IIII

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

H. PRo Diimmortales,facinus indignum·Geta *Senarij Iambici*
Quid narras? G.ſic eſt factum. H.ex illáne familia
Tam illiberale facinus eſſe ortum?ó Æſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. D.uidelicet
De pſaltria hac audiuit·id illi nunc dolet
Alieno·pater is nihili pendit·hei mihi
Vtinam hic propè adeſſet alicubi,atq; audiret hæc.
H. Ni facient quæ illos æquum eſt,haud ſic aufetent.
G. In te ſpes omnis Hegio nobis ſita eſt.
Te ſolum habemus·tu es patronus·tu parens·
Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu,perijmus. H.caue dixeris.
Neq; faciam·neq; me ſatis piè poſſe arbitror.
D. Adibo·ſaluere Hegionem plurimum
Iubeo. H.te quærebam ipſum·ſalue Demea.
D. Quid autem? H.maior filius tuus Aeſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti,neq; boni
Neq; liberalis functus officium eſt uiri.
D. Quid iſtuc eſt? H.noſtrum amicum noras Simulum,
*Atq; æqualem? D.quid ni? H.filiam eius uirginē *Atq;. prior ſyllaba pertinet*
Vitiauit. D.hem. H.mane,nondū audiſti Demea *ad uerſum præcedentem*
Quod eſt grauiſſimum. D.an quidquam eſt etiam amplius?
H. Verò amplius·nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt·
Perſuaſit nox,amor,uinum,adoleſcentia·
Humanum eſt·ubi ſcit factum,ad matrem uirginis
Venit ipſus ultrò lacrumans,orans,obſecrans,
Fidem dans,iurans ſe illam ducturum domum·
Ignotum eſt,tacitum eſt,creditum eſt·uirgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt·menſis hic decimus eſt,
Ille bonus uir nobis pſaltriam(ſi Diſplacet)
Parauit,qui cum uiuat·illam deſerat.
D. Pro certóne tu iſtæc dicis? H.mater uirginis
In medio eſt,ipſa uirgo,res ipſa,hic Geta
Præterea,ut captus eſt ſeruulorum,non malus,
Neq; iners,alit illas·ſolus omnem familiam
Suſtentat·hunc abduce·uinci·quære rem.
G. Imò hercle extorque,niſi ita factum eſt Demea.
Poſtremò non negabit·coram ipſo cedó.

Pudet

D. Pudet nec quid agam, neq; quid huic reſpondeam
Scio. PAMPH. miſeram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem: ſerua me obſecro. H. hem,
Númnam illa quæſo parturit? G. certè Hegio. H. hem,
Illæc fidem nunc ueſtram implorat Demea.
Quod uos ius cogit, id uoluntate impetret.
Hæc primùm ut fiant, deos quæſo, ut uobis decet,
Sin aliter animus ueſter eſt, ego Demea
Summa ui hanc defendam, atq; illum mortuum.
Cognatus mihi erat unà à pueris paruoli
Sumus educati unà ſemper militiæ & domi
Fuimus paupertatem unà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar deniq;
Animam relinquam potius, quàm illas deſeram. *al. illam*
Quid mihi reſpondes? D. fratrem conueniam Hegio.
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar
H. Sed Demea hoc tu facito tecum animo cogites.
Quàm uos facillime agitis: quàm eſtis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxume uos æquo animo æqua noſcere
Oportet: ſi uos uultis perhiberi probos.
D. Redito, fient, quæ fieri æquum eſt, omnia.
H. Decet te facere. Geta duc me intrò ad Soſtratam.
D. Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc ſit modò
Defunctum. uerùm nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum hæc euomam.

PRò Dij immortales.] Hæc ſcena fidem amici erga defunctum, maturitatem ſenilis orationis, & accuſationem eius quem lædere nolit ipſe accuſator, continet.
Indignum facinus.] Iam narrauit Geta: & rectè. non enim apud ſpectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta ſunt. Illud ſanè admirandum, eiuſmodi Hegionis uerba induci, qualia eſſe debuerunt tantopere laudati uiri. & eiuſdē Hegionis ac Demeæ. Quid narras?] Mirantis eſt, non interrogantis. O Aeſchine pol haud paternum.] Mira maturitas: in qua neſcias utrum magis iniuriam illatam orbæ uirgini: an Aeſchinum peccaſſe plus doleat. ſeruatur enim in Hegione quòd uir bonus ſit, & amicus.
Tam illiberale factum.] Id eſt non odiſſe cui ſuccenſeas, laudare homines, factum reprehendere. Haud paternum iſtuc dediſti. Deeſt, facinus. & dediſti, pro feciſti. Sed ſic dicitur in re magna, ut, Dabit ille ruinas Arboribus, ſtragemq; ſatis. De pſaltria hac audiuit.] Sic errat Demea, ut intelligatur quantum debeat iraſci in ijs quæ inopinata audiet. Videlicet de pſaltria hac audiuit.] Videlicet, cōfirmatiuum eſt. ut uidelicet, uidere licet: ſic ſcilicet, ſcire licet: ilicet, ire licet. Is nihilipendit.] Is, abūdat: ut in Heautont. Perij, is mihi, ubi adhibit plus paulò, ſua quæ narrat facinora? Aut is, pro ipſe: ſubiunctiuū pronomē minus quàm finitum. Vtinam hic prope adeſſet.] Quaſi nō crediderit dicēti, In ore eſt omni populo. Haud ſic auferent.] Quomodo accipimus, haud ſic auferent? an factum ſuum auferent ſic? An, ſi correxerint culpam, non ſilentio tranſituros ipſos uel ipſum quod factum eſt? Et ni, ſi non, ſignificat. Haud ſic. λείπει eſt. Quæ illos æquum eſt.] Subaudi- *Dare* *Ilicet*

tur facere, à ſuperiori per ἀπὸ κοινοῦ intellectum. Haud ſic auferent. Id eſt leniter abibunt, uel ſubtrahent culpam. Haud ſic auferent. Senilis & matura cõminatio. & eſt ſic demonſtratio geſtum continens leuiſſimæ ac paruæ ſignificationis. In te ſpes omnis Hegio.] Vt narratio non fuerit neceſſaria: ita preces interponendæ ſunt. Tu es patronus: tu parens.]
patrons
Patronus aut temporale nomẽ eſt defenſoris: aut certe appellatio eſt, per quam oſtenditur quid illi cultus & obſequij debeatur. eſt enim nomen ad aliquid. Parens autem, ueri amoris nomen eſt: & æquali loco continet interpretationem. Et uide quàm diligenter Poeta, cũ ſimpliciter matronam de abſente Hegione loquentem induceret, Coluit nos, dixit: cum ſeruus & ſupplex ad præſentem loquitur, Tu es patronus, inquit. Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.] Seruus magnum ueritatis indicium addidit, dicendo moriẽs. nemo enim moriens non uera loquitur, & urgentia. unde in iure ultima iudicia certiora ſunt. Sic & alibi, Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipſam occupat. Si tu deſeris, perijmus.] Pro-

Deficio
Prodo
Defero
Deſertores
milites

prie, quaſi patrono. nam Socius deficit, Parens prodit, Patronus deſerit. Sic Salluſtius, Poſt defectionem ſociorum & Latij. Et, Vnius ob iram Prodimur. Et, Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum: quod quidem in te fuit. Plautus, Qui libertos habent, eos deſerunt. Hinc & milites, qui defenſores patriæ deberent eſſe, deſertores eſſe dicuntur. Hæc autẽ omnia magnam uim habent, ſi per ſingulas partes orationis conſiderentur, ad commouendum precibus Hegionẽ. Et, tu es patronus, ab honeſto: Tu es parens, à iuſto. Si tu deſeris, perijmus. Et huic rei maxime reſpondet oratorie, quæ illum maxime commouit. Vt, En ego uicta ſitu. Et, Pulſus ego? Alij πρὸ τοῦ perijmus, ὑποφορικὸν reſponſum putant. Satis pie poſſe.] Deeſt, facere. Neque me ſatis pie poſſe arbitror. Honeſta locutio, qua ſignificat quicquid fecerit, pro pietatis debito illis merito parum eſſe. Senſus autem hic eſt, Neque faciã quod nefas eſt, ut uos deſeram: nec hoc ipſum quod facio, ſatis pium eſt, pro tanta neceſſitudine. Et bene addidit, ſatis. ut, Et ſapiens, nõ tamen ſatis. Saluere Hegionem plurimum iubeo.] Ideò prouidit Demea, non prouiſus eſt, quia oportuit illum audire quæ loqueretur Hegio: & ex

Iubeo

illius iam uerbis in indignationem moueri. Iubeo autem, uolo ſignificat: ab eo quod ſequitur, id quod præcedit. Non iubemus enim, niſi quod uoluerimus. & eſt Homericum. Maior filius tuus Aeſchinus.] Artificioſa poſtulatio: in qua, ne ſtatim Demea diceret, nihil ad ſe hanc querelam pertinere, quippe qui Cteſiphonẽ curare debeat, infertur cauſa cur nõ diſſimulet pater, quia filius: quia maior eſt: quia Aeſchinus, ſi quid eſt in ipſo nomine charitatis: quia fratris adoptiuus: quia bonus, & liberalis: & contra hæc, quibus laudatus eſt, fecit.

Bonus
Liberalis

Neque boni.] Quaſi id quod eſt, uelit quod eſſe debet. Neque liberalis functus eſt officiũ uiri. Quærendum inter bonum & liberalem quid interſit. An bonus eſt, qui non nocet? Liberalis, qui etiam prodeſt? An bonus, qui nõ peccat in facto? liberalis, qui nec in uerbo quidem? Aequalem.] ἡλικιῶτιν. Quid ni? Plus eſt Quid ni, quàm Noueram. nam quaſi corripit dubitantem, dicẽdo, quid ni: ut ſubaudiatur, nouerim. Filiam eius uirginem uitiauit.] Vides quantum ualeat iniuria, uel dignitas perſonarum. Non contentus facinore, perſonas credidit antè proponendas. Hem.] Interiectio eſt irati uehementer: quippe qui aliud uitiũ audiebat, præter crimina quæ ſciebat. Quod eſt grauiſſimum.] Quia illud graue. An quicquam eſt etiam amplius?] Amplius, quãtitatis eſt. nã ideo, Nondũ etiam audis quod eſt grauiſſimum. Amplius.] Id eſt maius. Perſuaſit nox, amor, uinũ, adoleſcentia.] Plau-

Perſuaſio
Impulſio

tus in Bacchidibus, Quia iſtoc illecebroſius fieri nihil poteſt. nox, mulier, uinũ homini adoleſcentulo. Et hæc omnia ab impulſionis parte dicuntur, nõ à ratiocinationis. Ideo & perſuaſit dixit. nam inſtans perſuaſio, impulſio dicitur: ut ipſe, Dũ in dubio eſt animus, paulo momento huc atque illuc impellitur. Humanum eſt.] Nihil tandem ex ea ſumptum conſuetudine eſt, quod non humanum. & hoc dicere ſolemus ubi peccatum quidem non negamus, ſed tolerabile eſſe dicimus. Perſuaſit nox, amor, uinum, adoleſcentia. Hæc inferuntur ἀσυνδέτως, ut multa uideantur. Vinum. Plus dixit, quàm ſi uinolentiam diceret. ut, Tu nihil niſi ſapientia es, ille ſomnium. Proximum huic, & ſimile eſt in Hecyra, Cum uirgine unà adoleſcens cubuerit, Plus potus, ſeſe illa abſtinere ut potuerit. non uerisſimile dicis, neque uerũ arbitror. Virgilius, Bacchus & ad culpam cauſſas dedit. Vbi ſcit factum.] Id eſt, intelligit & ſentit: quia ſuprà futuræ * peccauerit: & quia qui impulſione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit, Cur ergo tacuiſti? Orans, obſecrans.] Orare, eſt

Orare
Obſecrare
Rogare

placidos petere: Obſecrare iratos rogare, Vnde plus facit obſecrans, quàm orans: plus uerò orans, quàm rogans. Cicero, Orare & rogare. Venit ipſus ultro lachrymans.] Mire, & ad matrem uenit ultro lachrymans: ne quòd leniter, aut mollius mulier tuliſſet, propè pactionem inijſſe uideretur. Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt.] ἀσυνδέτως per συνωνυμίαν, ut ſolet, hic loquit: ut, Imus, uenimus, uidemus. Ignotum eſt autem, quod ultrò uenerat, & lachrymans: tacitum eſt, quòd orabat, & obſecrabat: creditum eſt, quòd fidem dabat & iurabat. Et

honeſtius

honeſtius impersonaliter, quàm ignouimus, tacuimus, credidimus. Virgo ex eo cõpreſſu grauida facta eſt.] Hæc addidit, ne ex uiliore uſu, inhoneſta patientia uirginis ad conceptum libido peruenerit. & præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem uitiauit uirginem: ſed quid ſi ex alio concepit poſtea, quæ nunc grauida facta eſt? Icicirco & à uitio uirginis tẽpus oſtenditur: ut cũ facto ratio cõueniret. Ille bonus uir.] εἰρωνεία indignantis in loco addita eſt uerbis ardentibus. Ille bonus uir, nobis pſaltriam, ſi Dis placet, parauit.] Cõcluſio accuſationis. & , Bonus uir. εἰρωνεία quidem eſt, ſed ab eo poſita, qui indignetur uirum bonum eſſe debuiſſe qui nõ ſicut ſupra, Neq; boni, neq; liberalis functus eſt officiũ uiri. Et ſimul cõſidera quo nomine Aeſchinũ uocet, uirũ appellans ſcilicet, qui uult eius certa eſſe promiſſa, & qui illũ iamprideẽ uideri maritum uelit. Nobis aũt, ex abundanti τῷ ἰδιωτισμῷ ad indignationem relatum eſt. Si Dis placet. Bene interpoſitũ ad inuidiã, Si Dis placet, ſcilicet per quos iuratũ eſt. Pſaltriã nobis. τῷ ἰδιωτισμῷ. ſic enim dicimus, & eſt cõſuetudinis peruulgatæ. Illam deſerat.] Id eſt, cui ecõtrario dum uiuat obſtrictus eſt. Et deſerat, uirginẽ ſcilicet. Pro certon' tu iſtæc dicis?] Hoc ideo nõ dicit quia fidẽ nõ habeat narrãti: ſed quia mira ſunt ſcelera. *Pro certo dicere* Mater uirginis in medio eſt.] Terribiliter ſatis, In medio eſt: quaſi retineri non poſſit, *Pro certo ſcire* nec cohiberi quin rem prodat. Et præterea, cũ argumentorũ genera duo ſint, ἔντεχνοι & ἄτεχνοι: ſicut in rebus manifeſtis ἀτέχνοις utiẽ. Hoc ergo, ſublatis ſupercilijs dicẽdum eſt, in medio eſt. nã lentius erat, ſi diceret, præſto eſt. Ipſa uirgo.] Scilicet quæ in Aeſchinũ reũ & teſtis, & crimẽ eſt. Et ideo addit, Res ipſa. Id eſt, põdus uteri. exactis ad pariendũ mẽſibus. Præterea, ut captus eſt ſeruulorum, nõ malus.] Ad hæc, intelligamus aliter dicĩ nõ inertem Socratem, aliter non inertẽ ſeruũ, aliter nõ malum Scipionẽ eſſe, aliter nõ malum ſeruum eſſe. *Captus*

Præterea, ut captus. An, quantũ capit animus ſeruilis, tantũ non malus neq; iners Geta: An, ut captus eſt ſeruulorũ, quẽadmodum ſæpe aucupiũ in ſeruis habẽdis bonũ euenit: ut in captu auiũ, uel piſcium, uel ferarũ plurimum fortuna dominaẽ. Et hoc ideo, quia ſeruum euenire bonũ, nõ ratio eſt, aut natura, ſed caſus eſt: utpote in re rariſſima. ut ſit, ut captus eſt ſeruorũ, id eſt euentus eſt in ſeruis. Vt captus eſt ſeruulorum. Id eſt ut ſe habet cõditio ſeruorũ. Afranius in Simulante, Is ut ſeruorum captus eſt, facillime domo atq; noſtra familia prouendiẽ. Ergo Captus ſortem intelligo. Nõ malus. Id eſt fidelis. Neq; iners. Id eſt artem habens. Oratorie futurũ teſtem & indicẽ laudat, ſed ne improbe facere uideaẽ, parcius id facit. nõ enim dixit, bonus & ſolers: ſed, quod in ſeruo ſufficit, nõ malus, neq; iners. Et proferendi Getæ hæc maxime cauſa eſt: ne quod permittere uideaẽ in ſeruo pauperis, atrocius fiat. & ſimul ut hæc προθεραπεία nõ contriſtet Getã: quẽ prius laudat dicturus, Hunc abduc, uinci, quærerem. Alit illas ſolus omnẽ familiã ſuſtentat.] Duas hic res docet: & unde hæ uiuãt: quod teſtimoniũ pudicitiæ eſt: & grauẽ teſtem poſſe eſſe Getã. Solus. Incerta diſtinctio eſt, ſolus. ſed melius, ſolus omnẽ familiã ſuſtentat. Hoc uerbo, tenuis uictus oſtenditur, quòd bene frugi eſſe monſtraẽ in fœminis. Hũc abduce uinci quære rem.] Non multum permittit, utpote de alieno ſeruo. ideò Geta plus de ſe largieẽ. ipſe tamẽ ἀσυνδέτως tria poſuit, ut multa uidereẽ dicere. Hunc abduce. ut, Tu Voluſe armari Volſcorum edice maniplis. Nam poſtea, e litera, huiuſmodi uerbis aucta eſt. Hunc abduce uinci. Bono ordine. & abduce: ab hoc illuc ubi nemo poſſit intercedere. & uinci: ne ſolutus, ut ſciat ſi uerũ ſeruus accuſet. Quære rem. Latẽter præter uincula, etiã tormenta ſignificauit: nã hoc, quære rem: *Quærere* pete rei ueritatẽ, ſignificat. Imò Hercle extorque.] ἄντικρυς εἶπεν. Et bene ipſe de ſe plus & aper *Torquere* tius, quàm Hegio, largiẽ. Extorque multũ dixit, non torque, ſed extorque. Torquemus enim *Extorquere* hominẽ: Extorquemus ueritatẽ. Pudet.] Auerſus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maio *Differor doloribus* ris erit ponderis Pudet dictũ, ſi Me nec addas nec ſubaudias. Differor doloribus.] Diuellor, diſcrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ cõuenit parturiẽti, & cui uiſcera diſtenduntẽ, & ei quæ inexpertũ dolorẽ nũc primũ ſentiat. Iuno Lucina, fer opẽ.] Bona procuratio poetæ: ut & uox parturientis, pro teſtimonio ſuccedat ad inflãmandũ Demeã. Et nota puellarũ, quæ in comœdijs honeſtæ ſunt, & ex amore ducũtur: aut nullã in ſcena eſſe, aut rariſſimã uocẽ. Fer opẽ. Partui. Serua me obſecro.] Parturientẽ. Duas eñ res poſcit hæc precatio: & naſcentis & parturiẽtis ſalutẽ. Numnã illa quæſo parturit?] Illa ſcilicet de qua ſermo eſt. quid enim opus fuerat nomine? Illæc fidẽ nunc ueſtrã implorat.] Hæc oratoria *Implorare* πάθος eſt. nõ enim uere rogat, ſed uidetur hoc facere. Et implorare, eſt in malis poſitos cum ploratu aliquem rogare. Quod uos ius cogit, id uoluntate impetret.] Artificioſe: ne totum ſimpliciter agendo, diffidere cauſæ uideatur. Ius igitur, legum intelligitur. Deos quæ *Ius* ſo, ut uobis decet.] Hoc eſt non uoluntate aduerſarium fore. Vt uobis decet.] παραινετικῶς *Decet uobis* dixit, non ut puellæ utile eſt, ſed, ut uobis decet. Vobis decet. Græce dixit, ἐμοὶ πρέπει & deeſt, facere. Sin aliter animus ueſter eſt.] Officium amici exequitur in reddenda cauſa, cur aduerſarius futurus ſit. Ego Demea ſumma ui defendam hanc.] Non dixit id

quod eſt,uos ulciſcar: ſed, hanc defendam. Atque illum mortuum.Idonea cauſa eſt, aduerſus uiuos querimoniam faciendi,pro mortuo ſcilicet.qua in re,& de officio ſuo locutus eſt,& exaggerauit culpam in Aeſchinum, qui uidebatur in uno & eodē facinore uiuos mortuosq; læſiſſe. Cognatus mihi erat.] Cauſſa expoſita iam agit Hegio de perſona ſua, utrum recte facit ut quam perſonam inducit * oſtendat habiturus. Cum amicitiarum duo genera ſint,unum neceſſarium,id eſt propinquitas ſanguinis: alterum uoluntarium,quo nobis etiam alieniſſimi coniunguntur: Mitionem dicit ac Demeam,& uiuos,& uoluntarios tantum ſibi amicos eſſe: Simulum uerò, & mortuum, & non ſolum uoluntate,ſed neceſſitate amicum fuiſſe coniunctum.In qua re & illi non deerit, & his purgatur.

Sed &,Cognatus mihi erat,uultu adiuuat:quia non à coniunctione incœptiua ſumpſit exordium. Cognatus mihi erat. Officia multa cōtra officium unum Demeæ amicitiæ ac Mitionis. Paupertatem unà pertulimus grauem.] ἐπαναφορὰ eſt.quia magis coniungit malorum conſortium,quàm bonorum. Nitar,faciam.experiar.] Sic dicit:ne dicat Vindicabo:quod uult magis ſignificatum eſſe,quàm dictum.Et ne ei diceretur,nihil poteris: quod ad incipiendum ſufficit,dixit, Experiar. Animam relinquam potius.] Modeſta comminatio:prius quid ſibi poſſit euenire dixit,quàm quid paſſurus ſit Aeſchinus. Fratrem conueniam Hegio.] Vultuoſe pronuntiandum,hoc quod addidit,Hegio,quaſi dicat,In manu fratris eſt conſtitutum,nō mea. Quid mihi reſpondes?] Reſpondere proprie dicitur cum lis intenditur.Reſpondere enim,eſt priorem alloqui,quaſi reſpondere uerba fundere:ut,Funditq; has ore querelas. Reſpondere.Poſteriore loco dicere. Sed Demea hoc tu facito.] ἐπιτείνοντος ſuprà habitæ cōminationis. Quam uos facillime agitis.] Vt &: ſuprà,facilem uictum paret.Et uide quàm oratoriè laudes ſumpſerit argumenta ſuadendi. Aequo animo æqua noſcere oportet.] Bene dixit,æquo animo:quia potentiori & fortiori contra naturam eſt æquitas. Redito.] Proſequebatur eum, quemadmodum apparet ex uerbis. Decet te facere.] Solicita obſequela Hegionis,ultima in loquēdo,oſtendit impotentiorem perſonam contra Aeſchinum,quo magis gaudium creſcit comœdiæ:quando tali ac tanto,pauperior puella,ſed tamen cupita,iungetur. Non me indicente.] Quia dixerat, Ipſe ſentiet poſterius.Et nimis dura compoſitio eſt: ſed apta iraſcenti. Vtinam hoc ſit modo defunctum.] Vtinam,deſperandi uim habet. Hoc,id eſt negotium,id eſt raptus uirginis.Defunctum,finitum,id eſt ut non peiora committat. Defunctum.Finitum,id eſt ne ulterius peccet Aeſchinus. Nimia illæc licentia. Quam illi dat Mitio. Profecto euadet.] Per ardua & prærupta ueniet. Hæc euomam.] Non effundam,ſed euomam:utpote quæ me ægrum faciūt,quibus me releuabo,cū languor ille egeſtus ſit.nā euomā, hoc tranſlatiōe ſignificat.

παρονομασία.

Vtinam *Defunctum* *Euadere* *Euomere*

ACTVS III SCENA V

HEGIO

BONO animo fac ſis Soſtrata,& iſtam,quòd potes, *Senarij*
Fac conſolere,ego Mitionem,ſi apud forum eſt,
Conueniam,atq; ut res geſta eſt,narrabo ordine.
Si eſt,facturus ut ſit officium ſuum,
Faciat·ſin aliter de hac re eſt eius ſententia,
Reſpondeat mihi,ut quid agam quamprimum ſciam.

BOno animo fac ſis Soſtrata.] Hi ſex uerſus,in quibuſdam non feruntur.In hac ſcena uidetur iam locutæ Soſtratæ Hegio reſpondere. Poteſt tamen & ipſe incipere, tanquā qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. Bono animo fac ſis Soſtrata.Meminiſſe debemus, quòd dixit, Duc me intro ad Soſtratam. & quia hoc Intro,in proſcenio eſt * non poſt ſcenam.nam aliud ſignificat,Eamus intro,ubi dicitur,Intus deſpōdebitur,intus tranſigetur ſi quid eſt quod reſtet. Illud enim interius agitur extra omne proſcenium. Fac ſis Soſtrata. Sis,honorifice additur uerbo:ne quod imperatiuo modo pronūtiatur, ſuperbum ſit. Deductum eſt autem à ſenatuſconſulti formula:ubi enim aliquid ſenatus conſulibus iniungit,addit, ſi eis uideatur. *Sis*

Et iſtam quod potes.] Quia uox ipſa triſtis,& circa triſtem filiā,Quod potes dixit. Fac conſolere.] Duas res dixit,quas & ordine locutus eſt,Et tu bonum habe animū,inquit, & filiam fac habere. Ego Mitionē.] Quia Demeam iam uidit. Si eſt facturus officiū.] Hoc dicendo,promittit eum eſſe facturum. nam facile eſt unumquenq; ſuo officio fungi. Vt quid agam,quamprimum ſciam.] Maturè,neq; comminatur, neq; ſegnem oſtēdit ſe fore.

A C T V S IIII. S C E N A I

Iambici quadrati acatalectici, uno aut altero trochaico catalect. mixto Dimeter unus Iambicus.

C T E S I P H O. S Y R V S.

C. AIn' patrem hinc abiſſe rus? s. iam dudum. c. dic ſodes.
s. apud uillam eſt.
Nunc eũ maxume operis aliquid facere credo. c. utinã quidẽ.
Quod cum ſalute eius fiat, ità ſe defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo prorſus è lecto nequeat ſurgere.
s. Ità fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius. c. ità: nam hunc diem
Miſere nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitia degere.
Et illud rus nulla alia cauſa tam male odi, niſi quia
Prope eſt: quòd ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic, quàm huc reuerti poſſet iterum.
Nunc ubi me illic non uidebit, iam huc recurret ſat ſcio.
Rogabit me, ubi fuerim. quem ego hodie toto non uidi die.
Quid dicam? s. nihilne in mente eſt? c. nunquam quidquam.
s. tantò nequior.
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt uobis? c. ſunt: quid poſtea?
s. Hiſce opera ut data ſit. c. quæ non data ſit? non poteſt fieri. s. poteſt.
c. Interdiu: ſed ſi hic pernocto, cauſæ quid dicam Syre?
s. Vah, quàm uellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem reddo. c. quo modo?
s. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:
Virtutes narro. c. meas? s. tuas: homini ilico lacrumæ cadunt
Quaſi puero, gaudio: hem tibi autem. c. quid nam eſt? s. L V P V S
I N F A B V L A.
c. Pater eſt? s. ipſus eſt. c. Syre quid agimus? s. fuge modo intrò,
ego uidero.
c. Siquid rogabit, nuſquam tu me: audiſtine? s. potin' ut deſinas?

AIn' patrem hinc abiſſe rus?] Hic oſtenditur timiditas boni adoleſcentuli, & uerti * ſed ad peccandũ ex delicti conſcientia, & reuerẽtia parẽtus apparet. Item mos uerorũ patrũ circa filios, Syro Demeã deſcribente. Ain' patrẽ hinc abiſſe rus? Compendio oſtenditur quid ſit iam locuturus Syrus. Nunc autem maxime aliquid operis facere credo.] Vide quaſi ἰδίωμα uerborũ Syri eſſe, de opere loqui. ſic enim dicit & Demeæ: ſed illud, falsò: hoc, ſerio. Vtinã quidem.] Apud uillam ſit, ſubaudiendum: & diſtinguendum antè, quàm inferatur quod ſequitur. Quod cum ſalute eius fiat. Hoc non eſt odiſſe patrem: ſed tantum timere ex proprio delicto. ſeruatur enim in eo & amor filij, & amatoris affectus. Vt triduo hoc perpetuo.] Quantum ſufficiat amatori. etenim non opus erat perpetuo dicere, ſi triduum dixiſſet. Et iſthoc ſi quid potis eſt rectius.] Deeſt, addi. nam ſi mortem ſignificaret, non conueniret adoleſcentem, Ita, dicere. uidetur enim plus temporis optaſſe languori. Nam hunc diem miſere nimis cupio.] Moriatur ſcilicet, & hoc uerſus ad ſeruum debet dicere: ne indecorum adole-

ſcentis

ſcentis perſona ſit hæc ita dixiſſe:quãuis eiuſmodi adoleſcentes inducãt comici, ut Neuius in Tribaſclo, Deos quæſo, ut adimant & patrem & matrem meos. Miſere nimis cupio. Nimis abundat, more comicorum, qui hoc dicto aſſeuerationem inculcabant. Cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitia degere.] Qui & ſuprà dixit, Ita quæſo: quãdo hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem. Et illud rus nulla alia cauſa tam male odi.] Mire oſtendit omnia ex delictis in prauum uerti: adeò ut miſeram putet adoleſcens ſuburbanam uillam: qua re cæteri delectantur. Illud ergo tanquam cũ deteſtatione dixit:& Male & Nimis ut Miſere. nam nimium, & malum, miſerumq; eſt ſecundum illam ſententiam, Ne quid nimis.

Quod ſi abeſſet longius.] Amori magis, quàm rei, conſulit adoleſcens. Iam huc recurret.] Mire de ſene, recurret dixit: ut eius inſtantiam demonſtraret. Nihil ne in mente eſt?] Sic hoc accipiendum eſt, ut adoleſcenti libero malitiã putemus, nõ ſapientiam deeſſe, adeò in hac re, magiſter eſt ſeruus. Tanto nequior.] Sic hoc dictum eſt, ut è contrario dicimus, tanto melior. Nunquam quicquã.] παρέλκον, pro nunquam, id eſt non. Cliens, amicus,

Nunquam quicquam hoſpes nemo eſt uobis?] Vide magiſtrum ad nequitiã, ut ſimplici adoleſcẽti mẽtiendi uiam demonſtret. & honeſtum tenet afferre argumentum ad mendaciũ, propter clientem, amicum, aut hoſpitẽ in urbe ceſſare uiſum. quod tamen nec ſic intelligit rudis ac ruſticus adoleſcens. Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt uobis? Mire ſic interrogauit, ut qui agreſtes inhumanosq; reprehendat, & inſociabiles alijs, propter aſperitatem ruſtici ſenis. Hiſce opera ut data ſit.] A ſuperiore ſubauditur, ueniat in mentem, id eſt cogita dari potuiſſe:& datã dicito. Quæ non data ſit? Hic de facto quæſtio eſt, in qua quidam diſputant quædam tunc poſſibilia intelligi, quando facta ſint. cum autem non fiunt: non modo non fieri, ſed ne poſſibilia quidem eſſe dicenda, qui locus περὶ δυνατῶν dicitur. Poteſt.] Iterum ſubauditur, fieri ut data ſit: uel ut credatur data. Interdiu.] Bene: quia amatori maxime nocte opus eſt.

Quàm uellem Vah, quàm uellem etiam noctu.] Hoc utriuſq; perſonæ conuenit. ſed melius à Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Cteſiphoni aſſignant abuſq; Interdiu. Et quàm uellem, proprie dicimus in his quæ non uidemus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cũ aliud non inueniret, in uota cõuerſus eſt. unde uidentur magis hæc uerba Cteſiphonis eſſe. Calleo.] Callide ſcio. Cum feruit maxime.] Tertia coniugatione dixit, unde feruere dicitur correpta media ſyllaba. Quomodo.] Miratur, quia timet eum quem iſte contemnit. Laudarier te audit libẽter.] Quod de Demea dicitur, in omnes parẽtes dici puta. nam nemo tam aſper eſt pater, ut non ſtatim miteſcat laudato filio. Virtutes narro.] Non dicit elegantem indolem, ſed uirtutes. uirtutes autem ſunt perfecti ſapientis uel diui alicuius. Et bene cũ ſtupore reſpondet Meas? oſtendens quòd nullæ eſſent. Meas? Tuas. Cum geſtu prouũciare

[redacted] debemus, ut intelligatur irriſio. Quaſi puero, gaudio. Deeſt, præ: ut ſit, præ gaudio. Lupus in fabula. Silentij indictio eſt in hoc prouerbio: atq; eiuſmodi ſilentio uel in ipſo uerbo, ut ipſa fabula conticeſcat. Quia lupũ uidiſſe homines dicimus, qui repente obmutuerint: quod ferè ijs euenit, quos prior uiderit lupus: ut cum cogitatione in qua fuerint, etiam uoce & uerbis careant. Sic Theocritus, οὐ φθεγξῇ· λύκον εἶδες. Et Virgilius, Vox quoq; Mœrin iam fugit ipſa, lupi Mœrin uidere priores. Alij putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludiſſicantium terrore lupi paulatim Capua uenĩẽtis uſq; ad limen cubiculi. Nã falſum eſt quod dicitur interueniſſe lupum Neulanæ fabulæ alimoniæ Remi & Romuli, dum in theatro ageretur. Fuge modo intro.] Non dixit I, uel abi, uel uade: ſed, fuge, tanta celeritate opus eſt.

Si quid rogabit, nuſquam tu me.] Magna uirtute Terentius rudem, ſimplicẽ, timidumq; inducit Cteſiphonem ab initio: ut is ſit qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interuentu patris, ob imprudentiam ac ruſticitatem ſuam. Nuſquam tu me.] Familiaris ἔλλειψις & apta properanti. quare hæc omnia preſſa uoce cum celeritate pronuntianda ſunt.

ACTVS IIII. SCENA II

Trochaici quadrati catalectici, unus Denarius. paucis Iambicis immixtis.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS

D. NAE ego homo ſum infelix? primũ fratrẽ nuſq; inuenio gentium.
Præterea autem dum illum quæro, à uilla mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri, nec quid agam ſcio.
C. Syre. S. quid ais? C. me quærit? S. uerum. C. perij. S. quin
tu animo bono es.

Quid

D. Quid hoc(malum)infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei,ferundis miſerijs.
Primus ſentio mala noſtra·primus reſciſco omnia·
Primus porrò obnuntio·ægrè ſolus, ſi quid fit,fero.
S. Rideo hunc·primum ait ſe ſcire,is ſolus neſcit omnia.
D. Nunc redeo,ſi forte frater redierit uiſo. C. Syre
Obſecro,uide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. etiam taces?
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi:
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam,id tutiſſimum eſt.
S. Age,tamen ego hunc amouebo. D. ſed eccum ſceleratum Syrum.
S. Non hercle hic quidem durare quiſquam ſi ſic fit,poteſt.
Scire equidem uolo, quot mihi ſint domini·quæ hæc eſt miſeria?
D. Quid ille gannit? quid uolt? quid ais bone uir? hem eſt frater domi?
S. Quid(malùm)bone uir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi eſt?
S. Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerum,& iſtam pſaltriam
Vſq; occidit. D. hem quid narras? S. hem uide ut diſcidit labrum.
D. Quamobrē? S. me impulſore hāc emptā eſſe ait. D. nō tu eū rus hinc modo
Produxe aiebas? S. factum,uerum uenit pòſt inſaniens.
Nihil pepercit·non puduiſſe uerberare hominem ſenem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui meis?
D. Laudo Cteſipho·patriſſas·abi,uirum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebit poſthac,ſi ſapiet,manus.
D. Fortiter. S. perquàm·quia miſeram mulierem & me ſeruolum,
Qui referire non audebam,uicit,hui,perfortiter.
D. Non potuit melius·idem ſenſit quod ego,te eſſe huic rei caput.
Sed éſtne frater intus? S. non eſt. D. ubi illum quæram,cogito.
S. Scio ubi ſit,uerùm hodie nunquàm monſtrabo. D. hem, quid ais?
S. Itá. D. diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen neſcio
Illius hominis,ſed locum noui ubi ſit. D. dic ergo locum.
S. Noſtin'porticum apud macellum hanc deorſum? D. quidni nouerim?
S. Præterito hac recta platea ſurſum·ubi eò ueneris,
Cliuos deorſum uorſum eſt·hac te præcipitato·poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum·ibi angiportum propter eſt.
D. Quònam? S. illic ubi etiam caprificus magna eſt. noſtin'? D. noui.
S. hac pergito. *Videntur Cretici*
D. Id quidem angiportum non eſt peruium. S. uerum hercle,uah,
Cenſen' hominem me eſſe? erraui·in porticum rurſum redi.
Sanè hac multo propius ibis,& minor eſt erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. ſcio. S. ubi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hac recta platea·ubi ad Dianæ ueneris,
Ito ad dextram,prius,quàm ad portam uenias·apud ipſum lacum

Eſt pi

Eſt piſtrilla,& ex aduerſum eſt fabrica ibi eſt. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in ſole iligneis pedibus faciundos dedit.
Vbi potetis uos. D. recte ſane. ſed ceſſo ad eum pergere?
S. I ſane,ego te exercebo hodie,ut dignus es,ſilicernium.
Æſchinus ocioſe ceſſat, prandium corrumpitur.
Cteſipho autem in amore eſt totus.ego iam proſpiciam mihi.
Nam iam adibo,atq; unum quicq;,quod quidem erit belliſſimum
Carpam,& cyathos ſorbillans paulatim hunc producam diem.

NAe ego infelix homo ſum.] In hoc actu exemplum eſt,neminem facilius, quàm optimum quemq; falli atq; deludi;ut Virgil.ait.Et næ,ualde ſignificat.ut, Næ illi uehementer errant,Cicero in Catilinam. Næ ego ſum homo infelix. Vide initium côueniens perpetuo mœrori Demeæ: per totam fabulam,aut diſperij dicit, aut defeſſus ſum,aut aliquid tale ſemper, quod queratur: ita tamẽ,ut cum augmento ſit miſeria,quotienſcũq; proceſſerit.nam plus eſt quod nunc dixit, Næ ego infelix homo
Nuſquam gentium — ſum,quàm diſperij: Nuſquam inuenio gentium. Abundat gentiũ. A uilla mercenarium uidi.] Sapientiſſime Terentius,etſi proxima uilla eſt,neceſſario ſenem ad reliquos actus fabulæ noluit ab urbe diſcedere,perſonæ ſenilis memor.nam & arduum fuerat,dum redit,& cruciabile,ne fatigatio eius in tragœdiam tranſiret.Recte igitur inuenit à mercenario illi in urbe narratum,ruri non eſſe Cteſiphonem.at ubi perſona eſt adoleſcentis: & proficiſcitur ad uillam:& continuo redit.ut in Eunucho Phædria.Et, à uilla:utrum à,pro de,poſitum eſt, ut ſit,de uilla?an deeſt ueniſſe,ut ſit, à uilla uidi ueniſſe mercenariũ? Nec quid agam ſcio.] Vtrum fratrem an filium magis quæram.nam ſenex querulus,tria dicit eſſe incommoda ſibi:quòd fratrem nõ inueniat:quòd Cteſipho ruri non ſit:quòd utrum in urbe maneat, an ad uillam abeat,ipſe neſciat. Verum.] Modo uerum,nomen non eſt, ſed aduerbium cõfirmãtis,id eſt uere. Perij.] Hæc Cteſiphonis perturbatio huc tendit Poetæ arte,ut deprehendatur cum amica filius,repente ingreſſo ſene. Quin tu animo bono es?] Nunc quin, pro quinimo poſitum eſt. Quid hoc, malum, infelicitatis?] Abundat malum. Quid hoc, malum,infelicitatis?Deeſt,deos teſtor. Quid hoc,malum,infelicitatis?Hic autem Malum, pro interiectione poſitum. & eſt dictum,quaſi,ò malum.& eſt dictum anxij hominis & perturbati nimis. Niſi me credo.] Pro,niſi quia iam ſupereſt, ut me credã. hic enim ſenſus eſt in huiuſmodi locutione,Niſi me credo huic eſſe natum rei. Niſi me credo huic eſſe natum rei.Noua locutio,pro,niſi quia credo.Et,huic rei,poteſt ſubtrahi,incolumi ſenſu:ut, niſi me credo natũ eſſe ferendis miſerijs.Ergo,huic rei,ſubdiſtinguendum:& ſic inferendum,ferendis miſerijs.Ergo,huic rei,pro, ad hanc rem. Primus ſentio mala noſtra,primus reſciſco
Primus — omnia.] ὑπαναφορά. Primus ſentio mala.Ridiculus error Demeæ.Et primus, ad ordinem:
Solus — Solus,ad numerum dicitur. Primus porrò obnuntio.] Qui malam rem nuntiat, obnun
Obnuntio — tiat:qui bonam,annuntiat.nã proprie obnuntiare dicunt Augures, qui aliquid mali omi
Annuntio — nis ſæuumq; uiderint.Ergo,obnuntio malum imminens,quaſi omen nuntio.inde enim ἐτυμολογία huiuſce uerbi eſt. Aegre ſolus,ſi quid eſt,fero.] Praue ſcilicet. Is ſolus neſcit omĩa.] Et bene ſolus,utpote de multis:quia cũ ſciat Mitio, Syrus, Aeſchinus, Cteſipho,populus, hic ſolus fallitur. Si forte frater redierit,uiſo.] Pro,ſi redijt. Huc prorſus ſe irruat.] Neutrum uerbum quaſi actiuum ſe irruat poſuit. Vide ne ille huc. Iam metuitur quod futurum eſt.Et cum neutrum ſit irruat,noue intulit ſe. Præterea ſic dixit irruat, tanquam de eo qui pugnaturus ſit.ut in Eunucho, Quàm mox irruimus? Aut tanquã de ſue.ut Horatius, Hac lutulenta ruit ſus.Et Virgilius,Ipſe ruit,denteſq; Sabellicus exacuit ſus. Etiã taces.] Antique,pro tace.Sic in Andria,Etiam tu hoc reſpondes.pro reſponde.Eſt ergo correptionis ſignificatio. Hodie ego iſtuc cõmittam tibi.] Quod ago, id eſt complexum mulieris.

Nam me iã in cellam aliquam cũ illa cõcludam.] Id egit ſtulte adoleſcens, ut ibi depre
Cella — hendatur ubi concluſus eſt.ſed ſic ipſe egit,ut poſſit ſubterfugere non deprehenſus,conſpectum patris. In cællam aliquam cum illa.Legitur figuratiue:ut dicimus in locum, pro in
Cellarium — loco.In cællam concludam,non in cælla ait.Et mire,ut recluſum tutumq; locũ ſubiret,cællam ſcilicet,quam ob ea quæ in ipſa cælantur,clauſam eſſe conueniat.nam & cælla,& cællarium, à reponẽdis cælandiſq; rebus eſculentis & poculentis dicunt. Age, tamen ego hũc
Amouere — amouebo.] Mire amouebo,dixit,non,deterrebo.nam proprie,amouetur ſaxum de loco.in quo uerbo,ſignificat imminere ſibi magnũ laborem in hoc opere. Et uide αὔξησιν: Suprà, ut pecu-

ut pecudem abigam hunc rus, dixit: modo, ut ſaxum, amouebo, inquit. Nón Hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.] Nimis moraliter expreſſa uerba ſunt ſerui uerberatum ſe indicantis. quis non ex uerbis, ſeruũ uerberatum intelligat? & ſeruum recens uerberatum? & ſeruũ fugam cõminantem? Mire autẽ, non ego, ſed quiſquã dixit. nec permanere: ſed durare. nam hoc uerbũ, perferendis malis conuenit. ut Virgilius, Durate, & uoſmet rebus ſeruate ſecundis. Hæc autẽ omnia ſic dixit, quaſi non uideat Demeam. Quot ſunt mihi domini.] Et hic apparet nõ à legitimo domino uerberatũ eſſe. Quæ hæc eſt miſeria?] Deeſt, quam patior. & quaſi cõploratio quædam eſt flebilis poſt querelas. Quid ille gannit?] Gannitus eſt proprie uelut ploratus uapulantium. Quod, malũ.] Et hic malũ, pro interiectione abundat. Cteſipho me pugnis miſerũ, & iſtam pſaltriam uſq; occidit.] Mire interiecit miſerũ: & neceſſario, uſq; addidit: ut oſtenderet Occidit nimiæ cædis uerbum, nõ occiſionis intelligi oportere. Vſq; occidit. Propè occidit: aut, uſq; pro ualde eſt, occidit pro uehemẽter cæcidit. Nam occidere, & peroccidere, ad cædem referebant apud ueteres. Vſq; occidit. [illegible] non enim occiſus loquitur. Hem, uide ut diſcidit labrum.] Non oſtẽdit, ſed uidetur oſtendere ſeni parum iam uidenti, & intra os. Hem uide ut diſcidit labrum. Aſper, mediam longam à cædendo accipit: ego mediã breuem à ſcindendo. Non tu eum rus produxe aiebas?] Mire Terentius eoſipſos qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit, ut eo delectabilius ſpectatoribus procedant doli. nam quæ gratia eſt aut delectatio ſtultiſſimũ falli? Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas? Memoriter ſenex, non ſolum quid dixerit Syrus pauloante, ſed quibus uerbis dixerit, refert. nam ſic dixerat, Quẽ egomet produxi: Verũ uenit poſt inſaniens.] Suprà. Produxi iratum admodum. nunc αὔξησις non iratũ prædicat, ſed inſanũ. Nihil pepercit.] Vt ſuprà, Nihil reticuit. ſic dicimus in his quæ præter expectationem geſta ſunt. Verberare hominẽ ſenem.] Miſerũ fit de ætate id, quod de cõditione non poterat. Quem ego modo puerũ tantillum, in manibus geſtaui meis?] Addidit ætati inuidiam & meritum recens. hoc eſt enim quod dicit, modo. Et tantillum, δεικτικὸν eſt. uidetur enim manu fingere, quàm paruulum. Laudo Cteſipho patriſſas.] Facile inductus eſt ſenex uarietate fraudis & doli. nã Syrus & ſuprà, ut laudans, nõ ut uituperans Cteſiphonem: & nũc, ut accuſàns, idem perficit, atq; perſuadet. Patriſſas. ἀστεῖως. nam ut ſuprà dixerat, Spero eſt ſimilis maiorum ſuorum: hic confirmat quod ſperare ſe dixerat. | Durare | Gannit | Malum | Tantillus | Patriſſare

Et uirum te iudico inquit, non, adoleſcentulum. hoc enim, ad ætatem & probitatem, non ad ſexum refertur. Patriſſas. Attende, quàm bene inuentum ſit inanem ſe dicere. nónne uidetur ibi ſtultiſſimus, cum huiuſmodi laude non modo ſe nõ laudare uelle, quod odioſum eſt: ſed etiam filium apud intelligentes uituperare uideatur? ſi quidẽ non ſolum hic ſtultus: ſed etiam ille, quia patriſſas inquit. Patriſſas. Tam ſecurus eſt, ut ſe laudet, Et Abi addidit: quaſi dicat, Non eſt quod iã demorer. perfectus es. Laudo Cteſipho. Hic totus uerſus mire doloſum oſtendit ſenem. Næ ille continebit Poſthac, ſi ſapiet, manus. Comminatio eſt ſubtilis: & parcior, uelut ſerui. Perquã.] Nimis, εἰρωνεία. Et me ſeruulum.] Oratorie, non ſeruum, ſed ſeruulum: cum ſit ſenex. Non audebam.] Non poteram. Hui, perfortiter.] Hoc, geſtu ſeruili, & nimis leuiori perſonæ congrue, dictum eſt. Non potuit melius.] Id eſt, Laudo te Cteſipho: & deeſt, fieri. Idem quod ego.] Id eſt patriſſas, uirum te iudico. Sed eſtne frater intus?] Deeſt, reſponde: ut ſit, reſponde. Verũ hodie nunquam monſtrabo. Volens ſenem auidius quærere, quòd hic ardor ſemper paratiſſimus credentes etiam fallit, et fingit ſe nolle dicere. Hodie autem, aut abũdat: ut, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, nunquam hodie, pro, nullo tempore huius diei. quia nunquam: per ſe generale eſt. | Perquam

Diminuetur tibi quidem iam cerebrum.] Cõminationis genus uerba ipſa indicãt: ut appareat ſenem baculũ ſuſtuliſſe. At nomen neſcio illius hominis: ſed locũ noui ubi ſit.] Recte, quia ſi hominem diceret, non erat errandum agnita perſona hominis, & ubi habitet cognito: ſi notus eſſet, nulla cauſa quærẽdi light ſupereſſet. Dic ergo locum.] Dic ergo, quaſi inuitum coegerit. Ergo, ſemper addimus ut hortemur tarde quid facientes. ut Virg. Ergo age, chare pater, ceruici imponere noſtræ. Noſtin' porticum apud macellum?) Conuenit ruſtico & parciſſimo ſeni macellum in urbe neſcire. & ideo ſic interrogatur à ſeruo. Hanc deorſum.) Bene, hanc deorſum: quia nõ eſt una. Hac recta.) Proprie, hac parte: ut manu uiam oſtendere uideatur. Quid ni norim?] Correptiue, quid ni: pro quid niſi? Etenim quamuis ruſticus, tamen eſt ciuis Demea. Vbi eo ueneris, deorſum cliuus uerſum eſt: hac te præcipitato.] Hoc lentius quidam clarius legunt: ut ſit, præcipitato, cito deſcende. Ad hanc manum.] * dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum ſiniſtrum: & ideo proficit in errorem, uult enim ſeruus hæc ſigna eſſe perplexa. Et ſacellum, ut Varro ait, ſacra cella eſt. Propter.] Prope. ut Virgilius, Templum de marmore ponam Propter aquam. Et Lucretius, propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ. Vbi etiam caprificus | Ergo | Præcipito | Propter

magna eſt.] In hoc Homerum imitatus eſt, qui dicit Caprificum prope Troiana mœnia cõ/
Caprificus ſtitutam. Hac pergito. Non, ito: ſed quia longum eſt, pergito. Id quidem angiportum.]
Pergere Id eſt anguſta & curua uia: quaſi angiportus: ut angitia, aut anguitia. Alij, quòd inter por/
Angiportum tus ſit locus anguſtus, hoc eſt inter domos. Nam domos, uel portus, uel inſulas ueteres dixe
Portus runt. Et obſerua Terentianam conſuetudinem, in qua inducit non nihil ſapere eos qui fal/
Inſula luntur. Cenſen' me hominem eſſe? erraui.] Calliditas eſt maxima, deprehenſum menda/
cium non defendere, ſed fateri: ut opinionem ſimplicitatis acquirat. Vides igitur ut ipſe ſibi
ſuccenſeat tanquã imprudens errauerit: nõ doloſus impulerit interrogantem. Et mire ſe ne/
gat hominem: tanquã homo corde ſit, non corpore. Sanè hac multo propius ibis.] Qua/
ſi erraſſe profuerit illa uia. Et ſanè, pro ſatis, ac ualde: quia qui ſanus eſt, idẽ & ualidus. Mi
Erratio nor eſt erratio.] Erratio eſt pecudum: Error, animi eſt. & loci in quo erratur. Cratini huius
Error ditis ædes? Congrue nomen inuenit diuiti Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους, id eſt à potentia. Ad ſi/
Ad Dianæ niſtram hac. Deeſt, ito: figura ἔλλειψις. Vbi ad Dianæ ueneris.] Sic abſolute dicebant, non
Porta addito templo. Salluſtius, Ad Iouis mandem noſtra. Priuſquam ad portam uenias.] Por
tam dicendo, oſtendit uſq; ad muros finemq; ciuitatis erraturum Demeam. Porta autẽ, ab
aratro portando dicta eſt, quòd in eo loco coloniæ deductor & cõditor, ſubiunctis uacca &
tauro, aratrum, quo urbem deſignat, ſuſpendit manu: ne imprimat ſulcos, ubi ciuitatis adi/
tus relinquendi ſunt. Apud ipſum lacum.] Credibiliter addidit lacũ. nam Varro docet,
Lacus ſemper lacum portis additum: ſcilicet ob uſum iumentorum exeuntium & introeuntium:
Piſtrilla præterea ut aduerſum hoſtilem ignem portis de proximo ſubueniretur. Eſt piſtrilla.] Ve/
Sutrina teres abſolute dicebant piſtrinam, ut ſutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes. nam
Medicina piſtrino piſtrina non conuenit. Et ſimulata diminutiua diuerſa ſunt à genere nominum pri
Diminutiua mæ poſitionis, ut Rana, ranunculus. ut eſt in his: ſcutum, ſcutella, canis, canicula. Le/
ctulos in ſole ilignels pedibus faciundos dedit.] In urbe conuiuium aut in ſole aut in um/
bra, pro conditione temporis, inſtruebatur. Repente igitur interrogatus quod minime opi/
nabatur quæſiturum ſenem, arripuit ſtatim lectulos. Et quia potuit ſenex dicere, Menti/
ris, nã habet lectulos: addidit ex tempore, in ſole. Et ne eos quoq; habere diceret, addidit,
ilignels pedibus faciundos. ſed hoc, geſtu actoris adiutum eſt: quaſi eodem tempore ſeruus
& quærat quid dicat, & reſpondeat. Vbi poteris uos.] Incerta perſona eſt: nã Syro, uel De/
meæ hoc dictũ iungi poteſt. Bene ſanè.] Hic εἰρωνεία eſt, non approbatio. I ſanè.] Aut abun
Silicernium dat ſanè: aut inferioribus iungitur. Silicerniũ.] Cœna quæ infertur dijs manibus, quòd
eam ſilentes cernant, id eſt umbræ poſſideant: uel quòd qui hæc inferant, cernant, neq; de/
guſtent. Nam de his quæ libantur inferis quiſquis comederit, aut biberit, funeſtatur. Aut
erit ſilicernium ſenex, qui iã iamq; ſilentibus umbriſq; cernẽdus ſit: & ſic eſt melius, quàm
ut quidam Xenophanta interpretatur. putatis Xenophanta ſic nos Silicernium intelligere
hoc eſt Silicem cernentem ſenem, dum incuruus eſt, uel ſtratæ ſaxo uiæ, uel ſarcophagi iam
iam appropinquanns ſibi. Ocioſe Aeſchinus ceſſat. prandium corrumpitur.] ἀνανταπόδοτον. de/
eſt Et. Prandium corrumpitur. Vt coquus dixit: qui ſciat conditionem quandam magis
ſeruentem placere Ego iam proſpiciam mihi.] Iam, interdum ſignificat feſtinationem: ut
Iam nunc. Interdum ad deſcribendum ponitur, & increpandam moram: ut, Iam melior, iam di
ua precor. Et, Vos quoq; pergameæ iam fas eſt parcere genti Dijq; deæq; omnes. Et proſpi
ciam mihi dixit, tanquam hoc ſentiat, Illi ſua agunt negotia: & ego illorum exemplo conſu/
lam mihi. Et bene proſpiciam: quaſi nõ pranſurus, niſi prouidero mihi. Cteſipho autem
in amore eſt totus.] Non potuit plus dici de incondita ac nimia uoluptate. Belliſſimũ.]
Belliſſimum Proprie belliſſimum dixit. unde & huiuſmodi ad irritandam gulã cibi, bellaria dicuntur.
Bellaria Carpam.] Modo eligam. Aliâs lædam ſignificat: ut, Carpit enim uires paulatim, uritq; ui
Carpo dendo Fœmina. Aliâs fruar: ut, Carpamus dum mane nouum, dum flumina creſcunt. Et
Perſius, Genio carpamus dulcia, id eſt fruamur rebus dulcibus. Paulatim hunc producam
diem.] Bono uerbo uſus eſt ad metaphoram, tanquam uel morientis diei. Vt eſt, nec te tua
funera mater Produxi preſſiue oculos.

ACTVS IIII. SCENA III

Quadrati Iambici & Trochaici.

MITIO. HEGIO

M. EGO in hac re nihil reperio, quãobrem lauder tantopere Hegio·
Meum officiũ facio· quod peccatum à nobis ortum eſt corrigo·
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominũ numero, qui ita putant,
Sibi fieri iniuriam, ultrò ſi, quam fecêre ipſi, expoſtulant,

Et ultrò

Et ultrò accuſant id quia non eſt à me factum, agis gratias.
H. Ah minime nunquam te aliter, atq; es, in animum induxi meum.
Sed quæſo ut unà mecum ad matrem uirginis eas Mitio
Atq; iſthæc eadem, quæ mihi dixti, tu te dicas mulieri:
Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam pſaltriam.
M. Si ita æquum cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. H. bene facis
Nam & illi animum iam releuabis, quæ dolore, ac miſeria
Tabeſcit, & tuo officio fueris functus ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo, quæ mihi dixti. M. imò ego ibo. H. bene facis
OMNES QVIBVS RES SVNT minus ſecundæ, magis ſunt neſcio
quo modo *Trochaici catalect.*
Suſpicioſi, ad contumeliam omnia accipiunt magis
Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi.
Quapropter te ipſum purgare ipſis coràm placabilius eſt. *Iamb. tetra.*
M. Et rectè, & uerum dicis. H. ſequere me ergo hac intró. M. maxumé.

EGo in hac re nihil reperio.] Hæc ſcena eſt plena ſentẽtiarum ſenilium ad officia demonſtranda. Et tantopere, uim aduerbialem in ſe continet. nam ſignificat nimis. Quod peccatum à nobis ortum eſt corrigo.] Si diceret, peccatum eſt à nobis, participium fuiſſet. nunc quia ortum addidit, nomen eſt. Nunquã enim eadem pars orationis iungi, niſi per ἀσύνδετον, poteſt. Si quam fecere, ipſi expoſtulant.] Hic diſtingue: & ſeparatim infer, ipſi expoſtulant. Si quam fecêre, ipſi expoſtulant. Senſus eſt manifeſtus: ſed obſcura ſunt uerba, & eorũ collocatio, & diſtinctio. nam incertum, utrum, ſi expoſtulant, intelligendum ſit: an, ſiquam, pro una parte orationis accipi oporteat. Vltro accuſant.] Vltro, nunc praue & peruerſe. Id quia à me non eſt factum.] Hæc interrogatio, quaſi ſubtriſti uultu eſt proferenda. Ah, minime.] Non, minime ago: ſed, minime te credo eſſe in illorum numero. Quæſo ut una mecum.] Seruauit τὸ πρέπον, adijciendo unà mecum eas: quippe ad incognitam matremfamiliás. Tute dicas mulieri.] In nomine oſtendit cur hæc ipſe dicat. mulieri enim, inquit, nimis pauidæ ac diffidenti.

Tantopere *Siqua*

Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe.] Nimis breuiter ac ſuccincte, & ut oportuit inter ſcientes. Et illam pſaltriam.] Propter fratrem eius eſſe, ſubaudiendum eſt. Si ita æquum cenſes.] A iuſto & utili eſt tota ſententia. Et ſanè hi uerſus deſunt, quos multa exemplaria non habent. Nam & illi animũ iam releuabis.] Et deinceps illi maluit dicere, quam nurui, adhuc diuitem reueritus. Dolore ac miſeria.] Dolore, parturientis: Miſeria, iniuria ab Aeſchino accepta. Sed ſi aliter putas.] Artificioſe, remittendo quod petebat, extorſit magis. Imò ego ibo.] Hoc aduerbio quod ait imò, oſtendit ſe prompte agere, & inſtanter quod promiſit. Minus ſecundæ.] Dicere ſic maluit, ne Miſeræ diceret. Neſcio quo modo.] Hoc eſt, uehementia, nulla palàm ratione. Accipiunt magis.] Mire additum magis: cum poſſit ſenſus & ſine hoc eſſe integer. Propter ſuam impotentiam.] Infirmitatem. Et rurſus noluit humilitatem aut miſeriam dicere. Negligi.] Legitur & claudicare. Quapropter te ipſum purgare.] Vtrum te ipſum, una pars orationis ſit: an diuiſe accipiendum: ut ſit, te Mitionem, ipſum Aeſchinum purgare. Coràm placabilius.] Coram, id eſt præſentem, & præſentibus. & Coràm, indiget adiectione, Palàm nõ indiget. Et præterea coràm ad certas perſonas refertur: Palàm, generaliter dicitur. Et recte & uerum dicis. recte, ad uerba retulit: Verum, ad rem atq; ſententiã. Poteſt enim rectè & falſum dici, dummodo nullo uitio uerborum nominumq; dicatur. quanquam & ipſum fallere in tempore, quidam de officijs ſcribentes rectum putent.

Minus ſecũda

Impotētia poni pro imbecillita

ACTVS IIII. SCENA IIII

Iambici quadrati acat. Senarius unus. Scazon, troch. catal. quad.

AESCHINVS

DISCRVCIOR animi·hocine de improuiſo mali mihi obijci
Tantũ, ut neq; quid me faciam, neq; quid agam, certum ſiet?
Membra metu debilia ſunt·animus timore obſtupuit. *Troch.*
Pectore conſiſtere nihil conſilij quit. uah, quomodo
Me ex hac expediam turba? tanta? nunc ſuſpicio de me incidit,
Neq; ea immerito. Soſtrata credit mihi me pſaltriam hanc
Emiſſe·id anus mihi indicium fecit. *Trochaicus dimeter hypercat.*
Nam ut hinc forte ea ad obſtetricem erat miſſa, ubi eã uidi, ilico *Iamb. tet.*
Accedo, rogito, Pamphila quid agat·iam partus adſiet·
Eóne obſtetricem accerſat· illa exclamat. Abi, abi, iam Æſchine
Satis diu uerba dediſti nobis, ſatis adhuc tua fruſtrata eſt fides.
Hem quid iſtuc obſecro inquam eſt? ualeas·habeas illam, quæ placet.
Senſi ilico id illas ſuſpicari, ſed me reprehendi tamen,
Nequid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palàm·
Trochaica Nunc quid faciam? dicam fratris eſſe hanc? quod minime eſt opus
catal. quad. Vſquam efferri·age, mitto, fieri potis eſt, ut ne quà exeat·
Ipſum id metuo ut credant: tot concurrunt ueriſimilia·
Egomet rapui·ipſe egomet ſolui argentum. ad me abducta eſt domum.
Hæc adeò mea culpa fateor fieri, non me hanc rem patri
Vtut erat geſta indicaſſe·exoraſſem ut eam ducerem.
Ceſſatum uſq; adhuc eſt, nunc porrò Æſchine expergiſcere.
Nunc hoc primum eſt, ad illas ibo ut purgem me, accedam ad fores.
Perij perhorreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores.
Heus, heus, Æſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis·concedam huc. *Verſus perficitur proxima ſcena.*

DIſcrucior animi.] Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice iuuenis, & ſenis facit indulgentis, ac lepidiſſimi patris. Diſcrucior animi. ἀρχαϊσμοῦ figura: ut, O præſtans animi. *Obijcio* Obijci.] Proprie, quia inopinanti. nam obijci dicitur, in utranq; partem: ut ſi quos antè quis uidet quam expectauerit. quo uerbo, magnitudo doloris oſtenditur ex improuiſo incommodo. Hocine de improuiſo mali.] Hæc uerba, repentino nuncio perculſum indicant Aeſchinum propter diuortium ſtare: & iram circa ſe Soſtratæ, & eius filiæ ob raptũ meretricis. *Quid me faciam* Vt neq; quid me faciam.] Plus eſt quid me faciam, quàm, quid faciam. illud enim de rebus: hoc, de ipſo homine intelligitur.

Nec quid agam, certum eſt.] Certum eſt, pro certum ſit. niſi forte ut, quàm ſignificet.

Membra metu debilia ſunt, animus timore obſtupuit.] Metu patris: Timore diuortij.

Nunc ſuſpicio.] Modo oſtenditur cauſa trepidationis Aeſchini. Id anus mihi indicium fecit.] Illa anus cui Soſtrata dixerat, Curre, obſtetricem accerſe. Nam ut hinc forte ea ad obſtetricem erat miſſa.] Apparet inter cætera anum dixiſſe ad obſtetricem ſe miſſam. an ultro hæc ſuſpicatus eſt Aeſchinus? Hinc autem addendo, oſtendit ſe ante fores Soſtratæ ſtare: ut alibi, Ex Andro, commigrauit huc uiciniæ. Vbi uidi.] Sunt qui addunt ſuperuacue Hanc: & legunt, hanc ubi uidi. Pamphila quid agat. iam partus adſiet.] Amatoria interrogatio, qua monſtrat Aeſchinus curæ ſibi eſſe res omnes. Illa exclamat.] Non, reſpondet: ſed

ſed,exclamat.Et bene uim addidit ad exclamationẽ fuiſſe.Ergo à uocis ſono exclamat,non à uerbis. Abi abi iam Aeſchine,ſatis diu uerba dediſti nobis.] Vſq dum intelligeremus. Sat adhuc nos tua fruſtrata eſt fides. Vſq dũ deciperemur. Hem,quid iſtuc obſecro inquam eſt?] Hem interiectio eſt nouas res & inopinatas audientis. Valeas,habeas illam.] Quaſi recedat & longe abſit,ut in Andria,Valeant qui inter nos diſſidium quærunt. Garrulæ.] Vtpote anui. Ac fieret palàm.] Demeæ ſcilicet,cui minime opus fuit. Nunc quid faciam?] Figura λειπόμενον. Vt ne qua exeat.] Erumpat:ut,Cum ſpumeus amnis Exijt,oppoſitasq euicit gurgite moles. Ipſum id metuo ut metuant.] Ipſum,quòd fratri rapui. & Vt,pro ne non poſuit. Tot concurrunt ueriſimilia.] Vt mea eſſe credatur. Ad me abducta eſt domum.] Proprie,nõ dixit adducta,ſed abducta:Abducitur enim alienum.ut in Heautontimorumeno,Abducimus tuam Bacchidem. Ad me autem,domum moraliter dixit, pro,ad domũ meam.an ideo ad me,quia & illic luctatus leno eſt in retinenda cõtra Aſchinum puellaẽ Vtut erat geſta indicaſſe.] Id eſt,ſiue male,ſiue bene geſta erat· Vt enim,certam qualitatem ſignificat:utut incertam: quaſi dicat,quoquo modo, male bene. Exoraſſem ut eam ducerem.] Sic enim promiſerat ſe Soſtratæ facturum. Nũc iam porrò Aeſchine expergiſcere.] Sic & alibi,Enimuero Daue,nihil loci eſt ſegnitiæ neq ſocordiæ. Legitur & Etiã quod eſt correptiuum interdum. Nunc hoc primum.] Primum,ab eo quod rogãdus eſt pater. Accedam ad fores.] Soſtratæ ſcilicet. Horreſco ſemper.] Satis amatorie· nã nimiũ ſemper eſt calor,& frigus recedit à corpore.ut, Totus Parmeno tremo, horreoq, poſtquàm aſpexi hanc. Aperite aliquis actutum oſtium.] Vim pluralem habet Aliquis, quamuis ſingulariter dicatur·nõ eſt enim aliquis,niſi de multis.recte ergo, aperite aliquis· & noue:nã nõ placet illud, ubi duæ diſtinctiones ſunt,unde aperite eſt una, altera Aliquis actutum oſtiũ. Vt aſſumatur rurſus, aperiat. proprie enim ueteres & quis,& aliquis,& quiſquam,non obſeruabant quo genere aut quo numero declinarent,eſt ergo figura ἀρχαϊσμός.

Valeas · *Vt* · *Abduco* · *Ad me* · *Vtut* · *Horreſco* · *Aliquis* · *Aperite aliquis* · *Quis*

ACTVS IIII SCENA V

Iambici quad.acatal.& catalect.Dimeter unus.Cæteri trochaici quad.catalect.Iamb.Senarij.

MITIO. AESCHINVS

M. Ita uti dixi Soſtrata
Facite·ego Aeſchinũ cõueniã,ut quomodo acta hæc ſint, ſciat. *Troch. tetra.*
Sed quis oſtium hoc pultauit? AE.pater hercle eſt· perij.
M.Aeſchine.
AE. Quid huic hic negoti eſt? M.tũne has pepuliſti fores? tacet·
Senarij Cur non ludo hunc aliquantiſper? melius eſt. *Si addas nunc, uerſus conſtat*
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipſe uoluit credere.
Nihil mihi reſpondes? AE.non equidem iſtas, quod ſciam.
M. Itáne? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi. *Ita.prima pertinet ad uerſum præcedentem*
Erubuit·ſalua res eſt. AE.dic ſodes pater.
Tibi uerò quid iſtic eſt rei? M.nihil mihi quidem·
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc aduocatum ſibi. AE.quid? M.ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ,
Vt opinor,has non noſſe te,& certò ſcio·
Neq enim diu huc commigrarunt. AE.quid tum poſtea?
M. Virgo eſt cum matre. AE.perge. M.hæc uirgo orba eſt patre.
Hic meus amicus illi genere eſt proximus·
Huic leges cogunt nubere hanc. AE.perij. M.quid eſt?

AE. Nihil recte perge. M. is uenit, ut ſecum auehat:
Nam habitat Mileti. AE. hem, uirginem ut ſecum auehat?
M. Sic eſt. AE. Miletum uſq; obſecro? M. itá. AE. animo male eſt.
†Quid ipſæ? quid aiunt? M. quid iſtas cenſes? nihil enim. al. Quid ipſæ aiunt?
Commenta mater eſt, eſſe ex alio uiro
Neſcio quo puerum natum, neq; eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
AE. Ehò nónne hæc iuſta tibi uidentur poſtea?
M. Non. AE. obſecro non? an illám hinc abducet pater?
M. Qui ni illam abducat? AE. factum à uobis duriter,
Immiſericorditerq; atq; etiam, ſi eſt pater
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſueuit prius,
(Qui infelix haud ſcio an illam nunc miſerè amat)
Cum hanc ſibi uidebit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui quando nupſit? autor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? AE. an ſedere oportuit
Domi uirginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc ueniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. Ridiculè aduorſum ne illum cauſam dicerem,
Cui ueneram aduocatus? ſed quid iſta Aeſchine
Noſtrà, aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Troch. cata lect. quad. Quid lacrumas? AE. pater obſecro, auſculta. M. Aeſchine audiui omnia,
Et ſcio: nam te amo: quo magis quæ agis curæ ſunt mihi.
M. Itá uelim me promerentem ames, dum uiuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi uehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: ſed uereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?
Virginem uitiaſti, quam te ius non fuerat tangere:
Iam id peccatum primùm magnum, at humanum tamen:
Fecere alij ſæpe, item boni: at poſtquàm id euenit, cedo,
Nunquid circunſpexti? aut nunquid tute proſpexti tibi
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
Quà reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid credebas? dormienti hæc tibi confecturos deos?

Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. AE. hem. M. bono animo es, inquam
AE. pater
Obſecro num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? AE. neſcio,
Niſi quia tam miſere hoc cupio eſſe uerum, eò uereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem acceſſas: abi.
AE. Quid? iam uxorem? M. iam. AE. iam? M. iam quantum potes. AE. Di me pater
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
M. Quid? q̃ illã? AE. æqué. M. perbenigné. AE. quid, ille ubi eſt Mileſius?
Abijt, perijt, nauem aſcendit: ſed cur ceſſas? AE. abi pater.
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certè ſcio,
Quo uir melior multò es, quàm ego ſum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intró, ut quæ opus ſunt paretur: tu fac ut dixi, ſi ſapis. *Iamb. quad. acat.*
AE. Quid hoc eſt negotí? hoc eſt patrẽ eſſe, aut hoc eſt filium eſſe? *Iamb. cat ſcaz.*
Si frater, aut ſodalis eſſet, qui magis morem gereret?
Hic non amandus? hicine non geſtandus in ſinu eſt? hem,
Itaq; adeò magnam mihi iniecit ſua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit: ſciens cauebo.
Sed ceſſo ite intro, ne mora meis nuptijs egomet ſiem? *Troch. cat.*

Ita ut dixi Soſtrata facite.] Hic apparet Mitionem iã multa dixiſſe. Facite. Iubet ut uel ſecuræ ſint, uel adornent nuptias. Ego Aeſchinum conueniã.] Mire occurſurus Aeſchino, Aeſchinũ quærit. Pater Hercle eſt.] Quid eſt hoc quod Mitio timet? an quia illi nõ eſt cõfeſſus? Oſtendit autẽ Poeta tantundem pudorem poſſe, aut amplius, q̃ timorem. Quid huic hic negotij eſt?] Alius timor, quòd hinc egredit̃ pater. Tu'ne has pepuliſti fores?] Sic cœpit interrogare, ut negationi locũ præbeat. Et nota, pepuliſti, elatũ uerbũ: & tragico cothurno magis q̃ loquelæ comicæ accõmodat̃. Tacet.] Hoc apud ſe loquit̃ Mitio. Melius eſt.] Et nõ ludere bonũ eſt: ſed melius: & hoc meliore affectu dixit, q̃ ſi diceret, dignus eſt. Hoc mihi nunq̃ uoluit credere.] Contra illud q̃d ait, Denique alij clanculũ patres quæ factũt, quæ fert adoleſcentia, ea ne me celet, cõſuefeci filiũ. Credere autẽ, magno affectu dixit. nõ enim cõfiteret̃ ut patri: ſed crederet, ut parenti, aut ſodali ſuo. Nõ equidẽ iſtas.] Deeſt, pulſaui. Quod ſciã. Quantũ ſcio. *Pepuli* *Quod ſciam*

Itan'? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi.] Accepit negationẽ Mitio, ut ludere Aeſchinum poſſit. Erubuit: ſalua res eſt.] Nimis paterna ſententia. & è cõtrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris ſignum uſquam indicat. Et quanti affectus eſt, nõ dixiſſe, erubuit, ſaluus eſt: ſed, ſalua res eſt. Nónne uidetur tibi res eius omnis in Aeſchino conſtituta? eodem animo & ſuprà dixit, In eo me oblecto, ſolum id eſt charũ mihi. Non enim ſolum intulit quod expectabatur: ſed abſolute, quaſi ex omnibus ſolum id eſt, inquit. Nihil mihi quidem.] Mihi, id eſt nec propriæ rei. & callida negatione cœpit: ut & illi adimat confitendi locum, ac fiduciam: ſimulq; fiat ei deſperatio ducendæ eius, cuius mentio tam contemptim ab ipſo tractetur. Amicus quidam me à foro abduxit modo huc aduocatum ſibi.] Hinc incipit mendacium mixtum uero: nam amicus quidam me à foro huc, uerum eſt: aduocatum, falſum. Sed huc, & quidam, modo ἔμφασιν habent leuis negocij, & in quo nec magnæ perſonæ nec res difficilis operæ aut longæ occupationis habẽtur. Et aduocatũ dicendo, alienum negocium demonſtrauit: nam & Sibi non uacat. ſi enim mulieribus addidiſſet, potuit aliud ſperari. Quid?] Deeſt, ait: ut ſit, quid ait? Ego ubi dicã.] Senile eſt. nam id iam dicendũ fuit. & hoc ἔμφασιν habet uilis rei, quæ uel facile dici poſſit, uel nõ cælanda ſit. Mulieres pauperculæ.] Non potuit magis cælare dignitatem formæ & ætatis puellæ quæ amat̃ ab

Aeſchino,quàm ut eam primo eodem nomine cum matre nominaret:deinde communiter
Quidam diceret de ambabus uniuerſa quibus contemni debeant. Quædam mulieres paupercu-
læ.] Pauperculæ addidit,ut magis deſperet Aeſchinus impetrare poſſe has nuptias a patre.
Et item Quædam:ut ignobiles demonſtrarentur. Et totum hoc, cum abiectione pronun-
ciandum eſt. Et quædam,& pauperculæ,dicendo:adimit omnem ſpem nuptiarum· nam
quædam:ignobilem indicat:pauper,indotatã.quid ergo remanet quod ſperet Aeſchinus?
Pauperculæ.Nec pauperes ſaltem. Et certò ſcio. ἐκατέρωθεν. parum dixi inquit. Opi-
nor.Vel adeò obſcuræ ſunt & nullius pretij,ut opiner has nõ noſſe te.Potuit recte dicere &
hoc,ut opinor,has non noſti:ſed illud uetuſtius. Vt opinor has non noſſe te. Aut abũdat
ut:aut deeſt ſcilicet. Magnum autem crimẽ eſt in forma uicinæ puellæ,incognitã eſſe ado-
leſcenti de proximo.Et quia ſcit hunc eſſe de quo dixerit,Quã hic non amauit meretricem?
aut cui nõ dedit aliquid?ſubdidit cauſam:ne dignitatis pudoriſq; eſſet, quòd eam incogni
tam Aeſchino eſſe dixiſſet.Neq; enim diu huc,inquit,commigrauerũt.Et Vt Opinor, mire
ipſe ſibi ſumit atq; confirmat,quod nondum ille cõfeſſus eſt. Quid tum poſtea?] Gratiſſi-
me proditur Aeſchinus amator,cum ſedulo diſſimulet. Virgo cum matre eſt.] Vult Mi-
tio ſic audire Aeſchinum tanquam alieniſſimum:& ideo uelut inſcius facti, diligentius nar-
rat. Virginem autem ἀρχαϊσμῷ, pro muliere dixit. Perge.] Vide inſtantius interrogantem
quàm extraneum decuit. Hic meus amicus.] Qui me aduocatum abduxit de foro.

Huic leges cogunt nubere.] Non,permittunt,dixit:nec,iubent:ſed,cogũt,ad perturban-
dum Aeſchinum.& recte.alia enim ſinunt leges,alia cogunt fieri.Et ne eſſet quo reſiſteretur
illi:uult ut mulieres à lege cogãtur. Perij.] Hoc audit Mitio,ſed diſſimulat. Nihil recte.]
Id eſt recte quòd perij.& nihil magis comicum.Et uide triſyllabũ artificioſe eſſe ſubiectum:
ut qui perij dixit,uix hoc locutus fuiſſe uideatur. Venit is ut ſecum auehat.] Aliud peius
in amatam,ut nec Athenis ſaltem alteri nuberet. Nam habitat Mileti.] Μιλήτῳ Mileti. & eſt
aduerbium locale. Hem uirginem ut ſecum auebat?] Hic acrius cõmoueri proditur ado-
leſcens,ut affectu fateatur quod uerbis negat. Sic eſt.Miletum uſq; obſecro?ita animo ma
le eſt.] Ille oblitus ſui,ſic indignatur,ut in re propria.hic rurſus callide uultu utitur tãquam
aliena narrantis. Miletum uſque obſecro?Bene Vſque. nam Miletos, colonia eſt Atheni-
Animo male eſt enſium. Animo male eſt. Animo male fieri dicitur, cum ictu alicuius mœroris percul-
ſus animus,non ſuſtinet corpus:ſequiturq; ruina membrorum. Quid ipſæ?quid aiunt?]
Non ſtatim credit Aeſchinus pudicam matremfamiliàs ſtatim conſentire in nuptias nouas
uiri ignoti. Quid iſtas cenſes?] Poſſe dicere ſubaudiendum. Nihil enim.] Dicunt, ſub-
audiendum.& ſic intelligendum.Nihil,non quòd taceant,ſed quòd nihil cõfirmationis ha
Commentor beat id quod dicunt. Commenta mater eſt.] Nunc dicit quid dicat . etiam commenta di-
Comminiſcor xit,id eſt fallaciam confinxiſſe,ueriſimile comminiſci. Ex alio uiro.] Iam de proximo tan
git Aeſchinum. Priorem eſſe illum.] Mire tractat etiam partes Aeſchini. Nònne hæc iu
ſta tibi uidentur poſtea?] Scilicet illa quæ amicus tuus dixerat prius,quàm hæc audires.

Iuſta tibi.Iuſta quæ poſtea audiſti,quàm illa quæ pro Lemnio dicebas prius . Aut ſi hoc
Poſtea non eſt:quære quid ſit Poſtea. Poſtea ſic abundaret, quomodo interdum Hodie de ſtoma-
Hodie cho adijcitur loquentis.ut Virgilius dicit,Nunquã omnes hodie moriemur inulti. Non.]
Vultuoſe pronunciandum eſt non. An illam hinc abducet?] Hinc,tãquam ſingultus plo
raturi eſt.nam ſic eſt pronuntiandũ. Pater.] Quaſi hoc ad ſupplicandũ dicat. Factum à
Duriter nobis duriter.] Nõ,dure & crudeliter:ſed quaſi dura mẽte,id eſt inflexibili, & quod Græci
ἀνηλῶς dicunt ἀνηλῶς. Immiſericorditerq;.] Nota octo ſyllabarum aduerbium,atq; inſuper cõpo
Liberalis ſitum,& cũ cõiunctione prolatum. Illiberaliter.] ἀσέμνως. nam multa duriter,etiam ſi opus
ſit,immiſericorditer quoq;,& facienda ſunt,& patienda,ſi ita ratio & cauſa cogat:& nõ ſit il
liberale,id eſt non malũ atq; inhoneſtum. Si eſt pater dicendũ magis aperte.] Id eſt aper-
tius,quia iam apertũ fuerat,duriter,& immiſericorditer.Et bene præfatus eſt:ne contumax
aduerſus patrem uideretur. Illiberaliter. Iniuſte,inclementer,non bene.quia liberalis,bo
Conſueui nus dicitur. Quamobrem?] Delectari magis cupiens Mitio, Aeſchinũ uult protrahere ad
defenſionẽ ſui. Fore animo miſero.] Quid de ſe plus diceret, ſi factũ fateret? Qui illi con
hanc rem ſueuit.] Legitur & illam:& dicebant ueteres,hanc rem conſueui. & ὑχημάτως. ut Plautus, Vt
clandeſtine,ut celetur conſuetudo.Et maiore affectu non amorẽ allegauit,ſed quod eſt con-
mune cũ bonis & multo iuſtius,conſuetudinem. Qui infelix.] Non,qui:ſed,qui infelix:&
nõ,amat,ſed miſere dixit.& ità,affectu proditur qui ut alienus uult loqui. Præſens præſen
ti eripi.Adiuuans ſignificationem hæc ex abũdãti addita:ut,Illã abſens abſentẽ auditq; ui-
detq;.Et,Fratrẽ ne deſere frater.Sic Cecilius in Eratoſthene.Hæc caterua plena gladiatoria,
cũ ſuũ ſibi alius ſauciat ſocius ſociũ.Et totus hic locus eſt trãslatus à Virg. in 4. Aene. Quis
tibi nũc Dido cernẽti talia ſenſus,Quoſùe dabas gemitus?cũ littora feruere late Proſpiceres

arce

arce ex ſumma,totū́q; uideres miſceri ante oculos tantis clamoribus,æquor? Iſtuc.] De-
eſt,dicis. Quis deſpondit?] Latenter obiurgat Aeſchinum,rem ſine patre geſſiſſe.& dicit
figura. * Quis deſpondit?Quia non interfuit pater. Quis dedit?] Quia ra-
puit antè quàm peteret. Quando nupſit?Quia nuptiæ non factæ ſunt. Et Nupſit mole-
ſte additum,quaſi aliena ſit,quæ non legibus ducta ſit. Autor his rebus quis eſt?] Datiuo
caſu,non harum rerum.Et Salluſtius, Qui tunc Romanis imperator erat? Autor his re- *Autor his*
bus quis eſt?Iterū obiurgat,quia nō interfuit pater.& agit ſic dolens,uelut ſibi minus amo- *rebus*
ris præbitum fuerit,Mitio:ut ſe his,quantum amor patitur,uideatur ulciſci,quodq; ſibi ne-
gotium non confiteatur Aeſchinus. An ſedere oportuit.] Sedere propriè ignauæ ceſſatio- *Sedeo*
nis eſt.ut,Sedeant,ſpectentq; Latini.Et Quid ſedes Verres?quid ſpectas? Cur duxit alie-
nam?] Verū filiam?an quæ poſſit aliena eſſe?nam omnes alienas filias ducunt. Tam gran *Grandis*
dem.] Grandem,ad ætatem ueteres retulerunt,non ad corpus.& in parte ætatis dicit gran- *Grandis*
dis,non in tota uita,niſi ſi addatur natu.ut,Grandis natu parens adductus ad ſupplicium, *natu*
Et Grandis infans,& grandis puer,& grandis ephebus,& grādis uirgo rectè dicitur.Et un-
de ſcit Aeſchinus?an grandem hic fingit ignotam?an quia dixit pater, Commēta mater eſt
eſſe ex alio uiro neſcio quo puerū natum.Ergo & illa grandis:& ſerus Mileſius qui tunc uir
ginem petit,cū iam alteri data ſit, uel rapta ſit alteri. Dum cognatus hinc illinc ueniret.] *Hinc illinc*
Prouerbialiter hinc illinc. Et id defendere.] Non potuit magis amatorie, & magis puerili
ter loqui,q; ut non cōtentus quòd ait,Hæc dicere te æquum fuit,etiam adderet, Et id defen
dere.Pater autē qualis affectus eſt,cū etiam patri ob alienam cauſam blanditur, ut ipſe nūc
ſimulat. Ridicule.] Vocatiuus eſt caſus,ab eo quod eſt ridiculus. Quid iſta Aeſchine no
ſtra?] Hic iam ultima deſperatio,& Aeſchinū in confeſſionem protrahet,& in finem fallaciæ
ſenem deducet.Et bene quidē,noſtra dixit.memor eſt enim ſe reſpondiſſe Aeſchino interro
ganti,Tibi uerò quid iſtic rei eſt?Nihil mihi quidem.Totū autē hoc ſenex ad id redegit,non
tam ut torqueret Aeſchinum,quam ut maius faceret beneficiū ſuum , exponendo in quod
pene periculum amor eius incideret. Quid eſt?quid lachrymas?] Quaſi repēte animad-
uerterit flentem,& quaſi omnē cauſam neſciat,ſic inquirit. Aeſchine.] Nō exhibuiſſet per
ſonam patris,niſi pietate uictus,pati filium nollet cōfeſſione torqueri. Virg.Nec plura quæ-
rentem Paſſa Venus,medio ſic interfata dolore eſt.Bene ergo intelligunt, qui ſic accipiunt,
perrecturū adhuc fuiſſe Mitionē,niſi uictus affectu fallaciā proieciſſet. Nam te amo.] Be-
ne addidit,nam te amo,&c.nam & inuidis,& inimicis moris eſt ſcire quid agamus. Ita ue
lim me promerentem ames.] Quam pie additū eſt promerentē:tanquā illic ſit uotū Aeſchi
ni,cū poſſit pater etiā immeritū amare.Et animaduertēdum eſt,Ut ſemper ſequi,uel ſtatim,
uel ex interuallo,maxime in huiuſmodi confirmationibus.ſic Cicero, Ita uelim mihi deos
propitios,ut cū illius temporis mihi uenit in mentē,&c. Velim autē,pro uolo antique dici
tur. Admiſiſſe in me.] Me in me. κυριολεξία adiectum eſt. Et me tui pudet.] Ambiguū qui-
dam hoc dictum putant:ſed apparet adoleſcentem propter ſuum peccatū dicere, nō quòd
quicquam turpe fecerit patri. Ne indiligens nimiū ſies.] Nō ergo ingratus, ſed negligens *Indiligens*
Aeſchinus.nec negligēs,ſed indiligēs.nec in alterū, ſed in ſe deliquit. Miræ clemētiæ genus
eſt, aut omnino ignoſcere:aut crimē in leuius cōmutare:nā tota obiurgatio ita amica eſt , ut
nō multum à blandimento diſcrepet:magiſq; proficiat apud audientē,ut uult Terētius, q;
illa aſpera atq; præfracta. In qua ciuitate tandē te arbitrare uiuere?] Communē locum in-
ducit,à perſona,à facto,à tempore. In qua ciuitate.Aliter pronunciandū eſt,id eſt preſſe ac
leniter:ne faciat illud Tullianum,Pro dij immortales ubinam gentiū ſumus?quā remp. ha-
bemus?in qua urbe uiuimus?Et Tandē pro tamē. In qua ciuitate.Hoc eſt,oblitus es Athe
nis te eſſe,ubi uiuitur legibus?Vide omnes ſententias poni accuſatorias,& nihil amoris . iſti *Tandem pro tamen*
ſunt orationū colores difficillimi:ſed elaborauit Terentius Mitionē facere leniter accuſantē,
& inducere Demeā duriſſime blandientē. In qua ciuitate. Quod obiurgat Mitio , magni
amoris eſt,& neceſſaria pro perſona aſſentatio.nō enim conuenit patrem nimiū diligentē fi
liū,eius præterire peccata. Virginē uitiaſti.] Vide & rem dici,& abeſſe tragicā inclamatio-
nem:& oſtēdi delictū:& ad ueniā feſtinari.Iā ſtatim dicet,Iam id peccatū primū eſt magnū,
at humanū tamē. Et tota pronūciatio huiuſmodi uerbis ſummiſſa debet. Fecere alij ſæpe
item boni.] Moris eſt exemplo lenire,quod purgare nō poſſis. Fecere alij ſæpe item boni.
Cōſolatio ab exēplo.Et boni,nō cū hoc facerēt,ſed aliâs boni. At poſtq; id euenit.] Euenit
inquit,nō,cōmiſſum eſt.nihil innocētius dici potuit. Nūquid circūſpexti.] [illegible],pro circū *Circumſpicio*
ſpexiſti. Circūſpicimus præſentia:Proſpicimus futura. Quid fieret?] Id eſt qua ratione,q; *Proſpicio*
modo fieret?& qua ratione,id eſt quibus adminiculis,uel per quas perſonas? Si te ipſum
mihi puduit dicere.] Optime hoc additū eſt:quaſi nō debuerit Aeſchinū apud Mitionē pu- *Quà*
dere, Qua reſciſcerē.] Qua,id eſt per quas,& ad omnia ſubaudit,nūquid circūſpexti. Quà
reſciſcerem

Horat. Io grandis natu, q & rā.

reſciſcerem. Deeſt Re,uel ratione. Menſes abierunt decem.] Mire abierunt, Quaſi dicat.
Abeo Te ceſſante menſes ceſſere:& locus eſt incuſationis à tempore. Et abire dicitur quod paula-
Quod in tim nos deſerit·hoc autem ex partu intelligit. Quod quidem in te fuit.] Salluſtius, Quod
te fuit in familia noſtra fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet uobis. Et Cicero. Senator. P.R.
quod in omnibus fuit, iacuit & pernoctauit in publico. Prodidiſti & te & illam miſeram.]
Vide feſtiuum ſenem quantum ſe adoleſcenti accommodet·nō enim illum quem cauſa de-
poſcit, ſed amatorium ordinem fecit, prius dicendo prodidiſti te, quàm illam, tum etiã gna-
Prodo tum. ut ex animo amare uideatur id quod natum eſt. Prodidiſti. Decepiſti uel deſeruiſti,
ut Virgilius, Vnius ob iram Prodimur. Quod quidem in te fuit. Pro, id quod in te erat, id
eſt quantum in officio tuo ſpei & auxilij partiumq́ tuarum: uel, quantum ad te ſpectabat.
Et hic eſt illud quod obſequentiſſimus pater uult omnia per ſe eſſe correcta. Dormienti
hæc tibi confecturos deos?] Quàm mitis, quàm faceta obiurgatio. Videtur ſatis Mitio ille
eſſe qui ante eſt deſcriptus? Quid credebas? dormienti tibi, &c. Incerta diſtinctio·nam &
per ſe quid·&, quid credebas, legi poteſt:& uelut per hoc ſubaccuſet Aeſchinus, Dormienti
hæc tibi confecturos deos? infertur. Et quæ ſint quæ à dijs, ceſſantibus præſtari non poſſint,
Facere ſequenti uerſu docet, ne uideatur dijs male ſenſiſſe. Dormienti. Multo melius q̃ ſi dice-
Conficere ret ceſſanti. & non, facturos: ſed quod plenum eſt, confecturos. Et mire deos ponit in eo ne-
gotio quod ipſe præſtat: tanquam hic & ſe & deos excuſet, quòd nō fecerint Aeſchino, quæ
uolebat, etiam dormienti. Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductum domũ.] Or-
do, deductum iri domum. Nolim cæterarum rerum te ſocordem.] Quàm nihil imperioſe
Bono ani- ac pro autoritate patria fit. nolim, inquit, te ſocordem cæterarum rerũ eſſe. nō dixit, ne ſis ſo-
mo es cors. Bono animo es.] Apparet flenti hæc dicta omnia eſſe. & hoc decuit uerecundũ adole-
ſcentem & ex ui tantæ orationis, & metu amittendæ puellæ. Et Es, modo imperatiui modi
Es, eſto eſt, temporis præſentis. nam eſto futuri eſt. Duces uxorem.] Datur in ultima obiurgatio-
ne, & breuiter & plena ſecuritas. Hem.] Singultiens fletu & gaudio dixit hem. Obſecro,
non ludis tu nũc me? Moeſtus amatoris animus ludentem ſerio loqui credidit: uera dicen-
tem, quia optata ſunt, putat ludere nunc. Poteſt & ob hanc cauſam dicere, ludis tu me nũc:
quòd nunquã eum antea luſerit. Ego te? quamobrem?] Magna uis pronominũ cur nō lu-
dat. quibus & acceſſit cōſideratio rei. nam primo ego: deinde te. deinde cauſæ propoſitio. Et
recte Ludis. Eſt enim amãtis, in falſum metũ conijcere imminente lætitia, qualibet ſentẽtia.
inimici uerò in falſum gaudiũ quenquã impellere ſub alicuius mœroris aduẽtũ. & ideo ne-
gat ſe Mitio in hac parte luſurum Aeſchinũ, qui in alijs luſerit. Quia tam miſere hoc cu-
Miſere pio eſſe uerum.] Pro nimis: quia nimiũ miſeria: ut, Ne quid nimis. hoc enim putant, qui uir-
Nimis tutes mediocritates eſſe dixerunt. Neſcio.] Religioſe dixit neſcio: quaſi non ſit ratio quare
non credat patri, quamuis ſubiecerit cauſam. Abi domum, ac deos comprecare.] Ma-
Abi, abi gnus inſtitor ſui beneficij eſt, qui à dijs petendũ eſſe dixit, quod ipſe præſtabit. an ideo quia
ordinis fuerat, prius rem diuinam facere, & ſic uxorem accerſere? Et bene repetitũ eſt Abi:
quaſi hærenti morantiq́: ut, Vos iſtec intro auferte: abite. Quid? iámne uxorem?] Acceſ-
ſit ad beneficiũ tempus. & ideo Iam quaſi geſtiens repetit adoleſcẽs. Quantũ potes.] Aut
deeſt cito: aut quantũ poteſt eſſe. Quid? quam illam?] Cõmendat ſe Mitio, & familiario-
rem amatori facit, mentionẽ faciendo ſæpius de amica in uxorem ducenda. Ni magis te,
quam oculos nunc amo meos.] Mire Nunc addidit. & elegãter inuentũ eſt quod in ſe ama-
tor multũ diligat, id eſt oculos. ut è contrario in Eunucho, Adoleſcẽti ipſi eriperem oculos,
id eſt ipſos de quibus amat. Aeque.] Sic infert hoc quaſi dubitando inuenerit. Perbeni-
gne.] Multũ putat, quia amator hoc dixit·ergo benigne, large abundeq́. Quid ille ubi eſt
Mileſius?] Non amat, ſi ſtatim timere deſinit. unde Virgilius, Omnia tuta timẽs, eadem im-
pia fama furenti Detulit, armari claſſem, curſumq́ parari. Abijt. nauem aſcẽdit.] Facete,
abijt: ne diceret, mentitus ſum. atq́ ita dixit, ut infantibus nutrices de terriculis dicere ſolẽt:
quas cũ ipſæ cõfinxerint, abolitas uolũt, poſtq̃ illos uident nimiũ pauere. Et mihi uidetur
ridens hæc dixiſſe: ut intelligat Aeſchinus Mitionem ioco fuiſſe mẽtitũ. Tibi obtempera-
turos magis.] Mira ſententia. deos obſequi bonis, quaſi bonis hominibus multũ debeãt. &
in excuſationẽ precandi deos uide quæ facultas nata ſit patrem ſine aſſentatione laudãdi.
non eſt autem iniurioſum, ad patrem referre deprecationem deorum: ſed magis honorabi-
le. nam tale eſt apud Virgilium, Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq́ penates. ut ipſe pa-
trem portet, hic deos. Ego eo intrò, ut quæ opus ſunt, parentur: tu fac, ut dixi, ſi ſapis. Hic
uerſus, in quibuſdam non inuenitur. Quid hoc eſt negocij?] Et mirantis hæc, & laudan-
Qui tis oratio eſt. & penè uidetur huiuſmodi patrem Terentius probare. Qui magis morem
gereret?] Qui, quo modo, qua re, qua ratione. Hic non amandus?] Omnia perfecit hic
pater, ut & ametur, & laudetur, & foueatur. Magnam mihi iniecit ſua commoditate curã.]

Mira

Mira ſententia, mala etiam de bonis nobis naſci. an bonus parens magnæ curæ eſt filio?
Sciens cauebo.] Facere quod nolit ſcilicet. Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſiem?] Bene hoc, utpote obiurgatus.

ACTVS IIII SCENA VI
DEMEA

DEFESSVS ſum ambulando, ut Syre te cum tua *Senarij*
Monſtratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui uſq; omne oppidum, ad portam, ad lacum.
Quò non? neq; illic fabrica ulla erat, neq; fratrem homo
Vidiſſe ſe aiebat quiſquam· nunc uerò domi
Certum obſidere eſt uſq;· donec redierit.

DEfeſſus ſum ambulando.] Hic exemplum inducitur ſæui patris ex affectu uero, & ob hoc inuiſi omnibus. non autem tantum amare uultu, quàm ipſa re inducitur. nam neq; ſibi, neq; cuiquam alij, ſed filio tantum conſultum cupit. De autem, ualde ſignificat. *De* Vt Syre te cum tua monſtratione.] Vt, pro utinam. & *Vt* hæc omnia anhelans dixit. Te cum tua. Adhuc non credit in errorem ſe miſſum fuiſſe. Te, cum tua monſtratione. ἰρωνικῶς, Te cum tua monſtratione. Perreptaui *Perreptatio* uſq; omne oppidum.] Tardus inceſſus, non perambulatio, ſed perreptatio dicit. Ad portam. ad lacum. quo non?] Mire propinquiora omiſit, utpote porticum, macellum, Cratini ædes, templum Dianæ: & ultimá poſuit, ut quantum peragrauerit demonſtraret. Ad lacum. Facete Poeta memorem inducit ſenem, quorum minime opus fuit meminiſſe. Quò non? Duobus dictis, Quo non addidit, quaſi & ad dicendum laſſus appareat. Certum obſidere eſt, uſq; donec redierit.] Proprie obſidère dixit. conuenit cum & irato, & repente aggreſſuro. & ab eo quo eſt obſideo, obſidêre facit, producta media ſyllaba. ab eo quod eſt obſido, obſidere facit, eadem ſyllaba correpta.

ACTVS IIII. SCENA VII
MITIO. DEMEA.

M. IBO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram. *Senarij*
D. Sed eccum ipſum· te iamdudum quæro Mitio.
M. Quid nam? D. fero alia flagitia ad te, ingentia,
Boni illius adoleſcentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohè, iam. D. neſcis qui uir ſit. M. ſcio.
D. Ah, ſtulte tu de pſaltria me ſomnias agere.
Hoc peccatum eſt in uirginem ciuem. M. ſcio.
D. Ehò, ſcis & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non inſanis? M. non. D. malim quidem.
Puer natus eſt. M. Di bene uortant. D. uirgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata eſt? M. ſcilicet.
D. Quid nunc futurum eſt? M. id enim, quod res ipſa fert·
Illinc huc transferetur uirgo. D. ô Iuppiter,
Iſtocine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? ſi non re ipſa tibi iſtuc dolet,
Simulare certe eſt hominis. M. quin iam uirginem
Deſpondi· res compoſita eſt· fiunt nuptiæ·
Dempſi metum omnem· hæc magis ſunt hominis· D. cæterum

Placet

Placet tibi factum Mitio? M. non, ſi queam
Mutare. NUNC, CUM non queo, æquo animo fero.
ITA VITA EST HOMINUM, quaſi cum ludas teſſeris.
Si illud quod eſt maxumè opus iactu non cadit:
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
D. Corrector. nempe tua arte uiginti minæ
Pro pſaltria periere, quæ, quantum poteſt,
Aliquò abijcienda eſt, ſi non pretio, uel gratis.
M. Neq; eſt, neq; illam ſanè ſtudeo uendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò diuûm fidem,
Meretrix, materfamiliâs erit una in domo?
M. Cur non? D. ſanúmne te credis eſſe? M. equidem arbitror.
D. Ita me Di ament (ut uideo ego tuam ineptiam)
Facturum credo, ut habeas qui cum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc diſcet? M. ſcilicet.
D. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. probé.
Et tu nobiſcum unà ſi opus ſit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam uerò omitte Demea
Tuam iſtanc iracundiam atq; ità uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam. pòſt huc redeo. D. ó Iuppiter,
Hancine uitam? hoſcine mores? hanc dementiam?
Uxor ſine dote ueniet. intus pſaltria eſt.
Domus ſumptuoſa. adoleſcens luxu perditus.
Senex delirans. ipſa ſi cupiat Salus,
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam

IBo, illis dicam.] In hac ſcena eſt exemplum intempeſtiuæ obiurgationis, ac per hoc ridiculæ. Ibo, illis dicam. Moris eſt ſecum loqui uel ſenes, uel maxime aliquid ex animo agentes. Illis dicam. Soſtratæ & filiæ. Fero alia flagitia ad te ingentia boni.] Magno ſonitu, ac ingenti oſtentatione futuræ accuſationis exorſus eſt. magna ſunt enim omnia, & fero, &, alia flagitia, &, ingentia, & quod εἰρωνικῶς, boni illius adoleſcentis, dicit. Boni illius adoleſcentis. εἰρωνεία, quæ ſemper amarius ponitur, quàm criminatio manifeſta. Ecce autem.] Ecce dicitur, cum repente triſte aliquid rebus interuenit lætis, aut certe cum aliud agitur, aliud emergit nouum. ut Virg. Ecce autē gemini à Tenedo trāquilla per alta, Horreſco referens, immenſis orbibus angues. Et, Ecce trahebatur paſſis Priameia uirgo Crinibus. Et Cicero, Ecce autē repente ebrio Diomene, eſurientibus cunctis, &c. Noua. Recentia. an mira & magna? ut, Pollio & ipſe facit noua carmina. Neſcis qui uir ſiet.] εἰρωνεία. nam uir, ad laudem ſumi ſolet. ut alibi, Virum te iudico. Scio.] Satis ridicule, nec quod ille cupit, abnegat Mitio: ut conſentiendo, iracundiam Demeæ acriorem fieri * poſſibilem ſibi, mitigare queat. nam Scio ad negotij totius geſtionem retulit, non ad illud quod ait, Neſcis qui uir ſiet. Ehò, ſcis, & patere? Iam & illi iraſcitur, non Aeſchino. Non. malim quidem.] Alij uolunt Mitionem dicere, Malim quidem: alij Demeam. Puer natus eſt, Di bene uertant.] Hic bono exemplo inducitur Mitio iraſcentem iuſte Demeam leniter ferre: quia exanimato ob mœrorem non conuenit inclementer ire obuiam, cum poſſit in tempore obiurgare poſtquam deſtomachatus fuerit. Et uide quàm facete: cū ille, Puer natus eſt, ad argumentū mali attulerit: hic ita reſpondit, quemadmodum ſolent illi quibus puellam naſci metuentibus nuntiatur, puerū natum eſſe. nam

Ecce

Nouum

Vir

in omnibus

in omnibus quæ cupitè uenerint, Dij bene uertant, dici ſolet: quia ſæpe homines ea optaue- runt quæ alijs aliter atq; expectauerunt, contigiſſent. quam poteſtatem rerum uertentium ſemet in utranq; partem, Vertumno deo ſupereſſe ueteres exiſtimauerũt. Virgo nihil ha- bet.] Vult rem ſine remedio uideri: quia ſcit poſſe nuptijs finiri ſolicitudinem. Et uide ama- ritudinem Demeæ contra omnes, ut nec uirgini ipſi parcat. Audiui.] ἀφελῶς, & cũ εἰρωνείᾳ reſpondendum, quaſi leue ſit quod admiſſum eſt. Et ducenda indotata eſt?] Ducenda ſci- licet, niſi damnandus ſit Aeſchinus. & hoc uerbum, neceſſitatis uim habet: ut, Pacem Troia- no ab rege petendum. Quid nunc futurum?] More iraſcentium, cũ ipſe ſciuerit quid fu- turum ſit, Mitionem interrogat. & huiuſmodi interrogatio, ſecundum figuram ſuam nõ ha- bet reſponſionem: ſed Mitio ſic reſpondit, quaſi ſimpliciter inquirenti. Illinc huc transfer- tur uirgo.] Virginem quæ etiam cum uiro fuit, uocat. Virg. Ah uirgo infelix. O Iuppiter, iſtocine pacto fieri oportet?] O Iuppiter tragice adiecit à Mitione uerſus. Iſtoccine pacto, ad ipſum Mitionem reſpiciens dixit. Si non re ipſa tibi iſtuc dolet.] Nũc rem pro ueritate po- ſuit. Simulare certe eſt hominis.] Non hoc dixit quia hominis eſt mẽtiri, ſed quia ſæpe ira- cundiæ ſimulatio, cuſtodia diſciplinæ eſt. Iam deſpondi. res compoſita eſt. fiunt nuptiæ.] Ne diceret, deſpondi, cõpoſui, facio. Et deſpõdet puellam qui petit: Spondet à quo petitur. Recte ergo ſocer futurus, deſpondi dixit. Hæc magis ſunt hominis.] Bene repetit homi- nis: ille enim dixerat, Simulare certe eſt hominis. Cæterum placet tibi factum Mitio.] Ni- hil aliud uolebat Demea, niſi ut ſæuiret Mitio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem ſentiente de prauitate & peccato Aeſchini. Si illud quod maxime opus eſt iactu nõ cadit.] Vtrum, quod opus eſt iactu: an iactu non cadit, incerta diſtinctio. Quaſi cum ludas teſſe- ris.] Rectum erat ſi diceret, Ita uita eſt hominum quemadmodũ teſſeris ludere, aut quem- admodum ludus eſt teſſerarum. Nota ergo genus locutionis. Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas. Ars adhibenda pro fortuna. non enim ſi male iactus ceciderit, deſerendus eſt ludus. Et forte nunc pro fortuna intelligendum. Corrector.] Quia dixit, Arte ut corri- gas. ſed moris eſt iratis ab ultimo uerbo contradicentis incipere. Neq; eſt, neq; illam ſanè ſtudeo uendere.] In ſcopulo uerſatur Mitio, in quo eligit ineptus potius uideri, quàm pro- dat Cteſiphonem patri. Cur non?] Poſſet dicere, non eſt Aeſchini amica: ſed cælanda eſt culpa Cteſiphonis. Ita me Di ament ut ego uideo tuam ineptiam.] Ordo eſt: Ita me Di ament, te facturum credo ut habeas quicum cantites. Ipſe ſe fallit, non inquirendo ulterio- rem cauſam retentæ in domo meretricis. Mire autem cantites: quaſi turpius ſit cantare ſe- nem cum pſaltria, quàm coire. Et noua nupta eadem hæc diſcet?] alius ſubaudiet dicere. ſed ò magna in uerbis elegantia. uide enim quam uim ſignificet Diſcet. & ideo nõ uxor, ſed noua nupta, quam ad omnia docilem eſſe, ipſum indicat nomen. Hilarum.] Vetuſte. non hilarem. Tu inter eas reſtim ductans, ſaltabis.] Luſus eſt natus ab eo fune quo introdu- ctus equus Durius in Troiam eſt. Connexis manibus fune, chorum ducunt ſaltantes. Hoc à quibuſdam dicitur: ſed ego puto manu conſertos choros puellorum, puellarumq; can- tantes: reſtim ducere exiſtimari: & id maxime conuenire ad exagitandam importunitatem ſenis: ueluti pueros imitantis. Simul etiam quia iſte connexus manuũ laſciuus ac petulans adimit diſcretionem conditionis, dignitatis, ætatis, inter meretricem, nouam nuptam, & ſe- nem. Et hoc, quemadmodum dictum eſt? & quanto ſtomacho iam ab Aeſchino receſſum eſt, & tranſitum ad Mitionis luxuriam deſcribendam? Iam uerò omitte Demea.] Mire ur- banitatem expreſſit ultro obiurgantis qui obiurgatus eſt. Tuam iſtanc iracundiã.] Nam ira, de cauſa eſt: iracundia, de uitio multũ iraſcentis. Atq; uti decet hilarem ac lubentem.] Bene addidit lubentem. multi enim hilares ſe ſimulantes, non lubentes ſunt. Fac te.] Non dixit Eſto: ſed, elabora ut eſſe poſſis. Hancine uitam? hoſcine mores? hanc dementiam?] ἐλλειπτικῶς omnia, utpote ſtomachoſe ſecum loquens. deeſt enim eſſe, aut quid tale. Domus ſumptuoſa.] Domus, id eſt homines. Ipſa ſi cupiat ſalus, ſeruare prorſus non poteſt hanc familiam.] σωματοποιΐα. Plautus, Lubentiorem te faciam, quàm ipſa Lubentia eſt. Etenim ὑπερβολὴ eſt, Ipſa ſalus ſi cupiat ſeruare, prorſus non poteſt hanc familiam. Hinc licet æſtima- re quantum & caloris & grauitatis apud Terentium ſit ad imitationem Cæcilianam. Vide quantum creuerit à ſuperioribus, ut ſic finiat.

Dij bene uertant
Vertumnus
Virgo
Res
Deſpondere
Spondere
Forte
Hilarus
Reſtim ductare
Ira
Iracundia
Lubens
Facte
Domus

In Anhula.

ACTVS V. SCENA I

SYRVS. DEMEA

S. AEDEPOL Syriſce te curaſti molliter, *Senarij*
Lauteq́ munus adminiſtraſti tuum.
Abi·ſed poſtquàm intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. D.illud ſis uide
Exemplum diſciplinæ. S.ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter·quid fit? quid tu es triſtis? D.ohè ſcelus.
S. Ehò iam tu uerba fundis hic, ſapientia?
D. Túne ſi meus eſſes? S.dis quidem eſſes Demea,
Actuam rem conſtabiliſſes. D.exemplum omnibus
Curarem ut eſſes. S.quamobrem? quid feci? D.rogas?
In ipſa turba, atq́ in peccato maxumo,
Quod uix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus, quaſi
Re bene geſta. S.ſanè nollem huc exitum.

ROMA VITTORIO EMANUEL

AEdepol Syriſce.] Hic exemplum inducitur licẽtiæ ſeruorum ſub miti domino. Aedepol Syriſce te curaſti molliter. Quia detexit Cteſiphonem, iam oportet ut ebrius inducatur Syrus: per cuius fallacias tegatur adeò. Et Syriſcum ſe di/
Molliter cit, non Syrum, τὸ ὑποκοριστικόν. Molliter.] Delicate. Lauteq́ munus admini ſtraſti tuum.] Vt quicquid eſſet belliſſimũ, carperes: cyathosq́ ſorbilares. Aut
Abi munus ſeruile, eſſe & bibere. Abi.] Verbum uel ſibi uel alteri cũ laudatione blandientis.
Prodeambulare nam ſic dicunt, qui iam cõpotes ſunt uotorum omniũ, perfectiq́ in rebus uniuerſis. Prodeãbulare.] Nota duas præpoſitiones uni dictioni adiunctas. Vt, Pede proſubigit terrã. &, ἀμφὶ περὶ κρήνην. Et optime ad delicias exprimendas hoc uerbum cõuenit. nam producere ſignum * deambulare ſignificat. nam deambulare etiã intus potuit. Exemplum diſciplinæ.] Quia unus ex multis reliquus. An quia ſenior, & nuper etiã pædagogꝰ, ut ipſe ait, Quem ego puerũ tantillum in manibus geſtaui meis. Quid fit? quid tu es triſtis?] Mire ſecuritatem ebrij hic expreſſit. nũquid enim pertimeſcit interuentũ ſenis, ut ſolebat, Syrus? aut quicq̃ præcauet? Sublanditur tantum, & ita rerum oblitus eſt, ut cum eum ſæuum ſciat, cauſſam triſtitiæ eius inquirat. Tu uerba fundis hic, ſapientia?] Vtrum ſapientia uerba? an tu ſapientia? quia dixit ſuprà, Tu quãtus quãtus es, nihil niſi ſapientia es. Fundis.]
Fundis Vtrum ſine ulla ceſſatione profers? An perdis? ſecundum illud, Nam quid tu hic agas, ubi ſi quid boni præcipias, nemo obtemperat? Dis quidem eſſes Demea.] Ab eo quod eſt dis dius. dites facit: ab eo quod eſt diues diuitis, diuites. Quamobrem? quid feci?] Nihil nunc in Syro niſi ſimplex & purum ob ebrietatem. Et uide. quamobrem, quid feci, dicere, nõ eſſe ſobrij Syri. In ipſa turba.] Non minus ridicula importunitas Demeæ eſt, quàm ebrietas Syri: qui aduerſum temulentum tantæ grauitatis oratione perſonat, ut ex dicentis uultu & uerbis, & ex audiẽtis habitu & ſtupore magnã uoluptatẽ percipiãt ſpectatores. uides enim quãto pondere uerborũ cũ ebrio litiget. Potaſtis ſcelus.] Non q́ plus uidet ſenex q̃ obijcitur oculis: ſed oratorie Potaſtis dixit, cũ unum ebriũ cernat: propter illud quod ait, Exemplum diſciplinæ. quaſi in omnibus ſit quod in uno nũc aſpicit. Virg. Et crimine ab uno Diſce omnes. Sanè nollem huc exitũ.] Et hoc dictum argumẽto eſt, Syrũ oblitum omnium rerum nihil reſpondiſſe Demeæ per fallaciam: ſed tantummodo pœnitere quòd exierit.

ACT. VS V. SCENA II

DROMO. SYRVS. DEMEA.

DR. HEVS Syre, rogat te Cteſipho ut redeas. S.abi *Senarij*
D. Quid Cteſiphonem hic narrat? S.nihil. D.ehò carnufex,
Eſt Cteſipho intus? S.non eſt. D.cur hic nominat?
S. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus·

Noſtine

Noſtine? D.iam ſcibo. S.quid agis? quò abis? D.mitte me.
S. Noli inquam. D.non manum abſtines maſtigia?
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic? S.abijt.
Ædepol comeſſatorem haud ſanè commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atq; edormiſcam hoc uilli: ſic agam.

HEus Syre.] Quàm clarè dicat, oſtenditur ex eo quod præmiſit Heus antè, quàm loqueretur. Cteſipho.] Mire additũ nomen eſt: cũ aut ſine hoc, aut per pronomẽ intelligi poſſit Cteſipho. Vt redeas.] Redeas dicendo, oſtendit & illũ inter pocula, à quo egreſſus eſt ebrius. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus.] Non alius paraſitaſter, ſed alius Cteſipho, qui eſt paraſitaſter. & uide nõ alter, ſed alius: quaſi non duo, ſed multi ſint Cteſiphones. Et hoc ſic pronunciandum eſt, ut ſimul & quærat & dicat Noſtin'. Quaſi ſycophanta, nunc addidit, noſtin'. nam ueteratoris eſt, etiam mendentem confidere. Quid agis? quo abis?] Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. nam quòd retinet ſenem, confeſſionis genus eſt. Nõ manus abſtines maſtigia?] Etiam iniecisse manum, ut teneret Demeam, ex ipſius uerbis cernitur.
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic?] Vt apparet, baculo minatur. Abijt.] Quia prohibere non potuit, demiſſo & deſperanti uultu quid factum ſit dicit, & abijſſe pronuntiat.
Aedepol comeſſatorem haud ſanè cõmodum.] τὸ [illegible] tantum inopinatus superuenit, ut omnia ſic offendat quemadmodũ qui comeſſatũ ingreditur: quia comeſſatoris eſt ſuperuenire ad ſcortum, & uociferari aliquid in iocularem ſtrepitũ. quare totũ ſalſe, totum ad Demeam contulit. Præſertim Cteſiphoni. Bona exceptio, ut appareat omnibus incõmodum & in his Aeſchino, ſed præcipue Cteſiphoni. Niſi dum hæ ſileſcunt turbæ.] Non quæ iam ſunt, ſed quæ erunt. Hoc uilli.] ὑποκόρισμα eſt uini: ut unus ullus, aſinus aſellus uannus uallus, uinum uillum. Vallus

ACTVS V. SCENA III

MITIO. DEMEA.

M. PARATA à nobis ſunt, ita ut dixi, Soſtrata *Senarij*
Vbi uis. quiſnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?
O cœlum, ó terra, ó maria Neptuni. M.hem tibi.
Reſciuit omnem rem. id nunc clamat ſcilicet.
Paratæ lites. ſuccurrendum eſt. D.eccum adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atq; ad te redi.
D. Repreſſi, redij, mitto maledicta omnia.
Rem ipſam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo eſt ortum, ne tu curares meum,
Néue ego tuum, reſponde. M.factum eſt, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? †nunquid minus *al.num qui*
Mihi idem ius æquum eſt eſſe, †quàm mecum eſt tibi? *al.quod*
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquum dicis, non. nam uetus uerbum hoc quidem eſt,
COMMVNIA eſſe amicorum inter ſe omnia.

D. Facetè.nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
M. Auſculta paucis,niſi moleſtum eſt Demea.
Principio ſi id te mordet,ſumptum filij
Quem faciunt,quæſo facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ductur um eandem illam rationem antiquam obtine
Conſerua,quære,parce,fac quamplurimum
Illis relinquas,gloriam iſtanc tibi obtine.
Mea,quæ præter ſpem euenere,utantur ſine
De ſumma nihil decedet quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe.omnia hæc ſi uoles
In animo uerè cogitare Demea,
Et mihi,& tibi,& illis dempſeris moleſtiam.
D. Mitto rem conſuetudinem ipſorum. M.mane.
Scio iſtuc ibam.multa in homine Demea
Signa inſunt,ex quibus coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt ſæpe,ut poſſis dicere,
Hoc impune facere huic,illi non licet
Non quòd diſſimilis res ſit,ſed quòd is qui facit.
Quæ ego eſſe in his uideo,ut confidam fore,ita
Vt uolumus uideo eos ſapere,intelligere,in loco
Vereri,inter ſe amare ſcire eſt liberum
Ingenium,atq; animum quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas,ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulò.ó noſter Demea
Ad omnia alia ætate ſapimus rectius
SOLVM VNVM hoc uitium affert ſenectus hominibus,
Attentiores ſumus ad rem omnes,quàm ſat eſt
Quod illos ſat ætas acuet. D.næ nimium modo
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes Mitio,
Et tuus iſte animus æquus ſubuortit. M. tace.
Non fiet mitte iam iſtæc da te hodie mihi
Exporge frontem. D.ſcilicet,ita tempus fert,
Faciundum eſt.cæterum rus cum filio
Cum†prima luce ibo hinc. M.imò de nocte cenſeo. al.primo luci
Hodie modò hilarum fac te. D.& iſtam pſaltriam
Vnà illuc mecum hinc abſtraham. M.pugnaueris.
Eo pacto prorſum illic alligaris filium.
Modò facitò,ut illam ſerues. D.ego iſtuc uidero

Atq;

Atq; ibi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit ſaxo, & molendo præter hæc
Meridie ipſo faciam ut ſtipulam colligat.
Tam excoctam reddam atq; atram, quàm carbo eſt. M. placet.
Nunc mihi uidere ſapere. atq; equidem filium
Tum etiam ſi nolit, cogas ut cum illa unà cubet.
D. Derides? fortunatus qui iſtoc animo ſies.
Ego ſentio. M. ah pergis ne? D. iam iam deſino.
M. I ergo intró. & cui opus eſt rei hilarem hunc ſumamus diem.

Parata à nobis ſunt, ita ut dixi Soſtrata.] In hac ſcena collatio eſt perſonarũ mitis parentis ac ſæui. Parata à nobis ſunt. De uerbis abeuntis, uult oſtendere Poeta quam orationem cum Soſtrata habuerit ingreſſus Mitio. & uides quas ἐμφάσεις interpoſuerit. primo, Parata à nobis ſunt, Quæ, non dixit: ſed, Ita ut dixi dicendo, ſignificat ſe dixiſſe omnia. Deinde, Vbi uis, fiant nuptiæ, uel quid tale, aut omiſit: aut dicturus hoc ipſum, audit uehemẽtius fores eſſe pulſatas, & quod agebat abiecit. Quiſnam à me pepulit.] A me, modo id eſt meas. Tam grauiter?] Quia irati omnia concite faciunt, cum pulſandæ fores eſſent exituro fores Demeæ, ſic eas pulſauit, ut & his ipſis iraſci uideretur. Hei mihi quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar? ò cœlum, ò terra, ò maria Neptuni.] Multum laborauit Terentius, ut ἀναλογίαν ſeruaret in dolore Demeæ: quo maior debet in Cteſiphone reprehenſio eſſe, quàm in delictis Aeſchini. Et nota quòd ubi non inuenit quod dignũ loqueretur, ab interiectione cœpit, Hei mihi. Et adhuc cum pro rei magnitudine oratio parua eſſet, Quid faciam, inquit. In alieno indignatus eſt: in ſuo, Quid faciam, inquit. In alieno litigauit: hic ait, Quid agam? In alieno clamauit, & queſtus eſt, hic in ſuo relinquitur. & præter λιπόψυχον in Aeſchini peccato Mitionem accuſauit: in Cteſiphonis, elementa cum dijs omnibus ac toto mundo. mira αὔξησις, & quam imitatur Virgilius in Orpheo poſt amiſſam rurſus Eurydicẽ, Quid faceret? inquit. omnia enim conſumpſerat primus dolor. Quò ſe rapta bis coniuge ferret? Nam quid præter omnes terras atque inferos loci remanebat? Quo fletu manes. Per quem fletum manes, quaſi omnes primis luctibus impleuerit lachrymis. Qua numina uoce moueret? cui nec ira quidem inexperta remanſerat. Et uide hic gradus doloris & iracundiæ: intãtum autem, ut iam creſcere non poſſint. quippe in initio fabulæ tantum triſtis eſt Demea. nam ſic audit à Mitione, Quid triſtis es? & ipſe, Rogas me (ubi nobis Aeſchinus ſiet) quid triſtis ego ſim? Inde mox procedit in peius: adeò ut ſic incipiat, Diſperij, Cteſiphonem audiui filium unà fuiſſe in raptione cum Aeſchino. Inde poſtea dicit, Næ ego homo ſum infelix. Ad poſtremũ, Hei mihi quid faciam? quid agam? Et naturali quodã modo, poſtq; ſummus furor ad extrema peruenit, repẽte ſenex mutatur, & mitis eſt. O cœlũ, ò terra, ò maria Neptuni.] Neptunus, quia medius ſit inter cœlum & inferos, dum utriuſq; regni particeps habetur, elemẽtorum omnium potior. nam ideò tridentem habet pro numero trium elementorum, ut apud Virgil. iccirco dicit, Iam cœlum terramq; meo ſine numine uenti Miſcere. Et apud Homerum ſic idem, ὡς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. Et hoc eſt quod ait Horatius in arte Poetica, Interdũ tamen & uocẽ comœdia tollit. In hæc enim tria rerũ natura diuiditur. Vt Virg. Principio maꝛe ac terras, cœlumq; profundũ. Et per hoc, totũ mundum accuſauit. O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. Verum Deos elementa uocauit, quòd dijs quoq; iraſcitur, qui in ijs cõmorantur, ut dolentes ſolent? An quia deos eſſe nõ putat, ideò hæc omnia Neptuni dicit: quaſi dicturus eſſet, Neptunia fiant, niſi intercederet perſona Mitionis: quem uidens, ad aliud cõuerſus, deſijt diluuiũ & interitũ rebus optare obiecto fratre, cui maximè iraſcitur, & propter quem deteſtabatur omnia. Tale eſt apud Virg. Omnia uel medium fiant mare. An omnia accuſat ut indignantes ſolent? Vt, Quem non incuſaui amens hominumq;, deorumq;? Et ut, Atq; deos atq; aſtra uocat crudelia mater. Hem tibi.] τῷ ἰδιωτισμῷ Tibi. Nulli enim Mitio loquitur. Id nunc clamat.] Id, ob id. Paratæ lites.] Videt & ipſe pertimuiſſe, dicẽdo ſcilicet, & paratæ lites. Sed ut rurſus cõfirmet ſeipſum, quia ſuccurrendũ eſt, ait, Succurrẽdum eſt. Cteſiphoni ſcilicet. Cõmunis corruptela noſtrũ liberũ.] Qui cõmuniter ambos corruperit. Cõmunis corruptela noſtrûm liberûm. Maior accuſatio eſt iſta, q̃ prior: quippe

cum iam modo de ambobus accuſetur Mitio,nõ de uno. Tandem reprime iracũdiam.]
Redire ad ſe Mire quia reprehendere nequit iraſcentẽ:nimietatem reprehendit irati.Et ira, de cauſſa eſt:
Iracundia de moribus. Atq; ad te redi.] Quia ira,ab eo quod eſt ire dicitur, quòd à ſe eat
qui iraſcitur & furit.Et ad te redi,proprie dixit.Virg.Verũ ubi nulla fugam reperit fallacia,
uictus In ſeſe redit.Et Cicero,Redit ad ſe atq; ad mores ſuos. Repreſſi,redij.] Non qd dica
tur,ſed quo geſtu dicatur ſpecta:& uidebis neque adhuc repreſſiſſe iracundiam, necq; ad ſe
rediſſe Demeam.ſed q̃ mira eſt atq; perſpicua moralitas,in huiuſmodi rebus apparet.

Rem ipſam putemus.] Videtur paulo citius deſtomachatus,q̃ res etiã incertæ poſcebãt.
Sed & hoc morale:nam iuſtè irati,omiſſa ſæuitia,ad ratiocinationes ſæpe feſtinant. & præte
rea illud accedit,quòd non inuenit iam quod condigne dicat,ſimul etiã quia increpitus eſt
Putare à fratre,quòd apud ſe iã non ſit per iracundiam uehementem. Rem ipſam putemus.] Tra-
Putamina ctemus,purgemus,nam & hinc putamina, purgamenta dicta ſunt,ut Plautus in Captiuis
Putatores ait,Nucleum amiſi,retinui pignoris putamina.Et Virg.Multa putãs inquit.Putare proprie
Res eſt falſa & caſſa,à ueris & utilibus reſecare,unde arborum purgatores,putatores dicunt. Et
Rem,cauſſam ipſam litis oſtendit,ut Mitte iſta, atq; ad rem redi. Ne tu curares meum.]
Nam ambos curare,propémodum repoſcere illũ eſt quem dediſti. Factum eſt.] Apparet
Mitionem inuitum quidem fateri,ſed facetè cõtemnere obiecta. Cur emis amicã Mitio?]
Inclamatio iſta nominis,magnã inuidiam ſignificat:ut,Regnum ne Aeſchine hic poſſides?
Et,Pacem te poſcimus omnes Turne. Num qui minus mihi idem ius æquũ eſt eſſe.] Aut
num,aut qui abundat.& eſt ordo,Qui minus æquum eſt eſſe idem ius mihi, &c. Qui ergo,
quare,uel cur ſignificat. Non.] Confidenter Non repetiuit,non habens rationem quam
ſubijceret:niſi illi prouerbium ueniſſet in mentẽ.Nam quia ſe uidet in malam cauſſam inci-
diſſe,totum uernaliter & facetè agit:& ſubijcit æquitatem,ubi iuſto ſe tueri nõ poteſt. Quod
tamen à Demea ſtatim cõuincitur,dicendo,Nunc demũ iſtæc oratio nata.ut oſtendat illum
perturbatũ contraria protuliſſe dictis ſuis ſuperioribus. Communia eſſe amicorum inter
ſe omnia.] Inter Pythagoreos ortum dicitur. Facete,nunc demũ oratio iſtæc nata. Alij to-
tum iungunt:alij ſeparant.Et bene Nata eſt'nam ſic dicimus de rebus repẽtinis.ut ſuprà, B
Nata res re nata melius fieri haud potuit,q̃ factum eſt, hera. Auſculta paucis , niſi moleſtũ eſt De-
mea.] In duas partes diuiditur tota perſuaſio:nihil paſſurum Demeam damni, nihil corru
ptelæ. Et me tum uxorem credidiſti ducturum ſcilicet.] εἰρωνικῶς. Principio ſi id mordet
te,ſumptum filij quem faciunt.] Figuratiua locutio eſt:ut Eunuchum quem dediſti nobis,
quas turbas dedit. Quæſo.] Modo obiurgatorium eſt quæſo. Pro re tua.] Pro patrimo
Conſeruo nij tui qualitate. Conſerua.quære,parce.fac quamplurimum illis relinquas.] Hoc ſic pro
nunuandum,ut appareat hanc ipſam uoluptatem diſplicere Mitioni. Conſerua . Parta.
Quæro Quære.Noua. Parce.Omnibus. Vtantur ſine.] Aut deeſt His:ut ſit, his utantur.Aut
Parco mea utãtur,antique locutus eſt. De ſumma nihil decedet.] Rei tuæ ſcilicet. Dempſeris.]
Vtor Pro demes. Mitto rem.] Pecuniam.& hæc exclamatio eſt moralis nimis aduerſum tardos,
ac non intelligentes homines. Conſuetudinem ipſorum.] Loquor,aut quid tale ſubaudi
endum. Mitto rem conſuetudinem ipſorum. Vel ab utilitate ad honeſtatem tranſit : uel à
rebus ad illos ipſos de quibus agitur.Cauetur enim ne aut rem perdant,aut ipſi pereant.

Mane.ſcio.iſtuc ibam.] Moralis & faceta correptio,cõtinens in ſe latenter blandimẽtum
quo deliniatur auditor. Multa in homine Demea ſigna inſunt.] Obſcuriſſimus ſenſus &
re,& uerbis. Duo cum idem faciunt.] Obſcure locutus eſt,cum hic ſit ſenſus : Duo idem
faciunt:quorum uni licet facere,alteri non licet. Sæpe ut poſſis dicere.] Melius eſt Sæpe
ad ſuperiora coniungere'nam poſſunt duo idem facere , & caſu, non ut ſimilitudinem face-
Dico re uideantur.tunc ergo erit ſignum,Sæpe idem faciunt.Dicere autem , poſuit pro intellige-
re & ſcire:ab eo quod præcedit,id quod ſequitur.ut , Fœneratum iſtuc beneficium pulchre
tibi dices.&,Memorem me dices eſſe,& gratum. Non quòd diſſimilis res ſit.] An quia
huic licet? Quæ ego illis ineſſe uideo.] Ordo & ſenſus hic eſt.Multa in homine Demea ſi-
gna inſunt,ex quibus coniectura facile fit:quæ ego illis ineſſe uideo,ut confidam fore ita ut
uolumus. Duo cum idem faciunt.Nam ambo & ſapiunt & intelligunt,& loco uerentur.
non ingenij uitium,ſed ætatis eſt. Intelligere,in loco uereri. Non,in loco intelligere:ſed,in
Inter ſe loco uereri. Inter ſe amare.] Citò dixit inter ſe:quod eſt,cum alter alterum inuicem amat.
amare At enim metuas.] ἀντίθεσις ad priorem tractatum pertinens , qui eſt habitus de conſue-
tudine rei familiaris. Ne ab re tamen ſint omiſſiores paulò.] Quia amant, potant,olent
unguenta. At enim metuas,ne ab re ſint tamen omiſſiores paulò . Oratorie paulò . nam
non paulo omiſſiores fore Demea , ſed plurimum fore credit & metuit . Et à re, à patrimo-
Omiſſior nio. Omiſſiores . Negligentiores . Sic in Heautontimorumeno , Vbi te uidi animo eſſe
O noſter omiſſo. O noſter Demea.] Blanda & cum quodam complexu eius qui reprehenditur,

incuſatio,

incuſatio,& de more ſublata.Et ſic hoc dixit,tanquã dicturus eſſet,Multa te latent,ſimplex
homo es. nam huiuſmodi ſententia, latenter quandam dicentis autoritatem fiduciamq́
deſignat. Ad alia omnia ætate ſapimus rectius.] Præter quam ad auaritiam. & per hoc,
quod optas liberis,uitium ſenectutis eſt. Attentiores ſumus ad rem omnes.] Proprie at/ *Attentiores*
tentiores reddit omiſſionibus.ſuprà enim dixerat, Ne abre tamen ſint omiſſiores paulo.

Quam ſat eſt.] Quaſi dicat,attentos nos eſſe non ſtatim crimen eſt. Quod illos ſat
ætas acuet.] μεταφορικῶς acuet. Næ nimium bonæ tuæ iſtæ nos rationes Mitio, & tuus iſte *Tuus iſte*
animus æquus ſubuertit.] Næ,ualde.Subuertit infra legendum eſt.Si Ne,pro Non coniun
ctione eſt,ſubuertat legendum eſt: ita ut ſubaudiamus timeo, uel aliquid tale. Et Tuæ &
Iſtæ quòd ait, ſignificationem habent nulliuſmodi rationem & ineptam.nam apparet non
eas probari ab eo qui ſic loquitur: ut ſuprà, Iam uerò omitte Demea tuam iſthanc iracun/
diam. Tace.non fiet.] Tace nũc pro εὐφημισμῷ poſitum eſt quaſi diceret, Non ſubuertet. *Tace*
ne dixeris quod mali ominis uerbum eſt. Da te hodie mihi.] Accommoda te ipſum uo/ *Da te mihi*
luntati meæ.nam in animum tranſtulit quod eſt corporis.ut in Eunucho,Mihi ſeſe dare,ſer
monem quærere. Cicero, Ceruiculam iactare,& populo ſe accommodare. Da te hodie
mihi. Si non uis inquit,propter te:uel propter me mitis eſto. Exporge frontem.] Quia *Exporrigo*
contrahi in uerbo dicitur.Et uerbo iſto oſtenditur quanto conatu opus ſit ad explicandam *Contrabo*
tantam contractionem ſenectutis & ſeueritatis. Scilicet, ita fert tempus. faciundum eſt.] *frontem*
Vide ſi non hoc ſit,quod Græci * dicunt:nam ſic &,Ita tempus fert,&, Faciun/ *Ita tẽpus fert*
dum,dicendo: oſtendit ſe magis cogi neceſſitatibus,ut paulo ſit tranquillior. & cum tanta
difficultate promittit,tanquam mala ſubiturus ſit: atque adeò maiorem partem ſecum di/
ſputat,neceſſario hoc uelit nolit faciendum eſſe,ut ſit lætior: & hoc quia tempus fert.

Cæterum rus cum filio prima cum luce ibo hinc.] Hoc ideo facit, quaſi gaudere interim
non poſſit,niſi ſe uicinæ ſæuitiæ proximitate ſoletur. Faciundum eſt.Sanè mire:tanquam
neceſſitate cogatur ad gaudendum agreſtis ſenex. Ibo hinc. Tanquam de malo loco.

De nocte.] Abundat De.. Cum primo lucu.] ἀρχαϊσμός. nam cum primo lucu uete *De nocte*
res dicebant,lucum pro luce,pro ſole ponentes.Ergo cum primo lucu, cum primum ſol cœ *Pimo lucu*
perit illuceſcere. Cum primo lucu.Veteres maſculino genere dicebant lucem. Fac te.] *Lucus*
Eodem uerbo utitur, quo iamdudum: ut laborem ad lætitiam ſe conuertentis oſtendat, id *Fac te*
eſt,elabora ut ſis hilaris. Et iſtam pſaltriam unà illuc mecum hinc abſtraham.] Vide ſin/
gulas ſyllabas imbutas amaritudine ruſtica, atque agreſti: nam Iſtam odium ſignificat.
Pſaltriam,ſæuitia in nomen eſt, quam delicioſam eſſe oportet. &, unà mecum: quam cum
adoleſcentibus eſſe conuenerat.& illuc:ad quem locum pſaltriam ſecum ire compellit. De/
inde ne uel in itinere pœna ceſſet,Cum filio ibo hinc inquit: illam uero abſtraham. nam il/
luc eo animo dixit,quo ſuprà,Ibo hinc. Et apparet illum quaſi mancipium ducturum puel
lam,non ut fidicinam. Mecum hinc abſtraham.Non abducam:ſed quod eſt ſæuientis, ab
ſtraham. Pugnaueris.] Magnam rem feceris.Sic Lucilius, Vicimus ocyus,& magnam pu/ *Abſtrabo*
gnauimus pugnam. Eo pacto prorſus illic alligaris filium.] Hæc cum riſu dicit Mitio.Et li *Ligare*
gare,eſt iniicere alicui uincula. Quis uero dicitur alligari ad aliquid,ſine quo eſſe non poſ/ *Alligari ad*
ſit.Ergo proprie ad amicam alligari adoleſcentem dixit amatorem.Prorſus autem,certe, re *aliquid*
cte,ac uere ſignificat. Vt illam ſerues.] Acuendum Illam.Hoc eſt,nõ iam filium, ſed illam *Prorſus*
ſerua,in qua utrunq; retinueris. Ego iſtuc uidero.] Hoc eſt ut illam ſeruem. Coquendo
ſit faxo,& molendo.] Ne ametur ſcilicet. Atque ibi,fauillæ plena,fumi,ac pollinis coquen
do ſit faxo,& molendo. Atqui molere prius eſt,quàm coquere: ſed illud prius poſuit, quo
pulchritudo magis fœdatur.an quia prius torreatur triticum,ut tundi poſſit:ut Vir. Et tor/
rere parant flammis,& frangere ſaxo. Coquendo ſit faxo & molendo. Præter hæc.] [illegible]
[illegible] octaua. Meridie ipſo.] Cũ ſol uehementior eſt. & nomẽ fecit de aduerbio. Meridiem *Meridie*
dixerunt ueteres quaſi medidiem,r pro d poſito,propter cognationem harũ inter ſe litera/ *ipſo*
rum. Vt ſtipulam colligat.] Quod ſub ſole fieri neceſſe eſt. Tam excoctam reddã, atq; *Reddere pro facere.*
atram.] ὑπαλλαγὴ dixit reddam pro faciam.Et excoctam,ad tenuitatẽ ſiccati coloris. Atram,
ad colorem retulit.Et uide quàm aſpera,quamq́ ingrata clauſula ſit,qua ſæuidici ſenis fini
tur oratio. Placet.nunc mihi uidere ſapere.] Nõ contradicit,ne rurſus prouocet ad iurgiũ.

Atq; equidẽ filiũ.] Nõ ſolũ ſuadet lætitiam,ſed etiam ridere cogit inuitũ. Derides:fortu *Ridere*
natus qui iſto animo ſies.] Hoc uerbũ uultu Demeæ ſic profert,ut ſubriſiſſe uideat inuitus. *Deridere*
Sed rurſus Ego ſentio amarè ſeuereq́ dixit.Et ridet qui ſimpliciter ridet: Deridet qui cũ al
terius irriſione & contẽptu ridet. Fortunatus qui iſtoc animo ſies. Nõ laudantis eſt quod
ait,fortunatus:ſed moraliter reprehẽdẽtis.ut ſi dicas, cũ te aliquid cura offenderit,fortuna/
tos ſtultos,qui nihil ſentiant.At hoc quoq; dixit in Eunucho, At ego infelix neq; ridiculus
eſſe,neq; plagas pati poſſum. Iam iam deſine.] Et hic uelut neceſſitatẽ querit imponi ſibi.

Sumere — Et ſi cui opus eſt rei.] Cui rei credis, niſi nuptijs: hoc eſt ludo, atq; lætitiæ: uoto, & gaudio nuptiali. Hunc ſumamus diem.] Non, accipiamus, ſed impēdamus, & conſumamus. Vnde & Sumptus ſumptum dicimus pecuniam quæ inſumenda eſt.

ACTVS V. SCENA IIII

Trochaici quadrati catalectici.

DEMEA

NVnquam ità quiſquam bene ſubducta ratione ad uitam fuit
QVIN RES, AETAS, uſus, ſemper aliquid adportet noui,
Aliquid moneat, ut illa, quæ te ſcite credas, neſcias·
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies,
Iamb. tet. aca. Quod mihi nunc euenit. nam ego uitam duram, quam uixi uſq; adhuc
Propè iam excurſo ſpatio, mitto, id quamobrem, te ipſa repperi *Troch.*
FACILITATE NIHIL homini eſſe melius, neq; clementia.
Id eſſe uerum, ex me, atq; ex fratre, cuius facile eſt noſcere·
Ille ſuam ſemper egit uitam in otio, in conuiuijs·
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus.
Sibi uixit·ſibi ſumptum fecit·omnes benedicunt, amant.
Ego ille agreſtis, ſæuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem·quam ibi miſeriam uidi: nati filij,
Alia cura·porrò autem dum ſtudeo illis ut quamplurimum
Facerem, contriui in quærendo uitam atq; ætatem meam.
Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab his fero
Odium·ille alter ſine labore patria pótitur commoda·
Illum amant·me fugitant. illi credunt conſilia omnia·
Illum diligunt·apud illum ſunt ambo·ego deſertus ſum.
Illum ut uiuat optant·meam autem mortem expectant·ſcilicet
Ità eos meo labore eductos maximo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu·miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc quid ego poſſiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoq; à meis me amari & magnipendi poſtulo.
Si id fit dando, atq; obſequendo, non poſterioris feram.
Decrit·id mea minime refert, qui ſum natu maximus.

NVnquam ita quiſquam bene ſubducta ratione.] In hac ſcena exemplum inducitur hominum qui uirtutem tædio deſerunt, ob contemptum eius: quòd apud omnes ſæuum eſſe, uitioſum ſit. Et adeò fauet Terentius clementioribus ac mitiſſimis patribus, ut hunc quoque adducat ad ſententiam Mitionis, non tantum hoc ſentientem quòd ita fieri oportet: ſed quòd ita res cogat. uult enim naturalem ineſſe ueris patribus acrimoniam: ſed eam ſemper inuidioſam eſſe adoleſcentibus. *Subducta ratione* Bene ſubducta ratione. Bene diſpoſita, bene computata. Ducere enim eſt digitis computare. *Ducere* ſed ducere eſt apud aliū & palàm: ſubducere, apud ſeipſum & ſecreto. quo magis in uerbo iſto maioris attentionis & diligentiæ ſignum eſt. Quin res] Quin modò cur non ſignificat. Quin res, ætas, uſus. Tria poſuit. ex quibus Res pro experientia ponitur

& hac

& hac dicit ſe eſſe mutatum. nam mox dicet, Re ipſa repperi, facilitate nihil eſſe homini me/ *Res*
lius, neq; clementia. Aliquid moneat.] σύλληψις eſt per caſus. ſubauditur enim, quem.
Quæ tibi putaris prima.] Ante alia eligenda: quæ & primo loco ponêda, ac per hoc opti/ *Primus*
ma. Vitam duram quam uixi.] ἀρχαϊσμὸς, ut Lucillius, Magnam pugnauimus pugnam. *Vitam uixi*
Nam ego uitam duram quam uixi uſq; adhuc. Prius dixit quid faciat, quàm cur faciat.
Prope iam excurſo ſpatio.] Id eſt ad calcem, propter ipſos decurſus metaſq; uiuêdi. & eſt *Excurſo*
μεταφορὰ ſumpta a curſoribus. Excurſo ſpatio. Id eſt in ſumma ſenectute. Id quamob/ *ſpatio*
rem re ipſa reperi.] Quia ſecum loquitur, ideò multa reticet. & deeſt, Faciã: &, Si quis quæ
rat: &, Dicam. Facilitate.] Iam facilẽ ſe infert. Inter facilitatem & clementiam hoc intereſt: *Facilis*
Facilis enim, cuius ira cito ſoluitur: Clemens, qui non iraſcitur. Ille ſuam ſemper egit ui/ *Clemens*
tam.] Hic iam quaſi comparatiua qualitas inducitur de utroq;: & ut ille in initio fabulæ lo/
cutus eſt, ſic in fine hic loquitur. Clemês, placidus, nulli lædere os.] Mira uarietas & in lo
cis, & in partibus orationis. Et clemens eſt qui colit mentem ſuam, nec eam uexat iraſcêdo.
Nulli lædere os, Arridere omnibus. Voluptatis affectus eſt duplex: aut enim ex quiete
uoluptas eſt, aut ex aliquo actu. ergo hic utrunq; complexus eſt. Nulli lædere os. Id eſt, *Arridere*
nullũ præſentem lædere. Et uide quam gratè à nominibus ad uerba tranſeat. Clemens,
placidus. Clemens eſt circa recte agentes: Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis
eſt nulli lædere os, Placidi arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus uultu. Et nulli *Placidus*
lædere os. Adeò ut nulli ſe contriſtem faciat. & hæc eſt figura ἀναφορὰ, cum recurrimus per
ea quæ diximus: & ἐπανάληψις omnia repetita ſunt. Ego ille agreſtis.] Bene addidit Ille, quaſi *Ille*
iam notus, hoc ipſo quòd ferus atq; agreſtis. Et ſæuus, factis: Triſtis, animo: Truculentus, *Sæuus*
uultu. Et aliter dici poteſt, ut triſtis ſit qui dolet, truculentus & ſæuus qui terret. & ideo αὔξη/ *Triſtis*
σις mira per iſta decurrit. Duxi uxorem.] Pendet, duxi uxorem: ſed etiam cum magno
ſignificatu, addendum eſt. maiore enim pondere ſubtrahitur coniunctio. nam, duxi etiam *Truculentus*
uxorem, dicendum fuit. Quam ibi miſeriam uidi?] Ibi inquit, quaſi uxor locus ſit. &
hoc ſine coniunctione, ut mala quæ enumerat, multa uideantur. Alia cura.] Non altera.
Patria potitur commoda.] Accuſatiuo caſu extulit, quod nos ablatiuo dicimus, id eſt pa *Accũto extulit.*
trio potitur commodo. Actius in Clytemneſtra, Feras potiuntur plagas. Illum diligunt,
apud illum ſunt ambo, ego deſertus ſum.] Hic oſtendit Terentius uerum patrem & mole/
ſtiorem & odioſum eſſe magis adoleſcentibus. Illum ut uiuat optant.] σύλληψις. Nam ſic
ueteres loquebantur. nos uerò dicimus, illi optant: non, illum. Illum.] Mitionem. Nunc
experiamur.] Magis comice pluraliter experiamur dixit, quàm ſi diceret, experiar. Quã/
do huc prouocat.] Non addit, quis: ſed intelligimus Mitionem ſignificari. Si id ſit dando,
atq; obſequendo.] Bene naturam ſecutus eſt, qui artem ignorat, putans agi ueris omnia de
bere, non dando & obſequendo. Si id fit. Id eſt, Iam à liberis ſi magnipendor. Non po/
ſteriores feram.] Subauditur partes. aut, non parui faciam, id eſt non uincar à Mitione. Et
translatio eſt à partibus hiſtrionum in fabula. Non poſteriores feram. Primus in his ero *Poſteriores*
inquit, in dando atq; obſequendo. Deerit, id mea minime refert.] Vide remanere in De *ferre*
mea non penitus eiectam ſecuritatem:

ACTVS V, SCENA V
SYRVS, DEMEA.

S. HEVS Demea, rogat frater ne abeas longius. *Senarij*
D. Quis homo? ó Syre noſter, ſalue: quid fit? quid agitur?
S. Recte. D. optime eſt. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam, ó noſter, quid fit? quid agitur?
Seruum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc uerum eſt, & ipſa re experiere propédiem.

HEus Demea rogat frater ne abeas longius.] Hic oſtẽdit Poeta, quàm abſurde
blandus conet eſſe qui non ſoleat: & q̃ immodica ſit repentina largitas, ubi
animus à parcitate nimia in cõtrariũ uitiũ profuſionis excurrerit. Heus De/
mea, rogat frater ne abeas lõgius. Vt appareret, iã edormiuit crapulã Syrus. &
ſatis moraliter dixit, frater: nec addidit Tuus. Frater. Moraliter, nã deeſt tuus.

O Syre

O Syre noſter ſalue, quid fit?] Iam non hæc blanda, ſed dura ſunt. nam ſalue dixit ei, non ſolum quem ſæpe uiderit. ſed cũ quo totiens litigauerit. Quid fit? quid agitur?] Interrogat
Recte & cum ſciat, & cum damnet actus eius. Recte.] Bene reſpondit. hæ enim interrogationes de ſalute atque incolumitate eius ſunt qui interrogatur. Hæc tria.] Deeſt, uerba. Præter naturam.] Plus dicit, quàm ſi diceret, præter conſuetudinem. Iam nunc hæc tria primũ addi
Quid fit? quid agitur? di, præter naturam. O noſter, quid fit? quid agitur? Hoc preſſius dictum eſt. Seruũ haud illiberalem.] Dura & importuna repente commutatio ex tanta uituperatione in laudẽ Sy
Præbere ri, oſtendit contra naturam ſuam niti Demeam. Præbes te.] Id eſt re oſtendis, factis probas. Et tibi lubens bene faxim.] Et bene ad quam rem adiectum eſt, an & bene * hoc addidit. quis enim credat tam ſubitis poſt ſæuitiam blandimentis, niſi factis quoque uera eſſe oſtendantur? Et tibi lubens bene faxim. Et additum eſt, ut oſtendat hãc eſſe ſententiam, Non ſolum te laudo, ſed etiam te iuuo: illud dicendo, hoc faciendo. Et tibi lubens bene faxim. Poteſt hoc & ſic intelligi, Bene tibi faxim, & lubẽs. multi enim bene, ſed nõ ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quæ placidum oſtendant ipſum, atque clementem. Atqui Syre.] Atqui, abundat per [illegible]. Syre. Aſſeueratio eſt nõ credentis. Hoc uerum eſt.]
Propediem Quaſi falſum fuerit illud quod iurgabat: & hoc ſit uerum quod nunc dicit. Propédiem.] [illegible]. Nam propédiem aduerbium eſt temporis: ut ſi diceret, cito.

ACTVS V SCENA VI

GETA. DEMEA

G. HEra ego hinc ad hos prouiſam quàm mox uirginem *Senarij*
Accerſant. ſed eccum Demeam. ſaluos ſies,
D. Oh, qui uocare? G. Geta. D. Geta. hominem maxumi
Pretij eſſe hodie te iudicaui animo meo.
Nam is mihi eſt profecto ſeruus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curæ eſt, ita ut tibi ſenſi Geta.
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus uenerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc exiſtimas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

HEra ego hinc ad hos prouiſam.] Ad hos, ad Mitionem & Aeſchinũ ſcilicet.
Prouiſo Prouiſo duas res ſignificat: procedo, & uideo. Sed eccum.] Hoc apud ſe. Oh q uocare?] Hac interiectione utimur, ubi ex interuallo notos uidemus.
Oh Oh qui uocare? Poſt Oh, nomine uocaturus, non habuit quod diceret: & ideo ſubiecit. Qui uocare? Virg. O, quam te memorem uirgo? nãque haud tibi uultus Mortalis: nec uox hominem ſonat. O dea certe, An Phœbi ſoror: an Nympharum ſanguinis una? Moris eſt autem inferiores proprio nomine uocari, ſi blandiri uelis. ſed hic nominis oblitus, dũ dubitat & inquirit, inhæſit pronomini. Animo meo.] Hoc eſt ſecundũ animi mei ſententiã, & quantũ ad animum meum pertinet. Nam is mihi eſt profecto ſeruus.] In hoc laudãdo quia nõ laborat, ſubiecit ſpecialiter merita eius: aut, ut
Mihi exiſtimo, nihil habuit quod diceret niſi laudẽ, ſine ullius facti mẽtione. Et Mihi, id eſt quantum ad iudicium meum pertinet. Cui dominus curæ eſt.] Cum hic dominas habuit, dominum dixit: quia præualet maſculinum. Virg. Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes Expdior. Et præterea ſententia generalis inducitur, cum nullum ſpecialiter dominum ſignificat. Ita ut tibi ſenſi Geta.] Maximum delinimentum infert, cum nomine uocans: quod tantum ſuperioribus eſt. & uide quàm grate, poſtquàm ipſe dixit, nomine appellauit Getam. Et tibi ob eam rem.] Quid & tibi? utrum quemadmodũ alijs? an quemadmodum Syro? Et ubi ob eam rem, ſi quid uſus uenerit. Defectus quidam ruſtici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere ſine gratia. Hæ autẽ promiſſiones ad hoc præmittuntur, ut cum in ſubiectis agi à Demea huiuſmodi res cœperint. non ſit abſurdum ſpectatoribus Demeam tam cito eſſe mutatum. Meditor eſſe affabilis.] Sic hoc lentius, ut illud ſuprà, Iam nunc tria hæc addidi præter naturam, O noſter, quid fit? quid agit? Paulatim plebem.] Moraliter inferiorum turbam, plebem dixit, hoc eſt, ut in urbe uulgus, ita in

familia

familia ſeruos. Et fit translatio ab ijs qui honores doloſe, ac non pro merito petunt, ambitioſiq́ ſunt. Plebem primulum facio meam. Hoc eſt mihi fauentem. Et è contrario Virgilius Vadimus immixti Danais haud numine noſtro. *Meus*

ACTVS V SCENA VII

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA

AE. OCCIDVNT me† quidē, dum nimis ſanctas nuptias *Senarij* *In quidem aliquid eliditur*
Student facere· apparando conſumunt diem.
D. Quid agitur Æſchine? AE. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle uerò & animo, & natura pater,
Qui te amat plus quàm hoſce oculos· ſed cur non domum
Vxorem acceſſis? AE. cupio, uerùm hoc mihi mora eſt
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AE. quid? D. miſſa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas·
Atq; hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum poteſt· hac transfer, unam fac domum.
Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. placet
Pater lepidiſſime. D. euge, iam lepidus uocor.
Fratri ædes fient peruiæ turbam domum
Adducet, & ſumptum admittet, multa, quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam· iube nunc iam
Dinumeret Babylo illi uiginti minas.
Syre ceſſas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue·
Tu illas abi & traduce. G. Di tibi Demea
Benefaciant, cum te uideo noſtræ familiæ
Tam ex animo factum uelle. D. dignos arbitror·
Quid tu ais? AE. ſic opinor. D. multò rectius eſt
Quàm illam puerperam nunc huc duci per uiam
Ægrotam. AE. nihil enim uidi melius mi pater.
D. Sic ſoleo. ſed eccum Mitio egreditur foras.

OCcidunt me quidē.] Adoleſcens & Demea inter ſe affabiles, imaginē præbent, & quàm dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & q̄ ingrata cenſura. [Greek] autē dixit, Occidunt me, pro, nimis lædunt & cruciant me. Dum nimis ſanctas nuptias.] Et nimis & Sanctas ridicule additum eſt in ea ducēda quæ iam peperit. nam ſanctum eſt, quod omni obſeruatione inuiolatū eſt. Et bene additū eſt Nimis: quia nimiū pro uitio ponitur: iuxta illam ſententiam, Vt ne quid nimis. Occidūt me quidē. Quidem pro expectatione * eſt, tanquam in hac mora nullus alius occidatur, niſi qui amat, id eſt ego. Quid agitur Aeſchine?] Iam ipſe docuit, quid ſit, & quid agitur, blandimentum eſſe. Iam nunc hæc tria primum addidi præter naturam, O noſter, quid fit? quid agitur? Hem pater.] Non ſine conſternatione reſpondet Aeſchinus: etſi hic blande interrogat, & miti uultu· nam ex improuiſo obiectus eſt Demea, & inſperanti. Tuus Hercle uerò & animo & natura pater.] Totum eripuit Mitioni, cui ne animum quidem reliquit. Qui te amat pluſquàm hoſce oculos.] Magis comicum, quàm amo. Sed cur non domum uxorem accerſis?] Bene ſubiecit quæ uolenti eſſe credebat. Verum hoc mihi mora eſt, tibicina, & hymenæū.] Hoc eſt q̄d ait. Dū nimis ſanctas nuptias ſtudent facere. *Occidunt me* *Sanctum* *Nimis* *Quidem*

Hyme-

Hymenæus Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dicunt eſſe, qui primus certas nuptias inſti tuerit. ideo per laudem cantatur uirginalibus nuptijs ob huiuſmodi meritũ. Alij uirum for tem Atticum dicunt fuiſſe, qui raptas prædonibus uirgines, oppreſſis latronibus, intactas *Hymen* patriæ reſtituerit. Alij, quòd ὑμὴν dicatur membrana quædam qua eſt munita uirginitas, quæ primo diſrumpitur coitu, Hymenæum putant, ueluti hymnum uocari uirginalium nu ptiarum. Ergo ſic accipe Hymenæum in nuptijs, quemadmodum θρῆνον in funere, uel in ſa cris hymnum. Vin' tu huic ſeni auſcultare? Contempſit ſeipſum dicendo huic ſeni, hoc ſo lum afferens cauſæ cur audiendus ſit, quòd ſit ſenex. Et totum hoc apparet lætiſſimo uultu dici. Turbas, lampadas, tibicinas.] Bene totũ pluraliter: ut qui reprehẽdit ſic multa. Plau *Maceries* tus, Quid tu mihi paraſitos, luſos, quid ſumanos ſomnias. Hæc igitur uultu pronuncian da ſunt, ut appareat ea diſplicere dicenti. Atq; hanc in horto maceriam iube dirui.] Mace ries dicitur paries nunc * alicuius demacerata. Euge, iam lepidus uocor?] Ap paret Demeam experiendi cauſa aſſentari, non quòd animo facit. Fratri ædes fient per uiæ.] Elegantius quàm fratris. Ineo gratiam eo.] In gratiam eo, hoc eſt amicos comparo. *Inire gratiam* Ego lepidus. Irridens adoleſcentis animum ſic inquit. Iube nunc iam.] Inſultantis eſt *Iube* uerbũ, Iube. tanquã præſtet Mitioni, hoc dicit Demea. Aut apud ſe dicit hoc. Iube nunc. Quaſi inſultantes dicere ſolemus, nunc minare, nunc reſiſte, quem afflictum tenemus: ita & Mitioni Demea dicit, iube nunc. Iube nunc iam dinumeret Babylo ille uiginti minas. Nimis morale eſt, cum de abſente tanquam de præſente agimus. Eſt autem Iube nunc iam, figura etiam apud Plautum frequentiſſima. Iube nunc iam. Iube ſic dicit, quẽadmodum *Dinumero* ſuprà ille qui cũ alius nemo adeſſet, alicui diceret. Dinumeret.] Dinumeret dixit, quaſi *Babylo* multum numeret. Illi.] Cui illi? Cteſiphoni, Lenoni, an Aeſchino? an Syro? Babylo. Fra trem, Babylonem ob nimiam liberalitatem uocat. an Aeſchinum nimis prodigum? Syre ceſſas ire, ac facere?] [illegible] dicitur. Dirue.] Hoc uultu dicitur adhortante. Cum te *Ex animo* uideo noſtræ familiæ tam ex animo factũ uelle.] Ex animo aliquid facere, eſt id facere quod ille in animo ſuo uelit. aut certa ex tota mente præſtare non perfunctorie. ſed ex animo fa ctum, bene factum intelligere debemus: ut ſit, ex animo, quaſi ex ſententia. Dignos arbi *Quid tu ais?* tror.] Multa deſunt, & uos, & eſſe, & qui fiant. Quid tu ais?] Eo uultu dicitur quid tu ais, quo uidemus loqui eos, qui interrogant geſticulante uultu quid ſentiant de conſilio ſuo, quos ſciunt approbaturos eſſe. Sic ſoleo.] Poteſt εἰρωνεία uideri. quippe, quando tale con ſilium probat Demea, quod probaret adoleſcens?

ACTVS. V. SCENA VIII.

MITIO. DEMEA. AESCHINVS

M. IVBET frater? ubi is eſt? túne iubes hoc Demea? *Senarij*
D. Ego uerò iubeo, & in hac re, & in alijs omnibus
Quammaximè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. ità quæſo pater.
M. Haud aliter cenſeo. D. imò hercle ità nobis decet.
Primùm huius uxoris eſt mater. M. eſt. quid poſtea?
D. Proba, & modeſta. M. ità aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. párere iam diu per annos hæc non poteſt.
Nec qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquum eſt ducere, & te operam, ut fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te inquam. M. ineptis. D. ſi tu
ſis homo, *Iamb. tetram. acatalect.*
Hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu, huic áſine auſcultas? D. nihil agis,
Fieri aliter non poteſt. M. deliras. AE. ſine te exorem mi pater.
M. Inſanis? aufer. D. age, da ueniam filio. ſatis ſanus es?
Ego nouus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
Fiam, atq; anum decrepitam ducam? idne eſtis autores mihi?

Fac

AE. Fac promiſi ego illis. M. promiſti autem? de te largitor puer.
D. Age, quid ſi quid te maius oret. M. quaſi hoc non ſit maximum. Troch.
D. Age, da ueniam. AE. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis?
AE. Non, ni exorem. M. uis eſt hæc quidem. D. age, prolixè Mitio.
M. Et ſi hoc mihi prauum, ineptum, abſurdũ, atq; alienũ à uita mea Iam. tetra.
Videatur: ſi uos tantopere iſtuc uultis, fiat. AE. bene facis.
D. Meritò te amo. uerùm, quid ego dicam? hoc confit quod uolo.
Quid nunc quod reſtat? Hegio his eſt cognatus proximus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. agelli hic ſub urbe eſt paululum quod locitas foras:
Huic demus qui fruatur. M. paulûlum id autem? D. ſi multum, tamen
Faciundum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt, recte datur.
Poſtremò non meum illud uerbum facio, quod tu Mitio
Bene, & ſapienter dixti dudum: uitium commune omnium eſt,
T. QVOD NIMIVM ad rem in ſenecta attenti ſumus: hanc maculam nos decet
Effugere. dictum eſt uerè, & re ipſa fieri
Oportet. M. quid iſtuc? dabitur quidem, quando hic uolt. AE. mi pater.
D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo. M. gaudeo.
D. SVO SIBI HVNC GLADIO IVGVLO.

IVbet frater?] Apparet Mitionem dixiſſe, Cur diruis? Syrum reſpõdiſſe, Quia hoc iubet frater tuus. Iubet frater. Dirui maceriã ſcilicet. Tu ne iubes hoc Demea?] Interrogatiue pronuntiandum totum. ità erit una perſona. Et oſtenditur breuiter ex huius uerbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirũ initium: ne procemio opus eſſet Demeæ ad profitendam mutationem uoluntatis. Hac te.] Maceriæ diſiectiõe. Et alijs omnibus.] Vt nuptijs ſenilibus. Colere.] Subauditur iubeo, per ζεῦγμα. Colere, adiuuare, adiungere.] Colere, ad nurum pertinet: Adiuuare, ad Hegionem: Adiungere, ad Soſtratam. Et notandum colì à ſuperiori. ut, Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma. Imò Hercle ita nobis decet.] Antiqui ſi addebant ſtatim uerbum, Nos decet facere, nos decet dicere: ſi non addebant, Nobis decet, dicebant. Primũ huius uxoris eſt mater.] Incipit à perſuaſione, ſed latenter, ita ut ea quæ propoſito conſilio dicẽda erant, antè demonſtrarit, quàm dicat quid fieri uelit. Et hoc ſemper fit ab oratoribus in his rebus à quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incommoditatem rei quæ perſuadenda eſt. Conſidera adeò apud Virgiliũ, ubi perſuadet Iris matribus ut naues ſuas incendant: & inuenies hoc ipſum conſilium ultimum poni poſt argumenta quamplurima, Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes. Et initium à poſſibili factum eſt. nam dicit, Huius uxoris eſt mater. Proba & modeſta.] Proba ſibi: & Modeſta apud alios. Et uide laudes conſiliatoribus inuentas & uſitatas. Ita aiunt.] Hoc ita reſpõdet, quaſi dicat, ſed quid mea? Scio.] Adhuc Mitio non intelligit quò res tendat: ſed tamẽ uultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, reſpondet. Parere iam diu per annos hæc non poteſt.] Recte, ne contra filios ſuadere uideatur. Per annos non poteſt. Bene per annos: quia non eſt ſterilis.

Colere / Adiuuare / Adiungere / Nobis decet / Proba / Modeſta / Ità aiunt / Per annos

Hanc te æquum eſt ducere.] Te, Mitio ſcilicet. Et te operam.] Te Aeſchine. nam ad illum conuerſus à Mitione eſt. Et quare Aeſchinum operam dare æquum eſt? ſcilicet ut proſit ſocerui. Parere iam diu per annos hæc non poteſt. Hoc autem addidit, ne contra filios pater ſuadere uideatur nuptias, ſi illis cohæredes eſſe procreandos ſuadeat. Me ducero autem?] Magna uis in pronominibus poſita eſt. nam Me ille ſic dicit, quaſi quem minime deceat. Te ille ſic reſpondet; quaſi quem maxime oporteat. Inepus.] Verbum eſt, quod facit ineptio ineptis ineptit. Si tu ſis homo.] Non, ſi es, ſed ſis dixit, quaſi in eo ſe hominem ſit Aeſchinus probaturus. Si tu ſis homo.] Aeſchine, ſi ſis, pro ſi eſſe uolueris, & ſi credi homo

uolueris. Si tu ſis homo. Hic facete & mire coegit Aeſchinum ad perſuadendum. nō enim
Aſinus dixit, Si tu ſis homo, perſuade: ſed ſic, faciat: ut ab illo non factum, ſed effectum exigeret.
Deliro Quid tu huic aſine auſcultas?] Aptum conuicium grandi, & fatuo. Mi pater.] Mi, uo-
Inſanio catiuus caſus eſt, ab eo quod eſt meus. Fieri aliter non poteſt.] A neceſſario. Deliras.]
Aufer Proprio uocabulo uſus eſt tanquam loquaci. Inſanis? aufer.] Congrue ſeni deliras, iuue-
ni inſanis. Et aufer, uel te, uel manum. nam rogans manum admouet ſcilicet, dicens, Mi pa-
ter. Aufer. Aut Te deeſt, aut Manum, aut pro eo quod eſt abi. aut ſic aufer rem. Ego no-
uus maritus.] Apud Menandrum ſenex de nuptijs non grauatur. Ego nouus maritus an
no demum quinto & ſexageſimo fiam, atque anum decrepitam ducam? Hic deeſt & quis, &
quid, & quando, & quomodo. ut ſit, Quis? ego. quid? nouus maritus. quando? anno demū
quinto & ſexageſimo. quomodo? anum decrepitam ducam Atq; anum decrepitam du-
cam. Hoc facete addit, tanquam faciendum hoc eſſet, ſi puella duceretur ſeni. Anno de-
Demum mum quinto & ſexageſimo. Hæc ætas eſt, ut Varro ait, etiam comicorum ſenū. Et demum
Autor ſum tibi aduerbium tarditatis eſt. Id ne eſtis mihi autores?] Hoc eſt perſuaſores, ut Virgil. Autor
ego audendi. Decrepitam.] Decrepitam, aut ſtomacho anili & iracundo: aut decrepitam
obtuſi animi & læſæ ſenectutis. aut decrepitam, cui ſæpe moribundæ crepuerit plāctu fami-
Decrepita anus lia, id eſt clamauerit. Largitor.] Verbum eſt imperatiui modi, futuri temporis. De te lar-
gitor puer. Acutius De te dictum eſt, quàm de tuo. Et bene in eum, qui promiſerat puellæ
Largitor coniunctionem ſuam. Da ueniam.] Præſta beneficium, concede quod petitur. Ne gra-
de te uere.] Ne te difficilem præbeas. quia grauem dicitur ſe præſtare, qui id facilè nō præſtat in
Dare ueniam beneficio quod poteſt. Da ueniam. ne grauere. fac, promitte. Altrinſecus agentium, fati-
Grauem ſe gantiumq; uerba ſunt. Age prolixe Mitio.] Aut age prolixe, id eſt age benigne: ut ſit proli-
præſtare xe benigne, ſecundum ueteres. aut per ἀσύνδετον, & ἔμφασιν, Age, correptiuum: ut ad Proli-
xe ſubaudiatur, noſter eſto, aut quid tale: & Mitio uelut inſuaui dictum ſit. Et ſi hoc mihi
Prolixe prauum, ineptum, abſurdum.] Prauum, ſi anum ducit nullo commodo ſuo. Ineptum, qui
Age non uoto filiorum ducat uxorem. Abſurdum homini, qui nunquam duxerit, & nunquam
ducere uoluerit, ſeni duci uxorem, quæ adoleſcenti ducta non ſit. Si uos tantopere iſtuc
uultis, fiat.] Cur hic non ueritur de uolūtate Soſtratæ? An quia illam conſentire neceſſe
eſt, uel propter pauperiem, uel ob amorem filiæ ſuæ? Si uos tantopere iſtuc uultis, fiat. Ri-
dicule dixit, & comice uxorem ſe ducere, non quia uelit, aut debeat: ſed ut obſequatur iu-
Conſit bentibus. Hoc conſit quod uolo.] Perficitur inquit quod uolo: ut ſumptum & turbam
Reſtat domum recipiat Mitio, & ego ineam gratiam. Quid nunc quod reſtat?] Quod reſtat,
pro quod ſequitur. An quod reſtat, tanquam reliquiarum priorum. ac per hoc minimum?
Hegio eſt his cognatus proximus.] Commendatio perſonæ quaſi notæ, etiam Mitioni,
ob merita ſua. Et bene addidit proximus: nam multi gradus & ueluti rami ſunt propinqui
Affinis tatis in affinitate & cognatione diſpoſiti. Affinis nobis.] Recte. nam uxoris cognati, mari-
Foras uel foris locare to affines ſunt. Pauper.] Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari. Quod locitas fo-
ras.] Foras dixit, locum pro perſona ponens: quaſi diceret, neſcio cui alieno. ſic & nos dici-
mus, audi quid dicit * Ecce hac, pro ecce hic. Cicero, Hic tum alius ex alia par-
te. Deeſt ergo aliquid, ut ſit, quod locitas foras uerſum. Aut ſi foris: foris poſito, id eſt alieno.
Suburbe eſt agelli paululum.] Totum cum contemptione pronuntiandum. Huic de-
Frui mus qui fruatur.] Id eſt qui fructum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo, &
Frumen quaſi de iure dixit fruatur. eſt autem fruatur, alatur: quia frumen dicitur ſumma gula per
quam cibum lingua demittit in uentrem. Bonus eſt. noſter eſt. recte datur.] ἐπιτροχασμὸν
hortantis, & ἀσύνδετον multa congerentis. Noſter eſt. Bene addidit. nanq; dixit, Pro patre
huic eſt. Bonus eſt, Potuit reſponderi, Quid mea? Recte datur. Quaſi non quæratur,
an dandum ſit, ſed illud ſolum, an rectè. Bonus eſt. noſter eſt. Hæc omnia uultuosè, tan-
quam inuidiam parſimoniæ faciat Mitiōi. Et plus ſignificat Noſter, quàm ſi addatur, quid
Verbum noſter. Non meum illud uerbum facio.] Nunc Verbum pro ἐμφατικῶς poſuit, quod uno
ſtringitur uerbo. Ergo uerbum, breuis ſententia. Non meum illud uerbum facio. Nota uer-
Verba bum pro ſententia. ut, Vno uerbo dic, ſi quid eſt quod me uelis. Et, Miſeram me, quod uer-
Varro. bum audio? Verbum dixit ueram ſententiam. nam uerba à ueritate dicta eſſe teſtatur Var-
ro. Hanc maculam nos decet effugere.] Maculam τῷ χλευασμῷ dixit, irridens opinionem
Mitionis: quia parſimoniam, maculam putet. & ſimul auxit: primo uitium, deinde macu-
lam, dicendo. Suo ſibi gladio hunc iugulo.] ἀλληγορία. & non ſuo, ſed ſuo ſibi, moraliter, &
ut ueteres ſolent loqui.

A C T V S

ACTVS V SCENA IX

Fragmentum. Trochaici catalect. quad. ultimus Scazon.

SYRVS. DEMEA. MITIO. AESCHINVS

S. Factum eſt quod iuſti Demea.
D. Frugi homo es·ædepol hodie mea quidem ſententia
Iudico Syrum fieri eſſe æquum liberum. M. iſtunc liberum?
Quod nam ob factum? D. multa. S. ó noſter Demea, ædepol
uir bonus es·
Ego iſtos uobis uſq; à pueris curaui ambos·ſeduló·
Docui, monui, bene præcepi ſemper quæ potui omnia.
D. Res apparet·& quidem porrò hæc, obſonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium·
Non mediocris hominis hæc ſunt officia. S. ó lepidum caput.
D. Poſtremò, hodie in pſaltria iſta emunda, hic adiutor fuit.
Hic curauit·prodeſſe æquum eſt·alij meliores erunt.
Deniq; hic uult fieri. M. uin tu hoc fieri? AE. cupio. M. ſi quidem
Tu uis, Syre ehò ecce huc ad me, liber eſto. S. bene facis·
Omnibus gratiam habeo, & ſeorſum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam ut uxorem meam unà mecum uideam liberam.
D. Optumam quidem mulierem. S. & quidem tuo nepoti huius filio
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle uerò ſeriò
Si quidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquum ſiet.
M. Ob eam rem? D. ob eam·poſtremò à me argentum, quanti eſt, ſumito.
S. Di tibi Demea oro omnes ſemper omnia optata offerant.
M. Syre proceſſiſti hodie pulchré. D. ſi quidem porrò Mitio
Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid paululum præ manu
Dederis, unde utatur·reddet tibi citò. M. iſtoc uilius.
AE. Frugi homo eſt. S. reddã hercle, da modo. AE. age pater. M. pòſt cõſulam.
D. Faciet. S. ò uir optime. AE. ò mi pater feſtiuiſſime.
M. Quid iſtuc? quæ res tam repente mores mutauit tuos?
Quod prolubium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D. dicam tibi·
Vt id oſtenderem, quod te iſti facilem, & feſtiuum putant,
Id non fieri ex uera uita, neq; adeò ex æquo & bono,
Sed ex aſſentandô, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeò ſi ob eam rem uobis mea uita inuiſa eſt Æſchine,
Quia non iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor·
Miſſa facio, effundite, emite, facite quod uobis lubet.
Sed ſi id uultis potius, quæ uos propter adoleſcentiam
Minus uidetis, magis impenſe cupitis, conſulitis parum,
Hæc reprehendere & corrigere me, & obſecundare in loco·

In quidem fit eliſio

Prolubium.

Ecce me,qui id faciam uobis. AE.tibi pater permittimus·
Plus ſcis quid facto opus eſt.ſed de fratre quid fiet? G.ſino
Habeat,in iſtac finem faciat. AE.iſtuc recte. Plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

FActum eſt quod iuſſi Demea.] Id eſt,diruta eſt maceria. Frugi homo es.] Vtilis,ut fruges. Aedepol hodie mea quidem ſententia iudico Syrũ fieri liberũ.] Hoc eſt quod iandudũ promiſerat Syro:ſed nunc opportune.uidet enim modo meritum præceſſiſſe.&,Sententia iudico κυριολογία. Multa.Oratorie maluit generaliter dicere,quàm quærere ſpecialiter quod inuenire nõ poſſit. Et Mitio ſingulariter unũ quærit,hic pluraliter multa reſpondet. Quod nã ob factum?] Iure.aſcribi enim cauſas manumiſſionis in iure formula eſt. Aedepol uir bonus.] Iurat bonũ: quia præter opinionem eſt. Ego iſtos uobis uſque à pueris.] Intelligit Syrus laborantẽ pro ſe Demeam nõ habere quod dicat:& ideo ipſe proſequit ordinem meritorũ: ſecundum quem apparet pædagogũ fuiſſe. Docui,monui,bene præcepi.] Ridicule adduntur,& tantũ cõſuetudine: quia imputant etiam facta praue pro bonis. Quæ potui omnia.] Bene, quæ potui:quaſi plura uellet. Res apparet.] Mire irridet Demea:ſic tamen,ut ſerio agere uideatur. Apparare de die conuiuiũ.] Id eſt repẽte,neque ante prædictũ,nec pridie conſtitutũ. Poſtremo, hodie in pſaltria iſta emenda.] Et hoc totũ ſerio dicitur:ut magis ridiculum uideatur. Hic adiutor fuit.] In re bona adiutores,in re mala impulſores dicuntur. Ergo hic adiutor dicit à nõ iraſcente:à criminante autẽ & irato,impulſor. Hic adiutor fuit:Hic curauit. De more repetitũ eſt Hic:cũ dicitur,hic adiutor fuit,hic curauit. Sic enim ſolemus onerare audiẽtem meritis eius quẽ laudamus. Deinde quid nõ præſtitit,qui & officiũ corporis,ut adiutor: & curã animi præbuit,ut conſultor? Denique hic uult fieri.] Abutit Demea,ſciens prodigam uoluntatem adoleſcentuli. Syre accede huc ad me.] Vtrũ ut eundem manu emittat:an ut palàm fiat,iubet propius accedere,iuris publici cõſuetudine ludens?Et uide quàm comicã manumiſſionem quàm facete induxerit atque condigne. Et ſeorſum tibi præterea Demea.] Effecit Demea plus quàm uolebat·nam qui conabatur amari,præfertur etiã his qui amãtur. Gaudeo & ego.] Gratulantiũ Syro hæc uerba ſunt:quibus de more ille Credo reſpondet. Vtinam hoc perpetuũ fiat gaudiũ.] Integrũ,ſolidum,& nuſquam interruptum. Phrygiam ut uxorẽ meam.] Vt ipſe.Syrus:ita uxor,Phrygia,ſecundũ ueteres,qui ſeruis nomina a nationibus imponebant. Vnà mecũ uideam liberam.] Hoc ſic pronuntiandũ eſt, quaſi gaudeat ſe recordatũ Demeæ: quod cũ ultro cogitat habuiſſe * plene oblitus fuit. Hodie primam mammam dedit hæc.] Ridiculum meritum,ſiquidem oportuerit primam eſſe quancunque.an quia cauſſa eſt,quòd ingenui dicuntur ſerio à nutricibus liberis educandi.

Adiutor
Impulſor
Credo
Integrum
die, apud plaut. Aſina.

Hercle uero ſerio.] Aduerbia ſunt cõfirmatiua. Ob eam rem?] Hoc eo uultu dicit, quo rem ueluti excutimus,& oſtendimus momenti eſſe nullius. Argentũ quanti eſt, ſumito.] Quanto pretio ualet. Argentũ quanti eſt,ſumito. Hoc uerbo utimur, ut faciunt qui perſuadere aliquid cupiunt. Dij tibi Demea oro omnes ſemper omnia optata offerãt.] Omnes, omnia:antiqua elegantia,& figurata. Proceſſiſti hodie pulchre.] Nunc uerè pulchre proceſſit Syrus. Si quidem tu tuũ officium facies.] Hoc eſt patroni,ut libertũ non deſeras,ſed ut alas manumiſſum. Plautus,Facis melius quàm pars lenonum,qui libertos habent,& eos deſerunt. Vnde utatur.] Vtatur,uiuat·unde uſura,uita dicitur. ut, Vnius uſuram horæ gladiatori iſti nõ dediſſet.an unde alatur,de quo uſum fructum capiat,& cuius tibi ſortem reddat?Et hoc melius·nam ideo addidit,Reddet tibi cito. Iſtoc uilius.] Hoc egit Terentius,ut conuerſis officijs uſqueadeò prodigũ faceret Demeam,donec parcum redderet Mitionem.

Hercle uero ſerio
Quanti eſt
Omnes omnia
Vtor
Vſura

Iſtoc uilius. Quaſi,nihil minus.negatio enim eſt floccum oſtendentis,aut quid tale: cum ἔλλειψις, qua ſubaudit,quicquàm.& nõ dabo. Faciet.] Ne quid negatũ in fine fabulæ uideatur, addidit Demea,faciet·& faciet quod petis ſcilicet:quod irridens dixit,quaſi de prodigo dicere uideatur. Et mirè faciet:quia nec credibile erat ſtatim conſenſurũ qui negauerat: & perpetuo negatio eſſe in fine nõ debuit. Quid iſtuc?quæ res tã repente mores mutauit tuos?] Animaduertendũ eſt,qua calliditate Terentius quærẽs finẽ fabulæ, complere lætitiam per ipſum Demeam nitit in uniuerſos,qui in tota comœdia triſtis ac ſæuus interturbauit & uociferatus eſt. Quod prolubiũ?] Prolubium,quod Græci προθυμίαν, id eſt promptus animus ad largiendũ. Subita eſt largitas?] Repentina:ac per hoc ipſa eſt ingrata & immoderata:ut euenit cũ ex nimis parcis nõ largi & liberales,ſed effuſi prodigique redduntur. Vt id oſtenderem.] Abundat Id. Aut ἔλλειψις eſt,pro,per id. Quod te iſti facilem & feſtiuum putant.] Multũ detraxit Mitioni,dicendo,Te iſti putãt, per quod ſignificat errare adoleſcẽtes

Prolubium
προθυμια.

& hunc

& hunc non eſſe feſtiuum. Quòd te iſti feſtiuum & facilem putant. Bene in poſtremo dignitas huius perſonæ ſeruata eſt, ut nō perpetuo cōmutata uideretur, ut Truculenti, apud Plautū. Indulgendo.] Attende indulgentiā a Demea culpæ aſcribi denuo. Et largiendo Mitio.] Seuere additū eſt nomen uerbis ex animo plorantis. Quia nō iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor.] Prouerbiales ſunt huiuſmodi elocutiones, fanda nefanda, digna indigna, uelis nolis. Effundite, emite, facite.] Effundite, ad Aeſchinū pertinet: Emite ad Cteſiphonē: Facite ad omnes. Facite quod uobis lubet.] Proprie rediit rurſus ad amaritudinē priſtinam. Hæc ἐπιτροπὴ eſt figura, qua inuitos nos permittere oſtēdimus, quod nolumus fieri. Quæ uos potius propter adoleſcentiā minus uidetis.] Hic oſtēdit Terentius magis Demeam ſimulaſſe mutatos mores, quàm mutauiſſe. Minus uidetis: magis impenſe cupitis: conſulitis parū.] εἰρωνεία, minus, magis, parū. Hæc reprehendere, & corrigere me. & ſecūdare in loco.] Tribus tria reddunt: & utraque αὔξησις. Illa in malā partem ſuperiora: hæc in bonam, quæ inferiora ſunt. nō tantum enim culpæ eſt, minus prouidere, quàm impenſe cupere: nec tantū mali eſt impenſe cupere, quantū parum conſulere. Item reprehendere bonum eſt: melius, corrigere: optimū, ſecūdare. nam qui reprehendit, nō cōtinuo corrigit, qui corrigit, nō ilico ſecundat, id eſt lætiſſimū reddit & fideliſſimū. Alij ſecūdare, obſequi dictū putāt. & ideo additū eſſe, in loco: quaſi nō ſemper faciendū ſit. Ergo ſecundare, uel in melius cōuertere, uel obſequi intelligimus Tibi pater permittimus.] Noluit Terentius ab amoribus filiorū perpetuo repulſum patrē. Sino, habeat: in iſtac finē faciat.] Hæc quidē permiſſio eſt: ſed exceptionem in ſe cōtinet: & cū quodā ſtomacho & uelut minaci denuntiatione proferē. In iſtac finē faciat. Hoc eſt, aut ne aliā amet, aut ne alterā cōparet, ne poſt iſtā luxuriet ulterius. Iſtuc recte.] Bene & Mitio non diſceſſit de propoſito ſuo, qui ut peccaſſe aliàs oſtenderet fratrē ob nimiā aſperitatem, cum exceptione quadam laudans uerba eius, Iſtuc recte, dixit: quaſi diceret, nō ut cætera: & ſimul repoſuit ei, qui ſuprà dixerat, Vt id oſtēderē, quod te iſti facilē, & feſtiuum putāt, id non fieri ex uera uita, neque adeò ex æquo & bono, &c.

Indulgeo

ἀδύνατα. δύνατα. ἑκὼν καὶ ἀκών. ἄνω κάτω. & ſimilia.

Secundare in loco

Iſtuc recte

FABVLAE INTERLOCVTORES

Philotis
Syra
Laches ſenex
Softrata matrona
Pamphilus adoleſcens
Parmeno ſeruus
Soſia ſeruus
Phidippus ſenex
Myrrhina matrona
Philumena meretrix
Bacchis meretrix

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA IN HECYRAM

Vxorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans uirgini uitium obtulit·
Eiusque per uim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ·
Dein profectus in Imbrum eſt·nuptam haud attigit·
Hanc mater utero grauidam, ne id ſciat ſocrus,
Vt ægram ad ſe transfert ·reuertit Pamphilus·
Deprehendit partum celat uxorem tamen
Recipere non uolt. pater incuſat Bacchidis
Amorem·dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater uitiatæ forte agnoſcit Myrrhina·
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM TERENTII

HAec fabula, Apollodori eſſe dicitur Græca. nam & ipſa & Phormio ab eodem dicuntur eſſe tranſlatæ: cum reliquæ quatuor ſint Menãdri comici. Hecyra autẽ dicitur ideo, quia per ſocrus & ſoceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρὸς & ἑκυρὰ, ſoceri nomen, ſocrusq́ꝫ ſignificant. Eſt autem miſta motorijs actibus, ac ſtatarijs: multumq́ꝫ ſententiarum & figurarum continet in toto ſtylo. Vnde cum delectet plurimum, non minus utilitatis affert ſpectatoribus. Atqꝫ in hac, primæ partes ſunt Lachetis, ſecũdæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum perſonarum quæ his adiunctæ ſunt. Diuiſa eſt autem, ut cæteræ, quinque actibus legitimis, quos in ſubditis diſtinguemus. In hac prologus eſt & multiplex, & rhetoricus nimis, propterea quòd ſæpe excluſa hæc comœdia, diligentiſſima defenſione indigebat. Atqꝫ in hac protaſis turbulẽta eſt, Epitaſis mollior, lenis Cataſtrophe.

Acta ſanè eſt ludis Megalenſibus, Sex. Iulio, C. Rabirio Aedilib. curulibus. Egitq́ꝫ L. Ambiuius. Modulatus eſt eam Flaccus Claudius tibijs paribus. Tota Græca eſt, Factaq́ꝫ & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio Coſs. Cantica & deuerbia ſummo in hac fauore ſuſcepta ſunt. προτατικὰ πρόσωπα, id eſt perſonæ extra argumentum duæ ſunt, Philotidis & Syræ. In tota Comœdia hoc agitur, ut res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à conſuetudine. Inducuntur enim beneuolæ ſocrus, uerecunda nurus, leniſſimus in uxorem maritus & item deditus matri ſuæ, meretrix bona.

ARGVMENTVM

VItiatam in tenebris ante nuptias, cui anulum extorſerat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit uxorem grauidam ex compreſſu ſuo. Quam peregre profectus, cum reliquiſſet domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem ſuam. Qua re commotus, dum repudium inuitis parentibus, & cauſam repudij neſcientibus, parat: per meretricem, apud quam anulus inuentus eſt, cognoſcit tandem ita à ſe uitiatam uxorem, & ex ſe natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syræ cum Parmenone: ut per harum perſonas, quæ προτατικαί dicuntur, argumentum ſpectator diſcat. Secundi actus tenor in hoc eſt, Immeritam uxorem ueluti malam ſocrum, accuſat Laches: & conuenit Phidippum de eadem cauſſa. ſtatim poſt quorum colloquium, cõqueſtio inducitur Soſtratæ, quòd falſum crimen inuidioſumq́ꝫ ſuſtineat. Tertio actui hæc aſcribuntur, Conqueſtio Pamphili peregre redeuntis, de amore ſuo circa uxorem. paritudo Philumenæ. Soſtratæ uerba ſuper ægritudine nurus, quam morbo credit afflictam. Fletus Pamphili errantis, cum putat non ex ſe filium natum eſſe. Colloquium Parmenonis cum pueris à naui uenientibus, ut mox loquatur cum ipſo Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippiq́ꝫ, & Pamphili uerba de reconcilianda illi coniuge: & eorum ab inuicem litigioſa diſſentio. Quartum actum hæc complent. Perturbatio Myrrhinæ & ex interuentu mariti: & eiuſdem cum eò nimis callida ac muliebris aſtutiæ diſceptatio. Soſtratæ, Pamphili, Lachetiſq́ꝫ colloquium. Inclamatio patris & ſoceri aduerſum Pamphilum uxorem recuſantem, conuentio meretricis promittentis ſe iuſiurandum matronis exhibituram de non admiſſo ad ſe Pamphilo.

In quinto actu Bacchidis narratio de intus geſtis, & colloquium cum Parmenone inducitur: quem nuncium mittit ad Pamphilum: Pamphiliq́ꝫ ad ultimum actio gratiarum apud ipſam Bacchidem. Docet autem Varro, neqꝫ in hac fabula, neque in alijs eſſe mirandum, quòd actus impares ſcenarum paginarumq́ꝫ ſint numero: cum hæc diſtributio in rerum deſcriptione, non in numero uerſuum cõſtituta ſit: non apud Latinos modo, uerum etiam apud Græcos ipſos.

ACTA LVDIS MEGALENS. SEX. IVLIO, CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVRVLIB. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI TIBIIS PARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA, Q. FVLVIO L. MARCIO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS, L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

PROLOGVS

HECYRA eſt huic nomen fabulæ· hæc cum data eſt
Noua,nouum interuenit uitium,& calamitas,
Vt neq; ſpectari, neq; cognoſci potuerit·
Itá populus ſtudio ſtupidus,in funambulo
Animum occuparat.nunc hæc planè eſt pro noua·
Et is qui ſcripſit hanc,ob eam rem noluit
Iterum referre,ut iterum poſſit uendere.
Alias cognoſtis eius,quæſo hanc noſcite.
Orator ad uos uenio ornatu prologi·
Sinite exorator ut ſiem, eodem ut iure uti ſenem
Liceat,quo iure ſum uſus adoleſcentior.
Nouas qui exactas feci ut inueteraſcerent,
Ne cum Poeta ſcriptura euaneſceret·
In his,quas primum Cæcili didici nouas,
Partim ſum earum exactus,partim uix ſteti.
Quia ſciebam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta certum mihi laborem ſuſtuli·
Eaſdem agere cœpi,ut ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſè,ne illum ab ſtudio abducerem,
Perfeci ut ſpectarentur ubi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt itá Poetam reſtitui in locum
Propè iam remmotum iniuria aduerſariûm
Ab ſtudio,atq; ab labore,atq; ab arte muſica.
Quòd ſi ſcripturam ſpreuiſſem in præſentia,
Et in deterrendo uoluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet potius,quàm in negotio·
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam,mea cauſa,æquo animo attendite.
Hecyram ad uos refero,quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt,itá eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem ueſtra intelligentia
Sedabit,ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ·

Cum primùm eam agere cœpi,pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit expectatio,
Comitum conuentus,ſtrepitus,clamor mulierum,
Fecere ut ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi uti conſuetudine,
In experiundo ut eſſem·refero denuo.
Primo actu placeo·cum intereà rumor uenit
Datum iri gladiatores,populus conuolat·
Tumultuantur,clamant,pugnant de loco.
Ego intereà meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt:otium,& ſilentium eſt.
Agendi tempus mihi datum eſt·uobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos,
Nolite ſinere per uos artem muſicam
Recidere ad paucos,facite ut ueſtra autoritas
Meæ autoritati fautrix,adiutrixq́ ſit·
Si nunquam auare ſtatui pretium arti meæ·
Et eum eſſe quæſtum,in animum induxi maximum,
Quammaximè ſeruire uoſtris commodis,
Sinite impetrare me,qui in tutelam meam
Studium ſuum,& ſe in ueſtram commiſit fidem·
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite,& date ſilentium,
Vt libeat ſcribere alijs,mihiq́ ut diſcere
Nouas expediat poſthac,pretio emptas meo.

HEcyra eſt huic nomen fabulæ.] A nomine cœpit, ut incognitam probaret, & ideo ſpectandam. Hecyra eſt huic nomen fabulæ. Nominatiuo caſu figura uit: cũ in uſu ſit ut datiuo dicamus. quamuis præſto ſint exempla, quibus ueteres per omnes ferè caſus hoc genus locutionis enuntiabant. Hecyra eſt huic nomẽ fabulæ. Hæc primo data eſt ſine prologo, ludis Megalẽſibus: quos Sex. Iulius, & Cornelius Dolabella ediderunt. ſed occupato populo ſtudio funambuli, diſplicuit. Poſtea data eſt ludis Funebribus L. Aemilij Pauli: quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus. Tunc quoq́ non peracta eſt per ſtudium populi circa gladiatores. Terno ad poſtremũ introducta, Q. Fuluio, L. Martio ædilibus: uirtute actorũ L. Ambiuij. & L. Turpionis eſt commendata. Hecyra eſt huic nomẽ fabulæ. Totus hic prologus ſubtilem conqueſtionem cõtinet, ob hoc, ne aperte populum neglectæ fabulæ reũ faciat, &
Datur fabula facile reuocet in fauorẽ. Hæc cũ data eſt noua.] Ita dicit, data eſt fabula, ut data eſt cœna,
Stat fabula datũ eſt prandiũ. Et edidit, à dato deſcendit. Hæc cũ data eſt noua, nouũ interuenit uitiũ. Sic & Homerus * Et dari dicit fabula, cũ agitur: Stare, cum placet. Hæc cum data eſt noua, nouum interuenit uitium. σύλληψις prima: deeſt enim, huic, & eſt figura παρονο-
Vitium μασία Noua nouũ. Vitiũ & calamitas.] Bene ſecundũ augures. Vitiũ enim eſt, ſi tonet tantum: Vitium & calamitas, ſi tonet & grandinet ſimul, & etiã fulminet. Vitiũ & calamitas.
J. 78. *Calamitas* Translatio eſt ab augurio: & uitio creati dicuntur cõſules. Calamitas παρὰ τὸν κάλαμον, dicitur clades, quia clamat, ut aliud ſit grandinis culmũ frangẽtis, aliud furti, aut doli mali. ſic Probus. Vt neq́ ſpectari.] Vitium, quòd non ſpectata eſt: Calamitas, quòd non cognita. Vt neq́ ſpectari neq́ cognoſci. Mira defenſio. ſiquidem non iudicio comœdia exacta eſt, ſi ſpectari cognoſciq́ non potuerit, cogniturіs ſcilicet, ſi audiretur. Vt neque ſpectari neque

cognoſci

cognoſci. Ideo theatrum, ideo ſpectatores, ideo actores: quia maior pars in geſtu eſt quàm in uerbis. Cognoſci. Vel probari, uel ſciri an Hecyra ſciri dicatur, quæ ſcita ſit nomine.

Ita populus ſtudio ſtupidus.] A deriuatione cauſæ. non quia mala, inquit, excluſa eſt: ſed quia populus funambuli admiratione obſtupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad cõmutationem cauſæ inducendam. Itá populus ſtupidus. Hic excuſatur & populus, qui neque iudicauit de fabula, neque tamen ſtulte errauit. Stupidus, pro ſtupens. ut, Timidisq́ ſuperuenit Aegle. Pro noua.] Recte: iam enim non eſt noua. Et is qui ſcripſit hanc, ob eam rem.] Id eſt ob eam cauſam. quaſi dicat, non iterum acta eſt ſine cauſa. Cur ergo non poſt funambulum relata eſt, ubi ille ceſſarat: in quo maluit auarum Poetam populo inducere, quàm ſuo operi diffidentem. Iterum referre.] Superuacuum eſt. Vt iterum poſſit uendere.] Alijs ſcilicet ludis. hoc, ut diximus, ad laudem fabulæ referatur: poſt quam tantum fiduciæ Poetæ dedit. Alias cognoſtis eius, quæſo hanc noſcite.] Mire illi fauorem petit ex alijs, quæ ſpectatori notæ ſunt. Eiuſdem Poetæ.] Quaſi hæc omnino nota ſit. Ac in Andria, quæ omnium prima eſt, aliter ait, Vt pernoſcatis & quid ſpei ſit reliquũ, poſthac quas faciet de integro comœdias: ſpectãdæ, an exigendæ uobis ſint prius. Orator ad uos uenio ornatu prologi.] Magna arte hic prologus ſcriptus eſt, & nimis oratorie. nam totiens expulſa fabula quomodo honeſte reuocari potuit in proſcenium: niſi primo ipſa impudentia pro fiducia proferretur: deinde actor peritiſſimus ipſe habitus, probaret & Poetam & Comœdiam: cuius autoritas elucet ex uerbis: tum deinde ſubtiliter nouo Poetæ, à uetuſto & magnæ autoritatis Cæcilio peteretur exemplum, & peteretur ingenioſiſſime: nam quod rudi Terentio contigit, accidiſſe memoratur ueteri Cæcilio: quod huic ſemel, illi ſæpe: quod huic in alijs nunquam, hoc illi ferè in omnibus. quod huic præter Hecyram & actæ, & probatæ ſunt cæteræ: illi partim exactæ, partim uix probatæ. Itaq; his omnibus argumentis id actum eſt: ut neque deſperandum ſit de Terentio, quòd expulſus eſt: ut nihilominus illi tantum attribuendum ſit, ut aut par Cæcilio magno tunc Poetæ, aut ultro melior etiã eſſe poſſit. Hic tamen L. Ambiuius hiſtrio fuit actor comœdiarum. Orator ad uos uenio. Oratorem audire oportere, ius gentium eſt. oratorẽ non licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur, non ſe prologum, ſed oratorem nominat. Plautus, Impia ſcerete oratorem uerberas.

Stupidus *Ob eam rem* *Orator*

Eodem ut iure uti ſenem liceat.] Vt, Me liceat caſus miſerari inſontis amici. Sinite exorator ſim.] Orator, eſt dum agit: Exorator cũ impetrauerit. Itá illud, dicẽtis: hoc iam effecti ſignificationẽ habet. Et orator eſt, cui cauſa defendenda mandat. Quo iure ſum uſus adoleſcentior.] Tanq̃ aliud agens affert exempla, quibus oſtendat, turpe nõ eſſe Terẽtio excluſam eſſe unã illius fabulam, cũ multorum Poetarũ multæ exactæ ſint: & in his Cæcilij, cuius illo tempore magna autoritas fuit. Adoleſcentior. Hæc cõparatio minus à poſitiuo ſonat, & uim diminutiuã exprimit: ut, Iam ſenior, ſed cruda deo, uiridisq́ ſenectus. Nouas qui exactas feci ut inueteraſcerẽt.] [illegible] Et inueteraſcerent, denuo agerent. quia nondũ acta, noua dicit fabula. Inueteraſcerent. In conſuetudinem uenirent, ſpectarentur, amarentur.

Exorator *Cõparatiuus minus poſitiuo ſignificans* *Noua fabula*

Exactas.] Expulſas. Ne cũ Poeta ſcriptura euaneſceret.] Cauſa facti honeſtior eſt, non ſe Poetæ unius, ſed ipſius poematis cauſa laborare. In his quas primum Cæcilij didici nouas.] A ſimili argumentum: quod fit per comparationem artificioſam & oratoriam rerũ ac perſonarum. Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.] Vide, plus eſſe in exemplo: ſiquidem partim exactæ ſunt Cæcilij fabulæ, partim uix admiſſæ: cum una Hecyra excluſa ſit. Et eſt ſenſus, Aut diſplicui inquit, aut in aliquibus uix placui. Partim ſum earum exactus, pro in alijs. Et ſimul ſplendida locutio eſt. Partim, aduerbiũ eſt. Et proprie locutus eſt. Nam fabulæ aut agi dicuntur, aut ſtare. Quia ſciebã dubiã fortunã.] Non igit poetæ culpa, ſed caſus eſt. nam ideo fortunã euentũ extulit. Spe incerta, certũ mihi laborem ſuſtuli.] Sententioſe, & uerũ. nam ubi certa ſpes eſt, nihil opus eſt labore certo ac uehementi. Spe incerta. Pro ſpei incertæ. An deeſt In: Incerta certũ. Honeſta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις.

Inueteraſcere *Exactus* *Earũ partim*

Eaſdẽ.] Exactas. Cœpi.] Difficultatẽ facti & molimen oſtẽdit. Ab eodẽ. Cæcilio ſcilicet. Nouas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerẽ.] Iterũ cauſa honeſtatis. Perfeci ut ſpectarent.] Attende quantũ pondus habeat, quòd nõ feci dixit, ſed potius Perfeci: ut molem difficultatis oſtenderet. Placitæ ſunt.] Nota participiũ ſine origine uerbi. Ita Poetam reſtitui in locũ.] Mire non Cæciliũ, ſed Poetam: ut hoc generaliter populo præſtitiſſe, non uni homini, uideatur. Vbi ſunt cognitæ, placitæ ſunt. Elegãs promiſſio & hanc placituram ſi cognoſcatur: & eſt coniectura à futuro tempore. Reſtitui in locum.] Quia remotum & excluſum dixit. Prope iam remmotũ.] Geminauit m ſecundũ antiquos, qui omnes in uerbis liquidas duplicabãt. Ab ſtudio atq; ab labore.] Bene oſtendit ſe populo profuiſſe, Cæcilium Poetam ad laborem reuocando atq; artẽ. Ab autẽ in tertio cõmote audiendũ eſt: ut, Hic portus alij effodiũt, hic alta theatri Fundamẽta locãt alij, immanesq́ colũnas Rupibus

Cœpi *Perfici*

excidunt

In præſentia excidunt,ſcenis decora alta futuris. In præſentia.] Statim ut à populo eijciebatur.
Ve in otio eſſet potius,quàm in negotio.] Ex ipſis rerum nominibus oſtendit facilitatem
deterrendi. Nunc quid petam,mea cauſſa.] Bene petam,& mea cauſſa,quaſi orator.
Mea cauſſa æquo animo attendite.] Commendano perſonæ leuis per aliam perſonam
grauem,ſecundum præcepta in Rhetoricis. Hecyram ad uos refero.] A cauſa. Princi/
pium à principali quæſtione,an cognita ſit,& an ſpectanda ſit. Quam mihi.] A perſona
dicentis. Ita eam oppreſſit calamitas.] Hoc ſuccedit pro illo,quod eſt à perſona aduerſa
riorum.ſimul ad fortunam retulit culpam populi.non enim dixit quod præſto erat. Ita
eam oppreſſit calamitas.Eam calamitatem.Calamitatem repetit,ne nos fabulam illum di/
cere putaremus, Veſtra intelligentia.] Ab auditorum perſona. Noſtræ induſtriæ.] Rur/
ſus à ſua.& bene περιφράσει uſus eſt:ne diceret,uos nobis. Cum primum eam agere cœ/
pi.] Iam hinc narratio ſubtilis inducitur,& ut non lædat populum.& ut defendat Poetam.
Pugilum gloria.] περίφρασις ἀντὶ τοῦ Pugiles etiam glorioſi:ut minus turpe ſit,antelatos eos
eſſe:ſicut Virgilius, Vaſtis cum uiribus effert Ora Dares, magnoq; uirûm ſe murmure tol/
lit,Solus qui Paridem ſolitus contendere contra.Hæc eſt gloria pugilum gratia funambu/
Pugil li. Pugilum gloria.Pugil dictus eſt à pugna:& pugna à pugno.Veteres nanq; ante uſum
Pugna ferri & armorum,pugnis,& calcibus,& morſibus,corporumq; luctatione certabant. Ac
ceſſit expectatio.] Narratio cur excluſa ſit.hoc eſt,nõ Poetæ culpa deiecta eſt,nec iudicio po
puli:& ideo nunc admittenda eſt. Pugilum gloria,funambuli eôdem acceſſit expectatio.
ὑπαλλαγή. Expectatio.Deſyderium:ut Virgilius,Expectate uenis. Funambuli eodem ac/
Expectatio ceſſit expectatio. Duplex cauſa ad unam excluſionem adhibetur. Comitum conuen/
Comites tus.] Vtrum eos comites dicit,qui ſunt pugilũ aſſectatores?an ſeruos qui dominos ſequun/
Studium tur? Studium.] Certamen diuerſis fauentium. Clamor mulierum.] Bene mulierum:
non enim timet eas,quibus ſuffragari,uel refragari non licet in theatro. Vt ante tempus
exirem foras.] τὸ ἐξέβαλόν με, ne grauem paſſus uideatur iniuriam. Vetere in noua.] ἀντίθετον primum. Vetere in noua cœpi uti conſuetudine. Niſi nouam comœdiam intellexeris:
nõ erit aperta ſententia.nam & ſuprà dixit,Nunc hæc planè eſt pro noua. An à Terentio no/
Refero denuo ua ideo dictum eſt,quia nunquam aliàs excluſus eſt?Et bene uetere:ut oſtendat turpe non
Quinq; actus eſſe,quod & alijs Poetis ſæpe contigerit. Refero denuo.] Aut Re abundat, aut Denuo.
Primo actu placeo.] Rationabiliter dixit primo:quia quinq; ſunt actus partes fabulæ.
Placeo.Placeo dixit pro eo quod eſt fabula placet, aut Terentius. & mire non diu inquit
pependit iudicium:ſed ſtatim placuit:ut quod ſequitur,non iudicio, ſed perturbatione fa/
ctum ſit. Cum interea rumor uenit datum iri gladiatores.] Hoc abhorret à noſtra conſue
tudine:ueruntamen apud antiquos gladiatores in theatro ſpectabantur. Datum iri.] Da
tum iri dixit,ut fabulam commendet:ut & omnia ſpectatori & populo dicantur. Non po
tui tutari locum.] Facete repetit Locum. Nunc turba nulla eſt.] ἀνταπόδοσις ἀντὶ τοῦ tumul
Turba tuantur.Turba,id eſt θόρυβος. Nunc turba nulla eſt: Otium & ſilentium eſt. Turbam retu/
lit ad id quod ſuprà dixit,Populus conuolat.tumultuantur.Otium, ad illud, Pugnant de
loco.Silentium, ad illud quod dixit,Clamor mulierum.Otium, πρὸς τὸ pugnãt. Silentium,
πρὸς τὸ clamant. Nunc turba nulla eſt:otium & ſilentium eſt.Quæ adhortatio per enume/
rationem. Agendi tempus mihi datum.] Ab Aedilibus ſcilicet. Vobis datur poteſtas

ſ. turbatiõe · Quaſi in turba eremq. ... tumultu turbatione.

condecorandi ludos ſcenicos.] Quaſi aliquid agat populus cum ſpectet. Nolite ſinere
per uos.] σχῆμα διανοίας. Artem Muſicam.] Oratorie:quaſi non Terentij cauſa agatur, ſed
artis muſicæ. Meæ autoritati.] Quia nunc ſenex eſt. Meæ autoritati fautrix adiutrixq;
ſit.] Qua Terentium probo. & eſt figura ἀναλογία. Vult autem ſe eſſe eius autoritatis,ut &
populo placere iam debeat qui ipſi placet. Si nunquam auare.] Commendatio ab antedi/
ctis,id eſt à perſonæ attributis. Si nunquam auare.A meritis defenſoris argumentum ad
laudem fabulæ. Si nunquam auare.Per hæc uerba Terentius uult demonſtrare, quàm
grauis autor ſit,qui ſuas comœdias probet. Sic Horatius, Ea cum reſpõdere coneris Quæ
grauis Aeſopus,quæ doctus Roſcius egit. Et eum eſſe quæſtum in animum induxi.] Mo/
do non Nunquam ſubauditur:ſed Si.ut ſit,Et ſi eum eſſe, &c. Quam maxime ſeruire ue/
ſtris cõmodis.] Plus dixit cõmodis,q̃ ſi diceret uoluptatibus. Maximũ q̃ maxime, Inique
iniqui. παρόμοιον Sinite impetrare me,qui in tutelam meã.] Ordo eſt. Sinite impetrare me,
ne eũ circumuentũ inique iniqui irrideãt, qui in tutelam meã ſtudium ſuũ & ſe in ueſtram
commiſit fidem. Mea cauſſa.] Quaſi orator,cauſſam dixit. Mea cauſſa, Cauſſam hanc
accipite.] Hoc oratorie.ſic enim fit cũ perſona pro perſona ad commendationem affertur.
Doceo Et date ſilentium.] Quaſi fabulæ ac Poetæ Mea cauſſa,cauſſam. παρονομασία Vt li/
Diſco beat ſcribere alijs.] Oratorie * Mihiq; ut diſcere expediat.] Proprie diſce/
re,docet enim Poeta,diſcit ſcenicus. Nouas expediat poſthac. Ab utili argumentatio
eſt.&

eſt.& bene,ut expediat:tanquam facturus ſit,& ſi nõ expedierit:dum quæſtum maximum ſeruire populo putat. Pretio emptas meo.] Aeſtimatione à me facta quantum Aediles darent:& proinde me periclitante,ſi abiecta fabula,à me pretium quod Poetæ numerauerint, repetant.Ergo meo,à me facto,à me ſtatuto,nam quomodo alibi dixit, Poſtquàm Aediles emerunt:Et bene,ut ſequatur populus iudicium eius,qui æſtimare uerè fabulas potuerit. Pretio emptas meo. Vt quidam uolunt,periculo. *Meo pretio empte*

ACTVS I. SCENA I

PHILOTIS MERETRIX. SYRA ANVS

P. Per pol quampaucos reperias meretricibus *Senarij*
Fideleis euenire amatores,Syra'
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm ſanctè,ut quiuis facile poſſet credere,
Nunquam illa uiua ducturum uxorem domum.
Hem duxit. S. ergo propterea te ſedulò
Et moneo,& hortor,ne cuiuſquam miſereat,
Quin ſpolies,mutiles,laceres,quenquem nacta ſis.
P. Vtin'eximium neminem habeam? S. neminem.
Nam nemo illorum quiſquam,ſcito,ad te uenit,
Quin ità paret ſeſe,abs te ut blanditijs ſuis,
Quamminimo pretio ſuam uoluptatem expleat.
Hiſcine tu amâbo,non contrà inſidiabere?
P. Tamen eandem pol eſſe omnibus iniurium eſt.
S. Iniurium eſt autem ulciſci aduerſarios?
Aut qua uia captent te illi,eadem ipſos capi?
Eheu me miſeram,cur non aut iſtæc mihi
Ætas & forma eſt,aut tibi hæc ſententia?

Per pol quampaucos reperias meretricibus fideles.] Nouo genere hic utraque προτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam & Philotis & Syra non pertinent ad argumentum fabulæ. Hoc autem maluit Terentius,quàm aut per prologum narraret argumentum, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. Per pol quàm paucas reperias. Hæ perſonæ Terentij more extrinſecus aſſumuntur: ut ſic argumenti obſcuritatem ſpectator effugiat. Per pol quàm paucos, Animaduertendum eſt in hac fabula, Terentium bonam meretricem inducturum, ne id contra morem uideatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere:ut id exemplis fiat tritius,& uſu ueriſimile. Per pol quàm paucos. Ordo eſt, Pol per quampaucos reperias. nam perpol,non eſt latinum,ſed κατὰ τμῆσιν perquàm, id eſt nimio. Quampaucos. Quidam non paucos:ſed paucis legunt. ſic enim Apollodorus. Reperias. Aptum uerbum ad raritatẽ.& ideo non dixit pauci ſunt,ſed,paucos reperias: quaſi quærens. non autẽ reperitur niſi quod quæritur:nõ quæritur,niſi quod præſto non ſit. Fideles. Huiuſmodi ſententias rhetores διανοίας uocant. Et mire,nõ eſſe,ſed euenire dixit: ut non rationis,ſed caſus ſit id,quod rariſſimũ eſt. Fideles. Fidi,in maximis: Fideles in minoribus negocijs. Vel hic Pamphilus.] Tranſitus à generali ſententia ad ſpecialẽ. Vel. Nũc uelut:aliás coniunctio diſiunctiua eſt:aliás correptionem ſignificat,ut apud Ciceronẽ, Vel optimam Meſſanæ uitam. Virgilius, Carmina uel cælo poſſunt deducere lunã. Aut uel, Vt modo. Iurabat quoties Bacchidi quàm ſanctè.] Tria ſunt. quòd iurabat,& quotiẽs, & quam ſanctè. quod totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos lege non poſſunt. Vt quiuis.] Non modo Bacchis, quæ amica erat. Nunquam illa uiua ducturum uxorem.] Ita * id eſt iurans primo iurabat. Nunquam illa uiua uxorem ducturum. Hem duxit.] Pronuntia ut mirantem oſtendas.

Perquam
Reperio
Quaero
Euenire
Fidus
Fidelis

Ergo

Ergo Ergo propterea.] Modo ergo, affectum exprimit reprehẽdentis tarde ſibi cõſentientem.
Moneo ſic Virgilius, Ergo age chare pater ceruici imponere noſtræ. Propterea te ſedulo.] Sedulo
Hortor inſtanter, & ex animo uel ſine dolo. En duxit.] En, aduerbium demõſtrantis eſt: ut, En al-
Spoliare ter. Et moneo, & hortor.] Monemus conſilio, Hortamur impulſu. Ne cuiuſquam miſe-
reat.] Deeſt te. Quin ſpolies, mutiles, laceres.] Quin pro quominus. Et magna perſuaſio
Mutilare eſt ad malefaciendum. Spolies.] Spoliare eſt non minimam partem auferre. Mutilare, ali
Lacerare quid detrahere, ſine quo res eſſe nõ poſſit. Lacerare autem, cum omnino non habeas quod
Mutili boues imminuas. unde Mutili dicti ſunt boues, aut capri, ſine cornibus. nam male qui à multa pu
Mulciber tant dici: & inde Mulciber Vulcanus, quòd ſit mutilatus ac debilis. nam proprie Mulciber
Eximia dictus eſt, quòd omnia mulceat, id eſt molliat ac uincat. Vtin' eximium habeã neminem.]
Vtin' pro ut ne, ἀπότροφον. Et perſeuerat in ἀλληγορίᾳ. nam eximia pecora dicunt, quæ à gre-
pecora ge excepta ſunt ad uſus dominorũ ſuorum, ut uberius paſcantur. Sed proprie eximij ſunt
Egregij porci maiores, qui ad ſacrificandum excepti liberius paſcuntur. etenim boues qui ad hoc
boues electi ſunt, egregij dicuntur: & oues lectæ. ut Virgilius, Mactant lectas de more bidentes. Ita
Lectæ oues & porci eximij. Vtin' eximium. Deeſt, cenſes: ut ſit, cẽſes'ne ut eximiũ neminem habeam?
Eximius uel certe mones. Vtin' eximiũ. Separatum ex omnibus. Proprie eximius porcus eſt, exem
porcus ptus à grege, atque ſignatus macula aut nota. Habeam. Deeſt cenſes, aut uis, aut mones.
Nam nemo quiſquam.] παρέλκον tertium. nam abundat Quiſquam. Scito, ad te uenit.]
Nemo quiſ- Bene additum eſt ſcito: & moraliter, & acutius pronuntiandum: eſt enim uerbum illorũ qui
quam familiares corrigunt. Quin ita paret ſeſe.] Hoc uerbum paret, aduerſum munificos & ſe-
Scito gnes ſumitur. Vt alibi, An paraſti te ut ſpes nulla reliqua in te ſit tibi? Abs te.] Pro ex te.

Suam uoluptatem expleat.] Bene expleat, quòd contrarium meretrici eſt amatorem uo-
luptate ſatiari. Hiſcine.] ἐρώτησις. Id eſt talibus. & uide ſi pulchra meretrix puella eſt.

Inſidiabere.] Inſidiari malum eſt: ſed contrà inſidiari iuſtum eſt. Tamen eandẽ pol eſſe
omnibus, iniurium eſt. Idem aliter, & uehementius intulit. nam peius eſt eandem eſſe omni-
bus, quàm nullum excipere. Iniurium. iniquum. Iniurium autem indignãdis modo ſigni
ficatio eſt: & uim aduerbij habet. Vlciſci aduerſarios?] De more aduerſarios mutato no-
mine poſuit. durum enim fuerat, ſi amatores diceret. Qua uia captent te illi.] Qui te ca-
ptent ſæpe, tu eos uel ſemel cape. Eheu me miſerã.] Bene, quia non perſuaſit: ſed affectum
doloris expreſſit. intelligitur enim ex uultu eius, non eam perſuaſiſſe quod uoluit. Eheu
me miſeram, cur non aut iſtæc mihi ætas, & forma eſt. ἰδιωτικῶς ait quod reliquum eſt: quia
quod uolebat perſuadere non potuit. Et bene iſtæc ætas & forma: quia utrumque non habet.
& mire è contrario deſcripta eſt deformitas lenæ, & formam & uoluntatem malam gerẽtis.

Aut tibi hæc ſententia.] λείπει: ſimulque oſtendit ſecundum φυσιογνωμονίαν difficile defor-
mem reperiri bonum.

ACTVS I. SCENA II

PARMENO SERVVS. PHILOTIS. SYRA.

PA. SENEX ſi quæret me modò, iſſe dicito *Senarij*
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin' quid dicam Scirte? ſi quæret me, uti
Tum dicas. ſi non quæret, nullus dixeris,
Alias ut uti poſſim cauſſa hac integra.
Sed uideóne ego Philotion? unde hæc aduenit?
Philotis ſalue plurimum. PH. ó ſalue Parmeno.
S. Salue mecaſtor Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis ubi te oblectaſti tam diu?
PH. Minime equidem me oblectaui, quæ cum milite *Proceleuſ.*
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo·
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
PA. Ædepol te deſyderium Athenarum arbitror
Philotion cepiſſe ſæpe, & te tuum

Conſilium

Conſilium contempſiſſe. PH.non dici poteſt
Quàm cupida eram huc redeundi,abeundi à milite,
Voſq; hic uidendi,antiqua ut conſuetudine
Agitarem inter uos liberè conuiuium.
Nam illi haud licebat,niſi præfinito,loqui
Quæ illi placerent. PA.haud opinor commodè
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
PH. Sed quid hoc negoti eſt? modo hæc quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore,ut hac ille uiua poſſet animum inducere
Vxorem habere. PA.habere autem? PH.eho tu,an non habet?
PA. Habet,ſed firmæ hæ uereor ut ſint nuptiæ.
PH. Ità Di Deæq; faxint,ſi in rem eſt Bacchidis·
Sed qui iſtuc credam ità eſſe? dic mihi Parmeno.
PA. Non eſt opus prolato·hoc percontarier
Deſiſte. PH.nempe ea cauſſa,ut ne id fiat palàm·
Ità me Di bene amabunt,haud propterea te rogo
Vt hoc proferam:ſed ut tacita mecum gaudeam.
PA. Nunquam dices tam commodè,ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH.ah noli Parmeno·
Quaſi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego quæ percontor,ſcire. PA.uera hæc prædicat,
Et illud mihi maximum uitium eſt.ſi mihi fidem
Das te tacituram,dicam. PH.ad ingenium redis·
Fidem do,loquere. PA.auſculta. PH.iſtic ſum. PA.hanc Bacchidem
Amabat,ut cum maximè,tum Pamphilus,
Cum pater uxorem ut ducat orare occipit·
Et hæc,communia omnium quæ ſunt patrum,
Se ſenem eſſe,dicere,illum autem eſſe unicum,
Præſidium uelle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille primò ſe negare·ſed poſtquàm acrius
Pater inſtat,fecit animi ut incertus foret,
Pudori'ne,ánne amori obſequeretur magis.
Tundendo,atq; odio deniq; effecit ſenex·
Deſpondit ei gnatam huius uicini proxumi.
Vſq; illud uiſum eſt Pamphilo neutiquàm graue,
Donec iam in ipſis nuptijs, poſtquàm uidet
Paratas,nec moram ullam,quin ducat,dari·
Ibi demùm ità ægrè tulit,ut ipſam Bacchidem
Si adeſſet,credo ibi eius commiſereſceret.
Vbicunq; datum erat ſpatium ſolitudinis,

Vt colloqui mecum unà poſſet,Parmeno
Perij,quid ego egi?in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno,perij miſer.
PH. At te Di Deæq; perdiunt cum iſtoc odio Laches.
PA. Vt ad pauca rédeam,uxorem deducit domum.
Nocte illa prima uirginem non attigit·
Quæ conſecuta eſt nox,eam nihilo magis.
PH. Quid ais?cum uirgine unà adoleſcens cubuerit
Plus potis.ſeſe illa abſtinere ut potuerit?
Non uerisimile dicis·nec uerum arbitror.
PA. Credo ità uideri tibi·nam nemo ad te uenit,
Niſi cupiens tui·ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA.diebus ſanè pauculis
Pôſt,Pamphilus me ſolum ſeducit foras·
Narratq;,ut uirgo à ſe integra etiam tum ſiet·
Seq; antè,quàm eam uxorem duxiſſet domum,
Speraſſe eas tolerare poſſe nuptias·
Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere,eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam,ut accepi à ſuis,
Neq; honeſtum mihi,neq; utile ipſi uirgini eſt.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre,incommodum eſſe mihi arbitror·
Reddi patri autem,cui tu nihil dicas uitij,
Superbum eſt·ſed illam ſpero,ubi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe,abituram deniq;.
PH. Quid interea?ibátne ad Bacchidem? PA.quotidie.
Sed,ut fit,poſtquàm hunc alienum ab ſeſe uidet,
Maligna multò,& magis procax facta ilico eſt.
PH. Non ædepol mirum. PA.atqui ea res multo maximè
Diſiunxit illum ab illa poſtquàm & ipſe ſeſe,
Et illam,& hanc,quæ domi erat,cognouit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum exiſtimans.
Hæc,ità uti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens,modeſta·incommoda atq; iniurias
Viri omneis ferre,& tegere contumelias.
Hîc animus partim uxoris miſericordia
Deuictus,partim uictus huiuſce iniurijs,
Paulatim elapſus Bacchidi,atq; huic tranſtulit
Amorem·poſtquàm par ingenium nactus eſt.
Intereà in Imbro moritur cognatus ſenex

Horum

Horúm ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater
Relinquit cum matre hic uxorem nam ſenex
Rus abdidit ſe huc raró in urbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies primùm, dies compluſculos
Bene conueniebat ſanè inter eas interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam
Neq; lites ullæ inter eas, poſtulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. ſi quando ad eam acceſſerat
Confabulatum, fugere è conſpectu ilico
Videre nolle denicq; ubi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem diuinam, abijt
Vbi illic dies eſt complureis, accerſi iubet
Dixere cauſſam tunc neſcio quam iterum iubet,
Nemo remiſit. poſtquàm accerſunt ſæpius,
Ægram eſſe ſimulant mulierem noſtra ilico
It uiſere ad eam admiſit nemo hoc ubi ſenex
Reſciuit, heri ea cauſſa rure huc aduenit
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nóndum etiam ſcio:
Niſi ſané curæ eſt, quorſum eucnturum hoc ſiet.
Habes omnem rem pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego nam conſtitui cum quodam hoſpite,
Me eſſe illum conuenturam. PA. Dij uortant bene
Quod agas. PH. Vale. PA. & tu benè uale Philotion.

SEnex ſi quæret me modo, iſſe dicito ad portũ.] Hoc ſeruus dixit, in ſcenam de proſcenio reſpiciens. Senex ſi quæret me. Duæ coniecturæ ſunt in hac ſcena: an ueræ ſint nuptiæ: & an uериſimile ſit abſtinere potuiſſe adoleſcentem à uirgine ſibi nuptum tradita. Senex ſi quæret me. Magis expreſſit conſuetudinem, dicẽdo, ſenex: quàm ſi diceret, dominus major. Senex ſi quæret me. Vt ex uerbis ſuis tam meretrix ꝗ̃ lena deſcripta eſt: ita & Parmeno ipſe, qualis ſit oſtenditur ex ſua locutione. Exeundi autem cauſa de argumento ſumitur: quia Pamphilus abſens eſt, & expectatur in dies eius aduentus. Percontatum aduentum Pamphili:] Honeſtam cauſam dixit, id eſt Pamphili aduentum. Et percunctatum. & percontatum ſcribitur. ſed percontatum à conto dicitur, quo nautæ utuntur ad loca nauibus opportuna. ſi uerò percunctatum: ab eo quòd à cũctis perquiratur, dicitur. Senex ſi quæret me modo, iſſe dicito ad portum Hæc omnia, ſubmiſſa & ueloci pronũtiatione efferẽda ſunt. hoc enim deſiderant huiuſmodi uerba, utpote ſerui & feſtinantis. Audin' quid dicam Scirte?] Audis modò, ſentis, intelligis: ut Virgilius, Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci Audierat. Itẽ alibi, Neq; audit currus habenas. Audin' quid dicam Scirte?] Audis modo, pro aduertis. Scirte κωφὸν πρόσωπον inducitur. Audin' quid dicam Scirte? Conuenit nomen ſeruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν quod eſt geſtire & ludere. Nullus.] Pro non. Aliás ut uti poſſim.] Inter aliás & alià hoc intereſt: quia aliás alio tempore ſignificat. alià aliter, aut per alia. Integra.] Non dicta. Sed uideon' ego Philotion?] Mire inuenta eſt cauſa narrandi ideo, quia peregre uenit meretrix alia, quæ ſi Athenis eſſet, omnia ſciret. Sed uideón' ego Philotiõ? Sic ſolet dubitari, aduenientibus ipſis, quos poſt multum temporis interuallum uident. Vnde hæc

Percunctor
Percontor
vtroq; modo.
Audio
Nullus
Aliàs
Alià

Salue mecaſtor aduenit?] Cum quodam contemptu eius Hæc dicit Parmeno. Salue mecaſtor Parme-
no.] Olim ſalutantes addebant iuſiurandum,ut hoc ſedulo facere uiderentur. Me.] Aut
adiectio eſt,& abundat: aut poſitum eſt pro μὰ ſyllaba:ut Græci μὰ τὸν ἀπόλλωνα dicunt.
Et tu ædepol Syra.] Irriſit ad caſtor addendo ædepol.& quod ille Parmeno,ille hic addi-
dit Syra. Syra Sura ueteres legerunt,u pro y ponentes: ut Muſia, Suria. Dic mihi Philo-
tis.] Vide licentiam:ſuprà Philotion,hic Philotis dixit. Vbi te oblectaſti tam diu?] Facete
dictum meretrici:non,ubi fuiſti: ſed, ubi te oblectaſti. Minime me equidem oblectaui.]
Me acutius proferendum eſt:& reſpondet πρὸς τὸ Te. Corinthum hinc ſum profecta.]
Hinc magnum oſtendit dolorem habere Philotion,quòd relictis Athenis Corinthi habita
uerit. Cum milite hinc ſum profecta inhumaniſſimo. Multa dixit: & Milite,& Hinc, &
Inhumaniſſimo. Inhumaniſſimo. Quid potuit de milite dici,niſi in ſuperlatiuo?nanque
omnis miles inhumanus:hic uerò,inhumaniſſimus. Corinthum hinc ſum profecta. Hæc
argumenta ſunt, an ſe oblectare potuerit. à perſona, quia miles inhumaniſſimus: à loco,
quòd hinc profecta: à tempore,quòd biennium: à re,id eſt ab iniuria quam intulit. Bien-
Perpetuum nium ibi perpetuum.] Vt continuationem ſui caſus oſtenderet, perpetuum dixit. Miſe-
ra.] Muliebris interpoſitio, τὸ miſera. Illum tuli.] Non,cum illo fui,ſed tuli: adeò non me
oblectaui. Deſiderium Athenarum.] Quòd Corinthum profecta es. Athenarum ar-
bitror.] Quod dixit Hinc antè. * Athenarum. & ἀμφιβολία. te deſiderium cepiſ-
ſe. Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror cepiſſe ſæpe. Quòd cum milite inhuma-
niſſimo. Conſilium contempſiſſe.] Pœnitudine eſſe poſſeſſam. Huc redeundi.] Iterũ à
loco. Abeundi à milite.] A perſona. Voſq; hic uidendi.] A re. Redeundi,abeundi,
uoſq; hic uidendi. Oratorie unam rem in tria diuiſit,huc redeũdi, abeundi à milite, uoſq;
hic uidendi:ut diceret,huc ueniendi. Niſi præfinito loqui.] A tempore. Hic oſtendit quid
Agere dixit ſuprà, Tuli: & quid ſit agitare conuiuium libere. Agitarem inter uos libere conui-
Agitare uium.] Inter agere & agitare hoc intereſt: quòd agere eſt aliquid uel neceſſarium facere: Agi
Illi tare,uoluptarium. Ergo agitarem, exercerem. Nam illic haud licebat niſi præfinito, lo-
Præfinito qui.] Legitur & illi:ut ſit circũflexus accentus,& ſignificet illic:ut. Illi mea triſtia facta.& ab-
ſolutum eſt.] Præfinito. Deeſt tempore,aut quid tale. Niſi præfinito loqui, quæ illi place-
rent. Duo dixit:& præfinito,& quæ illi placerent:ut neq; quantum uelles,neque quod uel-
Commode les, diceres. Haud opinor commode.] Commode, pro blande,& bene: ut, Nunquã tam
dices commode. Finem ſtatuiſſe orationi militem.] Argute militem: quia quaſi inimicus
ſit orationi, quæ in pace plurimum poteſt. Sed quid hoc negotij eſt?] Hic ad argumen-
tum nunc deſcendit. In Phormione, Sed quid tu es triſtis? prælatis ſcilicet allocutionibus,&
ſeparatarum & permiſtarum perſonarum: ne ieiunus ad argumentum ueniens, nõ agere fa-
bulam,ſed narrare uideretur. Quid hoc negotij?] Bene addidit negotij: ut augeret inui-
diam facti. nam potuit dicere. Quid hoc eſt? Sed,ut diximus, ad inuidiam, & magnitudi-
nem rei, Negotij dixit. Quæ narrauit mihi.] Quæ: qualia ſcilicet,& quanta. Modo
quod narrauit mihi. Quæ,legendum eſt:ut ſit,qualia & quanta. & hoc ἐν ἐπιφορᾷ. Quod
ego nunquam credidi.] Hoc totum cum inuidia pronũtiandum ex animo meretricis, quæ
facinus indignum nuptias putat. Vt hac ille uiua poſſet.] Mire oſtendit ex iiſdem uerbis
Animum eandem hanc eſſe quam ſuprà dixit, Nunquam illa uiua uxorem ducturum. Poſſet ani-
inducere. mum inducere.] Quaſi in rem duram & immanem. Habere autem?] Oſtendit pronun-
tiatione quòd prope eſt ut non habeat. Sed firmæ hæ uereor ut ſint nuptiæ.] Bene pro
perſona ſerui, qui uult dominum uxorium eſſe magis, quàm amatorem Bacchidis. Vt.]
Ne non. Sed firmæ hæ uereor. Animaduerte Terentium in nuptijs hoc dictum ſeruare,
utrum firmas an infirmas dicat nuptias. Si in rem eſt Bacchidis.] Bene additũ, ſi in rem
eſt Bacchidis: ut oſtenderet ſe non malignitatis,ſed beneuolentiæ cauſa talia uota ſuſcipere.
In rem In rem. pro utilitate; Ab re, contra utilitatem. Sed qui iſtuc credam.] Id eſt, nuptias
Ab re eſſe infirmas. Sd qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno. Superiore uoto excuſauit
crimen curioſitatis: iam uidetur poſt Bacchidem audire uelle. Non eſt opus prolato, hoc
percontarier deſiſte.] Vide quàm conuenienter Poeta,cum id agat ut narrantem Parmeno
nem inducat, tamen multis diuerticulis morales facetias internectat. Non eſt opus prola
to, hoc percontarier deſiſte. Incerta diſtinctio, utrum prolato hoc, an hoc percontarier.
Ita me Di bene amabunt.] Pro ament: ut, Donec regina ſacerdos Marte grauis geminam
Proferre partu dabit Ilia prolem. Vt hoc proferam.] Prodam, Bacchidi ſcilicet, uel cuilibet. Me-
Mecum cum gaudeam.] Mecum, intra me. Virgilius, Hæc ſecum. Nunquam dices tam commo-
gaudeo de.] Hæc pronuntiatio eiuſmodi eſſe debet, ut ex ea appareat prope deletum Parmenonem,
uix ſe poſſe continere quin narret. Nunquam dices tam commode. Quaſi ex parte labe-
factus eſt: ſic enim loquitur. Ha noli Parmeno.] Artificioſe ſe fingit audire nolle, ut tacitu-
ra credatur

ra credatur ſi audierit:quia curioſitas, ſignum eſt loquacitatis. Sic Horatius.Percõtatorem fugito,nam garrulus idem eſt. Quaſi tu non multo malis.] Deeſt,ita dicis:ut ſit,ita dicis quaſi.Et nunc Philotis non eſt inſtantior,hac calliditate,ut magis ſeruum ad dicẽdum prouocet. Quaſi non tu multò malis narrare hoc mihi. ἔλλειψις. deeſt enim, ita grauaris dicere.aut,ita negas te eſſe locuturum. Et illud mihi uitium eſt maximum.] Seruile uitium eſt,tacere non poſſe. Vera prædicat:& illud mihi maximum uitium eſt. Hæc lentius apud ſeſe:illud clare,Si mihi fidem das.Etiã alia ſe habere uitia exceptiõe ſignificat in hoc quod dicit.Illud mihi uitium maximum eſt. Si mibi fidem das. Animaduerte his dilationibus etiam ſpectatorem ſuſpendi:quo lubentius audiat. Si mihi fidem das.Fideliter,pro des.

Ad ingenium redit.] Quia à ſe diſceſſerat,ſi taceret.Cicero, Redit ad ſe. Hanc Bacchidem amabat,ut cum maxime.] Eiuſmodi eſt bæc tota narratio, ut defenſionem adoleſcentis continere uideatur:quòd meretricem amicam neceſſitate coactus deſeruerit.Mire igitur unde quæſtio eſt,inde cœpit:Amabat,inquit,Baccbidem.Sic & in ſecũdo Virgilius,an fortiores Græci Troianis,Fracti bello,inquit,fatisq; repulſi Ductores Danaûm. Bacchidem amabat.Ordo & ſenſus hic eſt,Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus,ut cum maxime amabat,cum pater uxorem ut ducat orare occipit.Et ut poſitum pro quemadmodum.Et Maxime bis numero ſubauditur.Et cum maxime,una pars orationis eſt:aut cum maxime pro nimis. Cum pater.] Cum,modò aduerbium eſt,pro quando. Orare occipit.] Maxima neceſſitas eſt,ut oret pater. Et hæc,communia omnium.] Quid ſi iniuſtum eſt quod orabatur:oſtendit iuſtum,& frequentatum quod dicebat pater. Se ſenem eſſe dicere.] Omnem cauſam adoleſcẽtis ſenex amputauit,pro ſuo ſenili cõmodo rogans: potuiſſet enim adoleſcens dicere,Quam pro me curam geris,hanc precor pro me deponas. Senem eſſe dicere.Illud poſſet agere amator contra utilitatem ſuam:ſed non poterat filius contra utilitatem patris.Ergo ut cogeret pater,ſuam cauſam interponebat. Præſidium uelle ſe ſenectuti ſuæ.] Præſidium ſenectutis,ſobolem & ſucceſſorem dicit. Sed poſtquàm acrius pater inſtat.] Tria dicit:& acrius,& pater,& inſtat. Sed poſtquàm acrius pater inſtat.Poſtquàm,inquit,pater acrius inſtat,non compulſus eſt Pamphilus,ſed tantum deliberauit.

Pater inſtat.Maior uis eſt cum pater inſtat,quàm cum rogat. Pudorine, anne amori obſequeretur magis.] Sic oſtendit in utranque partem,ut tandem in animo honeſti adoleſcentis pudor amorem uincere debuiſſet. Pudorine,anne amori. ἀνανταπόδοτον. non enim præpoſito Vtrum,intulit Anne. Pudorine,anne amori. Latens excuſationis ratio explicata eſt. Pudori.Patris ſcilicet. Amori.Meretricis. Tundendo atq; odio.] Tundere, eſt ſæpius idem repetere.tranſlatio à fabrorum malleo. Odio. Aſſiduitate.Attendenda eſt difficultas uniuſcuiuſq; uerbi. Tundendo atq; odio deniq; efficit.] Deniq;,temporis longitudinem ſignificat.Efficimus,quod cum magno conatu & molimine facimus,uixq; per nos finem accipi. Tundendo atq; odio deniq; effecit ſenex.Mire interpoſuit moras, ad poſtremum confeſſurus uxorem ductam.Primo,inquit,negauit:pòſt,deliberauit:ad poſtremum duxit.Non,inquit,ipſe:ſed effecit hoc ſenex.Itá,mutatione perſonæ totam uoluntatem adoleſcentis abſoluit. Deniq; effecit.Oratorie tempus appoſuit:nam hoc ſignificat denique.

Odio.] Hoc eſt inſtántia. Deſpondit ei gnatam.] Vide,non hic dici,duxit uxorẽ Pamphilus:ſed totum ad patrem referri. Neutiquam.] Non nimis. Donec iam in ipſis nuptijs.] Nota locutionem ſenſu magis, quàm uerbis manifeſtam. Donec iam in ipſis nuptijs.Deeſt,poſitus,conſtitutuſùe ita doluit,& ægre tulit.Aut repetere debemus ſic,In ipſis inquam nuptijs. Donec iam in ipſis nuptijs.In mentione nuptiarum efferueſcit animus amatoris. Nec moram ullam quin ducat,dari.] Vbi nec aliquã dieculam,uel dilationem uidet ad nuptias. Quin.Quominus. Ibi demum.] Deniq;,poſtremo.Et mire additum eſt Ibi:quia male pendebat,In ipſis nuptijs.& ſic eſt quaſi dixiſſet, In ipſis inquam nuptijs. Demum itá ægrè tulit,ut ipſam Bacchidem, ſi adeſſet,credo ibi eius commiſereſceret.Hoc ἐμφατικῶς. ut Virgilius, Vel Priamo miſeranda manus. Vt ipſam Baccbidem. Quæ nunc accuſatrix eſt.Et eſt argumentum ab animo. Aegrè tulit.Idẽ Virgilius, Quis talia fando,Myrmidonum,Dolopumue,aut duri miles Vlyſſei,Temperet à lachrymis?

Credo ibi.] Ibi pro tum. Vt colloqui mecum unà poſſet. παρίκιον tertiũ.Et argumentum à perſona quòd ait, mecum. Parmeno perij.] Argumẽtum à dictis:quòd ait,Parmeno perij. Parmeno.Moraliter,& antonomaſiace nomẽ repetit. Et ſignificanter fecit,non addendo Dicebat,& in μιμητικὸν à λυπητικῶ tranſeundo.Et mire interpoſuit nomen:ut affectum doloris oſtenderet.Sic Virgilius,Anna,fatebor enim. Parmeno perij miſer.] ψ ἦτα repetit nomen. At te Dij, Deæq; perdiunt.] Obtinuit,& perſuaſit ſeruus.nam iam meretrix ſeni iraſcitur,nõ Pamphilo. Cum iſtoc odio.] Cum inſtantia ac moleſtia. Vt ad pauca redeam.] Tanquam multa ſint,quæ de Pamphili amore dici poſſint. Vt ad pauca re-

A 3 deam

Cicero. Anne Tundere Odium Deniq; Efficere Neutiquam Demum Ibi

deam. Præceptum oratorium in longa narratiõe pro ueritatis inquiſitione. reddit enim au- *Vxor* ditorem acriorem, quem ſpes finis recipit fatigatum. Vxorem deducit domũ.] Vxor dicitur uel ab ungẽdis poſtibus, & figenda lana: id eſt quòd cum puellæ nuberent, maritorum poſtes ungebant, ibiq; lanã figebant. uel quòd lotos maritos ipſæ ungebant. cuius rei teſtis Ennius, Exin Tarquiniũ bona fœmina lauit & unxit. Nocte illa prima.] Pronunciandum àcutius illa prima: quaſi dicat, plena deſiderij, plena cupiditatis. Similiter addidit Virginẽ. Et expreſſe, nõ attigit. Nocte illa prima. Quaſi dicat, plena amoris, & plena dulcedinis: ut mirũ ſit quod infertur, nõ tactam uirginem. Et hic argumentũ eſt quãta fecerit Pamphilus erga amicã ſuam. Virginem non attigit. Virginem ἱμερτὴν eſt: quamuis non amatã, uirginem tamẽ. & nõ dixit, nõ amplexus eſt: ſed, ne attigit quidẽ. Quæ cõſecuta eſt nox.] Eam primã noctem ſcilicet. Nihilo magis.] Quaſi in nihilo, poſſit eſſe magis aut minus. Et nihilo magis, aſſeuerationis eſt. Quid ais? cũ uirgine unà.] Inuenitur quaſi interiectio unà, id eſt ſimul, uno loco. Cum uirgine. A perſona. Vnà. A loco. Adoleſcens.] A perſona.

Cubuerit.] Ab habitu & occaſione. Plus potus.] Ab impulſione, & ex accidẽtibus. Cũ uirgine unà adoleſcens cubuerit, Argumenta in coniecturã neceſſario poſita: quibus Terentius èx utraque parte diſputans, κατ᾽ ἄνθρωπον purgat: nequis illũ ſtultè hæc poſuiſſe iudicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumentis, ne à Parmenone uincatꝛ. Hinc eſt quòd ait Horatius, Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte. Nõ uerisimile dicis.] ἀὐξησις peruerſa. prius eſt enim uerũ, deinde uerisimile. Sed ideo ſic dixit, quia eſt ſæpe nõ uerisimile, uerum tamen: ut, Decios pro alieno cõmodo mori uoluiſſe. Non uerisimile dicis. Hoc iam plus eſt, tantũ eum amaſſe Bacchidẽ, quantũ non poſſit credi. Credo ita uideri tibi: nam nemo ad te uenit.] Magno cõpendio uſus eſt, non oſtendens cur hoc falſum ſit quod putet mere- *Inuitus* trix: ſed cur hoc putet. ita ex eius perſona refelliꝛ quod obijcit. Ille inuitus.] Inuitus dicendo, quaſi admonet iterũ iterumq;: ut Virg. Italiam nõ ſponte ſequor. Quid deinde fiet?] Interponiꝛ perſona ad exitũ feſtinantis: ut alibi, Quam metui quorſum euaderes. Diebus ſanè paucis.] Hic exitus eſt. Poſt Pamphilus me ſolum ſeducit foras.] Ne teſtis quiſquam & arbiter ſecretorum interueniat. Me ſolũ ſeducit foras.] Familiaris in ſeruo iactantia de dominorũ familiaritate, ſimul quia decens eſt, ut per eum, quid geſtũ ſit, ſpectatores ſciant.

Integra ab adoleſcente Narratq;, ut uirgo ab ſe integra etiam tum ſiet. Hoc eſt illud quod ſuprà dixerat, Nocte illa prima uirginem nõ attigit. Seq;, ante quam eam uxorem duxiſſet domũ. Bonus color *Tolerare* purgationis. diceretur enim, quare ſi illam odio habebat, ducebat uxorem? Tolerare poſ- *Decerno* ſe.] Tolerare, uerbum eſt mala patientis. Decrerim.] Statuerim, & defixerim. Quã de- *Ludibrio habere* crerim me non poſſe diutius habere.] ἀποστροφὴ, καὶ εἰδωλοποιία ἀποστρεφομένου. Eam ludibrio haberi.] Honeſto uerbo & pudoris pleno uſus eſt: & ...uè pro uitiari. Quin.] Quominus. Integram.] Id eſt honeſtam non enim dixit, ſpoliatam uirginem aut mulierem. Vt accepi à ſuis.] Vigilanter quidẽ integrã ſpecificat id eſt talem qualem accepi à ſuis. potuit enim uitiatã accepiſſe, ut ſæpe euenit. Ergo nõ abũdat, Vt accepi à ſuis, ſed habet, ſignificationẽ.

Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.] Erga meretricem, pium: pudicũ erga uirginem. Cogitur pium dicere Pamphilum, quem periurũ putabat. Pium & pudicũ ingenium narras Pamphili. An ſimul erga uirginẽ & pium, & pudicũ? an piũ erga meretricem: pudicũ erga uirginem? Hoc ego proferre.] Verba Pamphili ſunt: nõ ut quidã putant, ad perſonã Parmenonis referentes. Hoc ego proferre. Amorem ſcilicet meretricis. Cui tu nihil dicas uitij.] Nũc uitij culpæ uxoriæ. Abituram deniq;.] Deniq;, moram ſignificat, & poſtremã tarditatem. itaq; poſtremo, uel ſero abituram indicat. Quid interea?] Exultãtis *Interea* eſt, & geſtientis audire. Interea. Inter eos dies. Poſtquã hunc alienum ab ſeſe uidet., Pro alienatum dixit. ut in Phormione, Quid ego uobis Geta alienus ſum? Nam quomodo alie- *Alienus* num, ſi amabat, dixiſſet? Poſtq; hunc alienũ. Oratorie, non tã Bacchidem excuſat, quam à uerisimili cauſa uult inducere, q ipſa ſit in Pamphilum durior. Alienũ ab ſe uidet. Id eſt *Malignus* maritũ nam hoc nomen à meretricibus alienũ eſt. Maligna multo.] Maligna, difficilis. Ma- *Procax* lignus eſt qui difficultatem ſui oſtendit. Procax.] Diſpoliatrix & petax. Procare enim, eſt petere. Virg. Procacibus auſtris, id eſt impudẽtibus. nam qui multum petit, impudens eſt, *Procare* & procax. Vnde & proci dicti ſunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. Atqui ea *Proci* res.] Atqui, imò. Legitur & atq;. Non ædepol mirũ.] Obtinuit quod uolebat, Parmeno: *Atqui* nam credidit Philotis iniuriã factã Pamphilo. Atqui ea res multo maxime.] Opportune cõcitatius Pamphilũ defendit Parmeno, poſtq; Philotis inducta eſt, ut fatereꝛ iniuriã factã. Et hanc quæ domi erat.] Vxorem modeſtam. Et illã.] Meretricẽ malam. Et illam, & *Cognoſcere* hanc quæ domi erat. Illam quæ meretrix eſſet: hanc, id eſt uxorẽ. Cognouit.] Diligentius & attentius cõſiderauit: nã cognoſcere, eſt diligẽter & attente cõſiderare. Cognouit ſatis.] *Ad exẽplum* Bene ſatis, ex ipſius moribus, & ex meretricis. Ad exemplũ.] Quaſi ad imaginẽ, & collationem

tionem,& ſpeciem comparatiõis. Exiſtimans.] Intelligens. Hæc ita uti liberali eſſe inge *Exiſtimare*
nio decet.] Qualitas comparatiua. Pudens,modeſta.] Hæc cõtra uitia meretricia poſuit. *Pudens*
pudens hæc,illa procax:modeſta hæc,illa maligna,reliqua uerò ſuperadduntur, ornamen *Modeſta*
ta uxoria,matronæq; laudes. Incõmoda atq; iniurias.] Callide,laudata uxore nõ repetit
uitia meretricis apud meretricem:& ſimul cõtentus de uxoris laudibus,uitia meretricis in-
telligit. Incõmoda atq; iniurias uiri omnes ferre. Figura ἔμφασις Tegere.] Hoc plus eſt q̃ *Tegere*
ferre.& tegere,quòd meretricem amaret. Et plus dixit tegere,q̃ celare. Tegere enim ad hoc *Celare*
dixit,ut nõ ſolum cuiquã non ediceret,ſed & ne quis ſciret. Hic,animus.] Oratorie dixit.
nõ enim Pamphilũ dixit:ſed,animũ Pamphili. Vxoris miſericordia.] ἀμφιβολία. Hic,
animus. Hic,pro tum. Virg. Hic annis grauis,atq; animi maturus Alethes. Vxoris miſeri- *Hic pro tum.*
cordia. Recte,quia ex miſericordia amor naſcitur. ſic & in Phorm. Miſeriũ eſt, uirgo ipſa fa-
cie egregia. Virg. Heu quibus ille iactatus fatis. Partim uictus huiuſce iniurijs.] Qualitas
relatiua. Deuictus,partim uictus.] De proximo repetiuit παρόμοιον, deuictus,uictus. *Deuictus*

Paulatim elapſus eſt.] Adeò eſt tardus amor Pamphili,& magnus,ut etiam poſt iniurias
difficilè diſcedat. Elapſus eſt. Animus,nõ Pamphilus. Poſtq̃ par ingenium nactus eſt.] *Elapſus eſt animus*
An ſibi par:an abſolute,bonũ:ut dicimus,ſic par eſt facere te. Ergo aut ſibi par, aut uxori,
id eſt liberali fœminæ. Par ingeniũ nactus eſt. Par ingeniũ, eandem uoluntatem. Salluſt. *Par*
Quos eadẽ odiſſe,& eadẽ metuere in unũ cogit. Idẽ alibi, Nã idẽ uelle a e n e d f a e.

Interea in Imbro moritur cognatus ſenex.] Bene cauſa abitionis Pamphili narrat. Co-
gnatus ſenex. Bene quòd ait ſenex nam acerbum funus nõ conueniebat fabulæ. In comœ-
dia itaq; apud Terẽtiũ,aut meretrix moleſta, aut ex duabus una uxor morit,aut ſenex. Ita
ex huiuſmodi mortibus,uel incõmodum uitat: uel lucrũ inſuper naſcitur,ut nõ ſit cauſa lu-
gendi. Horũ.] Maluit horũ,q̃ dominorum,dicere. Ea ad hos redibat lege hæreditas.] *Legitima*
Verbo iuris uſus eſt. ea enim eſt legitima hæreditas,quæ familiæ debebat. Eo amantem.] *hæreditas*
Modo iam uxorem. non enim amicã. Inuitũ Pamphilum extrudit pater.] Inuitũ receſſiſſe *Extrudere*
uis uerbi demõſtrat. Nam proprie extrudere dicitur,qui manibus expellit. ſed hic,transla-
tione uſus eſt,ut oſtẽderet tantũ importunitatis uerbis ſenis fuiſſe,quantũ impulſio manuũ
efficere potuiſſet. Extrudit. Verbũ neceſſitatis. Relinquit.] Inertia præſentis temporis. Le
gitur & reliquit. Reliquit cũ matre hic uxorem. Præparatio ad futurum errorem. Nam
ſenex rus abdidit ſe.] Nam,inceptiua particula:ut, Nam meus cõſeruus eſt homo ut magni
pretij. Plautus in milite glorioſo. Rus abdidit ſe. Verbũ reprehendentis ſenem:quòd,ſe ab
didit,dixit. Huc raro in urbem cõmeat.] Huc bene dixit,ut oſtendat Parmenonẽ in urbe
eſſe. Mira οἰκονομία. fac enim præſentẽ,& nullus error in fabula eſt. Cõmeat. Cõmeare eſt *Commeare*
abeſſe inde ubi te eſſe oporteat. Ergo hoc dicto oſtẽdit q̃ raro ad urbem ueniat ſenex. quip- *Frequent ad alium ire.*
pe cõmeatus eſt ex aliqua cõmoratione temporalis abſceſſus. Quid adhuc habent infir-
mitatis nuptiæ?] Bene uſq; adhuc ſuſpenſa narratio eſt.& in hac interrogatiõe quaſi ſubſto
machat Philotis decepta, quòd nihil uideat infirmitatis in nuptijs:quod optauerat. Quid
adhuc habent. Hoc triſtior meretrix dixit. Nũc audies.] Sic ait,quaſi iamdudũ audire cu
pienti,uel quaſi ad moleſtã percontatricẽ. Bene cõueniebat ſanè.] Bene,pro multũ. & ſa-
ne ualide:quia qui ſanus, idẽ & ualidus. Miris modis.] Miris exemplis. Interim miris *Miris modis*
modis odiſſe.] Huc uſq; Parmenonẽ Poeta uerba paſſus eſt dicere: cætera actibus ſeruatu- *interim*
rus. Interim miris modis. Mire,ad finẽ comœdiæ rerũ explanatio reſeruat. nanq; ſi quæ-
ras,fallit Parmeno,cũ non odio ſocrus,ſed pudore,ſimultatẽ aduerſus ſocrũ Philumena ſi-
mulauerit. Interim. Modo repente:& eſt aduerbiũ temporis. Poſtulatio.] Expoſtulatio, *Expoſtulatio*
querela. ſed proprie Expoſtulatio eſt apud illũ ipſum q peccauerit: Poſtulatio, de illo apud *Poſtulatio*
alterũ. Quid igit?] Recte dixit,ſi hoc nõ fuit,quid ergo? Poſtulatio, querela, & quaſi iuſta
interpoſitio querelarũ. Fugere è cõſpectu ilico.] Bene è cõſpectu:utpote,quæ caueret gra
uida intelligi. Sed tamen ſubiungit Videre nolle,ut ignorãtia Parmenonis appareat:qui ar-
gumentũ odiorũ credidit,quòd Philumena neq; uideri uellet,neq; uidere. Fugere è cõſpe
ctu. Ne uideretur. Videre nolle. Ne uideret. Deniq; ubi nõ quit pati.] Pati & ſuſtinere,& *Pati*
ſuſtineri intelligi poteſt hoc loco. utrum poſtq̃ non potuit ſuſtinere ſocrũ? an poſtq̃ ſocrus
ferre nõ potuit ſic ſe celantẽ nurum? Poteſt etiã ſic intelligi, Vbi nõ potuit argumẽta odij ſui
ipſa nurus pati,& cõtinere:migrauit à ſocru. Non quit pati. Tolerare, aut tolerari: quia
patior cõmune eſt. nam patior te,& à te dicimus. Abijt.] Proprie abijt: quia nõ expectauit
ut mitteretur. Vbi illic dies eſt cõplures.] ἀρχαῖον dies,non diebus dixit. Accerſi iubet.]
Non addidit,quæ: quia intelligit Dixere cauſſam tunc neſcio quam.] Ideo Neſcio quam,
quia nullius momenti,ac falſam. Nemo remiſit.] Hic iam apertius odiũ uidetur,ubi nec
iam fingitur cauſſa. Poſtquàm accerſunt.] Subauditur, noſtri,id eſt miſſi à ſocru. It ui-
ſere.] Vt, Populare penates Venimus. Poſtquàm accerſunt. Id eſt miſſi à nobis ſcilicet.

Viſere Et mira uarietas. It uiſere ad eam. Viſere, officij eſt: uidere quærentis aliquem. Admi- *Videre* ſit nemo.] Iniurioſa etiam ipſa pronuntiatio eſt. Hoc ubi ſenex reſciuit.] Scimus quæ ad *Scire* nos deferuntur: Reſcimus celata. Heri ea cauſſa.] Bene ea cauſſa: quippe qui ſe ruri abdi- *Reſcire* diſſet. Nondum etiam ſcio.] παρέλκον tertium. & deeſt ſcire. Et eſt ἔλλειψις ſcio ſcire cum ἀναβολῇ. Nondum etiam. Recte ſeruauit reliquis partibus fabulæ pendulum & attentum ſpectatorem. Niſi ſanè curæ eſt quorſum euenturum hoc ſiet.] Bene: quia curioſus eſt Parmeno, & idem garrulus. nam per totam fabulam talis inducitur. Quorſum euenturum. ἔλλειψις. Deeſt ſcire. Habes omnem rem.] Quaſi dicat, quam audire expetiſti. Pergam *Pergam* quo cœpi hoc iter.] Pergam hoc iter, ut, Tendere iter pennis. Quò cœpi hoc iter. Ad por- *hoc iter* tum ſcilicet. Nam conſtitui cum quodam hoſpite.] Dicit cauſſam cur in reliqua fabula *Conſtitui* non appareat perſona huius meretricis. Conſtitui.] Conſtitui proprie. nam de huiuſmodi rebus dicitur conuenire & conſtituere, de cuiuſmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. Di uertant bene quod agas.] Sæpe enim res eueniũt aliter quàm uolumus: & ideo Vertumnus colitur, qui præeſt rebus uertentibus.

ACTVS II. SCENA I

Iambici quad. acatalect. troch. quad. catalecticus,

LACHES SENEX, SOSTRATA MVLIER

L. PRO deûm atque hominum fidem, quod hoc genus eſt, quæ
hæc coniuratio?
Vt omnes mulieres eadem æquè ſtudeant, nolintq; omnia·
Neq; declinatam quidquam ab aliarũ ingenio ullam reperias.
Itaq; adeò uno omnes animo ſocrus oderunt nurus·
Viris eſſe aduorſas æquè ſtudium eſt, ſimilis pertinacia eſt.
In eodem omnes mihi uidentur ludo doctæ ad malitiam·
Et ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio.
S. Me miſeram, quæ nunc quamobrem accuſer, neſcio. L. hem, *Senarij*
Tu neſcis? S. non, ità me Di bene ament, mi Laches·
Itáq; unà inter nos agere ætatem liceat. L. Di mala prohibeant. *Iam. tet.*
S. Meq; abs te immeritò eſſe accuſatam poſtmodo reſciſces. L. ſcio·
Te immeritó? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt?
Quæ me, & te, & familiam dedecoras· filio luctum paras·
Tum autem, ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis:
Qui illum decrerunt dignum ſuos cui liberos committerent.
Tu ſola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
S. Egóne. L. tu inquã mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominẽ putas.
An quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini
Quo quiſq; pacto hic uitam ueſtrorum exigat? *Senarius*
Multò melius hic quæ fiunt, quàm illic ubi ſum aſſidue, ſcio: *Troch. quad. cat.*
Ideo quia ut uos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iam pridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam·
Minimeq; adeò mirum· & ni id feciſſet, magis mirum foret.
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc odiſſet domum·
Quod ſi ſciſſem, illa hic maneret potius, tu hinc iſſes foras.
At uide quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Soſtrata·

Rus habitatum abij,concedens uobis,& rei ſeruiens,
Sumptus ueſtros,otiumq; ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens,præter æquum atq; ætatem meam.
Non te pro his curaſſe rebus, nequid ægrè eſſet mihi?
S. Non mea opera,neq; pol culpa euênit. L. imò maxime.
Sola hic fuiſti:in te omnis hæret culpa ſola,Soſtrata.
Quæ hic erant,curares:cum ego uos ſolui curis cæteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.
L. Gaudeo (ita me Di ament)gnati cauſſa: nam de te quidem,
Satis ſcio,peccando detrimenti nihil fieri poteſt.
S. Qui ſcis an ea cauſſa mi uir me odiſſe aſſimulauerit,
Vt cum matre unà plus eſſet? L. quid ais?non ſigni ſat eſt,
Quòd heri nemo uoluit uiſentem te ad eam intromittere?
S. Enim laſſam oppidò tum aiebant:eò ad eam non admiſſa ſum. *Iamb. tetra.*
L. Tuos eſſe illi mores morbum magis,quàm ullam aliam rem arbitror.
Et merito adeò.nam ueſtrarum nulla eſt,quin gnatum uelit
Ducere uxorem:& quæ uobis placita conditio eſt,datur:
Vbi duxere impulſu ueſtro,ueſtro impulſu eaſdem exigunt.

PRò deum atq; hominum fidem.] In hac ſcena accuſatio ſocrus eſt:quæ ſe coniecturaliter defendit,dicẽs nihil à ſe factum in perniciem nurus. Prò deûm atq; hominũ fidem, ἐμπαθῶς ab exclamatione cœpta ſcena eſt. Senex enim eſt difficilis & iratus. Quod hoc genus eſt. quæ hæc coniuratio?] Conatur Terentius aduerſus famam ſocrũ bonam reperire.& incipit à generali exclamatione, quo uehementior ſit eius accuſatio:paulatimq; ad ſpeciale crimen deſcendit. Quod hoc genus. Accuſatio à perſona:cui accidit ex ſexu quòd ſocrus eſt. Coniuratio. Confeſſio bonæ rei eſt:Coniuratio,malæ,& inde coniuratio Catilinæ dicta eſt. Quæ hæc coniuratio. Accuſatio à re. Vt omnes mulieres eadem æque ſtudeant.] Bono argumento utitur, Læſiſti nurum,quia ſocrus es:& nulla ſocrus diligit nurum. Vt omnes mulieres. Accuſatio à cauſſa eadem. Studeant. Maioris operis eſt ſtudere,quàm uelle. Neq; declinatam quicquam.] Id eſt flexam uel inflexam,ab eo quod declinauerit:ne parum ſit, diuerſam uel diſſimilem dixiſſe.ut eſt illud,Illum tumulum inflexit. Itaq; adeò uno animo.] Neſcias an ex ſententia hac,uel adeò ex hac ſcena nomen fabulæ ſit inuentũ. Itaq; adeò. Neceſſaria ſententiæ ἀμφιβολία ad deſcribendam utranque perſonam. Viris eſſe aduerſas.] Aliud argumentum,Læſiſti nurum,ut mihi aduerſareris.nam mulieres omnes aduerſanť uiris. Similis pertinacia eſt.] αὔξησις. nam ſtudium & bonum eſt: pertinacia uerò nunquã non mala. Aeque ſtudiũ eſt.] Studium eſt dedita opera uoluntatis hominis attẽtior atq; impenſior. In eodemq; omnes mihi uidentur ludo doctæ ad malitiã.] Tria in accuſatione poſuit: ex quibus duo ſunt communia,unum ipſius:quòd mulier eſt,& quòd ſocrus, communia: quòd ipſa ſpecialiter magiſtra eſt ad malitiam Soſtrata. Ex his colligit iniuriam paſſam nurum per coniecturam. Et ei ludo ſi ullus eſt,magiſtra.] Magna amplificatio criminis. dubitat,an ſit ludus malitiæ:& magiſtram non dubitat Soſtratam, ſed certo ſcio inquit. Me miſeram.] Et hæc quæ ἐμπαθῶς cœpit,ad miſericordiam ſpectat defendentis oratio. Quæ nunc quamobrẽ accuſer,neſcio.] Oratorie pro ſe loquitur mulier. ſiquidem maioris innocentiæ eſt neſcire crimen,quàm defendere.& his uerbis oſtenditur ſine noxa eſſe etiam Philumenam:non ſolum hanc quæ loquitur,Soſtratam. Itaq;.] Modo duæ partes ſunt orationis. Non,ita me Dij bene ament,mi Laches.] Modo Mi Laches non eſt blandientis,ſed eius qui periclitetť innoxius. Non,ità me Dij bene ament. ὅρκος per iuſiurandũ. Non,ità me Dij bene ament. Animaduertendum ueteres nõ minus εὐφωνίαν in uerbis quam κακόφατον neglexiſſe:uelut hic,ità me Dij bene ament. Di mala prohibeant.] Seniliter odie

Confeſſio
Coniuratio
Studere
Declinare
Pertinacia
Studium
Magiſtra
Itaq;
Mi Laches

uxorem,cuius amor optabilis fuit in adoleſcentia. Di mala prohibeant. Vt unà inter nos
agamus ætatem. Poſtmodũ reſciſces.] Hæc figura ab oratoribus ἐπάγγελμα nominatur: in
qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, cum metuimus,ne quid illis temere
Reſciſco perſuaſum ſit. Poſtmodum reſciſces.Fiducia innocentiæ,Reſciſcere eſt,cũ quod de indu-
ſtria celatur,uix argumentorum ui agnoſcitur. An quicquam pro iſtis factis.] Amarè κα-
τὰ προσδοκίαν. Quæ me,& te,& familiam.] Iam ſic accuſat, quaſi probauerit crimen.& eſt
amplificatio. Quæ me,& te,& familiam.Hæc exaggeratio eſt, quæ δείνωσις appellatur:
Dedecorari cum ex uno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina. Dedecoras.] Dedecoratur,
Turpari quod honeſtum eſt, Turpatur quod honeſtum eſt corporale. Cui ſuos liberos commit-
Liberi terent.] Nota liberos in ſignificatione etiam unius filiæ. Dignum ſuos cui liberos com-
mitterent.] Multum ſonanter,& accuſatorio ſtrepitu nec maſculinum genus, nec fœmini-
num poſuit:nec unam,ſed liberos. Sic Cicero,En cui tuos liberos committas. cum de uno
ageret.&,Habemus enim liberos omnes.de puella. Dignum. Sic dixit dignum, ut hono-
ris genus ſit,accipere uxorem meruiſſe. Tu ſola exorere.] Emergis, reperiris. Verbum
hoc impudentiam notat. Cicero,Exortus eſt ſeruus, qui quem in eculeo appellare nõ poſ-
Exoriri ſet,cum accuſet ſolutus. Exorere.Extitis. Exoriri dicitur,qui nõ expectatus inuadit ali-
Tu mulier quem. Tu inquam mulier quæ me omnino lapidem,haud hominem putas.] Tu mulier,
ἔμφασιν malitiæ habet:& omnino expreſſio cõſuetudinis eſt ad indignationem.Et lapis nun
Lapis quam utilis,niſi ad telum,quem magis ad iniuriam delegit.nam ſaxum melius, quàm la-
pis:ut Virg. Saxaq́ ſubuectare humeris. Tu inquam mulier.Sic Euripides * & Vir
gilius, Varium & mutabile ſemper Fœmina. Lapidem, non hominẽ.Sufficeret,lapidem
putas:ſed de ſtomacho,non hominem,additum eſt. Plautus, Herus meus elephanti corio
circuntectus eſt,non ſuo. Non hominem putas. [illegible], Sic Apollodorus. * An
quia ruri crebro eſſe.] Memor ſui eſt,qui dixerat,Rus abdidit ſe. Quo quiſq; pacto ueſtro
rum.] Veſtrorũ pro ueſtrũ.ſic ueteres. Multo melius hic quæ fiunt.] ὑπερβολῇ uſus eſt,ut in
Adelphis,An nõ prius totis ſex menſibus olfeciſſem? Ideo quia ut uos mihi domi eritis.]
Mire confirmat unde ſciat:ne ſuſpicioſe crimen obijcere uideretur.Et bene mihi:quia com-
moditas familiæ ad hunc redundatura eſt. Pridem equidem audiui cepiſſe odium tui Phi
lumenam.] Primo obiurgatio eſt Soſtratæ.cur non amet nurum. ſecundo, cur nõ ametur à
nuru. tertio,cur uſq; adeò puella nupta deſerat domum. Minimeq; adeò mirum.] Satis
amarè,pro merito dicit odium contra meritum,amoremq;:ſimul excuſat nurum,quæ ode-
rit talem ſocrum:& ſimul præuenit,quid ſi non læſa eſt, ſed odio me habet? Sed non credi
di adeò.] Deeſt,oſurã fuiſſe. At uide quàm immerito ægritudo hæc mihi oritur abs te So-
ſtrata.] οἶκτος poſt acrem inuectionem,ſeipſum miſeratur,ut inuidiam duræ inclamationis
in ipſam conuertat.Sic in Andria,Age nunc iam:ego pol hodie, ſi uiuo, tibi oſtendam he-
rum quid ſit pericli fallere.Et continuo, Chreme,pietatem gnati.nõ te miſeret mei?tantum
laborem capere ob talem filium? Quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te So-
ſtrata.] Poſtquàm de iniuria dixit,de perſona eius cuius fama * eſt, id eſt cum.
Oriri Aegritudo hæc oritur.Oritur magnitudinem rei ſignificat, & repentinum impetum. ut
ſuprà.Tu ſola exorere. Rus habitatum abij.] Quia dixit,Senex rus ſeſe abdidit. Cõce-
dens uobis.] Ne diceretur quod ſit uoluptatis cauſſa. Vobis melius pluraliter,quàm ſi dice
ret cui. Veſtros ſumptus,otiumq́.] Sumptus ueſtros,idem quod alibi, Otium.uitam ur
banam. Vel quòd nihil acquiritis:ut in Adelphis,Hanc ego clementem uitam,urbanã atq;
otium ſecutus ſum. Concedens uobis,& rei ſeruiens.] Concedens uobis,id eſt ut uos in
urbe eſſetis. Rei ſeruiens.Res ſeruit diuitibus:quia abundant.rei ſeruiunt pauperes, quia
Rei ſeruire ſe coartãt ad anguſtias rei.Ita ergo res pro qualitate ſua & ſeruit, & ei rei ſeruitur. Horatius,
Imperat aut ſeruit collecta pecunia cuiq;. Otiumq́.] Hoc eſt,amorẽ:quaſi nihil agẽtibus,
Vt noſtra res poſſit pati.] Mediocris ſcilicet:ut comici patrisfamiliâs. Præter æquum atq;
ætatem meam.] Præter æquum,quia uos eſtis domini:uel quia uos fruimini, cũ ego dolue-
rim.Aetatẽ,quia ſenex. Virg. Vires ultra,ſortemq́ ſenectæ. Non te pro his curaſſe rebus.]
Mirus ſenſus:Pro his,inquit,tot rebus unã,& facilem redderes: curares ne quid ægre eſſet
mihi.Et te ſic pronunciandum,quaſi dicat,Et ſi alij non curarent, curare debuiſti. Non
mea opera neq; pol culpa.] Vellet dicere nurus culpa euênit:ſed melius dixit,non mea: ne
accuſando,confirmaret quod dixit ſenex,Omnes ſocrus oderunt nurus. Neq; pol culpa
euênit.] Bene additum,Neq; pol culpa.Potuit enim fieri,ut non fecerit ipſa iniuriam:ſed ta
men permiſerit fieri.mire tamen nec ipſa accuſat nurum. Non mea opera, neque pol cul-
Opera pa. Videtur unum dixiſſe opera & culpa:& tamen non eſt idem. Opera enim eſt, ſi ſcientes
Culpa læſerimus: Culpa, ſi neſcientes.quorum alterum, ſceleris: alterum,ſtultitiæ eſt. Sola hic
fuiſti.] Ratio. & deeſt enim: ut ſit,ſola enim hic fuiſti, quod ad filium & maritum pertinet.

nam

nam non ſola,cum qua nurus. Sola hic fuiſti. Sola,quantum pertinet ad regendam domum:cæterum & filius,& nurus erãt.ſed ſola,id eſt ſine me. In te omnis hæret culpa.] Etſi in nuru culpa aliqua:in te omnis eſt tamen Soſtrata. Sola Soſtrata.] Optime geminauit Sola,more iraſcentium:nondum nomen poſuit.& Soſtrata,additum ad amaritudinẽ inclamãtis. Cum ego uos ſolui curis cæteris.] Vos,pro te:ut, Deſiſte manũ cõmittere Teucris.

Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias.] Hoc dicit tanquã conceſſerit etiam nurum iniquam eſſe. Cum ego uos ſolui.Noua figura,ſolui uos. Illius dices culpa factum.] Præuenit defenſionem:& eam ſic pronuntiauit in crimen. Cum puella.Puellam blande dixit: ita hanc cum amaritudine,anum. Haud equidem dico mi Laches.] Mi Laches modo dixit,quaſi grauiſſimum accuſatorẽ arguens,& quaſi defatigata & delaſſata eius inclamationibus.Non ergo blandientis eſt modo Mi, ſed inuidioſe rogantis. Gaudeo(ita me Di ament)gnati cauſſa.] Quòd ſimilis filius non ſit.an quod talem uxorem habeat, quam nec inimica accuſare poſſit? Et gnati cauſſa,dixit: quia talem uxorem habens, ſua cauſſa quid gaudeat non habet. Nam de te quidem ſatis ſcio.] Id eſt,nihil detrimenti ſit,ſi tu pecces, id eſt nunquam,inquit,peccando peior fieri potes:ſed es eadem quæ ſemper es. Senſus eſt, Iam talis es,ut peior fieri non poſſis. Sic Cicero,Eſt idem Verres qui fuit ſemper. Peccando,detrimenti.] Seruas,inquit,numerum peccatorum, nec ſit ullum copiæ detrimentum. ſed cum plurimum delinquas:tantundem ſemper admittitur. Peccando,detrimenti.Hic ſenſus obſcurus eſt,attamen hic:dum quantumcunq; inquit ſceleris admiſeris,id eſt quantumcunq; peccaueris,nihil de tua exiſtimatione minuiſ,nihil de pudore derogatur:eadem es quæ fuiſti,quia peior fieri non potes. Peccando,detrimenti.Quidam hanc putant εἰρωνείαν: quaſi dicat,Certus ſum quòd ex nullo peccato tuo damnum pati poſſumus. ſed male. Qui ſcis,an ea cauſſa,mi uir.] Defenſio à deriuatione cauſſæ:in qua oſtenditur nõ hãc eſſe,quam obijcit cauſſam ſenex,cur abierit nurus ad matrem ſuam. Vt cum matre.] Deeſt,Sua. Vt cum matre unà plus eſſet. ἰδιωτικῶς dixit. Id eſt diu ac maiorem partem.

Quòd heri nemo uoluit.] Bene infirmauit defenſionem ſenex,dicendo, Si propter matrem abijt,cur tu excluſa es,cũ uenires? Enim laſſam oppido.] Infirmius defenditur ſocrus,ut error ſenis uſq; ad καταστροφήν perſeueret. Enim laſſam oppidò.Pro,Oppido enim dixit. Superuacua ponitur interdum hæc coniunctio,aut pro altera cõiunctione. Oppidò, ualde.translatio à ruſticis,qui interrogati quemadmodum fruges proueniſſent,reſpondebant,Oppido,id eſt quæ ſibi & oppido ſufficere potuiſſent. Eò.] Propterea, ideo. Tuos eſſe illi mores. Acerbiſſime inſtitit ſenex & accuſatiõi uxoris,& defenſioni nurus: ſiquidem hoc ſenſu dicat,nurũ nec mendacij culpã incurrere,quæ uerè ægrotet ex moribus malæ ſocrus. Nam ueſtrarũ nulla eſt.] Pro ueſtrũ.hoc enim ab eo quod eſt ueſtræ. Quin gnatũ uelit.] Quin,quæ non. Et quæ uobis placita eſt conditio,dat.] Imago hic quædam argumentationis,quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod latine dicitur, ab initio ad finem. & ut generaliter cœpit inuectionem,ita generaliter concluſit in ſocrus.& eſt ſenſus, Eo improbius facitis,quòd illas quas elegeritis,odiſtis. Vbi duxere impulſu ueſtro.] Bene uerba eadem ſtomachoſe & ſignificanter repetiuit,ut improbitas ex proximo appareat impulſu. Vbi duxere impulſu. Videtur ut ſuprà diximus hæc tota ſcena ad hoc interpoſita,ut fabulæ nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam ſoeruum,impulſus repetitio demonſtrauit. Impulſu ueſtro Sic in Heauton. Scortari crebro nolũt.nolunt crebro cõuiuarier. Oppidò Eò

ACTVS II. SCENA II

Iambici quadrati acatalectici.

PHIDIPPVS SENEX. LACHES. SOSTRATA.

P. ET SI ſcio Philumena meum ius eſſe ut te cogam
Quæ ego imperem facere:ego tamẽ patrio animo uictus, faciã
Vt tibi concedam·neq; tuæ libidini aduerſabor.
L. Atq; eccũ Phidippũ optumè uideo·ex hoc iam ſcibo quid ſiet.
Phidippe,etſi ego meis omnibus ſcio me eſſe apprime obſequentem,
Sed non adeò,ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd ſi tu idem faceres,magis in rem & noſtram,& uoſtram id eſſet.
Nunc uideo in illarum poteſtate eſſe te, P. eia ueró

Adij

L. Adij te heri de filia: ut ueni itidem incertum amiſti.
Haud ità decet,ſi perpetuam uis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras.ſi quid eſt peccatum à nobis,profer:
Aut ea refellendo,aut purgando,uobis corrigemus,
Te iudice ipſo:ſin ea eſt cauſſa retinendi apud uos,
Quia ægra eſt:te mihi iniuriam facere arbitror Philippe
Si metuis,ſatis ut meæ domi curetur diligenter.
At(ita me Dij ament)haud tibi hoc concedo,etſi illi pater es,
Vt tu illam ſaluam magis uelis,quàm ego:id adeò gnati cauſſa,
Quem ego intellexi illam haud minus,quàm ſeipſum magnifacere.
Neq; adeò me clam eſt,quàm eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit:eò domum ſtudeo hæc prius,quàm ille huc,redeat.
P. Laches,& diligentiam ueſtram,& benignitatem
Noui:& quæ dicis omnia,eſſe ut dicis,animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere:illam ad uos redire ſtudeo,
Si facere poſſum ullo modo. L.quæ res te facere id prohibet?
Ehò nunquidnam accuſat uirum? P.minimè:nam poſtquàm attendi
Magis,& ui cœpi cogere ut rediret,ſanctè adiurat
Non poſſe apud uos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alijs uitij eſt:ego ſum animo leni natus.
Non poſſum aduorſari meis. L.hem Soſtrata. S.heu me miſeram.
L. Certúmne eſt iſtuc? P.nunc quidem ut uidetur:ſed nunquid uis?
Nam eſt quod me tranſire ad forum iam oportet. L.eo tecum uná.

ETſi ſcio Philumena meum ius eſſe.] In hac ſcena moralis allocutio Phidippi eſt ad filiã,mitiſſimi patris colorem oſtendens. Etſi ſcio ego. Apparet & hic mul-
Cogo ta prius patri ſuo Philumenam locutam fuiſſe.ergo hæc reſponſio eſt,nõ principium. Vt te cogam.] Etiam inuitam ſcilicet. Scio ego meum ius eſſe ut te cogam.Hoc idem in Adelphis,Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere.
Victus Patrio animo uictus.] Bene uictus:quia non ratione facio. Victus eſt undecunq;,qui recedit à iure.
Libido Neq; tuæ libidini.] Libido eſt quælibet uolũtas temere ſuſcepta.Et bene libidini.eſt enim non æquum,domo mariti abeſſe nuptam.Etſi enim pro uoluntate poſuit libidi-
Optime nem:tamen ſubaccuſauit hoc nomine. Optime.] Opportune. Ex hoc iam ſcibo.] Legit & Hinc,locale aduerbium . & quaſi cõminatur uxori modo ſe inuenturum ipſam peccaſſe, nõ nurum. Quid fiet.] Verum,quid fit rei:an quid fiet nurus:utrum innocẽs,an iniqua: Et uidetur hoc Soſtratæ dicere:nam uicini ſunt inter ſe proximi Laches & Phidippus.
Phidippe,etſi ego meis.] Expoſtulatio Lachetis apud Phidippum,accuſationẽ cõtinens,
Apprime tanquam cauſſam iniuriarum intendat. Apprime.] Vehementiſſime. Scio me eſſe apprime obſequẽtem.] Principium à perſona eius cum quo agitur,& ſua:& an utile ſit nimis
Facilitas obſequi hominem ſuis. Sed nõ adeò, ut facilitas mea.] Facilitas,indulgentia. Sed non adeò,ut mea facilitas.Deeſt Tamẽ.& eſt ἀνακόλουθον tertium. Eia uerò.] Modo aduerbium
Eia uerò corripientis. Eia uerò.παρέλκον. Nunc uideo. Iucunde temperat eius culpam , quem accuſat,cum dicat illum coactum à ſuis facere ſibi iniurias. Adij te heri de filia.] Narratio. & memoriter Poeta:quia dixit heri,ea cauſſa rure huc aduenit, patrem continuo Philume-
Itidem næ conuenit. Itidem incertum amiſti.] Pro amiſiſti, συγκοπή. Et itidem quid eſt:an id , Incertum amiſiſti,ut ad te incertus ueni:Iungendum ergo,ut ueni itidem.ut ſit,ut ueni,amiſiſti itidem incertum.Incertus,inquit,ueni:incertus à te receſſi. Haud ita decet.] Non uſq;
Haud ita adeo decet.& eſt confirmatio. Haud ita decet.Bene additum eſt Ita . etſi enim cælandæ iræ: non uſqueadeò tamen,ut diſcordiam pariant. Aut ea refellendo,aut purgando.] Refellit

qui ne-

qui negat: Purgat qui fatetur, & ſic defendit. Ergo refellimus per coniecturam: Purgamus *Refello*
per cæteros ſtatus. Te iudice ipſo.] Virgilius, Pan deus Arcadia mecum ſi iudice certet. *Purgo*
Quid enim eſt Teipſo, niſi ſcilicet reo culpæ, & tibi ipſi ac tuis fauenti? uel qui me ſperes uin-
cere. Vobis corrigemus.] Plus dixit Vobis, quàm tibi. Sin ea eſt cauſſa retinendi apud
uos.] Reprehenſio. Arbitror Phidippe.] Bene addidit nomen, excitans audientem. At
(ita me Dij ament) haud.] Addidit iuſiurandum: uix enim credibile eſt tantundem amare
ſocerum, quantum patrem. Satis ut meæ domi curetur diligenter.] Vt, ne non. & iungen-
dum eſt ſatis diligenter. non enim. Metuis ſatis. Etſi illi pater es.] Salluſtius in primo li-
bro, Et liberis eius auunculus erat. Etſi illi pater es. Compendium attulit. Virgilius, Heu
fuge nate dea. Hoc enim ſentit, Quanquam natus dea ſis, fuge tamen. Id adeo gnati cauſ-
ſa.] Honeſte amori nurus rationem ſubiecit piam. Nam non continuo rectum eſt nimis
amari à ſocero nurum, niſi propter filium diligatur. Bene ergo, gnati cauſſa. incredibile eſt
enim patrem non patris pietate ſuperari. Quē ego intellexi.] Et cauſſam ſui amoris oſten-
dit, & mariti nullam erga coniugem culpam: quippe qui amet. & à Parmenone dictum, Eò
amantem inuitum Pamphilum extrudit pater. Quem ego intellexi illam haud minus
quàm ſeipſum magnifacere. Hic ſubtiliter oneratur culpa nurus: ſi quidem indigne iniuriā
faciat ſocero & marito. Neque adeò me clam eſt, quam eſſe.] Ingenioſiſſime Poeta iam
præparat cauſſam ſimulaturo ob hanc rem iracundiam Pamphilo. Hæc prius, quàm ille
huc redeat.] Hic ſubtiliter etiam terrorem iniecit iracundiæ mariti. Laches, & diligen-
tiam ueſtram.] Principium ſimiliter à perſona eſt factum. Laches, & diligentiam ueſtram.
Remotiuo ſtatu agit Phidippus pro perſona ſua. nam in filiam remouet culpam, cur non
redeat. & relatiuam ſimul tentat qualitatem: poteſt enim uideri eam iniuria ſocrus ad hanc
uoluntatem eſſe compulſam. Laches, & diligentiam ueſtram. Ab eo cœpit quo maxime
motus eſt, & quod in primis purgandum ſibi fuit: ne ſuſpectam aut uoluntatem, aut dili-
gentiam habere uideatur affinium. Et cum affectu quodam, & gemitu dixit Laches, quod
ille ait Phidippe. & bene à nomine cœpit, ut conſentire illi uideatur. Et diligentiam, quod il-
le ait, Sin metuis, ſatis ut meæ domi, &c. Et ueſtram melius, quàm tuam: cum ille dixerit de
ſe tantum. Et benignitatem, quod ait, Haud tibi concedo, & ſi illi pater es, ut tu illam, &c.

Et diligentiam ueſtram & benignitatem. ἀπὸ κοινοῦ ad utrunque. Diligentiam: quia dixit,
Si metuis, ſatis ut meæ domi curetur diligenter. Benignitatem: quia dixit, Haud tibi conce-
do, etſi illi pater es, ut tu illam ſaluam magis uelis, quam ego. Et quæ dicis omnia, eſſe ut
dicis.] Quòd iurauit: & quòd dixit gnati cauſſa: & quòd addidit, quòd illam amet Pamphi-
lus. Et te hoc mihi cupio credere.] Melius quam ſi & hic iuraret. Et te hoc mihi cupio
credere. Bene collegit ex uiciſſitudine quod uolebat. Si facere poſſim.] Hic eſt remono. Si
facere poſſim ullo modo. & mollius dixit, ꝙ ſi, nec facere poſſum, dixiſſet. hoc enim uult in-
telligi, Volo, & non poſſum facere. Eho nunquidnam accuſat uirum?] Geſticulatio, quæ-
dam ſecretiora quærentis. ſæpe enim de maritis puellæ parētibus queri ſolent aliquid eiuſ- *Eho*
modi, quod ſolis ipſis committendum eſt. Eho nūquidnam accuſat uirum? Eho, interie-
ctio ponendis aurē propiorem. nam illa quærit quæ ſolent de maritis puellæ matribus que- *Attendo*
ri. Nam poſtquàm attendi.] Inſtiti. & uide, num deſit Animum: ut ſit, attendi animū. non *Aduerto*
enim plenum eſt, ſed nudum. aduerti enim oculos, aut animum, ſubauditur. Sancte ad-
iurat.] τὸ Ad nunc actiuum eſt. ſignificat enim ualde. Non poſſe apud uos Pamphilo ſe
abſente perdurare.] Bene hic addidit Poeta uerba Philumenæ, ad quæ Phidippus reſpon-
debat, cum diceret, Etſi ſcio ego Philumena meum ius eſſe, &c. Non poſſe apud uos Pam-
philo ſe abſente perdurare. Magnifice contra illud quod Laches dixit, ægre laturum Pam- *Perdurare*
philum. & ita locutus eſt, quaſi hoc Pamphilo gratius eſſe debeat. Perdurare. Proprie, &
muliebriter dixit. Aliud fortaſſe alijs uitij eſt.] Sic dixit, ne diceret, Sed coge ut redeat. &
mollius dixit Alijs, quàm ſi Tibi dixiſſet. Ego ſum animo leni natus.] Hoc contra illud
quod primum dictum eſt, Etſi ego meis omnibus ſcio me eſſe apprime obſequentem: ſed *Animo leni*
non adeò, ut facilitas mea illorum corrumpat animos. Animo leni natus. Hoc eſt ple- *natus*
num. nam ſum animo leni, cum dicimus, [illegible] profertur. Non poſſum.] Concluſio.

Ego ſum animo leni. Qualitas uenialis. Hem Soſtrata.] Quæ dixiſti, non mea opera,
neq; pol culpa euenit. Heu me miſeram.] Ad ſe rediri totiens, quaſi delaſſata, conqueri-
tur. Certúmne eſt iſtuc?] Quod Philumena non redeat. Nunquid uis?] Diſcedentis
uerbum. Tranſire.] Cito ire.

ACTVS II. SCENA III

SOSTRATA

Trochaici catalectici quadrati

AEDEPOL nę nos mulieres ſumus inique æque omnes inuiſæ uiris *Aedepol eſt extra carmen.*
Propter paucas: quæ omnes faciunt dignæ ut uideamur malo.
Nam (ita me ament Di) quod me accuſat nunc uir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu· ità animum induxerunt, ſocrus
Omneis eſſe iniquas. haud pol me quidem· nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata nec qui hoc mihi eueniat ſcio·
Niſi pol filium multis modis iam expecto ut redeat domum.

AEdepol næ nos mulieres ſumus inique æque omnes inuiſæ uiris.] In hac ſcena eſt allocutio, qua inducitur ſecum loquens anus: per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi poſſit. Inique æque.] Comicum παρόμοιον. Et uide ſententiam defenſionem accuſatarum ſocruum continentem: contra illud quod ait, Itaq; uno animo omnes ſocrus oderunt nurus. Officium enim boni Poetæ eſt nullum genus hominum ſpecialiter lædere. Sic Virgil. Quod ſæpe malæ legere nouercæ. Id eſt, non omnes nouercæ, ſed tantum malæ. Aedepol næ nos mulieres. Laches generaliter incuſauit ſocrus, hæc plurimas defendit. Cauſſa accuſationis iniquæ, Non enim omnes ſumus malæ. Nam ita me ament Di.] Bene iurat. nam ſine iureiurãdo incredibile eſt, ſi ſit bona ſocrus. Quod me accuſat.] Deeſt In eo. ut ſit, in eo quod me accuſat nũc uir, ſum extra noxiam. An Quod propter quod? Socrus omnes eſſe iniquas.] Intelligitur quibus iniquas: id eſt nuribus. quia ſocrus nomẽ eſt ad aliquid dictum. Ita animum induxerunt.] Inducere animum eſt ita tenere ut non amittant, id eſt perſuadere animo ſuo. Haud pol me quidem.] Eſſe iniquam, ſubaudiendum eſt à ſuperiore. ut ſit Pol pro pleno iureiurando. Haud pol me quidem. Subaudiendum, ſcio eſſe, aut noui eſſe, aut tale quid, ſecundum ἔλλειψιν, quæ familiaris eſt his qui ſecum loquũtur. Nec qui hoc mihi eueniat.] Qui, unde. Multis modis.] Vehementer. Iam expecto ut redeat.] Quia nihil mirum in matre eſt expectare ut filius redeat: iccirco additum, multis modis.

ACTVS III. SCENA I

Trochaici quadrati catalect. Iamb. quad. & catalect. & acatalect. Senarij.

PAMPHILVS ADOLESCENS. PARMENO. MYRRHINA MVLIER.

PAM. NEMINI ego plura acerba eſſe credo ex amore homini unquam oblata, *Trochaici*
Quàm mihi· heu me infelicem, hancine ego uitã parſi perdere?
Hacine cauſſa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quantò fuerat præſtabilius ubi uis gentium agere ætatem, *Iamb. catal.*
Quàm huc redire? atq; hæc ità eſſe miſerum me reſciſcere? *Acatalect.*
Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos,
Omne quod eſt intereà tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.

PAR. At ſic citius qui te expedias his ærumnis reperias. *Troch.*
Si non rediſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores· *Iamb. catalect.*
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile ſcio reuerituras·
Rem cognoſces· iram expedies· rurſum in gratiam reſtitues. *Rurſum abundat*
Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.

Quid

PAM. Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentium eſt æquè miſer?
Prius quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum.
Iam in hac re ut taceam, cuiuis facile ſcitu quàm fuerim miſer.
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atq; impeditum in ea expediui animum meum.
Vixq; huc cõtuleram, hem noua res orta eſt, porrò ab hac quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re, me aut uxorem in culpa inuenturum arbitror.
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porrò ut fiam miſer?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet.
Tum uxori obnoxius ſum: ità olim ſuo me ingenio pertulit:
Tot meas iniurias quæ nunquam ullo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
PAR. Haud quidem hercle parum eſt: ſi uis uerò ueram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam ſæpè eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cum de eadem cauſſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres ſunt fermè, ut pueri, leui ſententia.
Fortaſſe unum aliquod uerbum inter eas iram hanc conciuerit.
PAR. Abi Parmeno intrò, ac me ueniſſe nuntia. PAR. hem, quid hoc eſt?
PAM. tace.
Trepidari ſentio, curſari ſurſum prorſum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem ſenſiſtine? PAM. noli fabularier.
Prò Iuppiter clamorem audio. PAR. tute loqueris: me uetas?
M. Tace obſecro mea gnata. PAM. matris uox uiſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. PAR. quid dum? PAM. quia perij. PAR. quamobrem?
PAM. neſcio quod magnum malum
Profectò Parmeno me † celas. PAR. uxorem Philumenam — al. celant
Pauitare neſcio quid dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio.
PAM. Interij: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram unà omnia.
PAM. Quid morbi eſt? PAR. neſcio. PAM. quid? nemóne medicum adduxit?
PAR. neſcio.
PAM. Ceſſo hinc ire intrò, ut hoc quàm primum, quidquid eſt, certum ſciam?
Quo nam modo Philumena mea nunc te offendam affectam? — Iamb. quad. catalect.
Nam ſi periculum ullum in te eſt, periſſe me unà haud dubium eſt.
PAR. Non uſus facto eſt mihi nunc hunc intrò ſequi.
Nam inuiſos omneis nos eſſe illis ſentio.
Heri nemo uoluit Soſtratam intrò admittere.
Si forte morbus amplior factus ſiet,

Quod ſanè nolim, maximè heri cauſſa mei:
Seruom ilico introiſſe dicent Soſtratæ:
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali
Capiti, atq; ætati illorum, morbus qui auctus ſiet.
Hera in crimen ueniet, ego uerò in magnum malum.

NEmini ego plura acerba.] Hic allocutio eſt per conqueſtionem. Et bene non ſe amatoribus modo, ſed infelicibus amatoribus comparauit. & principium eſt à ſumma totius mali. Nemini plura acerba. Ab eo loco conqueſtionis, in quo dicitur, quòd nulli ferè talia aduerſa contigerint. Nemini ego plura acerba. Nimis conturbati & tragici in hac ſcena dolores eſſent, non comici, niſi adderet, Ex amore. Nemini ego plura acerba eſſe credo. Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. ex præterito de meretrice: ex præſenti de uxore. Heu me infelicẽ.] Ab ipſa ſimplici exclamatione. Hanccine ego uitã.] Ab eo quod ab aduerſis ad aduerſa delatus ſit. *Parſi* Parſi perdere.] Parco conſeruo, parſi facit: Parco ueniam do, peperci. *Peperci* Modo ergo cõtinui, abſtinui ſignificat. Cupidus redeundi domum.] Ab eo quod contra ſpem contigit malum. Heu me infelicem. Lachrymans hoc dicit. Vbi uis gentium agere ætatem.] A malorũ ſuorum comparatiõe. Vbi uis gentium agere ætatem. Magna deteſtatio præſentis loci, eligere quaſuis terras, uel quamuis gentem, potius quàm eam in qua eſt. Virg. Tollite me Teucri, quaſcunq; abducite terras. Et gẽtium hic abundat. Et bene, ubi uis gentiũ agere ætatem: quia ſuprà dixerat, Hancine ego uitam parſi perdere? Nimis enim tragicũ fieret, Satius erat in mari perire. Atq; hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?] Quod ait, lachrymantis eſt. Reſciſcere eſt uix reperire, quod de induſtria fuerat celatum. Nam nos omnes quibus eſt alicunde.] Aut deeſt Apud, ut ſit, apud nos omnes. Aut nos omnes, pro nobis omnibus. Nam nos omnes. Ratio ſuperioris ſenſus. & deeſt Apud, aut penes, aut quid tale. Nam nos omnes quibus eſt. Conſtat hanc σύλληψιν eſſe. retulit enim, Lucro eſt. nõ ad: nos omnes: ſed ad, quibus eſt alicunde. ut ſit ordo, Nam quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos, lucro eſt tempus. hoc eſt, nos omnes. Nam omnes quibus eſt. Hac figura uſus eſt etiã Tullius pro Murena, Prætor quoq; ne ſe pulchrum ac beatum putaret, ei quoq; carmẽ compoſitũ eſt. Nam ille datiuum caſum ſubiecit, cum præpoſuiſſet nominatiuum. Et totum Apollodori eſt: qui ſic ait, * Quibus eſt alicunde. Hoc genus locutionis abſolutum dicitur. Tale eſt apud Virgilium, Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingẽtes Rutulæ ſpectabis cædis aceruos, At ſic.] Sed ſic. At ſic, citius qui te.] At hoc modo, quod ueniſti: & diſcordias eſſe celerius reperire poteris: & quo modo te his ærumnis abſoluas. Et bene expedias ærumnis. aut enim ſoluunt nos curæ abeuntes, aut impediunt & ligant aduenientes. Vt, Soluite corde metum Teucri, ſecludite curas. At ſic citius qui. Sententia cõtraria. nam ſupra ſic collegit, Si ignorare mala ſua, unicuiq; bonũ eſt: ſequitur ut malum ſit, ea cito cognouiſſe. hic per cõtrariũ, Si in aduerſis ſuis ſuccurrere unicuiq; quamprimũ bonum eſt: ſequitur ut cito ea cognouiſſe ſit quamoptimum. Sed nunc aduentum tuũ ambas.] Ne accuſare alteram altera audeat. Rem cognoſces.] Melius eſt rem, quàm litem. Rem cognoſces iram expedies: rurſum in gratiam reſtitues. τρίκωλος ſentẽtia. & bono ordine uſus eſt. prius enim fit querela. deinde ponitur iracundia. poſtremo reditur in conſilium. Leuia ſunt hæc quæ tu pergrauia eſſe.] Genus conſolationis, non à ſubſtantia, ſed à quantitate. nõ dicit non eſſe cauſſam ſolicitudinis, ſed leuem dicit. Quæ tu pergrauia eſſe. Bene additũ contra Leuia, non grauia, ſed pergrauia. Leuia ſunt. A quantitate. Quæ tu in animũ induxti tuum.] Id eſt perſuaſiſti tibi. Quid conſolare me? an quiſquam uſquam.] Vt ſolet in uero amore, ipſa conſolatione ægreſcit dolor. Et ingenioſe: non inquit, dicis, ſed cõſolaris me: & hoc ipſo oſtendis ſcire te quòd miſer ſum. Priuſquam hanc uxorem duxi.] Hoc refert ad illud caput in quo ait, Nemini ego plura acerba eſſe credo ex amore homini unquam oblata.

Priuſquàm hanc uxorem duxi. Ante rem. Habebam alibi animum amori deditum.] An miſer ſit in amore, ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄχρι τέλους. ante rem, in re, & poſt rẽ. Habebã alibi. Grauius dixit Alibi, quàm ſi in meretrice diceret. & maluit alibi dicere, quàm ad meretricem. Quã mihi obtrudit.] *Obtrudo* Recte enim dici potuit, Quomodo ergo uxorem duxit, ſi amabat? Et bene obtrudit, quia inuito. Sic alibi, Aliquid monſtri alunt: Ea quoniam nemini obtrudi poteſt, itur ad me. *Vix* Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐναλλαγὴ tẽporis. Vix me illinc abſtraxi.] Vix, uel multis modis, uel ſtatim ſignificat. *Expedire animum* Atq; expediui animũ meum.] Curæ, ut diximus, aut ligãt aut ſoluunt: ut Virg. Quæ mihi reddat eum, uel eo me ſoluat amantem. Amatoriæ enim, curæ

ra uincula

ræ uincula dicuntur. Vixq́ huc.] Maluit Huc, quàm ad uxorem dicere. Hem, noua res orta eſt, porrò.] Porrò, deinde. & uim habet deinde modò implicationem continuarum miſeriarum referentis. Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porrò ut fiam miſer?] Ordinem ſeruauit allocutionis, in quo à præteritis, à præſentibus, à futuris inducitur perſonæ loquentis oratio. Niſi Porrò ut fiam. Porrò. poſtea, uel in poſtremum. alij, coniunctionem putãt. Pietas iubet.] Apte, quia Ferre dixit, addit Iubet. Tũ uxori obnoxius ſum.] Matris cum dixiſſet, non intulit uxoris: ſed mutauit caſus. Ita olim ſuo me ingenio pertulit.] Olim, ad diuturnitatem retulit, nõ ad ſpaciũ præteriti temporis. Tot meas iniurias.] Hæ ſunt iniuriæ quas ſuprà dixit, Nocte illa prima uirginem non attigit. Quæ cõſecuta eſt nox eam, nihilo magis. Et deinde, Quid intereà ibátne ad Bacchidem? Quotidie. Tot meas iniurias. Aliam uim habet quod dixit, me pertulit: aliam, quod adiecit, iniurias meas: aliam, quod reticuit. Quæ nunquam ullo patefecit loco.] Non dixit Quas, ſed Quæ, ut ad omnia, non ad Iniurias referatur extrema concluſio. Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt.] Bene de ambabus ſentiens, putat magnam cauſſam eſſe, quæ iram fecerit, & iram diuturnam. Quæ tam permanſit diu.] Et à re, & à tempore. Haud quidem hercle parum eſt.] Seruilis ratio & ſordida: & non his reſpondens omnibus quæ dixit Pamphilus, ſed tantum nouiſſimæ parti. Si uis uero ueram rationem exequi.] Verò, uel nomen eſt, uel coniunctio, uel aduerbium. Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, iniurias faciũt.] Iniuriæ faciunt iras, non iræ iniurias. Sed hic facete ἀναστρόφως dixit, ſecundum ſuperiorem rationem increpãs errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine æſtimet iniuriæ quantitatem. Alij Faciunt, probant, oſtendunt, intelligunt. Caute dixit Interdum: plerunq; enim ſic. Parum.] Subaudiendum, neceſſe eſt eueniſſe, uel euenit, nam cõſequens ſentẽtia tollit quod ille dixit, neceſſe eſt. Non maximas quæ maximæ ſunt.] Senſus eſt, in quo primum. non iræ iniurias faciunt: accipiendum eſt. ſecundum, non maximas maximæ. Faciũt pro oſtendunt. Cum de eadem cauſſa.] Obſcurauit elocutionem ſuam: ſed conuenit ſeruo hæc humilitas orationis. nam plenũ erat, ſi diceret, Nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, cum de eiſdem rebus eſt iracundus factus inimiciſſimus. Eſt autẽ pro euenit dixit. & eſt ordo, Sæpe eſt, cum quibus in rebus alius ne iratus quidẽ eſt: de eadem cauſſa iracundus factus eſt inimiciſſimus. Iracundus factus eſt inimiciſſimus. Iratus eſt qui ex aliqua re laceſſitus iraſcitur. Iracundus, qui ex parua nulláue cauſſa præcedente iraſcitur. Pueri inter ſe.] Argumentum à ſimili. Quapropter?] ἀνακλαστικῶς interrogat.

Quia enim qui eos gubernat animus.] αἰτιολογικὴ ἀπόκρισις. Infirmum gerunt.] ἐξηλλαγμένως, ἀντὶ τοῦ Infirmus eſt. Sed ἀνακολουθία iſta conuenit ſeruo. Itidem illæ mulieres ſunt ferme ut pueri.] Artificioſe mulieres à perſona. à ſimilitudine, Pueri. à facto, Iras gerunt. ab accidentibus ſimilitudinis, Animus infirmus. à collatione perſonæ mulieris accidentium, leui ſententia. à facto, Fortaſſe unum aliquod uerbum inter eos iram hanc conciuerit. qua ſententia totum hic ſublatum eſt quod ait, Sed magnũ neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno, unde ira inter eas interceſſit. Fortaſſe unum aliquod uerbum iram hanc conciuiſſe.] Sic Plautus, Fortaſſe te amare ſuſpicauere. Nam ueteres infinitiuo modo adiungebant Fortaſſe. Conciuerit.] Commouerit. Quàm pro leuibus noxis.] Interrogatiue. Noxis, iniurijs, culpis. Itidem illæ mulieres.] Sexus alius, at ingeniũ & ſenſus idem eſt. Et mire ſimilitudinem contulit ad id quod agitur. Iram hanc conciuerit.] Legitur & conſciuiſſe. & rem conſciuiſſe, eſt rem nouã feciſſe. Conſciuerit, decreuerit, fecerit. Curſari rurſum prorſum.] Rurſum proprie retro, Prorſum antè ſignificat. & eſt prouerbiale, ut dicimus, ſurſum deorſum, intro foras, hac illac, & ſimilia: Græci ἄνω κάτω. Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum. Trepidatio, ad uocem refertur loquentium: Curſatio, ad ſonum pedum. Et trepidatur ab his qui morbũ putant: Curſatur ab his qui raptum ſciunt. Tute loqueris, me uetas?] Mire expreſſus eſt mos auſcultantium. Tace obſecro mea gnata.] Non ſolum hic Iuno Lucina non inducitur, ſed etiam ſilentium parturienti inſuper imponitur: quia furtiua conceptio eſt. & tamen eiuſmodi uerba ſunt matris, ut duntaxat argumentum ſcientibus manifeſta ſint: Pamphilo uerò & Parmenoni, tanquam ægram continentis filiam uideantur. Tace obſecro mea gnata. Conceptũ furtiuum furtim cõuenit naſci. Quia perij.] Satis amatorie. Matris uox uiſa eſt.] Omnia hæc quæ ſenſu percipi poſſunt, uiſa dicimus. Virgilius, Viſæq́ canes ululare per umbrã. Vxorem Philumenam pauitare.] Pauitare τὸ ἐξηλλαγμένον.

Pauitare neſcio quid. Pauere & timere, & ad corporis & ad animi perturbationẽ ueteres referebant. Plautus in Bacchidibus, Nã & ex mari timida ecce ego pauitare, ægrotare, quia ſic horruiſſe, ac palpitare uenis. Quia non poteram unà omnia.] Deeſt, dicere. Nullus ſum.] Rurſus ſe infelicem & miſerum appellauit hic. Nullus ſum. ἀφελῶς. Quia nõ poteram unà omnia. Cum ſtomacho pronuntiauit. & deeſt dicere. Nemon' medicũ adduxit.]

Olim

Rurſum prorſum

Trepidatio

Curſatio

Viſa uox

Pauere

Timere

Nullus ſum

Neſcio Scilicet ex quo ſcire poſſes. Neſcio.] Perturbatus Parmeno, idem repetit uerbum. & uerbum aptum eſt perſonæ ſeruili. Ceſſo hinc ire intro?] In uultu proloquium. Sic autẽ agit Poeta, ut grauem morbum in uxore ſuſpectãs maritus, protinus ingrediatur, & partum improuiſus offendit. Quo nam modo Philumena.] Amatoria ἀνωγεῖ. Sic in Phormione, Quod ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te ut diſtrahar, nulla eſt mihi uita expetenda. Nam ſi periculum ullum in te ineſt.] Multũ dixit. Si in te periculum ineſt, me perijſſe non dubito, tantus autem affectus non eſt mariti tãtum, ſed amatoris quoq;. Nam ſi periculum ullum. Non permiſit amor dicere perituram: ſed ſi periculũ. Offendam affectam.] *Affecta* Laſſam poſſeſſamq; morbo. ab eo quod eſt affici: unde affectus dicuntur: propter quos affi- *Affectus* cimur. Non uſus facto eſt mihi.] Vide artificem Terentium, quẽadmodum aliàs per Pam- *Non uſus facto* philũ, aliàs per ipſum Parmenonẽ, inuenit quemadmodũ neſciat à cæteris, uirginẽ ante nuptias ab ipſo Pamphilo uitiatã eſſe. Non uſus facto. Non utile. Facto abundat. Nam inuiſos omes nos eſſe illis ſentio. Acutè eiuſmodi cauſam reperit, quæ uel hominẽ curioſum cõtineret: quæq; nõ Parmenonẽ modo, ſed mox etiã Soſtratã arceat ab ingreſſu. Heri nemo uoluit Soſtratam.] Quaſi alius dixerit, Vnde intelligis? Heri nemo uoluit Soſtratã. Argumentum odij. Maxime heri cauſſa mei.] Bene maxime: qui & propter ipſam, uel propter inuidiã ſocrus, non uelit fieri grauiorẽ morbum. Seruum introiſſe ilicò. Mire ut crimino- *Comminiſci* ſius, ſuſpicioſumq; ſit: nõ Lachetis, aut Pamphili ſeruum, ſed Soſtratæ: nec Parmenonẽ ſaltem. Comminiſcentur.] Dicẽt, cum confinxerint. Capiti atq; ætati illorum.] Bene τῷ εὐφημισμῷ maluit Illorum quàm Puellæ dicere: quod utiq; intelligitur. Qui.] Qui, unde. Hera.] Soſtrata in litem. Ego uerò in magnum malum.] In quæſtionis tormenta.

ACTVS III. SCENA II

Iambici quadrati catalectici.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

S. NESCIO quid iamdudum hic audio tumultuari miſera.
Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggraueſcat·
Quod te Æſculapi, & te Salus, nequid ſit huius, oro.
Nunc ad eam uiſam. PAR. heus Soſtrata. S. hem. PAR. iterum iſtinc excludere.
S. Ehem Parmeno tũne hic eras? perij, quid faciam miſera?
Non uiſam uxorem Pamphili, cum in proximo hic ſit ægra?
PAM. Non uiſas, nec mittas quidem uiſendi cauſſa quenquam,
NAM QVI AMAT cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè dico·
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius introijt uidere, ut uenit, quid agat.
S. Quid ais? an uenit Pãphilus? PAR. uenit. S. dis habeo gratias. *Troch.cata.*
Hem iſtoc uerbo animus mihi redijt· & cura ex corde exceſſit. *Iamb.cata.*
PAR. Iam ea te cauſſa maximè huc nunc introire nolo·
Nam ſi remittent quidpiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter uos interuenit: unde ortum eſt initium iræ·
Atq; eccum uideo ipſum egredi· quàm triſtis eſt? S. ó mi gnate.
PAM. Mea mater ſalue. S. gaudeo ueniſſe ſaluum· ſaluane
Philumena eſt? PAM. meliuſcula eſt. S. utinam iſtuc ita Di faxint·
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. rectè mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi· an dolor repente inuaſit?

Ità

PAM. Ità factum eſt. S. quid morbi eſt? PAM. febris. S. quotidiana?
PAM. ità aiunt.
I ſodes intrò, conſequar iam te mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atq; his onera adiuta.
PAR. Quid? non ſciunt ipſi uiam, domum qua redeant? PAM. ceſſas?

NEſcio quid iãdudum hic audio tumultuari.] In hac ſcena quaſi quædam deliberatio eſt cõtinens ſuaſionis, diſſuaſionisq́ partes, quas in ſubditis conſiderabimus. Hic. Quia nimis uicini ſunt. Magis morbus aggraueſcat. Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues ſunt dicti. Virg. Vbi aut morbo grauis, aut iã ſegnior annis Deficit. Salluſt. Morbi graues ob inediam inſolitam ueſcentibus. Male metuo ne Philumena magis.] Inſtat Terẽtius bonã ſocrũ facere, ut bonam meretricẽ faciat.

Quod te Aeſculapi, & te ſalus.] Deeſt Propter: ut ſit, propter quod. Nunc ad eam uiſam. Sic Virgilius, Reſpice ad hæc. Hem.] Interiectio eſt nouas res audientis. Heus Soſtrata.] Vide quemadmodum per ſe ipſum Parmeno: per Parmenonem arceatur Soſtrata: quæ neq; deeſſe propter officium, neq; ingredi propter ſoctum inducitur. Iterum iſtinc excludere.] Bene iterum: ut illi pudorẽ incuteret repetitione iniuriæ. Et memoriter: iam enim dixit, Noſtra ilico it uiſere ad eam. admiſit nemo. Et ſimul uide quàm uehementius ad iniuriam ſonet Excludi, quàm non admitti. Ehem Parmeno.] Ehem interiectio eſt eius quæ commota ſit noua re. Non uiſam uxorem Pamphili.] Vt dixit ſuprà, ſeruum Soſtratæ, non Parmenonem: ſic hic, uxorem Pamphili dixit magis, quam Philumenam. ut animum & officium eiuſdem ſocrus, & matris breuiter demonſtraret. Non uiſas.] Vnam rem Soſtrata conſuluit: hic de duabus reſpondet. nanque & illam non uult ingredi, & cauet ne ipſe mittatur. & bene, Quenquam: ne aperte pro ſe loqui uideatur. Nam qui amat cui odio ipſus eſt. Aliam cauſſam ſubiunxit: quia durum fuerat ipſi Soſtratæ dici quod ſupra dictum eſt. Nam qui amat. Cauſſa à ſententia morali. Cui odio ipſus eſt. Deeſt Eam, uel Eum. Et illi moleſtiam affert.] Bene hoc adiecit: ne qui amat, hoc dicat, Laborem, dum promerear quem amo. Tum autem filius tuus.] Alia cauſſa ab euentu. Videre, ue uenit quid agat.] Quod ſuprà, uiſere. an uiſere officij eſt, apud agros: uidere, cognitionis? & ideo additum, quid agat. An uenit Pamphilus?] Bene imitatur affectum. Hem.] Interiectio fœminina ac matronalis. Ex corde exceſſit.] Geminauit præpoſitionem. Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.] Hoc ualidiſſimum ad diſſuadendum fuit.

Nunc huc introire nolo. Cur ſi uenit Pamphilus, non ſit introeundum, cauſſa narratur. Nam ſi remittent quippiam.] Verbum actiuum quaſi neutrum poſuit. Philumenæ dolores.] ἀφαμαλῶς errat. non enim uerè dolor morbi eſt, cum ſit partus. Scio, continuo ſola ſoli. Vt, Haud (credo) inuiſus cœleſtibus, auras Vitales carpis. Et ſic, ſola ſoli dicitur, quomodo præſens præſenti. ſic Virgilius, Illum abſens abſentem auditq́, uidetq́. Vnde ortum eſt.] ἀνακόλουθον tertium. Quæ inter uos interuenit.] Melius ſic, quàm ſi diceret, quæ illi feceris. Quàm triſtis eſt?] χαρακτηρισμὸς locuturi Pamphili. O mi gnate.] Ordo eſt, ò mi gnate, gaudeo te ſaluum ueniſſe: ſed intercedit Pamphilus triſtis. Saluáne Philumena eſt? Cito probat Pamphilo ſe amare nurum, cum poſt ſalutationem nihil prius, quàm de ſalute uxoris eius inquirat. Saluáne Philumena eſt? Mire obuiam ſibi exeuntem filium nihil aliud, niſi de Philumena interrogauit, ut oſtenderet eius morbum curæ ſibi eſſe. Meliuſcula eſt.] Verum eſt, quantum ad morbum pertinet. Meliuſcula eſt. Hoc & ad morbũ, & ad euentum partitudinis uerum eſt. ità non mentitur Pamphilus matri. Vtinam iſtuc ita Dij faxint.] Diligentiore officio loquitur, ut rea apud filiũ ſocrus. Quid tu igitur lacrumas? Locus ab eo quod agitur: quo ſignificat, ſi ita eſt, quare ergo tu triſtis es? Recte mater.] Sic dicimus, cũ ſine iniuria interrogãtis aliquid reticemus. Et bene additũ Mater: ut duritia reticentiæ blando nomine molliretur. Alij Recte ſic accipiũt, ut intelligant, nihil eſt mali. Quid fuit tumulti?] Antiqui ſic declinauerunt, tumulti, ſenati. ut Salluſt. Decretũ ſenati fit. Dic mihi.] Dic, uerbũ eſt inſtãtis audire, & curioſius interrogãtis. Virg. Dic mihi Dameta, cuiũ pecus? Dolor repente inuaſit.] Proprie inuaſit, quia repente. Ita factum eſt.] Moris eſt aſſentiri ad dicta interrogantium, qui quæ uera ſunt, celant. Ita aiunt.] Bene alijs aſcripſit: ſi falſum ſit, ut ipſis aſcribatur mendaciũ. Ita aiunt. In hac tota interrogatione, & reſpõſione colorem induxit ſecretũ, ægre obiurgantis. Ita aiunt. Religioſe mendaciũ ad rumorem retulit. aiunt inquit: ne ipſe falſum dicere uideretur. I ſodes intro.] Metuit, ne ingrediatur mater ad ſoceros: & ideo dicit, I ſodes intrò. Et apparet Intro dicẽtem, manu annuere, ut do-

Morbi graues · *Quod te* · *Excludi* · *Ehem* · *Viſere* · *Videre* · *Remittere aliquid* · *ſola ſoli* · *Meliuſcula eſt* · *Recte* · *Inuaſit repente* · *Intro*

mum redeat: & ſimul quo magis faciat, addit cauſſam. Cõſequar iam te mea mater.] Adiecit & tempus Iam. Mea neceſſario additum: mea mater. Et Sodes, quia I intro durum eſt.

Fiat — Fiat.] Abiens dixit hoc mater, fiat: ne omnino iuſſis alienis parere uideatur: quaſi imperemus & nos, quæ nos ipſi facturi ſumus. Tu pueris curre Parmeno obuiam.] Probabilis cauſſa: qua ablegat etiam Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et ſimul notandum, quòd in hac fabula ridicule uexatur uſq; ad ultimum ſeruus, & ablegatur, cum ſit &

Adiuta eis onera — piger, & curioſus. Atq; eis onera adiuta.] Locutio antiqua figurata. Et eſt μετωνυμία, pro ipſos onera portantes, eis onera adiuta. Quid? non ſciunt ipſi uiam domũ qua redeant?] Iam uide quemadmodum ſeruetur Parmenoni perſona loquacis, curioſi, pigri. Domum, aduerbiale eſt. Domum quá redeant?] Quaſi locum ſignificet, uidebitur reliquum præceptum ſeruus non audiuiſſe. Sin audiuit, Qua, quomodo, intelligemus. id eſt quemadmodũ onus portent de naui, ut, Quid fieret, & quá fieret. Ceſſas?] De induſtria omnes ablegauit ſuos, ut nõ audirẽt quæ intus poſt ſcenã ſunt acta: quæ tamẽ populo eſt narraturus.

ACTVS III. SCENA III.

Trochaici octonarij catalectici, & Senarij 6

PAMPHILVS

NEQVEO mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus,
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intrò ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me uiſurum affectam, ac ſenſi eſſe uxorem hei mihi
Poſtquàm me aſpexere ancillæ aduenisſe, ilico omnes ſimul
Lætæ exclamant, uenit, id quod me repente aſpexerant.
Sed continuò uoltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.
Vna illarum forte intereà properè præcurrit nuntians
Me ueniſſe ego eius uidendi cupidus, recta conſequor.
Poſtquàm introij, extemplo eius morbum cognoui miſer.
Nam neq; ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat.
Neq; uoce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquàm aſpexi, ó facinus indignum inquam, & corripui ilico
Me inde lacrumans, incredibili re atq; atroci percitus.
Mater conſequitur iam ut limen exirem, ad genua accidit
Lacrumans miſera miſeritum eſt. profectò hoc ſic eſt, ut puto.
OMNIBVS NOBIS ut res dant ſeſe, ita magni, atq; humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit.
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſſam uides.
Nam uitium eſt oblatum uirgini olim ab neſcio quo improbo.
Nunc huc confugit, te atq; alios partum ut celaret ſuum.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæq; Fors fortuna eſt inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, uti
Aduorſa eius per te tecta, tacitaq; apud omnes ſient.

Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mi Pamphile:
Sine labore hanc gratiam te, uti ſibi des pro illa nunc, rogat.
Cæterum de reducenda id facias, quod in rem ſit tuam,
Parturire eam, neq; grauidam eſſe ex re ſolus conſcius.
Nam aiunt tecum pòſt duobus concubuiſſe eam mēſibus.
Tum poſtquàm ad te uenit, menſis hic agitur iam ſeptimus,
Quod te ſcire ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt Pamphile,
Maximè uolo, docę operam, ut clam partus eueniat patrem,
Atq; adeò omneis. ſed ſi fieri id non poteſt quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod uerisimile eſt, ex te rectè eum natum putent.
Continuo exponetur. hic tibi nihil eſt quidquam incommodi.
Et illi miſeræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſeruare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id uerò neutiquàm honeſtum eſſe arbitror:
Nec faciam. etſi amor me grauiter, conſuetudoq; tenet.
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt uita cum in mentem uenit,
Solitudoq;. ó fortuna ut nunquam perpetuò es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris. hunc minime eſt opus *Senarij*
In hac re adeſſe. nam olim ſoli credidi
Ea me abſtinuiſſe in principio, cum data eſt.
Vereor ſi clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intellegar. aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

NEqueo mearum rerum initium ullum inuenire idoneum.] In hac ſcena cōque-
ſtio eſt ad deliberationem deſcendens, an habeat Pamphilus, an excludat uxo-
rem: in qua tota oratio Pamphili ad argumentum ſpectans, amatoria magis,
quàm maritalis eſt. nam aliter non perueniretur ad ultimam cognitionem o-
mnium rerum: niſi adoleſcens furtiuum conceptum uxoris, & partum, aliquan-
to lentius, quàm coniugalis dolor expetit, tolerauiſſet. Nequeo mearum rerum. Hæc eſt
Homerica illa * Nequeo mearum rerum initium. Hoc principium magna δει-
νολογίᾳ oneratur: ut oſtendantur ærumnæ & multæ & graues. Idoneum. Aptum, conue- *Idoneus*
niens. Vnde.] A quo. Partim quæ perſpexi his oculis.] His, quaſi miſeris, uult intelligi, *Perſpexi his*
quibus perſpexi, uel audiui mala. An ſic dictum eſt, ut apud Virgilium, Vocemq; his auri- *oculis*
bus hauſit? Qua me propter exanimatum.] Inter exanimatum & exanimum hoc inter- *Exanimatus*
eſt, Exanimatus eſt conterritus, conturbatus. Vt, Sed quid nam Pamphilum exanimatum
uideo? Et Virgilius, Examinata ſequens impingeret agmina muris. Exanimus uerò, eſt oc- *Exanimus*
ciſus, ut Virgilius, Corpus ubi exanimi poſitum Pallātis Acetes Seruabat ſenior. Me in- *Corripui me*
tro ut corripui.] Raptim ingreſſus ſum. Timidus.] Pro timens. nomen loco participij. *intro*
Morbo me uiſurum affectam.] Quia & hic morbus eſt. Hei mihi.] Interiectio dolen-
tis eſt. Virgilius, Eloquar, an ſileam? Et dicitur hæc figura, ἀπορία. Hei mihi. Mire interpo-
ſuit χαρακτηρισμόν. Id quod me repente.] Deeſt Propter. ut ſit, propter id: ac per hoc, ideo.
Id quod me repente aſpexerant. Cauſſa cur lætæ exclamauerint. id ergo, ob id. Sed
continuo uoltum earum ſenſi immutari omnium.] Mire Pamphilus etiam ancillarum

metu

metu impellitur,ut alienum naſci puerum ſuſpicetur:nec ullo modo in memoriam redeat
hanc ſe puellam, uel huiuſmodi uitiaſſe. Vultum earum. Quæ uiderint. Fors obtule/
rat.Offerri dicuntur tam bona quàm mala, ſi inſperata obijciantur aſpectibus. Obtule/
Offerri rat.] Oblatum dicitur in utranq; partem,quicquid expectationem præuenit. Ego eius ui
Oblatum dendi cupidus.] Non erit plena uis repẽtini doloris,ſi aliquid præſentiens ſuſpicaſ. & ideo
Recta addidit,Ego eius uidendæ cupidus. Recta conſequor.] Abſolute,& ſine adiectione. non
enim addidit Via. Extemplo eius morbum.] Morbum mitiore animo,quàm uitiũ dixit,
aut probrum.Et recte:quia dixit,Alio me ſuſpicans morbo uiſurum affectam,ac ſenſi, eſſe
Spatium uxorem. Spatium.] Morã. Ac res monebat.] Partus. O facinus indignum.] Facinus
indignum, non ad illam, hoc eſt Philumenam,ſed ad autorem uitij refertur. Et corripui
ilico.] Ardens ſcilicet dolore.& eſt cauſſa cur cito exierit. Lacrumans.] Non furens,ſed la
Atrox chrymans.non iratus,ſed miſertus. Atq; atroci.] Id eſt,uehementi. Mater conſequitur
iam ut limen exirem,ad genua accidit miſera.] Oſtẽdit affectum miſericordiæ ſuæ,matrem
Miſeritũ eſt potius dicendo,quàm Myrrhinam,& addendo miſeram. Miſeritũ eſt.] Vt recte ſuprà di/
Accidere ad ctum ſic de illo,Pium & pudicum ingenium narras Pamphili. Ad genua accidit.] Accide
genua re,eſt geſtu corporis oſtendere humilitatem cadentis:propter Ad quod eſt iuxta,& cadere.
Salluſtius autem ſine præpoſitione dixit, Quã accidam,aut quo? Lacrumans miſera.]
Miſerabiliter ſe habens. Miſeritum eſt.Hoc ipſe ſibi. Omnibus nobis ut res dant ſeſe,ita
magni atq; humiles ſumus.] Mire dixit,dant ſeſe. Homerus * Sed hic Seſe illo &
ualidius dixit:& eſt hæc καθολικὴ ſententia. Apollodorus. * O mi Pamphile,
abs te quamobrem hæc abierit.] A nomine,& blandimento mire:quia ſecreta cõfitetur. ut
Virgilius,Anna (fatebor enim) miſeri poſt fata Sichei.A principio idem elaborauit,ut ad/
uerſus pudorem conſcientia & uoce,& confeſſione duraret. O mi Pamphile abs te quam
obrem hæc abierit. Venialis ſtatus:in quo confeſſio eſt, & precatio. Abs te quamobrem.
Morale blandimentum ante confeſſionem. Nam uitium.] Eſt confeſſio. Nam uitium
eſt oblatum.Cœpit à cauſſa. Oblatum.] Ad repentina pertinere,ſuperius annotauimus.
Oblatum.Quaſi non expectanti,& nolenti Virgini.] Quaſi quæ falli poſſet. Olim.]
Recte olim:quia facilis uenia circa uetera iam delicta. unde tentat temporis longinquitatẽ
extenuare peccatum.Olim ergo,ante menſes nouem. Ab neſcio quo improbo.] Mire
contempſit perſonam,dicendo,neſcio quo:id eſt neſcio,quem dixit:ut oſtendat ignobilem et
ita abiectum.nam ſi nomẽ illi eſt,habet & dignitatem:ut,Et nos aliquod nomenq; decuſq;
Nequeo quin Geſſimus.Et ne placere uideatur is qui fecit,improbum dixit. Nequeo quin lachrymem
lachrymem miſer.] Videtur quaſi diſtillantes fletus detergere. Nequeo. Deeſt continere. Sed cum
Fortuna orata eius.] Bona παρένθεσις. Quæq; fors fortuna.] Precatio. Fors fortuna. ὀψίμ. Id eſt
ſubita fortuna.Et fortuna,in incerto:Fors fortuna,in bono ponitur. Virgilius, Si qua in te
Fors fortuna fortuna fuiſſet.Et ipſe, O Fors fortuna. Per eam te obteſtamur.] Oratorie inducunſ,& pro
Obteſtor tacentibus preces. Per eam te obteſtamur ambæ.Obteſtatio,eſt precatio cũ mentione ea/
rum rerum per quas petimus:ut,Per euerſæ genitor fumantia Troiæ Excidia obteſtor. Si
ius,ſi fas eſt.] Vtrum hoc inuidioſe:an quaſi fœmina quæ leges neſciat. Vti aduerſa eius.]
Tecta Mire nõ crimẽ:ſed aduerſa. Per te tecta,tacitaq;.] Tecta,ſi reducis:Tacita,ſi repudias ſub
Tacita alia excuſatione.An idem ſignificãt:an potius,neq; re,neq; uerbo indices:an tecta, ne uide
antur:tacita,ne dicantur? Si unquam erga te.] Virg.Si conceſſa peto,ſi dãt ea mœnia Par
cæ.Terent.Si te in germani fratris dilexi loco:ſiue hæc te ſolũ ſemper fecit maxumi. Si un
quã erga te.Ab anteacta uita. Tecta,tacitaq;.Tecta ſint,ne hæc alij ſciant:tacita,ne ipſe indi
cet. Vti ſibi des pro illa.] Subaudiſ,gratia. Cæterũ de reducẽda.] Tentat etiã hoc perſua
dere,ſed oratorie,& uerecũde.Et mire,de reducẽda dixit.nõ de reſpuenda. Quod in rem
ſit tuam.] Nam niſi reducatur,reddenda dos erit. Solus cõſcius.] A poſſibili.nam hoc no
mine oſtendit tacere eum poſſe,quòd conſcius ſit ipſe ſolus. Nam aiũt.] Honeſtius aiunt,
pro ait,dixit.nam quis aut ſcire,aut dicere potuit,niſi Philumena?ergo recte: aiunt enim po
tius honeſtũ eſt,quàm ait. Pòſt duobus concubuiſſe eam menſibus.] Pòſt duobus, ſimpli/
citer accipiendum,nõ poſt duos.eſt enim ἀναστροφὴ, pro duobus poſt. id eſt,nõ ſtatim ut nu/
pta ſit,ſed poſtq; nupta eſt,poſt duos menſes nuptiarũ:ut ſint reliqui quinq; mẽſes. Et hinc
apparet.ante duos menſes,priuſq; cum Pamphilo concũberet,uitiatã,quatuor mẽſibus cũ
Pamphilo fuiſſe:ex quibus,duobus poſterioribus amatã eſſe:reliquis tribus peregrinatum
fuiſſe Pãphilũ.An poſt duobus,pro poſt duos?ut Plautus,Poſt principio deniq;.& Poſt pau
Aborſa eſt lo. Quod te ſcire ipſa indicat res.] Quia cõtriſtatus corripuiſti te foras. Partus eueniat.]
Abortũ fecit Philumenæ ſcilicet. Abortũ eſſe.] Non eſt latinũ aborſa eſt,ſed abortũ fecit. Abortũ eſſe.
E re nata Deeſt Natum,uel Factum:uel abſolute.quomodo dicimus,è re nata. uel quemadmodũ di/
cimus,ex te mihi orta eſt iniuria. Dicã abortum eſſe. Rationabiliter dixit.ſit enim abortus
menſe

menſe ſeptimo ſine pernicie fœminæ. Suſpectũ fore.] Suſpicabilem,ſuſpicioſum. Ex te *Suſpectus* recte eum natum putent.] Noue dixit natum abortum:quaſi abortus naſcatur. Natum ergo pro facto,conceptoq́ dixit. Hic tibi nihil eſt quidquam incommodi.] Cum alienus exponitur, & non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non fit mentio: quia Pamphili filius inuenietur,cum ei etiam per patrem puellæ Poeta ſuccurrit. Exponetur. Ad mortem ſcilicet. *Exponere* Hic tibi nihil eſt quicquam incommodi.] Ab utili. & eſt παρίσων quartum:ut, Nihil ui di quicquam lætius. Et illi miſeræ indigne.] Vt non ſit ἀνακόλουθον, ſuperiori uerſui ✣ Et addendum eſt:ut ſit, Et tibi nihil eſt quicquam incommodi. Factam iniuriam.] Mire iniuriam dixit:ut non contemnenda ſit,ſed tollenda. Pollicitus ſum.] Plus quàm promiſi.

Et illi miſeræ.] Concluſio per enumerationem. Et nõ lædẽris, inquit, & proderis miſeræ.

Quod dixi.] Quod promiſi. Id uerò neutiquam honeſtum eſſe arbitror.] Neutiquam *Neutiquam* non eſt omnino negatiuum,ſed aliquid aſſenſionis habet. eſt enim neutiquam, non nimis, non ualde. Nec faciam.] Bene addidit, nec faciam. multa enim etiam inhoneſta amore ſuſcipimus. *Etſi* Etſi me amor grauiter,conſuetudoq́ tenet.] Hoc cum gemitu. Etſi non eſt complexiuum,neque præpoſitiuum,ſed ſubiunctiuum,id eſt pro tametſi. Amor me grauiter, conſuetudoq́. Quæ duæ res contra honeſtum & utile ualidiſſimæ. Et bene Tenet, non tenuit. Lacrumo quæ poſthac futura eſt uita.] Bene propenſior in affectum eſt,ut ueriſimile fiat:potuiſſe reticere. Et Lacrumo non pendet à ſuperiori,ſed interpoſitis diu fletibus dixit. Lacrumo quæ poſthac. Quæ, modo uim pronominis non tenet:ſed querelæ. Et lacrumo ſic dixit,ut Virgilius, Sic effata ſinum lacrumis impleuit obortis: Et eſt ordo, Lacrumo, cum in mentem uenit. O fortuna.] Hic fortunam, pro bona poſuit. Vt nunquam perpetuo es bona.] Legitur & Data. nam & hic pro bona intelligitur neceſſario. Idem nunc operam huic dabo.] Si idem:ego. Si eidem: hoc eſt amori. Operam dabo. Difficultatem *Operam dare* rei oſtendit, dicendo, operam dabo. Adeſt Parmeno cum pueris.] Quia idem Parmeno eſt ſecretorum conſcius, addidit, cum pueris. Minime eſt opus.] Id eſt omnino non eſt opus. Aliquò mihi eſt hinc ablegandus, dum parit Philumena.] In tota comœdia nõ ceſſabit, cum ſic piger: nec reſciſcet aliquid, cum ſit curioſus Parmeno. Dum parit Philumena. Dum aliàs dummodo: aliàs donec. nunc, quandiu.

ACTVS III. SCENA IIII

Senarij & unus quadratus.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS

PAR. AIn' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?
S. Non hercle Parmeno uerbis dici poteſt
Tantum,quàm re ipſa nauigare incommodum eſt.
PAR. Itáne eſt? S. ó fortunate,neſcis quid mali
Præterieris,qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam alias ut † omittam miſerias,unam hanc uide: *al. mittam*
Dies triginta,aut plus eo in naui fui,
Cum interea ſemper mortem expectabam miſer:
Ita uſquè aduorſa tempeſtate uſi ſumus.
PAR. Odioſum.. S. haud clam me eſt. denicq́ hercle aufugerim
Potius,quàm redeam,ſi eò mihi redeundum ſiet.
PAR. Olim quidem te cauſſæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere,ut faceres Soſia.
Sed Pamphilum ipſum uideo ſtare ante oſtium.
Ite intrò: ego hunc adibo,ſi quid me uelit.
Here etiam tu hic ſtas? PAM. equidem te expecto. PAR. quid eſt?
PAM. In arcem tranſcurſo opus eſt. PAR. cui homini? PAM. tibi.

In arcem?

PAR. In arcem? quid eó? PAM. Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum unà aduectus eſt, conueni.
PAR. Perij: uouiſſe hunc dicam, ſi ſaluos domum
Rediſſet unquam, ut me ambulando rumperet?
PAM. Quid ceſſas? PAR. quid uis dicam? an conueniam modó?
PAM. Imò, quòd conſtitui me hodie conuenturum eum,
Non poſſe, ne me fruſtra illic expectet, uola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam ut noueris.
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.
PAR. Cadaueroſa facies. Dij illum perduint.
Quid ſi non ueniet? maneámne uſq; ad ueſperum?
PAM. Maneto. curre. PAR. non queo. ita defeſſus ſum.
PAM. Ille abijt. quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum. nam me miſeret mulieris.
Quod potero faciam, tamen ut pietatem colam.
Nam me parenti potius, quàm amori obſequi
Oportet. atat eccum Phidippum, & patrem
Video. horſum pergunt. quid dicam hiſce incertus ſum.

Ain' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?] Alia ratio eſt currẽtis ad argumenta: alia actuum Comicorum. ſed perfecti Poetæ eſt ita ſeruire argumento, ut tamen ſpectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac ſcena, donec perueniat ad Pamphilum Parmeno, hoc αἴνιγμα inducitur, cum hoc oſtenditur
Ain tu! quid mali ſit nauigatio. Ain' tu. Pro ais'ne tu? Et ſic iam aliquid dixiſſe magni in præcedenti oratione ex reſpondentis ſermone demonſtratur. Ain' tu. In ſcena naſcitur oratio: aut in ſcenam defertur. Tantum, quàm re ipſa nauigare incõmodum eſt.] ἀνακόλουθον quartum. non enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis formas ſe uertet in omnes: Tanto nate magis contende tenacia uincla. O fortunate, neſcis quid mali præterieris.] Bene maiori affectu, dicens ò fortunate, quàm ſi reſpõderet, Ita.
Ingreſſus Qui nunquã es ingreſſus mare.] Proprie dixit, ingreſſus. nam qui iam nauigauit, egreſ-
mare ſus dicitur. ſic Virg. Egreſſi optata potiũtur Troes arena. Nam aliás ut omittã miſerias.]
Egreſſus παράλειψις oratoria. Et miſerias: nauigationis ſcilicet. Dies triginta.] Accuſatiuus caſus plenum numerum & cõtinuationem rei ſignificat. Dies triginta, aut plus eo in naui fui.] Hoc exitioſum uel ſine periculo uideri poteſt. Sed uide quid addat, Aut plus eo in naui. Abſolute eo. ut alibi, Annos ſexaginta natus eſt, aut plus eo, ut conijcio. Semper mortem expecta-
Semper bam miſer.] Dura eſt expectatio mali. Virgilius, Incluſi pœnam expectant. Semper mor-
Vſq; tem expectabam. Id eſt horis omnibus, cũ continuatione triginta dierum. Ita uſq;.] Vſq;,
Odioſum uel diu. uel ualde. Odioſum.] Eſſe ſcilicet in mari triginta dies. Et nomẽ pro aduerbio poſuit: odioſum pro odioſe. Haud clam me eſt.] αὐτὸς, pro ego maxime intelligo q̃ odioſum ſit. Nam qui iungunt, & ſic legunt, errant, & nõ intelligunt. Aufugerim.] Coniunctiuũ
Promiſſiuus modum poſuit pro indicatiuo futuro uel, ut alij dicunt, promiſſiuo. Aufugerim. Sic ue-
modus teres, quod nos fugerim. Olim quidem te cauſſæ impellebant leues.] Mire in ſeruum fugitiuum, qui ob uitium huiuſmodi, non ob cauſam fugiat. Et bene leues dixit. hæc enim non eſt leuis. Quod nũc minitare facere.] Vt ſit ordo, Olim quidem te cauſſæ impellebant leues Soſia, ut faceres quod nunc minitaris facere hac occaſione, Artificioſe. & in Andria ſic ait recuſanti periurium ſeruo Myſis, Noua nũc religio in te inceſſit. Facere. Vt faceres. Comicum eſt, & Terentianum. Sed Pamphilum ipſum uideo.] Ipſum à quo miſſus ſum. uel dominum: ut Græci dicunt αὐτὸν Ego hunc adibo.] Vel noua curioſitate ait Parmeno.
Equidem te expecto.] Bene excepit Pamphilus Parmenonem, ut uideatur uera dicturus. Equidem te expecto. Apparet Pamphilum Parmenonis abſentiam deſiderare: eo

quòd

quod nunc prior Parmenonem alloquitur. In arcem tranſcurſo opus eſt.] Oſtēdit quàm longe ſit,cum in arcem dicat.Et bene,in arcem,quam Minerua condidit. Tranſcurſo.Pro tranſcurrere. Cui homini?Hæc uerba cum ſua pronuntiatione uim recuſationis in ſe continent. Cui homini?Cum recuſatione pronuntiandum.& eſt pigri reſponſio , laborem ad alium transferentis. In arcem?Pronuntia:ut oſtendat quàm longe ſit in arcem tranſcurrere. Qui mecum unà aduectus eſt.] Apparet eum cum eo aliquid negotij habere, cum dicit,Qui mecum unà eſt aduectus. Vouiſſe hunc dicam. ſi saluus domum rediſſet unquam.] Facete dixit.More enim hoc fit eorū qui longis itineribus maris periclitati , uouent aliquid ſi peruenerint.Et conuenit hoc Pamphilo:quem ſuprà male nauigaſſe audierat.

. Quid uis nuntiem?an conueniam modo?] Non enim mandauerat quicquam , qui ſine cauſa mittebat,oblitus bene diſſimulare:ut qui mentiuntur.Et ſic pronuntiandum,An conueniam modo:ut reprehendere dominum Parmeno uideatur. Imò,quod conſtitui me hodie.] Deeſt,nuntia.& ſumitur à ſuperiori ſententia, qua dixit , Quid uis nuntiem? An conueniam modo? εἰρωνικῶς dixit.Nam nō hoc interrogantis ſimpliciter. Imò, quod conſtitui me hodie.Apparet eum hanc conquiſitam , & uix corraſam inueniſſe cauſam. Vola.] δι᾽ ὑπερβολῆς uſus eſt.ita curras ut uolare magis,quàm currere uidearis . Et antea tranſcurrere iuſſerat:nunc adiecit imperio.Nam non curre,ſed uola. At non noui hominis faciem.] Moralis expreſſio pigritiæ in tot excuſationibus poſita eſt. At faciam ut noueris.] Stomachoſe pronuntiandum At.quod & Pamphilus repetit,dicens,At faciam ut noueris. *Volare*

Magnus,rubicundus,criſpus,cæſius, craſſus.] Præparatio. συναθροισμός. Et aceruo ſine cōiunctiuo eſt uſus. Magnus,rubicundus.Imperite Terentium de Myconio criſpum dixiſſe aiunt: cum Apollodorus caluum dixerit : quod proprium Myconijs eſt.ut Lucilius, Myconi omnis calua iuuentus . Vnde etiam prouerbium Græcum, Μυκόνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto ſcientem facetius Myconium criſpum dixiſſe. Cæſius.Glaucis oculis, quaſi felis oculos habens & glaucos. Cadaueroſa facies.] Subliuida, ac perſonata rubore,& liuore. Rubicundi enim & craſſam faciem ſæpe habent:quod eſt proprium cadaueris. Poteſt & pulpoſa intelligi , & craſſa , quaſi cadaueroſa . Caro enim dicta eſt eo quòd careat anima.Et caro propriè dicitur mortuorum. Virgilius,Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti , quòd carnes ex homine faciant. Pulpa uerò , proprie ea quæ manducatur,eo quòd pulſetur,& conſcindatur.Poteſt & r pro d poni:ut caro ſit dicta quaſi cado.ut Virgilius,Belloq; caduci Dardanidæ.quòd iam ſcilicet ſine anima ſit,& cadat. Di illum perdiunt.] More pigrorum male optat ei propter quem mittitur. Quid ſi non ueniet?] Omnia dicit,ne eat. Maneto.curre.] Etiam Pamphilus tanquam de induſtria perſeuerat. *ſυναθροιſμός.* *Cæſius* *Cadaueroſa facies* *Caro* *Carnifices* *Pulpa*

Non queo,ita defeſſus ſum.] Hoc in geſtu,& ſpectaculo plus eſt.nam in ſenſu & autor exprimit laſſitudinem. Ille abijt.] Quaſi dicat,licet iam loqui. Ille abijt . Quaſi cum difficultate completam rem oſtendit hoc dicto. Suæ gnatæ partum.] ἐκφώνησις Quod potero faciam.] Id eſt celabo quantum potero.an quaſi proijciens curas,& feſſus angore dixit, Quod potero faciam : id eſt ſi potero.cedam amori ?& rurſus tanquam pietatis admonitus,adiecit exceptionem,Tamen ut pietatem colam.Seruat enim in illo amorem Poeta:cuius non pœnitebit,re cognita,& errore ſublato. Quod potero , faciam.Id eſt amori obſequar.nam miſericordia mulieris de amore deſcendit. Quod potero faciam . Apparet hoc dictum defectus eſſe,non uirtutis. Tamen ut pietatem colam . Recordatus eſt læſam matrem eſſe ab uxore:hoc enim credit:& ideo ſe ad exceptionem reuocauit , Ita ſe amori cedere oportere,ut non obliuiſcatur omnino pietatis.Et bene in eam cauſam contulit neceſſitatem non reducendæ uxoris,quæ inuenietur nulla eſſe.Sunt tamen qui manente eadem ſententia,totum hoc iungunt,Quod potero,faciam tamen ut pietatem colam: hoc eſt, in quantum potero dabo operam aduerſus amorem , ut omiſſo eo , pietatem colam.Et ſubiungitur cauſſa. Tamen ut pietatem colam.Deeſt Ita:ut ſit Tamen pro duntaxat.ut ſit , ita ut pietatem colam. Dixerat enim,quod potero:& ideo addidit exceptionem, tamen ut pietatem colam:id eſt non ſum oblitus & matris. Tamen.Pro ita tamen. Nam me parenti potius quàm amori.] Amori,ſcilicet uxoris . quia dixit , quod potero faciam.& hoc eſt quod dixerat,Quod potero faciam. At at.] Interiectio eſt conterriti & conturbati. Horſum pergunt.] Modo pergunt,pro eunt:aliàs perſeuerant.

ACTVS III. SCENA V

Trochaici octonarij catalectici & Senarij Iambici.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

L. DIXTINE dudum dixiſſe illam ſe expectare filium?
PH. Factum. L. ueniſſe aiunt: redeat. PAM. quam cauſſam dicam patri,
Quamobrem non reducã, neſcio. L. quẽ ego hic audiui loqui?
PAM. Certum obfirmare eſt uiam me, quam decreui perſequi.
L. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. PAM. ſalue mi pater.
L. Gnate mi ſalue. PH. bene factum te aduenisse Pamphile,
Atq; adeò, quod maximum eſt, ſaluum atq; ualidum. PAM. creditur.
L. Aduenis modo? PAM. admodum. L. cedò, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? PAM. ſanè hercle homo uoluptati obſequens
Fuit, dum uixit: & qui ſic ſunt, haud multum hæredem adiuuant.
Sibi uerò hanc laudem reliquit: uixit, dum uixit, bene.
L. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus una ſententia?
PAM. Quidquid eſt id, quod reliquit, profuit. L. imò obfuit:
Nam illum uiuum, & ſaluum uellem. PH. impune optare iſtuc licet,
Ille reuiuiſcet iam nunquam: & tamen utrum malis, ſcio.
L. Heri Philumenam ad ſe accerſi hic iuſſit: dic iuſſiſſe te.
PH. Noli fodere: iuſſi. L. ſed iam eam remittet. PH. ſcilicet.
PAM. Omnem rem ſcio, ut ſit geſta: adueniens audiui omnia.
At iſtos inuidos Dij perdant, qui hæc libenter nuntiant.
Ego ſcio me cauiſſe, ne ulla merito contumelia
Fieri à uobis poſſet: idq; ſi nunc memorarere hic uelim,
Quàm fideli animo, & benigno in illam, & clementi fui:
Verè poſſim: ni te ex ipſa id magis uelim reſciſcere:
Nanq; eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neq; culpa hoc eueniſſe diſsidium mea: id teſtor deos.
Sed quando eſſe ſeſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuiuſq; mores toleret ſua modeſtia:
Neq; alio pacto componi poteſt inter eas gratia:
Segreganda aut mater eſt à me Phidippe aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi.
L. Pamphile ad aures haud inuito ſermo mihi acceſsit tuus.
Cum te poſtputaſſe omnes res præ parente intellego.
Verum uide, ne impulſus ira prauè inſiſtas Pamphile.
PAM. Quibus iris impulſus nunc in illam iniquus ſim? *Senarij*
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt pater

Quod

Quod nollem:& ſæpe quod uellem meritam ſcio.
Amoq;,& laudo,& uehementer deſidero.
Nam fuiſſe erga me miro ingenio,expertus ſum·
Illiq; exopto,ut reliquam uitam exigat
Cum eo uiro,me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.

PH. Tibi id in manu eſt,ne fiat. L.ſi ſanus ſies,
Iube illam redire. PAM.non eſt conſilium pater·
Matris ſeruibo commodis. L.quò abis? mane,
Mane inquam·quò abis? PH.quæ hæc eſt pertinacia?

L. Dixi ne Phidippe hanc rem ægre laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam,ut filiam remitteres.

PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt,ut uelit reducere uxorem,licet·
Sin alio eſt animo,renumeret dotem huc,eat.

L. Ecce autem tu quoq; proteruè iracundus es.

PH. Percontumax rediſti huc nobis Pamphile.

L. Decedet iam ira hæc,etſi meritò iratus eſt.

PH. Quia paulullum uobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt. L.etiam mecum litigas?

PH. Deliberet,renuntietq; hodie mihi,
Velit ne,an non·ut alij,ſi huic non ſit,ſiet.

L. Phidippe ades,audi paucis. abijt·quid mea?
Poſtremò inter ſe tranſigant ipſi,ut lubet:
Quandò nec gnatus,neq; hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico paruipendunt.porto hoc iurgium
Ad uxorem: cuius fiunt hæc conſilio omnia·
Atq; in eam omne,quod mihi ægre eſt,euomam.

Ixti ne dudum dixiſſe illam ſe expectare filium?Facetè. principium eſt interrogantis ita, ut ſciat quid ſibi reſponſurus ſit quem interrogat. Illaturus eſt enim argumentum per ἐπαγωγῆς. Dixti ne iam dudum. Quia dixerat, Sancte adiurat non poſſe Pamphilo ſe abſente perdurare Dixti ne iam dudum. Captioſa interrogatione cœpit,dicturus, Veniſſe aiunt,redeat. Factum.] Id eſt dixiſſe illam,aut me.Et deeſt Eſt:ut ſit,factum eſt. Quamobrem non reducam neſcio.] Habet cauſam:ſed no nult ueram dicere.& præterea non uult cum inuidia matris ſuæ loqui: ſi in illam conferat, ut uxorem non reducat domum. Quem ego hic audiui loqui?] Vt ſolet, primo perſonas inducit ſecũ loquentes:deinde ipſas conuenire inuicem : ut alibi, Quis hic loquitur? Myſis ſalue. Certum obfirmare eſt uiam me.] Aduerſus omnia obſtinate agere,id eſt contra omnes. Obfirmare uiam me, quam decreui perſequi. Id eſt ut matri potius,q̃ amori morem gerat. Atq; adeò quod maximum eſt,ſaluum atq; ualidum.] Ordo eſt,primum aduenisſe,deinde ſaluum,poſtremo ualidum. Saluum atq; ualidum.] [illegible] ad ſalutẽ. Validus nanq;,robuſtus,& habitior corpore. Creditur.] Minus blande reſpondet,de repudio uocaturus. Quod maximum eſt. Legitur &, quod maxime eſt. Aduenis modo?] Difficilè inuenitur præſens temporis Modo. Atq; ut oſtendat eſſe momentum

Obfirmare uiam & obfirmare [illegible]
Validus
Modo

Admodum etiam præſentis temporis:dixit,Admodum:quod eſt nimis. Aduenis modo? Virgilius, Vigiláſne deûm gens Aeneæ?uigila. Admodum.] Excuſatio cur adhuc non uiderit patrem. Cedo quid reliquit Phania conſobrinus noſter?] Vtrum iactanter Laches de hæreditate loquitur præſente ſocero,ut illum cupidiorem faciat ad reuocandam filiam? & ſit ſæpe hoc, ut ex alio principio peruenire quæramus ad ea quæ uolumus dicere. An ideo, ut

Conſobrini ſciat rem,& diuitias ſuas,cupidiorem ſocerum redditurus? Conſobrinus noſter. Quaſi

Sobrini ſororinus. Sobrini,ſunt ex duabus ſororibus: Conſobrini,ex fratre & ſorore, ac propinqui

Patrueles tatis frequentatæ Terentius uioncț:aut habetur * Conſobrinus noſter. Cum de fratre natus eſt alter,& alter ex ſorore,conſobrini:cum ex fratribus, patrueles dicuntur.

Sanè hercle homo uoluptati obſequẽs fuit.] Sanè,ſatis,ualde.nam qui ſanus, & ualidus eſt. Voluptati obſequens fuit. Contrà facit Pamphilus:diſiungi enim uolens, nihil dicit, uel parum relictum. Haud multum hæredem adiuuant.] Parum conſulunt hæredi. Sibi uerò hãc laudem reliquit:uixit,dum uixit,bene.] Bene,& facete,nihil hæredi relinquũt, ſibi uero relinquunt. Vixit,dum uixit,bene. Plane unum Vixit aliud ſignificat:& alterum

Vixit Vixit,aliud. Vixit,dum uixit,bene. Sentẽtia eſt hortantis ad delicate uiuendum. Vixit, dum uixit,bene. Hoc enim ſcilicet reliquit. Vna ſententia?] Expreſſit animum auari ſenis.

Quicquid eſt id quod reliquit,profuit.] Quicquid,& ad paruitatẽ refertur. ut, At enim id mihi ſatis eſt,quod eſt de me opinionis:quidquid eſt. Quidquid eſt id, quod reliquit.

Profuit Nullum in hoc ſene fuit doloris officium antè,quàm ſciret aliquid relictum. Profuit.] Id eſt pro nobis fuit:ac per hoc noſtrum eſt: poteſt enim ipſe profuiſſe:poteſt res eius. Imò obfuit.] Morem eorum expreſſit,quibus relinquitur:qui cum audierint ſibi aliquid eſſe re

Viuus lictum,tunc triſtes ſe fingunt. Nam illum uiuum & ſaluum uellem.] Non idem uiuum,

Saluus quod ſaluum. Impune optare iſtuc licet.] Bene impune: quia hæredi pœna eſt, mortuos

Impune reuiuiſcere. An ſine detrimento optas?ut cum medicus dicit de iam mortuo,Ego ſi illum curarem,uiueret. Impune optare. Si optata euenirent,nunquam,inquit,optares ut ille reuiuiſceret. Ille reuiuiſcet iam nunquam.] Mire Poeta his uerbis Phidippum quoque ſubinuidere indicat. Plus eſt nunquam,quàm non. Et tamen utrum malis,ſcio.] Mortuum illum magis quàm ut reuiuiſcat denuo. Et tamen utrũ malis ſcio. Quid malis de duobus, ſcio: utrum illum mortuum permanere,an reuiuiſcere. Heri Philumenam.] Hoc erat quò omnis tendebat oratio. Ad ſe accerſi iuſſit.] Bene & Accerſi & Iuſſit:ut nihil uxor ſua ſponte fecerit. Heri Philumenam accerſi ad ſe hic iuſſit. Et Heri,& Iuſſit,bene,ut breue tempus ſit:& coacta uideatur exiſſe. Et non abduci:ſed accerſi:nec à nobis, ſed ad ſe. Omnem rem ſcio,ut ſit geſta.] Virgilius, Troianas ut opes & lamentabile regnum.&c. At iſtos inuidos Di perdant.] Bene inuidos,qui matrimonio inuideant.ergo reuocãda uxor eſt:& adeò non puduit mendacij honeſte deprehenſum ſenem, ut inuidos faceret qui uera prodiderant.

Ego ſcio me cauiſſe.] Principiũ à tempore,à dictis, factiſque,tam ſuis quàm aduerſariorũ:

Merito & ab anteacta uita & præſenti. Ego ſcio me cauiſſe,ne Vlla merito contumelia.] Mire addidit,merito.nõ enim cauere inquit,ne fieret ea potui. Igitur ne merito fieret: quod in me fuit.

Idque ſi nunc.] Ab anteacta uita. Et clementi fui.] Pro fuerim. indicatiuum pro cõiunctiuo poſuit. Ni te ex ipſa id magis uelim reſciſcere.] παράληψις. Nanque eo pacto maxume apud te meo erit Ingenio fides.] Bene,non dictis,ſed ingenio. Cum illa quæ nunc in me iniqua eſt,æqua.] Iniqua æqua, παρονομασίαι ſunt Terentianæ. Et bonum argumentũ. Nam & Virgilius, Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat:inquit:& Cicero, Te ipſo teſte,iniquo atque improbo:uerum ad hanc rem ſatis idoneo:te inquam teſte,dicam. In me iniqua eſt, æqua de me dixerit. Quia aduerſarij teſtimonium,ſi contra ſe dicat,tam graue eſt,quàm uel boni uiri. Neque culpa hoc eueniſſe diſſidium mea. Non ergo quid fiat: uerum per quos fiat: quærendum eſt. Et nimis abrupte dixit eueniſſe,non euenire. Hoc eueniſſe diſſidium. Ad confirmationem,non euenire,ſed eueniſſe dixit. Sed quando ſeſe indignam.] Hoc ſic profert,ut eam oſtendat cauſſam eſſe diſſidij:& hoc ipſo tentat utrum dotem relinquere poſſit. Et ideo ſuprà, Neque mea culpa diſſidium hoc eueniſſe,id teſtor deos,inquit. Deputat matri meæ,cui concedat.] Fortaſſe ergo indigna eſt.& recte putat: mihi tamen mater colenda eſt.hoc ſentit. Deputat matri meæ cui concedat. ἐν εἰρωνείᾳ Matri meæ, ut idonea ſit cauſſa repudij. Cuiuſque mores toleret.] Hoc melius,quàm obſequatur ut inſeruiat. Mores toleret. Bene,mores, ut aniculæ.notat enim prauitatem, unde ſenes moroſi appellantur. Hora-

Moroſi ſenes tius. Donec uirenti canities abeſt Moroſa. Mores toleret ſua modeſtia. O temperamentũ. mores potius,quàm iniurias dixit. Neque alio pacto componi poteſt.] Niſi ut cõcedat matri,toleretque mores eius. Segreganda aut mater eſt à me Phidippe.] Bene tanquã ex delibe

Segregare ratione colligit quod facturus eſt. Et mollius ſegreganda,quàm excludenda. Nunc me pietas matris potius cõmodũ ſequi ſuadet.] Quàm mollibus uerbis repudiũ nunciatũ eſt à Pamphilo

phílo. Ad aures haud inuito.] Optime dictum, haud inuito. non enim in totum uolenti,
quippe de diſſidio: ſed tamen quia pie locutus eſt, mediocriter approbauit. Pāphile, haud
inuito. Grauis oratio eſt à nomine incepta. Virgilius, O præſtans animi iuuenis. Ee eſt figu-
ra [illegible]. Sic Virgilius, Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo. Haud inuito, ſermo
mihi acceſſit tuus. Senili loquacitate: pro, Rectè locutus es. Omnes res.] Plus dixit, quàm *Parens*
ſi uxorem diceret. Præ parente intelligo.] Bene parente: quod nomen commune & cū pa-
tre eſt, & cū omnibus quos hæc neceſſitudo cōiungit. Melius ergo, quàm ſi diceret matrem.
Verum uide ne impulſus ira praue inſiſtas Pamphile.] Leniter & ſuadenter. Ira. Non er-
go iudicio. Inſiſtas Pamphile. Non enim incipere, ſed inſiſtere hic, malum eſt. Quibus *Inſiſto*
iris impulſus.] Non dixit qua ira, ne ſuperbe loqueretur: ſed quibus iris: ut hoc ipſum per *Ira*
εἰρωνίαν derideret, quod pater dixit, impulſus ira. An iris matris, aut meæ uxoris, & meæ
an omnium trium? Quibus iris impulſus. Recte non uult iram eſſe, ne peccaſſe uideatur
uxor. Sic enim quaſi nec ipſa peccauerit. Quibus iris. Ille iram ſingulariter dixit: hic, iras
pluraliter: ne uideatur unius iræ cauſſa mittere uxorem. Quæ nunquam quicquam erga
me cōmerita eſt pater.] Aduerte, proprietatem expreſſit cōmerendi & merendi. Et ſæpe, *Mereri*
quod uellem meritam ſcio.] Mereri bona dicimus: Cōmereri mala. id eſt delinquere, pecca- *Commereri*
re. Ergo hic meritam, pro præſtitiſſe dixit. Virgilius, Ego te quæ plurima fando Enumerare
uales, nūquam regina negabo Promeritam. Amo & laudo.] Non ſtatim qui amantur, &
laudantur: nec qui laudantur, etiam cōtinuo deſiderantur. Multa ergo dixit, Amoq́, & lau-
do, & uehemēter deſidero. Et uide, amoris impulſus nimius hic eſt circa uxorē: & quaſi ob-
litus ſuæ matris & uitiatæ, loquitur: ſed tali opus eſt Pamphilo ad eiuſmodi argumentū, do-
nec perueniat ad καταστροφήν, in qua uxorem reduci neceſſe eſt. Erga me.] Hoc totū repu-
diaturus inaniter diceret, niſi ad exitum fabulæ Poeta reſpiciens, reducturi animū in Pam-
philo reſeruaret. Et nota repudiantem eam quam laudat, pietate ſola compulſum. Nam
fuiſſe erga me.] Quantū ualet quod fuiſſe dixit: & non eſſe: quaſi re tranſacta. Vt reliquā *Fuiſſe*
uitam exigat.] Satis flebiliter dixit, reliquam exigat. Virgil. Omnes ut tecum, meritis pro
talibus, annos Exigat. Cum eo uiro.] Non inuidere iam non eſt mariti. Quandoqui-
dem illam à me diſtrahit neceſſitas.] Omnis concluſio uerborum Pamphili, repudij confir-
mationem continet: plus tamen ſententia ſignificante, quàm uerbis. Quandoquidem il-
lam à me diſtrahit neceſſitas. Excuſatio in neceſſitate, quæ eſt inexorabilis. Et neceſſitas, par-
tus ſcilicet, quam neceſſitatē domi offendit: quòd ex alio ſcilicet peperit. Sed modo uult ne-
ceſſitatem, matris uideri iracundiam, quæ à nuru ita offenſa ſit. Tibi in manu eſt ne fiat.]
Hoc oppoſuit quod minime uult Pamphilus uideri, & quod prodeſt ſocero. Si ſanus ſies,
iube illam redire.] Pro, ſi ſanus es. nam aliter, Iubeas dicere debuit. Si ſanus ſies. Bene pa-
ter ſuprà, iram dixit: nunc inſaniam ſignificat ineſſe Pamphilo. Si ſanus ſies. Non ergo cul- *Non eſt*
pa eſt, cui ut redeat iubere poteſt. Non eſt cōſilium.] Durius erat, nolo reducere. ergo hoc *conſilium*
lenius dixit. Matris ſeruibo commodis.] Hoc uerbo neceſſitatem, qua cogatur, oſtendit.
Quo abis?] Factum Pamphili ex patris uerbis oſtēditur, quòd diſceſſit. & bene. nam ul-
terius præſente patre reſiſtere durum fuit. Mane inquam, quò abis?] Bene, quò abis. quia
patrem deſeris & uxorem. Quæ hæc eſt pertinacia?] Sicut decuit ſocerum. & ſubindigna-
tur, quia coràm ſibi fit contumelia. Dixin Phidippe.] Artificioſe Laches, ut minus mireē
& minus indignetur ſocer, iraſci Pamphilum dicit: quando & prædictū eſt, & ſic oportuit.
Dixin Phidippe hanc rem ægre laturum eſſe eum? Renouauit uerba ſua eidem perſonæ.
nam ita dixerat. Neq; adeò me clam eſt, quàm eſſe eum grauiter laturum credam. Hoc ſi re-
ſciuerit. Quamobrem te orabam ut filiam remitteres.] Inuidioſe aduerſum Phidippum:
tanquam in illo ſit unde ſe purget, & non accuſet Pamphilum. Adeò inhumanū fore.] Be-
ne, quaſi iratus, inhumanū eſſe inquit. Non credidi ædepol adeò. Potuit enim dicere, Non *Adeò*
credidi inhumanum fore: ſed acerbe addidit Adeò. Ita nūc is ſibi me.] Sibi & me, magno
pondere legendū eſt utrunq; pronomen: ut, Cantando tu illum? Id eſt, genero ſocerum, uel
Pamphilo Phidippum, uel ſiquid tale inueneris. Supplicaturum.] Parum eſt ſatisfactu-
rum, ſupplicaturum addidit. Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat. Hoc recte ſo-
cer, nō tam ut dotē recipiat, q̄ ut terreat, hoc dicit. Et renumeret proprie: quia dos, pecunia *Renumerare*
eſt. Et hic [illegible] iraſcentis eſt, & exigentis debitum. Eat uerò mire dictū, quaſi ipſe proij-
ciatur, qui iubetur ire. & ſimul in hoc uerbo quaſi renūtiatio charitatis eſt. Renumeret do-
tem huc, eat. Terrorem repetēdæ dotis oſtendit, cum dicit, Renumeret dotem: ſimul cū in- *Dos*
iuria, Huc. & iracunde, Eat. Ecce autē tu quoq; proterue iracundus es.] Addendo Quoq;,
nōnihil aſſenſus eſt: quaſi dicat, quo modo Pamphilus. Proterue iracundus es. Proterue,
immoderate, & ſuperbe, dictum eſt ideò, quòd proterat alium qui proteruus eſt. Nam pro- *Proteruus*
teruus eſt, qui dum alius obuius eſt, proterit: quod faciunt & tauri in appetitu coitus fœmi-

Contumax narum,in quas calent. Percontumax rediſti.] Proprie contumax dicitur contemptor potiorum. Percontumax rediſti huc nobis.Magnæ indignationis eſt,abſentes alloqui:ut aſſibi,O Aeſchine,pol haud paternũ iſtuc dediſti. Nobis Pamphile.] Nobis τῷ ἀπικισμῷ. nam
Decidet ira aut abũdat:aut ſignificatu adiuuat pronuntiationẽ. Decidet iam ira.] Quaſi in ira ſit culpa,non,deponetur ira,inquit,ſed decidet. Quia paululum uobis acceſſit pecuniæ.] Facete:quaſi dicat,quia habetis unde dotem reddatis.aut:quaſi nullam cauſſam habeatis repudij,ſed ditiorem quæratis cõiunctionem. Quia paululum uobis acceſſit pecuniæ,ſublati ſunt animi.Et nõ,maior eſt factus Pamphilus.ſimul maiore ſtomacho,quod cũ labore cela-
Sublati bat,aperte oſtendit. Sublati animi.Pro Elati,Sublati dixit.Et hoc proprie ferarũ eſt.ut At-
animi tollitq́ animos:Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui uenantũ uulnere pectus, Tum demũ mouet arma leo,&c.Nã beſtiæ pro animi qualitate uel erigunt corpora, uel deponũt, ait Cicero. Etiam mecũ litigas?] Belle,& illũ ex inuidia iracũdiorem,& hoc ad ſe dicentẽ, quod propter Pamphilũ dicebat,effecit. Etiam mecũ litigas?Inuidioſe,quaſi iam cũ Pamphilo litigauerit. Deliberet,renuntietq́ hodie.] Ferocius quàm ſocerum deceret:attamen mature,quod deliberet dixit. Vt alij,ſi Huic non ſit,ſiet.Magna fiducia conditionem filiæ aſſerit:quoniam iam ſi Pamphilus nolit,paratum alterum dicit eſſe. Si huic nõ ſit Subauditur Vxor.Sed dura dictu reticuit ut debebat. Phidippe ades.] Nomine appellat: quod facere ſolemus,iratos mitigare conantes. Poſtremo inter ſe tranſigãt.] Non enim hæc uotiua ſunt,quibus intereſſe delectet. Quando nec gnatus, neq́ hic.] Inuidioſe, gnatus: & Non obtemperant.& Hic non familiariter dictũ,quaſi ab irato. Quæ dico, paruipendũt. Quia obtemperamus etiam tacitæ uoluntati. Porto hoc iurgium ad uxorem: cuius,&c.] Bene rurſus in errorem reditur:ne quæ uera ſunt,contra fabulæ propoſitum cognoſcãtur.

Porto hoc iurgium.Porto,quaſi aliquid magnum. Cuius hæc fiunt conſilio omnia.] Non tranſacta obijciuntur uxori,ſed quæ nunc aguntur. Conſilio.] Vtrum diſpoſitione? an εἰρωνία eſt in male conſulentem? Atq́ in eam hoc omne quod mihi ægre eſt.] Non quod iraſcor,ſed quod mihi ægre eſt,dixit. Euomam.] Bene:quia ægritudinem ſolet uomitus releuare.ſic Cicero cum dicit,Quæ quidem n u q t p e f q p.

ACTVS IIII SCENA I

Trochaici & Iambici octonarij catalectici & acatalectici mixti.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

M. PERII, quid agã? quò me uortam? quid meo uiro reſpondebo
Miſera? nam audiſſe uocem pueri uiſus eſt uagientis.
Ità corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam.
Quòd ſi reſciuerit peperiſſe eã,id qua cauſſa clàm me habuiſſe
Dicam, non ædepol ſcio. *Iamb. dimeter*
Sed oſtium concrepuit.credo ipſum ad me exire.nulla ſum. *Troch.cat.*
P. Vxor ubi me ad filiam ire ſenſit,ſeduxit foras.
Iamb.catal. Atq́ eccam uideo.quid agis Myrrhina? heus,tibi dico. M.mihí ne,mi uir.
P. Vir ego tuus ſum? tu uirum me,aut hominem deputás adeò eſſe?
Nam ſi utrumuis horum,mulier,unquam tibi uiſus forem, *Troch.cat.*
Nõ ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M.quibus? P.at rogitas? *Iãb.cat.*
Peperit filia.hem,taces ex quo? M.iſtuc patrem rogare eſt æquum?
Perij:ex quo cenſes,niſi ex illo, cui data eſt nuptum obſecro? *Acat.*
P. Credo,neq́ adeò arbitrari patris eſt aliter.ſed demiror *Acat.troch.*
Quid ſit,quamobrem tantopere hunc omnes nos celare uolueris *Iamb.cat.*
Partum:præſertim cum & rectè,& tempore ſuo pepererit.

Adeón' peruicaci eſſe animo,ut puerum præoptares perire, *Troch.acat.*
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam poſthac ſcires:
Potius,quàm aduerſus animi tui libidinem eſſet cum illo nupta?
Ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi,quæ te eſt penes.
M. Miſera ſum. P. utinam ſciam ita eſſe iſtuc·ſed nunc mihi in mentem uenit,
Ex hac re quod locuta es olim,cum illum generum cepimus.
Nam negabas nuptam filiam tuam poſſe te pati
Cum eo,qui meretricem amaret·qui pernoctaret foris.
M. Quamuis cauſſam hunc ſuſpicari,quàm ipſam ueram,malo.
P. Multo prius ſciui,quàm tu,illum amicam habere Myrrhina·
Verum id uitium nunquam decreui eſſe ego adoleſcentiæ:
Nam id omnibus innatum eſt·at pol iam aderit,ſe quoq; cum oderit.
Sed ut olim te oſtendiſti eandem eſſe,nihil ceſſauiſti uſq; adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres:neu quod ego egiſſem,eſſet ratum·
Id,nunc res indicium hæc facit,quo pacto factum uolueris.
M. Adeóne me eſſe peruicacem cenſes,cui mater ſiem,
Vt eo eſſem animo,ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium? *Troch.octo.catalecticus*
P. Túne proſpicere,aut iudicare noſtram in rem quod ſit,potes?
Audiſti ex aliquo fortaſſe,qui uidiſſe eum diceret
Exeuntem,aut introeuntem ad amicam·quid tum poſtea,
Si modeſtè ac rarò hoc fecit?nónne ea diſſimulare nos
Magis humanum eſt,quàm dare operam id ſcire,qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere,
Qui cum tot conſueſſet annos:non eum hominem ducerem,
Nec uirum ſatis firmum gnatæ. M. mitte adoleſcentem obſecro,
Et quæ me peccaſſe ais·abi,ſolum ſolus conueni.
Roga uelit ne,an non,uxorem·ſi eſt,ut dicat uelle ſe,
Redde·ſin eſt autem ut nolit,rectè conſului meæ.
P. Si quidem ille ipſe non uolt,& tu ſenſiſti eſſe in eo Myrrhina
Peccatum:aderam,cuius conſilio ea par fuerat proſpici.
Quam ob rem incendor ira,eſſe auſam facere hæc iniuſſu meo.
Interdico,ne extuliſſe extra ædeis puerum uſquam uelis.
Sed ego ſtultior,meis dictis parêre hanc qui poſtulem·
Ibo intrò,atq; edicam ſeruis,ne quoquam efferri ſinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem uiuere· *Iamb.acat.*
Nam ut hic laturus hoc ſit,ſi ipſam rem ut ſiet,reſciuerit,
Non ædepol clam me eſt:cũ hoc,quod leuius eſt,tam animo iracũdo tulit.
Nec qua uia ſententia eius mutari poſſit,ſcio.
Hoc mihi unum ex plurimis miſerijs reliquum fuerat malum:
Si puerum ut tollam cogit,cuius nos qui ſit neſcimus pater·
Nam cum compreſſa eſt gnata,forma in tenebris noſci non quita eſt,

Necꝫ detractum ei tum quidquam eſt, qui pòſt poſſit noſci qui ſiet.
Ipſe eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini abiens annulum.
Simul uereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

PEriJ, quid agam?] Mire in hac ſcena iterum rixa eſt ſenis atcꝫ anus: & tamen ua/
rie & alio modo, ut mores inter ſe diuerſos, & tamen notos poſſimus agnoſcere.
Perij, quid agam? Hæc proloqui oportet Myrrhinam: ut ex eius perſona re/
miniſcatur ſpectator geſtæ rei: ſimulcꝫ ex huius perſonæ uerbis, quid agat alte/
ra perſona, monſtretur. Nam perſcrutari Phidippum uniuerſa conclauia & ire
per totam domũ cognito partu filiæ ſuæ, apparet ex præſentibus dictis. Perij, quid agam?
Singula ita pronuntiat, ut perturbatam oſtendas. Quid agam? Quò me uertam?] Figu/
ra διαπόρησις, apta turbatis. Nam audiſſe uocem pueri uiſus eſt uagiẽtis.] Virgilius, Con
tinuo auditæ uoces, uagitus & ingens, Infantumcꝫ animæ flentes in limine primo. Et eſt ὀνο
ματοποιία. nam uox ipſa ſic eſt, ut quaſi uagitus ſæpius ſonet. Pueri uiſus eſt uagiẽtis.] Pro/
prie dixit uagitus. & infantium eſt. Viſus eſt. Quo modo, Audire uocem uiſa ſum modo
Derepente militis. Ita corripuit derepente.] Raptim intulit. Et, derepẽte, una pars orationis eſt: ut de
Defeſſus feſſus. aduerbijs enim præpoſitiones ſeparatim nõ addunt. Derepẽte. ἐψιρ. Nam ſi ſepa/
raueris, non eſt latinũ derepente. Quod ſi.] Quòd, pro nam, aut itacꝫ. ſed & nos in huiuſ/
Scio modi ſignificatione ſic dicimus. Quod ſi reſciuerit.] Scimus manifeſta, Reſcimus occul/
Reſcio ta. Id qua cauſſa.] Id, hoc ipſum, peperiſſe eam. Non ædepol ſcio.] Ideo quia uera cauſſa
dici non poteſt. Sed oſtiũ concrepuit.] Plus eſt quàm crepuit, nam Con modo auctiuum
Concrepuit eſt. Ad me.] Bene ad me, quaſi litigaturũ. Vbi me ad filiam ire ſenſit.] Hoc ante rem. &
ſimul argumentum delicti eſt, quòd exijt à filia marito ingreſſo mulier. Vxor ubi me ad
filiam. Mirantis eſt geſtus & dictum. Seduxit foras.] Ordo, duxit ſe. Et uerbis uſus eſt in/
tra domeſticos parietes, artis. ὡς ἰδιωτισμῷ ſeduxit pro abijt. Atcꝫ eccum uideo.] Apparet
mulierem fugere, & uiri auerſari præſentiam. & ideo hoc ſeparatim pronuntiandum.
Heus tibi dico.] Oſtendit Myrrhinam auertentem ſe: quaſi nihil inueniat quod dicat de
filia. Mihi ne mi uir? Sic & in Andria, Nihil reſpondes? cum turbatum ſe oſtendit Dauus.
Vir Vir.] Ad maritalem conditionem retulit, non ad ſexum, ut Virgilius in Bucolicis, Vir
gregis ipſe caper. Tu uirum me.] Accuſatio ab increpatione incipiens. Aut hominem.]
ἀξίωσις peruerſa. Adeò autem abundat. Virgilius, Tucꝫ adeò, quem mox quæ ſint habitura
deorum Concilia, incertum eſt. Nam ſi utrumuis horum.] Vir aut homo. Mulier un/
quam tibi uiſus forem.] Acerbe mulier, ut ſuprà, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapi/
dem, non hominem putas. Quibus.] Callide mulier, & quaſi nullius culpæ cõſcia, Qui/
bus dixit, Et quibus, factis ſcilicet. At rogitas?] Bene iraſcitur interrogãti. nam interroga/
re quæ ſciat, impudentiæ eſt. Hem taces?] Non taces nunc: ſed taces, celas. Ex quo?] Be
ne ex quo, quia argumentum impudicitiæ eſt, puerperium taciturnum. Peperit filia.] Pro
poſitio criminis. Iſtuc patrem.] Mira calliditas, Rea mulier hoc ſolo defenditur quòd accu
ſat. Perij, ex quo cenſes.] Mire additum ad affectum, perij. Obſecro iſtuc patrem roga/
re eſt æquum? Ex ſua interrogatione accuſauit accuſatorem. Niſi ex illo cui data.] A ue/
riſimili argumentum. Niſi ex illo cui data eſt nuptum. Solutio criminis per fiduciam re/
ſpondentis. Salluſt. Ità fiducia, quàm argumentis purgatior es. Credo, necꝫ adeò arbitra
ri.] Ab accuſatione maritus ad defenſionem ſui conuerſus, omiſit quod cœperat. Sed de/
miror quid ſit.] Mollior factus, iam nõ iraſcitur, ſed miratur. Adeò uides Phidippũ nulla re
alia, quàm mulieris correptione lenitum. Quamobrem tantopere.] Alia intentio criminis.
Omnes nos celare uolueris.] Recte: quia putat & Pamphilũ eſſe celatũ. Præſertim cum
& recte & tempore ſuo pepererit.] Vide, duæ cauſſæ ſunt celandi partus. ſi non tempore ſuo
uenerit, quod indicium ſtupri eſt: Et ſi nõ recte euenerit: hoc eſt, monſtri aliquid natũ fuerit.
Demiror Hic autem & tempore ſuo, & recte natum prædicat. Demiror.] Valde miror: quod minus
eſt quàm iraſcor. Præſertim cum & recte. Attulit mulieri compendiũ credulitas ſenis ſe/
mel correpti, ne aliter ſuſpicetur. Omnes nos celare uolueris. Antiqua locutio, illam rem
celo te. Præſertim cũ & recte, & tempore ſuo. Recte ad illud pertinet, quòd non mõſtrum
peperit. Tempore ſuo, Ad ſpatiũ quo prægnãtes eſſe cõſueuerunt, id eſt ad menſiũ dinume/
Peruicax rationem: quia & ſeptimo menſe naſci ſolent. Adeon' peruicaci eſſe animo.] Inuectio.
Vt puerũ præoptares perire.] Ab ætate infantis, inuidia. Adcò peruicaci eſſe. Peruicax
eſt perſeuerans cum quadam ui. Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam poſt hac ſci/
res.] Ab accidentibus, inuidia. Et bene additur Scires: quia imprudẽtia in delicto ueniam
frequenter

frequenter extorſit. Potius, quàm aduerſum animi tui libidinem.] A uoluntate peccãtis, inuidia. Animi tui libidinem dixit, ut minima cauſſa magnis ſceleribus ſubiecta eſſet. Eſ/ſet cum illo nupta.] Antiqui non, illi nupta, ſed, cum illo nupta. Ergo ambo ſibi inuicem nu/bunt. Ego etiam illorum eſſe hanc culpam. Bene, etiam illorum. non enim hoc ſe erraſſe ait, quòd illorum putauerit culpam, quæ minus eſt: ſed, etiã illorum: ut cõmune peccatum fuerit. ſed nunc quidem totum credit eſſe Myrrhinæ. An Etiam pro adhuc, ut maior ſit do/lor, qui nec opinãti acciderit? Vtinam ſciam ita eſſe iſtuc.] Te miſeram eſſe. Alibi, Miſerũ, quem minus credere eſt. Et erit ſenſus, Vtinam uere ſis miſera. Vtinã ſciam iſtuc eſſe. Hoc quidam ſic accipiũt, quaſi Phidippus dicat, Penes te culpa eſt, quã illorum eſſe credebam: & utinam quod credo, penes te eſſe culpam, ita non eſſe certo ſciam. quia dixit, ſe miſeram: & miſeros non niſi innocentes dicimus. Ille enim hoc reſpondet, Vtinam in hoc negotio mi/ſeram te, non ſceleſtam reperiam. Sic Salluſtius, Atq; ea cogẽtes, non coactos: ſceleſtos ma/gis, q̃ miſeros diſtringi. Et ideò ſequitur, Sed nunc mihi in mentem uenit.] Argumẽtum ex antecedentibus dictis & factis. Nunc mihi in mẽtem uenit.] Recte nunc: quaſi aliás nihil ſuſpicanti. Quod locuta es olim.] Pro ante. Cum illum generũ cepimus.] Vt arbitrum capere dicimus, id eſt eligere. & cum laude locutus eſt Pamphili. Cepimus. Elegimus. Vir/gilius, Ante locum capies oculis. Cum eo.] Viro. Qui meretricem amaret: qui perno/ctaret foris.] Non in hoc eſt accuſatio, quòd hæc locuta ſit, ſed argumentum eſt quòd celare uoluerit partũ, quæ hoc Olim dixerit. Ac pernoctaret.] Propter illud quod dixerat, Quid interea ibát ne ad Bacchidem? quotidie. Et nota familiariter hoc uerbum poni à Terentio. Sic in Adelphis, Sed ſi hic pernocto, cauſſæ quid dicam Syre? Quamuis cauſſam.] Hoc propter ſpectatorem dicitur, ut geſtorum meminerit. Quã ipſam ueram.] Quia ſola ex omnibus defendi non poteſt. Multo prius ſciui, quàm tu.] Bene pergit: quia taciturnitas pro confeſſione accepta eſt. Verum id uitium.] Hoc intelligi non poteſt, niſi uitium bis nu/mero ſubaudieris. Adoleſcentiæ.] Melius dixit adoleſcentiæ, q̃ Pamphili: ut quod in æta/te fuerat, non timeret in ingenio. Nam id omnibus innatum eſt.] Amare in adoleſcentia.

Nupta cum illo · *Etiam* · *Miſer* · *Nunc* · *Olim* · *Capere generum* · *Capere arbitrum* · *Pernocto*

At pol iam aderit ſe quoq; cum oderit.] Mire ſenectutem accuſat ſenex, cum & uelocem oſtendit his uerbis Iam aderit: & addit, Se quoq; oderit, quaſi dicat, Non ſolum nõ amabit, ſed & odio habebit: & non alienas mulieres modo, nec uxorem quoque, ſed etiam ſeipſum. Plus ergo illatum, quàm ratio depoſcebat: ſed mire ad affectum ſenis exprimendum. Se quoq; cum oderit. Id eſt ut pœniteat eum ſui facti. Sed plus dixit quàm ſi diceret, facta ſua.

Sed ut olim te oſtendiſti.] Cum ſuperiora dicta ſunt. Vt filiam ab eo abduceres.] Vehe/mẽtius dixit, quàm ſi diceret ut filiam ei non redderes. Neu quod ego egiſſem, eſſet ratũ.], Quòd ab eo abducis, non bona ſocrus: quòd filiam, nõ bona mater: quòd irrita facis quæ geſſi, non bona uxor es, inquit. Nunc res indicium facit.] Hoc eſt, quòd celauiſti partum,

Id, nunc res. Quaſi dixerit, unde ſcio. Quo pacto factum uolueris.] Non ſolum quod fecit, ſed etiam quod uoluit, obijcit. Quo pacto factum uolueris. Deeſt, fieri. Peruica/cem.] Per uim agentem, pernicioſam me eſſe cenſes. Cui.] Deeſt, ei, uel circa eam. Cui mater ſiem.] Rurſus à ueriſimili: an mater contra filiam faciat. Si ex uſu eſſet hoc matri/monium.] Callide mulier, ex his quæ dixit ſenex defenſionẽ arripit. Nam ille ſic ait, Nega/bas poſſe filiam tuam te pati cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. Ex uſu noſtro. Modò, utile: ſi pro noſtra eſſet utilitate. Tu'ne proſpicere.] A perſona. Aut iudica/re.] Proſpicere futura: iudicare præſentia. Audiſti ex aliquo fortaſſe.] ἠθικῶς ſatis, & ora/torie. Aliquo. Non à certa perſona. Bene aliquo: ademit indicibus autoritatem. Qui ui/diſſe eum diceret.] Non, qui uidiſſet Exeuntem aut introeuntem.] Sic Cicero, Tibi au/tem Balbe reſpondebo: primum precario, ſi licet, ſi fas eſt defendi à me eum, qui in hortis fuerit, qui unguenta ſumpſerit, qui Baias uiderit: Non enim dixit, Amplectentem amicam.

Ex uſu · *Proſpicere* · *Iudicare*

Aut introeuntem. ἔλλειψις prima. In ludum ducere & reducere. Exeuntem aut intro/euntem. * mollis eſt: quia luditur de ſequentibus ad amicam ἐξουθενισμὸς crimi/nis, de conſuetudine. Quid tum poſtea?] ἐξουθενισμὸς quo contemnimus crimina leuiora.

Si modeſte.] Adhibito modo: uel certe cum pudore ac modeſtia: ut celatum uoluerit.

Nónne ea diſſimulare nos.] Duobus modis feruntur peccata: uel ignoſcendo, uel cohi/bendo. Modo diſſimulare, eſt ignorantiam fingere. Magis humanum eſt.] Bene, quia & il/lud humanum diſſimulare. an magis humanũ diſſimulare: quia & iraſci, & arguere huma/num eſt? Magis humanũ. Nota, pro humanius, Terentiano more. Qui nos oderit? Qui, unde uel quamobrem. Et recte. nemo enim dolens quòd non ametur, id facit quo magis odio ſit. Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere.] Oratorie nõ contentus defendiſſe Pamphilum, hoc ipſo illum, quo accuſatus eſt, laudat. Derepente. Vna pars orationis eſt.

Quid tum poſtea? · *Modeſte* · *Diſſimulare*

Qui cum tot conſueſſet annos.] Laudat ubique eos Terentius, qui conſuetudine uin/

cuntur

cuntur. ut alibi, Hic paruæ cõſuetudinis cauſſa, huius mortem tam fert familiariter. Et
mox, Vt neq; me conſuetudo, neq; amor, neq; pudor commoueat, neq; commoneat, ut ſer/
Conſueſco uem fidem? Ergo ferus quem longa conſuetudo non commouet. Qui cum tot conſueſ/
ſet annos. Non qua cum, ſed qui cum: ut à quibus, & non à quis. Et cõſueſſe proprie dici/
tur in ſtupro. Non eum hominem ducerem.] Non ſolum, inquit, homo nõ eſſet, id quod
forſitan nihil noſtra intererat: ſed quod nobis maximum eſt: uir ſtabilis filiæ eſſe nõ poſſet.
Vir Nec uirum.] Vir modo, maritus. Non eum hominem ducerem, nec uirũ ſatis firmum
gnatæ. Poteſt & ſic intelligi, Non eum hominem ducerem, qui conſuetudinem longi tempo
ris temere abrumperet. Nec uirum ſatis firmum gnatæ. Quem res ueneræ non moue
rent. nam firmum etiam hoc poſſumus intelligere, ualidum in officio coitus. Sic Horatius,
Fortiq; marito Deſtinet uxorem. Mitte adoleſcentem obſecro.] His uerbis ſolemus com
menticia argumenta cõtemnere. ut, Miſericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mit/
to omnia. adde iſtuc. * Imprudens timuit adoleſcẽs: ſino. tu ſeruus. Verum &
cætera. Etenim ille dixerat, Verum id uitium, nunquã decreui eſſe ego adoleſcẽtiæ. Adeon'
peruicaci eſſe animo, ut puerum præoptares perire potius, quàm aduerſus animi tui libidi/
nem eſſet cum illo nupta? Et quæ me peccaſſe ais: abi: ſolus ſolum cõueni.] Recte hæc di/
cit mulier, utpote memor quòd cum Pamphilo ſit locuta. Et ſolus ſolum ideò, quia metuit,
ne orata ſua non ſeruet Pamphilus: & ideò multi ſciant. Roga, uelitne annon, uxorem.]
Verba quibus cum Pamphilo loquatur ſocer: ne ſi aliter agat, reſpondeatur à genero. Re
cte conſului meæ.] Illum, inquit, nolle, ſignum erit me prouidiſſe filiæ. Si quidem ille ipſe
non uult, & tu ſenſiſti.] Animaduertendum, quemadmodum omnia quibus ſe defenderit
Myrrhina, in malam partem accipit Phidippus: & hinc magis accuſat unde illa ſe purgat.
Cuius conſilio ea par fuerat proſpici.] Non dixit cuius conſilio repudium daretur Pam/
philo. ità ad unum omnia exitum ſpectant. Eſſe auſam facere hæc iniuſſu meo.] Abduce/
Edico re filiam, celare partum, exponere puerum. Interdico.] Inter edico & interdico hoc inter/
Interdico eſt: Edicimus, quod iubemus fieri: Interdicimus, quod uetamus fieri. Edicimus etiam uni
generi hominum: Interdicimus diuerſis. Itaq; Prætoris edicta, & interdicta dicuntur. Inter/
dico, ſeparatim dicẽdum, legendumq;: quia interdico ne uelis, non eſt integrum. Interdi
co. ne Extuliſſe extra ædes.] Id agitur, ne ſub incerto intercipiatur puer: & tragœdia fiat, ex
comœdia. Meis dictis parere hanc poſtulem. Demonſtratiue & accuſatorie dixit Hanc,
quaſi tam contumacem. Hanc qui poſtulem. Quid eſt hanc? utrum mulierem? an uxo/
rem? an contumacem fœminam? Ibo intro.] Sibiipſe hoc dicit [illegible] Edicam ſer/
uis, ne quoquam efferri ſinãt.] Et hoc recte Poeta: quia ita opus eſt ne compleat Myrrhina
quod promiſit de exponendo puero. Ait enim, Dein continuo exponetur. Nam ut hic la/
turus hoc ſit.] Sic oſtenditur cauſſa, cur perpetuo celandum ſit ſeni uitium uirginis. Nam
ut hic. Quantum iracundiæ habiturus ſit, quãtum furoris. hoc enim ſignificat Vt. & ſimul
Poeta, quod alibi obſcure facit, hic aperte demonſtrat, quod periculum ſit in fabula, ni [illegible]
ſuccurrat. Non clam me eſt.] Id eſt ſcio. Nec qua uia ſententia eius mutari poſ/
ſit, ſcio.] Neſcio quo modo ex iracundo placidus fiat. Sententia eius. De puero non expo
nendo. Hoc mihi unum.] Hoc adhuc, inquit, malum non mihi euenerat, cum euenerint
multa. Et uide, an Si puerum ut tollat cogit, quaſi cum gemitu & percontatiue pronuntian/
dum ſit. etenim Si, obſcuram locutionem facit: niſi forte Cum uel Quod ſignificat. Hoc
mihi unum ex plurimis miſeriis reliquũ fuerat malum. Ex omnibus malis reliquum cum
dicat, maximum malum ſignificat. Nam non mediocre eſt, quod omnium miſeriarum eſt
ultimum, & inter mala multa reliquum. quod ſic accipimus. Poſſumus & nos interrogati/
ue pronuntiare. Puerum ut tollam, cogit. Recte tollam. quæſtio, unde ſit. Forma in te/
nebris noſci non quita eſt.] Ab actiuo queo, paſſiuum fecit queor, retinendo participium
quita eſt. ſed antique dixit. Neq; detractum. Solet enim fieri. Ipſe eripuit.] Hic ad ex/
itum ſpectat ἀναγνώρισιν quia per annulum fiet cognitio. Ipſe eripuit. Econtrario, inquit, fa/
ctum eſt, ipſa ut non eriperet, ſed ipſi eriperetur. Simul uereor Pamphilum, ne orata no/
ſtra.] Scilicet ſi ſuſtulerimus cogente ſene, eum puerum, quem expoſitum iri Pamphilo
pauloante promiſi. Cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.] Non ſolum, inquit, tolli
ægre feret alienum, uerum etiam pro ſuo.

ACTVS IIII SCENA II

Iambici quadrati acatalectici.

SOSTRATA. PAMPHILVS

S. NON clam me eſt mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiſſe, etſi ea diſsimulas ſedulò·
Verum ità me Di amēt, itaq; obtingant ex te quæ exopto mihi,
Vt nūquam ſciens commerui, meritò ut caperet illa odium mei·.
Teq; antè quàm me amare rebar, ei rei firmaſti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo·nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre: ut apud me præmium eſſe poſitum pietatis ſcias.
Mi Pamphile hoc & uobis, & meæ commodum famæ arbitror·
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò decreui patre.
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſſa ulla reſtet relliqua.
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quæſo, quid iſtuc conſilij eſt?
Illius ſtultitia uicta, ex urbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neq; ſinam, ut qui nobis mater maledictum uelit,
Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſſa nolo. S. nihil iam mihi iſtæc res uoluptatis ferunt·
Dum ætas, tempus tulit, perfuncta ſatis ſum·ſatiàs me iam tenet
Studiorum iſtorum·hæc mihi nunc cura eſt maxima, ut ne cui mea·
Longinquitas ætatis obſtet, mortém ue exoptet meam.
Hic uideo me eſſe inuiſam immeritò·tempus eſt concedere·
Sic optimè, ut ego opinor, omneis cauſſas præcidam omnibus·
Et me hac ſuſpicione exoluam·& illis morem geſſero·
Sine me obſecro hoc effugere, uolgus quod male audit mulierum.
P. Quàm fortunatus cæteris ſum rebus, abſq; una hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. obſecro mi Pamphile,
Non tute rem incommodam, ut quæq; eſt, in animum inducas pati.
Si cætera ſunt ità ut tu uis, itaq; ut eſſe ego † illam exiſtimo. al. illa
Mi gnate da ueniam hanc mihi·reduce illam. PAM. uæ miſero mihi.
S. Et mihi quidem. nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

NOn clam me eſt] In hac ſcena, uelut qualitas negotialis in diſputationem uenit: iuſtùm ne ſit repudiari coniugem cauſſa matris: & omnino quid fieri debeat. Non clam. Vero ordine à purgatione ſui incipit mater abitura: ne quòd diſcedit, iracundiæ uideatur. Tibi me eſſe ſuſpectam.] Id eſt, in ſuſpicionē ueniſſe. *Suſpectus* Vxorē tuā propter meos mores hinc abiſſe.] Blandius uxorem ſignificauit: quàm ſi diceret Philumenam. Et Mores, propriè ſenum dicuntur: unde ſenectus moroſa: & *Mores* moroſi homines, qui ſui cuiuſdā moris ſunt. Et ſi ea diſsimulas ſedulò] Ea, id eſt quæ ſcio *Moroſi homines* & ea, pro Eam rem: ſed abſolutè occurrit ſuprà latæ ſententiæ, & genere neutro. & eſt ordo:

etſi

etſi ea diſſimulas ſedulo:non clam me eſt,&c. Verum ita me Dij ament.] Coniectura quæ ſoluitur iureiurando. Nunquam ſciens commerui.] Bona exceptio:quia poſſumus aliquem inſcienter lædere.quæ res ad ueniam pertinet. Itaq; obtingât ex te.] Pro ſe iurat,& ita rem Pamphilo probat,ut blâda ſit. Itaq;.] Duæ partes orationis. Vt nunquã ſciens.

Ita,ut Hic ordo eſt iuſiurandi : ut cum præpoſuerit Ita, ſequatur Vt. Cicero, Ita uelim mihi deos propitios,ut cum illius temporis mihi uenit in mentem,&c. Merito ut caperet odium illa mei.] Bene dixit merito.nam ut nos immerito quis non oderit,non eſt in noſtra manu. hæc eſt exceptio.Plautus in Trinummo, Quin dicant,non eſt:merito ne dicant,id eſt. Merito ut caperet odium illa mei.Id enim eſt culpa ſine merito. Teq; antequam me.] Deeſt tam: ut ſit ordo,Et quàm te amare me rebar:tantum firmaſti fidem ei rei. Teq; antè quàm me amare rebar,ei rei firmaſti fidem.Ordo & ſenſus hic eſt,Et quod antè rebar,ei rei firmaſti fidem meam:neque me fefellit,quod ante rebar,te me amare.nam ei rei firmaſti fidem , id eſt probationem attuliſti. Nam mihi tuus pater.] Dixit enim ſuprà , Atq; in eam hoc omne quod mihi ægre eſt,euomam.potuit enim euomendo narraſſe quòd matrem filius præpoſuiſſet uxori. Tuus pater.] Familiarius quàm ſi diceret,Laches. Prapoſitã amori tuo.] Plus dixit,amori tuo,quàm ſi,uxori tuæ,diceret. Vt apud me præmium eſſe poſitum pietatis ſcias.] Laborat mulier,ne quod dictura eſt:odio,aut dolore , aut certe ira facere uideatur. Præmium eſſe poſitum pietatis.Sic Virgilius,Hic pietatis honos,ſunt hic ſua præmia laudi. Mi Pamphile,hoc uobis & meæ commodum.] Rem duram dictura : uide quantis præblanditur uerbis,remq; præmolliat,Nunc tibi me certum eſt contrà gratiam. Contrà nunc uiciſſim. Et meæ commodum famæ.Ab honeſto. Mi Pamphile,hoc uobis & meæ. Principium hoc aliquid eſt precantis fœminæ.A blandimento ergo incipit,ut libenter audiat. Ego rus abiturã hinc cum tuo me eſſe certò decreui patre,] Certò dixit,ne ſit diſſuadendi locus. Cum tuo me eſſe certò decreui.Ad hoc addidit,certo decreui:ut non audeat diſſuadere filius. Ne mea præſentia.] Nõ dixit iam culpa,ſed præſentia. Quid iſtuc conſilij eſt?] Bene:quia illa Decreui dixerat. Illius.] A perſona. Stultitia.] A cauſſa. Victa.] Non enim uolens. Vrbe. A loco. Tu.] A perſona. Habitatum.] A facto. Illius ſtultitia uicta,ex urbe tu rus habitatum migres? Vide quàm oratorie omnia congeſſerit , à perſonis, à cauſſis, à locis, a factis. Illius ſtultitia.Ab utili.Mire autem,& Rus,& Ex urbe,& Habitatum,dixit. Vt qui nobis mater maledictum uelit.] Ab honeſto. Non facies,neque ſinam.] Primo,non facies:deinde,ſi facere perſeueraueris, non ſinam. Et, non facies:non eſt interdicentis,ſed quaſi dicat,ſcio te non facturam rem tam prauam.Sunt autem qui neque Sinam iungant interioribus,ſunt qui totum contexte legant,Non facies , uſq; Modeſtia.

Mea pertinacia eſſe dicat factum.] Bene retinet,cum uult ſua intereſſe ne fiat. Tu tuas amicas te.] In diſſuadendo commiſcuit & honeſtatem & utilitatem. Mea cauſſa nolo.] Non eſt ſuperbum nolo:ſed conſuetudine dicitur, Nihil iam mihi iſtæc res.] Contra omnia.Et ab ultimis incipit. Iſtæc res.Amicæ,cognatæ,dies feſti. Dum ætatis tempus tulit.]

Dum tempus tulit Tulit pro paſſum eſt,permiſit.& in bonis enim,& in malis dicitur. Dum ætatis Tempus tulit,perfuncta ſatis ſum.] Si,inquit,meæ uoluptatis cauſſa exercenda ſunt , iam non delectant:ſi officij ac religionis,iam non poſſum,quæ ſim anus.Neceſſaria diuiſio: quia ille & religionem incuſſerat feſtorum dierum. Dum ætatis tempus tulit.Nõ,inquit , reprehendar: quæ cum potuerim,perfuncta ſatis ſum.Sic Virgilius,Sat patriæ,Priamoq; datũ: Satias me iam tenet.] Nimis materne atq; aniliter. Hæc mihi nunc cura eſt maxima.] Hoc nimis ſerio pronunciandum.Et Ne cui odioſe,ne Tibi diceret. Vt ne cui meæ Longinquitas ætatis obſtet . Hoc ad nurum : expectationem ad filium refert . hinc enim odio digni parentes, expectati appellantur. Lõginquitas ætatis obſtet,Mortem ue meam.Cum ſedulo agat ſocrus , ne quid per iracundiam ſtatuiſſe uideatur : uide tamen ut intermiſceat indignationem:& multa dolore deprompta ſint:quod Poeta non inuitus facit,ad mores exprimẽdos, perſonasq; reddendas. Hic uideo me eſſe inuiſam immerito.] Quia rus decreui pergere: non quaſi nurum uitatura,ſed locum.Et mire inuiſam,& non addidit cui:ſed dixit Tempus eſt concedere . Quia anus ſum?an quia nurus in domo? Omnes cauſſas præcidam omnibus.] Bene omnibus:ne ſpecialiter læſiſſet nurum.& generaliter dixit. Et illis morem geſſero.] Mire illis,non nurui.Et morem geſſero , acriter dictum:ut oſtendat hoc illos olim uoluiſſe ut expelleretur.ut ſi dicas,inimicum tibi morem geſſiſſe,quòd ſe ſuſpenderit. Sine me obſecro hoc effugere.] Quia dixerat maritus eius,Omnes ſocrus oderunt nurus. Sine me obſecro hoc effugere . Potentiſſimum eſt ad extorquendum aliquid argumentum, cum illis quibus chari eſſe debemus , noſtra cauſſa potius,quàm illorũ, dicimus uelle nos, aut nolle quod facimus.nam & Pamphilus ſuprà ſic dixit,Non facies,neq; ſinam. Quod male audit.] Suprà dixit.Ab honeſto. Abſq; una hæc foret.] Abſq;,extra:ut ſit aduerbiũ

magis

magis,quàm præpoſitio.& una,Res ſubaudienda. Et totũ ἐν ὑπερβάτῳ ſtatimq́ iungendum, Hanc matrem habens talem,illam autem uxorem. Vel certe,Abſque foret,pro abeſſet. Alij Hac de uxore dici putant:ut Abſq; ſit præpoſitio. Non tute rem incommodam, ut quæq; eſt,in animum inducas pati.] Horatius,Durum,ſed leuius fit patientia,Quicquid corrigere eſt nefas. Si cætera ſunt.] Bene cætera,abſq; uno dicenti. Itaq; ut eſſe ego illam exiſtimo.] Quia potuit dici ei, O ſocrus, ergo dubitas de integritate nurus,addidit,Itaq́ ut eſſe ego illam exiſtimo. Da ueniam hanc mihi.] Mihi,propter quam putas non reducendam.

Væ miſero mihi.] Nec negat,nec promittit:ſed ingemiſcit,utpote qui penitus dolore commotus,æſtum animi diſſimulare non poteſt. Væ miſero mihi.Nihil potuit pro rerum qualitate reſpondere,niſi ut ingemiſceret. Et mihi quidem.] ἄχθος. quid enim,& mihi:an Heὶ:multa ſic in uſu noſtro ſunt.

ACTVS IIII SCENA III

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

L. QVEM cũ iſtoc ſermonẽ habueris,procul hinc ſtãs accepi uxor.
Iſtuc eſt ſapere,qui ubicunq; opus ſit,animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit pòſt,idem hoc nunc ſi feceris.
S. Fors fuat pol. L.abi rus ergo hinc·ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero ecaſtor. L.i ergo intrò,& compone quæ ſimul tecum
Ferantur.dixi. S.ità ut iubes,faciam. P.pater. *Senarius*
L. Quid uis Pamphile? P.hinc abire matrem? minime. L.quid ità iſtuc uis? *Iamb.cata*
P. Quia de uxore incertus ſum etiã quid ſim facturus. L.quid eſt? *Troch.cat.*
Quid uis facere,niſi reducere? P.equidem cupio,& uix contineo·
Sed non minuam meum conſilium·ex uſu quod eſt,id perſequar. *Mixtum Trochaicum cum Iamb.cata.*
Credo ea gratia concordes magis,ſi non reducam,fore.
L. Neſcias·uerum id tua refert nihil,utrum illæ fecerint, *Troch.cat.*
Quando hæc abierit·odioſa hæc eſt ætas adoleſcentulis· *Iamb.acat.*
E medio æquum eſt excedere·poſtremò iam nos fabulæ
Sumus Pamphile,ſenex atq; anus. *Dimeter Iamb.*
Sed uideo Phidippum per tempus egredi·accedamus. *Iamb.cat.*

QVem cum iſtoc ſermonem habueris.] In hoc colloquio reconciliatio ſenum eſt poſt iurgium,mixta diſputatione Pamphili,de nõ reducenda uxore. Procul.] Procul,nunc prope. Hic ſtans accepi uxor.] Accepi, audiui.Et modo,uxor: antè,mulier.& de uxore,Dij mala prohibeant. Iſtuc eſt ſapere.] ÷ Iſtuc, exceptiue dictum:quaſi cætera ſtulte fecerit.& ſimul ſtomachũ retinet quo reprehendat cætera. Qui ubicunq; opus eſt.] Qui pro quæ.interdum abundat. Animum poſſis flectere.] Modo non alienum animum,ſed ſuum flectere. & unde flectere:à iurgio ad modeſtiam,ex conceſſione ex domo. Animum flectere. Ad hoc flectere animum dixit,ut oſtenderet ne nunc quidem apud ſe purgatam Soſtratam de præterita culpa. Quod faciundum ſit fortaſſe poſt.] Hæc etiam ſententia uideri poteſt generalis:& deeſt Ad id : ut ſit, flectere ad id quod faciendum.Poteſt & abſolute accipi. Quod pro quæ res facienda ſit.

Quod pòſt faciendum ſit.Id eſt cõcedendum. & uim neceſſitatis hoc uerbum exprimit.

Fors fuat pol.] Fortuna faueat:quaſi τῷ εὐφημισμῷ aduerſus triſte dictũ uſa eſt.nam fors fortuna bona eſt.Et fuat,ſit ſignificat.dixerat enim ille,Quod faciendum ſit pòſt fortaſſe. *Fors fuat*

Fors fuat pol.Id eſt bona eueniat.quaſi τῷ εὐφημισμῷ dicat.Bona dictio potius. An bona fortuna ſit per Pollucem? Abi rus.] Hortantis eſt ad celeritatem .Virgilius, Ergo age chare pater,ceruici imponere noſtræ. Ibi ego te,& tu me feres.] Non dixit,Ibi nos inuicem delectabimus:ſed quia ſenex atq; anus eſt,ego te,& tu me feres,dixit.Et ſimul quia nuper incuſauerat mores ſenũ,reuocare uult cauſſam abſceſſionis ſuæ & ad filij culpam aut nurus.

Ibi ego te,& tu me feres.] Aut quia nõ inter nos ſunt mores noſtri : aut quia utriq; una

D ætas

ætas eſt.& ſic pronũcia,quaſi hoc ipſum neceſſitate decernat ſenex,cum dicit,Abi rus.Ergo hinc,ibi ego te,& tu me feres,ipſa pronuntiatio querelam continet de filijs & ſenectute.

Spero ecaſtor.] Mire non confirmauit mulier: ſed ſperare ſe dixit,memor iurgij priſtini, & ſenilis amaritudinis: maximè quòd & ille nõ dixit,ibi nobis iucunde erit:ſed,ibi ego te & tu me feres. I ergo intro,& compone quæ ſimul tecũ ferantur. κωμικῷ χαρακτῆρι, & uſu quotidiano,ſatisq́ moraliter:quia Mulieres dum moliuntur, & dum comũtur, annus eſt. Dixi.] Denuntiatio eſt confirmandæ ſententiæ,nec mutandæ:& translata eſt de foro & Cauſidicis. *Dixi* Cicero,Præco dixiſſe pronuntiat. Dixi.Hoc uerbum in fine additum ſuperiora cõfirmat:& eſt propriũ his qui perorauerint cauſſam. Pater.] Ipſum nomen dehortationem ſignificat,adiecta pronuntiatione. Pater.Sic,pronuntia, ut hoc uultuoſe dictum ſit, Hinc abire matrem? Quid uis Pamphile?] Facete præſto Quid uis reſpondit. Qui ita iſtuc uis?] Rem ſuprà audiuit,& perſonam nunc cauſſam quærit.quaſi dicat,Eſto ut nolis : quid tantopere non uis? Incertus ſum etiam quid ſim facturus.] Non, quid faciam, dixit : ſed, quid ſum facturus:ut incerta molimina etiã uerbis poſſet oſtendere. Quid eſt?] Et, quid ita iſtuc uis:&,quid eſt:eo uultu pronuntiantur , ut conſilium eius & uerba uideatur contemnere pater. Quid uis facere,niſi reducere?] Sic loquitur Laches,ut aliud Pamphilus reſpondere non audeat.& ideo dicit,Equidem cupio,& uix contineo.Vt reducã ſcilicet.Adeò magna cauſſa eſt non reducendi,ut cum uelim non poſſim. Sed non minuam conſilium meum.] Caute ſatis,Reducendi,inquit,cupiditas eſt:non reducendi conſilium. Id perſequar.Non ſequar,ſed perſequar,ut conſtantiam demonſtraret. Credo ea gratia concordes magis.Sententioſe dixit,tunc poſſe inter ſe congruere & concordare mulieres,cum & illa eſſe deſierit ſocrus,& illa nurus.hæc enim inter illas eſt diſſidioſa coniunctio.& ſatis ingenioſe dictum:Tolle enim inter mulieres proximitatem:& nulla cauſſa diſcordiæ eſt. Con cordes magis. Non magis cõcordes.utrum pro minus diſcordibus dixit , an ut ſeruiret ſententiæ? Neſcias.] Vtrum cõcordes futuræ ſint,an diſcordes. Verum id tua refert nihil.] Hoc uerbum ex aliqua parte confirmantis eſt & conſentientis. Vtrũ illæ fecerint.] Vtrum *Vtrum* cônſentientes ſint,an diſſentientes. Vtrum.Vnum de duobus ſignificat. Odioſa eſt hæc ætas adoleſcentulis.] Suprà in perſonam ſocrus culpam iratus contulerat diſcordiæ: nunc & uxori placatus,& nurui parcens,odiorum cauſſam à perſonis tranſtulit ad ætates: ſed ita tamen,ut magis iuniores accuſaret,et de adoleſcentibus queſtus,cum miſeratur ſenes.

Odioſa hæc eſt ætas.Hæc,cum gemitu pronuntiandum eſt. E medio æquum èſt excedere.] Vtrum ex urbe rus:an ex uita in mortem?Et ſatis moraliter.nam in medio ſtare dicitur ſuperuacuus,uel moleſtus:Et cum ſtomacho dixit ſenili. *In medio ſtare* Senex atq; anus.] Hæc duo cum nominauit caput indicat & inceptionem huiuſmodi fabularum. Iam nos fabulæ ſumus.] Senex atque anus . Pronuntia ſenex atque anus , quaſi initium fabulæ. τὸ ἐνδελεχῶς additum,Pamphile. Per tempus.] Opportune.

ACTVS IIII SCENA IIII

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS

PH. Tibi quoq; ædepol ſum iratus Philumena *Senarij*
Grauiter quidem nam hercle abs te factum eſt turpiter,
Etſi tibi cauſſa eſt de hac re mater te impulit.
Huic uerò nulla eſt. L.opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH.quid eſt?
P. Quid reſpondebo his?aut quo pacto hoc aperiam?
L. Dic filiæ rus conceſſuram hinc Soſtratam.
Ne reuereatur minus iam quo redeat domum. P H.ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua.
A Myrrhina hæc ſunt mea uxore exorta omnia.
Mutatio fit.ea nos perturbat Laches.
P. Dum ne reducam,turbent porrò quàm uelint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos,ſi fieri poteſt,

Affinitatem

Affinitatem ſanè hanc perpetuam uolo.
Sin eſt, ut aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. P. ſenſit peperiſſe. óccidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos.
Nam abducta à uobis prægnans fuerat filia,
Neq; fuiſſe prægnantem unquam ante hunc ſciui diem.
L. Bene (ita me Di ament) nuntias, & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam. ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tam diu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi uidetur factum prauè, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.
P. Etſi iandudum fuerat ambiguum hoc mihi:
Nunc non eſt, cum eam iam conſequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam conſultatio eſt.
P. Perij. L. hunc uidere ſæpe optabamus diem,
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit. habeo gratiam Dis. P. nullus ſum,
L. Reduc uxorem, ac noli aduerſari mihi.
P. Pater ſi illa ex me liberos uellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam: ſatis certò ſcio,
Non me clàm haberet, quæ celaſſe intellego.
Nunc, cum eius alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac eſſe arbitror:
Quamobtem reducam? L. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit. mirandúmne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt uiri?
PH. Voſmet uidete iam, Laches, & tu Pamphile,
Remiſſan' opus ſit uobis, an reducta domum.
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea.
Neutra in re uobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas,
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet:
Vt alamus noſtrum. P. quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? ehò an non alemus Pamphile?
Prodemus quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimuero prorſus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente hoc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lachrymarum eſſe me?
Aut quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?

Primùm, ubi hanc dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi:
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquàm ademptam quoq; hanc tibi cauſſam uides:
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum.
Quàm longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atq; oraui, tecum uxorem ut duceres.
Tempus dixi eſſe, impulſu duxiſti meo.
Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum,
Cui tu obſecutus, facis huic adeò iniuriam.
Nam in eandem uitam te reuolutum denuo
Video eſſe. P. méne? L. te ipſum. & facis iniuriam,
Cum fingis falſas cauſas ad diſcordiam:
Vt cum illa uiuas, teſtem hanc cum abs te amoueris.
Senſitq; adeò uxor. nam ei cauſſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. planè hic diuinat. nam id eſt.
P. Dabo iuſiurandum, nihil eſſe iſtorum, tibi. L. ah,
Reduc uxorem. aut quamobrem non opus ſit, cedò.
P. Non eſt nunc tempus. L. puerum accipias. nam is quidem
In culpa non eſt. pòſt de matre uidero.
P. Omnibus modis miſer ſum, nec quid agam ſcio.
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc. præſens quandò promoueo parum.
Nam puerum credo iniuſſu non tollent meo.
Præſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.
L. Fugis? hem. nec quidquam certi reſpondes mihi?
Num tibi uidetur eſſe apud ſeſe? ſine.
Puerum Phidippe mihi cedò, ego alam. PH. maximè.
Non mirum fecit uxor, ſi hoc ægrè tulit.
Amaræ mulieres ſunt. non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt. nam ipſa narrauit mihi.
Id ego præſente hoc tibi nolebam dicere.
Neq; illi credèbam primo. nunc uerò palàm eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic uideo à nuptijs.
L. Quid ergo agam Phidippe? quid das conſili?
P. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam cenſeo.
Oremus. accuſemus grauius. denique

Minitemur,ſi cum illo habuerit rem poſtea.
L. Faciam ut mones · ehò puer,curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram·huc euoca uerbis meis.
Et te oro porrò in hac re adiutor ſis mihi. PH. ah
Iam dudum dixi,idemq́ nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos uolo,
Si ullo modo eſt,ut poſsit,quod ſpero,fore.
Sed uis'ne adeſſe me unà dum iſtam conuenis?
L. Imò uerò abi·aliquam puero nutricem para.

Tibi quoq; ædepol.] In hac ſcena ultimus error eſt,uicinus καταστροφῆ. Tibi quoque ædepol ſum iratus. Quaſi dicat, Non ſolũ matri tuæ,aut etiam ſocrui tuæ. Tibi quoq; ædepol. Recte:nã & amicos incuſamus leniter incipiẽtes, & grauiora inferentes. Hanc ergo partus cauſſa leniter incuſat. deinde confirmat inferendo,grauiter quidem.& ſtatim cauſſam ſubiungit,cur quidem ei iraſcatur. *Cauſſa* Factum turpiter.] Quòd abſceſſerit domo mariti. Et ſi tibi cauſſa eſt de hac re.] Cauſſam more ſuo pro defenſione poſuit. Sic in Phormione, Quid mihi dicent,aut quam cauſſam reperiẽt,demiror. Et quæ Cauſſa fuerit,ipſe dicit,Mater te impulit. Mater te impulit.ab ſolute.deeſt enim Nam.ut ſit,nã mater te impulit. Mater te impulit. Qualitas remotiua.

Huic uerò.Ipſi matri ſcilicet. Opportune te mihi Phidippe in ipſo tempore.] Verum ταυτολογία eſt?an opportune,quia uolebam:& in tempore,quo modo uolebam?an, opportune,mihi:in ipſo tempore,tibi:id eſt & mihi,& tibi cõmode ueniſti? In ipſo tempore oſtendis.Oſtenditur nobis quod quærebamus. Opportune,& in ipſo tempore, non eſt idem. etenim opportune dicimus,cum(uerbi gratia)inuitati,ad ipſum tẽpus incipientis prandij uenimus.In ipſo tempore,cum iam prandio appoſito. Aut quo pacto hoc aperiam?] Hoc modo oſtendit neceſſe quòd ſimulet:nec id quod uerum eſt,dicendum ſibi eſſe. Dic filiæ rus cõceſſuram hinc Soſtratam.] Blande nõ addidit tuæ:quaſi dicat cõmuni filiæ.Et bene, non ſocrum,ſed Soſtratam. Ne reuereatur.] Bene reuereatur:ne odiſſe Soſtratam, ſed metuere uideatur,& quaſi ipſa ſocrus nõ odium meruerit,ſed reuerentiam. Minus iam quo redeat domum.] τμῆσις cum ἀναστροφῇ. ut ſit ordo, quo minus redeat. Nullam de his rebus culpam.] Relatio criminis poteſt uideri. Tua.] Deeſt uxor:quod nomen inferius poſuit. Tua.] Cum percuſſione audiendũ eſt,ut ſubaudiatur uxor, ab eo quod dicturus eſt, uxore. Mutatio fit.] Mutationem ſuſpitionem dicit,erroremq; iurgantiũ. Mutatio. Deeſt quarum rerum mutatio.ergo mutatio criminum,aut culparum. Ea nos perturbat Laches.] Ea:non ea mutatio,ſed uxor,hoc eſt Myrrhina. Mutatio fit. Criminis ſcilicet & peccati.id eſt uel mea uxor crimen tuæ ſuſtinet:uel tua ad meam tranſlata eſt culpa. Turbẽt porrò quàm uelint.] Quantũ uelint:aut eam,quã uelint,mulierem.ſed melius eſt quod ſuprà diximus. Dum ne reducam,turbent porrò.] Quomodo eſt pius erga matrem Pamphilus,ſi paruifacit utrũ ſocrus ſua perturbet?an mater, à ſenibus? Soluit ſic. quia Quàm, nõ eſt generis fœminini,ſed eſt quantũ. Turbent,errẽt,& tumultuẽtur,ſignificat:uel turbẽtur. Ego Pamphile.] Hoc pronomen initium continet orationis grauiter inceptæ:ut, Ego poſtq; emi te,à paruulo. Si fieri poteſt.] Interpoſuit, ut ſupercilium ſoceri demonſtraret.

Opportune

In ipſo tempore

Oſtendere

Quo minus

Mutatio

Quàm

Turbare

Ego

Si fieri poteſt.Recte additũ,ſi fieri poteſt:quia non conuenit rogari à ſocero generũ,ut ſuprà dixit. Hanc ſanè perpetuã uolo.] Iam enim eſt cõfirmata:ſed perpetuã cupit. Sin eſt ut aliter tua ſiet.] εὐφημισμῷ uitauit illud quod eſt ominoſum,ne diſſidiũ diceret:ut Virgi. Grauior ne nuncius aures Verberet. Accipias puerũ.] Iure:quia liberi patrem ſequũtur. Et mire hoc maxime adiecit,quod maxime recuſat Pãphilus:& propter quod uxor quoq; nõ reducitur. Et accipias pro accipe:ut quieſcas pro quieſce. Senſit peperiſſe.occidi.] Hoc maxime inopinatũ eſt Pamphilo:quia ſocrus promiſerat omnes ignoraturos. Senſit.Proprie ſic. Puerum?quem puerũ?] Moraliter primo dubitat quid audierit:deinde quaſi certus quid audierit,admiratur,dicendo,Quem puerũ? Puerũ.quem puerum? Bene cũ conſternatione animi:quod nunquã fando acceeperat. Natus eſt nobis.] Bene,quia ambo aui.

Nam abducta à uobis.] Bene,nõ abierat,ſed,abducta fuerat:ut magis ſit culpa matris.

A uobis.Pro,à Pamphilo. Nam abducta à uobis prægnans fuerat. Hoc totũ cũ indignatione in uxorem pronunciandũ eſt. Neq; fuiſſe prægnantem,] Prægnans eſt ante gnatũ,

uel ante genetricem. eſt enim præ ante. Bene, ita me Dij ament.] Agit gratias nunciãti: gra
tulatur ob ſuſceptum nepotem: gaudet liberatam nurum. Natum illum, & tibi illam ſal/
uam.] Proprium affectum refert, ſibi nepotem, illi filiam eſſe ſeruatã. Et tibi illam ſaluam.
Rectè tibi, quia pater puerperæ eſt cui dicit. Sed quid mulieris uxorẽ habes?] Quid mu/
lieris dixit: ne diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. & totum percũctatiue potius,
quàm pronuntiaret, & diceret, Peſſimam mulierem, & male moratam uxorem habes. Et re/
prehenſio eſt cum contemptu: ſic &, quid hominis? ut Virg. Tu mihi quodcunq; hoc regni.
Morata At contrà cum honore ſic dicimus, quem hominem habes? Moratam.] Id eſt inſtitutam.
& eſt participium ſine uerbo. Nóſne hoc celatos.] Non partum celatos dicit: ſed, prægnan
tem filiam fuiſſe. Nequeo ſatis mirari.] Magna exaggeratio. Quam hoc mihi uidetur
factum praue.] Totum modeſte, quamuis indignetur: quia apud maritum uxor nõ eſt ue/
hementius accuſanda. Quàm hoc mihi. Quòd prægnans fuerit filia: non quod natus eſt
Placet puer. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.] Verum quia minus *
& magis quoniam ſequitur: an ὑπονοία eſt? ut ſit ordo, Non minus mihi placet, quàm tibi. Et
placet pro diſplicet intelligamus: ut alibi, Nunc me hoſpitem lites ſequi, quàm hic mihi ſit
facile atq; utile, Aliorum exempla commonent. Non tibi illud factum. Sub ὑπονοία eſt di
ctum. hoc enim ait, Tantundẽ tibi placet hoc factum, quàm mihi. Alibi, Nunc me hoſpitem
lites ſequi, &c. Cum eam conſequitur alienus puer.] Alienus, quòd ſenes gratulantur, id
maxime lædit Pamphilũ. Conſequitur alienus puer. μεταφορὰ à pecoribus, quæ ut mox
nata fuerint, matres ſequuntur. Virg. Atq; ipſæ memores redeũt in tecta, ſuoſq; Deducũt.
Nũlla tibi Pamphile hic iam conſultatio eſt.] De reducenda ſcilicet uxore. Perij.] Hoc
ſibi ipſe Pamphilus dicit. Cum ex te eſſet aliquis qui te appellaret patrem.] Bene hoc pu
Euenit tauit, quod Pamphilo non uidetur: hoc eſt, ex illo eſſe quod natum eſt. Euenit.] Proprie
Euentus euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. Nullus ſum.] Ipſe ſibi iterum. hoc ulterius eſt, quàm
Nullus ſum perij: quia cum aliquis perit: reliquum uel cadauer eſt. Ac noli aduerſari mihi.] Cauſſam
Perij interpoſuit ſenex, quo magis facere filius non recuſet. Si illa ex me liberos uellet ſibi.] Vt
Nupta mecũ apparet, tantum commentus eſt cauſſam. Si illa ex me liberos uellet ſibi. Nactus eſt Pam
philus ex uerbis ſenis cauſſam aliam diſſidij. Aut ſe eſſe mecum nuptam.] Vetuſte me/
cum nuptam dixit. Et recte: quia partus confirmat nuptias. Et melius, nuptam mecũ quaſi
Nubere tectam & opertam uno cubiculo mecum. Nubere enim, eſt operiri, tegiq;, unde & nubes,
Nubes quòd tegere ſolent cœlum, dicuntur. Virgilius, Arſuraſq; comas obnubit amictu. Non
Clam me clam me haberet.] Id eſt, non tacuiſſet, partumq; celaſſet. Qua celaſſe intelligo. Non di/
habere xit natum filium: ne interpoſito affectu, molliretur iratus. Nunc cum eius alienum eſſe à
me animum ſentiam.] A præſenti tempore. Nec conuenturum.] A futuro. Quamob/
rem reducam?] Firmior concluſio facta eſt per interrogationem, quàm ſi eſſet pronuntiati/
Sua mater ua. Mater quod ſuaſit ſua.] A deriuatione cauſſæ defenſio: præterea ſtatus eſt uenialis,
ab imprudentia deſcendens. Sua.] Pro eius ut, Nanq; ſuam patria antiqua ciuis ater ha/
bebat. Adoleſcens mulier fecit.] Multa dixit: & mater ſua, & adoleſcens mulier. & quaſi
docet hoc exemplo parendum patri eſſe. Mirandúm ne id eſt?] Bene mirandum, non ira/
ſcendum, dixit. Miramur enim magis ſi amici peccauerint, quàm iraſcimur. Reperire ul/
lam mulierem.] Quaſi dicat, ſi hanc repudiaueris. An quia non delinquunt uiri.] ὑπονοία
dictum. non enim non delinquunt. Voſmet uidete iam, Laches, & tu Pamphile.] Nec ro/
gare ſocerum, nec intereſſe conuenit: ubi certior ſit ad repudiandum gener. Voſmet uide
te iam Laches. Virgilius. Vos ô Calliope precor, aſpirate canenti. Remiſſam opus ſit uo
bis, an reductam domũ.] In ueris codicibus ſic eſt, Remiſſan', an reducta. ut ſit, remiſſáue,
In manu an reducta. Vxor quid faciat, in manu non eſt, mea.] Ordo, Vxor mea quid faciat, in ma/
mea eſt nu non eſt: deeſt Eius. ut ſit, in manu eius non eſt: ſed in mea poteſtate poſitum eſt. In ma/
Difficultas à nu non eſt. Vxoris ſcilicet. Et eſt ordo, Vxor mea quid faciat, in manu eius non eſt. Neu/
me non erit tra in re uobis difficultas.] Promittit facilitatem ſuam: ut tamẽ uxor roganda ſit. An aliter,
uobis & ut ſuprà annotauimus? Sed quid faciemus puero?] Vt, Quid me fiet, dicitur. Sed
quid faciemus puero? Qui utique quidquid erit, patri reddendus eſt. Huic reddas.]
Pamphilo ſcilicet. Ridicule rogas.] Ridicule, uel aduerbium eſſe poteſt, uel nomen. ſi no/
men eſt, ſubdiſtingue ridicule: & ſic interroga, cum ui pronunciationis. Huic reddas ſu/
um, ſcilicet.] Sic dixit, huic ſuum, & reddas: quaſi repoſcat Pamphilus. Et non ſubiunxit, ut
alat: ſed, Vt alamus: ut ſua quoque intereſſe monſtraret. Vt alamus noſtrum. Scilicet
Pamphili filium, nepotem meum, utrunque noſtrum. Quem ipſe neglexit.] Si Ipſe lege/
ris: clare dictum eſt. ſi Ipſa, lenius eſt: & uidebitur ſenex ob murmurationem eius intelle/
xiſſe, quòd nolit puerum tolli: & ideo appoſitum, Quid dixti? eho an non alemus Pamphi/
le? Quem ipſe neglexit. Legitur & ipſa: & hoc eſt melius: ut ſit pater uocatiuus caſus.

Quem ipſa neglexit, pater, ego alam? Hic ſibi obmurmurans, uultu & uerbis oſtendit
nolle ſuſcipere filium. An non alemus Pamphile?] Quod faciendum ſit, à contrario uult
ſenex pronuntiatione demonſtrare, quòd ſcelus ſit nõ feciſſe. Prodemus quæſo potius?] *Prodo*
Deſeremus, proijciemus, porrò dabimus? Virgil. Vnius ob iram Prodimur. Nam à quo de-
fendendi ſumus, ſi nos deſerit pater? Enimuero prorſus iam tacere.] Multa reticentia de
filiorum uitijs, & defenſione quoque apud ſoceros uti parentes, ſæpe Terentius demonſtra-
uit: & præcipue in Andria, cum dicit, Ego illud ſedulo negare factum, ille inſtat factum.

Iam tacere nequeo.] Quamuis tacendum ſit. Ignarum cenſes tuarum lachrymarum
eſſe me?] Coniectura quòd amet meretricem Pamphilus. Tuarum lachrymarum eſſe me?
Apparet illum à Soſtrata hoc audiuiſſe. nam ipſe filium deprehenderat flentem. Sollici- *Sollicitor*
tere.] Perturberis, commoueare. Ad hunc modum?] Id eſt immoderate. Primum hanc
ubi dixi cauſſam.] A ſummo ad imum. Nactus alteram es.] Nanciſci proprie dicitur, *Nanciſci*
qui paratus ad tenendum antè, quàm poſſit reperire quod teneat: ſtatim, quod occurrerit,
prehendit. Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum.] Mire eſt temporis inue-
ctio. Et, aliquando tandem ut adiungas, deeſt Fac: ſed plenum pronuntiatione eſt. Quàm
longum ſpatium.] Ab antè actis. Sumptus quos feciſti in eam.] Recte hoc dixit: quia im-
perabilior eſſe debet indulgentiſſimus pater. ut alibi, Tum patris pudor, qui me tam leni
paſſus eſt animo uſque adhuc, quæ meo cunque animo libitum eſt facere: Et'ne ego ut ad- *Agere*
uerſer? Egi, atque oraui.] Agit qui iuſtam rem dicit, Orat, qui animo demiſſo precatur, ut *Orare*
quaſi beneficium præſtetur ſibi. Tempus dixit eſſe.] Tempus: quia diu multumque ſuſti-
nuit. Impulſu duxiſti meo.] Multum ualet ad ſuadendum laudatio eius apud quem agi-
mus: & ex ea parte laudatio qua illum uolumus inflecti. Quæ tum obſecutus mihi feciſti
ut decuerat.] Ordo, Quæ feciſti tum obſecutus mihi, ut decuerat. Nunc animum ad me-
retricem.] Hoc uultuoſe & demiſſo labro: ut appareat inuitũ adduci ad reprehẽdendum,
qui laudauerit modo. Quæ tum feciſti mihi obſecutus.] Iuueniliter ſatis: quia non dixit,
Multum amans. Facis huic.] Scilicet uxori. Cui obſecutus.] O meretricis ſuperbiam
non ferendam. Nam in eandem uitam.] Parcius Vitam dixit, quàm flagitium atque libi- *Reuolutũ eſſe*
dinem. Te reuolutum denuo.] Non rediſſe, ſed reuolutum eſſe: tanquam inuitum aut ne-
ſcium. relinquit enim quandam ueniam, ut uelit eſſe correctior. Mene?] Hoc genus inter-
roganonis negatiuam habet ſignificationem. Et facis iniuriam.] Pro, facis iniuſte. Vt
cùm illa uiuas.] Grauius eſt cum meretrice uiuere, quàm meretricem amare. Teſtem hanc
cum abs te amoueris.] Laudata eſt hic uxor modeſta, cum illam teſtem, non impeditricem
appellet ſocer. Senſitque adeò uxor. Aliud argumentum quo uult in Pamphilum referre
non ſolum illius, ſed etiam uxoris culpam. Et hic uide non accuſari ſocrum. Planè hic di- *Diuinare*
uinat.] Diuinat dixit, pro uerum dixit. & nota diuinat, de præterito dictum. Vnde prouer-
bium, Aiunt diuinare ſapientem. quia qui dicit uerum, diuinus eſt. Dabo iuſiurandum.] παροιμία.
Vbi argumenta & teſtimonia deficiunt, ibi iureiurando opus eſt. Et id eſt ἄτεχνος πίστις. Ni-
hil eſſe iſtorum.] Satis concinne dixit Iſtorum, ne in ſingulis commoraretur. Reduc uxo-
rem. aut quamobrem non opus ſit cedò.] Quia Pamphilus hoc ſolum defendit, non id eſſe,
quod pater putat: nec cauſſam, quæ uera ſit, protulit: ideo ſenex relicta tota quæſtione, re-
dijt ad id quod agitur, & ait: Reduc uxorem: aut dic, quæ res uetat. Non opus ſit.] Redu-
cta ſcilicet. Non eſt nunc tempus.] Quia ſocer adeſt. Et oratorie confugit ad deditionem,
defenſione titubante. Accipias.] Pro accipe. Cauſſa cur accipiat. Nam is quidem in cul-
pa non eſt.] In hoc dicto eſt quædã faceta irriſio eius, qui nimis iracundus ſit. Pòſt de ma-
tre uidero.] Bene de matre concedit, ut de puero extorqueat: quia ſcit parentũ concordiam
firmam eſſe per filios. Omnibus modis miſer ſum.] Quid eſt, omnibus modis? utrum &
circa parentem, & circa uxorem? an & in reducenda, & in non reducenda? Miſer ſum. An
miſer ſum, cui maxime obtrudit, quod maxime fugio: id eſt puer? Concludit pater.] Trãſ- *Concludo*
latio de fera indignata. Sic Cicero, circundatos Verri cancellos ait. Nam puerum credo.]
Omnia facit Poeta, ne aut rem palàm faciat, aut intercedat diuortium. Adiutrix ſocrus.]
Quæ dixit, Continuo exponet. Fugis? hem.] Ex uerbis patris oſtendere uoluit quid agat *Apud ſe eſſe*
Pamphilus. & ille abibo dixit, hic Fugis? Num tibi uidet eſſe apud ſeſe? Quaſi ob amo- *non eſſe*
rem meretricis inſanus. Sine.] Sine, ſeparatim accipe: quia uim habet cõminãtis. Ama *Sine*
ræ mulieres.] Quaſi uir, dixit amaras mulieres. nõ enim laudat: ſed cauſſam dicit, unde uxor
offenderit Pamphilũ. Non facile hæc ferũt.] Non facilè ferũt pellicatũ, neque amorẽ altarũ
in uiris. Nã ipſa narrauit mihi.] Verũ finxit hæc dixiſſe filiam ſibi? an uero κατὰ τὸ σιωπώμενον
factũ eſt? Ego neutrũ puto: & ſic intelligo, quod de uxore ſua ducat, Ipſa narrauit mihi: ſecundũ
illud quod ſuprà dixit, Nunc mihi in mentẽ uenit, de hac re quod locuta es olim, cũ illũ ge-
nerũ cepimus. nã negabas nuptã filiã tuã poſſe te pati cũ eo, qui meretricẽ amaret: qui per-

noctaret foris. Necꝙ illi credebã primò.] Quare non credebas? nanꝙ amaræ ad hanc rem mulieres ſunt:& ſæpe de nihilo ſuſpicioſæ. Et bene de hoc addidit, ne timuiſſe generũ uidere tur. A nuptiis.] Nõ dixit à filia mea: ſed q̃d pater Pamphili magis doleat, à nuptijs inquit. nam Philumenam nolle, irati eſt: odiſſe nuptias, amatoris. Quid ego agam Phidippe?] Mire conturbatur pater, quaſi res ſua tantum agatur. Et uide quemadmodum Poeta laten-ter feſtinet ad rerum cognitionem. Meretricem hanc.] Bene hanc, quaſi eam quæ intertur bat. ſic enim ſumitur hoc pronomen: ut, Hancine ego uitã parſi perdere? Et, Tuaꝙ animam hanc effundere dextra. id eſt malam. Hanc. Quaſi dicat quæ nos perturbat. Primum.] Bene primũ: ut intelligamus, deinde Pamphilũ. Oremus.] Vtrũ rogemus? an, quod eſt uerius, omni genere eloquij cõmoneamus? unde oratores, orare & perorare dicunt: & ora-tor nomẽ accepit. Virg. Talibus orabat dictis. Nam qui orat, accuſaturus, aut cõmoniturus orat. Oremus.] Id eſt eloquamur. Poteſt intelligi & rogemus: ſed nõ conuenit perſonæ po tiori, & cauſſæ, & ipſi uérborũ ordini. Si cũ illo habuerit rẽ poſtea.] Vt in Eunucho, Quo cum uno tum rem habebam hoſpite. Bacchidem hanc uicinam noſtram.] Sic maluit, q̃ meretricem dicere: ne graue ſit cum ea ſeni loqui, niſi quia uicina eſt. Huc euoca uerbis meis.] Bene ſeruata ſunt perſonis congruentia. Nam ſocerum monere hanc rem tantũ de-cuit, non etiam facere: ut cum pellice filiæ ſuæ mitius ſermocinaretur. Et huc euoca uerbis meis. deeſt Eam. Si ullo modo eſt ut poſſit.] Manere ſcilicet: uel fieri ut maneat. Sed uis ne adeſſe me una, dum iſtam cõuenis?] Melius pronunciaueris, ſi renitente & improbante hoc uultu dicere acceperis Phidippum: quaſi non oporteat intereſſe ſocerũ. Ideò mutat ſen-tentiam Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei. Nutricẽ para.] Pro, quære.

ACTVS V. SCENA I

Iambici quadrati catalectici & acatalectici. trochaici catalectici mixti.

BACCHIS MERETRIX. LACHES.

B. NON hoc de nihilo eſt, quòd Laches nũc me cõuẽtã eſſe expetit·
Nec pol me multum fallit, quin quod ſuſpicor, ſit quod uelit.
L. Videndũ eſt, ne minus propter iram hãc impetrem, q̃ poſſiem
Aut ne quid faciam plus, quod poſt me minus feciſſe ſatius ſit.
Aggrediar· Bacchis ſalue. B. ſalue Laches. L. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid ſit, quapropter te huc foras puerum
euocare iuſſi.
B. Ego pol quoꝙ etiam timida ſum: cũ uenit in mentem, quæ ſim: *Quad. Iãb. cat.*
Ne nomen† mihi quæſtus obſtet· nam mores facilè tutor. *al. meo quæſtui*
L. Si uera dicis, nihil tibi pericli eſt à me mulier. nam
Iam ea ætate ſum, ut non ſit peccato mihi ignoſci æquum:
Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, accuro.
Nam ſi id nunc facis, facturáue es, bonas quod par eſt facere: inſcitum
Offerre iniuriam tibi me, immerenti iniquum eſt.
B. Eſt magna ecaſtor gratia, de iſtac re quam tibi habeam·
Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget, parum mihi proſit·
Troch. catal. Sed quid iſtuc eſt? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah.
L. Sine dicam· uxorem hanc prius quàm duxit, uoſtrum amorem pertuli.
Mane, nondum etiam dixi id, quod uolui· hic nunc uxorem habet·
Quære alium tibi amicum firmiorem, dum tempus conſulendi eſt·
Nam neꝙ ille hoc animo erit ætatem: neꝙ pol tu eadem iſtac ætate.

Quis

B. Quis id ait? L. ſocrus. B. méne? L. teipſam & filiã abduxit ſuã. *Iamb.acat.*
Puerumq́ ob eam rem clàm uoluit, qui natus eſt, extinguere. *Troch.cata.*
B. Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud uos poſſem fidem,
Sanctius quàm iuſiurandum: id pollicerer tibi Laches,
Me ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es. ſed ſcin' quid uolo potius ſodes facias? B. quid uis, cedó. *Iāb.acat.*
L. Eas ad mulieres huc intrò, atq; iſtuc iuſiurandum idem *Troch.catal.*
Polliceare illis: exple animum his, teq́ hoc crimine expedi.
B. Faciam: quòd pol ſi eſſet alia ex hoc quæſtu, haud faceret, ſcio:
Vt de tali cauſſa nuptæ mulieri ſe oſtenderet.
Sed eſſe falſa fama nolo gnatum ſuſpectum tuum:
Nec leuiorem uobis, quibus eſt minimè æquum, uiderier
Immeritò: nam meritus de me eſt, quòd queam, illi ut commodem.
L. Facilem, beneuolumq́ lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoq; hoc etiam credidi.
Nunc, cum ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi:
Fac eadem ut ſis porrò: noſtra utere amicitia, ut uoles.
Aliter ſi facias: ſed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias. *Iamb.tet.aca.*
Verùm te hoc moneo unum: qualis ſim amicus, aut quid poſſiem,
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. faciam ſeduló.

BIB. ... VITTORIO ...

NOn hoc de nihilo eſt.] Rarus uitæ color in hac locutione miſcet' à Poeta. Nam meretrix loquitur & ſenex: & quod eſt mirabilius, bona meretrix, mitis ſenex: ut intelligas laboraſſe Terentium, ut & à lege comicorum recederet: & in actu tantum conſuetudinem retineret. Non hoc de nihilo eſt. Debet mirari meretrix cum ad ſenem ducitur: debet timere, cũ ad patrem: debet ſuſpicari aliquid cuius amator iam maritus eſt. Non hoc de nihilo. Conjecturalis cauſſa eſt, Recipis Pamphilum: non recipio. Nec pol me multum fallit, quin quod ſuſpicor.] Ordo, & ſenſus hic eſt, Nec pol me multum fallit, quin quod uelit, hoc ſit quod ſuſpicor. uel, quin quod ſuſpicor, ſit hoc quod uelit. Ordo, quin quod uelit, ſit quod ſuſpicor. Ne minus propter iram.] Quia non erat uerisſimile bonum eſſe patrem meretrici interturbanti: reddit rationem ſenex, cur agat mitius: ne uideatur perſonæ modus non eſſe ſeruatus. Nec pol me multum fallit.] Non me fallit, quo minus id ſit, quòd me uocat, quod ſuſpicor. Vidẽdum eſt.] Prouidendum cauendum. *Videndum eſt* Impetrem.] Perficiam. dictum à patrando: cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negotia quæ ſunt ardua, uerbum hoc commodauit, ac dedit. *Impetro* *Patro* Quod pòſt me minus feciſſe ſatius ſit.] Satisfaciendo minuiſſe.

Quòd pòſt me minus feciſſe ſatius ſit. Si Sit pro uideatur acceperis: erit ſenſus, Ne quid faciam plus, quod pòſt, dum pœniteat me, uideatur ſatius minus feciſſe. Si Sit pro erit acceperis: erit ſenſus, Videndum eſt ne quid plus faciam: quod cũ fecero, poſtea ſatius ſit me nõ feciſſe, & ſatisfacere. Aut certe duas res ſignificat, quibus inter utrunq; temperandũ eſſe demonſtrat: ut per illud ſuprà, lenitatẽ tenendam: per hoc infrà, autoritatẽ defendendam eſſe cõmoneat. An minus feciſſe, pro pœniteret: ſic enim ueteres dicebãt, muto factum, & nolo factum: cũ alicuius rei eos pœnitebat. *Minus feciſſe* *Muto factum* *Nolo factum* Sit.] Modo Sit pro uideat' poſuit. Aggrediar. Bacchis ſalue.] Bene aggrediar, quaſi rem arduam, & incõgruam ſeni. uel aggrediar, ut meretricem circũueniam. Virgilius, Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. Bacchis ſalue. Non ita meretrici obſequitur ſenex: quanquã uult adimere timorem perſonæ ſuæ. Credo ædepol te nõnihil mirari.] Ipſum procemiũ mollius, & lenius eſt: ut oſtendat ſe non iurgaturum ſenex. Quid ſit.] Deeſt Rei: ut ſit, quid ſit rei. Ego pol quoq; etiam timida ſum.] παρέλκον tertium. Vt, Multa quoque & bello paſſus. Et obſequenter poſuit non ſolum ſe mirari, ſed etiam pauere. Ego pol quoque etiam timida ſum. Bene etiam. ut hoc dicat, non ſolum

non ſolum miror,ſed etiam timeo.Et noue,timida ſum,pro timeo. Ne nomen mihi quæ-ſtui.] Id eſt nomen quod ineſt meo quæſtui. Nomen quæſtui obſtet. Quem exerceo ſcili-cet.Et deeſt,Quod eſt. Ne nomen mihi quæſtus.Id eſt,quòd meretrix ſum.Legitur &,no-men meo quæſtui obſtet. Si uera dicis.] Interrogabo ſcilicet. Non ſit.] Non uideatur.

Iam ea ætate ſum,ut non ſit peccato mihi ignoſci æquum.] Quia ipſe non do ueniam.an quia iam mihi peccanti non danda eſt?Et eſt ordo, Vt non ſit mihi æquum peccato ignoſci. Neceſſaria igitur ambiguitas.aut enim Sit pro uideatur. aut peccato pro peccatorum , aut peccato mihi,pro peccanti mihi.aut peccato meo.aut deeſt In:ut ſit,in peccato. Cautius, ne temere faciam.] Seniliter additum poſt,cautius,ne temere faciā. Facturáue es.] Etiam, ſi non facies. Inſcitum.] Me ſcilicet,ſi iniuriam faciam. Offerre iniuriam.] Offerimus in-iuriam non merenti:Reddimus ei qui meretur. Inſcitum.Inelegans,non bonum.Et bene non dixit durū,aut quid tale,ſed inſcitum:quo uerbo maxime mulieres,& meretrices utun-tur.Scitum enim dicunt quod placet:Inſcitum quod diſplicet.ut,Per ecaſtor ſcitus puer na-tus eſt è Pamphilo.Hoc tale eſt quod dixit Inſcitū ex abundanti quale eſt apud Virgilium, nec pòſt arma ulla rebelles Aeneadæ referent. Eſt magna ecaſtor gratia de hac re quam ti-bi habeam.] Imitatur hic & ſenile,& fœmineum tardiloquiū. Suffecerat enim, ago gratias,

Offerre iniuriam *Reddere iniuriam* *Inſcitum* *Scitum*

Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget.] Sic in Adelphis ait, Indignum te eſſe iniu-ria hac,indignis cum egomet ſim acceptus modis. Parum mihi proſit.] Si ſic accipiatur, ut ſcriptum eſt: μείωσις eſt,aut ταπείνωσις. & ita intelligendum,quaſi dixerit, Multum mihi nocuerit,imò me euerterit. Sed quid iſtuc eſt?] Nunc demum ad rem redit. Meum re-ceptas filium.] Intētio criminis.Et non recipis,ſed receptas.Et ne diceret , quid tua? Meum filium. Meum receptas filium . Propoſitio accuſatoria eſt . & breuiter propoſuit crimen, quod poſtea dilatatur.Et frequentatiuo uſus eſt uerbo,quòd non raro,ſed frequenter rece-ptet. Meum receptas filium ad te.Status coniectura : quæ coniectura,diluitur per ἀντιχορ-νίαν, id eſt iuſiurandum,ac tormenta ſeruorum. Ah.] Quòd falſum eſt, reclamauit mere-trix ſtatim: & uoluit contradicere,ſi permitteret ſenex,. Sine dicam.] Virgilius , Sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. Vxorem hanc priuſquàm duxit.] Hanc, quaſi moleſtam,& quæ hæc nolit pati. Priusquàm hanc duxit. Ante rem : à præteritis & antè actis. Veſtrum amorem pertuli.] ἀποσιώπησις, ut in Heautont.Au,ne illud haud in-ultum,ſi uiuo,ferent.non iam tute cohibes. Veſtrum.] Non,ipſius Pamphili.Ergo blande & honorifice.nō enim illius amorem,& tuum quæſtum:ſed, amorem ueſtrum . nihil potuit dici familiarius.Pertuli autem, quantam uim patientiæ habet,quantumq́ pōderis,næ lædi mereatur ulterius? Vxorem hanc priuſquam.] A perſona ſua,Priusquàm hanc duxit, ueſtrum amorem pertuli. Et quia multum diuq́ amauerit:pertuli dixit,quæ eſt longi tem-poris ſignificatio. Nondum etiam dixi id quod uolui.] Apparet ſenem tarde,& longū lo-quentem interpellari uultu reſpōſuræ meretricis:cum ille ſibi ſilentium præberi uelit. Sic Virgilius Latinum inducit dicētem, Sine me hæc haud mollia fatu,Sublatis aperire dolis: ſimul hæc animo hauri.Et ad poſtremum de Turno, Vt primū fari potuit , ſic incipit ore.

Recepto *Ah*

Mane,nondū etiam.] ἀποσιώπησις tertia. Hic nunc uxorem habet.] Cum denuntiatione pronuntiandum eſt:quaſi dicat,Alia res eſt. Quære alium amicum tibi firmiorem.] Ma-gna moralitas in denūtiatione,magna proprietas.ſic enim dicimus,Quære tibi.Virg. Quæ-rat ſibi fœdera Turnus. Quære aliū amicum tibi firmiorem . Firmiorem pro firmo . non enim firmum concedit eſſe Pamphilū: quem uult intelligi deceptorē eſſe Bacchidis,nō iam amatorem ſtabilem. Quære alium tibi amicū firmiorem.Oratorie ſenex quaſi cōſulit me-retrici,quā uocauerat incuſandā. Quære alium.A præſentibus,& à futuris. Firmiorem amicū.Callide ſenex,quaſi iā non Pamphilo cōſulat,ſed Bacchidi,quære aliū,dixit. Dum tempus cōſulendi eſt.Senſus.Dum ætas in flore poſita eſt,facies uendibilis etiā nūc eſt. Et eſt ordo,Dum tēpus eſt cōſulendi tibi.& bis ſubaudiendū eſt Tibi. Nam neq́ ille hoc ani-mo erit ætatem.] Aetatem pro,tam diu q̄ longa eſt ætas. Neq́ pol tu eadem iſtac ætate.] χῆμα λέγι πλοκή. prius Aetatē aduerbium, & poſterius nomen. Quis id ait? Nō interroga-tio,ſed firma negatio eſt. Quis id ait?Cum dicat ſenex,meum receptas filium : mirum eſt illam dicere,Quis id ait?Sed ab accuſatore teſtimonium quærit.Et bene Ait,quaſi uanum. ſic enī dicimus,ait,aio,de rebus nugatorijs. Socrus.] Terribiliter,quaſi quæ maxime ſciat & quæ maxime doleat . Ergo & oculis , & labris pronuntiandū eſt. Quis id ait? Moraliter meretrix miſſa fecit omnia quæ in mediū ſenex cōtulit:& ſoli intentioni, Meū receptas filiū ad te Pamphilum:quis id ait,reſpondit. Et filiā abduxit ſuā.] Addidit ad perſonā teſtis, & facta:quia minus idoneum uidebatur,ſocrum dixiſſe de pellice.& ſimul oſtendit quāto-pere hoc animaduertendum ſit,ex quo tantæ turbæ ſint cōcitatæ. Abduxit ſuā.Abduxit proprie.Accerſi enim dicitur ad maritū:Abduci à marito ad diuortiū. Sic Virg . Et gremijs abducere

Quære tibi *Aetatem* *Accerſitur uxor*

abducere pactas. Puerumq́ ob eam rem.] Hoc ſic pronuntiat ſenex, quaſi qui dicat, Ecce quarum rerum tu cauſſa. Et hæc oratio de ijs eſt, quibus oſtendimus nos poſſe grauiter accuſare, ſed nolle. Apud uos poſſem fidem.] Bene Vos: quia & hic dicit, & ſocrus. Aliud ſi ſcirem qui firmare.] Mire, dum quærit quo firmet fidem, fidē ſibi acquiſiuit atq; aſcripſit.

Sanctius quàm iuſiurandum.] Bene dum aliud agit, etiam perſonam commendat. nam non eſt leuis, quæ iureiurādo nihil ſanctius ſciat. Sanctius. Firmius. Me ſegregatum habuiſſe.] Bono ſignificato uſa eſt: quaſi ipſa hæc fecerit. Et bene ſegregatum. non enim diſiunctum, aut repudiatum proprie diceret. Vxorem ut duxit.] Vt, aduerbium eſt temporis: pro, Ex quo. Lepida es.] Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam, quo meretrices ſolent laudari: quàm quo matresfamilias. ſic & ſuprà, cum inſcitum ſe diceret, rationem habuit, quæ eſſet cum qua loqueretur. Sed ſcin' quid uolo potius?] Hinc deliberatiua incipit. Sodes.] Si audes, ſi uis. Eas ad mulieres huc intro.] Non dixit ad ſocrum & ad uxorem, terribilia nomina, & inimica meretrici: ſed quod facile eſt, ad mulieres. Sic alibi; Mulier mulieri congruit. Ee ne longe uideretur, addidit, huc intro. Atq; iſtuc iuſiurandum.] Id eſt quod tu mihi pollicebaris. Exple animū his, teq; hoc crimine expedi.] Explere, pro exinanire, Terentianum eſt. Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat.

Sanctius

Explere

Expedire ſe

Exple animum. Quòd illis profis. Quod pol ſi eſſet alia ex hoc quæſtu.] Vigilāter Poeta, ne non ueriſimile uideretur, id ullam feciſſe meretricem: ipſe lectorem præuenit. & ſic ferè in omnibus Terētius, quæ minus peruulgata ſunt, quæq; abhorrent à cōſuetudine, agit.

Vt de tali cauſſa.] Id eſt amore mariti eius. & pellicatu. Nuptæ mulieri ſe oſtēderet.] Plus dixit, quàm, nuptam alloqueretur. Sed nolo falſa fama eſſe gnatum.] Bene, quo ſit gratioſior, non propter ſe dicit, quod facit, facere. Nec leuiorem uobis.] Quid leuiorem? an minus charum? ut contrà grauis intelligitur. Virgilius, Ferit enſe grauem Tymbræus Oſirim. Grauis etiam moleſtus intelligitur: ut Salluſtius, Grauiore bello qui prohiberi uenerant ſocij, frigere. Grauis etiam languidus. Virgilius, Vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis Deficit: abde domo. Nec leuiorē. Vt contrà, grauis, honore dignus, & charus. Quibus eſt minime æquum.] Parentibus ſcilicet. Immerito.] Bona exceptio. hoc enim & cauere nobis, & præſtare alijs poſſumus. Immerito. nam meritus eſt de me.] [illegible]. Nam meritus eſt de me, quòd queam, illi ut cōmodem. Et hoc artificioſe Terentius: ne uel meretricem dure à Pamphilo ſegregaret. Quod queam, illi ut cōmodem.] Sic in Andria, Magis id adeò ut mihi incōmodet, q̃ ut obſequar gnato. Facilem, beneuolumq́ lingua tua.] Facilem ad peccatum, Beneuolum ad iracundiam retulit. Lingua tua.] Cōſuetudine magis, q̃ ratione dicit, tua lingua. ergo pro homine ipſo. Lingua tua Iam, Subdiſtingue Iam: ut appareat, ſi lingua tua iam, quanto magis facta? Nam nō ſunt ſolæ arbitratæ hæ.] Nūc fatetur ſe quoq; accuſatorem fuiſſe: nunc uero beneuolum factum. Hæ.] Cum [illegible].

Leuis

Grauis

Facilis

Beneuolus

Ego quoq; hoc etiam.] Quoq;, & etiam ſuperuacue poſita ſunt: ſed hic confirmationem oſtendunt. Præter noſtram opinionem.] Pro contra. Præter noſtram opinionem. Hoc eſt innoxiam. Fac eadem ut ſis porrò.] Hoc eſt perſeuera purgata eſſe. uult enim & de futuro cautum eſſe, ut ſuprà, Nam ſi id facis, facturáue es. Noſtra utere amicitia.] Non iam amore, ſed amicitia. Aliter ſi facias.] [illegible]. Ne ægre quicquam ex me audias.] Verum ægre pro male? an ægre pro inuita? Verum hoc te moneo unum.] Hæc figura oratoria, [illegible] dicitur. Qualis ſim amicus, aut quid poſſim.] In ſecunda ratione Salluſtius ad Iugurtham, Nam uim magis, quàm beneuolentiam eius experiri mallem. Qualis ſim amicus, aut quid poſſim. Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis: ſed plurimum grauitatis. Et Salluſtius, Nam uim, quàm miſericordiam eius, experiri mallem.

ACTVS V. SCENA II

Iambici quadrati catalectici.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

P. NIHIL apud me tibi defieri patiar, quin quod opus ſit,
Benignè præbeatur. *Dimeter catalect.*
Sed cū tu ſatura, atq; ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito. *Oct. cata.*
L. Noſter ſocer uideo uenit puero nutricem adduxit.
Phidippe Bacchis deierat perſanctè P. hæcine ea eſt? L. hæc eſt.

Nec pol

P. Nec pol iſtæ metuunt Deós·neq; has reſpicere deos opinor.
B. Ancillas dedo·quolibet cruciatu per me exquire
Licet. hæc res hic agitur, Pamphilo me facere ut redeat uxor,
Oportet·quod ſi perficio, non pœnitet me famæ:
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe noſtras mulieres ſuſpectas fuiſſe falsò
Nobis in re ipſa inuenimus. porrò hanc nunc experiamur.
Nam ſi compererit crimini tua ſe falsò uxor crediſſe,
Miſſam iram faciet. ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit uxor clàm: id leue eſt·citò ab eo hæc ira abſcedet.
Profectò in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.
P. Velim quidem hercle. L. exquire·adeſt. quod ſatis ſit, faciet. B. faciam.
P. Quid iſtæc mihi narras? an quia non tute ipſe audiſti dudum,
De hac re animus meus ut ſit Laches? illis modò exple animum.
L. Quæſo ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute ut ſerues.
B. Ob eam rem uin'ut ego introeam? L. i, atq; exple animum his, ut credant.
B. Eo: etſi ſciò pol his fore meum conſpectum inuiſum hodie·
Nam nupta meretrici hoſtis eſt, à uiro ubi ſegregata eſt.
L. At hæ amicæ erunt, ubi quamobrem adueneris, reſciſcent.
P. At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint·
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exolues.
B. Perij, pudet Philumenæ·ſequimini me intrò huc ambæ.
L. Quid eſt? quod mihi malim, quàm quod huic intellego euenire:
Vt gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi unà proſit?
Nam ſi eſt, ut hæc nunc Pamphilum uerè ab ſe ſegregarit:
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe:
Referetq; gratiam ei, unaq; nos ſibi opera amicos iunget.

NIhil apud me tibi defieri patiar.] Verba nutricis fuiſſe Poeta demonſtrat, petentis ordine longo quæ ſibi præbēda ſint. unde quaſi tædio ſingulorum, generaliter hæc reſpondit. Nihil apud me tibi defieri patiar. Apud me dixit, pro apud eum ubi futura es. *Defieri* Defieri patiar. Noluit dicere, deeſſe: ſed defieri dixit: ut id quod minus uſitatum eſt, magis delectet auditum. *Benigne* Benigne præbeatur.] Benigne, large. hoc enim eſt gratius, non ſolum præbere, ſed benigne præbere. Sed cum tu ſatura, atq; ebria eris.] Hoc eſt in nutricibus nō ſolum non turpe, ſed etiam neceſſarium. Et hic ſatur, & hæc ſatura fecit. Noſter ſocer uideo uenit.] Noſter, blandientis dictum eſt. Virgilius, Noſter eris. Et magis hoc conſuetudine dictum eſt, quàm integritate. Aut certe ordo *Deiero* eſt, Noſter ſocer uenit: & deinde, uideo. Aut deeſt Vt: ut ſit, ut uideo. Deierat.] Deos iurat. ut, Maria omnia iuro. Aut ualde iurat. Bacchis deierat. Si correpte, deierat deos iurat. ſi producte, ualde iurat. Et bene ſenem iratum præoccupauit, dicendo, deierat ſancte: ne confligeret cum meretrice, & fieret fabula longior. Hæcine ea eſt?] Imitandi irati contemplatio: quaſi dicat, hæc eſt, quam uxori Pamphilus anteponit? Nec pol iſtæ metuunt deos.] Hoc argumentum eſt non illam uera iurare. ſanctum, ait, iuſiurandum eſt, aut metu religioſo, aut ſupplicijs ſacrilegorū. At uerò nec religioſæ ſunt meretrices inquit, nec dant pœnas: quippe quæ à dijs contemnantur. Tale eſt apud Virgilium de uiolato luco, qui uindicatus non eſt: Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus hirquis, Et quo, ſed faciles nymphæ riſere, ſacello. Neq; has reſpicere deos opinor.] Et inferiores ſunt inquit, quàm in quas dij uindi

cent

cent. Neq; has reſpicere deos. Nec merētur ut dijs pœnas referant, quia nec dijs curæ eſſe dignæ ſunt. Et eſt ἀμφιβολία, quæ ſenſu manifeſta eſt. Ancillas dedo.] Repudiato iureiurando ad aliud tranſit firmius documentū. Quolibet cruciatu per me exquire.] Per me, hoc eſt, me permittente: ut quod per legem tibi non licet, per me liceat. Per me ergo, me autore & permittente. Hæc res hic agitur.] Aut ſic intelligendum eſt, quaſi dicat, Hoc agebamus cum tu aduenires. aut cum aſſeueratione pronunciandum eſt: ut ſit Res ueritas: quaſi dicat: Hic non uerba ſunt, ſed res agitur. Hæc res hic agitur.] Propoſitio eorum quæ dictura eſt, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? Pamphilo me facere, ut redeat uxor, oportet. quod ſi perficio: non pœnitet me famæ, ſolam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitāt. Multa Terentius feliciter auſus eſt, arte fretus. nam & ſocrus bonas, & meretrices honeſti cupidas, præter quàm peruulgatum eſt, facit: ſed tanta uigilantia cauſſarum & rationum momenta ſubiūgit, ut ei ſoli merito uideantur omnia licere. Nam hoc contra illud eſt, quod alibi ait cōmune eſſe iam omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices uerò malas. *Per me*

Non pœnitet me famæ.] Hæc figura μείωσις dicit. minus enim dicit quàm ſignificat. nam, non pœnitet me famæ: pro eo quod eſt, magnam famam cupidè acquiſierim, ſignificat. *Non pœnitet me famæ*

Nō pœnitet me famæ. Ne quæreremus qui hoc meretrici prodeſſe poſſet. Solā feciſſe.] Bene ſolam: ne neſciſſe officiū meretricis Poeta uideretur. Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant. Id eſt reconciliaſſe uxorem marito. Noſtras mulieres ſuſpectas fuiſſe.] Id eſt in ſuſpicione poſitas. Nam eſſe ſuſpectas, ambiguum eſt. & nunc eius partem manifeſtam uidemus. Nobis in re ipſa.] Nobis, aut abundat, aut cum moleſtia noſtra ſignificat. Porrò hanc nunc experiamur.] Porrò nunc, futurum tempus oſtendit. nam ſi iam inueniſti quid, experiaris & ea, quæ reſtant in reliquum tempus: quia iā de præteritis purgata eſt. Hanc experiamur. Id eſt utamur opera eius. Crimini tua ſe falſo uxor crediſſe.] Crimen propriè dicitur id quod falſum eſt. Cicero, Veruntamen fac, tametſi crimināſum id eſt. Id eſt, falſa inſimulatio eſt. Crimini.] Crimen nunc, pro falſa ſuſpicione. Virgilius, Formidine crimen acerbat. Et, Semperq; odijs ſed crimine, Drances Infeſtus iuueni Turno. Id eſt & quòd eum odiſſe, & quòd ſe illi odio eſſe ſuſpicaret. Cito ab eo hæc ira abſcedet.] Bene. in duabus enim perſonis cauſſa uidetur eſſe turbarum: ſocrus, & Pamphili. Profectò in hac re nihil mali eſt quod ſit diſſidio dignum.] Moraliter, quaſi quærēdo, & diſcutiendo, hoc intulit. Diſſidio. Diuortio. Velim quidem hercle.] Ut nihil ſit dignū: hoc eſt nō peccauerit Pamphilus. Quod ſatis ſit, faciet ipſa.] Id eſt, quicquid ad plenam ducit purgationem faciet. An quia non tute ipſe.] Correptio eſt. nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos uolo. Illis modò exple animū.] Quaſi dicat: quæ amaræ ſunt & moleſtæ. *Crimen*

An quia non tute ipſe audiſti dudum, De hac re animus meus ut ſit?] Verum quia dixit, Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam uolo. an quia apud uxorem defendit adoleſcentem in amore meretricis? Quod mihi pollicita es tute ut ſerues.] Id eſt iuſiurandum apud mulieres. Quid iſthæc mihi narras?] Reprehenſio eſt quaſi longorum uerborum Lachetis. Ob eam rem uis ut ego introeam?] Vis dicit: ut oſtendat in hac re cūctationem ſuam. Nam nupta meretrici hoſtis eſt.] Caute etiam hoc præſtruit Poeta, ne non uériſimile uideatur potuiſſe meretricem cōcorditer cum pellice agere. Nam nupta meretrici hoſtis alia ſcilicet inimica. At eaſdem amicas tibi fore.] Hic quidem ſenes: uerū aliæ cauſſæ ſunt quæ mulieres faciunt moleſtas: & hæ autem ſpectatoribus notæ ſunt ex argumento. Et ſimul ſuſpicione exolues.] Hoc eſt quod ſuprà dixit, crimē. nos quoq; ſuſpitionem interpretati ſumus. Exolues.] Expedies. Pudet Philumenæ.] Pudet duo ſignificat, ſiue ille peccarit quem pudet, ſiue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. Sequimini me intro huc ambæ.] Ancillis dicit, quæ ſunt κωφὰ πρόσωπα. Pudet Philumenæ. Conſcientia communis uiri, & pellicatus. Quid eſt quod mihi malim, quàm quod huic.] Senſus hic eſt, Quid eſt quod magis optem mihi euenire, quàm quod ſimul proderit etiam meretrici? Quid eſt quod mihi, &c. Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum eſt enim euenire potuiſſe, ut idem & ſeni & patri proſit, quod meretrici. Quid eſt quod mihi malim. Ut amicitia mihi & ſibi proſit. Et oſtendit commune ſibi bonū eſſe. Euenire.] Euenire, bis ſubaudiendum. Ut gratiam ineat ſine ſuo diſpendio.] Rectè. Difficile eſt enim gratiam inire ſine damno. Et mihi proſit. Mire, quia difficile eſt amicum ſine damno acquirere. Et quia cum lucro non potuit dicere: & hoc ipſum bonum fecit, quia ſine damno. Ergo uelut tria ſunt: ut gratiam ineat, ut ſine damno, & ut mihi proſit. Pamphilum uere à ſe ſegregarit.] Propriè à meretrice ſegregari dicitur, ab uxore diſiungi. Scit ſibi nobilitatem ex ea re natam.] Quaſi dicatur, Ecce quam amauit Pamphilus. Sed hoc ſentire, & dicere, patris eſt ſtulta pietate magnificantis filium. Ut, Meum gnatum rumor eſt amare. Et propriè nobilitatem dixit. nam & meretrix & gladiator nobiles dici ſolent. Scit ſibi. Quod ni- *Segregari* *Diſiungi*

mis amat, ait Nobilitatem. Ex eo.] Vtrum ex Pamphilo? an ex eo, ex ea re: id eſt, quòd ſegregauerit uerè ab ſe Pamphilum? & hoc eſt melius. Nam nobilis meretricis eſt, non timere, ne alterum non inueniat. aut nobilis eſt, cognitam fieri etiam ſenibus. Rem natam.] Ex patrocinio & amicitia ſenis. Gloriam.] Ex facto raro in meretricibus. Et rem natam. Quia multa in eam contulit. Et gloriam eſſe. Quia defendit eum apud ſoceros, & uxorem: & quod marito meretrix coniugem reddit.

ACTVS V. SCENA III

Trochaici octonarij catalect. Iambici quad. catalect.

PARMENO. BACCHIS

P. AEDEPOL næ meam herus eſſe operam deputat parui pretij.
Qui ob rem nullam miſit, fruſtra ubi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaq; ineptus hodie dum illic ſedeo, ut quiſq; uenerat,
Accedebam: adoleſcens dic dum quæſo, es tu Myconius?
Non ſum. at Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant. neq; enim quenquam eſſe arbitror.
Deniq; hercle iam pudebat. abij. ſed quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem uideo? quid huic hic eſt rei?
B. Parmeno opportunè te offers. properè curre ad Pamphilum.
P. Quid eó? B. dic me orare ut ueniat. P. ad te? B. imò ad Philumenam.
P. Quid rei eſt? B. tua quod nihil refert, percontari deſinas.
P. Nihil aliud dicam? B. etiam, cognoſſe anulum illum Myrrhinam
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem ipſus mihi olim dederat. P. ſcio.
Tantúm eſt? B. tantum. aderit continuo, hæc ubi ex te audierit.
Sed ceſſas? P. minime equidem. nam hodie mihi poteſtas haud data eſt.
Ità curſando, atq; ambulando totum hunc contriui diem.
B. Quantã obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie? *Iamb. quad. catalect.*
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei reſtituo, qui pene harum ipſiuſq; opera perijt.
Vxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo.
Qua re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exſolui.
Hic adeò his rebus anulus fuit initium inueniundis.
Nam memini ab hinc menſes decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum ſine comite, uini plenum,
Cum hoc anulo. extimui ilico. mi Pamphile inquam amâbo,
Quid exanimatus es obſecro? aut unde anulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare. poſtquàm id uideo,
Neſcio quid ſuſpicarier, magis cœpi inſtare ut dicat.
Homo ſe fatetur ui in uia *uirginem neſcio quam cõpreſſiſſe. *Virginẽ ſupereſt*
Dicitq; ſeſe illi †anulum, dum luctatur, detraxiſſe. *Anulũ diſſyllabum eſt*
Eum hæc cognouit Myrrhina in digito modo me habentem,

Rogat

Rogat unde ſit·narro omnia hæc·inde eſt cognitio facta
Philumenam eſſe compreſſam ab eo,& filium inde hunc natum.
Hæc propter me gaudia illi contigiſſe lætor·
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt·neq; enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptijs lætetur·uerum ecaſtor
Nunquam animum quæſti gratia ad malas adducam partes.
Ego,dum illo licitum eſt,uſa ſum benigno,& lepido,& comi.
Incommodè mihi nuptijs euenit factum,fateor·
At pol me feciſſe arbitror,ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda,eius incommoda æquum eſt ferre.

AEdepol næ meam herus eſſe operam deputat parui pretij.] In tota hac fabula
ſeruus piger,& curioſus inducitur:neq; quicquam illi euenit ex ſententia ſua.
Aedepol næ meam. Totum à ſtomachante dicitur:quaſi qui nunc maxime in
iuriam perſenſerit. Aedepol næ meam. In hac ſcena καταστροφῇ populo expo/
nitur. Deputat parui pretij. Quia ſic ſcilicet abutitur. Deputat parui eã, qui
deputat eam in re nullius pretij conſumendam. Fruſtra,ubi totũ deſedi diem.] Deeſt Il
luc,ut ſit,Illuc,ubi fruſtra totum deſedi diem. Totum deſedi diem. Nota accuſatiuo caſu
uſum eſſe. Myconium hoſpitem dum expecto.] Memoriter & uigilanter ſeruus Myconi/
um hoſpitem & Callidemidem dixit:ne uideretur negligentia,uel obliuione ſua non inue/
niſſe ad quem miſſus eſt. Myconium hoſpitem.Bene oſtendit ſe memorem & ſignorũ &
nominum ut uideatur uerè illuſus cum operam dederit. Itaq; ineptus] Moraliter addi/ *Ineptus*
tum ineptus.Et ineptus,quaſi inaptus. Adoleſcens dic dum quæ.] Vernaliter & comice
ſeipſum ſeruus imitatur.& eſt μίμησις] Es tu Myconius?] Nam ut tria mandata ſunt inqui
renda:tria inquiſita ſunt ordine. Omnes negabant.] Bene tranſit à μιμητικῷ ad διηγηματικὸν,
& συντόμως. Neq; enim quenquam eſſe arbitror.] Id eſt, non puto eum eſſe in mũdo. Iam *Arbitror*
pudebat.] Sedere,an interrogare? Ab noſtro affine exeuntem uideo? Satis moraliter in/
ducitur ſeruus dicere,ab noſtro affine:cum domini eius ſit,non ipſius.Sic & prius, Noſter
ſocer uideo uenit.pro,Pamphili ſocer. Exeuntem uideo? Docte Poeta præmonſtrat locu/
turam perſonam. Quid huic hic eſt rei?] Rurſus curioſus nihil ſciturus eſt;& excurſurus
piger. Parmeno opportune te quidem mihi offers.] Attendendum quòd ab initio comœ/
diæ uſq; ad finem Parmeno mittitur ut currat:& celatur,ut neſciat quod curioſe deſiderat.
Propere curre ad Pamphilũ.] Facete Poeta inde incipientem facit,quod ille minime uult:
dicendo:curre. Quid eo?] Id eſt ad Pamphilum. Ad te?] Vide curioſum non recuſare
laborem,quo cauſſam ſciat. Ad te?] Non ad te conuenientendam:ſed domum,Ad te ſignifi/ *Ad te*
cat. Imò ad Philumenam.] Mire tota fabula inuenit quamobrem currat Parmeno.
Quid rei eſt?] Totum pro perſona. Tua quod nihil refert,percontari deſinas.] οἰκονομικῇ
διανοίᾳ, & eximie dixit, quaſi minus ſit iniurium prohibere interrogare,quàm interroganti
nõ reſpondere.Et memento hũc eſſe cui in principio nihil cælauerit Parmeno. Nihil aliud
dicam?] Vult rem per mandata colligere. Etiam, cognoſſe anulum illum Myrrhinam.] *Etiam*
Etiam aduerbium eſt uel cõſentientis,uel reminiſcentis:ſed magis reminiſcentis modò.Sic
Cicero,Etiam,quod penè præterij,capella quædã eſt mire facta. Scio.] Nõ audio, inquit:
ſed ſcio. Sed ceſſas?] Hoc eſt tardas,& quieſcis.urget autem eum curſu. Minime equi/
dem.] Ceſſo,ſubauditur.Poteſtas haud data eſt.] Ceſſandi ſcilicet. Ita curſando atque
ambulando.] Eſt enim curſus & nauigantis,& equitantis. Quatã obtuli aduentu meo.]
Reliqua pars argumenti per μονῳδίαν narratur. Quot commodas res attuli?] Quot,tam
multas.Et more ſuo attuli dixit. Quot autem ademi curas?] Sic antè,Vt metum in quo
nunc eſt,adimam:atq; expleam animum gaudio. Quot cõmodas res attuli? quot autem
ademi curas?Hæc omnia admirantis ſunt,ut Virg.Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus
hoſpes? Gnatum ei reſtituo,] ἐπεξήγησις. Reddo.] Redditur nobis quod noſtri cupi/ *Reddi*
dum eſt:Reſtituitur nobis,cuius cupidi ſumus.Bene ergo gnatum reſtituo : uxorem reddo. *Reſtitui*
Qua re ſuſpectus ſuo patri & Phidippo fuit.] Ergo non unum beneficium, ſed tria ſunt.
Exolui.] Variauit tempora,reſtituo,reddo,exolui. Nam memini ab hinc menſes de/
cem.] Menſes decem dixit, & recte:ut de hoc peperiſſe demonſtret. Noctę prima.] Primis
partibus noctis:uel primore:ut,Vidimus obſcuris primam ſub uallibus urbem. Confu/

gere anhelantem. Ex his argumentis poteſt colligi, hunc eſſe qui uirginẽ uitiauerit. Confugere anhelantem. Vide ſigna coniecturalia: quòd confugere uidit, timebat: quòd anhelantem, colluctatus fuerat: quòd domum, celari uolebat: quòd ſine comite, pudendũ fuerat facinus: quod uini plenum, temerarium: quòd anulũ habebat, partum indicat. Vides igitur his indicijs ut uirginẽ apparet uitiatam. Mi Pamphile inquã amabo.] Hæc blandimenta ſunt muliebria. Quid exanimatus es? aut unde anulum nactus] Principalia ſigna uitij illati, perturbatio, & anulus. Quid exanimatus es obſecro, aut unde anulum iſtum nactus? Breuitati conſulit Terentius. nam in Græca hæc aguntur, non narrantur. Simulare.]

Simulare Fingere, ac pro uero falſum tradere. Ille alias res agere ſe ſimulare. Id eſt alias res agẽtem ſe fingere. pudebat enim, amicæ de alterius ſtupro fateri: & ei amicæ, quam tum deperibat.

Neſcio quid ſuſpicarier.] Pro aliquid. Homo ſe fatetur ui in uia uirginem neſcio quam *Neſcio quid* compreſſiſſe.] Bene additum homo. Et oratorie Neſcio quam. ex quo dicto omnis error eſt natus: nam appone nomen, & nulla fabula eſt. Neſcio quam. Vel quia uerè neſciebat: uel quia ſic dicendũ fuit, ne amare illam uideretur. Hæc tot propter me gaudia.] Incluſit narrationem fabulæ more ſuo: ne hæc in futuro actu expectaremus. Etſi hoc meretrices aliæ nolunt.] Color neceſſarius à ueriſimili. Se enim alibi dixiſſe, Bonas matronas facere, meretrices malas: meminit. Ego, dum illo licitũ eſt.] An meruerit Pamphilus. Neq; enim eſt

In rem in rem noſtram.] In rem, in utilitatem, id eſt pro commodo. Incõmode mihi nuptijs euenit.] Sic dixit, quemadmodũ dicimus, Et male euẽnit, aut bene ei contigit. Nuptijs.] Deeſt Ex, ut ſit ex nuptijs. Incommode mihi euenit nuptijs. ἀνθυποφορὰ. Et eſt ordo, incõmode mihi euenit ex nuptijs. & incommode, pro, incommodo. Factum fateor.] ἀνθυποφορὰ.

Ne merito mihi eueniret.] Ergo hæc dolemus quæ merito contingunt. Multa ex quo fuerint commoda.] Ratio cur noua omnia fiant, & contra officium meretricis. Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda æquum eſt ferre. Hoc eo tractu uocis, & ea æquanimitate dicendum, quale in Adelphis. Quando eum quæſtum occœperis, accipienda, & muſſitanda iniuria eſt adoleſcentium.

ACTVS V. SCENA IIII

Iambici quadrati acatalectici mixtis Senarijs & trochaicis quadratis catalecticis.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS

PAM. Vide mi Parmeno etiã ſodes, ut mihi hæc certa, & clara attuleris,
Ne me in breue hoc conijcias tempus gaudio hoc falſo frui.
PAR. Viſum eſt. PAM. certóne? PAR. certè. PAM. deus ſum, ſi hoc
ita eſt. PAR. uerum reperies.
PAM. Mane dum ſodes, timeo ne aliud credam, atq; aliud nunties.
PAR. Maneo. PAM. ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Myrrhinam
Bacchidem anulũ ſuũ habere. PAR. factũ. PAM. eum, quem olim ei dedi.
Eaq́; hoc te mihi nuntiare iuſſit. itàne eſt factum? PAR. ità inquam.
PAM. Quis me eſt fortunatior? uenuſtatisq́; adeò plenior? egóne te
Pro hoc nũtio quid donẽ? quid, quid neſcio. PAR. at ego ſcio. PAM. Quid?
PAR. Nihil enim. nam neq; in nuntio, nec in me ipſo boni quid ſit, ſcio.
PAM. Egóne qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris, *Iamb. tet. acat.*
Sinam ſine munere abire à me? ah nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam uideo ſtare ante oſtium. *Senarij*
Me expectat credo. adibo. B. ſalue Pamphile.
PAM. O Bacchis, ò mea Bacchis, ſeruatrix mea.
B. Bene factum, & uolupe eſt. PAM. factis, ut credam, facis.
Antiquamq́; adeò tuam uenuſtatem obtines:

Vt uoluptati

Vt uoluptati obitus,ſermo,aduētus tuus, quocūq; adueneris, *Quad.acat.Iāb.*
Semper ſiet. B.at tu ecaſtor morem antiquum,atq; ingenium obtines,
Vt unus hominum homo te uiuat nunquam quiſquam blandior.
PAM. Hahahæ,tūne mihi iſtuc? B.rectè amaſti Pamphile uxorem tuam.
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam,quòd noſſem,uideram.
Perliberalis uiſa eſt. PAM.dic uerum. B.ita me Di ament Pamphile.
PAM. Dic mihi,harū rerū num quid dixti iā patri? B.nihil. PAM.neq; opus eſt.
Adeò mutito placet non fieri hoc itidem,ut in comœdijs,
Omnia omnes ubi reſciſcunt hi, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt quos non autem ſcire æquūm eſt,neq; reſciſcunt,neq; ſcient.
B. Imò etiam hoc quì occultari poſſe facilius credas,dabo.
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuſiurando meo *Troch.tetra.*
Se fidem habuiſſe,& propterea te ſibi purgatum. PAM.optume eſt.
Speroq; hanc rem eſſe euenturam nobis ex ſententia.
PAR. Here,licétne me ſcire ex te,hodie quid ſit quod feci boni?
Aut quid iſtuc eſt,quod uos agitis? PAM.nō licet. PAR.tamen ſuſpicor.
Egóne hunc ab orco mortuum? quo pacto? PAM.neſcis Parmeno
Quantū hodie profueris mihi,& ex quanta ærumna extraxeris. *Iamb.acat.*
PAR. Imò uerò ſcio,neq; hoc imprudens feci. PAM.ego iſtuc ſatis ſcio.
PAR. An temere quidquam Parmenonem prætereat,quod facto uſus ſit?
PAM. Sequere me intrò Parmeno. PAR.ſequor equidē plus hodie boni *Troch.ca.*
Feci imprudens,quàm ſciens ante hunc diem unquam. *Senarius troch.acat.*

PLAVDITE.

CALLIOPIVS RECENSVI.

Vide mi Parmeno etiā ſodes,ut mihi hæc certa.] Bene hæc repetit.uerū eſt enim,
ut quod miſere cupimus,id etiam tardius credamus effectum. Sic & in Heau-
tont.Ego uereor magis. Mane dum.] Dum abundat. Sic te dixiſſe opinor.]
Miro affectu inducitur uix adduci ad credendum quod gaudet Pamphilus.
Ita inquam.] Quaſi, iam antè faſſus, dico. Quis me eſt fortunatior,uenu- *Venuſtus*
ſtatisq; adeò plenior?] Ob beneficia Veneris.cui contrarium inuenuſtus, cui contrà recide *Inuenuſtus*
rit quod amat. Quid donem? quid? quid? neſcio.] [illegible]. ut, Pelagine uenis erroribus
actus? An monitu diuum? an. quæ te fortuna fatigat, Vt triſtes ſine ſole domos, loca turbida
adires? Nam neq; in nūtio.] Magis ſcire uult,quàm munus accipere. Nam neq; in nun
tio,neq; in me ipſo boni quid ſit,ſcio. Facete agit Terentius.quāto magis Parmeno curioſus
eſt:tanto magis neſcit illa quæ cupit. O Bacchis,ô mea Bacchis,ſeruatrix mea.] Bene ad-
ditum eſt,ſeruatrix mea.Et Mea quod ſuprà dixit, amatoris eſt. Factis ut credam facis.]
Difficile enim erat credere,his rebus gaudere meretricem. Vt uoluptati obitus.] Obitus, *Obitus*
occurſus.Ob enim,ſignificat contrà.Ergo obitus,aditus.legitur &,uoluntate obitus. Obi- *Ob*
tus,ſermo,aduentus tuus.Inter obitum & aduentum hoc intereſt:quòd obitus eſt, quē ca- *Aduentus*
ſus affert:aduentus, quem uoluntas, & deſtinatus locus. Tūne mihi iſtuc? Quia blandi-
mentum magis meretricium eſt. Nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod noſ-
ſem,uideram.] Hoc eſt,nunquam ſic uideram,ut eam noſſem. Quod noſſem.Id eſt quod
meminiſſem,quod ſcirem:ac per hoc nūquam uideram:ut alibi,Non equidem iſtuc, quod
ſciam. Dic uerum.] Bene inſtanter ex meretrice quærit.quid de forma uxoris ſentiat.ſcit
enim hanc iudicem eſſe pulchritudinis poſſe:uel quòd fœmina, uel quòd æmula. Num
quid.] Num aliquid.acuendū ergo Quid. Neq; opus eſt adeò mutito.] Vel tenui dicto.
Non fieri hoc itidem ut in comœdijs.] Mire: quaſi hæc comœdia non ſit,ſed ueritas. Aut

deeſt, Aliĳs. Vt in comœdiĳs. Deeſt Fit. Omnia omnes ubi reſciſcunt.] In fine enim comœdiæ nihil cuiquam celari ſolet. Hic quos par fuerat.] Hic, in hac comœdia, aut in hac re. Reſcire, eſt cognoſcere, & uix inuenire quod quis neſcierit. Neq; reſciſcent, neq; ſciẽt.] Reſciſcunt ad quos pertinet: & reſciſcũt, qui neſciunt: Sciunt, qui negligunt. Et reſciſcimus ex alio: Scimus etiam per noſtram opinationem. Here, licétne me ſcire ex te.] Ridicule inſtat ſcire, ignoraturus Parmeno. Egóne hunc ab orco mortuum?] Verba ſunt cogitantis. ideò & ἀπαρτικῶς loquitur. Neſcis Parmeno.] Addidit ſtimulos curioſitati eius. Imò uerò ſcio, nec hoc imprudens feci.] Rectè. paruum enim beneficiĳ meritum, ſi ab imprudente præſtitum uideatur. Temere quicquam Parmenonem prætereat.] Quòd interdum non temere prætereat quod habet faciendi neceſſitatem. Temere quicquã Parmenonem prætereat? Sibi ipſi hoc dicit, & ſe nominat: ut, Degeneremq; Neoptolemum narrare memẽto. Et, Age nunc Phormionem, qui uolet laceſſito. Temere quicquam. Vtrum hoc dicit, Non temere, neq; per imprudentiam geritur quicquid utile eſt. an hoc dicit, Nihil poteſt tranſire temere, quod utile factu eſt, quin gratiam ſui habeat? An hoc dicit, An quicquam Pamphilus prætereat temere: ita ut non remuneret bonum factum Parmenonis, quod ſibi utile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem unquam.] Quia non conuenit ſeruo ſcienti rectè facere: bene addidit imprudenti ſibi eueniſſe, ut bene faceret: quod prudens nunquam fecerit. Imprudens quàm ſciens. ἀντίϑετον ſecundum. nam imprudentem ſcienti reddit, non prudentem.

Reſciſco

Scio

FABVLAE INTERLOCVTORES

Dauus ſeruus
Demipho ſenex
Antipho adoleſcens
Geta ſeruus
Chremes ſenex
Phædria adoleſcens
Hegio aduocatus
Crito aduocatus
Cratinus aduocatus
Nauſiſtrata matrona
Sophrona nutrix
Phormio paraſitus
Dorio leno

C. SVLPICII APOLLINARIS IN PHORMIONEM PERIOCHA

CHREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni uxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: uirgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam uiſam Antipho
Cum amaret, opera paraſiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, ut illam coniugem
Haberet ipſe. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

HAnc Comœdiam, manifeſtũ eſt prius ab Apollodoro ſub alio nomine, hoc eſt ἐπιδικαζόμενον Græce ſcriptã eſſe, q̃ latine à Terentio Phormionẽ. Quamobrem nulla dubitatio eſt, hanc ſolam eſſe cui nomen Poeta mutauerit: & errare eos qui in hac Phormionem paraſitũ putant à formula litis, quã intenderit nominatũ: cum Græca lingua fiſcus ſparteus & ſtramẽ nauticũ ſic dicatur: à cuius rei uel capacitate, uel utilitate etiam ab Apollodoro paraſitus Phormionis nomine nuncupaẽ. Hæc igiẽ proprie tota motoria eſt, & in affectibus cõſtituta penè maioribus, q̃ comicos ſtylus poſceret: niſi quòd arte Poetæ omnia moderata ſunt.

Primas in ea partes, ut ipſe Poeta profeſſus eſt, tenet Phormio: ſecundas Geta: tertias Demipho: ſubinde cæteri, prout cuiuſq; actus oſtendit. Prologus Phormionis nimis concitatus eſt, adeò ut ipſe ſemet ueluti reprehendat ob hanc ipſam peruicaciam, & ſimul argumẽtũ ſuæ purgationis inducat. Atq; in ea cũ & Protaſis, & Epitaſis, & Cataſtrophe magni moliminis & negocij ſint: ita uarijs leporibus aſperguntur, ut etiam rerũ triſtiom grauitatem Poeta lepidus comica ſerenitate tranquillet. Hæc acta eſt ludis Megalenſibus, L. Cornelio Merula Aedili Curuli, & L. Poſthumio Albino: agentibus L. Caſſio Atilio, & L. Ambiuio: modos faciente Flacco Claudij filio tibijs ſerranis. totaq; deuerbijs facetiſſimis, & geſtũ deſiderantibus ſcenicũ, & ſuauiſſimis ornata canticis fuit. Editaq; eſt quarto loco, M. Valerio, & C. Fannio Coſs. Perſona etiam in huius protaſi nõ una eſt, ſed duæ: quarũ altera extra argumentũ poſita eſt, cui narratur fabula: Altera in argumento quæ narrat fabulã. Argumentũ quoq; nõ ſimplicis negocij habet: nec unius adoleſcentis, ut in Hecyra: ſed duorũ, ut in cæteris fabulis. Scire autẽ cõuenit uno die tranſigi Phormionem: nõ ut Heautontimorumenõ duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitẽ, nõ producte ἀπὸ τοῦ πρωτολογεῖν. nam officiũ prologi ante actionẽ quidem rei ſemper eſt: ueruntamen & poſt pricipiũ fabulæ inducitẽ, ut apud Plautũ in Milite glorioſo: & apud cæteros magnæ autoritatis ueteres Poetas.

ARGVMENTVM

CVm Chremes Demiphonis frater adicito ſibi ad fallaciã nomine, quo Stilphonem ſe dici fecerat, duas eodem tempore habuiſſet uxores, Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite ſuſtulit filiũ, qui dictus eſt Phædria: ex paupere furtim ſuſcepit atq; educauit filiã, Phanium nomine, eamq; cõſilio cum fratre habito deſtinauit filio eius Antiphoni uxorẽ dare. Quibus complacitis, uno tempore profecti Athenis ſenes, Demipho in Ciliciã, Chremes Lemnum ad acceſſendã filiã, quæ iam illinc cũ matre nauigauerat, occaſionẽ dederunt amandi adoleſcentibus. Nam ſtatim Phædria Cithariſtriã ſub lenone cœpit ardere: Antipho illã filiam patrui Phaniũ deſponſatã ſibi, neſciẽs neſcientẽ, mox ut Athenas uenit, nec patrẽ reperit falſa duplici eius nomine matrẽ mortuã dum lamentataẽ, adamauit: conſilioq; & opera paraſiti, ſecundũ leges Athenieñſium, quaſi ſibi cognata eſſet, tanq̃ in iure uictus & uelut coactus, eam accepit uxorẽ per abſentiã patris. Qui cũ aduenisſet, & uellet eã expellere: primo confutaẽ per impudentiã paraſiti. pòſt cũ ſuo fratre ſic decipitur, ut dum eam credit ab Antiphone poſſe disiungi, eam paraſitus ipſe ducat uxorẽ: & det ducturo xxx minas præſenteis dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phædriæ dedit: ille, lenoni ad Cithariſtriam redimendã. Quibus geſtis tandẽ Chremes agnoſcit filiã ſuam coniunctã eſſe fratris filio. Quare dũ mutato cõſilio xxx minas à Phormione per rixã conaẽ exigere: per eundem proditus uxori ſuæ Nauſiſtratæ eſt: & factus libidinis reus, nõ antè ueniã meruit à matrefamiliás, q̃ & xxx minarũ, & amoris Cithariſtriæ ueniã dediſſet filio. Primus actus eſt in colloquio Daui & Getæ: per quos diſcit populus argumentũ. Secundi actus tenor cõtinet aduentũ ſenis turbulentũ, & eiuſdẽ iurgiũ aduerſus Getã & Phædriã. Tertio actui attribuiẽ litigiũ ſenis & Phormionis. tum cõſultatio cum aduocatis. tum Antiphonis in ſcenam reditus: colloquiumq; cum Geta. tum lenonis & Phædriæ colluctatio. tum adhortatio Getæ de inueniendo argento ad redimendã Phædriæ Cithariſtriã. Quartũ actũ iſta concelebrant, aduentus Chremetis: eiuſdemq; cũ fratre deliberatio per errorẽ de eijcienda Phanio. Getæ uerba de fallẽdis ſenibus. Antiphonis oratio apud ſemetipſum de amore tractantis. Getæ rurſus cũ ſenibus callida, & mox cũ Antiphone de eadẽ cauſſa ſimplex diſputatio. ſenũ inter ſe colloquiũ de expulſione mulieris. & ad extremũ uerba Chremetis agnoſcentis nutricem, ac per eã filiam ſuam cũ Antiphone cõiunctã. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentũ dotis nomine: & cõuenitur Nauſiſtrata ut exire domo cõpellat Phaniũ. nunciaẽ Antiphoni & Phormioni per Getã, Phaniũ à patre agnitam, permiſſamq; ut uxor habeatur. quæ cũ ita nupta ſit, expoſcitur argentum à Phormione per rixam ſenũ: à quibus ille oppreſſus, rem omnẽ aperit Nauſiſtratæ. ad quod primũ irata, ut in tali re, uxor, mox lenitur in fine fabulæ: & tutiſſimum à patris iracundia præſtat Phædriam.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO L. CORNEL. MERVLA AEDILIB. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV EPIDICAZOMENOS. ACTA QVARTO C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PROLOGVS

Senarij

POSTQVAM Poeta uetus Poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominē in otium:
Maledictis deterrere ne ſcribat parat.
Qui ità dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui:
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum
Ceruam uidere, fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare ut ſubueniat ſibi.
Quod ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua:
Minus multò audacter, quàm nunc lædit, læderet:
Et magis placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet:
Vetus ſi Poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant Muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reijcere·
Hic reſpondere uoluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid uelim, animum attendite· apporto nouam,
Epidicazomenon quam uocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant·
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quem res† agetur maximé. *al. geretur*
Voluntas ueſtra ſi ad Poetam acceſſerit,
Date operam· adeſte æquo animo per ſilentium·
Ne ſimili utamur fortuna, atque uſi ſumus,
Cùm per tumultum noſter grex motus loco eſt,
Quem actoris uirtus nobis reſtituit locum,

Bonitasque

Bonitasq; ueſtra adiutans, atq; æquanimitas.

POſtquàm Poeta uetus Poetam non poteſt.] Hoc initium à deſtructione perſonæ aduerſarij ſumitur, coniunctum cum inſinuatione perſonæ Terentianæ.

Poſtquàm Poeta uetus Poetam non poteſt. Nota poſtquàm apud ueteres non præterito modo, ſed etiam præſenti tempori adiungi. Vt, Poſtquàm nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanquam ſunt qui Poſtquàm ſimpliciter pro quoniam accipi uelint. Poſtquàm Poeta uetus. Qui iam diu eſt, non qui iam diu fuit. Ergo ut antiquum, uetus: non uetus, ut Ennius. Poſtquàm Poeta uetus Poetam. Iocunda repetitio: ut, Diua deam. &, Notos pueri puer indue uultus. Poſtquàm Poeta uetus Poetã non poteſt. ἀντίθετον primum per σύλληψιν primam, ita ut extrinſecus nouum audiri Poetam oporteat. Retrahere à ſtudio.] Sic loquitur, quaſi rem ſcenicã magis lædere uoluerit Luſcius, quàm Terentium. Tranſdere.] Tranſdere ueteres ſonantius, quod nos lenius dicimus tradere: ut tralatum, nos translatum è contrario. Et tranſdere hominem. Comice & uenuſte inſeruit hominem: ut, Leuibus huic hamis conſertam, auroq; trilicem Loricam: quam Demoleo detraxerat ipſe Victor apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto: Donat habere uiro, decus & tutamẽ in armis. Maledictis deterrere.] Senſus hic eſt, Ipſe ſe, inquit, aduerſarius fatetur uictum, qui à rebus excluſus, ad uerba delapſus eſt. Maledictis deterrere.] Deeſt eum. ut, Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam, Connubio iungam ſtabili. Qui ita dictitat.] Impudentiam oſtendit per frequentatiuum uerbum. Quas antea fecit fabulas.] Et hic lẽtum accuſatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam ſit iudicatum in melius. Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui.] Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet eſſe Comici ſtyli. Reuera autem hoc deterior Menandro Terentius iudicabat, quòd minus ſublimi oratione uteretur. quod ipſum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora tranſire poſſe. Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentem.] Ideo uidemur leues, tenuesq; inquit: quia nõ in comœdia prodigia facta ſunt, & tragœdias concitauimus. Et callide hic non ſolum errorem reprehendentis, ſed etiam imperite ſcripſiſſe ipſum oſtendit Luſcium Lauinium. Scripſit. Legitur & fecit. Adoleſcentulum. Vt comicam perſonam oſtenderet, artificioſe imminuit adoleſcentulum, quo magis perſona à ſublimitate diſcederet. Ceruam uidere, fugere, & ſectari canes.] Hic affectus à comœdijs remouendus eſt. Ceruam uidere, & fugere, & ſectari canes. Ambiguitas per accuſatiuum caſum, perſeuerans uſque ad ultimum de induſtria, ut etiam ipſa perplexitas odioſa ſit. Et eam plorare: orare, ut ſubueniat ſibi.] Hæc omnis [illegible] tragica eſt: & ideo in comœdia uitioſe inducitur. Cum ſtetit olim noua.] Bene hoc poſitum eſt. potuit enim reſponderi, Cur igitur ſtetit, & non exacta eſt à populo? Cum ſtetit olim noua. Recte olim: quaſi dicat, Cum adhuc Terentius non ſcriberet, penuria meliorum eſt probata. Deinde quòd ait noua, hoc ſignificat, omnia carmina nouitate ipſa commendari, etiamſi nullius momenti ſint. Actoris opera ſtetiſſe.] Vna opera & ſuffragium ſcenicorum comparat, & lædit aduerſarium. Minus multo audacter.] Noue dictum, minus multo audacter: ut cum dicamus nos, minus audacter. Nunc ſi quis eſt qui hoc dicat, aut ſic cogitet.] Omne quod in mentem uenit, aut cogitamus, aut dicimus. ut Virgilius, Et mihi iam multi crudele canebant Artificis ſcelus, & taciti uentura uidebant. Hic ſenſus eſt, Nunc ſi quis eſt qui hoc dicat, aut cenſeat, Improbus eſt Terentius, qui omnes prologos de maledictis facit: habeat is hoc reſponſum ſibi, aduerſarium coegiſſe qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius, cum de palma artis muſicæ certandum uideat eſſe ſibi? Laceſſiſſet prior.] Aut laceſſiſſet abundat, aut prior. Nullum inuenire prologum.] Prologum modò, non hominem, ſed uerba ſignificat. Nouus.] Hic quod ſupra prætermiſit, ueteri ſuppoſuit nouum. Niſi haberet cui malediceret.] Mire haberet: quaſi dubium non ſit maledicendum eſſe Luſcio. Is ſibi reſponſum hoc habeat.] Huic rei per qualitatem reſpondet: aduerſarium cogere, ut ſic agat. In medio palmam omnibus eſſe poſitam.] Senſus hic eſt, Inueniret inquit: ſed maiuſ, cum de palma certandum ſit, aduerſario reſpondere lædenti. Verum oratorie manifeſta ſoluere non curauit, hoc eſt, nullum inuenire prologum potuiſſe Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus & nouis, & ueteribus Poetis. Palmam pro cauſſa certaminis poſuit. Et ideo nõ eſt mirandum, ſi pugnant quibus cauſſa certaminis præſto eſt. Qui artem tractant Muſicam.] Virgil. Nec quicquid ubiq; eſt Gentis Dardaniæ magnum quæ ſparſa per orbem. Et [illegible] pro qui comœdias ſcribunt.

Ille ad famem hunc ab ſtudio.] Hic maxime incipit ſoluere quod ſibi ſuperius ipſe propoſuit. Ille ad famem hunc ab ſtudio. Nunc quid eſt, inquit, Poetam uituperare, niſi ad famem reijcere? nam Poetæ probi ſuas uendebant fabulas: & harum pretijs alebantur.

Poſtquàm

Tranſdere

Tralatum

Palma

Ille ad

Ab ſtudio Ille ad famem hunc ab ſtudio. Cur laceſſitus reſpondes? certamen eſt, inquit. Ab ſtu-
ſtuduit dio ſtuduit. Vetuſte, ut, Luſerat ludum, & pugnam pugnauit. Benedictis ſi certaſſet.] Quia
ſuprà dixit in medio omnibus palmam eſſe poſitam. quaſi dicat, quidquid in certamen ue-
Certare nerit, in eo uincendos æmulos eſſe. Si certaſſet.] Certaſſet ἀντὶ τοῦ prouocaſſet ab eo quod
Bene audire præcedit, id quod ſequitur. Virgilius, Nec tè certaſſe priorē Pœniteat. Audiſſet bene.] Be
ne audire, eſt bene dici, laudari. Quod ab illo allatum eſt.] Id eſt maledictum. Quod
ab illo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.] Prouerbiale eſt, Quod dedit, recepit. Et gemi-
nauit L. ut Relliquias Danaûm. De illo iam finem faciam dicundi mihi.] ἀντὶ [illegible] τοῦ
λέγοντος. Dicundi mihi, peccandi cum ipſe de ſe finem nō facit.] Et mihi, & de ſe propriè po
ſitum eſt: & præterea ἀμφιβολία. Peccandi. Maledicendi. Peccandi: cum ipſe de ſe finem.
Prius, inquit, ego de illo finem faciam, quàm ipſe de ſe. An, prius dicendi ego faciam, quàm
ille peccandi finem? Non facit, pro non faciat: ut, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo.

Nunc quid uelim, animum attēdite.] Deeſt, Quæritis. ut ſit, Nunc quid uelim, quæritis?
animum attendite. Apporto nouam.] Nouam, latinam dicit. Epidicazomenon quam
uocant Comœdiam.] Hic manifeſte errat Terentius. nam hæc fabula quam tranſtulit, Epi-
φορμιον. dicazomene dicta eſt à puella de qua iudicium eſt: cum ſit alia Epidicazomenos eiuſdem
Apollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenen Græci. Latini Phormionē nominãt.]
φόρμιον tegiculum dicunt Græci quo inſternitur pauimentum: unde Phormio correpta pri-
ma ſyllaba apud Apollodorum eſt. Non ergo à formula, ut quidam putant, dictum eſt. Er-
Primæ partes go inde paraſitus uiliſſimæ conditionis homo, nomen accepit. Quia partes primas qui
agit.] Primas nunc, maximas. ad actorem enim retulit. Cicero, Sæpe illum qui eſt ſecunda-
rum aut tertiarum partium. Phormio eſt.] Si à formula eſſet nomen comœdiæ, primam
produceremus ſyllabam: ſi à Phormione, corripere debemus. Per quem res agetur maxi
me.] Quia primæ partes etiam aliud ſignificant. non ergo nunc primum actum dicit: ſed
ſummas partes. Et bene Maxime: quia & per alios. Voluntas ueſtra ſi ad Poetam acceſſe
rit, date operam.] Si uolūtas acceſſerit: pro, ſi faueritis. Noue ſic uoluntatem pro fauore po-
ſuit. Adeſte æquo animo.] Fauor in comœdia ſilentium ſpectatoris eſt. Recte ergo addi-
dit Per ſilentium. Aequo animo. Nunc propoſitio eſt. Ne ſimili utamur fortuna atque
uſi ſumus.] Ne populum læderet, fortunam maluit accuſare. Cum per tumultum nò-
ſter.] Apparet Hecyram ante Phormionem actam eſſe: cui contigit id quod queritur, popu-
Loco motus lum ſubaccuſans. Noſter grex motus eſt loco.] Locus, eſt diſtributio temporū, quæ cuiq;
in ſpectaculum uenturo attribuuntur ab Aedilibus. unde loco motus dicitur, qui ſuas ho-
Virtus ras nō obtinuerit inter præcedentes & conſecuturos. Ergo propriè. Sic & Cicero, Loco ille
motus eſt, cum eſt ex urbe pulſus. Quem actoris uirtus.] Vbiq; laudat actorem. eſt enim
Poetæ utile. Quem actoris uirtus. Qui excluſus toties, animum non abiecerit, ſed perſe-
uerauerit agere. ideo uirtus. Reſtituit locum.] Bene repetiuit locum, ut ἀμφιβολίαν uitaret:
Bonitas ne Quem tumultum dicere uideretur. Bonitasq; ueſtra adiutans, ac æquanimitas.] Bò-
Aequanimitas nitas in omnibus generaliter rebus eſt: Aequanimitas in ſpectando. An bonitas in proban
dis his quæ bona ſunt: Aequanimitas, in ignoſcendis uitijs atque delictis? An ταυτολογία eſt?
An bonitas circa omnes: Aequanimitas circa Terentium? Bonitasq; ueſtra. Ne totum
actori tribuens, nihil populo præter culpam reliquiſſe uideretur: honoris cauſſa hoc addi-
dit. Adiutans. Sic ueteres dicere maluerunt quàm adiuuans.

ACTVS I SCENA I

DAVVS SERVVS

AMICVS ſummus meus, & popularis Geta *Senarij*
Heri ad me uenit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Numorum: id ut conficerem, confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem: ei credo munus, hoc corraditur.
QVAM INIQVE comparatum eſt, hi qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus?

Quod

Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo
Suum defrudans genium comparſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet,haud exiſtimans
Quanto labore partum porrò autem Geta
Ferietur alio munere,ubi hera pepererit·
Porrò alio autem,ubi erit puero natalis dies·
Vbi initiabunt·omne hoc mater auferet·
Puer cauſſa erit mittundi·ſed uideóne Getam?

AMicus ſummus meus & popularis.] Quod in omnibus ferè comœdijs in quibus perplexa argumenta ſunt,fieri ſolet:id in hac quoq; Terentius ſeruat: ut προτατικὸν πρόσωπον,id eſt perſonam extra argumentũ,inducat:cui dum ob hoc ipſum quòd ueluti aliena tota fabula eſt,geſta res narratur: diſcat populus textum ex cõtinentia rerum:ſicq; inſtructus ad cætera. Amicus ſummus meus & popularis Geta.In hac ſcena quæ docendi atq; inſtruendi ſpectatoris cauſſa inducitur,mire extrinſecus lepores facetiæq; cernuntur,& ſales comici.Id enim eſt artis Poeticæ, ut cum narrationi argumenti detur opera:iam tamen res agi,& comœdia ſpectari uideatur. Amicus ſummus meus,& popularis Geta.Inſinuatio perſonæ eius quæ inducitur ad audiendũ. Et uide ſeruum oſtendi Dauum: & non oſtendi cuius ſeruus ſit. Amicus ſummus meus. Cauſſa cur in ſcenam procedat Dauus. Amicus. A uoluntate. Popularis. A fortuna. Popularis eiuſdem conditionis,gentisq;. Salluſtius,Popularis ſui ſceleris. Et popularis, populo amatus.& popularis ciuis.& popularis humilis.& popularis uilis, è populoq; factus: ut ſiquis dicat ſordidum,popularem ciuem. Amicus ſummus meus. Dauus extra duas familias inducĩ,quæ in hac fabula ſunt,alienus,ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. Heri ad me uenit.] Propter cognationẽ E & I literarũ,non dubitauerũt antiqui & here & heri dicere,& mane & mani,& ueſpere & ueſperi. Erat ei de ratiuncula.] Deeſt, Nã.ſed mire ſubtractũ eſt. Erat ei de ratiũcula.Opportuna diminutio in re ſeruili,ratiuncula,& pauxillulũ. Erat ei de ratiuncula.Moraliter intulit,Erat ei.magis enim facetũ & comicũ eſt,cũ ἀσυνδέτως infertur,q̃ ſi diceret,nam erat ei. Iampridem apud me relliquũ.] De argumento ſumitur cauſſa colloquij.Nam debui,inquit,Getæ:& ille me exigit, ut numerẽ domino ob nuptias factas. Pauxillulum.] Quartus gradus diminutionis, paulum,paulul um,pauxillum pauxillulũ. Id ut conficerem.] ἔλλειψις prima.Et cõficerem proprie. nam fieri pecunia dicebaĩ. Salluſtius,Quæ pecunia ad Hiſpanienſe bellũ Metello facta erat. Conficerem.Quia in promptu nõ erat. Cõfeci:affero.] Bene:quaſi reddendi moræ nõ habere cauſſa fuerit. Nam herilem filium.] τρόφιμον Græci dicunt.atq; haud ſcio,an Latini quoq;,alumnũ dicere poterant,niſi hoc mallent. Nam herilem filiũ eius duxiſſe audio uxorem.Mire ſe applicat argumento. Et credo munus hoc corradiĩ.] Mire: heri quidem fuerunt nuptiæ,ſed adhuc munus corradiĩ.quia in nuptijs etiã ſeptimus dies inſtaurationẽ uoti habet:ut in funere nonus dies,quo parentalia cõcluduntur. Et credo. Vxori ſcilicet. Munus,hoc corradiĩ.Hoc pecuniæ ſcilicet,munus erit. & eſt figura ἀπροσδόκητον. Credo. Pro uere ſcio.Et ei,an uxori,an abſolute:ut ſit,et rei. Corradiĩ. Apta in uerbo difficultas.ut in Adelphis,Minas decẽ corradet alicunde.&,Corraſi omnia. Quàm inique cõparatũ eſt.] Miro ἰδιωτισμῷ morẽ pro lege cõqueritur. Comparatũ. Conſtitutũ eſt lege.Et hi qui minus habent,& ditioribus dixit:ne diceret, ſerui dominis. uult enim latius patere quod dicit: & generalem eſſe ſententiã. Quàm inique cõparatum eſt,hi qui minus habent.Garrulos ſeruos & ſentẽtioſos amat Comœdia:triſtes,& parce loquẽtes Tragœdia. Vt ſemper aliquid addãt. Mire nõ dent:ſed addant.& nõ,aliquãdo:ſed,ſemper. Ditioribus.Pro,minus pauperibus. Quod ille.] Docte ad ſingularẽ numerũ tranſit a plurali. Quod ille. Redit ad Getã. Vnciatim.] Sic ueteres,Multa unciatim.Cũ expenſa pecunia ferreĩ more ueterũ: nõ ut nũc,annumerareĩ: Aſſis,libra erat:eiusq; partes,unciæ.Rurſus unciæ unius duodecima pars,libella dicebaĩ.Merito ergo,nõ per ſingulos ſeſtertios,neq; per ſingulos denarios,neq; per ſingulos aſſes,ſed id q̃d ἐμφατικῶς minimũ fuit:per ſingulas uncias,unciatim dixit.Et Cicero,Ecquis Volceatio,ſi ſua ſpõte ueniſſet,libellã unã dediſſet? Vnciatim. Vix potuit & unciatim,& cito cõflari peculiũ.ut multa pauxillatim, & cito fiũt maxima.Merito ergo additũ eſt Vix. Sed q̃d ſi & unciatim,& uix,& tamẽ de lucro dediſſet? De demẽſo ſuo,inquit. Quid ſi ex abũdãtia? Suũ defrudãs geniũ. Deinde,nõ,acquiſiuit,ſed,cõparſit.Et ad poſtremum, miſer

Popularis
Facta pecunia
Conficere pecuniam
Alumnus
Τρόφιμον grati vo
Credo
Corrado
Comparatum
Vnciatim
Aſſis
Vncia
Libella

Demenſum miſer:ut iniquitas conſuetudinis, comploratione finiretur. De demenſo ſuo. Serui qua-
ternos modios accipiebāt frumenti in menſem:& id demenſum dicebatur.& utrum à men-
Genialia curare ſe,an à metiendo:incertum eſt. Suum defrudans genium. Vt contrà, Genialia curare di-
citur,qui uiuit lautius. Id illa.] Nupta ſcilicet. Vniuerſum abripiet.] Contra illud quod
unciatim dixerat. Vniuerſum abripiet. Magna uirtus penè in ſingulis ſyllabis:contra il-
lud quod ait,Ille, illa retulit. contrà unciatim,uix de demenſo ſuo, Vniuerſum. Contra id
Exiſtimo quo ait,munus corraditur,Abripiet.Contrà , Suum defrudans genium,& Comparſit mi-
ſer,Haud exiſtimans quanto labore ſit partum. Haud exiſtimans.] Haud exiſtimans: uel
intelligens,uel recogitans,ac reputans. Haud exiſtimans. Pro, æſtimans. Salluſtius, Si
Quirites pacem exiſtimaretis. Quanto labore partum ſit. Hoc ſic pronunciandum eſt,
Partus quaſi nunc uenerit ei in mentem ſæpius paſſurū Getam,quod ſemel tollerare grauiſſimum
iudicauerit. Quanto labore. Vt, Relliquias Troia ex ardente receptas. Partum.] Pro-
prie dicitur partum,de eo quod labore quæſitum eſt: quia nullus partus ſine dolore eſt ac
labore. Porrò autem Geta ferietur.] Ad paupertatem retulit ferietur.nam & damnū, pla-
ga:& res,ſanguis noſter dicitur. Ferietur alio munere. Significanter,non fungetur mune-
Plaga re:ſed ferietur dixit. Ferietur alio munere.Ex conſuetudine,ferietur.Nam & plagam, da-
mnum,& ſumptum,ſanguinem noſtrum dicimus. Vbi hera pepererit.] Quæ ſuprà Illa
dicta eſt. Porrò alio autem.] Et alio quod dicit,pro multis pronunciandum eſt. Vbi erit
Natalis puero natalis dies.] Cum adiectione temporis,cuiuslibet natalis dies melius dicitur: ut na-
talis locus,& natale aſtrum.ſed Virgilius ſeruiens perſonæ ruſticæ, Meus eſt natalis Iola,in-
Initiari quit:nec addidit,dies. Vbi initiabunt.] Hoc uultuoſe pronunciandum. Vbi initiabunt.
Vt quidam,cibo & potu:ut quidam,ſacris. Vbi initiabunt. Legitur apud Varronē, initia-
Edulia dea ri pueros Eduliæ , & Poticæ,& Cubæ diuis edendi & potandi & cubandi:ubi primū à lacte
Potica dea & a cunis tranſierunt.quod Virgilius,Nec deus hunc mēſa,dea nec dignata cubili eſt. hoc
Cuba dea adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum ſequitur:apud quem legitur in inſula Sa-
mothracum à certo tempore pueros initiari more Athenienſium:quod , ut in Palliata,pro-
bandum eſt magis. Vbi initiabunt.Hoc ſic inferendum eſt: nō quaſi hoc ſolū ſit,ſed quaſi
defatigatus ſit enumerādo occaſiones dandorum munerum. Omne hoc mater auferet.]
Hoc retulit ad offerentis irriſionem:qui putat ſe puero dare. Mater auferet.] An nutrix?
Mittere munera an uera mater? Puer cauſſa erit mittundi.] Proprie dixit mittundi , de muneribus. Sed
uideon' Getam?] Locuturum oſtendit Getam. Sed uideon' Getam? Apparet Poetam ni-
hil putaſſe amplius addendum ad inſinuandum populo perſonam Daui: & ideo iam indu-
xit exeuntem Getam,ut ſit cauſſa commutandæ orationis.

ACTVS I SCENA II

GETA SERVVS, DAVVS

G. Si quis me quæret rufus. D. præſto eſt,deſine. G. oh, *Senarij*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe,hem
Lectum eſt,conueniet numerus quantum debui.
G. Amo te,& non neglexiſſe habeo gratiam.
D. Præſertim ut nunc ſunt mores:adeò res rediit:
Si quis quid reddit,magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. egone? neſcis quo in metu,&
Quanto in periculo ſim. D. quid iſtuc eſt? G. ſcies: *al. ſimus*
Modò ut tacere poſſis. D. abi ſis inſciens:
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verère uerba ei credere? ubi quid mihi lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri Daue fratrem maiorem Chremem
Noſtine? D. quid ni? G. quid eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit ſenibus ambobus ſimul,

Iter illi

Iter illi in Lemnum ut eſſet,noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquum·is ſenem per epiſtolas
Pellexit,modo non MONTES AVRI POLLICENS.
D. Cui tanta erat res,& ſupererat? G.deſinas·
Sic eſt ingenium. D.oh,regem me eſſe oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum ſenes,me filijs
Relinquunt quaſi magiſtrum. D.ó Geta,prouinciam
Cepiſti duram. G.mihi uſu uénit hoc,ſcio·
Memini relinqui me,deo irato meo.
Cœpi aduerſari primò·quid uerbis opus eſt?
Seni fidelis dum ſum,ſcapulas perdidi.
D. Venêre in mentem iſtæc mihi·nam quæ inſcitia eſt
Aduorſum ſtimulum calces? G.cœpi his omnia
Facere,obſequi quæ uellent. D.ſciſti VTI FORO.
D. Noſter mali nihil quidquam primò·hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam·hanc amare cœpit†perditè. *al.perditus*
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo·
Neq; quod daretur quidquam,id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil,niſi oculos paſcere,
Sectari,in ludum ducere,& reducere·
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo,ex aduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam.hic ſolebamus ferè
Plerunq; eam operiri,dum inde iret domum.
Intereà dum ſedemus†illic, interuenit *al.illi*
Adoleſcens quidam lacrumans.nos mirarier·
Rogamus,quid ſit·Nunquam æquè,inquit,ac modo,
Paupertas mihi onus uiſum eſt & miſerum,& graue.
Modò quandam uidi uirginem hic uiciniæ
Miſeram,ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo·neq; illi beneuolens,
Neq; notus,neq; cognatus,extra unam aniculam,
Quiſquam aderat,qui adiutaret funus·miſeritum eſt,
Virgo ipſa facie egregia· quid uerbis opus eſt?
Commôrat omnes nos·ibi continuo Antipho,
Voltisne eamus uiſere?alius,cenſeo.
Eamus.duc nos ſodes. Imus,uenimus,
Videmus·uirgo pulchra,& quò magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem·.
Capillus paſſus,nudus pes,ipſa horrida·

Lacrumæ,ueſtitus turpis·ut ni uis boni
In ipſa ineſſet forma,hæc formam extinguerent.
Ille,qui illam amabat fidicinam,tantummodò
Satis inquit ſcita eſt·noſter uerò. D.iam ſcio·
Amare cœpit. G.ſcin' quàm? quò euadat,uide·
Poſtridie ad anum rectà pergit·obſecrat,·
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat·
Neq; eum æquum ait facere·illam ciuem eſſe Atticam
Bonam,bonis prognatam.ſi uxorem uelit,
Lege id licere facere·ſin aliter,negat.
Noſter quid ageret,neſcire·& illam ducere
Cupiebat,& metuebat abſentem patrem.
D. Non ſi rediſſet pater,ei ueniam daret?
G. Illéne indotatam uirginem,atq; ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D.quid fit deniq;?
G. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens·qui(illum Di omnes perdiunt)
D. Quid is fecit? G.hoc conſilium,quod dicam,dedit·
Lex eſt,ut orbæ,qui ſint genere proximi,
Eis nubant.& illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam,& tibi ſcribam dicam·
Paternum amicum me aſſimulabo uirginis·
Ad iudices ueniemus,qui fuerit pater,
Quæ mater,quî cognata tibi ſit,omnia hæc·
Confingam·quod erit mihi bonum,atq; commodum.
Cum tu horum nihil refelles,uincam ſcilicet.
Pater aderit·mihi paratæ lites·quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D.iocularem audaciam.
G. Perſuaſit homini·factum eſt·uentum eſt·uincimur·
Duxit. D.quid narras? G.hoc,quod audis. D.ó Geta
Quid te futurum eſt? G.neſcio hercle·unum hoc ſcio:
Quod fors feret,feremus æquo animo. D.placet.
Hem iſtuc uiri eſt officium. G.in me omnis ſpes eſt mihi.
D. Laudo. G.ad precatorem abeam credo,qui mihi
Sic oret.Nunc omitte quæſo hunc·cæterum *al. amitte*
Poſthac ſi quidquam,nihil precor·tantum modo
Non addas.ubi ego hinc abiero,uel occidito.
D. Quid ille pædagogus,qui citharistriam?
Quid rei gerit? G.ſic tenuiter.D.non multum habet
Quod det fortaſſe. G.imò nihil,†niſi ſpem meram. *al. præter*
D. Pater eius rediit,an non? G.nóndum. D.quid? ſenem

Quoad

Quoad expectatis ueſtrum? G. non certum ſcio.
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me uis? G. ut bene ſit tibi.
Puer heus: nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

SI quis me quæret rufus.] Mire Poeta deſideratum Getæ oſtendit Dauum. Si quis me quæret rufus. De ipſo loquitur, à quo reddi ſibi debitum ſperat. Si quis me quæret rufus. ἀποσιώπησις ſecunda. nam apparet plura dicturum fuiſſe. Præſto eſt, deſine.] Tertia perſona de ſe loquens uſus eſt: quia ille nominatiuum prætulit. At ego obuiam conabar tibi Daue.] Conabar, abſolute. an ἐλλιπὲς eſt: ut deſit, Ire? Et eſt aduerbium loci Obuiam. Accipe.] Præuenit petitionẽ, dicendo accipe: & hoc cum geſtu offerentis dicitur. Et hoc eſt quod ait, Confeci, affero. Lectum eſt.] Abſolute. nam non dicit quid: utrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc eſt. Lectum eſt. conueniet numerus.] Ordinẽ ſeruauit. prius enim qualitas: deinde numerus pecuniæ ſpectari ſolet. Lectum eſt. conueniet numerus quantũ debui. Quippe tribus modis debitũ pecuniarium ſoluitur: penſione, Accipe. ſpectatione, Lectum eſt. numero, Conueniet numerus quantum debui. Lectum eſt. Lectum, bonum, uel ſplendidum. Ut, Arma Sereſtus Lecta refert humeris. Quamuis quidam putant lecta, ab eo quod eſt lego, dicta. Quantum debui. Pro, debitum tibi à me eſt. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.] Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligẽter. Et quare: utrum quia condictum non fefellerit? an quia lectum attulerit, & numero congruenti? Et recte dixit: nam redditio debiti hoc agit, ut etiam gratias agamus. Amo te: & non neglexiſſe habeo gratiam. Hoc pro gratiarum actione ponitur: & oſtenditur uerè neceſſariam fuiſſe pecuniam. Non neglexiſſe. In Andria, Et id gratum fuiſſe aduorſum te, habeo gratiam. Præſertim ut nunc ſunt mores.] Sic & illud dictum eſt, Nanq; hoc tempore obſequium amicos, ueritas odium parit. Quia conſuetudinis imago eſt, uituperare præſentia.

Adeò res redit.] Figurate, pro ità loqueris, adeò res redit, dixit. Et proprie rediſſe res dicitur, cũ aliquid peius expectatione cõtigit. Si quis quid reddit, magna habẽda eſt gratia.] Id eſt, & ſi rem non magnam, tamen magna habenda eſt gratia: hoc enim ſignificat. Quid reddit. Si quis quid reddit. Qui hoc interrogatiue pronunciauerit, parũ belle explicat conceptam ſententiã. Habenda eſt gratia. Deeſt, Ei. Sed quid tu es triſtis? Hic admonemur omnẽ ab initio ſermonem Getæ, quaſi ſatagentis & anxij, pronunciare, accõmodatis præſertim ad uultũ uerbis. nam &, Si quis me quærit: &, At ego obuiã tibi conabar Daue: &, Amo te, & nõ neglexiſſe habeo gratiã: in ſe quoddam cõtractioris animi occupatiq; ſignũ habẽt.

Sed quid tu es triſtis? Sed particula, tranſitum ſignificat ad mentionem alterius rei. Sed *Sed* quid tu es triſtis? Egóne? neſcis quo in metu. Deſcenſus ad Argumẽtum ab eo ſermone qui extrinſecus à Poeta informatus eſt, iam manifeſte apparet. Egóne? neſcis quo in metu. ἐπίτασις comœdiæ. Neſcis quo in metu, & quanto in periculo ſim. Pronũtiantis & interrogan- *Periculum* tis eſſe poteſt. Neſcis quo in metu. Duæ perturbationũ bigæ ſunt: à malo una, ex cupitis *Metus* altera. Ergo à mali bigis, præſentis temporis periculũ eſſe dicimus, & futuri metũ. Neſcis quo in metu. Pronũtiatiue magis q; percontatiue efferendũ eſt. ſic enim ſolemus de magnis rebus dicere. Neſcis quo in metu & quanto in periculo ſim. Vix alterũ ſuſtineri poteſt eorum, quæ utraq; poſuit nunc, & metũ, & periculũ. Quid iſtuc eſt?] Fac hũc ſcire: & narrandi nõ erit locus. neceſſario igitur ignarus inducitur Dauus. Modo ut tacere poſſis.] Ut, prone non. quod ſi eſt: ſubaudiendum eſt, uide, aut quid tale. Modo ut tacere poſſis. Vere argumentũ eſt celari id, quòd Antipho nõ coactus, ſed uolens duxit uxorẽ. Modo ut tacere poſſis. Modo, pro tantũmodo: ut, Modo Iupiter adſit. Abi ſis inſciens. Nũc pro inſcito po- *Inſciens* ſuit. uel inſcientem modo ſtultum dicit. aliàs ignarũ. Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris.] Sententioſe dixit: quaſi in omnibus credendũ ſit ſeruaturũ fidem eſſe eum, qui in pecunia ſeruauerit. Et hoc ideo interpoſuit, ne longus eſſet, dũ ſuadet ut dicat: quemadmodũ in alijs fabulis. Cuius tu fidẽ in pecunia perſpexeris. Proprie locutus eſt de pecunia & Fidẽ dicẽdo, & Credere. Nam fides, eſt eorũ quibus datur. Creditores dicuntur ipſi qui dant. In pe- *Creditores* cunia. A maiore ad minus. Perſpexeris. Non inſpexeris: ſed perſpexeris, quod plus eſt, dixit. Verere ei uerba credere?] Verba cũ pronuntiatione dicit: ut oſtendat multum diſtare inter pecuniam, & uerba. Ubi quid mihi lucri eſt te fallere?] Ab utili, coniectura. & bene: quia ſeruus nihil de honeſto dicit. Ubi quid. Significantius dixit, quàm ſi diceret, nihil.

Ergo Ergo auſculta.] Ergo nunc,uelut increpatio tarde facientis eſt. Quia hic igitur obloquen-
do impediuerat narraturum: Ergo dixit. Sic Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici impo-
nere noſtræ. Hanc operam tibi dico.] Auſcultandi ſcilicet,& audiendi. Hanc operam ti
Dare bi dico. Plus eſt dico,quàm do. Dicatur perpetuo: Datur ad tempus. Senis noſtri Daue
Dicare fratrem maiorem.] Dicendo ſenis,oſtendit & adoleſcentem ſe dominum habere. Dicendo
noſtri: oſtendit eſſe & alienum. Dicendo fratrem: non unum eſſe monſtrauit. Dicendo ma-
iorem etiam minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam, nondum narrans,
iam in ipſa interrogatione tranſegit. Hæc autem omnia propter populum ſic aguntur. Ideo
ille,quid ni dixit,ne ſit opus pluribus uerbis. Senis noſtri Daue fratrem. Mirum compen
dium narrationis,quaſi per interrogationem fecit,ne ex alto repeteret. Sic Virgilius, Fando
aliqd, ſi forte tuas peruenit ad aures, Belidæ nomē Palamedis, & inclyta fama. Et, Noſtin'
hanc quam amat frater in Eunucho. Quid eius gnatum Phædriam?] Non dixit, quid
Phædriam: ſed addidit,eius gnatū: ut magis docere, quàm interrogare uideretur. Quid
eius gnatum Phædriam? Deeſt, noſti. Tanquam te.] O uarietas: quid ni? tanquam te.

Euenit ambobus ſenibus ſimul,iter.] Non euenit iter: ſed, euenit ut iter eſſet. Simul.
Vno tempore. Illi in lemnum ut eſſet.] Recte tacetur cur Chremes ierit: & dicitur cur De-
mipho. utrunque pro argumento eſt. Ad hoſpitem antiquum.] Sic Virgilius, Veteremque
Anchiſem agnouit amicum. Hoc autem addidit, ut eſſet idonea cauſſa nauigandi ſeni.

Senem per epiſtolas pellexit.] Epiſtolas dicendo, oſtendit eum nō ſemel ſcripſiſſe. Pel-
lexit. Induxit. ſic Virgilius, Pellacis Vlyſſi. Modo non montes auri pollicens.] Prouerbia
lis ἐπίτασις facta per exceptionem aut per ſuperlationem, aut æquam collationem. Eiuſmo
di eſt illud Demoſthenis. * Modo non montes auri. Salluſtius, Maria, monteſque
polliceri cœpit. Modo non montes auri pollicens. More ueterum: quia hoſpites hoſpiti-
bus multa donabant. Cui tanta erat res?] Cui, datiuus caſus eſt: Dominóne tuo, inquit,
pollicebatur hæc, cui tanta res erat? Cui tanta erat res? Deeſt Eum. ut ſit, Eum pellexit, cui
Supereſſe tanta res erat? Et ſupererat.] Plus eſt ſupereſſe, quàm eſſe. Deſinas, ſic eſt ingenium.] Ne
ceſſaria eſt ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia Demiphonis: ut maiore periculo illo abſente duxe-
rit filius indotatam. nam mox dicturus eſt, Ille ne indotatam uirginem, atque ignobilem da-
ret illi? Sic eſt ingenium. Præparatio bona, qua & diues, & auarus deſcribitur Demipho, ut
indotatas nuptias filij ferre non poſſit. Sic eſt ingenium. Recte. nō enim, inquit, fortuna
auarus eſt: ſed natura. Sic eſt ingenium Omnium, an domini? ſed magis domini. Oh,
regem me eſſe oportuit.] Oſtendit pauperum affectiones, qui ſe ſolos uti diuitijs ſcire aiūt, ſi
eas habeant. Oh, régem me eſſe oportuit. Acue Me. Abeuntes ambo hinc tum.] Hinc
Relinquere & hic legitur, & eſt ordo, hic relinquunt filijs. Relinquunt.] Id eſt, non ſecum abducunt.
Quaſi Quaſi magiſtrum.] Bene quaſi: qui non cōpleuit hoc ipſum, nec uult eſſe. Magiſtrum.
Magiſter Sic Latini: quem Græci παιδαγωγὸν appellant. Filijs.] Propter filios. O Geta prouinciam
Pædagogus cepiſti duram.] Acquiſitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ ſunt, à porrò uel
Prouinciam procul, & uincendo. ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque prouin-
capere ciæ nominantur. O Geta prouinciam. Splendide Prouinciam dixit. Memini relinqui
me deo irato meo.] Sic Virgilius, Nec Dij tex ēre Cupentū Aenea ueniente ſui. Hoc Aſper.
ſed mihi uidetur ad hoc addidiſſe Meo: ne eſſet ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo. Neuius in
Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo eſt. Memini relinqui me deo irato meo. Domi-
no dixit: an uerè deo? Et bene Meo: ne eſſet ἀμφίβολον. Et ſic dixit, Memini relinqui, ut in An
dria, Memini me uidere. Et, Memini me fieri paruum, Ennius. Quid uerbis opus eſt?] Re
pente infertur, Quid opus eſt uerbis? & ſatis moraliter. Seni fidelis dum ſum.] Opportu
ne ſeni dixit, ut oſtendat quàm ſtultum eſt, ſeni aduerſus iuuenes fidelem eſſe. Seni fidelis
dum ſum. Fidus eſt amicus: Fidelis eſt ſeruus. Scapulas perdidi.] Plus eſt perdidi, quàm
Fidus ſi diceret, dolui. Et bene retulit Perdidi τῷ Fidelis. Fidelis enim officium eſt ſeruare ali-
Fidelis quid. Venere in mentem iſtæc mihi.] Venire in mentem, non ad recordationem tantum
dicitur: ſed ad reputationem, & intelligentiam. Nam quæ inſcitia eſt aduerſum ſtimulum
calces?] Hoc dictum & ſuperiori perſonæ eſſe poteſt, & alteri. Aduerſus ſtimulum calces.
παροιμία cum ἐλλείψει. deeſt enim, iactare. Stimulum pro domino adoleſcente poſuit. Cal-
Calces ces. Modo calces, non partes plantæ, ſed percuſſiones pedum plagaſque ſignificat. Aliter Vir
Vti foro gilius, Calcemque terit iam calce Diores. Sciſti uti foro.] Secundum illos negotiatores qui
ante locum commercij, non diſcribunt quanti uendant quæ aduehunt: ſed ſecūdum anno-
nam fori quam deprehenderint, conſilium de uendendis, aut non uendendis mercibus ſu-
Forum munt. Sciſti uti foro. Forum pro tribus intelligitur: loco, tempore, & perſona. Sciſti inquit
his uti. & eſt uulgare prouerbium. Senſus hic eſt, Sciſti, inquit, quid facere te oporteret.

Primo, hic Phædria.] Bene additum Primo: quia nō perpetuo. Noſter nihil mali quid-
quam

Modo non. dixit. pro tantum nō. quod Græcis fa: miliare ē μόνον οὐχί.

quam. Quartum παρέλκον. Vt in Hecyra, Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te uenit.

Noſter nihil mali quidquam. Noſter. πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phædriæ: qui non noſter eſt. Continuo quandam.] Bene continuo: quaſi uix expectauerit profectionem patris. Puellulam cithariſtriam.] Iſtis nominibus hoc agit, ut cauſſa amoris & ex ætate, & ex arte puellæ uideretur: nam ideo puellam dixit. Amare cœpit perditus.] Legitur & perdite. Et amare perdite, utputa puellulam & cithariſtriam. Ea ſeruiebat lenoni.] Et honeſte, & cito dixit ſeruiebat. Lenoni impuriſſimo.] Et quare non fuiſſet libera & cuius fuiſſet ancilla: & qualis hominis fuerit, demõſtrauit. Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo. Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula cithariſtria, Auarus leno, Amator perditus, Inopia.

Id curarãt patres.] Expedite dixit patres. ſi enim patrem eius tantum dixiſſet: id reſtabat, ut ei per patrui filium ſuccurreretur. ideo dixit ambos non habuiſſe. Niſi oculos paſcere.] Hoc enim ſolum erat quod leno non uenderet. Sectari, in ludum ducere, & reducere.] Bene cauillatus eſt & ioculariter in adoleſcentẽ, cui ætas ad ſectandos Philoſophos apta erat. *Secta* Hinc etiam philoſophorum ſectæ. Sed ſectari proprie eſt, ut taurus buculam, ut aries ouem. *Sectari* Virgilius, Trahit ſua quenq; uoluptas. Reducere. ἔλλειψις, à ludo enim, ſubauditur. Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.] cum τόνῳ dixit Nos uelut magiſtrum excuſans obſequentem ei cui cuſtos ſit datus. & ideo addidit otioſi. Nos otioſi operam dabamus Phædriæ. Relatio ad illud quod mox, Otioſi non erunt. Nos otioſi operam dabamus Phædriæ Aut ad pudorem ſumitur hoc pronomen in ſingulari numero: aut ad dignitatem. ſed non poteſt Nos & propter Antiphonem dixiſſe nos. Nos otioſi operam dabamus Phædriæ. Apollodorus. * Operam dabamus Phædriæ Ille amicæ: nos illi. In quo hæc diſcebat ludo.] Figurate, In quo hæc diſcebat ludo, eſt additum. Ex aduerſum ei loco.] Ei loco, legitur & ilico. Et adnotatur ex abundanti additũ. ut apud ueteres multa ſunt. Ex aduorſum ei loco.] παρέλκον quartum. Tonſtrina erat.] Apta ſedes otioſis. Tonſtrina erat *Tonſtrina* quædam. παρέλκον tertium, quædam. Hic ſolebamus fere plerunq;.] παρέλκον tertium, ferè *Ferè plerunq;* plerunq;. Dum inde iret domũ.] Ad ſe ſcilicet. Iret domũ, pro rediret uel certe iret, παρέλκον figura. Dum ſedemus. Proprie, ſedemus: ut in tonſtrina. Illi, interuenit.] Illi Pro ibi. ut, Illi mea triſtia facta. Et nota illi pro illic. Interuenit adoleſcens quidam lachrymans.] Apollodorus tonſorem ipſum nuntium facit, qui dicat ſe nuper puellæ comam ob luctum abſtuliſſe: quod ſcio mutaſſe Terẽtium, ne externis moribus ſpectatorem Romanum offenderet.

Nos mirarier] Recte: mirum enim in adoleſcentibus lachrymæ: ut contrà, Triſtisq; ſenectus. Nos mirarier. ut, Solam nam perfidus ille Te colere. Rogamus quid ſit.] Quid lacrymet: nõ, quid ſit, ipſe, ut ſtulti putant. Nunquam æque, inquit, ac modo.] Mire oſtendit ſemper ſibi hoc uiſum quod dicit: ſed nunquã æque. Paupertas mihi onus uiſum eſt.] Statim fit mentio paupertatis, ut ſit cauſſa fallaciæ Phormionis. Modo quandam uidi uirginem] Bene quandam: ne ob familiaritatem laudare uideretur. Modo quandam uidi uirginem. Vide ſic agi, ut non tam morte mulieris, q̃ ſolitudine pulchræ uirginis moueatur affectus. Simul & ea deſcribi, quæ matronæ futuræ magis cõueniant, q̃ quæ temere amanda ſit. Nam hic obitus fœminæ ad comicũ exitum ſpectat: quandoquidem plus ex eius morte ſecuritatis, q̃ moleſtiæ, ſentiat argumentũ. Hic uiciniæ.] Aduerbiũ in loco eſt, hic uiciniæ: cuius ad locum, huc uiciniæ. Et ſtatim proximitas inſinuatur: ut ſit ſpes, & cauſſa uidendi.

Miſeram] Ab effectu: & ſubdiſtinguendũ eſt, ut ad uirginẽ referatur. Lamentari mortuam.] A probitate, quæ pijs attribuitur. Et lamentari mortuã, ambiguitas, ſed ſenſu manifeſta. Ea ſita erat.] Sita, pro poſita. Salluſtius cũ adiectione poſita eum cũ prædixero poſitum inſulæ. Et hoc ei reciprocum eſt. Ea ſita erat ex aduerſo. Expoſitio paupertatis, & q̃ facilè uirgo uideri poſſit. Neq; notus, neque uicinus.] αὔξησις fit: qua res minuitur, creſcit ſententia. Salluſtius, Non repugnantibus modo: ſed ne deditis quidem a b c m. Neque uicinus. ἀναφορά. Neq; notus, neq; uicinus: Extra unam aniculam. Hæc præſtruuntur: ut ſit ſpes potiundæ uirginis Neq; notus, neq; uicinus. Hæc deſcriptio paupertatis adiuuat argumentum, ut & uiſere audeant adoleſcentes uirginem, & amet Antipho Qui adiutaret funus.] Ipſum officiũ funus dixit. Miſertum eſt.] Hoc eſt miſertus ſum eius. Et hic uidetur oſtendiſſe cur lachrymauerit. *Funus* Virgo ipſa, facie egregia.] A forma indignatio. Virgo ipſa. Bene ipſa: quia quæ ſuprà dixit, non ad ipſam, ſed ad euentũ eius pertinebant. Quid uerbis opus eſt?] Sic dicit Terentius ubi ad effectum properat. Commorat omnes nos.] Figura συγκοπὴ, pro commouerat. Et bene omnes: quia res ad Antiphonem tãtum ſpectat.

Ibi continuo Antipho.] Hic redditur nomen adoleſcentis. & eſt παρωνυμία. Vultis ne eamus uiſere?] Vt, Populare penates Venimus. Vultis ne eamus uiſere? Ipſe hortari inducitur, qui amaturus eſt. Alius, cenſeo. eamus. duc nos ſodes.] Hæc omnia diuerſi. Et apparet tot eſſe homines, quot per μίμησιν ſunt ἀνώνυμα Alius, cenſeo. Phædria, uel quilibet.

Imus.uenimus,uidemus.] ἀσύνδετον primum per βραχυλογίαν. Virgo pulchra.] ἐκφώνησις mirantis. Duo ingentia,& uirgo,& pulchra. Virgo pulchra. Bene non dixit, Videmus uirginem pulchram: ſed κατὰ τὴν κατάπληξιν, uirgo pulchra. Illud enim frigidius: hoc concitatius. & hoc magis demõſtratur δράματι, quàm relatione. Et quo magis diceres.] Diceres pro

Diceres crederes ut, Audacter dicito. Sæpe Plautus. Nihil aderat adiumenti.] Proprie aderat. A-

Adeſſe deſt enim id, quod adiuuat. Capillus paſſus.] Singularem numerum pro plurali poſuit.

Paſſus capillus Sic & alibi, Capillus pexus, prolixus, circum caput reiectus negligenter. Paſſus.] Temere diſperſus. Vt magna pars, græca oratione profluxit hæc dictio. Ipſa horrida.] Quaſi extra ipſam ſit id quod dixit, Capillus paſſus, nudus pes. Tale eſt apud Virgiliũ, Illum autem quamuis aries ſit candidus, ipſe Nigra ſubeſt udo cui tantũ lingua palato, Reijce. Et alibi de arbore, Tum fortes late ramos, & brachia tendens Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbrã. Et, Domus ſanie, dapibusq́ cruentis Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaq́ pulſat Sydera. Capillus paſſus: nudus pes. Facetius quàm ſi pluraliter dixiſſet. Virg. Quibus acer Erix in prælia ſuetus Ferre manum. Lachrymæ, ueſtitus turpis. ἀσύνδετον tertium.

Forma Veni uis boni.] Plus eſt, uis boni: quàm bonum. Vt ni uis boni in ipſa ineſſet forma. Vete-

Fornax res ignem & calorem quendam, quaſi feruorem dixerũt formã: & ideo fornaces, forcipes,

Forcipes formam, & formoſos: ex quibus ignis amoris exoritur. Laudandus eſt ergo Terentius pro-

Formoſus prietate ſeruata: qui cum formam prætuliſſet, ſubiecit Extinguerẽt. Ideo & Virgilius ſic ait,

Ignis At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas. In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent. Figura σχῆμα. aliud enim ſupra, aliud infra forma repetita ſignificet. In ipſa ineſſet forma. Geminauit præpoſitionem, ut alibi, In amore hæc omnia inſunt uitia. Extinguerent.] Bene extinguerent: quia ab igne & calore forma dicta eſt. Ille qui illam amabat.] Bene illam: quia iam ſupra inſinuauit perſonam citharistriæ. Ille qui illam amabat. Ratio

Fidicina cur amauerit uirginem. Fidicinam.] Supra, citharistriam. ergo indifferenter. Tantum-

Citharistria modo ſatis inquit ſcita eſt.] Senſus eſt, Laudauit tantũmodo: non etiam captus eſt in amorem. Satis inquit ſcita. Magna laus formæ: amanti aliam placuiſſe. Noſter uero.] ἀποσιώπησις tertia: quæ ſuccurrit, quotiẽs uerba rebus minora ſunt. Satis inquit ſcita. Scita, bella. ut in Andria. Scitus puer eſt natus è Pamphilo. Amare cœpit.] Ille inquit laudauit tantum: hic amare cœpit. Et bene cœpit, non amauit: ut oſtendat uim amoris non parũ eſſe: & rem quæ ſemel ſuſcipi poſſit. Scin' quàm.] ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terẽtius uti ſolet. Scin' quàm? Amare cœpit, ſubauditur. Quò euadat uide.] Euadat, perueniat. Nam euadere eſt per obſtãria peruenire. Poſtridie ad anum recta pergit.] Hoc præſtruens, aniculæ ſupra mentionem fecerat. Et bene memor & uirginis, & honeſtæ, non ipſam adiri facit, ſed anum: neq; ab ipſa peti fructũ uoluptatis, ex cuius perſona maior deſperatio naſcebatur: ſed à nutrice potius. per quam ſuaderi puellæ poſſe creditur quicquid libet. Poſtridie ad anum recta. ἐμφατικῶς, ad anum ſtatim: ut qui poſthabuerit omnia alia.

Recta.] Quia non per nuncium. Vt ſibi eius faciat copiam.] Vide ut nihil de uirgine ſperet, qui omnia ab anicula petat. Illa enim ſe negat.] Copiam facturam, ſubauditur.

Neq; eum æquũ ait facere.] Nõ quòd amet, ſed quòd hoc petat. Neq; enim eum. Quòd peteret ſcilicet. Illam ciuem Atticam.] Illam, cum ἐμφάσει dixit: quaſi dicat, quam ſic contemnat. Ciuem bonam eſſe. Ciuem, quòd ad iura pertinet: bonam, quòd ad ipſam. Bonam.

Optimates Non utilem: quia boni nõ utiles ſunt. unde ſuperlatiuus gradus Optimates facit: quia bonus melior optimus dicitur. Bonis prognatam.] Quod ad maiores eius. Si uxorem uelit.] Recte ſubiunxit, ſi uxorem uelit: poſtquàm ea in uirgine prætulit, quæ ſolent ornare nuptias.

Lege id licere facere.] Incerta diſtinctio eſt: utrum uxorem uelit lege an lege id licere facere. Sin aliter, negat.] Et pudice anus, & tamen illecebroſe, licere facere dixit quod ille impudentius petit, ut ſibi eius faciat copiam. Sin aliter, negat. ἔλλειψις facta ex eo quod ſequitur, facere. Noſter quid ageret neſcire.] Propoſita deliberatio: cuius tamen altera pars

Metuere uincet. nam ducturus eſt per abſentiam patris. Quid ageret, neſcire. Pro neſciebat. ſed re-

Timere cte ſic ait: quia ſubiuncturus eſt, Cupiebat & Metuebat. Metuebat proprie dixit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. Illam ducere cupiebat & metuebat. Vide ambiguitatem: quam tamen ſequentia tollunt. Non ſi rediſſet pater, ei ueniam daret? Bene interrogat Dauus. hoc enim ſperari ſi poſſet, non opus erat fraudibus Phormio-

Si pro cum nis. Non ſi rediſſet. Si, pro cum rediſſet. Virg. Præterea ſi nona diem mortalibus almũ Aurora extulerit. Illene indotatam uirginem.] ἐμφατικῶς Ille, de quo dixerat, Deſinas, ſic eſt ingeniũ: & qui propter ſpem lucri nauigauerat ſenex. Inſinuandũ igitur fuit: hic enim erit omne periculũ fabulæ. Ex ordine Terentius prius inſinuauit perſonã ſenis: ut grauiora fierent quæ dirimebant nuptias. Illene indotatã uirginem atq; Ignobilem. Duo dixit: & indotatam, & ignobilem. Hæc enim duo principaliter petunt, cum ſint quatuor quæ in ſpõſis

quæruntur

quæruntur: forma,probitas,dos,nobilitas.Et manifeſtũ eſt,cur de forma & probitate nihil dicat:quippe cum ſuprà magnopere ea laudauerit in puella. Virginem.Simpliciter accipimus,uirginẽ? an ſubaudimus Quãuis? ut ſit,quãuis uirginem? Daret illi?] Bono affectu dixit,daret illi? Filius enim familiæ non tam ducit uxorẽ, q̃ à patre accipit:quippe cum patri cõmittatur puella potius in huiuſmodi conditionibus,q̃ marito. Daret illi?nunq̃ faceret. ἐπανάληψις ſecunda.hic enim non tranſit ad aliud: ſed inſtat incepto:ut & per interrogationem diceret,daret illi?& per reſponſionẽ inferret,nunq̃ faceret.Et nota Nunq̃ pro non, in maiorẽ negationis ſignificationẽ poni ſemper. Daret illi?Mire daret:ut oſtenderet nihil eſſe poteſtatis in filio. Quid fit deniq;?More ſuo Terentius, Deniq; poſuit in fine ſenſus:& eſt aduerbium ordinis.Sic in Heautont.Fodere,aut arare,aut aliquid facere deniq;.ut ſit deniq;,uel deinde,uel ad poſtremũ. Quid fit?] Deeſt,rogitas?& eſt ἐπανάληψις quarta. Eſt paraſitus quidã Phormio.] Phormio,nõ à formula:ſed a Phormione dicitur ſparteo:quem nos eronem dicimus triuialiter,& pro conſuetudine. Quid is fecit?] Seruatur affectus triſtis,ut ſupra ait,Sed quid tu es triſtis? Homo confidens.] Homo comice dictũ: nam quis ignoret paraſitũ hominem eſſe? Confidens.Hic confidens,pro improbo, audaci,ac temerario poſuit.ut O ingentem confidentiam? Qui illum.] Qui utinam eſt.ut Lucilius in ſecundo, Qui te Nomentane malum iam cætera,perdat.Aut,Qui hoc conſiliũ,quod dicam, dedit. Qui illum dij omnes perdiunt.Qui aut expletiuũ eſt:aut pronomen,quo incipiens Phormionẽ deſcribere,cohorruit conſideratione eius:& in hanc uocem,quaſi confuſus erupit.hoc autem certum genus eſt παρενθέσεως. Quid is fecit?Correxit interrogatione errãtem: ut rediret ad nominatiuum caſum Qui,unde aberrauerat,& Illum dixerat. Lex eſt.] Lex, ut in Palliata,recte ponitur.nam Græcorum fuit. ideo & in Andria ſic ait,Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Lex eſt.Alia narratio interponitur.& dicitur παρέμπτωσις Lex eſt. A cauſſa litis.potuit enim dici,non habes cauſſam. Hoc conſiliũ,quod dicam,dedit.] Secundum quoſdam ordo eſt,Qui hoc cõſilium,quod dicam,dedit. Vt orbæ,qui ſint genere proximi eis nubãt.] Orba proximo nubat,Orbam proximus ducat,atticũ ius eſt. Et eſt ordo, Lex eſt ut orbæ eis nubant, qui ſint proximi. Eadem hæc lex iubet.] Non duas res iubet hæc una lex:ſed puellis permittit nubere:cognatos cogit ducere. Eadem hæc lex iubet.Bene,iubet:minorẽ enim uim habet ea lex quæ ad aliquid permittit, quàm illa quæ aliquid iubet.Et illos ducere.] Bene additum nihil enim ad rem,ſi ducendi neceſſitas nõ fuiſſet. Ego te cognatum dicam,& tibi ſcribam dicam.] A perſona eius cum quo agitur. Potuit enim dici,Quid mecum eſt tibi? Ego te cognatum dicam,& Tibi ſcribam dicam. ἀποστροφὴ & ἠθοποιία. Hæc narratio eſt quam dicit Tullius conſtitutam. Et ipſe,Tibi uni parcã,inquit in Verrinis. repente enim trãſitur ad uerba perſonarũ ab earum deſcriptione. ſed hoc ipſum ad cõmouendos auditores ualet plurimum. Et tibi ſcribam dicam.A denunciatione in perſonam:ne diceret,non mihi denunciaſti. Et tibi ſcribam dicam.Cicero,Scribitur Heraclio dica. Dicam. Supra,uerbum: infra, nomen eſt totidem literis, diuerſo accentu.

Phormio

Ero eronis

Confidens

Lex

Attira lex.

Dica

Paternũ amicum me aſſimulabo uirginis.] A perſona litigantis:potuit enim opponi,Perſonam non habes. Qui fuerit pater.] Qui,hic,pronomen eſt: infra, quomodo ſignificat.

Quæ mater.] Virginis ſcilicet. Qui cognata tibi ſit.] Qui, quomodo, & qua ratione.

Omnia hæc confingã.] Omnia hæc,non ex abundãti poſuit:ſed oratorie,quaſi tam multa. & eſt ἀρχαϊσμός. nam poſt enumerationem ueteres hoc dicebant. Salluſtius in Iugurtha, Hæc omnia præſidio adſunt. Quod erit mihi bonũ atq; cõmodum.] εὐφημία. Quod mihi inquit fauſtum ac felix erit:hoc eſt,confingere atq; mentiri. Quod erit mihi bonum atque commodum. Totum ilocaliter paraſitus: quippe qui confingam dicens, non ſolum non erubuerit de falſiloquio, ſed quaſi præclari facinoris inceptionem etiam auſpicatus ſit, omenq; ſuſceperit, dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodum. Sic enim ueteres, Quod fauſtum felixq; ſit: dicebant, aliquid aggreſſuri. Cum tu horum nihil refelles?] Hoc interrogatiue pronuntiandum eſt. Refelles.Refutabis,redargues.Nam prorſus,refellere eſt redarguere falſitatem. Pater aderit mihi paratæ lites. quid mea?] Mire ἐπιφώνησις quo maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempſit. Pater aderit: mihi paratæ lites. Exquiſite autem ſubiectum eſt,quum ſupra dixerit, mihi paratæ lites, Quid mea? Pater aderit. mihi paratæ lites. Vt Antiphoni formidanda iſta ſunt, ita ridicula paraſito.

Quod erit bonum atq; commodum

Quod fauſtũ felixq; ſit

Refellere

Illa quidem noſtra erit.] ἰδίως noſtra, quum Antiphonis tantum eſſe debeat. Iocularem audaciam.] εἰρωνεία κατ' ἀντίφρασιν. hoc eſt:minime iocularem. An quæ ex ludo & ioco in periculum ueniat? Perſuaſit homini.] Hic iam de Antiphone queritur, cui perſuaſum ſit. Factum eſt.] Adeò audax Phormio. Ventum eſt.] ἐπιφώνησις. Quo modo factum eſt? Ventum eſt, uincimur, duxit. Iocularem audaciam. Deeſt, audio ex te, aut, dicis.

Factum eſt. uentum eſt. uincimur. duxit. ἀσύνδετον: ut ſupra, Imus, uenimus, uidemus.

Factum eſt.uentum eſt.uincimur.duxit. Amat hoc Terentius, ut,It,lauit, redit: &,Imus, uenimus,uidemus.&,Funus interim procedit:ſequimur:ad ſepulchrū uenimus. in ignem poſita eſt.fletur.His nō modo breuis & comis narratio eſt: ſed etiam auditoris animū,ad id quod reſtat,intendit. Quid narras?] Admirātis uox eſt,nō interrogantis. O Geta quid te futurū eſt?] Sic pronuntia,quaſi periturū cōtemplens Getam,& iam eum in certo interitu defleas. O Geta quid te futurum eſt? Scilicet qui magiſter relictus ſis Antiphoni. Neſcio hercle.unū hoc ſcio,quod fors feret feremus æquo animo.] εἰκότως deſperatione rerum fortis eſt ſeruus.& ſimul uigilauit Poeta,ne ſi & hic eiularet,res tota migraret in tragœdiā.

Ferre æquo animo Quod fors feret feremus æquo animo. Hæ graues ſententiæ ex perſona ſeruorū cum dicuntur,ridiculæ ſunt:& eo cōſilio interponuntur. Feremus æquo animo.Hoc ſecundū ſeruos,qui futura contemnunt.Ee mire meritum culpæ ſuæ ad fortunam retulit. Hem, iſtuc eſt uiri officium.] Compendiū conſolationis eſt.quod hic libenter accepit.& ideo ſtatim approbat. In me omnis ſpes mihi eſt.] Quomodo?an ut ſtrenue ſe defendat?an ut fugiat?an ut patiens ſit plagarum? Ad precatorem abeam credo.] Bene Poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda ſeruo eſſent,niſi aliud poſceret argumentū. Ad precatorem abeam. Sic in Heautontimorumeno,Nec tu aram tibi,nec precatorem pararis. Qui mihi ſic oret.] Id eſt pro me oret. Nunc amitte quæſo hunc.] μίμησις dicitur,ubi non uerba modo, uerum etiam geſtum uocemq; fingimus alienam. Nunc amitte quæſo.Hoc quod nos dicimus dimitte:antiqui etiam dicebāt amitte. Virgilius,Amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios.Et Salluſtius,Pactiōe amiſſo Publio legato. Poſthac ſi quicq;,nihil precor.] Facilè impetrat,qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria eſt,mitigare præſentia,futura permittere. Simul etiam quia omnis cauſſa in hoc eſt,ne uideatur ſeruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. Poſthac ſi quicquam. Vt ſolet eleganter per ἔλλειψιν. Et ſimul,non ſi tantundem peccauerit:ſed ſi uel minimum. tale eſt & illud,Si ſenſero hodie quicquā in his nuptijs fallaciæ conari.&,Si quicquam inuenies mentitū:occidito. Nihil precor.] Nihil pro non: ſed plena negatio,Nihil. Vbi ego hinc abiero.] Hic oſtēdit nullum precatorem ex animo poſtulare ueniam ſeruo. Vel occidito.] Vel,pro etiam. Occidito. Tu tantum cædere uolebas: ego dico,etiam occidito. Quid pædagogus ille,qui citharistriam? Moraliter quærit,uolens audire de Phædria, poſtquàm de Antiphone cognouit: maxime quia hæc interrogatio reſponſionem elicit,qua ſpectator inſtruitur ad cognoſcenda cætera. Quid pædagogus qui citharistriam? Quia dixit, Sectari,in ludum ducere & reducere: & quia puellulam dixit:ab ætate,pædagogus eſt illi,ait. Quid ille pædagogus,qui Citharistriam Phædria ſcilicet,qui neq; abſcedit à cuſtodia puellæ:neq; illam ipſe cōtingit. Qui Citharistriam. ἔλλειψις. ſectatur,amat,uel quid tale ſubaudiendū eſt. Sic tenuiter. ἠθικῶς. Sic dicendum eſt,cū aliquo geſtu. Non multū habet quod det fortaſſe.] Cum cōmiſeratione amatoris adoleſcentis pronuntiandum eſt. Immo nihil,niſi ſpem meram.] Bene ſpem: quia amat.nemo enim ſine ſpe amat. Meram Solam.Pater eius rediſt,an non?] Chremes ſcilicet. Nondum.] Subaudi uenit. Iam non plena negatio eſt. Quid? ſenem quoad expectatis ueſtrum?] Animaduertite Quid ſecundum morem quotidianum tum dici, cum

Quoad fit trāſitus à mentione alterius rei ad alteram.Sic & ſuprà,Quid pædagogus ille? Quoad expectatis ueſtrum? Quoad,quandiu.Et rectè locutus eſt:quia aduentus, finis eſt expectationis. Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui.] Mire paratur inopinatus ſubito aduentus ſenis.nam ipſe ueniet,cuius epiſtolam ſperat. Et ad portitores eſſe delatam.] More ue

Publicani terum,magiſtri tributorū,id eſt publicani, operam in portu dabant, inferendarū rerum &

Portitores efferendarum uectigal exigentes. Ad portitores. Ad eos qui in portu ſunt. Et quo more hoc dixerit,uide: Attico,an Romano. Nunquid Geta aliud me uis?] Abſq; illo argento,

Vt bene quo tibi à me opus fuit. Vt bene ſit tibi.] ἀρχαϊσμός, pro nihil. Puer heus, nemon' huc

ſit tibi prodit?] Moralis expreſsio.nam eos uocat quibus initio egrediēs dicebat, Si quis me quæret rufus. Cape.da hoc Dorcio.] Ad πρὸς πρόσωπον loquitur. Dorcio.Dorcium,fœmininum nomen eſt,ut Phaneſium,Glycerium.

ACT. I. SCEN. III

Mixta carmina:pars eſt trochaici,altera iambos habet catalecticos.

ANTIPHO, PHAEDRIA ADOLESCENTES

A. ADEON' rem rediſſe, ut qui mihi conſultum optimè uelit eſſe
Phædria, patrem extimeſcam, ubi in mentē eius aduēti uenit?
Quòd ni fuiſſem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
P. Quid iſtuc eſt? A. rogitas,q tā audacis facinoris mihi cōſcius ſis?

Quòd

Quòd utinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eo impuliſſet,quod mihi principium eſt mali. *Troch.cat.*
Non potitus eſſem·fuiſſet tum illos mihi ægrè aliquot dies·
At non quotidiana cura hæc angeret animum, PH.audio.
A. Dum expecto,quàm mox ut ueniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem, *Iamb.cata.*
P. Alijs quia deſit quod amant,ægrè eſt:tibi quia ſupereſt,dolet,
Amore abundas Antipho. *Dimeter Iamb.*
Nam tua quidem hercle certò uita hæc expetenda optandaq; eſt·
Ità me Di bene ament·ut mihi liceat tam diu quod amo,frui,
Iam depeciſci morte cupio·tu conijcito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam,& quid tu ex iſtac copia.
Vt ne addam,quòd ſine ſumptu ingenuam,liberalem nactus es·
Quòd habes,ità ut uoluiſti,uxorem ſine mala fama:palàm
Beatus:ni unum hoc deſit,animus qui modeſte iſthæc ferat.
†Quod ſi tibi res ſit cum eo lenone,quò cum mihi eſt,tum ſentias· *al.Et*
Ita plerique ingenio ſumus omnes, NOSTRI NOSMET POENITET
A. At tu mihi contrà nunc uidere fortunatus Phædria,
Cui deintegro eſt poteſtas etiam conſulendi,quid uelis
Retinere,amare,amittere·ego in eum incidi infelix locum,
Vt neq; mihi eius ſit amittendi,nec retinendi copia.
Sed quid hoc eſt?uideóne ego Getam currentem aduenire huc?
Is eſt ipſus·hei timeo miſer,quam hic mihi nunc rem nuntiet.

ADeon' rem rediſſe,ut qui mihi conſultum optime uelit eſſe.] In hac ſcena color uitæ eſt eorum qui id,quod immodice concupierint,ſpernunt poſtquàm euenerit. quod apertiore ſententia oſtendit Poeta,dicendo, Noſtri noſmet pœnitet.

Adeon' rem rediſſe. Comparatiua qualitas in hac ſcena eſt inter Antiphonis uitam,& Phædriæ. Genus cauſſæ demonſtratiuum. Contenduntautẽ, uter magis miſer ſit. Vt qui mihi conſultum optime uelit eſſe Phædria.] Mira ſententia, qua oſtendit adoleſcentulos in peccatis neminem magis metuere,quàm eos à quibus maxime diliguntur: Simulq; inducitur rerum imminentium præſtructio: in qua ſic audax inducitur Phædria,ut defenſor futurus ſit:ſic timidus Antipho,ut fugiturus ſit. Vt qui mihi conſultum optime uelit eſſe, patrem extimeſcam.] Ferienda pronuntiatio in eo quod ait. Qui mihi conſultum optime uelit eſſe. hoc enim magis mirum eſt, ideo patrem timeri, quia conſultum optime uelit. Vt in mentem eius aduenti uenit?] Nota, Venire in mentem ueteres non recordationis cauſſa tantum, ſed etiam recogitationis, conſiderationisq; poſuiſſe. Vbi in mentem eius aduenti uenit? Sic ueteres genitiuo caſu proferebant. In mentem uenit. Cicero, Fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentẽ. Aduenti uenit?Multipliciter declinatur:& aduenti & aduentus. ſic & in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti. Venit?Legitur & aduenit. Incogitans.] Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in uſu eſt: at non eodem modo cogitans. Ita eum expectarem ut par fuit.] Expectarem, nunc opperirer: aliàs ſperarem. Quid iſtuc eſt?] Hæc interrogatio ſtomachoſa eſt, extenuare uolentis metum fratris. diuerſa enim ſentit ob diuerſum amoris euentum. Qui tam audacis facinoris mihi conſcius ſis?] Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conſcium dixit.

Incogitans *Expectare* *Conſcius*

Rogitas, qui tam audacis facinoris. Bene timens inducitur Antipho, ut ſit cauſſa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur à patre ante errorem fabulæ patefactum. Quod utinam ne Phormioni.] Gratiſſime non Phormioni ſuccenſet, ſed

Phormionis

Phormionis inuento. Et uide, ut & ipſe ſe culpæ ſubtrahat. Quod utinam. Et familiare eſt
Vtinam ne initia rerum accuſare eos quos alicuius negotij pœnitet. Quod utinam ne Phormioni.
Vetus elocutio, utinam ne. Ennius in Medea, Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus cæſa ce
cidiſſet abiegna ad terram trabes. Et Ne, non accipiendum. Neu me cupidum eo compu
Eo pro in- liſſet.] Bene hoc addidit ad excuſationem. potuit enim dici, Non conſentires. Eo compu-
tantum liſſet. Eo, ad uxorem ducendam. an Eo intantum? Quod mihi principium eſt mali.] Be-
ne, quaſi caput mali non in amore ſit, ſed in nuptijs. Non potitus eſſem.] More hominum
loquitur: credit enim ex ſequenti ſatietate, quod potuerit abſtinere amoribus ſuis. Non po-
titus eſſem. ἀντικαταφορὰ μεταμελείας. Non enim, Sed potiri uoluiſti, poſuit: ut ille, Verum anceps
pugnæ fuerat fortuna. fuiſſet. hic enim utraque pars ponitur. Fuiſſet tum illos ægre aliquot
dies.] Quidam totũ interrogatiue pronuntiant: nempe, Fuiſſet tum illos mihi ægre aliquot
dies? At non quotidiana cura hæc angeret animum.] Cum amatorie loquatur Antipho,
errant qui putant eum pœnitere ſui deſiderij. nam ſi hoc eſt: nec maritus firmus uidebitur
fore. ſed hoc dicit, facilius fuiſſe abſtinere uirgine intacta, quàm ea cum qua iam conſueuerit. &
ideo ſubiungit, Dum expecto quàm mox ueniat, qui hãc mihi adimat conſuetudinẽ. Audio.]
Audio per εἰρωνείαν dicit modo à contemnente dictũ Antiphonis. Audio. Omnia derider
Phædria, cupiens fructum amoris uel periculis adipiſci. Eſt ergo audio εἰρωνεία pro nõ au-
dio: hoc eſt, nihil dicis. Dũ expecto quàm mox ueniat.] Non quando, ſed quàm cito: quia
Conſuetudo timet. Qui adimat hanc mihi conſuetudinem.] Mire non amorem: tanquam amore care
re potuerit, conſuetudine non poſſit. Et nota proprietatem. nam cõſuetudo ſpecialiter de
coitu dicitur. Alijs quia deſit quod amãt.] Magnificentius Alijs dixit, quàm ſi diceret Mi
Dolet hi. Tibi quia ſupereſt, dolet.] Laborauit ut oſtenderet plus eſſe dolet, quàm Aegre eſt. &
Aegre eſt ideo inſanum ait Antiphonem: qui in ea fortuna poſitus quæ aduerſa & contraria eſt, idem
patiatur quod miſer. & eſt figura ἀνάμνησις. Nam ad utrunque Aegre eſt ſufficere potuit. Scire
autem debemus & pronuntiatiue, & per interrogationẽ hoc ipſum pronuntiari poſſe. Amo
re abundas Antipho. Sic hoc pronuntiandum, quemadmodum ſolet cũ ſtomacho dici ui-
tuperanti cibum, Tu pleno uentre es. uult enim oſtendere ſatietatis hoc eſſe, nõ ratiocinatio
nis quod nunc queritur Antipho. Tibi quia ſupereſt. Id eſt, eo quod deſideras, abundas.
Ordo eſt, Tibi dolet, quia ſupereſt. Amore abundas Antipho. Abundare dicitur, qui ſuc-
ceſſu proſpero affluit. Lucilius libro tertio, Ille alter abundans cum ſeptem in locum Hiſpa
Abundare nis r a r p.. Amore abundas Antipho. Hoc cum pronuntiatione infert. Nam tua qui-
dem hercle certo hæc uita.] Bene certò: quia ſuprà omnia cum εἰρωνεία dixit. Vita hæc ex-
Vita petenda.] Vita dixit, ut oſtenderet etiam ſi non felicitas, ſed uita dicatur: optandum eſſe. Vi
ta autem, & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium uiuendi: & fortunam acci
dentẽ uiuentibus: ut modo. Expetẽda, optandaque. Proprie. Omnia enim quæ amamus: aut
induſtria, aut uoto proueniũt, hoc eſt, aut in nobis ſunt, aut in fortuna poſita. Ita me Dij be
ne ament ut mihi liceat.] Neceſſario iurat: quia quod dicturus eſt, ſolis amatoribus uidetur
eſſe credendum. Ita me Dij bene ament: Vt mihi liceat tandiu quod amo frui. Opportu-
nus locus, in quo oſtendatur quàm magno amore ſit poſſeſſus Phædria, cui par impeditur
argumentum. Tam diu quod amo, frui. Quandiu uxore fruitur Antipho. An tam diu,
Tandiu λείπεται? Tam diu. Tantiſper, hoc eſt uel tantillo tempore. Quod amo, frui. Deeſt Eo: ut
Depaciſci ſit, eo quod amo, frui. Iam depaciſci morte cupio.] Pactionem tranſigere. Tu conijcito
cætera.] Aut Cætera abundat: aut deeſt per, ut ſit, per cætera. Quid ego ex hac inopia nũc
capiam. Infortunium ſcilicet. Et quid tu ex iſta copia.] Fructum, ac felicitatem. Vt ne
Ingenua addam.] παράλειψις figura, in qua uelut ex abundanti enumerantur adiecta. Ingenuam,
Liberalis liberalem nactus es.] Hoc natalium: illud morum eſt. Vt ne addam. χῶμα παράλειψις. Vt
Vt ne ne. Quod Græci ἵνα μὴ Quod habes ita ut uoluiſti.] Voluiſti ſubdiſtinguendum eſt, &
ἵνα μὴ ſic legendum Vxorem. Erit enim ὑπερβατόν. Vt uoluiſti, uxorem.] Bona præparatio uxo
ὡς μὴ ris futuræ. Sine mala fama: palàm beatus.] Multi ſuperius iungũt palàm. Sine ſumptu,
ingenuam, liberalem. Contra ea quæ patitur, iſta poſuit omnia. huius in amore copiã: ſuam
inopiam. huius deſiderium nullo cõſtitiſſe ſumptu: ſibi à lenone fuiſſe emendã puellã. Hu-
ius ingenuã: ſuam ſeruã. huius liberalem: ſuã citharistriam. hunc nactum eſſe: ſe ſectari tan-
tum. huius uxorem: amicam ſuam. huius amorem maritalem eſſe: ſuum uelut prodigi, ue-
lut ſcortatoris. Ni unum hoc deſit, animus qui modeſte iſtæc ferat.] Modeſte, moderate.
Salluſtius libro ſecundo, Modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem. Modeſte. Cum
modo. Et ſi tibi res ſit cum eo lenone.] Et modo non connextiua, ſed inceptiua coniunctio
eſt. Salluſtius libro ſecundo, Et Pœni ferunt aduerſus a n c m. Sentias. Sic alibi, Si ro-
gas: ſenſi. Ita plerique ingenio ſumus omnes, noſtri noſmet pœnitet.] παροιμία tertium.
In Andria, Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli, & eſt ἀρχαϊσμός: ut, Accede ad
ignem

ignem hunc,iam caleſces plus ſatis. Cui deintegro eſt poteſtas.] Poſt,deinceps. An dein tegro,id eſt integris rebus. Noſtri noſmet pœnitet.Pœnitet eũ qui parum putat.ergo ipſi nos,inquit,noſtra cõtemnimus.Sic & in Heautontimorumeno,At enim hic dices,Me quan tũ hic operis fiat pœnitet. Quid uelis retinere:amare,amittere.] An cõiuncte legendũ eſt, Quid uelis retinere:ut duo ſint,amare,amittere: quia & infra duo reddit, Vt neq; mihi ſit amittendi,neq; retinendi copia.Amittendi propter amorem:retinendi propter patrem. Et Hei interiectio ingemiſcentis eſt.ut,Hei mihi,quantum Præſidium Auſonia,& quantum tu perdis Iule. Hei timeo miſer. Quàm recte iam timet: quia in metu ſemper eſt,præſaga mali mens.

ACTVS I. SCENA IIII

Iambici quadrati acatalectici trochaicis octonarijs catalecticis permixtis Senarij item.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA

G. NVLLVS es Geta,niſi aliquod iã tibi conſiliũ celere repereris· *Iamb.acat.*
Ita nunc imparatum ſubito tanta te impendent mala:
Quæ neq; uti deuitẽ ſcio:neq; quo modo me inde extraham·
(Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia)
Quæ ſi non aſtu prouidentur,me aut herum peſſundabunt.
A. Quidnam ille commotus uenit? G.tum,temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt·herus adeſt. A.quid iſtud mali eſt? *Senarius*
G. Quod cum audierit,quod eius remedium inueniam iracundiæ? *Tetra.acata.*
Loquárne?incendam.taceã?inſtigẽ·purgẽ me? LATEREM LAVEM.
Eheu me miſerum:cum mihi paueo,tum Antipho me excruciat animi·
Eius me miſeret·ei nunc timeo·is nunc me retinet·nam abſq; eo eſſet, *Troch.acat.*
Rectè ego.mihi uidiſſem,& ſenis eſſem ultus iracundiám. *Cata.*
Aliquid conuaſaſſem,atq; hinc me conijcerem protinus in pedes. *Iamb.acat.*
A. Quam hic fugam,aut furtum parat? *Dimeter troch.catalect.*
G. Sed ubi Antiphonem reperiam?aut qua quærere inſiſtam uia? *Iamb.tet.acat.*
P. Te nominat. A.neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malum.
P. Ah,ſanús ne es? G.domum ire pergam·ibi plurimum eſt. P.reuocemus *Iamb.cata.*
Hominem. A.ſta ilico. G.hem. *Monometer hypercat.*
Satis pro imperio quiſquis es. A.Geta. G.ipſe eſt,quẽ uolui obuiam. *Troch.cat.*
A. Cedò quid portas obſecro?atq; id(ſi potes)uerbo expedi.
G. Faciam. A.eloquere. G.modo apud portum. A.meúmne?
G. Intellexti. A.occidi. G.hem.
A. Quid agam? P.quid ais? G.Huius patrem uidiſſe me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt,Phanium abs te ut diſtrahar
Nulla eſt mihi uita expetenda. G.ergo iſtæc cum ità ſint Antipho,
Tantò magis te aduigilare æquum eſt·forteis fortuna adiuuat.
A. Non ſum apud me. G.atqui opus eſt nunc,cum maximè,ut ſis Antipho·
Nam ſi te ſenſerit pater timidum eſſe,arbitrabitur

Comme

Commeruiſſe culpam. P.hoc uerum eſt. A.non poſſum immutarier

G. Quid faceres,ſi aliud quid grauius tibi nunc faciundum foret?

A. Cum hoc non poſſum,illud minus poſſem. G.hoc nihil eſt Phædria ·ilicet,
Quid conterimus operam fruſtra?quin abeam? P.& quidem ego.
A.obſecro·
Quid ſi aſſimulabo,ſatin' eſt? G.garris. A.uoltum contemplamini,hem,
Satin' ſic eſt? G.non. A.quid ſi ſic? G.propémodum. A.quid ſi ſic?
G.ſat eſt·
Hem iſtuc ſerua·& uerbum uerbo par pari ut reſpondeas,
Ne te iratus ſuis† ſæuis dictis protelet. A.ſcio. *al.ſæuidicis uerbis protelet.& ſæuidicis poſtulat carmen.*

G. Vi coactum te eſſe inuitum,lege,iudicio·tenes?
Sed quis hic eſt ſenex,quem uideo in ultima platea? A.ipſus eſt·
Nõ poſſum adeſſe. G.ah,quid agis?quò abis Antipho?mane, *Sena.Iã.hyper.*
Mane inquam. A.egomet me noui,& peccatum meum· *Senarius acatalect.*
Vobis commendo Phanium,& uitam meam.

P. Geta quid nunc fiet? G.tu iam lítes audies:
Ego plectar pendens,niſi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmetipſos facere oportet Phædria.

P. Aufer mihi oportet·quin tu quod faciam,impera.

G. Meminiſtine olim ut fuerit ueſtra oratio,
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſſam,facilem,uincibilem,optumam.

P. Memini. G.hem,nunc ipſa eſt opus,aut,ſiquid† poteſt, *al.potes*
Meliore,& callidiore. P.fiet ſeduló.

G. Nunc prior adito tu·ego in inſidijs hic ero
Succenturiatus,ſi quid deficies. P.age.

NVllus es Geta.In hac ſcena ſerui concurrentis officium eſt,tẽdens ad perturbationem Antiphonis,quem oportet abeſſe à conſpectu patris uſq; ad cognitionem rerum,& καταστροφὴν fabulæ. Conſilium celere.] Hoc celere neutraliter dicitur. Subito tanta te impendent mala.] Accuſatiuo caſu impendent. aut ἀναστροφὴ pro,In te pendent mala. Cum ſuprà nullus es Geta, dixerit:hic tranſitum fecit ad primam perſonam. Quæ neq; uti deuitem ſcio.] Ruina aut uitanda eſt: aut extrahenda ſunt ex ea corpora quæ oppreſſerit. Nam nõ poteſt celari noſtra diutius iam audacia.] Bene noſtra: quia ipſe partem maximã culpæ ſuæ tenet,ut magiſter Deuitem. Antè,quàm irruant. Inde extraham.] Cum irruerint. Celari.] Nigidius quærit,utrum plenum ſit an preſſum? Quid nam ille commotus uenit?] Modo commotus,perturbatus atq; conterritus. Quidnam ille commotus. Hic oſtendit Poeta iccirco confuſum Getam induci,ut de eius metu Antipho terreatur. Tum, tẽporis mihi punctum.] Punctum pro momentum.ut Lucilius in decimoquarto.Puncto una hora * & qui quoq; inualit. Punctum.Anguſtiſſimum ſpatium. Ad hanc rem.] Ad deliberandum quod ago. Herus adeſt.] Vultu triſti ac ſupercilijs arduis hoc dicendum eſt. Quid illud mali eſt?] Mire ἠθικῶς, Herus adeſt, Quid illud mali eſt, poſuit,ex perſona Antiphonis:cui pro calamitate eſt patris aduentus. Quod cũ audierit.Scilicet quòd uxorem duxit Antipho.

Quód eius remedium inueniam iracundiæ?] Plus eſt quàm ſi diceret,nullum. Quod cum audierit.Bene non addidit,quid.ſecum enim loquitur. Quód eius remedium inueniam

niam iracundiæ? Proprie remedium, quaſi iracundia morbus ſit. Loquárne? incendam:] Quia iracundia ignis eſt. Taceam? inſtigem.] Inſtigari proprie fera dicitur. purgẽ me? laterem lauem.] παροιμία πλίνθον πλύνεις Loquarne? incendam. taceam? inſtigem σχῆμα διαπορήσεως Duo ſunt quæ fieri in placando ſolent: aut loqui, aut tacere. Sed quid uult ſibi purgem me: cum idem ſit loquar? an quia poteſt purgatio & Per defenſorem, patronum ſe inducit ſic quidam putant. Sed melius eſt, hoc, ut perturbatæ & ſeruilis imperitæq́ perſonæ uerba, ſine arte eſſe: & uim ſignificati non habere. Cum mihi paueo.] Cum præter quam quod ſignificat modo. Tum Antipho me excruciat animi.] τῷ ἰδιωτισμῷ, pro eo quod eſt, propter Antiphonem me excrucio. Me excruciat animi. Sic in Hecyra, Fecit animi ut incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem. Eius me miſeret, ei nunc timeo.] Miſeret præteritorum, Timeo de futuris: Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. Figura κατ' ἀσύνδετον, Eius, ei, is. Is nunc retinet me. Si retinet, quomodo excruciat? Nã abſq́ eo eſſet.] Si ad eum res non pertineret: id eſt ſi meum tantummodo peccatum eſſet hoc ipſum. Recte ego mihi uidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam.] Facete ſeruus occaſionem melioris conditionis eſſe exiſtimat fugæ cauſſam, tanquam ſibi per eam & libertatis genus præſtare poſſet, & prædam. Recte ego mihi uidiſſem. Vt dicimus, Vide tibi, & uidete uobis. Et recte uidiſſem, pro prouidiſſem. Et ſenis eſſem ultus iracundiam. Senis maluit quàm domini dicere: ut in ipſo nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & ſimul quia non iram, ſed iracundiam dicturus erat. nam Ira de cauſſa: Iracundia de moribus. Et ſenis ultus eſſem iracundiam. Non dixit, euaſiſſem: ſed ultus eſſem. faciunt enim ſerui fugiendo, ut dominos pœniteat iratos fuiſſe. Sic Virgilius, Vlta uirũ, pœnas inimico à fratre recepi. Aliquid conuaſaſſem.] Figuratum eſt à colligendis uaſis. Hinc me conijcerem.] πρὸς τὸ Recte ego mihi uidiſſem. Protinus in pedes.] protinan fuit: & ſic Nigidius legit. Quã hic fugam.] Conijcerem in pedes. Aut furtum parat.] Aliquid conuaſaſſem. Quam hic fugam, aut furtum parat? Iocunda ἀνάφορις. prius enim furtum, quàm fuga occurrere debuit. Sed ubi Antiphonem reperiam?] Sed pro ergo: ut ſit, ergo ubi Antiphonem reperiam? an Sed, finis ſuperioris ſententiæ eſt? ut Saluſtius, Sed Metellus in ulteriore prouincia. Reperiam. Si alicui eſſet. Aut qua quærere inſiſtam uia?] Si alicubi ambulet: omnis enim qui quæritur, aut ceſſat, aut ambulat. Te nominat.] Ad hoc diu auditur Geta, & ipſe nõ uidet adoleſcentes: ut plus illis terroris incutiat, dum ſecum loquitur Neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malum.] Diſerte locutus eſt, neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malũ: pro eo quod eſt, neſcio quod magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror. Domum ire pergam.] Hoc nos ἐλλειπτικῶς dicimus, domum pergam. Ibi plurimum eſt.] Oſtendit ab initio ſe domum pergere, & ſic uidetur deliberaſſe. Ibi plurimũ eſt.] Scilicet propter amorem uxoris ſuæ. Plurimum. τὸ πλεῖστον. Euocemus hominem.] Comice & moraliter addidit hominem. Sta ilico.] Ille, reuocemus hominem, dixit: hic, non progredi iuſsit. Satis pro imperio, quiſquis es.] Hic oſtendit culpæ conſcientia nullam autoritatem reliquam in magiſtro Geta. Satis pro imperio. Id eſt imperioſe. Cedo quid portas obſecro: atq; id, ſi potes, uerbo expedi.] Mire expreſsit affectum de timore properantis. Cedo quid portas obſecro? Vt, Si uera feram, ſi magna rependã. Nam ferre & portare, de negocijs maioribus dicitur. Verbo expedi. Deeſt, uno. Eloquere.] Aliter oſtendit quid eſt, uerbo expedi: dicendo eloquere. Modo apud portum.] Patrem uidi, dicturus Geta, præuentus eſt ab eo quem timor intelligentem fecerat. Hem.] Propria, & ſua cuiq; perſonæ exhibuit: celeritatem ex præſagio metuenti Antiphoni: & tarditatem intellectus quieti pectoris ſecuro Phædriæ. Quid agam?] Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phædria. Huius patrem uidiſſe me patruum tuum.] Mire Poëta Antiphoni minus quàm oportet, & Phedriæ plus quàm oportet, fecit loqui nuntium. Ille enim penè diuinat ex metu: hunc tardum ſecuritas facit. Huius patrem uidiſſe me, patruum tuum. Reddit utriq; proprium: ut & ille qui timebat, paucis intelligeret: & ille qui ſecurus erat, pluribus edoceretur. Nam quod ego huic nunc ſubito.] Nam aut ſubiunctiua coniunctio eſt ſuperiori dicto, quod ait, Quid agam: aut ἀναστροφὴ eſt Nam quod, pro quodnam. Huic ſubito exitio remedium. Subito, & aduerbium, & nomen eſt. Cum ſubito aſſurgens fluctu nymboſus Orion. Inueniam miſer.] Cum Ego ſuprà dixerit, ἐμφατικῶς addidit, miſer. Quod ſi eo meæ fortunæ redeunt.] Tragice amator hoc negotium fortunas omnes dixit eſſe. Fortunæ redeunt. Bene redeunt; quaſi in peius, & à proceſſu retro, & in deterius. Phanium abs te ut diſtrahar.] Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. Abs te ut diſtrahar. Non dixit, à me diſtraharis. Et uide uerbum uim cohærentis oſtendere. Nulla eſt mihi uita expetenda.] Nulla pro nõ: aut nullius conditionis. quaſi dicat, ne deorum quidem uita mihi dulcis eſt ſine te. Nulla eſt mihi uita expetenda. Sine Phanio. Tanto malis te aduigilare.] Ad, uim auctiuam nunc habet: ut ad

Remedium
Incendere
Inſtigare
Conuaſare
Protinan
Reperire
Inſiſtere uia
Sta ilico
Satis pro imperio
Ferre
Portare
Verbo expedi
Eloquere
Diſtrahere

laudabile, admirabile. Fortis fortuna adiuuat.] παροιμία. Et fortis acuſatiuus pluralis
eſt. Non ſum apud me.] Id agitur, ut ſuprà diximus, queadmodum Antipho præſens non
ſit: quem neq; conuenit contra patrem aliquid dicere: neq; rurſum præſentẽ opprimi à pa-
tre, ex argumento eſt. Atqui opus eſt cũ nũc maxime, ut ſis Antipho.] Apud te, ſubaudi-
tur. Nam ſi te ſenſerit timidum pater eſſe: arbitrabitur commeruiſſe culpam. Sic Salu-
ſtius in hiſtoria, Ita fiducia quàm argumentis purgatiores dimittuntur. Nam ſi ſenſerit te
timidum. Timidũ, pro timentem. Vt, Addit ſe ſociã, timidiſq; ſuperuenit Aegle, Virgilius
Commeruiſſe culpam Commeruiſſe culpam, pro commiſiſſe. Hoc uerum eſt.] Congrue fit, ut & Geta & Phe-
dria audaciores ſint, qui & abſq; amore ſunt: & hos oportet obijci pro Antiphone, irato ſeni.
Non poſſum immutarier.] Vim negantis hoc habet, quod ait, immutarier: oſtendit enim
naturæ ſuæ timiditatem nullis adhortationibus eijci poſſe. Quid faceres, ſi aliud quid
grauius tibi nunc faciendum foret.] Bene grauius; quia hoc graue. ut uideas ipſam adhor-
tationem uim habere concedentis graue eſſe quod geritur. Cum hoc non poſſum, illud mi-
nus poſſem.] Hoc intulit παρὰ προσδοκίαν. Nam uidebatur hac interrogatione adduci poſſe
ad ſententiam percontantis. & hæc ars eſt dialectica contra ἐπαγωγήν, cum male reſponden-
do callide interrogantis interrumpimus argumentũ. Hoc nihil eſt Phædria, ilicet.] Verũ
Hoc relatiuum? an Hoc cum cõtemptu, pro hic Antipho nihil eſt. Sic Cicero in Verrinis, Et
ſi hoc neſcio quid nugatorem ſciebam. pro hunc. Ilicet. Semper Ilicet finem rei ſignificat,
ut Actum eſt. Ilicet. Per συγκοπήν. Sic iudices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta
cum præco pronunciaſſet Ilicet: quod ſignificat ire licet. Quin abeam?] Hic terrore com-
mouet Antiphonem. & Quin dicit, pro cur non. Et quidem ego.] Ordo, & ego quidem. &
deeſt abeo. Quid ſi aſsimulabo?] Audacem ſcilicet. Obſecro, quid ſi adſimulabo? ſatin'
eſt? Adeò morale uitiũ eſt, ex conſcientia pauor: ut ipſe quoq; Antipho nitatur contra: neq;
quicquan promoueat. Satin' ſic eſt?] Hic locus actoris magis, quam lectoris eſt. oſtendi-
tur enim conari ad ſimulandam audaciam, quo magis ridicula eſt, formidoloſa perſona.
Propemodum Propemodum.] Et hoc non plenæ conſenſionis eſt, quod ait propemodũ. Sat eſt.] Non
dixit, bene eſt: ſed, ſat eſt, & uide uix ad hoc ipſum eſſe peruentum. Hem iſtuc ſerua.] Di-
cendo ſerua, oſtendit iam incipere deperire, quod finxit atque aſsimulauit audaciæ. Hem
iſtuc ſerua: & uerbũ uerbo par pari ut reſpondeas. Animaduerte, & quid doceat & comma-
Verbũ uerbo chinetur artifex Poeta, qui debitum reddat rebus atque perſonis. Verbũ uerbo, par pari.]
Duo dixit: non tantum uerbum uerbo, ſed par pari. Ne te iratus ſuis ſæuis dictis prote-
let.] Cauſalem uim habet quod ait hoc, iratus: hoc eſt, qui ob præſentem iram uehemẽtius
Protelare tecum agat. Protelet, & protelum à πρὸ & τείνειν dictum eſt, quod eſt ante & trahere. Alij ab
Protelum aſsiduo telorum iactu exiſtimant dici. ut Lucretius, Vndique protelo plagarum continua-
to, hoc eſt tenore. Protelet. Protrahat, præueniat: exagitet. Vi coactum te eſſe.] Mira bre-
uitas, in quo tota defenſio continetur. & ſubauditur, fac reſpondeas, aut quid tale. Inui-
Inuitus tum. Bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non enim diuerſa ſunt,
Vi coactus ſed repetuntur, ut teneri poſsit id quod cauſæ opus eſt. Nam ui coactum eſſe. idem ſignifi-
Volũtate cogi cat quod inuitum. An ideo ui coactum inuitum iungendum eſt, quia interdum etiam ipſi
nos cogimus propria uoluntate? ut ipſe in Andria, Tu coactus tua uolũtate es. Scio.]
Apparet hoc uerbum eo uultu dici, ut manifeſtum ſit abſenti animo eſſe eum qui loquitur.
Tenes.] Exquiſite addidit tenes: ut appareat Antiphonem uultu oſtendere, quòd horum
Vltima pla- nihil perturbatus aduertat. Sed quis hic ſenex eſt?] Sed, ut diximus, tranſitũ ſignificat ad
tea aliam rem ab ea quæ agebatur. Quem uideo in ultima platæa?] Sic dixit ultima platæa,
quemadmodum Virgilius, Imus obſedere fores. Ipſus eſt.] Et quia timidior eſt: & quia
poſtea de proximo ipſe agnoſcit magis. Non poſſum adeſſe.] Apparet ex conſpectu pa-
tris magis confundi, quàm ex nuncio aduenms eius, filium. Quo abis Antipho?] Sic Vir-
gilius, Quò fugis Aenea? &, Quò fugitis ſocij? Sic enim loquitur, qui uult oſtendere condi-
tionem locorum, in qua peruerſo modo alius petatur, alius linquatur. Mane, mane in-
quam.] Omnia hec habent ſingularem uim in ſe reuocantis. Ah quid agis?] Et perturba-
ti interceſſoris eſt dicere, quid agis: ut alibi, Mea Glycerium quid agis? cur te is perditum?
Egomet noui me, & peccatum meum.] Duo dixit: & hominem pauidum, & peccatũ gra-
ue. Vobis commendo Phanium, & uitam meam.] Comice duobus duo retulit: me, & pec-
catum meum: Phanium & uitam meam. Et animaduerte quòd amator prius ponit Phaniũ,
quàm uitam ſuam. Geta quid nunc fiet?] Apparet hæc ſic pronuncianda, quaſi à deſti-
tuto dicantur. Tu iam lites audies, ego plectar pendens.] Non intulit quod quærebatur:
ſed uerba ſunt hominis omnia deſperantis. Tu iam lites audies: ego plectar pendens. Tu-
to audies ego uerberabor. ut alibi, Tibi erũt parata uerba, huic demũ uerbera. Quod ipſum
mire: non, facies lites: ſed audies. Ego plectar pendens. Plectar, feriar: unde & plectrum, &
plagæ

plagæ dictæ. Sed quod modo hic nos.] Deeſt tamen, ut ſit, ſed tamen. Id noſmetipſos facere oportet.] Quia Nos ſuprà dixit in ſignificatione actus proprij, Ipſos addit. Aufer mihi oportet.] τῷ ἀτιμασμῷ addidit Mihi. ſine hoc enim, plena ſententia eſt. Quin tu quod faciam impera.] Mire ad omnia paratum ſe indicat, qui Impera dicat ſeruo. Meminiſtin' olim ut fuerit ueſtra oratio?] Mire & conſilio, & oratione compendioſus eſt, quò magis Phædriam proprijs conſilijs ac domeſticis permoueret. Vt fuerit ueſtra oratio. Vt magis excitaret, non noſtra dixit, ſed ueſtra. In re incipiunda.] Incipiunda proprie, quaſi de re magna, dixit. Sic alibi. Vide quod inceptet facinus. Ad defendendam noxiam?] Noxiã nunc culpam: aliás pœnam. Et eſt ἐπένθεσις, ab eo quod eſt noxam: & hoc factũ eſt propter iambum. Iuſtam illam cauſſam, facilem, uincibilem, optimam.] Conſidera ſingula: & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta. Cauſſam pro defenſione poſuit. Et uincibilem. quæ facile uincat. Nunc ipſa eſt opus. Cauſſa ſcilicet. Meliore & callidiore.] Bene, meliore & callidiore: quia tunc proluſio fuit, nunc ipſum prælium. Fiet ſedulo.] παρέλκον ſedulo. nam ſuffecerat, fiet. Nunc prior adito tu.] Adito, quaſi ad prælium. Virgilius, Nec quiſquam ex agmine tanto Audet adire uirum, Ego in inſidijs hic ero.] Tota μεταφορὰ de re militari eſt. Succenturiatus.] Succenturiari dicuntur qui explendæ centuriæ gratia ſubijciunt ſe ad ſupplementum ordinum. Et eſt translatio à re militari. Age.] Potuit dicere, uerò, aut ita. ſed age dixit, quod uerbum uim hortantis maximam præbet.

Cauſſa uincibilis

Succenturiari

ACTVS II SCENA I

Iambici quadrati acatalectici & Senarij

DEMIPHO SENEX, GETA, PHAEDRIA

D. *Troch.* ITA'NE tandem uxorem duxit Antipho iniuſſu meo? *Si corripis Ita Trochaicus eſt*
Nec meum imperium, age, mitto imperium: nõ ſimultatẽ meam
Revereri ſaltem? non pudere? ó facinus audax, ó Geta *Iamb.*
Monitor. G. uix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam cauſſam reperient? *Iamb. acatalect.*
Demiror. G. atqui reperi iam aliud cura. D. ánne hoc dicent mihi?
Inuitus feci lex coegit audio, & fateor. G. places.
D. Verùm ſcientem, tacitum, cauſſam tradere aduerſarijs:
Etiámne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam ſine.
D. Incertũ eſt quid agam, quia præter ſpem, atq; incredibile hoc mihi obtigit
Ità ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.
QVAMOBREM OMNES, cum ſecundæ res ſunt maximè, tum maxime
Meditari ſecum oportet, quo pacto aduorſam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia, peregre rediens ſemper cogitet,
Aut filij peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ.
Communia eſſe hæc fieri poſſe ut nequid animo ſit nouum.
Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. O Phædria incredibile eſt, quanto herum ante eo ſapientia
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda, herus ſi redierit
Molendum uſq; in piſtrino uapulandum habendæ compedes.
Opus ruri faciundum horum nihil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter ſpem eueniet, omne id deputabo in lucro.
Sed quid ceſſas hominem adire, & blande in principio alloqui?
D. Phædriam mei fratris uideo filium mihi ire obuiam.
P. Mi patrue ſalue. D. ſalue ſed ubi eſt Antipho? *Senarij*

P. Saluum uenire. D. credo hoc reſponde mihi.
P. Valet hic eſt ſed ſatin' omnia ex ſententia?
D. Vellem quidem. P. quid iſtuc? D. rogitas Phædria?
Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
P. Ehò an id ſuccenſes nunc illi? G. ó artificem probum.
D. Egóne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio dari
Mihi in conſpectum, nunc ſua culpa ut ſciat
Lenem patrem illum, factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nihil fecit patrue, quod ſuccenſeas.
D. Ecce autem ſimilia omnia omnes congruunt
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ità eſt.
D. Hic in noxia eſt: ille ad defendendam cauſſam adeſt
Cum ille eſt: hic præſto eſt. tradunt operas mutuas.
G. Probè eorum facta imprudens depinxit ſenex.
D. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares Phædria.
P. Si eſt patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,
Ex qua re minus, rei foret, aut famæ temperans:
Non cauſſam dico, quin quod meritus eſt, ferat. al. ſit
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac uicit: noſtráne ea culpa eſt, an iudicum,
Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
G. Ni noſſem cauſſam, crederem uera hunc loqui.
D. An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere
Tua iuſta: ubi tute uerbum non reſpondeas:
Ità ut ille fecit? P. functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis poſtquàm ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui
Ità eum tum timidum obſtupefecit pudor.
G. Laudo hunc ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalue ſaluum te aduenisse gaudeo. D. oh
Bone cuſtos ſalue columen uero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omneis nos accuſare audio
Immerito, & me horum omnium immeritiſſimo
Nam quid me in hac re facere uoluiſti tibi?
Seruum hominem cauſſam orare leges non ſinunt
Neque teſtimonij dictio eſt. D. mitto omnia adde
Iſtuc, imprudens timuit adoleſcens, ſino
Tu ſeruus uerùm ſi cognata eſt maxumè,

Non fuit neceſſe habere·ſed,id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreret alium uirum.
Qua ratione inopem, potius ducebat domum?
G. Non ratio, uerùm argentum deerat. D. ſumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil eſt dictu facilius.
D. Poſtremò,ſi nullo alio pacto,uel fœnore.
G. Hui,dixti pulchre, ſi quidem quiſquam crederet
Te uiuo. D. non,non ſic futurum eſt. non poteſt.
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nihil ſuaue meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum uolo. aut ubi habitet,demonſtrarier.
G. Nempe Phormionem. D. iſtum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc eſt? P. foris.
D. Abi Phædria· eum require, atq; adduce huc. P. eo
Recta uia equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam.
D. At ego Deos penateis hinc ſalutatum domum
Deuortar. inde ibo ad forum,atq; aliquot mihi
Amicos aduocabo,ad hanc rem qui adſient,
Vt ne imparatus ſim,cum adueniat Phormio.

ITáne tandem uxorem duxit Antipho iniuſſu meo?] In hac ſcena accuſatio eſt & contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuerſia. Itáne tandem uxorem duxit Antipho. Hic exemplum uitæ eſt: in quo ſpectatur, nullam eſſe tam iuſtam & grauem iracundiam patris,quæ non & fiducia defenſoris,& interuallo temporis euaneſcat. Itáne tandem uxorem duxit Antipho iniuſſu meo? Non potuit uehementius incipere quàm ut ipſe crimen quod obijcit,miraretur. Itáne tandem uxorem duxit? Tandem hic expletiua coniunctio,ut Cicero, Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Itáne tandem. Hic totus uerſus in hoc eſt: an factum ſit: quid factum ſit: à quo factum ſit: in cuius iniuriam factum ſit. Nec meum imperium.] Rara ἀποσιώπησις. Nam nõ ſequitur Sed. intulit enim Age. Subauditur autem uereri. Sic Lucretius, Nónne uidere * Age, mitto imperium: non ſimultatẽ meam reuereri.] Vt Virgilius, cuius ob auſpicium infauſtum, moresq; ſiniſtros. Age, mitto. Legitur &, taceo. Simultatem. Iurgium, contentionem. Non pudere?] Hoc abſolutum eſt, & nulli adnexum. *Simultas* Non pudere? Hic Nigidius adnotauit, neminem uideri pudere ante delictum. Vix tandem] Conuenit hoc dictum ei qui iam pridem ſe male audire putat: & ideo ſero uidetur ad hunc ſenex perueniſſe: cum ille metuens, ſe primum ad accuſationẽ crederet. An, *Vix tandem* Vix tandem, ad hoc pertinet: quia ille Monitor dixit: quaſi dicat, Vix tandem factum eſt, ut *Monitor* me ſenex laudare cœperit: quia Monitor, quamuis in contrarium dixerit, tamen eſt nomen laudis. Vix tandẽ. εἰρωνεία, quaſi dicat, Pene mei oblitus eſt. An quia tarde ad ipſum peruenit ſenex: quem ille ob conſcientiam à ſe cœpturum eſſe credebat? Quid mihi dicent? aut quam cauſſam reperient?] Quid dicent? ſi negare uoluerint. quam cauſſam reperient? ſi purgare. Omne enim crimen à defenſore aut negatur, aut purgatur. *Demiror* Demiror.] Pro neſcio. nam admirationem ignorantia facit. Atqui reperi iam· aliud cura.] Eo animo hoc dicit quo ſupra dixit Vix tãdem. Et cum ille pluraliter reperient dixerit: hic ſingulariter reperi reſpondit: quaſi in ſe ſolo ſit crimen. Inuitus feci: lex coegit.] Bene Poeta iam ſcire facit ſenem quid iſti dicturi ſint: ut uideatur frangi poſſe qui iam partem defenſionis admittit.

Illud durum.] Illud durum dicit, qui ſupra dixit, Atqui reperi iam. Cauſam tradere aduerſarijs, illud durum. Ego expediam ſine.] Vide præparationem futuræ defenſionis quam niſi hoc modo Terentius intuliſſet, incredibile uideretur ſubito ſedatum ſenem.

Incertum eſt quid agam.] Nõnihil iam fracta indignatio eſt. Nam in his uerbis, nõ iam ira, ſed admodum mœror eſt. Quia præter ſpem atq; incredibile hoc.] Virgilius, Hunc ego ſi

ego ſi potui tantum ſperare dolorem: Et perferre ſoror potero. Atq; incredibile hoc mihi
Obtigit obtigit. Grauius eſt incredibile quàm præter ſpem: & ideo poſterius, & in actu eſt. Obtigit.
Accidit Pro accidit. cuius reciprocum eſt, ſi quis bonum accidiſſe dicat, non obtigiſſe. Ita ſum irri
Irritatus tatus.] Irritatus, prouocatus, in iram impulſus: hoc eſt cõmotus & perturbatus. Animum
ut nequeam ad cogitandum inſtituere.] Bene inſtituere dixit: quo uerbo quies oſtenditur
cogitatiuæ mentis, quæ nunc nõ adeſt. Cum ſecundæ res ſunt maxime.] Vt, Nudus ara,
ſere nudus: hyems ignaua colono. Et bona ſententia: tum maxime ſapienti metuendũ, quo
tempore maxime ſecurus eſt ſtultus. Meditari oportet tecum.] Bene additũ ſecum. inſa-
ni enim uidebitur hoc palam agere. Aduerſam ærumnam ferant.] Abundat aduerſam.

Pericla, damna, exilia peregre rediens ſemper cogitet, aut filij peccatum, aut uxoris mor-
tem.] Superiora ἀσύνδετα. inferiora, intermixtis coniunctionibus. Salluſtius, Nam quidem
Aerumna Pyrrho, Annibali, æquor & terra. Peregre rediens ſemper cogitet. Mire à genere ad ſpe-
Aduerſa ciem non ſemel tranſit. Nam cum dicit, peregre rediens: iam de ſe loquitur, ſed latenter.

Semper cogitet. A ſingulari ad pluralem tranſit. ſupra dixit omnes: at nunc cogitet. Et eſt
ordo: Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. Aut filij pecatum, aut uxoris
mortem: aut morbum filiæ.] Quamuis iratus filio: non potuit tamen dicere, filij mortem.
Conuenit autem ſeni uxoris mortem non putare magnum incommodum. Aut filij pec-
catum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ. Varie poſt enumerationem concluſam hæc
etiam intulit. Virgilius, Sed neq; Medorum ſyluæ, ditiſsima terra, Nec pulcher Gãges, atq;
auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certent: nõ Bactra, nec Indi, Totaq; thuriferis Pan
Commune chaia pinguis arenis. Communia hæc eſſe: fieri poſſe.] Ordo eſt. Semper cogitet commu
nia eſſe, & fieri poſſe peccatum filij, uxoris mortem, filiæ morbum. Communia eſſe. Com
mune eſt quod accidere omnibus poteſt. Quicquid præter ſpem eueniat, omne id depu
tare eſſe in lucro.] Vide iam ſenem fractum non culpam filij magnam ducere: ſed ideo indi
gnari quòd non crediderit peccaturum: in quo ipſe ſe reprehẽdit: & quòd à precatoribus
dici ſolebat, hoc dicit: communia eſſe & fieri poſse. Herum anteeo ſapientia.] Legitur an-
teeo. ſed pro coniunctiuo pronuntiandum, anteeo pro anteeam. Meditata ſunt mihi om-
nia mea incommoda.] Nimis comice non clades, aut ærumnas poſuit ſeruus, ſed incom-
moda: molere in piſtrino, uapulare, habere compedes, & cætera: cum hoc nomen leue quid
dam ſignificet. ut ipſe in Eunucho, Immo enim infeliciter: nam incommoda alia ſunt dicen
da Parmeno. Herus ſi redierit.] Si aut pro Cum: aut ſeruiliter, ut dubitet ex uoto ſuo
utrum dominus redeat, an non: quod cupit. Molendum eſſe in piſtrino.] Facete enume-
rat ſeruus uniuerſa ſupplicia ſuæ conditionis, excepta cruce & furca: quarum pœnam uer-
bis extenuare nõ potuit. Habendæ compedes.] Vitioſam locutionem ſeruili perſonæ de
dit Terentius. nam integra eſſet, ſi diceret, habendas compedes. unde quidam non Eſſe, ſed
uſq; legunt. Opus ruri faciundum.] Varie, molendum, uapulandum, compedes haben
dæ, opus ruri faciendum. & ſupra, uerba gerundia ſunt: infra participia. Horum nihil
quicquam animo nouum.] Recte addidit animo. omne enim quicquid acciderit: nouum
erit, ſed non animo. Horum nihil quicquam. παρέλκον quartum. Horum nihil quic
quam accidet animo nouum. Tale eſt illud ſapientis Aeneæ, Non ulla laborum, O uirgo
noua mi facies, inopináue ſurgit. &, Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum. Et, Hunc
ego ſi potui tantum ſperare dolorem Et perferre ſoror potero. Quicquid præter ſpem
euenerit, id deputabo eſſe in lucro.] Totidem uerbis eſt uſus, quot ſenex ad irriſionem e-
ius. Sic & in Adelphis, Inſpicere tanquam in ſpeculum in patinas Demea iubeo. Omne
Adire id deputabo eſſe in lucro. Hoc idem ſenex oportere fieri dixit, quod hic facit. ergo ſapienti-
or Geta. Sed quid ceſſas hominem adire?] Bene adire, quaſi terribilem & pugnaturum
ut, Audet adire uirum. Et Hominem comice addidit. Et blande in principio alloqui.] Re
cte monuit, non perpetuo blande, ſed in principio agendum, ſecundum præceptum Socra
tis, qui ait, * Phædriam mei fratris.] Hæc uerba oſtendũtur quàm miti pecto-
re ſuſcipiatur Phædria. Mi patrue ſalue.] Mi uim blandimenti habet. nã ſignificat, meus.
Salue. ſed ubi eſt Antipho?] Bene expreſsit promptum animum ad litigandum, partim ad
dita ſalute, & potius ad iurgium præuertendo. Saluum uenire.] [Greek] uel [Greek]
ſecunda. Gaudeo enim ſubauditur: quod niſi acceperis, non intelliges cur hic reſponderit,
credo. Saluum uenire. Iracundiam frangere conatur obſequio & mora. Saluum ueni-
re. Altera ſalutatio & ad leniendum, & ad criminis diſſimulationem: ſed & tertio addit, Sa-
tin' omnia ex ſententia? Valet.] Hic oratorie diſsimulat: atq; ita reſpõdet, quaſi ſenex non
Ex ſententia iratus quærat: ſed de ſalute ſolicitus ſit Antiphonis. Credo hoc reſponde mihi.] Hoc in-
certa diſtinctione pronunciatur. Sed ſatin' omnia ex ſententia?] Quod uulgo, Omnia re
Vellẽ equidẽ cte? Et deeſt, quæris, aut quid tale. Vellem equidem. Semper hoc uerbum dolentis eſt, ac

negantis

negantis euenire quod uoti ſit. Quid iſtuc eſt?] Magnam uim habet contra iram huiuſ-
modi interrogatio. Bonas me abſente.] Mire conſuetudinem expreſsit, dicendo Bonas.
Me abſente. Summa criminis. Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias. Crimen in
duobus eſſe demonſtrat: quòd non bonas, & quod abſente patre. Eho, an id ſuccenſes
nunc illi?] Huc tendebat interrogatio: ut tam integris rebus admiraretur iraſci ſenem. O *Geſtio*
artificem probum.] εἰρωνεία. nam non eſt artifex cuius deprehenditur iocus. Geſtio.] *Dari in con-*
Plus geſtio quàm uolo. Dari mihi in conſpectum.] Non dixit uenire, ut filium: ſed dari, *ſpectum*
ut reum. Lenem patrem illum.] O artificium Poetæ. in media patris ſæuitia, mentionem *Lenis acer*
lenitatis induxit: ut oſtendat quàm facile placari poſsit. Lenem patrem illum, factum me
eſſe acerrimum. Nota ἀντίθετον. non enim leni aſperrimum, ſed acerrimum reddidit. & mu-
tauit gradum, poſitiuo ſuperlatiuum apponens. Lenem patrem illum, factum. Sic Virgi-
lius, Quantum mutatus ab illo Hectore. Atqui nihil fecit patrue.] Summa contradictio-
nis. & non dixit, leniter peccauit: ſed nihil fecit. neque quod punias: ſed quod ſuccenſeas
id quod leuiſsimũ eſt. Ecce autem ſimilia omnia.] Ecce autem, uox eſt apta his quæ no- *Ecce autem*
ua & improuiſa animo accidunt. Sic Virgilius, Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per
alta. Similia omnia: omnes cõgruunt.] More ſtomachantis, omnia & omnes, de his dicit
quæ ad duos pertinent. Vnum cognoris: omnes noris.] Iterum non duos, ſed omnes.
& uarie cognoris noris. Vnum cognoris, omnes noris. Sic Virgilius, Accipe nunc Dana-
um inſidias, & crimine ab uno Diſce omnes. Hic in noxia eſt: ille ad defendendã cauſſam
adeſt.] Hoc Demipho non ſine quadam delectatione dixit: quam tamen premit, ob iram
præſentem. Cum ille eſt, hic præſto eſt.] Huic loco reddidit Cicero in locum in Verri-
nis, Qui ciues Romani erant, ſi Siculi eſſent, tum eorum legibus dari oportere: qui Siculi, ſi
ciues Romani eſſent. Nam ſubauditur ad, Qui ciues Romani erant, Iudices dabantur. ad,
ſi Siculi eſſent, ſubauditur Rei. Cum ille eſt ζεῦγμα ſecundum. nam & hic ſubaudiendum
eſt, in noxia. Hic præſto eſt. Ad defendendam cauſſam, ſubauditur. Probe eorum facta *Imprudens*
imprudens.] Ideo imprudens: qui neſcit in amore cithariſtriæ eſſe Phædriam. Impru-
dens. Modo inſciens. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares Phædria. Vide quemad-
modum iam præſtruat Poeta ad ea quæ futura ſunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ.

Cum illo haud ſtares Phædria. Cum Antiphone ſcilicet. Et cum illo ἀντὶ τοῦ pro illo. In *Cum illo haud*
eius parte ſtamus, pro quo facimus. Sic Virg. Iuppiter hic ſtat. Si eſt patrue culpã ut An- *ſtares*
tipho in ſe admiſerit.] Principium per inſinuationem ſubtilem. Et honeſta locutio, Si eſt ut *Si eſt ut ad-*
admiſerit: pro, ſi admiſit. Si eſt patrue, culpam ut Antipho. Oratorium principium. In *miſerit*
ſe admiſerit. Bono ornatu addidit, in ſe: cum & ſine hoc plenũ uideri poſsit. Et hic eſt, quem *Succus*
Cicero ſuccum orationis appellat. Ex qua re minus rei foret aut famæ.] Nota. hic compa- *orationis*
ratiua qualitatis eſt, pauperis * neque ſtrenui. Et docuit in negotio nuptiarum *Res, relatum*
duabus rebus conſuli: rei & famæ: hoc eſt facultatibus dotis, honeſtatiq; natalium. Ex qua *ad culpam*
re minus foret. Hæc tractatio eſt criminis oratoria: qua defenſor accuſat crimen, reumq; *Temperans*
purgat. Ex qua re. Haud uenuſte inſertum Re, cum præpoſuiſſet Culpam. Minus rei fo-
ret. Quia pauperem. Famæ. Quia ignobilem. Temperans. Conſulens, prouidens: mo-
deratus. ut, Iam ſibi tũ curuis male temperat unda carinis. Non cauſſam dico, quin quod
meritus eſt, ferat.] Rhetoricum σχῆμα in huiuſmodi exceptionibus: quo uti ſolet qui pro-
poſitæ cauſſæ fiduciam gerit. Si hoc, aut illud: nõ oro ueniam, nõ deprecor pœnã. Quin
quod meritus ſit. Hũc defenſorem magis & nõ iudicem dicam: ſed hic colligiť patrocinan-
tis autoritas. non enim dixit, quod uoluerit: ſed quod meritus ſit, manente eo, ſi peccauerit
tamen. Sed ſi quis forte malitia fretus ſua.] Forte, quaſi non defenſurus, ſed ſimul cauſ-
ſam cogniturus aduenerit. nec cõtendit uerũ eſſe quod dicit: ne ſollicitũ faciat ad credẽdũ.
Sic apud Virgiliũ Sinon, Dum uela darent, ſi forte dediſſent. Inſidias noſtræ fecit adole-
ſcentiæ.] Mire inſidias dixit: ut diu cõparata cauſſa: per ignorantiã dolosq; capti uideãtur.

Adoleſcentiæ. Opportune ætatis commemoratio πρὸς τὴν συγγνώμην. Noſtráne ea culpa
eſt, an iudicum, &c.] Potentior facta ſententia eſt τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, Noſtráne culpa, an
iudicum? duplex μετάθεσις. altera in accuſatorem, altera in iudices. Et bene ſuam miſcuit
perſonam, ut reum ſubleuet & ſuo merito, & multitudine reorum. Noſtráne culpa, an iudi-
cum. Mire aſſurrexit in fiduciam defenſoris. nam cum ſuprà de Antiphone dixerit, nũc in-
tulit noſtra. Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti.] Notum alterari * qui
inuident. Aut propter miſericordiam addunt pauperi?] Poſteriorem cauſſam honeſtio-
rem poſuit: ne non Antiphonem defendere, ſed accuſare iudices uideretur. Aut propter
miſericordiam. Primum ἀντίθετον. Et oratorie naturam iudicum τῷ διανομῷ expediuit.

Ni noſſem cauſſam, crederem uera hunc loqui.] Suauiſſime laudauit oratorem: qui o-
mnia ad perſuadendum idonea aduocans, ſolum conſcium non adduxit ad credendum.

Ni noſſem cauſſam, crederem uera hunc loqui. Oblique Poeta ſe laudauit. An quiſq́
iudex eſt, qui poſsit &c.] Apparet iam perſuaſum ſeni eſſe, uerum aduerſarium fuiſse Phor
mionem, non ſubiectum atq; appoſitum ſycophantam. unde ad aliud tranſit, ut accuſet ſe-
gnitiem in reſpõdendo, quæ leuior culpa eſt. Ita, ut cedentibus mos eſt, paulatim ſeni ſingu
la extorquentur è manibus. Tua iuſta.] Diſerte magis & abſolute, tua iuſta: quàm ſi ali-
ter diceret. Vbi tu te uerbũ.] Non dixit, parum dicas: ſed uerbum. Ita ut ille fecit.] Vn
de ſcit? an illa Poetæ uirtus eſt, quòd omnia antè inducit cognouiſſe: ne in ſcena hæc ut no-
Officium ua audiens, tragicis motibus inſaniret? Functus adoleſcentuli eſt officium.] Oratorie cri
men quod obiectum eſt, non purgauit modo, ſed etiam ad laudem conuertit. quod Rheto-
res ἀντίστασιν dicunt. Et hoc de Apollodoro. Functus adoleſcẽtuli officium liberalis. De
riuatio cauſſæ. & eſt uenialis ſtatus. Functus adoleſcentuli eſt officium liberalis. Ingenio-
ſe non negauit hoc crimen, occaſionem laudis de confeſsione ſumpturus. Officium libe-
ralis. Potenter officium nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, functus officium, accu
ſatiuo caſu, quod nos ablatiuo. Poſtquam ad iudices uentum eſt, non potuit cogitata
proloqui.] Hæc apud oratores μετάθεσις αἰτίας dicitur, hoc eſt translatio cauſſæ facti: quem
uulgo colorem nominant. Non potuit cogitata proloqui. Ergo quod cogitauit, induſtriæ
eſt: quod nihil dixit pudoris. Ita eum tum timidum.] Timidum, perturbatum. Plautus,
Nam ut ex mari timida es. Et ipſe in Adelphis, Me miſeram, quidnam eſt quod ſic uideo ti-
midum & properantem Getam? Laudo hunc ſed ceſſo adire?] Satis defenſionis, ubi Ge-
ta iam adire non timeat dominum. Here ſalue: ſaluum te aduenisſe gaudeo.] Principium
à beneuolentia. Et uide uernalitatem aptiſſimam ſeruo callido. credáſne hunc eſſe: qui ſu-
pra dixerit, Herus ſi redierit, molendum eſſe in piſtrino, uapulandum &c. Oh bone cu-
ſtos ſalue.] Ab initio idem motus ſeruatus eſt ſeni. nam idem hoc eſt quod ſupra dixit, O
Geta monitor. quanquam per εἰρωνείαν plus ſignificat quod dicit, bone cuſtos: quàm quod
Columen ſupra monitor. Columen uero familiæ.] Columen, culmen. an columen, columna? unde
Columellæ columellæ apud ueteres, dicti ſerui maiores domus. Lucillius xxij. Seruus neque infidus
ſerui domino neq; inutilis cuiquam, Lucilij columella, hic ſitus eſt Tubero. Hinc in milleſimum
Columna annum eorum columine ciuitas cõtinebitur. Horatius contra pro columine columnam, In-
iurioſo ne pede proruas ſtantem columnam. Ennius x. Regni * uerſatum ſummam
uerò columnam. Columen uerò familiæ. Suſtentatio, uel decus. unde columnæ dictæ, &
moralis εἰρωνεία. Cui cõmendaui filium hinc abiens meum. Duplex accuſatio eſt
de eo quod fecerit. Hæc conueniunt in eas perſonas quas ſpectare non oportuerit. Iamdu
dum te omnes nos accuſare audio immerito.] Vide q; in his uerbis etiam uultus quidã ſer
ui cõtumacis apparet, & uerſute mali. Et hoc eſt quod dixerat. Ego in inſidijs hic ero ſuccen
turiatus. Immerito, & me omniũ horum immeritiſsimo.] Tantum impudentiæ ſupereſt:
ut nõ ſolum ſe, ſed alios etiam defendat. Horum omniũ immeritiſsimo * horum
& ſic nos hanc & hunc dicimus. Nam quid me in hac re uoluiſti facere.] Bona exceptio
ne locutus eſt, quaſi in alijs omnia fecerit. Immeritiſsimo. Vt paruò, falsò, de aduerbijs eſt
in o deſinentibus. In hac re uoluiſti tibi. Quàm contemnat iram domini, ut hoc ipſo pur
gatior uideatur, ex hoc apparet, quòd addidit Tibi. Sic enim dicere ſolemus, Quid tibi uis
faciam? cum alieno negotio fruſtra nos oſtendimus laborare. Seruum hominem cauſſam
orare leges non ſinunt.] Hoc non quaſi ignoranti dicit: ſed ſtomachoſe admonet, uelut ſtul-
tum, qui rem manifeſtam non cogitet. Seruum hominem cauſſam orare leges nõ ſinunt.
Vetuſte hominem. Salluſt. in Iugurtha, Cum interim Hiempſal reperiretur occultans ſe in
tugurio mulieris ancillæ. Seruum hominem, cauſſam orare leges non ſinunt. Mire exte-
nuauit conditionem ſuam, dicendo: non me, ſed ſeruum. Et addendo hominem, moraliter
Cauſſam locutus eſt. Sic Virg. Venerat antiquis Corithi de finibus Acron, Graius homo. Cauſſam
orare orare. Non improprie. ſic Virg. Orabunt cauſſas melius. Neque teſtimonij dictio eſt.] Vis
Teſtimonij ſcire, inquit, q; non liceat ſeruo pro domino dicere? nec teſtis loco produci poteſt. Neq;
dictio eſt teſtimonij dictio eſt. Varie: non enim dixit, neque teſtimonium dicere. Mitto omnia.]
Et iam hoc perdidit ſenex quod uidebatur ualidum ad accuſationem. Ita gradatim illi ſin-
Mitto gula ſubducuntur, & accuſationis impetus euaneſcit. Adde iſtuc, imprudens timuit ado-
Sino leſcens.] Hæc omnia uerba cauſſalem ad argumentandũ uim habent. Mitto, ſino: uim ha
bent contra uoluntatẽ concedentis. Imprudens timuit adoleſcens, ſino. σχῆμα διανοίας ἐπιτρο-
χάζοντος Et ſingula pronuntianda, ut plura uideantur. Tu ſeruus. uerum ſi cognata eſt ma
xime.] Sub obtentu huius propoſitionis in qua pars legis oſtenditur, iam Poeta præparat
locum fallaciæ Phormionis de dote accipienda. Verum ſi cognata eſt maxime τὸ ἰδιωτισμῷ
addidit maxime. na ſiue eſt cognata, ſiue nõ eſt: nõ recipit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc eſt nõ dicitur
maxime cognata, & cognata minime: ſed aut eſt, aut nõ eſt. Alij ſic ordinãt, Non fuit neceſſe
maxime

maxime habere.alij,ſed id quod lex iubet,maxime dotem daretis. Sed,id quod lex iubet,dotem daretis.] Id quod lex iubet.ordo.ſic Virgilius, Verum,id quod multo tute ipſe fatebere maius. Quæreret alium uirum.] Quæreret, quàm idoneum eſt ad ſignificationem odiorum. Virgilius, Quærat ſibi fœdera Turnus. Qua ratione inopem potius ducebat domum?] Magno ſonitu intulit quod minus momenti habet aduerſus eos qui accuſantur,quàm illa ſuperiora. Inopem potius ducebat domum? Non inopem potius:ſed potius ducebat ſubdiſtinguendum eſt. Non ratio,uerũ argentum deerat.] Hoc ita ludibundus abſoluit Geta,ut etiam quaſi per iocũ reſpondeat. Alicunde? nihil eſt dictu facilius.] *Alicunde* Hoc quaſi ſubridens,& auerſo ab illo uultu pronuntiauit Geta. quod genus actionis, ſecuritatem oſtendit hominis manifeſta dicentis. Alicunde. Demipho Alicũde ad facilitatem retulit hic ſic intelligere ſe fingit,ut quaſi nõ habens ipſe Demipho de proximo à quo dicere incipiat,dixerit Alicũde. Nihil eſt dictu facilius. Mire, ut ſolet, prouerbio uno diſſoluit totam ſenis intentionem.ut in Heautont. Quid ſi hoc pater reſciuerit? Quid ſi redeo ad illos qui aiunt,Quid ſi nunc cœlum ruat? Poſtremo,ſi nullo alio pacto,uel fœnore.] Oſtendit ſe ſenex hæc perdere:cum ab his ad alia tranſcendit excluſus. Dixti pulchre:ſi quidem quiſquam crederet.] Vide quàm nõ laboret ad reſpondendum Geta: ſi quidem illi per *ironiam* reſpondit. Crederet. Pecuniam committeret. Non,non ſic futurum eſt: nõ poteſt.] *Credere* Hic iam palmæ locus eſt debitæ Poetæ,ſiquidem & omnia obiecerit Demipho, & omnia ſoluerit Geta:quibus actis ſola irrationabilis exclamatio relinquetur ſeni. Non,non ſic futurum eſt non poteſt. Moralis abnegatio frequenti repetione firmata. *Non non* Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?] Hic eſt de quo ſuprà dictum eſt, Illéne indotatam uirginem,atq; ignobilem daret illi? nunquam faceret. Egóne illam cum illo ut patiar nuptam? Hic iam præſtruitur quàm facile triginta minas perditurus ſit Demipho, dum illam uult excludere. Nihil ſuaue meritum eſt.] Ordo & ſenſus hic eſt, Nihil mihi mercedis ſuaue eſt: ut ego illam cum illo nuptam feram. Suaue meritum enim,ſuauem mercedem ſignificat.

Hominem commonſtrarier.] Bono ordine peruenit ad Phormionem, à quo magis confutabitur. Aut ubi habitet demonſtrarier.] Mire oſtendit quàm hic ſenex contẽnat Phormionem modo,à quo mox ſuperabitur. Iſtum patronum mulieris.] Hic & contemptum aduerſarij,& ſui fiduciam monſtrat. Antipho ubi nunc eſt?] Mitius nunc quærit ubi ſit Antipho:& utrum amatæ adhæreat,ſubtiliter quærit.quod ſeruus intelligens,reſpondit Foris. Iam hic aderit.]. Virgilius, Haud ſibi cum Danais rem faxo,& pube Pelaſga. Foris.] Foris dixit,cum fugiſſe eum ſciat. Abi Phædria,eum require,atq; adduce huc.] Opportuna & apta ſimplicitas attribuitur Demiphoni,nihil tale de Phædria ſuſpicanti. Eo recta uia equidem illuc.] Et amatorem oſtendit Phædriam:& ſimul id agit,ne in conſpectum patris ueniat Antipho. Nempe ad Pamphilam.] Niſi hoc Geta dixiſſet, nõ intelligerent ſpectatores quid dixiſſet Phædria. At ego deos penates hinc ſalutatum domum deuortar.] Nulla mentio fit uxoris apud Demiphonem. non enim conuenit argumento ut habeat. neq; quid in Cilicia geſſerit, demonſtratur ideo, quia iam dictum eſt, Noſter in Ciliciam ad hoſpitem antiquum; cauſſa enim quæſita eſt cur abeſſet, dum uxorem ducat Antipho: & cauſſa ex argento,id eſt auaritia,quo minus uideatur pati nurum pauperem, qui ob ſpem lucri ab Attica in Ciliciam nauigarit. Hinc ſalutatum. Ab hoc loco. Salutatum, adoratum prima poſt reditum prece. Deuortar.] Bene deuortar, quaſi de uia. Atq; aliquot mihi amicos aduocabo.] Iam præparat ridiculam aduocationem: qua plures adhibendo iuriſconſultos incertior reddetur. Amicos aduocabo. Amicos & pro teſtibus,& pro aduocatis ueteres poſuerunt. Adſient.] Proprie adſient.adeſſe enim dicuntur aduocati. Ut ne imparatus.] Pro non. *Adeſſe*

ACTVS II. SCENA II

Trochaici octonarij catalectici præter duos extremos

PHORMIO PARASITVS. GETA.

P. ITáne patris ais conſpectum ueritũ hinc abijſſe? G. admodum.
P. Phanium relictam ſolam? G. ſic. P. & iratum ſenem?
G. Oppido. P. ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit.
TVTE HOC INTRISTI, tibi omne eſt exedẽdũ: accingere.
G. Obſecro te. P. ſi rogabit? G. in te ſpes eſt. P. ecce re,

Quid ſi reddet? G.tu impuliſti. P.ſic opinor. G.ſubueni.
P. Cedò ſenem·iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia omnia.
G. Quid ages? P.quid uis,niſi ut maneat Phanium,atq; ex crimine hoc
Antiphonem eripiam,atq; in me omnem iram deriuem ſenis?
G. O uir fortis, atq; amicus·uerùm hoc ſæpe Phormio
Vereor,ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat deniq;. P.ah
Non ita eſt·factum eſt periclum·iam pedum uiſa eſt uia·
Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe uſq; ad necem
Hoſpites,tum ciues:quò magis noui,tantò ſæpius?
Cedò dum,en unquam iniuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam?
G. Quid iſtuc? P. QVIA NON RETE ACCIPITRI TENDITVR NEQVE MILVIO,
Qui male faciunt nobis·illis qui nihil faciunt,tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt,in illis opera luditur·
Aliis aliunde eſt periclum,unde aliquid abradi poteſt·
Mihi ſciunt nihil eſſe· dices,ducent damnatum domum·
Alere nolunt hominem edacem·& ſapiunt mea quidem ſententia
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. Non poteſt ſatis pro merito ab illo tibi referri gratia·
P. Imò enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert.
Téne aſymbolum uenire unctum,atq; lautum è balneis,
Otioſum ab animo:cum ille & cura,& ſumptu abſumitur:
Dum tibi ſit quod placeat:ille ringitur:tu rideas:
Prior bibas:prior decumbas:cœna dubia apponitur?
G. Quid iſtuc uerbi eſt? P.ubi tu dubites,quid ſumas potiſſimum.
Hæc cum ratione ineas,quàm ſint ſuauia,& quàm cara ſint,
Ea qui præbet,non tu hunc habeas planè præſentem deum?
G. Senex adeſt·uide quid agas·prima coitio eſt acerrima. *Iamb.quad.acatalect.*
Si eam ſuſtinueris,poſt illam iam,ut lubet,ludas licet.

ITáne patris ais conſpectum ueritum hinc abiiſſe?] In hac ſcena de paraſitis uilioribus Terentius proponit imaginem uitæ: ut in Eunucho de potioribus, & his qui nuper proceſſerint,id eſt de aſſentatoribus. Animaduertendum autem huiuſmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. Itane patris ais conſpectum ueritum hinc abiiſſe? Adhuc narratur fabula de Terentio, & Ambiuio ebrio: qui acturus hanc fabulam,oſcitans temulenter,atque aurem minimo inſcalpens digitulo,hos Terentio pronunciauit uerſus.quibus auditis exclamauerit Poeta, ſe talem cum ſcriberet,cogitaſſe paraſitũ:& ex indignatione,quòd eum ſaturũ potumq; depreben derat, delinitus ſtatim ſit. Itáne patris ais.Hæc & labia lingens,ut ebrius:& ructans,utpote ſatur, pronunciauit actor bonus. *Admodum* Admodũ.] Admodum annuendi uim habet dũtaxat modo. & ſubaudit ueritum. Phanium relictam ſolam.Subauditur, ais. Oppido.] Non aio. ſed iratum intellige. Iratum ſenem.] Iterum ais ſubauditur. Ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit.] Ideo uelut expergefactus ad has cauſſas accedit Phormio: quia non diu ſollicitum conuenit eſſe paraſitum:nec quicquam aliud,niſi de conuiuio,uel propter conuiuium cogitare.adeò,niſi à Geta cogat,modo etiam negotiorum Antiphonis negligens eſt, atq; ſecurus. Tute hoc intriſti:tibi omne eſt exedendum.] παροιμία apta paraſito: quæ de

cibo eſt

cibo eſt. Hoc autem inter ruſticos de alliato mortario dici ſolet. Et bene intriſti. proprie enim intrita, dicitur huiuſmodi cibus. Accingere.] Appara te, atq; expedi. Ecce re. quid ſi red- Intrita
det?] Totum hoc quaſi alia agens loquitur Paraſitus: ut ex hoc appareat quid interſit inter Accingi
audaciam ſycophantæ improbi, & patrisfamilias perturbationē minime litigioſi. nam ille in bona cauſſa aduocatos quærit, & ipſe ſollicitus in toto actu eſt: hic in puncto temporis ſe ad calumniam præparauit. Quid ſi reddet? Bene iam ad illud reſpicit fabula, quod futurum eſt, propter Phædriam. Sic opinor. Non ad Tu impuliſti hoc pertinet: ſed ad id, quod ſecum tacitus uoluit Phormio. Quid ſi reddet? Hoc eſt, quid ſi reſpondebit? An, quid ſi mulierem reddet? Cedò ſenem.] Hic alij excluſiſſe torporem ſomni inducunt paraſitum. alij transglutiſſe quod in ore mandebat: quaſi hoc moræ fuerit ad uincendum ſenem. Cedò ſenem. Nō parui moliminis certamen impendet, cū ſenex dixerit. Hominem cōmonſtrarier mihi iſtū uolo: paraſitus dicat, Cedo ſenem. Quid agis?] Nō interrogātis, ſed metuentis hoc dictū eſt. Quid uis, niſi ut maneat Phanium: atq; ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atq; in me omnē iram deriuē ſenis?] Tria promittit, in quibus omnis cauſa Antiphonis eſt conſtituta. Atq; ex crimine hoc. Sic dixit ex crimine eriplā, quaſi ex incendio. Conſidera trium rerum, quas promittit, gradus per αὔξησιν eſſe ſeruatos. Phanium. Vxorem ſcilicet Antiphonis. Antiphonem eripiam. Bene eripiam dixit: quo uim ſignificat doli, pro eo Eripio
qui iam teneatur oppreſſus. Virgilius, Tu ne hinc ſpolijs indute meorum Eripiare mihi? Deriuare crimen

In me omnē iram deriuem ſenis. Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. O uir fortis atq; amicus.] Ordine laudauit. plus eſt enim amicus, quàm uir fortis. Et apparet auerſum Getam exclamaſſe: quod maiorem uim habet, quàm ſi amice dixiſſet. O uir fortis, atq; amicus. Nominatiuū pro uocatiuo poſuit. Verum hoc ſæpe Phormio.] Bene Sæpe addidit, ut ſententiam faceret de ſpeciali dicto. Vereor ne iſtæc fortitudo in neruum erūpat denique.] Quid eſt iſtæc? nimium audax ſcilicet. Et conuenit hoc dictum Getæ. qui & ſupra dixerat, Eſt paraſitus quidam Phormio, homo confidens. Verum hoc ſæpe phormio uereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat. Ex conſuetudine Romana dixit: quia ſæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem miſſi. An prouerbium à ſagittarijs natum eſt: quod immoderatæ plerunq; uires, adducendo arcu non telum incitent, ſed neruum erumpant? An ex eo, quod ſæpe fortius ferientes neruum ſibi aliquē lædant? Ergo fortitudine nimia ſæpe uinci, ſæpe decipi contingit. In neruum erumpat denique. Denique modo παρέλκον, Terentiana cōſuetudine, qui hanc particulam in ultima ponit ſententia. Iam pedum uiſa eſt uia.] Pedum, pro pedibus. & uiſa ἀντὶ τοῦ prouiſa. Et totum μεταφορικῶς Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe uſque ad necē?] Paraſitice totum translationibus loquitur. huiuſmodi eſt enim uis umbraticorum hominum, ſcurrilis oratio. Hoſpites, tum ciues?] ἀνακόλουθον ſecundum. deeſt enim ſupra, Cum. Et bene poſterius poſuit id quod maius eſt. Cedo dū, en unquam iniuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam?] Plus eſt hoc per interrogationem intuliſſe quàm ſi diceret, Nunquam mihi ſcripta eſt iniuriarum dica. Iniuriarum ſcriptam dicam. ἀντιλογία. ſic enim & Tullius, Scribitur Heracleo dica. Dica. Dice, cauſſa eſt Græce: quæ fit Dica
Latine dica: ut Acte Acta, Calliope Calliopa. Quid iſtuc?] Interrogare dicitur & fingitur Geta, ut paraſitica progrediatur oratio. Quia non rete accipitri tenditur, neque miluio.] Rurſus per ἀλληγορίαν loquitur paraſitus. ut totum triuiale ſit, à conuiuijs eſciſq; tranſlatum. Quia non rete accipitri tenditur neque miluio. Legitur & tennitur. habet enim n litera, cum d communionem. Qui malefaciunt nobis.] Ore, & unguibus ſcilicet.
Illis qui nihil faciunt tenditur.] Non ſic accipe, nihil faciunt, quaſi dicat nec bene nec male: ſed cum legeris nihil faciunt: ſubaudito, nobis male. Quia enim in illis fructus eſt.] παρέλκον tertium: quo aut Quia (& ſic Enim ſubiungatur) aut ipſum Enim ſuperuacuum Fructus
eſt. In illis fructus eſt. Quia nihil faciunt nobis male. Quia enim in illis fructus eſt. Fructus, cibus: quia frumen dicitur tractus gulæ, qua cibus in aluum demittitur. In illis opera luditur.] Qui male faciunt nobis. luditur. Exercetur. An illuditur, id eſt fruſtratur? Frumen Luditur
. Alijs aliunde eſt periculum, unde aliquid abradi poteſt.] Verum hic ſenſus eſt, quaſi dixerit, Aliud alijs periculum affertur: à quibus aliquid auferri poteſt? an, alij aliunde periclitantur, quàm creduntur? eſt enim illis cauſſa periculi, non quæ uidetur, ſed quia ab his aliquid auferri poteſt. Vnde aliquid abradi. Abradi, per uim auferri. Mihi ſciunt nihil Opera Abradi
eſſe.] Rei ſcilicet. Ducent damnatum domum.] Secundum ius ſcilicet, quo obærati, cum ſoluendo non eſſent, ipſi manu capiebantur. Ducent damnatum domum. Vſus eſt uerbis ad extenuandam pœnam, & rem ad commodum transferendā. nam quod obæratis inimicum eſt, id paraſitus maxime optat, duci ab aliquo domū. Addidit aūt damnatū, quaſi qui Damnatus
irrideat genus damnationis, in qua uictor paſcere cōpellit: & paſcitur uictus. Alere nolūt

hominem

hominem edacem.] Senſus eſt, Sciunt edacem: & ideo nolunt alere. Et hoc ſic pronunciandum, ut facete totum uideatur illatum, Quando obæratus, ſit ſub huiuſmodi pœna: nec accuſari ab aliquo ſe querit, neque damnari: Hominẽ edacem.]. Se ſignificat. Sapiũt.] Sibi conſulunt. pro maleficio ſi beneficium ſummũ nolunt reddere.] Paraſitice beneficiũ ſummum dixit alere. Pro maleficio. Pro iniuria. Reddere. Retribuere, reponere. Non poteſt ſatis pro merito ab illo tibi referri gratia.] Multũ promittit Geta paraſito, cum dicat nihil futurum, quod pro merito poſsit accipere. Non poteſt ſatis pro merito ab illo. Huiuſmodi ſententias inferunt poëtæ parentheſi cum his quæ uolunt inferre. Ab illo tibi referri gratia. Non ab eo, qui te damnatum duxerit: ſed Antiphone, de quo ſermo eſt. Imò enim nemo ſatis gratiã pro merito regi refert.] Bene paraſitus, quicquid præſtat, debere ſe dicit. Et eſt proprium perſonæ inferioris. Virgilius, Tu mihi quodcunque hoc regni: tu ſceptra Iouemque Concilias. tu das epulis accumbere diuum. Gratiam.] Vicem. Nemo ſatis pro merito regi gratiam refert. Rex aliàs regnator, aliàs dominus, aliàs diues ſignificat. Sed nũc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad ſignificandum paraſitũ. ut enim paraſitus regis eſt, & libertus patroni: ſic è contrario rex paraſiti eſt, & patronus liberti: quod ſi nõ eſſet, non Nemo tantummodo, ſed nemo paraſitus diceret. Tene aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis?] Hæc nõ ab Apollodoro, ſed è ſexto ſatyrarũ Ennij tranſlata ſunt omnia. Quippè ſine cura, lætus, lautus cum aduenis, infertis malis, & expedito brachio, alacer, celſus, lupino impetu, expectans mox dum alterius obligurias bona: quid cenſes dominis eſſe animi? Prò diuûm fidem, ille triſtis cibum dum ſeruat, tu ridens uoras. Tene aſymbolum uenire. Et hoc nomen conſtat inter paraſitos confictum, atque compoſitum eſſe. Contrà illud in Andria, Symbolum dedit, cœnauit. Otioſum ab animo πλεονασμὸς. Nam addidit ab: cum ſufficeret animo. Cum ille cura & ſumptu abſumit.] Cura in apparando, Sumptu in coëmendo. Dum tibi ſit quod placeat.] Acuenda uox in eo quod ait Tibi. Et hoc eminenter adiectũ eſt, nõ ſui curam, ſed cõuiuarum, gerere illũ qui uocat. Ille ringitur. tu rideas.] Poëtico lepore iiſdem ſyllabis diuerſa ſignificantia propè inuicem poſuit, ringit & rideas. Ille ringitur. tu rideas. Varie: nã pronunciatiuo coniunctiuũ miſcuit. Nõ enim dixit, ringat. Ringi eſt ſtomachari tacitũ. eſt enim tranſlatio à canibus latraturis. Prior bibas, prior decumbas.] Hoc ad procacitatem paraſitorũ retulit. Prior decumbas. Sic alibi, mature ueniũt, diſcũbitur, inquit. Cœna dubia apponit.] Et hoc adeo paraſiticũ uerbũ eſt, ut id nõ intelligat Geta. Quid iſtuc uerbi eſt?] Vt intelligat populus iccirco non intelligit, & uult doceri Geta. Oſtendit aũt Poëta pro unaquaque re uerba propria eſſe, neque cõmunia cum iis, qui diuerſi ſunt actus. Vbi tu dubites, quid ſumes potiſsimũ.] Non potius, ſed potiſsimũ dixit: ut in re omni aliis alia monſtraret potiora. Plautus, Standũ eſt in lecto, ſi quid de ſumma petas. Hæc cum ratione ineas.] Intelligas, æſtimes. Quàm ſint ſuauia, & quàm cara ſint.] Nonnihil philoſophatus eſt Poëta, oſtendendo multis ſuauia eſſe quæ cara ſint. Cara. Magni precij. Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem deum?] Hoc eſt quod ait, Imò enimuero nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. Non tu hunc eum habeas planè præſentem deum? Præſentes dij ſunt, uel qui ſtatim præſtant: uel qui coluntur & uidentur, ut Sol & Luna. Alij præſentem pro potentiſsimo accipiunt. ut Virgilius, Quo non præſentius ullum. Senex adeſt, uide quid agas.] Interuenit ſenex ultimo. & quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit, conſumptum eſt. Vide quid agas. Non terrentis eſt, ſed excitantis. Prima coitio acerrima eſt.] Tranſlatio eſt à prælio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. Si eam ſuſtinueris.] Multum de illo exigit, quando nõ dicit, ſi eum repuleris: ſed potius, ſi eam ſuſtinueris. Poſt illam iam, ut lubet, ludas licet.] In officio militari omne negotium uel pugna, uel ludus.

Marginalia: Sapiunt. Maleficium. Reddere. Gratia. Rex. Paraſitus. Aſymbolus. Cura. Sumptus. Ringi. Cœna dubia. Inire. Cara. Præſentes dij. Congreſsio. Coitio. Ludus.

ACTVS II. SCENA III

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

En, unquàm cuiquam contumelioſius *Senarij*
Audiſtis factam iniuriam, quàm hæc eſt mihi?
Adeſte quæſo. G. iratus eſt. P. quin tu hoc age.
Iam ego hunc agitabo prò deûm immortalium,
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? G. negat.

Neque eius

P. Neq; eius patrem ſe ſcire, qui fuerit? G. negat.
D. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam· ſequimini.
P. Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,
Negligitur ipſa, auaritia uide quid facit.
G. Si herum inſimulabis†auaritiæ, male audies. *al. malitiæ*
D. O audaciam, etiam me ultrò accuſatum aduenit.
P. Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam,
Si illum minus norat· quippe homo iam grandior
Pauper, cui in opere uita erat, ruri ferè
Se continebat· ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat· ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat ſe hunc neglegere cognatum ſuum·
At quem uirum? quem ego uiderim in uita optumum.
G. Videas te, atq; illum, ut narras. P. abi in malam crucem· *Si legas I pro abi, conſtat uerſus*
Nam ni ità eum exiſtimaſſem, nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in noſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin' hero abſenti male loqui impuriſſime?
P. Dignum autem hoc illo eſt. G. ain' tandem carcer? D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Reſponde. G. quis homo eſt? ehem. D. tace. G. abſenti tibi
Te indignas, ſeq; dignas contumelias
Nunquam ceſſauit dicere hodie. D. ohe deſine.
Adoleſcens primum abs te hoc bona uenia expeto·
Si tibi placere potis eſt mihi ut reſpondeas,
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum· explana mihi,
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
P. Proinde expiſcare, quaſi non noſſes. D. noſſem? P. ità.
D. Ego me nego· tu, qui ais, redige in memoriam·
P. Ehò tu ſobrinum tuum non noras? D. enecas·
Dic nomen. P. nomen? maxumè. D. quid nunc taces?
P. Peri hercle· nomen perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta
Si meminiſti quod olim dictum eſt, ſubijce· hem,
Non dico· quaſi non noris, tentatum aduenis.
D. Egóne autem tento? G. Stilpho. P. atq; adeò quid mea?
Stilpho eſt. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neq; ego illum noram· nec mihi cognatus fuit
Quiſquam iſtoc nomine. P. itáne? non te horum pudet?
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem·
D. Di tibi malefaciant. P. primus eſſes memoriter·

Progeniem ueſtram uſq; ab auo,atq; atauo proferens.
D.Ità ut dicis.ego tum ſi aduenïſſem:qui mihi
Cognata eſſet,dicerem itidem tu face:cedò
Qui eſt cognata? G.heus noſter recte heus tu caue.
P. Dilucidè expediui,quibus me oportuit
Iudicibus tum ſi id falſum fuerat,filius
Cur non refellit? D.filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici,ut dignum eſt,non poteſt.
P. At tu,qui ſapiens es,magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſſa iterum ut reddant tibi
Quandoquidem ſolus regnas,& ſoli licet
Hic de eadem cauſſa bis iudicium adipiſcier.
D. Et ſi mihi facta iniuria eſt,uerum tamen
Potius quàm lites ſecter,aut quàm te audiam:
Itidem ut cognata ſi ſit,id quod lex iubet
Dotem dare,abduce hanc,minas quinq; accipe.
P. Hahahæ,homo ſuauis. D.quid eſt?num iniquum poſtulo?
An,ne hoc quidem adipiſcar ego,quod ius publicum eſt?
P. Itáne tandem quæſo,ciuem item ut meretricem,ubi abuſus ſis,
Mercedem dare lex iubet ei,atq; amittere?
An,ut ne quid ciuis turpe in ſe admitteret
Propter egeſtatem,proximo iuſſa eſt dari,
Vt uno cum ætatem degeret quod tu uetas?
D. Ità,proximo quidem at nos,unde,aut quamobrem? P.ohe,
ACTVM (aiunt) NE AGAS. D.non agam?imò haud deſinam,
Donec perfecero hoc. P.ineptis. D.ſine modo.
P. Poſtremò tecum nihil rei nobis Demipho eſt
Tuus eſt damnatus gnatus,non tu nam tua
Præterierat iam ad ducendum ætas. D.omnia hæc
Illum putato,quæ ego nunc dico,dicere
Aut quidem cum uxore hac,ipſum prohibeo domo.
G. Iratus eſt. P.tute idem feceris melius.
D. Itáne es paratus facere me aduorſum omnia
Infelix? P.metuit hic nos,tametſi ſedulò
Diſſimulat. G.bene habent tibi tua principia. P.quin quod eſt
Ferendum,feras tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos ſimus. D.egóne tuam expetam
Amicitiam?aut te uiſum,aut auditum uelim?
P. Si concordabis cum illa,habebis quæ tuam
Senectutem oblectet teſpice ætatem tuam.
D. Te oblectet tibi habe. P.minue uerò iram. D.hoc age

Satis iam uerborum eſt·niſi tu properas mulierem
Abducere,ego illam eijciam·dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris,ſecus quàm dignum eſt liberam,
Dicam tibi impingam grandem·dixi Demipho.
Si quid opus fuerit,heus,domo me. G.intellego.

EN,unquam cuiquàm contumelioſius audiſtis factam iniuriam?] In hac ſcena, ut rhetoribus placet,ueluti quædam cõtrouerſia eſt, quæ uno tẽpore ex utraq; parte tractatur: Vt,ſi quis dicat legem eſſe,ne de eadem re bis agatur:& item,ut orbam proximus ducat. quidam abſente patre ſub hoc nomine uxorem coactus eſt ducere.uult illã pater adueniens eijcere matrimonio. cõtradicitur. Meminiſſe autem debemus,in omni cõtentione ea maxime dici, quæ ſimplici patrifamilias & calumnioſo ſycophantæ,improbiſſimoq; paraſito cõgruere,Poetæ uiſa ſunt. En,unquam cuiquam cõtumelioſius audiſtis factam iniuriam?Iam inſtructi ſunt aduocati.& recte. longum enim fuerat omnia hæc poſt ſcenam geri. En unquam.En uim habet indignationis poſt enarratam iniuriam. Quam hæc eſt mihi?] Facta iniuria,ſubauditur. Adeſte quæſo.] Interim aduocati Demiphonem ſequi inducuntur.& ridicule tacent prius, poſtea locuturi.Et adeſte proprie.adeſſe enim cauſſæ proprie dicuntur patroni & amici. Adeſte quæſo.Proprie aduocans adeſte dixit.Et quia ipſe properantius pergit,rogat ut aſſequerentur.

En

Adeſſe cauſſæ

Iratus eſt.] Hoc ad excitandum Phormionem dicitur. Quin tu hoc age.] Annuit ut taceat:& ſignificat ſilentium. Iam ego hunc agitabo.] Modo iam celeritatis eſt ſignũ.Hunc, cum contemptu dixit.Agitabo,perturbabo. Prò deum immortalium.] ἔλλειψις. deeſt fidem,aut quid tale. Cicero in Oeconomico,Quid igitur pro deũm immortalium primum eam docebas quæſo? Prò deũm immortalium. Artificioſe prior exclamat:ut Demipho qui iniuriam paſſus eſt,ultro impetum accuſationis incurrat. Phanium negat eſſe hanc ſibi cognatam.] Additum pronomen eſt:quaſi notam omnibus diceret. Phaniũ eſſe hanc ſibi cognatam. Magno ingenio Terentius impudentiam calumniatoris expreſſit. nam & prior incipit,& prior accuſat.Et quia non poteſt dicere,expellit Phanium Demipho: negat cognatam,inquit Negat.] Vna opera Geta in duplici uerſatur dolo.nam & audiente iam ſene,ſe eius defenſorem tanquam abſentis,aſſimulat:& irritat ad uociferationem Phormionem,qui clamandi ulterius cauſſam non haberet,ſi taceret Geta. Neq; eius patrem ſe ſcire qui fuerit.] Ambiguitas:quæ tamen ſenſu diſcernitur. Cognatam Demipho. Hæc eſt flagitatio,quæ etiã nomen tumultuoſe perſequitur atq; exagitat. Ideo callidus ſycophanta patrisfamilias proprium nomen non ſolum inuidioſe infert,ſed etiam repetit. Nec Stilphonem ipſum qui fuerit?] Hæc aſſeueratio mentiẽtis eſt,imitata ueritatem Negat.] ἔλλειψις prima.nam extrinſecus audiendum eſt,Pater. Sequimini.Apparet Demiphonem, ut patremfamilias,perturbari non mediocriter:quippe qui & aduocatos conquiſiuerit aduerſus hominem ſine aduocatis agentem:& progredi non audeat, niſi illi ſequantur. Sequimini. Sequimini dicit,qui properantius & concitatiore gradu pergit iratus. Nec Sulphonem ipſum ſcire.] Quàm multa calumniatores clamandi cauſſa dicunt, & uociferandi: ut ipſo ſtrepitu terreant. Nec Stilphonem ipſum.Tantundẽ quod ſuprà,Neq; eius patrem. Scire debemus hoc nomen,nõ fictum à paraſito,ſed auditum à puella quæ uxor ducta ſit, dici. Quia egens relicta eſt miſera.] Communis locus in auaritiæ generalitate approbatior.facilius enim hoc de omnibus,quàm de Demiphone credatur:& ideo Ignorat dixit,& Negligitur:non,ignorat nec negligit Demipho. Ignoratur.] Non agnoſcitur, ignoranſq; fingitur.hoc enim ſignificat modo. Parens.] Pater.nam ut uariaret,parentem dixit,quem ſuprà dixerat patrem.Patrem ergo dicit puellæ à Demiphone ignorari. Negligitur ipſa.] Quia fieri poteſt,ut qui ignoret parentes puellæ, id eſt ignorare ſe dicat, tamen ipſam non negligat puellam:utrunq; conqueſtus eſt. Vide auaritia quid facit.] Hæc conuerſus ad circulum,& coronam circunſtantium dicit:& conqueritur.Nulla enim magis re populus cõcitatur,quàm ſi quis egenum contemnat:inde & bonis inuident,& malos extollunt,inquit Salluſtius. Vide auaritia.Proprie Vide ſtomachantibus conuenit, qui indignatione cogũtur quaſi cũ aliquo colloqui.Sic in Adelphis, Illud ſis uide,exemplum diſciplinæ. Sunt qui putent illum alicui de corona circunſtantium dicere moraliter. Si herũ inſimulabis auaritiæ.] Inſimulare eſt crimen ingerere. Si herum inſimulabis. Inſimulatio eſt,& falſi & ueri criminis incuſatio.ſic Cicero,Nihil eorum quæ Galli inſimulabant,negarunt.Inſimulo genitiuo iungitur. Maleaudies.] Scilicet à me. O audaciam.] Hæc exclamatio oſten

Vide

Inſimulare

dit quòd abſente patre defenderit filius. O audaciam etiam me ultro accuſatū aduenit.] Hic iam oſtenditur perſuaſum eſſe Demiphoni: uim adhibitam filio ſuo uxorem duceret: uno, cum hunc audacem appellat: altero, quòd dicit Etiam, quæ cōiunctio & Antiphonem complectitur: & ſic, accuſatum. Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam. Sic ſubtiliter, ac latenter purgatur a Phormione. nam cū dicit, Nihil eſt quod iam ſuccenſeam adoleſcenti oſtendit adhuc ſuccenſuiſſe, & inimico fuiſſe animo. Cum autem addit. Si illum minus norat: oſtendit eum contradixiſſe ſibi, & reſtitiſſe iudicio. & ſic dicit, quòd ſi adoleſcēs non agnoſcens puellam, ueniam non meruerit: pater negata cognata ferri non poſſit. Ni

Succenſere hil eſt quod ſuccenſeam. Succenſere dicimus eum, qui cum amare debeat, læſus iraſcitur. Et uide, ut ueteratorie oſtendat contradixiſſe adoleſcentem. Si illum minus norat.] Non dixit non norat: ſed, minus norat: quaſi & ipſe noſſe debuerit. Quippe homo.] Repente tranſit ad nominatiuum, cum ſuprà dixerit illum: & deeſt Erat. quod aſſumitur ab inferiore. Iam grandior.] Hic comparatiuus non habet ſignificationem, qua magis ſiue minus à poſitiuo ſignificet. Vt, Iam ſenior, ſed cruda deo, uiridiſq; ſenectus. Quippe homo iam

Grandior grandior. Argumentalis narratio dicitur, quæ nunc ſubiecta eſt ad fidem faciēdam, & con-
Senior ſtituendam perſonam defenſoris. Et grandior, non grandis: quaſi dicat, qui grandior fuit,
Grandis quàm ut illum adoleſcens optime noſſe poſſet. Iam grandior. Proprie grādis ad ſpeciem
Opera refertur ætatis, ut grandis puer, & grandis natu dicitur. Cui opera, uita erat.] Hic oſtendit
Ferè quàm pauper fuerit. & Opera ſeptimi caſus eſt: & Vita nominatiui. Cui opera, uita erat.
Continere ſe Opera pro actu poſuit. & opera hic ablatiuus caſus eſt. Ruri fere.] Id eſt ruri opera facien-
Contenti do quærebat cibum. Et bene addidit Fere. non enim ſemper, ſed plerūq;. Ruri ferè ſe continebat. Expreſſe oſtendit miſeriā hominis, qui in urbe natus, interdixerat ſibi acceſſu eius, ob pudorem inopiæ. nam hoc ſignificat Continebat. unde contenti dicuntur, in malis durantes. Hoc autem ueteres faciebant nobiles, cum ad paupertatem redacti eſſent. Ruri ferè ſe continebat. Continere ſe dicitur, qui contra uoluntatem ſe continet. Colendum habebat.] Virgilius, Conductaq; pater tellure ſerebat. Sæpe interea mihi ſenex narrabat.] Miſerabiliter, & inuidioſe poſitum ſenex. & maiore fide, narrabat dixit, non querebatur. Et uide congeſtionem argumentorum. Et ordo eſt. Sæpe narrabat ſenex hunc ſuum cognatum ſe negligere. Sæpe interea mihi ſenex narrabat. Habet miſericordiam odioſa narratio.

Se hunc negligere cognatum.] ἀμφιβολία. ſed in ſenſu diſſoluitur. Cognatum ſuum. Hoc crimen & cauſſa eſt, quòd cognatum addidit. At quem uirum.] Qualitas iniuriæ à digni-
In uità tate perſonæ. multi enim tales ſunt ut cognitione abdicandi ſint. Quem ego uiderim in uita optimum.] Ab actu, ac moribus. Et In uita, hoc eſt cum uiueret, & in eo quod à uiuo fit.

Videas te, atq; illum.] Melius hoc clare dictū à ſeruo accipimus, ut defendiſſe dominum uideretur. Quem ego uiderim in uita, optimum.] Modo in uita, in actu, in moribus.

Videas te, atq; illum, ut narras.] Hoc eſt parentē te illi exiſtimo: atq; illum tibi. An potius ſeruus ſciens hanc perſonam fingi, uel certe etiam mortuum hominem induci, male precatur paraſito: ut etiam ipſe, aut nuſquam ſit, ut fictus: aut pereat, ut mortuus? An ſic accipiendum, ut ſeruus ſubmiſſa uoce hoc per iocum dixerit, tantū in uita te uideas optimū, quàm fuit ille quem narras? An ſic intelligendum: ut ſeruus hoc dicat, Si optimū eſt, uictum opera quærere, & in alieno agro eſſe: ita te uideas, atq; illum uidiſti, quem ad hunc modum narras uiuere? & alluſit ad illud quod ait, Quem ego uiderim in uita, optimum. Videas te,
In malam atq; illum. Deeſt, uidiſti. ſcit enim illum non uera dicere. In malam crucem.] Aduerbiali-
crucem ter, ut Huc uiciniæ. Nam ni ita exiſtimaſſem.] Vt uita optimum iudicarem. Nunquam tam graues.] Hoc non quaſi timidus, ſed quaſi religioſus & fidelis loquitur Phormio. Ob hanc.] Tanquam præſens ſit mulier de qua lis eſt: ſic demōſtratiua particula uſus eſt, dicen-
Capere do Hanc. Ob hanc. Id eſt pro filia ipſius. Inimicitias caperem.] Capere dicimus, cū id quod in nobis eſt aſſumimus. unde capere pro eligendo ponitur. Quam is aſpernatur

* Quam enim ſuprà reuocauit, ad puellam referens: ut, Quem regno Heſperio fraudo. Et Salluſtius, Nam Syllæ dominationem audebat. Et interpoſitis quibuſdam, Neq; eſt
Aſpernari offenſus dominationem Syllæ. Quam is aſpernatur tā illiberaliter. Aſpernari eſt auerti,
Illiberaliter non ſolum corpore, ſed etiam animo. Aſpernari, recuſare, auertere, nō agnoſcere. Eſt autem
factum dictum à ſperno. Illiberaliter.] Apud ueteres illiberaliter dicebāt factum, ſi quis exceſſiſſet omne genus maleficij. Sic in Adelphis, Factum à uobis duriter, immiſericorditerq;: atq; etiam, ſi eſt pater dicēdum magis aperte, illiberaliter. Vides more αὐξήσεως Illiberaliter pro
Male loqui magno hic ultimum poni. Pergin' hero abſenti male loqui?] Male loqui, pro male dicere. Et quærit Probus, quis ante Terentiū dixerit. Impuriſſime.] Improbiſſime. Hero abſente. Argute, hero abſente: ut uideatur fidelior qui defendat abſentē: quod præſtans argumentum eſt, id in animo habuiſſe Getam, etiam peregrinante domino. Dignum autē hoc

illo eſt

ctio eſt. Non negat maleloqui: ſed hoc eſſe dignum contendit malo homine. Ain'.] ἀπόστρο-
φος nota eſt quæ ſeparat e ab n, & intermittit s literæ ſonum. eſt enim integrum, ais'ne.
Ain' tandem carcer. Non carcerarium, ſed carcerẽ aſperius appellauit. ſic Lucilius, Car/
cer uix carcere dignus. Et uix pro non. Bonorum extortor, legũ contortor.] Ingenioſe de
ipſo negotio ſunt inuenta conuicia. Bonorum extortor, legum contortor. Fingit illi crimi
na de cauſſa, & de negotio. Reſpõde.] Timuit Poeta, ne huiuſmodi uociferatio Getæ qua/
ſi ueram diſcordiã apud populum fingeret. & ideo facit iam à Phormione ipſum admone/
ri. Quis homo eſt?] Mire ſeruus finxit ſe non uidiſſe ſenem: ut ea quæ dixerit, in Phormio
nem ſyncere dixiſſe credatur. Et mira diſſimulatione addidit Homo: ut uideaſ nihil de præ
ſentia domini cogitaſſe. Abſenti tibi.] Tunc fidelis opera eſt. ſi abſens aliquis defendatur.
hoc ergo confirmat, uelut indicãdo. Sic in Andria, O Chreme per tempus huc aduenis, au
ſculta. Seq́ dignas contumelias.] Id eſt quas ipſe debet audire. Deſine.] Imponit ſilen/
tium Getæ: quaſi ualidiora dicturus ſit. & ſuprà, Tace dixit ſenex. Ohe deſine.] Hac uoce *Ohe*
oſtendit plus iuſto pro ſe locutum ingeri Getam. nam Ohe interiectio eſt ſatietatem uſq; ad
faſtidium deſignans. Adoleſcẽs primũ abs te.] Eſt hæc autoritas in ſenibus, ut qui mino
ris ætatis fuerint, illos appellatione pueri, uel adoleſcẽtis, uel iuuenis etiã oſtendant: ut hoc
de nomine illis quidem detrahant, ſibi uerò autoritatẽ attribuãt. Sic Virgilius, O præſtans
animi iuuenis, quantũ ipſe feroci Virtute exuperas. Bona uenia.] Sine ira, ſine diſcordia. *Mibi*
Si tibi placere potis eſt.] Pro poteſt. Mihi ut reſpondeas.] Bene mihi: utpote patri ado/
leſcentis, uel domino Getæ, uel etiam ſeni. Et uerbum eſt ſcrupuloſe aliquid interrogãtiuum.
Sic Virg. Mihiq́ hæc ediſſere uera roganti. Et, Dic mihi Damœta, cuium pecus? Quem
amicum tuum ais fuiſſe.] Ais dicimus de iis, qui uana loquãtur: Dicere autem dicimus de *Ais*
iis qui ualidiora. Explana.] Manifeſta, expone. Et qui cognatum.] Qui, quomodo, un *Dicere*
de. Proinde expiſcare quaſi non noſſes.] Proinde. Ita. Similitudinis aduerbium eſt modo, *Proinde*
non coniunctio. ut, Proinde tona eloquio ſolitum tibi. Expiſcari eſt diligẽtiſſime quærere, *Expiſcari*
ubi nam piſces lateant. ergo uerbum eſt tractum a piſcatoribus. Ego me nego: tu qui ais.] *Subijcere* pro ſuggere
Subauditur ad omnia. Noſſe. Eho tu ſobrinum tuum.] Populari quadã, uulgariq́ fatiga/ poſuit.
tione, utpote ſcurra, reſpondit. Nomen? maxime.] Falſa non habent memoriam, hic ergo
deeſt, neſcio. uel, neceſſarium eſt. Quid nunc taces?] Vrget ſenex: quia intelligit eum no/
men neſcire. Subijce.] Suggere. Non dico. quaſi non noris.] Mire. nam uidetur arte cela
re id, quod inuitus neſciebat. Stilpho.] [illegible] nam reddit ad nominatiuum, Eſt: utiq;
Stilpho: ut rurſus ad accuſatiuum, Noueras, Stilphonem ſcilicet. Stilphonem inquã non
noueras?] Figura ἐπιτροχασμὸς. eſt autem ἐπιτροχασμὸς uerborum ſuper ſe inuicem effuſio:
quæ fit aduerſarii cauſſa turbandi. Vt Virg. Nec longe ſcilicet hoſtes Quærendi nobis. cir/
cunſtãt undiq; muros. Imus in aduerſos? quid ceſſas? an tibi Mauors Ventoſa in lingua, pe
dibusq́ fugacibus iſtis Semper erit? Stilphonem inquam nõ noueras? Quaſi dicat, Con
uincam, ſi neges. At ſi talentum rem reliquiſſet.] ἀξιώματι illud fecit. At ſi talentũm rem
reliquiſſet. More Romanorum, apud quos hæreditas pecuniæ erat. Talentum autem quòd
dixit, more Græcorũ admiſcuit. Ita ut dicis.] Ita ſum inquit, ut dicis, auarus & ſuperbus.
Et uide ſenem de iniuria non agere: quia iuſtæ confidit & nitiſ cauſſæ. Plerunq; enim hac cõ
ſtantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt. at contrà, qui nullo iure freti ſunt, lingãt, & ad
iniurias proſiliunt: ut his ſaltem perturbent aduerſarium qui iure nõ ualent. Condono igi
tur inquit, nbi omne cõtumeliæ genus. Ego tum ſi adueniſſem.] Deeſt ad iudicium: ut ſit
Cum ad iudicium ueniſſem. Qui mihi cognata.] Qui: unde, quo modo. Heus noſter
recte.] Geta ſic laudat ſenem, ut optet uincere Phormionẽ. Heus noſter recte. Plaudit ſi/
bi Terentius, ſuppoſita perſona: quaſi recte dixiſſet. Iudicibus, quibus oportuit.] Probaui *Refellere*
iudicibus, inquit. Filius cur non refellit?] Refellere eſt arguendo falſum oſtendere. Cu
ius de ſtultitia dici, ut dignum eſt.] Compendium conuiciorũ eſt, Nihil dignum inuenire
pro magna iniuria quod reſpondeas. Quãdoquidem ſolus regnas.] Quoniam regnum
ſolutum legibus eſt, & opprimens libertatem. Sic alibi, Regnum ne hic Aeſchine poſſides?
Hic de eadem cauſa.] Hic, uidelicet apud Athenas, ubi leges, ubi libertas omnibus com
munis eſt. Potius quàm lites ſequar, aut quam te audiam.] Bis poſuit Quàm: quod ge/ *Quàm gemi-*
nus figuræ primo σχήματι contrarium eſt. ut in Heautontimorumeno, Propter quam in ſum *natum*
ma infamia ſum, & meo patri minus obſequẽs. Item, Cepi rationẽ ut neq; tu egeres, neque
hoc poſſes perdere. Id quod lex iubet dotem dare.] Id, pro ob id. Abduce hanc, minas
quinq; accipe.] Modo id agit, quod reprehẽdit à filio non eſſe factum, Dotem daretis, quæ
reret alium. Et dotem uoluit cuſtodem eſſe pudoris. Hahahæ.] Hic riſu deſtruxit quod ſe
rio intendebat ſenex. Homo ſuauis.] Præſcriptio, cũ iam alterum factum ſit, fieri utrũq;
non poſſe. An, ne hoc quidem ego adipiſcar.] Quia enim à lege ſtat, recitat tantũ id quod

ſcriptum eſt. Itáne tandem quæſo.] Maiora argumẽta ſunt quæ per interrogationẽ pro-
Vti feruntur. Vbi abuſus ſis. A ſcripti uoluntate. Vtimur cum honore. Abutimur cum iniu-
Abuti ria. Atq; amitteret? Bene amittere, quia finis cupiditatis amiſſio eſt. An ut nequid ciuis
Amittere turpe in ſe admitteret? Idoneum teſtimonium eſt bonorum eſſe natalium, ciuem dixiſſe.
Peregrinæ nam apud ueteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur. Sic ipſe alibi,
mulieres Adeóne eſt demens? ex Peregrina? Et alibi. Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et
Parmeno comprobans reſpondit, Poteſt taceri hoc. id eſt meretricem matrem te habuiſſe.
An ut nequid ciuis turpe in ſe admitteret. A uoluntate. Vt cum uno ætatem degeret.]
Pudicitia Quid enim eſt pudicitia, niſi unius ſcientia uiri? Actum aiunt ne agas.] Aiũt dicimus, cũ
prouerbium ſignificamus. Acta res eſt, de qua ſentẽtia prolata ſit. Donec perfecero hoc.]
Virg. Donec me flumine uiuo Abluero. Perfecero. Pro perficiam. Ineptis.] Vt à ſapien
Sapio tia, ſapis dicimus: ita ab ineptia, ineptis. Sine modo.] Hæc minãtis ſunt uerba. & bene imi
Ineptio tatus eſt enim comminantem. Tuus eſt damnatus gnatus, non tu.] Ludit Phormio cũ di-
Sine modo cit, non tu, & contemptibiliorem in hac cauſſa ſibi ſenem, quàm Antiphonem fuiſſe, dicit: ſi
mul q; ætatem illius eſſe deſpectam. Tuus eſt damnatus gnatus, nõ tu. Pro uoluntate con
tendentis eſt prolatio ſententiæ. Illum putato quæ ego nunc dico, dicere.] Definitiue re-
ſpondit. Cum uxore hac.] Id eſt tali. Tute idem melius feceris.] Locus eſt hic, ut oſten
dat Phormio de compacto egiſſe cum Antiphone. Tute idem melius feceris. Quidam ſic
intelligunt: Tute idem melius feceris, ut ſenex potius exeat, quám ejciat filiũ. Artificioſe au
tem loquitur Phormio ut adimat ſuſpicionem ſeni conſenſionis & conuentionis inter para
ſitum & filium. Sedulo.] Sine dolo, inſtãter. Diſſimulat.] Fingit, mentit. Quin quod
eſt ferendũ, feras.] Cur non, inquit, accommodas neceſſitati uoluntatem? Quæ tuam ſe-
nectutem oblectet. Non te, ſed ſenectutem tuam. Minue uerò iram.] Contemnentis eſt,
diſſuadere iracundiã. Hoc age.] Annuẽtis eſt. Dixi Phormio.] Dixi ſolent dicere pero
rata cauſſa. Dixi Demipho. Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus eſt ſimili
uerbo. Si quid opus fuerit.] Hæc repentina diſceſſio habet aliquam maiorem litigaturi
denunciationem. Et bene breuiter: ne multiloquio infringeretur ſuperior comminatio.

ACTVS II. SCENA IIII

DEMIPHO. GETA. HEGIO, CRATINVS, CRITO ADVOCATI.

D. QVANTA me cura, & ſolicitudine afficit *Senarij Iambici*
Gnatus, qui me, & ſe hiſce impediuit nuptijs?
Neq; mihi in conſpectum prodit, ut ſaltem ſciam
Quid de hac re dicat, quidúe ſit ſententiæ.
Abi tu, uiſe rediérítne iam, an nóndum, domum.
G. Eo. D. uidetis quo in loco res hæc ſiet.
Quid ago? dic Hegio. G. ego Cratinum cenſeo,
Si tibi uidetur. D. dic Cratine. CRA. méne uis?
D. Te. CRA. ego quæ in rem tuam ſint, ea uelim facias mihi
Sic hoc uidetur quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in íntegrum æquum eſt, & bonum.
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego ſeduló hunc dixiſſe credo. uerùm ita eſt,
QVOT HOMINES, tot ſententiæ. ſuus cuique mos.
Mihi non uidetur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe, & turpe inceptu eſt. D. dic Crito.
CRI. Ego amplius deliberandum cenſeo.
Res magna eſt. H. num quid nos uis? D. feciſtis probé.

Incertior

Incertior ſum multò quàm dudum. G.negant
Rediſſe. D.frater eſt expectandus mihi is
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, ut quæ acta hic ſunt, ſciat.
Sed eccum ipſum uideo in tempore huc ſe recipere.

QVanta me cura & ſolicitudine afficit gnatus.] Cura eſt in ſpe bonorum: Solicitudo in metu malorum. Quanta me cura, & ſolicitudine. Hæc deliberatiua eſt, in qua tres aduocati ſunt: quorum unus ſuadet: alter diſuadet: tertius qui ſe alterutri addere debuiſſet, eiuſmodi ſententiam dicit, ut rurſum deliberatione opus eſſe uideatur. Ego Cratinum cenſeo.] Poteſt Ego diſtingui: ut ſubaudiatur, Ego dicam? Quæ in rem tuam ſint.] Bene principio beneuolentiam ſuam cõmendauit: & ſic conſilium dedit. Aequum eſt.] Ab honeſto Et bonum.] Ab utili. Et id impetrabis.] A poſſibili. Et breuiter deliberatiuæ tres locos tetigit, Iuſtum, utile, & poſſibile. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo.] Artificioſe perſonam defendit, ſententiã reprehenſurus: ne ſi inimicus ſit, adimat autoritatem ſententiæ ſuæ. Verum ita eſt.] Subiunxit locum [illegible] oratoriæ: ut inuidiæ contradicturus occurreret. Mihi non uidetur.] A poſſibili. Quod ſit factum legibus.] Hic alio ordine locos ſuaſoriæ tetigit. primum à poſſibili: ſecundum ab honeſto. Et turpe inceptu eſt.] Ab honeſto. Vtilitatem autẽ prætermiſit per artem: quæ, ubi non poteſt fieri, fruſtra ſpectatur. Res magna eſt.] Cauſſa ampliandi ſententiam. Incertior ſum multo quàm dudum.] Ex tribus enim unus ſuaſit, alter diſſuaſit, tertius nihil dixit. In tempore huc ſe recipere.] εὐκαίρως. Salluſtius, Maximeq́ ferocia regis Mitridatis in tempore bellaturi.

Cura *Solicitudo* *Deliberatiuæ loci* *Suaſoriæ loci*

ACTVS. III SCENA I

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO. GETA.

A. ENIMVERO Antipho multis modis cum iſtoc animo es
uituperandus·
Itáne hinc abiſſe, & uitam tuam tutandam alijs dediſſe?
Alios tuam rem magis credidiſti, quàm te, animaduerſuros?
Nam utut erant alia, illi certè, quæ nunc domi tuæ eſt conſuleres,
Ne quid propter fidem tuam decepta pateretur mali,
Cuius nunc miſeræ ſpes, opesq́ ſunt in te uno omnes ſitæ.
G. Equidem here nos iam dudum hic te abſentem incuſamus, qui abieris
A. Te ipſum quærebam. G.ſed ea cauſſa nihilo magis defecimus. *Acata.*
A. Loquere obſecro, quo nam in loco ſunt res, & fortunæ meæ?
Nunquid patri ſubolet? G.nihil etiam. A.& quid ſpei porrò eſt?
G.neſcio. A.ah.
G. Niſi Phædria haud ceſſauit pro te eniti. A.nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, ſtrenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit uerbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G,ego quod potui porrò. A.mi Geta omneis uos amo.
G. Sic habent principia ſeſe, ut dico adhuc tranquilla res eſt.
Manſurusq́ patruum pater eſt, dum huc aduen iat. A.quid cum?
G.ut aiebat,

De eius conſilio uelle ſeſe facere, quod ad hanc rem attinet.

A. Quantus metus eſt mihi uenire huc ſaluum nunc patruum Geta?
Nam per eius unam (ut audio) aut uiuam, aut moriar, ſententiam.

G. Phædria tibi adeſt. A. ubi nam? G. eccum à ſua palæſtra exit foras.

Cum iſtoc animo ENimuerò Antipho multis modis cum iſtoc animo.] Cum iſtoc animo pro, huius animi. Ennius, Optima cũ pulchris animis, Romana iuuentus. Itáne hinc abiiſſe, & uitã tuã.] [illegible] ut, Inuidiſſe deos, patrijs ut redditus oris Coniugium optatum, & pulchram Calydona uiderem? Et, Seruón' fortunas meas commiſiſſe futili? Alios tuam rem.] Ab infinitiuo ad indicatiuum tranſitum fecit. Credidiſti.] Pro putaſti. Pateretur mali.] Legitur & potiretur. quia potiri [illegible] fuit. Plautus, Hoſtium potitus eſt. Spes, opesq́ ſunt.] Hæc quidem de his ſunt, quæ amanti * Spes, opesq́ ſunt. Vt, Res fidesq́. Qui abieris.] Mollius, quàm fugeris.

Sed ea cauſſa.] Quia abieris. Nunquid patri ſubolet?] Conuenientia ſua & Phormionis dicit. *Confutatio* Cõfutauit uerbis.] Cõuicit: ut ſi diceret, refutauit. ſed Refutatio in rem eſt: Confutatio in perſonam. *Refutatio* Ego quod potui porrò.] De ſe mediocriter per [illegible], moraliter ſatis. Ego quod potui porrò. Ordine. primò dominum, pòſt Phormionem, ultimum ſe poſuit. Huc ſaluum nunc patruum Geta.] Non optat ſaluum patruum uenire ſecundum Apollodorum: & oſtendit non congruere ſalutem eius cum commodo ſuo. An nõ dicit malum eſſe & incommodum ſibi: ſed tantum magni terroris plenum aduentum patrui? A ſua palæſtra exit foras.] Bene palæſtram eius dixit lenonis domũ, in qua eſt exercitus amator aſſidue, Plautus, Abſtine à palæſtra, ubi demens deſudaſcitur.

ACTVS III. SCENA II

Trochaici tetrametri catalectici permixtis iambis quadratis acatalecticis.

PHAEDRIA, DORIO LENO, ANTIPHO, GETA.

P. DOrio audi obſecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.

P. Audi quid dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.

P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.

P. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?

D. Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres noui.

A. Hei, metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti. G. idem ego metuo.

P. Non mihi credis? D. hariolare. P. ſin fidem do. D. fabulæ.

P. Fœneratum iſtuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis facto uerum hercle hoc eſt. D. ſomnium.

P. Experire, non eſt longum. D. CANTILENAM EANDEM CANIS

P. Tu mihi cognatus, tu patens, tu amicus, tu. D. garris modo.

P. Adeóne ingenio te eſſe duro, atq; inexorabili,
Vt neq; miſericordia, neq; precibus molliri queas?

D. Adeón te eſſe incogitantem, atq; impudentem Phædria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?

A. Miſertum eſt. P. hei ueris uincor. G. quàm uterq; eſt ſimilis ſui.

P. Neq;, Antipho alia cum occupatus eſſet ſolicitudine,

Tum hoc eſſe mihi obiectũ malum? A. ah, quid iſtuc autem eſt Phædria?
P. O fortunatiſſime Antipho. A. egóne? P. cui, quod amas, domi eſt.
Nec cum huiuſmodi unquam uſus uenit ut cõflictares malo. *In huiuſmodi eliditur s*
A. Mihi ne domi eſt? imò, quod aiunt, AVRIBVS TENEO LVPVM.
Nam neque quo amittam à me inuenio: neque uti retineam, ſcio.
P. Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt. A. eia, ne parum leno ſies.
Num quid hic confecit? P. hicine? quod homo inhumaniſſimus:
Pamphilam meam uendidit. G. quid? uendidit? A. ain? uendidit?
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo.
P. Nequeo exorare ut maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc dum id, quod eſt promiſſum ab amicis, argentum auſero.
Si non tum dedero, unam prætereà horam ne opertus ſies.
D. Obtundis. A. haud longum eſt id quod orat Dorio: exoret ſine.
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.
D. Verba iſtæc ſunt. A. Pamphilámne hac urbe priuari ſines?
Tum prætereà horum amorem diſtrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. Di tibi omnes id quod dignum eſt duint.
D. Ego te complureis aduorſum ingenium meum menſes tuli
Pollicitantem, flentem, & nihil ferentem, nunc contrà omnia
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. Certè hercle ſi ſatis commemini, tibi quidem olim eſt dies,
Quam ad dares huic, præſtituta. P. factum. D. num ego iſtuc nego?
A. Iámne ea præterijt? D. non, uerùm ei hæc anteceſſit. A. non pudet
Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. ſterquilinium. P. Dorio,
Itáne tandem facere oportet? D. ſic ſum: ſi placeo, utere.
A. Sicine hunc decipis? D. imò enimuero Antipho hic me decipit.
Nam hic me huiuſmodi ſciebat eſſe: ego hunc eſſe aliter, credidi.
Is me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.
Sed utut hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles ſe dare dixit: ſi mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege utar, ut potior ſit, qui prior ad dandum eſt. Vale.

DOrio, audi obſecro.] Hæc ſcena in petitione eſt, quæ ſæpe admittit deliberatiue locos. Dorio audi obſecro. Sunt qui ſic legant, ut Dorio Phædria dicat: audi, leno: obſecro, iterum Phædria. Quin omitte me.] Quin, modo corripiendi uel imperandi uim habet. ut, Quin age. Hei metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti.] Deeſt mali. Suat autẽ, appingat, atque affigat. Suo ſuat capiti. ἀποσιώπησις. διὰ τὸν εὐφημισμὸν, Suo capiti dixit, cum dicturus eſſet, Phædriæ. ut, Dardanijque rogum capitis. Fœneratum.] Ab utili. Fœneratum iſtuc beneficium tibi.] Id eſt, mihi á te fœneratum. Verum hercle hoc eſt.] Bene ipſe dictum ſuum confirmauit. Cantilenam eandem canis.] Ita dicit, ut, Vetus & uulgata cantio. Tu mihi cognatus.] Ab honeſto. Tu parens, tu amicus, tu.] Secunda ἀποσιώπησις. Phaleratis dictis.] Honeſtis atque ornatis: quia dixit, Tu mihi cognatus, tu parens. Et quaſi leno, irridet honeſtatem & deſpicit. Miſeritum eſt.] εἰρωνεία Hei ueris uincor.] Hoc ſibi dicit adoleſcens. Neque, Antipho alia cum occupatus eſſet ſolicitudine.] Hoc dolet Phædria, quòd in eadem re laborauit Antipho, id eſt in amore: quodque amare contigerit.

Neque Antipho alia. Minore aliqua ſolicitudine quàm hæc eſt, quàm nunc gerit. An alia, præter hãc quam de me gerit. Ordo & ſenſus hic eſt, Neq; tum eſſe mihi hoc obiectum malum, cum Antipho alia ſolicitudine eſſet occupatus leui quapiam, non hac de nuptijs, quæ eſt grauiſſima. *Vſus uenit* Vnquam uſus uenit.] Opus aut neceſſe fuit. Auribus teneo lupum.] Græcum prouerbium, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι. Ne parum leno ſies.] ἐλλειψις. deeſt enim, Vereris? Aere empta ſuo.] Bene ſuo, quaſi de tertia perſona. Conduplicauerit.] Coniunctiuum pro indicatiuo, id eſt conduplicabit. Hoc eſt aliter, Fœneratum iſtuc beneficium pulchre tibi dices. Nihil ferentem, flentem.] ὁμοιόπτωτον uſitatũ ueteribus.

Tibi quidem olim eſt dies,] Hic olim, futuri temporis. Nam leno de accipienda ab adoleſcente pecunia diem conſtituerat, & inuẽta meliore conditione anticipauerat tempus cum adoleſcente præſcriptum. Iam ne ea præterijt?] Interrogatiue pronũciandum. Non, uerum ei hæc anteceſſit.] Vrbane leno, hæc anteceſſit, ut alij putant, meretrix uendita: ut alij, dies qua lenoni conſtitutum fuit. An aperte leno perfidus mẽtitur: unde ſequitur. Non pudet uanitatis? Ergo plus eſt Anteceſſit, quàm Præterijt. Nõ pudet uanitatis?] Apparet ſuprà lenonem de perfidia anticipati temporis eſſe confeſſum. Mea lege utar,] Lenonia ſcilicet: in qua ſemper commodum eſt prius, quàm fides

ACTVS III. SCENA III

Trochaici tetrametri catalectici, permixtis paucis Iambis quadratis acatalecticis.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

P. QVID faciam? unde ego nunc tam ſubitò huic argentum inueniam miſer,
Cui minus nihilo eſt? quòd ſi hic potuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. A. itáne hunc patiemur Geta
Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixti, adiuuerit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc eſſe æquum. A. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio· ſed id unde, edoce.
A. Pater adeſt hic. G. ſcio· ſed quid tum? A. ah, dictum ſapienti ſat eſt.
G. Itáne? A. itá. G. ſanè hercle pulchrè ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis ſi nihil nanciſcor mali:
Ni etiam nunc me huius cauſſa quærere in malo iubeas crucem?
A. Verum hic dicit. P. quid? ego uobis Geta alienus ſum? G. haud puto·
Sed parúmne eſt, quod omnibus nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem·
Dum igitur diem licet, dumq; adſum, loquimini mecum Antipho·
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus cedó?
P. Quoquò hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,
Aut perire. G. Di bene uortant quod agas pedetentim tamen.
A. Vide, ſi quid opis potes afferre huic. G. ſi quid· quid? A. quære obſecro.
Nequid plus minuſúe faxit, quod nos pòſt pigeat Geta.
G. Quæro· ſaluos eſt, ut opinor· uerùm enim metuo malum.
A. Noli metuere· unà tecum bona, malaq; tolerabimus.
G. Quantum opus eſt tibi argenti? loquere. P. ſolæ triginta minæ.

G. Triginta? hui, percara eſt Phædria. P. iſtæc uerò uilis eſt.
G. Age age, inuentas reddam. P. ó lepidum caput.
G. Aufer te hinc. P. iam opus eſt. G. iam feres·
Sed opus eſt mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.
A. Præſto eſt· audaciſſimè oneris quid uis impone, & feret·
SOLVS EST homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocyus.
P. Abi· dic, præſtò ut ſit domi.
A. Nunquid eſt quod opera mea uobis opus ſit? G. nihil· uerùm abi domum,
Et illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare· ceſſas? A. nihil eſt, æquè quod faciam lubens.
P. Qua uia iſtuc facies? G. dicam in itinere· modò te hinc amoue.

Quid faciam?] οἰκονομία ad futurum exitum comœdiæ. Minus nihilo.] ἐμφα/κῶ. Adiuuerit.] Secundum u pronunciari debet. Adiuuerit comiter.] Comiter ueteres dixerunt παρὰ τὸ κῶμος. Quid faciam?] Comiter, quãuis uterq; intelligat quid alteruter dicat, diſſimulant tamen. Ni etiam me huius cauſſa quærere in malo iubeas crucem.] Quaſi dicat, In malo aliud malum. Relinquatur preci.] Bene preci. Pedetentim.] Caute. à pedibus, & tentando. Pedetentim tamen. Hoc quidam ſic accipiunt, tanquam Getæ dicat Antipho, ut caute aggrediatur ſenem fallere. Iſtæc uerò uilis eſt.] Amatorie. Solus eſt homo amico amicus. Apollodorus μόνος τι ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους. παροιμία

ACTVS IIII. SCENA I

DEMIPHO. CHREMES.

D. Quid? qua profectus cauſſa hinc es Lemnum Chremes Senarij
Adduxtí ne tecum filiam? C. non. D. quid ità non?
C. Poſtquàm uidet me eius mater eſſe hic diutius,
Simul autem non manebat ætas uirginis
Meam neglegentiam: ipſam cum omni familia
Ad me profectam eſſe aiebant. D. quid illic tam diu
Quæſo igitur commorabare, ubi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
SENECTVS IPSA eſt morbus· ſed ueniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas uexerat
D. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſti ne Chreme?
C. Quod quidem me factum, conſilij incertùm facit·
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario:
Quo pacto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æquè, atque egomet ſum mihi,
Scibam· ille ſi me alienus affinem uolet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas·
Sin ſpreuerit me, plus quàm opus eſt ſcito, ſciet.
Vereorq;, ne uxor aliquâ hoc teſciſcat mea·
Quod ſi fit: uti me excutiam, atq; egrediar domo,

Id reſtat·nam ego meorum ſolus ſum meus.
D. Scio ita eſſe·& iſtæc mihi res ſolicitudini eſt·
Neq; defetiſcar unquam ego experirier,
Donec tibi id quod pollicitus ſum effecero.

Ferre conditionem

QVid? qua profectus cauſſa?] Hæc eſt narratio ſimplex. Senectus ipſa eſt morbus.] Apollodorus τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. Hanc cõditionem ſi cui tulero.] ἀμφιλογία. quia ferre conditionem alicui, dicimus. Te mihi fidelem eſſe æque.] Mire admixtum ante completam ſententiã de extraneo, Te mihi fidelem eſſe. &c. Tacebit dum intercedet familiaritas.] Incertum, quando proditum iri ſe dicat: antè, an poſt nuptias. Vt me excutiam. Legitur &, excutiat. Meorum ſolus ſum meus.] Apollodorus, ἐγὼ γὰρ εἰμὶ μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός. Donec tibi id quod pollicitus ſum, effecero.] Virgilius, Donec me flumine uiuo Abluero.

ACTVS IIII SCENA II

GETA

EGO hominem callidiorem uidi neminem *Senarij*
Quàm Phormionem·uenio ad hominem, ut dicerem
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat.
Gaudebat·me laudabat·quærebat ſenem·
Dis gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quàm Antiphoni·hominem ad forum
Iuſſi opperiri·eò me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum ipſum. quis eſt ulterior? atat Phædriæ
Pater uenit·ſed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde à primo inſtitui·is ſi dat, ſat eſt·
Si ab hoc nihil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

Hoſpes

Venio ad hominem.] Venuſte repetitum, hominem. Hunc adoriar hoſpitem.] Aſtute hoſpitem, de eo qui ſuperuenit: nomen aptum imprudenti rerum, atq; alieno ab earum ſcientia. Salluſtius, Vitam ſicuti peregrinantes tranſegere, &c.

ACTVS IIII. SCENA III

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

A. EXPECTO, quàm mox recipiat huc ſeſe Geta· *Senarij*
Sed patruum cum patre uideo aſtantem·hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G. Adibo hoſce·ò noſter Chremes. C. ſalue Geta.
G. Venire ſaluum†uolupe eſt. C. credo. G. quid agitur? *al. uolup*
C. Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.
G. Ità de Antiphone audiſtine quæ facta? C. omnia.

Túne

G. Túne dixeras huic? facinus indignum Chreme.
Sic circumiri? D.cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoq; id quidem mecum agitans ſedulò,
Inueni opinor,remedium huic rei. D.quid Geta?
Quod remedium? G.ut abij abs te,fit forte obuiam
Mihi Phormio. C.qui Phormio? G.is,qui iſtam. C.ſcio
G. Viſum eſt mihi,ut eius tentarem ſententiam·
Prehendo hominem ſolum,cur non inquam,Phormio
Vides,inter uos ſic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Herus liberalis eſt,& fugitans litium·
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore autores fuere,ut præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G.an legibus
Daturum pœnas dices,ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt·eia ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine·ea eloquentia eſt.
Verùm pone eſſe uictum eum,at tandem tamen
Non capitis eius res agitur,ſed pecuniæ.
Poſtquàm hominem his uerbis ſentio mollirier·
Soli ſumus nunc hic inquam,ehò dic quid uelis dari
Tibi in manum,ut herus his deſiſtat litibus.
Hæc hinc faceſſat,tu moleſtus ne ſies.
A. Satin' illi Di ſunt propitij? G.nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui boniq; dixeris·
Vt eſt ille bonus uir,tria non commutabitis
Verba hodie inter uos. D.quis te iſtæc iuſſit loqui?
G. Imò non potuit melius peruenirier
Eò,quò nos uolumus. A.occidi. C.perge eloqui.
G. A primo homo inſanibat. C.cedo,quid poſtulat?
G. Quid? nimium·quantum libuit. C.dic. G.ſi quis daret
Talentum magnum. C.imò malum hercle·ut nihil pudet?
G. Quod dixi adeò ei·quæſo quid ſi filiam
Suam unicam locaret? parui retulit
Non ſuſcepiſſe·inuenta eſt quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam,ac mittam illius ineptias: *Si legas,ad pauca ut redeat,con-*
Hæc deniq; eius fuit poſtrema oratio· *ſtat uerſus·forte in ad eliditur d*
Ego inquit iam à principio amici filiam,
Ita ut æquum fuerat,uolui uxorem ducere·
Nam mihi ueniebat in mentem eius incommodum,
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari·

Sed mihi opus erat,ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret,quî diſſoluerem
Quæ debeo. & etiam nunc,ſi uolt Demipho
Dare,quantum ab hac accipio quæ ſponſa eſt mihi:
Nullam mihi malim,quàm iſtanc,uxorem dari.
A. Vtrùm ſtultitia facere ego hunc,an malitia,
Dicam:ſcientem,an imprudentem,incertus ſum.
D. Quid ſi animam debet? G.ager oppoſitus eſt pignori
Ob decem minas,inquit. D.age age iam ducat,dabo.
G. Ædiculæ item ſunt ob decem alias. D.hoi hui,
Nimium eſt. C.ne clama·petito haſce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula eſt·tum autem pluſcula
Supellectile opus eſt·opus eſt ſumptu ad nuptias·
His rebus pone ſanè inquit decem minas.
D. Sexcentas perinde potius ſcribito iam mihi dicas·
Nihil do·impuratus me ille ut etiam irrideat?
C. Quæſo ego dabo,quieſce·tu modo filius
Fac ut illam ducat,nos quam uolumus. A.hei mihi
Geta,occidiſti me tuis fallacijs.
C. Mea cauſſa eijcitur·me hoc æquum eſt amittere.
G. Quantum potes me certiorem inquit face·
Si illam dant,hanc ut omittam,ne incertus ſiem·
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
C. Iam accipiet·illis repudium renuntiet,
Hanc ducat. D.quæ quidem illi res uortat male.
C. Opportunè adeò nunc argentum mecum attuli,
Fructum,quem Lemni uxoris reddunt prædia·
Id ſumam·uxori,tibi opus eſſe,dixero.

EXpecto quàm mox recipiat ſe Geta.] Ad terrorem cumulandum perſona Antiphonis interponitur:ut ei adaucto metu amittendæ uxoris, maior uis fiat re-
Volup pentinæ lætitiæ. Volup eſt.] Hoc uolup nomen eſt,ut hoc facul. Sic enim ue-
Facul teres per ἀποκοπὴν loquebantur. Compluria.] Secundum regulam locutus eſt.
nam hoc complure,& hæc compluria. Noua hic cōpluria. Sic ueteres, quod
Compluria noſtri dempta ſyllaba complura dicunt. Sic Cato originum ſecundo, Fana hoc loco com-
Complure pluria. Cicero in Protagora, Confirmandi genera compluria. Credo:quia ueteres,hoc plu-
re,non hoc plus dicebant. Commodum.] Commoda æſtimatio eſt temporis *
Commodum,tantum quod. Lucilius, Quod mihi commodum eſt, aut uda ueſtimenta de-
poſueram. Is qui iſtam.] ἀποσιώπησις tertia. deeſt obtruſit nobis,aut defendit, aut quid ta-
le. Fugitans litium.] Genitiuo caſui uim nominis habet Fugitans iunctũ:accuſatiuo,uim
Fugitans participij. Fugitans litium:Quaſi quod uult in domino facere, id iam in eo eſſe dicit:præ-
litium parans hominem ad contemptum pecuniæ quæ poſcetur ſtatim. Dari tibi in manum.]
Dari in manũ Datur ei in manum,qui ſeparatim accipit,ſine arbitrio,aut interprete:ut præuaricator, aut
Faceſſat iudex corruptus. Hæc hinc faceſſat.] Pro hinc ſe faciat,id eſt abeat:ut huc ſe faciat,huc accedat ſignificat. Hæc hinc faceſſat. Pro cedat. aliàs,faciat. Ergo duas res ſignificat hoc unũ uerbum. An hinc faceſſat,prouerbialiter,quaſi hinc faciat: Plautus, Argentum hinc facite.

Huc

Huc te fac dicitur, pro huc accede. Aliquam partem.] Et ſi nō totum, uel aliquam partem. *Fac te huc*

Verba hodie inter uos.] Sic dicebant iurgium ſignificantes. Proprie uerba cōmutare, eſt quod altercari dicimus. Quid nimium. quantum libuit.] Apud quoſdam diuerſæ perſonæ cum uerbis ſingulis. Parui retulit.] Nihil interfuit, uel parum interfuit: id eſt nihil profuit. Non ſuſcepiſſe. inuenta eſt quæ dotem petat.] In Græca fabula ſenex hoc dicit, Quid intereſt, me nō ſuſcepiſſe filiam, ſi modo dos dabitur alienæ? Sed mihi] παρένθεσις prima. *Verba commutare* *Parui retulit*

Sed mihi opus eſt. Indictio doli eſt. nam ante, quàm petat, petēdi cauſſam ingerit. Quæ afferret qui diſſoluerem.] Quia, ſi opum cauſſa habendarum dotatam quæreret, minor eſſet neceſſitas captandæ opulentioris: æs alienum addidit, cui rei nihil opponi poteſt. Ab hac accipio quæ ſponſa eſt mihi.] Mire accipio: non, accepturus ſum. Et definitum modum ponit, ne de ſumma dotis ſuperſit diſputatio. Vtrum ſtultitia facere.] παρένθεσιν tertiū. hoc idem enim ualet Vtrum quod An. Scientē an imprudentem.] ἀντίθετον ſecundum. nam ſcienti imprudentem reddidit. Quid ſi animam debet?] Græcum prouerbium, ὀφείλει τὴν ψυχὴν [illegible]. Ager oppoſitus eſt pignori ob decem minas.] Aſtute non protinus triginta minas dixit: ſed paulatim colligit: ut partibus congeſtis in ſumma ſenex minus grauetur. nam ſi ſemel diceret, deterreret parciſſimum ſenem. Denique auditis decē minis, ſtatim reſpōdet. dabo. cōceduntur ab alio decem. de reliquis ſupereſt dubitatio: nam difficilis ad dandum. *Vtrum* *Animam debet*

Sumptu ad nuptias.] Opus eſt, ſubauditur. Pone ſanè inquit decem minas.] Bene ſanè: quaſi plus quiddam exigat, ſed hoc contentus ſit. Sexcentas proinde potius ſcribito iam mihi dicas. Perſpicere hinc licet conſuetudinem utriuſque ſermonis. nam Apollodorus μυρίας dixit pro multis. Et ut apud Græcos, μύρια, ita apud nos ſexcēta dicere pro multis, uſitatum eſt. Cicero, Sexcenta poſſum decreta proferre Mea cauſſa eijcitur. me hoc eſt æquū amittere. Ratio cur ipſe uiginti dare debeat minas, dante Demiphone decē. Quantum potes, me certiorem.] Feſtinat Geta: ſcit enim dixiſſe lenonem, Mea lege utar, ut potior ſit qui prior ad dandum eſt. Quæ quidem res illi uertat male.] Non deſinit Poeta oſtendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libēter fert dari aliquid Phormioni, quia ſic commodum ei eſt. Virgilius, Hos illi, quod nec bene uertat, mittimus hœdos. Mecum argentum attuli.] Comicum argentum præſto eſt: & cauſſa additur cur præſto, & unde ſit. ſimul iracūdiæ uxoris, & iurgio præparatur locus. Fructum, quē Lemni, &c.] Et Lemni, & Lemno legitur. Reddūt prædia.] χῆμα [illegible]. Et proprie de fructu, reddūt. Id ſumam.] Non fructum, ſed argentum. Id ſumam. Impendam. unde & ſumptus dictus. Vxori tibi opus eſſe dixero.] Bene eſſe, non fuiſſe: ne iam repetēdum uideretur. Opus eſſe dixero. Adiunctiuum pro pronuntiatiuo. ut in Eunucho, Perculeris iam tu me. *Μύρια* *Sexcenta* *Reddere* *Sumere* *Sumptus*

Plaut. in Aulula Sexcenta ſunt, quæ memorem ſi ſit o[tium] Cic. Sexcentos ha[bet] tabularios. Cæſar in Cō. (...) ſexcentos de[...]

ACTVS IIII. SCENA IIII

ANTIPHO. GETA

Senarij

A. GETA. G. hem. A. quid egiſti? G. emunxi argento ſenes.
A. Satin' id eſt? G. neſcio hercle: tantum iuſſus ſum.
A. Eho uerbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? opera tua
Ad reſtim mihi quidem res rediit planiſſume.
Vt te quidem omnes Dij, Deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant: hem, ſi quid uelis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum uelis.
Quid minus utibile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta eſt ſpes patri
Poſſe illam extrudi. cedò, nunc porrò Phormio
Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum.
Quid fiet? G. non enim ducet. A. noui: cæterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruum potius ibit. G. NIHIL EST ANTIPHO,

Quin male narrando poſſit deprauarier·
Tu id quod boni eſt,excerpis·dicis quod mali eſt.
Audi nunc contrà iam·ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor,ut ais·concedo tibi·
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs:
Vocandi ſacrificandi dabitur paululum·
Intereà amici,quod polliciti ſunt,argentum dabunt.
Id iſtis reddet. A.quamobrem,aut quid dicet? G.rogas?
Quot res? poſt illa,monſtra euenerunt mihi,
Introijt in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis,
Gallina cecinit. interdixit hariolus,
Aruſpex uetuit ante brumam aliquid noui
Negotij incipere.quæ cauſſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fient. A.ut modò fiant. G.fient·me uide.
Pater exit·abi,dic eſſe argentum,Phædriæ.

Emunctus homo EMunxi argento ſenes.] Mire:cum econtrario dicatur emunctus homo,elegans & facetus.ut Horatius de Lucilio,Emūctæ naris inquit. Satin' id eſt?] Hoc eſt, Idne tibi uidetur ſatis eſſe ad miſerias meas? An quaſi εἰρωνικῶς dicit,ut dicere ſolemus,Bene habet nunc.aut, feciſti certe quod debuiſti. Ideo autem ſubambigue locutus eſt,ut nequaquam poſſet aliter interpretari à Geta,qui reſpōdebit, Neſcio hercle,tantum iuſſus ſum. Vlcus tangere.] Prouerbiale: non εἰρωνικῶς dixit. In neruum potius ibit.] Decipiet: à prouerbio tracto à ſagittarijs:cum uis, conatusq; tendentis arcum non in uolatum teli,ſed in ruptionem nerui expetatur. Tu id quod boni eſt excerpis.] Honeſte excerpis dixit.& attēde quemadmodum dicat excerpi bona quibus non utatur. Ante brumā.] Arte irriſit homines Terentius,quibus religio ſit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus. Gallina cecinit.] Obſtetricum eſt:in qua domo gallina ca*Hariolus* nat,ſuperiorem marito eſſe uxorem. Interdixit hariolus.] Hariolus eſt,qui diuina mente uaticinatur.dictus hariolus quaſi fariolus.à fatis & à fando.H enim pro F, & item F pro H in multis locutionibus mutabantur.An ab halando:nā halitu ſolent excludere uelut mor*OE* talem animā,ut diuinā recipiant.unde & uocem eiuſmodi dabant, quæ eſt OE. quòd OE *Haruſpex* ſonus exhalandi uim præſtat. Ante brumam.] Quòd ante brumam dies decreſcere inci*Haruga* piant. Haruſpex uetuit.] Haruſpex ab haruga nominatur.nam haruga dicitur hoſtia, ab *Hara* hara,in qua concluditur, & ſeruatur. hara autem eſt in qua pecora includuntur. Plautus, Ruſticus hircus,hara moſtellaria. Fient me uide.] Reſpice uultus mei fiduciā.ſic Græci, *Me uide* (nam aliter Latini)ſiquidem quia nullum periculum eſt. Me uide. Quia in iure promit*Me habes* tit & interponit ſuam fidem: quod nos dicimus,Me habes. Vide.Reſpice.

ACTVS IIII. SCENA V

Iambici quadrati acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREME

D. QVIETVS eſto inquam·ego curabo, ne quid uerborum duint·
Hoc temerè nunq; amittā ego à me, quin mihi teſteis adhibeā
Cum dem.& quamobrem dem,commemorabo. G. ut cautus eſt,ubi nihil opus eſt?
C. Atq; ità opus facto eſt·at matura,dum libido eadem hæc manet·

Nam

Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reijciat,
G. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. ubi hoc egeris,
Tranſito ad uxorem, ut conueniat hanc prius, quàm hinc abeat·
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat·
Et magis illum eſſe idoneum, qui ipſi ſit familiarior·
Nos noſtro officio nihil†egreſſos eſſe·quantum is uoluerit, *al. digreſſos*
Datum eſſe dotis. D. quid tua (malum) id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat tuum te officium feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoq; uoluntate hoc fieri, ne ſe eiectam prædicet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magis congruet.
D. Rogabo. C. ubi nunc illas ego reperire poſſum, cogito.

QVietus eſto inquam, ego curabo.] Quietus, id eſt ſecurus. ab eo quod præcedit, id quod ſequitur. Vt cautus eſt ubi nihil opus eſt.] Conſulit inquit quêadmodum detur, ubi omnino dare non debuerit: ſiquidem argentum Phædriæ ſub nomine Phormionis. Dum libido eadem hæc manet.] Bene libidinem poſuit pro uoluntate hominis incerti ac leuis. Forſitan nos reijciat.] Mulierem ſcilicet. An uere nos, id eſt negotium & conditionem? Rem ipſam putaſti.] Pro diſputaſti modo. Quid tua, malum, id refert? malum, interiectio. & eſt ordo, Quid tua id refert? Magni Demipho.] Nota reſponſum contra Quid refert, non ad Quid relatum. Et quære quomodo dicatur, Quid mea, quid tua. an deeſt Ad: ut ſit, ad mea, aut ad tua? Reperire illas.] Filiam, & uxorem. *Libido*

alibi dixit. Quiesce Otiosus esto.

ACTVS V. SCENA I
SOPHRONA NVTRIX. CHREMES.

Senarij S. QVID agam? quem amicum inueniam miſera? aut cui conſilia *a poſtremum*
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? *pertinet ad*
Iam.tet.cat. Nam uereor, hera ne ob meũ ſuaſum indignè iniuria afficiatur. *uerſum ſequentem*
Ità patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio uiolenter.
C. Nã quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo? *Troch. cata.*
S. Quod ut facerem, egeſtas me impulit·cum ſcirem infirmas nuptias *Iãb. acat.*
Haſce eſſe, ut id conſulerem, intereà uita ut in tuto foret. *Troch.*
C. Certò ædepol (niſi me animus fallit, aut parum oculi proſpiciunt)
Meæ nutricem gnatæ uideo. S. neq; ille inueſtigatur. C. quid agam?
S. Qui eſt eius pater. C. adeóne, an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognoſco? *Mixtus Trochaico & Iambico*
S. Quòd ſi eum nunc reperire poſſim, nihil eſt quod uerear. C. ea eſt ipſa·
Colloquar. S. quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meũ nomen nominat?
C. Reſpice ad me. S. Di obſecro uos·eſtne hic Stilpho? C. non. S. negas?
C. Concede hinc à foribus paululum iſtorſum ſodes Sophrona·
Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſſis. S. quid? non is obſecrò es, *Iamb. quad.*
Quem ſemper te eſſe dictitaſti? C. ſt. S. quid has metuis fores? *acat.*
C. Concluſam hic habeo uxorem ſæuam·uerum iſtoc de nomine

Eò petpetam olim dixi,ne uos forte imprudentes fotis
Effutiretis·atq; id porrò aliquà uxot mea reſciſceret.
s. Hem iſtoc pol nos te hic inuenite miſeræ nunquam potuimus.
c. Ehó dic mihi,quid tibi rei eſt cum familia hac,unde exis? *Iamb.quad.cat.*
Aut ubi illæ ſunt? s.miſeram me. c.hem quid eſt?uiuúnt ne? s.ui/
uit gnata·
Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt.
c. Malefactum. s.ego autem,quæ eſſem anus,deſerta,egens,ignota,
Vt potui,uirginem nuptum locaui huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus ædium. c.Antiphoni ne? s.hem iſti ipſi.
c. Quid?duáſne is uxores habet? s. hau obſecro , nam ille quidem
hanc ſolam.
c. Quid illa altera,quæ dicitur cognata? s.hæc ergo eſt. c.quid ais?
s. Compoſito factum eſt,quo modo hanc amans habere poſſet
Sine dote. c.Di uoſtram fidem,quàm ſæpe forte temere
Eueniunt,quæ non audeas optare?offendi adueniens,
Qui cum uolebam,atq; ut uolebam,collocatam filiam·
Quod nos ambo opere maximo dabamus,ut fieret,operam,
Sine noſtra cura maxima ſua cura hæc ſola fecit.
s. Nunc quid facto eſt opus,uide·pater adoleſcentis uenit·
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c.nihil pericli eſt.
Sed per deos atq; homines meam eſſe hanc,caue reſciſcat quiſquam.
s. Nemo ex me ſcibit. c.ſequere me·cætera intus audies. *Troch.*

AVdio uiolenter.] Quod Græci dicunt λάβρως. Nam quæ hæc eſt anus.] ἀναστρο/
φὴ, ut,Nam quis te iuuenum confidentiſſime. Sed figura hæc apta commotis
eſt aliqua re noua. A fratre.] Pro à domo fratris.ut,Iam proximus ardet Vca
legon. Egeſtas me impulit.] Venialis ſtatus. Interea uita ut in tuto foret.]
Compenſatiua qualitas. Niſi me animus fallit,aut parũ oculi proſpiciunt.]
Docte.nam uiſa,uel corporis,uel animi ſunt:hoc eſt rationis , uel ſenſus. Meum nomen.]
Iſtorſum Mire ſuum nomen illa agnoſcit:hic diſſimulat. Paululum iſtorſum.] Nunc iſtorſum ad/
uerbium eſt loci:aliàs nomen. Quem ſemper te eſſe dictitaſti.] Eſſe pro nominari, anti/
quorum more dixit. Concluſam hic habeo uxorem ſæuam.] Illaturus ſæuam,bene con/
Effutire cluſam prætulit:ut ſi diceret,feram. Effutiretis.] Eloqueremini, euacuaretis.exinaniretis.
ab eo quod eſt effundere.Translatio eſt à uaſe,futili nomine:quod patulo ore, fundo acuto
inſtabile,nihil prorſus continet.unde futilis dicit̃ eiuſmodi,ut nihil intra ſe contineat,& ſem
Futilis per inanis ſit. Ex ægritudine.] Infirmitate,ac morbo. Ex ægritudine miſerã mors con/
Aegritudo ſecuta eſt.Bene moderatus eſt,ut neque nimis ægre ferat,neq; rurſum ἀπαθὴς ſit. Et hæc eſt
οἰκονομία, ne in eadem urbe duæ uxores plus mali ex ſolicitudine afferant Chremeti , quàm
ex alterius morte triſtitiæ. Neq; in comœdia poſſunt nimis miſerabiles mortes eſſe , ne res
in tragœdiam tranſeat. Deſerta,egens,ignota.] Singula pronuncianda ſunt. argumenta
Compoſito enim hæc ad uenialem ſtatum proferuntur. Compoſito factum eſt.] Sic ueteres: nos,ex
factum eſt compoſito.ut,Compoſito rumpit uocem,& me deſtinat aræ. Quæ non audeas optare.]
Pro,quæ non audeat quis.ut,Facile pro eunucho probes. Offendi adueniens.] Pro cum
aduenissem.ut,Ipſe nemus linquens patrium ſuaq; arua Latinus.Quia latina lingua defi/
cit hac declinatione. Hæc ſola fecit.] Si hic legerimus,Antiphonem intelligimus : ſi Hæc,
Sophronam. Sed per deos.] Adiurationis genus eſt.

ACTVS

ACTVS V. SCENA II

Iambici quadrati catalectici.

DEMIPHO. GETA.

D. NOSTRAPTE culpa id facimus,ut malos expediat eſſe,
Dum nimium dici nos bonos ſtudemus,& benignos·
Ità fugias, NE PRAETER CASAM, quod aiunt·nónne id ſat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum eſt ultrò obiectum ei,
Vt ſit qui uiuat,dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planiſſume. D.his nunc præmium eſt qui recta praua faciunt.
G. Veriſſime. D.ut ſtultiſſimè quidem illi rem geſſerimus.
G. Modò ut hoc conſilio poſſit diſcedi,ut iſtam ducat.
D. Etiámne id dubium eſt? G.haud ſcio hercle,ut homo eſt, an mutet animũ.
D. Hem,mutet autem? G.neſcio·uerùm,ſi forte,dico.
D. Ità faciam,ut frater cenſuit·ut uxorem eius huc adducam,
Cum iſta ut loquatur.Geta abi·prænuntia hanc uenturam.
G. Argentum inuentum eſt Phædriæ·de iurgio ſiletur·
Prouiſum eſt ne in præſentia hæc hinc abeat·quid nunc porrò,
Quid fiet? in eodem luto hæſitas·†uorſuram ſoluis *al.uorſura*
Geta.præſens quod fuerat malum,in diem abijt:plagæ creſcunt.
Niſi proſpicis·nunc hinc domum ibo,ac Phanium edocebo,
Nequid uereatur Phormionem,aut eius orationem.

ITa fugias ne præter caſam.] Prouerbium, Ita fugito, ne præter caſam. Hoc eſt, ne prætereas caſam tuam,quæ ſit tibi tutiſſimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter caſam:ubi cuſtodiri magis, & prehendi fur, & mulctari uerberibus poteſt. Aut uerbum erat furem exagitantis, & interea prohibentis,ne ante caſam tranſeat: ne in prætereundo etiam inde aliquid rapiat. Queritur ſenex ſe dum auari infamiam fugeret,in ſtulti reprehenſionem incidiſſe. Dum aliud aliquid.] Vetuſte. Modo ut hoc conſilio poſſit diſcedi,ut iſtam ducat.] Ne pœniteat dominum pecuniam dediſſe,terrorem ſeruus inijcit. Vorſura ſoluis.] Creditorem mutas. Vorſura ſoluis. Vorſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſoluit. Dicitur etiam uorſuram facere,cum minore fœnore acceptam quis pecuniam,maiore occupat. Præſens quod fuerat malum in diem abijt,plagæ creſcunt.] ἀττικισμός.

Vorſura ſoluere
Vorſuram facere

ACTVS V. SCENA III

Iambici quadrati catalectici & acatalectici.

DEMIPHO. NAVSISTRATA MVLIER. CHREMES.

D. AGEDVM ut ſoles Nauſiſtrata,fac ut illa placetur nobis·
Vt ſua uoluntate,id quod eſt faciundum,faciat. N.faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues,ac dudum re opitulata es·
N. Factũ uolo·ac pol queo minus uiri culpa,q̃ me dignũ eſt.
D. Quid autem? N.quia pol mei patris bene parta indiligenter

Tutatur nam ex his his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat hem, uir uiro quid præſtat? D. bina quæſo?
N. Ac rebus uilioribus multò, tamen duo talenta. D. hui.
N. Quid hæc uidentur? D. ſcilicet. N. uirum me natam uellem
Ego oſtenderem. D. certò ſcio. N. quo pacto. D. parce ſodes,
Vt poſſis cum illa ne te adoleſcens mulier defatiget.
Iamb. quad. N. Faciam ut iubes ſed meum uirum abs te exire uideo. C. hem Demipho,
acat. Iam illi datum eſt argentum? D. curaui ilico. C. nollem datum
Hei, uideo uxorem penè pluſquàm ſat erat. D. cur nolles Chreme?
al. quid C. Iam rectè. D. † quin tu? ecquid locutus cum iſta es, quamobrem hanc ducimus?
al. qui C. Tranſegi. D. quid ait tandem? C. adduci non poteſt. D. † quid non poteſt?
C. Quia uterq; utriq; eſt cordi. D. quid iſtuc noſtra? C. magni præter hæc,
Cognatam comperi eſſe nobis. D. quid deliras? C. ſic erit
Non temere dico redi mecum in memoriam. D. ſatin' ſanus es?
N. Hau, obſecro † uide, ne in cognatam pecces. D. non eſt. C. ne nega al. caue
Patris nomen aliud dictum eſt hoc tu errasti. D. non norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquámne hodie concedes mihi,
Neq; intelliges? D. ſi tu nihil narres. C. pergis? N. miror quid hoc ſiet.
D. Equidem hercle neſcio. C. uin' ſcire? at ita me ſeruet Iupiter,
al. homo Vt propior illi, quàm ego ſum, ac tu, † nemo eſt. D. Di uoſtram fidem
nemo Eamus ad ipſam unà omnes nos aut ſcire, aut neſcire hoc uolo. C. ah.
al. parum D. Quid id eſt? C. itáne † paruam mihi fidem eſſe apud te? D. uin' me credere?
Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat quid, illa filia
Amici noſtri, quid futurum eſt? C. rectè. D. hanc igitur mittimus?
C. Quid ni? D. illa maneat? C. ſic. D. ire igitur tibi licet Nauſiſtrata.
N. Sic pol commodius eſſe in omneis arbitror, quàm ut cœperas,
Manere hanc nam perliberalis uiſa eſt, cum uidi, mihi.
D. Quid iſtuc negoti eſt? C. iámne operuit oſtium? D. iam. C. ô Iupiter,
Di nos reſpiciunt gnatam inuêni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.
D. At tu intrò abi. C. heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant uolo.

AGédum ut ſoles Nauſiſtrata.] Diuitis uxoris de marito licentius conquerentis hæc allocutio eſt, cum diſpoſitione futurarum turbarum. Ac dudum re optulata eſt. Suprà enim dixerat Chremes, Id ſumam: uxori tibi opus eſſe dixero. Statim capiebat.] Statim, perpetuo, æqualiter, & quaſi uno ſtatu. Plautus, Ita ſtatim ſtant ſigna. (Statim) Vin' ſatis quæſitum.] Hoc totum pro una perſona quidam legunt. Filia amici noſtri?] Hoc eſt tua. Commodius eſſe in omnes.] Et circa illum qui duxit, & circa illam quæ ducta eſt, & circa te ſocerum. Perliberalis uiſa eſt, cum uidi, mihi.] Ordo eſt, perliberalis uiſa eſt mihi.

ACTVS

ACTVS V. SCENA IIII

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO

LAETVS ſum,utut meæ res ſeſe habent,fratri obtigiſſe quod uolt.
Quàm ſcitum eſt eiuſmodi parare animo cupiditates:
Quas,cum res aduerſæ ſient,paulo mederi poſſis?
Hic ſimul argentum repperit,cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin ſi hoc celetur,in metu:ſin patefit,in probro ſiem.
Neq; me domum nunc reciperem,ni mihi eſſet ſpes oſtenſa
Huiuſce habendæ.ſed ubinam Getam inuenire poſſum.
Vt rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

LAetus ſum.] Antiphonis perſona eſt. Parare animo.] Venuſte additum eſt,animo.Ennius in ſexto,Sed quid ego hic animo lamentor? Cum res aduerſæ ſint.] Cum deſideratæ fuerint.id eſt,cum harum penuria fuerit. In probro ſiem.] Apud patrem ſcilicet. Si hoc celetur,in metu.] ἀνακόλουθον quartum.Nam cum præpoſuiſſet,Si hoc celetur:intulit,Sin patefit.

ACTVS V SCENA V

Iambici quadrati acatalectici.

PHORMIO. ANTIPHO.

P. ARGENTVM accepi·tradidi lenoni·abduxi mulierem·
Curaui propria ea Phædria ut potiretur· nā emiſſa eſt manu,
Nunc una res reſtat mihi,quæ etiam conficiunda,otium
A ſenibus ad potādum ut habeā ·nam aliquot hos ſumā dies,
A. Sed Phormio eſt·quid ais? P.quid? A.quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe uelle ſumere?
P. Viciſſim parteis tuas acturus eſt. A.quas? P.ut fugitet patrem·
Te ſuam rogauit rurſum ut ageres:cauſſam ut pro ſe diceres·
Nam potaturus eſt apud me·ego me ire ſenibus Sunium
Dicam·ad mercatum,ancillulam emptum,quam dudum dixit Geta·
Ne,cum hic non uideant me,conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. A.uide quis egrediatur. P.Geta eſt.

ARgentum accepi.] Iactantia hic inducitur Phormionis:& quaſi omnis * proueniſſe lætetur. Propria ea Phædria.] Virgilius,Connubio iungam ſtabili,propriamq; dicabo. Viciſſim partes tuas acturus eſt.] Secundum illud quod dictum eſt,Tradunt operas mutuas. Te ſuam rogauit rurſum ut ageres.] Partem iterum ſubaudiamus.& eſt σύνθημα à ſuperiore.

ACTVS

ACTVS V. SCENA VI

Trochaici octonarij catalectici.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO

G. O FORTVNA, ô fors fortuna quantis commoditatibus,
Quàm ſubito hero meo Antiphoni ope ueſtra hunc onera-
ſtis diem?
A. Quidnã hic ſibi uolt? G. noſq; amicos eius exoneraſtis metu,
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio·
Atq; hominem propero inuenire: ut hæc quæ contigerint, ſciat?
A. Num tu intelligis quid hic narret? P. num tu? A. nihil. P. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam· ibi nunc ſunt. A. heus Geta. G. hem tibi·
Num mirum, aut nouum eſt reuocari, curſum cum inſtitueris? A. Geta.
G. Pergit hercle· tu nunquam tuo odio uinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. A. id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis, uerbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitatur malum·
Sed is ne eſt, quem quæro, an non? ipſus eſt. P. congredere actutum.
A. quid eſt?
G. Omnium, quantum eſt, qui uiuant, hominum homo honoratiſſime·
Nam ſine controuerſia à Dis ſolus diligere Antipho.
A. Ità uelim· ſed qui iſtuc credam ita eſſe, mihi dici uelim.
G. Satin' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? A. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer· & quod fers, cedò. G. oh,
Tu quoq; hic aderas Phormio? P. aderam· ſed ceſſas? G. accipe, hem
Vt modò argentum tibi dedimus apud forum, rectâ domum
Sumus profecti· intereà mittit herus me ad uxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui· nam nihil ad hanc rem eſt Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida·
Ponè apprehendit pallio· reſupinat, reſpicio· rogo
Quamobrem retineat me· ait eſſe uetitum intrò ad heram accedere.
Sophrona modo fratrem huc inquit ſenis introduxit Chremem,
Eumq; nunc eſſe intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores
Suſpenſo gradu placidè ire perrexi· acceſſi· aſtiti·
Animam compreſſi· aurem admoui· ità animum cœpi attendere,
Hoc modo ſermonem captans. A. euge Geta. G. hic pulcherrimum
Facinus audiui· itaq; penè hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G. quod nam arbitrare? A. neſcio. G. atqui mirificiſſimum·
Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio uxori tuæ. A. hem
Quid ais? G. cum eius conſueuit olim matre in Lemno clanculum.
P. Somnium· uti ne hæc ignoraret ſuum patrem? G. aliquid credito
Phormio eſſe cauſſæ· ſed me cenſen' potuiſſe omnia

Intellegere

Intellegere extra oſtium,intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?
P. Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulam. G.imò etiam dabo
Quo magis credas·patruus interea inde huc egreditur foras·
Haud multò poſt cum patre idem recipit ſe intrò denuo·
Ait uterq; tibi poteſtatem eius habendæ ſe dare·
Deniq; ego ſum miſſus,te ut requirerem,atq; adducerem. A.hem
Quin ergo?rape me·quid ceſſas? G.fecero. A.ó mi Phormio
Vale. P.uale Antipho·bene,ità me Di ament,factum·gaudeo.

O Fors fortuna.] Fortuna dicta eſt incerta res. fors fortuna euentus fortunæ bonus. *Fortuna* Fors fortuna. Aliud fortuna eſt, aliud fors fortuna. nam fors fortuna,eſt *Fors fortuna* cuius diem feſtū colunt,qui ſine arte aliqua uiuunt. huius ædes trans Tyberim eſt. Hunc onero pallio.] Recte:quia palliata fabula eſt, non togata. Pergit hercle.] Poteſt diſtingui hic, pergit: & coniuncte legi, hercle tu nunquam odio tuo me uinces. Id tibi quidem iam fiet.] Id quod ſibi dici audiuit,minitatur. Et eſt conueniens error feſtinanti. Sine controuerſia.] Sine ambiguitate. Si te delibutum gaudio reddo.] Ad animum tranſtulit,quod eſt corporis. Nam delibutus,unctus dicitur. *Delibutus* Vt modo argentum.] Vide narrationem cœptam unde opus eſt. Mittit herus me ad uxorem tuam.] Conuerſus ad Antiphonem hoc dicit. Pulcherrimum facinus audiui.] Huiuſmodi locos Poetæ actoribus indulgent:quod in his actoris eſt commendatio. Patruus tuus pater eſt inuentus Phanio uxori tuæ.] Vt Salluſtius in primo,Liberis eius auunculus erat.

Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulam.] Plautus in milite glorioſo,Nam hoc cognomentum Poetæ eſſe audiui barbaro.

ACTVS V. SCENA VII

PHORMIO

TANTAM fortunam de improuiſo eſſe his datam? *Senarij*
Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam ſuorum æqualium ſupplex ſiet.
Nam idem hoc argentum ita ut ingratis eſt datum,
His datum erit·hoc qui cogam,re ipſa repperi.
Nunc geſtus mihi,uoltusq; eſt capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum·
Inde hiſce oſtendam me,ubi erunt egreſſi foras·
Quò me aſſimularam ire ad mercatum,non eo.

Curam adimere argentariam.] Varie,pro adimendi occaſio eſt.

ACTVS V. SCENA VIII

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES

D. DIS magnas meritò gratias habeo,atq; ago· *Senarij*
Quando euenére hæc nobis frater proſperé.
Quantùm poteſt,nunc conueniundus Phormio eſt,
Prius quàm dilapidet noſtras triginta minas,
Vt auferamus. P.Demiphonem ſi domi eſt
Viſam,ut quod. D.at nos ad te ibamus Phormio.

De eadem

P. De eadem hac fortaſſe cauſſa? D. ità hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum an uerebamini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus heus, quanta hæc mea paupertas eſt: tamen
Adhuc curaui unum hoc quidem, ut mihi eſſet fides.
C. Eſt'ne ea ita, ut dixi, liberalis? D. oppidó.
P. Itaq; ad uos uenio nuntiatum Demipho,
Paratum me eſſe. ubi uoltis, uxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res, ità uti par fuit,
Poſtquàm tantopere id uos uelle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi inquit, ſi id feceris.
Olim cum honeſtè potuit, tum non eſt data.
Nunc uiduam extrudi turpe eſt. fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coràm me incuſaueras.
P. Satin' ſuperbè illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempſerim?
C. Tum autem Antiphonem uideo ab ſeſe amittere
Inuitum eam inque. D. tum autem uideo filium
Inuitum ſanè mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atq; illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.
P. Quod? næ ego perſcripſi porrò illis, quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. ſi uis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut uelis
Manere illam apud te: dos hic maneat Demipho.
Nam non eſt æquum me propter uos decipi.
Cum ego ueſtri honoris cauſſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeó? P. irritor. D. túne hanc duceres,
Si tibi data eſſet? P. fac periculum. D. ut filius
Cum illa habitet apud te: hoc ueſtrum conſilium fuit.
P. Quæſo quid narras? D. quin tu mihi argentum cedó.
P. Imò uerò, tu uxorem cedò. D. in ius ambula.
P. In ius? enimuerò ſi porrò eſſe odioſi pergitis.
D. Quid facies? P. egóne? uos me indotatis modò
Patrocinari fortaſſe arbitramini.
Etiam dotatis ſoleo. C. quid id noſtra? P. nihil.

Hic

Hic quandam notam,cuius uir uxorem. C.hem. D.quid eſt?
P. Lemni habuit aliam. C.nullus ſum. P.ex qua filiam
Suſcepit·& eam clàm educat. C.ſepultus ſum.
P. Hæc adeò ego illi iam denarrabo. C.obſecro,
Ne facias. P.oh túne is eras? D.ut ludos facit.
C. Miſſum te facimus. P.fabulæ. C.quid uis tibi?
Argentum quod habes?condonamus te. P.audio·
Quid uos(malùm)ergo me ſic ludificamini,
Inepti ueſtra puerili ſententia?
Nolo,uolo:uolo nolo rurſum·cedò,cape.
Quod dictum,indictum eſt:quod modo erat ratum,irritum eſt.
C. Quo pacto,aut unde hæc hic reſciuit? D.neſcio,
Niſi me dixiſſe nemini id certò ſcio.
C. Monſtri,ità me Di ament,ſimile. P.inieci ſcrupulum. D.hem,
Hicine ut à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam aperte irridens?emori hercle ſatius eſt·
Animo uirili præſentiq; ut ſis,para·
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neq; iam id celare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex aliјs auditura ſit Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt·
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. P.atat,niſi mihi proſpicio,hæreo·
Hi gladiatorio animo ad me adfectant uiam.
C. At uereor,ut placari poſſit. D.bono animo es·
Ego redigam uos in gratiam,hoc fretus,Chreme,
Cum de medio exceſſit unde hæc ſuſcepta eſt tibi.
P. Itá ne agitis mecum?ſatis aſtutè aggredimini.
Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti Demipho.
An tu,ubi peregre tibi quod libitum fuerit feceris,
Neq; huius ſis ueritus fœminæ primariæ,
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias:
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego dictis illam ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtingas,lacrumis ſi extillaueris.
D. Malum, quod iſti Dij,deæq; omnes duint·
Tantáne affectum hominem quenquam eſſe audacia?
Nónne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? C.in id redactus ſum loci,
Vt quid agam cum illo,neſciam prorſus. D.ego ſcio·
In ius eamus. P.in ius?huc,ſi quid lubet.

D. Aſſequere ac retine,dum huc ſeruos euoco.
C. Etenim nequeo ſolus.accurre huc. P.una iniuria eſt
Tecum. D.lege agito ergo. P.altera eſt tecum Chreme,
D. Rape hunc. P.itáne agitis? enimuerò uoce eſt opus·
Nauſiſtrata exi. C.os opprime. D.impurum uide.
Quantum ualet. P.Nauſiſtrata inquam. C.non taces?
P. Taceam? C.niſi ſequitur,pugnos in uentrem ingere.
P. Vel oculum † exculpe,eſt ubi uos ulciſcar,locus. *al.exclude*

Dilapidare

PRius quàm dilapidet.] Diſperdat. Viſam,ut quod.] ἀποσιώπησις ſecunda. Ne non id facerem,quod recepiſſem ſemel.] Et deeſt,Ad me:ut in Heautont. Ad me recipio:faciet. Adhuc curaui.] τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit Adhuc:cum potuiſſet ſine hoc integer ſenſus eſſe. Quæ tute dudũ coram me incuſaueras.] Noua locutio,coram me incuſaueras:non,quæ hic incuſaueras. Coram me incuſaueras. Belle:ut ſi quid neget,contra ſeipſum ſentire uideatur. Satin ſuperbe illuditis me?] Et datiuum,& accuſatiuum caſum regit illudo. Rurſum iube reſcribi Phormio.] Reſcribi,reddi,ſeu per menſæ ſcripturam dari. Iube reſcribi. Quoniam ad numerationem pecuniæ,antecedit ſcriptura:reſcribere dicebant pro renumerare.Et ſic infert,Næ ego perſcripſi porro illis quibus debui.Hæc eſt ergo figura,in qua ſecũda de primis ſignificantiam ſumunt. Iube reſcribi.Per ſcripturam,id eſt de menſæ ſcriptura dari.unde hodie additur chirographus,Domo ex arca ſua:uel ex mẽſæ ſcriptura. Næ ego perſcripſi.] Multis per ſcripturam reddidi,multis dedi.ut apud Virgilium, Deditur hic ſubito Troiana per agmina rumor. Quin tu mihi argentum cedo.] Hoc ab utroq; cum clamore dici accipiendum eſt. In ius ambula.] Ad iudicem eamus ſcilicet.nam ius,pro loco eſt. Cicero. Quin te in iure conſpicio. Enimuero ſi porrò odioſi eſſe pergitis.] Vultu iuuandum eſt,& pronunciatione hoc quod tam minaciter ſuſpenditur. Enimuerò.Enimuerò,principium eſt aliquid per iracũdiam dicturi:ut,Hic tum alius ex alia parte. Enimuerò hoc feret,&c.

Illudo · *Reſcribere* · *Ius*

Dicis. id eſt molesti. vt ante.

Condonamus te.] Cõdono ablatiuo iunxit,ut in eunucho,Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur. Indotatis.Hoc eſt,ut Phanio. Etiam dotatis ſoleo.] Vt Nauſiſtratæ. Nullus ſum.] Perij,mortuus ſum. Sepultus ſum.] κυρίως. nam plus eſt, quàm nullus ſum. Quid uis tibi?argentum quod habes?condonamus te.] Vis iterum ſubaudiendum eſt:ut ſit,uis argentum quod habes?& eſt ἀσυνδέτως inferendum,Condonamus te. Sic eſt illud apud Virgilium,Vultis & his mecum pariter cõſidere regnis?Vrbem quam ſtatuo,ueſtra eſt. Malum,ergo ſic me,&c.] Malum,aduerbium eſt interpoſitæ indignationis. Nolo,uolo:uolo nolo rurſum.] Primo,ſingula ſeparatim:deinde ſimul utraque pronuntianda ſunt. Animo uirili.] A neceſſario adhortatur. Noſtro modo ulciſci.] Ingenio ſcilicet.

Condono · *Sepultus ſum* · *Malum*

Hi gladiatorio animo.] Parato ad periculum:hoc eſt,ita perdito,ac temerario,ut non ſibi caueant,dummodo uulnerent.ut Salluſtius,Auidius alter alterum ſauciare quàm ſemet tegere. Ad me affectant uiam.] Affectant uiam,plenum:quod nos ἐλλειπτικῶς. Vt placari poſſit.] Vt,pro ne non. Cum de medio exceſſit.] Pro quia. De medio exceſſit,& ad dictum,& ad rationem dicti,comicum eſt. Aſtute aggredimini.] εἰρωνεία. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum eſt.Bene ergo ſeruauit trãslationem á gladiatoribus cœptam.

Modo noſtro · *Gladiatorius animus*

Ain' tu?ubi peregre.] Modo ad Chremetem cum inuectione conuerſus eſt. Lautũ peccatum tuum.] Vt laues,ut maculam. Lachrymis ſi extillaueris.] Stillare eſt guttas emittere ex corpore.Extillare:ipſum corpus guttatim finiri. Ergo quaſi totum in lachrymas conuerti,& ex toto ſtillare corpore. Publicitus.Id eſt, publica cura atq; conſilio. In ſolas terras?] Virg.Paſtorum & ſolis exegit montibus æuum.Et Salluſtius in primo.Solis uijs.

Lautum peccatum · *Stillare* · *Extillare* · *Publicitus*

In ius eamus.] Ad prætoris ſellam.modo enim,locum ſignificat. In ius?huc ſi quid lubet.] Apparet paraſitum niti ad domũ Chremetis:ſenes uerò ad forum conari attrahere.

Etenim ſolus.] Etenim pro At poſuit:ut turbatum oſtenderet. Sic alibi, Etenim nõ ſinã.

Vna iniuria eſt.] Id eſt actio iniuriarum ex lege. Altera.] Quam feciſti dotatæ uxori.

Lege agito ergo.] Lege agito dicebatur ei,cuius intentio contemptibilis aduerſario uidebatur.Plautus in Aulularia,Lege agito,ei cœnam coque. Pugnos in uentrem ingere.] Verbane in uentrem,quaſi paraſito.An uentrẽ,totũ paraſitũ dicit?ut Lucilius in ſecundo,Viuite lurcones,comedones,uiuite uentres.An ſimpliciter,quia qui reſiſtit, ne ſequatur trahẽtem collo obtorto,repandũ ſe facit:& uentrẽ proijcit.cũ autẽ in uẽtre feritur:curuatur, & ſequitur.

Etenim · *Lege agito* · *Venter*

ACTVS

ACTVS V. SCENA IX

Senarij trochaici, octonarij catalectici.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

N. QVIS nominat me? C.hem. N.quid iſtuc turbæ eſt obſecro
Mi uir? P.hem, quid nunc obticuiſti? N.quis hic homo eſt?
Non mihi reſpondes? P.hicine ut tibi reſpondeat,
Qui hercle ubi ſit, neſcit? C.caue iſti quidquam credas.
P. Abi tange ſi non totus friget, me enica. *Abi corripit*
C. Nihil eſt. N.quid ergo eſt? quid iſtic narrat? P.iam ſcies
Auſculta. C.Pergin' credere? N.quid ego obſecro.
Huic credam, qui nihil dixit? P.delirat miſer
Timore. N.non pol temere eſt, quòd tu tam times.
C. Egóne timeo? P.rectè ſané quandò nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod ego dico: tu narra. D.ſcelus
Tibi narret? P.ehò tu, factum eſt abs te ſedulò
Pro fratre. N.mi uir non mihi narras? C.at. N.quid at?
C. Non opus eſt dicto. P.tibi quidem at ſcito huic opus eſt.
In Lemno. C.hem quid ais? D.non taces? P.clam te. C.hei mihi.
P. Vxorem duxit. N.mi homo, Di melius duint
P. Sic factum eſt. N.perij miſera. P.& inde filiam
Suſcepit iam unam, dum tu dormis. C.quid agimus?
N. Prò Di immortales, facinus indignum, & malum.
P. Hoc actum eſt. N.an quidquam hodie eſt factum indignius?
Qui mihi, ubi ad uxores uentum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho te appello nam me cum hoc ipſo diſtædet loqui *Troch. octon.*
Hæcine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ *catalect.*
Lemni? hæcine erat, quæ noſtros fructus minuebat uilitas?
D. Ego Nauſiſtrata eſſe in hac re culpam meritam non nego:
Sed eam, quæ ſit ignoſcenda. P.VERBA FIVNT MORTVO.
D. Nam neq; neglegentia tua, neq; id odio fecit tuo.
Vinolentus, ferè ab hinc annos quindecim, mulierculam
Eam compreſſit, unde hæc nata eſt neq; pòſt illam unquam attigit.
Ea mortem obijt è medió abijt qui fit in hac re ſcrupulus?
Quamobrem te oro, ut alia tua facta ſunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hac re iam defungier
Sed quid ſperem? ætate porrò minus peccaturum putem?
Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi uerecundos facit
An mea forma, atq; ætas nunc magis expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi nunc affers, quamobrē expectem, aut ſperem porrò nunc fore?

à tempore criminis, à diminutione contemptuq́; pellicis, ab euentu, ab animo facientis: quòd mortua eſt. Poſtremo & à precibus ἐπίλογον fecit admonens illam oratorie manſuetudinis ſuæ. Vinolentus. Ab imprudentia defenſio. Ab hinc annos quindecim.] A tempore defenſio. Eam compreſſit] Benè dixit compreſſit: quod interdū eſt nō amoris, ſed iniuriæ. Neq́; pòſt illam unquam attigit.] Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως eſt, id eſt ab eo quod futurū ſit. facilius enim ignoſcitur non ultra peccaturis. Defungier.] Defungi, deſinere. Aetate porrò minus peccaturum putem?] Quia dixit, Abhinc annos quindecim. Senectus ſi uerecundos facit.] Modeſte & grauiter. Quid mihi nunc affers?] Callidius uſa eſt adultimum σχήματι conuerſo ad ipſum defenſorem mariti, de qua ui contradictionis exultat paraſitus, tanquam confecto mortuoq́; aduerſario ſuo. Exequias Crhemeti.] Bono ordine. primo, delirat miſer timore: pòſt, uerba fiunt mortuo: ad ultimum, exequias Chremeti. delirat, moritur, effertur. Age nunc age. Phormionem qui uolet laceſſito.] Virg. Degeneremq́; Neoptolemum narrare memento. Faxo tali eum mactatum.] Pro eo quod eſt eum * ſic frequenter ueteres. Ennius, Omnes corde patrem præbent, animoq́; benigno Circumfuſum. Ignoſce. orat. confitetur. purgat.] Verba uenialis ſtatus ſunt, ignoſce, confitetur. Tu tuum nomen dic.] Bene Tu pronomine utitur: quia non habet nomen. Nam potentiorum blandimentum circa inferiores hoc fuit, ut nomina eorū quærerent: & cum audiſſent, ipſis nominibus eos compellarent ſtatim. Tale eſt in Adelphis, Qui uocare? Geta, hominem maximi precij, &c. Veſtræ familiæ amicus.] Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit. Et tuo ſummus Phædriæ.] Amicus, iterum ſubaudiendum. Me ad cœnam uoca.] Facete ex perſona paraſitica, beneficij optio facta eſt, quod promiſerat mulier. Sed ubi eſt Phædria iudex noſter?] Bene iudex: ad illum enim mulieris delata ſententia eſt: ut cum ita agitur, tuta ſint marito omnia. Et per εἰρωνείαν ridicule dicitur ab ea quæ irata erat. Iudex noſter. Nihil facetius, quàm iudicem capi aduerſus crimen uoluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrem Antiphonem, cui nubet furtiua filia. Iudex noſter. Terribilis ſcilicet cenſor paternarum delitiarum. Vides igitur hic omnino ſublatam uxoris iracundiam.

COMMENTARIORVM AELII DONATI, CORNVTI, ET ASPERI IN P. TERENTII COMOEDIAS OMNES, PRAETER HEAVTONTIMORVMENON FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX OMNIVM QVAE IN HISCE TERENTII COMMENTARIIS OBSERVATIONE DIGNA NOTANTVR

AMe 257
Ab illo eſt 36
ab re 157. 289
ab ſtudio ſtuduit 334
abducere 83.229.245
abduci 99.18.323
abi 254
abite 250
abigo 230
abactores ibidem
abligurio 90
abradere & corradere 158
abradi 359
abſoluere 220
abſq; fores 315
abſtemius 18
abſtrabo 259
abeſt 62
abſente nobis 118
abſurdum 229
abundare 346
abuti 2.366
Accerſo 114
accerſi 322
accidit & obtigit 354
accidere 31
accidere ad genua 298
accingor 148.359
accipio 83.149
acta res 366
actum agere 215
actum eſt 56
acyrologia 150
Ad 289
ad Dianæ 242
ad exemplum 282
ad me 245
ad ſe redire 46.158
ad te 327
adagia adagiones 103
adduci 312
aditus, adire 42
adeſſe 3.342
adeſſe cauſæ 363
adhuc 38
adiungere 265
adiuro 289
adiuto 201
adiuta eis onera 296
adiutor 192.268
adinuare 265
adlegare 64
admittere 126.194.230
admodum 44.304.358
adoriri 49.230
adornare 114
adſolet 38
adſtringere fidem 82
aduentus 91.329
aduenti genitiuus 345
aduerto 289
aduerte animum 2
aduerſum, aduerſus 8.21
aduerſum ire 203
aduerſatores 203
Aedepol 168
æger 15.90.158
ægre eſt 346
ægritudo 378
ægrotus 15.158
æquum bonum 204
æqualis 34
æquanimitas 334
æquè quicquã nunc quidem 54
æquitas & ius 240
ærumna aduerſa 354
æſtimo & exiſtimo 166
ætas 124
ætatem aduerbium 322
Affectare 166
affectus participiũ 294
affectus nomen ibidem
affinis 266
affinis & cognatus 193
Age 44 81.215
agere 225.280.319
ager 230
agi fabula quando dicatur. 154
agere ſe 52
agere ruri 230
agitare 183.280
Ain 64.196
aio 28
ait 91.365
aiunt 26.366
Alacris, alacritas 96
alià 279
aliàs ibidem
alias res agere 98
alius 15
alij, & reliqui 129
alienus 282
aliorſum 81
aliquis 245
aliter 2
alligat ſe furti 131
alligari ad aliquid 259
alter 10
altercor, non alterco 49
alumnus 335
Ambitio 29
amâbo interiectio 119
amare & deſyderare 85
amans & amator 10
amoris quinq; lineæ 99
amator 53.83
amicus ibidem
amutto & dimitto 173
amittere 366
amoliri 52
amouere 240
ἀναδρομὴ figura 261
ἀνακόλουθον 60
Angiportus & angiportum 135.242
animus gladiatorius 386
animũ inducere 280.290
animo male eſt 248
animus omiſſus 194
animo præſenti 126
animum recipere 225
animæ mi 169
animam debet 375
annuntio 240
anteceſſit 370
antehac 15
anteuertere 124
anuis 166
ἄνω κάτω 293
Apageſis 126
aperite aliquis 245
aperire ſe 48
ἀποσιώπησις & eius ſpecies 57
apud Antiphonem 135
apud ſe eſſe 32
apud ſe non eſſe 67
apparare 51.158
appellare 2.34
applicare 67
apprime 288
Arbiter 153.173
arbitrari 82
argumentum 2
arrabon 177
arridere 90.268
arrigere aures 67
ars 7
Aſinus 265
aſper 172
aſperitas 15
aſpernari 364
aſſentari 220
aſſerere manu & aſſertores 213
aſſis 335
aſtu 138
aſtutia 53
aſymbolus 360
At 49
at uero 232
atat 12
atq; 17
atqui 282
attellana fabula 201

ἄτεχνις

ἄτονος 243
attendo 289
attentior 259
attica eloquentia 150
atticí ibidem
attingere & tãgere 212
Au 56
audacia 166
audio pro ſentio uel intelligo 279
auello 110
aufer 266
aufero 7
auſim 136
autor 266
autoritatem defugere 100
autumare 153
αὐτὸς 300
αὔτως 14
ἀξίωμα 8

BAbylo 264
Βάσις 82
baſium 106
Bellaria 242
belliſſimum ibidem
bene 12
bene audire 334
bene facis 85
bene plauſtrum perculit 99
beneuolus 323
benigne 324
benignitas 84
Biduum 85
Bolus 180
bonus 234
bona uenia 365
bona uerba quæſo 16
bonæ felicitates 97
bonitas 334
boues egregij 276
boues mutili ibidem

CAdauerosa facies 301
κακόζηλον 125
cadere ſpe 33
cæca teſtimonia 67
cæſius 301
calamitas 78.272

calces 340
calleo 175
callidus 231
canis 130
canes proprie irritari 44.220
capere 344
capere arbitrum 309
capere generum ibidem
captus eſt 10
captus ſeruorum 235
caprificus 242
caput 35.218
caput feſtiuum, caput ridiculum 218
caput demulcere 186
caro 187.301
carnifices 301
carnifex 15.187
carum 360
carpo 242
Cato unde dictus 62
catus ibidem
cautio eſt 31
cauſſa 317
cauſſa liberalis 213
cauſſa pro occaſione 143
cauſſam orare 356
Cedo 30.54
celo 283
cella 240
cellarium ibidem
cenſere 87
cenſores ibidem
certare 334
certamẽ & certatio 215
certe 2
certum eſſe, & credere 131
ceruix 167
ceſſare 102.171
cetarij 91
Cibus & uictus 10
circuitio 16
circunſpicio 249
circumuallare 224
cithariſtria 342
Clam me habet 318
claudit, pro claudum eſt 97

clemens 203.261
clemens ſeruitus 7
clementia, & facilitas 179
clientela 147
Coactores 158
cocus, coquus 231
cœlebs 203
cœna dubia 340
cœp 273
cogitare 203
cogitatio orationis eſt 203
cognoſcere 138.282
cognoſci fabulam 273
cognatus & affinis 195
cogo 288
cogere & coactores 158
coire 110.360
colaphus 215
collacrimare 11
colloquium 106
collocare 114
colere 226.265
color uerus 96
Columellæ ſerui 356
columen ibidem
columna ibidem
comœdia 67.201
comici decorum 202
comiter 371
commeare 283
commendare 136
commentor 248
commentum 180
commercor 12.305
commereri, & mereri, & promereri 213
cõmeruiſſe culpam 350
cõminiſci 180.248.294
commitigari 145
committo 18.136.211
commodum 41.98
commode 280
commotus 348
commune 354
commutare uerba 32
comparare 48.77.215
comparatiuus minus poſitiuo ſignificans 275

compertum & exploratum 158
complexio δίπλωσος 226
cõplure compluria 374
cõpoſito factum eſt 378
compos animi 224
comprehendo 142
comprimere 389
con 308
conari 22
concertatio 215
conciliatio 121
conciliatum ibidem
conclamatum eſt 98
conclaue 114.192
concludo 319
concludor 30
cõdictio & cõditio 167
conditio 10.167
condono 57.386
conficio 138.250
conficere pecuniam 335
confectus 25.186
confido 158
confidens 63.343
confidentia 64
confieri 13.266
congerro 194
congredi 360
conflictatio 10
confutatio 368
conijcere 45.157
coniectura, coniectores 157
coniuratio 285
conſcidit capillo 118
conſcius 345
conſiſtere 211
conſpicari 109.148
conſobrini 304
conſtituere 284
conſtituta narratio 343
conſueſco 310
conſueui hanc rem 248
conſuetudo 344
cõſultor & cõſilia 209
contaminare 2
cõtemnere 307
contemplari 179

contentus 364
continere 82
continere ſe 364
contigit 51
contra 103.204
contrahere frontem 259
contumax 306
contumelia 128
conuaſare 349
conuenio 89
conueniunt hæc mihi tecum 204
conuentio 106
conuertere ſe 221
conuincere 196
copiæ 126
coquere 231
cordi 26
coràm 39.150
corrado 158.335
corripui me 297
κόσμος 39
Credere 67.131.210.335 357
creditores 339
creditus 59
crepidata fabula 201
crepuit foris 218
crimen 325
Cuba dea 336
cuiam 67
culpa 286
cum 11.39
cum iſtoc animo 368
cum ratione inire 360
cum illo ſtare 355
cupedinis forum 91
cupedinarij ibidem
cupedinariorum nomina ibidem
cura 7.96.367
curabitur 31
curare genialia 336
curatio 7.96
curatura 96
curriculo 183
curſatio 293
DAmnum 12
damnum & malum 179
damnatum domum ducere 359
dare 16.95.136.235
dare fabulam 272
dare bibere 39
dare ſeſe 109.259
dare uerba 124
dare fidem 148
dare operam 340
datum 102
datio 106
de 251
de die 268
de nocte 259
deambulatio 287
debere animam 375
decernere 17.20.282
decet nobis 235.265
Decidet ira 306
decrepitus 88.266
decrepiti ſenes 218
δεύτερος 231
δεινὸς 378
dedecorari 286
dedo 9.16.181
deditio 64.106.181
deducere 91
deferre 187
deferuere 210
defeſſus 308
deficere 179.234
defieri 324
defraudare 217
defugere autoritatem 100
defungi 389
defunctus 75.236
deierare 97.324
deintegro 3
delator 187
deliberatiuæ loci 367
delibutus 383
deliro 266
deliratio 388
demenſum 336
demiror 308
demiſſis humeris eſſe. 96
demulcere caput 188
demum 50.266.281
deniq; 13.281
depaciſci 346
derepente 308
deridere 259
deriuatio 359
deſerere, prodere, & deficere 179.234
deſertores milites 234
deſyderare 85
deſignare 207
deſignatores ibidem
deſignatio ibidem
deſignata ibidem
deſpondeo & ſpondeo 11.253
deſpicere 46
deſpicatus 100
deterius & peius 173
detinere 92
detrimentum & intertrimentum 172
deuictus 283
deuorti 357
deus quiſpiam uoluit. 136
Διαπόρησις 347
dica 343.359
dicaces 74
dico, cas 340
dico, cis 203.365
dico & edico 140
dicere pro intelligere 258
diceres. i. crederes 342
dictus dies 51
dictum ac factum 30
dicta & prouerbia 103
dicecula 124
differre 32.153
differri doloribus 235
digamma 14.44
dij bene uertant 253
dilapidare 386
dilatio 144
dimidiũ & diuiduũ 216
diminutiua ſimulata 242
dimitto 173
dimittere exercitum 131
dinumero 264
dionyſia 156
διπλάσιος complexio 236
dis, ditis 254
ditior 335
diſcedere 52
diſco 274
diſco de illo 91
diſcipulus 37
diſiungi 325
diſpicere 46
diſputare 2
diſſidium 325
diſſimulo 309.366
diſtrahere 349
diſtributum 229
diuerſe 28
diuerticulum 117
diuiduum 216
diuinare 319
diuinus ibidem
dixi 172.314
Doceo 274
dolare 109
dolet 346
dolet mihi 220
dolor 20
dolus 109
δόλος ibidem
dolo dicere 229
dolones 109
domus 253
dono 57
donum, premium, & munus 148
donax 129
dos 305
Δρᾶμα 201
Ducere 15.91.229
duci & abduci 99
ducere rationem 260
dudum 44
dudum & iamdudũ 186
durare 241
dure 10
duriter 10.248
E & i cognatio 335
è re nata 222.258
Earum partim 273
Ecaſtor 39
ecce 355.252
ecce autem alterum 95
ecquid 196

Edico

Edico 310
edico & dico 140
edicere & iubere 114
edictum 114.131
educare & educere 161
educere 204
Edulia dea 336
Efferri 11
efficere 7.26.281
effugere 21
effutire 378
Egeſtas 22
ego 217
egreſſus 300
egregij boues 276
egregium 9
Ehem 295
eho 49.117.289
ehodum 15
Eis corrigentis 148
ἐλλάδα 36
Elegans 102
eloqui 225
eludere 77
Emergere 113
emergi 324
emunctus homo 376
En 363
enecare 49
enimuero 17.386
Eniti 44
ἐνθυμηματικὸς καὶ προφορικὸς λόγος 203
Eó 287.346
Ἐπαγωγὴ 208
ἐπάγγελμα 286
ἐπαναφορὰ 236
ἐπεξήγησις 57
ephebus 132
ephebia 9
epitheta tribus de cauſis nominibus adduntur 97
ἐπιτροχασμός 365
ἐπιτροπὴ 209
Erat 121
è re tua 157
ergo 241.349
eripere 359
ero cronis 343
errare tota uia 90
erratio 242
error ibidem
eru… ere gaudium 112
es & eſto 250
eſſe 340
eſſe opus facto 39
Etiam 11.29.39.309.327
Euadere 12.15.236
euenit 318
euenire 275
euentus 318
euge 28
eunuchi à Perſis instituti 84
euocatio 128
euomere 236
Ex 139
ex animo 57.264
ex uſu 309
exactus 373
exanimatus 18.297
exanimus ibidem
excarnificare 187
Excludere 304
excludi 295
excurſum ſpatium 261
exemplum 49.140
exigo uitam 166
eximius porcus 276
eximia pecora ibidem
exin 77
exiſtimo 166.336
exoriri 286
exoro 85
exorator 153.279
exoſſare 229
expecto 734.225.345
expectatio 86.274
expedire 323
expedire animum 292
expetere 168
expiſcari 365
explanare ibidem
explere animum 323
exploratum & compertum 158
exponere 179.299
exporrigere frontē 259
expoſtulare 49
expoſtulatio 285
exprobratio 8
exprompta memoria 53
expuere 102
extillare 386
extollo 201
extorquere 235
extrema linea 117
extrudere 283
exulo 115
F & h commutatio 376
fabā cudere, batuere 99
fabula 67
fabula, et partes eius 201
fabula quomodo cognoſci dicatur 273
fabula data 272
fabulam ſtare 154
faceſſat 375
facetus 103.175
facies 95
facio 2.7.26.140.230 250
facio cum ablatiuo 46
facere fabulas 2
facere facinus 118
fac te 253.259
fac te huc 375
facere uorſuram 379
facta pecunia 335
factum eſſe 222
facilis 281
facile aduerbium 53
facilitas 147.230.288
facilitas & clementia 179
facul 374
fallere 16
falſus 33.49
falſum 21.82
famelicus 91
familiariter 11
familia & genus 221
fartores 91
fateor 122
fatuus & inſulſus 149
fatui & fauni dij, & fatuae nymphae ibidem
Felicitas aduerſa 97
ferè 364
fermè 36
ferre 7.9.12.34.349
ferre æquo animo 344
ferre conditionem 372
ferri canem foras 98
feſtinare 118
feſtiuum caput 218
feſtiuitas & feſtiuus dies 147
feſtus dies 113
Fiat 108
fictum 82
fides 7.53
fides & clientela 147
fidem habere 83
fideiuſſor ibidem
fidelis 36.275.340
fidus ibidem
fidicina 342
fiducia 46.64
fieri 222
fingere 26.192
Flagellū, flagitare, flamma à ſono ficta ſunt 99
flagitium 99.192.231
flocciſacere 96
Fœdum 140
fœnus & fors 217
fœneratum 215
foris nominatiuus ſingularis 218
foras foris locare 266
forcipes 342
forma 81.342
formoſus 342
formidoloſus 126
fornax 342
fors fortuna 298.383
fors fuat 313
forum 340
forte pro fortuna 253
forte fortuna 83
fortuna 298.383
Fraus 172
frequens 13
fretus uobis 148
fructus 131.359
frugi eſt 131
fruor, & deriuata 131
frui 158.266

frumen 131.266.359
fruges 131
frumentum ibidem
Fuat 313
fucum facere 114
fugitans litium 374
fugitiuus 186
fundere uerba 254
fungor 157
funus 11.341
furciferi 46
furtum 131
futilis 46.378
Γλαυκῶπες 122
γαλῆ ibidem
ganeum 197.229
ganeo 197
gannitus 241
garrire 187
gaudere 67.189
Genialia curare 336
genus & familia 222
gerræ 196
gerro & congerro ibidē
gerundia in dum 81
Gladiatorius animus 386
gnarus & gnaritas 83
Grandis 60.249.364
gradior 364
gratia 34.360
gratiā habere, & referre 126
gratulari 67.189
gratus & memor 217
grauis 323
graues morbi 295
grex 229
H & f commutatio 376
habere 102.204.212
habere gratiam 126
habet 10
haberi 59
habere fidem 83
habetur uxor, habetur mulier 230
habita 59
habilis 96
habitior ibidem
habitudo ibidem
hæreo 135
hariolus 376
haruga ibidem
hara ibidem
haruſpex ibidem
hau 121
Hei & heu 161
heluo 197
hem 15.28.33.34.36.151
hercle uerò 268
here, & heri 335
herilis filius 45
heu 161
heus 48
heus heus 220
Hic 30
hinc illinc 249
hilarus 253
hinc 12
Hoc agere 216
hoc illud 12
hodie 15.215.148
homo perpaucorum hominum 102
honeſtus 12
hortor 276
hoſtis 325
hoſpes 372
hui hem, & ſimilia 131
Hymen 264
hymenæum ibidem
IAm 15.28.211.242
iā dudū. 18.44.124
iamdudum & dudū 156
Ibi, pro tum 281
Id quod res eſt 213
idoneus 39.297
Ignauus 22
Ilicet 36.233
ilico 40.211
ille 25
illiberaliter factum 364
illi pro illic 208.280
illicere 66
illudo 386
illuuies, proluuies 166
Impeditus 46
impendio 114
impero 61.250
imperſonale uerbum 12
impetro 33.100.321
implorare 235
imponere manum rebus 32
importunitas 18.187
impos animi 224
imprudēs 75.83.179.355
impulſor 192.268
impulſio 234
impurus 179.213.229
In commune 42
in diem 144
in loco 269
in ipſo tempore 317
in ipſis nuptijs 67
in malam crucem 364
in me hæc cudetur faba 99
in medio ſtare 315
in mentem uenire 119
in neruum erumpere 359
in neruum ire 376
in os laudare 220
in præſentia 274
in rem 280.328
in tempore 56
in uita 364
ἵνα μὴ 346
incipere 147
incipio & facio 140
incipere & incœptare 177
incipere orationem 23
inclementius pro inclementer 74
incogitans 345
indicare 200.309
indicium 12.144
indicio erit 200
indigne, & indignus 224
indignum 140
indiligens 249
inducere animū 108.290
induci 185
inductio 208
induciæ 77
indulgeo 269
indulgeo me 87
induſtria 57
in dus, da, dum terminata nomina 21
ineptio 265.366
ineptū 21.177.229.327
iners 45.107
ineſcare 216
infectum uelle 8
inficias ire 226
infringere 213
ingenium 36.172
ingenia pro hominibus 10
ingenua 346
ingreſſus mare 300
ingratus 87.172
ingratis ibidem
inhoneſtum 98
inimicus 325
iniquus 200
inire gratiam 113.264
initiari 336
initum 60
iniuria 212
inquam 182
inque, pro dic 188
inſanio 266
inſciens 339
inſciens & imprudens 179
inſcitia 179
inſcitum 322
inſignia 228
inſimulare 363
inſolens 66
inſomnia in plurali & in ſingulari 87
inſtigari 349
inſtat factum 13
inſula 242
inſulſus & fatuus 149
integrum 9.268
integra ab adoleſcente uirgo 282
integrare 51
intendere 54.110
inter 49.182
interbibere 78
interdico 310
interea 9.29.98.282
interea loci 91

intereſt 205
inter ſe amare 258
inter uias 117
intercipere 78
interloqui 182
interminari 39
interrogare 58.158
intertrigo 172
intertrimentum ibidem
interturbo 49
interuenire 230
intrita 359
inuadere 295
inuenire 26.87.147
inuenuſtus 21.329
inuertere 167
inuerſa uerba ibidem
inueſtigare 95
inueteraſcere 273
inuitus 350
inuocatus 148
inuolare in capillum 135
Ipſe 25
Ira 253
ira decidet 366
iracundia 20.253
ire 229
irritari 44.220.354
irruere 130
Iſtorſum 378
Ita aiunt 265
ita ut 312
itaq; 42.218
item 17.204
Iubeo 100.114.234
iube 264
iudicare 309
iunceæ uirgines 96
Iuno Lucina 36
ius 212.235.386
ius & æquitas 204
LAbaſco 216
Labeones 97
labia, labra & labre 97
lacerare 276
lactare 49
lacus 242
letari 68
lanij 91
laniſta ibidem
lapis 286
laterem lauare 349
laudare 9.113
lauatum 179
lautus 103.386
Lectæ oues 276
legitima hæreditas 283
lenis, acer 355
lenitas 15.230
lenonia lex 370
lepidus 68.103
lepos 68
lepus 193
leuis 323
lex 16
lege agito 386
lex lenonia 370
Libella 335
liberi, unde 204
liberi, de uno dictum 158
liberalis 234
liberalis cauſa 213
liberalitas 204
liberaliter 7
liberatio 28
liberius 8
libuit 130
libenter 130
libido 161.288
licitum 34
licia 66
ligare 259
ligurire 90.319
λιγυρόν 90
limen 115
limis ibidem
lingua hæret 142
linea extrema 117
liquet 97
liquido 54
λιτότης figura quid 325
Locus 28.89
λόγος ἐνθυμηματικὸς καὶ προφορικός 205
loco motus 334
loca 212
Lucina 36
Lucus pro luce 259
ludibrio habere 282
ludit piſcis 229
ludere ludum 114
ludus in officio militari 360
lupus in fabula 238
lupum uidiſſe ibidem
M litera 213
Μὰ 280
macellum 91
maceries 264
magis ex uſu 149
magiſter 8.37.340
maior 59
malum 12.125.179.230.241.386
malum & damnum 12.179
male conciliatus 121
malignus pro difficili 282
manare 220
mancipium 92
mancipia & ſerui 212
mancipiorum cædendorum mos ibidem
mane aduerbium 10.157
manipulus 129
manſuetus 22
Mea & mea tu 119
mea ſententia 204
me uide 28.376
me habes 376
mecum 109
mecum gaudeo 280
mecum teſtis 226
mecaſtor 280
medicinæ 242
memini uidere 33
memor & gratus 217
memoria 53
memoriter 137
mercatus 216
mereri 26.187.213.305
mereo & mereor 158
meritum 106
meridies 259
metuere 81.39.342
metus 339
meus 263
Mi 50.51.169
mi homo 388
mihi 365
mihi crede 308
μικτὸς fabula 201
μίμησις 30.63
minus 16.160
minus feciſſe 321
minime gentium 216
miror unde 56
miſargyrides 205
miſer 144.309
miſere 250
miſereri & miſerari 175
mitto 230
mittere munera 336
miſſum face 50
Modeſtus 12
modo 48.96.221.303
modus 11.13
modo meo 138.386
modi comœdiarum agendarum 201
moleſtus 42
mollis frontis homines 131
molliter 254
moneo 276
monumentum 126
monſtrum 119
morari 158
morbi graues 295
morata narratio 89
morata uxor 318
moroſi 304.311
motorius modus agendi comœdias 201
motus loco 334
moueri 40
Mulciber 207.276
multare 207
munus, donum, & præmium 148
muſicus 155
muſſitare 213
muſtela 122
muto factum 8.321
mutatio 317
mutilare 276
mutili boues ibidem
mutire 40

mutuum

mutuum 68
Myconij, calui 301
μυγίαι 375
N litera 359
N nam 201
nanciſci 319
nares unde dictæ 230
narrare 54
narratio conſtituta 345
narratio morata 89
natus abortus 299
nata res 258
nata oratio ibidem
natalis 330
nauiter 77
Næ, pro ualde 3
ne 52
nebulo 91.129
neceſſe, neceſſus, neceſſis, neceſsũ, neceſſitas 143
nedum 172
nego 91
negatiuæ duæ & tres 16
negotium 2
nemo quiſquam 276
nemo homo 218
nemo in fœminino 40
nequeo mirari ſatis 119
nequitia 173.229
neſcio 112
neſcis 57
neutiquam 26.281.299
Nihil 16
nihil eſt 216
nihil prorſus 34
nimirum 109
nimis 250,263
Nobilis 325
nolo 55.229
nolo factum 321
nomina in dus 21
nõ pœnitet me famæ 325
noſco 8
noſcere, cognoſcere 318
noſter 96
noua fabula 275
noua forma oris 96
nouum 252
noxa & noxia 135
Nubes 318
nubere ibidem
nupta mecum ibidem
nugæ 229
nullus ſum 44.318
nullus 29.279
nunc 77.82
nunc nuper 44
nuncubi 84
nunquam 30.222
nunquam quicquam 238
nunquidnam 18
nunquiduis 98
nuntius 172
nuper 44
nupta cum illo 309
nuſquam gentium 240
Nymphæ fatuæ 149
O 22
O ò noſter 258
Ob 42.324
obfirmare uiam 303
obire mortem 17
obitus 329
obijcio 244
obiurgare 13
oblatum 222.298
oblectare 49
obnuntio 240
obolus 29
obſecro & oro 234
obſecundare 188
obſequium 9
obſequium non dictum à Terentio primũ ibid.
obſeruare, obſeruatio 13.200
obteſtari 23
obteſtatio 42.298
obticeo 132.158
obtigit & accidit 354
obtundere 28.115
obtrudere 21.292
Occidere 263
occipere 39.178.225
ocioſus 211
ocioſe ibidem
Odium 281
OE, uox haruſpicũ 376
Offendere 148.166
offerre iniuriam 322
offerre 298
officium 20,204
Oh 262
ohe 192.365
Οἰκονομίαι 18
Olim 293.309
ollum, & ellum 62.218
ὅλος ἀγρός 107
Omen 16
omiſſus animus 194
omiſſior 258
omnes omnia 268
Omphale 145
Opem ferre 17
opera 218.286.364
opera & opus 157
operæpretium 17
opinari 29
opinari & putare 180
opitulari 17
oportet 58
oppidò 287
opportunus 61
opportune 317
optimates 342
optare 57
optatio, optari 148
opus & opera 157
opus eſt facto 39
opus illam rem 55
Orator 153.273
ordo 89.229
oriri 286
oratio 2.21
ornati genitiuus 29.90
oro 25.319
oro & obſecro 234
Os lædere 261
os durum 131
os impudens 133
os alicui lædere 261
oſcitatio, oſcitantes 15
oſculum 106
oſtendere 317
Otioſus 61
oues lectæ 276
οὕτως ἔχει 44
P Ace tua 106
P pacto 8
Pædagogus 340
palàm 39
palma 338
palmarium 138
panis ater 139
pape 96
par ingenium 263
par referre 205
parare 276
parare animo 381
παράλειψις 346
paraſitus 360
parcere, parſi, & peperci 292
parens 305
pariter 81
parœmia quid 43
παρόμοιον quid 21
παρονομασία quid 21
partim 273
partum 336
parui retulit 375
parumper 283
pati 126
πάθος 12
paſſus 166
paſſus capillus 342
paterfamilias 222
patriſſare 242
patro 321
patronus 234
patrueles 304
pauere 293
pauliſper 204
paulum, paululum, pauxillũ, pauxillulũ 335
pax, aduerbium 182
Peccare 12
pecora eximia 276
peius 175
pendere 158
pendere pœnas 183
pendet animi 185
penus in uario genere 96
pepuli 247
per annos 265
per me 325
per tempus 57.314
percellere 99
percontari 78.95.158 279

percun-

percunctari 279
percurro 28
perditus 158
perdoluit 84
perducere 10
peregrina 13.366
perij 318
perfero 2
perfeci 273
perficere 147
pergo 193.242
periculum 339
periculum facere 43
περὶ ἀδυνάτων quid 238
περίστασις 356
permanare & manare 220
pernocto 309
perparce nimium 35
perpaucorum hominum homo 102
perpetuum 69
perquàm, pro nimio 275
perquàm 241
perreptatio 251
perſequi 67.212
perſoluere 8
perſonarum in comœdijs decorum 202
perſpicere 30
perſuadere 229
perſuaſio 234
pertinacia 285
peto 35.186.196
petulantia & procacitas 187
Phalerata dicta 369
phaſma 74
φθέγγεσθαι 40
phormio unde 343
φόρμιον 334
phy. 231
Piget 165.230
piſcatores 91
piſtrilla 242
pitiſſare 172
placet pro diſplicet 318
placidus 261
placitum 34
plaga 336
πλάνοις 235
platea 58
πλεονασμός 360
pleriq; omnes 8
pleriq; omnes & pleraque omnia 81.188
πλοκὴ 75.342
plus ſatis 81
Pœnas debere 136
pœnas pendere 183
pœnitet 144
poetæ unde dicti 2
polliceri 183
pollicitus 46.96
pollicitatio 31.40
popularis 211.335
popularitas 211
porrò 22.44.54
porrò deinde 5.226.293
porrò autem 231
porta 242
portare 28.349
partitores 144
portus 242
poſco 33.186
poſtea 248
poſteriores ferre 261
poſtquàm 20.333
poſtremum aduerb. 5.26
poſtulare 33.49.186.190 216
poſtulatio 283
potica dea 336
potis 34
potior à potis 34
potiſſimum 35.222
Præ me 218
præ, & præut 95
præbere ſe 262
præcipito 241
prædicare 113
præmium 46.148
præparare 158
præſens, abſensq; 148
præſentes dij 360
præſentia & proxima 97
præſtolari 142
præter 54.64
præter cætera 2
præterea autem 216
præterijt 370
præteriti imperfecti uis 122
prætermitto 204
præuidere 15
prauum 230
precari & precator 195
prehendere 156
pretium 46
pretiũ pro periculo 275
primulum 221
primus 240.261
primo lucu 259
prima fabula 201
primum 225
prius 77
prob fidem, uel prò 140
pro 142
procare 161.282
procax 282
procacitas & petulantia 187
proci 282
procline 10
prodeambulare 254
prodere 25.250.319
prodere, deſerere & deficere 179.235
producere 46.83.158
productores 158
profecto 43
proferre 26.280
profugus 175
profuit 304
profundere 209
proin 77
proinde 365
prolixe 266
prologi officium 153
prolubium 268
proluuies & illuuies 166
promereri & mereri 187.213
promittere 183
promiſſio 31
promiſſionis modus 300
promoneo 52.137
προοίμιον 89
propediem 262
propemodũ 44.86.350
προσφορικὸς λόγος 203
proprium 52.68
propter 212.241
propulſare 31
prorſum 204.293
prorſus 40.259
prorſus & prorſum 96
proruunt ſe 115
proſa oratio 96
proſpicio 249.309
proſpicere 126
protelare 350
protelum ibidem
proteruitas 187
proteruus 177.305
πρωτότοκος 39
prouerbia & adagia 103
prouidere 17
prouiſo 68.262
prouincia 175.340
prouinciam capere 340
proуoluere 57
proximus 48
proxima & præſentia 97
prudens 77.83
prudens & ſciens 179
Publicani 344
publicitus 386
pudet 165.230
puditum 34
pudicitia 366
pudor 48
puer puellus 31.39
puera puella 39
puerpera 39
pugil 274
pugna 274
pugnus 212
pulchre ſobrius 124
pulpa 301
punctum 348
purgo 289
pus 102
puto 11.29.54.117.173 258
putare & opinari 180
putatores 258
putamina ibidem

Quà 249
Quaqua 51
quærere 10.95.151.235
quærere & reperire 275
queritare 10.228
queritare & quærere 172
queſtus 87
quàm, geminatum 365
quàm pro quantum 317
quàm uellem 238
quando 39
quantum 17
quantum potes 226
quantum potes 62
quantum queo 135
quanti eſt 268
quantus, quantus 230
quatietur foras 98
qui 2.150
quid commemorem primum 147
quid eſt, ſi nō hoc eſt? 20
quid facias? 231
quid hominis eſt? 133
quid ita? 140
quid me faciam 144
quidni 97
quid tum poſtea 309
quidam 107.148
quieſcere 102
quin 28
quinq; amoris lineæ 99
quinq; actus fabulæ 274
quippiam 34
quiritari 211
quis 245
quiſnam 245
Quoad, pro quādiu 344
quod 25.222
quod fauſtum fœlixq; ſit 343
quod ſciam 247
quoniam 200
Quum, pro quo 13
Rapere 200
rapina, raptio, raptus 229
Recipere animum 225
recepto 194.322
recta 297
rectè 68.98.295
rectè facitis 149
reddere 50.83.126.259.375.360
reddere animum 26
reddere iniuriam 322
reddi & reſtitui 327
redire bona 58
redire ad ſe 46.258
redintegratio 43
refero 59
refello 289.343.365
referre gratiam 126
refutatio 368
religioſus 179
relinquere 340
relliquum 5
remittere 157
remittere aliquid 295
remora 54
remorari ibidem
renumerare 305
renuntio 40
reperio 275
reprehendo 201
reputo 34.117.173
res 158.215.216.253.273
rem habere 83
rei ſeruire & res ſeruit 286
reſcire 284.308
reſciſco 286.330
reſcribi 386
reſipiſcere 51
reſpicere 70
reſtare 266
reſtitare 121
reſtim ductare 253
reſtituere 83.126
reſtitui 327
reticeo 332.158
retinere 204
reuiſo 31
reuolutum eſſe 319
rex 360
Rhamnus 67
Ridere 259
ridiculum 37
ringi 360
riſcus 210
riualis 149
Rogare 234
rogitare 10
ruere & actiuum & neutrum 225
Rurſum 204.293
Saeuus 261
Sal 102
ſalſamenta 229
ſaltem 25
ſalue 12.142
ſalue mecaſtor 280
ſaluus 58
ſanctum 263
ſanctius 323
ſandalium 145
ſanè 15
ſapio 366
ſat habeo 26
ſatago 161
ſatis credo 147
ſatis pro imperio 349
ſatietas 342
ſatrapes 172
ſaxum uoluere 150
Scelerosus, ſceleſtus, ſceleratus 118
ſcelus ibidem
σχῆμα 115
ſcilicet 15.166
ſcire 8.69.284.308.330
ſcibis & ſcies 131
ſcito 276
ſcitus 39
ſcitum 312
ſciens 77.179
ſcirpus 68
ſcirtus unde dictus 279
ſciſcitari 111
ſcortari 160
ſcortum 103
ſcribere 2
ſcriptura et ſcriptor 200
ſcrupulus 68.216
ſectari & ſecta 91.341
ſecundare 269
ſed 25.339
ſedere 249.366
ſedulo 50.83.217.276
ſegnities 17
ſegregare 304
ſegregari 324
ſempiternum 69
ſenior 364
ſententia γνωμικὴ 45
ſentio 64
ſentus 90
ſepultus ſum 386
ſequi 121.203
ſera 126
ſeria 172
ſermo 116
ſeruare 183
ſerui & mancipia 212
ſeruire rei 286
ſeruitus 7
ſeruitium 50
ſexcenta, pro multis 375
Si dis placet 138
ſi eſt, ut admiſerit 355
ſic 14.58
ſic eſt res 44
ſignum 19.64
ſilicernium 242
ſimilia his & horum 106
ſimulare 328
ſimultas 353
ſincerum 85
ſino ſiui 15.357
ſine comminantis 319
ſine modo 366
ſine 125
ſiquando 303
ſis ſciens 57
ſitum 225
Sobrini 58.303
ſobrius 57
ſocordia 17
ſodes 10.177
ſolers 107
ſolicito 172
ſolicitudo 367
ſolicitudo & ſolicitatio 22.160
ſolicitari 51.319
ſolidum 49.96.97
ſoluere 212
ſolus & ſoli 221
ſola ſoli 295

ſomniare

ſomniare 85
ſors & fœnus 217
Spargere 225
ſpatium 298
ſpectator 113
ſpectatus 60
ſpero 54.158.210
ſpero me habere 138
ſpes 86
ſpoliare 276
ſpõdeo & deſpõdeo. 11
Squalidus 90 (253
Statarius agendæ comœdiæ modus 201
ſtatariæ comœdiæ 154
ſtatim 380
ſtatura & ſtatus 115
ſtatur 91
ſtat fabula 272
Stellio 122
Stilus 2
Stillare 386
Sto 51
ſtolidus 175
ſtorax unde 202
Studere 385
ſtudium 274.285
ſtupidus 273
Sua mater 318
ſuadere 229
ſuaſoriæ loci 367
ſuauium 106
ſub 54.173
ſubditus pro ſuppoſito
ſubducere 137 (196
ſubducere rationẽ 260
ſubijcere 365
ſublatus 360
ſublimem 62
ſubmonere 113
ſuccedere 49
ſuccenſere 35.195.364
ſuccenturiari 365
ſuccus 97
ſuccus orationis 355
ſumere 20.260.375
ſumptus 260.375
ſummus 53
ſupereſſe 340
ſuperſtes 39.196
ſuperſtitioſi 39
ſuppeditare 149
ſupplico 25
ſupponere 137
ſurſum deorſum 148
ſuſcipi 36
ſuſpectus 299.311
ſutrina 242
ſynecbdoche quid 218
TAberna 229
taceo, reticeo, obticeo 132
tace 215.259
tacere 31.132
taciturnitas 7
tamdiu 4
tandem 249
tangere 103.212
tantidem 213
tantillus 241
tantiſper 258.204
tantopere 243
ταπείνωσις χῆμα 57
tardus 149
Tegere 283
temere 184
temetum 18.119
temulentus ibidem
temno temnor 39
temperans 355
templũ, unde cõtemplari 179
tempus 40
tempore & tempori uenit 56
tendere 116
tenere & retinere 204
tennitur & tenditur 359
teſtimonij dictio eſt 356
teſtimonia cæca & mani festa 67
Timere 293
timere & metuere 51
timor 48.388
timidus 517.224
titubare 167
Tolerare 282
tollere 36.173
τολοιπὸν 3
torquere 235
totidem 213
Tralatum 333
tranſcurro 126
tranſdere 333
tranſire 259
trepidatio 293
triclinium 158
triſtis 62.116.261
τρόφιμος 45.335
truculentus 261
tute 54
tuber 217
tum 22.74
tundere 281
turba 140.274
turbare 317
turpari 286
tuæ iſtæ 259
V pro Y 280
ualeas 245
ualeant 51
ualidus 303
uallus 255
Vbi 28
Vbi ubi 51
Ve, uehemens 172
uel 39
ueneficus 118
uenire in dubium 217
uenire in mentem 119
uenter 386
uenuſtus 12.329
uerbenæ 54
uerbũ pro ἀξιώματι 8
uerbũ, pro prouerb. 124
uerba commutare 365
uerba 125.266
uerba ad rẽ cõferre 125
uerba dare 17.75
uerbum facere 15
uerecundia 48
uereri 39
uerò 56.136.137.138.268
uertere 74
uertumnus 213.253
uerus 33
uerus color 96
uerum, nomen 98
ueterator 35.192
ueternoſus 122
ui, clàm, precario 97
Via 34
uicinia, uicinitas 157.
uictus 10.288
uidelicet & ſcilicet 166
uidere 29.54.284.295
uide 166.363
uidendum eſt 321
uicêre, uictores 121
uictus ibidem
uilla 183
uimenta 121
uimina ibidem
uiolenter 360
uir 252
uirgo 253
uirtus 334
ui coactus 350
uiſa 105.293
uiſere 42.284.295
uita 194.346
uita clemens 203
uitam uiuere 261
uitium 272
uitio dare 2
uituperare 2.107
uictus & cibus 172
uix 224.292
ultima platea 350
ultro 90
ultro citro 148
uncia, unciatim 335
unde unde 51
Volare 301
uolo 33
uolup 374
uoluptatis affectus duplex 261
uorſura ſoluis 379
uorſuram facere ibidem
Vſpiam 203
uſq; 300
uſura 268
uſus 158
uſus uenit 370
Vt 2.28.32.95.245.250
ut ut 51.217.245
ut ne 51.346
uterq; parens 135
utinam 59.236
utinámne 346
utor 268.366
utantur ſine 258
uti foro 340
uti 2
utrum 314.375
Vultus 11
uulgo faciunt 594
Vxor unde dicta 282

FINIS

Si tantas, male tantas: si legis, tantas. C. Cæsarem dixisse arrepimus

Donat.) in eo quod dicit Lenam dicitur à leniendo, quod leniat mentem, fallitur. ē. n. Græcum vocabulum dictum ἀπὸ τοῦ ληνεῖν, i. lanam ut dicit Servius.

Spado siquidem proprie frigidus est, cui virilia sunt excisa, ἀπὸ τοῦ σπάειν, id est ab evellendo, et no à Spata, ut Interpretes hallucinantur

Eunuchi. vocantur ab εὐνὴ quod ē Cubile, et ἔχω custodio, quasi Eunneochus Sed per Synæresim [illegible]

Simbolon collectam vocat

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA PER
Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Epiſcopium,
Menſe Martio, Anno à Chriſto nato
M. D. XXXVIII.

Sum [illegible]

Ludendus (: ut Cicero de simb. serendo :) dicit² à verbo Lud.
Arripimus .n. aliquatus Ludare pro delectari.

MAMBOR
LEGATORE DI LIBRI
CORSO 32